Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

Alexandri ab Alexandro iurisperiti Neopolitani Genialium dierum libri sex : varia ac recondita eruditione referti

https://hdl.handle.net/1874/420922

ALEXANDRI AB ALEXANDRO IVRISPERITI NEAPOLITANI GENIALIVM DIERVM LIBRI SEX, VARIA AC RECONDITA ERVDITIONE REFERTI.

Accuratius quàm antehac excusi, cum duplici indice.

COLONIAE
Ex officina Eucharij Ceruicorni,
ANNO M. D. XXXIX.
mense Martio.

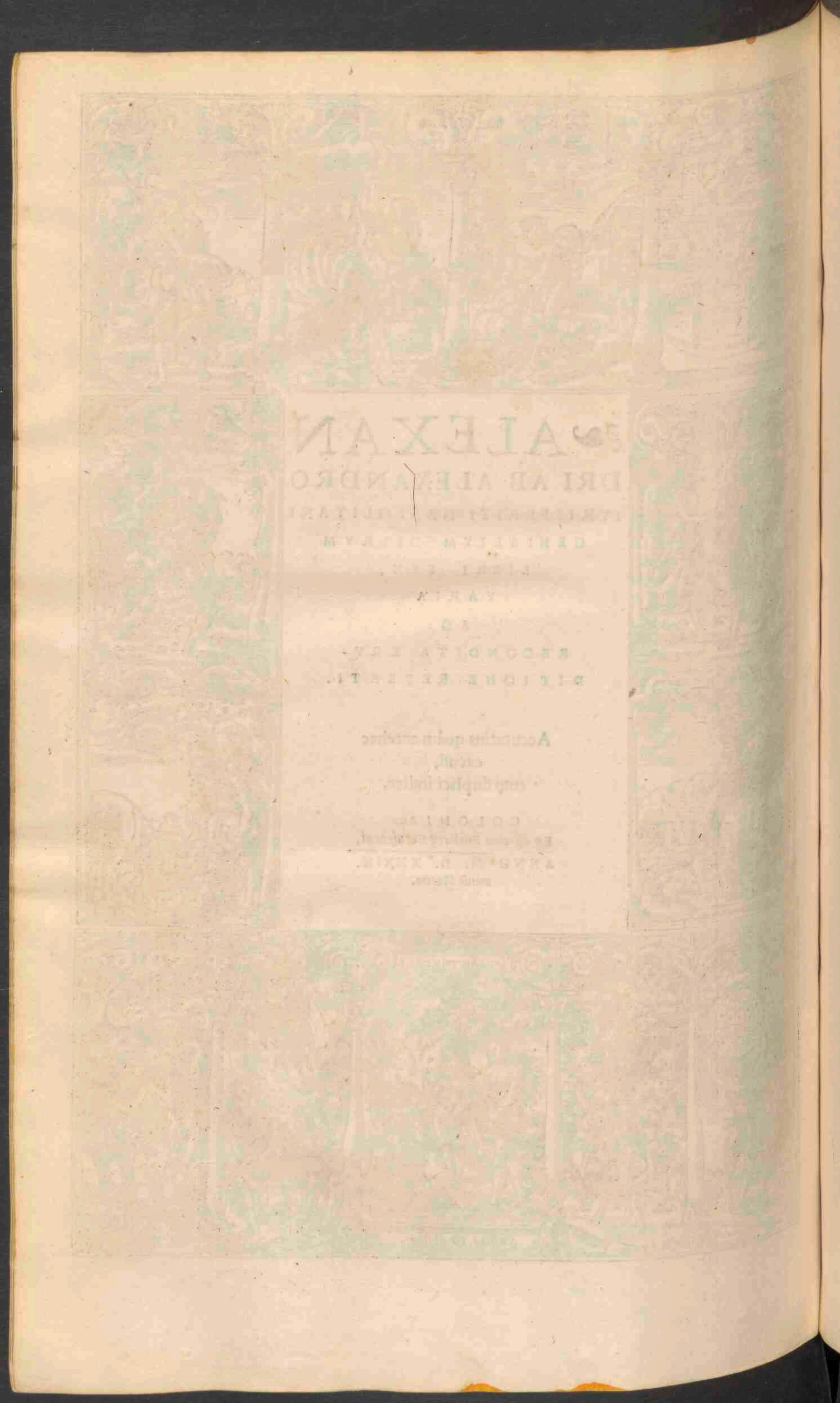

GODEFRIDVS HITTORPIVS

LECTORI STVDIOSO S. D.

CVM MVLTAE SINT & magnæ artes, quibus uel uitæ dignitas constituitur, uel laborantis reipub. commoda prouehuntur, non mediocris ingenij laus hæc mihi uidetur, quem quisque studij doctrinæq; usum ad communiores literas ornandas adferre possit, eum utilitati publicæ condonare. Nam cum nullum uitæ genus, nullus florentis reipub. status sine literis constitui possit, magnam merentur studij gratiam, qui ad eas uel conseruandas uel illustrandas, in hac graui communium temporum conuersione, animum conuertunt. Neque enim præclarius quisquam de uniuersis rebus humanis mereri potest, quàm qui nulla re alia nisi communi uirtutis uoluntate commotus, earum rerum studia excitat, quarum gloria reipub. splendor, & quicquid hæc rerum uniuersitas habet uel honesti uel iucundi, illustratur. Vt enim certi quidam sunt officiorum gradus, quibus alius alij præstat atque antecellit, ita in primis eius est laudabilis industria, qui literarum dignitatem ad eam honoris amplitudinem, unde paulò ante fœda hominum barbarie deiecta est, adducere conatur. Cæterarum rerum uel facilis est iactura, uel aliunde compensatur utilitas. Literarum neglecta dignitas non solum omnem antiquitatis memoriam, omnẽ eruditionis elegantiam extinguit, uerumetiam magnis & præclaris conatibus rempu. spoliat. Atq; hanc causam esse puto, ut intolerabilis ferè eorum sit barbaries & portentosa quædam implacabilis naturæ acerbitas, qui nullis uirtutis stimulis ad communium literarum studia amplectenda impelluntur. Insolens res est, & plena ferocitatis hominis natura, quæ nullis literis ad uitæ placabilitatem animorumq; moderationem conformatur, quando ex omnibus naturæ beneficijs nihil præstantius homini à Deo Opt. Max. concessum est ipsa illa literarum cognitione, quarum est utilitas omnis cum reipub. dignitate coniuncta. Has qui studio, cura atq; diligentia promouet, omnium consulit rationibus, omnium seruit gloriæ. Quæ mihi causa si non esset, quamobrem omnes animi mei sensus ad literarum dignitatem libenter conuertere soleam, committendum tamen mihi non fuerat, ut in excudendo hoc ALEXANDRO ab Alexandro, optimo quidem autore, sed multis ferè annis suppresso, & nu-

per in Gallijs infideliter edito, quam cæteris rebus nauare operam soleo, eam studiosæ iuuentuti detrectarem. Est enim in hoc autore non illa solum, quæ alioqui iacentes hominum animos ad omnem uitæ honestatem amplectendam excitare solet, admirabilis antiquitatis effigies, multiplex eruditionis elegantia, & selecta optimorum exemplorum copia, uerum maior quædam lectiõis utilitas, quàm uulgus hominum animo complectatur. Continet enim uaria gentium ordinumq; instituta, admirabilia prudentum consilia, & ea etiam iurisperitorum senatusq; consulta, quæ hactenus à paucis admodũ sunt intellecta. Quare etiam magis necessaria huius libri est lectio cùm omnibus illis, qui ingenuarum artium exemplorumq; certas formas ceu locos communes sibi colligere studeant, tum uerò iureconsultis, quorum ut solicitudini pro nostra summa ac perpetua in rem literariam uolũtate opitularemur, curauimus magna fide ac industria pulsim ad marginem ipsa legum capita signari, quarum declarationem faceret autor ipse, quo melius ex ipsis iureconsultorum fontibus lector deprehendat, quantum utilitatis ad res magnas atq; arduas intelligendas adferat diligens huius libri lectio. Priores annotationes sine animi iudicio, sine ordine temerè uidentur adiectæ, tanquam quidam rerum indices: nos maluimus in describendis legum capitibus, sine quibus intelligi autoris sensus non potest, studiosorum commoditati seruire, ut propensum in rebus arduis conatum nostrum agnoscere possint. Cuius animi nostri fidem iam alteram lectori hanc esse uolumus, quòd cum tota pagina in priore illa editione esset uel omissa uel turpiter deprauata, totusq; liber passim esset plurimis lacunis defœdatus, curauimus diligẽtia maximè ARNOLDI ARLENII ornatissimi iuuenis, ut ex Bononiensibus bibliothecis solidum nobis exemplar daretur, ad cuius imitationem nostra hæc editio effingeretur: quam ob id debet optimus quisq; boni consulere, & in ea paranda nihil nisi utili tatem communem simus secuti.

VALE.

QVAE DE AVTORIS VITA EX HISCE COMMENTARIIS COLLIGERE LICVERIT.

DE ALEXANDRO hoc, nihil à recentioribus βιογράφοις scriptum comperitur: cùm tamen eorum tempore uixerit, quorum uitæ à diuersis conscriptæ sunt, nimirum Fran. Philelphi, Geor. Trapezuntij, Iohan. Platinæ, Iouiani Pontani, Theodori Gazæ, Nico. Perotti, Do. Calderini, Hermolai Barbari, Pauli Cortesij, Raphaelis Volaterrani, quos partim Romæ prælegentes audiuit, partim officio sibi deuinxit, partim etiam quæstionibus propositis (ut fieri solet inter doctos) exercuit. Philelphum iuuenis senem obseruauit, illumq; Romæ M.T. Ciceronis Thusculanas quæstiones summo artificio prælegentem audiuit. Nicolaum Perottum & Do. Calderinum scribit sua ætate Martialis apophoreta magna æmulatione Romæ in scholis eodem tempore prælegisse. Professione fuit iurisconsultus, in qua eò usq; progressus est, ut & in agro Neapolitano, & Romæ causas sæpe defenderit: ubi & ædes ostentis umbrarumq; illusionibus infames se aliquando incoluisse scribit, ac in agro Vaticano prædiolum habuisse. Tandem ubi in iudicijs gratia & corruptionibus omnia transigi uideret, patronisq; contra uim potentiorum nihil amplius præsidij esse, relicto foro, & causarum actionibus, in mitioribus studijs ætatem consumpsit: satius esse ducens, ut ipse de se inquit, modico ciuiliq; cultu contentum uiuere, quàm bona animi turpi quæstu pessimo exemplo fœdare.

AD ILLVSTREM

ANDREAM AQVAEVIAM, DVCEM ADRIAE, VIRVM ELOQVENTISS.

ALEXANDRI DE ALEXANDRO IVRISPERITI NEAPOLITANI, IN SVOS GENIALES DIES, PRAEFATIO.

GENIALES MEOS, & à seueris studijs lucubratiunculas, succisiuis temporibus excogitatas, an dicarem tibi dux inclyte, diu ancipiti cogitatione & dubia mente in utranque partem distractus sum. Cum enim ætate nostra te ingenio & facundia propè singulari uideamus, quid dignum eruditione tua, aut satis exploratum probatumq́, homo ego tumultuarius in litibus & foro uersatus, apud te afferre possem, hæsitabam. Nunquid ex agro ieiuno & exili, poma Alcinoo (ut aiunt) aut Floræ serta dare tentarem? ut quod Phormioni Hãnibal, id tu mihi aliquando obiectares? Rursus cõmentatiunculas meas, qualescunq; forent, cuius patrocinio tutò committerem potius quàm tuo, habebam neminem. Solus tu mihi occurrebas, cuius ingenij præstantem uim, & dicendi facundiam noscitabamus: cuiusq́, præter familiæ genus inclytum, præterq́ auitam gloriam, fortunæq́ & animi dotes, etiam acre iudicium, examussim de studijs bonarum artium, & omni antiquitate, sæpenumerò factum audieramus. Accipias ergo opusculum & iocos meos, quibus quando à foro & negocijs otium & quies erat, quandoq́ ab incursu calamitatum, & sæuientis fortunæ procellis respirare potuimus, cum amicis interdum ludere solebamus. Quibusq́ mores & exempla omnis uetustatis, ueterumq́ illa institutio auorum, tam circa honores & magistratus, senatusq́ cõsulta, remq́ bellicam & militarem, quàm circa sacra, cæremonias, cultusq́ deorum: quantumq́ à nostra religione, qua rectè imbuti sumus, quæq́ nobis sanctissima & prouidentissima constituta est, illa discrepent, liquidò tibi innotescere possit, opus sanè operosum: Non quo iudicium censuramq́ tuam, quæ pensiculata nimis & acris est, quam nos subire formidamus, experiar: sed quo patrocinium mihi aduersus cauillãtes, si qui fortasse sunt, paratum inueniam: Siquidem hæc aliquibus non probari, & fortasse non nimis docta, aut exculta uisum iri, haud dubito. Id tamen qualecunque sit, tu boni æquiq́ consules. Nam & si tuo graui & firmo iudicio dignum opus non sit, rudibus saltem ad capiendum maioris operis incrementum, & quandam uetustatis imaginem, uiandumq́ inquirendi laborem, cùm omnia ex pluribus studijs collecta, complecti memoria non sit, fortasse proderit. Legẽtes tantùm quæso meminerint, homini in foro uersato, & tumultuarijs iudicijs ferè pessundato, qui nec curis, nec negocio uacat, animo etiam tam uarijs actionibus occupato & impedito, quæ maximè à quiete doctrinarum auocant: ut quid dignum auribus, diligenterq́ exploratum, aut satis grauiter pensitatum, in medium adferre possit, non facile dari. Adde quòd antiquitatis omnis ratio cognitioq́, & si quod est uetustatis exẽplar, apud autores multiuagos, Græcos & Latinos, quos undiq́ conquisitos, quoad facere potui, euoluimus, sparsim & intercisè detrusa, nec in promptu exposita sunt. Adde causarum & negociorum, priuatarum publicarumq́ rerum solicitam curam, quæ sapientis quoque animum in diuersum trahit. Sed qualecunque hoc munusculum futurum sit, id à te peto, ut meum erga te syncerum animum, fidemq́ & sedulum in omni fortuna obsequium, saltem testari uideatur, quod ita acceptum iri à te, etiam atque etiam postulo. Vale.

LIBRI PRIMI GENIALIVM DIERVM CAPITA.

LOcus ex Trãquillo de teſtamẽto Cæſaris in natali Iouiani Pontani inuicẽ diſcuſſus. Cap. I. Pagina 1.

Qui reges uel principes apud uarias gentes cognomẽta ex ſuo nomine poſteris reliquerint. Cap. ij 3

Quæ poteſtas, quantũq; ius aduerſus reliquos magiſtratus ttibunisplebis Romæ fuerit. Cap. iij. 5

Quid uerbum ſino cum negandi aduerbio apud iureconſultos deſignet, & quam uim habeat in edictis. Cap. iiij. 6

Ex quot militibus decuria, centuria, manipulus, uexillũ, turma, cohors, & legio, à Romanis ſcribi conſueuerint. Caput V. 7

Ex quibus cauſis dictator apud Ro. olim, & quare fieri conſueuit. Caput vi. 9

Locus ex Terentij Phormione elucidatus, & uetus ſenatuſconſultum à Græcis ad Romanos deductum. Caput vij. 10

Spero te amaturum fore, uel amandũ fore, ueterum autoritatibus Latine dici licere, contra opinionem quorundam grammaticorum. Cap. viij. 11

Pleraque ueterum Romanorum cognomẽta, quibus de cauſis indita, & denominata fuerint. Ca. ix. 12

Quare partus ancillæ, cuius fructus legatus fuit, in fructu non ſit, cum reliquorum animalium cõtrà fuerit Caput X. 15

Miracula de ſomnijs apud nõnullos cognita & comperta, & quæ ipſe expertus fuit. Cap. xi. 16

Quæ forma caſtrorum, qualisq; diſciplina olim fuit, & quot portæ in Romanis caſtris eſſe conſueuere. Caput xij. 17

Quot cognominibus Fortuna dea apud Romanos cognominata, & quibus templis donata fuerit. Caput xiij. 19

Quoties opima ſpolia, cæſis hoſtium ducibus, Romæ relata fuerint, & quoties Iani templum clauſum ſit. Caput xiiij. 21

Verbum liberorum & parentum in edictis prætorum quos cõprehendat, & an ad omnes in infinitum extendatur. Caput xv. 25

Quæ & quot curiæ Romæ fuerint, & uerbum curia ſine adiectiõe nominis, quam curiam deſignauit. Caput xvi. 25

Quæ fuerint Romanarum tribuum nomina, & unde dictæ denominataq; ſint, & quæ apud exteros celebrentur. Caput xvij. 24

Hiſtoria de Scipione Aſiatico, & morte Aemyliani Scipionis, quæ incerto autore fuit. Cap. xviij. 27

Quanta & quàm uaria iuriſconſultorum opinio fuerit de ſupellectili, & quæ ſupellectilis nomine cõprehendantur. Caput xix. 28

In qua ætate milites à Romanis legi conſueuere, & quæ fuerit diſciplina militaris, quódve iuſurandum. Caput XX. 29

Diſſenſio inter duos ludi profeſſores, ſuper uerbo inuenio & reperio, contra obſeruationes grammatici cuiuſpiam. Caput xxi. 33

Ex quibus uiſlorijs olim COSS. deinde ſequuti duces, triumphare conſueuerint. Caput xxij. 35

Diſceptatio Franciſci Philelphi cum grammatico, an Cicero aliquãdo ludũ aperuerit. Ca. xxiij. 36

In quo gradu cognationis apud pleraſq; gentes matrimonia licuerint, & quàm diuerſi mores in contrahendis nuptijs fuerint. Cap. xxiiij. 37

Quid ſit artemon apud iureconſultos: & quod dicitur plumbum in ripa poſitum, de quo ambigitur apud multos. Caput xxv. 48

Quod eſſet collegium fratrum Arualium Romæ inſtitutum, quive Salij ſacerdotes, & quot ſocietatum genera fuerunt. Caput xxvi. 41

Quot liſtores apparitoresq; habebat dictator, quot COSS. aut prætores, quæſtoresve, quive ſecures habebant, & qui non. Caput xxvij. 43

Quod regium diadema, tam apud Romanos, quàm apud exteras nationes gentesq; fuerit, & quæ inſignia. Caput xxviij. 45

Quæ fuerint auſpicia quæ è pullis emiſſis è cauea exptarentur, & quæ ſecundos euentus, quæve infortunia afferunt. Caput xxix. 47

Pythagoras, Parmenides & Zeno philoſophi, tum Ennius & Neuius, Pacuuius, Accius poetæ, unde originem duxere. Caput XXX. 48

LIBRI SECVNDI GENIALIVM DIERVM CAPITA.

LOCVS ex Propertio ab Accio Syncero Neapolitano in conuiuio familiari commodè emendatus. Caput I. 49

Qui quæſtores Romæ, quotq; fuerint, qualisq; poteſtas & munus erat, aut iuriſdictio. Cap. ij. 51

Quid reſpõderit ſuper cõtrouerſo iure teſtamẽti, in quo fundꝰ ſeu ædes filiæ legatæ fuerãt. Ca. iij. 54

Quæ deorũ ædes extra urbis pomœriũ ſitæ fuerint, & ex his quæ in urbẽ poſtea receptæ. Ca. iiij. 54

Quæ ſolennes cæremoniæ more Romano in ſponſalibus olim & nuptijs eſſe conſueuere, & quæ apud exteros. Caput V. 55

Immane exemplum Tulliæ ſupra corpus patris ambulantis, & filij Eucratidis idem facinus admittentis. Caput vi. 59

Tria errata interpretis epiſtolarum familiarium Ciceronis commodè explanantur. Caput vij. 60

Quot Romæ pontifices, quódve officium, & quæ fuerint inſignia, quibusq; legibus maximus pontifex aſtrictus erat, & qd apud exteros. Ca. viij. 61

Mira exempla à cõpluribus experta de umbrarum figuris, & falſis imaginibus, & quæ ipſe didicit, atque expertus fuit. Caput ix. 64

Quæ ſint pedamenta apud iureconſultos, cuiúsve generis, & quid bupreſtis, & pityocãpa. Ca. X. 65

Qui Romani duces ex oppidis & prouincijs ui ſubactis cognomenta deſumpſere, & de Scipionum

familia,& quid apud exteros. Caput xi. 66
Quid sit triplex forum,de quo in Martiale fit mentio,quæve fora olim Romæ fuerint,quæve apud exteros præcipua. Caput xij. 69
Quæ mulctæ militares maiores, & quæ minores militib.& ob quæ delicta inferri solebãt.Ca.xiij. 70
Quæ solennia in Herculis sacro ad aram maximam seruabantur, & quæ apud exteros, quæve aræ Herculis Romæ fuerint. Caput xiiij. 75
Quo tẽpore primũ prætores creari cœpere,& quod ius,quæve illorum potestas fuerit.Caput xv. 75
Locus ex Ciceronis oratione pro Milone, quando delicta non cõsummata, ac si perfecta fuissent,puniri debeant. Caput xvi. 77
Quòd Theophrastus sensit, quibusdam uiperarum morsibus tibicines mederi, probatum experimentum. Caput xvij. 78
Qui uici,uiæ,uel cliui præcipui Romæ fuerint,& unde nomina originis sumpserint. Cap.xviij. 79
In quibus membris in homine insit religio quædam, propter quam illa sanctè coli debeant & obseruari. Caput xix. 81
Quibus finibus,quáque mensura,iter,actus, aut uia constent,& quid pes,cubitus,palmus,iugum,dipletrum,stadiúmve sit. Caput XX. 85
Miraculum de homine,qui plus in mari quàm in terris degebat,maximáq; æquora uelocißimè transabat. Caput xxi. 87
In quibus deorum sacrificijs,uictimas aut hostias antiquo more cædere non licebat.Caput xxij. 88
Nunquid quod lege Falcidia cautum est de quarta bonorum hæredi debita,possit uoluntate testatoris comminui uel tolli. Caput xxiij. 90
Loci ex Iuuenale parum ab interpretibus diligenter habiti, contra nonnullorum opinionem explanantur. Caput xxiiij. 91
Variæ apud diuersas gẽtes puerorum institutiones, & infantibus Romanis quæ documenta fuerint. Caput xxv. 92
An inter auguria stern utamenta sint & offensiones pedũ,& quæ illorũ prædictio fuerit.Ca.xxvi. 98
Quæ potestas proconsulis foret,quive erant proconsules, & an idem iuris quod consules haberent. Caput xxvij. 99
Licere uti accusatiuo casu nonnunquã in uerbis localib.cõtra regulas grãmaticorũ. Ca.xxviij.101
Equester ordo quando primum cœptus fuit, quæq; ipsius ordinis potestas & officium atq; insignia fuerint. Caput xxix. 102
Quid sit charta opisthographa apud iureconsultos, de qua Vlpianus mentionem fecit,& quot chartarũ genera fuerint, & quid cisiarius apud eundem Vlpianum. Caput XXX. 104
Solere magnos successus ex infima fortuna, & futuras calamitates plerunq; signis præmonstrari. Caput xxxi. 106
Per exemplũ Tarquinij Superbi & Thrasybuli Mileſiorum tyranni, ac Sexti Tarquinij & Zopyri Assyrij. Caput xxxij. 107

TERTII LIBRI GENIALIVM DIERVM CAPITA.

QVID dicatur idem apud philosophos,& qd idem à iureconsultis,discussum cum Hermolao in conuiuio familiari. Caput I. 108
Gentium diuersarũ mores in condendis humandisq; corporibus defunctorum,& qui Romanorũ usus fuerit. Caput ij. 110
Consularia comitia per quos fiebant, quæue potestas consulis,quantumq; ius & quæ dignitas foret. Caput iij. 112
Quæ sint Sigillaria,uerbum sæpius repetitum apud Scæuolã iurecõsultũ,tertio de legatis.Ca. iiij.116
Quæ delictorum pœnæ maiorum criminum apud diuersas gentes, more & legibus fuerint constitutæ,& quæ minorum. Caput V. 116
Locus ex Ciceronis oratione pro Milone explanatur,& q regiæ,q; atria Romæ fuerint.Ca.vi. 121
Quo apparatu, quibusq; cæremonijs apud ueteres defuncta corpora igni tradebantur,qualisq; põpa exequiarum foret. Caput vij. 125
Miraculũ Tritonum & Nereidum,quæ uarijs in locis tẽpestate nostra cõperta fuere. Cap.viij. 128
Qui xystici, quive thymelici apud iureconsultos dicti sint, quódve officium,& quid nomina designarint. Item qui intelligantur per aquæ aspersores in sacris certaminibus apud iureconsultum, & quid pancratiastes & pancratium. Ca.ix. 129
Locus ex Iuuenale de trulla quid designet,ex autoritate iurisconsultorum & aliorum testimonio explanatur. Caput X. 131
Exempla frugalitatis priscorum,& quàm parco uictu contenti fuerint,& quando luxus primum urbem inuaserit. Caput xi. 131
Quæ sint puræ & lectæ hostiæ in deorũ sacrificijs,& quæ uictimæ qbus dijs dicatæ fuerint. Ca.xij. 135
Quæ origo censorum, quæve potestas, & ex quàm paruis initijs in quantum magnitudinis deuenerit. Caput xiij. 139
Quid sit apud iureconsultos cœnaculariam exercere,quid catadromus,quid cloaca, sphæristerium, & quid hypocausta. Caput xiiij. 141
Solere futuras calamitates multò antè signis præmonstrari,& miraculum quo uastitas regni Neapolitani prædicta fuit. Cap. xv. 142
Qui duumuiri, triumuiri, quinqueuiri, septemuiri, decemuiri, quindecimuiri, & centumuiri fuerint. Caput xvi. 143
Quoties contra ambitum illorum qui appetunt magistratus, pluribus legibus à Romanis obuiam itum sit. Caput xvij. 147
Idus cuiusque mensis apud ueteres Romanorum maximè festas,& feriatas fuisse,& quid apud exteros. Caput xviij. 148
Defensio Vlpiani definientis instratum quid esset,& quid differt pulsare à uerberare,contra grammaticum illum falso accusantem. Caput xix. 150
Quibus legib' Romano ciui data immunitas fuerit,

ne uapularet: & quæ iura competãt dominis in seruos, & patronis in liberos. Item in exilium mittendi ratio apud diuersos. Caput XX. 151
Qui ludi apud Romanos frequẽtes fuerint, qui apud exteros, quæve sint nuces ocellatæ apud Tranquillum. Caput xxi. 154
Quæ uota olim solẽnia fuere apud Romanos, & quæ apud exteros, quive uota concipere, & quomodo soliti sint. Caput xxii. 156
Cõsueuisse Romanos illorum bona quos maximis criminibus damnarant, publicare, & quæ porticus Romæ insignes fuerint. Ca. xxiii. 160
Quàm multiplex annus apud diuersas gentes fuerit, & qui annus Romanis, quódve principium anni sit. Caput xxiiii. 161
Qui topiarij apud iureconsultos dicti sint, & legato fundo instructo, an ueniant topiarij, & quæ seruorum species apud eosdem. Ca. xxv. 163
Trium summorum uirorum somnia pares exitus habuisse, quive somnia qualia uiderant, uera fuisse experti sunt. Caput xxvi. 164
Qui rex sacrificulus olim apud Romanos foret, quódve illi nomẽ, & quæ sacra obiret. Ca. xxvii. 165
Thusci unde duxerint originẽ, quæue duodecim urbes fuerint, quarum consilio bella gerebantur. Caput xxviii. 166

QVARTI LIBRI GENIALIVM DIERVM CAPITA.

LOCVS ex Martiale cum Iohãne Veneto discussus, dum caloris incommoda sub umbra fraxini propulsarent. Caput I. 167
Quæ apud Ro. fuerint militaria signa, quæ apud exteros, quóve pacto educi consueuerint, & quid tessera, quid uexillum sit. Caput ij. 170
Quæ fuerint Romanis comitia centuriata, quæ curiata, quæ tributa, & quæ calata. Cap. iij. 173
Quando primùm ædilitas cœperit, & quot fuerint ediles, & qui curules, & qui plebeij. Ca. iiij. 178
Iudicium ignaui iudicis super controuerso iure perperam iudicantis, haustum aquæ per fundum alienum non deberi. Ca. v. 180
Quanta seueritate à Romanis contra licentiam magistratuum, & quoties occursum sit. Ca. vi. 181
Qui ordo in disponendis aciebus, & quæ norma militiæ apud Romanos olim seruari solita fuerit, & quæ apud exteros. Ca. vij. 185
An sapienti uxor ducenda sit, & quæ ad propagandam sobolem indulta cõmoda à Romanis fuerint. Caput viij. 186
Ingens miraculum rerum quæ in Germania & Britannia, tam ex uitibus quàm fluctu maris proueniunt. Caput ix. 190
Locus ex Iuuenale declaratur, & quotuplex apud ueteres libertatis genus fuerit, qualiterq; ciuitas amittebatur uel dabatur. Ca. X. 192
Qui fuerit modus consulendi senatus, & ubi haberi, & quo pacto suffragia ferri solerẽt, & quid apud exteros. Ca. xi. 197
Quæ origo sacrorum Lupercalium sit, & quomodo celebrari, quãdoq; coli solerent, & quàm uariè deorum effigies fuerint. Ca. xii. 205
Quæ uitia ex loci natura aut cæli climate, quibusdã gentibus ita innata sint, ut illa habeant propria et perpetua. Ca. xiii. 205
An sit idem deprecari quod recusare, contra quorũdam grammaticorum opinionem. Ca. xiiii. 206
Triplex quæsitum super nonnullis uerbis iurisconsul torũ subobscuris, quis sit illorũ significatus, quæve pecuniæ olim fuerint. Ca. xv. 207
Quæ portæ urbis Romæ præcipuæ fuerint, & unde nomina sumpserint, & ex quibus causis eognomenta. Ca. xvi. 210
Quo ritu, quibusq; cæremonijs hostia apud priscos dijs immolabatur, et quomõ fiebant sacra, et quid apud exteros. Ca. xvii. 212
Quæ militibus operam in bello nauantibus militaria dona ab imperatoribus olim dari solita fuerint. Caput xviii. 218
Delusiones dæmonum malorum à multis expertas fuisse, qui diuersis imaginibus homines delusere. Caput xix. 220
Quando dies tam apud Romanos quàm exteras gentes incipiat, et qui dies atri, quive fausti sint. Ca. XX. 222
Locus Martialis in distichis elucidatus, in quo plerique interpretes grãmatici lapsi sunt. Ca. xxi. 226
Exempla legis Iuliæ et Papiæ, quibus quæ lege Iulia indulta erant, lege Papia fuere prohibita. Caput xxii. 227
Quod ius, quæue potestas dictatoris Romæ et exteris fuerit, et à quibus dici et quanto tempore debuerit. Ca. xxiii. 228
Quid mina, quid drachma, quid aßis, denarius, sestertium et talentum apud gentes diuersas ualuerit. Caput xxiiii. 231
Quæ theatra Romæ fuerint, et qui circi, quorumq; extent uestigia, et quæ penitus conciderint. Caput xxv. 234
Qui fuerit medius unguis et infamis digitus, quibusq; digitis quæ fuerint qualitates & nomina. Caput xxvi. 235

QVINTI LIBRI GENIALIVM DIERVM CAPITA.

LOCVS ex Martiale, apud Gabrielẽ Altilium in conuiuio familiari inuicem discussus. Caput I. 237
Quot plebis tribuni à primordio urbis fuerint, quæue potestas, et qui consulari potestate, et qui tribuni ærarij. Ca. ij. 239
Quonam modo per feciales inirẽtur fœdera, aut bella indicerentur, et quid ab exteris seruatum sit. Caput iij. 241
Pleraq; ueterum prænomina unde deducta fuerint et denominata, et de Nonis Caprotinis quæ tradantur. Ca. iiij. 245
Quid sit apud iurecõsultos heliocaminus, quid zeca, & unde deductũ nomẽ et denominatiõ. Ca. v. 246

Quãdo primũ interregnũ cœptũ fuerit, et qbus de causis interreges Romæ creari cõsueuerit. Ca. vi. 247
Sacrificiũ Latinarũ quõ in Albano fiebat, et quæ erãt feriæ, quive ppli ad sacrũ cõuenirẽt. Ca. vij. 248
Qui ludi Olympici, qui Pythij, qui Isthmij, & qui Nemei olim apud Græcos, & qui circenses Romæ fuerint. Ca. viij. 249
Mira exẽpla quæ in montibus et lapidib. hodie uisuntur, unde originẽ et causas duxerit. Ca. ix. 254
Quã uariũ et multiplex iusiurãdũ apud diuersas gẽtes fuerit, et p quos deos iurare cõsueuerit. Ca. x. 255
Quid sit exedra, quid menianũ, de qbus apud iurecõsultos mẽtio frequẽs, et quid embãma. Ca. xi. 258
Quot uirgines uestales, quæve illarum disciplina & institutio fuerit, quáve afficiatur pœna incesti dare auspicia solerent, et auspiciorum quæ prospera, quæve piacularia sint. Ca. xiij. 261
Ex quibus ueteres capta- (mnata. Ca. xij. 258
Quid senserit Hieronymus Porcarius de iniquo iudice, quibusq; modis litigantes frustretur & deludianis uulgata prouerbia apud Romanos in usu fuerint, et quæ apud exteros frequẽtia. Ca. xv. 267
Quæ in sermonibus quoti- (dat. Ca. xiiij. 265
Qui primꝰ legẽ theatralẽ Romæ tulerit, et quot leges plebẽ ab optimatib. postea distinxerit. Ca. xvi. 269
Quid apud Scæuolã iureconsultũ sit hierosiarchus, & quid sit calix diatretus. Ca. xvij. 272
In quo discretus ordo plebeius à patritio fuerit, et in quo patritius à senatorio, quódve discrimen in uestibus apud diuersas gentes. Ca. xviij. 272
Qui nũcerus augurũ, quæve potestas aut ius quondã fuerit, et quõ auguria captarentur. Ca. xix. 280
Qui essent equi funales in Tranquillo, cõtra nõnullorũ interpretationẽ probabilis opinio. Ca. xx. 283
Qui fuerit apud ueteres cœnandi usus, quæve hora prandij & cœnæ, quotq; singulis lectis cœnitabãt, & quid apud exteros. Ca. xxi. 285
Quæ ipse dictu admirabilia de umbrarũ figuris, notãtib. ferè singulis Romæ expertꝰ fui. Ca. xxiij. 290
Qui cultus domorũ quondã fuerit, & quare maiorũ imagines in postibus, & arma in atrijs et uestibulis haberẽt, & quid de exteris. Ca. xxiiij. 290
In extis inspiciendis quæ prospera, quæve dira sint, & quæ boni, quæve mali prænuncia. Ca. xxv. 294
Consualia, equitia, & ludi Apollinares quando à Romanis fierẽt, quóve modo Diti sacra fiant, et quo tẽpore à Romanis seruabantur, et quibus ex causis fierent, quæue apud exteros. Ca. xxvi. 296
Quæ sacra expiationis cau (pore. Ca. xxvii. 298
Quæ affinitas cum Sex. Tarquinio Superbi filio, & quæ Collatino cum Bruto, & Lucretiæ cum utroq; fuerit. Ca. xxviij. 302

SEXTI LIBRI GENIALIVM DIERVM CAPITA.

LOCVS ex tertio Ciceronis de officijs, quid uenditor emptori præstare teneatur, cum Sigismũdo in suburbano discussus. Ca. i. 304
Quæ maxia fuerint oracula, qve tẽpla celebria apud pleraſq; gẽtes ĩ magna religiõe et cultu. Ca. ij. 306
Qui fuerint legati consulũ uel prætorũ, quæve iurisdictio aut illorum potestas sit. Ca. iij. 310
Qui magni dij, qui cões, aut indigetes dicti, quæve deorum cognomenta, et Iunonis Romæ templa fue- (rint. Ca. iiij. 312
Ex quibus oppidis, quibusq; regionibus aut terrarum oris, ingenio clari & præcipua doctrina uiri plures euasẽre. Ca. v. 315
Quo apparatu, & qua pompa, quantoq; omniũ studio olim Romani triumphos agerẽt, quis ordo seruari, & quæ in triũpho ferri cõsuerãt. Ca. vi. 316
Responsum Raphaeli Volaterrano, quære legum & causarũ studio intermisso, in his mitioribus studijs oblectaremur. Cap. vij. 322
Quæ sit Bona dea, & quæ à ueterib. illi sacra fierẽt, quídve Rubigalia, Floralia & Vinalia forent. Ca
Tantùm & quantùm comparati- (put viij. 323
uo nõnunquã coniũgi, ædemq; pro domo sæpe apud autores inueniri Ca. ix. 325
Quæ lege duodecim tabularum utiliter & cõmodè, quæve parũ consultè, & nimis seuerè scripta uidebantur. Ca. x. 325
Sacrũ septimontiũ in qui- (bus locis urbis fieret, quive septẽ colles urbis sint, quæve in illis præcipuæ dignationis loca forẽt. Ca
Qui flamines primi Romæ fue- (put xi. 331
rint, quódve flaminis officium, quibusq; essent cæremonijs addicti. Ca. xij. 335
In quot cohortes, manipulos, centurias, decuriasq; phalanx diuidatur, & quæ illius descriptio fuerit,
Res sacræ, religiosæ & sanctæ, quæ (Ca. xiij. 336
censerentur apud ueteres, quibusq; sacrũ aut sanctum facere licuit. Ca. xiiij. 337
Locus Ciceronis ex Catone maiore de lege Voconia quæ esset, et quæ Furia et Falcidia, explanatur. Ca
Quid responderim Hieronymo (put xv. 341
Massaino, cur in eodẽ forem statu semper, cũ ad honores admitterentur alij. Ca. xvi. 342
Quibus ex causis ouare ducibus licebat, et in quibus ouatio differt à triumpho. Ca. xvij. 345
Qui erãt tribuni militũ in Romanis castris, quæve potestas et officiũ foret, aut iurisdictio. Ca. xviij. 344
Qui ludi scenici, q Megalẽses, q Taurij, Cõpitalitij, Iuuenales et Honorarij fuerint. Ca. xix. 345
Qui esset urbis præfectus, quódve officiũ, quarumq; rerũ cognitionẽ aĩaduersionẽq; haberet. Ca. xx. 351
Miraculũ de hoĩe qui extrusus è carcere, rursusq; in eũ intrusus, inferna se loca adiuisse enarrauit. Ca
Quot militũ ordines, cuiúsve ge (put xxi. 353
neris milites in Romana militia olim militare consuerant, et qui apud exteros. Ca. xxij. 355
Quid sit lex, quid plebiscitũ, senatúsve consultũ, quid prætorũ edicta, uel respõsa prudentũ. Ca. xxiij. 361
Qui primi de plebe ad dictaturã, consulatũ, et prætu ram, aliosq; magistratus euecti fuerint, et de ephoris quæ tradantur. Ca. xxiiij. 364
Quas acies, quóve exercitus, qui duces parua manu profligârint, quæve flumina Xerxis exercitus potârit. Caput xxv. 366
Quid uariæ gentes de dijs senserint, & quàm impia & detestanda sacra apud exteras gentes fuerint. Caput xxvi. 368

FINIS.

INDEX RERVM AC

uocum, non quidem omnium, sed scitu maxime dignarum, in sex Genialium Dierum Alexandri ab Alexandro libros, operosissime per Bar. Laurentem cõgestus, fidelissimeq; iuxta seriem alphabeti digestus.

Meminerit lector, litera a numeris adiecta, superiorem paginę medietatem: b, inferiorem: ubi vero neutra harum adiscitur, vtrangę medietatem indifferenter indicari.

Abalos insula quæ 298
abdomina à quibus & cur epulis interdicta 134.b
abiectis armis plausum facere, quid 172.b
abij & Calui Scythis qui qualesq; habiti 206.a 212.b
abluendi cadaueris & ungẽdi & uestiendi mos olim quis 123.a
abluendorum infantium mos olim quis 95.b
abolla quorum uestis 275.b
aborigenum rex quidam, ubinã Romæ cæsus & sepultus 332.b
abraam à q̃ ethnico imperatore inter Lares cultus 338.b
abradatæ conus in bello cuiusmodi 31.b
abretano Ioui quid immolare, piaculare sit 136.a
abrogari quæ leges poterant 362.a
abrogatio legum quando aut quõ fieret 341.a
abscindere aurem amicitiæ causa, ubi frequens 41.b
abscissi, Romæ olim qui & quomodo habiti 246.a
absentes ædilitatẽ qui nacti 179.b
absentibus quando triumphus decerneretur 317.a
absentium ratio ubi nulla 177.b
absinthio marino qui maxime utãtur in sacris 214.a
absolutionis notula seu literæ apud Romanos quæ 119.a
absq; mola salsa & igne nullum fieri sacrum 216.a
absq; philosopho ubi nullum fiat sacrum ibidem
abstinere uino quibus sit maxima mulcta 119.b
abydus quorum regia 122.b
Academia Athenis quid 130.a
acadinus fons quid miri præstare solitus 257.a
acæna quid 72.a
acca Larentia quæ 41.a
accæ Larẽtiæ cur istituta sacra 42.a
accendendi ignis in sacrificio mores qui 216.b
accensas faces gestare, quibus in ludis familiare 351.a
accensi qui 8.a 358.a
accẽsus quis & q̃d eius officiũ 43.b
accessus ad inferos proximus, ubi olim creditus 125.b
accij Synceri laus 49.b
accipitris effictio ægyptijs q̃d 84.a
accipitrem necasse, Aegyptijs quantum nefas 119.b
accipitres qualia adferre omina putentur 263.a
accius poeta tragicus, quando & unde natus 49.a
accubãdi in conuiuio mos 285.b
accusatori horæ ad dicendum præscriptæ, quot 200.b 201.a
accusatori subscriptores aut suggestores in dicẽdo adesse 120.b
acerra quid 123.a
acetabulũ q̃t sit drachmarum 86.b
achæi q̃t & q̃les summũ magistratũ gerentes habere soleãt 113.a
achæorum de imperatore suo instituta quod 4.a
achaicus conuentus ex quot constiterit ciuitatibus 166.b
achaicus quis qua de re cognominatus 67.a
achates annulus quis 237.a
achersites unde dictus 68.a
acherusius specus quis 125.b
achillas cuius occisor 5.b
achilles apud quos uel nominari uetitus 74.b
achilles quantis donis ab Agãemnone donatus 220.a
achillis asylum ubi 153.b
achillis mentionem facere ubi capitale sit 323.a
achillis præceptores qui 96.b
achillis templum non intrari ab auibus 74.a
achillis super morte Patrocli quantus luctus 123.b
achillẽ q ut deũ colant 313.b
aciei disponendę modi seu formę q̃les ac quot 183.a
aciem catenis qui colligent 185.b
acierũ uulgaris apud Romanos ordo quis 183.a
acierum instruẽdarum alia atq; alia ratio 184
acilij de Antiocho triũph° q̃s 321.a
acinacẽ qui quõ ꝓ deo colãt 368.b
acinaces quorum propriũ 356.a
acino uuę passæ quis poeta aliquando strangulatus 316.b
acor quis quorum deus 368.b
acradina Syracusis quid 332.a
acreæ Veneris templum quibus adire uetitum 309.b
acrocorinthus quid 331.b
acrocorinthum qui haberet, q̃d habere dictus 332.a 21.a
acron dux à quo uictus 122.a
acronis error 105.b
actuarij quõ orationes quantũuis ꝓcipitatas excipe soliti 85.b
actus proprie quid sit 85.b
actus quadrati duo, quid 346.a
actus in comœdijs ac tragœdijs q̃t tantum seruare soliti 69.b
acutis lapidibus cur forum à Catone stratum 313.b
Adad siue Adadus q̃s deus 267.268
adagiorum aliquot paucis explicatorum, catalogus 266.b
adagiũ sceleratũ inter patronos causarum, quod 255.a
adamas perpolitus in medio mari ubi repertus 246.a
addicti, q̃les serui dicerentur 153.a
adespotæ qui dicti 319.b
adiatorix q̃ in triumpho & quanto Augusti luctu occisus 146.a 334.a
adiciales cœnę quæ 354.a
adipales cœnæ quæ 197.b
adlecti patres q̃ 100.b
administrationibus quæ regio partita 94.a
ad myrtum canere 95.b
adolescẽtęq; Maię q̃ immolent 217.a
adolescẽtes ubi in sacris flagellantur 315.a
adoneus q̃s quibus sit deus 351.a
adonia Athenis sacra quæ 314.b
adonis quæ dea uocata 62.a
adoptiones irritæ quæ 246.a
adoptiui filij q̃s ferrẽt nola 81.a
adorari reges ubi & quõ solẽt 81.a
adorationẽ q̃ imperatores aut exercent, aut respuerint 218.a
adorea quid 30.b
ad palum exerceri 101.b
ad præpositionis, uis 268.a
Ἀδραστου πόλεμος quid 313.b
adranus quorum deus 166.a
adriaticũ mare unde sic dictũ 358.a
adscriptitij milites qui 268.b
ad triarios rem redisse, quid 195.b 369.a
aduenas qui ꝓ hostijs mactare soleant 58.b
adulta Iuno quibus propicia præsentia 58.b
adultus Iupiter quibus potissimum inuocari solitus 169.a
adultera, ubi pro supplicio omnibus exponi solita 169.a
adulterã ubi uiro liceat punire, non uxori adulterum 169.b

adulteria qua potissimum lege coer cita 168.b 169.a
adulteria ubi uel impunita, uel igno ta 169.a
adulterij apud diuersos quàm diuer sa pœna 169
adulterij suspectam quõ Hebræi ex periri aut punire soleant 169.b
adulterinæ Lysimachi literæ quõ à Pyrtho deprehensæ 81.b
adulteri quàm grauiter à Cæsare Ti berio puniti 169.a
adulterorũ Athenis pœna q̃ 169.a
adulteris opportuna sacra q̃ 323.b
aduncinasi indicium 82.b
Aeacus cur Iouis filiꝰ habitus 75.a
æga quo signo militari usa 170.b
æclon quid 286.a
ædes deorum Romæ q̃les 54.b 55
ædes Herculis Romę q̃ uariæ 74.a
ædes Iunonis Romæ quot 315.a
ædes sacras dicare q̃re fuerit 144.b
ædes, quõ & singulariter & plurali ter usurpetur 325.b
ædes sacras de cælo tãgi, quid auspi cij sit 262.a
ædes siue sacella in Capitolino col le quot 331.a
ædium sacratũ cura penes quos esse soleat 139.b
ædificia in publicũ porrecta demo liri, quorum fuerit 139. b
ædificiorum apud diuersos ratio q̃ diuersa 295.b
ædiles an fuerint sacrosancti 179.b
ædiles in Thessalia qui qualesve fue rint 179.a
ædiles primum creati, qui, quales & quot fuerint 178.b
ædiles quibus potissimum incumbe re solerent 351.a
ædilium munus quod 178.b
ædilũ potestas nimia coercita 179 a
ædilibus animaduértenda q̃ 178.b
ædilitas quando cœpta 178.b
ædilitas quibus interdicta 179.b
ædilitatis honor quantus 179.a
ædilitatis repulsam passus, ac postea imperium adeptus qs 179.b
ædilitatem cum alio magistratu iun gi licuisse 179.b
ægiraſi recte scriptũ) urbs ubi 166 b
ægirensia uaticinia quo tantum san guine poto edantur 310.b
ægisthus quàm mire fabuletur enu tritus 106.b
ægyptus in quot præfecturas seu re giones partita 100.b
ægyptus quando primũ & à quo in prouinciam redacta 5.b
ægyptus quid præ cæteris regioni bus proprium habuerit 102.b
ægyptij cuiusmodi in bellis usi si gnis 170.b
ægyptij & Athenienses quomodo fœnus inhibuerint 11.a
ægyptij quomodo sacerdotes elige re soliti 64.b
ęgyptij quorum animalium figuris affectus hominũ indicarint 84.a
ęgyptiorũ cũ sororibus incestꝰ 57.b
ægyptiorum dea 313.b
ęgyptiorũ regum cognomina 5.a
ægyptiorum ridiculus in sacrificijs mos 217.a
ægyptiorum sacerdotum sanctitudo quanta 212.b
ęgyptiorũ sacra Romæ uetita 85.a
ęgyptijs principes deorũ qui 312.b
ælij Catti cõsulis abstinentia quanta 135.b
æliorũ quanta aliquãdo Romæ modestia & frugalitas 135.b
æmylia tribus unde dicta 26.a
æmyliani Scipionis res gestæ quantæ 27.b
æmyliorũ (rectiꝰ Aemiliorum. lege cum iudicio. nos in hac tm̃ editi one autorẽ nostrum sęqmur) origo & etymologia quæ 14
æneas quod militare signum uexerit in Latium 170.a
æneæ regia quæ 122.b
æneus taurus, quorum fuerit olim militare signum 170.b
ænobarbi unde dicti 13.a
æolius canendi modus q̃lis 171.a
ęq̃nimitas, cuius aliq̃n tessera 172.b
æquimelium quid 160.a
æquinoctiales horæ quæ 225.b
aẽr purus aut crassus ubi 205.a
aerem, rerum omnium principium quis asserat 254.a
ærę grano q̃ ad qd uterentur 226.a
ærarium à Cęsare expoliatum, q̃ fu erit diues 53.b
ęrarium Romæ in cuius dei æde fu erit, & cur 53.b
ærariũ sanctius ubi & quod 53.b
ærarij cura à qbus ad q̃s trãslata 53
æraria diuersorum populorum ubi quondam fuerint 54.a
æraria extra urbem quibus in oppi dis Romani habuerint 53.b
ære diruti qui 71.a
ęre fuso, non signato, qui in cõmercijs utantur 208.b
ære graui quomodo uterentur Romani in emptionibus 209
ærei nummi in Latio inuentor qs 209. a
æris quantus in Macedonia prouentus 196.b
æschines orator cuias 316.a
ęschylus quo ĩ certamine, à q̃, quanto cum mœrore uictus 350.a
æsculapij festa Athenis q̃si 150.a
ęsculapij phanũ extra urbẽ q̃re 55
æsculapio quæ tantum animalia offerantur 136.b
æsopi patina quãti cõstiterit 286.b
æstatem aureã nouere, qd sit 157.b
æstate quõ prandere solerẽt 133.a
æstiuus annulus quis 237.a
æs ubi seminet & crescat ut frumentum 191.b
ætas admittẽdorũ in senatũ q̃ 203.a
ętas cõsulum aut aliorum magistratuum quæ tantum fuerit 115.b
ætas fungendi magistratus, apud dĩ uersos alia atq; alia 182.b
ętas militię assribẽdorũ olim q̃ 29 a
ætas munerȝ publici p̃stituta q̃ 181.b
æthiopis fortuitus occursus, qd quĩ bus præsignarit 265.b
æthiopes quid seu quantum Dario tributi penderent 196.a
æthiopes quõ & q̃ diuersi à reliqs nationibus scribere soliti 105.b
æthiopes quo modo puerorũ indolem experiantur 94.b
æthiopes quo pacto mori ac sepeliri soleant 111.b
æthiopum amictus militaris, cuius sit coloris 30.a
ætnæ incendio quis se, ut deus haberetur, iniecerit 314.a
ætoli natura quales 205.b
ætolorum concilium quale 249.a
ętolorũ in prælio mos qs 360.b
Affinitas Sex. Tarquinij & Collatini quanta 302.b
affixos fudibus homines, q quomodo dijs immolarent 369.b
afracta quid 172.a
Ἀγαθῆς τύχης ędes olim celeberrima ubi 21.a
agamemnonis pręceptor qs 96.b
agartis quorum numen 313.b
agathoclis ĩ epulis moderatio quanta 287.a
agema ala quæ 8.b
ager Romanus ubi terminaret 10.a
ageronalia festa quæ 324.a
agesilaus quam Lycurgi legem abrogarit 121.a
agesilaus qua de re accusetur 186.b
agesilaus rex quàm pueriliter cũ filiolo ludere solitus 155.b
agesilai apophthegmata 11.a 314.a
agesilai pia sũa & laus 212.b 364.a
ἀγγάρους quos Persæ uocent 45.a
aggerum in Quirinali colle nomina quæ 333.b
agis rex quo ab aliq̃n cõfugerit 153.b
agidis regis ornatus militaris 30.a
agidis regis quantum in fœneratores odium 11.a
agillina, cuius olim regionis urbs, & quo deinceps noĩe dicta 166.b
aglaia quę 238.b
agmina Germanorũ in prælijs qualia 336.b 337.a
agna cui deæ sacra 136.b
agon, qualis aut quorum in sacrificijs uox 216.a
agon (si recte scriptũ) quid 324.a
agonales dies qui ibid.

agonalia quid 324.a
agonensis porta Romę quæ 333.b
agones in sacris qui 216.a
agonius collis Romæ quis 333.b
agoranomi Græcis qui 179.a
agradianæ portæ ubi 212.a
agrarij triumuiri qui 145.b
agraspidæ(si recte scriptum)qui dicti 357.a
agricolarum dij qui 313.a
agricultura quàm fuerit olim honesta 133.b
agrigentini quales Platoni 293.b
agrigentini quàm studeant seu insaniant equis 340.a
agri male culti aut arati pœna olim quæ 133.b
agrippæ unde dicti 14.b
agrippæ Herodi quæ auis regnum portenderit 263.b
agrippei Scythis qui quãtiſp putentur 206.a
agrippina qualem in senatu aliquãdo locum adepta 202.a
agrippinæ q̃t lictores tributi 44.b
agrorũ lustrandorũ ratio q̃ 301.a
agrorum metiẽdorum alia atq; alia ratio 72.a
agyi dij qui 302.b
agyleus qs deus & cur dictus 302.b
Aiacis asylum ubi 153.b
aiax quid, quòd cum Hectore pugnasset, adeptus 220.a
añ dei ara ubi 81.a
ἀκονιτί Græcis qui 218.b
ἀκτοφάγος(si recte scriptum est) quæ dea cognominata 136.b
Ακονιτί uicisse, quid 268.a
Alabandei quàm ridicule simulacra fingant 205.a
alabandus quorum deus 314.a
alæ dijs appictæ quot 205.a
alalcomenij quam apud se deam natam iactitent 314.a
alano habitu quis imperatorũ primus usus 277.b
alarij qui 360.a
alaꝛ diuersa apud grecos noia 8.b
alaudam quis quam legionem nuncuparit 8.b
alba creta q̃ꝛ pedes illinerẽt 146.b
alba uestis quibus gẽtibus sit uestis lugubris 123.b
alba i ueste q̃ ludos spectarẽt 350.b
albanorum in sepeliendo consuetudo quàm ridicula 110.b
albanorũ reges quo cognomine appellati 4.a
albi quid præ se ferant 85.a
albis lapillis q quid notent 224.a
albis scutis qui uterentur 355.b
albis uestibus ubi tantum mulieres, nigris tantum uiri utant 280.b
albo gallo quis semp sacrificare soleat rex 136.b
album pontificis & aliorum 61.b
album prætoris 76.a
albunea dea quæ 313.b
albus color cui tẽpori dicatus 253.a
alcibiades quo in bellis naualibus usus signo 172.b
alcibiadis i clypeo insigne q̃le 355.b
alcibiadi exitium suum q̃modo præsignatum 224.a
alcæus poeta cuias, & quid primus inuenerit 316.a
alces à quo quibus in ludis publicitus exhibiti 348.b
alcmeon cuius discipulus 48.b
alcmon riuulus ubi 211.a
alea quibus & quando uetita 156
alea q principes quàm maxime delectati 155.a
alexander Epirota q̃le habuerit aliqñ Dodonæ uaticinium 307.a
alexander Indum nauigans, q̃'ibus nauium signis usus 172.b
alexander Macedo per quos contextis uestibus usus 190.a
alexander quid exercitij ociosis militibus imposuerit 31.a
alexander quos potissimum militiæ adscriberet 29.b
alexãder quoto Februarij die & natus & mortuus 223.b
alexander Seuerus q̃ multa introduxerit noua uectigalia 196.b
alexander Seuerus qua se oblectare solitus re 155.b
alexandri contra Dariũ victoria inaudita 366.b
alexandri dies natalis quis 149.b
alexandri imaginem in annulis qui olim tulerint 84.b
alexãdri in annulo signum quod & quale 84.b
alexandri præceptor quis 96.b
alexandri tabernaculum quomodo ornari solitum 18.a
alexandri uestitus militaris q̃ fuerit insignis 30.a
alexandri Seueri laus 11.a
alexandri Seueri modestia seu superbia in triumpho 320.b
alexãdri Seueri singulare quoddam inuentum 61.b
alexãdria quot & quas habuerit regias 122.b
alexandriç & alibi q triũpharint,nõ Romæ,quanquã Romani 317.a
alexandriæ magnificentia quomodo ex auibus prędicta 264.a
alexandriã fasces Romani cur non ingrederentur 45.b
alexandrinæ naues quo ꝓprio uantur insigni 172.b
alexandrini natura quales 205.b
alexandrinorũ uetus in conscribendis militibus mos 29.b 30.a
alexandro Alexandrio quid Romæ aliqñ monstri apparuerit 65.b
alexandro quę aues interitum præsignarint 263.b
alexandro qd coacta Pythia responderit 306.b
alexicacos qs deus cognominatus 74.a 315.a
alia atq; alia fuisse legionariorꝫ, ꝓtorianorꝫ, auxiliariũ unius & eiusdẽ exercitus, signa 170.b
alica quibus ignota 284.b
alienam segetem pellicere, quæ lex 326.b
alieni æris cognitio penes quos esse quomodo uetuerit 159.b
alieni æris solutio quomodo & q̃ri soleat 330.a
alieni æris solutio quomodo & q̃ gide exigi solita 330.a
alieno milite an & quomodo Romani usi 9.a
alienũ canem ędes intrasse, quid portendat 264.b
alitta q̃ qbus sic uocetur dea 314.b
alliũ iurando testari q soleant 256.a
allobroges cui Romano cognomẽ dederint 67.a
allobroges in cuius fuerint clientela 292.b
alloquutionis templum ubi 81.a
alogꝫ reus apud Græcos, qs 182.a
alopecia tribus quæ 27.b
alphenus cuius discipulus, et eius de supellectili sententia 28.a
alphenus ex tonsore quantus euaserit iurisconsultus 363.b
altaria terrestrium & inferorũ q̃ diuersè fierent 215.b
altenius mons ubi, & quid ibi mirifiat 79.a
altitudo certa domorum ubi, a q̃, & cur præscripta 294.a
alueum lusoriũ è gemmis preciosissimis qs triumpho intulerit 318.b
Amalthea cuiꝰ sibyllę nomẽ 144.a
amanuenses qui 164.a
amanus quorum deus 315.b
amare cui intestino addicat 296.b
amaricinum quid 267.a
amasis quõ ab unoquoꝫ uirę rationem exigi iusserit 159.b
amasis Periæ in Barcæos quanta perfidia 258.a
amasis regis cuiusmodi in ocio oblectamenta 155.b
amasi quale à militibus impositum diadema 46.b
amastris arx quæ 332.a
amata quæ uirgo, suo nomine tacito, uocari soleret 259.b
amatorius uultus q̃ colore insinuetur 81.a
amatũ non fuisse, ubi & quibus decus sit 95.b
amazone quis in annulo pro signo usus 84.b
ambaruale sacrũ ubi & cur & quando fieret 135.b 136.a 300.b
ambitio Athenis qd intulerit 148.a
ambitio quanta Romanos aliquan

do inuaserit 148.a
ambitiosi quàm soleant populo assentari 174
ambitus q̃ uarijs legib⁹ retusus 147
ambitus seu area templi alicuius, q̃bus cæremonijs cõsecretur 341.a
ambronum in prælijs aggrediendis mos 183.b
ambrosia q̃ in sacris ornent 214.a
amburbialis victima quæ 300.a
ambostus, cui⁹ Romani cognomen & unde 14.b
ametridis (alij Amestridis) reginæ q̃ sceleratum & impiũ uotum 159.b
amicos Romani q̃s noïarẽt 229.b
amictus Gabinus quis 22.a
amictus mortuor̃, laneos an lineos esse oporteret 123.a
amictus regum aliquot, q̃lis 276.a
ammon à q̃bus maxìe cultus 369.a
ammonis effigies qualis 309.a
ammonij oraculũ ubi & q̃ olim celebre 308.b 309.a
ammoniorum oraculorum petẽdorum cæremoniæ quæ 309.a
amnemones in Gnido qui 198.a
amnestia lex quæ 330.a
amœbæum carmẽ ubi potissimum cani solitum 59.a
amor erga uxorem q̃s 27.a
amori & Amicitiæ q̃ qua de causa ante p̃lium sacrificent 183.b 184.a
amoti siue amouendi à sacris, qui 341.b
amphiaraus quis, & q̃bus post mortem honoribus cultus 308.a
amphiarai templũ & oraculũ quanti olim putatum 308.a
amphictyonici conuentus populi q̃ & quot 249.a
amphictyonum cõuẽtus qualis aut unde 248.b
amphictyonũ conuentus ex quibus conficeretur aut cõstaret 166.b
amphicypellum quid 131.b
amphimaschalos q̃r̃ tunica 278.b
amphippi qui 358.a
amphitheatra olim Romæ qualia ac quanta 234.b
amphitheatrales togæ 274.b
amphora uini una q̃s aliquãdo ambitus damnatus 147.b
amphorarum diuersitas quæ 86.b
ampliationis tabella quæ 119.a
amygdalæ quibus quotidianus cibus & panis uice sint 133.a
Anacharsis in Athenienses dicteriũ quod 200.b
anachis deolus quis 313.a
anacreontis q̃ mira mors 316
ἀναγνώστης qui dicti 105.b
ἀνακαλυπτήρια quæ 58.b
analecta quid 226.b
anandatus quorum deus 313.b
anasterion q̃s apud Athenas mensis 162.b
anatis dea quæ 259.a
anaximãdri opinio de dijs q̃ 368.b
anaximenes quid primus excogitarit 225.b
anaxyrides quid 277.a
ancaria q̃ seu quor̃ dea 314.b
ancilla serpẽtem enixa, quid portenderit 107.a
ancillar̃ uestes quales 276.b
anci Martij regia ubi, & q̃d ibi Cicero aliq̃n passus 122.a
ancon quid loci Carthagine olim esset 117.b
ancora cuius olim regis in annulo insigne 84.b
ancora p̃ caduceo qui usi 244.b
ancorę imago in femore quibus natiua fuerit 84.b
ancylia unde ferri solita 42.b
ancyliũ mouendor̃ & condendorũ consuetudo quæ 43.a
andramitis Lydor̃ rex quid prim⁹ fecerit 93.b
andria Cretensibus quid 286.a
andrimachidarũ in locandis nuptui filiabus mos 39.b
andronitis, quæ domorum pars fuerit 293.a
andronodorus q̃r̃ legislator 326.a
anemotis Pallas q̃, & cuius rei dominium habeat 157.b
anetis qualis dea 39.a
anetistos quę dea à quibus sic appellata 314.b
angerona qualis dea, & quomodo effingi solita 236.a
angiportus patritius 79.b
anguillæ effigies quibusdã q̃d 84.a
anguillarum tergore qui olim casti garentur 96.b
anguillas coronatas qui dijs offerre soliti 136.b
anguium in Syria mirabilis quædã natura 79.a
animaduersio dominorũ in seruos qualis 152.a
animaduersio in malos tutores aut filios contumaces, ad quem pertineret 353.a
animaduersio in peccantem quare fiat 116.b
animaduertere in reos aut facinorosos, quorum fuerit 144.b 145.a
animalia ab Aegyptijs immolari solita quæ 136.a
aĩalia alia atq; alia diuersis dijs seu deabus sacra, quæ 136.b
aĩalia hostijs apta quæ 135.a
animalium figuris qui olim pro literis usi 105.a
animalium pellibus qui pro uestib⁹ usi 278.a
animas mortales esse qui philosophi opinati 368.b
anienses tribus quando cæteris tribubus addita 26.a
anio uetus & nouus, quales Romę fluuioli 333.a
anna Perenna q̃lis nympha 148.b
annales maximi qui dicti 65.a
annaria lex quæ 182.a
annar⁹ rex q̃ fuerit luxuriosus 287.a
annularis seu medicus 236.b
annulus nuptialis cui digito inseri solitus 84.a
annulus sponsæ quis dictus, & qualis fuerit 56.b
annulo donari à rege apud Persas, quid 41.b 85.a
annulo ferreo ubi promiscue utantur omnes 85.a
annulo quis digitus cur potissimum ornetur 236.b
annuli aurei quando è digitis olim deponendi fuerint 84.b
annulorum aliquot species 237.a
annulor̃ aureor̃ ius an aliq̃n p̃miscuum Romæ fuerit 102.b
annulorum aureorum promiscuus usus quando cœperit 84.b
annulorum ius quib⁹ initio Romæ concessum 102.a
annulorum quæ in castris differentia 344.b
annulis q̃lia diuersi insculpta seu infixa habuerint signa 84.b
annulos quos & q̃ initio gestarent Romani 84.a
annus à diuersis gentibus quomodo metiri aut distingui soleat 161
annus cui dicatus 161.b
annus magnus q̃s seu q̃d ibidẽ
anni symbolũ Aegyptijs q̃le ibidẽ
annum uerum qui tandem reperierint 161
anni & tempora ut à tribunis pl. numerarentur, non à cõsulibus, aliq̃n motum fuisse 240.b
anni quot sub tribunis sine consulibus acti 241.a
annorum aliquot diuersorum catalogus 162.a
annorũ nũerus unde Athenis, unde Lacedæmone fieri solitus 147.a
annona duplex q̃b⁹ dari solita 219.a
annonæ cura penes quos magistratus Romæ fuerit 178.b
annonæ p̃fectus q̃d curaret 353.a
an omnis Cęsarum uoluntas, lex habenda sit 364.a
anonymi pueri ubi sint 95.b
an partus ancillę in qua usus fructus legatus est, in fructu sit iurisconsultis habendus 15.b
an sapienti uxor ducenda 186.b
anser cui p̃prie dicatus 136.b 137.a
anserem mortuum quis philosoph⁹ quàm luxerit 339.b
anseres sacri ubi quondam Romæ alerentur 331.a
anseribus q̃ uel utantur in sacris, uel non utantur 136.a

antæus unde genitus 75.a
antæi regia olim ubi fuerit 122.b
antenodora cuius deæ ædes 324.a
anteriorem capillum qui cur abradant 279.a
antesignani qui dicti 355.a
antesignanis cedentibus, quõ acies mutaretur 185.a
antesterion qs qbus sit mẽsis 162.b
antheſis tribus qñ cæteris addita, & eius prærogatiua 26.a
antica regio auguribus quæ 282.a
antichir quid 236
ἀντίδωρα 239.a
antidota cõtra Venerẽ 212.b
antigonꝰ rex quomodo Romæ occisus 121.a
antigoni de Pyrrho elogiũ 27.b
antigoni regis insolentia & diadema 47.a
antigoni regis p̃ceptor quis 96.b
antimachus poëta qs ac cuias 316.a
antiochia quorum regia 125.a
antiochiꝰ cadus quãti capax sit 86.b
antiochus q̃ noïe alã militũ p̃cipuã (si recte scriptũ) noïarit 8.b 360.a
antiochi apophthegma 364.a
antiochi in exercitu ornando luxus quantus 104.a
antiochi Soteris tessera quæ 172.b
antiochi supbia inaudita 68.b
antisteria quid 324.b
antisthenes quàm paruo contentus uixerit 134.a
antistius quàm de nihilo repudiarit uxorem 188.b
antonini Cæsaris tessera q̃lis 172.b
antonini cognomine qui imperatores usi 3.b
antonini Philosophi laus, innocẽtia & integritas quanta 76.a 350.b
antonini Pij laus 11.a
antonius Cleopatræ ubi aliqñ p̃ter morem triumpharit 317.a
antonius qua ludi specie, q̃ omine, à quo uictus 156.a
antonius orator cur ex multis oratoribus suis nullã ediderit 364
antoniꝰ in Actiaco prælio signũ nauale quod 172.b
antoniꝰ in triumpho quanta ostentatio 320.a
antoniꝰ tessera qualis 172.b
antonio quæ uolucres suam præsignarint cladem 265.a
antoniorum (forte Antoninorũ) familia unde orta 12.b
anus ubi & quo autore luctẽtur ullo cum uiris 97.a
anymphi qui dicti 212.b
anyti ambitio quanta 148.a
Aosis quale flumen 167.a
Apaturia Athenis quid 351.a
apelles quo habitu fortunam depinxerit 20.a
apena quid 252.b
aperto capite esse an tecto, utrũ salubrius 81.a
aperto capite semp incedere, quàm salubre 31.a
apes cuius aliquando infantis ori insederint 264.a
apes quem olim infantem melle aluerint 106.a
apes quid præsignare auguribus dicantur 264.a
aphester Gnidijs quid 198.a
aphetæ qui dicti 153.a
aphetor quid 64.a
aphrica cui cognomẽ dederit 67.a
aphricanus minor quis 67.b
aphri natura qui 205.b
aphri pastoritij quomodo & q̃ uota facere soliti 159.a
aphrodisiũ iuramentũ quale 257.b
aphrodite quę dea uocetur 314.b
aphrorum deus quis 313.b
aphrorum uestes militares cuius essent coloris 30.a
apis aut Serapis quid 309.a
apis quibus maxime cultus 368.b
apidis oracula quàlia, & quibus modis redderentur 309.a
apidi ex qua tantũ aqua potus exhiberetur 336.a
apium herba qualis 60.b
apium quibus in sacris adhiberi solitum 298.b
apij coronæ quales 251.b
apio in quibus ludis uictor coronaretur ibidem
apio opus esse ubi olim prouerbialiter diceretur 61.a
apobate quid ludi sit 156.a
apocinus quid 97.b
apocleti Aetolis qui 201.b
apocletũ Aetoli quid uocent 198.a
apodectæ Athenis quid 141.a
apolidę (si recte scriptũ) qui 163.b
apollo & Liber apud quos eisdem & sacris & honoribus coleruntur 315.a
apollo et Minerua quibus gentibus patrij dij sint 314.a
apollo, quorum aliquãdo fuerit tessera 172.b
apollo ubi natus & alitus 307.b
apollinis cognomina quàm essẽt diuersa 314.b
apollinis simulacra in diuersis templis quàm diuersa 306.b
apollinis tẽpla Romæ ubi & quàm multa 55.b
apollini quàm uarie apud Gręcos litari solitum 135.b
apollinares ludi cur, quãdo & à quo instituti 297.a
apollonius Tyaneus (aliàs Thyanæus) qd à dijs petere solitus 215.b
apollonio Tyaneo unde & q̃ preciosus annulus 85.a
apolloniũ quis imperator cũ Chrisito quomodo coluerit 338.b
apophthegmata aliqt infignia 19.a 27.b 29.a 98.a 97.b
aposisis quid 153.a
apostasium quid 314.b
apostropha dea quæ 313.a 314.a
apotheosis quid 313.a
apotheoseos cæremoniæ seu rationes olim quæ 313.b
apparandę expeditionis tẽpus præfinitum olim quod 175.a
apparitiones spirituum nocturnas, nõ esse oĩno nugas 290
apparitores q, & ex q̃ potissimũ natione fierent 43
appellationes à q̃ ad quẽ quõ uel licitæ uel illicitæ fuerint 353.a
appellationes omnes ad quem magistratum pertinerent ibid.
appendices conuiuij quæ 97.b
appetitio dea ubi olim culta 20.b
appia uia quãta & q̃ celebris 140.a
appius Claudiꝰ quàm cõfidens in iudiciũ uenerit, tametsi reus 120.b
appius cur Cęcus seu cęcatus 73.a
appius Pulcher qua fortuna iudicium populi aliqñ euaserit 177.b
appij in Potitios sacerdotes quanta cædes 73.a 13.b
appij unde dicti 140.b
appij Cæci qualis censura 49.a
appuli qui & ubi sint 163.a
aprilis cui deæ sacer 148.b
aprilis Idus cui & quamobrem festæ 149.a 157.a
apri milliarij qui 285.b
apros integros una mẽsa qui apponerent 157.b
apuli (aliàs Appuli) cui uento sacrificare soliti 368.a
Aqua à quibus adorata 137.b
aqua mellita quibus dijs aut deabus libetur 211.a
aqua Mercurij Romæ ubi & quàm celebris 110.b
aqua omnia conflare, cuius philosophi opinio 212.b
aquæ asperfiõe quid olim inter gentiles fieri putatum 85.b
aquæductus quid sit 139.b
aquæductuũ cura penes quos olim esset 333.a
aquæductus Romæ q & q̃t 302.a
aquę & ignis quis olim in expiando usus 28.b
aquæ manaria quid 254.a
aquæ principium rerum omniũ qui attribuant 130.b
aquam in certaminibus qui quibus aspergere soliti 257.a
aquarũ in periuros miracula acuminatæ quæ 214.b
aquarum in sacris usus ac religio quanta ibid.
aquas quibus hostię aspergerentur, humi posuisse, quid

aǧla aurea cui antè lata 46.b
aquila qñ & quale omẽ ferat 262.b
aquilæ auguriũ q impediat 285.a
aquilæ militaris signi apud Romanos color quis 170.a
aglæ seu fulminis nomina unde qui busdam data 68.a
aquilę signũ quàm nobile apud Romanos, & unde illis allatũ 170.a
aquilam qui tanquam numen adorarint 368.b
aquilæ centum quibus in sacris, & pro quibus offerrentur 157.b
aquilŋ iurisperiti laus, & domus eius Romæ ubi 333.b
aglŋ cur sic appellati 13.a
aquilina fistula quæ 213.b
Ara duodecim dijs dicata 22.b
ara ex solis dextris animalium cornibus cõstructa quæ 307.b
ara ex solis sacrificior̃ cinerib⁹ conflata quæ 307.b
ara maxima Herculis q̃ & ubi 73
aræ deorum apud quos pro asylis essent 153.b
aræ Herculis uariæ 74.a
aræ inferor̃ quõ ornentur 297.b
arę inferor̃ raro accessæ 297.a
arar̃ diuersitas quanta 213.b
aras deor̃ tãgere, qbusdã qd 255.b
arabia ad quid ab Alexandro Magno destinata 123.a
arabicæ reip. diuisio quæ 273.a
arabũ abominãdus qdã mos 40.a
arabum deus quis 313.b
arabum in ædificando luxus quantus 293.b
arabum pontifices q ornent 64.b
arabum sepultura quàm sit inhonesta 111.b
aranęæ lœtiferi morsus ubi 79.a
ara Paphiæ Veneris quid miri habeat 310.a
arare à triumpho statim quis non erubuerit 133.b
aratriuel condendis uel euertendis urbibus usus quis 341.a
aratus quàm grande aliquando uotum fecerit, sed inhumanum, & q̃modo persoluerit 158.b
aratus quoties fuerit impator 4.a
arati satellites quot 357.a
arbores chartis faciendis appositæ quæ 104.b
arbores diuersæ, dijs diuersis sacratę quæ 213.b
arbores infaustæ quæ 214.a
arbores maximas qui pro dijs uenerati 368.a
arbores priuatis dijs sacræ q̃ 213.b
arbitria principum quando fuerint leges 361.b
arbusculæ in Phasi contra adulterium medicina quæ 169.b
arbusta 66.a
arcades annũ q̃ terminent 161.a
arcano cõcilio quæ gentes usę 201
arcarŋ qui 163.b
arcera quid 105.b 106.a
arceri à sacris qui soleant 213.a
arces aliquot insignes, seu oppida instar arcium 332.a
archagatho medico qd Romæ primo datum 194.a
archelai regis super Euripide luct⁹ quantus 123.b
archemoro qui ludi qua de causa instituti 251.b
archi Thessalis qui 228.b
archias (forsitan Architas) Tarentinus q se oblectare solitus 155.b
archidamus q̃ leui de causa q̃ graiter mulctatus 364.b 365.a
archierosynes quis 63.b
archigetes quis à quibus cognominatus deus 314.b
archiloch⁹ cur à Lacedæmonijs eiectus 71.a
archinus Thebanis quid 228.b
architta (alibi Architas) quõ & à quibus aliqñ captus 316.a
architas cuius discipulus & ubi natus 48.b
archontes Athenis q & q̃t 147.a
archontum diuersa noia q̃ ibid.
arcima quid 105.b
arcium aliquot insignium catalogus 331.b
ardali ara ubi & qualis 308.a
ardeolæ qd uolatu portẽdãt 263.a
area Romæ ante Telluris ædẽ, cuius aliqñ fuerit domus 160.a
areopagitæ à quo constituti 197.b
areopagitæ quomodo sentẽtias ferre soliti 118.b
areopagus qd & ubi, ac quãtus eius honor ibid.
areopagus quomodo & cur tam in cultè tegeretur 331.b
areta cuius filia, & quàm docta, & quid miri fecerit 316.b
aretium, q̃ cuius regiõis urbs 166.b
arganum quid 40.b
argentũ deliquatũ ubi & quõ è terra fodiatur 191.b
argentũ & aurum qbus aliqñ maxime inuisum ac uile 209.a
argentũ natiõibus deuictis tributi noie impositũ, nõ aurum 233.b
argentũ ubi primo signatũ 209.a
argenti celati pondo quot semel in triumpho allata 318.b
argenti libras quot, diuitibus transgredi non liceret 133.b
argento & auro qui theatra ornauerint 270.b 271.a
argẽtatis rhedis uti quibus olim indultum 202.a
argenteam fuisse aglam militarem Romanor̃, & cur 170.a
argẽtei nummi usus quando primũ Romæ inualuerit 209.b
argeos quę simulacra ueteres appellarint 260.b
arges quis cur dictus 68.b
argilla quibus auspicijs condita, & unde sic uocata 265.a
argilletũ seu Argiletum ubi 79.b
arginipasa, quæ quibus olim fuerit dea 314.b
argiui natura quales 205.b
argiui quàm Philippo aliquãdo adulati 177.a
argiuor̃ moneta qualis 209.b
argiuorum post funus quàm sumptuosa magnificentia 127.b
argor̃ factiones quot 175.a
argyroaspidæ (aut argyraspidæ) q dicti 355.b
aricię for̃ qd aliqñ passum 70.a
arietis capite qui pro galea in bellis usi 31.b
arietis exta quomodo in sacrificijs coquantur 296.b
arietis insolito colore auspiciũ quale 265.a
arietem agris hostiũ immittere, Grecis quid 244.b
arietes ubi sint sacrosancti 203.b
arij q & quõ pugnent 361.a
arimaspi q̃bus utant fistulis 213.b
arion equus qbus in ludis quàm mirè uictor euaserit 251.b
aristander quid quõ Alexãdro Magno diuinarit 262.b
aristarũ solarũ decussiõe qd quidam tyrannus innuerit 107.b
aristides qua potissimum re gloriari solitus 134.a
aristides unde in exiliũ actus 151.b
aristidis sapientia in uitanda cõtentione 184.b
aristidis uestitus quis 278.a
aristide iustior, quid 268.b
aristipp⁹ Socratic. qñ floruerit 316.b
aristo qs ac cuias 316.a
aristobulus unde quis dictus 68.a
aristocratia quid 229.b
aristodemus tyrannus quo astu oppressus 108.a
aristodemi in optimatum filios edictum quod 71.b
aristogitonis nomen cur seruis indi prohibitum 164.a
aristogitonis quàm sanctum fuerit Athenis nomen 154.b
aristomenes quot cẽtenarios hoĩm uno sacrificio mactarit 369.b
aristomenis cor quale 295.b
aristophanis ĩ poetico certamine iudicis, iudiciũ quàm mirum 350.a
aristophõtes quàm sæpe causam dixerit, semp absolutus 120.b
aristotelis pro Nicanore cuiusmodi uotum 158.a
aristotelis uestitus qualis 278.a
arithmetica ubi uulgo pueros doceretur 97.a

arma quæ quibus uel cõceſſa, uel ue tita 355.b
armata dea quæ 314.b
armata concilia Gallis quid, & quo modo fierent 244.b
armatos in conciliũ uenire, quibus peculiare 200.a
armenia in quot gubernatiões diuiſa 100.b
armillæ quibus ſolis darentur 219.a
armiluſtrum 301.a 332.b
armorũ amiſſorum pœna 71.a
armorum apud diuerſos diuerſitas quanta 355
armorũ ſeu ornatuũ militariũ quanta diuerſis uarietas 360.b
armorum quãta eſſet militibus obſeruatio 18.a
arnarion Achæis quid 198.a
arnienſis tribus quando in urbẽ recepta 25.b
arnophagon cuiuſmodi apud Athenas iudicium 147.a
arnophoron quale quantũve Athenis concilium 197.b
arotæ Syracuſis qui 154.a
arpides, calcei quales 276.b
arripare 40.b
arrogationes in quibus comitijs fieri ſolitę 176.b
arroſio muriũ qd portẽdat 265.a
ars ludicra quãdo adhuc Romæ probro fuerit 130.b
arſaces quis fuerit 4.b
arſacis cognomen qui reges uſurparint 4.b
artabæ diuerſitas quæ 86.b
artaxata quorum regia 122.b
artaxerxes cur Macrochir uulgo cognominatus 236.a
artaxerxes (rectius legendum Aſtyages) quo cõtra Cyrum colore uſtium uſus 30.a
artaxerxis cum filiabus ſuis inceſtus matrimonialis 37.b
artaxerxis in delinquentes milites pœna quæ 71.b
artaxerxis pro ſalute uxoris cuiuſmodi uotum 158.b
artemiſia regina quàm Xerxi honorata 202.a
artemiſiæ trophæum 36.a
artemon quid ſit 40
artes patritiorum ac plebeiorum q̃ diſtinctę 272.b
artes ſordidæ quæ, & quibus pmiſę 272.b
artetij ſeruus qua de cauſa quomodo digne mulctatus 153.a
arthemis quæ quibus dea 315.a
artibus diuerſis q̃ uariè diuerſi affi ciantur 206.b
artificio incũbere, qb⁹ ſordidũ 273.a
artini in Epidauro qui 197.b
artium liberaliũ doctores à quo ciuitate donari 193.b
artolaganus quid 284.b
artopteſius panis ibid.
aruales fratres qui, quot, & unde dicti 41.a
aruinæ cur qdam nominati 13.b
arulam ſuper aram in ſacris q quomodo faciant 213.b
arundine qui rex cum pueris equitare ſolitus 155.b
arundinetum 66.a
arundinum fructu quæ gens uulgo uictitet 133.a
aruſpex quomodo cæſæ hoſtiæ uiſcera rimaretur 216.a
ἀσάνδιον qui Perſis dicti 315.b
aſtartes quorum deus 206.a
aſtorum natura quæ 155.a
aſtragali Græcis quid 155.a
aſtragalizontes qui 87.a
aſtrologorũ aliquot inſignium catalogus 36.a
aſtus ne an uiolentia in hoſte magis laudetur 107.b 108.a
aſtutiæ ſingularis tyrãnorum aliq̃, exempla 164.b
aſtyagis ſomniũ quale, & quos exitus ſortitum 315.b
aſtymphaliſſor deus quis 147.a
aſtynomi Athenis qui 153.b
aſyla aliquot ſeruis ubi ibidem
aſyla apud Spartam quæ 204.a
aſyla beſtiarũ omnium ubi 155.b
aſylorũ aliquot recenſio 153.b 154.a
aſylorum immunitas per quem ſeu quos ſublata 154.a
Ataulphi Gothorũ regis ſuppbia 3.b
atellanarum actores quo priuilegio donari 26.a
atheas rex quàm fuerit equorũ ſtudioſus 250.a
athenais quidnam prophetiſſæ fuerit 144.a
athenæ cui uento ſacra facere conſueuerint 157.b
athenæ cædẽ ne nũc q̃ olim, an aliæ & aliæ dicendæ 109.b
athenæ in quot olim factiones diuiſæ 173.a
athenę in q̃t ordines diſtinctę 273.a
athenarum aer qualis 205.a
athenis quoto cuiuſq; mẽſis die cui deo ſacrificetur 155.b
athenienſes quàm ægrè quenquam externũ ciuitate donarent 195.a
athenienſes quomodo & q̃ piè mortuos ſepelire ſoliti 111.b 209.b
athenienſis monera qualis 220.a
athenienſium in bene meritos donatio quæ 200.b
athenienſium in conſultando infelicitas propè fatalis 158.a
athenienſium in faciendis uotis cæremoniæ quæ 251.a
athenienſium in Iſthmijs priuilegium quod 82.a
athenienſium in literas hoſtis deprenſas modeſtia quæ
aſſes ſpõſæ iam cũ uiro cõgreſſæ, q̃t & quõ ſpargi ſoliti 58.a 232
aſſes unciales & ſemiunciales 329.b
aſſiduus quis dictus 232.b
aſſis moneta qualis 358
aſſueti prædæ & rapinis, inter milites qui haberentur 81.a
aſſurgere cui, quid 226.a
aſſyrij q̃ potiſſimũ ſe lauent 4.b
aſſyriorum reges qui aliquando uocati 54.a
aſſyriorũ regum theſauri ubi reconditi conſueuerint 45.a 315.b
aſtartes quorum deus 206.a
aſtorum natura quæ 155.a
aſtragali Græcis quid 155.a
aſtragalizontes qui 87.a
aſtrologorũ aliquot inſignium catalogus 36.a
aſtus ne an uiolentia in hoſte magis laudetur 107.b 108.a
aſtutiæ ſingularis tyrãnorum aliq̃, exempla 164.b
aſtyagis ſomniũ quale, & quos exitus ſortitum 315.b
aſtymphaliſſor deus quis 147.a
aſtynomi Athenis qui 153.b
aſyla aliquot ſeruis ubi ibidem
aſyla apud Spartam quæ 204.a
aſyla beſtiarũ omnium ubi 155.b
aſylorũ aliquot recenſio 153.b 154.a
aſylorum immunitas per quem ſeu quos ſublata 154.a
Ataulphi Gothorũ regis ſuppbia 3.b
atellanarum actores quo priuilegio donari 26.a
atheas rex quàm fuerit equorũ ſtudioſus 250.a
athenais quidnam prophetiſſæ fuerit 144.a
athenæ cui uento ſacra facere conſueuerint 157.b
athenæ cædẽ ne nũc q̃ olim, an aliæ & aliæ dicendæ 109.b
athenæ in quot olim factiones diuiſæ 173.a
athenę in q̃t ordines diſtinctę 273.a
athenarum aer qualis 205.a
athenis quoto cuiuſq; mẽſis die cui deo ſacrificetur 155.b
athenienſes quàm ægrè quenquam externũ ciuitate donarent 195.a
athenienſes quomodo & q̃ piè mortuos ſepelire ſoliti 111.b 209.b
athenienſis monera qualis 220.a
athenienſium in bene meritos donatio quæ 200.b
athenienſium in conſultando infelicitas propè fatalis 158.a
athenienſium in faciendis uotis cæremoniæ quæ 251.a
athenienſium in Iſthmijs priuilegium quod 82.a
athenienſium in literas hoſtis deprenſas modeſtia quæ
aſſes librarij & triunciales 232.b
aſſes quot ſingulis cœnis impendendi, præfixi 133.b

athenienſium in nubendis filiabus mos 39.a
athenienſium magiſtratus quis eſſe ſolitus 113.b
athenienſiũ magiſtratus quibus miniſtris ſeu inſignibus incedere ſolebant 44.b
athenienſium militare ſignum quale 170.b
athenienſium regum cognomenta quæ 4.b
athenienſium ſenatus quãtus 197.b
athenienſium ſummus magiſtratus quis 147.a
athenienſium theſaurus ubi reconditi ſolitus 54.a
athenienſium tribuum noĩa 26.b
athenienſibus qui leges ſcriptas tradiderint 326.a
athenio qs quãtus q̃ fuerit 173.a
athenionem uocare quid præ ſe ferat 173.a
ἀθῆναι qui dicti 173.a
ἀθηναῖον quid 369.a
athletæ uicti, quo pacem modo petiti oſtendant 235.b
athletarum paria loci q̃ quo modo per ſortes diſponerentur 186.b
athletarum q̃ uariæ ſpecies 250.b
athletarum ſtatuæ q̃ habitu ſeu ſtatu fieri ſolerent 130.a
athoſis, cuius unius & uxor & filia fuerit 205.a
atinium plebiſcitũ quid tribunis plebis permitteret 6.b
atlantum mos in dãdis nominibus, quis 95.b
atromos quis rerũ principia ſtatuerit 254.a
atri dies qui 59.b 222.b
atris ueſtibus ubi tantũ uiri uẽtur, albis tantum mulieres 280
atrium ab Aſinio Pollione ſtructũ, quod 122.b
atria q̃ pars domus eſſent 293.a
atria quid & quàm uaria 122.b
atria quomodo ornari & inaugurari ſolita 292.b
atriarĩ qui 165 b
atropheç Fortunæ ędes 20.a
attalida tribus quę 26.b
attalus quidnam germano Eumeni fecerit 40.a
attalus qd primus inſtituerit 190.a
attali regia ubi 122 b
attali regis oblectamentum in otio quale 155.b
atteius quibus diris M. Craſſum deuouerit 159.a
atticũ talentum quot argenti libras ualeret 233.a
attili q̃ de cauſa uelut parricida in mare deiectus 145.b
Auari natura qualis 238.a
auctylũ mos p̃liandi quis 361.a
auenti amni quis collis Romæ ſuũ debeat nomen 332.b
auentinus cur diu intra urbem non admiſſus 332.b
auentini etymologia ibidem
auentini templa quæ ibidem
auẽtino mõti qs nomẽ dederit ibi.
auentinũ q̃ primi incoluerint ibid.
auerno propria uictima q̃ 137.a
auerruncus deus quis 20.b
aues cui infanti alimentum aliquando præſtiterint 106.a
aues quatuor ſupra tribunal ubi & cur pendeant 118.b
augili (aliàs Augilæ & Augyli) q̃, & quomodo iurare ſoliti 256.a
augilarum diĳ qui 298.a
augurale inſigne quod 282.a
augurandi cæremoniæ quæ 282.a
augurandi ex arce mos augu q̃ qualis 261.b
augurandi ius qs, licet augur, nõ haberet 281.b
auguratũ ſemel uni datũ, nun q̃ eidẽ uiuo adimi potuiſſe 281
augurẽ qui ſemper adeſſe uoluerint ſenatui 199.b
augures quantæ fuerint olim exiſtimationis 281.a
auguri tangere uetitũ quid 282.b
auguria ex auibus captandi peritiſſimæ nationes quæ 262.b 263.a
auguria quàm olim à Romanis curata 99.a
augurĩ ex arce perẽdi ratio q̃ 282.a
auguris mentiẽtis pœna & infortunium 48.a
augurum munus quod 63.b 281.b
augurũ numerus initio ac deinceps quantus 281.a
auguſtale ĩ caſtris tabernaculũ, quõ & ubi fieri ſolitum 18.a
auguſtales ludi qui 351.a
auguſtales ſacerdotes quĩ 137.a
auguſtales ſodales 42.a
auguſtarũ nomen quæ mulieres ſortitæ 3.a
auguſtus Cæſar per quos confectis ueſtibus uſus 190.a
auguſtus Cæſar quid nũmis ſuis incuri iuſſerit 210.a
auguſtus quàm infirmo fuerit indice 236.a
auguſtus q̃ti ſenatores fecerit 198.b
auguſtus quo ludi genere maxime uſus 155.a
auguſtus quos ut præceptor docuerit 96.b
auguſtus q̃ties fuerit impator 4.a
auguſtus q̃ties Ianũ clauſerit 22.a
auguſti in annulo ſignum q̃d 84.b
auguſti in corpore quales eſſent notæ 84.b
auguſti in deſertores ſtationũ pœna quæ 18.a
auguſti in Pollionem petulãtia ſeu mordacitas 59.a
auguſti nomen q̃ die Octauius adeptus 148.b
auguſti præceptor quis 96.b
auguſti ſcelus 189.a
auguſtiani qui 360.a
auguſto qui dies maxime fuerint ſuſpecti 224.a
auguſto quid à militibus aliquando obiectum 220.a
auiũ diuerſarũ auguria quæ 265
auium & piſciũ millia quot una cœna cui appoſita 286.b
auium laniatio (actiua) quibus honeſta ſepultura 110.b
auium ois generis circũuolatus, qd Gordio portenderit 264.a
auiũ præpetum felices quæ 262.b
auium apud augures quæ ſiue quot ſpecies 262.b
aula locus in Parthenio qs 204.a
auletes q̃ rex cur dictus 5.a
auletes cur Ptolemæorum quidam cognominatus 5.b
aura captandi auſpiciĳ qualis debeat eſſe 283.a
aura ſeu tempeſtas nuptijs aduerſa, quæ 56.a
auratis cornibus quæ uictimæ procedant 137.b
aurea catena qui cur quem deũ uinxerint 314.b
aurei nummi Romæ quãdo primũ ſignati 209.b
aureis columnis uites alicubi ſuſtentari 294.a
aurelia porta quę 211.b
aureliani Cæſaris q̃ ſeuera in rapacitatem militarẽ diſciplina 545.a
aureliani exercitium 31.a
aureliani in triũpho inſolentia qualis 320.a
aurelioꝝ origo & etymologia 14 a
aurẽ dextram minimo ſcabere crebrò, quid præ ſe ferat 237.a
aureoꝝ uaſorum pondo quot in triumpho uno aliq̃n lata 318.b
aureos annulos geſtandi ius quibus datum 103.b
aureum ſceptrum cui ſacerdoti ferre liceret 336.a
aureus gallus lãceæ affixus, cuius in ſigne 170.b
aureus ne an ferreus olim eſſet annulus nuptialis 84.a
aureus quot drachmis cõſtet 233.b
aurichalcum apud quos precioſius auro 208.b
auricularis digitus quis 237.a
aurifera fluenta quæ 167.a
aurifodinis damnati qui 118.a
auri geſtandi uſus quando inualuerit 103.b
auri uſum quis militibus interdixerit, quisve indulſerit 104.a
auris ima cui dicata 84.a
aurium indicia quæ 85.a

auro quando signari cœptũ 84.b
auroræ lacerti qui 82.b
auroræ quid solitum litari 137.b
aurũ in auribus ferre, qd 83.a 280.b
aurũ ubi proueniat seu nascatur in uitibus 190.b 191.a
aurum quis primus uestibus intexere docuerit 190.a
aurũ Tholosanũ habere, quid 269.a
auspex quis 56.a
auspicandorum comitiorum mos quis 177.a
auspicatũ semp & sacrificatũ oportuisse antè quàm fieret senatusconsultum 199.b
auspiciũ è pullis capiẽdi ritus 47.b
auspiciũ tempora certa quæ 282.b
auspiciũ tristis signa ĩ sacrificijs quæ 137.b
auspicia dira quando sint feliciora bonis 138.b
auspicia ex animalib⁹ diuersis diuersa 48.a
auspicia ex signis militaribus quę et quõ capi soleant 170
auspicia in cõuiuijs siniſtra q̃ 289.a
auspicia quæ quibus cedant 283.a
auspicia qui magistratus non haberent 99.b
auspiciorũ aliquot annotatio 262.b
auspiciorũ gña quot & quæ 261.b
auspicijs optimis q̃ gerant 285.a
auspicijs qui præessent 63.b
autochthones q dicantur 279.b
autographum quid 104.b
auxiliarios qua cautione sibi adsciscerent Romani 9.a
Azauenici cognomen qs sibi usurparit 68.a

Babylon cuius regia 122.b
babylon quãtũ singulis dieb⁹ aliqñ tributi daret 196.b
babylonis portę aliquot quibus nominibus dictæ 212.a
babylonicarum mulierum temulentia, impudentia, lasciuia, impudicitia quanta 289.a
babylonij q̃ uafrè à Zopyro circũuenti 107.b
babyloniorũ incestus infand⁹ 37.b
bacchanalia Aegyptiaca turpitudinis quantæ 349.b
bacchanalia per totã Italiam quando interdicta 349.a
bacchanalia q̃ aliqñ mense fierẽt, & quanta eorũ licentia 274.b 349
bacchanalium ministræ quæ, ministrive qui 349.a
baccharum apud Heleos mores & orationes 349.b
bacchar in qbus festis usus 349.a
bacchi cognoĩa uaria q̃ 315.a
bacchi apud Babylonem festa qualia 349.b
bacchylides poëta cuias 316.a
bactrianor legislator quis 326.a
bactriani q & q̃ horridi 60.a
bactrianismus quid 97.b
bagoë nympha quam descripserit artem 144.a
bagoij q reges dicti 5.a
balbura cuius conuentus oppidum 166.b
balbutiei insignia quędam exempla & iucunda 338.b
baleares cui Romano cognomentum dederint 67.a
baleares quàm oderint aurum et argentum 209.a
baleares quõ plientur 360.b 361.a
balearium in elocandis uirginibus mos quis 39.b
balneandi horæ hyeme aut æstate quæ 225.a
balnea Agrippæ quot 226.a
balnea Cumana q̃ sint celebria 65.a
balnea patritiorum & plebeiorũ distincta ubi 226.a
balnea quando tm̃ paterent 225.b
balnea uiror ac mulierũ etiã inter ethnicos quosdã distincta 225.b
balneis q imperatores plus satis deditì fuerint 226.a
balsamum qs in triũpho primus ostenderit 318.b
balteos argenteos quibus olim ferre liceret 104.a
bambinsa Tigrani qd fuerit 54.a
bambycatij quàm execrentur aurũ & alia metalla 209.a
barathrum quid loci Romæ fuerit 117.a
barbæ radẽdæ mos quando primũ Romæ introductus 279.a
barbam apud aliquem ponere, Longobardis quid 41.b
barbã primã q qbus cõsecrẽt 273.b
barbam tondere aut alere, qbus sit luctus indicium 123.b
barbata q̃ qb⁹ cognoĩata dea 314.b
barbata Venus ubi 204.b
barbarorum uestes quales 273.b
barchęi ubi, & quanta illorum in defunctos crudelitas 110.b
barritus quid 183.b
βασιλεὺς qs magistratus Athenis dictus 147.a
basilicæ aliquot Romanæ q̃ 69.a
basilicæ domorum quę, & quem in usum fierent 293.a
bassianus imperator, cur Caracalla dictus 280.a
bassiani imp. exercitiũ, quod 31.a
basterna quid 106.a
bataui regem recens electũ qui honorare soliti 46.b
batauis quo in honore equester ordo fuerit 103.b
batauorũ satellitio quis imperator maxime fisus & usus 357.b
batrachium forum ubi 70.a
baucalium quod uasis genus 151.b
Beatus apud Scythas quis 95.a
bebius quanta clade à Liguribus cęsus 367.b
bebos qs qb⁹ ĩ ludis dederit 348.b
belgarum in consultationibus silentium & mos quis 200.a
belgarum uestitus quis 278.a
belides, cuius urbis portæ 212.a
bellariorũ aliquot apud ueteres descriptio 284
bellicrepa saltatio quæ 347.a
bellisari⁹ an Romę triũpharit 317.b
bellona quæ dea 315.a
bellonæ ædes cur in urbem diu non admissa 54.b
bellonæ in ædẽ quãdo senatus euocaretur 316.a
bellonæ pro tẽplo qd consul initio belli facere consueuerit 22.b
bellonæ q̃ ridicule & immaniter sacrificari solitum 136.a
bellum iustum quod 244.a
bellum sine lachrymis, quid 268.a
bellũ illaturis, non propulsaturis, dirs atros obseruari 224.b 225.a
belli sumendi initiũ ex cuius dei dabatur ædę 22.a
belli indictio qui olim fieri solita 43.a 244.a
benefactor unde quis aliquando cognominatus 68.b 359.b
beneficiarij qui 357.a
beneficiariorum satellitio quis maxime usus 357.a
beneficium accipiens, quo debeat esse animo 238.b
beneficium à qbus tanquam deus ueneratum 368.b
beneficij mentio cui habẽda 239.a
bene meritus de repub. nemo indignatus 219.b
bene precandi aut deuouendi insolitis mores olim qui 300
benesperãtis Fortunæ ędes 20.a
bene ualere, cuius aliquando fuerit tessera 172.b
berecynthia dea quæ 313.b 315.a
berecynthiæ seu magnę matris ędes ubi 332.a
berenice qd Hierosolymis p uoto exoluendo fecerit 158.b
berosus quid primus inuenisse dicatur 105.a
beroso quid honorisapud Athenas exhibitum 49.a 2.a
bes quid 2.a
bestia paupiẽ seu damnã faciẽs, cui & quomodo mulctanda 327.b
bestiæ cum hominibus publicè pugna commissæ 348.a
bestiarum pellibus uestiri, in Libya 280.b
bestiarum simulacra, qbus Romani quid signet 170.a
bestijs obijci quor pœna 118.a

betullæ(rectius betulæ)uirgis q fa-
ſces conſtarent 45.a
Bibacitas quorũdam quanta 287.b
bibendi ratio apud diuerſos olim
quæ 287
bibere uinum, ubi capitale 132.b
bibienus quomodo adulterum de-
prenſum punierit 169.b
bibliotheca Attali, qualium fuerit
charrarum 105.a
bibliotheca Philadelphi quàm fue-
rit inſignis 5.a
bibliotheca Ptolemæi quando & à
quo combuſta 105.a
biblos quid olim ueteres nuncupa-
rint 105.a
bibracte Heduis quid 332.a
bibulus COS. cuius ex q̃ filia 303.b
bicarium quod uaſis genus 131.b
bicus quid uaſis ſit ibid.
bidental quid 262.a
biduũ & duas noctes q aliqñ potan
do continuarint 287.b
bifrons Ianus quorum monetæ in-
cuſſus 209.b
bifrons qs deus effictus 22.a
bifronti acie qui pugnent 184.b
bigamia qbus olim inuiſa 187.a
bigæ quorũ nommorũ nota 232.a
bigati nummi qui 209.b 232.a
bilis quibus potiſſimum in ſacrifi-
cio dimouenda 315.b
bimæ pecudes quàm ſint ſacrificijs
aptæ 135.b
bina corda qbus ſint auibus 295.b
bini & bini ſummũ magiſtratum ge
rentes apud q̃s olim eſſent 113.a
bini reges apud q̃s olim ſimul crea-
rentur 113.a 229.a
bionis in lugentes dicterium feſtiuũ
113.b
bipẽnibus qui maxime utantur pu-
guando 361.a
bis idem delictũ militiæ an uenia di-
gnum 73.a
bis nupræ aut nupti, ſacerdotio etiã
ethnico inhabiles 213.a
bithyni louem qui uocent 89.a
bithynia quàm excellentia protule-
rit ingenia 316
bithynorũ regum cognomentũ 4.b
bitumen in luſtrando adhiberi quo
modo ſoleret 302.a
Blemmyarum immanitas in ſacrifi-
cijs quæ 369.a
blutium cuius regia 122.b
Boariũ forum Romæ cuius dei q̃dẽ
habuerit 69.a
boburinenſes quomodo fuerint ci-
ues Romani 194.a
bocorus quorum legiſlator 326.a
boẽdromiũ qs qbus ſit mẽſis 162.b
bœotici ſcyphi quales 131.b
bœotij natura quales 206.a
bœotiorum conuentus ubi 249.a
bœotiorum in contrahendis nupti-
is mos 38.b 39.a
bogus rex à q̃ Romæ occiſus 121.a
boiorũ præcipua tribus quæ 26.a
boiorum ueſtitus militaris quo fue
rit olim colore 30.a
bombycũ mira natiuitas, uita, ope-
ratio & mors 191.b
bona damnatorum quem in uſum
conuerti ſolita 160.a
bona dea, quæ 315.a 323.
bona dea q̃ alio noĩe dicta 137.a
bonæ deæ ſacra qualia 323.a
bonæ deæ templũ quo fuerit in col
le 332.b
bona fortuna, cuius aliquãdo in cly
peo inſigne 355.b
bonæ fortunæ ædes 20.a
bona Porſennæ uenalia ꝓclamari in
auctionibus ſeruoꝝ, quid 146.b
boni uiri officia quæ 306.a
bononia q̃lis fuerit colonia 194.b
bononienſes in quorum eſſent Ro-
mæ clientela 292.b
bonuſeuentus deus quomodo effin
gi ſolitus 204.b
bonus maritus, quàm præſtet ma-
gno in rep. uiro 188.a
boreas à quibus qua de cauſa uoto
honoratus 157.b
bos à qb⁹ ꝓ deo cultus 48.a 368.b
bos cuius lege cur immolari prohi-
bitus 135.b
bos ſuluus cui ꝓpria uictima 137.a
bos iugalis an ad ſacrificia utilis fue
rit 135.b
bos quot cẽtuſſibus Romæ ſemper
æſtimatus 117.b 209.a 232.b
bouis imaginem qui nummis olim
incuſſerint 209.b
bouẽ ex pane fictũ qui cui aliquan-
do obtulerint 138.a
boues ad ſacra unde peti potiſſimũ,
& quõ farciri ſoleant 135.b
boues prꝫferoces ubi ſponte à muli
ere ſe offerri ſinant 137.b
boum aures & cornua qbus in bel
lo ꝓ conis ſint 31.b
boum cornibus uina libare in fœde
ribus pangendis, quid 243.b
boum cornua cur quo in templo
ſuſpendi ſolita 332.b
boum cruda coria quomodo à qui-
buſdam militiæ uſa 31.b
Bracha quorum ueſtis 277
brachia cui deæ ſacra 82.b
brachia & manus inermes tendere,
militiæ qd præ ſe ferat 186.a
brachmanes qualibus utantur char
tis 105.a
brachmanes (aut Brachmanę) quan
to ſint Indis in precio 206.a
brachmanum in defunctos ſepeliẽ-
dos impietas quanta 110.b
brachmanum in puerorũ indole ex
perienda mos quis 94.b
brachmanum impudẽs impudicitia
in uirgines pauperes quæ 38.b
brachmanibus quot paſſim licuerit
habere uxores 38.b
branchidarũ templum quod 307.a
branchus quis, & quàm Apollini di
lectus 307.a
braſſica à quo cunctis oleribus præ
lata 285.b
braſſica quarũ p̃cipuus cibus 95.a
braſſicã qui cur primò apponere ſo
liti 285.b
braſydę ſentẽtia q̃dã inſignis 186.b
breuiloquentia Laconum 82.a
britãni an ulla habuerint olim con-
cilia 249.b
britanni olim cuiuſmodi uterentur
ædibus 295.b
britanni qbus aĩalibus in epulis uel
ſacrificijs abſtineant 136.a
britannorum impietas & libido im
pudens in ſacris quæ 370.a
britannorum mos quidam abomi-
nandus 40.a
britannorũ q̃ ridiculus ueſtit⁹ 278.a
britãnorum ueſtitus militaris q̃ fue
rit colore 30.a
britomars quæ dea cognominata
137.b 315.a
britomartus à quo uictus 21.b
brixiana q̃ cuius oppidi porta 212.a
bronci unde dicti 13.b
brutus primus cõſul, quis q̃lisve fu-
erit 303.a
brutus q̃ fuerit Superbo propinqu⁹
ſanguine, licet depulſor 302.b
bruti alicuius animalis uerba q̃mo
do expiarentur 302.a
bruti cũ Lucretia affinitas q̃ 302.b
bruti de uſufructu ancillæ, ſententia
quæ 15.b 16.a
bruti nauis q̃ ſigno ab alijs interno
ſceretur 172.a
bruti in Aegypto urbs, q̃lis 307.b
brutiaci templi et oraculi quanta fa
ma 307.b
brutij natura quales 205.b
brutiarij q̃les olim habiti 358.b
brutorũ familiæ ꝓprium qd 303.a
Bubo, q̃ cuius cõuentus urbs 166.b
bubonis auſpicia qualia 263.b
bubone aut lupo templũ intrante,
quid fieri ſoleret 300.a
bubulcorum familia unde ſic uoca-
ta 12.b
buccina quõ in p̃torianis, & quõ in
cõſularibus caſtris uteret 171.a
buccinatores quando in bellis cane
re ſoliti ibid.
bucephalo exequias quis aliquãdo
curarit 340.a
bulla cur in pectore hæreat 85.a
bulla patritiorũ qd eſſet rei 273.a
bulla quid, & qui quando illa dona
rentur 96.a
bullæ definitio quæ 268.a
bullam eſſe, quid 268.a

bullam in pectore q gestarēt 273.a
buleuticum in theatris quid 270.a
bupalus cuiusmodi fecerit Fortunę simulacrum 20.b
bupeciorum (si recte scriptū) familia unde sic dicta 12.b
buphonus quis 64.a
bupreſtis quid 66.b
burri cur quidam dicti 13.a
buſiris q̃s Thebas cōdiderit 308.b
buſiritæ cur nō utātur tubis 171.b
buſti alieni nō uiolādi leges q̃ 340.a
buteo quid,& eius augurium quale 13.b 263.a
buteonis cognomen unde quidam Romæ nactus 13.b
buxentinis cur ciuitas Ro.aliquando negata 194.a
buzigia familia quæ 64.a
Byblus,cui⁹ aliq̃ fuerit regia 122.b
byzantij à Turcis expugnandi prodigia quæ 142.b
byzena temeritas quid 268.a
byzenus quis fuerit 268.a
byrſa Carthagini quid 331.b
byſſus ubi & quō ꝓueniat 191.b
byſſum induere,Indis quid 280.b

CAballatio quid,& quibus imprecari ſolita 159.a
cabira,cui⁹ cōuēt⁹ urbs 166.b
cacogamia iudicia quę 187.a
cacotechnos unde q̃s dictus 68.b
cadauer patris ubi fœneratores à filijs olim exigerent 11.a
cadaueri inhumato quo more iuſta exhiberentur 298.a
cadauera quō & cur quidam conuiuijs inferrent 285.b
cadauera quomodo primū Romæ humarentur 110.a
cadauera q̃t diebus,prius q̃ ſepelirētur,aſſeruari ſolita 123.a
cadaueribus humanis quæ gēres uescantur 111.a
cadmæa (ſi recte ſcriptū) Thebanis quid 332.a
cadmea victoria quid 268.a
cadmus q̃s Thebas cōdiderit 308.b
cadmus q̃d prim⁹ inuenerit 105.a
cadmi aſylum ubi 153.b
caduca auſpicia quæ 262.b
caducei diuerſarum nationum quales 244.b
caduceum effigie anguium circūdatum deferre,quid 244.b
cadus quid 86.b 131.b
cadyſcus quid 131.b
cæci cur quidam Romæ cognominati 12.b
cæcilij unde dicti 14.a
cæcinæ(aliàs Cæcinnæ)mira quędā ars 45.a
cæcitate quæ aqua periuros afficiat 257.a
cæbatus cur & ubi olim mulctatus 139.b
cælij montis tēpla & domus 332.b
cælum & Solem qui maxime coluerint 368.a
cælum & Terra Varroni q̃d 312.b
cære, cuius regionis urbs, & q̃ alio nomine dicta 166.b
cæremoniæ denariæ & tricenariæ quales 157.a
cęremōię inaugurādi regno q̃ 46.a
cæremonię in maxima Herculis ara quæ 73.b
cæricæ horæ quæ 225.b
cæſar dictator quibus in triumpho dicterijs impetitus 321.a
cæſar quid ſignificet,& quæ familia cur ſic dicta 14.b
cæſar quibus nominibus prȩcipuas legiones appellarit 8.b
cæſaris ad Mundam Hiſpaniæ neceſſitas quanta 18.b
cæſaris dictatoris ſuperbia 84.a
cęſaris cōtra Pōpeiū teſſera q̃ 172.b
cæſaris epulū triūphale,quātū 321.a
cæſaris in triūpho oſtētario q̃ 320.a
cæſaris nomē quis imperator recuſarit 3.b
cæſares adorari ſe q̃ uoluerint 82.a
cæſares aliq̃t inter deos relati 313.b
cæſares an diadematibus uſi ſint,& qui 46.b
cæſares ex ꝓuincijs ſubactis cognominati qui 68.a
cæſares qui quoties quotidie balnearentur 226.a
cęſares nō uſi ſatellitibus,qui 357.b
cæſarum quis aliquando ſcabellum regis Perſarū factus 367.b
cæſones unde cognominati 14.b
cæſorum in bellis filij quid olim adiſcerentur 220.a
caia,quomodo unica litera ſcribi ſoleret 245.b
caia & Caius, quibus olim peculiaria nomina 245.b
caius Gracchus unde occiſus 27.b
caius,Tarentinis quid 245.b
caij & Caiæ noīe cur ſpōſus & ſponſa oīs in ſpōſalibus noīarēt 56.a
calabra curia ubi 24.a 331.b
calabria cui uēto maximx ſit obnoxia 157.b
calabri qui 49.a
calæ quid 358.b
calamaria fiſtula q̃ utantur 213.b
calamis qui in prælijs uſi 361.b
calamitates quomodo cælitus præmonſtrari ſolitæ 142.b
calamitoſi quomodo apud Scythas opem implorent, ſeu fœdus ineāt 243.b 244.a
calamitoſi quō quid uouere aut denouere ſoliti 159.a
calamica ueſtis quæ 277.a
calaſiries(aliàs calaſirij) apud Aegyptios qui 29.b 360.a
calaſiriū inſtitutores qui 29.b
calaſirium ſtipendia quæ 360.a
calata comitia quæ, quomodo fierent,quid tractarent 176.b
calcaria currenti addere,q̃d 268.a
calceamenta tantum candida quos ferre oporteret 64.a
calceus præpoſtere indutus, Augu- ſto quid 265.a
calcei diuerſarū gētium q̃les 277.a
calceorū ſpecies quàm uariæ 276.b
calceis ſenatorum lunam adſcripſiſſe,quid notaret 273.a
calculum ediſcere ſoliti qui 97.b
calculis nigris q̃ dies notent 224.a
calda abluere,caſtitati ꝓdeſſe 351.a
calda quō olim lauaretur 226.a
calderini cū Perotto ſimultas quanta 226.b
calēdæ ſingulę cui ſacrę 150.a 314.b 248.b
calendaria ſacra quæ 314.b
calendaris quæ dea à quibus cognominata 314.b
calendis ſingulis quid regibus Sparitæ dari ſolitum 150.a
calicibus duob⁹ potare, Scythis q̃d 220.a
calicum dijs propinandorum ordo quis 286.b
calida lauare, quibus à q̃uetitum ieu diſſuaſum 226.a
caligæ militares quibus muniri ſolitæ 52.a 358.b
caligati qui 52.a
caligatos quos ſemper eſſe oportuerit 46.a
caligis nondum inuentis,quō cruri tegi ſolita 196.b
caligula Cęſar Batauis ad quid uſus 357.b
caligula quam licentiam ſeruis contra dños permiſerit 153.a
caligula qualis & ante imperium,& in imperio fuerit 154.b
caligula quas aues ſibi ut deo mactari iuſſerit 136.b
caligulæ auaritia 23.b
caligulæ cauillus 68.b
caligulæ inſania 154.b
caligulę inſolentia & deſpectio iuriſconſultos quanta 364.a
caligulæ iuramētum maximum q̃d 257.a
caligulæ quæ aliq̃ teſſera 172.b 250.a
caliſtephanos quid 153.a
caliſtiæ ſemine qui uice panis utantur 369.a
callaici q̃ effera & impia gēs 67.a
calleci q & ubi ſint 67.a
callecus q̃s unde cognoſatus 154.b
callicratidis in Ionas dicterium feſtiuum 154.a
callicyrij Cretibus qui 316.b
callimachus cuias, ac quid ſcripſerit primus,& quo tempore 368.b 369.a
callimachi impietas q̃ 369.a

callineos unde qs dictus 68.a
callipyges quæ dea uocata 314.b
callyriũ Syracusanis qui 154.a
calonum quis usus, & quę etymologia 358.b
calotechnos quis inter Græcos cognominatus 68.b
calpa quid 252.b
calphurniį unde orti 12.b 14.a
calua Fortuna quæ 20.a
caluą q̃ dea cognominata 314.b
caluæ ubi uulgo & mulieres sint, nõ solum uiri 279.b
caluariam celare auro, & ex ea bibere, quibus religiosum 369.b
calumnio natura q laborent 279.b
caluum uellere, quid 267.a
cambysis ærarium ubi 54.a
cambysis horrida in corruptum iudicem pœna quæ 118.b
cambysis cũ sororib⁹ suis incest⁹ 37.b
cambysis somnium quale 164.b
cambysi quale ex Brutiaco oraculo datum responsum 307.b
camertes quot, qs, quare ciuitate donarit 193.b
camelaria quid 141.b
camelariį qui ibidẽ.
camelas qui in prælijs usurpent, nõ camelos 361.b
camelis q militiæ utantur 361.a
camelos qui cui seu quibus immolare soliti 135.b
camillon quid 58.b
camill⁹ cui fortunę ædẽ dicarit 19.b
camilli dictatura q̃ fuerit lõga 10.a
camilli triumphi quot 34.b
camilli qui dicti 214.b
cammæ callidum uindicandi mariti sui facinus 56.b
campani natura quales 205.b
campanis Romanas uxores ducere aliq̃ pro munere cõcessum 59.a
campanorũ ala, quot eqtum fuerit, & quanti precij 8.b
campus Martialis ubi 333.a
campus Martius unde dictus, & cuius olim fuerit 160.a
campus Rediculi qs & ubi 55.b
campus sceleratus qs 59.b
canarium augurium qd 137.a
candaces q̃ reginæ nominatæ 5.a
candelabrũ tot lychnorum quot dies anni, ubi & unde fixum 22.b
candida Alexãdri fascia Lysimacho fortuitu imposita, quid ueri portẽderit 46.a
cãdida in toga qui ludos spectare soliti 350.b
candidati cur sine toga ad comitia uenire iussi 147.b
candidatorum mos 174.a
candidatorum supplicatio ac humilitas quanta 175.b
candys q̃rum regũ diadema 46.a
canendi studium olim apud Romanos quantum 98.a
canẽdi tibia modus quàm diuersus apud diuersos 171.a
canere ad tibiã, quõ olĩ habitũ 93.b
canem diuersæ gentes qbus immolarent 137.a
canẽ Romani cui immolẽt 203.b
canes, cuius templum nõ ingredi dicerentur 74.a
canes quàm uariè à diuersis immolarentur 137.a
canes quẽ in usum & q̃ impiũ apud Hyrcanos nutrirentur 110.b
canes quibus in templis tanquã ędi-tui fuerint 6.b
canes ubi dominorum rogis semet ipsos iniecerint 126.a
canes mortuos q quasi homines luxerint ac sepeliuerint 339.b
canib⁹ obijcere cadauera hũana, ubi olim peculiare 110.b
canib⁹ in triumpho quis imperator uectus 320.a
canibus quis ꝓ satellitibus aliquando usus 357.b
canibus regijs cibũ dare tributi nomine, q olim coacti 196.a
caniculæ sidus quo ànimali placari solitum 137.a
canis cui dcæ immolaretur 323.b
canis cui infanti aliquando hubera præbuerit 106.a
canis, cuius aliquando fuerit militare signum 170.b
canis è sacris eiecti ratio 73.b
canis in talorum ludo quid 155.a
canis pręgnans itineranti obuia, qd portendat 265.a
canis ubi aliquãdo loquutus 142.b
canis quibus gentibus ut rex aut deus, præsit 309.a
canũ multitudo ubi per aĕrem ferri uisa 142.b
canũ pellibus q diį cur ornẽt 137.a
canopica cuius urbis porta 212.a
cantabrorum mira quædam amicitiæ lex 41.b
cantheriũ in fossa, quid 267.a
cantherius quid 66. 267.a
cantica nuptialia apud Græcos qua lia 57.b
cantilenæ aliq̃t nuptiales apud Græcos 59.a
cantu & chorisqui præstent 206.b
caparonia vestalis quomodo & cur seipsam occiderit 261.a
capenæ portæ q̃ multiplices aquarum decursus 210.b
capillata arbor quæ 260.b
capilli tõdendi aut nõ tõdendi mos quàm diuersus diuersis 279
capillis operiri cadauera, cui⁹ olim fuerit indicium 123.b
capillor̃ luxus quantus 280.a
capillum compositum quæ Palladi mitterent 273.a
capillũ pectere & barbam Spartani qñ potissimũ soliti 172.a
capillum defectũ qui quibus qua de causa uouerent 158.a
capillus vestaliũ quomodo aut ubi asseruaretur 260.b
capistro quis apud Macedones cingi soleret 32.a
capita bubula uicus quis 80.a
capita hostiar̃ pręcisa, suum lambere sanguinem, quid 296.a
capita hostium q foribus seu postibus affigere consuerint 292.b
capita legis Iuliæ permulta 168.b
capita qb⁹ in sacrificio uelãda 213.a
capita scutis subdere, Romanis qd signet 186.a
capitales duumuiri qui 144.b
capitalia militũ crimina q̃ 70.b
capite aperto seu operto quibus sacrificetur 90.b
capite censi qui 359.a
capite censis quis imperator maxime usus 359.b
capite minuti, an ad hæreditatẽ admitterentur 329.a
capite nudo qui prędicentur 360.b
capite raso quos semper esse oporteat sacerdotes 64.b
capite uelato an nõ uelato sacrificãtem esse necesse sit 323.b
capitis iudicium quomodo Romæ ferretur 120.b
capitis sanctitas & principatus 81.a
capitolia extra Romã plura 331.b
capitolini ludi qui 351.a
capitolinus cliuus ubi 80.a
capitolinus collis quis antea & unde dictus 351.a
capitolio quæ seruarentur ibid.
capitolium à quibus quoties restitutum 331.b
capitones unde appellati 13.a
capnomantes qui dicti 216.b
cappadoces libertatem à Romanis deprecati 101.a
cappadoces natura quales 205.b
cappadocia in quot præturas seu satrapeas partita 100.b
capparim iurare solitus quis 256.a
capra quem infantem aliq̃ lactasse dicatur 106.b
capra quibus dijs dicata 136.b
capra ubi sacrificijs inepta 136.a
capra ubi spõte ad sacrificium prodeat è syluis 204.a
capræ aspectus qd portẽdat 264.b
capræ qb⁹ dijs aprẽ sacrificẽt 136.b
capram q adorarint 368.b
caprariį ubi in summo sint honore 203.b
caprariorũ familia quare sic appellata 12.b
capricornum qui nummis incusserint 210.a
caprifici lac quibus in sacris usui fu

erit 246.a
capriliorũ familia unde nomen adepta 12.b
caprini oculi quale de se præbeant indicium 82.b
caprinis pellibus quorum arcus ornari consuerint 31.a
caprotinæ Nonę quę,& quid in his Romæ fieri consuetum 246.a
caprotinæ quid 222.b
capsæ quid Iugurtha reconditũ habuerit 54.a
capsarij qui 163.b
capti,quomodo in triumpho uehe-rentur aut ferrentur 319.a
captis urbibus quid Romani facere consuerint 146.b
captiui à quibus & inter quos lenissimè habiti 196.a
captiui equi quomodo in triũphis ducerentur 318.b
captiuorũ ex cruciatu longo, q quõ augurari solerent 369.a
captiuorũ sanguine q litarẽt 370.a
captiuos q in sacris mactẽt 369.a
captiuos quot cũ imperatore mortuo q iugulatos sepelirẽt 347.b
capua q̃ auspicio condita 263.a
capuæ distincta fora quæ 70.a
capus quid 66.b
caput extorum quod 294.b
caput hostię qui abscindẽdo execrẽtur & abñciant 216.b
caput quanta hoĩs pars 82.a
caput reuelare cui quid 81.a
caput uictimæ fluctu maris absorberi,quid 296.a
caracalla imperator q̃ tyrannice Papinianum occiderit 364.a
caracallæ cognomen unde 280.a
caracallæ imper. exercitatio assidua quæ 31.a
caracallæ incestus quis 38.a
caramanges Persis qui 113.b
carano quę bestię quam felicitatem portenderint 264.b
caras quid Caribus primus tradidit 262.b
carbasus cuius proprium indumentum 335.a
carbilius quid Romæ primus fecisse dicatur 96.b
carbone candente qui cur barbam suam adurere soliti 279.a
carbone incenso q̃ sibi fœmina mortem consciuerit 303.b
carbone mortuo sacrificare,qd præ se ferat 216.b
carbone notari solitũ quid 119.b
carcerum diuersa apud diuersas gentes cognomina 117
cardaces q,& quàm furaces 327.b
cardamo q ut pane utantur 133.a
cardia urbs q̃ auspicio cõdita 295.a
cares q̃libus in bello conis usi 31.b
cares quo fructuum genere potissimum abundent 133.a
cares q̃t mensiũ statuãt annũ 161.a
caribus milites quõ sepeliant 112.a
caricis solis quis uictitarit 133.a
carinæ uiæ unde dictæ 80.a
carinia urbs ubi seu quæ 166.b
carma q̃d olim oppidũ dictũ ibid.
carmanæ uirgines quo tantum modo nubant 39.b
carmẽ infame proponere,quàm fuerit olim periculosum 328.a 330.b
carmẽta nympha cuius mater 210.b
carmenta quid prima inuenisse fera tur 105.a
carmentæ quæ sacrificent 211.b
carmentalia q̃ & qñ fierent 324.a
carmentalis porta quo alio nomine dicta 210.a
carmentis phanum & Carmentalis porta ubi 53.b
carmina in triumphantes iaci consuera,qualia 321.a
carminis ipsius à Græcis in supplican do usi,ipsissima ῥῆσις q̃ 295.a
carnæ deæ quõ sacrificaretur 89.b
carnæ deæ sacellum ubi, & cui ipsa rei præsit 333.a
carnes uictimales q̃ uariè coqueren tur 217.a
carnibus abstinentes qui 212.b
carnibus olim abstinuisse subinde & ethnicos ibidẽ
carnibus ouillis,non suillis, q sacerdotes uescerentur 335.b
carnibus tantum,non pane,quæ natio uesci solita 133.a
carnibus uesci quomodo & quãdo Romani consuerint 284.b
carnius mensis quis 162.b 224.a
carnius qs deus dictus 315.a
carolus Gallus quõ uastarit regnũ Neapolitanum 143.b
carondas quas in quos pœnas statuerit 159.a
carondæ legibus q uterent 363.b
carpentum quid 105.b
carpicus quis imperator cognominari noluerit 68.a
carruca quid 105.b 106.a
carrucis non nisi mille quis proficisci solitus 106.a
carrus seu carri quid 105.b
carthagine cur Græcum idioma dediscere uetitum ibidẽ.
carthaginensibus quàm odiosi sint peregrini 195.b
carthaginẽsium in dando militibus annulos,mos 85.a
carthaginensiũ in luctu mos 123.b
carthaginensium seueritas in magistratus malos,quanta 182.b
carthaginẽsium summus magistratus quis dictus 113.a
carthaginis dea præcipua q̃ 314.a
carthago in q̃t factiões diuisa 173.b
carthago quando primũ Romanis tributaria facta 22.a
carthago quomodo mortuos sepelire 110.b
carthea insula quæ habuerit excellentia ingenia 316.a 284.a
cartibulum quid 284.a
caruilius Ruga quid primus Romę tentarit 189.a
casa Romuli ubi & qualis, q̃ve fuerit tecto 351.b 220.b
casaluades quid ibid.
casaluium Athenis quid ibid.
caseum recentem tangere cui illicitum 336.a
cassia qualis uestis 276.a
casiaca qualis uestis 220.b
casorides & casoritæ quid 220.b
cassię quàm sint impię in senes,& q̃ modo eos conficiant 111.a
cassij & Bruti occisorum Cæsaris,asfinitas quæ 303.a
cassij de regno affectato dãnati domus,quid postmodũ facta 160.a
cassis Alexandri Magni quo fuisset ornatu 31.b 363.b
cassius iurisconsultus quis 212.b
castimõia ethnicorũ sacerdotũ 351.a
castitati q̃lis ablutio cõducat 136.a
castniensi Veneri quid immolarisolere 257.b
castor uiris ad iurandum prohibitus 149.a
castori & Polluci q̃ dies sacra 159.a
castori & Polluci qui uota facere soliti 69.a
castoris & Pollucis ędes ubi 171
castorium melos quale 171.b
castra mouendi signum, quo cantu fieri solitum 169.b
castrari adulteri ubi solerent 351.a
castrenses ludi qui 218.b
castrensis corona qualis 17.a
castrorum militarium apud Romanos forma quæ 17.b
castrorum mutatio crebra, laudi an uitio danda 142.a
catadromus quid sit 143.a
cataldus q̃rũ episcopus & patronus, & quid prodigij non ita pridẽ exhibuerit 29.a
catalogi qui dicti 357.b
cataphracti qui 356.a
caphractorũ arma q̃ & quot 356.a
cateiæ qbus propriæ,& qd 314.b
catenę cur dijs qbusdã iniectę catheorũ uirgines q̃ lege aut more nuptui dentur 39.a 14.a
cati qui dicti 120.b
cato Cẽsorius quoties accusatus & absolutus 199.b
cato q̃ fuerit assiduus in senatu 155.a
cato quibus ludis maxime deditus fuerit 148.a
cato qbus quàm maxie hostis 110.b
cato quõ humari uoluerit 155.b
cato quõ se oblectare solitus 357.a
cato q̃s laterones habuerit

cato senex quomodo in ciuitatẽ ue nerit 194.a
cato Vticẽsis quid cõtumeliq Pompeio intulerit 121.a
cato cui uxorẽ suam aliquãdiu mutuatus 40.a
catone cõstantiorẽ esse, quid 268.b
catones q̃ habitu incesserint 273.b
catõis in seruos aspitas quãta 152.b
caronis Cẽsorij q̃lis cẽsura 140.a
catõis de coercẽdo fœnore laus 11
catonis de militibus nimio conductis dicterium seu cauillus 360.b
catõis de Scipione elogiũ 27.b
catonis de sua uxore quàm insigne testimonium 96.a
catonis effigiem q tyrannus in triumpho duxerit 318.b 319.a
catonis in eũdo pedibus dexteritas ac laboriositas quæ 230.b
catonis in docendo filio suo studiũ quantum 96.b
catonis in educandis infantibus diligentia quæ 95.b
catonis in effœminatos Romanos scomma 188.a
cattorum capillus qualis 279.b
cattorum in ferendis annulis mos quis 85.a
catularia porta quæ, aut unde sic dicta 211.a
catuli recens editi, quibus cœnis adhiberentur 137.a
catulorũ & perdicũ pugna qs imperator oblectare se solitus 155.b
catulus lactẽs cui pro qua re mactari solitus 137.a
catum quid sonet 14.a
cauæ ædiũ & peristylia 292.a
caucasij q̃ Herculẽ uenerent 74.b
caũci⁹ qs, & cur sic cognoĩat⁹ 67.a
caudex cur Appius dictus 13.b
caudis equinis qui super galeas militiæ usi 31.b
cauendum in metandis castris potissimũ quid 17.a
cauneas ficus uenales clamãs, quale M. Crasso omen tulerit 265.a
caunorum uestitus militaris, cui⁹ esset coloris 30.a
causaria missio quæ 359.b
causarij qui ibid.
causiani quos deplorent, & quibus congaudeant 92.b
causidici quõ inter se cõspirãtes, clientes inuicem emungant 266
causidicis munera dari uetita 330.b
cautio in pontifice eligendo seu admittendo quæ 62.b
cautiones aliquot militares 31.b
Ceas seu Ceades quid carceris fuerit 117.b
cecropia Athenis quid 331.b
cecropia Minerua quæ 315.a
cecropidæ qui 4.b
cecropis cognoĩe q reges usi 4.b
cecrops q̃s primus rex 26.b
cedẽdi ultro ac rursus instandi arte qui uterentur 185.b
cedendo seu fugam simulando qui maxime pugnent 361.b
cedẽtis aut pugnã detrectantis confessio quid præ se ferat 186.a
cedri succus quàm efficax in conseruãdis mortuis, & quàm noxius uentibus 110.b
celeres à Romulo qui dicti 356.b
celeris cognomen unde 13.a
celes quid 252.b
celibaris quid 57.a
celosta quid 220.b
celtæ q Herculẽ cognoĩarint 74.a
celtiberi q̃ cuneo ualeant 184.b
celtiberi q̃ ridicule deũ suum ignotum colerent 369.a
celtiberi quomodo deflerent defunctos 124 125
ceneste llæ cognomen unde 13.b
ceninenses qui, & quid contra Romulum egerint 21.a
censio hastaria 72.a
censor quis filium suum reum capitis egerit & occiderit 140.b
censorem bis eundem fieri non licuisse 141.a
censores apud diuersas gentes qui qualesve fuerint 139
censores à tribunis plebis in uincula coniecti qui 141.a
censores in q̃s magistratus ius haberent, in quos non 139.a
censores primi oĩm creati q 138.b
censor⁹ altero mortuo, an licuerit in eius locum sufficere aliũ 140.b
censorum munus quod 138.b
censorum origo, potestas, dignitas, officium 138.b & deiñ
censorum potestas à quo primum imminuta 140.a
censura quãti olim apud Siculos habita 139.a
cẽsura quot annorum primo, quot deinceps fuerit 138.b
censurã adipisci q soleant 140.b
censuram quis aliqñ unus ac solus præter morem gesserit 140.b
censura clari qui 140.a
cẽsus quis quõ diceretur 342.a
census senatorius quantus 202.b
centenariæ cœnæ quæ 157.a
centesima rerum uenaliũ quõ à Tiberio relaxata 196.b
centũ boues, centũ oues, centũ sues q̃ in sacro simul offerrent 157.b
centumuirales causæ quorum solent exercitium esse 146.b
centũuiralia iudicia qualia 146.a
centumuiri Carthagine soliti esse q 146.b 147.a
cẽtumuiri Romæ qui, quot, & quomodo creati 146.a
centuria Piramites & Laconica Antonino quid 360.a
centuria quot constet 337.a
centuriq simplicis quadruplares decuriæ quot 337.a
centuriæ quot legionem iustam efficiant 8. b
centurias, peditũ esse, nõ eqtũ 7.b
centuriata comitia quæ, & quomodo indicerentur 174.a 176.a
cẽturiatis comitijs q p̃essent 154.b
centurio cui absq medio subsit 9.a
centurio ordinarius quis 337.a
centurio primus quibus alijs nominibus dictus 8.a
centurioni duplex dari, quod peditiq simplex daretur 321.b
centurionibus qs q̃tidie, & p̃sertim manè, salutandus 345.a
cepas qui p̃ dijs habuerint 256.a
cepus à q̃bus p̃ deo cultus 368.b
cera defunctos q & cur oblinãt 111.a
cerã qui tributi noĩe darent 233.b
ceramicus Athenis quid 220
ceramon quid carceris in Cypro fuerit 117.b
ceraunia cui⁹ regionis urbs 166.b
cerberus unde & cuius ope ab inferis eductus 74.b
cercetibus grauissima olim pœna q̃ 120.a
cercopithecũ p̃ deo q colant 368.b
cercuria quid 172.a
cereæ tabellæ quotuplices olim & quales 104.b
cereales ædiles qui 178.b
cereales ludi q & cui dicati 350.b
cereæ imaginũ olim apud Romanos in magnatum domibus ratio quæ 292.a
cereas dapes quis aliquando exhibuerit 284.b
cereos mittẽdi in Saturnalibus mos unde 89.b
cereris apud Athenas sacra q̃ 351.a
cereris & Alexandri effigiebus (licet ita loqui) quis pro insigni militiæ usus 170.b
cereris quàm diuersa sacra 309.b
cereris sacra quàm olim Græcis & Romanis sancta 350.b
cereri qd offerre fas aut nefas 137.b
cereri quõ olim litatum 90.b
cereri sacrum cur obscœnis dictis fieri solitum 323.b
ceres quõ effingi consuerit 284.b
ceris discoloribus suffragia quando & qui ferrentur 155.a
certaminis ineundi indicia qui solita fieri 171
certaminum diuersorum apud Græcos olim celebritas quanta 252.a
certatores scenici quo habitu in scenas prodirent 346.a
cerua à lupis fugata, libera euadens, quale faceret omen 264.b
cerua cui deæ sacra 136.b

ceruā quē aliqñ ifantē aluerit 106.b
ceruleus color cur quibuſdam inuiſus 279.b
ceruleus ſeu venetus color cui tempori dicatus 253.a
ceruis in triūpho quis uectus 320.a
cerycium quid 244.b
ceſiarū in triſtādo cum natis,& gaudendo cū mortuis,mos 92.b 95.a
ceſpius qs mons quare dictus 333.a
ceſtici ludi unde & ubi inſtituti 351.a
cethegor̄ familiæ ꝓpriū qd 12.b
cetra quid 355.a
cetrati qui ibidē
Choalemus unde qs dictus 68.b
chabriæ documentū excipiendo impetui commodum,quod 205.a
chalcicon Spartæ quid 153.b
chalcidici pulli qui 47.b
chalcidenſes q̄ aliqñ in Italia occuparint loca 50.b
chaldaicus annus quantus 162.a
chalciœcum Spartæ quid 153.b
chalcus 232.b
chamæpus quis dictus 57.b
chaos qui ſtatuerint 254.a
charnius quid 63.b
charonda(ſi recte ſcriptū)quorū legiſlator 326.a
charonia & Sacra, cuius urbis portæ 212.a
chartæ ex quarum arborum corticibus olim fieri ſolitæ 104.b
chartar̄ diuerſa gña quot ibidē
cheloni,q̄les ſeu q̄r̄ nūmi 209.b
chij in q̄t factiones diuiſi 173.b
chij quomodo à ſeruis mercenarijs oppreſſi 360.b
chiliarchus Perſis quid 228.b
chilones unde ſic uocati 15.a
chior̄ libertas olim quæ 196.a
chior̄ mœnia nobiliſſimi lapidis q̄ à Cicerone deſpecta 24.b
chiorum moneta quæ 209.b
chior̄ natura cōmunis quæ 205.b
chirodotæ tunicæ quæ 273.b
chirographum quid 104.b
chironomia q̄d ſaltādi gen⁹ 347.a
chius in ludo talorū,quid 155.a
chlamyde Alexādri Magni qs in triumpho Romæ uſus 320.b
chlamys quale ueſtimentum 278.b
chlænæ,cuiuſmodi ueſtes,& quorū uictorū prȩmia 13.b 252.a 276.a
choē qs Aegyptijs ſit menſis 162.b
cholargea curia ubi 24.a
chœnix,q̄ta modij pars 86.a
chœreatæ qui dicti 26.b
chone qs Athenis cognoïatus 68.b
choragiū thymelicum quid 130.a
chori & tibicinis quis quando ve in ſcenicis uſus 346.a
chori,quale ludorum genus quibus fuerit 351.a
chorios q̄ Minerua dicta 315.a
chreocopia lex quæ 11.a
chreſtus inter Græcos quis cognominatus 68.b
chriȩ Græcis quid 96.b
chriſto quātum propter qd debeāt mortales 370.b
chriſtū cū Orpheo & Apollonio qs imꝑator ethnicus inter Lares ſuos coluerit 338.b
chronius qs Athenis mēſis 162.b
chryſaorei Iouis templum Caribus quid 249.a
chryſippi cū īceſtuoſis cōſēſus 37.b
chryſius quid 233.a
chryſoaſpidæ qui dicti 355.b
chryſoſtomos qs olim dictus 68.b
chydorus fluuius quis, & à quibus epotus 368.a
Ciaxares qd primus egerit 100.b
cibaria anſerum in Capitolio à quibus curari ſolita 141.a
cibi uulgares diuerſarum nationum qui 153.a
cibus pueror̄ apud Perſas qs 94.b
cibus ſponſi & ſponſæ apud diuerſos quis 58
cicadas q̄ cur capillis ſuis innectant 279.b
ciceriæ effigies quomodo in triumphis ferretur 319.b
cicero an aliqñ aperuerit literarium ludum 36.b 37.a
cicero quādo & unde imperator dictus 4.a
cicero quō ciuitatē adeptus 194.a
ciceroneſ unde ſic dicti 12.b
ciceronis domus quid poſt exilium domini facta 160.b 332.a
ciceroīs in epiſtolis & Officijs & ꝑ Milone loca aliquot explanantur 60. 122.a 304.b 341.b
ciceronis lex de ambitu 148.b
ciceronis præceptor quis 96.b
ciceroni in exilium profecturo q̄ fit uulgo commiſeratum 120.b
ciceroni quæ aues ærumnas ſuas ꝑdiuinarint 263.b
ciceroni quid ex publico pro adem ꝓa domo redditum 332.a
ciceroni quid honoris Romæ ultra omnes contigerit 299.b
ciceroni quid præ omnibus conſulibus negatum 231.a
ciconia cuiuſmodi auſpicium adferre ſolita 263.a
ciconia in ſceptro, q̄r̄ regū inſigne, & qd ſignificarit 47.a
ciconiā in Theſſalia occidiſſe, quantum ſcelus 119.b
cicuriorū nomen unde 14.b
cicuta aut uenenum, ubi publica ſit pœna 118.b
cicutæ ſorbitiōe qui caſtrenſ 212.b
cidaris q̄r̄ regū diadema 46.a
cidaris ac tiarę differētia q̄ 47.a
cilices natura quales 205.b
cilicū regis diadema quale 46
cimbri mortuos quō lugeāt 124.a
cimbri quid pro ornatu galeę uſurparint 31.b
cimbri quo cantu ſeu pulſu militiæ uſi 171.b
cimbri q̄modo turmas in acie collocarent catenis 185.b
cimbrorum quanta in ſacrificijs impietas 369.a
cimbror̄ militare ſignū q̄d 170.b
cimbror̄ natura et uires q̄les 206.a
cimiliarchium aurum quod 57.b
cimon q̄ ridicula de cauſa Themiſtocli prælatus 98.a
cimonis erga patrem defunctum pietas quæ 111.b 339.b
cincinnatus triūphalis uir quām ſtu dioſus agriculturæ 155.b
cincinnati cognomen unde 15.a
cincius (ſi recte ſcriptum) quam legem tulerit 147.b
cineres ex qua ara nullis oīno uentis difflentur 310.a
cineres q̄r̄ in urbē referre & in foro condere liceret 338.b
cineres quoto à crematione die, & q̄ colligere ſoliti 127.a
cineres triumphantis à rogo in urbem ferri & condi licuiſſe 112.a 82.b
cingulū hoīs cui deo ſacrum 52.a
cingulum militare q̄bus apud Macedones uetitum 314.b
cinxia cuius deæ cognomē 315.b
cinxia Iuno à q̄bus colerctur 315.b
cipra(ſi recte ſcriptū) quæ dea à quibus cognominata 314.b
circe quo poſt apotheoſin nomine appellata 315.b
circenſes ludi cui deo ſacri 345.b
circenſes,q̄les & unde dicti 252.b 253.b
circenſium gña quot 255
circenſiū ritus qui 263.b
circi ex aquilarum genere auſpiciū quale 263.b
circio uento cur Auguſtus uotū ferit & ſacrum 157.b
circorum aliquot deſcriptio ac magnitudo quæ 235.a
circūciſio qb⁹ gētib⁹ familiaris 93.b 263.a
circus auis qualis 269.b
circus maximus à quo primum dedignatus 279.b
cirrum in capitis uertice qui ſolum nutriant 122.b
cirtha quor̄ regū regia 105.b ibid.
ciſiarius quid 212.a
ciſium quid 209.b
ciſtiæ cuius urbis portæ 171.b
ciſtophori quor̄ nummi 171.b
cithara qui militiæ utantur 251.b
citharœdorum certamen publicum ubi & quale 288.b
citharœdis à cōuiuio qs imp. ſe obtectare ſolitus 54.a
citirizi promōtorio qs regum ſuos theſauros committerȩt

clue Ro, artes indignæ quæ 193.b
ciuica corona unde fiat, quantiq; fu
erit olim honoris 218.b
ciuile ius penes quos solos olim fue-
rit 63.a
ciuis Romanus quo tantũmodo ad
mortem damnari solitus 120.a
ciuis Romani priuilegia quæ, & à q̃
sublata 151
ciuium Romanorum imagines qs
primus in triumpho duxerit 318.a
ciuitas quàm liberaliter sine discri-
mine dari solet 194.b 195.a
ciuitas sine suffragio quibus data, ac
postea cum suffragio 194.a
ciuitatẽ, id est, ius ciuis Romani, an
& quomodo quis amitteret 192.b
ciuitatem quàm parcè Romani ini-
tio darent 193.a
ciuitatem qui suã externis non com
municarint 195
ciuitate donati, an & suffragiorum
ius habuerint 193.a
ciuitates Achaici (lege cum attenti-
one, deesse uidetur uni⁹ oppidi no
men) conuentus quæ & q̃t 166.b
ciuitatum aliquot exterarum ac ue
teꝛ porꝛæ qbus noĩbus dictę 212.a
ciuitatum duarum an unus & idem
possit esse ciuis 193.a
Claccus cur quidam dicti 13.a
clades & uictoriæ aliquot incredibi
les quantæ 366
clandestina conciliabula cur & inter
ethnicos uetita 178.a
clamor dissonus aut æqualis in pri-
mo congressu, qd præsignet 183.a
clamoribus aut sibilis in theatro qui
exploderentur 351.b
clarigatio quid 244.a
clarij Apollinis uates quæ 310.a
clarium, cuius fori nomen 69.b
clacota quid nominisfit 154.a
classium lustrãdaꝛ mos quis 301
claua caput hominis in sacrificio q
feriãr, & postea cruci affigãt 369.b
claudia tribus unde dicta 25.a
claudia Vestalis quõ patri suo triũ-
phum stabilierit 260.a
claudiæ aquæ quæ 333.a
claudius Cæsar quem mẽsem ex suo
uocarit nomine 163.a
claudius Centiman⁹ cuius literæ in-
uentor fabuletur 14.a
claudius quo maxime ludo uti soli-
tus 155.a
claudij Cæsaris tessera quæ 172.b
claudij de Boĩjs trophæum 35.b
claudij imperatoris in fœneratores
edictum 11.b
claudiorum familia unde Romam
uenerit 13.b
claues portarũ castrensium in cuius
essent custodia 344.b
claui urbis qui 80
claui à dictatoribus pangi soliti, qui
fuerint, & eorum origo 9.b
claui figendi causæ 9
clazomenę cuius regionis quale op
pidum 167.a
cleander quã præfecturam, quomo-
do, sub quo gesserit 353.a
cleãtes qb⁹ usus fuerit chartis 105.a
clearchus q̃ mire seu diuinit⁹ huma-
tus 339.b
clearchi quantus fastus 46.b
cleombrotus ad quod asylum cõfu
gerit 153.b
cleomenes cur lacedęmonijs & q̃ le-
ui de causa inuisus 134.b
cleonis opinio de legib⁹ quę 340.b
cleopatra & Antonius quanto sibi
adfectu deuincti fuerint 41.a
cleopatra quõ i triũpho ducta 319.a
clepsydris quot hora finiretur 225.b
clibanarij Persis qui 358.a
clisthenes quomodo diuiserit tribus
Athenienses 26.b
clitellas boui admouere, qd 267.b
ↄ litera inuersa, quid olim Romanis
signarit 245.b
cliui Romæ præcipui q & q̃t 79.b
cliuia auspicia quæ 262.b
cloacæ quid sint, & quàm multę Ro
mæ fuerint 142.a
clodius cur à patrib⁹ ad plebẽ trãs-
isset 365.b
clodij in censores sanctio quę 140.a
clodij unde originẽ habuerint 14.a
cloëliæ statua ubi & qualis 80.b
cloëlij unde Romã translati 245.b
cluacinę Veneris templum ubi 80.b
cluentiorum origo quæ 14.a
cluere quid 80.b
clusium cuius regiõis ciuitas, & quo
alio nomine dicta 166.b
clypeis qui uterentur 355.a
clypeorum insignia seu picturę quę
quibus olim fuerint ibid.
clypeus Mineruæ, Vitellio qd 286.b
Cneus unde deductum 245.a
cnei Cornelij q̃ speciosus triũphus
320.b
Coelitis cognomen unde 13.a
cœmeteria ubi & quomodo olim
fieri solita 112
coëmptio nuptialis quõ fieret 56.a
cœnacularia exercere quid 141.b
cœnaculum quid sit 141.b. 293.a
cœnæ funerales quales 127.b
cœnandi loca hyeme & æstate q̃ di
uersa 284.a
cœnandi tempus olim quod 287.b
cœnis panes tantum adhibere soliti
qui 284.b
cœtus occulti & inter ethnicos ueti-
ti 178.a
cogeonus Getis quid 231.a
cogi ad comitia qui negrent 178.a
cogitata peccata an & q̃modo pu-
nienda 78.a
cognati adulterorum quomodo & à quo puniri soliti 169.a
cognomenta aliena sumere, quibus
quando licuerit 174.b
cognomina aliquot Romanoꝝ q-
bus de causis, quibusdã indita 12
cognomina ex oppidis aut regioni-
bus deuictis, quibus Romæ obue-
nerint 66.b
cognomina Herculis quàm multa
ac diuersa 74.a
cohors milliaria quæ 337.a
cohors Polybio, Callistheni, Epho-
ro, Gorgiæ ex quot constet 337.b
cohors sacra apud Athenas quę, &
qualibus constaret 357.a
cohortis Pelignæ qualia tela 356.b
cohortes circa latera qui quõ habe-
re sueti 357.a
cohortes legionis iustę q̃t sint 8.b
cohortes scutatæ seu cetratæ quæ
355.a
cohortes urbanæ quo à legionarijs
& ꝓtorianis internoscerent 357.b
cohortium differentiæ 8.a
cohortium milliariæ & quingenta-
riæ quanta uariatio 337.b
coi q̃ impie senes è medio sustollere
soliti 111.a
coire in templis publice in sacrificijs
soliti qui 370.a
coitiones occultas facere non licere
178.a
coitus indiscretus apud quas olim
nationes licitus 39.b
colabrismus quid 97.b
colan quidam urinator q̃tus 88.a
colchi quot pueros & uirgines tri-
buti nomine penderent 196.a
colias in talorum ludo quid 155.a
collatina porta cur sic dicta 211.a
collatini cum Superbo cognatio q̃
303.a
collega consulis quomodo fieri sole
bat 113.a
collegium augurũ totum, non unus
aliquis aut duo iudicabat 281.b
collegium sacerdotale Romæ pri-
mum quod 41.a
collem marinũ qui cur maxime q̃st
deum coluerint 368.b
colles Parnasi qui & quot 306.b
colles Romæ quot 210.b
collina porta Romæ quo alio no-
mine dicta 211.a 333.b
coloniæ à municipijs quomodo dif
ferant 194.a
coloniaꝝ gña q̃ diuersa 194.b
colonides quid 80.b
colophõ cuius regionis urbs 167.a
colophone quomodo oracula edã-
tur 310.a
colorare barbã aut capillum, quale
279.b
color deo gratus, quis 214.a
color uestium militarium apud di-
uersos q̃ diuersus 30

colores ſcutorum ſeu clypeorum q̃ fuerint alij atq; alij 355.b
colorum hoïs phyſiognomia iuxta Platonem 83.a
colubros ab equis depaſci, Crœſo quid 265.a
columba cuiusauſpicij quõ ſit 263.b
columba cui deæ ſacra 136.b
colũba ubi aliqñ uaticinata 307.a
columbã qui ꝓ dea uenerati 368.b
colũbas tabellarioꝝ uice fuiſſe 45.a
columellę unde ꝙdã nuncupati 13.b
columnæ in defuncti memoriã erigi ſolitæ ubi 127.b
comæ cura apud quos 279.a
comam alere aut tõdere apud quos quid indicet 123.b
comã alere qui milites ſoliti 172.a
comam qui nutrirent 278.b
comas in altum protentas quõ fœminæ gererent 277.b
comati Galli cur dicti 279.b
comatos quis imperator maxime oderit ibidem
comedi ex uictimis aut comburi ꝙd apud quos licebat 217
comere capita Spartanis militibus quid 172.a
cometis uiſis, quid fieri ſolitũ 299.a
comi in Gallia ꝙd aliqñ mõſtri horribilis uiſum & auditum 142.b
comica ſcena quõ in theatris fieret 270.a
comitia Cęſar cum populo quomodo partitus ſit 175.b
comitia cõſularia quomodo & per quos fieri ſolita 112.b
comitia illegitima quæ 178.a
comitia per quos diuerſis de cauſis indici ſolita ibidem
comitia q̃ facile pturbarentur 175.b
comitia quibus diebus fieri non licuerit 177
comitia quocunq; fulmine impediri 261.b
comitiales dies qui 223.a
comitiati tribuni qui 177.a.344.a
comitij locus ubi & eius etymologia 80.b
comitijs calatis quot tm̃ tribus intereſſe ſolent 176.b
comitijs cõſularibus quos intereſſe decebat 176.a
comitiorum genera quot 174.a
comitiorum princeps quis 174.b
commentaculum uirga qualis 215.a
commentarienſes qui dicti 358.a
commercium ſine pecunia quomodo fiat 208.b
commiſſum ante matrimoniũ ſolennitatem adulterium, an, ſi poſtea matrimonium fiat, diluatur 168
commodi ſuperbia quanta 68.a
commodo Cæſari quomodo ſit aſſentatum in mutandis menſiũ nominibus 163.a
commonitio peccãtis q̃re fiat 116.b
commoriẽtium ſodalitas apud Aegyptios quæ 41.a
communes dij qui 312.b
communitas uxorũ q̃ execrabilis, & qui tamen philoſophi eam introduxerint 169.b
comœdiæ in quibus ludis exhiberi ſolitæ 346.a
comœdiarum genera quot ibid.
comœdorum inſigne quod ibid.
cõpedes Græciæ quæ & quot 332.a
comperendini dies qui 223.a
compitalitij ludi quibus dijs cur & quando inſtituti 346.b
compluuiatæ uites 66.a
compluuium ibi.
comus quid 97.b
concaua ſaxa qui habitent 293.b
concentus diuerſorum inſtrumẽtorum ꝙd notare ſoleat 171.a
conceptiuiæ ferię quæ 248.a
conchæ in montibus unde 254.b
conchylia in marmoribus ubi inueniantur 255.a
cõcilia aliquot diuerſarũ nationum q̃t conſtiterint perſonis 198.a
conciliorum in diuerſis regionibus loca olim quæ 249
concinnare quid 208.a
concinnator litium quid ibid.
concio quõ à cõſule, quõ à tribuno plebis aduocari ſolita 173.b
concionis aduocandæ ſignum quo cantu fieri ſolitum 171.a
cõcionẽ è libello legere licuiſſe 201.a
concordiæ & Saturni tẽpla ubi 80.a
cõcumbere in epulationibus qui ꝓ more habuerint 286.a
concubinarum apud Perſas honor quantus ibid.
concubinas in cõuiuia qui adducãt, uxores non item 289.a
concubitus promiſcuus 39.b
concuſſu & crepitu armorum quid indicari ſolitum 173.a
conditio pacis aut fœderis cũ hoſte armato quibus uetita 242
confarratio 56.a
confarrationis fœdus quàm fuerit ſanctum 57.b
confarrationis iure matrimonia ini re ſoliti qui 63.a
confeſſio facturi rẽ diuinã, q̃lis inter ethnicos fuerit 212.b.213.a
conflictus aggrediundi mos aut cæremoniæ quæ 183.a
confœderationes quibus moribus apud diuerſos fierent 245
congiaria diuerſa quomodo & à q. bus data 291
congiarium quid 291.a
congñ quot amphorã faciant 86.b
coni à Cyro uſi, quales 31.b
conidus centurio quàm mirum habuerit caſſidis ornatum ibid.
cõiecturæ aliquot certæ ex ſomnijs quæ 16.b
coniuges nudas ad tẽpla ducere ſoliti qui 370.a
coniugij ineundi rationes diuerſæ apud diuerſos 38.39
coniugium inter diuerſas nationes, an & quõ ratum olim fuerit 59.a
conipodes Epidaurijs qui 197.b
conſciſcere ſibi mortem, & laudi qui probro duxerint 305.b
conſcripti patres qui 197.b
conſecrãdi cæremoniæ q̃ 337.b.338.a
conſecrare quid iniuſſu populi, illici tum 338.a
conſecratio alicuius rei, quibus uerbis, ritibus aut cautelis fieret ibi.
conſecrationis uerba q̃ oportuerit articulate exprimi 338.b
conſecrationi alicui intereſſe qui uetarentur 341.b
conſi ara qualis & ubi 297.a
conſilij ſedes ubi 83.a
conſtantiæ exẽpla mira 48.b.49.a
conſtantinus Maximus quãto & ab ethnicis & à Chriſtianis honore affectus 314.a
conſualia qui fuerint ludi 296.b
conſualium ludi quales 297.a
conſuetudine mala delectari, qui ꝓ peſſima re imprecari ſoleant 159.a
conſuetudo ſepeliendi uulgatiſſima olim quæ 112.a
conſul cui immediate ſubſit 9.a
conſul q̃ cautione ſeu periculo adiri ſolitus 43.b
conſulares prouinciæ quæ 100.b
cõſulatus cum plebe quando communicatus 365.b
conſulatus inſignia olim quæ 113.b
conſulatus quõ dari ſolitus 112.b
conſulatum quis prius quàm ciuitatem adeptus 228.a
conſulis officiũ ꝙd ac poteſtas 114.b
conſulis poteſtas, ius, dignitas, honos, maieſtas quæ 43.b.112.113. 114.115.
conſuli ante finitum honorem, conſulatum abrogari licuiſſe 115.a
conſulem à tribuno plebis in carcerem duci potuiſſe 240.a
conſulem unum legitime creatũ aliquando alterius nominandi ius habuiſſe 115.a
conſules de plebe qñ creati 241.a
conſules extra urbem & ſecuribus uſos cum faſcibus 45.b
cõſules quot ſimul creari ſoliti 115.a
conſules ubi, quõ & quando uota emittere ſoliti 158.b
conſulum alter plebeius quãdo primum admiſſus 178
cõſulum uter alteri præferretur, aut uter faſces prius reciperet 115.b
conſulum utri comitia habendi munus dari ſolitum 178.a
conſulibus quomodo imperia aliquãdo ultra annum prorogaren-tur 116.a

consulibus in caput cuius Romani an & quomodo ius fuerit 115.a
consulibus statim à creatione quid agendum 114.a
consultandi inter pocula morem q habeant 286.a
consus quis seu cuius rei deus 296.b
consuuius pater quis 22.b
conopios Hercules ubi 74.a
conops quid significet 20.b
cõrubernĩũ qd sit & ex q̃t cõstet 8.a
cõrumelia à qbus ut dea culta 20.b
cõuctus Hispaniç olim q & q̃t 100.b
conuentuum aliquot in diuersis nationibus loca quæ 248.b
conuẽtuum aliquot publicorum & celebrium descriptio 166
cõuertẽs fortuna q̃ olim dicta 20.a
conuertentis fortunæ ædes 20.a
conuicia apud diuersos quibus uerbis fiant 235.b
conuicia instar iocorum quõ in triumphantes iacerentur 321.a
conuicij pœna quæ 330.b
conuiua serius ueniens, q̃modo plecti soleret 289.b
cõuiuæ paucissimi & plurimi in eadem mensa, quot 284.b
conuiuandi cæremoniæ seu mores gentibus diuersis olim q̃les 284. & deinceps
conuiuando q de magnis rebus agere soleant 243.a
conuiuarum unius mensç numerus apud diuersos quis 284.b
conuiuia à quo cibo auspicari solita 133.b
conuiuia quorundã q̃ longa 286.b
copaidem coronatã qui dijs offerre soliti 136.b
copiç magnæ à paruis delerç q̃ 366
copides quid 286.a
coponius q̃ leui de causa ambitus damnatus 132.a 147.b
corallio qui galeas & scuta in bello ornent 31.b
coralliũ qui uates proprie ferre soliti 64.a
corbana quid 54.a
corbulonis in cohortẽ hosti cedentem pœna 71.b
corculorum cognomen quibus datum 14.a
corculum unde Scipio dictus 14.b
corcyrion quid 172.a
cordile, aliàs Crodile quid 47.a
cordis auspicia qualia 295.a
cordis parui aut grandis omina quç 295.b
cordi q̃ potissimũ uires ĩsint 296.b
cordus cur quis cognominatus 15.a
coriannos quid 237.a
cor in extis deesse, quid 295.a
corinna q̃ fuerit insignis poetria, & quoties Pindarum publice uicerit 350.a
corinthi quot meretrices in quo tẽplo prostare solerent 370.a
corinthiaca moneta qualis 209.b
corinthiorum tribus quot 26.b
corinthus q̃ sit nobilitata meretricatu 268.b
corijs boum qui ,p nũmis usi 209.a
corijs piscium aut serpentum qui ,p uestibus usi 277.b 278.a
corio duro qui in prælijs munirentur 358.a
coriolani nomen unde 60.a.66.b
cornelia Gracchorum mater q̃ à uiro amata 27.a
cornelia tribus unde 26.a
cornelius Gallus quotũ primus fuerit præses 5.b
cornicines quando militiæ canere soliti 171.a
cornicularij qui 358.a
cornicis auguriũ quo alio augurio impediatur 283.a
cornicis sepulchrum circa Myridis paludem quale 340.a
cornicum natura 56.a
cornix à siniſtra, cuius ominis 263.b
cornix nũcij uice cui regi fuerit 45.a
cornix, q̃ olim felix nuptias contracturis auspicium 56.a
cornu dextrum qui præferant siniſtro, & contrà 184.b
cornua & tubæ simul canentes, quid innuere soleant 171.a
cornua in prælio quæ 337.a
cornuta Venus ubi 136.b
cornuum cantus quid innuere solitus 171.a
corœbus quid primus in Olympia assequutus 249.b
corœbi sepulchrum ubi & q̃ illustre 70.a
corollæ conuiuales à quibus primũ inuentæ 285.a
corona ciuitas quo auspicio condita, & unde dicta 265.a
corona quæ matronæ donari solitç 190.a
coronæ à Caligula excogitatæ, quales 219.a
coronæ à Vespasiano templis dicatæ, quales 214.a
coronæ spõsarum ex quibus herbis fieri solitç 57.a
coronam triumphantis q̃s quõ in curru triumphali teneret 320.b
coron[illegible] triumphantium quõ uel in curru, uel quò post triumphum ferrentur 320.b
coronæ triumphantium unde fieri soleant ibid.
coronarum militibus dari solitarũ species quot 218.a
coronarium aurũ cui quõ daretur, & à quo tandem sublatum 321.b
coronatæ quæ uictimæ ,pcedere soleant 137.b
coronatas oues ante se agere qui solerent 343.b
coronatos epulari quibus familiare 285.a
coronatos incedere ubi, q̃n & quibus uulgo licitum 45.a
corpora defuncta quo ritu olim crematurentur 125
corpus pro re an & quõ addici debeat 330.a
corsi q̃ sint crudeles 206.a
corticibus arborum qui pro uestimentis usi 277.b
coruini nomen unde 13.b
corũcan[illegible] q in ciuitatẽ uenerit 194.a
corũcani uñ in ciuitatẽ uocati 195.a
coruus, qualis supplicij locus apud Thessalos 117.a
coruus quid portendat 263.b
coruo Romani quomodo exequias fecerint 340.a
coruum suos pullos deuorare, & in nidũ reliquias ferre, quid 263.b
corycæum esse quid 269.a
corynephori cuius tyrãni satellites 357.a
corynephori q à qb[illegible] appellati 154.a
corytus q̃ cuius regionis urbs 166.b
cosconius uicus 80.a
cosmi Cretensibus qd 113.b.228.b
cossi quid sint, & cur quidam sic cognominati 13.a
cossi uinolentia quæ 352.b
cotarum nomen unde 14.b
cothurnus quid sit 267.b
cottabisis quid 131.a
cotula (forte cotyla) quot uncias cõtineat 86.b
coturnicum & gallinaceorũ certãmine, qui ludere soliti 156.a
cotyle quid uasis sit 131.b
cotylã quot unciæ faciant 86.b
couinum quid 105.b.106.a
Crassus ad Parthicũ bellũ ,pficiscẽs, quõ ab Atteio execratus 159.a
crassus dives q̃ ex re populare gratiam aucupatus 351.b
crassus orator q̃ egregiè semel in iudicio confusus 364.b
crassi domus Romç ubi 333.b
crassi familiaritas in salutando, & temeritas in quadã re, quãta 81.b 3.b
crasso quid auspicij fuerit, castra bis fulmine ici 261.a
cratere regio bibere, quale qd Scythis sit 220.a
crateri militare insigne q̃le 170.b
craterum ordo in epulis quis 287.b
cratetis pauptas quanta 134.a
crathis fluuij potus, quales faciat capillos 280.a
creãdorum regum ratio diuersis nationibus quàm uaria 229
creatio põtificum à collegio ad populum per quem & quãdo translata 62.b

creditores quàm olim sæuirẽt in debitores 330.a
creditum p̃stituta die nõ soluentis, quàm crudele apud Indos suppli cium 330.a
cremandi cadauera Romæ mos unde & cur introductus 110.a
cremandi corporis mortui ritus ac cęremonię quæ 125.b
cremare corpora cur quibusdã fuerit nefas 368.a
cremari in funere soliti qui, & qui non soliti 128.b
creophagorũ in circuncidendis mulieribus mos 93.b
crepi qui dicti 203.b
crepidæ quales calcei 276.b
creta notari, quid 119.b
cretẽses inter auxilia Romanorum mercede sæpe militasse 31.a
cretẽses aliqñ aquilã gestasse 170.a
cretensium in bello usus quis 31.a
cretensium natura qualis 205.b
cretẽsium pueri quid primum discere soliti 97.a
cretes nescire pelagus, quid 268.b
creticus Romæ quis & unde cognominatus 60. 67.a
cretum dea præcipua quæ 314.a
cretum præfecti quot 198.a
crimina ante ius scriptum quõ punirentur 326.a
criminum minorum punitio cuiusmodi 71.a
crinem nodo substringere, Sueuis quid sit 280.b
crinium in luctu detõdendorũ mos quis & apud quos 123.b
crinibus humũ uerrere, quid 85.b
crithologus (si recte scriptum) quis olim diceretur 135.a
crobylum quid 47.a
crocodili à quibus ut numina culti 48.a 89.a 368.b
crocodili effigies quid Aegyptijs p̃ se ferat 84.a
crocoton quid 39.a 276.b
crœsi regia ubi 122.b
crœso quid portenti, antequã à Cyro caperetur, oblatũ 106.b 142.b
crossus quid uasis sit 131.b
crotõ q̃rũ philosophoæ parẽs 48.b
crotone salubrius esse, quid 268.b
crotoniatæ quàm miserãda clade à q̃bus ad internecionẽ cæsi 366.a
crotoniatæ quid aliquando contra Locrenses uouerint 158.b
crotoniatarum quàm confusum esset concilium 198.a
cruci q̃ magistratus Carthagine affigerentur 182.b
crucifigi in sacrificijs canes ubi solerent 137.a
cruenti & incruenti uictorum q̃ diuersa præmia 36.a
cruorem mutuum singere qui qua in re soliti 243.a
crupellarij Gallis qui 358.a
cruri utriq; armillam æneã q̃ fœminæ innectant 277.b
cruribus taurorum qui cui deo sacrificent 135.b
crustumenorum deus quis 314.b
crustuminia tribus à quo nuncupata 25.a
crustuminium urbs ubi 25.a
crystallo inclusa solis imagine, quis pro signo militiæ usus 172.a
Cubitorum differentia 85.b
cubitus quot palmis seu digitis constet 85.b
cuculli aut cucullus quorum uestis 274.a 277.b
cucurbitæ exarefactę quid usus prę-stent 131.b
cucurbitæ lanigeræ ubi 191.b
cuiq; Iunonẽ & Genium qui cur dederint 312.b
cuiusmodi aliquando monstrum in Epiro captum 129.b
culeus quot amphorarũ sit 86.b
culiciarius Apollo ubi aliquãdo cultus 20.b. 21.a
culmo q̃ tẽpla cur tegerentur 331.b
culter sacrificij qualis 216.b
cultrarij in sacris qui 216.a
cultro eodẽubi & dijs immoletur, et de noxijs suppliciũ sumatur 216.b
cultus deorum quãta olim impietate commisti 369
cululli (aliàs cululi) quid 260.b
cumę q̃ uafrè Aristodemi tyrannide liberatæ 108.a
cumanorũ stoliditas quanta 206.a
cumei quõ adulteras puniant 169.a
cunctator cur quidam dictus 14.b
cuneis in aciebus usi q 184.b
cuneus Romanorum qui solitus fieri 185.b
cupedinis forum 69.b
cupezia calcei quorum 277.a
cupido cum sagittis, cuius olim insigne 355.b
cupido quorũ pręcipuus deus 314.a
cupressus arbor quæ 128.a
cupressus cui sacra 213.b
curatores uiarũ Athenis quanti prę cij fuerint 140.a
curatores urbi quot p̃fuerint 353.a
cur autor huius operis, relictis caussis forẽsibus, quieti se dederit 322.a
curetis quæ dea 314.b
curia per se, quid sibi uelit 24.a
curiæ Athenarum q̃ multiplices 24
curiæ in decurias diuisæ 24.b
curiæ olim Romæ quot 23.b
curiæ ueteres ubi 24.a
curiarum genera duo 24.a
curias lustrandi ratio quæ 301.b
curiata comitia q̃, et quomodo indicerentur 176.a
curiatæ leges unde latæ 362.a
curijs singulis quot præpositi fuerint 334.a
curiatij unde Romã uocati 245.b
curiones quarum prępositi appellati 24.b
curiones unde uocati 14.a
curionis theatrum quale 234.b
curiositas Aegyptiorũ in dinoscendis hostijs puris quanta 135.b
curius Dentatus q̃uili & paruo uictitarit 135.b
currum ex aduerso nitẽtem q̃s uno digito repulerit 236.a
curru quis primũ triũpharit 320.a
curruum diuersę aliquot species seu uocabula quæ 105.b
curribus quæ gentes in prælijs utãtur 361.a
cursandi circum altaria in sacrificijs cæremoniæ quæ 217.b
cursores aliquot insignes 87.a
cursoris nomẽ unde Papyrio obuenerit 14.a
cursu qui ualeant potissimum 87.a
custodes legum, Tiberio qui 227.b
custodes seu laterones quot q̃ principes olim habuerint 357.a
custodię qui quõ in triumphis traderentur ad necandum 319.b
cutes hostiũ qui quomodo tractare consueti 292.b
cutibus hostiũ pro ueste seu regmine qui usi 30.a. 278.a 332.a
Cyathis arx quæ 86.b
cyathus quid seu quantum 313.b
cybele quo alio noie dicta 209.b
cybelen q nũmis incusserint utitur) 209.b
cybeles aut (ut autor noster 315.a
Cybelis cognoia diuersa q̃ rit 136.a
cybelis sacerdotum ornatus, præsertim apud Sueuos 64.a
cybium (si recte scriptum) quale potuli genus 151.b
cyborium quid 151.b
cyclas quorum uestis 276.b
cyclius modulus q̃lis & quorũ 171.a
cyclopes unde geniti 75.a
cyclops apud Romanos quis secundã quosdam cognominatus 15.a
cycnus qualium nautis auspiciorũ sit 265.b
cydonum laus 51.a
cylibantum quid 28.b. 284.a
cyllarauium quid 69.b
cymbalis q militiæ utantur 171.b
cynosarges 55.b. 74.b
cynosarges (expende locum illum) Athenis quid 130.a
cynosurci qui dicti 27.a
cypellum quid uasis sit 131.b
cyphela quid uasis sit 131.b
cypriarũ uirginũ impudicitia quanta 39.a
cypriorũ dea p̃cipua quæ 314.a

cypriorũ principis p̃rogatiua Athenis quæ 26.b
cypris q̃ dea cognoĩata 314.b
cyprius uicus quis,& cur ac unde dictus 59.b 79.b
cyrus qualem hymnum quibus dñs milites suos in ipso prælij aditu,canere iuberet 184.a
cyrus quãta strage à Tomyri regina occisus 366.a
cyrus quo contra Artaxerxem (lege,si uis,Astyagem)colore in bello usus 30.a
cyrus quõ expositꝰ & educatꝰ 106.a
cyrus q̃ militię usus signo 170.b
cyrus quõ sepeliri uoluerit 339.a
cyrus quos & quõ tabellarios suos disponeret 45.a
cyri consilium de optimo milite deligendo quod 29.b
cyri disciplina militaris 31.a
cyri exercitiũ militare 17.b
cyri impiũ q̃s habuerit fines 301.a
cyri in castris tabernaculum q̃modo fieri solitum 18.a
cyri quale de Dario somniũ,&quos euentus sortitum 164.b
cyri tessera aliq̃ qualis 172.b
cyro exitiũ per quas aues præsignatum 265.a
cyrippus unde quis dictus 68.a
cyrnæorum mos in educãdis infantibus quis 95.a
cytheron mons ubi 306.b
cyziceni cuiusmodi bouem Palladi aliquando obtulerint 138.a
cyzicenorum dea quæ 314.a

Dacisiani Claudio q̃ dacorum in male pugnãtes aladuersio qualis 71.b
dactylorum quid 131.b
δαδουχεῖν Græcis quid 58.b
daduchus quid 64.a
dæmones Platoni quid 315.a
dæmonum uariæ apparitiões 221
δακτυλάθρος quid 236.b
dama q̃rũ apud Syros nomẽ 154.a
damiatrix & Damia quid 323.b
damium sacrum quod 323.a
damnãdi apud Romanos quàm uarij modi 117. 118
dãnatiõis notula seu lr̃ę quę 119.a
damnatorũ corpora qui bestijs obiciant,non sepeliant 339.b
damnatorũ cõsanguinei,licet insontes,ubi cum damnatis ipsis plectentur 118.b
damnatus uoti qs 158.b 159.a
darici stateres quorũnũmi 209.b
darius quali in castris militaribus signo usus 172.a
darius quanta clade ab Alexandro uictus 366.b
darij primi felicitas ac solertia 164.b
dario quo augurio regnum Persarum prædiuinatum 263.a
daunij cur semp cãdido uestitu abstineant 280.b
dauus & Geta quorum Athenis nomina 154.a
Deæ à quibus potissimum iurando testarentur 257.b
deæ nullã effigiẽ habẽtes, q̃ 259.a
deambulare à cœna quis potissimũ solitus 288.b
debitores q̃ crudeliter ex qua lege tractarentur 330.a
decaduchus quid 147.a
decas qd carceris Spartę fuerit 117b
decedere cui de uia,quid 81.a
december cui deæ sacer 163.a
decẽbres Idus cui rei sacræ 150.a
decem cohortes legionẽ iustam efficere 8.a
decẽiugi curru quis aliquando auriga rit,ac uictor fuerit 252.b
decemmatrus 90.b 149.a
decempeda 72.a
decemuiri Athenienſium q 147.a
decẽuiri quàm diuersi diuersis temporibꝰ creati 143 b 146.a 326.a
decẽuiris creatis,quot annis Roma consulibus caruerit 241.a
decẽnali exilio aut quindecennali q plecterentur 151.b
Δεικτικὸν quid 236.b
decima prædarum quomodo uouerì soleat & exolui 158.b
decimę seminum ex agris, qbꝰ olim darentur 196.b
decimani Probo qui 360.a
decimi p̃nomen unde 245.b
decimum quenq; immolandum uouere,qbus olim peculiare 159.b
decius Brutus cuius filius ob adulteram matrem habitus 303.a
decoctoribus certa in theatris loca præstituta 271.a
decori in scenis obseruatio quanta 546.a
decretum pontificũ ratũ q̃d 63.a
decumana statio quæ 17.b
decuriæ iudicũ unde eligi solitæ, & q̃ uarijs noĩbus appellatæ 102.b
decurię phalãgis q̃druplarj q̃t 337.a
decuriç qbus noĩbꝰ appellatę 24.b
decurias,eqtum esse,nõ peditũ 7.b
decurias q̃t cẽturia cõtineat 337.a
decurio quis 272.a
decurionatus quãti habitus ibidẽ
dedicare templũ aramve,quibus illicitum 338.a
deditiõis indicia apud diuersos q̃ di uersa 186.a
deditiij qui dicti 197.a
defuncti caput inaurare,& illi hostias mactare qui soliti 298.a
defuncti corpus aut urnam tangere, quid 81
defunctis post funus erigi quæ solebant 127.b
defunctorũ corpora quomodo oppignorari solita 330.a
defunctorum manes qui deos tantum putarint 298.a
defunctos in fictilibꝰ q̃ cõdãt 256.a
defunctus qs quõ triũpharit 319.b
dei cognomen qui tyranni aliquando sibi arrogarint 68.b
deiecti de gradu ante finitũ honorem suum,qui & cur 182.a
deiecti de ponte,qui dicti 178.a
deificandi aliquem apud Romanos consuetudo quæ 313.b
deijcere de ponte,quid 268.b
deiotari thesaurus ubi recondi solebat 54.a
delatores à qbusdã quàm digne tractati 227.b
delatoribꝰ q̃ p̃mia cõstituta 227.b
delectu habendo qui primi nomina ri soleant 141.a
deli quõ & cur neq; moriatur quisquam,neq; nascatur 307.b
deliaca oracula quanto reliqs oĩbus apertiora 308.a
deliacæ sortes quanti olim haberentur 307.b
deliaci tẽpli reuerẽtia quãta ibid.
delicta non cõsummata, quomodo punienda 77
delos quàm sancte ab Athenienſibꝰ olim habita 308.a
delos quo alio noïe dicta 307.b
delphica sibylla quibus temporibꝰ uixerit 144.a
delphica uasa quæ dicantur 28.b
delphici oraculi laus 306.a
delphici templi situs seu locus qualis 306.b
delphin cuius olim in clypeo insigne 355.b
delphini sub signo nati,q̃les 87.a
delphinus hoïem uehẽs, q̃rũ nũmis olim incussus 209.a
delphis q̃rũ thesauri crediti 54.a
delphos urbs quæ & ubi 306.a
delubra olim celebria quæ 399.b
deluentinus quorum deus 314.b
delus ad qd à Græcis semp usa 54.a
demadis in Draconis leges q̃le apophthegma 119.b
demaratus Corintho iectus, Romæ quid 229.a
demarchus Neapoli quid 228.b
demetria cuius deæ festa 252.a
demetrias quorum regia 122.b
demetrij curiositas in uidẽdis sacris usu illicitis,quanta 149.b 150.a
demetrij erga patris flagitia pudor, quid patri ,pfuerit 83.a
demetrij libido quanta 38.b
demetrij Polyorchetis in ocio studium seu oblectamentũ quod 155.b
demetrij tessera quæ 172.b
demetrio quid honoris decreuerint Athenienſes 163.a

demiurgus quid 113.a 228.b
demiurgi Achæis q & quot 198.a
democrates Tarẽtinis quid 228.b
democratia quid 229.b
democriti ad imbres excitãdos documentum 211.a
demosthenes ad q̃d aliquando asylum confugerit 153.b
demosthenes cur à serpente cognominatus 68.b
demosthenes q̃ fuerit blæsus 338.b
demosthenis ī clypeo cuiusmodi insigne 355.b
demosthenis uestitus qualis 278.a
demyli filius quomodo & quoties olympia uicerit 250.a
denarius numer⁹ quomodo per dextram insinuetur 89.b
denariorũ gña quàm diuersa 232.a
denicales feriæ quæ 127.b
dens ī sternutãdo cui excussus 98.b
dentati cuiusdam laus 1.b
dentati cur quidã dicti 14.a
dentes equi uno digito excutere solitus quis 236.a
dentes nascendo qui habuisse feran tur 14.a
deorũ aræ, suarũ arborũ frõdibus or nandę, non alienarum 215.b
deorũ deaꝝve noīa, cognoīa, potestates, differẽtiæ q̃ 312.313.314
deorũ extra urbem tẽpla quę 55.a
deorũ iuxta Varronẽ millia q̃t 312.b
deorum noīa, in quorũ singulari tutela urbs esset, cur palam facere nõ liceret 314.a
deorũ omniũ simulacra Romæ in q̃ templo fuerint 331.b
deorũ quę habita in epulis ratio 286
deorũ ridiculæ imagines ubi 89.a
deorum simulacris cur uincula adnexa 204.a 314.b
deorũ species Platoni quot 313.a
depesta quid 131.b
depontani senes qui, & cur sic dicti 178.a
depositũ abiurãtis pœna 330.a
de, præpositionis natura 207
deprecari quid sit 207
deprensi extra ordinem à Scipione quõ castigati 32.b
derbices q̃ seuerī uel crudeles potius fontibus plectendis 119.b
derbicũ in parẽtes pietas summa q̃, & ea quàm impia 111.a
derceta, quàm mõstrosa dea 204.b
deserentis aciem, & militare nolentis, ubi eadem ratio 140.b
desertores q̃ seuere à diuersis imperatoribus puniti 70.b
deseruisse signum militare, quãtum scelus 170.b
desides aut segnes ubi & quomodo mulctari solerent 139
designatores in funebribus ludis q dicerentur 347.b
desperatissimi inter milites q 358.a
desultorijs equis duobus qui in prę lijs utantur 361.a
deucalion & Pyrrha, cessante diluuio, q̃d oraculũ cõsuluerint 307.a
deum urbis noīare, nefas 89.a
deunx quid 2.a
deuorari à crocodilo, quib⁹ magni muneris loco habitum 368.b
deuoti à principe dijs, qui tractaren tur 159.b
deuotio quæ dicta 159
deuouẽdi ratio q̃ & psolutio 158.b
deuoruga qualis uestis 276.a
dextans quid 2.a
dexteriorẽ bigæ equum qui cui mactare soliti 136.b
dextra capitis pars qbus comata sit, non siniſtra 279.a
dextra & siniſtra regiones augurib⁹ quæ 282.a
dextra utrinq̃ data ubi nuptiæ iniri solitæ 56.b
dextræ autoritas quæ 83.b
dextræ digitis expassis effigies quid præ se ferat 84.a
dextræ effigies apud Lingones qd innuat 84.a
dextræ signũ ferre, Syris qd 244.b
dextrarum religio 83.b
dextras captiuorum qui quomodo dijs immolent 369.b
dextras dextris in fœderibus iungere, q quõ soliti 243.b
dextro pede nudo, non siniſtro, qui prælientur 360.b
dextrum an siniſtrum in auspicijs felicius 261.b
dextrũ cornu siniſtro qui longe prę tulerint 185.a
Diadema Alexãdri Magni q̃d 46.a
diadema regiũ, cuiusmodi aut quale quid olim fuerit 45.b
diadema quorum insigne 62.b
diademata diuersorũ regũ q̃lia 46
diadematus, qs Romæ qua de causa cognoītus 46.a
dialia cuius festa 138.a 252.a
dialis flamen unde dictus 334.a
dialis flaminis munera q̃ 335.b
diamantes quæ tribus dicta 26.b
diampares cui⁹ oppidi porta 212.a
dianæ ædes Romæ uiris cur inaccesa 161.a
dianæ Ephesiæ flamen q̃lis, q̃ve nomine fuerit 336.a
dianæ nomen à quibus Mineruę detur 315.a
dianę Persicę qd offerri solitũ 136.b
dianæ Persicæ phanum quàm olim religiosum putaretur 309.b
dianæ quod aīal dicatum 136.b
dianæ sacra dies quæ 149.b
diarectum quid 272.b
diatretus calix quis 272.b
diaulus 86.a 155.b
dibapha purpura quæ 275.a
dicandæ aræ seu statuæ mores Græcis qui 358.a
dicenti in senatu, q̃ diu dicere conti nuo licuerit 200.b
dicere ius ad assem, quid 268.b
dichalca 232.b
dicondyli digiti qui 236.a
dictator è plebe prim⁹ qs 230.a 365.b
dictator quãtæ apud quos fuerit potestatis 230.a
dictator quibus de causis crearet 9
dictator quõ diceret, à qbus, q̃ loco & tẽpore 10.a 112.b 229.b 230.a
dictatoris etymologia quæ 230.a
dictatoris instar q qualesve fuerint apud exteros 228.b
dictatoris q̃ quantave in omnes eti am cõsules potestas 230
dictatori an & quatenus equo uehi liceret 230.b
dictatori mulctam irrogare qs potuerit 240.a
dictatori quot lictores cum fascib⁹ & securibus adesse soliti 43.b
dictatorẽ à consule, ubicũq̃ esset, dici consuesse 9.b
dictatorem à populo, & è plebe dictum aliqñ fuisse 230.a
dictatore creato, quorum magistratuum potestas cesset 5.b
dictatores duo quãdo & qui simul fuerint 10.a
dictatura uñ Romã traducta 228.b
dictaturæ Cæsaris & Syllę q̃les 230
dictaturæ tẽpus p̃stitutũ q̃d 230.b
dictaturam quot mensibus tñ gere re, licitum 10.a
dicteria in Iulium triumphantem ja cta, quàm fœda 321.a
dicto ueniam poscere quando uetere s solerent 269.b 315.a
dictynna quæ quibus dea 148.b
didõis soror quomodo à Romanis pro dea coli solita 169.b
didym⁹ cur testiculis suspẽsus 225.b
dies olim siue breuis, siue lõga, quot semp esset horarum 225.b
diei initia apud diuersos quàm diuersa 222
diei partes olim q̃ & quot 225.a
diem dicere qd, & quõ seu à quibus id fieret 120.a
dies fausti & infausti q 222.b 223.b
dies manium qui 222.b
dies matrimonio contrahendo liciti seu illiciti qui 59
dies quibus senatum haberi non liceret, qui 202.b 203.a
dies quot annũ faciant Persis 161.a
dies Sigillariorum qui 116.b
dierum aliquot differẽtiæ 223.a
dierum obseruatio à quibus impune contempta 224.b
diebus atris & infaustis, nec sacra fa cere licuisse 225.a

diebus singulis quis aliquando nouis annulis usus 85.a
dies eosdem eadem de causa huic lę tos, illi tristes esse 223.b
dies eosdē diuersos annos eisdē & fastos & infastos fuisse 224.b
differratio 57.b
differendæ sententiæ notula iudicibus Romanis quæ 119.a
differētiæ inter uoces aliquot consignificatiuas 150.b 362.b
differētia uestitus patritij & senatorij 275.a
difficultas quorundā principū in salutādo aut resalutādo quāta 81.b
difficilij ara Romæ ubi 333.b
digamia quibus olim uetita 335.b
digitus medius cur dicatur infamis 235.b
digito medio annulos qui dent, qui non dent 236.b
digitum attollere, quid 237.a
digiti minīo pximi officiū qd 84.a
digiti cui deo sacri 82.b
digitorū pedis nosa quæ 236.a
digitorum quinq; suum esse cuique nomen 236.a
digitorum singulorum græca nomina quæ 236.b
digitis q maxie ualuerint 236.a
digitis micare q̄lis ludus 156.a
digladiari à cōuiuijs q soliti 288.b
digladiatorum sæua pugna cur Romæ admitteretur 347.b
dignus qui cum in tenebris mice-tur, quid 268.a
dijj à salijs nosari soliti qui 42.b
dijj Germanorum qui 368.b
dijj nocentes cur honorati 20.b
dijj nuptiarum qui & quot 58.b
dijj qui quibus in iurando testari uetiti 257.b
dijj Roma electi qui 85.a
dijj uariarū gentiū q̄ uarij 368. 369
dijs duob. unā cellā nō dicari 338.a
dijs singulis sua fuisse sacra 232.a
dimachæ qui 358.a
dindymenū oraculū quale 307.a
dindymena dea quæ 313.b
diobolus 232.b
diocletianus quō deus factus 314.a
diodoti sententia optima q̄ ægre p̄ualuerit in senatu 121.a
dioœcetes quid 228.b
diogenes Cynicus quō seruum fugitiuum castigarit 152
diogenes Cynicus ubi & cur in faciem sepultus 112.a 339.a
diogenes quantulo contentus uixerit 134.a
diogenis in uictores olympicos diterium quod 268.a
diogenis uestitus quis 278.a
diomedea necessitas, quid 267.b
diomedearū auiū natura q̄lis 6.b
diomedes quorum deus 313.b
dion quē tyrannū ,pstigarit 224.b
dioniani milites quales 360.a
dionysia Athenis quid 351.a
dionysiaci in Bisaltia templi miraculum quod 310.a
dionysiarchus quid 228.b
dionysius à quo pulsus 224.b
dionysius dialectic⁹ cuias 316.a
dionysius ex quo magistratu ad tyrannidem uenerit 77.a
dionysius qua cauillatione sibi monarchiam diuinarit 200.a
dionysius quàm uafrè Syracusanæ tyrannidem adeptus 108.a
dionysius q̄rū Romæ nomē 154.a
dionysius tyrānus q̄s mulieres uno tēpore simul duxerit 38
dionysius tyrānus q̄bus se ludis oblectare solitus 155.a
dionysii bibacitas quanta 287.b
dionysii de iuramētorum fide qualis sententia 257.b
dionysii tyrāni cādelabrum quot lychnorum 22.b
dionysii tyrāni satellites q̄les 357.a
dionysii tyrāni schola ubi, et q̄s eius præceptor 37.a
diorigius Achæis quid 228.b
dioscuris quàm frugale prādium exhiberetur 133.b
diphilum quid 70.a
diplerum quid 85.b
diplon cuius urbis porta 212.a
dipōdius quantū appenderet 232.b
dipylus cuius urbis porta 212.a
dirinoxeni q cur dicti 195.b
discerpti homines, ubi et quib⁹ macerarentur 369.a
discincti, quō olim habiti 32.a
disciplina militaris 29
disciplina puerorum apud diuersos olim quæ 93.a
disciplinæ aliquot militares 18
discipulorum aliquot insignium Papiniani, catalogus 363.b
discrimen uestium esse quis philosophus uetuerit 277.a
discorum iactui quæ olim uirgines studerent 97.a
discus quid 155.b 156.a
dispensatores qui 164.a
disphēdomena quàm horribile supplicium 119.b
dissectio canis in sacrificio Bœotijs quid 137.a
dissidijs coniugatorum sedādis magistratus peculiaris 189.b
dissidium Marij & Syllæ quo augurio præsignatum 263.b
dithyrāmbus cui⁹ dei hymnus 217.b
diti q̄bus uictimis sacrificet 297.b
diti quō uotum fiat 159.a
ditis & Proserpinæ ara ubi Romæ fuerit 297.a
diuersa anni principia q̄ 162
diuersorum ordinū in exercitu cur alia atq; alia signa 357.b
diuidendi regiones nomina olim diuersa quæ 100.b
diuidere sentētiā in senatu qd 199.b
diuinationes ex cruciatu & laniatu hoīm lōgo, q quō caprarēt 369.b
diuites q̄ lege gnosis plati 270.b
diuitiæ maxīæ olim habitę q̄ 134.a
diuitiarū deus quo habitu pingi soleat 204.b
diuitiarū ratio quanta 270.b
diuortia qua cautela à q̄bus permissa 189.a 329.a
diuortij causæ olim quæ 188.b
diuortij faciendi ipsissima ῥba quæ 189.a
Documenta militaria præcipua quæ 31.b 32.a
dodonā urbs q̄, & cuiusmodi habuerit oracula 307.a
dodonęi pōtifices cuiusmodi essent pedibus 64.a
dodoneis quorum fuerit prophetissa 144.a
dodonæū oraculū seu templum q̄s diripuerit 307.a
dodrans quid sit 2.a
dolichus 155.b
dolium nebulas humidas emittens, ubi 211.a
dolon quid sit 208.a
domandorum equorum ars cui ascribatur 296.b
domesticis larib⁹ quid immolari solitum 137.a
domi suæ qui mortuos suos sepelirent 112.a
domibus q nullis utant 293.b
domiciliū plebis, Appio decemuiro quid loci fuerit 117.b
dominorum in seruos crudelitas q̄ & quō coercita 152.b
domitius Aenobarbus cuiusmodi erexerit trophęa 36.a
domitianus cui mensi suum indiderit nomen 163.a
domitianus cuius deæ filius dici uoluerit 215.a
domitianus qua calumnia Pompoſianum & Flauium Sabinum occiderit 154.b 155.b
domitianus quo maxime ludo delectatus 155.a
domitij Aenobarbi quàm stulta superbia 317.a
domitij Neronis proteruia in ædilitate quanta 141.a
domitiani inhibitio castrorū geminandorum 19.a
domitiani in theatris inhiantes profusio 92.b
domitiani licet tyranni, pium quod dam statutum 342.a
domitiani os quale 83.a
domitiani uesana superbia 68.b
domorum apud diuersos figura seu

ſtructura quæ 293.b
domus aliquot magnorum uirorũ quàm fuerint humiles 294.a
domus Athenis quid carceris fuerit 117.b
domus in Palatino quæ 332.a
domus aliquot Romæ ſpectris q̃ infames 65.b
domus tribunorum plebis cur ſemper pateret 6.b
dona olim ampliſſima q̃ 218.a
dona uxori dare, ubi & cur ſponſo uetitum 56.b
donabi ſepulchrum 70.a
donatiuum quid 291.a
dorienſium tribus quibus à Cliſthene noïbus dictæ 26.b
doriphorus Mariandynis qd 154.a
dorius canendi modus q̃lis 171.a
dormiẽtium in ſtationibus animaduerſio olim quæ 18.a
dormire in utrãq; aurẽ, qd 267.b
doryxeni qui dicti 196.a
dos uxoria olim quanta 189.a
doſo quis cur dictus 68.a
dotatæ cognomẽ q̃ cur nacta 189.a
dotatæ ex publico quorum uirorũ filiæ ibid.
dotes dandi aut recipiendi cõſuetudo diuerſis gentibus quæ 189
dotis uxoriæ alienandæ an & q̃modo uir haberet ius 189.a
Drachma quot obolis aut ſcrupulis conſtet 86.b 232.a
drachma pars unciæ quota 232.a
drachmæ quot Iſthmiaco, q̃t Olympico victori darentur 251.b
drachmæ gña q̃ diuerſa 252.a
drachmas q̃t inq̃lini Athenis tributi noïe darẽt, q̃t inq̃linæ 195.a
draco 66.a
draco, cui olim ĩ clypeo ſignũ 355 b
draco curuus in ſe reflexus, cuius ſymbolum 161.b
draco q̃nq; iugerũ à quibus, p quo deo cultus 48.a 368.a
draconis effigie qui quem deum colant 306.b
draconẽ ĩ extis apparuiſſe, qd 296.a
dracon & Solon q̃ legiſlator 326.a
dracon q̃les ediderit leges 119.b
dracon quõ & cur occiſus 120.a
draconis ĩ furta lex q̃ ſeuera 327.b
draconarij milites qui 170.b
draconetti narratio mira de monſtro marino 128.b 129.a
druidæ natura quales 205.b 206.a
druidarũ crudelitas quãta 369.a
druidarum ſuperſtitio olim penè ſuperſtitioſiſſima 368.b
druidibus initium anni quod 162.a
druidȝ grauiſſimũ ſuppliciũ q̃d 120 a
druidis quæ ſectæ in alijs regionib⁹ adæquentur 206.a
druſillæ matri quid Tiberius negarit 44.b
druſorũ cognomen unde 13.b
Duces hoſtiũ mortui quomodo in triumphis ferrentur 319.a
duci in triũpho ſolita quæ 319
ducibus ſummis quæ darent 219.b
ducti ad inferos & reducti mirum quoddam exemplum 353. 354
ductor ordinis primi, & ductor popularium 8.a
ductores ordinum quanti ab Alexãdro æſtimati 345.a
ductum in triumpho, aliquãto poſt etiam triumphaſſe 317.b
ductus literarũ à ſummo ad imũ, & à dextra ĩ lęuã facere ſoliti q 105.b
duillij de ,puocatione lex q̃ 181.a
dulopolis ubi & qualis 154.a
duobus equis merẽtes, quo alio nomine dicti 358.a
duo cur uni aliquando in certaminibus commiſſi 254.a
duodecim faſces cõſulũ quõ p uices unus tm̃ cõſul haberet, non ſimul uterq; 113.b
duodecim horis quõ dies omnis diuideretur 225.b
duodecim tabularum fragmẽta aliquot, qualia 326.b 329.b
duodeuigeſimani qui 360.a
dupla regi Spartano cur darent obſonia 285.b
duplaris decuria quot cõſtet 337.a
duplaris phalãgis partes ibi.
duplex puniẽdi peccati cauſa 116.b
duplicata exta qd portendãt 295.a
duumuiri q̃t & q̃ uarij diuerſis temporibus creati 145.b 144.b
duumuirorum munus quod 144.b
dux & rex inter Germanos quomodo quis fieret 229.b
dux prudens quõ aciem ex tempore dirigere debeat 183.a
Dyaſar ſiue Dyaſares q̃s de⁹ 313.b
dyerota quid 172.a
dymæ, cuius regionis ſeu cõuentus ciuitas 166.b
dymon quis deus 313.a
dynaſtes Paphlagonibus qd 228.b
dynos quid 131.b

EAdẽ ne Roma nunc q̃ olim, an alia & alia dicẽda 109. b
eantidis trib⁹ p̃rogatiuũ 26.b
Ebenũ à qb⁹ tributi noïe datũ 233.b
ebenum in triũpho quis primus ſtenderit 318.b
ebrietas quædam mira ac noua barbararũ gentium 132.b
ebrietas q̃ edulio diſcuti putet 285 b
ebrij quàm olim exoſi 132.a
ebrius princeps quomodo Athenis plecti ſolitus 132.b
ebuli ſententia de poculorum ordine lepida quæ 287.b
ebulium rex q̃ nequiter cælebs uiuere 39.b
ebutia lex in ambitioſos q̃ 147.b
Ecbatana duarum eſſe urbium nomen 307.b 122.b
ecbatana quorum regia 261.b
è cælo auguria quõ ſumãtur 160.b
echus Elidenſibus quid 122.b
Ede ignis dñe, cui deo in ſacrificijs proloqueretur 216.b
edendi in cõuiuio apud Indos mos quis 286.a
edicta prætorũ quam uim & quando haberent 365.a
edictum ædiliũ ad mercatores proprie ſpectans, quod 305.a 370.a
eduſa 95.b
eduſæ à qbus ſacrificetur 22.b
Effigies Iani quõ fieri ſolita 260.b
effigies ſirpeę quot ſingulis annis Tiberim cur deijcerent 206.a
effœminati natura populi q 299.b
effoſſos tumulos q̃ habitent 361.a
effrenatis eqs q̃ maxie pugnẽt 264.a
effundere uinũ, aut ueſtes ingnare, q̃bus lætũ ſit omen 570.a
Egeria 95.a
egeriæ q̃ mulieres immolẽt 95.a
egnatiæ nymphę ara quid miri p̃ ea 217.a
teris habere fabuletur 216.b 26.b
egyleæ qui dicti 308.b
ἑκατόμπυλαι Thebæ quæ 48.b
Elea ſeu Ilea urbs ubi 316.b
elegos quis primus ſcripſerit 51.a
elegiæ Proptij q̃ repertæ, & quomodo deprauatæ 312.b
elementa quatuor cum ſole & luna quales dij habiti 254.a
elementorum commiſtionem qui olim ſtatuerint 320.a
elephantis in triũpho uecti q 201.b
elephantinis libris q̃ decreta darentur 233.b
elephantinos dentes qui tributi nomine darent 92.a
elephantos in ludis à populo honoratos fuiſſe 318.b
elephantos quis primus in triũpho duxerit 348.b
elephantorum pugnas qui quando ederent 170.b
elephantũ quis cuius legionis uexillo inſcripſerit 314.b
eleus quis deus dictus 122.b
eleuſa cuius regia 74.a
eleuſina & Lença ſacra quàm impia & ridicula 332.b
elicio Ioui qd, cur, à q̃ dicatũ 229.a
eligendor̃ ex certo gñe regũ cõſuetudo olim quæ 42.a
eluiani (forte Heliani) ſodales quando inuenti 215.b
elymos qd, & unde fiat 258.b
Embamma quid ibidẽ
ἐμβάπτω quid 127.b
emere ad pollinctum, quid 72.b
emeritorum ætas 66.a
emiſſarius

empedocles quàm insanierit ut haberetur deus 314.a
empedoclis uestitus quis 278.a
emporitani natura quales 205.b
emporitanorũ regio ubi 206.a
emptiones ac uenditiones quõ sine pecunia fiant 208.b
emptorẽ q̃ten⁹ decipe liceat 305.b
emptori quid uenditor præstare teneatur 304.b
Encomia canere in cõuiuijs, quibus peculiare 285.b
encomion quid 35.b
encotyle quid 131.b 156.a
endromis q̃æ uestis 274.a 277.b
ennius q̃ in urbe natus 49.a
ennius quem morbũ bibendo contraxerit 287.b
ennius quomodo sibyllas alicubi fit imitatus 144.a
enoplia saltatio 347.a
enses q̃ pro cuius dei simulacro adorarint 368.a
enyaterius modulus q̃lis 171.a
Epaminundas cur Themistocli antelatus 98.a
epaminũdas quàm fuerit studiosus paupertatis 134.a
epaminundæ in dormientem uigilem aĩaduersio seuera q̃ 18.a
epaminundæ præceptor quis 37.a
ἐπαστὴν quid 40.b
ἐπαυλιαδῶρα quæ 58.a
epharmiota Cretibus quid 154.a
ephebicum in theatris quid 270.a
epheborum ludi qui 156.a
ephemerides quid 224.a
ephesiæ Dianæ templũ quanti olim habitũ, et q̃ priuilegiatũ, & quando combustum 153.b 310.a 223.b
ephesiũ Massilienſibus quid 332.a
ephesus, quale cuius regionis oppidum 167.a
ephesii q̃ fuerint negtiosi 278.b
ephialtes q̃ paup & abstinẽs 134.a
ephialtis rogatio de testamentis, q̃ iniqua 328.b
ephori, quales apud Lacedæmonios fuerint magistratus 364.b
ephori Spartani cui magistratui romano assimilati 179.a
ephororũ insolentia 364.b 365.a
ephororũ in reges Spartanos calumniæ inauditæ 365.a
ephororum tribunal qui aliquãdo concacarint impune 205.b
ephoros quis sustulerit 365.a
ephorus historicus, cuias 316.a
epicharis in tormentis quanta patientia 49.a
epicharmus cur ab Hierone mulctatus 96.a
epicharmus cuius discipulus 48.b
epicnemedij Locri ubi 326.a
epicureis singulorum mensium festi dies qui 150.a
epicurus qñ natus, & quàm discipulis suis amatus 150.a
epicurus, quibus cuius sit dei cognomen 315.a
epicurus ubi docere solitus 161.a
epicuri imaginem quomodo multi olim usurparint 84.b
epicuri summa laus à summa frugalitate 133.a
epidorpiæ quid 28.b
epinicion quid 35.b
epiodium quid 339.a
epiphanes q̃rũ regis cognomẽ 5.a
epiporpoma 31.b
epiredium quid 105.b
epirus quorum sit 307.a
epitaphium quid 339.a
epithalamius hymnus quis 58.b
epitus poeta quid primus inter Latinos inceperit 133.b
epizeli Athenienſis mõstrum & miraculum 30.b
ἐπτάπυλαι Thebæ quæ 308.b
epulandi mos diuersis quis 285.b
epulari in templis licuisse 217.b
epulis trãsactis, quid apud diuersos fieri solitum 288.b
epulones qui & unde dicti 146.a
epulum triumphale quale 321.a
Equa leporem enixa quando, & qd portenderit 106.b
equa quẽ infantem aluerit 106.b
equa p̃gnante qs aliquando Olympia uicerit 250.a
equabus hermaphroditis in triumpho quis uectus 320.a
equabus qui cur in prælijs utantur, non equis 361.b
egnæ iubę p criſtis apud q̃s usę 31.b
equas q̃ gẽs solũ dijs immolet 136.b
equas q cur finibus suis eductas, coire sinant 250.a
eques à cẽsoribus quomodo notari seu mulctari solitus 139.a
equester ordo Romæ quis, & quando cœptus, & quantus 102
equestris Fortunæ templum 20.a
equestris ordinis diuisio q̃ 102.b
equestribus statuis q donati 220.b
equi aliquot à quibus Cæsaribus q̃ honorifice tumulati 540.a
equi cataphrattorũ cuiusmodi lamis quasi plumis tegerentur 357.b
eq figurã qui seruis inurant 278.b
equi olim celeritate nobiles, qui & ubi 250.a
equi quando ferientur 296.b
equini capitis pelle cũ auribus & iubis q militiæ p galea usi 31.a
equitãdi studiũ Persis quantũ 97.b
eqtandi artẽ quis inuenerit 296.b
equitatu quæ natio ualeat, nõ peditatu 358.a
equitatu qui ualeant 206.b 361.a
equites Augustani à quo primũ instituti 102.b
equites in peditatum mutabiles, qñ liberet, qui 358.a
equiti triplex præmium cedere, ubi pediti simplex 321.b
equitia (id est, torneamenta) ubi Romæ fierent 335.a
egtia cui & à quo instituta 297.a
equitibus cur in bellis duo fuerint equi 186.b
equitibus quid præter arma cõportandum 186.b
equitiorum familia unde sic appellata 12.b
equitis Romani cẽsum, quantũ esse oporteret 103.a
equitum in bellis exercitatio q̃ cautu fieret 171.a
equitũ ornatus in ouatione 343.b
equitum quãta & Græcis & Romanis differentia 358.a
equitum Ro. honor quantus & dignatio 102.b 103.a
equis castratis qui cur maxime utãtur 267.a
equis triumphantium qui qualesve insiderent 320.b
equo descendere honoris causa, quibus quos oporteret 44.b
equo uehi Persis quid 280.b
equorum cadauera qui quasi hoĩm sepeliuerint 339.b 340.a
equorum dea quæ 159.a
equorũ nutritio à quibus, p sæuissima imprecatione habita 159.a
equos & iumenta tondere, apud q̃s quid indicet 123.b
equũ qui cui deo immolarẽt 136.b
equũ qui nũmis incuserint 209.b
equũ uendere quis ex q̃ tribu quem mutuo coegerit 25.b
equus October dictus, quis 149.b
equus quibus dijs sacer 136.b
equus Tiberij quid monstri ostẽdere uisus 30.b
Erasistratus quis ac cuias 316.a
erebinthius quis deus dictus 315.a
erebo quõ immolari solitũ 137.a
erechtheũ Neptuni delubrum ubi, & quid habeat miri 310.a
eremodicium iudiciũ quod 208.b
ἔρημος quid ibid.
erganis Aethiopum regis singulare quoddam facinus 64.b
eritheræ qui dicti 153.a
eroticus cuius deæ hymnus 217.b
eruditio puerorũ apud Persas qualis 94.b
erythiba quid 21.a
erythubius Apollo ubi cultus 21.a
erythræa qd & qñ uaticinata 144.a
Esculus cui sacra 213.b
esiescentia lex quid patrono ademerit 152.b
esiedonum supstitio quæ 298.a
esiedonum quàm abominandus in defunctorũ corpora mos 111.a

essedum quid 105.b 106.a
essæi Hebræis qui 336.a
Eteobutades qui 64.a
etherica ala quæ 8.b
ἀναρχικὸν quid 352.b
ἀναρχία quid ibid.
Euagoras quàm ægrè ciuitate donatus 195.a
euclia cuiusmodi dea 39.a
eucnemos unde qs dictus 68.a
eucratis rex quid & quàm dura à filio passus 60.a
eudemus unde qs dictus 68.a
eudoxi annus quid 162.a
eudoxꝰ qs qñve fuerit 315.b 316.a
euelpidis Fortunæ templum 20.a
euemeri Tegeatis impietas q̃ 368.b
euergetes quotus Ptolemæorꝫ 5.a
euergetes quid sonet, & unde quis ita dictus 5.b 68.a
euianes cuiusmodi Baccho festa celebrent 349.b
eumeni satellites seu custodes quot dati 357.a
eumenidibus quid & quomodo litaretur 137.b
eumenidibꝰ ubi sacrũ fiat 297.b
eumenis regia ubi 122.b
eumenis signa militaria q̃ 170.b
eumolpidas publicis concilijs aliqñ præfuisse 197.b
eumolpis cuius deæ flamen appellaretur 336.a
eundem honorem bis ambire an & quõ liceret 181.b
euni Syri ars & audacia mira 68.b
eunosti phanum quibus ingredi uetitum 309.b
eunuchas facere quis primꝰ instituerit 93.b
eunuchis quis rex cur pro satellitibus uteretur 357.b
eunuchum esse, cuius oporteret deę flaminem 336.a
euocati milites qui 358.b
euocatio manium ubi potissimum fieri solita 298.b
euocationes deorũ quõ fierẽt 89.b
eupator, cuius Mithridatis cognomen 5.a
euphrosyne quæ 238.b
euribiadis supbia intẽpestiua 184.b
euripides in ludo talorum qd 155.a
euripides tragicus quõ ab Archelao rege luctus sit 123.b
euripidis in sibi non sapientem, sententia quæ 269.a
europi regis oblectamẽtum in ocio quale 155.b
eustatonus quale seu quorũ Syracusis nomen 154.a
eutimus poeta quomodo uiuus deificatus 314.a
eutimus poeta quoties Olympia uicerit 350.a
eutychus quidã noïe suo quid Augusto ominis tulerit 265.b
Exactio tributorum quo per irrisionẽ Athenis noïe dicta 117.b
exarchus (si recte scriptum) Lõgobardis quid 228.b
excellentium aliquot ac doctorum uirorum catalogus 315.b
excluſi comitijs Romæ qui 177.b
excubię in cuius deæ sacris fierent 323.b 324.a
excubiæ quo cantu militię indici soleant 171.a
excubiarꝫ ante uallũ ratio q̃ 18.a
excubitores Alexander quot semp haberet 357.a
excuneati qui dicti 270.a
execratio sæuissima Lacedæmonijs quæ 159.a
exedra quid sit 258.a
exempla aliquot crudelium iudiciorum siue quæstionum 322
exempla aliquot strictæ disciplinæ militaris 18.a
exempla parẽtum corã pueris olim quæ 96.a
exemplum singularis sæuitiæ Tarquinij & Thrasybuli, par 107
exequialis cœna quæ 127.b
exercitia diuersarum nationũ q̃ diuersa 206.b
exercitia iuuẽtutis Ro. quæ 155.b
exercitia militaria diuersa 30.b 31.a
exercitia puerilia Romæ q̃ 98.a
exercitus an crebra mutatiõe castrorum exercendus 17.b
exercitus educendi indicia quomodo fierent 171.a
exercitus in aëre ubi & quando uisus 143.a
exercitus lustrãdi mos quis 301.a
exercitus lustratio quõ & qbus tm̃ aĩalibus fieret 136.a
exercitus magni ad internecionem cæsi qui 366.a
exercitus unius castra diuersa à quo uetita 19.a
exertis dextris incedere, quid 186.a
exerto humero qui prælient 360.b
exilio plectẽdi genus q̃tuplex 151.a
exilium qualis pœna ibid.
exotica unguenta ubi & olim uendi prohibita 134.b
expeditionibus apti, sed prælijs inepti olim qui 31.a
expiandi mores q̃ diuersi 299.a
expiandi seu purgandi species pręcipuæ quæ & quot 301.b 302.a
expurgari quis quõ, dijs sibi perpetuò iratis, posset 302.a
exquiliarum etymologia, & capita eius quot 333.a
exquiliarꝫ tẽpla & domus q̃ ibid.
exquilias quis præcipue incoluerit & auxerit ibid.
exquilina porta q̃ aliàs dicta 210.b
exquilina tribus à quo reliquis addita 25.a
exta ab aquilis rapta, q̃ sint augurio felici 296.a
exta cruda in manus obtulisse, Spartanis quid 83.a
exta hoïm q̃ quõ in sacrificijs rimarentur 369.b
exta muta ac regalia q̃ 296
exta quõ specialiter coquerẽt 296.b
exta solennia depasci à serpente, qd sit 264.b
exteri Romæ ad magistratum prouecti 198.b 365.b
externi in imperiũ adsciti 195.a
externi milites an & quõ à Romanis militiæ admissi 29.b
externorũ militũ quanta apud ꝙsdã existimatio 29.b
exteros etiã Romę triũphasse 317.b
extis singulis suã ineſſe uim 296.b
extorum inspiciẽdorum ratio olim quæ 294.b & deinã
extorum nomine quę intestina contineantur 294.b
extra ordinem de rep. dicere quibꝰ liceret 200.a
extremos pueri capillos q̃ iaculatores lapide tangerent ex industria impune 358.a
exul quando ciuitatem amisisse censeretur 195.a
343.a
Εὐὰν quid Græci uocent 267.b
ὑμεταβολώτερον κοθόρνου, quid

FAba alba aut nigra in iudicio ferendo Græcis qd 319.b
fabam quibus nec serere, nec esse, nec aspicere liceret 335.b
fabas iacere aut assumere, quibus sestis solitum 138.a
fabis q̃ in suffragãdo uterent 200.a
fabius Rullus q̃ potissimũ re Maximi nomen adeptus 25.a
fabij Gurgitis quàm fuerit insignis censura 140.a
fabij unde appellati 12.b
fabricij abstinentia quanta 104.a
fabulino qui sacrificent 95.b
fabulinus deus quis 370.a
faces nuptiales è q̃ tm̃ arbore, & à q̃ bus accẽdi tm̃ solitæ 58.b
faciẽ carpe q̃ lex qbus uetet 326.b
facies duas eadẽ ceruice, pminẽtes, q̃ nummis olim incusserint 209.b
factio oïs forensis in q̃s tribus à Fabio Rullo coacta 25.a
factiones aliquot diuersarum nationum quales 175
factiones Circenſiũ q̃r & q̃les 253.a
factiones Græcorꝫ potissimę q̃ 173.a
fagi corticem quibusdã religiosum esse 214.a
fagus ubi aliqñ uaticinata 307.a
fagutal ubi & quid 80.a 331.a
falacer qs uel deus, uel dei flamẽ dictus 334.a

falarica quorum propria 356.a
falcidia lex qd uetaret 341.b 342.a
falcidię legis ſententia de teſtatore ſeu legato, excutitur 91
falcones cur quidam dicti 13
falconis anguria qualia 263.a
falſum teſtimonium dicentis ſuppli cium, quod 330.a
fama dea ubi culta 20.b
fame & ſiti ubi uulgo mori ſenes co gantur 111.a
familia libertatis uindex ac patrona quæ 181.b
familiaritatis intimę apud diuerſos indicia quę 41.b
familiarũ aliquot, ex qbus ſolis reges eligerent, nomina q̃ 229.a
famulorum in conuiuijs celebribus munera quæ 285.a
fannia lex 133.a
far ad ſacrificia impurũ, q̃d 135.a
farina frumenti cuius urbis mœnia deſignata 264.a
farris hemina aut q̃rtarius, quãtum & quorum donum 218.a
fari quo tempore uel liceat, uel non liceat 223.a
fas ad quid pertineat 362.b
faſces dictatoris quot 230.b
faſces etiam veſtalibus præferri ſoliros 260.a
faſces & lictores cõſulũ quot 113.b
faſces lictorum ex qualibus uirgis fierent 45.a
faſces p uices modo apud hunc, modo apud illũ COS. fuiſſe 113.b
faſces è lauro quando magiſtratui anteferrentur 44.b
faſciarum uſus añ caligas qs 46.a
faſcinationes quomodo olim repelli putarentur 301.b
faſciolæ crurules quæ 276.b
faſcium ſummiſſio 44.b
faſianos quis imperator ſibi tanquã deo mactari edixerit 136.b
faſti dies q̃ & unde dicant 223.a
fatentes crimina ſua ſponte, ubi ab ſolui ſolerent 119.b
fato oĩa agi, q̃ philoſophati 368.b
fatua dea q̃ & uñ dicta 323.b 370.a
fauciæ tribus incerta origo & infelicitas 25.b
fauiani qui dicti 203.b
faunalia qñ agerentur 150.a
fauni uxor q̃ fuerit caſta 323.a
fauno quid immolaret 136.b 204.a
faunus qualis deus 204.a 313.b
fax nuptialis quando faceret dirum omen 57.b
Febris phanum quotuplex 20.b
febris phanũ ubi 20.a 80.a 332.a
februarius cui deo dicatus 163.a
februarius quibus infelix ac ſuſpectus 223.b
februatij idib⁹ qd ſoleat fieri 148.b
februatæ Iunoni quãdo, quomodo & à quibus ſacrum fiat 203.b
februo cur & quãdo potiſſimũ lustretur 300.a
feciales qd ex Feretrij Iouis æde ſumere ſoliti 21.b
feciales unde primũ creati, & quot initio fuerint 241.b
fecialium iuramentum 256.b
fecialium munus quod 242.a
fecialiũ poteſtas q̃ termino circunſcripta 242.a
fel cui deo cur dicatum 295.b
fel nigri canis & genitale ſub limine ſponſi cur 58.a
fel qbus animalibus qua in regione nullum 295.b
feles à quibus ut dij culræ 368.b
feles aut aliæ beſtiæ, p dijs culræ, q̃ magnifice ab Aegyptijs ſepelirentur 340.a
felicitas ſeu Victoria, cuius aliquando fuerint teſſeræ 172.b
felicitatis portẽta aliq̃t mira 106
felis morientis in Aegypto quantus luctus 124.b
fellі quæ uis tribuatur 296.b
fellis omina qualia 295.b
femora & ſuræ equitum cur armis carerent 358.a
feneſtræ portæ nomen unde 211.b
ferales cœnæ quę 138.a
feralia cuiuſmodi feſta, aut unde dicta 59.a 138.a
feralibus cœnis quid apponi ſolitum 298.b
feraꝝ tergore q̃ caput in prælijs tegant 360.b
ferculorum cœnis ſolennibus inferendorum cęremoniæ quę 285.a
ferculorum in epulis numerus ſeu multitudo quę 286.b
ferentarij qui 358.a
ferentina porta unde dicta 211.a
feretrij Iouis templum 21.a
feretrius Iupiter unde cognominatus 21.b
feretrũ cadaueris ferre ſoliti q 124.b
feriæ Idibus dicatæ, quæ 148.b
feriarũ gña quot 248.a
ferina caro qbus q̃tidian⁹ cib⁹ 135.a
feronia quorum dea 192.b
ferreo calceo quis uſus 277.a
ferri in triũphis ſolita quæ 318
ferro q uentrem tm̃ & ceruicẽ mili tiæ tegant, cætera nudi 278.a
ferreos annulos quib⁹ paſſim ferre permitteretur 103.b
ferula qui olim plecterentur 96.b
feſcennini uerſus unde & qui appellati 58.b 59.a
feſta magnæ licentię apud diuerſos quæ 90.a
feſti dies qui 223.a
feſtorum aliquot catalogus 324.a
feſtum Fortis Fortunæ quando celebraretur 19.b
feſulæ quàm olim celebres fuerint auguratu 281.a
Fibra quid 295.a
fibræ gallinaceoꝝ quales 296.a
fibulas aureas quibus ſolum habere permiſſum 103.b
fictilia aut marmorea edulia quis aliqñ exhibuerit 284.b
fictilia quàm dijs grata 217.b
fictitijs uictimis qñ uti liceret 138.a
ficubus qui maxime uictitarẽt 135.a
ficus optimæ cuiates 284.b
fidei dandæ in fœderibus barbarici mores qui 243
fidei & Termini tẽpla ubi 89.a
fidei ſacrum quõ fieret 89.b
fidei ſeruandæ tenaciſſimi olim populi qui 258.a
fidei templum ubi 331.a
fidenæ, cuius olim regionis oppidum 166.b
fidenatis cognomine quis cur Romæ dictus 60.a 67.a
fides qb⁹ uel nulla uel parua 258.a
fides quomodo cui detur 85.b
fidibus militiæ qui uſi 171.b
fidib⁹ ſonare quãto oli in p̃cio 98.a
fidei templum ubi 333.b
fidius quis ſeu quoꝝ deus 256.b
fiduciaria tutela quæ 329.a
figura membri uirilis à quibus Romæ q̃ religione culta 149.b
figuræ aliæ atq; aliæ ſceptris inſculptæ 47.a
figuræ caſtroꝝ aliæ atq; aliæ 17.a
figuris animalium q pro literis uterentur 105.a
filamines qui primũ, & inde flamines dicti 334.b
filiabus Ariſtidis quid honoris publice exhibitum 189.a
filiæ regis ſacrorum quid haberent priuilegij 166.a
filiæ quibus in hæreditatem ſuccedant, non filij 328.b
filiæ ad Veſtę ſacerdotium cogẽdæ aut non cogendæ, quę 259.a
filicidæ pœna quæ 118.a
filij ingenui ubi ſeruilia pati cogantur 94.b
filij parentes mortuos efferre ubi ſolerent 123.b
filijs, patre uiuo, pecunia cur non credenda 10.b
filius patrem alere non obnoxius, quis 327.a
filo qui ſacerdotes quõ & quando uterentur 334.b
filum puniceum qui ferre pro pileo ſoliti 334.b
fimbrias pelliceas geſtare qbus decorum 277.b
fines impij Ro. olim qui 300.b
firmatio matrimonij apud diuerſos quomodo fiat 39.a
fiſtularum ſpecies aliquot 213.b

fistulis qui militię usi 171.b
Flagris q uel in se, uel in alios inter sacrificandum sęuiant 217.a
flamen Iouis seu Dialis à q̃ primum institutus, & quãtæ autoritatis fuerit 334.a
flamen nocentibus quandiu sit asylum 356.a
flamines an senatus & militiæ muneribus uacarent 355.a
flamen Vulcanalis cui deæ quo die sacrum faceret 324.a
flamines curiales qui 334.a
flamines in Cæsarũ honorem instituti, qui & quãm diuersi ibid.
flamines q & unde crearent ibid.
flaminibus quibus & quãdiu ꝓuinciæ demandatæ 335
flaminibus tactu, nominatu, auditu illicita quæ 335.b
flaminica q̃, & eius munus q̃d 335.a
flaminicę amictus ac officia q̃ 336.a
flamini diebus festis uisu nefas quid esset 355.a
flamini cui omnino iurare interdictum 257.b
flamini necꝫ sine uxore esse licitũ, necꝫ mortua una aliã ducere 335.b
flaminij cõtra Gallos uotũ 158.b
flaminij de Gallis trophæũ 35.b
flaminij q̃ specioſus triũphus 320.b
flaminio q q̃ de causa priuati 334.b
flaminiorũ familię ꝓpriũ q̃d 12.b
flaminis etymologia quæ 334.b
flaminis ꝓdendi causa dictatorẽ alię q̃ creatum fuisse 10.a
flaminiũ non fuisse ꝑpetuũ, sed adimi ob demeritum potuisse 334.b
flaminum insigne quale ibid.
flaminum munus quod ibid.
flammæ ex cuius equi ore egredi uisæ 30.b
flammeum sponsæ cuius esset coloris 57.a
flaua coma quibus accepta, quibus contempta 279.b
flauius Sabinus quãm fuerit innocenter ac fortuito occisus 155.b
flexumines qui 356.b
flora quæ qualisve fuerit & meretrix & dea 323.a 324.b
flora quo alio nomine dicta, & quo modo ei uino litetur 137.b
floræ & Salutis templũ ubi 333.b
floralia quæ & unde dicta, & cur ac quando fierent 324.a
florentinus quid nomine supellectilis comprehendat 28.a
florũ in triumphis sparsio q̃ 320.b
fluctibꝰ quæ natio parẽtes suos operiendos sepeliat 111
fluctibus seu Neptuno quid nauæ obijcere soliti 296.b
flumentana porta quæ 211.b
fluminibus q mortuos tanquam sepulchro inijcerent 111.b
fluonia 370.a
fluoniæ Iunoni à qbꝰ immolet 95.a
fluſius pater quis 22.b
fluuij aliquot sacri 214.b
fluuij auriferi qui 167.a
fluuiũ à Xerxis exercitu epoti qui & quot 367.b 368.a
fluuiatilis canis pelle quæ natio pro galeis usa 31.b
fluuiolorum seu riuulorũ urbis Romæ catalogus 333.a
Focaneus 66.a
focarij qui 163.b
focus olim quid 292.a
fœderatæ ī Hiſpania ciuitates quot 195.a
fœderatę in Sicilia urbes quæ 194.b
fœderati q̃bus donis ornarẽt 220.a
fœderis percutiendi mores ac tempus 242
fœderum monumenta ubi aut quõ custodirentur 242.b
fœdissima animalia qui pro dijs coluerint 368.b
fœmina quibus gentibus dominet, non uir 229.b
fœtæ q̃ à quibꝰ arcerent ludis 250.b
fœtæ quot tm̃ uestibus uterentur in Aegypto, quot uiri 280.b
fœtę ubi honoratiores q̃ uiri 246.a
fœminæ apud Germanos & Spartanos autoritas quanta 202.a
fœminarũ de uenustate publicũ certamen ubi 252.b
fœminarum hęreditates quomodo coercitæ 342.a
fœminarum ordo quõ olim discretus 103.a
fœminarũ pugnas quis noctu commiserit 348.a
fœminarum Romanarum nomina tantum quot 15.b
fœminas etiam inter se in Olympicis certasse 250.a
fœminas non dare cognomenta familijs 246.a
fœminas qui principes publicis concilijs admiserint 202.a
fœminis cur noia citius quãm maribus inderentur 98.a
fœminis probrosis legata et lecticas quis ademerit 342.a
fœmininæ uictimæ ubi illicitę 138.a
fœminini generꝭ uictimas, potiores esse quãm masculini ibid.
fœneratorũ aliquot libidinosa crudelitas 11.a
fœnerator olim quanto granius alicubi q̃ fur damnatus ibidẽ
fœni manipulꝰ q̃m olim signũ 170.a
fœnum in cornu gerere, quid 268.a
fœnus quibus gentibus ignotum, q̃ busexosum 11.a
fœnus quõ paulatim abrogatũ 10.b
fœta uulpes occurrens, quid portendat 265.a
fœtꝰ aĩaliũ quoto à partu die ad sacrificia puri haberentur 195.b
fœtus biceps aut mancus in auspicijs 296.a
is quid 296.a
folijs palmarum scribas olim usos 104.b
pro chartis 155.a
folliculorum ludus 156.a
follium ludus q̃lis & q̃rũ sit 156.a
fons uno quotannis die uini saporẽ habens, ubi 310.a
fontanilis porta quæ 211.b
fõtes obliuiõis & mẽoriæ ubi 308.b
fontis cuiusdam mira natura 307.a
fontis oleo manãtis miraculũ 18.a
fontium aliquot periuros ulciscentium, miracula 257.a
fora aliquot apud exteros qui cognominata 69.b 70.a
fordicidia q̃ alio noie dicta 137.a
fordicidijs quales tãtum uictimę cæderentur 296.a
fore amandum aut amaturũ, an Latine dicatur 11.b 22.a
fores Iani quot 22.a
fores uirga lictorũ percuti, quid indicaret 44.b
forma domorũ Romę qualis 293
formę certamen publicũ inter mulieres ubi 252.b
formicę cui aliq̃n tritici grana dormienti ingesserint 106.b
formicas sanguinem uictimæ auferre quid 296.a
fornacalia cuiusmodi uel festa, uel sacra 135.a 324.a
fornacarius quis 164
fornix Calphurniꝰ & Fabiꝰ ubi 80.b
foroꝝ Athenienſiũ cognoia 70.a
foroꝝ Romę noia quæ & q̃r 69
fortis Fortunę ędes ubi 19.b 20.a
fortuna mala quibꝰ de causis olim culta 20.a
fortunæ cultores seu despectores, q̃ facti 20.b
fortunæ deæ quãm diuersa fuerint cognomina 19
fortunę quãm uaria simulacra 20
fortunæ Malæ templum ubi 333.a
fortunę Primogenię tẽplũ ubi 333.b
fortunæ tẽpla Romæ ubi 55.b
fortunarum trium incerti nois, templum ubi 20.a
forum Romanũ ubi & quod 69.a
fossarum pro castris latitudo & altitudo quanta 18.b 295.b
foueas qui quõ habitẽt 274.b
Framea & scutum, ubi adolescentiũ ornatus 356.a
frameæ quibus proprię 328.b
fratres ubi præcedant filios in hæreditate 38.a
fratris filiam ducere Romę licitum fuisse 79.b
fregellæ quid 264.a
fremitus equorum à quibus obseruaretur

frigida qui tantum lauent 226.a
fritellus quid 155.a
frons cui deo sacra 82.b
fronti quor̃ nota inuri solita 152.a
fronticius(forte rectius Frõditius) unde quis cognominatus 15.a
frontis indicia q̃ diuersa 82.b
frontones cur quidam nũcupati 15.a
frugalitas Romę olim q̃ 132.b 133.b
frugalitatis aliquot in regibus exẽpla 287.a
frugalitatis exempla inter græcos olim quanta 134.a
frugem alienam noctu pauisse, qua lege fuerit capitale 328.a
fruges euocari & aliò traduci quomodo solerent 326.b
fruges quomodo olim teri seu pinsi solitæ 132.b
frugi cognomẽ qs unde adeptꝰ 15.a
frugũ primitię cui offerrẽtur 137.b
frumẽti prouisio quorũ magistratuum interfuerit 178.b
Fucato capillo quis imperator incedere solitus 269.a
fucatũ capillũ q maxĩe oderĭt 279.b
fugato aut fugienti hosti quæ gens ex natura non insteť 185.b
fugientem exercitum qui potissimũ insequerentur 185.a
fugientes temere ex prælio, quõ & à suis reprimerentur 186.a
fugitiui serui ubi aut quõ seruitute eximerentur 155.b
fugulatis lacus ubi 333.a
fulcimenta uitium q̃tuplicia 66.a
fulgetras adorare quid 262.a
fulgurum species diuersæ q̃ ibid.
fulmina dira aut felicia quæ 261.b
fulmine ictos nõ cremari in funere 128.b
fulmine icta q̃ sint religiosa 340.a
fulmine quor̃ sepulchra tacta 339.b
fulminis auertẽdi ratio Græcis quæ 262.a
fulminum genera tria quæ 262.b
fulminũ iactus qui diꝝ possidere crediti 299.a
fuluĩ Flacci laus à modestia 317.b
fulnio quid à Catone obiectũ 220.a
funales equi qui 285
funda qui maxime pugnent 361.a
fundis quot & qualibus Baleares utantur 358.a
funditores qui 388.a
funebres aues quæ 262.b
funebres ludi quales 347
funebris laudatio unde initium habuerit 126.b 127.a 340.a
funeralis lex quæ 125.a
funere perfecto fieri solita quæ & q̃ diuersa 127.b
fungi qui quomodo in pumicẽ cõuertantur 255.b
fungos in cariosis nauibus natos, ui asas aues fieri 191.a
funꝰ efferẽdi ritꝰ olim qs 124.a 125.b
fuo quid olim uerbi fuerit 12.a
furcam gestare soliti qui 152.a
furca qui quõ plecterentur 118.b
furciferi q & quomodo dicti 152.a
fur diurnus aut nocturnus quõ tractari solitus 327.b
fures cui imperatori maxime inuisi 328.a
fures & ficarios qui quãdo inuicem committerent 347.b
fures q̃ sint odiosi Scythis 327.b
fures ubi & cui furta offerant 211.b
furia lege quid statutum 341.b
furĭj de Gallis triũphus qualis 321.a
furinalis flamen à qua dea cognominatus 334.a
furiorum etymologia 14.a
furta militũ quõ aliqñ punita 72.a
furta p lancẽ & liciũ, q̃ 327.b 328.a
furta q̃ seuerè xij. tabulis punirentur 327.b
furta qbꝰ uel licita uel impunita ibi.
furto seu rapto qui uiuant ibi.
furtũ leuius q̃ fœnus, qbꝰ fuerit 11.a
furtũ uel minimũ, ubi capitale 119.b
furum dea quæ 159.a
fustibus inter se decernentes puellæ ubi & cui deæ sacrificent 136.b
fustibus qui per centuriones castigarentur 344.b
fusos in uia torquere cur quidam fœminis uetuerint 190.a
futino deæ quid noua nupta facere cogeretur 39.a

GAbĭj à Tarquinio quàm nequiter oppressi 107.a
Gabini q̃ mire aliqñ uictoria hostium potiti 22.a
gabinius quem Ptolemæũ in regnũ reduxerit 5.b
gabiusa porta quæ 211.a
gabrielis Altilĭ laus 237.b
gabyrus quorum deus 313.b
gades quibus præ uulgo deabus tẽpla dicarint 20.a
gaditanorum modorum & saltatio num species q̃ uariæ 347.a
gagneo qui sacrificare soliti 157.b
γάϊος unde dictum 245.b
galatæ natura quales 205.b
galatæ qualibus utantur tubis 171.b
galatæ quid pro ornatu galearum usurparint 31.b
galatarũ in clypeis insignia q̃ 355.b
galatarum ridiculus in funere mos olim quis 126.b
galbæ imperatoris in fortunã fraus quõ ulta 20.b
galbæ quomodo imperium prædiuinatum 295.a
galbæ unde quidam dicti 15.a
galbula auis quæ ibid.
galea cui regi pro diademate impo sita 46.b
galearum insignia apud diuersos di uersa 31.b
galenus (si recte scriptũ) Cæsar quæ aliqñ fecerit uota 156.b
galenus Cæsar quales nummos cuderit 210.a
galeni in patrem captum scomma quod 367.b
galeni uestitus qualis 275.a
galeria tribꝰ quando in urbem recepta 25.b
galeriæ tribus prærogatiua 26.a
galero albo quis flamen solus uteretur 334.b
galerus cuius olim proprium fuerit insigne 62.b
gallia & Britannia in quot olim ꝓuincias diuisæ 100.b
gallia in quot factiones diuisa 173.b
gallia quàm à circio uẽto afflicta alĭ quando sit 157.b
galli deũm matri, quomodo secando membra sua immolent 136.a
galli qualibus militiæ uestibus usi 30.a
galli quàm honorẽt fœminas 202.a
galli q̃ sumptuosè ornarint galeas suas & scuta 31.b
galli quid potissimũ diꝝs uouere soleant 158.a
galli quomodo homines in sacris mactare & excruciare soliti 369.b
galli mutuã in funere pecuniam cur darent 125.b
gallina cui nationi in epulis & sacris interdicta 136.a
gallinacei pro conis apud quos fuerint 31.b
gallinacei quàm habeant nobiles ũbras 296.a
gallinaceorũ & coturnicum pugna publica olim ubi fieret 251.b
gallinaceum aliquando Persis ut regem præfuisse 309.a
gallinaceus quibus diꝝs sacer 136.b
gallinarum cantus quid mali præferre putetur 265.b
gallis natura insitum quid 205.b
gallogręci quàm mirè ꝑlĭętur 360.b
gallorum contra Romanos uotum quale, & econuerso 158.a
gallorum immanis in sepultura magnatum mos quis 126.a
gallorum in pingues odium atque lex 93.a
gallorum in pugna arma seu ornamenta quæ 361.a
gallorum in sacris impietas quanta 369.a
gallorum præposteri cantus quid prædiuinent 265.b
gallorum pleriq; pro uallo castrensi quid habuerint 18.b
gallorum neştes quales 277.a
gallos duos qui nummis incutiant 209.b

gallos omnium ſæpiſſime uictos fu iſſe & rebellaſſe 317.b
gamelia iuno à qbus coleretur 315.b
gamphaſantes qui, & quanto peregrinos odio proſequantur 195.b
ganges flumen à quibus ut deus cultus 313.b
ganges q̃ clarum flumeꝫ 167.a
ganymedis lacus ubi 80.a
garamãtici nomẽ qs recuſarit 67.a
gardates Perſis habiti qui 360.a
garus piſcium nõ ſquamatorum ad quid utilis 212.b
gaſter quod uaſis genus 131.b
gaſterium quid ibid.
gaza cuius fuerit ærarium 54.a
gaza Perſicè quid ſonet ibid.
gazæ quid mõſtri aliqñ uiſum 129.a
γίαꝫ quid 245.b
Geganiæ familię proprium qd 14.a
geganij unde Romã deducti 245.b
geganij unde uocati 14.a
γεῖσον quid 245.b
gelonorum truculentia & ornatus militaris 30.a
gemea ala quæ 8.b
geminũ fel in extis, quid 295.b
geminus pater quis dictus 22.b
gemmarum uſus in annulis quis & unde 84.b
gemmiferi fluuij qui 167.a
gemmis ſignare qñ deſitum 84.b
gemoniæ ſcalæ cuiuſmodi pœnarũ locus 117
genca (ſi recte ſcriptum) Antiocho cuiuſmodi ala 360.a
genarum indicia quæ 83.a
genas radere q̃ lex qb⁹ uetet 326.b
geniales dij qui 312.b 370.a
genialis lectus quõ & cui ornari ſolitus 58.b
genitalibus membris ſacrificatum ut dijs olim fuiſſe 370.a
geniti ex ſerua aut illegitimo coniugio, Athenis quales 228.b
geni⁹ qs putat⁹, & an duo ſint 312.b
gẽtes uarię q̃ uarijs utãt militię & inſtrũentis & ornamẽtis 360.b 361.a
gentium maiorum deæ q̃ 312.b
genu alterum alteri imponere in ſenatu, quàm uitioſum 200.b
genutij in totam legionem animaduerſio quæ 71.b
genutij tribunipl. lex 10.b
genuum hominis religio quæ 83.a
geometria celebres qui 206.b
geometria ubi uulgo pueros doceretur 97.a
georgius Trapezuntius qd miri ali quando uiderit 129.a
germalia ubi 332.a
germanici de Germanis uictis trophęum 36.a
germanici nomen quibus menſibus inditum 163.a
germanico quid ab Apide prædiuinatum 309.a
germani ex cuiuſmodi rebus auſpicia ſumant 264.a
germani furibus non infenſi 327.b
germani pro uallo quid uſurpare ſoliti 18.b
germani pyras mortuorũ quõ extruere ſoliti 125.b
germani quàm fuerint olim hoſpitales 196.a
germani quibus ludis & quàm carè ludere ſoleant 156.a
germani quod ſignum nummis inculſerint 209.b
germani quo in honore ſacerdotes habuerint 64.b
germani quo reges ſuos honore afficere ſueti 46.b
germani quomodo adulteras punire ſoliti 169.a
germani quomodo lauent 226.a
germanis fœnus olim ignotum fuiſſe 11.a
germanis non fuiſſe templa, & quid pro templis fuerit 214.a
germanis ſatellitibus qui Cæſares uſi 357.b
germanorum aliquibus plures uxores licitæ 40.a
germanoꝝ dij qui 313.b 368.b
germanorum & Indorũ ſepulchra qualia 339.a
germanorum in bellis inſignia cuiuſmodi 170.b
germanorum in cõflictu diſciplina qualis 185.b
germanorũ in dandis dotibus mos quis 189.b
germanorum in ædificãdo mos qs 293.b
germanorum in educandis pueris mos 93.a
germanorum in prælio aggrediundo mores qui 183.b
germanorum in ſacrificijs truculentia quanta 369
germanorum in ſententijs reijciendis aut recipiendis mos quis 200.a
germanorum in ſpõſalibus inſignis mos 56.b
germanorum legati quid aliqñ Romæ in theatro fecerint 271.b
germanorum matrimoniale ius q̃d 189.a
germanoꝝ natura cõis quæ 206.a
germanorum ſcuta qualia 355.b
germanorũ ſeruitus qualis 152.a
germanoꝝ ſtipendia olim q̃ 360.a
germanorum ueſtitus qualis 278.a
gerri qui, & quàm crudeles in funere regis eſſe ſoleant 126.b
geruſia curia quoꝝ fuerit 24.a
geſſa (alibi gæſa) quibus ꝓpria 350.a
geſſatæ Gallis qui 360.b
geſtamen triumphantis quale quid fuerit 320.a
geſtis ad Sagram certius, qd 267.b
geſtuum chironomiæ quanta diuersitas 347.a
getæ Cæſaris mirus in apparãdis ſepulcris mos 286.b
getæ quàm crudeliter manes uiroꝝ expient 298.b
Gilippi peculat⁹ quõ ꝓditus 209.b
gingrinæ tibiæ quæ 171.b
Gladiatores in quibus potiſſimum ludis exhiberentur 347.b
gladiatoria munera exhibere quoꝝ initio fuerit 55.a
gladiatorius ludus qñ exhiberi ſolitus, & qbus ei intereſſe ueritũ 127.b
gladiatorũ munus quis primus Romæ ediderit 348.a
gladiaturam quisaliqñ ꝓhibuerit, et qbus tm̃ exhibere ꝓmiſſum 348.a
gladio breuiori qui pugnent 361.a
gladios & lanceas in ſanguine hoſtiæ tingere, quid 243.b
gladius Hiſpanus qualis 356.a
gladius quibus olim proprius ibi.
glandem ſecundis menſis exhibere, quibus fuerit magnum 284.a
glandium uſus quibus frumenti loco fuerit 133.a
glans ex aliena arbore in alienũ fundum cadens, cuius ſit 327.a
glaſtum quid ſit 30.a
glaucopis dea quæ 315.a
glaucus quidam Demyli filius, quõ Olympia uicerit 250.a
γλαῦκας ἐις ἀθήνας, quid 268.b
glires epulis cur interdicti & à quibus 134.b
Gnidius ſenatus capitũ quot 198.a
gnidurgis quid 172.a
gnoſos cuius aliqñ regia 122.b
Gordiani cuiuſdam relatio de ſpectris 65.b
gordij q̃lẽ eligere ſoliti regẽ 229.a
gordiũ cur ac quàm multæ aues circunuolarint 106.b
gorgias Leontinus q̃ ſalſe in Olympijs irriſus 279.b
gorgonis mulieris Spartanę celebre apophthegma 188.a
gorpias menſis quis 162.b
gortyni qua afficiant adulteros pœna 169
Gracchi & Scipiõis ſimultas ac familiaritas 68.b
gracchi in deiectos de gradu plebiſcitum quod 182.a
gracchi lex pro incolumitate ciuis Rom. quæ 151.b
gracchoꝝ alt̃ ubi & quõ occiſus 80.b
graculo nihil eẽ cũ fidib⁹, qd 267.a
gradiuus quis deus cognoiatus 55.a
græca ſacra Romæ quę dicta 350.b
græcæ literæ ubi & cur olim diſci tæ 105.b
græcaꝝ literarum inuẽtor qs 105.a

græci uerecũdiores cæteris nationibus erga cognatas 37.b
gręcina capitis postulata, uiri sui iudicio absoluta 189.b
græcis initium anni quod 162.a
græcorũ aliq̃t abstinentia q̃ta 134.a
græcorũ in condendis defunctis antiquissima consuetudo quæ 111.b
græcorum in funere ducis aut regis mos quis 126.b
græcorum in obsidione Troiæ insigne quod 355.b
græcorũ more bibere, quid 285.a
græcorum mos audito fausto nuncio 45.a
græcorũ mos in nouendo qs 158.a
græcorum natura qualis 205.b
græcostasis ubi Romæ olim fuerit 24.a
græcũ sermo q̃ Romæ inuisus 202.b
graminea corona cur & unde dari solita 218.b
grammatheæ qui 63 b
grammatiæ Syris quid 286.a
grammaticum cuius & quod pocu ligenus 131.b
γραμματοφόροι qui 45.a
γραφὶς quid 104.b
gratiæ quot, & quomodo pingi solitæ 238.b
gratiarum ædes ubi ibid.
gratitudinẽ naturaliter homini insitam esse ibid.
gratuitũ balneum quis Romę exhibuerit 226.b
grauedines quõ leuari putent 256.b
gregarij qui habiti 360.a
gregario militi quid in castris habere uetitum 32.a
grex idem apud iurisperitos quis dicatur 109.b
grues à recto flectere cursu, nautis quid 263.a
grues uolantes à quibus tabellarijs superati 45.a
grypi Persis qui 82.b
Gurges cur quidam dictus 14.b
gutturnium quid 28.b
Gyala quid 131.b
gygius canendi modus qualis 171.a
gylippi cultꝰ militaris q̃ sordidꝰ 30.a
gymnasia Athenis celeberrima quæ & quot 130.a
gymnasia q̃ olim à gręcis culta 97.a
gymnesiæ quàm impiè mortuos sepelire soliti 111.b
gymnesiarũ in elocandis nuptui uirginibus mos 39.b
gymnasium Herculis apud Athenas, quid 74.b
gymnera quale Argiuis nomẽ 154.a
gymnico certamine qui potissimũ ualeant 206.b
gymnopodia Spartanis quid 351.a
gymnosophistæ in Aethiopia quales, quantiq̃ putentur 206.a
gymnosophistæ q̃ sobrij sint, & quibus solum uescantur 212.b
gymnosophistarũ in conuiuijs consuetudo quæ 286.a
gynæceum quæ domus pars fuerit græcis 293.a
gynæcia (si recte scriptum) dea quę 137.a 323.b
gypso quæ gentes corpora sua militiæ illiniant 30.a

HAbentibus patrem superstitem, qui magistratus interdicti 180.a
habere equũ Seianum, quid 269.a
habere pauca, & nullius indigere q̃dam precati 215.b
habis rex quàm miserè & mirabiliter educatus 106.b
habitudo corporis quæ 29.a
habitus sepeliendorũ olim q̃lis 112.a
hacantus quid primus in Olympijs introduxerit 250.b
hadriani Cæsaris apophthegma de iureconsultis 365.b
hadrianus quo uocabulo legionem summam impartierit 8.b
hęredes qui quõ fierent 328.b 329.a
hæreditates mulieribus quis q̃ plebiscito ademerit 342.a
hæreditatum ius apud diuersos q̃ diuersum 328.b
hærere aquis, quid 267.b
halæ unde quidam dicti 13.a
halia qui apud Rhodum ludi 252.a
halicarnassus quorum regia 122.b
hallucus quid 236.a
halma quid 155.b 347.a
haloa Athenis quid 351.a
halteres quid 156.a
hammonis imago qualis 204.b
hammonis responsum de sacris grę corum insigne 160.a
hannibal cur sæpe mutarit capillos 280.a
hannibalis ab urbe reditus, cuius dei occasionem dederit 55.a
hannibalis cum Gallis ictum fœdus quale fuerit 202.a
hannibalis nomen seruis indi cui fuerit capitale 154.b
hannibalis superbia quæ 81.b
hãnonis in clypeo insigne q̃d 355.b
harmeniorum (forte Armeniorũ) uirgines nupturę, quàm fœde se gerant ante nuptias 39.a
harmodij nomen quàm sit Athenis sanctum 164.a 154.b
harmostæ qui dicti 228.b
harmostes Spartanis quid 344.a
harmosyni Spartanis qui 190.a
harpagones quid 294.a
harpastum quid 155.b
harpocratẽ in gemmis pro signis ali quos usurpasse 84.b
harpocrates cuiusmodi deus & unde natus 85.a
hasdrubal quo die perierit 19.b
hasta centumuiralis quę 146.a
hasta cruenta quæ & quando proponi solita 146.b
hasta publica quæ ibid.
hasta salutis quæ ibid.
hastę in fines hostium proiectio, q̃d præ se ferret 244.a
hastæ puræ quæ 219.b
hastam dare uel adimere 72.a
hastam mittere aut caduceum, quid signet 244.a
hasta qui maxime prælientur 360.b
hastas inuicem pmutare, Macronis quid 243.b
hastas q̃ pro dijs coluerint 368.a
hastati qui 356.a
hastati in q̃ aciei parte locandi 185.a
hastatos qui sequerentur 184.a
Hebes tali qui 82.b
hebetes quæ regio producat 206.b
hebręi ubi publicas pecunias deponere soliti 54.a
hebræis grauissima mulcta seu pœna quæ 119.b
hebræis initium anni quod 162.a
hebræorũ pontificis ornatus 64.a
hebrus quàm inclytum cuius regionis flumen 167.a
hecate quæ q̃busdam dea 315.a
hecatę sacra qualia 217.b
hecateus cuias fuerit 316.a
hecatombas uouere quãdo solitum, & quid fit, & quõ fiat 157.b
hectoris præceptor quis 96.b
hedera cui sacra 213.b
hedera quibus inuisa 214.a
hedera q̃ĩ sacris oĩbꝰ coronẽt 214.a
hedera qs ꝑ diademate usus 47.a
hederæ tactus cui illicitus 335.b
hedui natura quales 206.a
hedui quid primi ex peregrinis Romæ habuerint 198.b
heduorũ in sententijs dicendis mores qui 200.a
heduorum summo magistratui q̃d non liceat 6.a
heleorum tribus quot 26.b
helicon quibus sacer 306.b
heliocaminus quid 246.b
heliogabalus cui imperatori fuerit deus 215.a
heliogabalus quàm cõtempserit senatum 199.a
heliogabalus quàm turpia festa siue sacra instituerit 349.b
heliogabalus quid ridiculi primus fecerit 202.a
heliogabalus quomodo inquinarit prætorij præfecturam 231.b
heliogabali in secundis mẽsis luxus quis 284.b
heliogabali in triumpho petulantia quanta 320.a
heliogabali in theatris ꝓfusio 92.b

heliogabali ,pfusus in annulis usus 85.a
heliopolis seu Thebæ Aegyptiæ à q̃ conditæ 308.b
heliopolitani Aegyptijs q qualesq; æstimentur 206.a
heliotrapeza cuius carceris nomen 117.b
hellenes q̃rum reges dicti 4.b
helota quale Lacedæmonijs nomen 154.a
helotæ à Spartanis q habiti 195.b
helotæ q̃ seruitute astricti 152.a
helotæ qui 95.a
hemina,q̃ta sextarij pars 86.b
hemina quot drachmis constet seu cyathis 86.b
hepar cuius rei sedes 294.b
heptaphonos q̃ portic⁹ dicta 160.b
hera quæ dea cognominata 314.b
hera quarum Romæ nomen 154.a
heraci qui dicti 27.a
heracleum quod poculi genus 131.b
heraclitus quem sepeliendi morem docuerit 110.b
heraclitus quo se ludi genere recreare soleret 155.b
herbam dare quid 268.b
herbam do,quid signet 186.a
herbis quibusdam quosdam emascu latos fuisse 212.b
hercitę qui 163.b
hercules à quibus gẽtibus maxime dilectus & cultus 74.b
hercules basilicus in talis quid 155.a
hercules Conopius ubi cultus 20.b
hercules Gallicus quis 204.b
hercules inuictus cuius aliq̃ fuit tes sera 172.b
hercules quàm diuerse à diuersis cognominatus 74.a
hercules q̃ fuerit fœcundus 57.a
hercules quis quos ludos Pelopi instituerit 249.b
hercules quot putati 74.b
herculis cognomen qui uulgo meruerint 75.a
herculis imago, cuius militare signũ 170.b
herculis templum Romæ ubi 55 b
herculi decimam uouere,q̃ olim fau stum fuerit 158.b
herculi & Cereri quotidie quibus rebus immoletur 136.b
herculi in Co quàm ineptè sacrificetur 74.a
herculi q̃ impie à diuersis nationibus olim immolatum ibid.
herculi qui potissimum uota facere soleant 159.a
herea,cuius deæ festa 252.a
hermea festa quæ 90.a 252.a
hermen Aegyptij quem uocẽt mensem 162.a
hermionensibus quid præter morẽ uulgarem uetitum sit 125.b
hermocrates quo auspicio urbẽ Cardiam condiderit 295.a
hermodor⁹ cur Epheso exactus, & qd deiñ Romę merit⁹ 278.b 326.b
hermogenis dissecti cor quale inuẽtum 295.b
hermolai Barbari laus 108.b
hermothybies Aegyptijs qui 360.a
hermothybium aut Hermothybiorum stipendia quæ ibidem
hermunduri quõ uouere aut deuo uere quid soliti 158.b
hermus quas regiones alluat,& cui flumini mixtus, in quod mare influat 167.a
herodes q̃ supbe causam apud Hircamim(alij Hyrcanum) reus dixerit 120.b
herodotus historicus cuias 316.a
heroibus q̃ aĩalia immolentur 135.b
herophila cui⁹ Sibyllæ nomẽ 144.a
heros cuius dei nomen 313.a
herostratus qua nocte Ephesinæ Dianæ templum combusserit 223.b
hesiodus cui poet̃ equo in certamine prælatus 350.b
hesperũ qui nũmis incutiant 209.b
hesus quorum deus 369.b
heteromaschalos q̃x tunica 278.b
hetruriç cõuentus ubinã olim & qñ seu quoties cogi solit⁹ 166.b 167.a
hetrusca disciplina quõ Romani filios suos instituerẽt 281.a
Hiatibus horrentium animalium q pro cristis in bello usi 31.b
hiberorum diuisio olim quæ 26.a
hiberorum & Albanorũ galeæ cuiusmodi 31.b
hiberorum mirus quidam amicitiæ mos 41.b
hiceteria quid 244.b
hiectus Argiuus quam in adulteros legem tulerit 169.a
hierapolitani antri miraculũ 310.b
hieratica charta qualis 104.b
hierax cur qs cognominatus 68.b
hiero ex quanta miseria ad quãtam dignitatem peruenerit 106.a
hierodidascali qui 272.b
hierõis canes qd miri fecerint 126.a
hieronomi qui 272.b
hieronymi Massaini laus 342.b
hieronymi Porcarij laus 265.b
hieronymi tyranni flagitia 48.b
hierophantæ qui 272.b
hierophantæ quõ castrarẽtur 212.b
hierophylaces qui 272.b
hierosiarchus quid 272
hilaria qui dies dictus 225.a
hinnitus equorũ qui in augurijs maxime obseruent 264.a
hippagogi qui 358.a
hipparchi quid seu qui 72.b 228.b
hipparchia ala quæ 8.b
hipparchus Bithyn⁹ quàm fuerit excellenti ingenio uir 316.b
hypparchus quàm sæuus tyrannus, & à quibus occisus 164.a 314.b
hippia quæ dea uocata
hippias cuius filius,& quãtus tyranus & quomodo cæsus 164.a
hippicum quot stadia faciant,& qd sit 86.a
hippiæ philosophi paupertas quanta 154.a
hippiç somnium quale 164.a
hippius qs deus cognoiatus 296.b
hippoclidis saltatio qualis 97.b
hippodromia forum quod 70.a
hippolyto q̃ crinẽ cõsecrent 275.b
hippolytus quis 64.a
hipponę deę quibus pro aĩalibus nota fieri solita 159.a
hipponax poeta cuias 316.a
hippopotamum quis Romæ in quibus ludis dederit 348.b
hippopotamus in imo sceptri quid significet 47.a
hipposelino qui uictores donari soleant 252.a
hippothonus Iupiter ubi cultus 21.a
hippotonos quis deus dictus 74.a 358.a 361.b
hipotoxotæ qui 31.b
hircinis cornibus q̃p cristis usi 31.b
hircos qui cur pecudibus miscerinant 250.a 368.b
hircum qui adorarint 156.b
hircum qui cui offerant 350.a
hircus quorum poetarum & prærum & uictima 136.a
hircus ubi ad sacra ineptus 309.b
hirpiæ familiæ quales,& earum prisca uulegia quæ 264.b
hirpini unde dicti 265.a
hirundines cuius ominis sint 45.a
hirundines quibus nuncij uice fungantur 252.a
hirundinum & cornicum certamen publicum ubi 100.b
hispania in quot & quas prouincias diuisa 195.a
hispaniç oppida Latio donata quot 195.a
hispaniæ uniuersæ ius Latij unde tributum 361.a
hispanor̃ in p̃lijs agilitas q̃ta 205.b
hispanor̃ natiua,pprietas q̃lis 295.b
hispidũ cor q̃b⁹ aliq̃ fuerit 231.b
histrionem qs præfectum prætorio crearit 130.a
histriones à q̃ Roma pulsi 26.a
histriões quàm chari Augusto cui
histriones q̃ studio ab Augusto cuti 130.b
histrionũ sedes in theatris q̃ 270.a
histrionũ species diuersæ 130.a
histrius uicus ubi,&quid aliquando passus 80.a
Hodidocos quid signet,&quid con uicij præ se ferat 235.b
hœdinç chartç quaç liàs dictę 105.a
hœdus cui deo offeratur 136.b

holographum quid 104.b
holoserica quis primus usus 275.a
homer' à q̃ aliqñ poeta uict' 350.b
homerus, qualis nũmi nomẽ 209.b
homeri locus de rerum commutatione excussus 210.a
homeri præceptor quis 96.b
homicida apud Memphitas quomodo tractaretur 19.a
homicidia inter Germanos qui luerentur olim 117.b
homicidij expiatio quæ 214.b
homicidij int̃ Romanos initio pœna quæ 117.b
hominem deuotum quõ occidere liceret impune 159.b
hominem occidens, modio legumi nis ubi absolui solitus 119.b
hominẽ sacrum cur facilius occidere licuerit, q̃ non sacrum 338.b
hominem saginare ad sacra, & inde mactare soliti qui 369.b 370.a
hoies de rupibus aut speculis sacrificij causa q̃ præcipitarint 369.b
hoies immolare dijs q̃ soliti 369.a
hoies immolare quando Romę uetitum 370.a
homines immolari & deuoueri q̃modo soleant 159.b
homines qui quomodo uel dij, uel dæmones fiant 315.a
homines seniores ubi mactentur & edantur ut boues 111.a
homines uiui in simulacro ingenti pro uictimis exusti 369.a
homines uiui Romæ sacrificij causa defossi 370.a
hominis ciuilis officia quæ 306.a
hominis plus in aqua quàm humo degentis miraculum 88.a
homo cuiusmodi lancearum ictu à Thracibus mactari solitus 369.b
homologi quõ fœdus iũgãt 249.a
homoloidę cuius oppidi portę 212.a
homotimi Persis qui 355.a
honesta missio quæ 359.b
honestas puerorũ apud Persas quãta 95.a
honorarium ius quod 365.a
honorarij ludi qui 348.b
honores & dignitates q̃ indigne q-dam assequantur 342.b
honores summis uiris in theatro q̃les exhiberentur 351.b
honori quõ sacrificetur 90.b
honoris templum ubi 55.b
hoplites quod ludi genus 155.b
hora cuius deæ cognomen 313.b
hora quorum dea, & qui uota illi facere soliti 159.a
horæ accusanti & reo præscriptæ q̃t 200.b 201.a
horæ diei & uigiliæ quot 225.a
horæ sponsalibus accõmodę q̃ 56.a
horæ templum ubi 25.a
horarũ discrimina quõ in castris fieri aut cani solita 171.a
horarum genera quot 225.b
horas nõ semp æquales fuisse 225.b
horatius unde Cocles dictus 13.a
hordæ quid 225.a
hordales dies qui 225.a
hordeacea fistula qui in sacris utantur 213.b
hordeũ pro frumento quibus aliqñ pœnæ nomine datum 70.b
horicorũ (si recte scriptum) deus qs 313.b
hormius modulus qualis, & quãdo à græcis uti solitus 171.a
horologia olim qualia 225.b
horologij cura penes quos Romæ esse soleat 141.a
horologij inuentor primus qs 316.a
hortæ ædes cur semp recluſa 324.a
hortari quid 324.a
hortensii q̃re sic uocati 12.b
hortum colere, cuius regis delectamentum fuerit 155.b
horus quis Aegyptijs deus 368.b
hospitales nationes quæ 196.a
hospites q̃ fuerint inuisi Spartanis & alijs quibusdam 195.b
hospiti quot tantũ diebus apud Indos conuersari liceret ibid.
hospitibus qs equos pauerit 267.b
hospitij symbolum Lingonibus q̃le 244.b
hospitio aut amicitiæ renunciandæ mos olim quis 245.a
hospitum insignium aut legatorum peregre uenientium tractatio cui magistratui commissa 52.b
hostia qua cautela cæderetur 216.a
hostia ueriustiori aut iuniori quãdo litari solitum 138.a
hostiæ cuiq; deo suæ 213.b
hostiæ dijs ingratæ, quales ibidem
hostię maiores aut minores quomodo ornarentur 214.b
hostiæ solidæ quæ 135.b
hostiarum genera quot 135.a
hostilia curia ubi quondam Romę fuerit 23.b
hostilibus laribus cur aliquando immolatum 137.a
hostium spolia in qua domus parte seruarentur 292.b
hostius parricida quõ plexus 118.a
Hulceratas aues auspicijs inutiles esse 281.b
hulceroso auguri quid uetitũ 281.b
humana corpora ubi ,p uallo usurpata 18.b
humana uictima quando olim immolari solita & desita 80b. 90
humana uictima qui cui sacrificent 74.a 203.b 205.b 369.b
humana uox quo ex simulacro aliquando edita 19.b 20.a
humandis corporibus necessaria, in quo templo uendi soleant 243.a
humani sanguinis poculo q̃lia fœdera iniri solita 243.b
humano cruore qui cui litẽt 369.b
humano sanguine cuius dei simulacrum ablui solitum 370.a
humi tradere cadauera aut cremare capitale ubi sit 111.a
hunnorũ fœdus q̃ddã mirabile 41.a
Hyacinthia Spartanis qd 351.a
hyacinthino cono quis in bello usus 31.b
hyacintho q coronẽt in sacris 214.a
hyęnas qs quibus in ludis exhibuerit 348.a
hyatarum tribus ubi fuerit, & à q̃ dicta 26.b
hyberni q̃ crudeli pietate parentes mortuos prosequantur 111.a
hydropotę mulieres ubi 132.a
hyeme quõ olĩ prãdere solitũ 133.a
hylea tribus quæ 26.b
hymnorũ species aliquot 217.b
hypepaũ pulchritudo quãta 252.b
hypboles qd ultimus Athenis pertulerit 151.b
hyperborei q̃lib' utanť domib' 295.b
hyperboreorum quàm detestãdus in senio confectos mos 111.a
hyperthræ quid 130.a
hypingos cuius deæ hymnus 217.b
hypocausta quid sit 142.a
hypocles Cumeus quas colonias deduxerit 50.a
hyporchema quid 217.b
hypothyra quid 294.b
hyrcanorum q̃ execranda in sepeliendis defunctis consuetudo 110.b
hysteria quale festum 136.b

IAcula Marij qualia 356.a
iaculis & romphea qui potissimum pugnent 361.a
iaculum ab aquila è manu satellitis ablatum, Dionysio quid 262.b
ialemos quid 124.b
iani nomina diuersa 22.b
iani quotuplex in foro statua 22.b
iani templa quot 22.a
iani templum cur & pacis & belli index fuerit 23.a
iani templũ q̃tiesclausum 21.b 22.a
iani templum ubi & cuiusmodi fuerit 22.a
ianua pontificis quo insigni dinosceretur 62.a
ianuæ cur & à quo serra diuidi iussæ 294.a
ianuę spõsi quõ ornari solitæ 58.a
ianualis porta quæ 211.b
ianuarij idibus qd fieri solitũ 148.b
ianuarium & Februarium quis anno addiderit 161.b
ianuarius cui deæ sacer 163.a
ianus bifrõs cuius nũmi signũ 235.b
ianus quomodo & initium precationis & finis esse soleat 215

ianus q̃t aras Romæ habuerit 22.b
iapyges qui & ubi sint 49.a
iapygi uento qui uota faciãt 157.b
iasonis Matassalani immeriti suppli cium quod 322.b
ἰατρὸν quid 236.b
Iberorum (aliàs Hiberorum) in sepeliendis defunctis quàm crudelis ac mirus mos 110.b
iberorum in pingues lex 93.a
ibes, Iberis quid 228.b
ibes seu ibides à q̃bus ut dij colerentur 368.b
ibidis sepulchrum in Aegypto quale 340.a
ibim occidisse in Aegypto, quantũ peccatum 119.b
ibis ubi tanquam deus culta 89.a
Icadæ epicureis quid 150.a
ichneumões à q̃b⁹ ut dij culti 368.b
icta seu tacta fulmine, quanti haberentur 339.b
ichthyomantes qui 264.b
ichthyophagorũ natura quæ 87.a
ichthyophagorum sepeliendi mortuos consuetudo quæ 111.b
Idæa dea quæ 325.b
Idæa quo alio nomine dicta 313.b
idea Platoni quid 109.b
idem diuersis legibus prohiberi & iuberi 227.a
idem proprie quid dicendum 109
identitas rer̃ secundum iurisconsultos & phyficos q̃ diuersa 109.110.a
idibus Martijs quid fieri suetum, & quõ eæ aliq̃n uocari iussæ 148.b
idomeneus q̃ impium ob uotum è Creta pulsus 159.b
idos Aristoteli quid 109.b
idus Iulij quibus dijs sacræ 149.a
idus Martij q̃ alio noĩe dictæ 223.a
idus singulorum mensium quàm & cui solennes sint 148.b
Iecori quæ proprie uis insit 296.b
iecur geminum quid notet 295.a
ieiunio qui inter ethnicos uacarent 212.b
ieiuniũ quomodo Romæ aliquando indiceretur 351.a
ἱερεῖον quid 272.a
Ignauiorem muliere dici, quantum Persis conuicium 235.b
ignem deũ qui p̃cipue colant 312.b
ignem manu excipere quid 85.a
igni oĩa cõstare, cuius assertio 110.b
igni qui rerum omnium principiũ asscribant 254.a
ignibus quis adulteros punire solitus 169.b
ignis à quibus ut deorum præcipuus ueneratus 368.a
ignis & aqua cur sponso & sponsæ in limine domus tangenda 56.b
ignis in templis assidui qualis olim ratio 258.b
ignis peruigil quibus olim gẽtibus in sacris esset 259.a
ignis quod uel ex fumo, uel ex flamma omen præberet 216.b
ignis sacer quas aliquando fœminas præibat 3.b
ignis sacer quibus olim præferri solitus 46.b
ignis sacrificij ex quibus lignis fieri uetitus 216.b
ignis ubi frequẽs damnatorum pœna 119.b
ignis Vestę extinctus, quomodo resuscitari soleret 260.b
ignitæ tunicæ supplicium cuiusmodi 121.a
ignito ferro quis quomodo in fœdere faciendo usus 243.a
ignobiles quibusdam qui 273.a
ignominiæ solutio quõ fieret 72.b
ignominiæ nota q̃ qdã affecti 72.a
ignominiosa missio quæ 359.b
ignotum deũ qui colere soliti 369.a
ἐν παιδιᾷ, græcis quid 175.a
ἱκετεύειν quid 244.b
Ilicet, cuius in sacris uox 218.a
ilicet, qñ & ubi potissimum dici solitum 127.a
ilienses cur Herculi sacrificare uetuerint 74.b
iliẽses quõ à Roma, honorati 194.b
ilion cuius regia 122.b
illaqueatum hostem occidendi qui quem usum habeant 361.b
illegitime nati, an ciuiũ numero habendi 195.a
illegitimæ nuptiæ quæ 59.a
illegitimus fili⁹ an patrem alere teneatur 327.a
illyrici quàm aliquando Epidaurijs inuisi 196.a
illyricus in q̃t ,puincias diuisa 100.b
Imaginẽ Christi & Abraæ qs ethnicus inter lares habuerit 338.b
imagines deorum apud Romanos quandiu nullæ 368.a
imagines deorum à q̃ uetitæ 88.b
imagines deorum ubi nullæ 214.a
imagines in circensibus deferri quõ & quæ solerent 253.b
imagines in defuncti memoriam fieri solitæ quæ 127.b
imagines in funus productæ 292.a
imagines principum & iudicum q̃modo effigiandæ 118.b
imagines uariorum deorum quomodo pingi solitæ 204.b
imaginum olim in domibus Rom. quanta cura 292.a
ἴμβριος Iupiter quis 211.a
ἡμερόδρομος quis dictus 87.a
immolandi initium à quo animalium genere factum 136.a
immolans ubi nihil de sacrificio gustaret 217.b
immolantes ubi uictima soli uescerentur ibidem
immolare, q̃ta sacrificij pars 216.a
immunes à tributis inter græcos olim qui 196.a
immusyl⁹ an ex aqlino gñe fit 262.b
impares hostiæ quibus mactari solitæ 138.a
imperatiuæ feriæ quæ 248.a
impator qs aliq̃n diceretur 356.b
imperatores cũ plebe balneari soliti, qui 225.b
impatores oppressa rep. q̃ dicti 4.a
imperatores qui quibus mensibus sua indiderint nomina 163.a
imperatores senatum honore prosecuti qui 198.b 199.a
imperatores unde Cæsares & Augusti dicti 3.a
imperatoris officium quod 311.a
imperator̃ aliq̃t frugalitas 287.a
imperator̃ aliq̃t uestitus qs 275.a
imperator̃ capita q̃ ornarent 81.a
imperatorum & ducum alij arq̃ alij ornatus in bello 30.a
imperatorũ imagines quando num mis incudi cœptæ 210.a
imperatorum imagines pro quare in bellis uti solitę 170.b
imperatorum in theatris locus qs 269.b 270.a
imperatorum noĩe q̃ libera rep. uocati 3.b
imperij Ro. fines olim qui 300.b
imperium stabile quod 107.b
impetiginosis tẽpla ingredi ubi uetitum 213.a
impetratiua auspicia quæ 261.b
impetus inferẽdi aut excipiendi con filium seu ratio quæ 185.b
impransum manere apud q̃s quem oporteat 286.a
imprecatio pessima apud Getes q̃ 159.a
imprecationes diræ quo fieri solitę modo 159.a
impressiones improuisę quomodo fierent 185.b
impuberes pueros qui quando cui mactarent 369.a
impudicitia dea cur & à quibus culta 20.b
Inarculum ueteres quam uirgam dixerint 165.b
inarime q̃d à terr̃emotu pais⁹ 50.b
incendiaria auis quę sit, & cuiusmodi augurium ferat 263.b
incendior̃ curã q̃ haberent 352.b
incensimarium aurum q̃d 53.b
incensio murandorum castrorum cur instituta 19.a
incensio machinarum ualli, quibus & ubi pro uallo fuerit 18.b
incestum facere qs dicatur 169.a
incestus cum matre ac filia ubi licitus 37.b
incestus diuersæ species quibus gentibus quotidianę 37.b

incestus matris & filij, apud qs olim laudatus 4.b
incisas in æs, & in ære literas, an & quō indifferēter dicat 101.b 102.a
inclusia uestis quæ 273.b
incruenta Aegyptiorū sacra 89.a
incruēta qæ deor sacra 88.b
indefinita edēdi tēpora qbus 288.a
index digitus quis 236.a
indi natura quales 205.b
indi quot in tribus singulos populos diuiderent 27.a
indi q̄ sint abstemij 132.b
indigetes dij qui 313.a 370.a
indigetes Indorum qui 313.b
indis grauissima i sontes pœna qua lis 119.b
indorum in funere alicuius consuetudo quę 126.b 127.a
indorꝫ in nubēdis filiab⁹ mos 39.a
indorꝫ regum cognomēta q̄ 4.b
indorū regū sceptra unde fiāt 47.a
indorū uestitus q̄ uarius 277.b
inebriandi absq; potu modus qs, & qhoc uterentur 132.b
infames dies qui 59.b
infamis digitus quis 235.b
infans penè editus, in matris aluum reuersus ubi & quid 107.a
infantes apud quos nō nisi lacte materno alantur 96.a
infantes lacte alēdi ubi exponi Romæ soliti 69
infantes nobilissimi à quibus Saturno immolarentur 369.a
infantibus ubi uena capitis lana inuratur 94.a
infelicitatis portenta aliquot miranda 106.b 107.a
inferi quādo placētur 203.b
inferis sacrificandi mores & tempora quæ 297.b
inferorum deorum aræ quomodo aut ubi staruerentur 297.a
inferorū hostiæ quales 215.b
infinitati quis rerum omnium principium assignet 254.a
insula sacerdotis, qualis 215.a
ingenia diuersarꝫ gentiū q̄lia 205.b
ingeniosos q̄le solū, producat 206.b
ingluuiei summæ exempla 289.a
ingrati dedecus quantum 238.b
ingrati ubi maxime odiosi 259.a
inhospitalitas aliq̄t nationum quanta 195.b
inhumatū cadauer, q̄d putādū 298.a
iniice iniice, Aphris qd signet 173.a
iniici in pyram corporis mortui solita quæ 126.a
initium anni q̄ties olim uariatū 162
iniurato nemini militare licitum fuisse 344.b
iniuges boues cui immolarent 136.b
in lente unguentum, quid 267.a
ino quo post apotheosin nomine dicta 313.b
in, præpositionis energia 101.b
insani cur quidā cognoīati 14.b
insanire per digitū, quid 236.b
in sinū despuere, quid 269.b
insepulti qui abiscerentur 339.b
insigne Iouis cōtra titanas q̄d 170.a
insignia nummorum apud Romanos olim quæ 209.b
insignia peculiaria diuersarum aliquot dignitatum 62.b
insomnia diuersorum quos exitus sortita 164.165
insomnia ferè contrarios euentus sortiri 165.a
insolentia magnatum quorundam singularis 81.b
instaurationes ludorū q̄ties & q̄ ridicule opus esse putaretur 351.b
instratum quid sit 150.b
instrumenta castigandorum puerorum olim quæ 96.b
instrumentorum aliquot domesticorum catalogus 294.a
insubres cuiusmodi militiæ usi signis 170.b
insubres quo uestiū colore militiæ usi 30.a
insula ab oī eędē immunis q̄ 307.b
insularij qui 163.b
insulas aliqñ regna nuncupari 51.a
intercalandi mos oli apud diuersos quis 161.b 162.a
interceptor alienæ litis, quis 208.a
intercessio quib⁹ potissimū competeret 240.a
intercisi dies qui 223.a
interdicere igni & aqua 118.a
interdictoꝝ p̄toris autoritas quanta 363.a
inter os & offam multa cadere, qd 267.b
interpres tabularū XII. primus qs, & quid nactus 326.b
interpretandi iuris ius aut facultas, quorum esset 365
interreges q, & quādo primum creati 247.a
interregnū q̄t dies duraret ibidē
interregū potestas ac mun⁹ 247.b
interrex à quibus & quando creatur 247.a
inter sacrum & saxū, quid 267.a
interula quale uestimēturn 273.b
inuenio qd & quō significet 35.a
inuentores literarum qui 105.a
inuitæ ad Vestæ sacerdotium quæ cogi potuerint 259.a
inuitamēta ad liberos procreādos in Perside & alibi quanta 187.b
inuiti ad senatum qui uel cogerentur, uel non cogerentur 199.a
inuum quæ festa q uocarint 205.a
Ioci in triūphis quō iaci soleāt 321.a
iocinoris caput desiderari in extis quid 294.b 295.a
iocus lepidus in Demetrium libidinosum 38.b
iol cuius olim regia 122.b
iolai templum quàm miræ sanctitatis habitum 74.b
iones q̄ sint seruituti dediti 154.a
iones quem primi luxum adinuenerint 134.a
ionicus canendi modus q̄lis 171.a
ionum in psallendo & saltando peritia 97.b
ioues à Varrone q̄t numerati 74.b
ioui qbus potissimum animalibus litetur 135
iouiani Pontani laus, habitatio, patria 1.a
iouis filij qui dicti 75.a
iouis filium quis se finxerit 46.b
ἰοὐλοσ quid sonet 14.b
Iphicratenses eqtes q 358.a
iphicratis disciplina 30.b
ἱππαγρομὴ quid 159.a
Iracea cuius urbis porta 212.a
iracundi quo sint colore 83.a
irasci, cui intestino tribuat 296.b
ire in sentētiam aliorum, quos senatores oporteret 199.a
irrisionis sedes ubi 82.b
irus q̄s ex se fontes emittat 167.a
Isauria cui cognomē dederit 67.a
isiaci sacerdotes quō uestirent 64.a
isichias cuius nomen 64.a
isidem iurare quibus solis inter Grecos permissum 255.b
isidi quod animal sacrum 136.b
isidi propria uictima quæ 137.a
isidis apud Sueuos figura q̄ 204.b
isis qñ à Romanis exacta 85.a
isidis sacerdotum religio ac cęremoniæ quæ 335.b
isidis sacris inaugurandorum cæremoniæ 46.a
isidis templa Romæ quot 324.a
isis dea quæ 313.b 315.b 323.b
isis à quibus maxime culta 368.b
ismenias Thebanus q̄ uafre in adorando Persarꝫ rege se gesserit 82.a
ismenias Theban⁹ quō quosdam tibia sua sanarit 78.a
ismenus quis deus dictus 315.a
isocratis dictum de iustitia difficulter acquirenda, quod 266.b
isomerinæ horæ quæ 225.b
isthmij ludi quales 251.a
isthmiorum quanta olim celebritas & studium ibidē
istri ac Nili aquas q̄ reges inter gazas suas reconderēt 215.a
Itali natura quales 205.b
iter quid sit 85.b
iterduca cuius deæ cognomē 314.b
ithome arx quæ 332.a
ithometi Ioui q̄t cētenarij hominū uno sacrificio mactati 369.b
Iuba quorum deus 313.b
iubæ in desertores pœna 70.b
iubæ regia ubi 122.b

iubæ eqnæ à quibus pro ornatu ga leæ in bello usæ 31.b
iubennus (alij Vibennus) cui monti nomen dederit 332.b
iucundi labores acti, quid 269.a
iudæoꝝ & Aegyptiorũ sacra quando ex urbe exacta 85.a 179.a
iudæorum pontifex q̃ ab Alexãdro honoratus 64.a
iudicandi ad mortem indicta causa Romæ usus quis 119.a
iudicandi noxios ad mortem cõsuetudo olim quæ 121.b
iudicia mulieꝝ inter q̃s quãta 202.a
iudicia in q̃t ordines diuisa 92.a
iudicia olim Romę q̃ uaria 241.a
iudicia q̃t modis eludant 265.b
iudicis corrupti pœna 330.b
iudicis mali mores 266
iudicium de hausta aquæ ex alienis fundis legato discutitur 180
iudicum imagines quomodo Thebani effingerent 118b
iudicum in iudicijs qualia olim fuerint iuramenta 121.b
iuga Exqliaꝝ quæ & quot 333.a
iugæ Iunonis ara & tutela q̃ 315.b
iugalis Iuno unde dicta 56.b
iugã cur Iunonẽ cognoiarint 79.b
iugarius uicus unde dictus ibid.
iugera agri q̃t cuiq̃ olim Romæ fuerint 133.b
iugeri minima pars quæ 86.a
iugerum quid 85.b
iugulandæ uictimæ ars quæ 216.a
iugulati hoīs exhausto sanguine ex ta tangere, quid 245.b
iugum 66.a
iuli seu Iulij unde dicti 14.b
iuliæ leges quàm uariæ 168.b
iuliani Cæsaris religio q̃ 212.b
iuliani Saluius & Didius q 364.a
iulij Cæsaris somnia aliq̃t q̃lia 164.i
iulij & Augusti curiæ 24.a
iulij unde in ciuitatẽ adsciti 195.a
iulis insula quæ 316.a
iulius Cæsar cui pedem suũ osculandum præbuerit 84.a
iulius Cæsar qb⁹ Idib⁹ occisus 148.b
iulius quo ornatu solus ipse in bellis uteretur 30.a
iulus cuius deæ hymnus 217.b
iumenta gregarijs militibus in castris uetita 32.a
iumentũ aliorsum q̃ q̃utendũ acceperit, ducẽs, an fur sit 327.b
iumentũ iunctum emittere stercus, auspicium quale 264.b
iunceo amictu q ornentur 278.a
iunianus Maius q̃ fuerit insignis somniorum coniector 16
iunij Idus quibus festæ, & quo alio nomine dictæ 149.a
iuniores an in senatu sententiam rogarentur 199.b
iuno q̃ quibusdam dea putet 315.a
iuno q̃ Romanis culta 314.b
iuno ubi nata, & p̃cipue culta 314.a
iunoni quàm diuersè ac impiè sacri ficaretur 315.b
iunoni quod pecus sacrum 136.b
iunonis quàm sint uaria nomina ac potestates 314.b
iunonis Reginæ & Mineruæ tẽpla Romæ ubi 332.b
iunonis ulnæ quales 82.b
iupiter Inuentor 73.a
iuramẽta diuersa apud diuersos 32.b
iuramẽta iudicum sanctissima olim quæ 121.b
iuramẽta magistratuũ q̃lia 182.a
iuramenta quibus gentibus nullius sint religionis 257.b
iuramẽti cognoscẽdi ius penes quẽ magistratũ fuerit 138.b
iuramento quis milites adigere soleret 344.b
iuramentorum apud ueteres formę quàm uariæ 256.a
iuramentũ legitimũ militare quando cœptum 32.b
iuramentum per depositam pecuniam quomodo fiat 328.a
iuramentum pontificis 63
iurãdi mos apud Siculos q̃s 257.a
iurandi per res seu creaturas quàm olim diuersi modi 255.b
iurare cui flamini nefas 335.b
iurare totius exercitus nomine quo modo uetereres solerent 32.b
iurare quæ gens neq̃ cogat quenq̃ neq̃ cogatur 257.b
iurari à militibus olim solita q̃ 32.b
iure scripto qui non usi 326.b
iuribus diuersis eadem & edici & interdici 227.a
iurisc5sultorum aliquot insignium catalogus 363.b
uris dictio proconsulis quæ 100.a
iurisiurandi militaris forma & ordo 32.b
iurisiurãdi modus ac uerba apud diuersos quàm diuersa 256
iuris primaria diuisio quæ 362.b
ius ad quid pertineat 362.b
iusiurandum à quibus & quàm seuere iudicari solitum 139.b
iusiurandum consulis quod 115.b
ius necis consuli ubi & ubi non esset 43.b
iustitiæ effigies qualis 204.b
iustitiam q̃ solũ petere soliti 215.b
iustus q̃s Græcoꝝ cognoiatus 68.b
iuuenales ludi q̃ et quõ fierẽt 347.a
iuuenalis satyrici loca discutiuntur 91.b 92.a 131.a 192.a 235.b
iuuenca cui ,ppria uictima 137.a
iuuẽca q̃ꝝ poetaꝝ uictima 350.a
iuuenculæ partus gemellorum, omi nis qualis 264.b
iuuenes ante prandiũ ubi & quõ qd boni fecerint, examinarent 286.a
iuuenes uiuos defodere sacrificij gô, quibus peculiare 569.b
iuuentus Romana in qbus se causis primum exerceret 146.b 331.b
iuuentutis ædicula ubi 159.a
iuuenum dea quæ 196.a

Κ Ακοξενία 86.b
κάμπη quid 238.b
κατάπηγον quid 244.b
κηρύκιον quid 316.a
κιναλισμὸς quid 98.b
κλεινὸν quid 268.a
κουνεῖ uicisse, quid 337.a
κόραξ qualis supplicij locus 203.a
κρατὴς λικὸν Græcis quid 119.a
κ seu θ per se posita, quid in iudicijs si gnarent 337.a
κύζοι quid 146.b
κύκλοι quæ Græcis loca dicta 184.a
κύλικες Græcis quid

LAbarum quid, & quõ ꝑ me xillo usurpatum 171.a
labdalum quid 54.a
labeones quare sic cognoiati 13.a
labeonis de supellectile iudiciũ 28.b
laberio Mimo quid aliqñ in theatro acciderit 270.b
laborem⁹, cuius aliqñ reflera 172.b
laborioſi uota cui faciant 159.a
labradei Iouis sceptrum 47.a
lac cui offerri soleat 156.b
lacænarum quanta ad scenas procuitas 348.a
lacænas solas uiros parere, & eis dominari 95.a 188.a
lacedæmonij in quorum essent Romæ clientela 291.b
lacedæmonij quomodo educẽ infantes seu pueros 95.a
lacedęmoniorum in clypeis insigne quale 355.b
lacedæmoniorꝝ in approbandis sententijs confusio quæ 200.a
lacedæmoniorum peritia militaris & ordo 9.a 35.b
lacedæmoniorꝝ trophæum lacerna quale & quorum uestimentum 274.a 278.b
lacernę albę us⁹ q̃s & qñ esset 280.a
laciniç Iunonis templum ubi 315.b
laciniã adhæsisse, quid 265.a
lacones q̃ paucis Artaxerxi & Philippo responderint 82.a 68.b
laconistæ qui dicti 249.a
laconum & Messeniorum conuentus ubi 244.b
lactacẽ herbã ferre, Persis qd 69.a
lactaria colũna q̃ & ubi 135.a
lacte qui ut quotidiano cibo uteretur 137.b
lactis quibus in sacris q̃s usus 347.a
lactisima q̃le saltatiõis genus 285.b
lactucas q̃ cur primũ apponãt 12.b
lactucini unde dicti 257.a
lacus seu calix Palicoꝝ in Sicilia, qd miri præstaret

lacus stadiorū xxx. à cuius unius iumentis epotus 368.a
lacydi philosopho quàm fuerit quidam anser charus 339.b
ladę cursoris miraculum 87.a
ląna qualis uestis 278.b 282.a
lænati (alibi Lęnates) unde quidam dicti 13.b
læstrygones unde geniti 75.a
lętari qbus in epulis, etsi lautissimis, non liceret 127.b
lęuū fulmen cur felicī dextro 261.b
lagus q̄rū rex cognoīatus 5.a
lamachi ducis Athenarum paupertas quæ 134.a
lamachi ī bis peccātes dictū 73.a
lamentationes funebres qs Athenis & cur sustulerit 128.b
lamia meretrix quē regē propē dementarit 38.b
lamiæ cur quidam dicti 14.b
lamij unde ortū habuerint 14.a
lamiīcī qs, & qd miri habuerit 236.a
lamyrus cur qs cognoīatus 68.b
lanceam habere genitiuis notis, qui bus olim familiare 84.b
lanceæ quibus propriæ 356.a
laneę uestes qbī ī sacris inuisę 214.b
laneum ne an lineū oportuerit esse mortui uestitum 125.a
lanificiū mulieribus olim quàm fuerit decorum 190.a
lanigerę arbores ubi 191.b
lanittæ quos uel cōmitterent, uel q̄modo cōmitterentur 347.b
λανῖται ἀφροδίτης, qs qbī diceret 218.a
lapertæ quid 256.a
lapidare delinquētes, ubi consuetudo uulgaris 119.a
lapidei pontes quādo primum Romæ structi 62.a
lapides auriferi ubi 255.a
lapidens populus ubi, & quis sic dictus 205.a
lapidibus q passim damnatos occidant 119.b
lapidibus q quos obruant 118.a
lapidicinis damnati qui 118.a
Lapidum aliquot miracula 255
lapidum diuersæ species unde quotidie producantur 254.b
lapidum iactiēdorum quàm certi ac periti Indi 358.a
lapis in Carysto q̄sī lana intextę, qd miri p̄ cōrībus lapillis habeat 127.a
lapis niger fabrefactus, cuius dei figura 204.b
lapparum cognomentū unde 13.a
laquearia cœnationū & satilia, qualia Nero commentus 285.b
laqueis q̄ mulieres quō ex eqs prælientur, non gladijs 361.b
laralia cuiusmodi sacra 324.a
lar deus, cuius aliqñ tessera 172.b
lar Tolumnī quorum rex, & à quo uictus 21.a
larentalia quid 42.a
larētię Accę unde sacra īstituta 41.b
lares cuiusmodi numina sint, & qui aliàs dicti 312.b
lares in qua domorum parte custodirentur 292.a
lares quàm ridicule ornarentur, & quid illis immolaretur 137.a
lares quō Platoni fierent 313.a
largitorē bonorū & malorū aliū, atq̄ aliū esse q tenerēt 368.b
laribus quæ dicentur arma 359.b
laribī quid ex cōuiuīs cedat 286.b
laribī quod aīal dicatum 136.b
laribus quō olim sacrificatū 90.b
lariū in larario cultus unde 338.b
lariū nūerus Aegyptijs qs 315.a
larua fora quæ 69.b
lasanum quid 131.a
laserpitij pondo q̄t C. Cæsar ex ærario rapuerit 53.b
lasthenis uelocitas quanta 87.a
laterculis coctilibus qui pro chartis usi 105.a
lateres aureos quot C. Cæsar ex ęrario sustulerit 53.b
lateritias domus qui primi inuenerint 293.b 294.a
latiar cuiusmodi sacrum 248.a
laticlauus equitū qualis 103.a
laticlauus quorum peculiaris uestis 201.b 275.a
latij ius hr̄e, qd p̄ se ferat 194.b
latinæ feriæ ubi, quō, & à qbus agerentur 248
latinæ literæ unde inuentę 105.a
latinarū feriarū dies quot 248.b
latinè tm̄ ī senatu loq licuisse 202.b
latinè ubi nullum edi oracullum liceret 306.b
latinis principes deorū qui 312.b
latino sermōe uti, quibus pro munere impartitum 105.b
latinorū cōcilia ubi olim haberi solita 248.b
latinorum deus quis 313.b
latio suffragij à q̄ solū daret 194.a
latomiæ, quid carceris fuerit 117.a
latrocinia honesta ubi 206.a
latrocinijs natura dediti q 205.b
latrones q milites olim dicti 360.b
latrunculorū ludus quis 154.b
lauandi mos Scythis quis 226.a
lauandi in balneis horæ præstitutæ quæ, ac modus quis 225.b
laucia quæ festa 52.a
laudationes reorum unde seu quando sublatæ 121.a
laudes deorum inter epulandū quō canerentur 217.b
lauerna quorum dea 211.b
lauernæ q uota facerent 159.a
lauernalis porta quæ 211.b
lauicana porta quæ ibidem
laurea corona cur potissimū in triumphis uterentur 320.b
laurea quis ouando usus 343.b
laureata iacula q̄ qñ ferrent 44.b
laureatæ literæ quæ 44.b
laureatam seu uittatam esse nauem, quid indicaret 45.a
laureati fasces qñ COS. p̄lati 44.b
laurentius Valla taxatus 11.b 12.a 33.a 101.b 150. 207.a 325.a
laureola in mustaceis 268.a
lauretū q̄ in colle Romę esset 332.b
lauri accensæ auspicia quæ 302.a
lauri in sacris usus quis 301.b
lauro quibus in ludis qui coronarentur 251.a
laurus cui sacra 213.b
lautitię & luxurię gña q̄ uaria 134.b
laxamathæ quàm mirū habeāt prædandi modum 361.b
laxamatharū uirgines qua tm̄ ratione nubant 39.b
Leænę in tormētis patiētia q̄, & qs ei inde honor 49.a
lebetes æneī ubi spōte numerosum sonum edant 307.a
lebetes q̄t quo in festo ubi sua sponte replerentur 310.a
lecastriæ quid 220.b
leccæ cognomen unde 13.b
lectæ hostiæ quæ 135.a
lecticæ usus quibus uetitus 278.b
lecticarum muliebrium usus & priuilegium 278
lecti ī cœnaclis seu triclinijs q̄t 284.a
lecti ī funere defunctis strati q 125.a
lectisternia qñ & quō fierent 299.a
leda post deificationem quo uocabulo dicta 313.b
legata quō distribuerent 2.b 3.a
legatarij qui dicti 3.a
legati absq̄ imperatore qui triūpharint 311.a
legati consulum qui & unde creārētur 310.b
legati cur aliquando in ordinē redacti 312.a
legati externi q̄ ciuiliter olim è publico tractarentur 52.b
legati ī Aphricā, priuilegiū q̄d 312.a
legati legionū ubi crearent ibid.
legati munus exteris quibusdā quanti habitum ibid.
legati Persarum quō semel Athenis expediti 186.a
legati quot uni imperatori aliquando concessi 311.b
legatio libera quæ ibi.
legatis audiendis qs potissimū mentis destinatus 202.b
legatis etiā lictores fuisse 311.b
legato seorsim absq̄ cōsule triūphū aliqñ concessum fuisse 311.a
legatorum ius quale 242.a
legatorū officiū & autoritas q̄ 311.a
legatos suscipiendi cæremonię Græcis quæ 242.b
legatū filio patrē fuisse 311.a

legatus militiæ cui absq; medio sub sit 9.a
legendi à conuiuijs studio qui maxime tenerentur 288.b
leges aliquot cõuiuales 289.b
leges aliquot de primitijs non inuehendis in urbem, quæ 324.b
leges aliq̃t ꝓ seruis cõtra dños 152.b
leges aliquot theatrales 270
leges cõstituendarũ vestaliũ q̃ 259
leges cõtra luxũ q̃ diuersæ 134.b
leges de publicandis ꝓscriptorũ bonis, q̃les & unde latæ 160.b
leges diuersę de dãda, aut adimẽda, aut negãda ciuitate Ro. 193
leges in fœneratores 10.b 11.a
leges pro tergo aut capite ciuis Romani quæ 151
leges q̃ demũ ratę fierent 362.a
leges q̃ multæ cõtra ambitũ à diuersis latæ 147
leges quõ à iudicibus iniquis aut indoctis opprimant 322.a
leges quõ & unde initio fierẽt 362.a
leges sanctas quàm deceat esse breues 340.b
leges scriptas q̃ primi proposuerint 326.a
leges sepulchrales q̃ & q̃ uarię 339.a
leges Spartanorũ quales 326.b
legibus malis constanter uti, melius esse, q̃ bonis inconstanter 340.b
legio & phalãx an idẽ sint 336.b
legio ex q̃t cohortibus fiat 8.a
legio tota ꝓ quẽ securi ꝓcussa 71.b
legionarij à ꝓtorianis & alijs q̃modo internoscerent 357.b
legionarij qui 360.a
legionẽ nõ semp eiusdẽ nũeri esse 8
legiones singulas suam aquilam habuisse inter Romanos 170.a
legionibus singulis quot præessent tribuni militares 9.a
legionibus victricibus quõ epulum exhiberetur 321.b
legionis educendę signum quo cantu fieri solitum 171.a
legionis etymologia 8.b
legionũ diuersa nomina 8.b
legis actio quid 327.a
legis XII. tabularũ decreta aliquot, qualia sint 326.b 327.a
legislatores aliq̃t diuersorũ q 326.a
legis uim q̃ dicta seu responsa habeant 362.b
legitimæ nuptiæ quæ 59.a
legitimi milites qui 358.b
legulei inepti qui 116
legum bonarum occasio seu indicia quæ 340.b
λειτουργοι qui 44.b
leleges q̃ nihili olim Trallibus habiti, & q̃ leui mulcta occisi 119.b
lemnij cur Venerẽ nõ colant 74.b
lemniorum deus quis 314.a
lemuisci quid 285.a
lemonia tribus à q̃ nũcupata 25.a
lemuralia quot diebus quove mense fieri solita 138.a
lemuralibus quid offerri & quibus solitum 137.b 138.a
lemures qui quomodo iuxta Platonem fiant 313.a
lemures quomodo è domibus eijci soliti 138.a
lemuria (fortè Remuria) quãdo agi solita 59.a
lenços Ionib⁹ mensis qs 162.b 163.a
lenones olim Romæ quàm fuerint contempti 246.a
lenonibus quis aliq̃n præfecturã ut bis commiserit 352.b
lenotia oppidum quod 166 b
lentiginosi q̃ olim inuisi 213.a
lentuli unde sic uocati 12.b
leo cui dormiẽti sudorem deterserit 106.b
leo enfifer, cuius olim in annulo fuerit signum 84.b
leonẽ q̃ nummis incusserint 209.b
leonẽ q̃ ꝓ deo colerent 368 b
leones centũ quo in sacro & ꝓ quibus offerrentur 157.b
leonib⁹ in triũpho q̃s uectus 320.a
leõis aspect⁹ qd portẽdat 264.b
leontini à Phalaride qd iussi 71.b
leonũ pellib⁹ q̃ ꝓ conis usi 31.b
leonũ pugnas q̃ q̃n exhiberẽt 348 b
lepidi unde nuncupati 14.b
leporẽ & currum qui nummis incusserint 209 b
leporib⁹ ubi insint iecora bina 295
leporis effigies Aegyptijs qd 84.a
lepra, cuius regionis urbs 167.a
lepræi quõ adulteros puniãt 169.a
leptis q̃ dies olim esset 196.a
lepus ab equa enixus aliq̃n qd portenderit 106.b
lepus cui genti in epulis aut sacrificiis interdictus 136.a
lepus occurrẽs qd portẽdat 265.a
lesbiorum fœditas venerea q̃ non dicenda 38.a
lethe fons ubi 308. b
lethes amnis ubi & qualis 125.b
lethes Persis qd carceris esset 117.a
leucothea q̃ alio noie dicta 313.b
leucus auis quæ 265.a
leuiores pœnę Romanis q̃ 117.a
lex Camilli de maritandis ordinib⁹ qualis 139.b
lex cõtra ambitũ prima q̃ 147.a
lex curiata quæ 62.a
lex Græcorũ in tyrannos 77.b
lex in cælibes 187.a
lex in prętores quæ 365 a
lex Iulia de adulteris quõ in quo casu intelligenda 168
lex Pompeia de quæstura 53.a
lex quædã crudelis & illex in Colula quæ 111.a
lex quõ unius alicuius ob gratiã aliqñ ad tẽpus abrogaret 362.b
lex uestiũ militibus publice data 30.b
rũ, unde lata 286.a
Libandi in cõuiuijs mos qs 216.a
libare, quota sacrificij pars 189.a
libellus repudij olim quis 104.b
liber quid, seu quę corticis arborum pars 228
libera seruo nubẽs, quomodo olim habita sit 195.a
liberę in Hispania ciuitates q̃t 194.b
liberæ in Sicilia urbes quæ 136.b
liberalitas q̃rũdã principũ erga publicos artiũ ꝓfessores quãta 97.a
liberalis hoïs natura 238.a
liberi qui parentes non alant, q̃modo do tractandi 327.a
libero qd p̃cipue immolaret 136.b
liberorum & parentũ uocabulo qui comprehendantur 25
liberos quatuor aut plures habentis, priuilegium quod 187.b
liberos solum & libertinos militare consuesse 359.a
libertas Indorum & Taprobanitarũ quanta 152.a
libertas minima quæ 197.a
libertas minor seu media quę 196.b
libertas quibus ciuitatibus seu gentibus uel data uel adempta 194.b
libertas seu licentia in Saturnalibus quę 90.a
libertate donati quomodo triumphantem sequi solerent 320.b
libertatem accipiens, quomodo simul & prænomẽ reciperet 245.b
libertatem in lusu deponere soliti qui 156.a
libertatem ubi quis furando amitteret 328.a
libertatis atrium unde structũ 122.b
libertatis porticus cuius aliquando fuerit domus 332.a
libertatis templum à quo & ex qua pecunia structum 332.b
libertatum diuersitas, & inter Græcos quanta 196.a
libertatũ species tres 192.b
liberti ingrati quomodo noua seruitute afficerentur 152.b
liberti leuiter peccantes, quomodo punirentur 153.a
libertinas ducere q̃b⁹ uetitũ 227.a
libertini pro ciuibus se gerentes, q̃d à Claudio passi 153.a
libertini quando ius suffragij habere cœperint 25.a
libertinis quis primus senatum inq narit, & quis purgarit 198.b
libertorum annulo donatorum ius & conditio 84.b 85.a
libertorum bona ad quem quomodo do pertinerent 328.b
libertorum dea quæ 192.b
libertorũ insigne quod 96.a
libertus inter senatores duos medi⁹

ambulans, q expeditus 199.a
libitinę ędes q̃ꝝ rerꝝ emporiũ 298.a
libitinensis porta quæ 211.b
libo quàm negter à Tiberio p fraudem circunuentus 153.a
libra Italica quot uncijs seu denarijs conster 86.b
libra quot chrysijs constet 233.a
libralis assis quantũ appẽderet 232.b
libs, cuius olim regia 122.b
libycorum deus quis 313.b
libycus Hercules quis 75.a
libyssinus qs quibus deus 315.a
licẽtiæ magistratuũ quibus legibus, & quoties obuiatum 181
lichanos quid 236.b
lichas quid sit 85.b
licinia & Muria leges, cuius belli occasio fuerint 193.b
licinij in Alabãdeos scomma 205.a
licinij q & unde dicti 15.a
licũ igni non obnoxiũ, ad qd olim præcipue usum 127.a
lictores cũ bacillis tm̃, qb⁹ & ubi honoris causa permissi 44.a
lictores dictatoris quot 230.b
lictores in urbe qb⁹ tm̃ pmissi 44.a
lictores prætoris quot 76.b
lictores qs prim⁹ habuerit 45.a
lictores unde dicti 45.a
lictores utrũ singuli p se, an bini seu terni magistratũ præcederẽt 43.b
lictorum munera quæ 44.b
lienis (aliàs lyenis) locus & omina quę 295.b 296.a
lienosi natura q seu quales 296.a
lienosi q populi natura sint 279.b
ligirei quõ oracula ederent 310.a
ligna aris imposita, cuinã ultro arserint 216.b
ligna delibrata seu decorticata q p dijs honorarint 368.a
ligna mali ominis quæ 216.b
ligna qb⁹ in aquis lapidescãt 255.b
lignea edulia quis aliquãdo proposuerit 284.b
ligures natura qui 206.a
ligurum quotuplex diuisio 206.a
limen offendisse, quid 265.a
limi qui & unde dicti 15.a
lindi quàm ridicule Herculi sacrificarent 75.b
lineas tm̃ uestes q̃ natio gerat 280.b
lingonib⁹ ciuitatẽ qs dederit 195.a
lingua q milites mulctarent 72.b
linguæ hostiarꝝ quibus apud Græcos darentur 216.b
linguam mendacis quis quot clauis transfigi iusserit 319.b
linguas tostas qbus cur in cœnæ fine apponere mos sit 284.a
linteaminibus qualibus in cõuiuio quidam uterentur 286.b
linteata cohors Sanitibus qd 337.b
linteis qd olim inscriberet 104.b
linteorꝝ thoracũ qs olim usus 357.b
linteũ sariss̃ę appositũ, qd qbus militiæ indicaret 171.b
litare, quota sacrificij pars 216.a
literæ chartę q̃ꝝ Phœnicũ q̃les 105.a
literarum diuersarum inuẽtores diuersi qui ibid.
literas aut epistolas q cur pyrꝫ mortuorũ inijcerent 126.b
literati serui qui 278.b
literis primum usi qui 105
literis q cur inurerentur 152.a
litibus publicis per quos dies suspenderetur 299.b
lituus augurũ qualis 282.a
lituus cuspide incurua, qbus sceptri uice fuerit 47.a
lituus qbus in bello peculiaris 171.a
litu⁹ quoꝝ peculiare insigniũ 62.b
liuij & Claudij censorum quanta simultas 25.b
liuius poeta qñ floruerit 316.b
lixæ cũ uirgis ubi magistratus præire soliti 44.b
lixæ eqtib⁹ interuagari p̃hibiti 32.a
lixæ qui dicerent 358.b
Loca augurandi certa fuisse, nõ fortuita 282.b
loca populi & patrũ in spectaculis discreta 269.b
loca senatus uocãdi quæ 199.b
locandi domos ratio alia atq; alia, & quæ 141.b
locari ad dexteram, quid 83.b
locationis leges penes quos esse soleant 141.a
lochia Alexãdriæ quid 123.a
loci in conuiuijs ratio q̃ 288.a
locrenses natura qui 205.b
locrẽses quàm impia & ridicula uota dijs facere soliti 159.b
locrẽsis moneta qualis 209.b
locrẽsium aduersus Crotoniatas uotum quale 158.b
locri Epizephyrij quãta clade Crotoniatas afflixerint 366.a
locrorum insperata ad Sagram uictoria quanta 267.b
locrorum multiplicitas ac differentia quæ 326.a
locus honoratior in mensa quis, & cui dari soleret 288.a
locustę quorum sint quotidianus cibus 133.a
locustarũ in Cyrenaica quanta uis, & nullas earum occidisse, quantũ peccatum 119.b
loquutiones brutorũ quomodo expiarentur 302.a
lora in sinu qui & cur gestarẽt 43.a
loricarum tegmina quàm apud diuersos diuersa 31.b
lorum quorum insigne 96.a
lotio antiquo qui in balneis utant, non aqua 226.a
lotionibus quot ac quàm assiduis q sacerdotes uterentur 335.b
loto qui p̃ pane utantur 133.a
lotometra q panes cõficiant ibid.
lotophagoꝝ sepultura quæ 111.b
lotus capillata quæ 260.b
λ quis pro ρ proferre solitus 338.b
λ quorum olim in clypeis insigne 355.b
λ seu υ per se posita, quid iudicib⁹ significarent 119.a
Lucani quõ pueros educarẽt 95.b
lucensibus cuiusmodi fuerit ius ciuitatis 194.a
lucernas quis rex in ocio p̃ uoluptate fabricaret 155.b
lucij Crassi magnanimitas 174.b
lucij prænomẽ quæ familia cur sem per uitaret 246.b
lucina quæ dea 314.b 370.a
lucinæ Iunonis templum ubi 333.a
lucinę q̃d hoïs mẽbrũ sacrũ 83.a
lucipores qui 245.b
lucius unde dictum 245.b
lucos & nemora Germanis fuisse p̃ templis 214.a
lucretię cum stupratore suo cognatio quanta 302.b 303.a
lucretius quo sub rege præfectus urbis 352.a
luctuosos dijs supplicare, non sacrificare debere 338.a
luctus apud Spartam public⁹ de rege mortuo quis 125
luctus indicia apud diuersas natiões quæ 123.b
luctus indicia in publica calamitate qualia 280.a
luctus publicus cur lustro cõdendo uetitus 300.b
luctus publicus quibus in sacrificijs omitteretur 338.a
luct⁹ summi indicia & exẽpla 126.b
luctus tẽpus quot olim dierum esset aut mensium 128.a
lucullus qua potissimum re adeò ditatus fuerit 158.b
lucullus qualem aliquãdo nauẽ Romam miserit 45.a
lucull⁹ quo ornatu solus ipse in bello usus 30.a
luculli laus ob fœn⁹ expulsum 11
lucus Herculis apud Athenas q̃ celebris, & à quo incensus 74.b
lucus Vestæ ubi 332.a
ludibrijs cui à qb⁹ sacrificet 73.b
ludicra sub conuiuijs aut pòst exhiberi solita quæ 288. 289
ludicrum quinquenale triplex quis instituerit 350.a
ludiões quõ à populo honorati 92.a
ludi ab ædilibus potissimum curari soliti qui 351.a
ludi Apollinares ubi extra urbem fieri soleant 55.a
ludi funebres ubi & quibus soleant exhiberi 127.b
ludi in Græcia q̃ uarij 351.a
ludi magni q & qñ instituti 345.b

ludimagister Romę primꝰ qs 96.b
ludi per ædiles edendi,qui 179.b
ludi quàm leuibus de causis pollui crederentur 351.b
ludorum aliquot publicorum inter Græcos ratio quæ 249.b 250.a
ludoꝝ aliquot puerilium apud Grę cos,catalogus 155.b
ludoꝝ differentia & cura Romanis olim quanta 345.b
ludoꝝ lusorioꝝ spēs uarię 155.156
ludorū tibiæ unde fierent 213.b
ludos singulis diis suos fuisse 345.b
ludouicus Matha quàm p̄ter æquū in carcere excruciatus 322.b
ludus literarius Ciceronis 36. 37
ludus saltatoriꝰ ubi publice olim fu erit 97.b
lugduni quid imperatores Roma ni facerent 254.a
lugdunum Gallis olim quid 249.a
lugēdi mos apud diuersos quàm di uersus 123. 124. 125.
lugēdi tēpora cur p̄finita 338.a
lugubriū uestiū color quis 125.a
lumen in naui prætoria quid innue re soleret 172.b
luminaria quot & quō Scipio naui bus distribuerit ibidē.
lumīaria (rectius limīaria) domꝰ au guralis sēp patere oportuisse 285.a
lumine noctu qui cur nō utāt 361.a
luna à quibus culta 368.a
lunæ ædes quo fuerit in colle 332.b
lunę & Soli qd Athēis libaret 137.b
lunæ noctilucæ tēplum ubi 332.a
lunæ quod aīal sacrum 136.b
lunaris annus quis 161.b
lunulæ q̄ fibulæ dicerent 275.a
lunulas in pedibus q ferrent 275.a
luno sacrificantibus quid felicitatis obtingat 188.a
lupa q̄s infantes aliq̄ aluerit 106.a
lupæ quid 220.b
lupanariū aliquot cognoīa 220.b
lupercal ubi 332.a
lupercalibus qd immolaret 137.a
lupercalium origo,cæremoniæ,licē tia quæ 203
lupercorum impudentia,licentia,ne quitia quanta 203.b
lupiarum urbs ubi sita 49.a
lupi effigie q quē colant 306.b
lupi rostrū in foribꝰ uillaꝝ cur 58.a
lupinum quis habuerit tertium pe dis digitum 236.a
luporū omina qualia 264.b
lupum auribus tenere,quid 267.b
lupum qui ut deū uenerati 368.b
lupus in fabula, quid 269.a
lurconis lex in ambitiosos 148.a
luscinia in cuius infantis ore aliq̄ cecinerit 263.a
luscinię augurium quale 263.a
lusitania qualis prouincia,& eiꝰ con uentus quot 100.b
lusitani destinatos morti quomodo occidant 119.b
lusitani qualibus utātur in bello ga leis 31.b
lusitanorum in prælijs arma & or namenta quæ 360.b
lusitāos comā alere ut fœias 279.a
lusoriū opus à quo imperatore de scriptum 155.a
lustrandæ urbis Romæ tempus & cæremoniæ quæ 300.a
lustrandi res diuersas cæremoniæ olim quæ 301.
lustratio eorum qui funeri interfue rant,quomodo fieri solita 127.a
lustrationes quare aut quomodo fi erent 300.b 301
lustricus dies quis 95.b
lustris cōdēdis qd p̄cari solitū 300.a
lustrum quibus diebus fieri prohibi tum 302.a
luxu qui præstent 206.b
luxus mensarum Romæ qs 285.b
luxus Persarū quantus 284.a
luxus q̄n primū Romam inuaserit, q̄n Gręciam 134
luxus uestiū apud Romanos 278.a
Lyæus cuius dei nomen 315.a
lycabas quid 161.a
lycæum Athenis quid 130.a
lychni cognomen unde quis habue rit 68.b
lychnus inextinctus in quibus olim templis seruaretur 258.b
lyciacus conuentus ex q̄t olim con staret urbibus 166.b
lyciæ sortes quæ 308.a
lycij comā quanti fecerint 279.a
lyciorū in luctu mos quis 125.b
lycius deus quis dictus 315.a
lycopolitę cur nō utant tubis 171.b
lycurgi de sepeliendi more senten tia 110.b
lycurgi disciplina militaris 186.b
lycurgi diuisio militaris 8.a
lycurgi edictum quomodo in conci lijs sententiæ dicerentur 200.a
lycurgi ī seruos immanitas 152.b
lycurgi lex quædam à quo & cur ab rogata 121.a
lycurgi quanta ambitio 148.a
lycurgi sacrificia qualia 88.b
lycurgus cuiusmodi leges q̄bus tra diderit 326.b
lydiæ oppida clarissima quę 167.a
lydi natura quales 205.b
lydi quid primi excogitasse diceren tur 209.a
lydi q olim dicti,& ubi 167.a
lydi quos ludos qua de causa inue nerint 156.a
lydis quid à Cyro imperatum 71.b
lydius canendi modus qualis 171.a
lydius ornatus quis 71.b
lydorum in dandis nuptui filiabus consuetudo 39.b
lyen quæ quibus sit dea 315.a
lyenis(alibi lienis)defectus q̄bus po tissimum prosit 87.b
lymios quis quibus sit deus 314.b
lymiræ pisces ad quid præter morē accommodi 48.a
lymirinorū in dinoscēdis filijs ex p. miscuo concubitu mos 39.b
lyra quāto olim in precio esset 98.a
lyrica musca q̄ mulier dicta 350.a
lyricoꝝ uatum uictima q̄ ibi.
lysandria q̄ tēpla dici iussa 315.b
lysandri cor quale 295.b
lysias cuius discipulus & cuias 48.b
lysias Pythagoreus cuius aliq̄n præ ceptor 37.a
lysimachi canes quale quid aliquan do fecerint 126.a
lysimacho quid candida Alexandri fascia portenderit 46.a
lysus fluuius à quibus aliquando ebi bitus 368.a

MAcedonia cui romano co gnomen dederit 67.a
macedonia in q̄t olim pro uincias diuisa 100.b
macedonicæ phalāgis descriptio ex quisita 337.a
macedōicę phalāgis usus q̄s 336.b
macedonum deus quis 313.b
macedonū regia ubi & q̄ 122.b
macedonū lex q̄dam militaris 32.a
macella unde dicta sint 160.a
macellus quidam cur supplicio affe ctus,& cui rei nomē dederit ibi.
macerariæ quorum deę 313.b
machlyes q̄lia habeāt occipitia 179.a
macrianorum familia quid propri um habuerit 84.b
macrobij Aethiopes q̄ miro fonte ac q̄ iucūdè lauent 226.a
macrochir quis cur dictus 236.a
mactari uxorē ad sepulturā uiri,ubi lex esset 126.a
mæandro fluuio aliquādo sacrifica tum fuisse 368.b
mænades quæ 349.a
mœnala fluuius(si recte scriptū) à q bus aliq̄n eporus 368.a
mœnali mōres quoꝝ asylum 204.a
mæones ubi & qui 167.a
magi Indorum quàm rigide ac reli gioſe uiuant 212.b
magi Persis qui 113.b 206.a
magi quid nuncupandis uoris adde re soliti 158.a
magia ubi & quos olim pueros do ceretur 97.a 28.b
magides quid 230.a
magister equū uñ noīari solitꝰ 228.b
magister populi olim quis 228.b
magistratui in ꝓuinciā cūti, qd aīo cis exhibitū oporteret 168.b
magistratū eundē quoto demū an no eidem gerere liceret 181.b

magistratum ultra prescriptum tē-
pus gerentes,quō à diuersis genti-
bus diuersè puniti 182.b
magistratus finito honore ubi insi-
gnia deponere soliti 69.a
magistratus oēs cum plebe cōmu-
nicati 365.b
magistratus Romani regibus ex-
ternis q̄modo p̄lati 44.a
magistratus summi apud diuersos
nomina quàm diuersa 228.b
magistratuum apud diuersos diuer
sa nomina quæ 115
magistratuum inter se mutuus ho-
nor & cessio qualis 44.b
magistratuum uiolentia quibus le-
gibus & quoties cōpressa 181
magistri militię apud Persas q 29.b
magistri puerorum quales 96
magistro augurum quid solisticuerit
281 b
magnatum aliquot Ro. frugalitas
& modestia 133.b
magnetarches quid 228.b
magni cognomen unde Pompeio
obuenerit 14.b
magni dij q̄,& cur sic dicti 312.370.a
magonis nomen seruis indere quis
uetuerit 154.b
magophonia quæ dies dicta 223.b
magorum mira quædam commen
ta ad impediendū adulteriū 169.b
magorum commentum in nuptijs
incundis 58.a
maia dea quæ 323.b 370.a
maia quo alio noīe dicta 95.b
maiæ & Mercurio qui quid q̄ men-
se immolent 149.a
maiales quid 66.b
maiestatis reus quō puniret 168 b
maij dies aliquot quibus uel læti,uel
tristes 223.b 224.a
maij idibus quid fieri solitum 149.a
maiores natu inter augures,etiā cō-
sulibus in eor collegio p̄ferri 281.b
maiorū gentium dij qui 312.b
maius cui deo dicatus 165.a
malacinus qs q̄ de causa dict⁹ 275.a
malæ Fortunæ tēplum ubi 20.a
maleoli matricidæ pœna 118.a
maledica sacra quorum 73.b 74.a
malici qui nuncupati 13.b
malleo q uictimas cædant 216.b
malū consilium consultori pessimū,
quid 269.a
malus nauis,an nauis pars dicenda
40. a
mamerci unde orti 14.a
mamerco homini ditissimo cur ne-
gatus consulatus 349.a
mamercorum etymologia ac origo
245.b
mammularū cognomen unde 13.b
mamurræ domus ubi 332.b
mamutius faber quid artificiose ef-
finxerit 42.a
mancipes qui sint 103.b
mancipia ægra quō libera fāt 152.b
mancipia aut pueros uendendi mos
quis 327.a
mācipia q̄ de causa quibus adesse sa
cris non decebat 73.b
mancipia quō diuersis pœnis & q-
bus affici soleant 152.a
manduci effigies quō in triumphis
ferretur 319.b
manes ad cœnā uocari soliti 298.a
manes q̄le in Phrygia nomē 154.a
manes quō expientur 297.b
manes seruus fugitiu⁹ q̄ leuiter, imò
nihil à Diogene plexus 152.a
manibus parentare quo tempore &
cur illicitum 297.b
manibus q cur nō parentēt 298.a
manib⁹ seu Diti quomodo uota fie
rent 159.a
manibus triumphantis quid seu quę
tenerentur 320.b
manicatam tunicam ferre, Parthis
quid 280.b
maniæ deæ quō sacrificatū sit olim
89.b 90.a
manij unde dicti 245.b
manilij unde orti 14.a
manipulares qui 170.a 360.a
manipuli centuriæ quot 337.a
manipuli legionis iustæ quot 8.b
manipulus fœni quō olim ,p signo
militari ferri solitus 170.a
manipulus leuis ex quot militibus
constet,& cur sic dictus 7.b
manipulus q̄t hoībus cōstet 337.a
manium in sacris qualia sumi soleāt
auspicia 138.b
manlij Capitolini domus quid post
dām occisum facta 160.a 331.b
manlij rei ac damnati q̄ nemo ex co
gnatis misertus 120.b
manlius Imperiosus cur dictator fa
ctus 9.b
mālius q̄ de causa senatu mot⁹ 96.a
mannus cuius filius,quorumve de-
us 313.b
mātes qui semper adesse senatui uo
luerint 199.b
mantua cuius olim regionis habue-
rit principatum 166.b
manubię deorum cuius sint coloris,
& cur Iouis tantum rubræ 262.a
manumissis plena libertas quando
data 197.a
manumissi in q̄s trib⁹ distributi 25.a
manumissio quō fieri solita 192
manumitti apud procōsulem posse
100.a
manū occidentis seipsum, q cur ab-
scissam à cadauere proiiciāt 303.b
manum labris admouere, quid in-
nuat 215.b
manum protendere,quid 257.a
manus complicatis digitis effictio,
quid signet 84.a
manus fidei sacra quæ 83.b
manus imperatori protentari à mi-
litibus,quale quid signet 175.a
manus in cælum tendere q̄d 83.b
manuum osculatio 83.b
maracanda quorum regia 123.a
marathon ciuitas ubi 366.b
marcelli theatrū quale & unde stru-
ctum 122.a 234.a
marcellorū familia unde orta 14.a
marcipores q seu unde dicti 245.b
marci prænomen cui familiæ inter-
dictum 160.a
marci prænomē quibus inuisum ac
infame 246.b
marcomanni quō regem eligere so-
liti 229.a
mardonio quid olim Troezene p̄dī
uinatum 308.a
mare & nautas qui sacerdotes dete-
stentur 335.b
mares q̄bus sacris interesse non de-
ceret 325.a
mares Romani quot habuerint no-
mina 15.b
marica cuius deæ cognomē 313.b
maricci cuiusdā īsigne facinus 68.b
mariani muli qui 268.a
marij cadauer à Sylla q̄d passū 110.a
marij cuiusdā somnium uer 16.b
marij de Iugurtha ac Cimbris tro-
phæa 35.b
marij lex 147.b 193.b
marij satellites qui dicti 357.a
marina aqua ad quid potissimū con
ducat 302.a
marina aqua q cur uinum diluant
285.a
marinos homines non esse fabulo-
sos 128.129.
maritandor ordinum lex q̄ 187.b
mariti mores,uxori legē esse 188.a
mariti ubi puerperarū instar decum
bant,& quare 95.a
maritis fuisse in uxores aliquod re-
pudij ius,nullum uxoribus in uiros
188.b
maritus ubi det uxori dotem,nō ab
ea recipiat 189.b
marius q̄d plebi restituerit 115.a
marius quō ciuitatem nactus 194.a
marius quo solum signo militię pri
mus usus 170.a
marmaritidam herbam qui cui rei
admiscere soliti 158.a
marmori conchæ concretæ ubi ui-
sæ 254.b
marrhes rex q̄d miri habuerit 45.a
mars cuius dei uxorem stuprarit
74.b
mars quale numen 368.a
marsorum pernicitas qualis 87.b
marsyæ aliquando sacrificatum fu-
isse 368.b
marsyæ pellis ubi olim suspensa ui-
deri soleat 70.a

martiales ludi qui 351.a
martialis locus discussus 69.167.b 226.b 238.a
marti q̃ diuersa animalia diuersę gẽtes immolent 136.b
marti quod animal dicatum ibid.
martij unde(si recte scriptum)dicti, & qbus id prȩnois peculiare 245.b
martis ædes cur extra urbem fuerit 54.b
martis ædes ubi Romæ 331.a
martius cui deæ sacratus 165.a
martius Coriolanus quid primum Romæ passus 120.b
martius mensis quàm uarie à diuersis olim habitus 162.b
mascula progenies ubi in hæreditatem succedit,non fœmina 350.b
masculas picturas in quibus sacris abscondi oporteret 325.a
masculini generis uictimæ ubi meliores q̃ fœminini, & ubi rursus contrà 138.a
masiniſſæ cuiusmodi fuerint sarellites 357.b
massæ cur quidam nuncupati 14.b
massæsyliorum regiæ ubi olim fuerint, & quæ 122.b
massagetæ cui solum deo quid sacrificent 136.b
massagetæ quo uestium colore militiæ usi 30.a
massagetarum in senes immanitas quanta 111.a
massilienſium in morte alicuius cõsuetudo quæ 124.a
massilienſium lex in seruos malos qualis 153.a
massilienſium senatus quot constituerit personis 197.b
massilienſium seueritas ac honestas quanta 271.b
massurius Sabinus quid de Arualibus referat 41.a
mater Augusti prægnans q̃ mirum habuerit somnium 164.b
mater cuiusmodi fluuius 167.a
mater deũ quæ quibusdã sit 314.b
mater ubi natalibus filij nihil conferat aut officiat 228.b
materia domorum initio apud Romanos & alibi quæ 293
materia & species iuriscõsultis quid 109.b
mathematicorũ nobiliſſimꝰ qs 316.a
matrem Romæ quis primus occiderit,& quõ plexus 118.a
matres familiæ in qua domus parte agerent 293.a
matri liberorũ triũ, quæ fuerint prius legia 187.b
matribus ipsis suos infantes alẽdos esse 95.b 96.a
matrimonia quoto cognatiõis gradu apud diuersos licuerint 37.b
matrimonij cõmoda q̃ & q̃ta 187.a
matrimonij ineundi tempus apud Persas,quod tantum 59.b
matris deûm effigies qualis 204.b
matrona quæ dicta dea 314.b
matrona qualis (uah turpitudinẽ) mẽbro uirili coronã Romę qbꝰ in sacris publice imponeret 349.b
matronę cuiusdam somniatricis excellentia 16.b
matronæ in semitis uiros cedere de uia oportuisse 189.a
matronę qbꝰ spectaclis electę 271.b
matronæ quo beneficio & funebrẽ laudationem adeptæ 188.b
matronæ(si diis placet)pudicę quid Veneri in sinũ offerre soleãt 149.b
matronalia festa quæ 162.b
matronarum auro qñ inops ærarium subleuatum 188.a
matronis quibus ludis interesse ,phibitum 127.b
matronis qui ludi uetiti 348.a
matrum stirpem ubi soboles sequatur,non parrum 246.a
matuta cuius deæ cognomen 315.b
matuta,& mater deûm,an eadẽ dea sit 136.a
matutæ Iunonis ara ubi 315.b
matutæ sacellũ ubi Romæ 69.a
matutina tonitrua qd p̃ferãt 262.a
matutino tpe q cur immolẽt 215.a
maurorum deus quis 313.b
maurorum singulis quot permissæ uxores 38.b
maurorum uestes quales 277.b
mausolo quid Lycij pro non tõdendo capillo darent 279.a
mausolo q̃s ludos qs istituerit 350.a
machlyes (si recte scriptũ) q̃ ridicule capillos uel alãt uel tõdeãt 279.a
maxima apud Romanos olim mulcta quæ 117.b
maximi cognomen quot Romę habuerint 14.b
maximini impatoris exercitiũ 31.a
maximini insolentia 83.b
maximus pontifex quis 63.a
mazacenorum in legibus dubijs interpretandis mos quis 363.b
Mechiris quis qbus sit mẽsis 162.b
mecœnatis futilitas in repudiãda & reconcilianda uxore,quãta 188.b
mecœnatis horti Romæ ubi 333.a
mecœnatis in annulo signum 84.b
mecœnatis tessera qualis 172.b
mecœnatis uestitus quis 275.a
mediastini qui 165.b
mediastuticus Capuæ quid 228.b
medici à q̃ ciuitate donati 193.b
medicina celebres qui 206.b
medicus digitus quis 256.b
medij dij qui 313.a
medimnus q̃t modijs constet 86.a
medio digito aliquid indicantes, q- bus insanire putati 256.b
meditrina quæ dea 324.b
meditrinalia & dies Meditrinales q̃ 324.b 228.b
medix quid 46.a
medoꝝ regũ diadema quale 277.b
medorum uestitus qualis 336.a
megabizus qs cuius deę flamẽ 346.a
megalẽses qbus curari cõmissi, & q̃ mẽse, q̃tisq̃ sumptibꝰ fierẽt 346.b
megalenses ludi q, cui & à quo dicati 346.a
megalobizus cuius nomen 64.a
μεγαλοβουλοι qui 312.a
megarenses q̃ inuisi Athenis 195.b
megarenses quo dicto à Platone irrisa 295.b
megarensium curia quõ à M. Antonio 24.b
megarensium tribus quot 27.a
megasthenis in Italia coloniæ 50.a 228.b
megistanes Persis quid 115.b
megistanes quorum fuerit summus magistratus 189.a
meguliæ dos quanta 136.b
mel cui offerri solitum 133.b
mel in cõuiuijs qñ exhiberetur 284.b
mel optimum cuiate 279.b
melanthus qua de re quàm apposite Gorgiam irriserit 97.b
meletidis stupiditas in numerando quanta 251.a 313.b
melicerta quis deus, & quibus aliis nominibus dictus 47.b
medici pulli qui 160.a
melij domus post necem dñi quõ dicta 131.b
μελίκρατον quid 64.a
melissa cuius nomen 215.a
melissæ nymphę inuentum quod,& cultus quantus 80.b
melita quid 333.b
melitæ tẽplũ Athenis quale 314.b
melitta q̃ qbꝰ sic appellata dea 323.a
mellaria quid 111.a
melle qui defunctos oblinant 89.b
mellis repertor Cyrenensibus quis sit 357.a
mellophori Persis qui 81.a
membra hoîs religiosa quæ 330.b
membri rupti pœna quæ 349.b
membrũ Liberi quàm turpiter olim per agros & urbes uectaret 349.b
membrum uirile quo mense, q̃ cultu,à matronis Romæ uenerari, & quo deferri solitum 149.b
membrum uirile quo in festo per forum plaustro ueheretur 349.b
memmiorum origo quæ 14.a
memnonis statua q̃ mira 204.b
memoria Othoni imperatori quanta fuerit 345.a
memoriæ fons ubi 256.b
memoriæ locus ubi 84.a
memoriæ sedes ubi 84.a
memoris signum apud Aegyptios quale quid 84.a
memphis Aegypti regibus qd 332.a

menander à q̃ poeta qua re aliquan do superatus 350.a
mendaciũ q maxime auersati 329.b
menelai præceptor quis 96.b
menelaus ex qua apud Lacedæmonem tribu 27.a
menianum quid 258.a
menidiæ cuius urbis portę 212.a
menis rex cur à Thebanis execratus 134.a
mensæ apud Indos in conuiuijs quo modo assideatur 286.a
mensæ & cibus primi seculi Romæ quales 285.b
mensalis Iuno ubi culta 24.b
mensarij quinqueuiri qui 145.b
mensarũ in cœnaculis numerus qs, 284.a
acnomina quę 284.a
mensarum species q̃ diuersæ 28.b
mensas uacuas tolli nõ licuisse 133.b
menses cui dicati 161.b
mẽses qbusdã gẽtib⁹ suspecti 223.b
menses q̃t annũ constituant 161.a
menses singuli quorum Cæsar̃ nominibus dicti 163.a
menses singulos sua habere numina 163.a
mensis argẽteis quis primus Romæ usus 284.a
mensis mille qs aliqñ pransus 321.b
mensis secundis apud Græcos quid exhiberetur 284.a
mensis singulis seu lectis quot cœnare soliti 133.a
mensis unis quot conuiuas Græcis adhibere satis 284.b
mensũ dies quot apud Indos 161.a
mensium diuersorum diuersa apud diuersos nomina 162.b
menstruatis templa adire ubi uetitum 213.a
menstruum annũ qui fecerint 161.a
mensuratarum aliquot nomina 86.a
mensuratarum castigatio, quorũ muneris fuerit 179.a
mentiẽdi qbus modus nullus 329.b
mentina tribus qñ instituta 25.b
mentis ædicula ubi 331.b
mẽtula porrecta statuas q quib⁹ in festis publice p uicos ferrẽt 349.b
mentũ tangere & genua apud Græcos quid 85.a
mercari quomodo solitum pecunia non signata 208 b
mercatores an ad magistratum admittendi 182.b
mercator̃ de⁹ ac fest⁹ dies qs 149.a
mercatus frequens quoto semp die haberi solitus 133.b
mercenario milite quõ aut quando Romani usi 360.b
mercenariorum uilitas 360.b
mercimonia apud diuersos q̃ diuersę fiant 208.b 209.a
mercis commendandæ causa quę dicuntur, an obligent 305.b
mercurij cognoïa q̃ sint uaria 315.a
mercurij q̃ ridicula apud Græcos imago, ipsis tamẽ gloriosa 204.b
mercurio q dies Athenis sacri 150.a
mercuriorum numerus qs 315.a
mercurium non ex omni ligno fieri cuius sententia 204.b
mercurius qb⁹ potissimũ p̃sit 149.a
mercurius trismegistus q̃ tria summe fuerit 64.b
meretrices in cuius deæ festo nudas p urbẽ curritare, religiosum 324.b
meretrices quis qua de causa, pstituerit Athenis primus 169.a
meretrices quõ incederent 276.a
meretrices q̃t assidue in cui⁹ deæ tẽplo famularẽt & fornicarẽt 370.a
meretricib⁹ qñ, pstare liceret 225.b
meretricum uocabula aliquot diuersa 220.b
meridiãa tonitrua qd indicẽt 262.a
meridiano tpe qui immolent 215.a
meridiem uersus q orent 215.a
meridies quõ notari solitus 225.a
meris quale sit scutum 355.a
meroënsium sacerdotum q̃ta olim autoritas 64.b
meroës reginæ q̃ uocentur 5.a
meroitæ regem delinquentem quõ puniant 119.a
meroitarum dij qui 313.b
meroitis quis q̃ lisve imperet 229.a
meros cuius phalãgis altera pars & quot contineat 337.a
mesa Varia à quo in senatum admissa 202.a
mesade Iudæor̃ regibus qd 332.a
mesappij (aliàs Mesapij) qui & ubi sint 49.a
mesius mensis quis 162.b
mesos digitus quis 236.b
messala unde dictus 67.a
messalæ præfectura qualis 352.b
messalina quõ in triũpho uecta 321.a
messeniorũ olim insigne in clypeis quod 355.b
mestris cuius & uxor fuerit, & filia 57.b
metæ in Circensibus q̃les 253.a
metagetnion quis apud quos dicatur mensis 162.b
metallis damnare qd 117.b 118.a
metandor̃ castror̃ ratio q̃ 17.a
metapontinæ Iunonis templũ quid præ solito habeat miri 310.a
metella Syllæ uxor quàm sumptuose funerata 339.a
metelli de Sertorio uicto trophæũ quale 35.b
metelli pontificis quantus labor in prolatione dictionis, opiferę 338.b
metellorum aliquot in patrem suũ pietas quanta 328.b
metellus quas leges Cretibus ademerit, & quales dederit 326
metellus quidam q̃ leui de causa uxorem occiderit 132.a
metia porta quæ 211.b
metia tribus unde dicta 25.b
meticulosæ curæ quõ auertãt 301.b
metij Suffetij q̃ horrida pœna 117.b
metius Pompositanus qua calũnia à quo occisus 154.b
metreta quid dicatur 68.b
metretes qs unde cognoïatus 68.b
mezẽtij q̃ta in uiuos imanitas 120.a
Micotrapezæ quid 28.b
micros digitus quis 236.b
mida quale Phrygibus nomẽ 154.a
midæ regis fortuna quanta 106.b
midas in tesseris quid 155.a
migrare ex ueteribus domib⁹ in nouas quo mẽse Romæ solitũ 225.a
milciades ex qua fuerit Athenienfium tribu 26.b
milciades qd Athenis cõsecut⁹ 220.a
milciadis de Persis uictoria q̃ 366.a
miles cui immediate subsit 9.a
mileti factiones quot 173.a
miletus qualis Ioniæ ciuitas 307.a
miletus quot quãtorum q̃ excellentiũ ingeniorum parens 316.a
miliaria stathmi quot 86.a
milichius quis quibus deus 315.a
militare sacramentum in quot duraret annos 359.b
militaria dona q̃ uaria 218.219
militaria ornamenta ad quid darentur 220.b
militaria signa in qua aciei parte locari solita 185.a
militaria signa, quõ seu qualia ex se auspicia prębere solita 170.b
militaris quædam lex quõ inobedites castigandi 344.b
milite in duas partes dissecto, quis quõ exercitum lustrarit 301.a
militemus, cuius aliqñ tessera 172.b
milites Alexandri cur barbam rade re iussi 279.a
milites olim quantum oneris præter arma secum ferre soliti 32.a
milites quoto ætatis anno conscribi soliti 29.a
milites quot tribuno, quot duci, q̃t legato anteire decreti 244.b
milites Romani initio quot annos suis expensis meruissent 360.a
militia exautorati, quales haberentur 359.b
militiæ apti, nec tamen militare uolẽtes, à qbus mulctarẽtur 140.b
militiæ inidonei qui 29.a
militiæ ordo 9.a
militiæ uetus q̃ddã constitutũ 31.b
militiæ uincula quæ & quot 29.a
militibus in nauali bello quid præter solitũ, faciendum 186.b
militibus quis quotidie, mane præsertim, quõ salutandus 345.a
militibus ubi uinũ interdictũ 132.a
militum ætas apud Persas 29.b

militum nomina ignorare in castris cui dedecorosum 345.a
militum ordines ac species 183.a
militũ ordines olim quot 355
militũ uocabula diuersa 360.a
milium ubi potissimũ abũdet 135.a
mille paria gladiatorum quis in quibus ludis exhibuerit 348.b
mille sestertijs unum aureum computari 233.a
millia adolescentum quot à Traiano publice erudita 97.a
millia centum & uiginti, ubi à decẽ millibus cæsa 267.b
millia deorum quot 312.b
milliaria cohors quot constet 337.a
milliaria cohors quot equites & pedites contineat 8.a
milliaria uasa quæ 157.a
milliariæ cohortis partes q̃ 337.a
millibus uiginti triclinior̃ quis aliquando epulatus 321.b
millies eandem uxorem duxisse qs quo conuicio dictus 188.b
miluinæ tibiæ quæ 171.b
miluus qualia omina præmonstraret 263.a
mimallonũ in qb⁹ festis usus 349.a
minarum seu mnarũ species ac ualores diuersi 231.b
minas (si recte scriptum) quibus leges tulerit 326.a
minerua quorum dea, & unde oriunda 314.a
minerua q̃ in clypeis insigne 355.b
mineruæ cognomina q̃ sint diuersa 315.a
mineruæ effigie qui pro signo militari usi 170.b
mineruæ oculi qui 82.a
mineruæ quibus animalibus Atheniẽses annua solennia facere solerent 136.b
mineruæ q̃d animal sacrum 136.b
mineruç tẽplũ Romç ubi 79.b 78.a
mineruarum numerus qs 315.a
minima Romanis mulcta q̃ 117.b
minimo prouocare, quid 257.a
minimus digitus cur sic dictus ibi.
minimus pontifex quis 63.a
minio arena circi strata 270.b
minio in triũphis illini solitus quis 320.a
minio qui corpora sua militiæ inficiant 30.a
minio qui cur statuas deorum illinere soliti 205.a
ministri flaminũ q̃ aut quæ 354.b
minnermus poeta cuias 316.a
minois regia ubi 122.b
minorum gentium patres q̃ 197.a
minos cur filius Iouis putatus 75.a
minos quorum legislator 326.a
minuendi luctus legitimi causæ extraordinariæ quæ 128.b
minutia porta quæ 211.a
minutius pro deo cultus ibid.
minyæ q̃ leui pœna Trallibus occidi potuerint 119.b
mira q̃dam de adulterijs 169
mira quædam de aquarum in perios uindicta 257.a
mira quædam de lapidibus 255.a
mira q̃dã de notis congenitis 48.b
mira quædam de uenatu Herculis 74.b
mira quædam de urinatore 88.a
mirabilia aliquot 191
mirabilia quædã diuersa regum diuersorum 106
miracula aliq̃t ex somnijs uere comperta 16
miracula uitium in Germania quælia 190.b
miraculorum orbis septem, Thebis unum quod 307.b
miraculum fortitudinis in uno manus digito 236.a
miraculũ hominis ex carcere in tartarum ducti & reducti, q̃le 355.b
miri quiddam 31.b 78.b
miri quiddam de Alexandro Macedonum rege 30.a
miri quiddam de cornice 45.a
miri quiddam de oleastro 70.a
mirum quid de canum erga dominos amore 126.a
mirũ quid de Cappadocibus 101.a
mirum quid de columbis 45.a
mirum quid de Galba 20.b
mirum quid de muscis 251.a
mirum quid de Numenio & Neoptolemo 36.a
mirũ quid de Prusiæ regis filio 14.a
mirycæus quis cur sic cognominatus deus 315.a
miscellanei ludi qui 351.a
miscellos quos quis Lugduni publice exhibuerit 349.b
misericordiæ ubi ara statuta 20.a
missio quibus & q̃n daretur 359.b
missionẽ dare qui qua cautione poterant 344.b
missionum genera quot 359.b
missus circensium quot 253.a
mithras quis dictus 63.b
mithridates Armenus quàm perfidè à quo captus 243.b
mithridates Pompeij, quotus fuerit Mithridatum 5.a
mithridates quorum rex 4.b
mithridatis thesauri ubi adseruari consuerint 54.a
mithridatis uxores qui seipsas interfecerint 45.b
mitra aurea quorum regum insigne 47.a
mitra quibus sit & dei & deæ nomen 314.b
mittere legatos cũ lana, quid 244.b
M litera in sortibus Dionysio Syracusano oblata, cuius illi ansam dederit 200.a
Mυα quid, & quot ficlis appẽderet 232.a
mnemon unde quis cognominatus 68.b
mnemonis regia ubi 122.b
mnemonium, alij Mennonium, Susis quid 352.a
mnemosynæ quomodo literatur aut quid 137.b
mneus bos ubi cultus 48.a
mnotæ, in Creta qui uulgo nominati 154.a
Modestini de supellectili existimatio 28.b
modi contrahendarum nuptiarum olim quot 56.a 63.a
modiolus quæ uasis species 131.b
modiolus quota modij pars 86.a
modius quot chœnices cõtineat seu sestertia 86
modus agrorum cuicq̃ præscriptus olim quis 133.b
mœchandi occasio in quibus potissimum sacris fuerit 323.b
mœchas à testamentis quis, licet tyrannus, bene excluserit 342.a
mœnia Romç quot passuum millia comprehenderent 210.b
mœnia seu muri ciuitatis quomodo sint sancti 340.b
mœnium signandorum ratio seu cæremoniæ olim quæ 341.a 212.a
mœnia urbium sancta esse 218.a
mola salsa & farre q̃ in sacris aspergi solerent 135.a
mola salsa q̃d & quomodo fieri solita 132.b
molarum usus q̃diu Romç incognitus 134.a
mollior uitæ cultus à quo repertus putetur 202.b
molonem grçcè declamasse in senatu Ro. 5.a
molossorum reges qui dicti 100.b
monadibus quæ natio diuisa in Per 209.a
moneta aurea unde primum in Persida percussa 315.a
moneta Iuno quç 235.b
moneta q̃diu Romæ nulla 208.b
moneta tempore Homeri poetæ q̃lis 315.b
monetæ etymologia quç 33.a
monetæ Iunonis ædes ubi 55.b
monetæ percussæ millia quot à Cæsare depeculata 254.a
monetaria Ro. imperatorum olim ubi 209.b
monetæ aliquot diuersis gentibus peculiarium descriptio 277.b
monilia ferrea quæ mulieres gestare collo soleant 236.a
monocampi digiti qui 236
monocondylus digitus quis 335.a
monogamos quos esse oporteat sacerdotes

mons à qbus ,p deo habitus 368.b
monstra quõ expiarentur 300.a
mõstri expiãdi apud Athenas mos quis 302.b
monstri marini Theodoro Gazę ui si descriptio 129.a
monstris uisis,qd fieri suetũ 299.a
monstrosæ in bello uisiones 30.a
mõstrosi aut defectuosi partus quõ olim habiti 94.b
monstrosi unde gigni putati 75.a
monumenta pauperum & seruorũ qualia 339.b
manyma regina qui se interfecerit 45.b
mores pessimi quid tandem pariãt boni 340.b
morichũ q̃ quem uocent deũ 315.a
morientis spiritum quis olim excipere solitus 123.a
morionem quis rex per ocium pro delectamento agere soleat 155.b
morionis in triumpho & alibi usus quis 319.b 288.b
morituros aut morientes sedere ubi oporteat,non iacere 123.a
mortalem deum unum & alterum immortalem qui colant 368.b
morte mulctare qua tantum ratione licuerit ciuem Roma. 151.a
morti deo qui tẽpla dicauerint 20.b
morti destinati ubi absq; morte plectantur 120.a
mortis autorem sibi neminem esse debere 303.b
mortis,in iudicio lato notula seu literæ quæ 119.a
mortui,in Aegypto q̃ oratione ante sepulturam ,p̃sequi soleãt 126.b
mortui in Aegypto quõ humari cõ sueuerint 110.b
mortui quõ una litera & qua indica ri soleant 119.a
mortuis inferias dandi,seu parentãdi tempora quæ 298.b
mortuo cui triũphus exhibit? 319.b
mortuos quæ gentes lætitia prosequantur 93.a
morum præfectus quis 353.a
moschus Antimolus quàm fuerit frugalis 133.a
mosynœci quõ regem delinquentẽ mulctent 132.b
mothona urbs quæ,& quid ibi Philippus Macedo 361.b
p q̃u olim in clypeis insigne 355.b
mugile q Athenis plecterent 169.a
mugitus boum inter immolandum quid præsignet 137.b
mugonia porta q̃ aliàs dicta 210.a
mugonia unde dicta 211.b
mulæ cum curru,quibus olim nummis incussæ 209.b
mulæ partus incertus quid aliquando portenderit 106.b
mulæ partus qd portendat 264.b
mulæ ubi uulgo pariant 295.b
mulctæ pecuniariç certam apud Romanos fuisse summam 117.b
mulctarum differentiæ ibid.
mulctaꝝ militariũ differẽtia q̃ 70.a
muli & equi quot à quibus tributi nomine dati 233.b
muli ubi nulli educentur 295.b
muliebres uestes cur quidam in luctu induant 123.b
muliebri ueste ubi sponsum indui oporteat 56.b
muliebris fortunæ phanũ ubi & cur ædificatum 19.b
muliebris uestitus discrimen 276.a
muliebrium calceorum species aliquot 276.b
mulieres an apud ethnicos castra sequi solitæ 18.b 19.a
mulieres an & quando primum in senatum admissæ 202.a
mulieres an &quõ cum uiris cœnarent 285.a
mulieres cũ feriis publice depugnasse 349.a
mulieres in charorum funere iniçere in pyram solitæ quid 126.a
mulieres in Thracia q̃ uiris qua de causa odiosæ 74.b
mulieres nudas epulis introducere, quale 286.a
mulieres quædam Germanis ut deę cultæ 202.a
mulieres quando & cur primum in funere laude prosecutæ 127.a
mulieres quibus in sacris mutuo se conuiciįs incessere,sacrum 74.a
mulieres Romanæ an usæ prȩnominibus 15.b
mulieres seorsum à uiris quibus in sacris procederent 299.b
mulieres Spartanę quõ incedãt 57.a
mulieres tonsis esse crinibus quid sibi uelit 123.b
mulieres ubi circuncidantur 93.b
mulieres ubi cũ hircis coeant 203.b
mulieres ubi ex equis pugnent, uiri pedibus 361.b
mulieres ubi maioris autoritatis q̃ uiri 202.a
mulierib⁹ Augustis etiam custodes siue satellites fuisse 357.b
mulieribus capita in sacrificijs uelãda esse 213.a
mulieribus etiam lictores habere permissum 44.b
mulieribus per quem deum iurare interdictum 257.b
mulieribus qui reges pro custodib⁹ usi 357.b
mulieribus qui se abstineant in Aegypto 212.b
mulieribus Ro.nisi prænomẽ &nomen fuisse 246.a
mulieribus tẽpla interdicta q̃ 309.b
mulieris à monstro marino stupratæ prodigium 129.b
mulieris ebrium regem occidentis p̃mium apud Indos quantũ 132.b
mulierꝝ cadauera,uirorum qua cautione in rogis addi solita 128.b
mulierꝝ in comitijs rõ nulla 177.b
mulierum in hereis ludis stadiũ seu cursus ratio quæ 252.a
mulierum in incessu differẽtia olim quæ 280.b
mulierꝝ opus olim quod 190.a
mulio in triũpho ductus quis post de Parthis triumpharit 317.b
mullei quales calcei 276.b
mulsi pocillũ q̃ti olim habitũ 132.a
multitudo quõ olim puniri solita p decimationem 70.b
mulus Marianus,quid 268.a
mulus quoꝝ sacroꝝ uictima 296.b
mumartius sub Tullo Hostilio quã præfecturam gesserit 352.a
mundanus annus quis 161.b
mundus Diogeni quid 89.a
mundus patere qñ putatus 222.b
mundus uniuersus quõ & ubi p tres Saturni filios diuisus 310.a
munera militib⁹ dari solita q̃ 218.219
munera triumphantis qualia, & qbus exhiberi solita 321.b
municipes qui qua de causa aliquãdo dicti 194.a
municipij ius quibus daretur ibi.
munychia Athenis quid 351.b
munychionis(id est,Ianuarij)undeuigesimo die quid Athenis fieri solitum 149.b
munychionis nomẽ cui detur Athenis mensi 162.b
murænaꝝ cognominatio unde 15.a
murænarum millia quot in qua cœna apposita 321.b
murali quis primus donatus 219.b
muralis corona quomodo fiat 218.b
murani cognomen quibus regibus inditum 4.b
murẽ qui nũmis incusserint 209.b
mures cãdidi q̃d portendant 265.a
mures quõ Aegyptijs aliqñ subsidium tulerint 204.a
muris ciuitatũ, ædificia priuata cur non admouenda 340.b
murium corijs qui se uestiant 278.a
murtia quæ dea uocata 332.b
murtia unde Venus dicta 235.a
mus qui Bœoticè uocetur 21.a
musca cui aliquando pro insigni fuerit 355.b
muscæ cuius templum non ingredi fabulatæ 74.a
muscæ quò ex quibus locis ad tempus cedere acreuerti creditæ 251.a
musea,quarum festa 252.a
museum,qd Alexandriæ dictũ 123.a
musica à quibus uituperata 98.a
musica qbus inuisa,qbus grata 98.a
musicæ honos olim quantus 98.a

muſicæ ſtudium apud ueteres græcos quantum 94.a
muſtelæ omen quale 265.a
muta exta quæ 296.a
mutabilior cothurno, quid 267.b
mutatio caſtrorum qui olim indicari ſolita 18.b
muti qui cuius in tẽplo qua de cauſa facti 74.b
mutia q̃ à quibus dies dicta 223.b
mutialis agger Romæ ubi 333.b
mutina qualis colonia 194.b
mutinino quomodo ſacrificent mulieres 74.a
mutionis porta quæ & ubi 211.a
mutuandi uxores ad tempus apud quos olim ius 40.a
mutuum mulos ſcabere, quid 267.a
mutuum ſanguinem uino mixtum qui qñ bibere ſoliti 243.b
Mybarum ueſtes militares cuius fuerint coloris 30.a
myiodes deus quis 251.a
myniarum imperator quis 54.a
mynias Chryſę filius ubi & cuiuſmodi habuerit æraria 54.a
mynca qui utantur in ſacris 214.a
myrthã Sabæi cur nõ offerãt 216.a
myrrhicinis (ſi recte ſcriptum) uirgis qui uaticinentur 264.a
myrtea corona cui daretur 343.b
myrteæ Veneris ara quæ 332.b
myrti duæ ante Romuli templum, quid portendere ſolitæ 22.b 23.a
myrtũ cuius templo cur inferre nõ licuerit 323.a
myrtum ſuffitionibus adhiberi ſolitam eſſe 302.a
myrtus cui ſacra 213.b
myſi quibus cæremonijs uouere qd ſoleant 158.a
myſorũ galeæ quo ſint ornatu 31.b
myſteria Cereris qualia 350.b

Nabathæorum mos quidam abominandus 40.a
næniæ cuiuſmodi ſit cantio 124.a
næniæ templum cur extra urbem fuerit 55.a
naiadũ ĩ qb⁹ feſtis repſentatio 349.a
nanciſcor quid ſignificet 33.b
nandi q̃ cũ Roma, olim ſtudiũ 30.b
napæa cuius regia 122.b
napęſinis q̃d fuerit ius ciuitatis 194.a
nares totius populi quis rex aliquãdo abſciderit 120.a
narnienſium deus quis 314.b
narualium (alij Narualorum) ponti fex q̃ ridiculo ſit ornatu 64.b
naſamones quo morituros modo ſtatuere ſoliti 123.a
naſi indicia quæ 82.b
naſi mutilatio quibus gẽtibus ſummi ſupplicij loco habita 120.a
naſica quàm oderit ſcenicos 346.a
naſica quid à ruſticis tribubus paſſus 25.a
naſicæ cognomen unde 14.b
naſicæ cur quidam dicti 13.b
naſicæ laus 67.a
naſones unde quidam Romæ cognominati 13.a
naſuti & naſum habere q dicãt 82.b
natales quorundam dies quibus maxime felices 224.a
natalis urbis Romæ dies qs 89.a
natalicia feſta quõ ſeruarẽtur 89.b
natare qui olim diſcerent 93.b
nati cum dentibus qui 14.a
nationum aliquot ſingulares patroni Romæ olim qui 292.b
natorum ſub Delphino natura 87.a
natos recens qui deplorent 92.b
naturę diuerſis gẽtib⁹ pprię q̃ 205.b
naturalis annus quid 162.a
nauales duumuiri qui 144.b
nauales ludi quõ fierent 253.b
nauali certamine qui ſingulariter p̃ſtent 206.b
naualis corona qualis 218.b
naualis prælij ſigna ſeu indicia quo fieri ſoleant modo 172.a
naues luſtrandi ratio quæ 301.b
naues ſingulæ quas ſeu quor⁹ deor⁹ imagines inſculptas gererẽt 172.a
nauis Theſei quanto tẽpore Athenis quõ conſeruata 109.a
nauim infulis ornare in conflictu, quid 172.b
nautæ quibus dijs uota facere potiſſimum ſoleant 159.a
nautar⁹ ſub Cyro ſtipẽdiũ q̃d 360.a
nautiorum cognomen unde 14.a
nauium inſignia & nomina priuata quæ 172
Neapoli cuiuſmodi aliquando eſſe ſoleret publicum certamen 350.a
neapolitani in quorum fuerint Romæ clientela 292.b
neapolitani regni excidium quomodo olim prædictum 143.a
neceſſitatis templum ubi 23.a
necis poteſtas penes quem ſolum Romæ fuerit 115.a
necti ob fœnus qñ prohibitum 11.a
ne decima quidem Syracuſanorum pars, quid 268.b
nefaſti dies qui 223.a
negligentes in re quærenda, ubi & q̃modo mulctari ſoleant 139
nemei ludi qui & quõ inſtituti 251.b
nemeſeos locus quis 84.a
nemeſeos ſimulacrũ quale 236.b
nemeſis cuius deæ nomen 313.b
nemeſis dea qualis 236.b
neocori Aliarci quod olim in clype is inſigne 355.b
neodomadæ qui habiti 360.a
neoptolemi felices uictoriæ 36.a
neoptolemi militare uexillum quale 170.b
neoptolemus cuius filius 52
nepotes unde q̃dã cognoĩati 14.b
neptuno cur fel dicatum 295.b
neptuno ex qb⁹ aĩalib⁹ ſacrũ flãt 135
neptuno q̃ dies Athenis ſacri 150.a
neptunus quorũ olim inſigne 355.b
nequicquã ſapere qs dicatur 269.a
nereis ubi & cui non ita multis ab hinc annis uiſa 129.a
nero Cæſar quo habitu nummiſ ſe incudi iuſſerit 210.a
nero gratiam populare quo beneſcio aucupatus 196.b
nero præcipuę legioni quod nomẽ dederit 8.b
nero qualem militibus dederit aliquando teſſeram 172.b
nero q̃ deditus fuerit ludis 251.a
nero quem menſem iuſſerit uocari 165.a
Neroneum 153.a
nero quid in libertos ingratos ſtatuerit 153.a
nero quid ſignificet, & qui hoc nomine uocati 13.b
nero quod ſacrum ſeu templum cõſcientia ſceler⁹ adire nõ auſus 350.b
nero quot uehiculis proficiſci ſolit⁹, 106.a
neroni mors quõ præſignata 265.b
neroni qñ & quibus de cauſis ſupplicationes decerni ſolerent 299.b
neronis ędilitas qualis 179.a
neronis in iuredicundo mos 364.a
neronis in populum ſpectaculis inhiantem liberalitas 92.b
neronis in triumpho petulantia q̃ta 320.a
neronis quoddam ſtatutum 181.b
nerſilia poſt deificationem quo nomine 313.b
nerua quid in ſeruos quoſdam ſtatuerit 153.a
neruarum cognomen unde 15.a
neſtorida quod poculi genus 131.b
neſyotis tribus quæ 27.b
neugmatica organa quæ 294.a
neuia porta 211.b
neuius poeta qñ & ubi natus 49.a
neuri q̃, & q̃d pro dijs colant 368.a
Nicanor unde qs dictus 68.a
niciç in cõdẽdis mortuis cura 111.b
niciæ nouum ad Syracuſas ſtratagema 18.b
nicias q̃ fuerit aſſiduꝰ ĩ ſenatu 199.b
nicolai Perotti laus ſimul & uitupe ratio 226.b
nicomedis cognomen quorum regum fuerit 4.b
niconta aſini nomen, Auguſto quid 265.b
prædiuinarit 47.a
nidarion quid 85.a
nigri quid præ ſe ferant 13.a
nigrorum cognomen unde 225.a
nigrum albo qui præferant 267.a
nihil eẽ cũ amaracino ſui, q̃d 215.a
nili aq̃ Aegyptijs q̃ ſacrã 214.b

niliacus puluis ad quid olim potissimum conduceret 268.a
nimia ædificia Romæ qd Augustũ timere fecerint 294.a
nimias appellationes quis inhibuerit 353.a
niues rubræ ubi 191.a
nitoribus repefactis qui uinum diluerent 285.a
Nobiles, quibusdam qui 273.a
nobilitas in Perside qua re uulgo interesset 280.b
nobilium à plebe inter barbaros q̃le discrimen ibidem
nobilium apud Germanos quantus respectus 200.b
nobiliũ filiq̃ quot uno sacrificio ubi mactati 369.a
nobiliũ puerorũ insigne quod 96.a
noctẽ tm̃ cõiugia iniri solita 57.b
noctes q̃ diebus p̃ferant 222.a
nocti deo q̃d aial sacrum 136.b
noctis definitio quæ 328.a
noctu an interdiu funera efferri soleant 125.a
noctu, non interdiu, ubi & cur iudicia darentur 118.b
noctu pugnare q̃b⁹ lege uetitũ 361.a
noctu supplicii sumere de sontibus ubi iussum, ubi uetitum 119.a
noctu tm̃ qui pugnent 361.a
noctua quam diuersorum auspiciorum habeatur 265.b
noctua q̃ꝛ fuerit insigne 170.b
noctuam cum facie Mineruæ q̃ nũmis incusserint 209.b
noctuã qui seruis inurant 278.b
noctuas mittere Athenas, qd 268.b
nocturna balnea q̃s cõcesserit 225.b
nocturna sacra fœis licita q̃ 325.a
nocturna sacra quorum sceletũ occasionem dent 349
nocturnæ uigiliæ quõ à Paulo Aemilio ordinatæ 18.a
nocturni cœtus q̃ lege uetiti 328.a
nocturni triumuiri qui 145.a
nodũ in sirpo quærere, qd 268.a
nodus Herculanus cui cingulo innecti solitus 57.a
nolani quo iure fuerint ciues Romani 194.a
nomen dei in quibus expiationibus subticeretur 302
nomenclator quis 81.a
nomenclatore qui candidati uterentur 174.a
nomina donatorum ciuitate, q̃modo mutarentur 193.b
noia q̃bus mutari solita 103.b
noibus quenq̃ suis uenerari, quam olim solenne 81.a
nois eorum qui in deos referrẽtur, mutandi ratio q̃ 313.b
noim pueris indendorũ apud diuersos cõsuetudo quæ 95.b
nomophylaces qui 272.b
nona Maij dies quibus maxime inuisa 223.b
nonæ mensiũ oim quales 224.a
non esse cuiusuis adire Corinthum, quid 268.b
nonis annulus q̃ pretiosus 84.b
nonis unde dicti 245.b
norcia quorum dea 314.b
notæ genitiuæ 84.b
notæ notariorum apud Romanos olim quanto fuerint in usu 105.b
notæ seruis inuri solitæ q̃les 278.b
notis q̃ꝛ frõs signaret 152.a
nouæ legis occasio, non autor, q̃ sit detestabilis 340.b
nouæ nuptæ uestis 276.a
nouember cui deæ dicatus 165.a
nouemuiri Athenis qui 147.a
nouendiale sacrum quod 299.a
nquercã qs duxerit Romæ 38.a
nouo antiquum abrogari 329.b
nouocomenses à quo ciuitate donati, & à q̃ rursum priuati 193.b
nouũ uinũ cui offerendum 137.b
nox in quot horas aut uigilias olim diuisa 225.a
nox media quõ notaret 225.b
Nubarum rex seu deus quàm ridiculus 309.a
nubẽtib⁹ q̃ dea p̃cipue coleret 315.b
nubere multis uiris fœminam olim ubi decuerit 40.a
nubere semel tantum in uita, q̃bus concessum 335.b
nubiles uirgines ubiin forũ productæ auctionentur 38.b
nuces spargere 57.b
nucibus ludere soliti q̃ 156.a
nudas ad templa ducere mulieres q̃ soleant 370.a
nudati maxie p̃liantes q̃ 360.b
nudi qui quõ pugnent 361.a
nudis pedibus prodire, ubi olim uitiosum 277.a
nudis pedibus q̃ quantiq̃ uiri semp incesserint ibidem
nudos certare in Olympicis qui primum docuerint 250.b
nulla ubi deorum templa 89.a
nullos esse deos qui olim sint opinati 368.b 369.a
numa cuiusmodi instituerit sacrificia 135.a
numa quõ annũ distinxerit 161.b
numa quot filios & quibus nominibus habuerit 14.a
numę Pompilij domus quousq̃ Romæ durarit 333.b
numæ regia ubi olim Romę fuerit, & quando perierit 122.a
numæ sacrificia qualia ferè 88.b
numantia à quo deleta 27.b
numãtia cui cognomẽ dederit 67.b
numatius Plancus cuius aliquando discipulus 13.a
numenius quãtis uno loco, nõ uno tempore, uictoriis potitus 36.a
numerandi modus olim q̃s 97.b
numerare gestu manus 22.b
numeris quis principiũ rerum cunctarum tribuat 254.a
numerus apud diuersas gẽtes quantulus tm̃ fuerit 97.b
numerus militum Persis quomodo iniri soleat 30.b
numidæ natura quales 205.b
numidarũ singulis quot essent uxores 38.b
numidarum tabernacula unde fierent 18.a
numidarum uestimenta militaria q̃ fuerint colore 30.a
numidia cui Romano cognomen dederit 67.a
numina in sacris p̃cipua q̃ 215.a
nummarij iudices 92.a
nummi aurei & argentei inuẽtores qui 209.a
nummoꝝ aliquot noia 86.b
nummorum aliquot ueterum propria noia ac signa q̃ 209.b
nundina dea quæ 95.b
nundinæ quales aut q̃ꝛ feriæ 248.a
nundinæ quoto die haberent 133.b
nũdinis quõ olim balnearet 225.b
nuptiæ unde dictæ 56.b
nuptialis annulus q̃lis, & utra manu ferretur 84.a
nuptiarum aliæ atq̃ aliæ apud alios cæremoniæ quæ 39.a
nuptiarum inter ethnicos cæremoniæ quæ 56.57.58
nurcia quoꝝ dea 9.b 314.b
nutu & signis ubi oracula reddi solita 309.a
Nyctegretum quid 158.a
nyctileia sacra quæ 349.a
nyctilopa quid 158.a
nymphades calcei quales 276.b
nymphades cuius urbis portę 212.a
nymphaꝝ in q̃bus ludis repræsentatio 349.a
nysa in Parnaso cui dicata 306.a

OBedientię militaris memorabile exemplum 32
obeliscus quibus aliq̃n nummis incussus 232.b
obesus miles quõ mulctaret 72.b
oblationes infaustæ q̃ 137.b
oblatiua auspicia quæ 261.b
oblõgi oculi indiciũ quod 82.b
obnubere quid 56.b
oboli Græcis qui 232.b
oboli quot siclum faciant 232.a
obolus q̃t cõtineat siliq̃s 86.b 232
obolus unde dictus 232.b
obruti ære alieno pœna & infamia quæ 330.a
obsequentes latrones qui à quo imperatore dicti 359.a
obsequentis Fortunę templũ ubi et

unde institutum 19.b
obseruanda initio anni quæ 162.b
obseruationes aliquot seu cautelę in Circensibus quæ 253.b
obsidionali qs primus donat⁹ 218.b
obsidionalis corona quãti olim habita 218.b
obsigamia iudicia quæ 187.a
obsonia ex auro qs fecerit 286.b
obsonia sponsi quæ 58.a
obsophagus deus quis 315.a
obtestari p Solis iubar, Persis qd 83a
obumbrare solem sagittis in præliando qui soleant 361.b
Occentus muriũ qd portẽdat 265 a
occidentẽ uersus q orent 215.a
occidentem ☧sus qui mortuos in se pulchro statuant 111.b
occidere bouẽ q̃ olĩ capitale 135.a
occidionis templum cui adire uetitum 323.a
occiput qb⁹ natura crinitũ 279.a
ocellatæ nuces quid 156.b
ochi regis auaritia quanta 187.b
ochus q̃ conuicio ab Aegyptijs affectus 235.b
ociosi quõ olim mulctati 139
ocium quibus sit honestũ 275.a
ocrestes q̃ ꝓdigiose Ser. Tullĩ genuisse dicatur 346.b
octacilij unde dicti 245.b
octaua cuiusq; mensis dies, cui Athenis sacra 150.a
octauũ trophæum 35.b
october cui dicatus 163.a
octobri mense quid Athenis fieri solitum 149.b
octobribus Idib⁹ quid miri Romæ fieret ibid.
octogenarij à quo in militiam coacti 29.b
oculi effigies Aegyptijs qd 84.a
oculis clausis qui pugnent 361.a
oculis pictis qui incedant 277.b
oculorum religio & indicia q̃ 82.b
oculos & os morientis claudere solitus olim quis 123.a
Odoratorũ imbriũ in theatris sparsio 92.b
odorum ac picturarũ in scenis profusio quanta 270.b
odorum in triumphis uel accensio, uel sparsio quæ 320.b
Oenoandrũ cuius sit conuentus oppidum 166.b
œtoscyros quis deus 315.a
Offendo quid seu quõ signet 35.b
offensiones pedum quale facerẽt augurium 98.b
offensiões pedũ qd portẽdãt 265.a
offerre terram & aquã, qd 186.a
Ογκιστ Hercules quis 204.b
ogmios quis qbus deus 74.a
Οἰνομάϊ quid 131.b
Olæ ara quanti olim cultus 70.a
olea cui sacra 213.b
olea q̃ turmæ coronarent 343.b
oleæ corona cuius præmiũ 252.a
oleæ ramũ offerre quid 268.b
oleam aut laurum cõburere, uulgo quid p̃ se ferret 302.a
oleastro qui coronarent 250.a
oleastrum arma peperisse 70.a
olena Tigrani aliq̃n qd 54.a
oleum & operã perdere, qd 267.a
oleum in lustrationibus quõ adhiberetur 302.a
oleum in ore gestare, quid 268.a
oleũ ĩ filice dissecto ubi reptũ 255.a
oleum optimũ cuiate 284.b
o literæ effigie quis aliquando ꝓ signo militiæ usus 172.a
olitorium forum 69.a
ollus lœto datus est, qñ & ubi proclamaret 123.a
olympia quid loci sit 249.b
olympias quid, & quot constet annis 162.a 250.a
olympias regina fratri nupta 37.b
olympici ludi q & ubi 249.b
olympici uictoris præmiũ 250.a
olympicorũ ludorũ uarietas q̃ ibi.
olympij Iouis imago q̃lis 204.b
olympionicẽ esse, quanto olim fuerit honori 251.b
olympiorum imaginem q Romam transtulerint 250.b 251.a
olympicum templum ubi 309.b
olympus mons q̃ altus & q̃ multi hoc nomine montes dicti 306.b
Omarij Iouis templum Sybaritis olim quid 249.a
omẽ belli unde Germani sumere soleant 183.b
omina ex iecore quæ 295.a
omina ex pedũ offensione q̃ 98.b
ominis boni indicia ex pullis 48.a
ominis mali signa ex pullis 47.b
ominum ex uolucribus peritissimi qui 262.b
Oneatæ qui dicti 26.b
onerariæ nauis lumina quot 172.b
onochonus fluuius à quib⁹ aliquando epotus 368.a
onomadeus quis, & q̃ prudenter inimicos tulerit 173.b
ὄνου πρὸσ ἀυλὸν, quid 267.a
ὄνου πόκορ ζητεῖν, quid ibid.
Opalia festa quæ 324.a
operimenta lintea eąꝝ q̃ apud Romanos essẽt impenetrabilia 357.b
optanea sacra quæ 136.b
opto capite q sacra facerẽt 82.a
opheltes quis dictus 251.b
ophentina tribus unde dicta 25.b
ophiusæ herbæ natura q̃ 120.a
opi quõ sacrificet 90.b
opiferę uox, cui q̃ difficilis fuerit ꝓlatu 338.b
opigena q̃ dea cur sic dicta 314.b
opilius Macrinus quãtis adulterum pœnis afficere soleat 169.b
opilius Macrin⁹ quibus honoribus sensim ad impiũ uenerit 355.a
opima spolia quoties Romæ relata fuerint 21.a
opima spolia q̃ & unde dicta 21.b
opiniones de principijs rerũ quàm sint uariæ 254.a
opiniões gentiũ de dijs q̃ diuersæ et ridiculæ & impiæ 368.369.370
opiniones uariæ de longitudine ani ni 161
opis deæ cognoĩa q̃ 323.b
opis ædes q̃t & ubi 324.a
opis ædicula ubi 331.b
opis simulacrum quale 323.b
opis templum ubi 79.b
ὀπισθόεν quid 104.b
opisthocomę quid ibi.
opistographa charta quid 104
opisthotonicus morbus qd 104.b
opiter cur qs cognoĩatus 15.a
oppidulis etiã & uiculis singulis suos fuisse deos 314.b
opprobriũ uictis, quid 269.a
ops dea quæ, & quõ illi uotũ fieret 159.a 312.b 323.b
optia mater, cui⁹ aliq̃n tessera 172.b
optimates qui dicti 272.b
optimatũ ĩ theatris loca q̃ 269.b
optimi cognoĩe quis aliq̃n honestatus & gauisus 68.a
optimi quicq; uiri quid olim Athenis passi 151.b
optimũ militẽ instar eq ẽlõginquo petẽdũ, qs rex cẽsuerit 29.b
optimus maximus qs dictus 215.a
optimus quis dicendus 306.a
optimus uir quis aliquando Romę habitus 67.a
opuntij Locri ubi 326.a
opuntiorum põtifices quor, & q̃ di uersa curent 63.b
Ora maritima in saxa mutabilis, ubi 255.b
oracal quis quibus sit deus 315.a
oracula ex somnijs ubi olim captarentur 308.a
oraculi Delphici consulendi & dandi ritus qui 306.b
oraculoꝝ oĩm clarissima olim habita quæ 306
oraculoꝝ p insomnia ratio q̃ 165.a 16.b
ὄρεαμα quid sit 215.b
orandum à dijs quid 15.a
oratæ unde quidam dicti 201.a
orationes p̃meditatas è libellis recitare licuisse 155.a
orca 269.b 270.a
orchestra quoꝝ in theatris olim sedes 165.b
orcini qui 137.a
ordicalia festa quæ 32.a
ordinẽ deserentis pœna 272.b
ordines populi Ro. quot 272.b
ordinis primi ductor, quib⁹ alijs nominibus dictus 8.a

Ordo ciborũ in mẽſa qs 133.b
ordo equeſter quãti olim fuerit pre
ciũ 103.b
ordo ex q̃t militibus cõſtet 7.b
ordo magiſtratuum in re militari
qualis 9.a
ordo rogandi ſenatus qs 200.b
oreſtes q̃ potiſſimum re à furore li
beratus 302.a
orgia quæ cuius feſta 349.b
orientẽ uerſus mortuos in ſepelien
do q̃ ſtatuerent 111.b
orientẽ ☉ſus q̃ orent 215.a
originarij qui 164.a
origines rerũ iuxta diuerſos q̃ 254.a
otis læſi pœna quæ 330.b
orius quis deus dictus 315.a
ornamẽta imperij unde ſumpſerint
Romani 166.b
ornatus flaminis quis 335.a
oronopoli qui 272.b
orphei quot 74.b
orpheum quis quomodo cum Chri
ſto coluerit 338.b
orpheus à q̃bus diſcerptus 74.b
orthiæ phalangis uſus quis 336.b
orthius modulus qualis,& à quibus
in bello uſurpatus 171.a
ortygia cuius inſulæ nomẽ 307.b
Oſchophoria Athenis quid 149.b
oſcines aues quomodo augurij fa
cerent 262.b
oſculandi quotidianus uſus quando
& à quo ſublatus 132.a
oſculari amicos inter ſe, ubi & quo
modo uſurpatum 82.a
oſculum mulieribus quàm & cur ſi
mulatè daretur 132.a
oſſi qui dicti 63.b
oſſiridẽ q̃ iurãdo teſtent 255.b
oſiris à q̃bus maxime cultus 368.b
oſiris Aegyptijs quis,& quõ effingi
ſolitus 204.a
oſtris quale geſſerit inſigne 170.b
oſtris quis q̃bus ſit deus 314.b
oſtrer quis dictus 63.b
oſſib⁹ humanis qui quomodo in ſa
cris uſi 369.a
oſſibus piſcium qui pro domoꝝ ma
teria uterentur 295.b
oſtenſionales q̃ dicti 360.a
oſtenta è cælo,quõ expiarent 299.a
oſtia inferni q̃ & ubi 125.b
oſtia urbs q̃ñ & ubi condita 300.b
oſtraciſmi finis in quo factus 151.b
oſtraciſmos quid ibid.
oſtrearius panis 284.b
oſtreis marinis qui domos conſtru
erent 295.b
Otho præcipuæ legioni quod dede
rit nomen 8.b
orthonem quę res ſola ad imperium
proueherit 345.a
orthonis ridicula quędam lex 270.b
ὄρτυξ quid 236.b
orticulanorum dea quæ 314.b
Oua & mel initio conuiuij dari ſo
lere 133.b 284.a
ouandi cauſæ quæ 343.a
ouãs urbẽ qs primus inierit ibid.
ouanti an equis obuiam procedere,
ſeu comitari liceret 344.a
ouãtis ornatus & ſacra 343.b
ouatio q̃bus concederet 34.b
ouatiõis etymologia & põpa 343
ouem aut pullum rapere quis impe
rator uetuerit 343.b
oues coronatas añ ſe agere, & poſt
mactare qui ſoleant ibid.
oues quõ luſtrarent 301.a
ouicula unde q̃dã cognoĩatus 14.b
ouidij locus q̃dã excuſſus 33
ouilia q̃d Romæ loci ſit 80.b 175.a
ouilli pecoris hoſtia quanti olim ha
bita 135.a
ouinioꝝ cognomẽ unde 12.b
ouis cui immolaret 136.b
ouis quanti Romæ uulgo ęſtimare
tur 117.b 209.a 232.b
ouorũ putaminibus qui domos fa
ciant 293.b
ouũ in quoꝝ ludoꝝ pompa nume
raret primum 350.b
Οὐλαμὸς 8.a
Ozolę qui & unde dicti 326.a
ozolæ q̃ monetę ſigno utant 209.b

PAcem petentes,quid offerre ſo
leant 268.b
pacis ſigna ſeu indicia diuerſis
diuerſa 186
pactolus quale flumen 167.a
pactorum faciendorum inter ethni
cos rationes olim q̃ 243
pacuui⁹ q̃ñ & ubi natus 49.a
padus q̃ nobile flumen 167.a
pæan & proſodia cuius olim dei hy
mni 217.b
pædonomus quid 97.a
pęonicus qs deus cognoĩatus 315.a
pæti cur q̃dã cognoĩati 12.b
pætos habere oculos, laudi an uitio
dandum 12.b 13.a
pagana quædam lex 190.a
paganalia feſta quæ 331.a
palæmon quid dei ſit,& q̃bus alijs
noĩbus dictus 251.a 313.b
palæmonis apud Corinthum ſpec⁹
qualis 257.a
palæſtra qui ſe quàm maxime exer
cere ſoliti 97.a 156.a
palæſtra q̃ ualerent 206.b
palæſtras q̃ nũmis incurerẽt 209.b
palã cibũ capere cur olim & q̃ in uſu
fuerit 133.a 284.a
palamedes quẽ ludũ reperit 154.b
palaria quid 31.a
palatiar quid 331.a
palatij p̃fectura quãti habita 353.a
palatina trib⁹ unde inſtituta 25.a
palatini ludi qui 351.a
palatinus mons unde dictus,& quã
uaria eius etymologia 332.a
palæualis flamen à qua dea cogno
minatus 334.a
pale quod ludi genus 155.b
pales quorum dea 89.b
pali unde ſacra fiant 301.a
palibroti qui aliqñ dicti 4.b
palilia cuiuſmodi ſacra 324.a
palilia quõ ſeruentur 89
palla quorum ueſtis 276.b
palladium forum 69.b
palladium quid,& à quibus cuſtodi
ri ſolitum 260.b
pallantis Claudiorum liberti quan
ta ſuperbia 81.b
pallas quoꝝ p̃cipua dea 314.a
palliũ q̃bus peculiare 274.b
pallor dea qualis 20.b
palloris phana cur intra urbes non
eſſent 55.b
palma ul⁹ palm⁹ q̃t digitis cõſtet 85.b
palmæ q̃bus uictorib⁹ darent 251.b
palmata ueſtis quorum 275.b
palmicum auguriũ quod 264.b
palmulis qui tanquam pane paſſim
uictitent 133.a
palmyrenſiũ regina quid aliquando
noĩs conſecuta 4.a
paludamentũ q̃le Romanis miliți-
bus publice daret 30.a
paludamentũ q̃lis & q̃ꝝ ueſtis aut
inſigne 114.a 278.b 62.b
paludibus qui ſepelirent 111.a
palus quid 31.a
palyſci ara Siculis quid 154.a
pamboœotica ſacra quę 249.a
pamenoth⁹ qs q̃bus menſis 162.b
pamphiloꝝ tribus quæ 26.b
pãphylij quẽ uentũ colerẽt 157.b
pan Aegyptijs quantus 203.b
pan qs & q̃rum deus 159.a
panætolium quid 249.a
panagyra feſta quæ 90.a
panathenęa Athenis q̃d 250.b 351.a
panathenaica q̃truplicia fuerit 252.a
pancratiaſtes quid 130.b
pancratium q̃d 130.b 155.b
pandana porta unde & quo alio no
mine dicta 53.b 210
pãdemus cui⁹ deæ cognomẽ 314.b
pandia cuius dei feſta 252.a
pãdoſiam & Acheruſiũ qs oraculo
uitare iuſſus 307.a
panebiorũ reges quomodo huma
rentur 111.b
panegyres Athenis quid 249.a
panẽ gladio diuiſum, q̃bus olim gu
ſtare ſolenne 56.b
panemius Athenis mẽſis qs 162.b
panes & paniceæ menſæ q̃ſibus ca
niſtris inferrentur 284.b
panes facere quale aut quarum ali
quando opus 133.a
panes ſanguinis guttas ex ſe emiſiſ
ſe,q̃d aliqñ portenderit 107.a
pani quod aĩal dicatum 136.b

panionia ſacra quæ 249.a
pāniſci caput in diffiſſo ſaxo q̃modo inuentum 255.a
panium cuius cognomen 69.b
pannonia in quot & quas prouincias diuiſa 100.b
panos ſtatua qualis 203.b
panum gña quàm uaria & Græcis & Romanis 284.b
panſæ unde quidã dicti 13.a
panthei ſacerdotũ mun⁹ q̃d 64.a
pantomimi à q̃bus Roma eiecti, & à q̃bus reſtituti 130.a
papauerata ueſtis 275.b
papaueris cãdidi ſemen cũ melle & lactuca,q̃ñ apponeret 284.a
papauerũ decuſſione quid quidam tyrannus innuerit 107.a
papeus Scythice quid 89.a
paphia Venus quæ 315.a
paphlagonia in quot & quales partes diuiſa 100.b
paphlagonũ reges q̃ dicti 4.b
papia lex à quo abrogata 228.a
papiliones ex ♈mibus naſci,& ex ſemine papilionũ uermes 191.b
papinian⁹ cuius diſcipulus,& q̃d ſu pellectilis noĩe cõprehẽdat 28.a
papinianus quàm innocẽter à q̃ imperatore occiſus 364.a
papinian⁹ q̃s quãtusve fuerit 363.b
pappas Bithynis quid 89.a
papyraceos calceos q̃ gerãt 335.b
papyria tribus unde dicta 25.b
papyriæ tribus cum Pollia tribu ſimultas quanta 26.a
papyrianum ius quod 362.a
papyri flore ubi coronent diẽ 214.a
papyrij fœneratoris nequitia inaudita 11.a
papyrion⁹ etymologia 14.a
papyri⁹ q̃d primus oĩm fact⁹ 165.b
papyrus ubi naſcat,& quõ tempere tur ad inſcribendũ 104.b
par impar Romę q̃ luderent 156.a
parabiſton 70.a
paradromidæ quid 130.a
paralus q̃ à Pericle defletus 128.a
parameſos digitus quis 236.b
paranymphus quis 56.a
parapatius quon⁹ rex,& qui cognominatus 4.b
paraſanga q̃t ſtadijs cõſtet 86.a
paraſyades unde q̃s dictus 68.b
paratilmos,q̃ quon⁹ pœna 169.a
pardalis pro foribus affixa,Phrygibus quid 292.b
pardorũ pelles quõ in bellis uſę 31.b
parentalia quõ ſeruent 138.a
parentandi mos q̃ diuerſus 298
parẽtes aut cognatos defunctos cõdere,ubi ſumma pietas 111.a
parentum & liberorum appellatione qui contineantur 23
parentum manes qui primitijs cœnar⁹ impartiant 286a
parere quid ſignificet 33.a
pares uictimę q̃b⁹ dijs offerrẽt 138.a
pària aliquot magiſtratuũ ſe inuicẽ reſpicientiũ,quæ 231.a
parianor⁹ deus p̃cipuus q̃s 314.a
paris quõ educatus 106.b
pariturę mulieres quo ex Delo commigrarent 307.b
parma q̃lis colonia 194.b
parma quid 355.a
parmenides quis ac cuias 48.b
parnaſus mons q̃lis 306.b
parochus 57.b
parœnius modulus qualis 171.a
parona quid 172.a
parrici q̃ſtores qui & q̃t 52.b
patricidę q̃ horribiliter in Aegypto plecterent 118.a
patricidij pœna quæ 118
patric⁹ ſeu patricidi⁹ q̃ſtor q̃s 44.a
partes ſacrificij q̃ & quot 216.a
parthenope cui⁹ filia,& cui urbi nomen dederit 50.a
parthenope q̃ miſerè patrũ noſtrorũ memoria afflicta 143.b
parthi quàm ſeuerè punirẽt adulterium 169.b
parthi qualibus in bello tympanis uſi 171.b
parthicorum regum abominandus quidam mos 4.b
parthorũ honeſtiſſima ſepultura q̃, & ea ipſa q̃ execranda 110.b
parthor⁹ reges quid in uotis emittẽ dis adhibere ſoliti 158.a
partium domus ordo ſeu diſpoſitio qualis 293.a
partiũ phalãgis catalogus 337
partubus mõſtroſis q̃d fieret 300.a
paruæ Fortunę ædes à q̃ dicata 19.b
paſcentes aues uidere, quid portenderet 264.a
paſithea quæ 238.b
paſſus ,pprie q̃d ſit 85.b
paſtophorum quid 63.b
paſtorum deus quis 159.a
patareũ oraculũ & tẽplũ q̃le 308.a
pater patratus q̃s,& quod eius munus 244.a
patræ,cuius regionis urbs 166.b
patres initio q̃t in ſenatũ lecti 197.a
patres plurimorum liberorũ quàm honorati olim 187.b
patres ubi filiolos ſuos anteq̃ ſeptẽnes ſint,nõ uideant 94.b
patri filiũ uouere ſeu deuouere q̃ndam licuiſſe 158.b
patrij dij qui 314.a 370.a
patrios deos q̃ cur nõ haberẽt 314.b
patris quãta olim in filios poteſtas 326.b 327.a
patritiatus ordine donati q̃ 202.a
patritij ad plebem q̃ & quõ & cur tranſierint 365.b
patritij qui dicti 197.a 272.b
patritijs quomodo ad plebẽ tranſire licuerit 203.a
patrocli cadauer quorum capillis ex cur opertum 123.b
patroni clientem deſtituentis pœna quæ 329.a 315.a
patrous deus quis dictus 22.b
patutius pater quis 340.b
paucitatẽ regũ quis philoſoph⁹ maxime probarit 18.a
pauli Aemylij filij quot, & q̃d ipſis acciderit 67.b
pauli Aemylij inſtitutum 188.b
pauli Aemylij in uxorẽ ſuam repudiatam dicterium q̃d 155.b
pauli Aemylij uel conſtantia uel ſuperbia 69.a
pauli baſilica ubi & q̃ti taxata 28.a
pauli de ſupellectile ſentẽtia 318.b
paulus Aemylius quãtum ex Macedonia auri Romæ intulerit 318.b
paulus Aemylius quo bñficio populum Ro.affecerit 139.b
pauões quis inter Romanos ſibi uti deo immolari iuſſerit 136.b
pauonis ſurrepti quas quidam pœnas dederit 72.a
pauperras quando primum Romæ probro haberi cœpta 134
paupertatis deæ ſacellum ubi 20.b
paupertatis laus 133.b 134.a
paupertatis phana cur extra urbes fuerint 55.b
pauſaniæ frugalitas quæ 284.a
pauſanias quàm mirè aliquando de Lydis uictoria potitus 22.a
pauſanias quõ morte mulctat⁹ 153.b
pauſicape qui olim plecterent 152.a
Peceucij qui 49.a 82.b
pectus cui deo ſacrum 339.b
pecudum ſepultura quàm quibus olim religioſa 209.a
pecunia unde dicta, & à quo primũ facta 209.a
pecuniæ Athenienſis nomina aliq̃t 209.b
pecuniæ quõ in populum à Cæſaribus ſparſæ 92.b
pecuniam ludere quibus tm̃ ludis licuerit 155.b
pecuniã milites ſuã pugnæ tẽpore ubi deponerent 173.b
pecuniam mortuo in loculis qui aderent 110.b
pecũioſi q̃ lege nobilib⁹ p̃lati 270.b 215.b
pedalij qui 66.a
pedamen quid 102.b 199.a
pedarij ſenatores qui 66.a
pedatio quid 82.b
pedes cui deo ſacri 280.b
pedes ire Perſis quid 206.b
pedeſtri certamine q̃ potiſſime ualeant 264.b
pedeſtria auguria quæ 214.b
pedibus nudis eſſe & coma tonſa ſacrificantem oportuiſſe 186.b
peditibus quæ ſecum ferenda

peditatu q ualeāt & egtatu 361.a
peditū in bello cātus seu instrumentum musicum quod 171.a
pedum osculatio 85.b
pegasum q nūmis incuterēt 209.b
pegmata quanta in triumphis ferri soleant 318.a
pegmata, quid 294.a
peiū Phrygiæ Deiotaro qd 54.a
pelargus cur qs dictus 68.b
pelasga q̄ dea cognoīata 314.b
pelasgicū q̄ pars athenarū dicta 331 b
pelatæ qui dicti 154.a
pelias quō educatus 106.b
peligna cohors q̄ 356.b
pellena cuius regiōis urbs 166.b
pelles hœdinę quo olim nomine dignatæ 105.a
pellex cuius deæ aram tangere uetabatur 315.b
pellibus diuersarum ferarū qui maxime in prælijs utantur 361.b
pellibus ferarum qui pro uestibus utantur 277.b
pelices uelut pignora charissima q militiam secum ferant 173.b
pellici in sacris uetitum quid 215.b
pelopidas q̄ pauper & abstinens fuerit 134.a
pelopidas quoties imperatorē gesserit 4.a
peloponesii factiones quæ 175.b
peloria festa quæ 90.a
pelta è cælo cui in manus delapsa fabuletur 42.a
pelta quid 355.a
peltarū duodecim custodes q 42.a
peltari qui 355.a
peltastę qui dicti ibid.
penates ab Aenea aduecti, quid fuerint, & ubi custodirent 260.b
penates dī qui 312.b
penestæ qui uulgo Thessalis dicerētur 154.a
Pennæ uariis distinctæ coloribus, q̄bus p̄ciuitis fuerint 31.b
pēsa tractare ubi sit uirorum opus, non mulierum 190.b
Pentapharmacū quis primus excogitarit, & unde cōstiterit 286.b
pentathli qui 155.b
pēathlō seu pēathl'o qd 155 b 252 a
penula quorum uestis 274.a
penulæ q̄ sumerent 280.a
penulis q̄bus uti p̄missum 201.b
peplum Mineruæ q̄ ferret 250.b
peplum quo imperatores Græcorū donarent, quale & quid 35
per discessionem quomodo sententia ferretur 199.b 200.a
per quàm diuersas res à diuersis iurari solitum 255.b
pdicib' alicubi eē corda bina 295.b
perdicum Bœoticarū præscripta in aēre meta 204.a
pduellionis diē dicere, qd 144.b
peregrinatio magnorum aliquot uirorum, qualis 316.a
peregrini quàm quib' odiosi 195.b
peregrinis nomina Romana qs interdixerit 195.b
peregrinos urbē Romanā usurpantes quis securi pcusserit 193.b
peremptalia fulgura quæ 262.a
perenna unde dictum 148.b
perennæ cur & q̄ñ sacra fierēt ibid.
pfecta hostia q̄ñ diceret 216.b
pfidiæ q populi maxīe dediti 257.b
perfricasse faciē q dicerent 83.a
pergamenarum chartarū usus & appellatio 105.a
pergami thesauros suos quis rex reconderet 54.a
pgamū cui' aliq̄ñ fuerit regia 122. b
periander (si recte scriptū) q̄ de causa lapidatus 53.b
piādri laus simul & tyrānis q̄ 107.b
pericles qd primus fecerit 127. a
picles è q̄ fuerit curia 24. b
periclis cognomē q̄d 68.b & contra suā ipsius legē conat' 195.a & de filij morte luctus 128.a & lex 195.a & trophæa quot 35.b
periuri quō olim quasi diuinitus deprehēderent & punirent 257.a
periurij pœna quæ 350.a
pnicios us ciuis quis 218.a
perpenna consul externus, de quo Romæ triumpharit 317.b
perpenna quō prius consul quàm ciuis Romæ fuerit 228.a
pſę an unq̄ Romę seruierint 154.b
persæ quomodo urbes in curias diuiserint 27.a
pſæpolis quor̄ regia 122.b
persarū arma qualia 355.b & de us p̄cipuus q̄s 89.a & incestus cū sororibus q̄ridianus 37.b & in sepeliēdo mos 111.a & insignia militaria q̄ 170.b & milites quàm essent abstemij 132.b & natura q̄lis 205.b & quanta apud Marathonē strages 366.a & uestitus quis 277.b
persas captiuos quis impe. nummis incusserit 210.a
persas, ebrios de rebus maximis cōsultare 200.b
pſis chariſſimū quid 173.b
prinacis Cęsaris tessera q̄ 172.b
pertinax Cæsar quàm modice cœnaret 287.a
peruigilia in q̄bus ludis fierēt 350.b
perusia cuius regiōis urbs 166.b
pes q̄t palmis seu digitis cōstet 85.b
pescēnij frugalitas quanta 104.a
pessinuntia dea q̄ 313.b 315.a
pestifera exta et fulgura 295.a 262b
pestilentia quō aliquando Romę sedata 9.b
pestilentiæ sedandę causa dictatorē creari solitum ibid.
petalismus qd q̄bus esset 151.b
petaminarij qui sint 87.a
petauri ludus quis 156.a
petauristæ qui ibidem
petere militię ut liceat defunctos sepelire, qd p̄ se ferret 186.a
petilij lex in ambitū q̄ 147.b
petitij cuiusdam quàm uer̄ de Pompeio somnium 164.b
petoritum quid 105. b
petreij satellites qui 357.a
petreij simulacrū q̄s tyrānus in triumpho duxerit 318.a 319.a
Phæcasij qui dicti 64.a
phaënnis q̄lis ,pphetissa 144.a
phaēton in quem fluuium præcipitatus 280.b
phæus color qualis 125.a
phalangis descriptio ac partes quæ 337. a
phalangitæ qui 336. b
phalangū non eundem semper fuisse numerum 337.b
phalanx ex quot cōstaret 336.b
phalaridis ī Zenonē tyrānis q̄ 48.b
phalerina tribus quando ueteribus addita 25. b
phalicus quid 97.b
phana aliq̄t sanctissima oli q̄ 309.b
phaneus cuius dei nomen 315.a
phanionas q̄s Græci uocent 45.a
phara oppidum ubi 166.b
pharaones qui dicti 5.a
phasidis fluuij arbores q̄le sudarent unguentum 39.a
pherecydes qd primus inuenisse putetur 105.a
phiala quæ uasis species 131.b
phiditia quæ quorum festa 285.b
philadelphi laus & parricidia 5.a
philadelphus uñ qs dictus 68.a
philelphi contentio de ludo literario Ciceronis 36.b
philena q̄ aliàs dicta 313.b
philinus Epicureus quàm fuerit frugalis 133.a
philipomenes quoties imperatorē gesserit 4.a
philippeis incussa signa quæ 209 b
philippi Macedonis tabernaculum ubi & quō fieret 18.a
philippo q̄ dies quàm maxime fausta 223.b
philippus Cæsar, quàm solēnes ediderit ludos 348.b
philippus ubi alterum oculum sagitta pdiderit 361.b
philator Græce quid 93.b
philolaus cuius discipulus 48.b
philolaus quor̄ legislator 326.a
philomator qs rex dictus 5.a
philomenes cui aliq̄ñ uati palmam publice p̄ripuerit 350.a
philomenes q̄r̄ reges dicti 4.b
philonides q̄ insignis cursor 87.a
philopator qs rex dictus 5.a

philosophi cõitatem uxorũ introducentes,qui sint 169.b
philosophi deum nullum esse dicentes,qui 368.b 369.a
philosophi Grgcis quanto in precio fuerint 206.a
philosophi qui quàm diuersa de rerũ principijs senserint 254
philosophica uestis quæ 275.b
philosophorũ aliquot uestitus qualis 278.a
philyra(forte phylira)qd 105.a
phiton qs rex cognoïatus 5.a
phoca quale oppidum 167.a
phociõ quàm acerbos habuerit militiæ delectus 29.b
phocionis ira,mors,sepultura,pauptas,magnanimitas 195.b.339.b 4.a 134.a 174.b
phœbades ubi & quomodo respon sa darent 306.b
phœbe cuius deæ nomen 315.a
phœbo qui dies sacri 150.a
phœbus cuius dei nomen 315.a
phœnices qualibus olim & literis et chartis usi 105.a
phœnicopteros quis Rom. sibi ut deo mactari iusserit 136.b
phœnicum sacerdos quàm splendide incedere suetus 64.b
phœnicum uirgines quàm impudice dotẽ mererent 39.a
photinus cuius occidẽdi autor 5.b
phrenas Græci qd uocent 294.b
phrenetici quõ uocum concentu resipiscant 78
phryges natura quales 205.b
phryges q̃ odiãt fures 119.b
phrygiæ deæ quõ sacrificaret 136.a
phrygiata uestis uñ inuenta 275.b
phrygiones qui dicti 190.a
phrygius canẽdi modus q̃lis 171.a
phthioticæ Thebæ q̃ 308.b
phylactus qs magistratus 121.a
physiognomia ex oculis 62.b
physios uñ qs cognoïatus 68.a
phytij qui 231.a
Piaculare sacrũ q̃modo à Lydis fieri solitum 301.b
piacularis auis auspiciũ q̃d 263.b
piacularis porta uñ dicta 211.a
picea arbor qualis 128.a
picẽtes quõ ꝓpter fœdus cum Hannibale mulctati 358.b
pici martij auspiciũ quale 263.a
picta scuta q gestarent 355.b
pictoris nomen Fabio unde 14.b
pictura celebres q 206.b
picturæ certamẽ publicũ ubi 252.a
picturas inuersas quis imp. quomodo uenditaret 288.b
picum q cui offerant 136.b
picũno à q̃bus sacrificet 95.b
picumnus 370.a
picꝰ à siniſtra,cuius augurij 263.b
pietas,cuius aliq̃ tessera 172.b
Pilę ludus qs & q̃n fuerit 155
pilani qui 183.a 355.b
pilarum differentia q̃ 155.b
pilarum & effigierum in compitis suspensio unde 90.a
pileati qui quõ pugnẽt 360.b
pilentum quid 105.b
pileum capiti detractiũ, ac rursus impositũ ab aqla,qd 262.b
pileum in hasta ꝓponi, quid significaret 173.a
pilosa q habuerint corda 295.b
pilũ qd,& quibꝰ ꝓpriũ 183.a 355.b
pilumni q & unde dicti 12.b
pilũno à q̃bus immolaret 95.b
pilumnus 370.a
pinarij q,& q̃bus sacris oparẽt 73.a
pinarij unde orti 14.a
pinciana porta quæ 211.a
pindarus à qua poetria quoties publice uictus 350.a
pindarus quomodo ab Alexandro honoratus 292.b
pindenissus ubi & quid sit 60
pinea q uictores coronarẽtur 251.b
pingendi ars q̃ olim celebris 93.b
pingues ad militiã inepti 29.a
pinus cui sacra 213.b
pira q̃bus frumẽti loco sint 153.a
pisani q̃d haberẽt ius ciuitatis 194.a
piscatorij ludi qui 351.a
pisces auspicijs utiles q 48.a
pisces non squamosi, q̃bus cœnis interdicti,& cur 127.b
pisces quales qui cui (etiam si neget Hen. Agrippa)immolarẽt 136.b
pisces q pro dijs colant 368.b
piscibus etiam tangendis qui abstinerent 335.b
piscibus qui augurent 264.b
piscibus q ut pane uictitẽt 133.a
piscium sub signo nati,quales 87.b
pisidæ qua afficerẽt adulteros ignominia 169.b
pisistrati statutũ q̃ddã piũ 220.a
pisistratus cuiꝰ esset curiæ 24.b
pisistratus quàm astute tyrãnidẽ arripuerit 108.a
pisones unde dicti 12.b 132.b
pisonis cuiusdã uinolẽtia q̃ 352.b
pistores q̃diu Romę nulli 132.b
pistores unde dicti ibidem
pistoris Iouis ara q̃ 331.b
pistoriũ forũ Romæ ubi 69.b
pistrino q plecterent 152.a
piraci qui dicti 27.a
pitanites cẽturia Antonino q̃ 360.a
pitaneta cohors 8.a
πίθηκος χέρσον οὐχ ἁλίσκεται, qd 268.a
pithecusa insula qñ & q facta 50.b
pitho q̃ quibus uocet dea 314.b
pithœgia q̃le festum 325.a
pittacꝰ temulẽtos q mulctaret 132.b
pittaci cognomen q̃le 68.b
pituita quõ sisti putaret 94.a
pityocampa quid 66.b
πίτυς 13.a
pius unde quis cognoïatus 284.b
Placentæ aliq̃t gña 194.b
placentia q̃lis colonia 194.a
placẽtinæ q̃d ius ciuitatis 364.a
placita principũ quando pro legibꝰ haberi cœpta 215.b
plagiolos quid,& unde fiat 13.a
planci unde uocati 346.a
planipedes qui ĩ scenã ꝓdirẽt 228.b
platæensiũ principi uetita q̃ 129.b
platinę laus ac studium 117.b
plato q̃ leuem delictis omnibus pœnam statuerit 130.b
plato quantus athleta 326.a
plato quoꝝ legislator 316.a
plato quo tẽpore uixerit 133.b
platõis bellaria 284.a cœnæ 254.a mentẽtia de principijs rerũ 254.a ignitudo quõ ꝓnũciata 264.a opinio de larib⁹ & lemurib. 313.a pia q̃dã sua 303.b ridẽda opinio 169.b
plaustrum quid 13.a
plauti & Ploti unde dicti 105.b
plautus ubi & q̃modo sibyllas imitatus 144.a
plebe q nõ cõprehendant 362.b
plebeij cẽsores primi qui 365.b
plebeij ludi quales 350.b
plebeij magistratꝰ q̃bus illiciti 365.a
plebeij qui dicti 272.b
plebeiꝰ cõsul primꝰ q̃s 12.b 365.a
plebeiꝰ quõ à cẽsore notaret 139.a
plebiscita q̃ seu quid 6.b 362.b
plebiscita quos teneant 198.a
plebiscitorũ & legũ differẽtia 362.b
plebs qñ cõsulatu excluſa 112.b & qñ rursum potita 113.a
plebs quõ p cliẽtelas diuisa 292.a
plectendi fontes Spartanis mores qui 119.a 85.b
pletrum quid 11.a
plotij fœneratoris inhũanitas ac nequitia quanta 104.b
plũbeis libris qd inscriberet 117.a
plũbo resoluto qui necarent 40.b
plumbũ in ripa positũ, qd 38
pluralitas uxorum quibus gentibus familiaris 45.b
plutarchi locus excusit 137.a
plutoni propria uictima q̃ 262.a
plutoni q̃ tonitrua tributa 297.b
plutonis templum ubi & cuiusmodi 23.a 125.b
plutoniũ os quid & ubi 299.a
pluuia lapidea quõ expiaret 211.a
pluuiæ excitandæ modus ibidem
pluuius Iupiter quis 287.b
Poculorum ordo quis 97.b
podismus quid 160.b
pœcile Athenis quid 368.b
pœna à quibꝰ ut deus culta 121.b
pœna sontis q̃to post latã sententiã die sumi solita 47.a
pœnæ aliæ atq̃ aliæ in delinquentes statutæ,quæ

Pœnæ duæ teterrimæ & inauditę in fontes ubi 119.b
Pœnæ militares mitiores q̃ 70.b
Pœnorum deus quis 313.b
Poëtarum certamẽ seu ludicrum qs instituerit 350.a
Poetarum uictima quæ ibid.
Poetico in certamine præmium uictoris quale 252.a
Polemarchi Aetolorum potestas q̃ 147.a
πολιαρχοι Athenis qualis fuerit magistratus 147.a
Polerem Epidaurij quẽ uocẽt 196.a
Poli, quorum nummi 209.b
Politia optima quæ 229.b
Pollex quid, & unde dictus 236.a
Pollia trib⁹ q̃n cæteris addita 25.b
Pollicem premere, iungere, uertere, quid 236.a 269.b
Pollicib⁹ inuicẽ arctissime nexis, expressum sanguinẽ lingere qd 243.a
Pollinctores qui 125.b
Pollinctura quid 127.b
Pollionis bibliotheca qualis 105.a
Pollionis apophthegma 59.a
πολλοὶ κακοὶ, quid 213.a
Polluere ludos quæ & quàm uaria olim putarentur 351.b
Pollus histrio q̃ fuerit excellẽs 15.a
Polluta loca fulminibus ferè tangi 262.a
Pollux utriq; sexui ad iurandũ communis 257.b
Polycrates unde dictus 68.a
Polycrati quis qua de causa amicitię renunciarit 245.a
Polyhistor unde quis dictus 68.a
Pomœrij proferendi qui soli ius haberent 341.a
Pomœrium sanctum quod 340.b
Pomona dea quæ 334.a
Pomonalis flamen quis ibid.
Pomorum deus & dea qui ibid.
Pompa in funere olim quæ 124.b
Pompa triumphalis quot aliquãdo dies duraret 320.a
Pompeij contra Cæsarem tesseræ q̃dam 172.b
Pompeij curia cuius morte infamis 24.a
Pompeij erga Possidonium reuerentia & modestia quanta 44.b
Pompeij frons & os quale 82.b
Pompeij in triũpho superbia 320.a
Pompeij lex in ambitiosos q̃ 147.b
Pompeij in annulo signum q̃d 84.b
Pompeij modestia 3.b 45.a
Pompeij nomẽ, cui legioni fuerit in clypeis insigne 355.b
Pompeij theatrum quale 234.b
Pompeij trophæa 36.a
Põpeio clades quõ p̃signata 264.a
Pompeio quid præ omnibus Romę contigerit 34.b
Pompeius Magnus à quo & per q̃s fraudulenter occisus 5.b
pompeius q̃ leui de causa affectati regni suspectus 45
pompeius qua in re à Cæsare de imperitia taxatus 185.b
pompeius qui appellarit præcipuã legionem 8.b
pompeius quid contra legem à se latam fecerit 121.a
pompiliana curia 24.a
pomponij Attici domus ubi 335.b
põponij de supellectili sentẽtia 28.a
pomponiorum nomen unde 14.a
pomponius Lætus quid (si dijs placet) aliquando inuenerit 112.b
pomptina tribus q̃n cœperit 26.a
ponderum aliquot nomina 86.b
pondo quid 233.b
pons olim sacer habitus quis 61.b
pontia tribus unde dicta 25.a
ponticorum regum noia q̃ 5.a
pontifex maximus quis 61.a
pontificatus quibus cum magistratibus simul esse poterat 62.a
põtifices an immunes fuerint à contributione pecuniaria 63.a
pontifices initio creari soliti q 62.b
pontifices minores qui dicti 63.a
pontifici ad uidendũ illicita q̃ ibi.
pontifici maximo iurare quomodo licuerit 257.b
pontificis etymologia 61.b
põtificis maximi munus ibid.
pontificius honor quantus 62.a
pontificum numerus apud Romanos olim quantus 61.a
popæ in sacris qui 216.a
popilij Lænatis mirum seu ridiculũ factum 13.b
poppysma quid 262.a
popularia sacra quæ 324.a
populi p̃rogatiua potissima q̃ 198.b
populi purgandi seu lustrandi mos quis 301.b
populo qui comprehẽdantur 362.b
populorum in Albano cõuenire solitorum catalogus 249.b
populus cui sacra 213.b
populus Roma. in quot turmas diuisus 174.a
porca cui immolari solita 136.a
porcalis tribus quæ 26.b
porcia Catonis filia, q̃ dilexerit uirũ suum, & quàm uiriliter seipsam interemerit 303 b
porcij unde in ciuitatẽ allecti 195.a
porciorum nomen unde 12.b
porcus quibus dijs sacer 136.b
porcus quibus ex omni scrofarũ numero debebatur 63.b
πόρκικοι qui 329.a
pornopion Apollo ubi cultus 21.a
porrici hostia quando diceret 217.a
porrũ à quibus numẽ habitũ 256.a
portæ castrorũ q̃t esse debeant 17
portæ urbis Romæ quot 210.b
portæ urbiũ cur sanctę nõ sint 341.a
portarum apud exteros cognomina aliquot propria quæ 212.a
portarum castrensium noia q̃ 17.b
portarum Romę multitudo ac nomina 210
portenta aliq̃t mira 106.b 107.a
portic⁹ cẽtenarię seu miliarię q̃ 157.a
porticus Ro. q̃ uariæ fuerint 160.b
porticuũ apud diuersos noia q̃ ibi.
portis q̃t Roma initio cõtẽta 210.a
portoria noua statuere quibus potestas fuerit 139.b
portuensis porta q̃ aliàs dicta 211.b
portũno deo qui ludi fierent 251.a
portumnus quis deus 313.b
porus rex quale gesserit militiæ signum 170.b
possideo (si recte scribitur) quis quibus sit mensis 162.b
possidonius quanta à Pompeio reuerentia affectus 44.b
postẽ teneri in dedicando, ubi necessariũ & ubi non necessarium 338.a
posthumi q & unde dicti 15.a 245.b
postica regio auguribus quæ 282.a
postliminij ius 192.b 193.a
postuerta dea 20.b 370.a
postuertæ à qbus immolarẽt 95.a
postularia fulgura quæ 262.b
potandi ratio in conuiuijs solennib⁹ quæ 285.a
potina 370.a
potinæ deæ qui sacrificent 95.b
potitij q, & q̃ sacra curarint 75.a
potitiorũ genus quis extinxerit ibi.
potnienſis in Bœotia fontis miraculum quod 310.b
potus ueterũ quis esset 132.a
Præcentoriæ tibiæ quæ 171.b
præcidanea porca quæ 136.a
præcimitator quid 335.a
præcincti, quales olim habiti 32.a
præcipites, cui⁹ satellites dicti 357.a
præcipui quibusdam dij qui 312.b
præco & accensus unde fieri cõsueriṅt 43.b
præcones à qbus honoribus prohiberentur 345.a
præcones in uendendis captiuis qd proclament 146.b
præconis officium 43.b
prædator Iupiter quis 158.b
prædicere in contractibus uenditorem quæ oporteat, quæ non 305
præfatio in sacris olim quæ 213.a
præfecti ex quibus fierent 352.b
prefecti in Olympijs q̃t & quõ 250.a
præfecti uigilum cura quæ 145.a
præfecti urbis officia quæ 352.a
præfectorum & Romæ & alibi q̃ta diuersitas 352.b 353 a
præfectura prætorij à quo & quib⁹ traderetur 231.b
præfectura urbis intermissa quoties & reuocata 352.a

præfecturæ origo quæ 352.a
præfecturam urbis qui ſub quibus regibus geſſerint ibi.
prę̃fectus caſtrorum cui ſine medio ſubſit 9.a
præfectus Latinarum quis 352.b
præfectus urbis ad qd crearet 351.b
p̃fectus urbis ſub Romulo qs 352.a
præficę quid olim in luctu facerent 124.b
prægnās ſus quàm ſit ſacrificijs apta 136.b 137.a
prægnās ſus quibus quo die mactetur 324.a
prægnantes uictimę quibus tantum ſacris mactari ſolitæ 296.a
præliādi inſtrumẽtis ſeu ornamẽtis q̃ diuerſis diuerſi utant 360.b 361.a
præmia uictoribus in ludis dari ſolita, quæ 250.a 251
prænestini quod habuerint ius ciuitatis Rom. 194.a
prænomina quare inſtituta 245.b
prænomina Romana unde, & quomodo ſcribi ſolita 245
præpetes aues quomodo auſpicium faciant 262.b
præpotẽs q̃ qbus dea uocata 314.b
præſes Aegypti primus quis 5.b
præſidẽ, ſtnito honore, q̃ cautiõe ex puincia diſcedere oportuerit 182.a
præſidiales prouinciæ quæ 100.b
prę̃ſidum licẽtia in ſpectaculis edendis quomodo & à q̃ repreſſa 181.b
præſtãda in uẽdendis reb⁹ q̃ 328.a
præſtites qui dij dicti 312.b
præſul inter ſalios qs appellatus 42
prætexta quorũ fuerit ueſtis 273.b
prætextat⁹ cui, p cognoſe datũ 14.a
prætores bini ubi impitarint 77.a
prætores legatis nõ idigẽtes q 312.a
prætores qñ primum creati, & illorum uis, poteſtas, numerus, officium 75.76
prætoria in caſtris porta quæ 17.b
prætoriæ naui quot Scipio lumina dederit 172.b
prætoriales prouinciæ quæ 100.b
prætoriani milites qui 356.b
prætorianorũ autoritas & uis q̃ ibi.
prætoris in urbe lictores q̃t 43.b
prętoris munus etiam apud exteros fuiſſe 77.a
prętura Aemylij Pauli q̃ prętor morem ſplendida 76.b 77.a
prãdendi in propatulo mos cur introductus 284.a
prandendi ſeu cœnandi geſtus uarij qui 285.b
prandij tempus olim quod 287.b
praſinus equus ubi à quo Cæſare q̃ religioſe tumulatus 340.a
praſſinæ factioni in Circenſibus qui imperatores maximè dediti 255.a
preçia militię olim maxima q̃ 218.a
precioſarum rerum in theatris profuſio 92
prehendere & in carcerem mittere, tribuni plebis eſſe 6.a
presbyterorum aliquot Romæ indigna ſupplicia quæ 322
priami regia quæ & ubi 122.b
priapo q̃d animal immoletur 136.b
priapum & Venerem, quis cui dederit pro teſſera 172.b
primas poſt conſulẽ ſeu imperatorem in caſtris quis haberet 312.a
primipilus quis diceretur 8.a
primipilus q̃t ex uexillis cõſtet 7.b
primogeniæ Fortunę ę̃plũ ubi 19.b
princeps reip. optimus quis 185.a
princeps ſenatus, quis aut quõ legi ſolitus 200.b
principalis uia in caſtris quæ 17.b
principatuum ſummorum q̃ diuerſa apud diuerſos uocabula 228.b
principes deorum ſecũdum alios & alios qui 312.b
principes milites qui, & quẽ in acie locum teneant 184.a 356.a
principia rerum ſecundum diuerſos quæ 254.a
principis imago quõ fingenda 118.b
principiũ anni olim q̃d 161.b 162.a
principum aliquot inſignium prę̃ceptores inſignes qui 96.b
priſciani de talento paruo & magno ſententia 233.a
priuata principum decreta quomodo æſtimanda 364.a
priuata templa uetita 338.a
priuatim conſecratum, ſacrum non eſſe ibid.
priuilegia publica aut priuata ſenatorum, qualia 201.b
priuilegium filiarum aliquot magiſtratuum Romæ quod 146.a
πρὸ quid ſignificet 294.b
probro notatus q̃ haberetur 72.b
probus Cæſar quid ultimus omnium habuerit imperatorum 317.a
probus Cæſar quot ante imperium donis ornatus 219.b
prochyta quõ inſula facta 50.b
proconſul qs & quõ crearet 99
proconſulare officiũ cui primo oblatum 99.a
procõſulares, puinciæ olim q̃ 100.b
proconſularis honor quando interciderit 101.a
proconſulatus inſignia quæ 99.b
proconſulis faſces quot 100.a
proconſulis imperium nõ niſi extra Romam ualuiſſe 99.b
proconſulis intra urbem imperium quando ualeret 100.a
proculorum cognomen unde 15.a
prodeſſe contra uenenum quæ putentur 285.b
prodicus Cęus q̃ fuerit impi⁹ 369.a
prodigialis Iupiter quali ſacrificio placetur 135.b
prodigiũ ex faſcibus laureatis 45.a
prodigorũ ſepultura qualis 339.b
proditores quõ ſepelirentur ibi.
profecturis in bellum quid publice ſolitum præſtari 114.a
profecturis in malitiam Romæ qd fieret 30.b
profeſti dies qui 223.a
proficiſcentium mos olim qs 90.b
phibiti ex Olympicis ludis q 250.b
proiecta ædificia quæ 258.b
proletarij qui 359.a
promacus potando quid ab Alexãdro meritus 287.b
promethea, cuiuſmodi uel ludi uel feſta 252.a
prometheus à quibus uinctus, & à quo ſolutus 74.b
promiſcua balnea ubi 226.a
promontorium Pulchri Scipioni q̃ ſe fuerit omen 265.b
promptuaria cella quid quibuſdam loci fuerit 117.b
promulſidaria quid 151.b
prona qui corpora ſepeliant 339.a
pronubus ſeu pronuba quæ 56.a
procœmio uti aut affectus mouere orator ubi uetitus 118.b
propertij locus diſcuſſus 50.a 51.a
propertius falſo nauta putatus 51.a
prophetæ Iouis in Creta, quàm ſobrie uixerint 212.b
propheriſſæ aliquot inſignes apud ueteres quæ 144.a
propinatio in ſacris quõ fieret 216.a
proprætores qui 100
propria diuerſis olim arma q̃ 356.a
propriæ Fortunæ templum 20.a
propudium ubi ſit conuicij uocabulum 235.b
propulſare iniuriam nullo non die licere 225.a
proquæſtores qui 100.b
prora & puppis quid 267.b
proram nauis qui nummis incuſſerint 209.b 233.b
proſa dea 20.b
proſæ à qbus olim immolarẽt 95.a
proſæ orationis inuentor qs 105.a
proſcribere qua ratione cenſoribus ſolis non liceret 139.b
proſerpinæ propria uictima q̃ 137.a
proſodion quid 217.b
proſperæ Fortunæ templum ubi & unde dicatum 19.b
proſtitutæ quantum uectigalis Cali gulæ darent 196.b
protagoras quorũ legiſlator 326.a
proteruia quod ſacrum 137.a
prothyrum quid 294.b
prouincia prima oĩm facta q̃ 194.b
prouinciæ inter conſules quõ partiri ſoleant 114.a
prouinciæ quàm diu à Iulio præſidibus obtineri decretæ 182.a
prouinciæ differẽtia olim q̃ 100.b

prouocationes à quo tyranno inhibitæ 181.b
prouocationis iniquæ mulcta quæ 181.a 182.b
pryranes qui 113.b
Psallendi & saltandi studium quib⁹ probro obiectum 98.a
psamerychus quo disposuerit exercitum modo 185.a
psaphon q̃rũ & q̃ ridiculus de⁹ 313.b
psylli quomodo puerorum indolẽ experiantur 94.b
Ptera Babylonijs quid 332.a
πτερόφορους quos Græci uocent 45.a
pulsana q̃ sit salubris 284.b
Pœmbarorum rex seu deus quàm ridiculus 309.a
ptolemæi bibliotheca quot uolumi num fuerit 105.a
Ptolemæi cum sororibus suis incestus 37.b
Ptolemæi qui reges dicti 5.a
Ptolemæorum origo, successio & interitus 5.a
Ptolemæorum ultimus quis & quẽ occiderit 5.b
Ptolemæus Lagus seu Lagi filius, qs factus sit 5.a
Publica loca locare quorũ olim fuerit 139.b
publicæ feriæ quæ 296.b
Publicani quanto olim in precio fuerint 103.a
Publicani qui dicti 103.b
Publiciæ tribus acceptatio 26.a
Publicola q̃ auxerit senarum 197.b
Publicola qd primus Romæ fecerit 126.b
Publicolę lex de ,puocatione q̃ 181.a
Publicolæ pro ciue prouocante lex qualis 176.b
Publicum hospitium, quid carceris à quibusdam dictum 117.b
Publicus seu Publicius uicus unde dictus 80.a
Publipores unde dicti 245.b
Publius Mimographus quo in certamine victor fuerit 350.a
Pudicitiæ patritiæ sacellum 69.a
Pudicitiæ statua à qua solum tangi licita 80.a
Pudicitiarum plebeię & patritiæ arę ubi 80.a
Pudor in balneãdo apud Romanos olim quantus 97.b
Pudori deo ara statuta ubi 20.b
Pudoris sedes quæ 85.a
Puella marinæ cui non ita multis ab hinc annis uisa 129.a
Puellæ ad cuius dei aram flagellarẽtur ad necem 369.a
Puellæ quõ olim docerentur 96.b
Puellæ ubi & quõ radantur 279.a
Puellatoriæ tibiæ quæ 171.b
Pueri apud Persas quid discãt & Aegyptios 97.a
pueri grandiusculi apud quos olim educarentur 96.a
pueri in quoꝝ deorum templum ad necem flagellarentur 369.a
pueri morientes non lugẽdi q 128.a
pueri nouem annorum miraculum pernicitatis inauditæ 87.b
pueri puellę in cœnis ubi seu quomodo sederent 284.b
pueri qui & an, si moriantur, lugendi 128.a
pueriles aliquot ludi 156.a
puerorũ diuersæ apud diuersos institutiones 92.b 93.a 94
pueroꝝ officium olim q̃d 133.b
pueros in senatum uenire solitos ali quando esse 202.b
pueros militiæ qs adscripserit 29.b
pueros qs deus uexare putat⁹ 95.b
puerperæ ubi uiris decumbentibus ministrent 95.a
puerperij & puerorum apud Græcos ratio quæ 96.a
puerum qui cui deo mactent 369.a
pugiõe breui q maxie p̃lient 360.b
pugnandi præcepta quis primũ Romæ tradiderit 29.b
pugnare extra ordinem iniussu ducis q̃ stricte inhibitum 32.a
pulchrorum familia quæ Romæ fuerit 14.a
pulla ueste conuiuijs interesse cur illicitum 289.b
pullarij mentientis pœna 48.a
pullarius quis 47.b
pullis uestibus interesse ludis illicitum 280.a
pullis uestib⁹ quæ natio militiæ usa 30.a
pullorum è cauea emissorum auspicia 47.b
pullorum Melicorum quantus olim honor 47.b
pullum amiculũ Pompeio qd porrexerit 265.a
pullus unde Fabius dictus 14.b
pulmonis locus & munus, & omina quæ 295.b
puls unde Romani olim uictitarint, quõ fieri solita 132.b
pulsare quid significet 150.b
pulte, non pane, quàm diu Romani uixerint 283.b
puluere inspergi qui soliti 268.a
puluerij Iouis tẽplum quale 89.a
puluueris Puteolani natura 255.b
puluinaria in lectisternijs deorum quid 299.a
punctis suffragandi mos quando & à quo introductus 175.a
punctos esse in facie, Thracibus qd sit 280.b
puniceas uestes militię habere quibus nationibus propriũ 30.a
puniendi aut occidendi facinorosos Romæ modi q̃ diuersi 117.a
puniendorum delictorum ratio diuersa 77.b
pupæ à quibus cui deæ offerri solitæ 55.a
pupas Veneri quæ mitterẽt 275.a
pupilla tribus unde dicta 25.b
pupinia seu Pupina tribus unde dicta 25.b
pura an impura sint animalia, quomodo exploretur 135.b
puræ hostiæ quæ ibid.
purpura Megalensis quæ 346.b
purpurã induere q̃bus licitũ 274.a
pustulis seu uomicis quæ aqua perituros lædat 257.a
puteolani in q̃rũ Ro. clientela 292.b
puteolani puluueris natura quàm mira 255.b
puteolãis quõ ciuitas adẽpta 194.a
puteoꝝ aliq̃t miracula quæ 310.a
puticolæ qd loci Romæ & ubi fuerit 335.a
Pygme (locus ille discutiatur) quib⁹ quod ludi genus 155.b
pylagoras (alibi Pyloras) in Amphictyonibus quid 166.b
pylaicus conuentus quis 249.a
pyraica cuius urbs porta 212.a
pyramides equis qui erigant 340.a
pyrensium tribus quot 26.b
pyrophorus quis 244.b
pyrrhi apophthegma quoddam insigne 98.a
pyrrhi Epirotæ qua ex re gloria singularis 17.a
pyrrhi in annulo signum 84.b
pyrrhi pollex dextri pedis, quam habuerit uirtutem 236.a
pyrrhi regia ubi 122.b
pyrrhicha qd saltatiõis fuerit 347.a
pyrrhidæ qui reges dicti 5.a
pyrrho exitium à quibus auibus p̃signatum 263.a
pyrrhus cuius filius 5.a
pyrrhus quam habuerit in se medicinam 136.b
pyrrhus qd precari à dijs solit⁹ 215.b
pysianactia Athenis quid 160.b
pythagoras quæ aliquando animalia immolarit 135.b
pythagoras quàm religiosę arã Spodij honorarit 307.b
pythagoras quo tpe floruerit 316.a
pythagoras unde ortus, & eius peregrinatio 48.b
pythagorę discipuli aliq̃t p̃clari 48.b
pythagoræ sacrificia qualia 88.b
pythagoræ uestitus qualis 278.a
pythagorei quõ suos sepelirẽt 110.b
pytheum quid 306.b
pythia infasto die ab Alexandro uaticinari coacta, quid dixerit 306.b
pythia uates & festa quæ 306.b
pythij Bithyni diuitiæ incredibiles, quantæ 366.b
pythij ludi qui 251.a 306.b

pythij Spartanis qui 306.b
python q̃ urbs cur dicta ibid.

QVadi ex q̃a duntaxat genere regē eligere soliti 229.a
q̃drās q̃t cōtineat uncias 2.a
quadrantal q̃t sextarios habeat 86.b
quadranti q̃d signū incussum 209.b
quadrata stola q̃rum uestis 277.a
quadratam initio Romam factam esse 210. 332.a
quadratas fuisse aras 213.b
quadrato agmine q prēlium ineant 184.b
quadrigæ ex afinis quàm olim Romæ charæ 252.b
quadrigæ q̃rū nummoꝝ nota 232.a
quadrigas agere ubi sit puellare stu dium 97.a
quadrigati q 209.b 232.a
quadrigis Romæ distētus qs 117.b
quadringēta sestertia quos olim habere oportuerit 103.a
quadringētos aliq̃s senatores ad ferrū uel coactos uel inductos 347.b
quadringētos leones qs aliquando publice exhibuerit 348.b
quadrupedū auspicia q̃lia 264.b
quadrupes auis unius tantum diei ubi in arbore nascatur 191.a
quadruplaris decuria q̃tcōstet 337.a
quadruplaris phalangis partes quæ ac quot ibid.
quadruplator quis 208.a
quadruplatores q & uñ dicti 227.b
quæ ciuitates in Albano conuenire soleant 249.b
quæ dijs uoueri solita 156.b
quæ diuersis legibus & iubeātur & uetentur 227.a
quæ fores intus, quæ foris aperirētur 295.a
quæ gentes neminem pro scelerib⁹ occidant, & qua tamen fontes pœna afficiant 119.b
quæ gentes pueros recēs natos defleant 92.b
quæ in triūphis licita aut illicita ferre 35.a
quæ oppida seu regiones clarissima ingenia protulerint 316.a
quæ potissimum gentes Romæ gregatim uendi solitæ 154.b
quæ quibus auspicia, si discordarēt, præferrentur 285.a
quæ quibus dijs & deabus animalia offerenda 135
quæ urbes dehiscere facilime timeantur 294.a
quæsitores qui 52.b
quæstio de areæ & ædium usu legato non inutilis 16.a
quæstiones aliquot iucūdæ de rerū identitate 109
quæstiones proponere conuiuis qs imperator solitus 288.b
quæstionum exercēdarum causa dictator creatus 9.b
quæstor parricus quis 44.a
quæstores initio quot, & quoties sensim multiplicati 51.b
quæstores principis candidati q 53.a
quæstores quō & à quibus eligerentur 52.a
quæstoria in castris porta q̃ 17.b
quæstoriū munus an legatorio muneri præstet 312.a
quæstoꝝ genera diuersa 52.a
quæstorum officium 51.b 52.a
quæstura Catōi quàm studiosè gesta 52.a
quæstura functi, quid potissimum facere soleant 146.b
quæstura quàm fuerit diuturnus magistratus 53.a
quæstura quando inuenta 51.b
quæsturæ Athenienſium quātus honor 53.b
quæsturæ honor q̃tus 52.b 53.a
quæsturā, aditum fuisse ad reliquas dignitates 53.a
quæstus Ro. interdictus qs 272.b
qualibus uictimis dij maxime placentur 160.a
quàm diuersa populi ac senatus autoritas apud diuersos 198.a
quàm diuersis effigiebus Apollo olim cultus 306.b
quàm diu militiæ adscriptos militare oporteret 359.b
quàm diu populus Ro. sine legibus uixerit 325.b
quàm impia & ridicula ethnicorum quorundam uota 159.b
quàm leui de causa quidam Romæ triumpharint 34.a
quàm solerter acies instruerēt 185.a
quanta & turpitudo & impudentia quibusdā olim sacris inesset 349.b
quanti olim balnearetur q̃q 226.a
quanto & tanto, Latine quomodo utenda sint 325
quāto studio Romani auguria atq̃ sacrificia curare soliti 99.a
quantum seu quanti olim fœnerari licitum 10.b
quarta Aprilis dies, Athenis olim qualis 223.b
quartadecima Iunij dies Athenien-sibus qualis ibi.
quartadecimani qui 360.a
quartani qui dicti 360.a
quarum arborum folia Veneri resistere putentur 212.b
quater quotidie edēres, qui olim habiti 289.a
quaternio Pythagoreis qd 256.a
quatrumuiri cur creati 145.b
quatuor anni partes quibus coloribus indicentur 253.a
quatuor iudicium omne subuertentia quæ 265.b
quatuor mensibus qui annum terminent 161.a
quatuor (si rectè scriptum) sibyllę principuæ quæ 144.a
quatuor usq̃ tantum, qui olim numerare soliti 97.b
quercus altissima, quib⁹ cuius signū 204.b
quercus ubi respōsa seu oracula dedisse ferantur 307.a
querculana porta quæ 211.b
querculanus quis collis Romæ dictus 332.b
querno trunco qui uictimas cædere assuerint 216.b
qui bene aut male contēpserint pul lorum auspicia 47.b
qui consulatum ante legitimum tēpus adepti 115.b
qui dij è Roma exacti 85.a
qui impatores Ianū clauserint 22.a
qui miram in tormentis patientiam exhibuerint 48.b 49.a
qui patres filios mortuos non luxerint 128.a
qui quanti q̃ uiri inter salios esse gloriæ duxerint 42.b
qui quo die nati, eodem & mortui sint 223.b
qui reges siniſtrum sibi in acie cornu sumpserint 185.a
qui sine ullis antea magistratibus administratis consules facti 115.a
qui soli initio consules fierent ibi.
qui summi duces semper aperto capite incesserint 81.a
quibus aquis ægri aliquando curari putarentur 214.b
quibus cum duntaxat fœdera inirent Romani 242.b
quibus & qua de causa triumphare permissum 34.b
quibus ex publico domus structiæ 332.a
quibus in sacris sedēdo epularetur, quibus stando 73.b
quibus nationib⁹ præter Romanos prætores fuerint 77.a
quibus patritij à plebeijs distinguerentur 273.a
quibus pro rebus uota fieri solita 157.a
quibus rebus solis matrimoniū dissolueretur 56.b
quibus terrarum oris proximus olim ad infernum putatus sit accessus 125.b
quibus tantum locis senatum conuocare licuerit 199.b
quibus tantum ludis pecuniam lucre licuerit 155.b
quibus uetitum adesse sacris 215.a
quid & quātum cœnare solent olim Romæ 135. a
quid faciendis uotis apud diuersos adhiberi solitum 158.a

quid pontificum olim præcipue interesset 61.a
quietis templum ubi 55.a 211.a
quincunx 2.a
quinda ubi, & quid Macedonum regibus fuerit 54.a
quindecim dierũ supplicatio cui aliquando decreta 299.b
quindecimuiri apud exteros 147.a
quindecimuiri qñ & cur creati 145.b
quingentæ drachmæ cui uictori statuæ 251.b
quingentaria cohors ex q̃t peditib⁹ simul & equitibus constet 8.a
quingẽtaria q̃ta milliariq̃ pars 337.a
quingentariæ manipuli quot ibi.
quinquagenaria cohors, quanta fuerit 8.a
quinquagenarij à quibus olim non legerentur 128.a
quinquaginta dierum supplicationes qui aliqñ meriti 299.b
quinquatria unde dicta 90.b
quinquatrus minusculæ quæ 149.a
quinq; millibus consiliariorum quę gens uratur 198.a
quinq; tantum lapidibus q̃ olim insigne structum templum 306.b
quinquennale certamen Neapoli olim quale 350.a
quinquennale ludicrũ quale 349.b
quinquennales ludi qui 252.a
quinquẽnales ut essent magistratus, quis aliquando instituerit 141.a
quinquennalis bos q̃ cui sit insignis uictima 135.b
quinquertiões q seu qd 155.b 252.b
quinquertium (si recte scriptum) lanitiis quid 252.b
quinqueuiri cur creati, & quàm uarij fuerint 145.b
quinqueuirorum cis Tiberim & ultra officium quod 145.b
quinta essentia à quibus introducta 254.a
quintadecima Iulij qualis 224.a
quintana statio quæ 17.b
quinterniõibus q̃ regio diuisa 100.b
quinternionibus quot præfectura apud Indos diuidatur 352.b
quinti prænomen unde 245.b
quintij unde, & familiæ eorum prium quid 245.b
quintiliani qui dicti 203.b
quintilis cui deo sacer 163.a
quintilius quas ob res dictator factus 9.b
quintus Cincinnatus cur aliquando dictator factus 9.b
quintus Tubero quàm leui de causa prætura deiectus 134.b
quirinalia, cuiusmodi & quorum festa 135.a
quirinalis collis unde dictus 333.b
quirinalis montis ædes ac tẽpla ibi.
quirinalis porta unde dicta 210.b
quirinꝰ post apotheosin dictus quis 313.b
quiritia Iuno quæ 24.b
quiritium ius cui primum externo datum 194.a
quis populum Romanum tributo dando liberarit 139.b
quis regiones in prouincias distribuerit primus 100.b
quo ornatu seu habitu mortui olim sepelirentur 112.a
quõ Romani olim per uices absque stipendio militarent 360.a
quorum piscium garus Veneri resistat 212.b
quorum uirorum filiæ ex publico dotatæ 189.a
quos magistratus simul aut eodem anno gerere non licuerit 182.a
quot cuiq; genij 312.b
quot dies agriculturę, quot rebus ur banis olim impenderentur 133.b
quota Februarij die qui magni uiri nati 223.b
quotidianus diuersarum gentium cibus quis 133
quoties & quando unus tantũ consul Romæ creatus 115.b
quoto ætatis anno cuiquam magistratum gerere licuerit ibid.
quoto anno fœminæ, quoto mares puberes fiant 98.a
quoto demum anno, qui consul fuisset, iterũ consul esse poterat 181.b
quoto die pueris noïa indereñ 95.b
quoto post consulatũ anno, idẽ rursus consul fieri lege poterat 113.b

R Litera, in quibus nominibus S literam expulerit 14.a
ꝙ quis quàm non potuerit, proferre 338.b
Radiorꝝ solarium differẽtia q̃ 225.b
ramus oleæ sacrę alba lana coronatus, q̃ in re adhiberi solitus 158.a
rana cuius in annulo fuerit signum 84.b
ranæ ubi non coaxent 295.b
ranarum & talparum exta qualia fe rant omina 296.b
randus quid 211.b
randusculana porta quæ ibi.
raphaelis Volaterrani laus 322.a
raphanis qui per obscœna plecti soleant 169.a
rapis qs imperator uesci solit⁹ 133.b
rarana cuius oppidi porta 212.a
raso semper capite q sint 335.b
rastrum aut uomerem furari, ubi capitale 119.b
ratæ leges Romanis q̃ 340.b
rates quibus nummis incussę 209.b
ratio administrati muneris quõ red di solita 182
ratio uitę quõ ab unoquoq; exigiso lita 139.b
Re ad Sagrã gesta certius, qd 267.b
receptitius seruus qs 164.a
receptui canendi signum quo instrumento fieri solitum 171.a
recusare quid 207.b
redemptor causarum qs 208.a
redhibitioni in mercãdo quando locus sit 305.b
rediculi dei templum ubi, & cur sic dictum 55.a
reducis Fortunę ædes 20.a
referẽdi alicuius inter deos cæremoniæ olim quæ 313.b
regalia exta quæ 296.b
reges Aegypti moriẽtes q̃ uulgo lugeri soleant 124.a
reges è sacerdotibus ubi aliquando eligi consuerint 64.b
reges externi quõ à magistratu Romano præirentur 44.a
reges qs currui suo præ ferocia iungere solitus 320.a
reges quõ & ubi passim sepeliri soliti 112.a
reges ubi & q̃ causa occludant 293.a
regi Aegyptiorum mensura bibendi certa præscripta 132.b
regi sacrorum proprium qd 165.b
regiæ olim quot seu quæ Romæ fuerint 122.a
regię Persarum ubi potissimum esse solitæ 122.b
regiæ stirpis ubi nemo dominari sinitur 229.a
regiarum aliquot apud diuersas gentes assignatio 122.b
regibus appellatis à senatu q̃ turma p̃sidij & honoris causa daret 357.a
regimen ciuitatis, qd per antiphrasin dictum 117.b
regiminum trium optimũ q̃d 229.b
regina quæ dea dicta 314.b
regina Iuno quæ 315.a
regina sacrorum quæ, & q̃d eius prĩ uilegium 165.b
reginæ ubi regibus ipsis honoratiores 46.b
reginarum Aegyptiacarum amict⁹ qualis 277.a
regionum ab auguribus in cælo notatarum nomina quæ 282.a
regis nomen q sacerdotes habuerint 64.b
regis sacrorum officium q̃d, & quis eã dignitatẽ primus adept⁹ 165.b
regium nomen qbus olim maxime inuisum 46.b 229.b
regium nomen qui in Gręcia primũ adepti 229.b
regni inauguratio quomodo fieri solita 46.a
regum aliquorum superbia aut modestia quanta 81.b
regũ capita q̃ insigni ornarent 82.a
regum diuersorum diademata seu insignia 46

regum eligendorum diuerſis popu-
lis mores qui 229
regum reges, & maximi reges qui
habiti 46.b
rei non inſtar reorum in iudicium
qui uenerint 120.b
rei quorum ſeu cuius ſolius iudicio
Romæ olim damnarentur 120.a
reip. hoſtilia molientiũ pœna olim
quæ 118.b
relegare in inſulas quid 118.a
relegatio olim Romæ q̃ rara 154.b
religio aquilę militaris apud Roma
nos quanta 170.a
religioſa ueſtis quæ ac qualis 214.b
religioſus quis quõ fiat locus 338.b
reliquatores qui dicti 11.a
reliquiæ fulminis quõ tractari ſolitę
262.a
remonium quis locus & ubi 335.b
remuria qñ agantur 222.b
remus & Romulus ubi aliti 332.a
renes cui deæ ſacri 82.b
reo, dicendi pro ſe horæ præſtitutæ
quot 201.a
reo non cõparente capitis accerſito,
quid olim fieri ſolitum 121.b
reorum cognati ubi cum ipſis reis
plectantur 118.b
reorum habitus ſeu ſordes q̃les 120
reperio qd ſeu quõ ſignificet 33
reperire unde compoſitum 33.a
repetundarũ lex à q̃ primũ lata 14.a
reporia 58.a
repudij cauſæ quæ, & q̃ ſubinde le-
ues 188.b
repudium à quibus quàm uel puni-
tum, uel ægre latum ibid.
repudium cum uxore quis Romæ
primus fecerit 189.a
repulſam ædilitatis paſſus, conſula-
tum tamen adeptus, quis 179.a
rerum oculis oblatarum auſpicia q̃-
lia 265.a
reſpiciens Fortuna ubi templum ha
buerit 20.a
reſpondendi de iure facultas unde
dari ſolita 363.a
reſponſa prudentum ſæpe pro legi
bus habita fuiſſe ibid.
reſponſio principũ per libellos quõ
fierent, & à quo cur uitata 364.a
reſurrectionem mortuorũ quis phi
loſophus quaſi per tranſennã ad-
uerterit 339.a
reticentia in uenditione quomodo
mulctanda 328.a
reus quod præ accuſatore priuilegi
um habere ſoleat 120.b
reus uoti quis 158.b
rex ſacrificulus ſeu ſacrorum quis &
cur creatus 165.b
Rhadamãtus quid Aſſyrijs primus
intulerit 105.a
rhadamiſti perfidia callida q̃ 243.b
rhamnenſis Fortunæ templũ 21.a
rhamnuſia dea quæ 236.b
rhautumena porta quę 211.a
rhudiarum urbs ubi ſita, & cuius pa
tria 49.a
rhea dea quę, & quo alio nomine di
cta 313.b 315.a
rheda quid 105.b
rhena inſula quæ 307.b
rheginis (ſi recte ſcriptũ) natura inſi-
tum quid 205.b
rheginorum moneta qualis 209.b
rhinocerotem quis quibus in ludis
exhibuerit 348.b
rhodi ſtatuæ quot 205.a
rhõbi figurã q̃ in acie effingãt 184.b
rhompheæ ſeu rhomphææ quibus
proprię & quid 356.a
rhoxanorum galeæ, rhoraces & ſcu-
ta unde fieri ſolitæ 31.b
Rica quid 336.a
ricinus quorum ueſtis 276.b
ridere quo potiſſimum inteſtino fi-
at 296.b
ridica qui 66.a
ridicula uxorum ad tempus mutua-
tio quæ 40.a
riſus Sardonius quid 269.a
riui ſeu aquæ ductus Romę q̃t 335.a
Robigalia feſta unde & cur inſtitu-
ta 324.a
robigo qñ ſacrificetur 324.a
robigus deus 20.b
roboreę frondes q̃ Druidis familia-
res 214.a
rogi luſtratio quõ fieret 301.b
rogis amicorum qui ſeipſos iniece-
rint 126.a
rogo funerali inferri ſolita q̃ 126.b
roma initio tribus tantũ portis con
tenta 210.a
roma quot ſemel mẽſibus q̃ de cau
ſa magiſtratus non habuerit 148.a
romani in q̃t ordines diuiſi 272.b
romani ludi qui, & quibus alijs no-
minibus dicti 345.b
romanorum cautio in externo mi-
lite aſſumendo quæ 30.a
romanorum impietas & crudelitas
& ſtultitia in ſacrificijs q̃ta 370.a
romanorum inſigniſſimæ uictoriæ
& clades quæ 367
romanorum quot millia in trium-
pho uno ſemel pileata ducta 320.b
romanorũ præcipuus deus qs 314.a
romanula porta quæ 211.a
romilia trib⁹ ex q̃bus inſtituta 25.a
romphi quid 66.a
romula porta quæ 211.b
romuli abſtinentia à uino 132.a
rõuli ex uulturib⁹ auguriũ q̃d 262.b
romuli lituus qualis 282.a
romuli nomen cur nõ uſurparint re
ges ſeu impatores Romani 4.b
romuli nutrix quæ 41.a
romuli templum ubi, & an unquã
apertum 22.b
romulus ſub quo rege præfecturam
Romę geſſerit 352.a
romulus & Remus q̃modo expo-
ſiti & aliti 106.a
romulus poſt mortem quo nomi-
ne dictus 313.b
romulus quo die mortuus 246.a
romulus quõ annũ ordinarit 161.b
8.a 355.a
rorarij qui 15.a
roſcij luſtrionis excellentia 15.a
roſeus color cui tẽpori dicatus 253.a
roſtra quid, & ubi, & unde ſic appel
lata 23.b
roſtratæ naui quot lumina Scipio
dederit 172.b
roſtratã q̃s primus acceperit 219.a
rotæ ubi & olim frequens noxiorũ
pœna 119.b
ro(aliàs Rho)xani q̃, & quomodo
pugnare ſoliti 361.b
Rubedo faciei Syllanæ quid præ ſe
tulerit 83.a
rubere genas quid ibid.
rubicundi quid præ ſe ferant ibid.
ru(aliàs Ro)bigalib⁹ quid ſolitum
offerri 137.a
rubor aurium quid p̃ ſe ferat 83.a
rubra ueſtis apud Pœnos taberna-
culo ducis protenſa, quid 171.b
rubris ſcutis qui uterentur 355.b
rudiariorum ætas quæ 29.a
rudimenta tyronum 30.b
ruffi unde quidam dicti 15.a
ruffuli tribuni qui 344.a
rugitu aſinorum quõ equitatus Scy-
tharum aliquando fugatus 235.b
rullus unde dictus 14.b
ruminæ quid offeratur 137.b
ruminæ ſacris uinum inferre, quale
ſit 137.b
ruminales hoſtiæ quæ 135.b
rumon quis locus dictus 297.a
ruſſata ſcuta qui ferrent 355.b
ruſſatas ueſtes militiæ gerere quib⁹
gentibus peculiare 30.a
ruſtica uinalia quæ 324.b
ruſticæ tribus quid peculiare habu-
erint 25.a
rutilij uñ ſibi nomẽ hoc adepti 13.a
rutili⁹ cõſul qd prim⁹ inſtituerit 29.b
rutili (ſi recte ſcriptum) tribuni qui
344.a

SAbates lacus cui tribui nomen
dederit 25.b
ſabatina tribus quando relicta
addita ibid.
ſabatus Aethiops quõ fontes plecte
re ſolitus 120.a
ſabba quorũ prophetiſſa 144.a
ſabina herba (ſi recte ſcriptum) q̃ in
dedicationibus neceſſaria 338.a
ſabinæ qñ ſeu q̃b⁹ ludis raptę 296.b
ſabinarum rapt arũ numerus 297.a
ſabinarum rapt arũ numerus 315.a
ſabazius quis deus uocatus 223.b
ſaca quis à quo dies dictus

sacræ qui sint,& quõ pro sponsa cerrent 360.b 39.b
sacrarum galeæ quales 31.b 360.b
sacciperium quid sit 58.a
saccularij qui 165.b
sacea festa quæ 90.a
sacerdotes è philosophis ubi eligi consuerint 64.b
sacerdotes in Phrygia quàm mirè sepeliri soliti 111.a
sacerdotij æstimatio quæ 62.b
sacerdotijs duobus eidem simul prę esse licuisse 282.b
sacerdotio triplici qui usi 63.b
sacerdos Romæ confessionem pœnitẽtis furis quõ ꝓdere coactꝰ 322
sacerdotũ capilli ꝙbus tm̃ cultris tõderentur 335.b
sacerdotum castitas apud ethnicos quanta 212
sacerdotũ comitia ꝓpria q̃ 176.b
sacerdotũ dignitas quanta 64.b
sacerdotũ quorundã quàm ridiculꝰ sacrificãdi mos 324.a
sacra dijs maxìe grata q̃ 160.a
sacra è cœnaculis despicere quõ uetaretur 255.b
sacra Iunonis q̃ sint uaria 315.b
sacra sine sanguie,q̃ deoꝝ sint 88 b
sacra uia ubi & uñ dicta 80.b
sacramẽto militari nõ asscriptis, qd in bello uetitum 32.a
sacrarum literarum scriptores apud Aegyptios qui 354.b
sacratæ leges quales 362.a
sacratꝰ homo & res sacrata,q̃ essent dissimili priuilegio 338 b
sacres qui dicti 135.b
sacrificãs, quo more circumagat se in orbem 213 a
sacrificia abominanda & crudelia olim quæ 369
sacrificia aliquot diuersorum diuersa 135.a 136.b
sacrificia triumphãtis q̃ 321 a
sacrificio interdicere, quanta Gallis pœna 120.a
sacrificuli qdã uñ & cur electi 139 b
sacrilegoꝝ pœna q̃ 118.b 120.a
sacriportus ubi 332.a
sacris interesse aut præesse qui prohibiti 341.b
sacris qui præessent 63.b
sacroꝝ ethnicoꝝ quanta olim turpitudo & impietas 368. & deiñ
sacroꝝ faciendoꝝ mos quis 213.a
sacrosancti magistratus qui, & qui non 179.b 239.b
sacrosancti tribuni plebis quõ 366.a
sacrosanctũ quõ qd fieret 340 b
sacrũ à matronis tm̃ q̃d fieret 350 b
sacrum in priuatis ædibus fieri solitum,quod 323.b
sacrum quid 337.b
sadraca cuius olim regia 122 b
saga quales uestes 278.b
sagares quibus proprij 356.a
sagaria quid 141.b
sagis uti in Libya,quid 280.b
sagitta 66.a
sagittandi exercitiũ,& peritissimi q 31.a 361.b
sagittariorum arma,usus, peritia ac utilitas quæ 356.b 358.b
sagittariꝰ q̃rũ nũmis incussus 209.b
sagittarum quantũ quibusdam nati onibus studium 361.b
sagittas in cistã mitti ante regiũ tribunal,Persis quid 30.b
sagmina quales herbæ 244.b
sagogidæ Dionysio quid 227.b
sagũ purpureũ q̃ꝝ amictus 276.a
sagũ uel sagus q̃ꝝ uestis 274.a
saguntinorũ ante sui deletionẽ portentum quod 107.a
sais quæ quibus dea 315.a
saitani quomodo reges suos sepelirent 111.b
salapia ubi sita 49.a
sale empta mãcipia q haberẽt 154 b
salẽ cibis q nõ adhiberent 335.b
salẽ q cur primo apponerent 285.b
salentini qui sint 49.a
salernitanis cur ciuitas adẽpta 194a
saletes q̃ Minerua dicta 315.a
saliaris sacerdotij dignitas & æstimatio quanta 42.b
salignis uirgis q diuinarent 264.a
saliꝰ qui,q̃t & uñ inuenti 42 a
salinator qs cur cognoïatus 13.b
saliorũ curia ubi 24.a
saliorum insigne quod 42.b
saliorum numerus & sacra 42
saliua ieiuna ad qd utilis 301.b
salsum haurire poculum, cuius esset pœna 289.a
saltandi in templis & circa aras mores qui 217.b
saltandi species uariæ 97.b 347.a
saltare apud quos olim ĩ precio maximo esset 97.b
saltatio à Suetonio Troiæ nomine dicta,quæ 347.a
saltationes q olim discerent 97.b
salustiani horti q̃les & ubi 333.b
salutandi cõsuetudines q̃ 81.a 291.a
salutaris digitus quis 236.a
salutaris porta quæ 211.a
salutẽ precari in sternutãdo 98.b
salutis ædes cui aggeri nomen dederit 333.b
salutis ædes ubi 211. a
sambico grauiora pati,qd 269.a
sambulos ubi, & quid illic miri acciderent 74.b
sameæ(si recte scriptũ) nauis figurã q captiuis inurerent 278.b
samena quid 172. a
samiæ Iunonis tẽplum, miraculorũ septẽ unum esse 310.a
samnites legioni præcipuę quod darent nomen 8.b
samnites q̃ ornatu seu colore militię usi 30.a 31. b
samnites quot triumphorum occasionem dederint 317. b
samnitum in elocandis nuptui filiabus mos quis 39. a
sanã esse oportuisse uictimã 296.a
sanazarij Aethiopis laus 49.b
sancta loca quæ 340. a
sanctæ leges quæ 340.b
sanctiones quõ cõsecrent 340. a
sanctior senatꝰ qs & qbus esset 201
sanctitatem antiquitate sensim augeri 340.a
sandaliarius Apollo & uicus ubi & unde dictus 80.a
sandalium quid 80. a
sandonychem (forte sardonychen) qs cur annulo ĩclusã gereret 84.b
sandox, q̃ male iudicarat, quomodo à Dario punitus 118.b
sandracotti qui dicti 4.b
sandracotto qd miri obtigit 106.b
sanguine cuius leges scriptæ 119.b
sanguinem quibus aris inferre nõ licuerit 308. a
sanguinis uictimarũ tenuis aut crassi omina quæ 296.a
sanitatis simulacro qd quæ offerre solitæ 273.b
sanq̃lis an ex aq̃laꝝ gñe sit 262.b
sanqualis porta quæ 211.b
sapere & timere cui potissimũ intestino asscribant 296.b
sapientium paucos in sua patria sepultos esse 316.a
saporis arrogantia quanta, & in imperatorẽ contumelia 81.b 367.b
sappho poetria cuias 316.a
sapphus imaginem qui nummis incusserint 209. b
sappinia q̃rũ p̃cipua tribus 26.a
sarapodas quis cur dictus 68 b
sardis cuius olim regiõis metropolis 167. a
sariphorus quid 336.b
sarissæ qd & qbus ꝓpriæ 356.a
sarissas utraq; manu torquere quis docuerit ibidẽ
sarmatæ quo pugnæ genere potissimum ualerent 184.b
sarmatarum tegmina in bellis qualia 358.a
sarmenta ubi sponte sua ignẽ super aras conciperent 216.b
σάρον quid 226.b
sarracum quid 105.b
satellitibus quot qui olim uel reges uel tyranni usi 357.a
satorum familiæ Thebanæ propriũ quid 84.b
satrapeis q̃ regio diuisa 100.b
satrapes in Cappadocia quid 228.b
saturio quõ tubę lustrarent 90.b
saturnalia q olim seruarent 90.a
saturni ædes Romæ ubi 53.b

ſaturni alæ ac oculi cur quatuor pu tati 205.a
ſaturni templa cur nuſquã in Aegy pto intra urbes eſſent 55.b
ſaturnia porta unde dicta 210.a
ſaturno quõ ante & poſt Herculem ſacrificaret 89.b
ſaturn⁹ & Ops q̃ q̃bus putati 312.b
ſatyrica ſcena quõ fieret 270.a
ſatyrorum in quibus feſtis repreſen ratio 349.a
ſauromatę quid tm̃ dijs patrijs offer rent 136.b
Scæa cuius urbis quæ porta 212.a
ſcæum quid ſonet 13.a
ſcæuola q̃ ludendi gñe ſe oblectare ſolitus 155.a
ſcæuolæ nomen unde 13.a
ſcalæ anulariæ uicus ubi 80.a
ſcalæ Gemoniæ ubi & quid 117.b 118.b 132. 332.b
ſcamander à q̃bus epotus 367.b
ſcaphium quid 131.a
ſcaptia tribus unde dicta 25.a
ſcaptia urbs ubi 25.a
ſcarabęos pro dijs cultos eſſe 368.b
ſcauri theatrum q̃ capax 234.b
ſcaurorũ cognomen unde 13.a
ſcelerata caſtra quæ dicta 59.b
ſcelerata porta q̃ 59.b 210
ſceleratus cãpus ubi 211.a
ſceleratus uicus qui dictus 79.b
ſcelere diuitias & honores potius q̃ uirtute adipiſci 342.b
ſcenæ i theatris diuerſitas q̃ 270.a
ſcenici ludi cui deo dicati 345.b
ſcenici ludi quando primum & cur facti 346.a
ſcenici q̃les olim Romæ, quales in Græcia habiti 130.b
ſcenophori Græcis qui 358.a
ſcepſis cuius regia 122.b
ſceptra diuerſorum regũ qualia fue rint 46.b 47.a
ſceptra quanti apud Babylonios ha bita 47.a
ſchœn⁹ q̃t ſtadia cõtineat 86.a 87.a
ſcillis, quãtus urinator 87.b
ſcipio Aemylianus à quibus uene no ſublatus 28.a
ſcipio quid ſit, & unde id cognomi nis quibuſdã datum 15.a
ſcipio q̃ ſe oblectare ſolitus 155.b
ſcipiõis Aemyliani laus 27.b 67.b
ſcipionis Aſiatici accuſatio & libe ratio 27.a
ſcipionis de Mario uaticiniũ 27.b
ſcipionis imaginem quis tyrãnus in triumpho duxerit 318.a 319.a
ſcironi qui ſacrificarẽt 157.b
ſcirophoria Athenis quid 351.a
ſcita ſuffragiorũ qui & quot cuſto dirent 175.a
ſcolia (ſi recte ſcriptũ) quid 285.b
ſcombrorum regem uidere, omen quale 264.b
ſcommata in triumphantes torque ri ſolita quæ 321.a
ſcorpiones lœtiferi ubi 79.a
ſcorta ex caſtrẽ ubi et uñ exacta 19.a
ſcotinus unde quis dictus 68.b
ſcribæ olim Romæ qui 51.b
ſcribarum apud Macedones digni tas quanta 52.a
ſcribendi ſeu literas ducẽdi modus quàm diuerſus 105.b
ſcribis non licuiſſe fieri ędiles 179.b
ſcrofæ cognomen unde 15.a
ſcrupulũ quot pedes faciant 86.a
ſcrupulus q̃t filiq̃s cõtineat 232.a
ſcurrarum uſus q̃s 288.b
ſcuta quibus darent 355.a
ſcuti amiſſi pœna 71.a
ſcutis quãtis & haſtis Aegyptij præ liarentur 361.a
ſcutis qui nullis in pręlijs uterentur, ſed nudi pugnarent 355.b
ſcutorũ diuerſitas quanta 355.a
ſcutula q̃t uncias cõtineat 86.b
ſcutulata ueſtis q̃æ inuẽtũ 275.b
ſcutum amittẽs, q̃ olim execrabilis inter Germanos 213.a
ſcutũ amittentis pœna 72.b
ſcyphus q̃d uaſis genus 131.b
ſcythæ q̃ mire inebrient 132.b
ſcythæ quàm mirũ caduceatorẽ Da reio miſerint 244.b
ſcytharum domos ſtabiles nullas eſ- ſe 293.b
ſcytharũ horribilis in ſepeliendis ca daueribus mos 111.a
ſcytharũ in aduenas odiũ q̃d 195.b
ſcytharũ p̃cipuus deus q̃s 312.b
ſcytharum uirtutes & uitia cõmu- nia quæ 206.a
ſcythis maximum iuramentum, q̃d 255.b 256.a
ſcythiſſare quid 285.a
ſcythites q̃s q̃bus deus 315.a
Seculares ludi q̃, & q̃to q̃q̃ anno fi- erent 297.b 348.a
ſeculariũ ludorũ autor, cæremoniæ, celebritas & origo 298.a 348
ſeculum Gallis quid 161.b
ſecũdarum menſarum initia quæ et apparatus 284
ſecundarius panis q̃lis 284.b
ſecures etiam prætori extra urbem antelatas eſſe 44.a
ſecures faſcibus alligatæ, q̃d ſibi uo luerint 117.a
ſecures in urbe q̃b⁹ tm̃ p̃latæ 43.b
ſecuris quibus regibus loco ſceptri fuerit 47.a
ſecurim q̃ nũmis incuterent 209.b
ſecuriũ abiectio poſt reges exactos à q̃bus introducta 43.b
ſedendo aliorum opinioni accedere quõ licuerit 201.a
ſedentes q̃ epularent 285.b
ſedes ſingulæ ſingulis cõuiuis ubi fu erint 284.b
ſedigiti qui nuncupati 39.a
ſegoregij quõ filias ſuas nuptui lo- carent 269.a
ſeianus equus 330.a
ſeiſachthia lex quæ, & quid ea uox ſonet 212.a
ſelapſia, cuius oppidi platea 312.b
ſelecti dij qui 84.b
ſeleuci i annulo ſignũ, q̃le 216.b
ſeleuco q̃d miri obtigit Pellę 68.b
ſelui temeritas & calamitas 29.a
ſemel militiæ aſſcriptum, an & quõ delere permiſſum 288.a
ſemel tm̃ q̃ q̃tidie ueſcerent 142.b
ſemeſtris puer ubi locutus 75.a
ſemidei qui dicti 300.a
ſemimares aut monſtroſi partus q̃ modo tractarent 232.b
ſemiobolus 188.a
ſemiramidis cõtra uiros pro uxori- bus lex quę 2.a
ſemiramis quõ expoſita & alita 106
ſemis quid 86.a
ſemiũcia ex q̃t filiq̃s cõſtet 86.a
ſemodium q̃d faciat 332.b
ſemoni Sãgo q̃ ædes dicatæ 333.b
ſemonis Sangi ſacellum ubi 333.b
ſemproniæ in mariũ inuidia & ſce- lus 27.b
ſempronius Muſca quo mœchũ af- fecerit ſupplicio 169.b
ſemproni⁹ q̃ dilexerit uxorẽ ſuã 27
ſempronius q̃ leui de cauſa uxorem repudiarit 127.b 188.b
ſenagia (ſi recte ſcribit) quid 337.a
ſenaculũ (alibi ſenatulũ) mulierũ q̃s conſtituerit 202.a
ſenator à cẽſore quõ notaret 139.a
ſenatores tyronum magiſtri à quo facti 29.a
ſenatores initio creati quot 197.a
ſenatores paupes quõ à q̃buſdã im peratoribus habiti 202.b
ſenatores q̃ & à q̃bus fierent 198.b
ſenatores q̃modo & à q̃bus domũ ducerentur 203.a
ſenatores quot Romæ ſimul aliq̃ ad ferrum exhibiti 347.b
ſenatores ſub Iulio & Auguſto Cæ ſaribus quot 197.b
ſenatoris i theatro locus q̃s 269.b
ſenatoris inſignia quæ 201.b
ſenatoris officiũ quod 198.a
ſenatorum honos quãtus ac deſpe- ctus 199.a
ſenatum quibus diebus haberi non licuerit 177.a
ſenatus à Bruto quantum & è q̃bus ampliatus 102.a
ſenatus in ꝓdigijs curandis ubi & quõ haberet 302.a 198.a
ſenatus autoritas quanta 198.a
ſenatus cogẽdi aut cõuocãdi ius pe- nes quos tm̃ fuerit 199.b
ſenatus diuerſarum gentiũ ex quot conſtarẽt ꝓſonis 197

ſenatus quoties per mẽſes ſingulos haberetur 205.a
ſenatuſcõſulta quõ uel ſupprimi uel publicari ſolita 201.a
ſenatuſconſulti in fœneratores ipſa uerba 10.b
ſenatuſcõſultũ in cãdidatos 148.b
ſenatuſcõſultum qd, & quõ demũ ratum fieret 362.b 365.a
ſenatuſcõſultũ quõ fieret 199 b
ſenectæ deæ ſacellũ ubi 20.b
ſenem ſaltare, quid 267.b
ſenes à qbus apud Romanos militiæ aſſcripti 29.b
ſenes ubi uulgo p̃cipitarent ex altiſſimis rupibus in mare 111.a
ſenio in talis quid 155 a
ſeniorum apud Germanos reſpect⁹ quis 200.b
ſenis decrepiti figura ad quid in triumphis ferretur 319.b
ſenones hoiem publice cæſum quõ ſacrificarent 369.b
ſenonibus urbem inuaſuris, qd miri Romæ factum 142.b
ſenonum conuentus quàm eſſet ali qñ immanis 249
ſentẽtia i noxios quõ ferret 121.b
ſentẽtiæ dicẽdæ ius nõ oñibus in ſe natu fuiſſe 199 a
ſentẽtię orbẽ ferẽdę mos qs 266.b
ſentẽtiam rogandi aut ferendi apud diuerſos mos quis 200.a
ſepeliẽdi mos olim quis & quàm diuerſus 110.& deiñ 338.b
ſepelire uiuos cũ mortuis amicitiæ cauſa, qbus uulgare 41.b
ſepelire in urbe aut domi aut iuxta templa, ubi licitũ uel uetitũ 112.a
ſepeliri in urbibus, q̃ leges qñ uetuerint 338.b
ſepeliri q̃s non deceret 339 b
ſepeliri ſine pompa qui ethnici uoluerint 124.b
ſepta qd loci eſſet 80.b
ſeptember cui deo ſacer 165.a
ſeptẽber qbus initiũ anni 162.a
ſeptemmatrus 90.b 149.a
ſeptẽuiri epulonũ qui 145.b
ſeptima cuiuſq; menſis dies cui olim ſacra 150.a
ſeptimiana porta quæ 211.b
ſeptimij unde dicti 245.b
ſeptimius Cæſar quantum uno digito ualuerit 236.a
ſeptimontium ſacrum ſeu feſtũ quõ & ubi fieret 331.a
ſeptunx (corrige locũ illũ) quid 2.a
ſepulchra aliquot inſignia 70.a
ſepulchra hoſtium an religioſa habenda 359.b
ſepulchra in parentando quõ ornarentur 298.b
ſepulchra operoſa quæ gentes cur aſpernatæ 359.a
ſepulchrales canes qui, & ubi olim uulgo habiti 110.b
ſepulchrales coronæ quæ 251.b
ſepulchri licet diruti ſanctiratem in ipſo ſolo manere 340.a
ſepulchris fulmine tactis quid honoris haberetur 339.b
ſepulchris q cibi qñ inferrent 138.a
ſepulchris ſingulis q̃t cõderẽt 339.a
ſepulchrorũ gña & differentię apud Aegyptios quot 339.a
ſepulchrorũ ratio quæ ibidẽ
ſepulchrorum ubi maior cura q̃ dormorum 293.b
ſepulchrum dirutum Hannibali q̃le omen 265 b
ſepulchrum Romæ in foro qs primus adeptus 338.b
ſepultura indigni Aegyptijs q 339 b
ſepultura intra urbẽ, ubi pro honore daretur 220.a
ſepulturæ ubi extra, ubi intra urbes fuerint 112.a
ſepulturæ apud Aethiopes quàm ſi ant ſumptuoſe 339.a
ſepulturarũ Græcis cura q̃ 340.a
ſerapidem Athenę in cuius gratiam quàm ſacrum habuerint 85.a
ſerapidi q ſacrificet 89.a
ſerapidis forma quæ 309.a
ſerapidis ſtatua quàm mire ac fabre facta 204.b
ſerapis à qbus cultus 368.b
ſerapis & Iſis q qbus habiti 312. b
ſerapis phana in Aegypto cur nõ niſi extra urbes fuerint 55.b
ſerapis qñ Roma exactus 85.a
ſerapis quõ pingeret 204.a
ſereno tonuiſſe, quid 262.a
ſeres quàm uitent exteros 195.b
ſergiæ tribus nomen unde 26.a
ſergiorum origo q̃ 14.a
ſeribus unde ,pueniat ſericũ 191. b
ſerici panni uſus qñ primum emerſerit ibi.
ſeriphij quõ plectant ſontes aut damnatos 119.b
ſero ſapere Phryges, quid 268.b
ſerpens qñ latrarit 142.b
ſerpens ab ancilla enixus, quid pro digij attulerit 107.a
ſerpẽtem per impluuium decidiſſe, omen quale 264.b
ſerpentis auguria aliq̃t ibid.
ſerra quis eſſet in urbe locus 297.a
ſerrã q nũmis incuſſerint 209.b
ſerranæ familiæ ,pprium qd 12.b
ſerranæ fiſtulæ quales 213.b
ſerrani unde dicti 12.b
ſerrati, q̃rum nummi 209.b
ſertorij in cohortem unã q̃lis aliqñ aĩaduerſio 71.b
ſeruare bouẽ Gręcis q dicerent 151 b
ſerui adſcripti qui 192.b
ſerui è qbus ſacris electi 73.b
ſerui in cœnis dñorum ubi aut quõ ſederent 284.b
ſerui iniuſte uincti, quo p̃ter ſolitũ modo relaxarent 152.b
ſerui q̃ rigide à Lycurgo pũiti 152 b
ſerui qñ primũ militiæ aſſcripti 359
ſerui à q̃ ciuitate donati 193.a
ſerui quõ à dñis plecterent 152.a
ſerui quõ p furta liberi fierẽt 197.a
ſerui trans mare aducti, quo ſigno uenum proponerent 146.b
ſerui ubi cum dñis mortuis concremarentur 126.a
ſeruij Tullij in quo delubro quale ſimulacrum 20.a
ſeruij Tullij natalis dies qs 149.b
ſeruij Tullij quàm prodigioſa cõceptio 346.b
ſeruilia apud diuerſas gentes nomina quæ 154.a
ſeruilia cuius adultera, & cuius mater 303.a
ſeruilij uñ Romã tranſlati 245.b
ſeruilior ſupſtitio inaudita 233 b
ſeruilius cur falſo tribunus plebis putatus 6.a
ſeruis comã alere ubi uetitũ 278.b
ſeruis militibus quo modo Auguſtus uſus 359.a
ſeruis q̃ ueſtes uetitæ 278.b
ſeruis unũ tm̃ fuiſſe nomen 245.b
ſeruit⁹ leuior deditis q̃ captis 154.b
ſeruit⁹ ubi duriſſima, ubi rurſus nulla 152.a
ſeruius Tullius cui Fortunæ ædẽ dicarit 19. b
ſeruius Tullius quàm nefarie à filia ſua tractatus 59.b
ſerũ ſenatus q̃ turbulentus 198.a
ſeruorum apud diuerſos noſa propria quæ 154
ſeruor̃ dies feſtus qs 149.b
ſeruor̃ ſpecies quàm diuerſę 163.b
ſeruus cur triumphanti in curru aſſideret 320. b
ſeſamis arx ubi 332.a
ſeſoſtris petulantia quanta 320.a
ſeſoſtris (aut Seſoſtridis) trophæa q̃ impudica 36.a
ſeſqpes q̃t cubitos faciat 85.b
ſeſtertia modij quot 86.a
ſeſtertior̃ gña quàm diuerſa 232.b
ſeſtertium Romanum 235.a
ſeſtertius quot drachmis aut aſſib⁹ aut libris conſtet 232. 235.a
ſetæ hoſtiarum quæ primum iniiciebantur igni 216.a
ſeu, cuiuſmodi ſit dictio 54.b
ſeueri Cęſaris q̃ erga Chriſtũ & Abraam religio 338.b
ſeueri imperatoris quanta laboris patientia 31.a
ſeueri Septimij teſſera quę 172.b
ſexagẽarij an militię aſſcribẽdi 29 b
ſexagenarij ſenatoris priuilegiũ Romę quod 199.a
ſexagenarijs ducere uxores, uñ uetitũ, unde ve pmiſſum 227.a

ſexatrus 90.b 149.a
ſexcenta millia modiorũ frumẽti q̃tidie Xerxis exercitui uix ſuffeciſſe 366.b
ſexcentorum hominum capita quis aliqñ uouerit 158.b
ſexcentos aliqñ eqtes ad ferrũ exhibitos fuiſſe 347.b
ſexta Februarij qualis 225.b
ſextans quid 2.a
ſextarius 87.a
ſextarij Itali unciæ quot 86.b
ſextarios q̃t cõgius haberet 86.b
ſextarius Arabicus qd 86.b
ſexti p̃nomen unde 245.b
ſexticeps mons Romæ qs 333.a
ſexticula quorũ ueſtis 276.a
ſextilis cui deo dicatus 163.a
ſextricium quid dictum 117.b
ſextula quot pedũ ſit 86.a
ſexuiri qñ creati 145.b
ſexuũ diuerſorũ balnea diuerſa 225.b
ſeyæ(ſi recte ſcriptũ) Fortunæ templum 20.a
Si(aliàs Sy)baritanę aquæ potus q̃les faciat capillos 280.a
ſibarũ erga Herculẽ cultus qs 74.b
ſibylla qs aliqñ cognoïatus 15.a
ſibyllæ arcana euulgare, quàm acriter olim uetitum 145.b
ſibyllæ imaginem qui nummis ſuis incuderent 209.b 210.a
ſibyllæ libri qñ combuſti 144.a
ſibyllarum aliquot nomina & patria quæ ibidẽ
ſibyllarum nomen quot ſibi præcipue uendicent ibidẽ
ſibyllina carmina qs quàm ſtudioſe cõquiri iuſſerit ibidem
ſicæ qbus peculiares 356.a
ſiciliam qs à fœnore liberarit 11.b
ſiciliquus q̃t ſcrupulis cõſtet 86.a
ſicinij in Craſſum ſcomma 268.b
ſicinius Dentatus quot ultra oñes donis honeſtatus 219.b
ſicis duabus q quõ munirent 356.a
ſicli Ix. q̃t obolos pariant 232.a
ſiculæ menſæ quæ 289.a
ſiculi qñ & quõ Cereri ac Proſerpinæ ſacra facerent 351.a
ſiculorũ deus qs 313.b
ſiculorum natura q̃ 206.a
ſiculorũ reges qbus cantibus ad ſomnum inuitent 171.b
ſiculorũ regũ diadema 46.a
ſidera à qb⁹ ut dij culta 368.b
ſigillaria quid 116
ſiginni(aliàs Syginni)q & ubi 97.a
ſigiſmũdi Fulginatis laus 304.a
ſigna aliq̃t qbus diuerſi reges in annulis uſi fuere 84.b
ſigna militaria hoſtiũ deuictorũ q̃modo in triũphis ferrent 318.a
ſigna militaria ſeu uexilla ubi in pace recõderent 53.b
ſigna q̃t & q̃ diuerſa Romani militiæ uſurparent 170.a
ſignis quàm diuerſis diuerſæ nationes in bellis uſæ 170
ſigno aqlæ q añ Romãos uſi 170.a
ſignorũ militariũ añ præliũ & in p̃lio locus quis 170
ſileni in qb⁹ feſtis repſentarẽt 349.a
ſilentij deus quis 85.a
ſilentij indicendi ſignum q militię ſi eret 171.a
ſilentiũ quantum haberi oporteret arcanorũ ſenatus 201.b
ſilentium, q̃rum eſſet olim rudimentum primum 97.a
ſilicernium quid 127.b
ſiliquæ q̃t drachmã faciant 86.b
ſiliquæ q̃t obolum faciant 232.a
ſilones(expende locum illum cautius)unde dicti 13.a
ſilorũ(alij Siliorũ)cognomẽ uñ 13.a
ſilus quid ſignificet 13.a
ſimi naſi indicium 82.b
ſimi q & unde dicti 13.a
ſimia ſenex nõ facile capit, qd 268.a
ſimia ubi pro dea culta 89.a
ſimiæ in cuius deę tẽplo ſolennibus diebus ſaltarent 167.a
ſimois à qbus aliqñ epotus 368.a
ſimonides qs ac cuias 316.a
ſimonidis felicitas quãta 316.b
ſimonidis inuẽtum quod 105.a
ſimplaris decuria q̃t cõſtet 337.a
ſimplaris phalãgis partes q̃ ibid.
ſimulacra apud ethnicos quàm uarie fierent 204.b
ſimulacris cur haſtę affingãt 368.a
ſinciput expilare, quibus uenuſtũ uideretur 277.b
ſinciput qui olim raderent, non occiput 279.a
ſindonib⁹ q quõ ꝓ chartis uſi 105.a
ſine patre quẽ eſſe, quõ duab⁹ tm̃ literis innueret 245.b
ſine puluere uincere, quid 268.a
ſingultus q̃ putarent leuari 236.b
ſiniſtra ex uultuꝝrib⁹ omia q̃lia 265.a
ſiniſtræ adſidere, Cyro qd 83.b
ſiniſtrã attigiſſe, quid 84.a
ſiniſtram capitis partẽ qui tantũ raderent, nõ dextram 279.a
ſiniſtrum cornu in p̃liis qui dextro præferrent 184.b 185.a
ſino cũ negatõie, qd ſignificet 7.a
ſinoris quid 252.b
ſinorix q̃ uafre ab ea cuius uirũ occiderat, ultus 56.b
ſiphax qñ & à q̃ uictus 19.b
ſiphiſmus quid 97.b
ſiphones quid 294.a
ſirpeę(alij ſcirpeæ)effigies à qbus & cur & qñ i Tibrim dẽiẽcrẽt 149.a
ſirpus ꝓ ſceptro à q̃ uſus 46.b
ſiſachthia lex quę 11.a
ſiſtro q in bellis uterent 171.a
ſiſtrum quid ſit 323.b
ſiſymbrio ubi ſpõſę coronẽt 57.a
ſitones ubi, & eoꝝ dñiũ q̃le 229.b
ſitula quid 175.a
ſituli qui dicti 245.a
σχιμαλίσμοι ſeu σχιμαλίζειν qd 235.b
Smerdis qd à fratre ppetſus 164.b
ſmilacis hederę cõtẽpt⁹ qs 214.a
Societatis intimæ mira quædam iura 41
ſocios Romani q̃s putarent 229.b
ſocratẽ iurare ſoliti qui 256.a
ſocrates p qd iuraret ibidem
ſocrates q̃ abſtinens eſſet & paruo contentus 154.a
ſocrates q̃ta Februarij natus 223.b
ſocrates qd precãdũ docuerit 215.b
ſocrates quo ſe oblectare ſolitus ſudo 155.b
ſocrates uxorem ſuam amico aliq̃ diu mutuatus 40.a
ſocratis ueſtitus, & uxores uno eodemq̃ tẽpore quot 278.a 38.b
ſocrũ gño nequaquã apud Romanos copulari licuiſſe 38.a
ſodalitates Ideæ matris quando inuentæ 42.a ibi.
ſodalitatũ uariaꝝ inuẽtio 123.a
ſogdianorũ regia quæ 368.a
ſol à quibus olim maxime uenerabatus 312.b
ſol & luna qui habiti 204.b
ſol quõ pingeret 170.b
ſol quorũ ſignũ militare 225.b
ſolaria quõ diſtinguerent 161.b
ſolaris annus quis 41
ſolduni(aliàs ſoldurij) apud Gallos qui 276.b
ſoleæ purpureę q̃rũ calcei ibid.
ſoleę quid 198.b
ſolennia ſacra quę 156.b
ſoli q̃d animal ſacrum 299.a
ſolibus duob⁹ uiſis, quid ſolitum fieri 232.a
ſolidus integer quis 80.a
ſolis ac Spei templa ubi 204.b
ſolis quàm ſint diuerſæ apud diuerſos effigies 89.a
ſolis templum Perſis quod 300.a
ſolitaurilia quę, & quõ fierẽt 151.b
ſolon à qbus in exiliũ actus 118.a
ſolon cur parricidis pœnã nullã ſtatuerit 161.b
ſolon quõ mẽſus ſit annum 169.a
ſolonis aduerſus adulteria remediũ quale 169.a
ſolonis aliq̃t leges 40.a 86.a 135.b 169.b 189.a 195.a
ſolutioni q̃t dies p̃ſtituerent 329.a
ſomatophylaces Græcis q 357.b
ſomnia plerũq; uana, quę 165.a
ſomnia quõ & in qbus tẽplis ad diuinandũ captarent 308.a
ſomnia quõ purgarent 301.b
ſomnijs ad ſepulchra qui diuinare ſolerent 264.b
ſomniorum aliquot uerorũ deſcriptio 16.b

somniorum ratio q̃ 164
somno ubi immolaret 308.a
somnum fugantia & cõciliantia uina,quæ 308.b
sontes in Aethiopia q̃ preter morẽ uulgarẽ punirent 119.a
sophocles p qd iuraret 256.a
sophocles quẽ poetã quo in certamine uicerit 350.a
soricis occẽtus quẽ deponere dicturam coegerit 265.a
soricis occentus qd impediret 285.a
sororum inceſtus apud quas gẽtes licitus 37.b
sortes conuiuales Heliogabali quales 288.b
sortes diuinatoriæ ubi & à quo primum ſitæ 21.a
sortiendi de ordine dicendi per lites mores q 200.a
sortiẽdi inter athletas de collega et loco mos qs 250.b
sortitio de loco ubi fieret 185.a
sortitio tribunorum in iure dicũdo quõ fieret 241.b
soſpitæ Iunonis ædes ubi 315.b
soſſidis ꝟ ſutia q̃, & quõ deprehẽſa ac plexa 108.a
soter unde qs dictus 68.a
Spado 66.a
ſpartæ factiones quot & q̃ 173.b
ſparranę tribus p̃cipuæ q̃ 27.a
ſpartanarũ uirginũ exercitiũ 97.a
ſpartani extra ne urbẽ an intra, cœmeteria habuerint 112.a
ſpartani reges mortui quõ lugerentur 124.a
ſpartanis ſingulis ſingulas tm̃ licuiſſe uxores 38.b
ſpartanorum de claſſis p̃fecto inſtitutum quod 4.a
ſpartanorum p̃fidia quãta 257.b
ſpartanorũ quanta ad Thermopylas uictoria 366.b
ſpartanorũ regũ poteſtas q̃ 229.a
ſpartanorũ ueſtes militares cuius fuerint coloris 30.a
ſparus qbus, prius 356.a
ſpatæ Galatarũ quales ibidẽ
ſpecies aliq̃t luxus 134
ſpectaculis & veſtales,licet religioſas,interfuiſſe 261.a
ſpectaclis q̃ dediti Ro. 269.& deiñ
ſpectaculorum primitiæ q & unde inciperent 326.a
ſpectare aut cælũ aut terrã quæ hoſtiæ deberent 216.a
ſpectri apparitio 65
ſpectrorũ exempla aliquot 221
ſpei tẽpla Romę q̃t & ubi 55.b
ſpeuſticius qd 284.b
ſphæræ ludus qs 156.a
ſphæriſterium qd ſit 142.a
ſphæromachia quid 156.a
ſphinctæ quid 220.b
ſphingis imago quibus fuerit mili-
tare ſignum 170.b
ſpicas ex ſegete carpere quis militibus interdixerit 345.a
ſpicea corona alba q̃ inſigne 41.a
ſpiculis breuibus q pugnẽt 361.a
ſpiræ unde fiant 284.b
ſpirituum illuſiones non eſſe oñino fabuloſas 221
ſpithama quid ſit 85.b
ſpithamçi quales conſtruerent domos 293.b
ſplen qbus deficiat 87.a
ſplene laborantibus quis rex olim mederetur 136.b
ſplenẽ pecoribus alicubi eſſe, alicubi non eſſe 295.b
ſpleni q̃ uis tribuat 296.b
ſpodij Apollinis ara q̃ mira 307.b
ſpolia opima à qbus relata 21
ſpolia q uoueri ſolita & exolui 158b
ſpolijs hoſtilibus quõ uel tẽpla uel priuatę ędes ornarẽt 292.b
σπονδοφόροι qui dicti 242.b
ſpõſa ubi ueſte uirili utat 58.b
ſponſa unde dicta 56.a
ſpõſę apud Indos q̃ti mercẽt 189.b
ſponſalium etymologia 56.a
ſponſalium dirimẽdorum ipſiſſima uerba q̃ 189.a
ſpõſam lugeri à uiro,qs nefas arbitratus 128.a
ſpõſi caput q Athenis ornaret 58.a
ſponſiones à dijs qbuſdã q̃les & cur exactæ 314.b
ſpõſus ac ſpõſa oĩs cur & qñ non ſis appellarent noĩbus 56.a
ſportula ſalutantiũ quę 291.a
ſpurij qui dicant 245.a
Squamoſi tm̃ piſces quib⁹ cœnis & cur inferrent 127.b
Stabilinus qs deus 370.a
ſtadium quid 85.b 86.a 155.b
ſtagnis q mortuos ut ſepulchro immittant 111.b
ſtando ne an ſedendo ſententiæ dicerentur 200.b
ſtãneos nũmos q pcuſſerint 209.a
ſtãtes prãdere coacti milites q 19.a
ſtantes qui epulent 285.b
ſtaſimon quid 217.b
ſtata ſacrificia quæ 298.b
ſtatano qui immolarẽt 95.b
ſtataꝰ qui dicti 154.a
ſtatio tribunorum ĩ caſtris ubinam eſſe ſoleret 344.b
ſtationũ caſtrenſium diuerſa nomina quæ 17.b
ſtatiuę feriæ quę 248.a
ſtatius poeta quibus in ludis aut uicerit,aut uictus ſit 350.a
ſtatoris Iouis templũ ubi 332.a
ſtatuaria celebres qui 206.b
ſtatuarum diuerſis in locis multitudo olim quanta 205.a
ſtatuta aliq̃t de ueſtitu 278.b
ſtatuta Auguſti theatralia q̃ 271.b
ſtatumen quid 66.a
ſtella marina uulpino ſanguine illita,ad quid magi uſi 58.a
ſtellatina tribus quando in urbẽ recepta 25.b
ſtephanophori Gręcis qui 336.a
ſtephephori qui 272.b
ſternutamẽta qd augurij faciãt 98b
ſteſichorius in taxillis quid 155.a
ſteſichoro infanti q̃ auis q̃le tulerit augurium 263.a
ſtichus quale ſeu quorum olim Romæ nomen 154.a
ſtigmata fœminis cur inurerentur à uiris 74.b
ſtillicidiorum lex quæ 327.a
ſtipem cogere quibus per quos dies liceret 346.b
ſtipendia militũ olim q̃ ſeu q̃ta 360
ſtipẽdia puerorum magiſtris publice à quibus tributa 96.b
ſtipendiariæ in Hiſpania ciuitates quot 195.a
ſtipẽdiũ in dies ſingulos initio quãtum,ac deinceps quàm & quoties uariatum 360
ſtipendiũ q̃ gentes nõ darẽt,ſed prædã tm̃ militibus cõcederẽt 360.b
ſtipendiũ qñ primum Ro.militibus dari cœptum 360.a
ſtipes olim quales 232.b
ſtipis in populum ſpargendi mos olim quis 92.a
ſtipite pforiarià ſummo ad imũ, ubi olim noxioꝝ pœna 121.a
ſtipite q hoſtias mactarent 216.b
ſtoa quid 161.a
ſtoici ubi philoſopharent ibi.
ſtola lõga quæ ueſtis 277.a
ſtolones qui dicti 12.b
ſtrabones uñ qdã cognoĩati ibid.
ſtragula quid ſit 150
ſtratageis q̃ regio diuiſa 100.b
ſtratõis diſcipulus qs rex fuerit 5.a
ſtrenæ ſacellum ubi 80.b
ſtrictis ueſtibus uti,Germanis quid ſignet 280.b
ſtrigoſiorem equum habentis multa 71.a
ſtrobilus quid 97.b
ſtrophiũ quid ueſtis fuerit 276.b
ſtruppi quid 299.a
ſtruthiocameli pennis qui quõ militiæ uſi 31.b
ſtudia puerorũ olim q̃lia 97.a
ſtudia quæ quibus poſt conuiuium peculiaria 288. 289
ſtudium ſiue inſania q̃rundam erga equos,quantum 340.a
ſtulti ubi dijudicarent olim ſententi as ſapientum 200.b

ſtupratorveſtaliũ quõ pũiret 261.a
ſtygia Proſerpina q̃ 315.a
ſtygis in Arcadia q̃lis aqua 257.a
Suã,q̃liacunq; ſint, ꝓferre,honeſtiꝰ eſſe quàm aliena 350.a
ſua cuiq; deo ac deę ſacrificia & uictimę 135.a
ſuadela qbus potiſſimũ peſſet 58.b
ſualis tribus quę 26.b
ſuauiatio uxoris coram filia, quem ſenatu mouerit 96.a
ſub corona & de lapide empti, qui 146.b
ſub haſta publica uẽdere, qd ibi.
ſub pileo uẽdẽdi mãcipia ius q̃d ib.
ſub tecto qui nunquã religionis ergo degerent 212.b
ſubcollari honorꝫ cauſa ſoliti q 46b
ſubditi pontifici qui 63.a
ſubitarię legiones quę 173.a
ſublicij pontis cura cui olim Romę incumberet 61.b
ſubſcriptores qui eſſent 120.b
ſubſellia eqtibus & ſenatoribꝰ ĩ theatris diſcreta à plebe, quot 270.b
ſubſellioꝝ ĩ theatris ornatꝰ q̃lis ib.
ſubſtitutio põtificis q fieret 62.b
ſubucula q̃lis ueſtis 275.b
ſubulcis oĩnibꝰ ubi tẽpla ingredi uetitum 213.a
ſuburrana tribus quando & à q̃ inſtituta 25.a
ſuccedendi ius inter matrẽ & filiã q̃ lex nõ admittat 330 b
ſucceſſio regni apud Aethiopes q̃ inſolita 328.b
ſucceſſus magnos ex magna calamitate qui olim adepti 106
ſuccuſſanus ager cui uico nomẽ dederit 80.b
ſudorem militarem quàm probarit Cyrus 31.a
ſues qbus uel accepti uel inuiſi 136
ſuetonij locus diſcuſſus 1.b & deiñ
ſueui quõ capillũ gerãt 279.b
ſufes uel ſuffes Carthaginenſibus qs 113.a 228.b
ſuffecti tribuni qui 344.a
ſuffibulũ q̃lis & q̃rũ ueſtis 260.b
ſuffimine quo populus olim creditus purgari 301.b
ſuffitio q̃d expiatiõis eſſet 127.a
ſuffocare uictimã q cur ſoliti 216.a
ſuffragandi ius quibus tñ ſenatoribus eſſet 199.a
ſuffragãdi rationes q̃ diuerſę 175.a
ſuffragatoribus cur aliquãdo nummi decreti 177.b
ſuffragia alia ætq; alia diuerſis comitijs lata, quõ ponderarent 176.a
ſuffragia ferendi mos qs 200.a
ſuffragia in iudicio æqualia, ꝓ reo facere 121.a
ſuffragia plebis ubi potiſſimũ ualuerint, & ubi contrà diuitũ 176
ſuffragia quõ ferrent 175.a
ſuffragij ius longe aliud fuiſſe atque ius ciuitatis 195.b 194.a
ſuibus q ſemp abſtinerẽt 136.a
ſuillorũ familia uñ ſic dicta 12.b
ſuillum pecus primo oĩm ſacrificiis adhibitum 136 a
ſulfur cur luſtrationibus adhiberi ſolitum 300.b
ſulfuris ĩ ſacris uſus qs 301.b
ſulpitij ſeruus ob proditum dominum quõ plexus 153.a
ſulpitij tribuniple.lex q̃, & quomodo ab ipſo uiolata 10.b
ſulpitius flamen q̃ de cauſa ſacerdotio priuatus 334.b
ſulpitius q̃ leui de cauſa uxorem repudiarit 188.b
ſumanꝰ quis,& quæ illi tonitrua tradita 262.a
ſummenium (rectiꝰ, ſummœnium) quid 220.b
ſumptuariæ leges quando ſint abrogatæ 134.b
ſupellex qd, & eius noĩe q̃ res contineantur 28
ſuperbo Tarqnio qd ominis uulturesattulerint 262. b
ſupcilia cui deę ſacra 85.a
ſupciliorũ indicia 82.b
ſuporum ara quõ fierer 215.b
ſuperorũ hoſtiæ quales ibidẽ
ſupſtites quõ una litera notarent, et qua 119.a
ſuperſtitiones uariæ & impiæ inter ethnicos olim quæ 368.369
ſupuaganeę aues quæ 262. b
ſupina cur quis corpora humari uoluerit 339.a
ſupparo quæ naues pro inſigni ſoleant uti 172.a
ſupplicationes apud Græcos q̃modo fierent 300.a
ſupplicationes ob futiles cauſas decretæ cui & q̃ 299.b
ſupplicationes quando, cur, & quõ fierent 299.a
ſupplicia noxiorum apud diuerſos q̃ diuerſa 117.& deiñ
ſupplicia uñ ſeu q̃re dicta 117.b
ſupplicio afficiẽdi in Aegypto, quõ paulo ante mortẽ tractarẽt 119.a
ſupplicũ geſtus apud diuerſos q̃ diuerſi 85
ſupremum Salue & Vale qñ olim dicerẽtur 127.a
ſurarũ cognomen unde 13.a
ſuras cur Romani inermes in prælis ſeruarent 358.a
ſuſa q̃ræ ærariũ ac regia 54.a 122.b
ſutor ultra crepidas, qd 268.a
ſutrinis q̃d eſſet ius ciuitatis 194.a
ſutrinorũ dea quæ 314.b
Sybaris q̃rum olim regia 122.b
ſybaritarum in conuiuiꝫ illecebræ quæ 288.b
ſycophanta, nomen quàm probroſum 235.a
ſyginnorum uirgines quomodo nuptum locent 39.b
ſylla qua aliqñ uſus teſſera 172.b
ſylla quam legẽ à ſe latam, ipſe infregerit 339.a
ſylla qbus & dederit ꝓ libito & ademerit ciuitatem Ro. 195
ſylla quid ſuæ felicitati deeſſe queſtus 331.b
ſylla qd Sulpitij ſeruo fecerit 153.a
ſylla quõ dictaturã arripuerit 230 a
ſylla q̃t crearit ſenatores 198.a
ſyllabam etiam legis tranſgredi, ubi capitale 120.a
ſyllæ de Archelao trophæum quale 35.b 84.b
ſyllę in annulo ſignũ q̃d 110.a
ſyllæ qd primo Romę factũ 264.b
ſyllę ſerpẽs quid portẽderit 15.a
ſyllarũ appellatio unde 255.b
ſyluę in mari rubro 159.a
ſyluano qbus ꝓ animalibus uota fierent, & quæ 136.b
ſyluano qd immolarẽt 95.b
ſyluanus, qs & q̃ noxiꝰ deus 4.a
ſyluij qui reges dicti 41.a
συναποθνήσκοντες qui dicti (quõ mos ſyndones (ſi recte ſcriptũ) quõ 112.a
tuos ſepeliant 104.b
ſyngrapha q̃d 280.a
ſyntheſibꝰ q qñ uterent 289.a
ſyracuſanę deliciæ quę 292.b
ſyracuſani in quorum fuerint clientela 206.a
ſyracuſani natura q̃les 74.b
ſyracuſanis Hercules quàm charus & cultus 205.b
ſyri natura quales 21.a
ſyri quàm impenſè coluerint Fortunam 276.b
ſyrma quorum ueſtis 252.a
ſyrmea quid 196.a
ſyrorũ à quoto anno maſculi, à q̃to fœtæ tributũ darent 313.b
ſyrorũ deus quis 285.b
ſyſſitia quid

T Litera quẽ aliqñ numeræ ſignificarit 22.b
T litera q̃d tribuniplebis uelent 6.b
T ſeu A p ſe poſita, qd in ſententiis ferendis ſignarint 119.a
Tabellę in triumphis quales præferrentur 318.b 175. a
tabellaria lex quæ 196.b
tabellarij publici à quo qua de cauſa inſtituti 45.a
tabellariorum noĩa diuerſa 104.b
tabellarum cerearum uſus olim qs eſſet 119.b
tabellis ſententiam qui ferrẽt 18
tabernaculorum caſtrenſium materia olim quę
tabulæ publicæ in cuius dei templo

Romæ seruarentur 53.b
tabularum duodecim seueritas in fi lios quanta 326.b 327.a
tacita senatusconsulta q̃ 201.a
taciti Cæsaris edictum pro dominis contra seruos quod 153.a
taciturnitas in sacris quàm necessaria 213.a
tacitus Cæsar cui mensi suum indiderit nomen 163.a
tænarij quem deum præcipue coluerint 314.a
tagus quàm celebre cuius regionis flumen 167.a
talcheari in elocandis filiabus consuetudo 59.b
talentor genera q̃ diuersa 233.a
talentum Atticum quot constet sestertijs ibid.
talentum quot aureis constet 233.b
tali aurei quorum ludus 156.b
talio qua in re liceat 330.b
talionis lex quàm rigida 329.b
talis quo ludi solitu 154.b 155.a
talparum fibræ quales 296.a
tamphiliana cuius domus Romę dicta 333.b
tanacra cuius regionis urbs 307.b
tanaqlis quanta castitas 56.a 245.b
tanaquilis reginæ solertia 211.b
tangere flamines q̃ uetarentur 335.b
tantali aũ q̃ sit Indis religiosa 243.a
tapyras mutuare quando uolunt uxores 40.a
tarantati qui 78.a
tarantula quid 78
taras cuius filius, & quorum nummis incussus 209.b
tarentina moneta qualis 209.b
tarentinorum præsul & summus patronus quis 143.a
tarentum quis locus in urbe Roma fuerit, & unde dictus 297.a
tarentum quorum philosophorum mater 48.b
tarpeia rupes, cuiusmodi torturæ aut pœnę locus 117.a
tarpeius mons unde dictus 331.a
tarquinij Prisci sceptrum 47.a
tarquinij, quę cuius olim regionis ciuitas 166.b
tarquinij Superbi callidum & tyrannicum factum 107.a
tarquinio Prisco quod ex aquila augurium captum 262.b
tarquio Superbo qd prodigij obuenerit antequam exularet 142.b
tarquinios ager quid Romæ posteà factus 160.a
tauri quos cum regibus uiuos sepeliant 41.b
tauri unde quidam cognominati 12.b
taurij ludi qui, & cur sic uel dicti, uel instituti 346.b
taurina porta unde dicta 210.b
taurum qui cui immolent 136.b
taurus cui deæ sacer 136.b
taurus cui proprie dicatus 137.a
taxila quorum regia 122.b
taxiles qui reges uocati 4.b
taxillorum ludus qualis 155.a
taxilorum impudẽtia impudica in uirgines egentes 38.b
taxilorum in condendis cadaueribus humanis q̃ impius mos 110.b
Tegeatum de Lacedæmonijs quãta & q̃ insperata uictoria 185.b
tegeatum superbia quanta 184.b
telia Græcis quid 286.a
telluris inuocandæ mos quis 159.b
telluris templum ubi 80.a
tellus à quibus coleretur 368.a
temenitida cui⁹ oppidi porta 212.a
temperantiæ summæ exẽpla 289.a
tẽpestati qd solitũ immolari 136.b
templa auguribus dicta quæ 261.b
templa augurum quæ 282.a
templa clarissima olim quæ 306. 307. 308. 309.
templa etiam in castris apud ethnicos fieri solita 18.b
templa, publica esse debere 338.a
templa sine tecto, quibus olim dijs fierent 88.b 89.a
templa ubi nulla 214.a
templũ ab uno eodemq; bis inuentu impossibile, cuius & ubi 310.a
tẽpora conuocandi senatus q̃ 199.b
tempora Græci unde numerẽt 250.a
tempora prãdendi & cœnandi olim quæ 287.b 288.a
tpa sacrificijs maxĩe idonea q̃ 215.a
temporales horæ quæ 225.b
teneatica cuius urbis porta 212.a
tenediq; muleres quàm olim pulchritudine nobiles 252.b
tenediorum deus quis 314.a
tenediorum in Achillem odium q̃tum 74.b
tenediorum in adulteros lex quàm seuera 169.a
teneș (non Tenens) deus quis 314.a
tenes tẽplum qbus adire nefas 323.a
tepocon quid Græci uocent 105.b
ter Olympia uincentis quãtus olim fuerit honor 251.b
ter sex in iactu taxillorum, quãta uictoria 155.a
ter solum in uita lauare, ubi statutũ 226. a
terentij locus quidã elucidatus 10
terẽtina tribꝰ incertæ originis 25.b
terminalia festa quæ 89.a
termini sacrũ quale & templũ 88.b
termini templum ubi 331.a
terræmotui quis deus præsit, ignorari 302.b
terræmotũ Romæ nullum, nisi mali alicuius prænũcium, fuisse 302.a
terræmotus quõ expiarentur 302.a
terræ quale uotum uouerit aliquando Artaxerxes 158.b
terræ quomodo sacrificetur 89.b
terræ simulacrum q̃le 204.b 211.a
tesqua, quorũ locorũ nomen 282.b
tesserę alia atq; alia significatio 173.a
tesseræ frumentariæ à quo in populum sparsæ 92.b
tesseræ lusoriæ quales 154.b 155.a
tessera militaris, quale quid sit, & q̃ diuerse dari soleat 172.b
tesseram in castris unde alij & alij perterent 344.b
testiculis aliquãdo suspensus qua de causa quis 169.b
testamenta quibus custodienda tradi Romæ solita 259.a
testamentaria ex duodecim tabulis lex quàm æqua 328.b
testamentorum genera quot 176.b
testamẽtum militare quomodo fieri solitum 177.a
testandi de bonis ratio apud Germanos nulla 328.b
testantium uetus mos 2.b
testatoribus qua lege nimium permissum 330.b
testatori quid quæ leges uel concedant, uel negent 341.b 342.a
testatori Solonis lege quid permissum 328. b
testudines qui ut deos honorarint 368.b
testudinibus qui uulgo uictitent ut pane 135. a
testudinum in laminas sectarũ mensis quis primus Romæ usus 284.a
testudinum putaminibus quæ sensim uestiri cœpta 284.a
testudinum testis qui domos construant 293.b
testudo quor nũmis incussa 209.b
tetracina quorum nummus 209.b
tetracomus quid 97.b
tetragonus lapis quorũ deus 204.b
tetrapolitãi cõuẽtꝰ oppida q̃ 166.b
tetrarchijs q̃ regio diuisa 100.b
tetricorum domus ubi 332.b
tetricus à quo uictus 35.a
teucri qualibus utantur in bello cristis 31.b
Thala & Capsa quid Iugurthæ fuerint 54.a
thalassio quid sit 57.b
thalassius quis fuerit 57.b
thales astrologus quis cuiasve fuerit 316.a
thales quõ annũ distinxerit 161.b
thales quomodo mortuos sepeliri iusserit 110.b
thales ubi sepulchrum habere uoluerit 70.a
thaletis cauillatio seu tergiuersatio de non ducenda uxore 186.b
thargelion mensis qualis 223.b
thasiorum uina quàm miræ & diuersæ naturæ 308.b

theatra quibus rebus quàm profuſe ornarentur 270.b 271.a
theatrales ludi quales, & à quibus ederentur 348.b
theatralium origo 349.a
theatris qui arcerentur 271.a
theatrorum quanta cura apud Romanos & profuſio 269.b 270.271
theatrorũ Romæ olim quanta multitudo ac celebritas 234
thebani quo uterentur aliquando ſigno militari 170.b
thebarum aër qualis 205.a
thebarum diuerſitas quæ 308.b
thebis Bœotijs diũ patriũ q 314.a
their Aegyptijs quid 162.a 315.a
themiſtocles à Spartanis quali coro na donatus 220.a
themiſtocles ex qua fuerit Athenienſium tribu 26.b
themiſtocli quàm leui de cauſa quidam prælati 98.a
themiſtocli uictoriam de Xerxe quę auis præſignarit 263.b
themiſtoclis dexteritas in uitanda contentione 184.b
themiſtoclis exilium 151.b
themiſtoclis ſepulchrũ ubi & quàm inſigne 70.a
themites quis deus 314.b
themotheta 77.a
thenſa quale quid 106.a
theodori cuiuſdam inaudita cõſtantia 48.b 49.a
theodori Cyrenæi ſuperſtitio & impietas quanta 368.b
theodoricus Gothus q̃ maxime tempore placidus eſſe ſoleat 155.a
theodorus Gaza quid aliqñ mõſtri in Peloponeſſo uiderit 129.a
theodoſius imperator qualia aliqñ fecerit uota 156.b 157.a
theophanes qs ac q̃tus orator 316.b
theophraſti laus, & ſententia de remedio uiperini morſus 78.a
theophraſto fructus diuitiarum maximus quis 351.a
theopompus à quo in quo ſacrificio mactatus 369.b
theopõpus hiſtoricus cuias 316.a
theopompus quo in certamine palmam tulerit 350.a
theoxenion quid 252.a
therani quos defunctos lugeant aut non lugeant 128.a
theratiæ Veſtali quid à populo datũ 259.b
thermæ olim Romæ quàm multæ ac ſumptuoſæ 225.b
thermarũ cura penes q̃s fuerit 179.a
thermopylæ quorum uel clade uel uictoria illuſtres 366.b
theryclia quid 131.b
theſauri diuerſorum regum ubi reconditi 54.a
theſauri publici diuerſarum nationum ubi olim tuto habiti 54.a
theſaurus quid apud Meſſenios loci fuerit 117.a
theſei ſepulchrũ quod habuerit priuilegium 153.b
theſeis tonſura quæ 273.b
theſeus qd Athenienſibus boni contulerit 4.b
theſmophora quid ſonet 255.b
theſmothetæ quales Athenis fuerint 147.a
theſpienſium ordines quot 273.a
theſpienſium p̃cipuus deus qs 314.a
theſprotius ager ubi ſit 50.a
theſſala fides quid 258.a
theſſali in q̃t factiones diuiſi 173.a
theſſali q̃ potiſſimũ re p̃ſtent 206.b
theſſalorum regũ cognomen 4.b
thetes qui dicti 154.a
thetidis pedes qui 82.b
theutates quis qb⁹ deus 315.a 369.b
theutones, p̃ conis q̃ militię uſi 31.b
theutus quorum deus 313.b
thias cuius nomen 64.a
thiatis quis quibus ſit menſis 162.b
thimeleon Syracuſanis quis 201.b
thoraces equorum apud Romanos olim quales 357.b
thorax regis Amaſis linteus, quàm fuerit mirus 358.a
thraces quõ mortuos efferrẽt 124.a
thracia in quot prouincias à Romanis partita 100.b
thracum deus quis 313.b
thracũ in congaudendo mortuis, & congemẽdo recens natis conſuetudo quæ 92.b 93.a
thracũ in Orpheũ amor q̃tus 74.b
thracum militaris color quis 30.a
thracum ſapientes quàm mirè mori & ſepeliri ſoliti 111.a
thraſybuli Milefii uafrum ac tyrannicum conſilium 107.b
thucydides cui⁹ fuerit, pgenici 26.b
thuriũ cui uento uota perſoluerint 157.b
thuriorum tribus quot 26.b
thus qui tributi noïe darent 233.b
thuſci uici appellatio unde 79
thuſcorum ciuitates excellentiores quæ & quot 166.b
thuſcorũ origo quæ & etymologia 166.a
thuſculanus quis de ſua ipſius patria urbe triumpharit 317.b
thya cuiuſmodi feſtum 310.a
thybis, quis qbus ſit menſis 162.b
thymele quid 130.a
thymelici qui ibid.
thymocreſia Gallis quid 357.b
thymuchi Maſſilienſibus q 197.b
thynnos diũs immolari 136.b
thyoſci Græcis qui 166.a
thyra quid 294.b
Tiara quale regum diadema 46.a
tibareni qui & ubi 95.a
tiberiũ imperatoris lex de fœnore tollendo 11.a 96.b
tiberiũ præceptor quis 153.b
tiberiũ ſtatuæ ubi pro aſylo fuerint 256.b
tiberi⁹ quàm, ne per ſe iuraretur, reſtiterit 202.b
tiberius Cæſar quàm oderit Græcismum 165.a
tiberius Cæſar q̃ refugerit menſi cui ſuum indere nomen 27.b
tiberius Gacchus unde & quomodo occiſus 227.b
tiberius q̃ gratos habuerit delatores 155.a
tiberius quam legi cauillationẽ intulerit 154.a
tiberius quibus aſylis ius abrogauit 154.b
tiberius quid cõtra luxum tentarit, & tamen omiſerit 124.b
tibia in quorum funere uſurpari ſolita 171.a
tibia phrygia quàm uariũ edere ſoleat ſonum 213.b
tibiæ ſacrorum unde fierent 171. 213.b
tibiarum genera q̃ diuerſa, & q illis militiæ uti ſoleant 171.a
tibicines militiæ qñ canerent 148.b
tibicines quõ aliquando Roma expulſi, & eò reducti 78.a
tibicines quomodo uiperarũ morſibus medeantur 148.b
tibicinum feſtus dies quis, & quàm ridicule tranſigi ſolitus 171.a
tibijs in bello uſi qui ibid.
tibijs quàm parce, & quando tantũ Indi uterentur 206.b
tibijs qui præſtent 344.a
tibijs ſolis qui qñ uterentur 315.b
tibilineus deus quis 53.b
tibure fuiſſe ærariũ populi Romani, & cur 194.a
tiburtes q̃ iure ciuitatẽ adepti 46.a
tigranes quõ ſuũ diadema ante pedes Pompeĩ proiecerit 4.b
tigranes q̃rũ regũ cognomẽtũ 5.a
tigranes quot fuerint 320.a
tigranis inſolentia quanta 318.b
tigribus in triumpho qs uectus ibi.
tigrides in triũpho quis tulerit 264.b
tiliæ frondibus q ominentur 267.a
τίλλειν φάλακρον, quid 165.a
timere à ſomno, qd portẽdat 224.b
timoleontis dies natalis, quibus & feſta & fauſta 167.a
timolus ſeu Tmolus quos & quales ex ſe fontes emittat 125.a
timoniũ qd Alexandriæ dictũ 20.b
timor deus quis 365.a
timoris ſacellum qui ubi cur erexerint 55.b
timoris templa cur extra urbes fuerint 94.a
timothei tibicinis in docendo mos quis

timotheus ex fortunato quàm infortunatus 20.b
timotheus quo cantu Alexandrum ueluti furentem ad arma concitare soleat 171.a
tinnitu aurium qd p̄sentiatur 84.a
tintinnabula & tympana militiæ q̄ usurpent 170.b
tirteum poetam cur Spartani, alioq̄ inhospitales, ciuitate donarint 195.b
τίτθαι, quid 213.a
titan quis dies cui dictus 224.a
titan quis quibus sit deus 314.b
titiæ aues quæ 42.a
titiensis tribus quo alio nomine, & unde dicta 25.a
titij sodales unde dicti 42.a
tithenidia Persis quid 286.a
tituli unde dicti 245.a
titus unde dictum 245.a
tityri in q̄b⁹ ludis repsentarēt 349.a
tityus unde genitus 75.a
Toga Gabina quæ fuerit 22.a
toga q̄lis seu q̄rū fuerit uestis 274.a
toga q̄n sumeretur ab adolescentibus 274.a
togæ diuersitas q̄ta 274.b 275.b
togati serui Heliogabalo qui 199.a
togis qui uterentur soli 274.b
tolgus cuius regia 122.b
tomyris quanta strage Cyrū & Persas occiderit 366.a
toparchijs q̄ regio diuisa 100.b
topiarij qui & unde dicti 163.b
tonando, quid ridiculi Thraces face re solerent 262.a
tondendi capilli mos quādo introductus 279.a
tondendi in luctu mos q̄bus sit ibi. 279.b
tonderi ubi & mulieribus & uiris peculiare 279.b
tonitrua diurna cui deo attribuerentur 262.a
tonitrua q̄ quid portendant 262.a
tonitrus uim auertere q̄modo Græci solerent 262.a
tormenta inaudita noxiorum Romæ q̄n inoleuerint, & q̄lia 121.a
tormentorum in morti destinatos horribilia aliquot exempla ibid.
torquati cognomen unde 13.b
torquibus quibus Romani, quibus exteri donarentur 219.a
tortus aut unctus, an unquam ciuitatem adipiscceretur 193.b
tot, quis Aegyptijs sit mensis 162.b
Trabea q̄ fuerit diuersa 275.b
trabea quorū uestis 114.a 275.b
trabs in monte cum lapidibus concreta ubi 255.a
traduces quid 66.a
tragelinus, cuius apud quos sit mensis nomen 163.a
tragica scena q̄modo fieret 270.a
tragœdi præmium quod 350.a
tragœdiā primus quis dederit 350.a
tragœdorum certamen ubi ibid.
tragœdorum insigne quod 346.a
traiani apophthegma 231.b
traiani modestia, laus & prudentia 364.a
traiani pietas quanta 97.a
traianus ex Hispano impator 195.a
traianus q̄ in domo manibus Alexandri Magni parentarit 298.b
trajanus quas regiones in prouincias redegerit 101.a
tralliani q̄ leuem in homicidas q̄sdam pœnam statuerint 119.b
tralliēsiū sacerdotū honor q̄t⁹ 64.b
transfugæ quō tractarentur, aut in acie locarentur 185.b
transfugarum pœna 71.a
transitorium forum quod 69.b
τράπεζαι q̄ Græcis loca dicta 146.b
trapezæ quid 28.b
trapezophoræ quid 28.b
trapezuntius quid monstri in mari uiderit 129.a
traspodicei qui dicti 27.a
trauforum mos in condolendo natis, & cōlætando mortuis 92.b
trebatius quàm fuerit doctus & excellens uir 364.a
trecentos ex ordine equestri iudices senatoribus quis adiecerit, q̄s rursum ademerit 241.a
trecentos leones quis aliquando publice exhibuerit 348.b
trenalis Mineruæ simulacrum quale 204.b
tres liberos habentis, priuilegium quod 187.b
tresuiri inter sacerdotes adsciti qui 145.b
treuiri quali cantu seu ululatu p̄lium ineant 185.b
τρία κάππα κάκιστα, in quas nationes dictum 205.b
triarij qui 8.a 356.a
triarij quos sequantur, & quales fuerint 184.a
triasia cuius urbis porta 212.a
triatrus 90.b 149.a
triballi quomodo copias suas diuidere soleant 184.b
tribubus singulis augures p̄fectos fuisse 281.a
tribunal apud Bithynos q̄ statui solitum 118.b
tribunatui militari qui qua cautione admitterentur 345.b
tribunarusplebis quomodotandem auctus, & à patrib⁹ appetitus 240
tribuni ærarij munus seu ius q̄d 92.a
tribuni ærarij qui 241.a
tribuni consulari potestate quando creati, & quot 240.b
tribuni militares quot aliquando fimul fuerint 241.a
tribuni militum quā haberent potestatem, & unde crearentur 344.a
tribuniplebis aduersum quos nihil possent 241.b
tribuniplebis imperium extra urbē quousq̄ ualeret 6.a
tribuniplebis initio quot 239.b
tribunipleb. mulctati qui 240.a
tribuniplebis officium 92.a
tribunipl. q̄n primum creati 5.b
tribuniplebis quando senatores effici cœperint 6.b
tribuniplebis quō, si delinquerēt, castigarentur 365.b
tribuni qui dicti 7.b
tribuni singularū legionū q̄t 344.a
tribunitia potestas quàm grata Cæsaribus quibusdam fuerit 240.b
tribunitia potestas quàm insolēs, & q̄ à Sylla comminuta 240.a
tribunitiæ p̄tātis honor q̄tus 365.b
tribunoplebis an & quàm diu abesse urbi liceret 6.a
tribunoplebis intra curiam frequenti senatui adesse illicitum 6.b
tribunoplebis quando & ubi lictores concessi 44.a
tribunorū militariū gña q̄t 344.a
tribunorum militarium officia quæ 29.b 344.345
tribunorumpl. an ulla fuerit contra dictatorem potestas 6.a
tribunorumplebis autoritas quæ & quanta 5.b 6.a
tribunorūpl. potestas initio q̄, & ultra q̄t passus extra urbē nō eēt 240
tribunumpl. neminem, patre superstite, esse posse 6.a
tribunus maior ac minor, q̄s 337.a
tribunus militaris cui immediate subsit 9.a
tribunusplebis delinquens, quō & à quibus corrigeretur 240.a
tribus Athenarum quot 26.b
tribus Augusto peculiariter addictę quæ 25.b
tribus Hiberorum quot 26.a
tribus Indorum quot 27.a
tribus mensibus qui annum metiantur 161.a
tribus quæ olim dictæ 7.b
tribus quęq̄ in q̄t curias diuisa 24.b
tribus Romanæ olim quot, & quæ nomina earum 24.b
tribus Thuriorū quot & q̄ 26.b
tributa comitia quæ 177.a
tributim seu uicatim quæ comitia fieri solita ibid.
tributo dando quis Romam liberarit 139.b
tricēnalia uota 157.a
tricepsos Romæ quid 333.b
trichalca 232.b
tricliniorum millia quot uno die q̄s instructa habuerit 321.b
tridentem qui qua de causa nummis incutiant 209.b
triennales ludi qui 252.a

triens à quibus ꝑ deo cultus 233.b
triens in os sepeliendi cur olim inge ri solitus 125.b
triens quid 2.a
trienti quæ signa incussa 209.b
trieteris quid 162.a
trigemina dea quæ 315.a
trigemina porta unde dicta 211.b
trigillia porta quæ ibid.
triginta aliquando dies continuos ludis tm̃ impensos fuisse 549.a
triginta annorũ castitas quibus uirginibus præscripta 259.b
triginta dies ad quid olim militi p̃stituerentur 173.a
triginta iudices Aegyptijs quomodo creari soliti 147.a
trigon quid loci sit 142.a
trigonia porta unde dicta 210.a
trinundino leges ferri, qd 362.b
triobolus 232.b
triorches cuiusmodi prçbeat auspicia, & quid sit 263.a
τριόρχης quid 13.b
triphili Iouis columna aurea qualis 309.b
triplex apud Martialem forũ, quid uelit 69.b
triplex Iunoni sacrum ubi & quomodo simul fiat 315.b
tripodes quid 28.b
tripudijs quomodo aut qualia fiant auspicia 264.a
tripudium auium 47.b
trismegisti laus 64.b
trismegistus qb⁹ leges tulerit 326.a
tritæa cuius regionis urbs 166.b
triticum optimum quod 284.b
tritonis cuiusdã seu hominis marini apparitio uera & facinus 129.b
triuertex Brutijs quid 332.a
triumphalis porta quæ 211.b
triũphalis statua qbus daretur 219.b
triũphaliũ uiroꝝ priuilegia q̃ 220.b
triumphandi causæ exiles abrogatæ 34.a
triumphandi causæ quibus in locis tractari solitæ 316.b 317.a
triumphandi leges 35.a
triumphantes utrũ ire in urbẽ pedibus, an uehi consueuerint ibid.
triumphanti ipsi proxime præferri solitum quid 318.b
triumphanti quis coronã supra caput sustentaret 320.b
triumphanti senatus quid exhibere solitus 321.b
triũphantis eqs q ueherentur 285.a
triumphantis ornatus quis 320.a
triumphantiũ aliq̃t insolẽtia q̃ 320.a
triumphare de ciue Romano qñ primum & cui permissum 35.a
triumphare proconsules quomodo & an potuerint 100.a
triumphi cæremoniæ ac põpa quæ 317.b 318.a
triumphi Græcorum qui 35
triũphi prærogatiua qd esset 299.b
triumphi Romæ quot acti 317.b
triumphorũ ab initio causæ quàm exiles 34.a
triumphos aliquando à populo, nõ senatu, decretos fuisse 317.a
triũphos q q̃ de causa recusarit 317.b
triumphum petenti quę primum fa ctu necessaria 316.b
triũphus q̃ti olim habitus sit 34.a
triumphus quibus etsi meritis qua de re negatus 34.b
triumuiri capitales q, & cur ac quando creati 144.b
triumuiri quõ ius dare soliti 145
triumuirorum diuersitas q̃ta 145.a
troas in q̊t principat⁹ diuisa 100.b
trogillorum porta, ubi 212.a
trogloditæ quàm ridicule mortuos sepelire soliti 111.b
troglodytæ qd uulgo bibant 132.a
troglodytarum abominãdus in elo candis uirginibus mos 39.b
troglodytarum pernicitas q̃ta 87.b
troiam qd saltationis Suetonius uocarit 347.a
troianoꝝ in clypeis ĩsigne q̊d 355.b
troianos aliquando aquilam gestasse pro insigni 170.a
tromentina tribus quando in urbẽ recepta 25.b
trophęa qui reges qua de causa, etsi meriti, non ponant 36.b
trophæa quibus statuerentur & q̊ loco 35.b
trophæoꝝ diuersitas quãta ibid.
trophq̃ Fabij ad Rhodanũ q̃le ibi. ibid.
trophæum quid ibid.
trophonij antrũ egressi, quales semper essent 308.b
trophonij templum ac oraculũ ubi & quale 308
trossuli qui dicti 356.b
trulla quid sit 131.a
tryphon, cuius regis cognomen 5.a
Tuba à quo qualis inuenta, & quõ primum fieri solita 171.a
tuba in q̊rũ funere uteretur 124.b
tuba quibus fieret peculiare in bello signum 171.a
tubæ qua de causa, quibus gentibus inhibitæ 171.b
tubæ sacroꝝ ubi lustrarentur 122.b
tubaꝝ cantus quid indicaret 171.a
tubarum lustratio qualis 301.b
tubero quæ supellectilis appellatione comprehendat 28.a
tuberonum laus à frugalitate & mo destia 133.b
tubulustria quid 301.b
tubulustrium quid 90.b
tuditanorũ cognomentũ unde 13.b
tudites quid sint ibid.
tuistio (si recte scriptum) quorũ deus 313.b
τύχη ἐυφιπος quæ
tulliæ in patrem flagitium q̃tũ 59.b
tullianum quid loci fuerit 24.b
tulli Hostilij turmæ quæ 245.b
tullij unde Romam translati 245.b
tulliolæ (credat qui uult) corpus ubi inuentum 112.b
tumultuaria manus quæ 173.a
tumultuarij milites qui 359.a
tunicæ regum in funere cremandorum quales 127.a
tunicam sine manicis gestare, Parthis quid 280.b
turcici belli portenta horribilia quę 142.b
turdetani Hispanis qua ueneratione habiti 206.a
turma quadrata 8.a
turma q̊t equites contineat 7.b
turmæ immortalium apud Persas quid 357.a
turmis quot populus Ro. aliquãdo distinctus 174.a
turpitudo nequissima in qbus olim festis exercereturr 349.b
turtur marina (si recte scriptũ) quorum sit militare signum 170.b
tutanus quorum deus, & qui uota illi faciant 159.a
tutelares dij quõ euocarentur 314
tutelaris magistratus quis, & unde creatus 76.a
tutor qs esse non poterat 329.a
tutores quomodo & ex quibus constituerentur 329.a
tutulum, qualis sit ornatus 336.a
Tybarenorum quanta erga hostes iustitia 245.a
tybius quid nominis sit 313.a
tychis deus quis 154.a
tympana Parthorum qualia 171.b
tympanis qui in sacris utantur 213.b
typhoni cuiusmodi boues Aegyptij immolent 155.b
tyrannidis specimen quoddam insigne, cuiusmodi 353.b
tyrannorum aliquot fastus inaudi-tus 81.b
tyrannorum aliquot callida & tyrannica facta 107.b 108.a
tyrannorum filij apud Græcos qui habiti 77.b
tyreos quis quibus sit deus 314.b
tyriorum in consultationibus mos 200.a
tyriorum sacerdos quanto in honore fuerit 64.b
tyrones inter q̊s, & in qua acie parte locarentur 185.a
tyrones qui 356.a
tyronum ætas quæ 29.a
tyrũculorũ custos ac magister 29.a
tyrrhenum mare, unde id nominis adeptum 166.a
tyrrhenus cuius filius, & cui regioni nomen dederit ibid.
τύχη ἔυφιπος quæ 20.a

Vacatio munerum quibus daretur 219.a
uacca à quibus & ubi ꝓ dea colleretur 48.a 368.b
uacca cui Veneri immolaret 136.b
uacca p̃gnãs à quibus instar puerperæ obseruaret 509.a
uaccęi q̃ ꝓsequant fures 119.b
uacci prata 160.a
ualẽtia q̃ seu quorũ dea 314.b
ualeria de ꝓuocatione lex q̃ 181
ualerianus Cæsar quàm miseranda seruiture afflictatus 367.b
ualerianus qui appellarit summã legionem 8.b
ualeriorũ etymologia 14.a
ualgorũ cognomen unde 13.a
ualerius Soranus cur occisus 89.a
ualetudinis remedia quõ & ubi ex diuinatione caperent 309.b
ualla quãrus grãmaticus 325.a
ualli crassitudo 18.b
uallũ castrẽse uñ & q fieret 18.b
uãni qs qbus in sacris usus 349.a
uari unde quidã dicti 13.a
uarro quo noie appellarit præcipuam legionem 8.b
uarrõi principes deorũ qui 312.b
uarrõi q̃rus oli habit⁹ honos 105.a
uarronis de Bacchanalibus illustre apophthegma 349.a
uasa quibus uina conuiuijs inferrentur, quæ 287.b
uasa in cõuiuijs uentri leuando idonea qui haberent 285.b
uasconũ in p̃lijs mos qs 360.b
uasorum cõclamatio, cuius esset indicium 18.b
uasorũ uinariorũ species aliq̃t 131.b
uatiarũ cognomen unde 13.a
uaticana porta quæ 211.b
uaticinandi mos inter sibyllas olim quis 144.a
uaticinũ sedes cui ĩsit intestio 294b
uatiniũ unde dicti 13.a
Vbij q̃ sonitu p̃liũ inirent 183.b
Vectigal furari, quibus summè capitale 119.b
uectigales inẽ Gręcos olĩ q 196.a
uectigalia noua instituẽdi qbus ius esset 139.b
uectigalia p q̃s cõstituerent 180.a
uectigalium nouorum ac sordidorũ inuentores qui 196. b
uehiculorum gña q̃ diuersa 105.b
ueientes qui 21.b
ueiũ, q̃le cui⁹ regiõis oppidũ 166.b
ueiones qs deus putat⁹ 204.a
ueioui qd immolaret 136.b
ueiouis simulacrũ ac tẽplũ 204.a
uelaturã (si recte scriptum) qui faceredicantur 141.b
uelina trib⁹ q̃ & unde dicta 26.a
uelites q & unde dicti 356.b
uelũ aut signũ deponere in p̃lio nauali, quid innuat 172.b
uena è q̃ digito ad cor ꝓtingat 84.a
uena qb⁹ militib⁹ cur soluerẽt 72.b
uenalẽ q sanguinẽ hr̃e dicti 127.b
uenalis q̃rũ sit sanguis 347.b
uenas capitis qui quibus q̃ de causa inurerent 94.a
uenationũ ludi cui sacri 345.b
uenatu qui præstarent 206.b
uẽdẽdi captiuos aut res captas mos quis 146.b
uẽdendi hoĩs mos ac ỹba q̃ 327.a
uenditor emptori p̃dicere quæ debeat, q̃ non debeat 305
uenefici in Perside quàm horribiliter occiderent 120.a
uenenatas herbas plantare, cui regi ꝓ delectamẽto fuerit 155.b
ueneno sublati 28.a
uenerẽ à salt̃s noĩari nefas 42.b
uenerem reprimentia q̃ 212.b
ueneres quot 75.a
uenereũ iusiurandũ quale 257.b
ueneri in Attide quàm nefarie sacrificaretur 74.a
ueneri q̃ diuersè immolaret 136.b
ueneri qd ridiculi, ea tñ dignũ, Romanæ matronæ offerrẽt 149.b
ueneri q̃d aĩal dicatum 136.b
ueneris cognoĩa q̃ sint multa 314.b
ueneris Erycinæ & Caluæ ædicula & ara ubi 331. b
ueneris Hericinę (alias Erycinę) templũ extra urbẽ cur 55. a
ueneris effigies quàm uariæ ac ridiculæ 204.b
uenetæ factioni in Circẽsibus qs imperator maxime deditus 253. a
uenetorum deus quis 313.b
uenox qs cur appellatus 14.b
uẽri à qbus ut diĳ culti 368.a
ueritidĳ Bassi fortuna ac uirt⁹ quanta 317.b
ueritidĳ triumphus q̃lis 311.a
uẽtis qbus q uota fecerint 157.b
uentis ubi & qñ, à quibus & cur arę extructæ 157.b
uentrem leuare in conuiuijs ubi minime dedeceat 285.b
uenus genitrix, cuius aliquando fuerit tessera 172. b
uenus in Lẽno coli cur uetita 74.b
uenus in talis quid 155.a
uenus ubi p̃cipue culta 314.a
uer sacrũ quõ uoueat̃, & qd in se cõprehendat 157.a
uerba localia cum accusatiuo q̃modo construant 101
ỹbenę in sacris usus qs 213.b 301. b
uerbenarius 244.a
uerberare quid sit 150.b
uergobret⁹ Heduis qd 228.b
ỹmiculi sericũ nẽtes, q̃ mirè nascãt, neant, ac intereant 191.b
ỹnæ q & unde dicti 157.b
ueronica cuius regina, & q seipsam interfecerit 45.b
uerpus digitus quis 136.b
uerrẽ qui cui mactarent 136.b
uerruca quid sit 14.b
uerrucosus quis cognoĩatus ibid.
uersura seu uorsura qñ uetita 11.a
uerticorda quæ dea, & cur sic dicta 314.b 55.a
ỹrina (si recte scribit) qñ & cur epulis interdicta 134.b
uertũnalia q̃ & qñ agerent̃ 324.b
uertumni ædes ubi 79. b
ueruex ubi & cur idibus Ianuarĳ immolaretur 148.b
uespæ examen qd portẽdat 264.a
uespasiani auaritia 196.b
uespasiani dicacitas quanta 288.b
uespasiani ĩ fœneratores edictũ 11.b
uespasianus q̃s regiones in prouincĳs redegerit 101.a
uespasianus q̃ maxime tempore affabilis esset 155.a
uesp, noctis an diei pars 225.a
uespernæ quid 288.a
uesta quid esse credita 259.a
uestę quõ aut qd libaret̃ 137.b
uestæ tẽplum q̃le, & q adiret̃ 259. a
uestales de scelere cõuictæ, quõ aut ubi occiderentur 261. a
uestales incesti dãnatæ q̃ ibi.
uestales initio q̃ & quot 259.a
uestales unde uel institutæ, uel Romam translatæ 258.b
uestali etiã fasces p̃ferri, & à consulibus de uia cedi 260.a
uestalibus etiã lictores fuisse 44
uestalib⁹ p qd tm̃ iurare licitũ 260. b
uestalib⁹ quoto religionis suæ anno licuerit nubere 260.a
uestalis, ignẽ Vestæ extingui sinentis, pœna 260.a
uestaliũ honos ac dignitas q̃ ibi.
uestalium officium, cura ac religio quæ 259. b
uestes è regionibus ubi nomen habeant 276.a
uestes militares apud alios aliæ atq̃ aliæ 30.a
uestes sacrificantiũ quales 214
uestes senatoriæ q̃les 201.b
uestibula domor̃ quid 290.b
uestibularĳs dĳs qui quando sacrificarent 302.b
uestibus q̃libus Romani usi 273.b
uestib⁹ q̃t uti Solon p̃miserit 277.a
uestimẽta regũ diuersor̃ q̃lia 276.a
uestimentorũ aliquot noĩa q̃ 276
uestitus auguris in augurio occupati, quis 282.a
uestitus Cæsarũ aliq̃t, q̃lis 274.b
uestitus fœis interdict⁹ qs 276.a
uestit⁹ uirilis ac muliebris discrimẽ olim quod 280
uestium furta quis tyrannus nõ puniret 327.b
uestiũ induendarũ exuendar̃ ve religio quæ 149.b

uetulonia cuius olim regionis ciuitas,& quid Romæ dederit 166.b
ueturię tribus priuilegiũ 26.a 175.a
uecurio à fœneratore quid intentatum 11.a
uetusta Ceres quæ 315.a
uexilla militaria diuersarum gentiũ qualia 170.b
uexilla singula singulis turmis,manipulis,cohortibus fuisse ibid.
uexillares cohortes ex quibus legerentur 357.b
uexillũ q̃t ex hoĩbus fiat 8.a
Via ,pprie quid sit 85.b
uiæ aliquot insignes lapidibus stratæ extra Romam q̃ 140.a
uiæ sacræ apud Athenas & Mylasas 80.b
uiç urbis Romæ quç 80
uiarum apud Indos purgatio,distinctio & cura quæ 140.a
uiarum Romæ nomina & celeberrimæ quæ 79.b 80.b
uiarum uerrendarũ cura ad q̃s magistratus spectarit 179.a
uias qui curarent 139.b
uiatores cui deo uota nuncupent & supplicent 159.a
uiatores regĩj qui 45.a
uicariũ consulum qui 76.b
uicariũ prętorum qui 76.b
uicarius dictatoris quis ibid.
uicarius seruus quis 164.a
uicennalia uota 157.a
uicesimarium aurum quod 53.b
uicorũ Romæ cognoĩa q̃ & uñ 79
uicti,quàm fuerint Athenis & Spartæ contempti 195.b
uictima una an duobus seu incertis dĩjs offerenda 138.a
uictimæ maiores quõ offerrẽtur, & quõ minores 137.b
uictimæ tempestiuæ q̃ 135.b
uictimariũ qui 216.a
uictimarũ carnes q̃ diuersè à diuersis torrerent 217.a
uictoria incruẽta à quibus maxime laudata 36.a
uictoria tacita quæ 186.a
uictoriæ ędes ubi 332.a
uictorię & clades Romanorum maximæ quæ 367.b
uictoriarum & cladium maximarũ catalogus 366
uictoriati,quales nummi 209.b
uictorino quid olim publice honoris habitum 105.a
uictorum in Olympĩjs celebriũ catalogus 250.a
uictricis in Hereis p̃miũ q̃le 252.a
uictũ, q̃ in certamine laudẽ uictoris scribere oporteret 350.a
uicus Athenarũ p̃cipuus qs 80.b
uiduç cuius matrimonium non deuitandum 139.b
uiduæ intra quot à mariti morte di es nubere uetitum 128.a
uiduç q̃to ad summũ mẽse post uiri mortẽ,alĩ nubere licuerit 190.a
uigesimaprima cuiusq; mensis dies, qualis 223.b
uigesimani qui & unde dicti 360.a
uigesimarum uectigal quis sustulerit 196.b
uigiliæ noctis quot 225.a
uigiliæ quo cantu militię indiceren tur 171.a
uigiliarum castrensium uices qui fierent 17.b
uigiliarum horæ quot 225.a
uigilũ p̃fecti officium quod 352.b
uigintiduobus (olim mirũ) ferculis unaĩ cœna qs aliq̃n usus 286.b
uigintiuiratus, q̃lis fuerit magistratus 146.a
uimialis collis Romç uñ dict° 333.b
uiminalis porta Romæ q̃, & q̃ alio noie appellata 210.b 333.b
uiminalis tẽpla ac ædificia 333.b
uimineos toros qui aureis commutarint 284.a
uina dĩjs libanda,quæ 137.b
uinalia q̃ & quotuplicia 324
uinclis suis qbus hostem uincire uelent,q ipsi aliq̃n uincti 185.b
uinctis per quos dies uincula adimerentur 299.b
uinctũ in sacrç ubi nihil esse deceret, ubi cõtrà oporteret 214.b
uincula sontiũ q seruarẽt 241.b
uindelicis de, quis quõ Romã ouãs ingressus 343.b
uindenissa cuius nomen 8.b
uindiciæ secundũ libertatẽ aut serui tutẽ quõ darentur 327.b
uindicta qualis uirgula, & unde sic dicta 192.a
uini cõuiuis exhibẽdi ratio q̃ 287.a
uini diluẽdi ratio Græcis q̃ 285.a
uini puri aut diluti bibendi cæremoniæ quæ 286.b
uini usus quibus olim Romç interdictus 132.a
uinibibæ mulieres quõ aliq̃n Romç mulctatæ 132.a
uino cui deo sacrum fiat 136.b
uino madenteis Græci q̃modo pungant 285.b
uino mãcipia q mercarent 154.b
uino q uel abstineãt, uel parcissime utantur 212.b 335.b
uino quorũ magistratibus q̃ de causa abstinendum 182.b
uinũ in qbus sacris lac uocet 325.a
uinum optimũ cuiate 284.b
uinũ qbus in sacrificijs litari aut nõ litari solitum 137.b
uiolentiæ phanum ubi 23.a
uiperę solo halitu lœtales aut min° lœtales ubi 79.a
uir bonus qs habendus 306.a
uirga auguralis quæ 47.a
uirgæ fasciũ q magistratibus p̃ferebant,ex q̃ fuerint arbore 45.a 96.b
uirgilĩj præceptor quis 369.a
uirginem uiuam qui cui deæ mactarent 97.a
uirgines Spartanæ q̃modo exercerentur 169.a
uirgines(hoc est,innuptæ) ubi communes 277.a
uirgines in Aegypto cur calceis nõ uterentur 258.b
uirgines in Mineruæ templo Athenis quales 59.a
uirginum acuiduarũ in nuptijs ade, undis diuersitas q̃ 252.b
uirginum certamen apud Nasamones quale 39.a
uirginũ fœditas apud nationes quasdam quanta 276.b
uirginũ uestes proprię quę 264.a
uirgis q̃libus quæ nationes in auspicando utantur 117.a 197.a
uirgis qui cęderent 255.b
uirgulta qb°in aqs lapidescãt 313.a
uiri excellẽtes quõ dĩj fierent 278.b
uiri in lectica uxoris priuilegiũ quæ le 188.a
uiri quibus in regiõibus subsint dominio uxorum 299.b
uiri seorsum à fœminis quibus in sacris quõ ,pcederent 95.a
uiri infantiũ recẽs natorum curam, ubi habeãt,non puerperæ & tro- 36.a
uiriati Lusitani arrogantia & phæa 314.b
uiridianus qs seu q̃æ deus 21.b
uiridomarus quorum dux, & à quo, 255.a
uictus 212.b
uiridis color cui tẽpori dicat° 169.b
uirilia q̃ q̃ re sibi amputarẽt 19.b
uirilis Fortunę templum à qbus fre quentaretur 332.a
uiriplacę ędes ubi 189.b
uiriplacę sacello q̃d potissimum tra ctaretur 325.a
uiris inaccessa sacra 257.b
uiris per quem deum Romæ iurare uetitum 206.a
uirium plus quàm ingenij qui habe re dicti 206
uirtutes gentium diuersarum natu rales quæ 205 211.a
uirtutis ædes ubi 20.a
uiscatæ Fortunæ templũ 248.a
uisceratio quid 127.b
uiscerationes post funus exhiberi so litæ quæ 205.b
uiscũ qui ,p deo colant

uiscus in quercu, quibus olim quantum fuerit numen 368.b
uisiones aliq̃t diuersorũ, q̃les habuerint successus 164.b
uitellio pontifici quid ominosi acciderit 61.b
uitellio quàm mirum Viennæ obuenerit prodigium 107.a
uitellius p̃cipuæ legioni quod indiderit nomen 8.b
uitellius quãta aliquãdo cœna exceptus 286.b
uitellius recusatum Cæsaris nomen resumit 3.b
uitẽ aut cẽturiõis manũ inter cædendum tenẽtis pœna q̃ 344.b
uites aliquas in Germania aurũ pro ferre 190.b
uites quibus prę ferrentur à lictoribus in castris 344.b
uitia diuersarum regionum naturalia quæ 205. 206
uitib⁹ hedera ubi p̃ferat 214.a
uitib⁹ q cęderent 32.a 197.a 344.b
uitiigineis columnis quod templum sustentaretur 310.a
uitiligatores (alibi uitilitigatores) q dicti 208.a
uitilium folia contra quid remedio sint 212.b
uitrea Fortuna 20.b
uitreæ Fortunæ simulacrũ ubi p uices haberetur 20.b
uitro q mortuos adseruarẽt 111.b
uitruuiũ Vacci ædib⁹ qd factũ 332.b
uitruui⁹ cui⁹ basilicę architect⁹ 69.a
uittæ q̃cũ & q̃tuplices sint 276.b
uittati cognomen unde 13.a
uittat⁹ qs aliq̃ uulgo dictus 46.a
uitulæ quàm fuerint laudatæ in sacrificijs 155.b
uitulari quid 299.b
uitulina dea ubi coleret 20.b
uitulus cæsus multos cruore insperget, Flaminio qd ominat⁹ 264.a
uitul⁹ ex forda boue cæsus, qñ & p quo offerret 301.b
uiuæ sepultę vestales q̃ 261.a
uiui diis adscripti, qui 313.a
uiui mortuos in funere cur sequantur 125.a
uiuos defodere, ubi sit pium ac familiare 159.b
uiuos mortuis tm̃ colligando, quis cruciare solitus 120.a
Vlios qs deus dictus 315.a
ulna quid 85.b
ulpiani honor & despectio q̃ 363.b
ulpium forum 69.b
ultimus triumphantium Cæsarum quis 317.a
ulysses quæ animalia cui deo litare solitus 155.b
ulyssis in clypeo insigne q̃d 355.b
Vmbraculis uti qb⁹ p̃missum 201.b
umbraculum à fronte protensum q̃ gestarent 277.b
umbrarũ apparitiones non esse oĩno fabulosas 64.b
umbrarum diuisio quæ 225.b
umbras adducere ad conuiuium, quid 289.b
umbricia cur qnquẽnali exilio mulctata 152.b
Vna tm̃ uestę q uterent 277.a
uncia q̃t scrupulis cõstet 86.a
unciæ assis quot 2.a
uncię pars q̃ta, sextula 86.a
undeuigesimani qui 360.a
unguentarij à qbus & ubi aliq̃ abiecti 134.b
uniones in auribus ferre, qd & quæ solerent 83.a 278.a
unius dei esse hostiam unam 213.b
unius imperiũ melius esse, q̃ uel paucorũ, uel plurimorũ 229.b
unius tm̃ uiri aut uxoris, quã quẽ ve oporteret esse 335.a
ununguli sues ubi 295.b
Vocatores principis qui 291.a
uoces ignominiosæ apud diuersos quæ 235.b
uoconia lex q̃, & quàm dura in mulieres 342.a
uocum temere auditarũ omina qualia 265.a
uolaterræ, cui⁹ regiõis urbs 166.b
uolones qui dicti 359.a
uolscinię trib⁹ origo q̃lis 25.b
uolsinienſiũ dea quæ 314.b
uolturna quorum olim dea 166.b
uolucres diuersæ qualia ferrent auspicia 263.a
uoluntarios milites quos qui nuncuparint 359.a
uolupiæ sacellũ ubi 211.b
uomere i cõuiuijs ubi receptũ 285 b
uomerem (autor nr̃ utit̃ in gñe neutro) furari ubi capitale 119.b
uopisci q & unde dicti 15.a
uota Aegyptiorũ pro pueris ægrotis qualia 158.a
uota aliq̃t mutua seu reciproca à qbus quõ facta 158.b
uota quàm diuersa per diuersos fieri solita 156. & deiñ
uoti faciendi aut exoluẽdi ratio seu modus quis 156.b
uotorum conceptio penes q̃s olim fuerit 62.a
uotorum cõcipiendorum cæremonię quæ 159.b
uotor̃ irreuocabilitas q̃ 157.a
uouẽdi, regibus Persarum & Ponti cæremoniæ quæ 158.a
uox de mausoleo audita, Neroni quid 265.b
uox incerta Gallos aduẽtare dicentis, ubi olim audita 142.b
Vrania q̃ qbus habita dea 314.b
uraniæ quomodo Athenis sacrificaretur 137.b
uranus quorum deus 313.b
urbano p̃tori q̃t tm̃ dies urbi abesse liceret 76.b
urbes Persicæ quõ diuiderent 26.a
urbes quomodo in triumpho ducerentur 318.a
urbinates quod ius ciuitatis adepti 194.a
urbiũ lustrandarũ q̃ uariæ & impiæ cæremoniæ 301.a
urinãdi artifices summi olim habiti, qui 226.a
urinatores aliq̃t insignes 87.b 88.a
urna cuius dimidium sit 86.b
urnæ quot Italicã, & quot Atticã faciant amphoram 86.b
urnarium quę mensa dicta 284.a
urnarium quid 28.b
urnariũ q̃t amphorę faciant 86.b
ursa quem infantem aluisse fabulętur 106.b
ursinis pellib⁹ q super galeas aut loricas usi 31.b
ursos cẽrum qs aliq̃ publice ad uenandum dederit 348.b
Vsura à q̃ Spartæ exterminata 11.a
usuram odibiliorem q̃ furtum qbusdam gentibus fuisse 11.a
ususfructus legatio quõ iuxta Manilũ & Scęuolã intelligenda 15.b
Vt cæcias nubes, quid 269.a
utica quotũ aliq̃ regia 122.b
uticensiũ senat⁹, capitũ q̃t 197.b
utraq; manu q iacularent 361.b
Vuam ex uineis legere qs militibus non cõcesserit 345.a
uulcani ædes cuius magistratus concilium esset 6.b
uulcani ędes cur diu in urbem non admissa 54.b
uulcani uxor q̃ putata 324.a
uulcano quid uoueri, & quõ exolui soleat 158.a
uulcano quõ sacrificaret 137.a
uulcanus quor̃ p̃cipuus deus 314.a
uulcanus ubi educatus & præcipue cultus 74.b
uulpẽ fœtam obuiã hr̃e, qd 264.b
uulpes accẽsis facibus, quibus in ludis currere coactæ 297.a
uulpina pelle q pro casside usi 31.b
uulpis effigies Aegyptijs quid indicet 84.a
uulpiũ pellibus q se tegant 278.a
uulsiniẽses qd aliq̃ fœditatis in filiabus suis passi 39.b
uulsiniũ cuius regiõis urbs 166.b
uultures cuiusmodi aliq̃ auguria p̃stiterint 262.b 263.a
uulturibus defunctos hoĩes obijcere, qbus gẽtib⁹ familiare 110.b
uulturius in talorũ ludo qd 155.a
uulturum alas in uestibulis habere, quid 292.b
uulua epulis quando & cur interdicta 134.b

Vxorem suã ad tẽpus alicui mutuare, ubi olim licuerit 40.a
uxorẽ põtificis quantę oporteret esse castitatis 63.a
uxores à uiris defleri, quis nefas putarit 128.a
uxores plures quando primum uni permissæ apud Romanos 38.a
uxores q̃ & ubi marito mortuo cõmori solitæ 126.a
uxores ubi emantur 37.b
uxores ubi sint cõmunes 169.a
uxori apd Germãos, uiro mortuo, alteri nubere negatũ 189.a
uxori q̃ cõtra uirũ actio det 188.a
uxoris sororem, sed mortuę, Romanis ducere licuisse 38.a
uxoris repudiatę desiderio q quantus q̃ uir aliq̃n extabuerit 188.b
uxori nullã fuisse repudiãdi uiri potestatem 188.b
uxoribus uim inferentes, q olim habiti 187.b
uxorũ delicta ubi aut quomodo iudicarentur 189.b
uxoꝝ impio ubi subsint uiri 188.a

XAnth⁹ historic⁹ cuias 317.a
Xenarchus à bibacitate q̃d cognomen adeptus 68.b
ξένιος Iupiter quis 196.a
xenophanis acre i Aegyptios scomma 217.a
xenophanis de rerũ principijs opinio quæ 254.a
xenophon q̃ uestitu usus 278.a
xerxes quãtum cladis ad Thermopylas à paucis admodum Spartanis acceperit 366.b
xerxi neminem statura aut forma p̃stitisse 229.a
xerxi quis qua de causa natalis fuerit dies 224.a
xerxis abominãda lustrandi exercitus ratio quæ 301.a
xerxis impietas quãta 307.b
xerxis i Babylonios pœna q̃ 71.b
xerxis uisio quẽ exitũ sortita 164.b
Xystarchus quid 130.a
ξυσὸν quid ibidẽ
xystici qui dicti ibidẽ

ὑποκαίεσθαι quid sit 142.b

ZIn sortibus qualis habita litera 119.a
Zama cui⁹ olim regia 122.b
zamolxis (alij Zamolfis) quorum deus 313.b 369.b
zamolfis (alij Zamolxis) quorum legislator 326.a
ZE, quem olim numerum significaret 22.b
zeleucus Locrẽfis quõ adulteros puniret 169.b
zeleucus Locrensis quàm sit auersatus uinum 132.b
zeleucus quibus Locris quas scripse rit leges 326.a
zelotypia Parthorũ quanta 293.a
zeno cui⁹ discipul⁹, & cuias 48.b
zeno qd ĩ uestitu, phibuerit 277.a
zenobia à q̃ uicta 35.a
zenobia q̃libus in triumpho catenis uincta ueheretur 321.a
zenobia regina imperatoris nomẽ ad epta 4.a
zenocrates (alibi Xenocrates) qd bi bẽdo meritus 287.b
zenocrates qs ac cuias 316.a
zenocrati q̃ta oli fides habita 258.a
zenodotiũ urbs à q̃ subacta 3.b
zenone cõstantiorẽ esse, qd 268.b
zenones cõplures fuisse 49.a
zenonis constantia aduersus Phalarim 48.b
zenonis iuramentum q̃le 256.a
zenõis ridicula q̃dã opinio 169.b 278.a
zenonis uestitus qs 326.a
zephyrij Locri quid primi fecerint 326.a
zeroastes (si recte scriptum) quorũ legislator 326.a 246.b
zeta quid loci sit 11.a
zeteta seu ζητητὸν quid 54.a
zeugma ubi, & quid Assyrijs aliqñ fuerit 57.a 58.b
Zonam sponsæ quis soluere consuerit 107.b
zopyri & Targnij facinus seu perfidia par, quæ 284.b
Zymitæ quid

ERRATA ALIQVOT CHALCOGRAPHICA, QVAE IN HAC EDITIone præcipitanter uel omissa uel commissa fuere: in quibus percurrendis lectori obseruãdum est, numero priori paginam, posteriori lineam indicari, ac deinde ueram uel sequi uel innui lectionem.

Corrigatur in primis numerus paginę 86. et 355.

Pag. 2. linea 17. Septunx 5. 17. uendicarat 17. 39. statio ibid. 45. portam 21. 22. Ceninenſiũ ibid. 23. Ceninenses 54. 11. bant ibid. 14. Iugur 69. 48. fuisse 75. 5. Tityum 90. 4. alliorum 95. 24. sed uir 99. 35. proconsl 120. 29. summittant 126. 10. funere 139. 42. aquæductus 152. 2. sancti- ibid. 39. tractan ibi. 42. dominis 160. 53. heptaph ibid. 54. dele, se- 183. 34. magnarũ 188. 3. desponſ ibi. 26. cuius 190. 38. rara 191. 54. quarũ 201. 31. oportebat 209. 49. Mityl 219. 29. honestari 226. 21. Ephesii 229. 52. licebat. Quo. 233. 18. decuplo 236. 42. ὤτιτὸν 243. 8. quod Medis 255. 38. quæ 257. 28. duces 259. 13. Cereris 261. 14. uiuam 270. 4. epistylijs 273. 27. Troezenæ 276. 22. Fuitq̃ 281. 34. præcipuè 282. 30. tentumq̃ 298. 52. XXVII. 302. 42. XXVIII. 330. 38. uigin 333. 2. uitalia 337. 15. quingen 342. 8. uideatur 346. 42. carnium

IN MARGINE.

Pag. 2. lin. 8. Septunx 22. 1. Carthago ue- 29. 17. Tribunorum 38. 3. Fratris filij 45. 1. Tabellariorũ 51. 16. nuus magi- ibid. 43. num, Porta Carmen- 63. 1. Decretum ra- 82. 21. Oculorum re- 116. 1. Consulare 124. 34. Pompa func- 114. 2. pti mores pri- Ibid. 10. Leges ad co- 209. 26. Mitylenęi 252. 42. Apena 271. 6. iecti 302. 15. ferri

Atq̃ hæc sunt, quæ ex parte castigatoris typographici opus hoc absolutum obiter transcurrentis, lectori pa tefacienda uidebãtur: tametsi multa ex his minutiora essent, quàm de quibus cordatus lector admoneri debe ret: & restarent adhuc aliquot multo grauiora, quæ castigator hic dissimulasse uidebitur, nisi cõtingat ipsi lector æquus ac peritus, qui Parrhisiensem operis istius editionem, ex qua hæc nata est, diligentius aliquanto p norit. Qui si contigerit, non dubitat is cuius hic partes aguntur, quin sui laboris gratiam habiturus sit: usque adeò multis ac fœdis cum mẽdis ei in hoc opere negocium fuit: quorum tamen bona pars ab eo sublata est, alia minusculis characteribus artificioſe quasi digito monstrata sunt, ut lector & ipse haberet in quibus iudiciũ suũ exercerer, & in reliqs quæ hac methodo indicari nequiuere, castigatori editionis huius æquior foret.

ALEXANDRI DE

ALEXANDRO IVRISPERITI NEAPOLITANI, GENIALIVM DIERVM LIBER PRIMVS.

Locus ex Tranquillo de testamento Cæsaris, in natali Iouiani Pontani inuicem discussus.

CAPVT .I.

CCERSEBAT PLERVNQVE nos in hortos amœnissimos, ubi ædiculas habebat Iouianus Pontanus, in nostra Parthenope uir memoria quidem nostra omnibus bonis artibus, atq; omni doctrina præditus: cui præter ingenij mansuetudinẽ, quę plurima in hoíe fuit, mũditia uerborum & compositus ille sermo, ad omnem ingenuitatem plurímum accessi onis faciebant. Illoq; conueniebamus compluſculi, quibus bonarum artium studia, eædemq; disciplinæ, atque non absimilis discendi facultas erat. Detinebat demulcebatq; nos uir ille fandi dulcissimus egregia quadam & illustri oratione, sermoneq; per quàm lepído & uenusto, totos plerunq; dies: tanta in eo comitas, tantusq; lepos erat. Forte autem, cum natalis sui diem annuum Decembrio mense, ut solebat, cum amicis celebrare uult, euenit ut & nos unà cum relíquis mihi coniunctissimis, primis ab eo tenebris acciti, apud eum conueniremus. Quo cum uenimus, benignè quidem & comiter accepti, ad focum consedimus, festiuissimisq; collo quijs noctis particulam cũ mira suauitate traduximus. Cum interim Iouianum florenti quadam facundia, & sermone quàm castissimo de literarum disciplinis dísserentem, animo serio & aure attenta exciperemus: quo sermone desito, cum iam mensas & cœnam instrui iuberet, cæterisq; nimis intempestiuũ cœnandi tempus esse uideretur: Quin ergo, inquit, optimi iuuenes, dum cœna apparatur, dumq; obsonia esui matura fiunt, aliquid per hoc ocium legimus? Iussitq; mox adferri sibi Suetonij Tranquilli Cæsarum uitas. Aderat inibi adolescens tunc quispiam lætæ indolis, atq; à literarum cultu non abhorrentis: huic demandat, ut diui Iulij uitam, donec maturum cœnandi tempus foret, nec turbidè, nec ambiguè legat. Accipit ille cupidus & libens, atq; disertè admodum legere incipit: cum nos interea ea lectione demulsi, legentis uerba & compositam illam dicendi breuitatem, summa cum attentione captaremus: cumq; ad calcem lectionis uentum foret, ancipiti sententia & operta uerborum significatione, de testamento Cæsaris, in hæc uerba ipsum loquutum offendimus: Sed nouissimo testamẽto tres instituit hæredes, sororum nepotes, C. Octauium ex dodrante, L. Pinarium, & Q. Pedium ex quadrante, reliquos in ima cera. C. Octauium etiam in familiã nomenq; adoptauit: plerosq; per cussorum in tutoribus filij, si quis sibi nascereturnominauit. D. Brutum etiam in secundis hæredibus. Populo hortos circa Tiberim publicè & uiritim trecentos sestercios legauit. Quibus perlectis, puerum subsistere Iouianus iubet, & ad Dentatum conuersus, iuuenem, qui, ut mihi uidebatur, in cognoscendis rebus lectione multa exercitus erat: Quid tu, inquit, Dentate sentis de hoc quadrante & dodrante, in quibus hos hæredes scriptos autor hic memorat? Cumq; ille hæreditatis quotam esse partem asseueraret, in qua illos institutos à Cæsare arbitraretur: Proba, inquit Iouianus, hæc & uera sententia est, sed inops admodum & ieiuna: plus ego desidero. Et me intuitus, rogat, nũquid nostro iure ciuili (in quo multum operæ per id temporis impendere uidebamur) aliquid de istiusmodi partibus tradatur. Tum ego: Memini, inquam, traditum memoratumq; apud nõnullos ueteris disciplinæ autores, præcipuè apud nostros iureconsultos fuisse, omnem hæreditatem, quantacunq; esset, si morientis supremo iudicio non esset

Iouianus Pontanus.

Hæreditas omnis in xii. partes diuisa

diuiſa, tum ab ipſo iure in duodecim partes omne illud patrimonium partiri: quas quidem partes omnes in unum collatas, aſſem pleraque antiquitas dixit: ſingulas uero diſiunctim diuiſas, uncias appellauit. Itaque ſi te hæredem in uncia inſtituero, in duodecim partes diuiſo prius toto aſſe, hoc eſt, omni patrimonio & fortunis meis: unica tantum pars tibi inſtitutionis iure debebitur: cum uero te hæredem in aſſem effecero, ſoliodam hæreditatem et integrum patrimonium, nullis diminutis partibus transferri uolo. Hæ autem duodecim unciæ, quæ aſſis appellatione continentur, propria nomina à ueteribus iureconſultis, ſingulæ nactæ ſunt: nam præter unciam & aſſem ea pars, quæ ſextans appellatur, duas totius aſſis partes, hoc eſt, duas uncias habet, quadrans uero tres. Cum ergo heic in quadrante hæredes inſtitutos L. Pinarium & Q. Pedium uideamus, quin ex duodecim unciis integro Cæſaris patrimonio diuiſo, tres tantum unciæ, hoc eſt, quarta totius hæreditatis pars, his duobus debeatur, in dubium nõ uenit. Deinceps eſt triens, id eſt, tertia pars totius aſſis: quatuor em̃ hæc cõtinet uncias, quincunx uero quinq;. Semis autem dimidium illius habet, quod aſſe continetur. quæ quidem pars, ſex uncias ex toto aſſe uendicauit: quippe cum totus as in duodecim uncias diuidatur, quod dimidium illius eſt, ſex uncias, id eſt, ſemiſſem efficiet. Seſcunx autem ſeptem conſequitur uncias, bes octo, dodrans uero nouem. Cum igitur in dodrante (ut Tranquillus heic refert) C. Octauium Cæſar teſtamento hæredem fecerit, ex duodecim unciis, in quas Cæſaris hæreditas diuiſa fuit, heic in dodrante inſtitutus, nouem conſequetur. Reliqui uero duo, L. ſcilicet Pinarius & Q. Pedius, quadrantẽ, id eſt, tres uncias ex integro aſſe, & quartam totius hæreditatis uendicabunt. Inter hos ergo & illum duodecim unciæ, & rota Cæſaris hæreditas diuiſa fuit. Dextans autem decem ſignat uncias, deunx uero undecim. Quod à Iuuenale non inſcitè, ut arbitror, dictum eſt:

Vnciolam Proculeius habet, ſed Gillo deuncem.

Totum enim aſſem diuiſit, cum ex duodecim unciis alteri unicam, alteri undecim uncias patrimonij tribuit. Eſt quidem, inquit Iouianus, ita ut dicis, ſatis'que de quadrante & dodrante, deq; uncia & aſſe, ut à iuris ſtudioſo explicatum accepimus: ſed unum illud etiam me angit, in quo ancipitem cogitationem iam diu duxi, ſæpiusq; in hoc quærendo fui: Nam cum tres hæredes inſtitutos autor hic dicat, plures poſtea nominauit, Caium ſcilicet Octauium, Quintum Pedium, & Lucium Pinarium: demum adijcit, relios in ima cera, hoc eſt, ultima teſtamenti parte ſcriptos fuiſſe. Etenim ſi totus as, inter eos quos modo nominaſti, abſumptus eſt: quid reliqui ſit quod iſtis debeatur, non equidem uideo: totus enim as, ut modo dixti, totam abſumit hæreditatem, & dodrans cum nouẽ ſignet uncias, quadrans uero tres, duodecim uncias & totum efficiunt aſſem. Neque eſt præterea quod ex defuncti bonis amplius aſſe, hæredi ſcripto debeatur: Ergo aut fruſtrabũtur peculio Cæſaris iſti reliqui in ima cera adiecti, aut alia quædam hæreditas obuenienda eſt, ut iſtis etiam fatisfiat: quorum alterum ſi aſſeueras, profecto peream & abſurdè dixeris. Neque ego Tranquillum uel ſynceriſſimum ſcriptorem tam inconſideratè loquutum arbitror, ut pluſquam oporteat aliquid in ſcribendo addiderit: ſiquidem tam circunciſus in explicandis adnotandiſq; rebus fuit, ut arguta breuitate plerag; potius perſtrinxiſſe, quàm aliquid plus iuſto addidiſſe uideatur. Tum ego, eſt iſquam quod dubitetur: Neque abnuerim, quin locus hic perobſcurus forſan uideatur pleriſque: qui tamen, probabili ratione reddita, clarus & expoſitus fiet. Tres enim Cæſar teſtamento ſuo hæredes fecit, ex toto uidelicet aſſe. Siquidem dodrans & quadrans, duodecim uncias & totum efficiunt aſſem. Et quòd aſſe diſtributo, reliquos in ima cera inſtituit, equidem denotat, non in noua quadam hæreditate hos admittendos fore, ſed poſtquam in uniuerſum bona ſua inter hæredes partitus fuit: in ima cera illos qui in ſingulas partes iure legati admittendi fuerant, nominaſſe: quæ quidem legata, quanuis toto aſſe diſtributo, non extra hæreditatem ſunt, ſed à ſcriptis hæredibus, atq; ipſo aſſe debentur. Etenim ſcriptus hæres, qui aſſem aſſequitur pro quantitate bonorum in quibus inſtitutus eſt, legata quoq; diſtribuet. Vetus enim eſt teſtãtium mos, (quod ipſum apud iureconſultos lege ſancitur) ut primo teſtamẽti capite, hæredis fiat inſtitutio, ſiue unus, ſiue plures ſint, qui in uniuerſum bona ex defuncti uoluntate capiant: ſequenti capite &

As,

Sextans,
Quadrans,

Triens,
Quincunx,
Semis,
As,
Seſcunx,
Bes,
Dodrans,

Dextans,
Deunx.
Iuuenalis locus Satyra 1.

Ima cera.

Tranquilli laus.

Legata,

Vetus teſtantium mos,

in ima cera, secundi hæredes, legata, & reliqua testatoris uoluntas, & dispositio ponatur: siue aliquos onere grauat, aut si quibus dari fieriq; oportere, testator pro sua uoluntate arbitratus est: qui non hæredes, sed legatarij dicti. Siquidem nõ bona in uniuersum, sed legata & res singulares capiunt. Idq; ex integro asse, atque ex toto patrimonio deducitur. Et hoc Tranquillum nunc dicere arbitror. Nam cum primo capite testamenti Cæsar tres fecisset hæredes ex asse, in ima cera & ultimo capite reliqua posuisse, quæ adscriptis hæredibus debentur, Caiumque Octauium in familiam nomenque adoptasse, secundos hæredes & tutores nominasse, populo hortos publicè & uiritim trecentos sextertios legasse. Quibus uerbis ultro citroq; ad multam noctem habitis, animaduersum est, obsonia iam præmatura & præcocta esse. Mox in aliud tempus dilatis sermonibus, ad natalem Iouiani diem celebrandum, cuius causa ueneramus, ab ipso admoniti diuertimus.

Legatarij.

Qui reges uel principes apud uarias gentes cognomenta ex suo nomine posteris reliquerint. Caput II.

NOn apud Romanos solum, sed apud exteros quoque obseruatum accepimus, ut ab eo qui de sua republica bene meritus fuit, posteri duces cognomenta accipere operæprecium ducerent. Nam de Romanis principibus nemo ambigit, quin à diuo Iulio & Octauio reliqui imperatores, Cæsares & Augusti, dicti cognominatique sint. Credo equidem, quòd desiderio illorum post funera tenerentur, & tanquam in posteris eadem indoles futuræ uirtutis eniteret, ita eodem sibi nomine adoptato, ipsi quoque ad præclara facinora obeunda inuitarentur. Manstitq; sequutis imperatoribus cognomen Cæsaris & Augusti. Quod non ipsis modo, sed uxoribus, sororibus & filiabus commune fuit. Siquidem Liuia postquam nupsit Octauio, Augustæ nomen tulit: & Agrippina, postquam Claudio cõiugata fuit. Senatus quoq; frequenti curia uxori sororiq; Traiani, cognomen Augustarum dedit: & Vitellius matri, & Faustinæ uxori Antoninus: sic Iuliani uxor & filia, Augustæ appellatæ sunt: quibus hoc etiam honoris tributum est, ut illas quandoque sacer ignis præiret: quem mox sequuti Cæsares, pro maiestate imperij, more Persarum regum et Indorum, sibi uendicarunt: tametsi Vitellius oblatum sibi Cæsaris cognomen recusarit, Augusti uero distulerit: quod postea deploratis rebus, quum hostilibus armis premeretur, dimissum reuocauit, & Cæsarem se dici uoluit: donec post seriem annorum, haud longo interuallo, Romani principes Antonini cognomenta sumpsere. Nanque à Pio Antonino, Antonino philosophus, uir omni laude dignus: deinde Commodus, Caracalla, Geta, Heliogabalus, & alij ex Cæsaribus fama illustres, Antonini nomen sibi adoptarunt: uoluitq; Seuerus imperator, ut Romani imperatores, sicut Cæsaris, sic in posterum Antonini nomen ferrent, hoc suæ posteritati longe clarissimũ fore arbitratus. Mox succedenti æuo, collapsa re militari, Ataulphus Gothorum rex, Roma debellata, eò uesaniæ processit, ut quemadmodum Cæsares, sic in posterum Romanos principes Ataulphos cognominari destinarit: à quo instituto sicut à pluribus alijs, postea desitum est. Nomen uero imperatoris, prætoribus olim magnarum laudum titulus fuit: quippe hoc honore uelut insigni munere, milites summos duces honestabant: isq; præcipuus honos habebatur semper. Postea nisi illos, quorum ductu & auspicio conflatum fuisset bellum, & sub quibus decem hominum millia uno prælio cecidissent, aut saltem duo millia, quæ postea consuetudo increbuit, uel denique mille occubuissent, aut præcipua uictoria potiti essent, nullos imperatoris nomine dignos putârunt. Propterea Marco Crasso, quòd urbem Zenodotium trans Euphratem, imbelli certamine & incruẽto Marte uicit, & ob id imperatoris nomen sibi arrogauit, magnę inuidiæ fuit, quòd non multo negocio tantum nomen uendicasset. Pompeius, quòd in Aphrica Domitium superasset, quodq; ex uiginti millibus hostium, uix tria millia effugissent, toto conspirante exercitu, imperatoris nomine fuit honestatus: qui licet se imperatorem salutari permiserit, nunquã tamen epistolis aut chorographis hoc nomen usurpauit. Iulius Cæsar, C. Cæsaris pater, q; Syl

Cæsares Augusti.

Augustæ mulieres.

Ignis sacer præcedebat.

Antonini.

Ataulphi.

Imperator.

Imperatores qui uocati.

Ianis temporibus, multa Samnitum & Lucanorum millia ad Eserniam interfeciſſet, ab exercitu imperator fuit appellatus. Mox diuus Cæſar, poſt pericula depulſa, prænomé imperatoris ſibi arrogauit. Deinde Auguſtus, Tiberium & Claudium Druſum priuignos hoc nomine nobilitauit. Bello quoq; Germanico fuſis fugatiſq; hoſtibus, Tiberio Cæſari & Tito, expugnatis Hieroſolymis, miles uictor imperatoris nomen dedit, & trophæum poſuit. Cicero quoq;, q; Parthos ad Amanum proſligaſſet, & Metellus q; Sertorium uiciſſet, imperatoris nomina tulere. Fertur tamen Curio ad Vticam, q; eius opera, conductis commeatibus, omnium rerum copia abundaret exercitus, imperatoris ſibi nomen aſciuiſſe. Et Scipio bello ciuili inter Pompeium & Cæſarem, ut pecuniam à prouincialibus cogeret, ſe imperatorem dixiſſe. Demum Cæſares, ne in crimen inuidiam' que inciderent, imperatoris nomen tanquam titulum mitem & honeſtiorem, abrogato regis uocabulo, iterum & ſæpe deſumpſere. Quare Auguſtus ſemel & uicies fuit imperator dictus, & ſequuti principes hoc cognomento perſæpe nobilitati ſunt. Quod etiam apud Græcos fuit uſurpatum: quippe Phocion uigeſimùm imperator dictus eſt: Aratus decimùm & ſeptimùm imperatorem geſſit, Pelopidas ter & decies, Philipomenes octauùm: quem apud Achæos intra annum bis gerere non licebat, ſicut apud Spartanos bis eundem claſſis præfectum fieri lege uetabatur. Sola mulier Zenobia Palmyrenſium regina, quum orientis regnum tueretur, armata in uirili ueſte exercitui præfuiſſe, & imperatoris nomen tuliſſe dicitur, cuius auſpicijs pleraque egregie geſta in hoſtes fuere: ſed non ſolum Romanos, uerum eos qui Albæ regnarunt, qui ante Romulum per annos trecentos fuere, idem obſeruaſſe proditum eſt. Cõſtat enim à Syluio Aſcanij filio, qui ſecundus ab Aſcanio ſuſcepit Albæ regnum, reliquos Albanorum reges per ordinem ſucceſſionis, Syluios cognominatos fuiſſe. Siquidem Aeneas Albanorum rex, & Latinus, & Capys, & Capenus, & Tiberinus, ac reliqui deinceps, quandiu regnum Albæ ſtetit, Syluij cognomenta ab illo meruere. Sicut Latinis regibus à Murano, qui in Latio regnauit, Murani cognomen inditum ferũt. Quæ quidem res ancipitem mihi animum ſæpe agit, cogitatióque ſubit, cur non exemplo Albanorum & Latinorum, idem quod imperatoribus, etiam in regibus ueteres Romani factitarunt, ut à cõditore urbis Romulo, reliqui poſt illum reges, felix fauſtum' que nomen acciperent: cum præſertim ipſe urbis conditor, bonis artibus partum firmatum' que regnum, inter omnia inimica infeſtaq; longe illud maius auctius' q; reliquerit. Sed hanc quæſtiunculam relinquamus, quibus huiuſcemodi indagare, ingeniũ abunde & negocium eſt. Parthos quoque idem obſeruaſſe, ut regum cognomenta ferrent, multi prodidere. Etenim Arſaces Scytha, uir fortis & ſtrenuus, quum premente inopia, latrocinijs obnoxiam iuuentam ageret, coacta exulum manu, quos parthos nuncupant, deuicto Seleuco & Mandragora, in regem Parthorum aſſumptus, illud ita inſtituit, formauitq;, ut diem uictoriæ tanquam natalem libertatis, multis poſt tempeſtatibus ſolẽnem celebrarint: qui poſtquam fato functus eſt, tanto honori ipſius memoria fuit, ut celebre ad poſteros reges cognomen Arſacis ex ſuo nomine reliquerit. Nam & Parapatius, & Mithridates, & Pharnaces, & qui poſt illum regnarunt Parthorum reges, cognomen Arſacis ſibi poſterisq; illuſtri titulo propagatũ adoptauerunt. Quorum poſteros parum legitime regnare dixerunt, niſi ex matris inceſto & filij cõcubitu editi forent. Quin etiam apud Indos huncali quando morem inoleuiſſe accepimus. Nanque Indorum reges, alios Palibrotos, alios Sandracoctos, nõnullos Taxiles, ſequente nomine in quemcunque imperium tranſiret, ob eximiam in bello uirtutem denominatos ferunt. Bithynos quoque ob prioris Nicomedis claritatem, qui militiæ et domi clarus fuit, Nicomedis cognomen regibus indidiſſe putant. Sicut à Cecrope, qui Athenis regnauit primus, reges Athenienſium Cecropidas nuncupari. Hic enim omnem multitudinem in oppida duodecim digeſtam, partitus fuit, quam Theſeus obuiam eundo periculis, ne hoſtium præda forent, uelut unius corporis alumnos, in unam urbem poſtea ſociauit & coëgit. Et Paphlagonum Philomenes, Theſſalorum Hellenes ab Hellena, & Aſſyriorum reges Tigranes dicti

Cæſares tandem imperatoris nomẽ ſibi aſſumpſerunt,

Achæorũ & Spartanoũ mos.

Zenobia.

Syluij. Murani.

Arſaces.

Parthi.

Inceſtus Parthorum.

Palibroti. Sandracocti. Taxiles.

Nicomedes.

Cecropidæ.

Philomenes. Hellenes. Tigranes.

cognominatiq; sunt. Cum enim Seleucidarum imperium ab Alexandro ad septuagintasupra ducentos annos prouectum fuerit, Tigranis cognomen à primo illo, qui Assyriis præfuit summæ iustitiæ temperamento, posteri desumpsere, ita ut per ea tempora quatuor supra decem Tigranes reges denominati ferantur. Quin etiam à Neoptolemo Achillis filio, qui Pyrrhus dictus est, reges Molossorum Pyrrhidæ, cum ea loca tenuissent: & Ponti, Mithridatis nomina sumpsere. Is enim cum quo populus Romanus multiplex bellum gessit, à primo Mithridate sextus adnumeratur, quem Eupatorem uocitarunt. Fuitq; literis proditum, reges Persarum qui spadones in regnum asciti fuere, Bagoios nũcupari. Et in Meroë, quòd Candaces præcipua mulier regnum tenuisset, reginas in posterum Candaces cognominari: eaq; obseruatio constans & perdiu mansit. Nec me præterit, Aegyptios quoq; reges eandem consuetudinem usurpasse, ut in pleraq; historia est. Siquidem cum antea Pharaones dicerentur, Ptolemæus Lagus gregarij militis filius, qui Aegyptum armis sibi uendicarat, post res cum Antigono compositas, cum quo multiplici bello & immodica simultate conflictatus est, Aegypti regnũ quandiu uixit, moribus & disciplinis mirificè instruxit ornauitq;. Is igitur iam grandis natu, morbo absumptus est, magno de se, ut de tam bene merito principe desiderio, relicto: cuius memoriam Alexandrini tãta charitate prosequuti fuere, ut Philadelpho qui post eum regnauit, & reliquis Aegypti regibus ab illius nomine, Ptolemæi cognomẽta indiderint. Nam & Euergetes, qui Philadelpho successit, & Philopator qui Tryphon, & Epiphanes, & Philomator, & alter Euergetes Phiton appellatus, & Lagus, & Auletes Aegyptiorũ reges, ab illo Ptolemæi dicti cognominatiq; sunt. Hic enim Philadelphus Stratonis discipulus fuit, omni doctrinæ genere clarus, qui cum uiribus attenuatis, infirma ualetudine laboraret, miro discendi studio affectus, nobilem illam omnium sermonibus celebratam bibliothecam, conquisitis undiq; exemplaribus, omniumq; lingua rum uoluminibus construxit, pulcherrimum sanè regiæ opulentiæ monimentum, quæ ad primũ Alexãdrinũ durauit bellũ. Quẽ Philadelphũ, Philomatorẽ & Philopatorem ob neces parentibus & germanis fratrib⁹ illatas, per antiphrasin & irrisionẽ uocitarunt: sicut Euergeten, q deorum simulacra à Cambyse disiecta restituerat, quasi beneficum: & Auleten defamatissimum, q super cætera flagitia & dedecora, choraulam & tibias exerceret. Hunc enim Auleten ob simultatem Aegyptij regno exegere, qui Romam exul cum uenisset, à senatu populoq; Romano benignè exceptus, in Aegypti regnum ab Aul. Gabinio reductus, & restitutus fuit. Post quem Alexandrini Cleopatrã & Ptolemæum puerum regno præfecere, sed mota seditione, à factione alterius partis, Cleopatra in Syria exulauit, atq; ex illo Aegypti regnum penes puerum stetit. Hic est enim Ptolemæus ille puer, qui Pompeium Magnum ex Pharsalo fugientem, ministro Achilla & Photino miseranda nece affecit: exindeq; Alexandrinorũ res, urgente fato, in peius magis ac magis ruere uisæ sunt: donec Augustus terra mariq; uictor, Actiaco prælio superatis Alexãdrinis, Antonioq; & Cleopatra, quam matrimonio sibi deuinxerat, uictis necatisq;, Aegyptum omnem stipendio superimposito, prouinciam effecit, quam primus Romanorum Cornelius Gallus præses administrauit. Tunc primum sub præfidibus haberi cœpta est, atq; ex illo finis regum Aegyptiorum fuit.

Pyrrhidæ. Mithridates.

Bagoi. Candaces.

Pharaones. Ptolemæi.

Ptolemæi Philadelphi bibliotheca.

Ptol. Philomator & Philopator unde dicti.

Ptol. Euergetes.

Pto. Auletes. Ptol. Auletes exul restitutus ab Au. Gabinio.

Ptol. puer.

Quæ potestas, quantumq; ius aduersus reliquos magistratus, tribunis plebis Romæ fuerit. Caput III.

TRibunos plebis, quos plebe à patribus discedente, & ad sacrum montem secedente, sacrosanctos sibi plebs creauit, nec iuri dicundo, nec postulatis ciuium noscẽdis, sicut alios magistrat⁹, sed ut auxilij latio aduersus consules esset, & illos q insolẽter in plebẽ insultarẽt, utq; pr̃sides libertatis custodesq; forẽt, creatos accepimus. Ideo nec in sella curuli sedere, nec purpuratos incedere, nec lictorem ut consules prætoresq;, sed uiatorẽ habere illos satis constat. Causa autem hæc est, q tribunus plebis, populi Romani magistratus non est: propterea cum consulum, prætorũ, & ædilium, reliquorumq; magistratuum, creato dictatore, iurisdictio cesset & conniueat, solos tribunos plebis in potestate esse liquet. Ex reliquis præterea magistratibus, cũ multi uocationem & cognitionem habeant, apud tribunos tantum prehensionem esse

Tribuni plebis quãdo crẽati primum.

Tribun⁹ plebis uiatorem habebat.

Tribun. plebis potestas.

abſq; uocatione, memoriæ datum eſt. Prehendere enim tribuno plebis licet, & in carcerem mittere, iure ſacroſanctæ poteſtatis, etiam conſulem, prætorẽ, cenſoremq;, M. Drusi exemplo, qui tribunus plebis, Philippum cõſulem, quia concionantem interpellarat, præcipitem egit in carcerem, ita ut non modica uis ſanguinis è naribus efflueret. Etiam ab iniuria quæ coram fieret inhibere, mulctamq; indicere cõſuli, dictatoriq; & reliquis magiſtratibus tribunus pro imperio poterat. Interceſſiones quoque aduerſus reliquorum potentiam magiſtratuum, apud tribunos plebis tantummodo ſunt. Contrà uero dictatoris imperium, à quo non eſt prouocatio, tribunis intercedendi facultas non eſt, ũde uis pleriq; contra dictatoris iuſſum, tribuni interceſſionem ualuiſſe contendant, Q. Fabiũ exemplo, qui cum magiſter equitum eſſet, & in eum, q; contra uetitum pugnaſſet, L. Papyrius dictator animaduertere uellet, M. Fabius pater, qui ter conſul dictatorq; fuerat, tribunos plebis & populum appellauit, qui interceſſione ſua etſi precariam præſtitiſſent opem, reum tamen ſupplicio exemere. Ego autem cum id aliter compertum nõ habeam, tribunitiam poteſtatem ſemper dictatoris imperio ceſſiſſe auſim aſſeuerare: ab uno quoq; tribunorum ad reliquos tribunos prouocare licere, ipſoſq; intercedere poſſe, non eſt controuerſia. Neq; enim leuis eſt unius tribuni in prohibendo poteſtas. Siquidẽ uno aliquid fieri negante, nihil cæteri, etiamſi plures numero ſint, decernere ualent. Id tamen lege cautum erat, ne ultra mille paſſus ab urbe ad tribunos prouocatio foret. Ideo ſiquid ſublata interceſſione tribunorũ, per populum agi uellent, extra urbem ultra mille paſſus comitijs indictis, & ſenatu euocato, decernebant. Tunc enim ſine imperio tribunus cenſebatur. Capitis etiam diem dicere dictatori uel conſulibus, poſt quam abierẽ magiſtratu, & reliquis magiſtratibus dum in honore ſunt, tribunorum poteſtatis eſt. Illud certè ſatis conſtat, neq; tribunum plebis diem integrum ab urbe abeſſe licere, ne auxilij latio cum opus fuerit, ciuibus deſit: ſicut Heduis in more fuit, ut qui ſummum gereret imperium, finibus excedere non poſſet. Neq; eum qui parentem ſuperſtitem habebat, tribunum plebis eſſe oportere. Propterea Seruilius, qui tribunatum geſſerat, falſo tribunus eſſe creditus eſt: q; patrem quem obijſſe mortem opinio inualuerat, uiuere constabat. Quin & illud animaduertimus, tribunis quoties oportere uiſum fuit, habendi & diſſoluendi ſenatus, nonnunquam, ne conſularia comitia fiant, intercedendi ius poteſtatemq; fuiſſe. Ipſis tamen cum frequens habetur ſenatus, intra limites curiæ adeſſe non licebat: ſed poſitis ante curiæ fores ſubſellijs, quæ ad populum pertinerent, ſenatuſconſulta excipere: quæ ſi probarent, T litera ſubſcribere ſolebant. Si autẽ minime rata eſſe uellent, poterat ſenatuſconſultum per interceſſiones tribunitias impediri. Tametſi ætate posteriore, tribunum frequenti curia, de his quæ ad populum pertinerent ſenatum ſæpe conſuluiſſe, ibiq; ſubſellia habuiſſe, inter exempla inueniamus: donec Atinio plebiſcito tribuni plebis ſenatores effici meruere. Poſſe etiam plebem conſulere, & rogationes ad populum ferre, ac ſuper his leges promulgare, quæ plebiſcita dicta ſunt, tribunitiæ poteſtatis eſſe nemo dubitauit: quod quidem concilium in æde Vulcani frequentes habuere, ibiq; ſiqua turbulenta confuſio eſſet, in qua conſulto opus foret, plebeios aduocare, & concionem frequentiſſimo concilio habere, aſſueuerant. In quo templo canes pro ædituis eſſe, & ſacrilegis tantum adlatrare, fama ferebat: ſicut apud Aetnam in Vulcani templo, canes lucum & templum aſſeruare dicunt: & in Daunia, Achaiæ Mineruæ delubro, atq; in Creta Dictææ matris æde canes enutriri traduntur: qui Græcis ſubblandiuntur, barbaros uero inſectantur. In ſinu quoq; Adriatico Diomedeæ aues Græcis mites, barbaris uero infeſtæ ſunt. Hoc etiam notatum eſt, tribuni plebis domum cuiuis patere, foreſq; illius per diem, perq; noctem reclusas eſſe oportere. Cuius rei cauſam quærentibus nobis, illud probabile uiſum, q; congreſſus faciles ad ſe præbere, & nemini aditu arcere debet. Nam ſoli tribuno, noctu pariter & die cuiuis opem implorantipræſto eſſe, & ius auxilij ſui expedire, atq; à cuiuſq; magiſtratus nimia potentia plebem tueri fas eſt.

Tribuni in prohibendo poteſtas.

Canes in templis pro ædituis.

Diomedeæ aues.

Quid uerbum ſino, cum negandi aduerbio apud iureconſultos deſignet, & quam uim habeat in edictis.

Caput IIII.

ARguebat quispiam negligentiæ colonum suum, quem partiarium habebat, ꝙ cum fundum suburbanũ in agro Neapolitano, ut uetus illius regionis mos est, colendum locauisset, in lege locationis ita scriptum fuit: Vt colonus fundũ bene coleret, bene irrigaret, bene stercoraret, néue quempiam iniussu domini in fundũ ingredi sineret. Cum postea dominus poma, & fructus arborum clam sublatos, & ex his nihil ad iustam magnitudinem crescere, quin furto subtractum foret, repperisset: colonũ negligẽtiam incuriamq; acerbè atq; acriter apud iudices criminatus est: quantiq; sua interesset, tanti litem extimari poscebat. Cumq; colonus secundum locationis legem, se neminem admisisse, aut in fundum ingredi siuisse contenderet, contrà stabat fundi dominus, uehementiq; obiurgatione colonum incessebat, cum non modò non admittere quẽpiam, sed etiam euigilare atq; attendere, ne quis ingrederetur, debuisset. Quibus iurgijs ad multam diem protractis, tandem secundum domini postulata iudices litem dedere, quantiq; domini interesset, tanti litem contra colonum extimarunt. Sed cum post immodicas altercationes sedatæ res & compositæ uiderentur, amboq; & colonus & dominus discessissent: percontatus ego sum iudices, quibus rationibus adducti, contra colonum litem extimassent: nam pacto stetisse uidebatur, si neminem permissu suo in fundum ingredi siuisset: atq; ideo secundum pacti legem, potius absoluendus quàm condemnandus fuit. Tum ex his unus literis homo multis præditus, comprobata quæstione: Verbum, inquit, sino in conuentione positum, si cum negandi aduerbio ponatur, non solum hanc habet uim, ut quis contrà facientem prohibere debeat: sed ut impensè operam det, ne ob secordiam negligentiamq; secus fiat: quod nisi factum fuerit, culpa commissa est, debuit ergo colonus iuxta conuentionẽ deductam in chirographo, non solum ingredi uolentem prohibere: sed enixè dare operam, & fundum ita custodire, ne quid ob secordiam furti damni'ue dominus pateretur: quod quia molliter fecit atq; neglexit, iure mulctãdus fuit. Et ne (inquit) me hoc tãtum asseuerare putes, poterit apud te multum fidei facere Alphenus iuris publici priuatiq; peritus, q de hac quæstione, de qua tu modo quæris, consultus, ita respondit: (tum sibi libellum mirandæ uetustatis è sinu depromit, corrosis iam & senio labentibus literis. In eo ita scriptũ fuit:) Redemptor syluam ne cædito, ne'ue findito, ne'ue deurito, ne'ue quem findere, cædere, urere sinito. Respondit Alphenus, locatorem potius id uideri uoluisse, ut redemptor non solum, si quem ea su uidisset syluã cædere, prohiberet: sed ut curaret dare operam, ne quis cæderet. Quod cum legissemus, tum plane animaduertimus, grauiter simul & uerè litem æstimatam, & iudicatam fuisse.

Sino cum negatione.

ff. loca. l. in lege locationis.

Ex quot militibus decuria, centuria, ordo, manipulus, uexillum, turma, cohors et legio, à Romanis scribi consueuerint. Caput V.

IN antiquis annalibus illorum, qui in re militari docti Romani moris & iuris fuere, intercise scriptum inuenimus, militum ordines in acie instruẽda, alios minores, nõnullos maiores, descriptos fuisse: quo facilius cuius ordinis quisq; miles, cuiusq; manipuli esset, & sub quo duce militaret, dignosci animaduertiq; posset. Ideo imperatores singulas centurias ex centum peditibus, decurias uero ex decem equitibus scribere solitauere: ut hac militum descriptione distinctior acies, & instructior fieret. Ordo autem, minor centuria, maiorq; decuria, ex sexaginta militibus constat, cui præerat uexillarius, plerunq; centurio, aut ordinis ductor. Manipulus leuis ex uiginti militibus & turba scutatorum fit, Persis ex uigintiquatuor. militesq; manipulares appellati. Huic etiam centurio præerat, quem manipularem uocitarunt. Manipulos uero quindecim suis interuallis distinctos, in prima acie uelut fortissimum robur plerunq; imperatores locarunt. Leuisq; manipulus dictus, ꝙ hastis miles gæsisq;, non armis grauioribus muniretur. Turma quasi terma, trigínta equites, hoc est, tres decurias, & decuriones tres uetusto more recipit, qui honore præstant & ordine. Ex tribus em̃ cẽturijs, Ramnensi, Titi enſi & Luceri, (quas à prima origine ad belli pacisq; munia Romulus instituerat) trigínta equites singulis conficiendis turmis scribere solitus fuit, exq; ea lectione turmæ constitutæ. Sed turma ex equitibus, centuria fit ex peditibus. Has quoq; tribus ueteres nuncuparunt; & qui his præsunt, tribuni uocati, Primipilus ex tribus uexillis constat, qui

Centuria. Decuria. Ordo.

Manipulus leuis. Turma.

Centuria. Tribus. Tribuni. Primipilus.

centurionem habet, cui primipili nomen, qui ordine primus erat: siquidem centurio primus, & primipil⁹, ac primi ordinis ductor, idem fuit: post quem ductor popularium, in Romanis castris sæpe meruit & ordines duxit. Vexillum ex centū octogintatribus hominibus fit. Horum primum triarios habet ueteranos, & summæ uirtutis milites: secūdum rorarios, fidutiæ paulo minoris: tertium uero accensos, qui minimi roboris, uel in fronte locati, primos congressus excipiebant: uel in postremam aciem reñciebantur. Cohors alia milliaria: ea mille quingentos pedites, equites uero centum triginta duos habet. Cuius generis cohortes, ꝙ ex lecto milite constabant: ad subdita belli, quo lapsam aciem repararent, seruare soliti sunt. Aliæ quingentariæ, quas ex quingentis quinquaginta peditibus, equitibus uero sexagintasex plerunꝙ descripsere. Ex quibus nonnullæ consulares, aliæ prætoriæ, aliæ urbanæ, multæ legionariæ, pleræꝙ auxiliares dictæ. Cuius generis cohortes numero decē, iustam efficiunt legionem. Tametsi cohortes quadragenarias apud Latinos, Samnites & Hernicos, & apud Camertes sexcentorum militū quandoꝙ descriptas legamus, quas in centurias, cēturias uero in cōtubernia, nonnunquam duces diuisere, ut decem militibus uno tabernaculo degētibus præesset unus, qui contubernñ caput foret, ipsaꝙ cohabitatio contubernium dicta. Cyrus tamen contubernia pro numero centurionum diuisisse fertur, singulisꝙ tabernaculis cētum milites cohabitare iussisse, qui uno conuictu uiuerent, & sub eodem centurione militarent. Lycurgus uero ad maximos conatus, turmam quadratam ex quinquaginta equitibus fecit, quam οὐλαμὸν uocitauit: qui etiam equites ac pedites in sex tribus diuisit, quarum quælibet tribunum militum, & quatuor præfectos manipulares habuit, quinquagenarios octo, duces turmarum sedecim. Ex quibus tribubus aliquando tres, nōnunquam sex tutæ pro necessitate constituebantur. Inter cæteras fuit Spartæ cohors Pitaneta, præcipui roboris, quæ ultimo discrimini, & ad extremos casus seruabatur. Et tametsi centuriæ, decuriæ, turmæ, cohortes, equitatus, pro uolūtate, proꝙ arbitrio sæpe auctæ & imminutæ, nonnunquam duplicatæ fuerint: idem tamen nominis, quanuis mutato militū numero, sortitæ fuere. Legio autē non uno semper eodemꝙ ex numero fit: sed pro rerum tempore, proꝙ militari multitudine, modo maior ampliorꝙ, modo exilior esse consueuit: sæpiusꝙ numero & genere uariauit. Romulo primū regnāte, legio ex peditum tribus millibus, equitibus uero trecētis fieri cœpta est: quā, ꝙ ex lectis militibus confecerat, legionē appellari maluit. Aucta mox ciuitate aduentu Sabinorum, & crescente imperio, sex millium peditum, equitum sexcentorū legiones fieri cœptum, Plutarchus autor est: cuius testimonio amplissimo mouerer, nisi quod à C. Mario primum, cū aduersus Cimbros moliretur arma, sex millia & ducentorū peditum, equitum uero trecentorū descriptas fuisse, T. Liuius memorat. Scipio deinde, cui Aphricano fuit cognomen, cum in Aphricam trañceret, duas Cannensis exercitus legiones ita suppleuit, ut singulæ, sex millia & ducentos pedites, trecentos haberent equites. sæpiusꝙ in describendis legionibus uariatum fuit, ut modo quatuor millia peditum, equitum uero trecentorū legiōes fierent: modo quinque millia peditum, equites trecenti, in singulas essent legiones. Quibus Romani duces ob uarios euētus nomina indidere. Siquidem C. Cæsar, Martiam & Alaudam præcipuas nuncupauit, decimam maximo in honore habuit: reliquas uero à numero dixit. Nero ad Caspias portas ducturus, sex millia militum legionē fecit, quā phalangem magni Alexandri appellauit. Otho præcipuæ legioni, auxiliatricis nomen dedit: Vitellius, rapacis: Varro, uni uernaculæ: Pompeius, gemellæ, quòd ex duabus unam effecerat: Hadrianus Mineruiam, alñ primigeniam, nonnulli classicam, plerique Italicam, septimam, Galbianam, geminam, Vindemissam: alñ Claudianam uocitarunt: Valerianus felicem, Samnites linteatam. Græcis uero Hipparchia ala fertur præcipua, quæ ex quingentis duodecim constabat equitibus, & alia Agema: Macedonibus Ethenica. Apud Romanos Scriboniana & Singularium. Antiochus Gemeam, mille equitum alam uocitauit. Inter quas ala Campanorū ex quingentis fere equitibus multū antehac esse fertur. Illud plane constat, ueteres Romanorum perraro, & nisi contra maximos ceu natus plus quatuor legionum exercitus scripsisse. Atque in iusta legione centurias sexaginta, manipulos triginta, cohortes decē ponere consueuisse. Quodꝙ iure militari præ-

Vexillum.
Triarii.
Rorarii.
Accensi.
Cohors milliaria.

Quingentaria cohors.
Consulares.
Prætoriæ.
Vrbanæ.
Legionariæ.
Auxiliares.
Legio.
Quadragenariæ.

Turma quadrata.

Pitaneta cohors.

In legionib⁹ describendis uariatum.

Legionum diuersa nomina.
Legionis præcipuæ uariæ appellatiões.

Græcorū alæ ἵππαρχία.
Ἄγημα.
Gemea ala.

Iusta legio.

ter descriptos singulis legionibus milites, qui Romani uel latini nominis erant, semper auxiliares ex sociis ciuitatibus finitimis, aut externis, peregrinæ iuuentutis sub disciplina & cultu Romano, & auctum uoluntariis agmen iungi consueuere. In quo id seruatum est, ne unquam amplior numerus auxiliariorum ex peregrinis copiis, q̃ ciuium foret: tametsi à prima origine Romani semper suo milite, nullo externo adiuti militarint. Quodq; singulis quatuor legionibus, tribuni militum seni, ac deni præfecti, cẽturiones, decuriones, & legati præesse cõsueuere. Est quoq; illud animaduertere, lege militari sancitum, ut miles subsit centurioni, centurio tribuno, tribunus præfecto castrorum, præfectus legato, legatus consulis pareat imperio. Consul autem & magister equitum, sicut reliqui magistratus, dictatoris iussui & potestati subest. Claudius uero Cæsar militiam ita ordinauit, ut post cohortem, alam: post alam, tribunatũ legionis daret: quam militarem institutionem à Lacedæmoniis fluxisse crediderim, à quibus relíqua Græcia armorum duces, uelut rei militaris expertissimos, petebat: quibus in more fuit, per gradus maiores duces, minoribus præesse: & ne turbatis imperiis confunderentur, munia distincta mandare multis. Nam cum rex apud eos summum gerat imperium, post regẽ fuere duces: proxima dignitate tribuni, post tribunos, centuriones: deinceps decani. Ita ut cum gerendarum rerum cura & procuratio multis incumberet, in exercitu uix q̃spiam mediocri prudentia uir, sine honore aut imperio foret.

Singularũ legionũ capita
Ordo magistratuum in re militari
Militiæ ordo.
Lacedæmoniorum duces rei militaris peritissimi.

Ex quibus causis dictator apud Romanos olim, & quare fieri consueuit.

Caput VI.

DIctatorem, à quo prouocare non licebat, quemq; summum Romæ imperium tenuisse certum est, non modo laborante repub. & trepidis in rebus, cum aut de communi libertate ageretur, metusq; de summa rerũ esset, quod ultimũ erat consilium: sed ex uariis euentis, diuersisq; rerum causis creari solitũ accepimus. Nam & claui figendi, & senatus legendi, aut magistratus coercendi causa, nonnunquam quæstionibus exercendis, plerunq; comitiis habendis, ficut res tempusq; postulabant, etiam florente republica & procul à belli tumultu, creatum fuisse liquet. Constat enim ciuitate morbo laborante, cum uis pestilentiæ & insanabilis pernicies, tabesq; ciuitatis ita per omnium capita peruagata esset, ut nec ope diuina, nec humanis consiliis leuari posset, quotidieq; uariis morbis corpora affecta caderent: ex seniorum memoria repetitum, pestilentiam quondam fixo à dictatore clauo decessisse. Ideo C. Genutio, & L. Aemylio Mamerco cõsulibus, & sæpe aliàs, cùm graui morbo ciuitas affecta esset, senatus L. Manlium Imperiosum, dictatorem claui figendi causa dici iussit, qui dictator dictus, clauum panxit, isq; clauus dextro lateri ædis Iouis optimi maximi in capitolio fixus fuit. Post quem cum Romæ de ueneficiis quærerent, & aliquot matronæ damnatæ forent, eaq; res prodigij haberetur loco: ut mentes alienatæ, sui compotes fierent, simili memoria ex annalibus repetita, claui figendi causa dictator creatus Cneus Quintilius fuit, qui fixo item clauo, cùm eo piaculo ciuium mentes sui compotes fecisset, discordes'que animos conciliasset, dictatura se abdicauit. Eos autem clauos fuisse æneos, notasq; numeri annorum quibus tunc tempora designabant, habuisse, id'que à Vulsinijs emanasse ferunt, quibus in usu erat, clauos indices numeri annorum, habere fixos in templo Nurciæ Hetruscæ deæ. Comitiorum uero causa, si quando neuter consulum bello abesse poterat, uel morbo, aut alia necessitate comitijs præesse nequirent, senatum abfentibus consulibus dictatorem, qui comitijs præesset, dicere censuisse, sæpe compertum est. Dicebat enim consul dictatorem comitiorum causa in castris uel ubi ubi terrarum erat, cum ipse à bello auocari commodo reipublicæ non posset. Quæstionibus quoque exercendis creari dictatorem, argumento est, quòd Sp. Melio imperium populi Romani affectante, cum nullius imperio magistratus cogi posset, senatus ut nefarios ipsius conatus reprimeret, ut'que clandestinas insidias à capite & ceruicibus dimoueret, dictatorem creari exacta ætate Q. Cincinnatum uoluit: qui re explorata, sumpto de reo supplicio, dictatura se abdicauit. Et cum occultas principum coniurationes, concilia'que clandestina, Capuæ fieri percrebuisset, senatum quæstiones, ueri inquirendi causa, decreuisse, dictatorem'que quæstionibus exercendis dici censuisse

Dictatores cur crearẽtur
Claui figẽdi causæ,
L. Manlius clauo fixo pestem sedauit.
Cn. Quintilius fixo clauo mentes alienatas, sui cõpotes fecit.
Comitiorũ causa.
Quæstionũ exercendarũ causa.

Legẽdi ſenatus gratia.

multi adnotarunt. Nec me præterit, legendi quoq; ſenatus, cum patres in demortuorũ loco ſuffici, ordinemq; ſenatorium ſuppleri opus foret, ut eſſet qui nouos legeret ſenatores, quiq; ſenatum ſufficeret, plerunq; dictatorem fuiſſe. Quo tempore illud euenit, ut duo ſimul dictatores, quod nunquam antea factum, crearentur, Marcus ſcilicet Iunius, qui caſtris dictator tunc præerat, & M. Fabius Buteo, qui ordinem ſenatorum, eo quòd multi bello cecíderant, ſufficeret, legeretq;. Quanquam & feriarum cauſa, cum tetra prodígia nunciarentur, propterea q; feriæ indicendæ forent, ut eſſet qui ferias indiceret, quiq; ludis Romanis, aut quadrigis mittendis præeſſet. Nonnunquam ut illorum contumaciam cohiberet, qui functis honoribus, magiſtratu abire uel ſenatus dicto parere nollent. Interdum, qui flaminem proderet, dictatorem fuiſſe legimus: qui quidem magiſtratus non Romæ tantum, ſed & Albæ, & Lauini, & in toto ferè Latio ſummus erat. Id quoq; non prætereundum, quòd ſiue belli gerendi, ſiue cuiuſuis muneris exequendi cauſa, dictator dictus foret, niſi uirum conſularem, quiq; conſulatum antea geſſiſſet, & nocte ſilente, atque in agro Romano (is autem Italia terminabatur) dici licuiſſe: nec ultra ſex menſes ante Syllam, dictaturæ munus quempiam exercuiſſe, præter Furium Camillum, cui iam exacto ſemeſtri, cum conſternata republica laborarent ancipiti metu, ne tumultus urbani fierent, ne'ue urbe relicta, Romani Veios migrarent, ſenatus in annum dictaturam inuito prorogauit: atq; hic Camillus fuit, qui uindex maieſtatis Romanæ, dictatura quinquies, triũpho quater potitus eſt. Conſulatum uerò nunq; attigit, tametſi lege ueteri de dictatore creando primũ lata, id ſancitum fuerit, ut niſi cõſulares uiri, quiq; conſulatum antea geſſiſſent, nulli dictatores haberentur aut fierent.

Dictatores duo ſimul creati.

Ferias indicendi cauſa.

Cõtumaciam cohibendi cauſa.

Prodẽdi flaminis gratia.

Dictator qs creabatur, & quo tempore & loco, & q diu.

Furius Camillus.

Locus ex Terentij Phormione elucidatus, & uetus ſenatuſconſultum à Græcis ad Romanos deductum. Caput VII.

LEgebamus aliquando, dum pueri eſſemus, Terentij Phormionẽ, ubi adoleſcens filius, uirginis amore perditus, mentitus ſe proximũ genere, puellã, abſente patre, uxorẽ duxerat, lege coactus. Demũ reuerſus pater, ſeruũ, cuius ſuaſu nuptias cõfecerat, q; indotatã duxiſſet atq; ignobilẽ, iurgijs afficiebat, quũ leui mercede inhoneſtas nuptias effugere, & filium ab ignominia redimere potuiſſet. Hoc erat filio dotẽ uirgini dediſſet, ut dote cõtenta, aliũ puella uirũ quæreret, filiũ uerò dimitteret: aut ſi pecunia deeſſet, mutuam ſumeret uel fœnore. Cui ſeruus in hæc uerba reſpõdit: Hui dixti pulchre, ſiquidem quiſquam crederet, Te uiuo. Quid ſibi uellet, quod uiuo patre, neminem filio crediturum pecuniam ſeruus reſpondebat, non ſatis tunc accepe ramus. Sed cùm poſt aliquot dies, in eãdem lectiõem, ut fit, incideremus, animaduerti mus uetus olim ſenatuſconſultum fuiſſe, quod primum à Solone ueteri lege ſancitũ, inde ad noſtros deductum fuiſſe arbitror, quo cautum fuit, Patre uiuente, filio qui ſub patris iure eſt, credi pecuniam non licere: & qui credidiſſet, petitionem non habere: ne filius familias ære nexus alieno, ut creditum redderet, uel necem patri machinaretur, aut aliunde eam inhoneſtius quæreret. Sed cum ipſius ſenatuſconſulti uerba non haberemus, incidimus forte ad id temporis cum hæc dictaui, in pluſcula legum commentaria, quæ ex naufragio erepta, nauta quiſpiam Romam aduexerat: ea cum emendi ſtudio inſpiceremus, illud ipſum ſenatuſconſultũ, quod diu impẽſa opera quæſieramus, caſu inuenimus. Verba uerò ex eo ſenatuſconſulto hæc ſunt: Placere ne cui qui filio familias mutuam pecuniam dediſſet, etiam poſt mortem parẽtis, cuius in poteſtate fuiſſet, actio petitioq; daretur. Vt ſcirẽt, qui peſſimo exemplo fœnerarent, nullius poſſe filijfamilias bonũ nomen, inde expectata patris ſui morte, fieri, & infra. Cum enim fœneratores magna licentia pro arbitrio fœnerarent, cautũ fuit, primo duodecim tabulis de modo credendi, ne qs plus unciario fœnore fœneraret: mox tribunitia rogatione ad ſemiuncias fœnus redactum, deinde ad ſemiſſem, poſtea ad trientem: demum Lege Genutius tribunus plebis tulit ad populum, ne ullo modo fœnerari liceret. Poſt aliquod uerò tempus, Sulpitius trib. plebis, ut credẽdi modum præfiniret, legem tulit, ne qs ordinis ſenatorij, ultra duo millia drachmarũ æs alienũ conflaret: qui poſtea deceſſens, cõtra legem à ſe latam, trecentas myriadas æris alieni conflaſſe inuentus eſt, Di-

Solonis lex.

Senatuſconſultum in fœneratores.

Fœnus quo pacto paulatim abrogatum.

Credebatur nõ ultra duo millia drachmarum,

uus deinde Cæsar etiam certum modum credendi præfiniuit. Tiberius uerò ut fœnus tolleretur omnino, dispositò per mensas millies sextertio, cauit ut singulis facultas creditũ accipiendi fieret in triennium sine usuris, si debitor in duplum populo cauisset. Postremò pluribus plebiscitis, non modò fœnus, sed uetita uersura fuit, cautumq; perpetuo senatusconsulto, ne filiofamilias credere liceret. Causam ferunt fuisse, quòd Cælius Plotius fœnerator T. Veturium nexum & addictum, ob reliquum fœnoris non redditi, stuprare uoluit, & uerbere affecit. Sicut de Papyrio traditur, qui Publium nexum ad libidinem perlicere coactus fuit, quæ causa traditur fuisse, ut nexi soluerẽtur, ne'ue in posterum quisquam necteretur. in qua quidem re, adnotare succurrit, apud iurecon sultos, reliquatores dici, qui integrum æs alienũ cum fœnore non exoluissent, sed partem æris alieni & fœnoris deberent. fuitq; Athenis magistratus cui Zeteta nomẽ, apud quem si quis integrum æs debitum non soluisset, conueniri lege poterat. Indis uero & Germanis fœnus ignotum fuit, & pleræq; gentes odio illud inexpiabili prosequutæ, adeo ut cum furem dupli, fœneratorem quadrupli damnarent. feruntq; Aegyptios & Atheniẽses, cum hæc contagio mali latius serperet, pluribus decretis cauisse, ne ob fœnus corpora adiudicari uel addici possent, ne'ue super corporibus fœnerari fas foret, nec citra debitoris facultatem sæuire, quæ lex Sisachthia & Chreocopia dicta: adeo ut Lycurgus è tota Sparta fœnus & usuras exterminasse dicatur. cumq; omnis Aegyptus esset obruta fœnore, fuit lege sancitum, ut ita demum mutuam pecuniam accipere liceret, si cadauer patris fœneratori daretur pignori, penes quem esset potestas paterni sepulchri debitoris oppignorati. Inter cæteros fertur Agis Athenienſium dux adeò fœnus exosum habuisse, ut omnium fœneratorum tabulas igne suppositò in foro concremarit, quo igne nullum clarius lumen uidisse Agesilaus dixit. laudaturq; Antoninus Pius & Alexander Seuerus, quòd Romæ fœnus trientarium constituerint, cum nonnullos fœnoris causa agro paterno auitoq; exutos cõperissent: semissem uerò induxerint, & abrogarint. Lucullus quoq; adeò fœneratorum licentiam cohibuit, ut omnem Asiam fœnore demersam liberarit: Sicut Cato q in fœnore coercẽdo asperior & durior, ex tota Sicilia fœneratores exegit, illamq; ære alieno obrutam, in pristinum decus restituit. Hoc quidem senatusconsultum iam longo abusu obliteratum, diuus Claudius fœneratorum licentiam coercens, ne filijsfamilias pecuniam fœnori darent, seuero edicto seruari mandauit. Diuus deinde Vespasianus cum censuram ageret, saluti parentum & liberorum consulens, illud denuò ex longo interuallo reuocauit. Non ergo inscitè seruus ille respondebat, neminem fore, qui uiuo patre, filio pecuniam crederet, cuius petitionem actionemq; lege & senatusconsulto non haberet.

Cæl. Plotius fœnerator.

Reliquatores.

ζητητής.

Fœnus exosum.

Lex sisachthia & Chreocopia.

Agis.

Spero te amaturum fore, uel amandum fore, ueterum autoritatibus Latinè dici licere, contra opinionem quorundam grammaticorum.

Caput VIII.

COmmentatiunculas suas non inuenustas adolescẽs quispiam ingenio & lingua præstabili, dum posteritati & gloriæ seruit, apud nonnullos eiusdem disciplinæ uiros lectitabat, non equidem, ut uidebatur, laudis indipiscendæ gratia, sed ut graui illorum iudicio subnixus, liberius consultiusq;, si quod in eis delictũ, si quod'ue mendum esset, castigaret, eorum'que explorata sententia, nonnulla in uulgus emittebat, multa uel tollebat è medio, uel corrigebat. Aderat inibi familiaris meus qspiam, honesti ordinis, Latinæ eloquentiæ & ueterum literarum non ignarus, qui cætera quidem minimè uisus aspernari, uno uerbo se offensum dicebat, quod in posterum nihil in eum scripturum fore, ille dixerat. Minus Latinè (inquit) dictum est, scripturum fore, sed aptius conuenientiusq; dicendum fuit, scripturum esse. Si quidem uerbum fore, cum tempus quod futurum est designet, cum participio in rus, uel in dus, quod pariter futurum tempus designat, minimè cõuenire: perindeq; haberi ac si dicas, scripturum futurum esse: quæ oratio, ut probe nosti, nihil habet gratiæ uel dignitatis. Quoq; minus dubites, inquit ille, hoc senserunt multi eruditi: quorum sententiam, iudiciumq; minimè aspernaberis, Statimq; ad nos attulit obseruationes grammatici hominis nõ incuriosi, in quibus ad hanc sententiã scriptũ, definitumq; inuenimus: Fore cũ uim participij

Fore.

Laurentius Valla taxat⁹ lib. 1, ca. 28.

habeat, cum nomine, non cum participio iungi oportere, ne duo simul participia cõfundantur. Itaq; dicendum, spero te amatorem fore, uel amaturum esse: non autem amaturum fore, uel amandum fore: uenturum esse, non uenturũ fore. Et ita dici scribiq; oportere, maximè contendebat. Quod cum legissemus, tenuit nos admiratio istius doctoris, equidem diserti & tamen inconsiderati, qui præcipiti ductus sententia, tam asseuerate contendere auderet, id quod longè secus à doctissimis sæpe usurpatum memineramus. Siquidem T. Liuius facundissimus autor, secundi Punici belli octauo, & acturum se, inquit, per populum apertè fore, si senatus aduersaretur. Et alibi, libenter facturos fore, ut ludi maximi fierent. Et rursus, eò quoq; mittẽdos fore legatos, dixit. Et septimo de Macedonico, sub pellibus habendos milites fore. Q. Curtius, senescendum fore tantum terrarum uel sine imperio obeunti. Quibus astipulatur Plinius naturalis historiæ secundo, Quid fore putandum est, inquiens? & pluribus exemplis quibus omnis historia referta est, quæ trita & peruulgata in quæstione minimè dubia referre non necesse habeo. Præterq; ueterum autoritates, rationes adduci possent, quibus ita dici conuenire facile contenderim, ex arbitratu eruditissimi uiri. Cum enim substantiuum olim uerbum fuerit

Fuò, fuo, atq; eius infinitiuum fore, fuisse, futurum esse, &c. eiusdemq; uerbi nonnulla tempora retinuerimus, adeò ut forem antiquum, & essem recentius dicamus: quis prohibet etiam fore atq; esse, simul custodiri, perindeq; amaturum fore dici, quod amaturum esse? Sed cum nos autoritatibus ueterum inniti debeamus, quibus hæc comperta fuere, quæ pro ratione sunt, frustra in re confessa & explorata, rationem & adminicula nõ necessaria inquirimus. Si qui tamen sunt ita Latinæ linguæ curiosi, aut animo tam agresti & duro, quibus ueterum autoritas non satis sit, poterunt ab his qui istiusmodi res consequisitius indagantur, quibusq; ista consectari curæ fuit, hæc atq; his similia perscrutari.

Pleraq; ueterum Romanorum cognomenta, quibus de causis indita & denominata fuerint.

Caput IX.

VErum profectò est, id quod à multis traditur, ueteres illos non infimæ plebis homines, quorum bona fortiq; opera populus Romanus usus fuit, ex re rustica, in qua multum diuq; uersati fuerant, clari nominis cognomẽta sumpsisse. Ex qua re coniectari licet, fortes illos atq; acri ingenio uiros, quicquid à reipublicæ muneribus ocij & laxamenti habebant, id plerunq; in exercendis agris & colendis frugibus ponere consueuisse. Neq; sementes terræ iacere, neque uites amputare, aut agros stercorare, uel irrigare fastidio unquam duxisse: quæ nunc probro ducimus, dedecoriq; & turpitudini damus. Eiusmodi fuisse Pisones, q̃ in pinsendo frumento longo

Pisones, usu fuerant exerciti, uel à piso legumine: hi enim Calphurniorũ prosapia à Numa originem duxisse feruntur. Cicerones & Lentuli, alteri ob ciceres, alteri ob lentes eximiè

Cicerones, Lentuli, Fabij, cultas, generosum familiæ nomen inuenere. Fabios quoq; à satione fabarum sunt qui autument denominatos: tametsi ab Hercule prognatos, & ab fouea dictos nonnulli ferant.

Antonij, Sicut Antoniorum familia, quæ Romæ imperitauit, Antonem Herculis prognatum, autorem stirpis nuncupat. Lactucini, q̃ lactucas colerent. & Hortensij, quod hortorum

Lactucini, Hortensii, studio tenerentur. Stolones quoq; à pampinatione & cura arborum, q̃ curarent ne fruStolones, tices, quos stolones uocant, ad caudices arborum nascerentur, nobilia cognomenta inuenere: Ex qua familia Licinius ille Stolo, primus de plebe consul, quia filiũ emãcipando, fraudem legi fecerat, qua uetabatur ultra quingenta agri iugera possidere, sua lege damnatus est. Pilumnos, q̃ pilum conterendo frumento, idoneum commenti sunt, dictos

Pilumni. Serrani, accepimus. Et Serranos, q̃ agros sererent, uel q̃ serenti fuerat delatus honos. Cuius familiæ proprium erat, fœminas nullo tẽpore linea ueste uti: sicut Cethegis, distincto amictu & exerto brachio incedere: & Flaminũs, nisi sacrorum causa è sua domo ignem efferri. Suilli uero, Bubulci, Bupecij, Caprarij, & Porcij, Ouinij quoq;, Caprilij, Equitij, &

Suilli, Bubulci, Bupecij, Caprarij, Porcij, Ouinij, Caprilij, Equitij, Tauri. Tauri, à pecudibus & armentis cognomenta familiæ tulere: ex quibus claros illustresq; uiros militiæ domiq; multos fuisse, fama uulgauit. Rursus ex corporis uitio, aut membri iactura magis q̃ honestamento, plures dicti cognominatiq; sunt, quos recensere & breui perstringere, de quibus meminisse potuimus, non pigebit. Strabones, Pæti & Cæci, ex oculorũ uitio cognomenta inuenêre: tametsi pætos habere oculos, laudi plerunq;

Ex corporis uitio. Strabones, Pæti, Cæci,

datum sit. sunt enim ad lasciuiam proniores. Sicut Licinij & Limi, alteri quòd paruis ocellis nascerentur: alteri, ꝙ limis oculis intuerentur. Horatio illi qui Thuscorum copias detinuit solus, ꝙ alterum in bello amisit oculum, Coclitis nomen fuit: quanuis ꝙ esset unoculus, Cyclopem, mox lapsa consuetudine, pro Cyclope, Coclitem appellatum ferant. A simis uero naribus uel repandis, Silos & Simos: à superciliis, Silones: à labiorum magnitudine, Chilones & Labeones: à naso, Nasones: ab auribus mobilibus, Claccos: à capite Capitones, à fronte Frontones, dictos accepimus: sicut à colore, Burros, Nigros, Ruffos, Aquilios & Rutilios. Dixere autem Silos, naribus sursum uersus repandis: Silones uero, qui præminenti supercilio forent. Galbas quoq; à colore galbulæ auis credunt denominari. Est enim passeris genus luteis pennis, tametsi à galbeo indumento aliqui dictos asseuerent. Et Lappas, ab inculto capite: & Suras, à surarũ neruositate: & Halas, à fœdo oris halitu: Cossosq;, ꝙ rugosi corporis forent: sunt enim uermes seu teredines, quos in uetustis lignis cum cariem contraxere, genitos inspicimus. Sicut Aenobarbos ab æris similimo capillo, multos dictos uolunt. C. Mutius uir clarus genere factisq;, cum Porsennam gladio impeteret, ꝙ scribam pro rege obtruncarat, à clade dextræ manus, quam sibi ad ignem deflagrauit, Scæuolæ nomen tulit. Inde cognomentum Scæuolæ multis Romæ factum est. Scæum enim Græcè læuum designauit. Plautos etiam & Plotos, ꝙ supra modum pedibus planis essent. Plancis uero & Pansis, à uola pedũ pariter id nominis fuit: cuius familiæ numeratur Numatius Plancus uir prætorius & consularis, qui sub disciplina Ciceronis euasit orator summus. Sic Valgi, Vari, Vatiæ, Vatinij & Scauri, ꝙ uarias haberent suras, aut crura pedum intorta, uel quòd talis præmentioribus forent. In Scauris enim adnumerantur præcipuæ nobilitatis uiri: quorum familiam in Scauro Mamerco, qui maiestatis reus causam dixit, extinctam fuisse uolunt. Ex Metellis uni, ꝙ frontem uitta ligatus ambularet, Vittato: alteri, ꝙ funebres ludos & uiscerationem sine mora exoluendos curauit, Celeri nomen datũ: tertius, ꝙ à Furio triburio patris reditũ exorauit, Pius cognominatus est. Falconum, ꝙ pollices pedũ introrsus curuatos, falconis instar haberet. Et Sedigiti, quòd senis plerunq; digitis: & Tuditani, quòd malleo simili capite nascerentur, cognomen gẽtilitiæ stirpis inuenere. Tudites enim mallei, à tundendo dicti sunt. Sic Malici & Bronci, alteri quòd magnis malis & buccis tumidioribus essent: alteri, ꝙ ore sine labrijs nascerentur. Capellas quoq;, à capillorũ hirsutie dictos uolunt. Et Ceneſtellas, à caluitie: Columellas, à proceritate: Aruinas, à pinguedine: Nasicas, ab adunco naso: & Mammulas quasi papillosos, ab ipsa re denominatos ferunt. Leccæ quoq; inexhausta libido, & obscœnus amor, gentilitium nomẽ dedit. Quinetiam ex uarijs fortunæ casibus multos clara nomina sumpsisse inuenimus. Valerio tribuno militum, cũ ad singulare certamen, à Gallo prouocatus descendisset, ꝙ pugnanti in galea coruus insedisset, Coruini nomen factũ. Et T. Manlius, ꝙ prævalidũ hostem cominus trucidasset, induuiasq; hosti torquem detraxisset, Torquati nomẽ assumpsit. Druso quoq; à duce Druso pugna singulari victo, clarum familiæ nomen datum. Rursus Buteones dicti, ꝙ autori familiæ, cum classi præfectus à portu solueret, Buteo auis felici omine insedit, quo augurio insignem de hoste uictoriam tulit. Ea enim triorches, ꝙ treis habeat testes, nuncupatur. Et Lænatos ꝙ eo uestis genere utebantur, quæ χλαῖναι dictæ. Quorum M. Popilius Lænas princeps familiæ fuit, qui consul & flamen, cum lænam indutus, sacrum faceret, orto patrum & plebis tumultu, ut erat amictus, in forum processit, magnificaq; oratione seditionem cõpressit, & rixam sedauit. Liuio Salinatori, ꝙ in cẽsura ex salaria annona nouum uectigal statuisset, sal cognomentũ dedit. Ex Sabinis uero Claudios, ab autore Appio Clauso gentis principe, qui cum multitudine clientum Romam commigrauit, deductos ferunt: ex qua familia multi insignes nobilitate & honoribus, contra furores tribunitios, pro patribus perpetui defensores extitere. Huius generis Appius Caudex cognomento fuit, ꝙ primus classem extra Italiam duxerat, & nauali prælio pugnare docuerat. Dixere autem caudicem, lignorũ aceruũ compactum & conglutinatum, unde & codices. Ea autem Appiorum familia ab *Appij corona, quam L. Appius in Achaia ludis Næmeis meruit, originem duxisse fertur, cui postea Neronis dixere nomen, quod Sabina lingua fortem designauit & strenuum:

Licinij, Limi.
Cocles.
Sili, Simi, Silones, Chilones, Labeones, Nasones
Flacci, Capitones, Frõrones, Burri, Nigri, Ruffi, Aquilij, Rutilij,
Sili, Galbæ.
Lappę, Suræ
Halæ, Cossi.
Aenobarbi.
Scæuolæ.
Plauti, Ploti,
Planci, Pansę
Valgi, Vari,
Vatię, Vatinij
Scauri.
Scaurorũ familia, quãdo extincta.
Vittatus.
Celer.
Pius.
Falcones.
Sedigiti.
Tudirani.
Malici, Brõci.
Capellæ.
Ceneſtellæ,
Columellæ,
Aruinæ, Nasicæ,
Mãmulæ, Leccæ.
Exfortunę casibus.
Coruini.
Torquati.
Drusi.
Buteones.
Τριόρχης
Lænati.
Salinator.
Claudij.
Gaudex.
*Appij
Appij.
Nero.

ex qua nonnulli patritiꝝ, aliꝝ plebeiꝝ: plebeia Marcellorum, patritia uero Pulchrorum
Marcelli, Pulchri, Aurelij, fuit. Aurelios quoq; ex Sabinis, quòd publice his Romæ locus datus foret, ubi Soli sa
cra facerent, à Sole nuncupatos ferunt, proq; Auſelijs Aurelꝝ dicti, ſicut Valeſij, Fuſij,
& Papyſii quondam, nunc Valerꝝ, Furꝝ, & Papyrꝝ, R primum litera inuenta. Is enim
R. literæ inuentor. Claudius Centinianus, ſeu Centimanus fuit, qui librum in iure ciuili conſcripſit, & pri
mus R literam Latinis dedit. Papyrius, à pedum pernicitate, qua uictor omnium ſuæ
ætatis æqualium fuit, Curſoris nomen accepit: alteri, ob loquendi tacendiq; in ætate pu
Curſor, Prętextatus, Catus, et Corculus, Curiones, Dentati, textata prudentiam, Prætextati nomen datum. Præter hos Cati, qui & Corculi, quòd
uſu & ſapientia præſtarent: nam catum Sabini acutum dixere. Et Curiones à curis, quis
bus macilentiores erant, denominati ſunt. Ex qua gente tres præcipui oratores, lumen
totius ſenatus atq; imperꝝ, fuere. Dentatos quoq;, quòd ſolido oſſe uice dentium arma
rentur, dictos putant. Quo modo Pruſiæ regis Bithyniæ filius fuiſſe fertur. Quanquam
pleriq; aliter ſentiant, autorem ſcilicet gentis, cum primum in lucem editus fuit, dente
natò prodꝝſſe: ſicut de M. Curio, & M. Carbone traditur. Rurſus Clodꝝ & Cluentꝝ
à Cloante, & Memmꝝ à Mneſteo, à Sergeſto autem Sergꝝ, ſicut à Naute Nautꝝ, & Ge
Clodꝝ, Cluentꝝ, Memmꝝ, Sergꝝ, Nautꝝ, Geganꝝ, Manilꝝ, Cæcilꝝ, Lamiꝝ, Calphurnꝝ, Pomponꝝ, Pinarꝝ, Mamerci, ganꝝ à Gia, Troianis ducibus, qui Aeneæ comites poſt euerſum Ilium, huc applicuêre,
illis progenitoribus gloriantur. fuitq; proprium Nautiorum familiæ, ut ſacerdotes Pal
ladis fierent, & ſacra tractarent, quòd princeps familiæ palladium Romam attuliſſe fe
rebatur. Sic Manilios à Manilia Thelegonꝝ filia, quam Thuſculi genuit, & Cæcilios à
Cæculo Prænestis conditore. Et Lamios à Lamo, qui Formꝝs imperauit, & Calphur
nios à Calpho Numæ regis filio, oriundos ferunt. Quatuor enim Numa filios genuit,
qui omnes honeſtarum familiarum nomina dedere: Calphum, ex quo Calphurnios:
Pomponem, unde Pomponios: à Pino autem Pinarios, & ex Mamerco Mamercos flue
xiſſe putant. Calphurniorum familiam illuſtraſſe dicitur L. Calphurnius Piſo Frugi, q
Repetundarum lex. tribunus plebis, repetundarum legem tulit primus, & promulgauit. Aemylia gens, Ma
Αἰμίλιος Aemylꝝ. mercum pythagoreum autorem ſuæ ſtirpis nuncupat: cui propter eximiam humanita
Αἴμυλος Lepidi, Cicurꝝ. tem, quod'que animo eſſet æquiſſimo, cognomen Aemylos inditum ferunt, ſicut à le
pore Lepidi, & Cicurꝝ manſueti appellati. Scipio Naſica, à maioribus naribus, & ob
Naſica. morum temperantiam Corculum. Contrà uero Trebonius, quòd eſſet ingenio impo
Corculum. tens, & moribus difficilimis, Aſper dictus eſt. Sic Cotæ ab ira & oris toruitate, quòd
Cotæ. Inſani. acres forent & uehementes: & Inſani, quòd natura intractabiles: atque Maſſæ, quaſi fu
Maſſæ. res: & Lamiæ, quaſi uoraces, cognomenta inuenere. Fabius uero Maximus ex mo
Lamiæ. rum clementia, & quòd nihil illo eſſet placidius, Ouiculæ: idem, quòd Hannibalem
Ouicula. Cunctator. mora fregit, Cunctatoris, & à Verruca in labꝝs, Verrucoſi nomen accepit. Eſt enim
Verrucoſus. uerruca, præminens caro ſeu tuberculum. Alter, quoniam ſordidæ intemperantiæ fo
Gurges. ret, & profuſa largitione patrimonium prodegerat, Gurgitis. Sicut Nepotes, qui attri
Nepotes, tis facultatibus uino, alea & ſcortis, patrimonium exhauſere, appellati. Tertius, quòd
ſalutis ædem pinxit, Pictoris. Alius Ambuſtus, cuius filia Licinio Stoloni nupſerat. Ex
Pictor. Ambuſtus. qua familia, quod nulli contigit, uno uelut tenôre tres principes ſenatus fuêre, Fabius
Rutilianus, ſcilicet Ambuſtus, Rutilianus, & Gurges, præcellenti ingenio uiri. Is autem Ambu
ſtus, quòd adoleſcens ictus fulmine deflagrauit. idem'que Pullus, poſtea Rullus nomi
Venox. natur. Fuit quoque Fabius cognomento Venox, qui cenſor cum Appio Claudio, ob
inquiſitas aquæ uenas, Venocis nomen accepit. Et alter Rutilianus, cui primum ob
uirtutem Maximi cognomen datum, qui magiſter equitum à Papyrio dictatore penè
ſecuri percuſſus eſt. Duos enim Maximos populus Romanus præcipue cognominauit,
Maximi. Valerium, qui plebem patribus conciliauit, & hunc Rutilianum: poſt quem Pompe
ius, aſtipulante Sylla, Magni nomen accepit. Nec me præterit, Cæſones, quòd cæſo ma
Cæſones, Cæſares, tris utero in lucem prodꝝſſent, ſicut Cæſares, quòd eſt Iuliorum familiæ cognomẽtum,
uel quòd cum cæſarie naſcerentur, ſeu quòd auus C. Cæſaris elephantem occiderat, qui
punica lingua cæſar dicitur, nomina inueniſſe: cuius familiæ proprium dicunt fuiſſe,
ut ſacra Apollinis curæ habeant, eius'que miniſtri fiant. Iulos uero, à prima barbæ lanu
Sacra Apolli, Iuli. gine plerique dictos autumant: οὖλον enim Græci primam in mento dixere lanuginem.
Agrippæ, & Agrippas, quòd contra naſcentium legem, pedibus prius ex utero emerſis, nati eſſe

sent,quāsi ægrè partos nuncupari,quod omen infelicitatis fuit:sicut qui ex utero haud magno negocio & proniori partu effusus foret,felix augurium affert.Et Vopiscos,cum ex gemellis uno defuncto,alter superuiueret: & Proculos, qui foris agente patre: ac Posthumos,qui post patris obitum nati essent:& Cordum,qui sero & postremus:atque Opiter,qui patre mortuo, auo uiuo editi forent,dictos existimarunt. Cornelius qui Scipionum nomen propagauit,ꝙ patrem lumine orbum,pro baculo regeret,uelut hastili nixum,Scipio fuit appellatus.Et Cincinnatus,ꝙ esset capillo incompto:& Roscius, ꝙ exactæ uirtutis & consummatissimus foret.Cum enim Roscius Gallus histrio nulli secundus,supra omnem memoriam absolutissimè mimū ageret,sicut Pollus apud Græcos,si quem uirtute præcipuum & artibus præcellentē uidebant,Roscium,hoc est, mirę & perfectæ probitatis nuncupabant. Sic Piso, ꝙ in omni re commodus foret, utilis & fructuosus,Frugi est cognominatus.Scrofæ uero & Asinæ unde sint cognomenta, uulgo proditum est:siquidem alter cum uades daret,asinam onustam auro in forum duxit:alter suppositа uxore puerpera,quam depeculatus fuerat,scrofam se nō habere mentitus fuit: seu quod Varro tradit,qui primus genti nomen propagauit, cum quæstor in Macedonia relictus foret in castris, hostesq; impressionem facerent, palam uociferatus est, celeriter se illos ut scrofa porcos disiecturum, quod & fecit:unde nomē assequi meruit.Proditumq; memoriæ est,Cornelium Rufum, ꝙ ex præscripto librorum Sibyllinorum ludos fecerat,Sibyllam primo,mox annis intercedentibus,Syllam appellatum,posteris nomen propagasse.Et militem,ꝙ fronte coronatus, militaria gessit faci nora,Fronticij nomen dedisse.Sed iam longius euecti sumus, q̄ statueramus. Itaque ne longius legentes fatigemus,neue pluribus moremur studiosos,de his hactenus dixisse satis sit.Hoc quoque non fuerit ab re meminisse, pleraq; cognomenta Romanis ex piscibus fuisse indita. Nam Murænas & Oratas, uel quòd piscium eius generis uiuaria q̄ ampliſſima haberent magno fœnore,uel ꝙ eo edulio præcipuo uescerentur,pleriq; dictos uolunt. Tametsi Murænam à neruoso corpore, sicut Neruam à fortitudine multi denominari dicant.Fœminasq; Romanas duo tantum nomina ferre,mares uero tria,sæpius quatuor,prænomen,cognomen,agnomen & nomen,idq; nobilitatē generis monstrare:quodq; rarenter mulieres prænominibus utebantur, mares uero frequentissimè. Nanq; cognomen,& agnomen mulieri non dabatur.Quod nobis,cum frequenti lectione id obseruaremus,ita esse propemodum usum fuit.

Vopiſci.
Proculi.
Posthumi.
Cordus.
Opiter.
Scipio.
Cincinnatus
Roſcius.
Pollus.
Piſo.
Frugi.
Scrofæ, & Aſinæ.
Sylla.
* fronde Fronticius. *Frondita
Cognomina ex piſcibus, Murenæ, Oratæ.
Fœmię duo, mares autē tria aut quatuor nomina habebāt.

Quare partus ancillæ, cuius ususfructus legatus fuit, in fructu nō sit, cum reliquorum animalium contrà fuerit. Caput X.

INter contentiones forenses quondam summa dissensio fuit, An partus ancillæ,in qua ususfructus legatus est,in fructu sit habēdus,ita ut in eo sicut in ancilla ususfructus maneat, Vetus quæstio fuit inter consultissimos uiros P.Scæuolam &M.Manilium,à quibus Brutus summæ autoritatis uir,qui inter iurisperitos multum longeq; præstitit,& M.Cicero iure meritoq; dissentit. Verba Ciceronis de finibus bonorū primo,si recensere ea quis uellet,adscripsi:An partus ancillæ sit in fructu habēdus,differetur inter principes ciuitatis P. Scæuolam &M.Manilium;ab hisq; M.Brutus dissentiet,quod &acutum genus est,& ad usus ciuium nō inutile:nosq; ea,eorumq; scripta,reliquaq; eiusdem generis,& legimus libenter,& legemus:hæc quæ uitā continent oēm, negligentur? Hactenus Cicero. Manilius & Scæuola, in fructu ancillæ partum esse dixere,ea de causa,quòd sicut in cæteris animantibus,quæ in manu mancipioq; sunt, illorum fœtus in fructu est. Siquidem pecudum legato usufructu, soboles ex pecudibus postea natis suffecta,perinde accedit legato & in fructu habetur,ac si unà cum pecore legata fuisset.Ita ancillæ legato usufructu,pari exemplo partum ancillæ in fructu esse uoluere,pluresq; iureconsulti in hanc sententiam concessere,à quibus tamen Brutus grauis autor in primis, certioribus argumentis dissentire haud immerito usus fuit: cuius sententia postea obtinuit. Non enim sicut in sobole pecudis pecus enatum,nexu obligatur,& in fructu est,ita ancillæ partum in fructu esse,aut in ius dictionemq; uenire concedere,& in fructu esse consentiunt omnes,Sed in fructu hominis,homo,inquit,esse nō

Ciceronis locus.

poteſt,permagnicq; intereſſe an pecus ex pecore,uel homo ex ſerua naſcantur. Cum enim ex ſerua natus,ſui potens non ſit,nec alieni iuris aut dictionis fiat,ſed in ſeruitio & famulatu domino ita addictus,ut ſine domini iuſſu permiſſu'ue in ius alterius uenire,aut mancipio,nexu'ue obligari non poſſit,ideo ancillæ partus,in ius miniſteriumq; uſufructuarij non uenit,ſed uelut mancipium domino addicitur. Quod in pecore enato ſecus dici conuenit. Siquidem pecus enatum,cum in manu & fructu ſit,una cum pecore legato tanquam adiectum perinde manet, ac ſi una legatum eſſet. Aptiſſimè commodiſſimeq; Brutus,magno ut fuit ingenio,ab homine pecus ſeiunxit;ſed ſicut hoc peracri iudicio non ineptè ab altero diſcreuit,& diuerſum arbitratus fuit:ita cauſam ego tam uariæ deciſionis,à ueteribus iureconſultis libenter quæſierim,Cur,areæ uſufructu legato, ſi in ea inſula erecta foret,ea poſtea demolita,in eadem met area mihi uſumfructum manere Paulus & Vlpianus cenſuerũt,non autem ecõtra; nanq; ædium uſufructu legato, illis demolitis, licet alteræ ſuffectæ ſint, in eis tamẽ mihi nullum manere uſumfructũ, conſtans oĩm opinio fuit. Et tametſi rationis huius dñudicandæ non prompta animaduerſio foret,conſtitit tamen grande diſcrimen ſubeſſe, q̃ demolitis ædibus,ſolũ & area quæ prius fuit,manet,in qua mihi uſusfructus incolumis & certus eſt:ædib' uero demolitis,q̃uis alteris inibi ſuffectis,non eaſdem cenſeri conuenit. Ideo cum aliæ,nõ eædem dicantur,uſumfructum propterea non deberi,iure meritoq; putarunt.

Miracula de ſomnijs apud nonnullos cognita & compertа,& quæ ipſe expertus fuit.

Caput XI.

IVnianus Maius cõterraneus meus,uir bene literatus, in exquirendis, adnotãdiſq; uerborum & ſententiarum uiribus,multi ſtudij fuit:& præterquam quod in eruendis iuuenculorum animis,imbuendisq; doctrina pueris caſtigatiſſimæ diſciplinæ:ſomniorum quoque omnis generis ita uerus coniector fuit, ut ipſius reſponſa diuina ferè monita haberentur. Ad eum memini cum puer adhuc eſſem, & ad capiendum ingenij cultum frequens apud eum uentitarem, quotidie ſomniantium turbam, homines'que celebri fama & multi nominis, de ſomnijs conſultum uenire. Declarabat definiebatq; ille,nõ breuiter aut ſubobſcurè, ut pleriq;, ſed expoſitè atq; apertè ænigmata ſomniorum,ſiue boni,ſiue mali prænuncia:ita aptè,ut iudicium factũ à ueridico diceres. Multi quoq; illius monitu, uitæ interitum, nonnunquã animi ægritudines uitarunt. Sed quod illi, interprete Iuniano,aſſequebantur,animaduerti quoſdam haud quaquã ſummæ nobilitatis,ſed homines tenuiſſimos & ſortis infimæ, abſq; ullo interprete aſſequutos,& ſomnio tantum præmonitos,imminẽtem cladem aut futurum exitium,& pleraq; incommoda uitaſſe. Veriſſimaq;, qualia futura uiderant,ſomnia extitiſſe:quod genus Græci ὄϱαμα,hoc eſt,uiſionem dicũt. Nuper in Veſuuino meo familiaris meus quiſpiam fuit,homo alioqui exiguæ ſortis,obſcurus & egẽs,ſed tamen ſpectatæ fidei & exempli recti, qui ouium greges cuſtodire ſolitus, cum eſſet grauior annis,& ualetudine non bona,eam curam unico, quem habebat, filio delegarat. Accidit,dum procul à ſtabulo ipſe & filius ſub paruulo lare noctu decubarent, ouem quandam à lupo circunuentam,ſibi in ſomnijs obuerſari,illiusq; dentibus oppressi & lacerari uiſam:quo ſomnio expergefactus ſenior,filium qui una decubabat,excitauit,utq; ad gregem propere accederet,acclamauit:nanq; ouem, cuius etiam nomen referebat,à lupo circunuentam dilaniari dixit. Qui cum illuc excitatus pergeret, eandem,quam pater prædixerat ouẽ,à lupo lacerari atq; opprimi inuenit, ueriſſimumq; & quale pater prædixerat,inſomnium expertus fuit. Matrona inſignis, multi & celebrati nominis,dum Neapoli degerẽ,referre mihi ſolita eſt, quãcunq; in ſomnis imagine uidiſſet,eandẽ ſibi poſtera luce repræſentari. Eaq; magnæ admiratiõi apud reliquas matronas fuit,quòd ſæpius quæ ſibi die euentura erant,ſomnio monita, futura prædiceret. Sed p̃ omnibus quæ notauerim,res eſt memoria & admiratione digna, quã ego nuper expertus ſum,& re probaui. Iacebat in lectulo Marius alumnus & cliens meus, cuius ego ingeniũ & animi indolem ſæpe demiratus ſum. Is cũ per quietẽ matrẽ defunctã efferri,& funus apparari uidiſſet,grauiſſimos gemit' & lugubres querelas,q̃is ſomnio cõfuſus edebat;quẽ cũ excitari iuſſiſſem,& cauſam tã luctuoſi gemit' requiſſem,

tulit matrem uita functam,sibi per quietem uisam efferri,& funerari.Obseruaui ego diem,& tẽpus,quo species hæc obuersata fuerat,notaui.Haud multo post, nuncius defunctæ matris ad me uenit:à quo cum diem requisissem,conuenit,ipso die quo mater p quietem efferri uisa fuit,illam è uita excessisse.Quibus exemplis admonemur,ut esse p scita quiescentis animi;& diuinationes,humanæq; mentis præsagium, quasi uaticinium futurorum diuinitus mortalibus datum per somnia,credamus.

Quæ forma castrorum,qualisq; disciplina olim fuit,& quot portæ in Romanis castris esse consueuere. Caput XII.

QVibus castrametãdi scientia,& idonea castris loca eligendi,nota & perspecta cognitio fuit,cuius rei gloria Pyrrho Epirotæ præcipua fuisse traditur:quicq; militaris disciplinæ præcepta diligenter exequuti sunt, hoc annotasse literis accepimus,ut pro loci qualitate,ubi castra metanda forent, procq; angustia & laxitudine,aut militari multitudine,ita se duces castris capiendis insinuent. Sed neque eadem figura & habitu, neq; eisdem in locis semper castrametari oportere,rectè arbitrati sunt: Siquidem modo quadrata,modo trigona,plerunq; rotunda, ex disciplina Lygurgi,qui ita castrametari docuit:nonnunq; lunata,& hemicyclà castra habere:interdum planis & patentibus campis,nunc arduis & accliuis in locis,plerunq; dimissa ualle, nũc in colle edito,& summo iugo castra communire: Nonnũquam terræ situ difficili,& impedito saxis præruptissimis loco munito,ut si qua maior uis ingruat,milites in tuto sint: & sicut loci natura tẽpusq; patitur,castra & munitiones extendere:ut opportuna aquatio,ne siti & lassitudine conficiantur:ut lignorum,ut pabuli copia sit:ne cõmeatu,ne'ue re frumentaria prohibeantur,haud paruum munimentum esse putauere. Præcipue cauendum,ne collis aut iugum immineat,unde prospectus castrorum, & subita incursio fiat,néue sylua densa,aut latens fossa,uel sinus occulti iaceant,unde latebræ hostium,& insidiæ parari,aut tacito speculatu pericula oriri possint. Portæ quoq; castrorũ,ut pro amplitudine,pauciores potius, quàm plures construantur, esse cum facilius, tum etiam utilius,idq; percommodum fuisse & salutare. Tametsi in Romanis castris multiplices aliquando portas nonnulli exemplis adnotarint:quod ideo seruatum est,ne quid eruptionem subitam in hostes demoretur,utq; omnibus portis effusus equitatus, uno impetu in hostes diuersi irrumpant. Sed tamen ubi amplissima erunt castra,& quamuis latè fusa, ibi quatuor ad summum portas constitui cõuenire:minora uero & angusta,duabus contenta esse debere,omnes ferme consentiunt: Quarum sicut nomina distincta,ita dissimilia fuere munia. Prima enim prætoria,quæ & quæstoria dicta est:siquidem in Romanis castris,& prætorium ducis,& quæstorium fuit,prout prætor,aut quæstor castris & legionibus præerat: quæ uel orientem solem spectare,uel è conspectu hostium dirigi cõsueuit.Quod eo fit,ut si quando ad arma conclamatum foret, sine tumultu extra castra contrahi multitudo,& explicari ordines,signaq; educi possint.Etenim ubi acie decernendum erat,illinc cohortes educi,& copiæ admoueri solebant. Vbi etiam militum stadio compositæ,instructæq; ad subitos conatus esse debebat, cui etiam Principali nomẽ datũ. Altera à tergo castrorum Decumana,eo quod ampla & patens:ex qua desertores,& facinorosi,in quos iure militari animaduertendum erat,educuntur,& pœnis coercentur. Tertia principalis,ex qua principes,& summi duces uelut ex postico,si quando usui foret,opem suis laborantibus ferre,ordines tendere, & milites educere consuêrant. Via quoq; quæ ad portum ferebat,Principalis dicta est.Quarta post prætorium, Quintana dicitur:quippe per eam commeatus in castra conuehi,& rerum utensilium copia uenalis exponi:inde etiam merces ad usum militaris multitudinis, quæq; bello usui forent, importari & exportari solita. Hoc quoq; inter exempla relatũ est,quod & Fabius Maximus,& plerique imperatores præcipiebant,exercitum itineribus, & locorum mutatione crebro fatigari,potius quàm uno in loco in castris sedere,esse cũ tutius,tum ad disciplinam militarem nobilius. Id quod Cyrum apud Xenophontem nouimus factitasse. Quamuis nonnulli,castrorum crebram mutationem præ se ferre turpem fugam,& exercitus alienationem,duxere. Fuitq; præcepto militari obseruatum, ut uigiliarum uices tubæ in castris per interualla significent.Et si quando hostes in conspectu sint,pro portis

Castrorum aliæ atq; aliæ figuræ.

Quid præcipuè cauendũ in castris locandis.

Portæ castrorum.

Quare multiplices portæ in castris Romanis.

Diuersis castrorum portis,diuersa nomina tributa.

Castrorũ locus.

Statio Principalis.

Decumana statio.

Via principalis.

Statio Quintana.

Exercitus crebro exercendus.

Vigiliæ in castris.

castrorum singulæ stationes, & expeditæ cohortes, dispositis excubijs, instratis equis frenatisq; pro uallo excubent, ut omnia militari custodia uigilijsq; tuta firmaq; sint, ne paratis insidijs, & omni aditu præsepto, nudata custodijs stationibusq; castra, hostes adoriantur, & nec opinantes inuadant, cædibusq; & rapinis pateant. Paulus uero Aemylius, ut attentius custodiæ contra somnum repugnarent, nocturnas uigilias sine armis fieri, & inermes milites uigilare iussit: quod multi postea duces exequi magno studio curauerunt. Tametsi ueteri exemplo, stationes uigiliæ que, diurna nocturna que munia abarmatis in castris fierent: ita ut ferant militem, quia uallum non accinctus gladio, & alium, quia pugione tantum accinctus foderet, capite luisse. Arma enim ueteres membra militum duxere. Ferturq; Epaminundas, cum custodias stationes que circuiret, ut disciplinam exemplis stabiliret, sopitum militem gladio transfixisse, asserens quod qualem inuenerat, talem reliquerat. Augustus quoque manipulares milites statione deserta, & centuriones morte mulctauit. Caius uero Cæsar, ut ad subitos conatus dispositа præsidia haberet, duas sæpe legiones pro castris excubare iussit. Vtq; in disponendis castris, tendentium ordines, & descripta suis quæq; partibus loca, ac iusta itinerum interualla distincta sint: utq; tribuni militum in principijs iura dent, indeq; milites signum petãt, ac in stationes & uigilias eant: etiam ut in prætorio imperatoris tabernaculum, quod augustale dicitur, tendant, ibiq; pro tribunali sedere, classicumq; apud eos cani, quotiesq; dimicandum foret, pugnæ signum ab his tribuni petere debeant. Cyri uero tabernaculum apud Xenophontem hyeme pariter atque æstu oriẽtem uersus, aut in castrorum medio, quòd locus munitissimus foret, statui consueuit. Ea enim regio summis ducibus dabatur. Alexandri Magni tabernaculum statuæ circuncingebant: in quo traditur mirum, cum ad Oxum amnem statueretur, fontem manantis olei scaturisse. Philippus autem pro uallo castrorum, nonnunquam in conspecto maximè tumulo, tabernaculum fixit: quæ quidem ex corio & pellibus, modo ex saccis aut cilicijs pilis contextis construebantur. Numidæ ex calamo & stramento, Nomades centonum instar tectoria intexebant, multi ex tabulis & cratibus. fuitq; more nouitio seruatũ, ut in principijs castrorum, aut iuxta tabernaculum ducis, templum uel ædiculam simili exemplo milites construant, intra quam signa & aquilam uenerarentur & seruarent: unde cum opus esset, extra castra educi possent. Illud quoq; notatum, per exploratores centuriones q;, Romanos duces prius explorato & præuiso, locum castris ante capere consuesse: quoties q; motis castris loca mutanda forent, militari more uasa prius conclamari, & colligi: utq; itineri sarcinas aptent, admoneri: ne quid ignari imprudentesq; præpropera festinatiõe prætermittant. Vallumq; castrorum ex cespite aggesta humo, aut mole & aggere contra fluminum impetus: nonnunquam ducta ingenti fossa, uel lapidum congestis molibus: plerunque arboribus obiectis, prout materia suppetebat, à tyronibus, præfecti castrorum iussu, communiri. Quæ quidem fossa persæpe fuit duodecim pedum, & si detur occasio, latitudine quàm amplissima, ne quis illam & munitiones transcenderet. Vallum uero tãtæ crassitudinis, quòd nullo telo, nulloq; tormento trajici possit. Quæ quidem munimenta siquando hostis propinquus foret, firmis stationibus dispositis, ut armati inermes & operi intentos tuerentur, fieri solebant. Germani tamen & Gallorum pleraq; gens, pro uallo dispositos habebant currus mutuo nexu. Romani in magno discrimine, nouo munimenti genere, clitellas & coniectas sarcinas pro aggere opposuere. Cæsar ad Mundam, cum materia deficeret, cæsorum hostium factis aggeribus & humanorum corporum strue castra uallauit. Nicias uero dum ad Syracusas sedet, cum esset pro uallo pugnandum, incendio machinarum, quibus castra uallauerat, hostium uim propulsauit. Quodq; in castris Romanis postquam uallo fossaq; communita sunt, equo insidẽtem militem, nisi cum acie dimicãdum foret, haud facile perspectũ esse: neq; longius à tubæ auditu, nisi imperatoris aut tribuni iussu, miliți extra munimenta abire licuisse: qui cõtra fecerat, in eũ militaris animaduersio erat. Idq; ideo cautum, ne uagi milites solutiore cura obambulantes, in hostili solo temere pgressi, cædibus essent & periculis obnoxij. Quodq; mulieres in castris interesse, aut cũ militibus turpi cõsuetudine uersari non decebat. Mulieres eñ castra seq; apud maiores

Arma militũ membra.

Animaduersio in dormientes in stationibus.

Alia disciplina.

Augustale tabernaculum.

Ducum summorũ locus.

Tabernacula ex quibus apud diuersas gentes.

Templum iuxta tabernaculum ducis.

Vasa conclamari.

Vallum castrorum.

Fossa duodenum pedum.

Valli crassitudo.

Germano. & Gallorũ uallum.

Vallum Romanorum.

Vallũ ex humanis corporibus.

Alia disciplina.

Alia disciplina.

magnæ turpitudinis erat, & seueriſſimæ animaduerſionis. Quare Scipio Aemylianus maximus imperator, & qui imperatorias artes callebat, bello Numantino collapſam militiæ diſciplinam, & diſſolutum morem in omne licentiæ genus, eiectis multis millibus ſcortorum, reſtituiſſe fertur, ad opus'que milites traduxiſſe, ſtantes'q; prandere coegiſſe, & cocti nihil ueſci. Metellus in Aphrica laſciuientem exercitum, & prauis moribus inſtitutum, correpta caſtrorum diſciplina, emendauit. Alexander quoque Macedo, depulſis piſtoribus & cocis, ad prandia, itinera nocturna: ad cœnam, cibi uini'q; parcitatem ſe habere dixit. Quibus diſciplinis imbuti milites, in fide & officio manſere, ſæpiſſime'que fuiſſe perſpectum, quod in quibus locis hoſtes caſtra metati fuerant, inibi Romani exercitus, eadem caſtra operibus ſepta habuere, tũc præcipue, quum hoſtium ueſtigijs inhærendo, illos haud facile aſſequi poterant. Quod ne fieret, ſalubri conſilio prouiſum fuit, ut abituri milites, uetera tabernacula & munitiones incendant, ne quando illa hoſtium receptus forent. Erat quoque uetus conſtitutum, ut quoties duo ſimul conſules prætores'ue contra hoſtes, duos conſulares exercitus, multas'que legiones ducerent: quo facilius tantæ multitudini præeſſent, diuiſa caſtra, copias & præſidia haberent, & munia belli partirentur, ne confuſa imperia & decreta ambigua forent. Quod ceuó ſuccedente, à Domitiano uetitum fuit. is enim geminari legionum caſtra prohibuit, ſub unius imperio & unius caſtris, ſatius regi milites arbitratus. Horũ caſtrorum formam in locis compluribus etiam nunc extare, uallíq; & foſſarum altitudines, & egregias munitiones firmo munimento relictas, nos recentiſſima memoria uidiſſe, & ſingulas portas adnotaſſe, quæ ſpecies illius ueteris inſtituti, magnum nobis documentum fuit, libenter meminimus.

Alexãdr. apophthegma.

Abituri, tabernacula incendebant.

Domitianus geminari caſtra prohibuit.

Quot cognominibus Fortuna dea apud Romanos cognominata, & quibus templis donata fuerit. Caput XIII.

INter numina pleraque quæ ueteres habuere, olim à Romanis Fortunam eximie cultam, ſcriptum in antiquitatibus & traditum eſt. Idq; ex eo cõiectari licet, quod plures illi ædes fuiſſe, ac diuerſis nominibus deam denominari, uulgo proditum eſt. Primus enim Ancus Martius Fortunam uirili cognomento dedicauit: ut uero plures certiores'q;, Seruius Tullius Paruæ Fortunæ ędem cõſecrauit primus. In qua æde ſignum ſua prætexta ornatum dedicaſſe, & longo tempore manſiſſe incorruptum, autores tradunt. Cauſam fuiſſe crediderim, quod tenuis ipſe & parui cultus, ut tum res erant, quodq; ex captiua natus, Fortunæ beneficio regnum aſſequutus foret, propterea templo illam ſacraſſe, proq; dea coluiſſe, tãquam gratiam meriti ferret: quam quidem ita cumulatiſſimè retulit, ut non una æde illam recepiſſe, aut conſecraſſe ſatis fuerit: Siquidem regnum aſſequutus, Fortis Fortunæ, Primigeniæ & Maſculæ, mox Proſperæ & Virilis Fortunæ templa eundem erexiſſe, fama uulgauit. Quod quidem Fortis Fortunæ templum, extra pomœrium fuiſſe in hortis à diuo Cæſare populo legatis iuxta Tiberim, mox Tiberij tempore dicatum: Primogeniæ uero in colle Quirinali autores memorant: quam ædem Domitius prætor urbanus poſtea dedicauit, licet alteram Primigeniæ ædiculam Publius Sempronius conſul ſecundo Punico bello uouiſſe, & uoti reus dedicaſſe feratur. Extatq; ueterum monumentis, eundem Seruium, Primigeniam & Obſequentem Fortunam in Capitolio ſacraſſe, illamq; præcipua religione coluiſſe. Proſperæ uero in foro boario fuit: Virilis autem Fortunæ templum extra urbem ad Tiberis ripam, in quod mulieres, quæ dabantur nuptui, frequentes uentitabant, & corpore inuelato ſingula mẽbra, ne quo morbo, uitioq; affectæ forent, aut labe aliqua tenerẽtur, detegebant. Aucto poſtea imperio, cùm de Veientibus Caruilius cõſul triumphaſſet, æriſq; grauis trecenta nonaginta millia in ærariũ detuliſſet, de reliquo quod ex manubijs & omni præda exactum fuit, Fortis Fortunæ ædem, prope illam quæ à Seruio Tullio dicata fuerat, faciendam locaſſe, T. Liuius autor eſt. Cuius dies annua octauo calendas Iulias celebrat: quo tẽpore Haſdrubal periit, & Maſiniſſa Siphacem bello uicit. Muliebris uero Fortunæ phanum Latina uia, IIII. ab urbe milliario, in quo loco Coriolan' matris precibus ſiue imperio adactus, ab urbis excidio temperauit, Romæ conſecratum dedicatũq;, haud ferme quiſquam eſt qui ignoret: cuius ſimulacrum non ſemel

Fortuna maſcula. Parua Fortuna.

Fortunæ diuerſa cognomina.

Primigeniæ Fortunæ templum.

Obſequentis, Proſperæ. Virilis.

Muliebris.

Viscatæ. humanam emisisse uocem ferunt. Fuisse quoque Viscatæ Fortunæ templum, quòd cius

Equestris, illecebris multi capiantur, denominatæ: quinetiã Equestris, iuxta lapideum theatrum, ad quod Q. Fuluius Flaccus ex Laciniæ Iunonis templo marmoreas tegulas detulit: quæ mox ob religionem eôdem relatæ fuere. Ac Bonæ, Reduci, Euelpidi, & Atropheæ, nec

Seyæ. non Conuertenti, Beneſperanti, Propriæ, Virgini, & Seyæ Fortunæ templa, non uno tempore conſtructa, multi aſſeuerãt. Tametſi Equestris Fortunæ ædem Romæ nullam fuisse aliqui contendant, nisi apud Antium. Hanc ædem Fortunæ Seyæ, à Seruio Tullio antea erectam ex phengite lapide, mirifico opere Nero princeps inſtauravit, ita ut fori bus opertis, diurna ibi lux uideretur: in qua Seruij Tullij ſimulacrum tecto uultu toga ſuperiniecta, diu manſisse dicitur, quasi ut lateret Fortunæ dedecus, ꝙ ſerua natus im-

Conuertens fortuna. peritaret. Conuertens autem Fortuna, quòd homines ludificatur, quodq; per omnia humana agitat, ac paruis momentis magnas facit mutationes, in eodemq; ueſtigio nunquã diu ſtat, dicta denominataq; eſt, quæ à Græcis τύχη εὔρεπος, quaſi æſtuans dicta. Legitur

Calua, Reſpiciens. quoq; Fortuna Calua, quam ſub tecto nominare, religio non ſinit: & Fortuna Reſpiciens, cuius ædes iuxta templum Iouis Victoris erat. & Fors Fortuna, quæ ædem trans Ti-

Fors fortuna berim habuit: & Fortuna Propria, cuius delubrum in Palatio eſt. & ad portam Collinã

Propria. fuisse tres Fortunas, de quarum nominibus ambigitur: ædem quoq; fortunæ intra portã

Mala. tam Carmentalem, & malæ Fortunæ in Exquilijs, ubi ſacellum Larium fuit, ſubidem tempus dedicatas inuenimus. Hanc, quæ intra portam Carmentalem ſita erat, quando que incendio abſumptam, triumuiri reficiendis ædibus à ſolo collapſam refecere: illam uero quæ in Exquilijs, non ut opem ferret, ſed ne obeſſet, ſicut Febris phanum & plera que numina Romani perſanctè coluere. Eius uero ſimulacrum manu altera cum cornu

Fortunę ſimulacra diuerſa copiæ, altera gubernaculum geminum uerſans effingebatur. Nonnulli habitu fœmineo furenti ſimilem, cæcam & exoculatam ſuper uolubile ſaxum effinxere, quòd nullo delectu opes ad malos & indignos conferat, quodq; uaga, inconſtans, & inſtabilis foret. Quare Apelles Fortunam ſedentem effinxiſſe dicitur, eò ꝙ nunquam ſtaret; ſed quos fo-

uiſſet indulgẽter, mox de gradu deijceret. Aliqui ſine pedibus illam exculpſere, ſed manus & pennas tantum adhibuere: ut ſi manus porrigeret, pennas comprehendere non ſi-

neret. Bupalus uero Fortunæ ſimulacrum feciſſe dicitur primus, polum habens in capite, & altera manu cornu Amaltheæ. Alij uitream, quòd puncto temporis frangitur, ſta-

Fortunę ſimulacrum in cubiculo imperatoris. tuere Fortunam. Cuius ſimulacrum ex auro fabrefactum uelut ſacratiſſimum in cubiculo imperatoris poni, & poſt obitum in ſucceſſoris tabernaculum transferri, Spartianus memorat. Fuitq; obſeruatum, illos qui Fortunam religioſe colerent, magnis ſæpe incre-

Fortunæ cultores & deſpectores, mentis auctos: qui uero minimo cultu, aut deſpectui habuiſſent, pluribus incommodis fuisse dehoneſtatos. Propterea Timotheus Cononis filius, quòd Fortunæ ſucceſſus ſibi adſcriberet, neque illi ut par erat, gratiam ferret, licet magnus imperator, de gradu de-

iectus, & infelici pugna uictus, atque in exilium actus fuit. Galbæ quoque, qui Fortu-

Dij nocentes. nam Thuſculanam torque fraudarat, illumq; Capitolinæ Veneri dedicarat, in ſomnis Fortuna queri uiſa eſt, quòd ſe promiſſo fraudaſſet, breui ſe quoque erepturam quod de-

derat, interminata eſt, quod mox fuit ſua morte ſubſequutum. Sed quod de Mala Fortuna & Febri, idem de Poſtuerta & Proſa, quarum Romæ duæ aræ fuere, ac de Veioue, Timore & Pallore, atq; Auerrunco & Robigo dijs, dictum accepimus. Siquidem huiuſcemodi numina, ne quid obeſſent, neue aliquid afferrent incommodi, Romani pera

Væiouis templum. ſanctè habuere, quos cane & oue placabant. Fuit em Væiouis ædes inter Capitolium &

Febris templa. arcem inter duos lucos. Febris uero phanum triplex: unum in capite uici longi, alterum in palatio, tertium iuxta Mariana monumenta, cuius adhuc extare ueſtigia plerique aſ-

ſerunt. Quæ numina à Græcis originem duxiſſe crediderim: quippe Athenienſes Con-

tumeliæ & Impudicitiæ aras ſacrarunt, ut à contumelijs & probris auerterent. Lacedæ-

Vitulina dea. monij, Morti & Timori, atq; alijs affectibus templa dicarunt. Miſericordiæ quoque, Pudori, Famæ & Appetitioni Athenis uiſuntur aræ. Romani Vitulinam deam, quòd læ-

Hercules Conopius. titiæ præeſſet, magno cultu ſemper habuere. Etiam Paupertatis & Senectæ apud Ga-

Apollo culiciarius. des ſacella oſtenduntur. Et Oethei Herculem Κωνωπιον, ne prouinciam infeſtam cu-

licibus redderet, uenerati ſunt. Nam culices Oethei conopas uocant. Sicut de Apolline,

Culiciario proditum est,qui in Attica colebatur,ꝙ infestos culices ex agris propulsaret;& Hippothonus Iupiter apud Erythræos,& Erythibius Apollo apud Rhodios habentur maximi,erythibam enim Rhodij rubiginem dicunt. Bœotij quoque Apollini Pornopioni sacra facere dicuntur,ne muribus prouinciam redderet obnoxiam. Apud eos enim mus,pornopios nuncupatur.Et tametsi Fortunæ præcipuum numen Romæ fuerit,non minus tamen apud alios culta celebrataꝙ est.Nam Ferẽtano in oppido,& in Algido,atꝙ Antij,Equestris Fortunæ templum,& alterum Prænestæ satis uetustum, & multa religione inclytum uisebatur,ubi sub imagine duarum sororum colebatur,ex quo consulentibus certa edi oracula putabant:ubi sortes primum à Numerio Suffio sitas fuisse,fama fert,sicut Lyciæ fons sortes antiqssimis characteribus,quibus futura prænoscuntur,emittere traditur.In Eubœa quoꝙ Rhamnis urbs fuit, in qua Fortunæ templum habebatur maximum,& multis cæremonijs sacrum.Præ cæteris autẽ Syri Fortunam impensius coluisse feruntur,cuius simulacrum ad Orontem summo ingenio & arte,ut Pausanias ait,à Sicyonio Eutychide effictũ erat:sicut Athenis in Prytanio simulacrum ἀγαθῆς τύχης,supra omnium seculorum memoriam insigne colebatur.

Iupiter hippothonus.
Apollo Erythibius & Pornopion.
Fortunæ cultus apud exteros.
Sortes.
Rhamnẽses.
Syri.

Quoties opima spolia,cæsis hostium ducibus,Romæ relata fuerint, & quoties Iani templum clausum sit, aliaq; scitu non indigna. Caput XIIII.

OPima spolia,quæ regibus ducibusq; hostium cæsis, Ioui Feretrio in Capitoliũ ferebantur,ter solum à Romanis ducibus,qui fortem strenuamq; operam reipublicæ nauarunt,delata fuisse comperimus.Prima Romulus urbis autor & parens,de Acrone Cenimensiũ duce,post raptas Sabinas detulisse fertur,quo tempore Iouis Feretrij templum dicauit.Fuere enim Cenimenses ex Sabinis,Latio propinqui,qui unà cum Crustuminis & Antemnatibus ob raptarum contumeliam, contra Romanos primi sumpsere arma.Iouis uero Feretrij templum fuit in uertice Capitolini montis,exiguum sane & angustum,sed religione sanctum,& propter uetustatẽ longe primum.Neque magno post interuallo Cornelius Cossus dux ea tempestate inclytus,secunda detulit spolia de Larte Tolumnio,rege Veientum, quem acie uicit,& manu confecit. Veiẽtes enim gens Hetrusca fuere,cum quibus & Romanis multiplici bello,& propè assiduis cladibus de imperio sæpe dimicatum est. Tertia Claudius Marcellus manu strenuus & bonus imperator,de Viridomaro Gallorum duce,seu Britomarto apud Clastidium uicto,opima spolia reportauit. Cum Gallis eñ & Romanis ad internecionem,& sæpe marte atrocissimo dissensum est.sed hi Insubres fuere accolæ Alpium,qui post Senones arma contra Romanos tunc & sæpe aliàs moliti sunt. Feretrius uero Iupiter, uel à ferendo,seu feriendo dictus, quasi ut ducem dux feriret,se propicio & iuuante effectum sit. Ex cuius æde, si quando fœdus ferire, aut pacem Fetiales inire uellent, sicut ex Capitolina arce uerbenam & gramen cum terra euulsum, ita lituum & lapidem silicẽ,quo fœdus percuterent, sumere mos erat.Opima uero, uel ab opibus ut ait Varro, uel ab inuicto opere, cum uictoribus tantum laudis accesserit, nomina sumpsere;seu quod fidei propius est, opima ampla dici,sicut opimam prædam,& opimum bouem dicimus.Hæc nisi duces,regesq;, quorum auspicio res geruntur, suismet corporibus dimicantes, hostium ducibus detraxerint, necemq; & exitium intulerint, haud quaquam opima dici uoluẽre.Fuere qui crederent,Ioui Feretrio spolia opima,prima trecentis assibus: secunda Marti,octoginta: tertia Quirino,assibus centum, ex commentarijs Numæ præmio cõstituto,fuisse consecrata.Sed admonuit me huius rei mentio,uenitq; mihi in mentem,id quod ueterum monumentis extat,ter quoque templum Iani,pacatis undiq; populis, ocioq; & pace compositis,quandiu Romana res stetit,clausum fuisse.Ex qua re coniectari licet,Romanos à gerendis bellis & strepitu armorum, parsi ocij & laxamenti habuisse:atq; ideo militari usu assiduo,manu promptos,fortesq; bellatores euasisse.Semel à Numa templũ Iani clausum fuit,per id tempus quo Romæ regnauit,annis fere IIII.& XL:quo tempore Ianum ad infimum Argileti indicem belli pacisq; consecrauit,cum populus Romanus tranquillam pacẽ ageret,& à belli tumultu hoĩes ad deorum cultũ,curamq; reuocarẽt.Iterum post primũ Punicum bellũ,cũ ad Aegades insulas nauali prælio cõtra Carthaginenses felici uictoria pugnatũ est,ab urbe

Prima spolia opima.
Secunda spolia opima.
Tertia spolia opima.
Feretrij Iupiter unde.
Opima spolia unde dicta.
Iani templũ quoties clausum.

Carthago uectigalis Popu. Roman.

condita anno fere quinquagesimo, icto cum Carthaginensibus fœdere à Luctatio, Marco Attilio & Tito Manlio consulibus. Quo tempore diutino bello fractis animis, uectigalis & stipēdiaria populo Romano Carthago facta est, sed breui tempore: tertiò imperante Cæsare Augusto, post bellum Actiacum, Antonio & Cleopatra uictis profligatisq; pace terra mariq; parta, cum tot dissonas gentes nationesq; societate & fœdere iunxisset: & à ciuili dissensione, assiduisq; cladibus populus respirasse, & quietis imaginem sumpsisse uisus foret. Qui tamen ter Ianum clausisse dicitur post Actiacam uictoriam: primò, quo tempore Augustus fuit consalutatus: secundò, post Cantabricam: tertiò, cum à cunctis orbis partibus res pace composuisset. Post quos Nero princeps, & deinde Titus Cæsar, euersa Hierosolyma & bellis confectis, Iani templū clausisse feruntur. Quod

Templa Iani.

quidem templum ad infimum Argilleti, medium circa forum, contra Capitolium fuit, forma quadrata, haud multæ amplitudinis. Siquidem cum Iani simulacrum & aram

Iani tēpli binæ fores.

tecto claudisset, non multum ultra spatij occupauit. Et sicut duplici facie & bifrons effingebatur, sic binis utrinq; foribus munitum erat, ut alteris oriētem solem, alteris occidentem prospectaret. Ipsum deinde ad forum transitorium translatum memorant: capriscq; Faleris, quatuor portarum fuisse extructum, quòd Iani simulacrum cum frontibus quatuor, multo æuo uetustum, ibi erutum fuisse dicerent. Aliud quoque Iani templum ad forum Olitorium cōspicuum fuit: quod C. Duillius, qui triumphum nauale egit, primus extruxisse fertur. Ad hoc templum, bellū suscepturus consul, frequenti senatu, pri-

Belli suscipiendi initium

moribus patrum ac militibus comitatus, accedebat. Ipse incinctus ritu Gabino, solenni

Toga Gabina.

more fores templi recludebat. Is uero amictus, erat toga super tergum sic reiecta, ut lacinia reuocata hominē cingeret. Qui habitus uestitusq; ex eo sumpsit ortum, quod Gabini cum operarentur sacris, repentino hostium incursu, ut erant incincti zonis, ab aris ad prælium profecti, insignem de hoste tulere uictoriam. Quod compar fuit cum eo, quod de Pausania autores produnt, qui cum extra militum stationem sacrum faceret, Lydos repente incurrisse, & sacrificij apparatum diiecisse: ipsumq; & comites, ut erant

Belli indicendi cęremonię Iani simulacrum. Numerare gestu manus

inermes, loris prosequutos Lydos fugasse: inde institutum manssisse, ut Lacedæmonij in ephebos flagris desæuirent. Inde è columella, quæ pro Bellonæ templo sita erat, hastam consul iaciebat: sicq; acerrima bella & maxima pro aris focisq;, proq; imperio indicebat. Eius uero simulacrum cum claui effingebatur & uirga: dextra, trecētenarij: sinistra, sexagenarijq; numeri figuram, quot diebus annus terminabatur, manu significans: quæ pene uetères gestu manus modò dextræ, nunc sinistræ, & digitorum depressione, aut circunflexione, sæpe annos dinumerarunt. Siquidem digitus minimo proximus complicatus, senarium ostendit numerum: circulare digitos sinistra, modò decē, nunc triginta: palma porrecta, XL: superiore uerò digito depresso, LX significari tradūt: Cētenarium uero numerū de sinistra transferri in dextram: & ijsdem digitis quibus in læua, sed non eundem numerum designari. Aliusq; gestus alios numeros figurauit. Nonnulli Ianum ita effinxere, ut in dextra T notam haberet CCC. in sinistra uero, ZE, LXV. denotaret. Cui etiam duodecim aras (quot mensibus annus claudebatur) Romæ dicatas, Varro significat: sicut in agro Lariſseo iuxta Magnesiam, portus Achiuorum duodecim habuisse aras: & iuxta Ilium Lecti ara xij, dijs dicata ferebatur. Dionysius tyrānus iunior, ut notam dierum totius anni traderet, in Prytaneo Tarentino fixit cādelabrum: in quo totidem candebantur lychni, quot anni dies erant. Perfici quoque reges, trecentos sexagintaquinque iuuenes puniceis uelatos amiculis, pro numero dierum totius anni qui lateri astarent, promptos & expeditos habuere. Ipse autem cum solennia exhibentur, in præfatione sacrorum, uarijs nominatur nominibus. Nam & Geminus pater, Iunonius, Consuius, Quirinus, Patutius, & Flusius, pro multiplici potestate dicebatur. Cuius in foro statua triplex fertur fuisse: ad unam conuenire creditores, ad alteram qui fœnus redderent, ad tertiam qui locarent. Sed præter Iani templum, quod pacatis undiq; populis claudebatur, fuit Romuli templum in Quirinali, omni tempore clausum, quod patefieri non decebat: quasi arcanum haberi uellent, an humo tectus, an inter diuos relatus fuerit. tametsi Varro post Rostra, Romuli sepulchrum fuisse dicat: quod inter antiquissima urbis monumenta adnumeratur. Ante cuius ædem, testante Plinio, duæ myrti fuere: una

Iani diuersa nomina. Iani triplex statua i foro Romano.

Romuli templum semper clausum. Myrti duæ ante Romuli templum.

patritia,altera plebeia:quæ pro augmẽto uel damno ſenatorũ ordinis uel plebeĩ,modo fœcunde redundabant,nunc detrimento languebant. Apud Heleos Plutonis templum ſemel annis ſingulis aperitur,& quanuis patens,nulli ingredi fas erat. Corinthi quoq; Neceſſitatis & Violentiæ phanum fuiſſe ferunt,à cuius limine arcentur omnes. Contrà uerò,ædem Horæ perpetuo apertam Romani uoluere,illiuſq; aditum patere oĩnibus.Cur autem indicem belli paciſq; Ianum potiſſimum ferãt,uariata memoria eſt. Sed tametſi in diuerſum autores trahãt,illa nobis ratio potior & præſtabilior uiſa, quod cũ ſub præſide Iano temporum ratio uiceſq; habeantur,ideoq; & bifrõtem fingi,& tam anni principium,q̃ finem Iano dicari conuenerit. Sic temporum qualitas ſiue bellum,ſiue pax futura eſſet, ſub ipſius præſidio & tutela foret. Aptus,ut omnia hoſtilia eſſe,& cum bello ardere,uelut cõtra hoſtes profecto deo:clauſus uero,tranquilla pace uigere,& ab armorum ſtrepitu procul eſſe,deſignaret.

Plutonis templum.
Neceſſitatis & Violentiæ templum.
Horę templũ Ianus cur & belli & pacis index.

Verbum liberorum & parentum, in edictis prætorum quos comprehendat, & an ad omnes in infinitum extendatur. Caput XV.

IN edicto prætoris de in ius uocando,ſcriptum eſt:Prætor ait,parẽtem,patronum, liberos,parentesq; patroni patronæve, in ius ſine permiſſu meo ne quis uocet. Quæ tebatur apud iuris ſtudioſos, qui tunc animo uacuo & ſoluto in foro conuenerant, cum prætor coerceat hoc edicto illos, qui ſe prius non adito, parentem aut patronum, parentesve, aut liberos patroni, in forum uel iudicium traxerint: num is qui auum paternum, qui ſupra parentem eſt,uel qui nepotes patroni,aut pronepotes,qui inferiores ſunt, ſine permiſſu prætoris in iudicium uocarit, pariter in edictum committat,perinde'que mulctandus & coercendus pœna ſit. Quod eſt dicere, num parentis nomine,aut liberorum, ſuperiores ſupra patrem, aut inferiores ultra filios comprehendantur edicto. Anceps quæſtio fuit inter ueteres iurisperitos, & diu in utranq; partem agitata,pleriſque arbitrantibus in conſularibus edictis, & tribunitĩjs rogationibus tanquam diuerſa dici,liberos,nepotesq;.Multis contra opinantibus,maximeq; antiquorum opinionem probantibus, qui cenſuerunt parentis nomen ad tritauum uſque extendi: liberos uero, ad trinepotes:ultra hos,poſteriores nuncupari:ex aſcendentibus uero,maiores. Nos poſtea cum in legum controuerſiis uerſaremur,admodum eleganter in Caſſĩ commentarijs,in hanc ſententiam ſcriptum definitumq; inuenimus:Qui legem duodecim tabularum interpretatus, tam in ſenatuſconſultis quàm prætorum edictis nomen parentis ad ſuperiores,& liberorum ad inferiores ad utrunque ſexum,& in infinitum extẽdit. Nec modò liberorum, ſed natorum nomen ad idem produci:liberosq; habere non cum dicit ſolum,qui plures,ſed qui unicum habeat filium. In cuius ſententiam reliquorum iuriſperitorum opiniones poſtea conceſſere. Caius tamen Caligula quum nullum rapinis modum faceret,poſteros non ultra filios extẽdi, nequiter cauillatus eſt. Lampridius uero in Alexandri uita à uulgi ſermone nõ diuerſus: Parentis nomine non ſuperiores modo, ſed cognatos affineſq; comprehendi cenſuit. Ex quibus ſine controuerſia liquet, id de quo uerbis diſceptabatur, pari mulcta afficiendum, qui auum paternum, qui ſupra parentem eſt,uel patroni nepotes, qui inferiores ſunt, in forum uel iudicium traxerit: quàm qui parentem, aut patronum, uel patroni filios, inconſulto prætore in iudicium uocauerit.

Liberos habere q dicantur

Quæ & quot curiæ Romæ fuerint, & uerbum curia ſine adiectione nominis, quam curiam deſignauit. Caput XVI.

DEambulabam aliquando Romæ cum Pomponio Læto, uiro literarum & morum ueterum exequẽtiſſimo.Cumq; antiquitatis ſtudio ruinas urbis & ueterum monumẽta quicquid uiſendum eſſet & memorabile,ſcrutaremur: in ruinis templi Pacis,grandioribus literis extantibus,effractum ibi marmor legimus hac inſcriptione:IN CVRIA HOSTILIA.Quærebat à me Pomponius, ubinam curiam Hoſtiliam quondam fuiſſe crederem. Cum'q; me arbitrari apud Roſtra Hoſtiliam curiam fuiſſe,ibi'que Tullum Hoſtilium regem curiam iuxta Roſtra conſtruxiſſe(autore Varrone) reſpondiſſem,Roſtra autem in foro eſſe Romano: ſiquidem ex roſtris nauium Antiatum,ſuggeſtum in foro extructum legimus;in quibus clarorũ uiro-

Curiæ duorũ generum.

rum imagines, q reipublicæ nauarunt operam, p immortali gloria sæpe statui & coli solebant. Fuisse q duorum generum curias: unum, in quo sacerdotes res diuinas, sacra, & cæremonias, cultusq deorum curarẽt: alterum, ubi senatum de rebus publicis, & ad populum pertinentibus consulerent. Quid tu, inquit Pomponius, cum simpliciter curiam nulla cognominis adiectione apud autores legimus nominari, de qua intelligi oportere cẽses? Statuam enim Porsennæ accepimus iuxta curiam fuisse: sed de qua intelligi deceat, non sane definitum est. Nam & Calabram curiam legimus iuxta Capitolium, quæ Casæ Romuli fuit proxima, quã sine calatione aperiri non licuisse scribit Varro. Et ueteres curias, ubi pontifices de sacris sacerdotijsq, & religione deorum, deq cæremonijs consulebant. Et Pompeij curiam, in qua senatus frequens est haberi solitus: ibiq Iulius Cæsar, idibus Martijs coniuratorum manibus oppressus, interijt. Et aliã cognomento Pompilianam, nouitia denominatione: & diui Iulij, quæ Iulia dicta est: & Augusti curiam, quam in comitio ipsum consecrasse memorant: in quibus templa per augures, ne prophana essent loca, ne ue edita senatusconsulta irrita forent, inaugurata fuere. Et Gerusiam, quæ seniorum dicta, & Octauiæ, sicut Leucadiam ac Saliorum: siquidem Salij propriam habuere curiam. Atq omnes deniq curias suis nominibus notatas, definitasq uidemus. Sed quia nullo nominis cognomento frequenter curiam apud auctores legimus, de qua intelligi conueniat, equidem dubito. Tamẽ si me opinio non fallit, inquit Pomponius, memini Asconium Pædianum dicere: Rostra ad comitium, propè iuncta curiæ fuisse: nulla propria denominatione exprimens curiam, licet aliò translata, & noua postmodum facta sit. Ex hoc arbitror, inquit, id quod necessario redundat, cum in Rostris olim curia Hostilia fuerit, ut Varro & autores tradunt: cum simplici nomine curiam absque cognomento enunciari uidemus, antequam aliò trãslata foret, de Hostilia, quam ibi legimus fuisse, intelligi oportere. Ad hanc curiam ad dextram supra comitium græcostasis erat, statio legatorum exterarum gentium & nationum. Ad quam si iniuriam questi uenirent, aut mandata haberent, accedentes præstolabantur, & subsistebant. Athenis multiplices fuere curiæ, inter quas Cholargea præcipuæ nominationis, quòd inde Pericles oriundus foret: & Phylaidarum, ex qua Pisistratus, & alia magistratuum curia, ubi iura dabãt, quod Prytanion dictum est. Megarenses uero cũ eorum curiam, in qua Timalci tumulus fuit, inter mira & memoranda ducerent, tanquam quid uisendum & mirificum, propter maximas substructiones, Marco Antonio ostendisse dicuntur. Mox sciscitãtes quid de illa sentiret, arbitrati miris illã laudibus eius testimonio celebrari, futilem & nullius pensi iudicauit. Cui haud absimile est quod de Chijs prodidit: qui cum ex Chio marmore uersicoloribus maculis, urbis muros tanquã quid mirum Ciceroni ostentarent: magis mirum fuisse, si ex Tiburtino marmore illos construxissent, allegauit.

Græcostasis.

Curiæ multiplices Athenis.

Prytanion.

Ciceronis dictum.

Calabra curia.

Curia per se quid sibi uelit.

Quæ fuerint Romanarum tribuum nomina, & unde dictæ denominatæq; sint: & quæ apud exteros celebrentur. Caput XVII.

TRibus Romanas, quas quinque & triginta fuisse constat, unde dictæ, quæque singulis nomina fuerint, quia subobscura quæstio est, nec satis obuia, in Vesuino meo, dum ruri agerem, indagare uisum fuit. Romulum uobis conditorem, in tres tribus populum diuisisse, Titiensem à Titio, Ramnẽsem à Romulo, & Lucerem à Lucumone: singulisq illarum tribunos præfecisse, & quanque tribum in decem curias partitum esse, illisq curiones præposuisse, ita ut triginta essent curiæ, Dionysius autor est. Rursusq singulas curias in decurias, præfectos illarum decuriones dixisse, ut in sua quisq curia sacra facerent, suamq aram haberent: ubi Iuno Mensalis, quæ Quiritia dicta est, colebatur: feriasq obseruarent, ac ex raptarum nominibus decurijs nomina fuisse, multi asseuerant. Tullus uero Hostilius in honoribus & magistratibus dandis feciisse dicitur turmas, sicut erãt Athenis curiæ, quæ uice tribuum rogarentur. Aucta mox ciuitate, & latius propagato imperio, tribus simul cõstitutas & numero auctas, ut postremo quinque & triginta fuerint. Ac ex locis quibus duxere originem, aut à conditoribus, nomina tuliisse autores tradunt: ita ut post pugnam cum Latinis ad Regillum lacum, tunc primùm trigintaunam tribus Romæ factas inueniamus. Ascitis

Ro. popul⁹ in treis tribus diuisus.

Curiæ.

Decuriæ. Decuriones. Iuno mẽsalis & quiritia.

deinde nouis ciuibus, ad quinq; & triginta illas propagasse facile crediderim. Romilia ergo tribus, quæ & Quirinalis dicta, quod à Romulo instituta, ex his quos in ciuitatem asciuerat ex agro, quem de Veientibus ceperat, & ex Sabinis: & Titiensis siue Titia, à Tito Tatio, dictæ nominatæq; sunt. Procedente mox tempore, quum Tarquinius Priscus tres adiicere tribus ueteribus uellet, augurio detentus est quo minus faceret. A Seruio Tullio post classes centuriasq; constitutas, Suburranam, Palatinam, Exquilinam, Collinam, quas urbanas appellauit, & à parte cœptæ urbis nominauit, additas fuisse memorant. In quas manumissos, si reipublicæ Romanæ participes esse uellent, ut una cum ciuibus censerentur, distribuit. In has quatuor urbanas, Quintus Fabius Rullus omnem forensem factionem postea excretam, censor coëgit: quod adeò populo gratum dicunt fuisse, ut ex hoc Maximi nomen assequi meruerit. Proditum tamen memoriæ est, temporibus Syllæ, libertinos ex factione Carbonis, & bello sociali Latinos populos in quinq; & triginta tribus diuisos, ius suffragij habuisse. Lapsis inde tẽporibus, cum Cn. Manlius tribunus plebis, homo summa temeritate, pernicioſissimas leges ferre uellet, ut libertinis in omnibus tribubus ascribi & suffragari liceret: ita à Cn. Domitio prætore truci oratione confractus fuit, ut sublata rogatione, turpissime destiterit. Demum Clodius tribunus plebis, dum infensis animis patritios insectatur, ut libertini q in tribus solum tribubus suffragia ferebant, in urbanis quoque, quæ ingenuorum sunt, suffragari possent, legem tulit & promulgauit: quod aliquandiu manſit. Præterq; has urbanas, reliquæ rustice dictæ, à quibus transire ad urbanas, Romano ciui fuit probro datum. Est tamen literis proditum, Scipionem Nasicam, licet moribus spectatissimũ, à rusticis tribubus ædilitatis repulsam tulisse, quod candidatus dum obuias manus daret, & suffragia ambiret, rustico opere duratas manus illis obiectaret. Ab Appio uerò Claudio, cum ex Sabinis magna clientum manu Romam commigraret, Claudiam tribum & Lemoniam à pago Lemonio, qui extra Capenam uia Latina fuit, dictas memorant. Sic Pontia, Crustumínia, & Scaptia ab oppidis, quorum ciues in urbem asciti fuerant, dictæ nominatæque sunt. Ea enim urbs Scaptia in agro Campano fuit, Crustuminium in Sabinis. Post uero incensam à Gallis urbem, cum Camilli opera ciuitas restituta foret, quatuor ex nouis ciuibus, qui in ciuitatem asciti erant, tribus additæ sunt, quas ex locis nominatas facile crediderim. Hæ fuere Stellatina, Sabatina, Tromentina, & Armensis: quas etiam urbanas appellari audio. sed hæc Scaptia, & Sabatina, quæ & Fabiana dicta est, peculiares quondam diuo Augusto fuere: atq; ideo cùm in campum descenderent, ne quid à quoquam desiderarent, pluribus ab eo muneribus donatæ sunt. Armensis seu Narniẽsis, ea tribus fuit, in qua cùm Liuius cẽsor nomen ferret, Claudius Nero, cum quo censuram frequẽtem iurgijs egit, quòd non syncera fide secum redijsset in gratiam: eundẽ Liuium equũ uendere iussit, reddens talionem: quippe Liuius citato nomine Claudij in Pollia tribu, ob ueterem simultatem prius equum uendere coegerat. Sabatinam uerò, à lacu Sabate nuncupatam uolunt. Papyria quoq;, Pupinia & Pupilla, ex suis progenitoribus uocantur. Quanuis Pupinam ab agro Pupino dictam, est non immeritò existimatum. Metiam à Metio oppido claro & peruetusto, cuius memoria intermortua est, quidam dici opinati sunt. Hanc Metiam Marcus Liuius Salinator in censura cum cæteras tribus ærarias feciſſet, quod se ut nocentem condemnassent, & postea consulem censorem'q; fecissent, solam mulcta exemit, & sine noxa reliquit. Phalerinam & Ophentinam, Lucio Flacco & Lucio Plautio consulibus additas tribus accepimus. Sed Ophentina ab Ophente fluuio dicta est. Sic Volscínia, Terentina, & Faucia: quarum sicut loca originis ob uetustatem interciderunt, ita nomina originum abolita, memoria obliterata sunt. Sed Fauciam pluribus cladibus insignem, si quando in comitijs prima rogabatur, uelut tristi omine infamem & detestabilem, omnes abominandam putasse, autores memorãt. Constat enim hanc Fauciam tempore captæ urbis, quo ad Alliam fœde pugnatum est, & Caudinæ pacis, & ad Cremeram infelicis pugnæ, quo pericula & terrores respublica perpessa est maximos, primam rogatam fuisse. Ideo si quando rogabatur prima, tristitiam & calamitates, exitialeq; omen adferre credita est. Neq; ignoro Mentinam, Pollia, & Galeriam, haud longe pòst additas tribus, cæteris adnumerari: quas ex locis nomina

Romilia trib⁹ siue quirinalis.

Suburrana, Palatina. Exquilina, Collina. Vrbanę trib⁹

Fabius unde Maximi cognomen adeptus.

In xxxv tribus Latinus pop. diuisus.

Libertini in urbanis suffragabãtur.

Tribus rusticæ.

Scipio Nasica repulsam à rusticis tribub⁹ tulit.

Tribus Claudia & Lemonia.

Cruſtuminia

Scaptia. Stellatina. Sabatina. Tromentina Armensis.

Armẽsis seu Narnienſis.

Sabatina. Papyria. Pupinia. Pupilla. Metia.

Phalerina. Ophentina. Volscinia. Terentina. Faucia.

Faucia in comitijs primũ rogata exitiale omen adferebat.

Mentina. Pollia. Galeria.

sumpsisse, haud dubiè existimarim. Hæc enim Pollia tribus fuit, quæ cum Flauiã rogationem de pœna Thusculanis irroganda, quorum consilio defectiones à populo Romano fiebant assiduè, omnes tribus antiquassent, sola uerberandos necandosque eorum bona iure belli publicanda censuit: quod tam ægrè Papyria tribus tulit, ut neminem ex Pollia candidatum, Papyria quæ Thusculanis pronior erat, ad honores euehi passa fuerit. Quo autem tempore lex de ambitu à Caio Petilio lata est, Pomptinam & Publicíam, mox Antheſim & Velinam adiectas tribus fuisse constat. Hæc enim à Velia edito urbis loco, seu à Velino lacu, cuis incolæ in ciuitatem asciti fuerant, denominata fertur, quanuis Velinam cum Exquilina in urbem uno tempore ascitas Liuius tradat. Sed Antheſis iuniorum plerunque fuit: cuius in dandis nominibus fors prærogatiuæ plurimum ualuit. Præter quas fuere Anienſis, Aemylia, Sergia & Cornelia, ex claris Corneliorum & Aemyliorum familijs ductæ: quorum autores nomina familiarum dando tribubus, ad posteros famam nominis transmisere. Sed Anienſem, Marco Fuluio Pæto, & Tito Manlio Torquato consulibus, tribum ueteribus additam inuenimus. In Aemylia autem, ut Formiani & Fundani: in Cornelia, ut Arpinates nomina ferrent, quadoque rogatione promulgata cautum fuit. Præter quas erat prærogatiua iuniorum & seniorum, quibus Veturiæ & Galeriæ nomen. Nanque ex ipsis centurijs, facto iterum delectu ex iunioribus & senioribus, præstantiores ætate & dignitate, in proprias centurias seligebant: quarum in ferendis suffragijs erat prærogatiua & primus honor. Hoc tamen dicere ausim, actores Atellanarum hoc priuilegio datos: ne tribu, in qua ascripti erant, à censoribus amouerentur. Sicut Augustus histriones immunes uerberum fecit, & ne flagellis cæderentur, edicto inhibuit. Quodq; ex quinque & triginta tribubus in comitijs si quando rogarentur, quæ plures in eandem sententiam irent, cæteris præualuisse: eamq; tribum, cuius in ferendis suffragijs prærogatiuæ fauor inclinauit, & quæ primo suffragabatur, cum ipsius autoritatem omnes tribus facile sequantur, tantum roboris habuisse, ut pro quo candidato suffragium tulerit, eum aut ipsis comitijs, aut in proximum annum ad honores prouexerit. Illud quoque non est ab re dixisse, Athenis decem tribus, quarum suffragijs, pacis belliq; temporibus respublica stetit, à regibus qui imperitarunt, nomina sumpsisse: singulasque tribus in decem genera distinctas fuisse. Ex quatuor enim tribubus, in qua olim ciuitas diuisa fuit, Clisthenes decem effecit. Nanque à Cecrope, qui primus regnauit, tribus Cecropis dicta, sicut Egis altera, tertia Erichthis, Pandionis, Athamantis, Antiochis, Leontis, (ex qua Themistocles fuit) Oenis, Eantis, Hippocoontis: quibus per subsequẽtes reges duæ additæ, Antigonis & Demetrias ab Antigono & Demetrio: qui ex suis nominibus, decem ueteribus illas adiecere. Hanc Eantidem ferunt, quum fortiter contra Mardonium & Persas pugnasset, illosq; turpi fuga fugasset fuga, ab Athenienſibus hoc proprium tulisse, ut soli illius tribules Spargiticis nymphis sacrum uictoriæ faciant quotannis impẽsa publica. Post quas fuere, Alopecia, Athenonea, Pæanica, Decelẽsis, Specia, Acharnas, Agraleta, Alimusos (ex qua Thucydides) & Lacyas (unde Miltiades) mox illis prioribus adiectæ, ex quibus iudices qui iura darent in foro, deligebantur. Eratq; cõstitutum, ut nisi Cypriorum princeps, tribus Athenienſium nemo forte educeret. Thuriorum quoque urbs in decem pariter tribus diuisa fuit, quas ex gẽtibus quæ in ciuitatẽ ascitæ fuerant, denominarunt. Siquidem ex Arcadibus, tres Arcadicæ: reliquæ uero, Bœotia, Amphictyonida, Dorida, Lyda, Athenaida, Euboida, & Nesyotis, noïa tulere. Ferturq; idẽ Clisthenes tribus Dorienſium, ne forent eædem Sicyonijs, quæ Argijs, diuersis noïbus nouauisse. Nã præter tribũ suã, cui Archæ nomẽ erat, reliquas ludibrio habitas, ex brutis appellauit. Quippe Hyatas, id est, suales, aliquib⁹ Oneatas, hoc est asinales, reliqs Choireatas, hoc est, porcales noïa indidit: quib⁹ mox aliud dixere nomẽ, hoc est, Hyleas, Pamphilos, Diamãtes, & Egyleas. Helei uero, cũ XII. trib⁹ forẽt, postea bello Arcadico partem agri amissa, in octo relapsi sunt: rursus restituto agro, eò uenere, ut X. fierent Tradítum quoq; est, Corinthios, postquam in unam ciuitatem asciti fuere, in octo tribus distinctos fuisse, quarum noïa prodita nõ sunt. Et Pyrẽses, inita cum Attalo societate, de noua tribu Attalida X, ueterib⁹ adijciẽda cõuenisse, quod postea subsequutũ est, Spare-

Pomptina, Publicia,

Velina. Antheſis. Anienſis. Aemylia. Sergia. Cornelia,

Veturia. Galeria,

Atellanarum actorum priuilegium. Histrionum priuilegium

Trib⁹ decem Athenienſiũ.

Eantidis tribus prærogatiuum,

Trib⁹ decem Thuriorum.

Tribus duodecim Helei. Tribus octo Corinthiorũ,

tæ uero Aegida & Pitana præcipuæ tribus fuere, ex qua Menelaus oriundus fuit. Sicut apud Boios tribus Sappinia. Persæ autem urbes in quatuor sæpe curias diuisere: unam pueri tenebãt, & qui erant ætate imbelli, ad primam usque lanuginem: Alteram adolescentes primo flore ætatis, quibus ad militare munus satis erat uirium & roboris: Tertiam ætate matura uiri: Quartam senio affecti, qui nullo implicíti negocio, militiæ munere uacabãt, uitamq; ocio exigebãt. Hiberos quoque apud Albanos in quatuor genera diuisos comperimus: unum ex optimatibus, ex quibus deliguntur reges, secũdum ex sacerdotibus, tertium ex agricolis & militibus, quartum ex plebeys & popularibus. De Megarensibus uero traditum est, olim in quinque tribus omem regionem diuisisse, ut distinctio ordinis fieret: ex quibus aliy Heraci, nonnulli Piraci, aliy Megarenses, plerique Trasposicei, ultimi Cynosurci dicti. Indi autem non per ætates & tempora, sicut Persæ, sed per munera & artes singulos populos in septem tribus partiti fuere: in philosophos, agricolas, pastores, artifices, milites, ephoros & consiliarios: qui licet essent pauci, & seueriſſimis moribus astricti, tamen examussim facta regum pensitabant, & certa lege examinabant.

Tribus Spartiatarum.
Tribus Boiorum.
Curiæ urbiũ Persarum.
Tribus Hiberorum.
Tribus Megarensium.
Tribus Indorum.

Historia de Scipione Asiatico, & morte Aemyliani Scipionis, quæ incerto autore fuit.

Caput XVIII.

SCipio cognomento Asiaticus, superioris Aphricani frater, post superatum Antiochum & Asiam bello uictam, peculatus crimine accusatus à tribunis plebis quandoque fuit: cumq; in carcerem duceretur, Tiberius Gracchus tribunus plebis (qui antea, quod de republica cum Aphricano dissentiret, infensus Corneliorum genti fuerat) intercessit, eumq; ne in carcerem mitteretur inhibuit: cuius rei beneficio, amicitia inter eos conciliata & affinitas fuit. Siquidem solenni die, quum Ioui epulum in Capitolio libaretur, Corneliam filiam maturam uiro, ei desponsam dedit: quam ille tam cupide dilexit, ut duobus anguibus deprehensis in cubiculo, quum haruspices respondissent, mare angue dimisso, fore ut Cornelia mortem obiret: fœmina autem, se occasurũ: maluerit Titus Sempronius marem potius extinguere, quàm illa morte obita, supereſſe. Ex hac Cornelia Sempronius duodecim filios sustulit: qui omes mortem obiere immaturam. Ipseq; haud multo post, duobus consulatibus & triumphis pariter clarus, ac censuræ honore insignis, moritur: superstitibus Tiberio & Caio Gracchis, summis oratoribus, præcellenti ingenio, & suorum temporum eloquentissimis: ac Sempronia filia, quos ex Cornelia genuerat. Sed Tiberius cum legem agrariam turbulentissimam, inusam patribus, contra senatus decreta tulisset, nouasq; alias haud minus pernicioſas ferre contenderet, duce Scipione Nasica, concursu hominum interficitur. Caius uero Gracchus tribunus plebis, dum improbis concionibus rempublicã uexat, actaq; sua tueri uult, neq; abrogari patitur, duce Opimio consule, ferui manu cæsus occubuit. Sempronia autem Scipionis Aemiliani (cuius summa dignitas, magnæq; res gestæ fuere, qui ob Carthaginem & Numantiam funditus euersas, minor Aphricanus, & Numantinus cognominatus est) coniugium sortita fuit: cum qua non modica simultate & penè diſſidio, quod eam ob morum prauitatem osam haberet, aliq̃diu uixit: uenitq; in suspicionẽ, ipsius necis, quæ fuit autore incerto, non minimam causam præbuisse. Quanquam de Caio Graccho, & Fuluio Flacco eius familiari, pariter ambigi dubitaq; uideamus. Hic enim Scipio, licet maximus imperator, tãtæ fuisse traditur abstinentiæ, ut annis quatuor et quinquaginta, quibus in humanis egit, nihil dicatur emisse, nihil uendidisse, nihil ædificasse: atq; in tanta rerum affluentia & opibus, quibus Carthaginẽ & Numantiam deleuit funditus, haud plus tribus & triginta argẽti libris, auri uero duabus, reliquisse. Qui tribunus adhuc militum, dum stipendia faceret, magnum Catonis futuræ magnitudinis testimonium tulit. Siquidem interrogatus, qualis inter primores iuuenum uideretur Scipio; hunc solum sapere, cæteros uero uelut umbras ferri respondit. Quod compar fuit cum Antigoni dicto de Pyrrho: quem magnum futurum uirũ, si senescceret: & Scipionis de Mario, quem proximum post se imperatorem, profesſi fuerunt. Is quoq; cum ab Appio Claudio cõpetitore in censura conuicys iactaretur, quod ciuiũ nomina ignoraret; curæ sibi fuisse potius, ne à quoquã ignoraretur, q̃ multos no-

Scipio Asiatĩcus peculatus accusatus.
Amor erga uxorem.
Tiberij Gracchi mors.
Semproniæ cum Scip. Aemyl. coniugium.
Scipionis Aemyl. abstinẽtia & frugalitas.
Catonis de Scipione elogium.
Scipiõis apophthegma.

uisse respondit. Illud plane constitit, post Aemyliani necem, homines de Sempronia uxore, quoquo modo merita, nec minus de Cornelia socru tanquam eum ueneno interceperint, propalam loqui solitauisse: id'que non incertis autoribus probari. Hæc nos de Gracchis, propter harum rerum studiosos, quo facilius innotescerent, non omittenda putauimus.

Quanta & quàm uaria iurisconsultorum opinio fuerit de supellectili, & quæ supellectilis nomine comprehendantur. Caput XIX.

Supellex.

QVid sit supellex, quid'ue supellectilis nomine comprehẽdatur, uarie inter iurisconsultos dissensum est, pugnantiaq; studia inter eos, opiniones'que fuere, aliis alias res supellectilis appellatione designantibus: oẽs aũt ita definiere, ut domesticum patrisfamilias instrumẽtum rerum ad quotidianum usum paratarum, supellectilem esse dicant. Quæ aũt res huiuscemodi sint quotidiani usus, quas in supellectili adnumerari conueniat, sententiæ uariarunt, magnaq; inter eruditos, & petua dissensio fuit. Pomponius uir, ut in illa quisq; ætate, consultissimus: domesticum patrisfamilias instrumentum, quod neque auro, argento'ue facto, aut uesti annumeretur, supellectilem definiuit. Florẽtinus inter iurisperitos autoritate non minori, præter hæc, animalia excepit: itaque equi, boues, gallinæ, anseres, & cætera hoc genus, quæ pecoꝝ numero habentur, quanuis in quotidiano usu forent, in supellectili non haberi cen suit. Paulus autem iuris æquè peritissimus, uasa ænea uulgaria, quæ proprio sunt loco sita, capsasq; uel armaria, quibus uestes libri'ue continentur, & si quotidiani usus causa parata, in supellectili adnumerari negauit. Alphenus q Seruij Sulpitij discipulus fuit, illa quæ ad artificij aliquod genus seorsum pertinerẽt, & nomen sui generis seperatum haberent, in supellectili non haberi dixit: itaque pugillares & codices, tum fabrilia arma & militaria iuxta Alpheni sententiam, in supellectili non sunt. Tubero negauit ea quæ in penu forent: præterea argentum, uestem, mundum muliebrem, & alia ornamenta, instrumentum agri uel domus, supellectilis appellatione cõtineri: reliqua uero quæ in quotidiano essent usu, in supellectili adnumerauit. Papinianus autem Scæuolæ discipulus, cui in aduocatione fisci successit, magnæ apud Seuerũ autoritatis, mensas argenteas uel eburneas, argenteosq; lectos, & argentea candelabra, legata supellectile, debere dixit: argentum tamen escale uel potorium, in supellectili esse, Modestinus negauit; fuitq; sententia Labeonis, quæ deliciarum magis, quàm usus causa parantur, quæq; in eximio cultu forent, inter supellectilia non censeri. Myrrhea uerò quæ uescendi causa parata sunt, licet in delicijs forent, in supellectili tamen adnumerari. Sed in hac quæstiuncula, quia uulgaris ferè & protrita est, nimium immorari, nullum operæpreciũ fuerit, Illud certè dixisse haud piget, in supellectili cõtineri mensas, trapezophoras, delphicas, subsellia, scamma, lectos etiam exultos gẽmis & auro, culcitras, stragula, & thoralia, quibus lecti thori'ue insternunt, nõ autem uehicula: nam illa instrumenti uiatorij esse Florianus ait. Præterea pelues, quanuis argenteas, candelabra & craterem etiam argẽteum, myrrhina, crystallina aut uitrea escaria, uel potoria, lucernam quoq; & trullam. Adde uasa ænea uulgaria, quæ proprio non essent loco affixa, & si quid paratum foret quotidiani usus causa, præter illa quæ modò excepta fuere. Ex quibus datur intelligi id, de quo dissensio erat, quid uerbo supellectilis dici comprehendiq; oporteat. Sed quia de escario argento & Delphicis mentio est, non omittẽdum, literis proditum esse, Delphica dici uasa, quorum nulla mutata forma, uarius & multiplex usus foret, nanque ita erant fabrefacta, ut duplici facie diuersis usibus inseruirẽt: siquidem Delphi uasa elaboratæ artis habuere, ita ut poculorum uicem præstarent, & clypeorum loco usui essent. Trapezophoras uero, mensas fuisse ornatu magno, quæ effictis imaginibus sustinebantur, quales hodie in uetustis marmoribus sæpe uisuntur: quippe mẽsarum species apud ueteres multifarias legimus, scilicet trapezas, quas magidas Græci uocant, & tripodes, & micotrapezas, in quibus modica parabatur cœna, & epidorpias, urnarium & cyliban tum, & alia mensarum genera, si cui illa prosequi libeat. Inter escarium uerò argentum etiam aquæ manaria, id est, uasa abluendis manibus accõmoda, quæ Latini gutturnia uocant, Pomponius de auro & argento legato contineri putauit.

Põponi⁹ l. 1. ff. de supel. legata.

Florẽtinus l. eo. titul.

Paulus l. eo titul.

Alphen⁹ l. supellectil. eo. titul.

Tubero l. Labeo in pa. eo. titul.

Papinian⁹ l. Legata. eo. titul.

Modestin⁹ l. cũ quidã. eo.

Labeo l. quæstem. eo. & l. sequent.

l. de tapetis. eo.

Delphica uasa.

Trapezophoræ.

Micotrapezę

l. in argento. § fi. ff. de au. & argen. leg.

In qua ætate milites apud Romanos legi consueuere, & quæ fuerit disciplina militaris, quód ue iusiurandum. Caput XX.

QVi de militari disciplina libros posteris reliquere, eos haud ferè quenquã minorem septem & decem annis, aut sex & quadraginta maiorem, militiæ & tyrocinio adscribi uoluisse constat, idq; à Seruio Tullio uetere cẽsione cautum fuisse primum, quod æuo subsequente à Caio Graccho lege sacrata sancitum fuit. Causa autem hæc est, quod citra eam ætatẽ aut suprà, uelut immaturos, aut prædu ros & efficetos, militiæ rudimentis minime idoneos putarunt. Ideo uetus constitutum erat, iuuenes nisi post pubertatem, & primo flore ætatis, dum per ætatem laborem militatem ferre possent, florentes uiribus, & eos ex urbana, sæpius agresti iuuentute rusticis operibus duratos, militari sacramento & muneri adigere, singulosq; militiæ per numerum in iuniorum tabulis adscribere, qui Catalogi dicti: illos q; ex corporis habitudine, si apti militiæ, si lato pectore, si ceruice erecta, si fortis & strenuus: quæ species, qualis q; uigor, & quod robur uirium foret internoscere, ut illorum forti fideliq; opera, respublica uti possit. Nam nimis pinguem, deformem aut mancum, desidem aut uecordem, tanquam minus utiles, militiæ non adscribebant: quippe Cato Censorius pinguem militẽ, uelut reipublicæ incommodum, iure incessuit: cuius inter guttur & inguen, cuncta sub uentris dominio forent. In qua semel adscriptus, nisi propter demerita exauctoratus foret, ipso nolente, deleri nequibat. In quo id sedulo cauebatur, ut primum militiæ uinculum putarent, sacramenti religionem: secundum, singulorum amorem uelut inexplicabilem nexum, cum his qui una mererent: tertium, deserendi nefas. Quibus ad militiam admissis, primo anno custos, sub quo disciplinam ediscerent, & magister sub cuius imperio tyrunculi acuerentur, publice dabatur, ne expertes operum militarium, arma tracta rent. Diuus uero Iulius equites Romanos, aut senatores armorũ peritos, sub quibus militiæ nescij erudirentur, magistros dedit: quorum præceptis imbuti, perstando & peruigilando, militare rudimentum deponerent, leges q; pugnandi & prælij normam ac dicta internoscerent. Primus q; Publius Rutilius cõsul, collega Cnei Manlij, è ludo Cornelij Scauri doctoribus accersitis, plagas uitandi & inferendi militibus præcepta dedit. Inde ne temere & sine arte pugnarent, ut q; tyrones sub disciplina essent, & militaribus imbuerentur præceptis, tribunis datum negocium fuit. Quos optimis disciplinis institutos, tandem militiæ adscribebant. Apud Persas uerò magistri rei militaris, grãdiori ætate fuere, nec citra annum quinquagesimum, sub quibus parata instructaq; acie, parcè primùm & modicè, mox exactissima cura militiam ediscebant: apud quos iuuẽtus à uigesimo ad L. annũ militare cogitur: ultra uero arma tractare uetitum. Siquidem lex militaris etiam Romanis à quinquagesimo anno militem non tangebat. Apud alios inoleuit mos, ut post annum quadragesimum militiæ tyrocinio neminẽ adscriberent: post quinquagesimum uero militare desinerent, his q; uelut perfunctis militia, missio daretur. Quod Scytharum legibus cauebatur, ne hominem sexagenarium militiæ admitterẽt. Aegyptijs in more fuit, ut Calasiries, qui præcipui habentur milites, à nullo doctore, sed à patre solum militiæ præceptis erudirentur. Phocion uero, ut Athenienses nimis bellicosos à belli furore, delectu acerbo cohiberet, quod libentes & cupidi appetebant, lecta iuuentute, etiam octogenarios, emeritis stipendijs, coegit dare nomina. Camillus contra Latinos & Volscos magna mole dimicaturus, seniores quibus aliquid uirium superesset, in sua uerba iuratos cẽturiauit. Romani quoque bello Hetrusco, & sæpe aliàs, seniorum cohortes, post emerita stipẽdia, quin etiam libertinorum ad militiam exciuere. Et Marius magnæ partis milites, seniores, q multa stipẽdia meruissent, & capite censos, sacramento ascíuit. Quod Alexander Macedo fecisse dicitur, ut ducturus contra Darium, ueteranos peritos belli, militiæ adscriberet. Non sic Conon, qui ut exercitum supplere t, Athenienſium pueros immaturos annis, quibus uires non suppetebãt, & senes legit. Milites uero in castris, nisi Romanos ciues uel latini nominis, leuium tamen armorũ auxiliares externos, sacramento Romani adigere solitauere. Cõtrà uero Cyri consilium fuit, non modò ex ciuibus suppleri milites, sed uelut optimos equos è longinquo quæri oportere. Idem apud Alexandrinos uetusto more seruatum est, ut nullos milites nisi

Tyronum et Rudiariorũ ætas.

Catalogi.

Habitudo corporis in militiam ad scribendorũ.

Militiæ uinculum.

Tyrunculorũ custos et magister.

P. Rutilij præcepta pugnãdi.

Tributorum munus.

Magistri militiæ apud Persas grandæui.

Ætas tyronum & rudiariorũ apud diuersos.

Calasiries.

Senes in militiam adscripti.

Romani externum militẽ in castris non admittebant.

peregrinos militiæ admittant. Proditumq; memoriæ est, in fœdere quod cum Romanis & Antiocho ictum est, caueri, ne milites sub ditione populi Romani conducere, aut voluntarios habere liceret. Inter auxilia tamen minor, in legionibus lōgè maior numerus adscribi assueuit. Sed tamen legionariorum, & arma grauiora, & disciplina fuit seuerior: auxiliariorum uero minor, nec tam exactæ diligentiæ: quibus in prælium euntibus, præter sagas togasq; & rectam tunicam, album aut rubrum paludamentum, quo socios ab hostibus internoscerēt, publicè dabatur. Aphris uero, Caunis, Numidis, Lacedæmonijs, & Massagetis, in bellū profecturis, russatas uel puniceas ferre uestes moris erat: ut eo argumento uulnera & sanguis effusus nō innotescerent, confidētiusq; & fine pauore dimicarent: id quod apud Persas in usu fuit. Nanque Artaxerxes ducturus contra Cyrum, milites rubro sagulo ornauit, Cyrus albo. Agesilaus quoque ita copias instruxit armis, ut omnia ærea punicea uiderentur. Thraces pullas induti tunicas, in acies prodeunt: contrà, Mybæ & Aethiopes candido amictu. Samnites discolori uestē præliantur, nonnunquam candida. Boij & Insubres auratis sagulis, Galli uirgatis cum torque aureo, Brytāni glasto infecti. Est enim fullonia herba, quæ atro colore inficit, & homine decolorem facit. Geloni hostium cutibus ornati, quo truculētiores uisu & aspectu formidabiliori essent. Aethiopes dimidiatum corpus minio, dimidiatum gypso solent illinire. Fertur Caius Cæsar, ut in conflictu bellorum cunctis innotesceret, ad prima signa nouo colore amictū, & diuerso armorū habitu insignis prodijsse. Et Lucullus cum thorace squamoso, & amictu purpureo præliari. Gylippus uero maximus imperator, sordida ueste & semilacera, ac cultu neglecto conspicuus erat. Agis quoq; Lacedæmoniorum dux, à gregario milite nihil differebat: sicut Agesilaus, qui cultu corporis uili exultabat, exercitu autem ornato. Contrà Alexandrum Macedonem, insignem cum regio habitu, tū Siculo amiculo & lineo thorace, duplicata ac ferrea casside, auro & gemmis arma honestabant. In quo illud traditur mirum, dum in India præliatur, concussis armis, uisum barbaris lumē infundere, & mōstrum ante se agere. Quod compar fuit cum Epizelo Athenienſi, qui (ut tradit Herodotus) in pugna Marathonia dū pliatur, uisum monstrum, quod ante se cōspiciebat occidere nisus, luminibus captus perpetuo mānsit. Etiā Tiberij equus in cōflictu belli, ore flāmas interdū emittere uisebatur. Caius tamen Gracchus legē tulit ad populū, de uestibus publice militibus dandis, sine stipendiorū diminutione. Inde institutum, ut singulis militibus sagæ togæq; in hybernis dentur, præualuitq; mos, ut in bellū profecturi Romani milites, singuli in tabulis describātur: illorū, ut q plio cecidērāt, noīa reuersis innotescerēt: utq; in delectu cōscribendo, primus miles bono omine tanq̄ inde faustum felixq; auspicium futurum sit, conscribatur. Id enim boni ominis esse, & prosperos euētus facere putabant. Apud Persas inualuit mos, ut profecturi in bellū, in cistam ante regis tribunal singuli singulas sagittas immitterent, moxq; inuersi, q sq; repeteret suam: ut ex remanentibus, illorū qui prælio cecidissent, numerus innotescerēt. Hi ergo in castris militiā edocti, hyeme pariter atq; æstu diebus singulis mane & post meridiē, locum tenere, signa sequi, ordinem seruare, fossam fodere, figere ualum, militari gradu incedere, & alia militaria facere quotidiano usu ediscebant. nam ducibus, cēturionibus & tribunis, p̄cipue curandum erat, in locis ubi statiua habebāt, cogere tyrones milites, cum primū merere cœpissent stipendia, ne sine consilio, sine imperio in hostes tenderēt, p turmas hincinde crebrò cōcurrere, decurrere, clamare, locū tenere, imperium seruare, iussa exequi, seq; in orbem colligere, cuneum facere & phalangem, ut sequi signa, & pati tædium, æstus ac uigilias assuescerent, ne pulsi loco cederēt, & in acie quisq; agnosceret ordines suos: ita ut usu quotidiano non minus ipsi sibi p̄scriberēt qd facto opus foret, nec hoc incitāte ullo, nec imperāte, q̄ ab alijs ediscerent. Quæ disciplina p̄cipua Iphicrati traditur, ut sine ducis opera milites ita institueret consistere in acie, ut peritissimè dispositi uiderētur. Iactu quoq; disci, cursu, saltu, iaculatiōe, & luctā inuicem cōtendere, mos erat. Nandi quoq; post solitas exercitationes iuuentutis Romanæ summum studium in militari rudimento fuit, aliaq; opera iusta militaria, quibus quasi simulacris pugnæ, animos corporaq; tanq̄ ad uerum bellum acuebāt. Ad palū quoque exerceri, aut iaculis & sagittis ferire, nonnūquam fundis & lapidibus, disciplinæ mi

Aliç atq; aliæ uestes habitusq; militiā proficiscētiū.

Clastum,

Imperatorū & ducum alij atq; alij ornatus in bello,

Visiones mōstrosæ i bello

Lex de uestib⁹ publice militibus dādis,

In bellū profecturi.

Tyronum institutio.

Iphicrates,

Ad palum exerceri,

litaris erat. Fuit enim palus cubitorum trium, quem tyrones scuto & clauo uelut hostem petere, in eumq; ictus & plagas inferre solebant. In quo id cauebatur in primis, ne dum ad palum ictus intendunt, ipsi hostium telis pateant: proinde oportebat animo eos & corpore intentos esse, non magis ad inferendos, q̃ ad cauendos declinandosq; ictus: cui ludo Palaria nomen. Arcu quoq; & sagittis plerunq; Cretensibus & Cydonijs, exactissima cura milites instruebãtur, sicut apud Græcos palæstra. Cyri uero disciplina fuit, ut milites semper opus facerent, & nunquam exercita iuuentus, nisi sudore præuio, cibum sumerent. Qui etiam neq; prandebat, neq; cœnabat unquam, nisi sudasset prius, & militaria obiuisset munera. Agesilaus quoq; in gymnasio, ne ocio senescerẽt milites, exercitationis & uirtutis cuiusq; præmia proposuit, leuibusq; prælijs experiũdo assuefecit. Qui etiam Persarum regum mos traditur, ut cursus & pugnæ dona militibus proponant. Alexander uero Macedo, ne ocio milites lasciuirent, certantibus uirtutis præmia Chiliarchas dedit. Præ cæteris Aurelianus Cæsar nullum reliquit uacuum diem, quin se pilo, sagittis, ac militaribus armis exerceret. Et Maximinus senior, quãuis granis natu, campestrium exercitationum supra modum labores subijt. Antoninus quoque Bassianus Caracalla, præterq̃ q̃ se cum militibus exercebat, iter semper onustus armis pedes fecit. Id quod de Seuero scriptum accepimus, ut hyeme sæua & gelida, aperto capite per niues & pruinas, per montes syluasq; cursitaret, in patientia laboris & uictus abstinentia supra fidem assuetus. Quibus documentis redacto in disciplinam milite, posito rudimento, & continuo usu firmato, legiones conscribebant. Præterq; milites peregrinæ militiæ, inter auxilia Cretenses sæpe militasse accepimus. Hi enim terrestri naualiq; prælio, ad insidias, furta & rapinas, populando assueti: excursiones maximas facere promptissimi sunt, in prælio uero segnes: Cydones uero fortissimi, sicut Homerus inquit, illorumq; arcus caprinis pellibus ornari plerique literis adnotarunt. Idq; à Iuuenale uerbis mundis significari crediderim, dum inquit:

Tu fruere scabie mali, quod in aggere rodit,
Qui tegitur parma & galea: metuensq; flagelli,
Discit ab hirsuta iaculum torquere capella.

Notat enim illa ueteris disciplinæ rudimenta, quibus tyro miles in emittendis iaculis apud suum centurionem instrui solebat. Quinetiam Romanæ militiæ fuit, leuis armaturæ milites atq; equites, loricas & galeas ursinis pellibus tectas, quo truculentiores uisu forent, in aciem deferre: sicut Græcorum ueteres, pelles fluuiatilis canis pro capitis tegmento uice galeæ detulere: equinasq; iubas, & caudas in galeis, aut pennas struthiocameli, nonnunquam leonis pellem pro conis apud Romanos fuisse cõstat, more Aethiopum, qui pelles equorum capitum cum ipsis auribus & iubis deferentes, nõnunquam pardorũ pellibus leonumq; amicti, acies subeũt & præliantur. Thracibus in more fuit, è pelle uulpina cassides ferre, sicut Albanis & Hiberis cũ ferinis galeis pugnare. Rhoxani non modo galeis, sed thoracibus & scutis ex crudis boum corijs uti solebant. Apud Græcos autem, Homeri testimonio, equinæ iubæ pro cristis fuere. Pyrrho & Philippo hircina cornua, Hammonijs arietis caput, Achæis pennæ uarijs distinctæ coloribus. Alij rubras cristas supra cassidem deferebant. Cimbri & Theutones horrẽtium hiatibus animalium contexere galeas. Abradatæ Persarum duci conus hyacinthinus erat. Cyrus cassidibus æneis & conis albis milites ornauit. Cares gallos gallinaceos pro conis habent. Alexandri cassidem cristata iuba & pennæ candidissimæ circuncingebant. Nonnunquã insigne fuit Epiporpoma. Galli non modo scuta, sed corallio ornabant galeas. Galatæ partim cornua, partim quadrupedum habuere effigies. Samnites cum pinnis muralibus digladiãtur, in prælio uero cristatis galeis: sicut Lusitani, & Sacæ Scythica gens, quibus neruatis cristatisq; galeis pugnare in usu est. Teucri, Mysi, & Thraces, super æneas galeas bouis aures & cornua apponunt. Inter cæteros Conidus centurio, bello contra Mysos fertur miraculo fuisse, quòd poculum supra cassidem, modò suscitans flammã, modo remittens deferebat. Eratq; Romanæ militiæ uetus constitutum, ne miles sinè cõmeatu ab signis abeat, néue p̃sidio decedat, néue locum relinquat, aut è castris effugiat, neu discedat longius: sed explorato, & sub signis atq; subsidijs positis, non modo in acies p-

Palus.

Sagittãdi exercitium, Cyri disciplina militaris.

Agesilaus.

Persarum regum mos, Alexandri Maced. Aureliani, Maximini, Anto. Caracallæ, Seueri.

Cretenses milites sæpe inter auxilia Romanorũ, Cydones,

Iuuenalis locus.

Galearum & loricarum insignia apud diuersas gentes.

Militiæ Romanæ uetus cõstitutum,

deat,sed lignatum & pabulatum uadat:omnia denique uelut si coram hoste,cauta præuisaq; sint. Vtq; milites die simul ac noctu,iuxta parati,instructiq; ad nutum, imperiumq; præsto sint:qui contra fecerat, aut ignominia notaq; afficiebatur, aut seuera correptione capite luebat:tametsi nõnulli delicta eiusmodi lenius uindicarint. Nanq; Aemylianus Scipio,licet grauissimus exactor disciplinæ, quẽ militem extra ordinem deprehendérat,fustuario plectebat,eumq; uulgato ad rem militarem exemplo, si Romanus ciuis esset,uitibus:si uero externus,fustibus cædebat. Est quoq; lege militari sancitum, ne lixæ permisti cum equitibus uagentur:neue frumentum publicè datum, miles uendat: aut prædas pecorum, uel mancipiorum uino commutet: neue gregarius miles, in acie uel castris seruum aut iumentum habeat:neu quis, ubi tribunus militum fuisset, postea ordinũ ductor esset:nec qui ordines duxisset,miles postea fieret. Vtq; milites manipulares, qui sub disciplina militant,semper cincti caligatiq; sint:quæ quidem caligæ multiplicibus clauis munitæ erant.discinctos enim,uelut ignauos & militiæ minime aptos putarunt:præcinctos uero,fortes & strenuos.Quare Macedonũ lex erat militaris,ut qui miles hostem non occidisset,non militari cingulo,sed capistro cingeretur:quod apud Carthaginenses seruatũ legimus,ut discinctos,postremos homines ducerent: tametsi Aphrorum peculiaris feratur mos,fluxa tunica & discinctos incedere.Quinetiam ut in expeditionem ituri milites,arma & uallum,nec non utrem,follem,scutum,gladium,tum sigd ad usum uelint,interdum plus dimidiati mensis cibaria,absq; seruorum aut iumentorũ ministerio humeris ferant,antiqui moris & exẽpli fuisse.Illud quoq; animaduertimus, nemini in Romana militia extra ordinem,etiam in prouocantem, contra imperium pugnare licuisse: idem Macedonibus, quibus iniussu ducis, aut arma capere, aut in ordines ire uetabatur.Quodq;,nisi militari sacramento miles adscriptus foret,hostem gladio petere,aut militare minime fas erat: perindeq; in eum militaris animaduersio fuit, qui hostem militiæ sacramento non adscriptus occideret,aut qui classico reuocatus,tardius parêret,q̃ qui ciuem aut sociũ iniuria occidisset.Ideo laudasse Cyrus dicitur militem,q; cum hostem interfecturus,gladium eduxisset,classico receptui audito,ictus cohibuit & hostem dimisit.Sed prius sua sponte decuriati equites,centuriati pedites,sacramẽta mutuò præstabant.Paulo deinde Aemylio,& Terentio Varrone consulibus, tunc primũ, quod nunquam antea factum,per tribunos militum à uoluntario sacramento,ad legitimum iusiurandum milites adacti fuere. Quod quidẽ imperator præstare tenebatur primus,suo mox ordine subsequebantur legati,deinde tribuni,deinde centuriones, postea decuriones,mox præfecti castrorum,demum milites:quod singulis annis,Calendis Ianuarijs denuo præstabatur.Iurabant enim per deos solenne iusiurandũ: postea in acta principum,se iussu consulum conuenturos,neq; è castris,eorum iniussu, quæsitis occasionibus abituros,non fugæ formidinis'ue causa extra ordinem recessuros, nisi teli sumendi, uel hostis feriendi,aut ciuis seruandi causa. Neq; in exercitu prope'ue decem passuum millia,pluris argentei nummi furtum facturos:extraq; hastam, ligna, pabulum, utrem, follem:siquid,quod pluris esset,nacti fuissent,id omne ad consules delaturos, aut dominis reddituros.Nonnunquam alio sacramento milites adactos comperimus: tunc cum ingens subeunda dimicatio foret,& in extremum discrimen res uenit. Vt nisi uictis,debellatis,fusisq; hostibus uictores forent,se ad castra nunquam redituros iurarent. Tum illud notatum est,quod si ab uniuerso exercitu iusiurandum consuli præstandum esset, satis fuisse,si centurio uel tribunus exercitus nomine, conceptis uerbis,sublimi uoce iuraret, omnisq; multitudo & singuli milites,communi conspiratione & consensu, in eadem uerba silentio in se quisq; iuret.Hocq; iusiurandum, ac si concepta uerba singuli expressissent, perinde tenere, atq; sanctũ & illibatum haberi. Apud Lacedæmonios uero milites hoc etiam iuramentum præstare soliti sunt,eosdem cum imperatore amicos, inimicosq;,habituros,utq; bonorũ malorumq; firma cõsensio inter eos &fœderatio esset. Neq; omittendum quod de Athenienſibus memoriæ proditum est, qui cum propter quotidianas contentiones,& uiolatum ius gentium,infensi Megarensibus & animo hostili essent:quoties milites solito militari sacramento adigebant, hoc etiam iusiurandum illos subire coegisse,se intra militiæ tempus quotannis quoquo modo possent, Mega-

Scipionis animaduersio in milites extra ordinem deprehensos,

Discincti. Macedonum lex militaris

Aphri discincti.

Sua quisq; onera ferebãt

Pugnare extra ordinem iniussu ducis non licebat.

Sacramento militari non adscriptis hostẽ ferire,aut militare,fas non erat,

Iuramentum legitimũ militare,

Iuramẽti militaris forma

Fortiter,

Lacedæmonij

Athenienſiũ militũ in Megarenſes consuetũ iuramẽtum.

rensium agros finesq; infesto exercitu inuasuros,& peruastatis agris,nihil intactum relicturos,atq; in eos omni clade belli grassaturos.

Dissensio inter duos ludi professores, super uerbo,inuenio & reperio,contra obseruationes grammatici cuiuspiam. Caput XXI.

AMbulabamus in litore, dum Neapoli essemus, æstiuo anni tempore,cum iam aduesperasset,ego & Iunius Antonius, & plerique studiosi paribus disciplinis dediti,qui illuc ociandi causa aduenerant.Cumq; duos ludi literarij professores,super uerbo reperio & inuenio graui contentione inter se iurgantes discerptantesq; uideremus,libuit eorũ disceptationi interesse.Atq; ex his alter,cum inuenire diceret esse,impenso labore rem diu quæsitam assequi:reperire uero,rem nõ quæsitam, sed forte oblatam,nanciscí,idq; Ouidij autoritate,qui in suo maiori carmine, dum Inachum natam Io quærentem facit,post longos & irritos labores,his uerbis illam affatur: Tu non inuẽta,reperta es.Quos ipse uersus sic explicabat,ut diceret,te ego cũ diu quæsierim,non inueni, sed casu oblatam comperi.Ouidium ergo de significatu uerbi, cõtra illum dijudicare asserebat,qui uerbum reperio casus facit,non operæ. Quoq; minus dubites,(inquit ille) habes Latinæ linguæ doctorem non ignobilem:nec mora,commentiunculas quasdam grammatici hominis non incurioſi,quas secum adduxerat,è sinu togæ depromit,in quibus ita scriptum erat:Excogitare cõsilij est,reperire uero fortunæ. Vnde Ouidius, Tu non inuenta,reperta es. Hæc cum ille & pleraq; legisset, reclamabat alter,doctorem istum,nec uerba,nec mentem Ouidij intelligere quisse,labiq; errore manifesto.Siquidem reperire,est cum labore aliquid quæsitum assequi,deductum ex re & pario,parere enim est cum labore quærere,unde pecunia parta cum labore quæsita dicitur,imò eundem Ouidium,quem in medium ille adduxerat,eodem uersu significantius contra demonstrare:Tu non inuenta,sed reperta es,inquit,quasi, ego te non casu & fortuna nactus sum,sed studio & labore quæsitam,repperi.Quod & alio uersu eũdem exploratius significare aiebat:Examinansq; artus primo, mox ossa requirens,Reperit ossa tamen. Præterq; hanc Ouidij autoritatem, idem apud autores probatissimos usu continuo obseruari. Q. Curtius: Quippe Euphrates,inquit,altum limum uehit, quo penitus egesto,uix sufficiendo operi firmo reperiunt solum. Et idem: Quia duces asseruati profugerant, misit qui conquirerent,nec reperti. Suetonius in Cæsare: Idq; eo studiosius facerent,quod aliquantum uasculorum operis antiqui scrutantes,reperiebant. Vides,inquit ille,reperire esse operæ & consilij,non autem fortunæ? Atq; alter cũ contra tenderet,& uoce immodica obstreperet,eadem sæpius & quædam nugalia repetendo,cupidus ego istius doctoris mentem plane perspicere,accipio libellum à manib⁹ magistri,atq; in eo lego pleraq; nimium audacis doctrinæ & cõfidentis.Nanq; eò processit,ut singulos ferme ueterum probatissimos, quorum uestigijs nobis inniti operæprecium est,à præscripta à se lege & dicendi norma dissidentes taxare non fuit ueritus. Præter quæ, in eo admiratus sum,offendo & nanciscor ferè idẽ esse quod reperio,quod procul à uero esse aperte liquet.Etenim si reperire est, aliquid impenso studio inuenire,ut est modo ostensum:nemo ferè quisquam id in uerbo nanciscor,& offendo, inueniet.Siquidem uerba hæc haud dubiè sub casu & fortuna sunt.Præterea qui rem exquisitius pensabit,inueniet nanciscí id frequẽtius notare,rem scilicet forte oblatam, data occasione assequi & habere.T. Liuius tertio ab urbe condita:Pacuuius,inquit,Calanus malis artibus nactus opes.Idem,castris ponendis dispersos nactus. Cæsar idoneam tempestatem nactus dixit,id est,assequutus.Id quod,Festo Pompeio autore, scientissime probatur:qui uerbo nanciscor,significatum assequendi potius,quàm inueniendi in suis cõmentarijs tribuit:& plerisq; ueterum autoritatibus,in quibus si nanciscí inuenire dixeris,profecto absurde & imperite loqueris. Hæc & pleraq; in eo cum legissem,cum me iam tæderet,librum restituo,atq; illos inuicem altercantes disceptantesq; relinquo.

Laurentium Vallã notat Elegantiarũ suarũ lib.5. cap.2.

Reperio unde.

Offendo,& nanciscor.

Ex quibus uictorijs olim consules,& deinde sequuti duces,triumphare consueuerint. Caput XXII.

VEteres Romanos olim non ex quibuſcunq; uictoriis triumphare conſueuiſſe, ſed cum bellorum & uictoriarum cauſæ eo munere dignæ uiderentur, triũphos egiſſe accepimus. Cauſæ uero triumphorum licet à prima origine exiles fuerint atq; tenues, quippe quia exiguis uiribus & parua manu rem agebant: poſtea, auctо dilatoq; imperio, maiores certioresq; fuere, ut ad triumphi munus quiſquã aſpiraret. Cum Veientes olim Tarquinienſesq; pro Tarquiniis contra Romanos mouiſſent arma, & uelut æquo marte utrinq; pugnatum foret, q uno plus Hetruſcorum in acie cecidiſſet, nec hoſtium quiſquam poſtera die in conſpectu erat, digna res triumpho uiſa fuit. Itaq; Valerius conſul, quanuis collega morte ſublato, de Veientibus Tarquinienſibusq; triumphum egit. Et P. Valerius, & T. Lucretius conſules cum infeſto exercitu in agrum Sabinum profecti, primo uaſtatione, mox prælio ita hoſtium opes afflixiſſent, ut nihil inde rebellionis timeri poſſet, triumphantes urbem iniêre. Quinetiam ex dedi- tis & non captis urbibus, aut hoſtibus fuſis & auerſis, ſtante dictatore, à conſulibus ſæpe triumphatum eſt. De Priuerno & Pometia, deq; Sabinis & Samnitibus, etſi non ui captis, ſed in deditionem acceptis, triumphare licuit: propterq; auerſos & palatos hoſtes, Claudius Petilius conſul, dictatore Q. Seruilio Hala, de Tiburtibus & Gallis triumphauit. Et Cornelius & Bebius cõſules, q Ligures Apuanos non expectantes bellum, in deditionem acceperunt, & ad duodecim millia in alias terras traduxerunt, de Liguribus uelut acie uictis triumpharunt. Procedente mox tempore, cum propagato imperio, cum hoſtibus ualidioribus, magnis utrinq; uiribus bella agerentur, cautũ fuit, ne cui triumphum, niſi quinq; hoſtium millia cecidiſſet, & iuſta acie magnas copias fudiſſet, decernere liceret. Cuius rei fidem apud quæſtores, ut quid laboris exhauſtũ, qd' ue cædis noſcerẽt, ampliſſimo teſtimonio facere oportebat. Idq; non ab re uiſum. Erat enim triumphus ingens honorum cumulus, quem multi duxerunt maximum uitæ bonum, quo niſi magnis conatibus deuictis perduellibus, uictores bello duces honeſtabant. Vtq; niſi pro auctо imperio, non pro recuperatis his, quæ bello amiſſa erãt, triumphus cuiquam decerneretur. Quinetiam niſi ſuo ductu & auſpicio, ac in ſua & non aliena prouincia, eaq; pacata, & nullo manente bello, imperatores hoſtes profligaſſent & uiciſſent, triũphare nemini licuit. Ideo, Liuio & Nerone conſulibus deuicto ad Metaurum Haſdrubale, Liuius, q in ſua prouincia rem geſſerat, de Haſdrubale & Pœnis iuſtiſſime triumphauit: Nero autem, qui potior uictoriæ cauſa fuit, q in aliena prouincia ſuppetias collegæ dederat, ouans in urbem uectus eſt. Exq; duobus conſulibus eandem prouinciam ſortitis, contraq; eoſdem militãtibus, uni triumphum decretum, q hoſtes fuſius egerat, eiusq; ductu & auſpicio parta uictoria fuerat, alteri negatum legimus. L. Valerio Potito & M. Manlio conſulibus, q cõtra Aequos in Algido proſpere rem egiſſent, Valerio triumphus, q perſeuerantior in hoſte perſequendo, inſtando, urgendoq; fuerat: Manlio uero, ut ouans urbem iniret, à ſenatu datũ eſt. Fuitq; animaduerſum, q tametſi uictis, fuſis, fugatisq; hoſtibus, res triumpho dignas imperatores geſſiſſent: ſi tamen neq; dictator, neq; cõſul aut prætor exercitui præfuiſſent: neq; legitimũ haberent magiſtratum, cuius ductu & imperio uicti eſſent & profligati, triũphare nemini fas erat. Propterea L. Cornelio Lentulo, magnis rebus geſtis, negatus triumphus fuit: q proconſul Hiſpaniam prouinciam, non conſul obtinuiſſet. Tametſi Scipionem proconſulem, & cui ſæpe prorogatũ imperium fuerat, de Hannibale & Pœnis: & Cn. Manlium de Gallogræcis, Paulumq; Aemylium de Ingaunis Liguribus, & Pompeiũ Magnum de Sertorio, proconſules egiſſe triumphos legamus. Perraro enim alicui triumphare permiſſum fuit, qui ſine legitimo magiſtratu, & ſine iuſto imperio rẽ geſſiſſet: præter Pompeium Magnum, qui tametſi in ſenatum per ætatem admiſſus non fuiſſet, eques Romanus adhuc, id quod contigit nulli, deuicto in Aphrica Domitio, triumphauit: cui hoc fertur præcipuum contigiſſe, quod è tribus orbis partibus, ſpecioſos egerit triumphos: ſicut Camillo, qui treis triumphos unà egit, triplici uictoria ouans. Sed nec eum qui magnis perpeſſis cladibus, & nimiũ cruenta uictoria eſſet potitus, tanquã lugubri, & parui compendij, q multis funeribus, non multis commodis, rempublicam affeciſſet. Propterea Valerio conſuli, uictori cõtra Gallos, ob cladem exercitus, nega-

Cauſæ triumphorũ à prima origine exiles.

Triumphorũ cauſæ exiles abrogatę

Triumphus quib⁹ admittebatur.

Pomp. Mag. eques adhuc triũphauit. Camill⁹ tres triumphos unà agit.

rus triumphus fuit: cum magis dolor ciuibus amissis, q̃ uictoria hostibus fusis præualuisset. Nec eum qui exercitus Romam non deportasset, nisi perdomitam pacatamq; prouinciam successori dedisset, more maiorum. Est tamẽ memoriæ proditum, nonnunquã stantibus consulibus prætorẽ qui in sua prouincia res gesserat, hostesq; fuderat, etiam sine consulibus triumphasse: duosq; consules de eisdẽ hostibus parta uictoria, triumphãtes urbem iisse. Neq; negauerim, non semel, sed pluries in eodem magistratu, & contra eosdem hostes, propter res feliciter gestas, magnis sæpe ducib⁹ triumphare permissum: quodq; à principio urbis, non curru triumphali, nec equo uehi triumphantes, sed pedibus incedere assueuerant. Postea equo uecti, demum curru quadrijugo triumpharunt. Tametsi Romulum de Acrone Ceninẽsium duce, curru quatuor equorũ triumphasse, Dionysius asseuerat. ac ex duobus imperatoribus in magistratu positis, illi qui in supremo gradu est, soli triumphare permissum. Ideo consul cum dictatore, aut prætore nõ triumphat, ne minor potestas maiori æquata uideatur, ne'ue auspicia, quæ maioris magistratus sunt, cum minoribus confundantur, licet dictatorem & magistrum equitum unà triumphasse sæpe legamus. Illud denicq; ex annalibus constat, Romanum ciuem, quãuis reipub. perniciosum & infestum, si bello uictus foret, in triumpho deferri non licuisse: quodq; si contra pyratas, seruos, aut fugitiuos, uel aliud genus hominum Romano nomine indignum, bellatum foret, tanquam belli causa erubescenda, quanuis parta uictoria, aut hostibus fusis, auersisq;, nemini triũphare licere. Contra uero ciues bello uictos, quia lugubris uictoria est, ipseq; dux minime imperator censetur, licet bene gerẽdæ rei occasione data: neq; ouare, aut triumphare, uel supplicationes cuiquam decernere, dum respub. stetit, unquam permissum fuit, nisi post aliquot ætates, cum Aurelianus Augustus de Tetrico uiro senatorio (quem in oriente uicerat) & Zenobia muliere triumphauit. Apud Græcos uero seruatum diu est, ut qui imperator hostẽ fugasset, trophæo donaretur: qui occidisset, aut funditus euertisset, triumpho, uel encomio & peplo. Fuisse autem peplum uelum, in quo qui facinora gesserant fortia, singula egregie gesta, atque acertima prælia, & maxima effingere, illudq; pro immortali memoria exponere palam, & templis dicare assueuerant, scriptores produnt: in quo deorum imagines, sæpe clarissimorum uirorum gesta effingebant. Quare Athenienses, Antigoni & Demetrij imagines cum Ioue & Pallade effinxere in peplo. Nonnulli peplum eximij candoris uestem sine manicis, aureis distinctam clauis, fuisse autumant: quã quinto quoq; anno apud Hyelen, mulieres sex & decem Iunoni contexebant. Encomion uero carmen in uictoris laudem editum ad immortalitatem, quo ipsius res gestæ magnificæ, illustri præconio canebantur, quod Epinicion uocant: trophæum uero monumentum dixere, nunc marmoreum, modo æneum, cum inscriptione & titulis æuo perpetuo duraturis. Nonnunquam, si materia non suppetebat, lapides in ingentem cumulum aggerendo, uel insignem arborem excisis ramis, ibiq; hostium spolia statuendo, in memoriam posteritatis, bonis & fortibus uiris pro trophæis erigebant. Tametsi qui primi Græcis æneum aut lapideũ statuêre trophæum, non magnopere probati fuerint, q̃ regum tantũ nomina illis inscribere t, nec militũ operã aut fortitudinem, quibus uictoria parta fuerat, annotarent. Fuitq; moris in locis quibus cum hostibus decertassent & uicissent, aut aliqua insigni clade affecissent, ibi uictores duces pro monumento laudis cum ampla inscriptione trophætũ ponere, & fortium factorum posteris dare memoriam. Quare Pericles nouies pro patria uictor trophæum posuit: & aliud Agesilaus inter Anthracem Nartheriumq; erexit. Lacones, q̃ Persas parua manu uicissent, porticũ Persicã de manubijs trophæi loco extruxere. Idem contigit Fabio Aemyliano, qui ad Rhodanum deuictis Gallis, ex candido lapide uelut monumentum magnæ laudis trophæum tulit. Sylla contra Archelaum potitus uictoria, fixit stemma, in quo Martem, Victoriam, & Venerẽ, & se uenustum inscripsit. Marius uero de Iugurtha & Cimbris duplici est trophæo donatus. Metellus autem deuicto Sertorio, aureum sibi poni iussit. Quod & Flaminius de torquibus Gallorum aureum statuit, cum elogijs monumẽtorum cladis illatæ. Claudius quoq; deuictis Boijs, ex torquibus Gallorum unum magni põderis in Capitolio donum posuit, index uictoriæ & triumphi. Sicut Octauius, q̃ ex auro rostratæ colũnæ in foro trophæũ fixit.

Triumphantes initio urbis pedib⁹ incedebant.

Ro. ciuem in triumphũ ducere non licebat.

Græcorum triumphi, Peplum.

Encomion.

Epinicion. Trophæum.

Trophęa quib⁹ statuerentur & quo loco.

Trophæa diuersa uariarũ gentiũ, ex diuersis causis.

Germanicus uero de uictis nationibus inter Rhenum & Albim, congeriem marmorũ, structis molibus, Tiberio sacrauit. Proditumq; memoriæ est, Artemisiam, deuicta Rhodo, trophæi loco, duas statuisse imagines æneas, unam Rhodiæ ciuitatis, alteram illi stigmata inurẽtem pro æterna memoria dedecoris, ignominiæq; acceptæ. Mirumq; prodi de Numenio Antiochi duce, qui cum in Arabia, æstuante uadoso & reciproco mari, prælio nauali contra Persas uictor fuisset: mox æstu reuerso, pedestri certamine ibidem uictor, gemina trophæa Ioui & Neptuno posuit. Sicut de Neoptolemo Mithridatis duce traditur, circa Mæotim æstate nauali pugna, hyeme uero equestri, glacie cõcreto mari, ĩsdem in locis uictoriam tulisse. Conueniteq; inter peritos rei militaris, quod tametsi duces feliciter rem gessissent, & insigni uictoria potiti essent, si tamen precario ab hoste aliquid petĩssent, nec trophæo donarentur, nec encœmio. Viriatus autem Lusitanus hanc temeritatis laudẽ tulit, ut potitus uictoria contra Romanos, trabeas & consulares fasces triumphi loco in montibus figeret. Sic Pompeius, deuictis Hispanis & Alpinis gentibus, trophæa in Pyrenæis iugis, qua in Hispaniam iter est, excitauit. Et Domitius Aenobarbus, ac Fabius Maximus contra Allobroges, turres, fixis hostilibus armis, erexere. Inter cæteros memoriæ proditur Sesostris Aegypti rex, si cum hostibus, qui magno certamine dimicassent, & præsenti animo restitissent, rem gessisset: ibi trophæum cum coleis & uirili membro erigere: si uerò remisso & languido animo, per ignauiam segniter uicti, aut nullo negocio pulsi essent, contra eos muliebri genitali constituto, táquam in desides & ignauos, trophæum ponere consueuisse. Apud Lacedæmonios uero, contrà. Nam qui dux fortiter dimicasset, & cruento Marte, magnaq; hostium clade uicisset, trophæi loco, gallum dĩs immolabat: qui uero deditione & pacto, nec nimium cruenta uictoria potitus, belli mala uitasset, bouem, ut signarẽt, magis decere imperatorem (iuxta Periclis sententiam) consilio & astu, q̃ gladio aut multo sanguine fuso, uictoria potiri. Neq; prætereundum, quod tametsi ponendi trophæa, rebus prospere gestis, apud Græcos frequens usus foret: regibus tamen Macedonum fuisse uetitum, ne illa erigerẽt: quippe cum Caranus, deuicto Cisseo rege, trophæũ posuisset: noctu ueniens leo, illud euertit & disiecit: inde uelut fœdi ostenti maliq; ominis, uetitum est, ne in posterũ reges Macedonum quæsitis uictorĩs trophæa ponerent.

Qui precario ab hostibus aliquid petĩssent.

Sesostris trophæum.

Lacedæmonij uictoriã incruẽtã laudabant.

Periclis sententia.

Macedonib⁹ trophæũ erigere uetitũ.

Disceptatio Francisci Philelphi cum grammatico, an Cicero aliquando ludum aperuerit.

Caput XXIII.

FRanciscus Philelphus, ætatis suæ homo doctus & fortunatus, inter sui æui poetas famam carmine primum auspicatus est: à principibusq;, qui eo tempore floruerunt, magnis honoribus, & re familiari auctus, & honestatus fuit. Cuius uitia ineuntis adolescentiæ, postquam deferbuere cupiditates, cũ iam ætate matura senescceret, magnis postea uirtutibus emendauit. Is cum æuo ingrauescente celebris famæ haberetur, & optimatum rogatu accersituq; Romam aduentasset: experiri, credo, uolens quantum dicendo ualeret, Tusculanas quæstiones Ciceronis publice in scholis legere aggressus est. Ad eum quotidie concursus studiosorum iuuenum, & clari nominis professorum frequens fiebat. Ipseq; inter legendum firma etiam tunc uoce & latere, nouis & exquisitis eloquentiæ generibus præceptisq; discipulos imbuebat, explorato iudicio singula dicendi genera, & philosophorum scita multo cum nitore & cultu pensitabat & rimabatur. Eum ego adolescentulus senem, inter cæteros coæuos meos colui & obseruaui: cumq; ad eum nos quoq; uentitaremus, memini ipsum inter legendum dicere, Ciceronem cum eiusmodi quæstiones scriberet, conuentum suæ ætatis studiosorum habuisse, ludumq; literarium quasi aperuisse, & pleraq; hoc genus satis scitè & eleganter, ut mos ingeniumq; eius fuit, non sine multo ornatu in scholis recensere. Cumq; peroraſſet, & à lectione, ut fit, discipuli apud eum se colligerent & fabularentur, ipseq; illa eadem sæpius repeteret: animaduerti quempiam grammaticum florentis facundiæ, cuius nomen libens prætereo, eius doctrinæ æmulum, qui ipsum priuati odio prosequebatur, sæpeq; apud studiosos illum in inuidiã crimenq; uocabat, singulaq; non modo dicta factaq;, sed uerba & nutus obseruabat, contradicere: quæcũq; ille dixerat, uera esse pernegare, neq; apud autores inueniri, Ciceronẽ ludum aperuisse,

Ludus Ciceronis.

aut scholas studiosorum habuisse, assueuerare. Cumq; Philelphus, mitis ut erat & placidus, non rhetorũ scholas, in quas homines passim uentitarent, sed tamen aliquos præstantis ingenij uiros, studiosos disciplinarum Ciceronem edocuisse, & quasi ludũ aperuisse diceret: idq; testimonio probari illius ad Pætũ epistola, qua se Dionysium superiorem imitari dicit, qui cũ Syracusis expulsus, Athenas commigrasset, ludũ inibi aperuit: se pariter habere discipulos assueuarit. Hæc & pleraq; cũ ille diceret, contraq; cum alter insectaretur, & iam non contentione, sed clamoribus & prope dimicatione rem ageret, nec res sisti uideretur posse: excandescens Philelphus, tanta indignatione exarsit, ut illum indoctissimum omnium indoctorum uocitaret. Tandem communi discipulorũ amicorumq; intercursu, desita ira & ardore illo animorũ, composita controuersia, & lis dirempta est. Sed cum postea in ipsius Ciceronis multiplici lectione uersaremur, inuenimus id ab eo apertius significari. Nanq; ad Volumnium Cassium scribẽs, Cassium & Dolabellam suis auribus frui asseuerat. Ad Pætũ quoq; Veniunt qui me audiũt, quasi doctum hominem, quia paulo sum q̃ illi doctior. Et ad Papyrium Pætũ: Hircium ego habeo, inquit, & Dolabellam, dicendi discipulos, cœnandi magistros: puto te audisse illos apud me declamitare. Vatinius quoq; ad Ciceronem de Catillo inquit: Defenditur à Q. Volusio tuo discipulo. Quod & M. Fabius de Cælio & Pansa testatus: Qui omnes à primo ætatis gradu, Ciceronem in disciplinis bonarum artium sectati fuere. Sed quod de Cicerone, idem nimirum de Socrate, Platone, & Aristotele, alijsq; doctissimis uiris, qui scientia præcelluere, accepimus: qui bonis disciplinis iuuenum animos imbuendo, æternam sibi gloriam peperere, suisq; dissertationibus & documentis diuersarum opinionum sectas inuenere. Ante oẽs Pythagoras Samius iuuenũ æmulantiũ studia, scholasq; sophistarũ in Italia habuisse fertur: pluresq; discipulos reliquisse magnæ & expertæ uirtutis. Sic Thebanũ Epaminundã Lysias Pythagoreus, Aristoteles Theophrastũ, & Syracusanũ Dionysium Plato erudiuit. Perraroq; eximius aliquis ingenio & doctrina inuentus est uir, cuius nõ aliqua monumẽta studiorũ mãdata literis, aut aliq; discipuli sapiẽtiæ p̃ceptis aucti & imbuti, uelut hæreditaria munera, posteritati relicti fuerint.

In quo gradu cognationis apud pleraſq; gentes matrimonia licuerint, & quàm diuersi mores in contrahendis nuptijs fuerint. Caput XXIIII.

INter omneis constare uideo, licuisse quondam passim & nullo delectu aut modo, ueteres coniugijs affinium cognatorum'que copulari: quod tamen non æquè apud omnes seruatum est. Nam etsi apud nonnullas Indorũ gentes, Arabas, Persas, Mauros q̃, qui iuxta Bactrianos sunt, ac magos & Babylonios, quorum hoc institutum fuit, cum quibus Chrysippus sentire uisus est, filios matres ducere uxores, & cum parentibus stupro coire, atq; ex eis sobolem gignere passim licuerit, idq; inter eos coniugium nullis fuerit legibus uetitum: tamen apud reliquas ubiq; gentes, tam immane scelus, lege & moribus sub graui documento interdictum fuit: nefas scilicet existimantes, filios cum matribus turpi amore commiscerí, ferarum ritu: quòd dictu auditúq; fœdum & pudendum est. Aegyptij uero fororum amoribus coniugijsq; implicari, & cum his passim matrimonia inire solitauere. Quippe Ptolemæus, ut sororis quam miro amore deperibat, coniugium sortiretur, & suam libidinẽ expleret, passim id licere permisit. Itaq; ut dirum facinus & notam turpitudinis nefariæ, uelamento matrimonij obnubilaret, omnibus id permitti uoluit. Id quod Persis quoq; licuit. Nam Cambyses duas sorores cum desiderium ferre non posset, & Daraus Satyram ijsdem genitam parentibus connubio sibi deuinxere. Idem Epirotæ & Macedones: siquidem & Ptolemæus Ceraunicus Arsinoen duxit, & Olympias Pyrrhi filia, fratris coniugio potita fuit. Contra uero oĩs ferè Græcia, qui inter priuatas necessitudines cum sororibus commiscerí interdictũ habuere: nefandumq; putauere eodem parente genitos, inuicem incestis nuptijs detineri. Tametsi Athenienſibus germanas ducere uxores, crimini datum non fuerit: quippe Cymon Elpenicẽ duxit: & ex illo traditum, impune cum sororibus cõiugari. Persis quoq; legitimum fuit, neq; pudendũ uisum est, non modo sororibus, sed & filiabus commiscerí. Nanq; Artaxerxes Athosim atq; Mestrim filias, iustæ uxoris loco habuit: & alij impune id factitarunt, quod Græci & pleraq; gens improbum nefandumq; extimarunt. Præ

Babylonij.

Aegyptij.

Persæ.

Epirotæ. Macedones. Græci.

Athenienſes.

Persæ.

Lesbij. omnibus uero Lesbij fœdissimæ Veneris fuisse traduntur: apud quos nihil sy ceri erat

Romani, aut incontaminati: adeo ut ne capiti quidem parcerent, & omni fœda libidine se inquinarent. Apud Romanos uero tam informia coniugia, lege & moribus interdicta fuere: apud quos licet cũ affinibus, cum quibus summa erat necessitudo, coniugalẽ inire copulam esset lege uetitum, ea de causa, ut nouos affines agnationibus familiarum, multasq; propinquitates & clientelas mutuis affinitatibus sibi asciscerent cognationis iure: tamen cum sobrinis aut defunctæ uxoris sorore, uel mortui fratris uxore copulari non uetabatur. Cæcilius enim Metellus, uxore defuncta, illius sororem desponsam tulit. Et Brutus Porciam sobrinam, nulla prohibente lege, desponsauit. L. quoq; Crassus ex defuncti fratris uxore filios eduxit, & propagauit. Ex descendentibus uero ad neptes usq;, coniugia

Fratres filiam ducere licebat Romanis et Græcis, Romani uetuere, id quod etiam plebiscito cautum fuit. Sed fratris filiam ducere uxorẽ, licet antea lege uetaretur, subsequutis inde temporibus, passim id licere principes uoluere: postquam Claudius Cæsar rem desuetam usurpauit, ut Agrippinam, cuius amore deperibat, sibi uxorem desponsaret. Idem apud Græcos licuisse comperimus. Nanque Alexandrides sororis filiam sponsam duxit: ex qua Doryeum, Leonidẽ, & Cleombrotum genuit: quod succedenti æuo à Nerua fuit seuera cõstitutione inhibitum. *Proditus*

Nouercã ducere, sobrini filiã ducere, tamen memoriæ est Antoninus Caracalla, præter instituta maiorum, nouercam Iuliam uxorẽ duxisse, nuptiasq; incesto primus polluisse: causatus principi, quodcunq; liberet, impune licere. Et licet socrus genero copulari nullis auspicijs posset, sobrini tamẽ filiam uxorem ducere nullæ leges uetuere. Scipio enim Nasica Africani maiorem filiam nullo prohibente iure, sibi desponsauit: quod alij frequentes factitarũt. Procedẽte mox tempore, Valentinianus Cæsar, ut soboles passim ꝓpagaretur, gẽtesq; affatim redundarent, duas simul uxores ducere licere, duobusq; impune cõiugijs commiscri lege sacrata sanciuit: quam legem Iulius Cæsar decreuisse dicitur, ut liberorũ quærendorũ causa, quot

Yxores quot quisq; uoluit ducebat, uellet quisq; uxores ducere, facultas foret. Id quod apud Siculos & Athenienses in usu fuisse quandoq; inuenimus. Siquidem Dionysius uno simul tempore cum *Doride Locrensi* & Aristomacha Syracusana nuptias celebrauit. Et Demetrius Antigonij filius,

Demetrij libido, atq; Euripides poeta duobus simul cõiugijs nihil ueriti sunt copulari. Socratem quoq; traduntur, simul Xantippen & Myrtonẽ Aristidis neptem habuisse uxores. Ipse uero Demetrius tam inexhaustæ libidinis fuisse fertur, ut postpositis armis & omni apparatu belli contra Megarenses, Lamiæ prostitutæ amore accensus, inseruiret. Vt haud immerito Lysimacho ostentanti uulnera, quæ cum leone miræ magnitudinis pugnans, passus fuerat: ipsius legati respondisse ferãtur, quasi alludentes, Demetrium quoq; meretricis

Athenienses urbanam ducebant uxorem, Lamiæ in collo notas, & uulnera dentibus inflicta, exhibere potuisse. Proditũ uero memoriæ est, Athenienses, ut exhaustam iuuentutem belli cladibus repararent, decreto cauisse, ut urbanam ciues ducerent, & ex altera liberos tollere non uetarẽtur. Apud Spar

Spartani, tanos duas simul duxisse, crimini fuisse datũ satis constat (licet aliqui contra uetitũ pessimo id exemplo factitarint) Lycurgi lege, q binas uxores unas ædes incolere, atq; eadem domo habitare, nõ permisit. Brachmanes, Numidæ, & Mauri, pro modo facultatũ

Brachmanes Numidæ, Mauri. uxores habent. Itaq; multis denas, plerisq; uigenas habere permissum est. Reges quoq;

Persarum & Assyriorum reges. Persarum & Assyriorum, plures, quibus ciuitates pro redimiculis & muliebri mundo largiuntur, habent uxores. Sed sicut apud diuersas gẽtes, nationesq; dispares gradus affinitatis cognationisq;, quibus cũ iungerẽtur, definiti fuere: ita mores obscœnos & sordidos ritus, ac fœda quædã solennia in contrahendis nuptijs, pleræq; gentes dispari ob-

Rit⁹ diuersi in contrahendis nuptijs. Thraces. seruarunt modo. Quippe Thraces mulieres nupturæ, non parentum arbitratu, sed præmijs nubunt. Virgines enim quæ forma præcellebant, à uiris precio exhibito, & certa

Babylonij & Assyrij. subtaxata pecuniarũ summa, emebantur. Contra uero, deformes & minus decoræ, precijs mercabantur uiros quibus nuberent. Babylonijs & Assyrijs peculiare fuit, nubiles uirgines ad forum in unum cogere: circunstanteq; uirorum turba, per præconem singulas auctionari: ut quæ complacita foret, precio exhibito, aut datis uadibus, sponsa duceretur. Apud Taxilos, Brachmanesq; si qua propter inopiam uirum nancisci nõ posset,

Taxili & Brachmanes, in forũ uirgo producebatur: & classico euocata turba, pudibũdisq; ostensis & reuelatis, cui complacita erat, nuptui dabat. Bœotijs & Locris nihil erat in sponsalibus firmi, nisi

Bœotij & Locri,

ſpõſus & ſponſa in ara Euclíæ uirgini dicata, prius libarent: haud aliter, niſi more ſolen-
ni antea libaſſent, matrimonium eſſe rati. Qui mos Romæ quãdoq; inualuit: ſiquidem
olim nuptura, in ſinu Futini dei ſedere cogebatur. At apud Indos, niſi nubẽtes unguen
to quod ex arboribus Phaſis fluminis diſtillat, delibuti forent: neq; matrimonium, neq;
cognationis iura legitime contrahi putarũt. Sicut Athenienſibus nulla dabatur nuptui,
ni prius Dianæ ſacra obiſſet. Nam ueſtem induebat, cui crocoton dixere nomen: neque
initiari poterat decennio maior, uel quinquennio minor. Samnitũ inſtitutio talis erat,
non cuiuis homini nuptui locare filias, ſed decem deligebantur quotannis uirgines ex
omni turba: quæ totidem magnæ indolis iuuenibus darentur, compare uoluntate, ut
ſi à ſuſcepta uitæ inſtitutione, aut à bono honeſtoq; decederent, per ignominiam illi uir
go adimeretur, alteriq; locaretur. Proditum quoq; memoriæ eſt, Phœnices uirgines in
lustris & lupanari uulgo quæſtũ facere in phano Veneris in oppido Sica: exq; eo quæ-
ſtu meretricio dotem parare, & ita uirum nanciſci: de reliquo uerò, donum Veneri exhi
bere. Quod apud Cyprios uſurpatum fuit. Nam uirgines nupturæ, ad litora deſcende-
re, & cum hoſpitibus commiſceri, uulgatoq; corpore quæſtum facere ſolebant, donec
dotes, quibus uirum nanciſcerentur, ſibi compararent. Harmenijs lex eſt, ut uirgines in
phano uetuſtiſſimo & ſanctiſſimo Anetidis deæ proſtituantur: ubi ipſius ſtatua ex ſoli-
do auro ſita erat, quam Antonius expilauit: quibus emeritis, cuiuſuis præcipui homi-
nis coniugium ſortiri fas erat, nemine abnuente, aut tale coniugium detrectante. Indi ue
ro maximum decus arbitrati ſunt, ſi qua uirgo elegãti munere, aut inſigni dono priſcæ
artis digna foret. Quibus in more fuit, ut parẽtes nubiles filias in cœtu præſtantiſſimo-
rum iuuenum producant: exq; illis uirum ſibi deligat, qui fortitudine, curſu, pugna, aut
ſpecie corporis cæteris anteſtaret, nullaq; dote exhibita, quem ſibi illa uirum delegerat,
ſponſum adducebat: quippe cum non genere aut nobilitate, ſed libentes cum uiris inſi-
gni corporis forma iungantur, ut ſpecies manaret ad poſteros. Quod & Catheorum di-
cunt proprium fuiſſe, ut ſponſa ſibi uirum deligat: ſed ut eo fœdere iungatur, ut uiro
defuncto, eadem pyra oppetere cogatur. Segoregiorũ uetus erat mos, ut paratis inſtru
ctiſq; menſis, inter epulas uirgo introducatur: & cui ex conuiuis aquam dederat, eum
ſibi uirũ delegiſſe uidebatur. Sicut apud Talcheas Libycam gẽtem, ubi multi unam ex-
petunt: apud futurũ ſocerum inſtructis epulis, coram ſponſa ſcommata iactitant, fabel
las & iocos: cuiq; arridet mulier, illum ſibi delegiſſe cenſetur. Nonnunq; poſita uirgi-
ne, in uictoris præmiũ decernebant. Indi luctatione & pugnis, uictorq; præmium ſpõ-
ſam abducebat. Idem apud Sacas extimas Scythiæ gentes: nanq; hi ſolebant pro ſponſa
cũ riuali pugnis decernere, uictusq; uelut deformatus ignominia, pudibundus & mœ
rens, in latebra degere, & alterius aſpectũ lucemq; uitare. Circa Mæotim gens eſt, Laxa
matas uocant, apud quos uirgo niſi quæ hoſtem confeciſſet, nuptui dabatur nulli. Et ex
Carmanis uxorẽ ducebat nemo, niſi qui hoſtis caput ad regem detuliſſet. Apud Sygin-
nos Perſicam gentem, mulier aurigandi perita, quemcunq; uult uirũ ducere, ius habet.
Troglodytæ uero, fœminas uiris deſpõſas, primis noctibus cognati affinesq; producũt,
illasq; promiſcuis adulterijs patere ſinunt, poſtea perpetuæ pudicitiæ adſcriptæ, ſeue-
riſſimis pœnis, uel minima coniectatione, ſi deliquiſſent, coercebantur. Quem morem
Gymneſiarum incolis, Balearibus, & Lydis inualuiſſe legimus. Tradunt quidam An-
drimachidis in Aphrica populis, uſum multa ſecula uiguiſſe, ut uirgines nupturas regi
in primis offerant, ut illarũ pudicitiam ante ſolennia nuptiarũ delibaret. Quod à Volſi-
nienſibus quandoq; ſeruatũ legimus, ut ſeruili preſſi dominatu, ingenuas filias ſeruis
delibandas darent. Ebulibus uero inſulis rex imperare dicit, q ſine ſpe coniugij, in quã-
cunq; commotus fuerit, uſuariam capit. Apud Aethiopes pleraq; gens ſolennes nupti-
as non nouit, quia paſſim & indiſcreto concubitu miſcentur. Garamantes quoq; nupti-
as non nouere, ſed ferarũ ritu paſſim in Venerem ruere licebat. Quod quidem à barba-
ris frequens uſurpatũ eſt, qui turpi coitu ſe immiſcentes, expertes thori genialis fuere.
Inter quos Lymirini populi tradũtur, uulgato concubitu, connubia habere promiſcua,
filioſq; editos poſt quinquennium in unũ coactos, ſuũquenq; ſimilem agnoſcere, & pro
filio educere. Neq; omiſerim quod traditum eſt, apud Perſas Medoſq;, reges q plures

Euclíæ ara.
Romani.
Futinus.
Indi.
Phaſis fluui⁹
Athenienſes.
Crocoton.
Samnites.
Phœnices.
Sica.
Cypríj.
Harmenij.
Anetis.
Indi.
Cathei.
Segoregij.
Talcheæ.
Indi.
Sacæ.
Laxamatæ.
Carmani.
Syginni.
Troglodytæ.
Gymneſiæ.
Baleares.
Lydi.
Andrimachi
dæ.
Vulſinienſes.
Ebules inſu-
læ.
Aethiopes.
Garamãtes.
Lymirini.
Reges Perſa-
rum, & Me-
dorum.

habere uxores, mulieres uero q̃ pluribus nubere: quæ autem paucioribus quinq; uiris nupsisset, agrestis habebatur & sordida. Thraces quoq; honori ducunt multiplici coniugio & numero uxorem gloriari: sicut Germani, qui licet singulis uxoribus contenti sint, nobiliores tamen plures habere uxores pro decore familiæ & maiestate putant. Apud Arabas, Nabathæos & Britannos, in usu fuit, ut consanguinibus, cognatisq; omnibus una uxor sit, ad quam per uices quisq; suo ordine admittitur: ingressurusq; ad eam, baculum pro foribus ponit: alterius uero congressum pro adulterio fuit. Ac ne nimiũ multa complectar, neue ulterius barbaros ritus moresq; recensеam, de his hactenus dixisse abunde fuerit. Illud utiq; uerum est, quod à Græcis & Romanis pariter factitatum nouimus, ut uxorẽ quam quis duxisset, etiam sublatis liberis alij dare usuariam, ex qua liberi gignantur, mox illam uendicare legibus & moribus permissum fuisse. Sic Cato Martiam uxorem amico dedit, & Socrates Xantippen. Atq; alij id sæpe factitarunt, quẽ morem apud Lacedæmonios Lycurgi lege, Tapyrasq;, & pleraſq; gentes inualuisse, documenta sunt: qua cauetur, ut ad senioris uxorem, iuuenis florenti ætate, tollendæ prolis causa, admittatur: legibus uero Solonis sancitur, ut orbæ puellæ qui sunt genere proximi, nubant: utq; si maritus ad rationẽ ueneream minus potens foret, mariti propinquus illius uxorem nanciscatur. Quare Attalus Asiæ rex, cum falsus rumor inuasisset, Eumenem fratrem morte sublatum fuisse, protinus illius coniugem unà cum regno sibi uendicauit: deinde Eumene superstite, uxorem illi simul & regnum restituit.

Thraces.

Germani.

Arabes. Nabathæi, Britanni.

Græci & Romani uxorẽ alijs usuariã dabant.

Solonis lex.

Quid sit artemon apud iureconsultos: & quod dicatur plumbum in ripa positum, de quo ambigitur apud multos. Caput XXV.

MAlum, nauis esse partem, licet pleræq; naues sine malo sint: artemonem uero non esse nauis partem, Labolenus ex autoritate Labeonis, in primis magni & docti uiri, de uerborum significatione notauit. Quæsiui ego à iureconsulto maximo temporum nostrorũ, claro in iudicijs & foro, quid esset artemon, qui quasi additamentum, non pars nauis à iureconsulto censeretur: cumq; ille ex opinione interpretis, artemonem gubernaculum, seu clauum nauis diceret esse: rursus quæsiui ab eo rationem tam uariæ decisionis, cur malus nauis pars sit, cum pleræq; naues sine malo sint: gubernaculum uero pars nauis censeri nõ debeat, cum extorto gubernaculo, nauis haud dubiè fluitaret, & incommoda fieret, arbitriumq; moderãdi deperiret. Quippe sicut gubernaculum, sic malus naui facile demi & addi, figiq; & refigi potest: plusq; operæ & negocij gubernaculum naui, quàm malus præstet. Cumq; ille subdubitare aliquandiu uisus, non facile obiecta dilueret: tandem dixi, à nostris interpretibus pleraq; minus commodè & uerè definiri: ob quæ non solum imperiti legum & rudes, sed & docti in dissonos sensus dilabuntur: multipliciq; affecti errore, ueros significatus non plane percipiunt. Non enim gubernaculum nauis artemon fuit, ut falso illi opinati sunt: quippe gubernaculum nõ esse nauis partem dicere, est improbissimæ insipientiæ: sed artemon trocleæ genus tractorium est, quod ἕλατρον Græci uocant, quo fune ductorio per orbiculos traiecto, & acto in gyrum, ut nostri moris est, facili ductu importãtur onera uel exportantur: uulgoq;, quantum coniectura assequimur, arganum dicitur. Is autem artemon, nauis pars non erat: cum non nauigationi, sed oneri inferendo machina commodè constructa fuerit. Iterum idem Labolenus plumbum, quod pro tegulis tecto appositum foret, ædium partem esse, ex autoritate eiusdem Labeonis asseuerat. Quod uero in ripa tegendi causa locaretur, contra esse dixit: quo fit, ut uendita domo uel legata, plumbum quod esset in ripa, uenditioni aut legato non accedat. Quid esset plumbũ in ripa, sæpe à iuris professoribus quæsiui. Ettametsi nõnulli inani opinione ferãtur, ipseq; legũ interpres alioq facundissimus, ingenue se id ignorare fateatur: animaduerti tandẽ plumbum quod esset in ripa, tegẽdi causa illud dici cõuenire, quod tecto destinatũ, necdũ appositũ, aliquo in loco relictũ, donec tecto apponeret cõmẽdatũ ue fuisset: esseq; in ripa id commode dici, q̃d parieti inhærẽs erectũ, ita subsidet, ne humi iaceat penit⁹, unde uulgo arripare dicũt. Id aũt plũbi q̃d ita hæsit, & subsidet, in ripa esse dictũ est. Fuit ergo opinio Labeonis, q̃ tãetsi tegulæ plũbeæ quæ in tecto sitæ erãt, ædificij pars forẽt: illas tũ quæ se-

l. malum ff. de uerbo. significatio.

Alciat⁹ artemonẽ aliter definit. Vide ei⁹ cõment. i tit. de uerb. significa. l. malũ

Artemon qd uere significet.

Hypothrij legẽdũ ẽ, nõ, in ripa. Vide Alciatũ in dict. l. malũ.

Plumbum in ripa positũ.

positæ muro adhæserant,ut paulopost apponerentur, ædificiꝫ partem non esse, licet ad eũ usum destinatæ,ut pro tegulis tecto inseruirent.Itaqꝫ legata domo aut uendita,plũbum quod in ripa ita situm erat,uenditioni aut legato non accedere,legitimè putarũt.

Quod esset collegium fratrum Arualium Romæ institutum, quiue Salij sacerdotes, & quot societatum genera fuerunt. Caput XXVI.

PRimum sacerdotum Romæ collegium, fratrum Arualium fuisse multi asserunt. Hoc enim sacrum à principio originũ, Romulus instituit primus. Nam cum legibus armisqꝫ urbẽ muniuisset,ne religio in bene instituta ciuitate deesset,undecim fratres Aruales constituit sacerdotes,seꝰqꝫ duodecimũ. Fratresqꝫ ideo appellauit,quasi mutua charitate & fœdere nexi forent. Refert tamen Massurius Sabinus, Accam Larentiam Romuli nutricem, duodecim eduxisse filios, & cum unũ fato amisisset,in defuncti locum Romulum asciuisse:ipsumqꝫ & cæteros Aruales appellasse fratres, ꝙ socij essent & ferè pares,agresti & pastoritia sodalitate coniuncti. Horũ insigne fuit,spicea corona alba,infula alligata,quam,dum operantur sacris,singulos gestare solenni more decebat:quo insigni ab Acca Larentia donati primum fuere:isqꝫ honor perennis illis perpetuo mansit, ita ut nullo successu uel casu, tanta societas nisi uita finiretur:tantæqꝫ fuit amplitudinis,ut etiam ab hostibus captos,& in extrema fortuna, aut exules,quanuis nullo postliminio redẽptos,honor hic comitaretur.Apud Aquitanos uero Solduni dicti sunt,quorum societas erat,ut ijsdem uitæ commodis, opibusqꝫ promiscuo usu fruantur:siquid autem aduersi contingeret, eosdem casus, eandem' que fortunam,ac etiam uitæ interitum,unà subire cogerentur.Quod ab Aegyptijs usurpatũ legimus,quibus amicitiæ genus & sodalitium fuit,cui nomen συναποθνησκόντων, quasi commorientium,qua nulla sanctior firmiorqꝫ fuit: quo genere Antonius & Cleopatra,cui plus nimio se addixit,mutuo affectu deuincti fuere,hac lege copulati,ut si fatale quippiam aut diri casus alteri contigisset,alter tanquam pœnæ socius,eundem fortunæ exitum esset laturus,sociꝰqꝫ & comites essent fortunarum & calamitatum. Apud Hunnos tale fœdus inexplicabili nexu contrahebatur,ut uiginti uiri generosi spiritus,eisdẽ sacris initiati,unà comites essent consiliorum & uoluntatum:eo uinculo, ut in conuictu frequenti & contubernio maneant,& ne punctum quidem temporis uacuũ relinquant: prosperaqꝫ & incommoda mutuis officijs ferant ad supremum diem:morte autem obita,superstites defunctum efferant & comitentur. Hiberorum uero mos fuit, ut amici in familiaria iura assueti,principi se deuoueant, uitæ mortisqꝫ ultores: quiqꝫ ita in cohorte amicorum deuoti erant,omnium consiliorum secretorumqꝫ participes fiant, & si quid timendum accidisset,omnes casus & fortunæ minas, atqꝫ unà mortem oppetere cogantur. Qui mos Cantabris fuisse traditur,ut pro amicis & fœderatis, sociali fide se immolare atqꝫ interire non dubitarent,insigni testimonio mutuæ charitatis & perpetui amoris.Ex Socianis quoqꝫ Gallorum gente,sexcenti ex primoribus, Solduni uocati,unà cum rege uiuunt & commoriuntur:nefas putantes,superstitem principi suo esse. Apud alios uero intimi familiares,qui manus,mens,lingua, & oculus,atqꝫ aures principis uocantur:in eodem cultu & conuictu sunt,rei nullius ignari,& amici principis, qui arcana consilia & abditos sensus soli cognouerunt. Ab Aethiopibus seruatum est,ut familiares in regis societate per omne obsequium insinuati,unà cũ rege ad supremos annos uiuant,consociati & fœderati, qui summum inter amicos locũ tenent, & si qua corporis parte rex mancus fieret,eodem membro se deforment,eoqꝫ morte sublato,sponte intereant. Tauris apud Scythas cum regibus præcipue gratos, & qui magno in honore fuissent,ex amicis sepelire in usu fuit:cui rex tanquam pignus amoris aurem abscindere solebat.Apud Græcos usurpatum est,ut cum aliqui inexplicabili nexu copulantur, uno pallio inuicem se operiant, & morte obita eodem tumulentur: quo significabant, duo simul corpora concordibus animis & una mente teneri.Priscis autem Longobardis maximum fuit amoris uinculum,apud aliquem ponere barbam.Is enim intimo fœdere astrictus erat,apud quem lanuginem quispiam deposuisset.Sicut apud Persas donari anulo à rege,fœdus inexplicabile & summi amoris uinculum putabatur. Huic ergo Larentiæ quæ Flauia dicta est,mense Aprili solennes dies & sacra ab Anco instituta, Ro

Primum collegium Romanum.

Fratres Aruales cur dicti.Romuli nutrix.

Solduni.

συναποθνησκόντες.

Hunnorũ fœdus.

Hiberi.

Cantabri.

Sotiani. Solduni.

Aethiopes.

Tauri.

Græci.

Longobardi.

Persæ.

Larentalia. mani assidue celebrant: quæ Larentalia dicta sunt, & decimo calendas Ianuarias, qui dies Ioui feriatus erat. Cui Martis flamen, plerunque pontifices in Velabro, ubi Larentiæ ara & statua erat, sacrum anniuersarium facere, ad eiusq; sepulchrum Decembri mense conuenire frequentes, & dare inferias solebant, q̃ populum Romanum decedens hæredem fecerat. Cuius rei causa, eius dies inter fastos relatus fuit. Stataq; die flamen Quirinalis illi quotannis sacrum facit. Huius postea exemplo inter Romulum & Tatium iniuta societate, retinendis Sabinorum sacris, sodales Titij à T. Tatio, uel à titijs auibus, quas

Sodales Titij Titij aues. obseruãt augures, denominati sunt. Post quæ, sodalitates, sacris Idæis magnæ matris receptis, Romæ sub idem tempus inuentæ, ueluti publica munera habita sunt, sicut sub Tiberio Augustales, qui numero quinq; & uiginti ex primoribus urbis, sorte ducebãtur:

Sodales augustales. quos Tiberius Iuliæ genti sacrauit. Et Antonini temporibus Antoniniani sodales, mox

Sodales Antoniniani. Eluiani, & Aureliani, & demum Faustidianæ puellæ ad imaginem antiquitatis nuncupatæ, qui in principis comitatu, inexplicabili fœdere uincti erant, & post funera, illi flamines & sacerdotes consecrati. Sed cum à Romulo hoc sacerdotium primum institutum ferant, quin reliqua sacra Numa summus religionum cultor obiuerit, nulla cõtrouersia est. Nam & pontifices, flamines, salios, atq; augures ab ipso inuentos tradunt. Fuere enim salij Martis sacerdotes numero duodecim ex patritijs, liberi & ciues, & qui neutro parente orbati essent, à Numa seu Tullo Hostilio bello cõtra Fidenates (ut Liuius auctor est) uoti causa nũcupati: qui postea numerum saliorum duplicasse fertur, ita ut quatuor & uiginti, belli pacisq; temporibus collegio cooptarentur: cuius sacri causa hæc & origo fertur: Cum enim regnante Numa, morbo & afflatu noxio ciuitas affecta esset, eaq; lues nullis sacrificijs aut piaculis sedari uideretur posse, peltam æneam è cælo, in qua Romanorum fata sita erant, in manus Numæ decidisse ferunt. In qua cum

Salij.

Pelta cælitus delapsa. urbis salutem sitam crederent, ne inuentu facilis, & ob id furto expositа esset, alias undecim elaboratæ artis eadem facie mensuraq; à Mamutio fabro, ne dinosci posset, cõstructas dicunt fuisse: illasq; in Martis sacrario asseruasse, illarumq; custodes, salios uocasse: quorum princeps præsul, alter uates, alius magister, qui præsidebant, dicti. Illorum q; insigne tunica erat punicea, & æneum in pectore tegmen, quod supra tunicam uersicolorem induebant; tum balthei, & æneæ galeæ: quibus ornati Martio mense, cum

Insigne salio rum. Tripudia saliorũ & carmina, tripudijs ad tibiam, solenniq; saltatu cælestia ancylia eiusmodi ferentes, culti ornatiq; prodibant: ipsiq; gladiolis illa percutientes, cum gressu & gradu compositо, pulsu pedum ad sonum uocis modulato, per Capitolium & forum, perq; urbem incedebant. Inq; eo tripudio Mamutium fabrum, qui tam exactè illa molitus esset, in nominis memoriam sempiternam, ac pennatas impennatasq; agnas pro spicis & aristis, & Lucecium Iouem, lanumq; deorum deum, aliosq; deos, excepta Venere, quam in carminibus saliaribus nominare nefas erat, uerbis subobscuris, Marti consecratis, quæ nec mutare licebat, ritu priscæ religionis, in fine carminum referebant. Post aliquot uero ætates, imperatorum nomina suis carminibus salios adnotare constitutum fuit, ut illorum quoque

Venerem in carminibus saliaribus nominare nefas erat. memoriam sempiternæ gloriæ mandarent. Quare Germanici nomen saliari carmine, & mox aliorum principum, intercursu temporum celebrata fuere, quo tempore flaminica dialis uxor capillum pectere, antequam ancylia conderentur, uetabatur: quorum sacra & festos dies cœnis sumptuosis, & comessationibus cum cantu & symphonia opipare celebrare soliti sunt: in quibus sutiles coronas & alia conuiuijs oblectamenta adhibebant. Hiq; dies religiosi & sacri mansere in posterum. Quod sacerdotium quanti fuerit, licet æstimare, quòd nisi ex patritijs ad hunc honorem admittebatur nemo: & nisi liber & ciuis, patrimus & matrimus foret. Quodq; Appius Claudius triumphalis, Scipio Aphricanus, & L. Bibaculus inter salios esse, & hæc sacra attrectare, gloriæ duxere. Et Titus Vespasianus, quòd numero saliorum fuisset cooptatus, gratias egit. Antoninus quoque philosophus, natus octo annos, ab Adriano Cæsare inter salios adnumerari, laudi duxit, uelut magni splendoris munus ferret. Eratq; constitutum, ut qui cõsulatum aut præturam, aliumue magistratũ gereret, ancylia ferre, & inter salios esse cogi nequiret. Præter quæ, etiam apud Larinates, salios Martis sacerdotes fuisse: & in sacris Herculis ad magnam aram, salios sacrorum ministros cum cantu psallere cõsuesse

Saliorum Sacra & festi dies sumptuosi. Sacerdotij Saliorũ dignitas.

comperimus. Et tametsi Martio mense ancylia deprompta è Martis sacrario prodirẽt, si quando tamen gentibus nationibusq; iustum piumq; bellum per feciales indicebatur, ancylia in eodem sacrario, aut in curia saliorũ cõmouere, moris erat: quasi eo motu Martem è sua sede excitũ, eoq; propicio & uolente, arma expediri, legiones cõscribi, exercitus apparari, atq; omnia hostilia esse designarent: qui dies religiosi & infames habiti sunt, quibus antequam cõderentur, spõsalia inire, peregrè proficisci, aut pacis fœdera tractare, uel aliquid publicæ priuatæue rei inceptare, uelut mali auspicij, tristisq; maneret exitus, ominosum fuit. Belli indictio.

Quot lictores apparitoresq; habebat dictator, quot consules aut prætores, quæstores ue, qui ue secures habebant, & qui non.

Caput XXVII.

QVod Romulus parto regno, cum sella curuli trabeaq;, & reliquo ornatu se augustiorem fecisset, tum maxime duodecim lictoribus insignem fecerit, qui fasces securesq; uelut insignia maiestatis præferrẽt, à multis est memoriæ mandatum. Nonnulli Tullum Hostilium Romanum regem, primo purpuratum cum lictoribus & fascibus in publicum prodijsse ferunt. Sed perpendimus non lictores modo cum fascibus & securibus, sed apparitores quoque regem præire consuesse. Fuere enim apparitores ministri regij, qui astabant lateri, & corporis stipatores erant: ut si quando opus esset, ad imperium nutumq; regis præsto forent. Præter quos fuere uiatores in regio comitatu, qui quoties senatus cogendus esset, ex agris senatores aduocarent, contumacesq; citarent & arriperent. Quippe cùm priscis temporibus proceres ciuitatis morarentur in agris, si quando consilium publicum cogendum erat, à uillis accersebantur in senatum: ex quo qui eos euocabant, uiatores dicti, quicq; ex uiatoribus ligandi cædendiq; ius habebant, lictores nominati sunt: quibus iussu regis delinquentes uincire, nudatosq; uirgis cædere, & si crimen exposceret, securi percutere negocium erat. Ideo lora in sinu gestantes, regi apparebant: quibusq; mandatum erat, facinorosis & delinquentibus crura & manus ligabant, ut post uerbera nouissimo exẽplo afficerent. Præter quos fuit accensus & præco, qui dicto consulis alterius ue magistratus ad imperium nutumq; præsto essent. Accensus, ut ad concionem: præco, ut ad comitia quirites aduocaret. Quod munus ut esset expeditius, libertis dari consueuit, sicut ministrorum & apparitorum, Brutiarij, coactis seruilia exhibere, pro eo quod bello Punico secundo post cladem Cannensem, ad Hannibalẽ defecissent primi. Sed cum post exactos reges, cos. creatis, omnia insignia quæ apud reges erant, populus cõsulibus concessa uoluerit, Brutus & Valerius Publicola, qui assertores & uindices Romanæ maiestatis fuere, cum statuissent non formidolosum & ferum, sed mitem & plebi percharum efficere consulatũ, utq; offensionem & inuidiam uitarent, in publicum prodeuntes, cum eisdem quibus reges insignijs, secures à fascibus dimouerunt: & cum solis fascibus ad populum concionati sunt. Inde manst in posterum, ut cum duodecim fascibus, totidem lictores sine securibus consuli præirent. Hæc enim fuere insignia summi honoris & imperij consularis. Illis ergo magistratibus secures cum fascibus in urbe præferebantur, qui sine prouocatione summam imperij tenebãt: ut dictatori, & decemuiris, à quibus ad maius tribunal prouocatio non erat. Dictatori ergo pro honore summi imperij, quòd plus iuris & maiestatis haberet, quatuor & uiginti lictores cum fascibus & securibus, uiatoresq; & apparitores, qui summouerent turbas, præibant: consulibus in urbe duodecim lictores cum fascibus tantum, demptis securibus: foris uero, ut in decreta sibi prouincia, aut quum castris & legionibus præessent, fasces cum securibus, unaq; que lictores apparitoresq; præcedebant. Idq; ideo cautum, ut prouinciam pernicio sis hominibus purgare, illorumq; audaciæ & temeritati obuiam ire, flagitiaq; & dedecora pœnis & damno mulctare ualerent. In urbe enim consuli cum securibus esse ius non erat: quippe suprema potestas, & ius de nece ciuis consuli intra pomœrium nõ datur. Obseruatumq; fuit, ut inter consulem & proximum lictorem, nemini officij causa nisi cõsulis filio aditus esset: prætori uero in urbe non duodecim ut consuli, sed sex tantũmodo lictores apparere solẽt: extrà

Lictores, Apparitores.

Viatores.

Lictoris munus.

Accensus, Præco.

Brutiarij. Secures abiectę post exactos reges.

Secures cũ fascibus quibus præferebãtur post exactos reges.

Consulibus quot lictores

Ius necis intra pomœria consuli non dabatur.

Prętori in urbe quot lictores.

Tribuni plebis uiator & apparitor.

uero urbem, aliquando cum securibus apparuisse inuenimus. Paulo tamen Aemylio in prætura priuilegio honoris duodecim secures apparuisse ferunt, ut consularem maiestatem in prouincia præ se ferret. Tribuni autem plebis solum uiatorē, apparitorem q; à prima origine sine lictore habuere: q etiam libertini erāt, quippe cum Tiberius Gracchus in tribunatu libertis apparitoribus primus usus fuisse dicatur. Postea uero quam prouincias sortiri cœpe, & illis cum imperio p̄esse, etiā lictores habēdi tribuno facultas data est. Quæstores uero, ædiles, duūmuiri, & minores magistratus, qui prehēsionem & uocationem non habebant, in urbe nec lictore utebantur, nec uiatore: tametsi prætorem duodecim secures cum fascibus: & quæstorem, lictorem & fasces quādoque habuisse legamus: quod in prouinciis, quas sortiti prætores quæstores q; fuerant, non autem intra pomœrium id licuisse apparet. Extra urbem enim his uti fascibus & lictoribus inter cū securibus, licebat, ut sceleris & perfidiæ pœnas à facinorosis expeterēt: in urbe uero minime, nisi quæstores parrici forent, quibus pro imperio & maiestate cum crimina uindicarent, in urbe lictores cū securibus sæpe prælati sunt. Marcus tamen Lfuius Drusus dum quæstor Asiam obtineret, nullo lictore aut alio insigni honorū uti uoluit, ne quid seipso insignius prouincia haberet. His ergo quorum erat maius imperium, & maxima auspicia, qui q; cum adeunt magistratus, Vestæ & penatibus rem diuinam faciunt, ut dictatori, consuli & prætori, passim lictores cū fascibus in urbe habere licuit. dictatori etiam cum securibus. cæteris uero qui minima auspicia habebant, lictore uti non licuit, nisi quæstori parrico, ut percensuimus. Fuit q; uetus constitutum, ut præfecti prouinciarum & præsides, senatoribus ex claris maioribus & inclytæ familiæ, peregre agentibus, quo conspectior dignitas & honoratior foret, plerunque in prouincia lictores cum bacillis darent: ut q; si reges externi aut fœderati in prouincias populi Romani uenirēt, magistratus Romanus aut præses illi cum lictoribus & fascibus præiret. Mario enim prætore Asiam obtinente, & in eam profecto Mithridate, semper cum fascibus Marius præcessit Mithridatem. Qui quidem lictores non his modò magistratibus, sed & uestalibus, & sacerdotibus, mox Cæsaribus & summis imperatoribus cum uirgis laureatis, et Augustis mulieribus pro muliebri fastigio præcessere. Quare Agrippinæ matri Neronis, perpetuo senatus consulto lictores duo tributi fuere, & flaminium claudiale. Cōtrà Tiberius Drusillæ matri decerni lictorem minime passus fuit, licet Augustus illam in familiam nomenq; Augustæ testamento asciuisset. Illud quoque obseruatum est, ut cum lictores iussu consulum, aliquem è domo euocarent, fores ædium uirga percuterēt, quasi eo signo publicam adesse personam innotesceret. Si cui tamen ob claritatem dignitatemq; deferebant, uirga fores percuti uetabant. Cum enim Pompeius Magnus Possidonij domum summi sapientiæ professoris esset ingressurus, fores uirga percuti uetuit, & fasces summisit. Et si quando dictatori, consuli, aut prætori præirent pro imperij maiestate, obuium quenq; semita cedere, denudare caput, & obsequij honoris q; causa, equo descendere iuberent, obuiamq; turbam uirga subsisterent, & summouerent. Apud Athenienses & omnem ferè Græciam, ut discrimen personarum notaretur, magistratus non lictores, sed lixas simul & uirgas habuerunt uice lictorum, quos λικτόργας nuncupat. Fertur uerò Germanicus, Athenienses socios & fœderatos, uno lictore uelut præcipuo munere donasse. Neq; prætereūdum, in occursu maioris magistratus, minores summittere fasces consueuisse: ut signarent honori deferre & imperio parere. Quare Valerius Publicola in suspicionem affectati regni adductus, dum cōcionatur, fasces populo summisit: scilicet populi quàm consulis maiestatem & iura, potiora arbitratus. Lictores q; cum fascibus sæpe paludatos, cōsuli etiam paludato in prouinciam profecturo præire solere quæ quidem paludamenta tunc sumebant, cum in expeditionem aut decretam sibi prouinciam consul iturus esset. Paulo tamen Aemylio prætori in Hiberiam profecturo, album paludamentū, ac lictores ministros q; albatos cum modico comitatu tributos comperimus. Sine autem lictoribus proficisci in prouinciam, aut cōsulibus profectis, lictores in urbe mansisse, religioni est & prodigij loco habitum. Fuit quoque receptus mos, ut quoties insigni uictoria cōsules potiti essent, ob res prospere gestas, laureatis fascibus prælatis incederent, literas q; laureatas Romam mitti, aut nuncios cum iaculis laureatis

Quæstor parricus, qui & parricidius,

Lictores cū fascibus in urbe habere quibus permissum,

Lictores cum bacillis, Regibus externis præses cum lictoribus et fascib⁹ præibat.

Lictores cum uirgis laureatis.

Lictores fores uirga percutiebant.

Lictorū munus,

Athenienses lixas & uirgas loco lictorum habebant.

λικτόργαι

Sūmissio fascium,

Fasces laureati.

Literę laureatæ.

aduenire,nauemq; laureatam aut uittatam,felicis uictoriæ nuncium esse:ac læta & magna significare tunc,quũ depulsis & dissipatis copijs,hostes uicti essent & profligati,animaduersum est. Victo enim Mithridate,& fugato duplici pĺio, lauro ornatam nauem, & bellico apparatu instructam,ut in uictoria mos erat,Lucullus Romã misisse dicitur. Ipsis uero nuncijs tabellarijs, Græci πτεροφόρους dixere nomen, quoniam erectas pinnulas gestarent, quod Aelius Verus fecisse dicitur,ut cursoribus alas pennatas imponeret, illosq; uentorum nominibus appellaret: quandoque φανιώνας & γραμματοφόρους, Persæ ἀγγάρους & ἀσάνας. Proditumq; memoriæ est, columbas tabellariorum uice apud maiores sæpe fungi solitas:quippe Cæcina Volaterranus hirundines uictoriæ nuncias habuit.Cyrus uero per interualla locorũ tabellarios ita dispoſuit, ut fatigatis recentes, & nocturni diurnis succederent:adeo ut uolantes grues superarent. Quod & Xerxes fecisse dicitur,ut cursoribus inuicem succedentes haberet dispositos, quos neq; imber, neq; noxa à cursu dimoueret. Inter alios Marrhes Aegypti rex proditur cornicem habuisse,cui curis uice literas perferendas dabat. Nec abre fuerit meminisse,ex uiridi lauro fascium Luculli,Põpeij fasces languentibus foliis lictores exornare,cõcessa mox uictoriæ omen fecisse.Sicut Superbus Tarquinius,ne suum ducem Latini agnoscerent, neue discreta insignia haberent,ex Latinis Romanisq; fascibus, manipulos miscuit,singulosque ex binis fecit.Ipse tamẽ Pompeius,licet se imperatorem fuerit appellari,nunq; tamẽ in fascibus insignia laureæ coronæ detulisse legitur:quo exẽplo arguitur,impatorum fascibus laureas apponi cõsuesse, quo iustũ imperiũ & legitimus triũphus notaret. Apud Græcos uero uetusto more receptũ est, ut si quid fauste & feliciter nuncij afferrent, coronati aduentarent: ipsiq; ciues felici accepto nuncio,in communis signum lætitiæ coronati incederent,ouantes gratantesq;. Carthaginenses,rebus feliciter gestis,præcipuum lætitiæ genus habent,uictimas cædere,ludos celebrare,munera mittere. Quod & fascibus, quos præferebant lictores, betullas uirgas maximè commodas duxere. Itaq; ex illarum uirgis,tum propter candorem,tum propter tenuitatem publicos fasces, qui magistratibus præirẽt,effecere. Atq; illud animaduersum est,quod tametsi ad reliquas prouincias præsides & magistratus cum lictore & fascibus irent:tamen Alexãdriam consulares fasces accedere, aut urbem inire uetabatur: quòd diuinis carminibus & uaticinio prædictum esset,tunc demum Aegyptum fore liberam,cum ad eam Romani fasces aduenta rent.Tametsi Romani magistratus libera & fœderata oppida, uelut sociali fide copulata,plerunq; sine lictore aut fascibus adirent.

Taellariorũ diuersa noia.

Columbarũ & hirundinũ ars.

Tabellarii Cyri per interualla locorum.

Cornix literas perferens.

Græcorum mos audito fausto nũcio.

Carthaginẽses.

betullę uirgę

Alexãdriam fasces non ingredichãtur.

Quod regium diadema tam apud Romanos,quàm apud exteras nationes gentesq; fuerit,& quæ insignia. Caput XXVIII.

APud Paulum Cortesium uirum doctum,& mihi perfamiliarẽ,legebatur Luculli uita ex Plutarcho:in qua expeditionem &prælia cõtra Mithridatẽ à Sylla primum,mox à Lucullo susceptа, multa cum facundia uerborũ refert,cum quo multiplex,uariũ & inexpiabile bellũ fuit: quoq; modo fusus & profligatus,quũ de consciscenda morte cogitaret, repentinæ incursionis metu, ac subito malo perterritus, eunuchum è cubiculo ad sororem,& duas uxores,Monymam & Veronicam,ut in tanto discrimine ne cunctarentur sibi uel honesta morte consulere, antè quàm uictor hostis aduenisset, misisse dicit:& dum alij alio lœto absumerentur,illarum alteram animo consternatam,diademate detracto,quod capite gestabat, & collo circundato, suspendio uitam finire uoluisse: alteram ueneno mortem sibi conscisuisse,& qualia in magnis discriminibus,& summæ fortunæ casibus euenire solent,in eandem sentẽtiam multa commodissime aptissimeque enarrat. Atque hæc cum legerentur,quidam uir curiosus & haud illiteratus,qui unà aderat:quonam modo potuisset quispiam diademate, quod capite gestaretur,suspendio uitam finire demirabatur: quippe diadema regiũ ex auro gemmisq; constare dicebat,neq; illo efficere potuisse quenquam, ut laqueo depereat.Quæ cum dixisset,multiq; idem sentirent,dixi aliud fuisse sententiæ & opinionis meæ:diademaq; regiũ tam Romanis,q̃ exteris gentibus,candidam fasciã esse respondi: quod insigne à Libero patre inuentũ Plinius notauit: ideo crimini datũ Põpeio fuisse, quod hulceris uelandi causa,crus fascia circuncingeret,tanquam regiũ sibi diadema uen

Paulus Cortesius. Plutarchi locus in uita Luculli.

Diadema qd.

Pompeius taxatus.

dicaret,nihilq; referre,qua in parte geſtaretur,illi obiectum eſſe:tametſi ferantur uete
res,quod caligis non uterentur,crura faſciis alligaſſe, femoralia q & tibialia habuiſſe.
Metellus taxatus, Et Lucius Metellus,quod hulceris cauſa frontem faſcia circundediſſet, Vittati ſeu Die
ademáti cognomen tuliſſe.Tigranes quoque Armenius candidam faſciam inſigne regi
um ante Põpeij pedes abieciſſe dicitur,uelut dominationi cederet,& omni publico mu
nere ſe abdicaret.Quin Alexander memoratur, cum deſiliens equo, caſu Lyſimachum
uulneraſſet,medendi uulneris cauſa,diadema ſibi detraxiſſe, (nam candida faſcia erat)
illoq; Lyſimachi uulnus alligaſſe. Quod omen illum futurum regem deſignauit, ſicut
euentus docuit.Idq; apud autores aſſiduis exemplis patere. Medis uero, Perſis,& Arme
Cidaris, Tiara. nijs regibus,cidaris cum cerulea faſcia albo diſtincta, uel tiara, amictus que purpureus
Candys. quadrangulari figura. Interdum candys, quod Perſarum Lydorumq; inſigne regium
Regni inauguratio. erat,pro diademate fuit. Quos quidem reges antequam ſceptra inirent, ſacris initiari
oportebat:qui modus erat,ut ueſtem quam geſtauit Cyrus,primum induerent,mox te
Sacrorum iſidis inauguratio. rebinthum & caricas guſtarent,poculumq; lactis ebiberent: ſicut initiatos ſacris Iſidis,
Tiara, fores ædis apire,arcanosq; libros euoluere,aqua ablui,ad ſacraria deduci,duodecimq;
ſtolis primo,mox ipſius deæ picta ueſte indui decebat.Quæ quidem tiara pileo erat, ex
qua redimicula quibus maxillæ uelantur, defluebant, qua Phryges in ſolennibus utebantur ſæpe.Quod quidem diadema Armeniorum reges,niſi à Romanis,aſſumere non
poterant. Nanque experimento cognitum erat, barbaros malle Roma petere reges,q̃
habere.Perſici reges obſeruarunt ex myrrha & labizo odorata,capiti inſigne regiũ fer
Perſæ. re,pallamq; picturatam & auro diſtinctam induere.Numidis regibus ſceptrum in ſi
Numidæ. niſtra,& candida in fronte uitta,inſigne eſt regale habitum. Macedonum regum chla
Macedones, mys,chauſia,& crepida,ac diadema:Aſſyriorum uero,tiara diademate obuoluta,& tu
Aſſyrij. nica purpurea,& partim alba,quam niſi rex induere nemo poterat.Sardis quoque cur
Sardæ, ru uehi,& rectam ferre tiaram,ſolis regibus dabatur. Apud Siculos, purpurea ueſtis,
Siculi. argenteus baculus,& purpura gemmis extructa cum diademate.Phœnicibus,Syris &
Phœnices. Cilicibus,chlamys cum crepidibus, & candicans diadema. Aegyptijs autem regibus,
Syri. nunc leonis,nunc tauri,aut draconis efficti imaginem,aut ignem,arborem ue effictam
Cilices. ſupra caput ferre,principatus & regij dominatus inſignia fuere. Tametſi regni cura &
Aegyptij. procuratio illis penes regias uxores fuerit, quibus plus quàm regi honoris,obſequijq;
Reginarum honos apud Aegyptios. tributum eſt.Nonnunquam diadema aſpidis imagine diſtinctum, Aegyptiorũ regnũ
ſpectatiſſimum inſigne fuit. Parthis duplex diadema, ampliſſimum decus regium di
cunt eſſe,quippe quorum reges magni,& regum reges habebantur:ſicut Phrygum re
Phrygum reges maximi ges adeò proceſſere, ut regum maximi nomina ferrent.Darij diadema fuit purpureum
Darij & Alexandri diademata. albo diſtinctum: quod mox Alexander uſurpauit ferre. Syrij quoq; ſtolã & ſceptrum
pro regio diademate habuerunt. Apud prius uerò ſeculum reges tenuiſſe haſtas,quas
Syrij Sceptrum ſirpus latior loco diadematis, ſceptra nuncupant,pro maieſtate,proq; diademate fuiſſe proditum eſt. Ferunt milites
in exercitu Pharnacis,tumultuaria coacta manu,latiorem illi ſirpum, dum ipſum in re
gem aſſumunt,pro diademate dediſſe.Sicut Amaſi,dum concionatur, pro regali orna
Batani & Germani. mento galea data eſt. Batani & Germani,regẽ quem delegére,attollere humeris,& ſcu
to exceptum ſubcollare per uices pro regio faſtigio obſeruarunt. Romanis autem regi
Romani reges. bus diadema,trabea & purpureus amictus,non quadrangularis,ſed ſemicircularis,inſi
gnia regij dominatus fuere.Sequutosq; poſtea Cæſares, diademate minime uſos com
Regis nomẽ Ro. intolerabile. perimus: imò omne decus regium,ut inuidioſum,deuitaſſe.quippe nomen regium ali
bi magnum,Romæ uero intolerabile fuit.Frequens enim apud eos laurea capitis decorum,& diſtincta radijs corona,ac purpurea chlamys,inſignia impij fuere. tametſi poſt
temporum interualla ex Cæſaribus Aurelianum Cæſarem,præter mores inſtitutá que
maiorum, diadema uſurpaſſe, eoq; inſigni primùm uſum fuiſſe legamus. Demum eò
Ignis ſacer. ueſaniæ proceſſum fuit,ut ſequuti Cæſares,ſacrum ignem,qui tantum regibus Perſarũ
mos erat,uelut imaginem imperij ſibi præferri ſinerent, eoq; præcipuo inſigni & fingu
Clearchi faſtus, lari ornatu uterentur.Fertur Clearchus Heraclienſium tyrannus,cum effluxè fluerent
opes,eò proceſſiſſe,ut ſucceſſu cõtinuæ felicitatis,ſupra ſpem humanã inſolens, ſe louis
filiũ diceret:ſuperq; cætera flagitia & dedecora,auream aquilã ſibi præferri ſineret:pur

pureamq; uestem,auream coronam,& cothurnos excellenti cultu instar tragicorum regum,pro insigni haberet,hanc regalem existimans palmam,uelut eo ornatu,argumenta sui generis,non ambigua fide demonstraret:& Antigonus,quo Liberum patrem referret,insolenti dominatu eò uanitatis excessisse,ut hederam capiti suo pro diademate, pro sceptro thyrsum gestaret.Indi uero reges pro regio ornatu habent, ut cũ foras prodeunt,aurea mitra pluribus gemmis distincta,& sindone amicti,tympanisq; & tintinabulis præcedentibus,conspicui fiant.Quod autem de cidari diximus, non abnuerim illam ab tiara haud multum abesse,sed specie ferè pari,neq; inuenusta fuisse.Præter quæ fuere capitis insignia Athenienſibus, quod crobylũ uocant,Cyprijs quod cordilen, Persis nidarion,Aegyptijs fasciolum nõ regium,sed clarorum uirorum & principum. De regali autem sceptro illud memoriæ proditum est,externorum regum sceptra in summo ciconiam,in imo hippopotamum habere effictum:quo argumento regem iustitiæ obsequi oportere,atq; feritatem & indomitas libidines,ne ira desæuiat,emollire significabant:quod ciconia summæ pietatis,hippopotamus uiolentissimum animal foret.Lydiæ uero reges sceptri loco securim habuisse feruntur,sicut Labradeus Iupiter in Caria pro sceptro & fulmine securim ferebat. Romanis uero regib⁹ lituus cuspide incurua, qui etiam uirga auguralis erat,sceptri loco est habitus.Tarquinio Prisco sceptrum fuit eburneum,in summo aquilæ figuram habens,& corona aurea,quam usq; ad extremum tulit.Indis autem,nisi ex ebeno sceptra sumere non licebat.Quorum reges cum iura dabant,aut exteros legatos admittebant, tunc capillum pectere, atque ornari solebant eximiè.Babylonij uerò tanto studio sceptra prosequuti sunt, ut extra domum sine sceptro prodire,aut conspici nefas ducerent:in quibus diuersas effictas species figuras q; habebant,quippe mali,rosæ uel lilij,aut aquilæ,alterius ue auis in summo insignia ferebãt. Hoc diadema apud exteros hodie uidemus in usu frequens,ut imaginem præ se ferant antiquitatis.nam candida fascia uelut regio insigni caput obuoluti,regalem præ se ferũt maiestatem. Non ergo mirum,ubi in summa desperatione & diffidentia,Mithridatis uxor nihil prolatandũ rata,cum mortem oppeteret,si arrepto diademate & insigni regio,quæ fascia erat,eodem collo alligato,uitam finire uoluisset.

Antigoni insolentia.

Indi.

Cidaris & tiarę affinitas.

Crobylum. Crodile. Nidarion.

Ciconia & Hippopotamus insigne regum externorum.

Securis Iouis Labradei.

Lituus.

Aqla in summo sceptri.

Indi.

Babyloniſ.

Figuræ aliæ atq; aliæ in sceptris.

Quæ fuerint auspicia,quæ è pullis emissis è cauea captarentur,& quæ secundos euentus,quæ uæ infortunia afferunt. Caput XXIX.

INter auspicia quæ ueteres maxima cura cultu q; obseruarunt,annotauere annales, non paruæ æstimatiõis fuisse pullos,quibus è cauea emissis puls dabatur.Et tametsi antiquo augurum decreto,omnis auis tripudiũ facere possit, tamen inter eas præcipui fuere pulli Melici & Chalcidici:quibus tantum honoris tributum est, tantum q; fabulosa uetustas religionis adscripsit,ut nisi his præmonentibus,comitia non haberent: nullos ad honores proueherent:nulli prouincias demãdarent:non senatum consulerent: non bella uel paces inirent:nihil denique domi foris q; agerent, quod ab his non prædictum uelut deorum monitu,magna cura penſitarent.Hæ enim quasi internunciæ Iouis & interpretes,futura præmonere dicebantur, quibus pullarius præerat: quoties q; de promouendo negocio, aut re exequenda pullos consultum ibat, imperato de more silentio, pultem illis ante caueam aut offam obijciebat:eratq; tẽpus consulendi summo mane & primo diluculo.Quod si oblata esca,è cauea pulli nõ exirent,aut serò progressi, escam non attingerent,retroue cederent,uel occinerent,aut non uescerẽtur,seu planctu alarũ alimenta refugerent,aut euolarent penitus,omen magni terroris & solicitudinis, tristissimosq; euentus adnotabant.Tunc cũ pullarius quasi monitu fatorum, exitus animo præsumens,diem prælij aut rei exequendæ tempus diffundebat. Quod nisi paritum fuisset,extremũ exitium & pernicie plerunq; attulere.Tiberio Graccho, qua die in turba cæsus occubuit,pulli non addixere, sed emissi è cauea, retro cessere euentu tristissimo,qui mox consequutus est. Et Claudius Pulcher moturus aduersus hostes,non pascentibus in auspicando pullis,per contemptum religionis inito nauali prælio,terribili strage cum omni classe profligatus, pœnas dedit insignes. Sunt tamẽ exempla,delusam religionẽ,& contẽpta auspicia,felices euẽtus & successus plerunq; habuisse fortunatos. Papyrius emẽ Cursor,cum à pullario admoneretur,ne cũ Samnitib⁹ prælio decerneret,

Pulli Melici et Chalcidici

Rit⁹ auspicij capiẽdi à pullis.

Signa mali ominis.

Indicia boni ominis.

pullis non addicentibus, feliciter dimicauit. Et Flaminius consul moturus aduersus hostes, contemptis auspicijs, fortiter pugnauit & uicit. Si autem pulli è cauea egressi, obiectam pultem, aut offam uolenti animo depasti essent, ita ut illis uescentibus frustum abore decideret, & terram pauiret, quod tripudium faceret solistimum: rem haud dubiè

Auspicia ex piscibus.

fortunari & auspicia secunda esse, lætosq; successus & spem mirificã præsignarunt. Sed quod de pullis apud Romanos proditũ est, idem in Lycia in Apollinis fonte, & in Meandorum lacu ad Neptuni aquas Lymiræ pisces facere tradunt: ubi à consulentibus euocati, ad auitum ueniunt: qui si obiectas carnes diriperent & pascerentur, felicia portendere, & præsens auspicium facere, imperiumq; breui futurum interpretabantur. Contrà si

Alia ex alijs animantibus auspicia.

caudis abegissent, aut aspernati cibum refugissent, tunc luctus graues & dira ac pestifera augurati fuere. In Epiro quoq; in templo Apollinis draco colebatur: & in Aegypto Apis bos in phano antiquissimo & sanctissimo, intra septa magnæ religionis, in quibus coniectura diuinæ mentis, & prædictiones futurorum putabãtur. Sicut in Memphi uacca, & in Heliopoli Mneus bos, atq; in Arsinoe crocodilus. His q; porrectam escam accipientibus aut auersantibus, felicia auguria & exitus fortunati, nonnũquam magna infortunia & repẽtinum incommodum prædici & præmonstrari. Fuitq; obseruatum in omi-

Augures in religionẽ delinquentes.

augurum responso, ut si pullarius, seu quiuis augur qui auspicatur, cuiq; monita decorũ prædicere, & de augurio respondere, ac portẽta interpretari curæ fuit, tacitum ferret, quod dij uulgari uoluissent: haud aliter contraheretur nefas, quàm si occulenda diuulgaret, & abdita palàm faceret. Si uerò augurio fallaci mentiri ausus fuisset, finistrum' que pro dextro, uel quod prodigij foret, contrà denunciasset: non id illi qui de auspicio cõsulit, sed in ipsius pullarij uel auguris caput, qui tam improbe mentiri ausus esset, quicquid fuisset infortunij, recisurum.

Pythagoras, Parmenides & Zeno philosophi, tum Ennius, Pacuuius, Accius & Neuius poetæ, unde originem duxere, Caput XXX.

Pythagoras.

QVod de Pythagora Samio ueteribus monumentis memoriæ & literis prodi tum est, his etiam Genialibus adijcere non dubitaui. Siquidem hic Samo relicta, ex patrio & natali solo, primò in Aegyptum, mox Babyloniam ad Persarum magos, contemplandos' q; siderum motus, originem' que mundi spectandam, profectus est. Inde Cretam Lacedæmonemq;, ad cognoscendas Minois & Lycurgi inclytas ea tempestate leges, contendit: quibus instructus, tanquam ex mercatura bonarum artium Metapontum & Crotonem uenit: ubi suis monitis præceptis' que

Parmenides & Zeno.

tantum processit, ut populum in uitia lapsum, ad frugales mores modestiamq; reuocarit. Ibi' que Archytam primo & Epicharmum, mox Philolaum & Alcmeonem, deinde Zenonem, Parmenidem, ac Lysiam suæ disciplinæ sectatores habuit: qui eius monitis doctrina' q; imbuti, diuina mente & consilio uiri euasere, lumenq; & ornamentũ suæ

Pythagoræ discipuli.

reipublicæ fuere. Sed Archytas & Lysias ex Tarento, Alcmeon & Philolaus Crotoniatæ, ubi quondam magna Græcia fuit. Parmenides uerò & Zeno ex Elea Lucaniæ urbe, quæ post Silarim iuxta sinum Possidoniatem sita est, oriundi fuere. Eam plericq; Eleam dixere, alij Ileam, quæ à Phocensibus colonia deducta fertur. Hic enim ille Zeno fuit di-

Zenonis constantia.

alecticæ primus inuentor: cuius pleraq; extãt egregie dicta factaq;, qui Pythagoræ præceptis imbutus, cum Phalaridi tyranno homini sæuo & sanguinario, ob crudelem dominatum necem machinaretur, ut ciues ab impotenti seruitio tolleret, & arcano consilio detecto, captus ab eo in omnes cruciatus laceraretur acerbis quæstionibus, quod conscios coniurationis non detegeret, nullis terroribus adduci potuit, ut affines culpæ & conscios facinoris palàm faceret: sed uultu interrito & quadã sublimi constantia, ea præsentia animi fuit, ut singulos tyranno intimos familiares, quanquam insontes, coniurationis capita esse diceret: quibus sublatis, multitudinem sæuientem magnifica oratione ita impulit, ut facto impetu, lapidibus eum obruerint. Sed quod de Zenone, idem de

Theodori cõstantia.

Theodoro, qui in Hieronymum Hieronis filium, iuuenem omnibus flagitijs coinquinatum propter turpitudinem sordesq; uitæ coniurauerat, scriptum accepimus. Is enim quum tormentis per omnia exẽpla cruciaretur, quæ fortissimi cuiusq; patientiam uincerent, ea fuit constantia animi, adeoq; fortis & magnus, ut omnes socios facinoris sup-

primeret: tyranni uero alumnos & familiares, uelut sceleris ministros & eodem crimine pollutos, per carnifices & tortores ad supplicium tradi fecerit. Leæna quoque quanuis mulier, cum per omnes cruciatus uexaretur à tyrannis, nunquã adduci potuit, ut conscios filiæ Harmodij & Aristogitonis tyrannicidarum detegeret. Ob quod meritum simulacrum illi Athenienses erexere leænam æneam, cui ob taciturnitatem linguam addi uetuerũt. sicut Berosо astronomo, ob uera quæ prædixerat uaticinia, in gymnasio statuã lingua aurata effinxere. Cui non absimilis Epicharis libertina fertur, quam in coniuratione Pisoniana, iussu Neronis per omnia fœda exempla cruciatam, non uerbera, non ignes, non torquentium ira peruincere potuit, ut se conscios fateretur. Fuit quoque alter Zenon philosophus insignis, & alij nominis eiusdem fama illustres. Sed quia Tarenti mentio & lleæ facta est, admoneor etiam Rhudiarum in Appulis sitæ urbis, quæ multi nominis & famæ non minoris habitæ sunt. Ex his enim Ennius poeta oriundus fuit: tametsi ex Tarento ortum nonnulli credant. Ea enim urbs à Tarẽto haud multum distans, citra Brundusium in mediterraneo sita est, ubi Lupiæ & Salapia oppida fuere. Salentini autem hi sunt, qui extimam oram Italiæ, & Chersonessum circa lapygiam incolunt, q Messapij, Calabri, lapyges, Peceucij, & Appuli communi nomine appellantur. Fuit ijsdem temporibus Pacuuius tragœdiarum scriptor, Brundusii in agro Salentino Ennij sorore genitus, & Accius tragicus libertinis parentibus, haud multũ ætate distantes: simul & Neuius poeta, qui ex Cãpania, ut frequens opinio est, originẽ sibi uendicauit.

Leænæ constantia.

Epicharis libertina.

Ennius.

Salentini.

Pacuuius.

Accius. Neuius.

LIBRI I. GENIALIVM DIERVM, FINIS.

ALEXANDRI
DE ALEXANDRO IVRISPERITI NEAPOLITANI, GENIALIVM DIERVM LIBER SECVNDVS.

Locus ex Propertio, ab Accio Syncero Neapolitano in conuiuio familiari commode emendatus.

CAPVT I.

SAturnalibus cum ego et familiares mei cõplusculi, sub idẽ tempus Neapoli cõueniremus: cũq; à forensibus negocijs feriarũ causa aliquãdo quies foret: ad Accium Syncerũ, uirũ ingenij cultu & facundia singulari, cum quo mihi peruetus cõsuetudo fuit à puero, nonnunq; uentitabamus: cum coq; uel honestis deambulatiunculis, uel sermonibus lepidissimis, id quod erat tẽporis, ad multam sæpe diem conferebamus, quotidianoq; eius cõgressu & assiduo comitatu perfruebamur. Accipiebatq; nos homo ille suauitate insigni plerũq; nouo epigrãmate, aut elegis, uersibus mundis & graphice factis, multo cum nitore & cultu. nonnunq; festiuissimis epulis & lætiore cõuictu, cœnaq; nõ uulgari nec ptrita, sed aut ueteris cucurbitæ ferculo cũ lactucæ thyrso minutim cæso, & acino uuæ passæ insperso: aut olentibus pomis, anni frigore seruatis, & ficu ficca sinuessana cũ rosaceo ex petrino suo, quæ ipse appellabat petrinia. Vel ut fuit illa die, cum mihi & plerisque doctis uiris cœna exhibita, Sanazario ex Aethiopia bonæ frugis liberto, scitissimo adolescenti, quem libertate & gẽtili cognomento donauerat, liberalibusq; disciplinis instruxerat, ita ut cuiuis ingenuo nõ impar uideretur, demãdauit ut Propertij elegias à se pluribus in locis castigatas, summissim leniterq; cantaret: Quod cum ille cupide faceret, uersusq; ad tibiam modulis dulcissimis, scita & canora uoce canere inceptaret: nosq; & proferentis uerba, & concentũ, numerosq; admodum suaues, summa cũ uoluptate captaremus: & iam millibus modulatis uersibus, uentum esset ubi Cynthiam Baijs demorantem, diu abfuisse conqueritur, his uerbis:

Accius Syncerus.

Ecquid te mediis ceſſantem Cynthia Baiis,
Quà iacet Herculeis ſemita littoribus:
Et modò Theſproti mirantem ſubdita regno
Proxima Miſenis æquora nobilibus?

Propertij locus diſcuſſus

Accius carminibus pauſam fieri iuſſit, & ad me conuerſus: Quid tu, inquit, qui orbis ſitum tam diu legẽdo perſcrutaris, Miſenum aut Baias cum Theſproti regno cõmune habere uidiſti? Nunquid in memoriam uenit, Theſprotiũ agrum in Epiro iuxta Chaones & Acarnanes, aut (ſicut Herodotus ait) Ambracij & Leucadij proximũ lõge à Cumano abeſſe? Quid enim iſto in loco hic poëta ſenſerit, qui regno Theſproti æquora Miſeno proxima ſubdita eſſe dixit, quũ tanto maris terrarumq; receſſu diſcreta ſint, non eqdem intelligo. Neq; enim Theſprotios in Cumanum ueniſſe, aut in Italiam colonias deduxiſſe, uel armis nouas ſedes cõquiſiſſe, unquam, quod meminerim, legi: niſi tu forte, qui meliore memoria es, aliter ſentis. Cumq; me id arbitrari reſpõdiſſem, quod plerique ſtudioſi ſenſere, ut poëta loci confinio & quaſi commercio ductus, cum ex Chalcide & Eubœa profecti, multũ in ora maris poſſent, lateq; fines propagaſſent, illosq; Cumanũ tenuiſſe, & illuc colonias deduxiſſe, autores tradant: ſiquidẽ Hypocles Cumeus, & Megaſthenes Chalcidẽſis, multo emẽſo mari, huc colonias deduxere, moniti oraculo, quippe cum nullam coloniam ſine conſilio deorum Græci tranſmitterent: uel ut multi ferunt, duce Parthenope Eumeli filia, quæ ſolum Neapolitanũ delegit, columbæ auguriũ ſequuta: in cuius rei monumẽtum, Apollini ſtatuam Neapolitani erexere, columba humero inſidente, quam ipſa inſpicere & adorare uidebatur: Theſprotiumq; agrum ab Eubœa haud multum diſtare certum ſit, quaſi ad hoc alludens poeta, ſubdita regno Theſproti æquora Miſeno proxima affirmarit: ſcilicet quia ex Chalcide Theſprotis proxima & Cumeis profecti, agrum Miſeno finitimum, hoc eſt, ipſas Cumas tenuerunt, propterea ea loca ſubdita uideri: ſolereq; non ignobiles poetas loca & receſſus circunſcribere, illaq; non expoſite & apertè, ſed quaſi per tegmenta & figuras obliquis orationibus denotare: idq; ſenſiſſe doctos uiros, itaq; uerſus interpretatos fuiſſe dixi: Nunq, inquit Accius, quod ego ſcio, tam hiſpida & agreſti aure Propertius fuit, ut cum Chalcidem aut Cumeos dicere contenderet, Theſprotiũ agrum quaſi finitimũ illorũ loco nuncuparit, quum pſertim nulla ſocietas aut communio cum Theſprotijs agro Cumano fuerit: conſtetq;, ſi omnes ſinus, promontoria, litora, inſulas, & urbes maritimas, ac maria uaſta, & terræ infuſa ex oñi antiquitate percenſere uelis, Theſprotios magno litorum flexu & multiplici ſinu, longe à Chalcide Eubœæ & Cumeis abeſſe: nec ita finitimos, ut forſan arbitraris. Neq; ego huius poetæ præſtãtis ingenij uim, hos nitidiſſimos & mundiſſimos uerſus optime editos, tam abſtruſo & recondito ſignificatu uerborum conculcaſſe putarim. Etenim ſi Chalcidenſes & Heretrienſes ex Eubœa, claſſe huc aduectos Cumas cõdidiſſe, & pulcherrimam Campaniæ oram, ac loca Miſeno proxima tenuiſſe fama fert, ſicut Iapygiam Phaliſcos, Nolam & Abellam tenuere, cur loca Miſeno finitima, potius Theſprotijs q̃ Chalcidẽſibus, q̃ Heretriẽſibus ſubdita dixerit, equidẽ ignoro: cum & hi ueri incolæ ſint, & longe aptius conuenientiusq; fuit, iſtos, q̃ illos, cũ q̃bus nullũ erat cõmercium, noſſe. Verũ, inqt Accius, ſi uerſus iſtos bene pẽſitare, & uerba ac ſenſus aure attenta rimari uolumus, nõ Theſproti, ut cõmunis error habet, ſed Prochytæ à poeta ſcriptũ fuiſſe facile cõtenderim. Idq; ita eſſe, in quoduis pignus uocarim, non aliter ſcriptum carmẽ ab eo editum ue fuiſſe. Sed hic error ita aliquibus inſeditpenitus, ut diuelli haud facile queat. Quod tamen ita eſſe, inclinat animus probabili argumento. Cum Prochytam & Pithecuſas à continente æſtu marino euulſas, quandoq; circunfluũ mare inſulas feciſſe, liqdo conſtet, ſicut Capreas, Leucoſiã, Syrenes, & Oenotrias: ſeu q̃ multi tradũt, Inarimen montẽ fuiſſe, q̃ motu teræ diſcluſus à continente, Prochytã fecit inſulã, anguſto freto interfluente, quæ Græcis ab effuſione dicta eſt. Ipſamq; & Pithecuſas diſcluſas montis partes, proximas Cumanorum finibus tanq; moles obiectas ante agrum Cumanum & Miſenum exiſtere, antiqua monumenta annalium prodidêre: quod & nunc uidere licet. Subdita ergo Prochytæ regno Miſeni proxima æquora poetam dixiſſe crediderim, cum ipſa litora facili traiectu apta & cohærẽtia ſint, quippe cũ ante ipſam paruo freto diſtincta iaceãt: ꝓpterea ſubdita uideri poti⁹, q̃ Theſpro-

Apollinis ſtatua Neapoli erecta,

Prochyta inſula,

tios, cum quibus nullum commercium fuit, extimos & remotissimos intellexisse. Insulas quoq; regna nuncupari, Virgilij testimonio probatum est septimo Aeneidos, dum inquit: Fertur Theleboum Capreas dum regna teneret. Huius q; erroris illud quoque specimen est, quod alio in loco communi opinione, pudendo errore receptum erat, nauitam hunc poetam fuisse: quod quidem ita fuit in confesso, ut in eius uitæ commentarijs plerique id pro certo posteris tradere non dubitarint, ut altero uersiculo cõstare uidebatur, Et quanuis nauita dives eram: quo imperitius dici profecto nihil potuit, cum neque hoc usquam gentium tradatur, ut elegantissimus poeta & honestissimus, uitæ genus poetarum studijs piaculare & portentosum, nautæ munus concupiuerit. Et portenti ac prodigij simile est, hæc commẽta in tanti ingenij uiro opinari. Sed quod à uero minime abest, mendum etiam in hoc uersiculo facile, inquit, ostendimus: siquidem ubi legebatur perperam, quanuis nauita dives eram, non ita dives eram, dicendum fuit. Huius quoq; rei haud improbabile documentum uideri, quod Iouianus Pontanus uir multæ eruditionis, antiquissimo firmabat testimonio, Propertij elegias patrum nostrorum ætate, & se adolescentulo primum in lucem prodijsse, cũ antea insciția temporũ incompertæ forent & incognitæ: opusq; obliteratum & longissimo æuo absumptum, corrosis & labentibus literis in cella uinaria sub dolijs inuentũ apparuisse, & cũ libelli uetustate, uerbis & nominibus absumptis longo situ & senio, quod in diuturna obscuritate latuerant, ueram lectionẽ assequi nequirent, effectum ut mendosi inde codices prodirent: paulatimq; discuti errores, & corrigi cœpti sunt: nec tamẽ effici quisse, ut posteris omnino integri inoffensiq; darentur. Ad hunc modum Accius Syncerus noster, scitè admodum apud compluscules qui aderamus, sermocinabatur, itaq; mendaces libellos deprehendebat, errores q; dijudicabat, ac perpenso iudicio uitia rimabatur.

Insulæ regna subinde nuncupantur.

Propertius falso nauita fuisse existimatus.

Locus alius Propertij.

Propertij elegiæ quãdo & ubi repertæ.

Qui quæstores Romæ, quotq; fuerint, qualisq; potestas & munus erat, aut iurisdictio.

Caput II.

ORigo quæstorum antiquissima est, ut Pomponius & Gratianus scribũt: quippe à conditore urbis Romulo, deinde Numa Pompilio, ut nonnulli putant: ut uero plures certiores q;, à Tullo Hostilio quæsturam primo inuẽtam fuisse autumãt. Sed sicut hoc incertis autoribus traditur, ita exploratum est, Valerium Publicolam, qui cum Bruto consul fuit, cum Saturni ædem & ærarium cõdidisset, duos quæstores qui publicæ pecuniæ præessent, suffragijs populi creari uoluisse. Fuere autem hi, P. Veturius & M. Minutius, qui primi ex patribus quæsturæ mun⁹ curiatis comitijs cepere. Quæ res quum bene & prospere reipublicæ cessisset, & plebs cum patribus tumultuata, quæsturæ se participem fore contenderet, eò deducta est, ut ex duobus quatuor quæstores fierent: duo, qui urbanis negocijs & ærario præessent: duo, qui consulibus ad belli ministeria præsto forent: liberum q; esset, ut hi possent populi suffragio ex plebe uel patribus creari: quo tempore tanto certamine in quæsturam plebs inuasit, ut ex quatuor uix uni patritio, Fabio scilicet Ambusto, locus relictus foret. Interiecto deinde tempore, quo Picẽtes assiduis cladibus fatigati, in populi Romani societatem ascisti sunt, quæstorum numerus auctus fertur, ut seni crearentur. Coniectari licet, quod auctis populi Romani uectigalibus, & quæstu huberrimo ex prouincijs proueniente, illorum numerum qui id munus exequerentur, quibus q; curatio hæc demandaretur, augeri oportuisse: donec Syllana lege intercursu temporum, ultra uiginti excreuisse dicuntur. Quid autem quæstorio muneri conueniat, seperatim & intercise autores tradunt. Nam consules prætores q; in prouincias profecturi, singulos quæstores, quorum curæ captiua præda, & quicquid auri argenti q; inde aduenisset, appensum adnumeratum q; demandaretur, apud se habebant. Quorũ munus erat, uectigalia populi Romani in prouincia exigere, stipendia præbere militibus, singula q; accepta expensaq; rationibus inferre: mulctas quoque pecuniarias, tam Romæ quàm in prouincijs exigere, & in publicas tabulas notare: omnium q; rerum pecuniarum q; notas, & illustres rationes dare: illasq; confectas & consolidatas, absolutas q; per suos scribas in ærarium deponere. quos quidem scribas maximæ probitatis, ne qd fraudi doli ue admitteretur, huic muneri adscribebãt, tametsi scribæ officium Romanis mercenarium fuerit, nec magni testimonij

L. 1. ff. de offic. quæst. Quæstorum origo.

Primum bini quæstores creati,

deinde quatuor.

Mox seni,

Tandẽ ultra uiginti.

Quæstorum officium.

Scribæ quæstorum.

aut precñ:Macedonibus cõtrà,apud quos niſi uiri expertæ uirtutis, magnis q̃ rebus geſtis,& pro cumulo magnæ gloriæ admittebantur. Siquidẽ Eumenes Cardianus ſcriba Philippi regis fuit: & alĩ uiri illuſtres,hoc munere uelut amplo honore honeſtati fuere,Cato uero in quæſtura miniſtros & ſcribas rationibus obnoxios,grauiter increpitos, quod partũ integra fide æra pſoluiſſent, fœdũ in modũ uexaſſe,& magiſtratu deieciſſe dicitur:q̃ tam accurate quæſturã geſſit,ut unus ex quæſtoribus quotidie ad ærariũ ueniret primus,& rationibus cõfectis recederet poſtremus. Hos eñ quæſtores à principio cõſules deligebãt,nonnunq̃ ſorte ductos accipe coacti ſunt:donec eum quoq̃ honorem populus ſuffragĩs tribunitĩs,q̃bus libitũ eſt demãdauit. In qua re id obſeruari meminimus,ut anteq̃ cõſul prouincia decederet,quæſtori magiſtratu abeſſe nõ liceret. Alĩ uero quæſtores dicti,q̃ prouincias decreto ſenatus ſortiebãtur:qui etiam ius dicere,lictores habere,& munera belli obire,ac magiſtratus inſignia in prouincia ferre poterant:q̃ bus & mandata imperia,& exercitus commiſſos, illorum q̃ ductu & auſpicio egregie bella geſta,prouincias adminiſtratas & perdomitas,hoſtes uictos & profligatos,atque exercitus fuſos & multiplici clade affectos legimus. Præter quos urbani quæſtores fuere:qui etſi nullo imperio fungerẽtur,quippe qui nec uocationem,nec prehenſionem haberent,nec ſella curuli ut pleriq̃ magiſtratus,neq̃ lictoribus aut uiatoribus inſignes forent,& apud prætorẽ poſſent à priuato in ius uocari:negocioſa tamen & plena ſolicitudinis adminiſtratio fuit. Nam & ærarĩ,& uectigaliũ populi Romæ curam geſſere:tum ſi quid pecuniarum publice uel priuatim erogari,uel in ærarium cõdi deberet,quæſtorum curæ demandabatur. cum q̃ exercitus ſcribi,& in campum legiones educi oporteret,ſigna militaria à quæſtoribus ex ærario promebantur: eaq̃ ad conſules in expeditionem ituros mittebantur. Quinetiã regibus & legatis ex ultimis oris terrarum Romam profectis,publicum hoſpitium & munera,quæ laucia dicta ſunt,ſæpe commeatus large & hoſpitaliter,& ueſtimenta per quæſtorem urbanum publico nomine præſtabantur;ipſiſq̃ ac comitibus,ne quid rerum deeſſet,urbani quæſtoris curæ mãdabatur. Qui tamen non omnium gentium legatis hæc munera præbere ſolitaverunt.nam ſi quæ inopinatæ legationes aduentarent,anteq̃ admitterẽtur,exploratores minoresq̃ magiſtratus profecti obuiam,qui & quæ petentes uenirent,in primis inquirebant: inq̃ æde Apollinis extra urbem ſenatu euocato,poſtulata noſcebant: quos,ſi uidebatur, admitti iubebant. Et ſi ſocĩ eſſent fœderati,aut bene de republica meriti,quo honoratius exciperentur,his obuiam prodire,illos q̃ liberali & largo uiatico,ac comi hoſpitio iuuare,benigne inuitare,comitatuq̃ & copia rerum omnium cumulare, nõnunquam apparatis excipere epulis per oppida,per q̃ municipia ſolebant. Sed quum lapſis poſt temporibus, propagato latè imperio,legati ſociorum ab exteris & ultimis gentibus, urbẽ quotidie adirent:quum uix tot commeatib⁹ populus ſufficeret,cautum fuit, ut ſublato ſumptu & uiatico, legati regum,municipiorũ & coloniarum,undecũq̃ Romam profecti,ædẽ Saturni petant in primis,ibiq̃ apud præfectos ærarĩ nomina dare & literis aſſcribi debeant:ut quum commodum foret,noſcendis ſingulorũ poſtulatis ſenatus detur: & poſt mandata,ſingulis in prouincias profecturis conſulatur. Quinetiam abſentibus conſulibus comitia quæſtorem urbanum habere poſſe, non eſt controuerſia. Præter hos fuiſſe quæſtores parricos,qui & parricidĩ dicti ſunt, apud multos comperimus:tantæ dignationis,ut capitis reos agere,& maieſtatis poſtulare,diemq̃ perduellionis ad populũ dicere, capitales res quærere & de ſontibus quæſtiones habere poſſent. A quæſtoribus Cæſone Fabio,& Lucio Valerio dies dicta perduellionis Caſſio fuit. Et ab Aulo Cornelio & Seruilio quæſtoribus M. Volſio, q falſus haud dubiè teſtis in Cæſonẽ fuerat, diem dictam accepimus: qui poſtea ſeuera correctione damnati, ſuorum facinorum pœnas dedere. Hos etiam lictorem & uiatorem habere,& ius dicere liquet:qui & quæſitores dicti; quam iuriſdictionem triumuiri capitales poſtea ſibi uendicarunt. Quos quidem parricos Syllæ temporibus ad uiginti numerum propagatos, ut de ſontibus pœnas exigerẽt,autores memorant. Per quos ius quotidie dici & ſenatum ſuppleri uoluit. Eſt quoq̃ illud animaduertere, quod licet quæſtura ex minoribus magiſtratibus in urbe foret, eius tamẽ dignationis erat,ut quiſq̃ egregi⁹ & bonæ indolis adoleſcẽs,ex ilã

Cato in ſcribas infideles.

Quæſtores à quibus eligebantur.

Aliud quęſtorum genus,

Quęſtores urbani.

Quæſtorum urbanoꝝ munus,

Quæſtores parrici ſiue parricidij. l. 2. para. deinde. ff. de origine iur.

Quæſtores parrici ad numerum uigenariũ.

Quęſtura primus gradus honoris.

la gradum ad reliquos honores faceret. nanq; hinc aditum reliquis adeundis magistratibus auspicabãtur: siquidem primis experimentis, quæsturæ initiati, qui nullis antè honoribus usi erant, inculpatæ uitæ testimonio, ad ædilitatem, mox præturam, & demum consulatum, euehebantur. Quinetiam tanto honori quæstura fuit olim, ut uiri consulares, magnis q; honoribus functi, illam gerere indecorũ non putarent. Cum Marco Valerio Volesi nepote, Titus Quintius Capitolinus, qui ter consul antea fuerat, quiq; amplissimis magistratibus insignis erat, quæsturam gerere non dubitauit. Cato quoq; triumphalis senex, quæsturam ita gessit, ut consularis potestas quæstorio muneri adiuncta uideretur. Quod & lege Pompeia cautum fuit, ut deinceps quæstores nisi uiri consulares suffragio populi crearentur. Fuitq; inde seruatum in exercitu, cum pro re consilium capiendum erat, uel acie duces congredi parant, ut quæstores unà cum legatis & senatorũ ordinis militibus, tribunis militaribus, & primorum ordinum centurionibus, concilio aduocentur. Cumq; antea quæstores designati, gladiatoria munera exhiberẽt, quod illis erat hoc munus à principibus datum, postea Neronis tempore senatusconsulto cautum fuit, ne deinceps quæstores exhibendi gladiatores ad ferrum, necessitate polluerentur. Nec præterierim quæstores principis candidatos ultra præscriptos, cæteris adnumerari: quorum munus erat, acta senatus & principis perscribere: orationes imperatorum, & libellos ad senatum missos cum postulatis recitare, & mandare literis: dictandisq; epistolis & legendis assiduè uacare. Quare orationes principum, senatusq; edicta, ac militum conciones, per quæstores sæpe perscripta, lecta, & audita fuisse legim⁹. Tametsi Nero princeps missas ad senatum orationes, præterito quæstoris officio, per consules recitasse pro concione: & Vespasianus, orationes in senatu quæstoris uice, frequenti curia retulisse dicatur. Sed cùm quæstura annuus magistratus foret (quippe finito anno, ex legis præscripto, reditus quæstori permittebatur) quosdam tamen prorogato imperio, continuo triennio ærarij curam, & quæsturæ munus gessisse comperimus: donec lapsis temporibus, desito quæstoris officio, cura ærarij à quæstoribus urbanis ad prætorios prætoresq;, ac præfectos ærarij, lege promulgata ab Augusto translata fuit. Is enim ex numero senatorum præfectos ærarij delegit primus: deinde sorte ducti fuere ex numero prætorum: quam Claudi⁹ Cæsar à præfectis ad quæstores rursus deuolui iussit. Deinde Nero curam tabularum publicarum à quæstoribus ad præfectos transferri uoluit: donec ad Vespasiani tempora peruentum est, quibus rursus à prætoribus cura ærarij gerebatur. Apud Athenienses uero amplissimus magistratus quæstura fuit: quam cum gereret Periander, grauissimam contraxit offensam, quod parcius frumentum populo impartiret, propterea q; accusatus, & à plebe pro concione lapidibus obrutus fuit. Cur autem in æde Saturni ærariũ esse uoluerint, licet uaria opinio dissentiat, illorum sententiæ accedo magis, qui censuerunt id quod nonnulli tradunt, & ad fidem pronius est, Valerium Publicolam, qui Saturni ædem constituxit, loci opportunitate ductum, quum omni aditu perspecto, undique præruptus & ab accessu munitus locus foret, eandem Saturni ædem æris publici, legumq; & senatusconsultorum, tabularumq; publicarum, & signorum militarium sacrariũ esse uoluisse. Præter quod Saturni ærarium, Nemis quoque & Tibure, sacrarum pecuniarum thesauros ad incertos belli euentus, si externa uis ingrueret, longo tẽpore seruari accepimus. Illud quoq; non ab re fuerit meminisse, in eadem Saturni æde fuisse sanctius ærarium intentioris curæ: in quo aurum uicesimarium, quod ex uicesimis exigebatur, ad ultimas casus & in extrema fortuna populi Romani seruabatur: quod incensimarium, ab alijs cimiliarchium dictum est. Ex quo C. Cæsar primo ingressu ciuilis belli, laterum aureorum sex & uiginti millia: percussæ uero monetæ, põdo trecenta millia, quod erat tot triumphis partum congestũq;, & laserpitij pondo centũ & undecim protulisse fertur. Post quæ legimus ærarium militare cum uectigalibus nouis ab Augusto editum: unde prompta pecunia stipendijs sufficeret. Aedem uero Saturni in faucibus Capitolij fuisse constat, qui mons Saturnius dictus, ubi Carmentis phanum, à quo Carmentali portæ nomen datum: ibi quoque Saturnia porta, quæ Pandana, eo quòd semper pateret, dicta est: in qua æde senaculum fuisse autores memorant. Apud Græcos illud fuit notatum, Myniam Chrysæ

Quæsturę honos & dignitas.

Lex Põpeia de quæsturæ munere.

Quæstores initio gladiatoria munera exhibebãt

Quæstores principis cãdidati & q̃d illorũ munus

Quæstura annuus magistratus.

Aerarij cura à quæstoribꝰ ablata.

Quæstura apud Athenienses.

Periander lapidatus.

Aerarium in æde Saturni & quare.

Nemis & Tibure etiam fuit ærarium

Aerariũ sanctius, Vicesimarium aurum, Incensimarium, Cimiliarchium.

Aerarium militare.

Saturni ædes ubi sita, Carmentis phanum, Portalis, Saturnia porta Pãdana.

Delus belli sedes.

filium, qui Mynñs imperitauit, condendis pecuniis thesauri locum muniuisse primùm: Tum si quando conspirante Græcia, communi consilio bellum gerẽdum foret, in Delo insula, quam sedem bello delegerant, collatas pecunias ad belli opus tanquam ærarium

Athenienſium thesauri, Lacedæmoniorum, Macedonum, Syracusanorũ, Assyriorũ, Cambysis.

deponere consuesse: idq; quantum opinione auguror, ideo uisum, quòd difficilis aditu, & arcis in modum munitissimus locus foret. Cœtus quoq; & belli consilia, in eiusdem insulæ templo, nonnunq; apud Olympia habebant: deq; rebus maximis de cõcilij senten tia decernebãt. Athenienses uero Delphis thesauros omni ætate intactos habuerũt. Lacedæmonij pecunias publicas in thesauris non coëgere: ueriti, ne uiolẽtiores custodes nacti, illas expilarent. Macedones in oppido Quinda iuxta Tharsum, omnem gazã & pecuniam ad belli opus deponebant. Syracusani in Labdalo castello munito, Assyrij apud Susis. Cambysis ærariũ, oppidum Gaza in Palæstina fuit. Nam Persæ gazam ærarium

Gaza Deiotari, Lysimachi lugurthæ, Persarum regum, Hebrẽorũ, Tigrãis, Mithridatis, Babyloniorũ

uocant. Deiotari uero in Peio Phrygiæ, Lysimachi thesaurus Pergami seruabatur: alias quando in Cetirizi promontorio. Ingurthæ in Thala & Capsa Numidiæ. Persarum reges barbaras opulentias in montibus ponunt. Hebræi in Thrace & Tauro Hiericuntis: nam sacrum thesaurum, corbanam uocãt. Tigranis in Bambinsa & Olena, Mithridatis in Petra Armeniæ. Babyloniorum autem regum in Zeugma urbe iuxta Euphratem, uelut arce tutissima, tributorum thesaurus & ærarium esse consueuit.

Quid responderit super controuerso iure testamenti, in quo fundus seu ædes filiæ legatæ fuerant.

Caput III.

APud tribunalia iudicum, cùm in foro & iudicijs uersaremur, ibiq; assideremus ut postulata cognoscerem, testamentum exhibitũ est in hæc uerba: T. Sempronium filium honestissimũ, ex asse mihi hæredẽ uolo: Septiciæ uero filiæ meæ impuberi, cum uiri potens erit, fundũ suburbanum seu ædes meas, quæ in uia lata sunt, do, lego, ut hac dote contenta, Aelio Campano nubat. Cumq; filia potens uiri, dotẽ sibi à Sempronio apud iudices dari postularet & lege ageret, tamq; ad fundum suburbanum, q; ædes admitti peteret ex legato, ideoq; ad iudices conscisendæ litis gratia uenisset, Sempronius contra renitens reclamabat, & Septiciæ alterum tantũ deberi ex testamento, ut siue ad fundum, siue ad ædes admissa fuisset, amplius ex legato peti non posse aiebat: cum testamẽti uerba non utrunq; dari, sed ad alterum admitti designarẽt, illamq; si alterum fuisset assequuta, ad aliud iure legati admitti non decere. Cumq; ad multam diem iurgijs clamoribusq; obstreperent, & infinita cõtentio, atq; inexplicabilis difficultas patronorum esset: tandem post immodicas altercationes, consultus ego à iudicibus super hoc iure controuerso quid sentirem, testamentum & tabulas mihi exhiberi iussi: quo prolato, cum postulata cognouissem, discusso iure quod in cõtrouersiam uenit, & testamenti uerbis maturè pensitatis: utrunq; Septiciæ deberi, & tam ad suburbanũ fundum quàm ædes, iure legati admitti posse respondi. Quippe cum parentis arbitriũ tam super fundo quàm domo Septiciæ consuluisse appareat, & hoc ex testamenti uerbis liquere. dictio enim seu, ultimæ dispositioni apposita, in qua omne momentum rei est, & testatoris uoluntas sita apparuit, non disiunctiua, sed coaugmentatiua est: illamq; copulare uerius q; disiungere, propterea utrunq; simul comprehẽdere dixi. Et hoc habere ratione explicatam ex perpetua legis dispositione, quam Paulus iureconsultus libro iuris ciuilis tertio de legatis aptissimè prosequutus fuit: qui de hac controuersia cõsultus, ita respondit: uerba Pauli ex eo libro hæc sunt: Vxori meæ mundũ, ornamẽta, seu quæ eius causa paraui, do, lego, placuit oĩa deberi: hoc eñ uerbũ seu, ampliãdi legati causa positum est. Quibus perlectis, iudices secũdum ipsius postulata Septiciæ litem dedere.

Dictio seu, ultimæ dispositioni apposita. tex. in l. si qs ita legauerit ff. de auro. & arg. lega. ergo male locꝰ exprimitur de legat. j.

Quæ deorum ædes extra urbis pomœrium sitæ fuerint, & ex his quæ in urbem postea receptæ.

Caput IIII.

QVod ædes Vulcani à Romulo primum extra pomœrium constructa, in urbem diu admissa non fuit, causam hanc ferunt fuisse, ut is deus procul incendia arceret: ne' ue confinio & quasi contagio, urbi quæ incendijs exposita erat, discrimini aut noxæ foret. quos enim deos ui sua ueteres obesse sunt arbitrati, in urbẽ diutius nõ admisere. Hac de causa ædem Bellonæ & Martis extra Capenã, quarto ab urbe miliario constructã ferunt, ut à ciuiũ mentibus intestinas clades, ardoreq; conse-

Ædes Vulcani cur diu in urbẽ non admissa.

Ædes Bellona et Martis.

rendæ manus, à ciuili cruore ad hostiles pugnas auocarẽt, utq; domi iugi cõcordia quietè uiuerent, illos ueluti fomenta prælíorum intra urbem esse noluere. In hac æde Bellonæ summis ducibus, qui fortem strenuamq; operam reip. nauarunt, post res gestas magnificè, senatus sæpe dari, ibiq; de triumphis, deq; uictoria consuli mos erat. Martis uero ædẽ, qui gradiuus dicitur, Appia uia quindecim stadijs ab urbe: & alterã Quirini cognomento, quasi sedati & tranquilli intra pomœrium fuisse, multi meminerunt. Sic Veneris Hericinæ templum extra portam Collinam magna mole constructum ferũt, cum porticu insigni, quod deuicta Sicilia, Marcellus fundasse dicit, ne libido inualesceret. Vtq; luxuria à matribus familias abesset procul, ideo ab urbe semotum extra pomœrium locauere. Ad hanc ædem si quando circus maximus Tiberis alluuione inundaret, ludos Apollinares sæpe celebratos comperimus: in quam uirgines ætate adolescente Veneri pupas uelut puerilia rudimenta offerre tradunt. In ea quoq; intercursu temporũ, Veneris Verticordiæ simulacrum, quòd homines ab effusa libidine auerteret, dedicatũ fuit. Sed quæ fuerint ædes deorũ extra urbis mœnia, præcipuæ traduntur Iouis & Fauni, atq; Aesculapij phanum in insula Tiberis, quam ab Epidauro aduectus, sedem sibi delegerat, cum ægra ualetudine urbs oppressa, & latè uis morbi peruagata foret: seu q; feruente morbo foris habitare salubrius ducerent. Næniæ quoque sacellum, q; cantu querelo funeribus præesset, pari exemplo ab urbe semotum extra portam Viminalem statuerũt: sicut phanum Quietis uia Lauicana, & Rediculi extra portã Capenam, quod secundo Punico bello constructum fuisse constat. Cum enim Hannibal urbem oppugnaturus, inter Anienẽ & mœnia Romana castrametatus foret, q; nulla bene gerendæ rei occasione data, & spe urbis potiundæ abscissa, fatum urbis & propicij dij illius mentem ab oppugnanda urbe auertissent, & inde parum feliciter redijsset, Rediculo deo phanum ibi constructum fecerunt: dictumq; est Rediculi, q; uisis quibusdam & ostentis inde deterritus, nullo edito negocio redierit. Vltra quod campum Rediculi extra Appiam ad secundum lapidem fuisse dicunt, in quo Hannibal castrametatus fuerat. Aedem quoq; Apollinis extra portam Carmentalem sicut ædem Honoris cum ara, quam Q. Maximus dedicauit, & collapsam M. Marcellus restituit: atq; Herculis templum diu mansisse extra Collinã plerique asserũt. Sed hæc Apollinis ædes, intra fortũ olitorium & circum Flaminium fuit. Nanq; in altera extra pomœrium, legatis exterarũ gentium, anteq; admitterentur, senatus dari cõsueuit. Templum quoq; mulíebris Fortunæ, latina uia, quarto ab urbe miliario ad fossas Cluillas, q; inde Coriolanũ urbi excidium minitantẽ, maternæ preces auocauere, quodq; mulier urbi laborãti præsidio fuit, & Virilis ac fortis Fortunæ templa iuxta Tiberim pariter extra pomœrium fuisse liquet: in quo muliebris Fortunæ templo, sollas mulieres litare, aut sacrificio admitti seruatum est. Aedes præterea Spei extra portã Carmentalẽ fuit, & altera in foro olitorio. Hanc ædẽ extra Carmentalẽ secundo Punico bello incendio deflagrasse à triumuiris postea restitutã: illam uero in foro olitorio, sub idem tempus fulmine ictam fuisse, quo tẽpore Hannibale Italíam peruastãte, resp. intestino malo laborabat, & cuncta bello ardebant, multi prodidere. Quæ res uastitatẽ Italiæ, & imminens excidium, quo terra mariq; imperium agebatur & fluctuabat, haud dubiè designauit. Apud Athenas uero Cynosarges Herculis templum, gymnasium & lucus, extra urbis mœnia uisebantur. Apud alios Timorem, Pallorem, Paupertatem, & Senectam tanquam noxia numina, procul à ciuitate arcuere, nisi quod Spartæ Timoris templum, iuxta eorum tribunal ephori locarunt, cum rempub. nulla re magis quàm metu corrigi putarent. Alij Aesculapij templa extra urbis mœnia statuêre, quòd foris degere salubrius ducerent. Ab Aegyptijs autem perpetua constitutione seruatum est, ut nunquam Saturni templa aut Serapis intra oppida admittãt: sed uelut peruigiles & excubitores deos, extra pomœrium & in suburbijs sedes habere sinant, tãquam illorum numine & fauore ualidis septi præsidijs forent: proq; aris focisq; & deorum templis, ac solo in quo nati essent, excubarent: illorumq; ministerio & opera, ab hostili incursu & clandestinis insidijs se tutos adnotarent.

Veneris Hericinæ.

Ludi Apollinares.

Pupæ Veneri offerebãtur.

Venus Verticorda.

Næniæ sacellum.

Quietis et Rediculi phanũ

Campus Rediculi.

Aedes Apollinis.

Herculis templum.

Fortunæ muliebris.

Virilis et fortis fortunę templum.

Spei ædes.

Athenienſiũ templa extra mœnia.

Timoris, Palloris, Paupertatis.

Saturni & Serapis tẽpla.

Quæ solennes cæremoniæ more Romano in sponsalibus olim & nuptijs esse consueuere, & quæ apud exteros. Caput V.

NVptiarum solẽnes cæremonias, quæ ritu Romano in sponsalibus adhiberi solent, quas nostri maiores festo coniugñ die seruare consueuissent, quasq; uetusto more prætermittere non licebat, has fermè accepimus. Vbi enim uirgo necessitudinis causa, futuro uiro spondebatur: ipso sponsaliorũ die, signatoribus & auspicibus duobus nuptias castas & legitimas auspicabantur noctu, nonnunquam die luce prima: in quo id cauebatur in primis, ne motus cęli aut terræ fieret, ne'ue turbatiore cælo & die inquieto fœdus inirẽt. Hæc enim præcipue nuptijs aduersari putabant. Auspicatissimum uero signum esse cornicem, maximæq; fidei & inuiolati fœderis indicium facere. Ea enim cornicum societas est, ut ex duabus socijs altera extincta, uidua altera perpetuo maneat: quod de lyncibus proditur, ut post amissam coniugẽ, alij non iungantur. Qui tum pro marito auspicabatur, auspex, idemq; paranymphus: qui pro uxore, pronuba dicebatur. Tunc qui sponsam ducturus erat, illam sibi in coniugem dari solenni stipulatione postulabat: qui uero daturus, illi uxorem futuram spondebat. Qua de causa mulier, sponsa: (autore Seruio Sulpitio) & ipsa conuentio, sponsalia dicta sunt. In qua sponsione, nec propria nomina sponsi sponsæ'ue exprimere fas erat: sed uir Caius, uirgo uero Caia dicebatur. Castum Caiæ Cæciliæ cõiugium, quæ Tanaquil dicta, Tarquinium Priscum coniugem sortita fuit, felici nomine usurpantes. Idq; sacrificio perfecto, & consulto deorum numine, primo diluculo & matutino. Siquidem prima & secunda hora sponsalibus olim & nuptijs dabatur. Nonnunquam per coëmptionem nuptias trahebãt, ita ut mulier, an ei materfamilias esse uellet, à uiro: inuicemq; uir an ei paterfamilias esset futurus, à muliere rogaret: quo genere sponsaliorũ, uir & uxor inuicem in bonis & fortunis omnibus succedebãt. Mulierq; in mariti familiam ut filia, & sui hæredis loco admittebatur. Quippe cum tribus modis contraherentur nuptiæ, usu, coëmptione, & confarratione: per coëmptionem uxor in uiri familiam transit, quasi re materfamilias dicta, quæ in mariti manu & mancipio sit: usu uerò & cõfarratione minime, quæ quidem confarratio solis pontificibus dabatur. Tametsi fortitione nonnunq; uxores ductas, & sponsalia inita inueniamus. Stipulatione ergo facta & spõsione sequuta, ignem & aquam in limine appositam, uterq; tangere iubebatur, qua etiam noua nupta aspergitur: quasi eo fœdere inexplicabili uinculo, & mutuo nexu forent copulati. Hæc enim elementa sunt prima naturæ, quibus uita uictusq; communis constat, & quibus qui extorres ab hominum cœtu futuri sunt, interdici legibus solet. Apud Græcos uero & Macedones panem gladio diuisum, sponsum & sponsam cum ineunt sponsalia, gustare solenne fuit. Apud Galatas, ut ex eodẽ poculo uir & uxor bibant. Quare Camma Galata cum uiri mortem illatam à Sinorige ulcisci uellet, dissimulato dolore, sponsalia cum eo inire finxit, uenenatumq; poculum illi propinauit: quo hausto, Sinorix & ipsa læta & ulta uirum esset, mortem obiuere. Goñs autem in more fuit, ut sponsi cũ inuent sponsalia, muliebri ueste induantur. Romulus quoq; in cõmunione panis & aquæ, matrimonij fœdus iniisse traditur. Ab alijs est usurpatum, ut uitta purpurea candido distincta, aut ueste uerticolori, sicut apud Latinos usus erat, noua nupta sponsusq; amician tur, aut iugum pariter subeant: quare Iuno iugalis dicta, quasi æquissimo iure, & concordibus animis inuicem necterentur, societasq; & communicatio uitæ coita foret. Vel caput obnubãt, ut ueteribus mos erat, unde nuptiæ. Perfæ autem & Assyrij, accepta inuicemq; data dextra, fœdus matrimonij ineũt. Nihil enim apud illos fide antiquius erat. Apud Hetruscos in coniunctione nuptiali, uiri sublimes porcam immolant, quasi dijs testibus, illud bene cessurum & futurum inuiolabile. Quod quidem dirimere non licebat, nisi diuortio, morte, captiuitate, uel seruitute. Dona uero & munuscula uirum ab uxore, uel contra accipere, legibus erat & scripto iure uetitum: nefas existimantes, quos legitimus amor coniunxisset, donis uideri potius allici q̃ coniugali amore conciliari. Annulus tamen sponsæ dono mittebatur à uiro, qui pronubus dictus: is enim erat fereus, & sine gemma, prisca uidelicet secula & antiqui uictus parsimoniam, ac frugales mores designans. Germanorum fertur mos non improbandus, ut sponsus complacitæ mulieri, quam ducere animo destinauit, dotem det: qua exhibita, frenatum equũ & boues, scutum, gladium, & arma tanquam pignus amoris uxori mittat. Cum uero sponsa

Cæremoniæ nuptiarum.

Cornix,

Auspex.
Paranymphus.
Pronuba.
Sponsa.
Sponsalia.

Prima & secunda hora sponsalibus accommodç.

Nuptiæ trib⁹ modis cõtrahebantur.

Cæremoniæ.

Græci,
Macedones.
Galatæ,

Coñ.

Alij.

Iuno iugalis.

Nuptiæ unde Perfæ & Assyrij.
Hetrusci.

Dona uxori dare prohibitum.

Annulus pronubus.

Germani,

ad uirum ire parat, in ipso nuptiarum celebri officio seruatum est, ut rectam tunicam & puram togã uestiat, uerbenaq; quæ Veneri dicata est, & floribus herbisq; à se lectis collam texat, eamq; sub amiculo deferat. Id quod Locrẽsibus in usu erat, ut matronæ ex lectis floribus nectant coronas. Nam empta gestare serta, uitio dabatur. In Bœotia usurpatum est, ut sponsam obtegentes, asparago coronent: apud Græcos autem sisymbrio, caputq; hasta gladiatoris, quæ in corpore mortui stetisset (quæ celibaris dicta est) comat, ac frontem & comam discriminet. Opinari licet, quasi fortes ea de causa uiros se geniturum ominetur: aut quod sponsi disciplinæ se subditã fateatur. Debere enim uxores sub uiri disciplina esse & corrigi, seueriſſimis exemplis ueteres uoluere. Flammeo etiã caput uelabat, pudoris causa, quod lutei coloris erat, quo matronæ spectatæ pudicitiæ tegebantur. Quodq; eo flaminica utebatur, cui diuertere à uiro non licet, ideo sine diſfidio matrimonium fore opinati sunt. Id tamen apud Spartanos in more fuit, ut uirgines innuptæ, & quæ nullo coniugij fœdere iunctæ essent, facie inuelata & aperta: nuptæ uero, nisi uelata parte oris, & aperto capite, foras prodirent. Chelidonijs quoq; mulieres quæ se alienis uiris collocassent, dimidium faciei inuelare ius erat, ultra reuelare uetitum. Sęcq; cingulo cingebat ex lana ouis contexto, quod Herculaneo nodo uinctum, nemini nisi in geniali thoro, & dum sacrum nuptiale fit, soluere permittitur, ominis causa scilicet, ut in sobole gignenda, educendisq; liberis sicut Hercules, fœcundus foret, eo argumento, q; illum eximiæ fœcũditatis (quippe qui septuaginta ex se liberos reliqt) fuisse dicunt. Zona quoq; nouam nuptam circũcingi, quæ nuptiarũ die à uiro soluebat, nonnulli ferunt. Mox nuptiali mundo cõpta, in pelle lunata sedere iubebatur. eiq; pellem sub pedibus strauere, sanè uetustum morẽ, quo pellibus ueteres usi sunt, significantes. Lusitanis uero in roseis tantum ornamentis sponsas locare permittitur, quibus oẽs utuntur pariter, alterius generis non licuit. Cumq; ad uirũ profectura, noua nupta egredi uult, ipsum limen transcendere sua sponte, aut uestibulũ tangere nõ sinunt: sed quasi raptam, & inuitam è gremio & sinu matris, transcẽdere limina uolunt, uidelicet nisi coacta, suos relictura, aut proprios lares exitura nõ fuisset: uel quia ubi delibandus flos maritalis erat, inuitam ingredi uideri uolunt. Ipsa uero domum egressa, præcedente tibicine, & eo qui canit hymenæum, officio frequenti affinium stipata, colum comptam secũ defert, & fusum cum stamine: duo uero patrimi, & matrimi pueri, eam tenentes deferunt: tertius uero anteit, qui facem accensam præfert, ex pino alba, qua prælucente, ad uirum nupta deducitur. Apud Græcos uero (ut Pausanias ait) media locatur in nuptiali curru, sponso & necessario affini iuxta comitante, quem parochũ uocant: cuius axem pro foribus incendebant, ut signarent illam ibi perpetuo mansuram, neq; ulla tempesta te inde recessuram. Quod si curru sponsa non subuehitur, sed pedibus mariti domũ peteret, Chamæpus dicebatur. Apud Rhodios noua nupta per præconẽ in mariti domũ aduocatur, & eo proclamante, in thalamũ admittitur. Eam uero facem, ideo accensam ferunt, quia nisi sub noctem, & in tenebris priscis seculis inire coniugium non licebat: Alio deinceps far tostum præferente, scilicet quia nihil confarrationis fœdere in sponsalibus religiosius fuit. Ideo in dirimẽdis nuptijs, et si quãdo uir ab uxore diuertere concẽdit, diffarrationem fieri accepimus. Eandem uero facem sub lecto uiri posuisse, aut in sepulchro comburendam curasse, fœdum erat auspicium & omen exitiale: maximaq; facere infortunia creditum. Fuit quoq; Græcorum mos, ut cum sponsa ad uiri domum traducitur, puer spinis & glande querna obsitus, canistrum panibus onustum deferat, sponsæq; præcedẽs passim clamitet, ἔφυγον κακὸν, ἔυρον ἄμεινον, quod est dicere, effugi malum, inueni bonum, quasi post frugales mores, re & honoribus auctior sit. Dumq; ad uirum uadit, intranti domum nuces iuglandes flagitant, easq; pueris iaciunt & passim feliciter dicunt, Thalassiumq; modulatis carminibus clamitant, sicut Græci ὑμὴν ὦ ὑμέναι ὦ ὑμήν, qui felices coniugio fuere, quem morem inoleuisse opinati sunt, quasi felicem, ut Thalassium, cui Sabina uirgo honestæ formæ in raptu contigit, sponsum futurum omnenẽ, dignamq; esse quæ Thalassio uiro admodũ fortunato nubat, his uocibus significari. Varro tñ perhibet, signũ lanificij esse thalassionẽ, quẽ ueteres quasillũ seu calathũ lanificijs aptũ nũcuparũt. Nuces uero spargunt, uel q; iactu tripudiũ excitãt, uel q; gemi

Locrenſes. Bœoti.
Græci.
Celibaris.
Flammeum.
Spartani.
Chelidonij.
Zonę ſolutio
Luſitani.
Cæremoniæ dum ſponſa ad uirũ proficiſceretur
Græci.
Chamæpus Rhodij.
Nocte inibãt coniugia.
Confarratio.
Diffarratio.
Græci.
Nuces ſpargebantur. Sponſæ.
Thalaſſius.
In Menandrijs, & apud Ariſtoph. in auib. repetitum.
Thalaſſio.
Nuces quare

spargebantur.

no protectæ operimento, fœtus suos multipliciter muniunt, similia in fœtibus nouæ nuptæ augurati. Athenis uero inualuit usus, ut sponsi caput caricis & palmarum fructi

Athenienses.

bus, legumine & colybĕis inspergant: quod & seruis nouitĕis, cum primum dominorũ ædes introissent, fieri usurpatũ est. Sponsus uero illam domi operiens, in qua sedes erat

Ianuæ sponsę ornatus.

coniugĕi futura, paratu magno ianuam lana cingit & coronat: multaq; lauro exornat, po

Magorum cõmentum.

steq; uittis laneis primum à noua nupta attingi & ornari, oleoq; & adipe suillo uel lupino inungi iubet: ne quid pernicioſæ pestis in domum irrepat, quod magorum commentum fuisse dicunt, ut felle nigri canis suffitas domos, & genitale sub limine defossum habeant, contra mala medicamenta & amatoria maleficia maxime proficere arbitrati. In foribus uero uillarum, lupi rostrum, ne quid deperiret, ne'ue mala fascinatio in

Cum uiro cõgressa,

domum irreperet. Alĭ stellam marinam uulpino sanguine illitam, ne quid periculo foret aut noxæ, defixere. Ipsa autem cum uiro congressa primum, treis ferebat asses, ex quibus unum uiro dabat, uelut imaginaria emptione sibi sponsum precio quæ fuerit: alterũ

Sacciperiũ,

quem in pede haberet, in foco larium ponebat, quem accensum, pluribus ornabant coronis: tertium, quem in sacciperio, in compito uicinali paulo post resignabat. Dixere autem ueteres sacciperium, maiorem crumenam, & nummorum receptaculum. Accepu-

Sponsi obsonia,

lis instructis, ut porcum mactarent sponsaliorum die, deducto ex Hetruria more. Vtq; sponso bulbi cum nucleis pineis, erucæ succo, & pipere in nuptiali cœna dentur obsonia, seruatum est. Plericq; papaueris succum, lacte & melle dilutũ exhibuere. Apud Per-

Persæ. Babylonĭi.

sas, nisi adeso malo aut cameli medulla, ingredi ad nouam nuptam non licebat, necq; alio

Solonis institutum.

uesci cibo illa die fas erat. Babylonĭis uir & uxor non miscentur nisi thymiamate præ-

Repotia.

gustato. Solon uero nisi malo Cydonio epulis adhibito, uiri thalamum sponsam ingredi uetuit. Repotia autem postridie nuptias, apud nouum maritum propiores affines lautiore conuictu percolebant, qua die noua nupta in uiri domum libertatem auspicari, & dominam agere simul & rem diuinam facere assuêrat: quo tempore clauem sponsæ dari ad signandum partus facilitatem, in more fuit. In cœnis uero nuptialibus Naucratica

Naucraticæ. Carthaginenses.

rum obseruatum est, ne quis ouum aut mellita inferret. Apud Carthagineenses ut thynorum concisis carnibus uescantur. Et in Lepta Libyæ, ut postridie nuptias ollam sponsa ad sponsi matrem petitum mittat, quam illa asperius abneget, eo exemplo iurgiorum auspicium augurati. Apud Græcos, ut postera die à nuptĭis, pater mittat sponsæ nuptiale munus, quæ παύλια ὄῶρα uocitabant. Nanq; ingenuus puer, specie liberali, candida amictus toga, cum ardenti face præibat: longo mox ordine succedebant, qui mundũ mulliebrem, deinde qui aurum & gemmas, deinde qui uasa & pelues, qui pectines & alabastros, qui sandalia, & demum reliquã supellectilem ferebant. Parcius tamen apud Athe-

Athenienses frugaliores.

nienses. Nam Solon treis modo uestes, & quædam modici precĭi uasa non elaboratæ artis, sponsam ad uirum ferre iussit. Præter quæ fuere dona, quæ domestici conferebãt &

Romani.

amici, cum primũ sponsa reuelata facie uisendam se præberet, ἀνακαλυπτήρια dicta. Romani obseruarunt, ut nuptialia munera soceri generis nõ mittant, quod erat lege uetitũ:

Camillon.

sed uas artis eximiæ, quod camillum dicunt, ubi mundus & iocalia uxoris erant, opertũ

Lectus genialis.

in nuptĭis ferãt. Genialis præterea lectus, duabus culcitris in Genĭi honorem parabatur eximiè, ad quem noua nupta quinq; facibus noctu admittebatur: quas ab ædilibus accedi, & ex spino arbore fieri erat auspicatissimum, & fortunati euentus, cum ex hac arbore in raptu Sabinarum pastores faces accendisse ferantur. Spartanis Lycurgi lege, sponsam raſis crinibus in ueste uirili, pronuba patente cubiculo constituit solam, cui sponsus

Spartani.

Zonę solutio

exoluens zonam, in tenebris primos congressus capit. Quas quidem faces pronubæ, &

Græci,

quæ uni semel nupserant, ante congressus coniugales nouæ nuptæ deferebant. Græcis uero nubentium matribus, tenere faces in nuptĭis negocium datur, quod ἀσχῆμον dixere. Simulq; carmina & Fescẽninos uersus, atq; sacrum hymnum, quem epithalamiũ uocant, decantare, atq; in his quinq; deos precari solebant, ut nouæ nuptæ uolentes & propicĭi adessent, prolemq; secundarent, louem adultum, lunonem adultam, Venerem, Dianam, & Suadelam. Nanq; hæc numina coniugĭis præesse putabant: quas etiam pronubas nouam nuptam ad uirum comitari, & domum deducere nõnulli tradunt. Dixere autem Fescenninos à Fescennio Campaniæ uel Sabinorum, ubi carmina nuptialia inuẽta,

Dĭi coniugĭi præsides.

Fescennini uersus,

& posteris memoriæ data sunt primum: ea quidem fuerunt procacia, & lasciua licentia coniugali, in nuptijs decantari solita per ludum iocumq;, amores, gratias, & mistos leporibus lusus continentia: quos Augustus in Pollionem scripsisse, eumq; mordaciter taxasse fertur: quibus quòd non responderet, increpatus Pollio, se non facile dixit in eũ scribere, qui posset proscribere. Græcis uero, amœbæum carmen in nuptijs modulatis uocibus canere, solenne fuit: quod festo nuptiarum die Thetidis & Pelei, deos decãtasse ferunt. Plato in Gorgia cantilenã in conuiuijs decãtari prodidit hoc tenore: Formosum esse & diuitem, ac bene ualere, summum extimari bonum. Athenis uero incõditum carmen canebatur: Bonos ama, timidos repelle, sciens timidorum paruam esse gratiam. Illud autẽ non præterierim, nuptias legitimas illas haberi, quæ inter Romanos ciues, aut cum eo cui princeps populus ue ciuitatem aut connubia dedisset, contrahuntur: quo iure nati liberi, in familia & potestate sunt: cum impare uerò, aut si Romanus cũ peregrina, uel Latini nominis muliere, aut serua uel barbara iungeretur, nullum fuisse ius nuptiarum necessitudinisq;. itaq; nati liberi, sub patris iure aut familia nõ erant, sed matrẽ sequebantur: tametsi tradatur in Græcia & Apulia & Carthagine, seruiles sæpe nuptias curari. Quod quidem connubium ut manaret ad posteros, socijs & bene meritis aci finitimis, nonnunquam externis dare solitauerunt. Siquidem Campanis ut Romanas ducere liceret uxores, natiq; liberi ut iusti hæredes forẽt, fuit olim pro magno munere datum: sicut Alatrinati, Verulano, & Ferentinati. Neq; enim cum Romano & peregrino connubium esse censuere. Nanq; impares nuptiæ, aut sine testibus, ac patre nõ iubente, legitimæ non sunt. Idq; senatusconsulto Romæ cautũ fuit, ut si Romanis Latinas uxores ducere contigisset, aut Latinis Romanas, sui essent iuris & arbitrij, siue Romæ degere, uel in patriam redire uellent: atq; innuptæ puellæ ut matrẽ sequantur. Quodq; uirgines publicis festis non dabant nuptui, uiduas uero nubere fas erat. Ac mense Maio, quo Lemuria, ut occisi Remi umbra placaretur, instituta sunt. Et dum Feralia, seu parentalia fiunt, ac diebus impuris, & quibus ancylia in templo Martis nondum condita sunt, uel festis diebus & mense Iunio, nisi post Idus, quenquam nuptijs copulari religiosum erat. Quinetiam animaduersum est, postera die à Nonis, Idibus, uel calendis, uxorem sponsam ue ducere Romanis non licere: sed eos dies uelut tristi omine infames & detestabiles censeri: quoniam hi dies atri decreto pontificum habentur: quibus legiones educere, aut acies cum hostes committere, uel quicquã publicæ rei agere, religio non sinit. Per fis uero nuptias contrahere, aut maritale coniugium inire, initio uerni æquinoctij tantummodo permittitur: reliquo anni tempore non licet.

Augusti in Pollionẽ Fescennini uersus.
Polliõis apophthegma.
Amœbæum carmen.
Cantilena in conuiuijs.
Nuptiæ legitimæ.
l. nuptiæ ff. de ritu nuptia. et Instit. de nuptijs in prin.
Nuptijs quãdo copulari fas erat.
Lemuria.
Dies atri.
Persæ.

Immane exemplum Tulliæ, supra corpus patris ambulantis, & filij Eucratidis idẽ facinus admittentis. Caput VI.

DE Tullia Seruij Tullij filia, nequissima fœmina, quæ Tarquinio Superbo nupta fuit, inhumanæ crudelitatis memorandum facinus, & post homines natos inauditum accepimus. Cum enim furijs eiꝰ Tarquinius æquè ferox agitatus, regni cupiditate improba, Seruium Tullium socerum, ut ipse regno potiretꝰ, interficiendum curasset, præteruehens ipsa carpento infestis furijs agitata, & muliebri spiritu inflata, supra patris defuncti corpus, uulneribus & plagis affecti & cruentati, incedere nõ dubitauit. Ob cuius inhumanũ scelus & rei fœditatem, loco tanq; nefario & conscelerato, Scelerati nomen factũ. Sane detestabile facinus nominis diritate execrantes. Fuerat enim Cyprio nomẽ uico, in quo hæc gesta sunt, postea Sceleratus dictus: Cyprius q; nuncupatus, ꝙ cum locũ eum Sabini insedissent, boni ominis causa, Cyprium, hoc est, bonũ appellarũt. Scelerata quoq; porta, quæ Carmentalis olim fuit, subinde dicta est. Cum enim CCC. & VI. Fabij uno agmine inde egressi, contra Veientes ad Cremerã acriter dimicãtes, ad unũ procubuissent, portæ unde egressi sunt, Sceleratæ nomẽ indidere: scilicet memoria detestandi facinoris, indignitatẽ rei posteris relinquẽtes. Castra quoq; in quibus Claudij pater Drusus graui morbo afflictus, & tristi fato sublatus fuit, qa intẽpestiua morte præuẽtus, acerbo funere decessit, Scelerata etiã dixere: quanta eũ charitate milites ꝓsequuti fuerint, turpi cõuicio & infando noĩe significãtes. Fuit q; Scelerat⁹ cãpus iuxta Collinã portã; in quo uestales incesti dãnatæ, uiuæ defodi

Sceleratus uicus.
Scelerata porta.
Scelerata castra.
Sceleratus campus.

Eucratia. consueuere. Sed quod de Tullia est modò dictum, haud absimile facinus in Eucratidē, qui Bactris imperitauit, admissum accepimus: siquidem cum Demetrij ingentes copias parua manu fudisset, Indiamq; exterminato hoste, magno consilio subegisset: dum Bactra peteret, à filio impuro & flagitioso, quem socium regno asciuerat, ut solus potiretur regno, imprudens ex insidijs occupatur, turpiq; nece in uia trucidatur: qui patris cæde non contentus, pari scelere & audacia, per corpus uulneribus affecti currum egere, & sanguine inspersus paterno, insepultum abijcere non dubitauit, ausus facinus quod in nulla unquam Scythia tyrannus admisit. Tantis sceleribus mortales uesana regni cupido cepit, ut effrenato furore cæci, ad cædē & cruorē agantur præcipites. Fuere aūt Bactriani iuxta Sogdianos & Hyrcanos, horridis ingenijs haud procul ab Scytharū gente; quippe Tanais ab Scythis illos diuidebat, bellicosissimi & rapto uiuere assueti.

Bactriani,

Tria errata interpretis epistolarum familiarium Ciceronis commodè explanantur.

Caput VII.

Ciceronis locus. TRibus erratis lapsum offendimus uirum sanè eruditum, epistolarum familiarium Ciceronis interpretem non infacundum, cuius scripta uulgo innotuere. Primo illa ad M. Cælium epistola, in qua uerba sunt Ciceronis: Oppugnaui quinq; & uiginti diebus, aggeribus, uineis, turribus, oppidū Pindenissum munitissimū, tantis operibus, ut mihi ad summam gloriam nihil defit nisi nomen oppidi. Quid sibi Cicero uellet his uerbis, non satis assequi uidebatur: cum nomen oppidi nihil censeret aliud, q̄ ipsum oppidum. ac si diceret, ad summam mihi gloriam nihil deest, nisi ut oppidum quod oppugnare adortus sum, deniq; expugnem. Quod tamen longe abesse à uero intellectu apparet. Quid quæso nomen oppidi cum ipso oppido commune habuit? aut quid tam insolens, aut à Ciceronis facundia tantū abesse potuit, q̄ uerba plane expositа, poetico sensu & quasi figuris circunscribere, aut coloribus infucare? Quod tamen aliter intelligi oportere ex contextu uerborū liquere arbitror. Cum enim ex oppidis ui expugnatis, imperatores plerunq; nomina ferrent, quippe cū ex Coriolis Marcius Coriolanus, & ex Fidenis Sergius Fidenas, atq; ex Creta uicta Metellus Creticus dicti sint: quæ sibi cognomenta in testimoniū maximæ & expertæ uirtutis, rerumq; gestarum gloriæ adoptarunt: sic Cicero cum spem haud dubiam potiundi haberet oppidi, nihil deesse ad summam gloriam nisi nomen oppidi, & cognomentū ex Pindenisso assequerat: uidelicet sicut Aphricani, Numantini, & Cretici illi nomina tulere, sic ex Pindenisso ipse cognomentum ferat. Rursus alia ad eundem Cælium epistola, his utitur uerbis: Mea uero officia ei nō defuisse tu es testis, quoniā, ut opinor, comicus accidit Phania. Quod ille in Terentiano Phannia non posse accommodari aiebat: sed alium quendam fuisse Phanniam, de quo sentiret Cicero, qui in notitiam nomenq; non uenit. Quæ uerba si pensitare quis uolet, atq; ingenij acie non obtusa rimari, etiam ad Terentianum Phanniam saluo sensu accommodabit. Cum enim Phannia ille Terentianus, Chremetis frater fuerit, & Crito Andrius inopino aduentu opportunè introducatur aduenisse: quo significante de Phannia Chremetis fratre & filia Glycerio, in notitiā uenit, ipsamq; filiam sibi esse compertum habuit: pariter Cicero peropportune comicum Phanniam aduenisse dicit, hoc est, aliquid secreti consilij, quod nondum emerserat, prodijsse in lucem: quo sicut in Phannia Terentiano Glycerij Chremetis filia, & Phanniæ neptis apparuit: sic ipsius opera opportunè sit intellectum, Ciceronis officia illi non defuisse, & se de Appio benemeritum significari. Tertio ad eundem Cælium Ciceronis uerba sunt: Vtor ætatis uitio, uelim ita sit: sed tamen togam prætextam texi apio, puto te audisse. Quid uerba signarent, haud perspicuè capere uisus fuit. Dicebat enim his uerbis id notari, quasi meam togam mœrore circundedi, cum apium amarum esse constet, q̄ animo afflicto & iacenti esset. Id tamen aliter intelligi cōuenire, qui sensum eruere uolet, haud dubie animaduerterit. Cùm enim apium funeralis herba fuerit, exq; apij corona defunctorū tumulos ornari, atq; in ludis funebribus apio coronari uictores proditum sit, merito, inquit, cum tot calamitatibus respub. opprimatur, ob immodicas simultates & ingruentia bella, cùm in atrocissimos fluctus reipub. inciderim, ipsiq; cadenti nihil opis afferre ualeam: meam, inquit, togam prætextam, quæ magistratum decet, texi apio, hoc

Alius locus Ciceronis.

Ciceronis locus alius.

Apium funeralis herba.

est,funere:quasi eò indignationis uenerit,ut cum ulterius labentem reimpub. ferre nequeat, decq illius interitu crucietur & solicitus sit, sibi iam in extremo uitæ curriculo mortem proposuerit,quã pro repub. libenter subiturus fuit:quod est dicere, si respu. morietur,se nolle uiuere. Sicut Asinius Pollio ad Ciceronem: Nam nec reip. deesse uolo,nec superesse,inquit. Ideo togam prætextam,quæ prætoria & cõsularis est,apio, hoc est,funere texuerit, quod etiam Græco est prouerbio usurpatum, ut in mala ualetudine &rebus accisis & deploratis,apio opus esse dicant. Quos intellectus,qui rem assequi uolet,ex uerborum contextu planè redundare perspiciet. Paræmia.

Quot Romæ pontifices, quódue officium, & quæ fuerint insignia, quibusq; legibus maximus pontifex astrictus erat, & quid apud exteros.

Caput VIII.

NOn sordidum neq; obscurum apud ueteres olim nomen pontificũ fuisse traditur. Nam quum inter sacerdotia à Numa instituta, ipse se pontificẽ in primis: ut uero alĩ, Martiũ M. filium ex patribus legisset, postea interiectis temporibus, collegium pontificum ad quatuor, mox à tribunis plebis rogatione promulgata, ad octo auctum fuit. manstitq; hic numerus longo æuo inuiolatus, donec Sylla ad quindecim collegium ampliauit. Inter quos maximus pontifex, genere & dignitate præcipuus erat, & aliorum longè princeps. Horum igitur fuit, religiones & cæremonias publicas priuatasq;, sacra & res diuinas sanctissimè tueri & interpretari, illaq; omnia excripta signataq; habere, ut qbus aris, quibus dĩis, quibusq; hostĩis, quibus diebus, & ad quæ templa sacra fierent, perspectum haberent, ne qui Romana sacra negligerent, peregrinosq; ritus asciscerẽt, aut deorum cæremonias turbarent. Ad quos tã de cælestium deorum sacrificiis, q̃ de funeribus, iustisq; exhibendis, placandisq; manibus, ac supernis infernisq; dĩis: de sepulchris & uotis rite exoluendis, de ferĩis, de religione, pietate, sanctitate, cæremoniis deorum, decq fide & iureiurãdo, sacrificiisq; solennibus, plebs quoties uidebatur, tanq̃ ad antistitem deorũ immortalium, cæremoniarum & sacrorum consultum, ibat. Ipsecq maximus pontifex precationes, supplicationesq; deorũ, cum pontificali carmine præire, comitia habere, diesq; feriatos indicere, quo quisq; desus ritu, quo ue die colatur, quibusq; precibus aduocetur, & quid quaq; die operis fieri, uel non fieri publicis ferĩis conueniret, edocebat. Eundemq; pontificem maximum, singulorum annorum res gestas & memoratu dignas, diurnis actis mandare literis, illasq; non solum monumentis tradere, sed in albo proponere & referre, ut populo excribendi potestas fieret, solitum esse traditum est. Quod album non apud põtifices modo, sed penes senatores, iudices, prætores, decuriones, ac citharœdos, & cẽturias fuisse constat. Denicq apud Cæsares & omnes magistratus, qui coercitionem habebant, album fuisse apparet: in quo singula constituta decreta, & mandata publicè edita proponebant. Quare Alexandrum Seuerum imperatorem, illorum quibus magistratus delegabat, nomina in albo proponere accepimus, ut uitia uirtutesq; innotescerent: & quo quisq; honore dignus foret, populi iudicio exploraret. Ac nõ solum respub. sacra, cæremoniasq; curare, sed de rebus quæ ad religionem pertinent, iudicia ferre: contumaciaq; minorum magistratuum uindex esse, sacrificantes obseruare, piaculaq; iræ deũm cõquirere, ne secus q̃ præscriptum esset, sacra fierẽt, ne ue incerta auspicia, aut turbatæ religiones aduersus mores institutaq; maiorum obseruarentur. Vtq; super impetranda uenia uenerandisq; dĩis iusta solennia exhibeant, cauere debebat. Tum religionis arcana, & diuinas traditiones cognoscere, & siquid religioni minus uerè adscriptum esset, religione liberare, aut numinibus obligare: de uestalium capite decernere, & ferre sententiã, quæ sacra quæ ue prophana essent dĩudicare, ne ue quis praua religione populum alligaret, maximi pontificis officium & munus erat. In quo fuit obseruatum, ut nunq̃ infausta die & ominosa, collegium consulat, q; dirum foret & auspicĩ mali. Quare Vitellio principi, quod pontificatum maximum adeptus, decimoquinto calendas Augusti, die cladibus insigni, collegium consuluerat, magno exitio fuit. Tum si pons sublicius collaberetur, illum resarcire, unde illis nomẽ factum. Is enim ligneus erat, & nullo ære aut ferro compactus, quẽ sacrum illi æstimarunt: ita ut in aliqua parte labantem, nisi cæsa uictima & sacrificio pse

Põtificũ collegĩ numerus diuersus.

Pont. max. Põtificũ munus.

Pontificis maximi munus.

Album.

Pontifices unde dicti.

cto, reficere nõ liceret: diúq; Romæ lignei pontes fuere, donec post interualla tempoꝝ ab Aemylio quæstore lapideus constructus fuit. Vota etiã solennia, quibus uerbis concipi, quibusq; pecunijs exolui deberent, pontificum decretis cauebatur, illorumq; arbitratu, uel exoluebantur, aut non ritè emissa denuo concipiebantur. Quod si quis sui iuris arrogandus foret, quæ causa adoptionis, quæ ratio generis, quæ dignitas, quæ ue essent sacra, apud pontifices lege quærebatur, quæ lex curiata dicta est. Idq; ideo cautum, ne qua calumnia, seu quis dolus compositus, in arrogãdo sui iuris homine adhiberetur: ita ut adoptiones contra ius pontificum factæ, aut sine collegij decreto, nullæ & pro iritis forent. Et quanuis proprium sacerdotis esset, nec imperia, nec magistratus gerere, nec equo uehi, aut trinoctio ab urbe abesse: poterat tamẽ idem consul uel censor esse & pontifex, pariter religioni & reipub. præesse, ab urbe trinoctio abesse, equo uehi uel pedibus ire. Crassus Licinius pontificatum maximum & consulatum, mox censuram præturamq; simul gessisse, & Liuius pontifex pro prætore ordinibus præfuisse traditur. Ipsum tamen qui simul consul foret & pontifex, ne reipub. aut sacrorum deseratur cura, neue longius ablegaretur, extra Italiam sortiri prouinciam non decebat ex senatus decreto, postquam idem Crassus prætor & põtifex, cui belli summa cõmissa erat, quod nunquam antea factum, sortitus Asiam, ab Aristonico Attali fratre prælio uictus, occubuit. Donec post interualla temporum, extra Italiam sortiri prouincias cœpere, Iunio tumq; honoris culmen pontificatus & eò excellentiæ creuit, ut Cn. Cornelio prætori, quod quum M. Aemylio Lepido pontifici maximo conuicium fecisset, mulcta dicta fuerit, ipsumq; regiæ dignitati proximum crederent. Nam & lictor apparebat, & curuli regia sella, ac lectica insignis erat, quã ante uestibulum conspicuam habere assuêrat: ad cuius fores pro splendore dignitatis, uiridis laurus affixa uidebatur. Cumq; cæteri honoribus functi, rationem administrati muneris reddere cogerentur, pontifex tamen maximus pro maiestate, gesti honoris rationem dare minime cogi poterat: ipsiq; pro imperio & potestate, quoq; plus dignitatis ferret, cum galero esse & carpento, ut reliquis sacerdotibus ingredi licebat. Quippe pontifici proprium insigne, erat galerus, sicut lituus auguribus, paludamẽtum imperatoribus, diadema regibus. Et quum in capitolium nulli fas foret carpento uehi, solis pontificibus sacerdotibusq; Tarpeium ascendere carpento licuit. Ad eumq; si qui noxij confugissent, ea die à pœna immunes erãt. Ideo non uulgares, neque obscuros, sed qui nobilitate generis & multo splendore illustres forẽt, quiq; autoritate & opibus anteirent cæteris, ad pontificatum admisere. Diúq; Romæ pontifex, qui antea curuli sella non sedisset, nemo creatus fuit: donec lapsis temporibus, etiam qui nullos curules gesserant magistratus, ad pontificatum admisere. Primus eñ T. Coruncanus ex plebe homo, pontificatum maximum meruit, quo tempore M. Attilius Regulus, primo Punico bello graui supplicio excruciatus, pœnas dedit. Et deinde M. Drusus, quod antea contigit nulli, tribunus plebis simul & pontifex creari meruit. Postea ex plebe & patribus, nullo delectu aut discrimine admitti cœpere. Cumque ad collegium pontificũ pertineret, in demortui locum alium cooptare, Cn. tamen Domitius Tr. pl. offensus collegio, quod se in numero pontificũ non cooptassent, ius subrogandorum pontificum sacerdotumq; à collegijs ad populum trãstulisse fertur. Ipseq; pontifex maximus primus populi suffragio, alijq; deinceps creari cœpere. Sunt uero qui credant, Licinium Crassum de cooptatione collegiorũ ad populi beneficiũ transferenda, legem tulisse primum. Inde comitia à populo põtificibus creandis sæpe indicta fuere. Id tamen in admittendo pontifice sedulo cauebatur, ne quẽ eligerent, qui cuiquã ex collegio inimicus foret, hiq; per collegium admissi capi dicebantur. Atq; licet uetus fuerit constitutum, in demortui pontificis locũ alium nominari, si tñ exacto anno, pontifex mortẽ obijsset, in eius locũ alterius nominatio nõ erat, licet alter suffici cooptariq; oporteret. Tunc eñ põtificis nominationẽ fieri necesse putarũt, quũ nondũ exacto anno, mortẽ obijsse constaret, postea uero nõ licebat. In locũ eñ T. Octacilij Crassi põtificis maximi, qa exacto anno mortuus fuerat, alterius nominatio nõ fuit. Tametsi in locũ uiuẽtis pontificis aliũ substitutũ legamus. Claudius uero Cæsar tãti sacerdotium fecit, ut in cooptandis sacerdotibus neminẽ nisi iuratus nominaret. Est tñ memoriæ proditũ,

Lex curiata.

Consul et cẽsor poterant & simul esse pontifices.

Culmen honoris pontificij.

Pontificis insigne.

Qui pontifices crearentur initio.

Cautio in admittendo põtifice.

Pontificis nominatio quãdo fiebat.

Substitutus pontifex in locũ uiuẽtis.

Sacerdotij æstimatio.

ut si quid ad religionem pertinens inter pontifices discreparet, uariatis sententijs, ubi aliud alij sentiunt, id satis fuisse crederent, stabilíq; sententia esset ratum, quod tres pontifices communi decreto statuissent. Et licet à collationibus multi ferant sacerdotes immunes, sunt tamen exempla, pontifices & sacerdotes pecuniam per bellum conferri soli tam in stipendium contulisse, illamq; quæstores sæpe exegisse, frustraq; pontifices tribunos appellasse, quum se ob sacerdotium immunes dicerẽt. Sed præter hos qui collegio cooptabantur, fuere pontifices minores. Nam scribæ pontificum, qui fastos & cõmentarios habebant, fidelem custodiam rerum gestarum, qui annales maximi dicebantur, quíq; illis ministri aderant, q̃ omnis æui gesta mandabant literis, minores pontifices dicti sunt: à quibus in curia Calabra Iunoni singulis calend. sacra fiunt, nouamq; lunã obseruare, & quot dies à calend. ad Nonas supereſſent, referre solent, ut populo causas feriarum à rege sacrorum recipiendi facultas foret. Ad quorum collegium etiam interpretandi iuris, & an posset lege agi, quæq; cõpereret actio in iudicijs, declarandi ius spectauit & pertinuit. Quippe ius ciuile inter sacra cæremonias q; multa secula abditũ, solis pontificibus patebat. Ex his quoq; minoribus distinctio gradus fiebat. Nam qui primus collegio ascitus erat, maximus: qui uero ultimus, minimus dicebatur põtifex. Illud quoq; uerum est, solos pontifices nouo more, coniugalem copulam sacro confarrationis iure inire solitos: quippe quum matrimonia apud maiores tribus modis fierẽt, usu, coemptione, & confarratione, confarrationem solis pontificibus dederunt, quum alijs modis per cæteros contrahantur. Animaduersum quoq; est, pontificis uxorem, singularis exempli & magni documẽti esse oportere, ut ficut ab omni noxa & libidine ipse mundus erat, ita uxor casta & innocẽs maneat. Quodq; pontifici maximo cadauer uidere nefas fuit, ne quid triste aut lugubre oculis acciperet, multo magis si hominem insepultũ reliquisset. Si tamen in occursum cadaueris imprudens incidisset, interposito uelamento, ne uisum offenderet, saluis cæremonijs prodire poterat, cui etiam per liberos iurare non licebat, per deos autem permissum fuit. Quodq; ex octo pontificibus, pontifex maximus reliquis præest & propè dominatur. cui rex sacrorum, augures, & omnes flamines, ac uestales uirgines parent, quibus mulctam indicere, & pœnam irrogare poterat, cuius arbitratu publica & priuata sacra gerebantur, uestalesq; uirgines ad sacri & æterni ignis custodiam, qui in penetralibus Vestæ colebatur, eligebantur, ipsiusq; curæ custodiæq; mandabantur. Atq; ex decreto pontificum enunciata prodigia sæpius procurata fuere, licet augurum proprium munus foret. Nanq; augures auspicijs, pontifices uero sacris præfuere. Cum enim C. Seruilius pontifex maximus L. Cornelium Dolabellam inaugurare uellet, nec se magistratu abdicaret, & propterea comitijs indictis, illum populi iussu cogeret, quia fœda tempestate comitia turbata fuere, religio fuit ex illo pontificibus inaugurandi, indeq; inaugurare desiere. Neq; solũ ab omni sanguine puras manus pontificem seruare decuit, sed ne particípem quidem, aut conscium alicuius necis fieri. Eundemq; duplici sacerdotio functum sæpe animaduersum esse: siquidem Q. Fabius Maximus, & pontificatum & auguratum una gessit: alijq; utriq; simul sacerdotio p̃fuere. Ex Cæsaribus uero C. Cæsar auguratum simul & pontificatum, Galba autem sacerdotium triplex gessisse dicitur: id quod à regibus Spartanorum usurpatũ fuit. Nam quum primum in eam assumpti sunt dignitatem priuilegio honoris præcipui, louis tæleſtis & Lacedæmonij sacerdotio funguntur: quibus ex omni scrofarum fœtu porcus debebatur, ut si diis immolare uellent, nunquam uictima deesset. Est quoq; literis proditũ, apud Græcos unum uirum aut fœminam nonnunq̃ sacris præfuisse: apud Opuntios duos, quorum alter deorum, alter dæmonum sacrificia curat. Indis uero solis sacerdotes numero diuersi sunt, & nunc plures, nunc pauciores cooptãtur. Aegyptijs plures, qui easdem traditiones atq; auita & paterna sacerdotia & imperia filijs tradunt, qui post regem secundi sunt. Apud alios aũt pontifices diuerso iure & nomine censent. Nam Græci pontificem summum, archierosynem uocant, ad quem ius & moderatio sacrorũ pertinet. Babylonij Chaldæum Isidis sacerdotẽ grãmatheam, alium mithrã, Sicyonij charnium, quorum collegiũ, pastophoros nuncupant. Delphis quinq; pontifices per oẽm uitam sacri erant, qui osii dicti, quorum primus qui hostiam immolabat, ositer: qui uero

Decretu rã tum pontificum.
Pontifices & sacerdotes collectionib⁹ pecuniarijs cõtribuebãt.
Põtifices minores.
Pontificũ minorũ mun⁹.
Pontifex minimus.
Pontificis uxor casta & innocens.
Quæ pontifici uidere nefas.
Pontificũ iuramẽtum.
Pontif. max. qb⁹ præerat.
Per põtificẽ enunciata ꝓdigia.
Põtifex à sanguine purus.
Pontifex et augur simul.
Sacerdotium triplex.
Porcus ex oĩ scrofarũ fœtu sacerdotibus debebatur.
Indi.
Aegyptij.
Pont. apud exteros.
Archierosynes.
Grãmatheas
Mithras.
Charnius.
Osij.
Ositer.

Aphetor. Daduchus. Stephanophorus. Eteobutades Buzigia familia. Iunò Veientana. Ifichias, Thias. Buphonus. Hippolytus, Meliſſa. Megalobizus. Phœcaſij. Dodonei.

edebat oraculum, aphetor nũcupati ſunt: qui unà cũ prophetis ſacra obibant, diuinasq; prædictiones & cæremonias, & quo cultu, quibusq; exẽplis fierent ſacra, prædicebant. Apud Athenienſes Daduchus maximus erat ſacerdos Herculis ſtephanophorus, Pallados Eteobutades, à Bute propagati, ex qua familia longo tempore ſacerdotio præfuere: ſicut Buzigia familia à Buzige heroë, qui Athenis diu ſacerdotiũ tenuit. Et poſteri ex Cirta & Myrta in Paphiæ Veneris templo ſacris cæremonijs præfuere. Quod de Veientana Iunone proditur, quam niſi certi generis ſacerdos attrectare nemo poterat. Clazomenis Palladis ſacerdos, Ifichias: Bacchi uero, Thias nomen habet. Poliei Iouis ſacerdos, Buphonus: in Troëzene, Hippolytus nuncupatur. Apud Cretenſes matris magnæ ſacerdos, Meliſſa: Epheſiæ Dianæ, Megalobizus, qui eunuchus erat. Alexandrinorum atq; Athenienſium Phœcaſii, quibus cãdida ſolum ferre calceamẽta licet: ex quibus antiſtes ſacrorum purpuram induit. Dodonei uero oraculi pontifices, pedibus ſemper illotis erant, qui tanquam ſacroſancti ſuper nudam humum cubare coguntur.

Iſiaci. Indi uates, Cybelis Sacerdotes. Panthei, Pontifex apud Hebræos,

Iſiaci, lineaſtola amicti ſunt, capite raſo, calceis papyraceis, ſiſtrum tenentes, aut ramum abſynthij marini, uel nuces pineas & anubim ſupra caput deferentes. Sicut Indi uates tãquam religioſum, corallium ferebant. Et Cybelis ſacerdotes flagrum, & matrem deũm colentes. iuxta Sueuos, formas aprũm, quo inſigni ab hoſtibus tuti ſunt: Panthei ſacerdotes, oĩm duces fiunt, quibus cauſarum iudicia & publicarum rerum arbitria tribuuntur. Apud Hebræos pontifex feſtis diebus mitram geſtat, cum nebride auro diſtincta, aut tunicam talarem, & cothurnos cum tintinnabulis, quem maieſtate decorum, tanti Alexander fecit, ut uenerabundus uenienti occurreret, & uelut ſanctiſſimum numẽ adoraret. Fuitq; animaduerſum, Bellonæ, Cybelis, & Iſidis ſacerdotes eadẽ ſacra obire, ijſdem pro cæremonijs teneri. Sed Cybelis ſacerdos uarijs coloribus fucatus, & faciem pigmento delitus, oculoq; obunctus, cum mitella & crocoto, lineo calceamento, ante ſimulacrum deæ incedebat, cui erat proprium, cum tinnitu cymbalorum & ſonitu tympanorum ſacrum facere.

Cyb. ſacerd. ornatus,

Arabum Põtifices. Palladis ſacerdos. Sacerdotum dignitas. Sacerdotes Iouis in Meroe,

Arabum uerò pontifices lineas ueſtes induunt, mitras geſtant cũ ſandalio. Apud Pedaſios Palladis ſacerdos ſacram barbam nutrire cogitur, neq; eraſa incedere fas erat. Albanis cæremoniarum antiſtes ea fulgebat dignitate, ut poſt regem haberetur ſecundus. In Aritia Artemiſiæ Dianæ ſacerdos rex uocat. Idem in Cappadocia Bellonæ phanum obtinuit: & in Comanis Ponticis tãtæ dignationis erat, ut annis ſingulis bis diadema geſtaret. In Zela quoq; tãti imperij fuit, ut ſuprema fulgeret dignitate. Traditumq; eſt, in Meroë Iouis ſacerdotes adeo ſuperſtitione impleſſe animos, ut nõnunquã miſſo nuncio, necem regi Aethiopiæ demandarent, nullo detrectante, aut mandatum iuſſionem ue abnegante: donec ad Erganem regem peruentum eſt, qui omnes occidit, & ſacerdotiũ ſuſtulit.

Sacerd. apud Germanos. Põ. apud Narnales. Trallium mos.

Apud Germanos nulli uerberare, aut uincere, uel animaduertere niſi ſacerdoti permiſſum. Narualis iuxta Sueuos præſidet põtifex, qui muliebri ornatu ingreditur ſemper. Fuitq; memoriæ proditum, Trallibus regiam regibus deſtinatam, illi quoq; qui ſummum gerebat ſacerdotium, priuilegio honoris dari.

Sacerd. Herculis in Tyro. Ægyp. ſacerd.

Sicut in Tyro Herculis ſacerdos, qui cum infula & purpura incedit, poſt regem proxima dignitate fungitur. Apud Aegyptios qui ſacra miniſtrant ſacerdotes, capite raſi ſunt, quum apud alios comati incedant: à quibus eſt uſurpatum, ex philoſophis ſacerdotes, & ex ſacerdotibus probatiſſimum in regem eligere.

Mercur. triſmegiſtus unde. Phœnices.

Vnde Mercurius Triſmegiſtus, id eſt, ter maximus, nomen tulit, quòd philoſophus maximus, ſacerdos & rex maximus eſſet. Apud Phœnices ſolis ſacerdos, ueſte auro & purpura uaria manuleata, ad imos pedes fluxa incedebat, & tãquam ſplendoris ſignum, & ampliſſimi honoris prærogatiuam, coronam ex auro gemmiſq; ferebat.

Mira exempla à compluribus experta de umbrarum figuris & falſis imaginibus, & quæ ipſe didicit atq; expertus fuit. Caput IX.

PRofecto rem mirificam, & dictu æſtimatuq; admirabilem, de umbrarum figuris & falſis imaginibus, quæ homines uaria ſpecie & aſpectu uano plerunq; illudunt, familiaris meus quiſpiam modò mihi enarrauit: quod equidem fabuloſum aut commentitiũ uideri poſſet, niſi grauioris eſſet ingenij & præſtabilis homo doctrinæ: ipſiuſq; uirtutis & nõ ambiguæ fidei pleriſq; in rebus multa & magna

documenta forent. Refert enim, ꝙ Romæ quondam ipſius amicus diutino & graui mor bo ægrotabat, cum quo coniunctiſſimè uixerat: & quia corpore inualido affectoq; eſſet, ualetudineq; minus proſpera uteretur, uiſum eſt ad illa apparatiſſima balnea quæ Cu mis ſunt, uegetandi corporis & animi leuandi cauſa proficiſci: cum ferè conſtet, homi nes ex ancipiti morbo, locorum mutatione & ſereniore cælo plerunq; leuari. Hi ergo cum fidis aliquot comitibus Cumas quũ iter intenderent, & aliquantulum uiæ emenſi forent, æger quũ eſſet & uita & ſpe tenui, ui morbi coaleſcente & labore uiæ, in hoſpi tium in quod forte diuerterant, ſuum obiit diem. Is ergo amicus qui unà acceſſerat, quã tum prouideri hominis diligẽtia potuit, pro loco funere ſatis amplo illum efferri, rem diuinã fieri, atq; in honorato urbis loco ſepulchro condi curauit: ibiq; cum mœſtos ali quot habuiſſet dies, curatis rebus omnibus, ipſe & comites Romam, unde digreſſi fue rant, reuerti cœpere. Sed cum aliquantum uiæ remenſi eſſent, & nocte appetẽte in unũ quod uiæ proximum fuit hoſpitium diuertiſſent, ibi ſe animo & corpore fatigatũ qui eti dediſſe. Cumq; ſolus degeret, & adhuc uigilans foret, fert repente amici nuper defun cti imaginem ſummo pallore & macie, ac eo fermè habitu oris, quali illum cũ ægrota ret dimiſerat, ad ſe acceſſiſſe: quem cum fuiſſet intuitus, & præ timore, nec animo, nec mente ſatis conſtaret, quis nam eſſet, interrogauit. Ille autem cum nihil reſpõdiſſet, exu tis, ut uidebatur, ueſtibus, in eodem quo ipſe iacebat lectulo, ſe collocauit, ac propè ac ceſſit, quaſi eum amplexibus petiturus foret. Alter uero cum propè iam metu exanimis uideretur, ad lectuli ſpondam ſeceſſit, illumq; propè accedentẽ abegit: qui cum ſe abi gi expelliq; uidiſſet, fert in eum toruo & minus familiari uultu inſpexiſſe, reſumptisq; mox ueſtibus illum è lectulo ſurrexiſſe, cinctumq; & calceatum inde abeuntem nunquã apparuiſſe. Quo timore familiaris ille percitus, ſubita ui morbi correptus, ac prope ad internecionem grauiſſima ualetudine oppreſſus fuit. Ferebat etiam, dum in lectulo cum illo luctaretur, nudum illius pedem uſq; adeo gelidum ac rigentem attrectaſſe, ut nulla glacies illius frigori comparari potuerit. Equidem memorabile hoc, & cuiuis mirũ ui deri poſſet, niſi peruulgata res eſſet, ædes quaſdam Romæ euidẽtiſſimis oſtentis ita in fames, ut nemo illas incolere auſus fuerit, quin uarijs umbrarũ illuſionibus & tetris ima ginibus, noctibus ferè ſingulis inquietetur. Gordianus amicus meus ſpectatæ fidei ho mo, mihi retulit cum Aretium ipſe & familiaris ſuus iter unà intenderẽt, & à ſemita, ut fit, longe deuiaſſent, loco infami & deuio, ubi ne ueſtigium quidem apparebat humanũ, per ardua & propè inuia diuerſis tramitibus aberrare cœpiſſe. Ibiq; cũ nec oppida aut uicos, neq; aliquid culti uiderent, ſed nemora tantum ſaltusq; inuios & inacceſſos, oĩaq; uaſta, muta, & deſerta ab humano cultu peragrarent, in quib⁹ ipſa ſolitudo terrebat ani mos: uergente iam ad occaſum die, feſſos labore ac uia conſediſſe. Cumq; hominis uocẽ audire procul niſi fuiſſent, ad illã propius acceſſiſſe, homines obuios, quos de uia inter rogarent, dari ſibi arbitrati. Nec mora, in proximo iugo trium hominum imagines im manes & formidabiles ultra humanum modum, nigris & demiſſis tunicis, in ueſte lu gubri funeſtaq;, barba capilloq; ſummiſſo, horribili facie conſpexiſſe: qui quũ uoce ge ſtuq; ad ſe, ipſos aduocarẽt, ac iam propè eſſet ut illuc accederent, illos interim ingenti mole corporis longè humana maiores apparuiſſe. Atq; alium ſpecie non abſimili nudũ & nullo amictum ueſtitu, mirificos edẽtem ſaltus geſtuſq; indecoros conſpexiſſe. Quo timore conſternati, properè fugam cepere: uiamq; arduam & præcipitem emenſi, uix ru ſtici cuiuſpiam uile hoſpitium ubi reciperẽtur, inuenere. Sed quod ego certum habeo, & ſatis certa probatione tradiderim, profecto haud minus eſt. Cum Romæ ægra uale tudine oppreſſus forem, iacerem q; in lectulo, ſpeciem mulieris eleganti forma mihi pla ne uigilanti obuerſatam fuiſſe, quam cum inſpicerem, diu cogitabundus & tacitus fui, reputans nunquid ego falſa imagine captus, aliter atq; res eſſet, aſpicerem. Cumq; meos ſenſus uigere, & figuram illam nuſquam à me dilabi uiderem, quæ nam illa eſſet inter rogaui: quæ tum ſubridens, & ea quæ acceperat uerba reſpondens, quaſi me planè deri deret, cum diu me fuiſſet intuita, diſceſſit.

Quæ ſint pedamenta apud iureconſultos, cuiúsue generis, & quid bupreſtis, & pityocampa.

Caput X.

l. ueluti ff. de seruitut. rustic. prædio.

CVm in legum commentarijs uersaremur, & rusticorum prædiorum seruitutes scrutaremur, inuenimus Vlpianũ ex Neratij sententia censuisse, rusticã seruitutem posse constitui, ut pedamenta ad uineã fulciendã, ex uicini prædio mihi sumere liceat. Quæsiui ego à iureconsulto, qui omissa modestia, multa sibi ineptè arrogabat, quid pedamenta essent, quibus sumendis ex alieno, seruitus constitui poterat. Atq; ille in re uulgari, cum diu cogitabundus hæsitasset, haud multo post, nescio quæ inuolucra uerborum, & falsarum opinionum ineptias, ambiguos magisq; uel ros sensus denotantia profudit, quibus nihil ueri animaduerti cognosci que potuit. Et tametsi pedamen munimen esse & palum, quo uitis caduca fulcitur, neminem fallit, un

Pedatio.

de pedatio dicta: tamẽ id triplicis generis fuisse animaduertimus. Nam & pedamen, & ridicã, & statumen eiusmodi fulcimenta nuncupari, Cato asseuerat, Græcè charax: quare pedamento fultæ uites, characatæ dictæ. Sed pedamẽ quodlibet fulcimen esse cui ui

Pedamen. Ridica.

tis inhæret, ridicam ex querna arbore, aut ex iunipero, olea, uel cupresso plerunq; fieri: tametsi nullo discrimine ex his quoq; componi pedamen opinio fuerit, statumenè palis

Statumen.

& pertica: quod uero ex arundinibus pedamentum fit, arundinetum. Quod autem natiArundinetũ.

uum ex arboribus in arbores traductis uitibus, nonnulli traduces, quidã rumphos, plerique arbusta dixere, quas in trãspadana Italia ex cornu, populo, tilia, acere, orno, carpino,

Traduces. Romphi. Arbusta.

& quercu frequenter arbustari tradunt. Quare multi in eadem atq; in Campano agro hæc plantaria instituunt: quæ si recto ordine digesta fuerint per æqua interualla quaq; uersum, in quincuncem metata dicũtur. Interq; uites simplici iugo porrectum ordinẽ,

Cantherius. Iugum.

cantherium: transuersamq; hastam inter pedamenta, qua uitis innititur, Cato & Varro iugum: quadruplex uero iugum, à cauis ædium compluuium, unde compluuiatas uites

Draco. Focaneus. Emissarius. Sagitta.

dixere: palmitem uero pluribus annis duratum, & quasi emeritum, draconem: qui in bisulco medius inter duo nascitur, focaneum: qui uero per tabulata scandit ad superiora, emissarius dictus est: superior pars malleoli, sagitta: surculum autem qui nihil affert fructus, appellant spadonem, quasi sterilem. Ea uero iuga in agro bene culto, plano, & mi-

Spado Cantherius. Maiales. Capi.

nus uentoso, altiora: in arido & gracili, ac uentis expositio, humiliora fieri oportere Plinius notauit. Tametsi cantherium equum dici, cui testes adempti sunt, neminẽ præterit: sicut uerres castrati, maiales fiunt, & galli, capi. Ex quo licet intelligere, ut ex tuo fundo pedamenta ad uineam fulciendam mihi sumere liceat, posse constitui seruitutem. Censuitq; Paulus iureconsultus, q tametsi ex tuo fundo pedamenta sumere licere, infructus sit, tamen hoc ius capiendi, apud legumperitos seruitutem, nõ usumfructũ, putari. Rursus alium celebri fama iura Romæ profitẽtem, in auditorio professorum interrogaui,

l. eiusdem parag. alium ff. ad leg. Cornel. de Sicar.

quid esset quod Vlpianus legem Corneliam de sicarijs interpretatus scripsit, pigmentarios si cui temere dederint pityocãpas aut bupreſtim, legis Corneliæ de ueneficijs sanctione teneri. Quid essent pityocãpæ, & quid bupreſtis, ut me doceret, quæsiui. Cumq; ille portenta uerborum longè à fide deuia effudisset, quæ quum pudẽdi sint erroris, referre non necesse habeo: paulo post dicti pertæsus, se hoc ignorare ingenuè asseuerauit.

Pityocampę.

Nos autem perscrutati uerbi significatũ, animaduertimus pityocampas erucas esse, seu teredines uirulentas, uiru exitiali, quæ in pini sæpe nascũtur arboribus, unde illis nomẽ factum. Nam πίτυς pinus est, κάμπη eruca: quippe erucas Græci κάμπας dicunt, uenenipræsentissimi. Bupreſtis uero animal inuentu rarum in Italia, similimum scarabæo, qui

Bupreſtis.

inter herbas fallit sæpe boues: quo deuorato, ita concitantur rabie, ut actæ in furorem, terrorem afferant, paulo q; post rumpantur, ex quo perniciale uirus confici dicũt, quod fœdissimè uexat: contra cuius exitium præsentaneo remedio Græci succurri prodidere, & Plinius autor est. Qui ergo tanti facinoris conscius, uel bupreſtim, uel pityocampas, aut monstrifici quid ueneni ad necem properãdam dederit, eum iudicio capitali & pœna legis Corneliæ teneri, iura & leges uoluere.

Qui Romani duces ex oppidis & prouincijs ui subactis cognomenta desumpsere, & de Scipionum familia, & quid apud exteros. Caput XI.

Coriolanus.

CONsueuisse Romanos ex oppidis uel prouincijs captis aut ui subactis plerunq; cognomenta ferre, memoriæ datum est. Martium Coriolanum, q fortẽ strenuamq; operam reipub. nauasset, capto Volscorum oppido Coriolis, Corio-

lani nomen sumpsisse ferũt: & Sergium Fidenatis, ex bello quod ad Fidenas gessit. Ex tribus uero Metellis, unus, deuicto Iugurtha & ui subacta Numidia, Numidici: altet Q. Cæcilius, L. Metelli filius, ex Macedonia, Macedonici: tertius ex Creta, Cretici cognomenta sumpsere. Fuit quoq; Metellus Balearicus, ex deuictis Balearib⁹ cognominatus. Sed Numidicus, L. Luculli auunculus fuit: Macedonici, Metellum Balearicum plerique filium, nonnulli fratrem dicunt. Creticum uero, & alium Dalmaticum, eiusdem Macedonici filios fuisse nulla cõtrouersia est. L. quoq; Mummius deleta Achaia & Corintho, Achaici cognomen tulit. Sed Corinthi superatæ, prima laus Macedonici fuit. Is enim omnem Achaiam ita bello afflixit, ut rebus abscissis Mummius superueniens, leui certamine expugnatam Corinthum uictoriæ suæ adscripserit. Messana quoq; in Sicilia, & Isauria in Cilicia bello domitæ, M. Valerio & P. Seruilio, Messalæ & Isaurici cognomenta dedere. Is enim Seruilius uir acer fuit & strenuus, qui in Ciliciam cum imperio profectus, illã collatis signis, ui atq; armis domuit: Lyciæq; urbes clarissimas iusto prælio uicit. Isauros primùm bello aggressus, imperio adegit. Victor deniq; triumphũ ex hostibus, & Isaurici cognomen reportauit. Ex Allobrogibus quoq; Fabius Allobrox, & ex Caucis Germanica gente Gabinus secundus Caucius, atque ex Callecis Brutus cognomento Callecus, & ex Getulis Cossus Getulici nomina sumpsere. Calleci enim ulteriores Hispaniæ populi sunt, duri & agrestes, qui extima & mõtana inculta ac difficiles saltus & impeditos ad Oceanum incolũt. Ideo bellacissimi & subactu difficilimi fuere. Fertur tamen Q. Turnius, qui Garamantes ultra Aethiopes horridos & incultos bello uicit, ob modestiam & uitandæ inuidiæ causa, Garamantici cognomẽto abstinuisse. Scipionem præterea Aphricanum, qui dux fatalis contra Hannibalem fuit, Aphrica superata & Carthaginensibus bello uictis, Aphricani cognomen tulisse: & alterum ex deiecto Antiocho & Asia subacta, Asiaticum cognominatum inuenimus. Sed hic Asiaticus frater Aphricani fuit, quorũ alter P. Scipio, nomine à se uictæ gentis Aphricanus: alter L. Scipio frater, Asiaticus dictus est, qui consul aduersus Antiochum primus Romanorum in Asiam signa intulit: cum eoq; consule Aphricanus frater legatum se gerens, pariter profectus est: illius q; ductu & auspicio pleraq; egregiè gesta in hostes fuere. Victo deinde Antiocho & pace Eumeni concessa, ob Asiã uictam Asiatici cognomen reportauit. His enim duobus fratribus, Aphricano scilicet & Asiatico, pater fuit P. Scipio ex Corneliorum gente, cum quo primùm Hannibal Pœnus signa in Italiam contulit: cuius fuit Cn. Scipio frater, summi ambo imperatores, uiri ornatissimi, qui paucorũ dierũ interuallo in Hispania cæsi occubuere. Sed ex Publio hi duo quos dixi, Scipiones, Aphricanus scilicet & Asiaticus, filij extitere: ex Cn. autem P. Cornelius Nasica ortus fuit, qui unus uir optimus à senatu iudicatus, matrẽ Cybelẽ ex Pessinunte suscepit, Tiberiumq; Gracchum seditiones in urbe molientem interemit. Fuit quoq; & alius Scipio cognomento Aemylianus, prioris Aphricani nepos adoptiuus, qui ob Aphricam & Numantiam bello domitas, minor Aphricanus & Numãtinus appellatus est. Sed hic Aemylianus quem dico, minime ex Corneliorum gente propagatur, sed adoptiuus in nomen & familiam uenit. Siquidem cum Scipio maior Aphricanus filium haberet natura admodum tenui & imbelli, unde & ualetudinarius uocatus, quòd non ea uis animi foret, uigor'que, nullos q; liberos sustuliſſet, ne decederet sine liberis, hunc Aemylianum Lucij Pauli filium, ut multi credunt, ex filia nepotem, in familiam nomen'que adoptauit. Fuerat enim Scipioni Aphricano uxor filia Pauli Aemylij, qui consul ad Cannas ne tantæ cladi superesset, in conflictu belli cæsus occubuit, ex qua unicum filium tulit, filias uero duas, quarum altera Scipioni Nasicæ, altera Tiberio Graccho nuptæ fuere. Aemylio uero Paulo quatuor filij extitere: duo in adoptionẽ alterius familiæ dati, Scipio uidelicet & Fabius, duo in potestate retenti, quos ex altera coniuge sustulerat. Horum alter, quinque diebus ante triumphum, quem speciosissimum de rege Perse & omni Macedonia habuit: alter tertia post triumphum die, adhuc impuberes mortẽ obiere immaturã. Hic ergo Aemylianus ex reliquis Pauli Aemylij filijs iunior fuit, gloria militari illustris, q; Aphricani nepos adoptiuꝰ, auitæ uirtutis memor, puocatorem barbarum tribunus adhuc militũ occidit. Cũ patre aduersus Persen acriter pugnans, egregia faci-

Fidenas. Numidicus. Macedonicus. Creticus. Balearicus. Achaicus. Messala. Isauricus. Allobrox. Caucius. Callecus. Getulicus. Scipionum familia. Aphricanus. Asiaticus. Aemylianus. Aphricanus minor & Numantinus.

nora gessit. In Aphricam deinde cum exercitu profectus, tertiũ Punicum bellum confecit, Carthaginem & Numantiam funditus euertit, parta deinde uictoria, & rebus cõfectis, cognomentum Numantino & minori Aphricano inditum fuit. Horum postea exempla sequuti Cæsares, ex prouinciis quas ui & armis subegère, illustria cognomenta ob immortalem gloriam tulerunt: sæpe populi decreto, nonnunquam acclamatione senatus. Siquidem Seuerus imperator, & reliqui post eum Cæsares, ex Arabia, Adiabena, Parthia, Armenia & Germania, aliisq; bello domitis gentibus nationibusque, quas suo ductu & auspicio conquisiuere, Arabici, Adiabenici, Parthici, Armenici & Germanici, sicut Sarmatici, Aphrici, diuersis titulis cognomenta cepere. Fertur tamen Valeriano Cæsari, quòd promptus ad arma & bellicosior esset, milites militari studio manu ad ferrum nomen indidisse: qui postea in imperio delatum Carpici cognomentum retinuit. Alexander uero Seuerus imperator, licet imperatoris, patris patriæ, & Magni cognomenta renuerit, asserens magnis rebus gestis ea sibi nomina parare oportere: tamen ob deletos Azauenos, Azauenici cognomen sumere non dubitauit. Traianus autẽ contra Parthos uictor, Parthici appellationem non accepit. Cui cum multi deferrentur honores, reliqs posthabitis, sola Optimi agnominatiõe gauisus fuit. Cõmodus uero eo' uecordiæ processit, ut pro Cõmodo, Hercules & Iouis filius dici maluerit, quod sibi postea in inuidiam perniciem'que cessit. Apud Græcos non ab oppidis & prouinciis, sed à rebus gestis magnificè, Soter & Callyneos dicti; à forma & specie corporis, Physcon & Cyrippus: ab excellentia crurum, Eucnemos: à uirtute, Euergetes & Philadelphus: à fortunæ felicitate, Eudæmos: à multiplici uictoria, Nicanor: ab urbium expugnatione, Polycrates: à fortitudine, Acherstes, aut Aquilæ uel fulminis nomina fuere: quare Pyrrho ab Epirotis Aquilæ nomen inditum. à multiplici doctrina, Polyhistor, ab optimo consilio, Aristobulos dicti. Quibusdam regibus liuor & uitium, nonnunquam ignauia & nequitia cognomentum dedit: quippe Antiocho regi Macedoniæ, quòd multa promitteret, parum efficeret, Doso: Ptolemæo, Lamyro ob uitæ turpitudinem nomen fuit. Antigonus quoque à rapacitate Hierax, & à genuum magnitudine Gonatus. Alij à uerborum obscuritate, Scotini, & ab amentia Choalemi, atque ob fictos mores Laconistæ notam nominis tulere: sicut Xenarchus Rhodius à bibacitate, Metretes: & Athenięsis Diotinus, Chone, hoc est, infundibulum, quòd illo appositio affatim hauiret. Demochares uero ob procacem linguam, Parasyades: & Demosthenes, ob morum feritatem, Arges serpentis nomine appellati sunt. Inter quos Varro sophistæ à forma nasi ciconiæ comparis, Pelargus nomen factum. Nonnullis uero ob claritudinem, Lychni dixere nomen, sicut Artaxerxi Mnemoni, quod memoria ualeret. Pericles summus oratior ob dicendi elegantiã & sermonis magnitudinem, Olympius: Dion, Chrysostomos: Phocion, ob frugalitatem, Chrestus seu bonus: Cleomenes & Ptolemæus, Benefactor nuncupati. Aristides ob morum sanctitatem, Iusti, Callimachus propter studium miræ artis, Calotechnos, sicut alter ob artis calumniam Cacotechnos sumpsere nomen. Alcæus tamẽ Pittacum Sarapodam, q̃ latos haberet pedes, cognoïauit. Antiochus uero Syriæ rex, elatus supra modum hominis, cum uanum titulum uendicaret, cognomẽto Deus dici uoluit: sicut apud Romanos Domitianus, & Caius princeps, qui optimum maximum, & Latialem Iouem se dici iussit. Proditus tamen est Mariccus quidam è plebe Boiorum, cum dei nomẽ sibi arrogasset, & non spernendam manum perditissimorum asciuisset, q̃s ingentibus promissis corruperat, ita ut in Romanos ferret arma, postea captus & occisus, falsi inditi nominis grauissimas pœnas dedisse. Sicut Seluus ignotus homo, qui se Aetnæ filium mentitus erat, quũ loca circa Aetnam cum perditissimis & facinorosis prædaretur, à Romanis captus, in ludo gladiatorio ictibus bestiarum occisus fuit. Cui haud absimile est quod de Euno Syro proditur, qui quum nuce iuglande in os inclusa ignem euomeret, simulans se deæ Syriæ numine afflatum, apud seruos & infimam plebem diuin⁹ habitus, primo duo hominum millia in Sicilia spe rapinarum asciuit, mox effractis carceribus ad sexaginta millia coegit, Manliumq; & Lentulũ prætores iusto prælio uicit & profligauit. Deniq; à Romanis coercitus, post multiplices clades suæ temeritatis meritas pœnas dedit.

Cæsares ex prouinciis à sese subactis cognominati

Carpicus.

Azauenicus.

Optimus.

Commodi uecordia.

Externa, Græci.

Ab habitu, fortuna, & rebus gestis,

A uitijs.

Quid sit triplex forum, de quo in Martiale fit mentio: quæve fora olim Romæ fuerint, quæve apud exteros præcipua. Caput XII.

DOmitium Calderinum uirum disertũ & studiosum, uidimus aliquando dum Romæ ageret. interpretabatur tunc Martialis epigrámata, in quibus hos uersus meminimus legisse:

Causas, inquis, agam Cicerone disertius ipso,
Atq; erit in triplici par mihi nemo foro.

Martialis locus à Domitio depraua-tus.

Quos ille in scholis cum suis sectatoribus sic definiebat, ut tria fora Romæ esse diceret, in quibus iudicia redderentur, Latinum scilicet, Romanum, & uetus: quod in commentarijs à se editis referre non dubitauit. Sed quum legissemus fora multiplicia Romæ, in quibus forensia negocia & iudicia actitarentur, Romanumq; forum, Latinum quoq; & uetus dici, tenuit nos admiratio, quod uir ille ingenio alioqui exculto, strictim & inexplorate rem non prætereundam, pertransierit. Nam & Romanum forum in comitio legimus inter Capitolium & Palatium, ubi Rostra, ædes Saturni, Castoris & Pollucis templa fuere, quod ✱Latium forũ dictum est. In quo Romani magistratus, finito honoris tempore, imperij insignia dimittere assuêrant: ad quod populus frequens conueniebat, sicut ad comitium senatores. ibiq; Pauli basilica mille & quingentis talentis taxata, quæ mox Fuluiæ dicata fuit, licet aliam Opimam in qua senaculum erat, quòd in ea seniores assidebant: & aliam Iuliam, cuius construendæ præfectus Vitruuius fuit: et aliam Porciam, quam Cato Censorius magna mole construxit, basilicas fuisse legamus. Alterum uero Cæsaris forum dictum est, ubi Veneris templum abeo extructum ferunt. Et Augusti forum, quod cum æde Martis ultoris Augustus sua impensa instruxit, ornauitq;. Vetus quoq; forum boarium legimus, in quo ædes Herculis rotunda, matris Matutæ, & Pudicitiæ patritiæ sacella. Ibi etiam bos ex ære Aeginetico fabrefactus. Quintum fuit olitorium, iuxta quod ædes Spei & Pietatis, quam Marcus Acilius Glabrio dumuir dedicauit, Iunonis Matutæ & Fauni templa fuere: ubi lactariam columnam fuisse Pompeius memorat, in qua infantes lacte alendos deponebant. Forum quoq; Cupedinis, macellum appellari, quod cupedinarium dicunt, cuius generis in Thessalia & omni Græcia frequentia fuere. Præterq; piscarium & forum Neruæ, cui Transitorio nomen erat, pistorium in Auentino, & Vlpium, & Palladium. Sed piscarium iunctum boario dicunt fuisse secundum Tiberim, iuxta Iani templum ad laniculum, quod quidam Iunonium uocant, sicut fora publica iuxta Veneris phanum: & alia, ut Traiani, ubi columna integra mirabili structura hodie supereſt, iuxtaq; forum Neruæ & forum suarium, à sequutis principibus, præcipuis operibus ornata. De foro autem ueteri, quod in eo causæ actitarentur, quãtum commemini, nec reperitur quicquam, nec traditur, nisi unũ idemq;, Romanũ, uetus, & Latinum forum dicant fuisse. Sed quod nos sentimus, quodq; probabilius putamus de triplici foro, profectò sic est: Primum forum Romanum, iuxta comitium fuisse, in quo de iure controuerso responderi solebat: ipsumq; Cato Censorius, ne populus litibus assuesceret, acutis lapidibus sternendum putauit: quem postea Marcellus Octauia Augusti sorore genitus, quo salubrius disceptantes operam forẽsi laborì darent, uelis inumbrauit. Constatq; Iulium Cæsarem, cum ius quotidie seuerissime diceret, alterum de manubijs unà cum æde Veneris genitricis magnifica impẽsa & profusis sumptibus construxisse, cuius aream supra sextertium millies, & immenso cõstitisse autores tradunt: ipsumq; suo nomine imposito, Cæsaris appellasse, in quo iudicia etiam reddebantur. Tertium diuus Augustus inter publica opera præcipue forum cum æde Martis construxisse fertur, cum porticu duplici, ubi Apollo eboreus uidebatur: foriq; extruendi causam fuisse, hominum iudiciorum' que multitudinem, quæ uidebatur, (ut Tranquilli uerbis utar) non sufficientibus duobus foris, tertio indigere, quod Augusti nuncupatur. Ex quibus sine cõtrouersia liquet, triplex de quo quærimus forum, de Romano, de' que Cæsaris & Augusti foro, in quibus lites actitari, & iudicia reddi consuêrant, non de alijs intelligi oportere. Succurrit tamen in hac re notare, Spartæ forum, Clarium uocari: apud Iones, Panium, Argis gymnasium, quod Cyllarauium dixere: Athenis aliud quod Ptolemæum, & apud Samios & Alexãdrinos duo fora, Larua nun-

Forũ Romanum.

Comitium.

Basilica opima, Iulia, Porcia.

Forũ Cæsaris

Fora Augusti
Forũ uetus.
Forũ boariũ.
Forũ olitorium.
Columna lactaria.
Forum Cupedinis.

Piscarium.
Pistorium.
Vlpium.
Palladium.

Forũ uetus.

Quid per triplex forum apud Martialem intelligendum.

Fora apud exteros.

cupari. Athenis quoq; Diphilum & Ceramicum, atq; Helieum, quod erat omnium maximum, & Delphinium, & Palladium pro foris fuisse, aliaq; ignobiliora, ut Parabiston maius, quasi absconditum, & Trigonum. Fuit quoq; Parabiston maius, in quo undecim considebant iudices: & aliud forum, ubi Olæ ara quam præcipue Athenienses colunt, & Batrachium, & aliud Puniceum à coloribus: & in Thessalia Liberũ, atq; in Pyræo Hippodromia, & Capuæ Albanum. Celebratur inter cætera Argiuũ forum sepulchro Donabi, qui insigni prudentia & astu præcedentes reges anteisse fertur: in quo lupus æreus cum tauro pugnans, fatum Pyrrho regi prædixere: & Magnetum sepulchro Themistoclis: sicut forum Antiochiæ, Germanici funere insigne fuit: & Megarensium, sepulchro Coræbi: in quo mirum proditur, ut oleaster longo æuo suspensa diu arma intra corticẽ admiserit: mox incisa, ocreas & galeas peperit. Et Celenarum, ubi Marsyæ pellis detracta ab Apolline, appensa uidebatur. Mirum q; prodi de Ariciæ foro, ingẽti chasmate in profundum hausto, magno & exitiali portento calamitatis futuræ. Tradunt Thaletem in loco Milesii agri uili & contempto sepeliri uoluisse, prædiuinans animo, in illo Milesiorum forum celebre quandoq; futurum. Apud Persas uero fora duplicia fuere: unũ, quod Liberum uocant, in quo honorati & præcipuæ nobilitatis uiri principem locum tenebant, ubi regia erat: alterum, in quo mercenarij & negociatores, aliaq; humilis turba diuertebant. Capuæ quoq; fora distincta fuere: alia plebeiorum, quum plebs à patribus dissentiret: alia nobilium. In quibus enim nobiles erant, ne essent in contubernio sordidissimorum, ad illa infimo ordini accedere non licebat.

Olæ ara.

Donabi sepulchrum.

Themistoclis sepulchrum.

Antiochi sepulchrum.

Coræbi sepulchrum.

Oleaster peperit.

Thaletis sepulchrum.

Fora duplicia apud Persas.

Fora Capuę.

Quæ mulctæ militares maiores, & quæ minores militibus, & ob quæ delicta inferri solebant.

Caput XIII.

Facit ad hoc cap. l. nõ oẽs ff. de re mili.

MVlctæ militares nonnullæ maiores, quæ capitis supplicio luebantur, pleræq; minores, prout grauiter aut leuiter delictũ esset, facinorosis & delinquentibus militibus, necessario ad rem militarem exemplo, à ducibus inferri solitæ sunt: quibus sanciuerunt militaris imperij disciplinam, ut ignauus & contumax miles, prout segnis, negligens q;, aut affinis culpæ fuisset, ita acri & seuero iudicio uel leniori pœna notaretur. Nam desertores, seditiosos & fugitiuos, aut si loco, statione uel prælidio cessissent, terga ue dedissent, aut è castris effugissent, tanquã pessimo facinore astrictos, capitali pœna plectere solebant. Nonnunquam ubi multitudo obnoxia foret, aut res turbarum ad palum deligare, aut securi percutere: reliquæ uero multitudinis decimum quenque sorte ductum ad supplicium petere, peruulgata pœna fuit. Cæsar uero quum conniueret in cæteris, seditiosorum & desertorum acerrimus inquisitor, & punitor dicitur fuisse maximus. Traditur Alexander Macedo quendam castelli custodiæ præpositum, ob desertam stationem nece mulctauisse, alterum descisscentem sagitta confixisse. Appius tamen Claudius humanius agẽs, ex his quos loco cessisse nouerat, decimum quenque in conspectu exercitus fuste percuti iussit. Iuba rex asperior & durior, desertores qui loco amisso in castra aufugerãt, cruce afflixit. Inter cæteros Auidius Cassius memoriæ proditur, nouo exẽplo multis desertoribus manus detruncasse & pedes, asserens maiori disciplinæ fore, miserabiliter criminosum uiuere, quàm occidere. Seuerus autem imperator, exactor alioqui grauis, urbanas cohortes, quod nec Pertinacis consensorant, satis habuit, militaribus insignibus exutos, nudos destituere & dimittere. Antiqui tamen moris erat, ut qui aciem reliquissent, aut infrequentes ad signa conuenirent, fustuario plecterentur. Præsidio uerò decessisse, semper capitale fuit. Si quæ uero cohortes signa fœde amisissent, nisi noxam cuius arguebantur, purgassent, in eas more maiorum quandoque capitali supplicio, plerunq; leuiori pœna sæuitum est. Quare pro frumento hordeum dare, uel extra uallum sine tentorijs relinquere, nonnunquam milites in prima acie inducere, aut districtis gladijs discinctos destituere, uarijs q; ignominijs afficere solebant: ut his contumelijs coërciti, intentius mandata exequerẽtur, deincepsq; ad subeunda pericula paratiores forẽt. Eos uero qui pugnam detrectassent, aut secessionem fecissent, qui q; erant fugæ & pauoris insimulati, qui q; segnes & cunctabundi arma cepissent, leuissima nota erat iureiurando adigere, non aliter quàm stantes quoad stipendia facerent, cibum potumq; capturos, aut traditio pugillarium, quos taciti statim legerent:

Capitalia crimina militũ.

Punitio ubi multitudo peccasset.

Cæsar.

Alexander.

App. Claud.

Iuba.

Auidius Cassius.

Seuerus.

Antiqui moris punitiões

quæ leuior censebatur nota. Augustus tamen decimam legionem contumacius parentem, cum ignominia totã dimisit. Ob minora uero & leuioris noxæ crimina, uel locum & ordinem in acie mutare, uel stipendium anni differre militibus, neque his æra procedere, qui ære diruti dicebantur, aut in politia uel in frequentia notare, uel citra commoda stipendiorum exautorare, uel locum in quo tenderent in castris, adimere: illos'q; sine pellibus tabernacula habere, ut humi & sub diuo accubarent, uel ne in oppidis hyberna rent, inhibere solebant. In politia autem & in frequentia notabãtur hi, qui rudibus & parum nitidis armis, uel strigosiori equo & macie affecto utebantur, qui' que prædicto ad pugnam die, occasionibus quæsitis, contumacius parent: quæ mora excusabat, si funeris paterni uel sacrificij gentilis, auspicij' ue, aut morbi sontici, uel feriarum causa, ad constitutam diem nõ adessent. Qui uero arma alienasset, aut illa amisisset, propter inertiæ turpitudinem æquè ac desertor morte luebat. Apud Græcos uero, militari erat iure cautum, ut qui miles scutum in acie amisisset, capite lueret: qui uero gladiũ, leuiori pœna notaretur: quia maioris disciplinæ, se ab hoste tueri & præstare incolumem, quàm cum sua pernicie hostem perdere, semper summi duces putauere. Quod Scipionis Aemyliani uerbum fuit, malle se ciuem seruare, quàm multos hostes perdere. Quare Lacedæmonij Archilochum poetam urbe exegere, quòd carmen scripserat, in quo suadere uisus fuit, satius esse arma, quàm uitam in acie amittere. Germanis quoq; qui scutum amisisset in bello, à publico cõcilio & sacris arcebatur. In transfugas uero uelut maiori crimine obnoxios, & patriæ ac ciuium proditores, capitali pœna plerunque sæuitum est. Hi eñ semper uenia indigni fuere, sicut proditionis insimulati. Quanuis Q. Fabius Maximus illorum qui contra religionem iurisiurandi, ad hostes transfugerant, dextras amputari mãdauit, hoc animaduersionis metu sub disciplina & in officio fore arbitratus. A Publio tamen Scipione in perfugas & fugitiuos fuit acerbe cõsultum. Siquidem ex Romanis qui rupto imperio ad hostes transfugerant, in crucem efferri: nominis uero Latini, securi percuti iussit. Posterior Aphricanus transfugas bestijs obiecit, Paulus Aemylius elephantis. Germani arboribus suspendunt, ignauos & imbelles palude mergunt. Qui uero captiui in hostium potestate sua desidia uenissent, his arma & ordo militandi mutatus fuit, ut equites in peditũ, pedites in funditorum alas transcriberent: utq; locum extra castra assignatum, uallo & fossa non communirent. Quare Domitius Corbulo à Nerone in Armeniam missus, duas alas & tres cohortes, q; hosti cesserant, extra uallum sine munimento tendere iussit. Artaxerxes Medum qui trãsfugerat, & rursus rebellarat, pro insigni ignominia iussit scortum capite circunferre nudum. Qui etiam summis ducib⁹ siquid deliquissent, ignominiæ loco detractas uestes flagellari, & pro capite depilando tiaram depilari iussit. Titus Vespasianus tam seueræ disciplinæ fuit, ut militem ab hostibus captum, qui solutis uinclis ad castra refugerat, ultra militare non siuerit, nec illi arma crediderit, quòd uiuus ab hostibus capi permiserit. Sertorius uero, ut disciplinam exemplis stabiliret, cohortem propter obscœnitatem morum & immmodicas rapinas, ad unũ interfecit. Daci cum male pugnassent, hac fuere ignominia notati, ut cubantes capita loco pedum ponere, & ministeria uxoribus præbere cogerentur. Xerxes quoq; ut Babylonios, quorum ductu defectiones ad hostes fiebant assidue, reprimeret, cauit edicto uti arma ne ferrent, sed caponæ indulgerent, tibijs psallerent, & scorta alerẽt. Sicut Leontini, ne res nouas molirent, à Phalaride cõiuñs & uinolẽtiæ relicti sunt. Cyrus quoque Lydis superatis, cum essent infidi & damnosi, imperasse fertur, ut dimissis armis, iocis & nequitiæ uacarent, talares' q; tunicas ferrent. Ideo Lydius ornatus, mollis & parum uirilis habitus: quod de Aristodemo tyranno proditur, qui optimatum filios, ne quid contra se moliri possent, calamistratos incedere, & tortis crinibus ornari, talares pictas' que tunicas induere iussit. Cato autem in Hispania contra continuas defectiones salubri remedio prouidit, ne desciscerent, ut oppidorum mœnia sub idem tempus dirui iuberet. Seuerius Romani: nam legionem licentia corruptam, quòd Rhegium in cuius præsidio erant, occupassent, Genutius consul millia hominum quatuor exautorauit totam, & in foro percussit. Sæpius uero exilium, ut relegati & capite minuti procul à lare senescerent, & ita ignominiam finirent, ignauis & contumacibus datum com-

Minorum crĩminum punitio.
Ære diruti.
Notati in politia.
Græci.
Archilochus à Lacedæmoniis eiectus.
Germani.
F. Maximus.
P. Scipio.
Aphrican⁹ posterior.
Paulus Aemylius.
Domiti⁹ Corbulo.
Artaxerxes.
T. Vespasian⁹
Sertorius.
Daci.
Xerxes.
Phalaris.
Cyrus.
Lydius ornatus.
Cato.
Gẽnutius cõsul.

Marcellus.

perímus. Marcellus autem, milites à quibus orta esset fuga, quíq; pauore signa reliquis sent, sequenti pugna inter primas acies frequenter induxit, ut quod ignominiæ accepe-

Ignominia.

rant, alijs prælijs periculo expiarent. Fuit illa etiam nota ignominiæ non parua, quali Calphurnius Piso consul, & demum Octauius Augustus affecit milites, ut tunicatos dis cinctosq; per totum diem, cum decempedis plerunq; cespitem portantes, ante prætori um stare, uel obsoleta toga & tunica discincta, nudis pedibus ante principia adesse iu berent. Vel ut fossam fodere discincti cogerentur, ut eo habitu & specie deformi in omi um conspectu præ se ferrent insignem memoriam flagitij ignominiæq; acceptæ. Estau

Decempeda. Agrorũ apud alios alia dimensio.

tem decempeda, lignum quo latifundia metiuntur, & in partes diuidunt, oblongum pe dibus decem. Tametsi diuerso quisq; more agros metiri soleat: quippe in Aegypto æstu aria & fossas funibus metiuntur aut passibus, in Hispania iugis, in Campania uerſibus,

L. Calphurnius,

circa Persidem schœnis, alij parasangis: alibi pertica, cui nomen Acæna: agricolæ iugeri bus, nonnulli stadijs metiri solent agros, campos'q;. Lucius uero Calphurnius consul, haud absimili exemplo præfectum equitum, quòd arma hosti tradidisset, lacinijs abscis sis, discincta tunica, & nudis pedibus ad principia per omne tempus militiæ adesse ius

Pescennius Niger in furta militum.

sit. Fertur Pescennius niger, ob subtractum gallinaceum commanipulones hac affecisse ignominia, ne focum facerent, ne'ue cocti quid obsonij sumerent, sed pane & frigidis

Tiberius,

uescerentur. Tiberius uero nimis seuerè: nam prætorianum militem ob subtractum pa uonem, capite puniuit. Militem uero militiæ gradu deijcere, aut exautorare, uel equum illi adimere, ipsumq; uitibus aut uirgis cædere, seu equo detrahere, uel hastas dare iube

Censio hastaria.

re, quæ censio hastaria dicta est, hæc & eiusmodi, non pro leui noxa, sed pro acri delicto, magnæ animaduersionis loco à ducibus inferri solita sunt. Hastas dare iubebantur

Hastam dare uel adimere.

milites, quibus propter probra ignauiæ & luxuriæ, hasta adimebatur. Etenim sicut glo riæ causa fortes uiri donabantur hasta pura, hi qui primum uictores in prælio fuissent: ita ignauis & contumacibus adimebatur. Hoc notabat, tanquam spes merendi stipẽdia

Milites obesi.

illis adempta foret. Quineti am militi obeso & præpingui, quòd cutem nimis bene cu rasset, & nimia sagina grauis esset, aliquando equum duces ademere: id quod magnum

Agesilaus, Augustus.

Agesilaum fecisse legimus. Augustus tamen his qui maiores quinque & quadraginta

Emeritorum ætas.

annis equum retinere nollent, reddendi equi gratiam fecit, illosq; uelut emerita militia

Thurij.

dimisit. Apud Thurios lex erat militaris, ut contumax miles, desertor uel transfuga, mu

Spartani.

liebri ueste amictus, ob ignominiam uinctus teneretur. Spartanis tam seuera militiæ di

Ignominia notati.

sciplina fuit, ut miles qui in acie scutum amisisset, capite lueret. Iidem probro milites aut ignominia notabant: qui probro notabatur, eum nemo igne, nemo alloquio impar

Aegyptij.

tiuit. Ignominia notabatur, qui fugax esset, desertor, aut transfuga. Apud Aegyptios qui milites ordines reliquissent, aut dicto non parerẽt, uel iniussi in castra redijssent, de gra du deiecti, ad inferiorem redibant statum. Si uero ducis consilium hostibus palam fecis

Syracusani,

sent, lingua mulctabantur. Fuitq; moris apud Syracusanos, ut hipparchi, hoc est, equi tum præfecti, militum nomina in tabulis scriberent, illorũ qui in acie ordines deseruis

Xerxes. Cyrus,

sent, ut post prælium pœna notarentur. Quod & Xerxes fecisse dicit, ut uirtutis & igna uiæ cuiusq; testis & spectator esset. Cyrus autem quẽ militem extra ordinem inuenit,

Agesilaus,

quíq; proditionis causa dedisset terga, capite puniuit. Nec prætermittendus est Agesi laus, qui quum in bello Peloponessiaco quosdam Asiaticos in ueste mũda & nitida, cor pore uero desides uideret & ignauos, ea affecit ignominia, ut uestibus nudatos per ca stra incedere cogeret, illorumq; amicula fortibus uiris, quorum in bello uirtus enituit,

Militibꝰ præter modũ audacibus uena soluebatur.

dono daret. Hoc quoque loco pœnæ militaris fuisse traditur, iubere ignominiæ causa militibus audacioribus, qui nec animi, nec consilij satis haberent, uenam solui, quæ non

Ordo animad uersionum in milites.

tam pœna quàm medicina fuit, ut superflua sanguinis parte defluxa, se magis intra gy rum rationis continerent. Illud quoque notandum, quòd inter animaduersiones milita res leuissima est admonitio, castigatio minor, deprensa maior, ignominia maxima. Ideo

Ignominiæ solutio.

milites in quos lege militari, castigatione aut admonitione animaduersum est, non pro pterea ignominia notati erant. Quodq; milites quanuis graui ignominia affecti essent, si tamen ad officium redeuntes, semel atq; iterum bene nauatam reipublicæ operam præ stitissent, singulaq; aut bina ex hostibus spolia retulissent, aut digno aliquo facinore fla

gitiq labem aboleuiſſent, tunc demum uno atq altero felici prælio priori culpa correcta,& obliterata memoria dedecoris,noxa atq ignominia ſoluti,& in eo quo priº erãt gradu reſtituti,priſtinam dignitatem & honoris gradũ,quibus antea functi erant,quandoq reciperent. Notatumq & illud eſt,perraro bis delictum imperatores uenia dignũ putaſſe:quia iuxta uerbum Lamachi ſummi ducis,non eſt in bello bis errare, ubi ſi quid offenditur perperam temeritate uel inſcitia,emẽdari non poteſt. Paruaq in bello offen ſa,magnarum ſæpe rerum momenta facit. Lamachi dictum.

Quæ ſolennia in Herculis ſacro ad aram maximam ſeruabantur,& quæ apud exteros,quæve aræ Herculis Romæ fuerint. Caput XIIII.

POſt urbem conditam Romulum urbis autorẽ ſacra Græco Herculi,ara illi erecta,quæ maxima dicta eſt,(ut ab Euandro conſtituta erant) feciſſe,eaq poſteris manſiſſe,literis proditum eſt. Quæ ara ante Romulum religioſiſſima fuiſſe traditur,eamq ipſum Herculem Ioui inuentori,ſi amiſſas boues repperiſſet,dedicaſſe fama uulgauit. Hoc enim ſacrum Euander inſtituit primus poſt Marathonios, qui primi diuinos honores Herculi dedere: Potitiis & Pinariis, qui ex clariſſimis familiis ea loca incolebant,ad ſacrum adhibitis. Traditumq memoriæ eſt, Potitios ſacris præſto fuiſſe;& propiciato deo,extis ſolennibus depaſtos: Pinarios uero,extis adeſis, ad reliquam dapem ueniſſe. Inde inſtitutum manſiſſe, ne extis ſolennibus ueſcerentur in poſterum. ipſi que Potitii,eorum que poſteri, ab Euandro edocti,multis poſt tempeſtatibus antiſtites templi,ſacris & cæremoniis præfuere: donec ſublata Potitia gente,ſeruis publicis tradita ſunt. Appius enim Claudius cenſor,ſublato Potitiorum genere,cui ad aram maximam familiare id ſacerdotiũ fuit,ſeruis quos docuerat,ſacra delegauit. In quo id traditur mirum,ut triginta puberes,qui reliqui Potitiæ familiæ manſerant, cum omni ſtirpe intra annum extincti fuerint. Ipſe que Appius huius autor facinoris,ob hoc admiſſum in extremum uitæ exitium penè lapſus ſit: & ſiue caſu,ſiue conſilio deorum immortalium,luminibus orbatus,calamitoſam uitam egerit. Fuit autem hæc ara in Capitolio faucibus,iuxta Carmentalem portam & forum boarium. In qua proprium erat,ut iuuencus indomitus ſua Herculi uictima mactaretur: cui & Fauno,uiam profecturi, ſacrum facerent. In qua propria quædam huic aræ debita ſolẽnia,præter aliorum inſtituta manſere,quæ præterire non erat fas. Siquidem in ea prætor, aut pontifex qui rem diuinam facit,ſola lauro nec alia coronatur fronde. Cum que mulieribus adeſſe ſacris & rem diuinam facere omnibus ferè liceat, Herculis tamen ſacrificio adeſſe,uel exta tangere aut ueſci,aræ ue admouere manus,aut ſolennia uidere,religio non ſinebat. Et quum in ſacrificijs deorum,qui rem diuinam facit,capite operto numina adire, adorantes que ueſtem ad caput obducta ſacris intereſſe debeant: apud aram Herculis maximam,dum ſacra fiunt,dum que litatur,omnes capite aperto & inuelatos eſſe decet. In qua præter aliorum morem,nec lectiſternium fieri,nec puluinar ſuſcipi poterat: in quibus quoque ſactis ſeruatum legitur,ut ſedentes epulis ueſcantur ſolennibus, quum in cæteris ſtantes & ſaltabundi ueſci ſoleant. Cum que in omni precatione qui uota effundit ſacerdos, Veſtam & Ianum,alios que deos præſcriptis uerbis, & compoſito carmine aduocare ſolent: illos tamen qui ad aram maximam ſacrum faciunt,alium quàm Herculem deum aduocare non decebat: quippe cum in Herculis templum deorum nemo admittatur,neque alterius dei aram effigiem ue,ſicut in cæteris phanis uidere fas eſt,ita more tradito,ut mane ſimul & ueſpere ad aram maximam ſacrum fiat,quum in cæteris matutinũ tantummodo tempus hoſtiis immolandis dicatum ſit. Fuit que obſeruatum,ut ab eiuſmodi ſacris nedum ſerui & liberti,ſed & canis arceatur,ſicut ab arce Athenienſium,ubi Mineruæ,& à Delo ubi Dianæ templum fuit,arcebatur,quòd impurum & procax animal eſſet. Neque fas uiſum,ſacra Herculis qui libertatem impartiuit,qui que ex ſeruitute gentes exemit,niſi liberos attrectare. Quod Plateenſibus in uſu erat,ut dum manibus illorum qui pro Græciæ libertate ceciderant,parentant,& ſupremum exhibent officium,mancipia procul arceant. Cuius exemplo Coi rem diuinã Iunoni exhibentes,à ſolenni epulo ſeruos abegere. Traditũ uerò eſt,Rhodi,Lindi incolas nouo ritu Herculi immolare: nam maledictis ludibriiſq uerborum Herculi litant iunctis bobus. Si qd ue

Ara maxima Herculis.

Iupiter inuẽtor.
Marathonii.
Potitii.
Pinarii.

App. Claudii facinus.

Aræ Herculeæ locus.
Sacrificium.
Cęremõiæ ſolennes in ara maxia Herculis obſeruari ſolitæ.
De hoc ca. 19 huius lib.

Canis ſacris eiectus.

Plateenſes in parentationibus mãcipia arcebant.
Coi.
Lindorum ſacra maledica

ro honesti probiq; in sacrificio prolatum dictum'ue fuisset, tanq; ominosum spretæ reli
gionis crimen erat. Idē in sacris Eleusinis, quæ magna dicta sunt, factitatū comperimus,
Sacra Eleusina & Lença, maledica. in quibus mulieres mutuis probris cōuiciisq; se incessere, & maledictis solent conuici
ari. Et in festo quod Lenæum Athenienses uocant, fœda cōuicia per risum & iocum in
uicem poëtæ iactitant, & contumeliis se lacessunt. Apud Coos autem sacerdos mulie
bri uestе amictus, & mitra caput ornatus, Herculi sacrum facit, & uictimam cædit: sicut
Veneris sacrū in Attide. in Attide uiri ornatu muliebri, mulieres uirili, Veneri rem diuinam faciunt. Cui pſimi
Sacra alia & diuersa Herculis. le est, quod in Mutinini sacello, mulieres togis prætextatis uelatæ, Romæ sacrificāt, non
nulli coturnice, ut Phœnices: plericq; humana uictima, ut Carthaginēses, Hercule litāt.
Carthaginenſes. In Pātheo quoq; statis diebus in sacris Herculis mactabatur homo, fœdo facinore & p
niciali exēplo. Fuitq; literis proditum, ab ignauis uota Herculi & preces effusas nō ex
Ara uictoris Herculis, audiri, quod soli strenuo & puigili prosperos successus faceret, & propicius foret. Sed
præter hanc aram fuit alia Victoris Herculis in foro boario, qui triumphalis dictus est,
Ara Herculis custodis, cuius statua ab Euādro sacrata triumphi die, habitu triumphali ornabatur. Alia ad cir
cum maximum Cereris, & Herculis qui custos cognominatur, à Sylla ex prædicto Si
byllinorum carminum, ut multi autumant, erecta & constructa. Templum quoq; Her
Herculis tem plum. culi iuxta Tiberim mirabili structura olim fuisse legimus, in quo ex decimis sacrum fit,
Hercules uictor. ubi duæ aræ, exq; earum altera mulieres degustare, ex altera uiros tātum uesci fas erat.
Herculis ædes rotunda. Ad portam quoq; trigeminam Hercules Victoris cognomento fuit, atq; in eodem boa
Aedes Achillis. rio foro ædes Herculi rotunda præcipuæ admirationis, ad quam nec canes, nec muscas
Hercules oliuarius & cubans. ingredi opinio est, sicut Achillis ædem ante Borysthenē nulla ales ingreditur. Fuit præ
terea Hercules cognomento Oliuarius, & Hercules Cubans. Fuisse'q; Herculi & mu
Herculis & musarum ara communis. sis communem aram in circo Flaminio, à Fuluio Nobiliori ex censoria pecunia constru
ctam, mox à Martio Philippo Augusti tēpore sacratam fama uulgauit. Sed præter hæc
Temp. Hercu lis, à Iolao cō structum. templa, quæ in summa religiōe & cultu maximo fuere, fuit Hercules Conopios apud
Oetheos, ab Erythræis Hippotonos, à Celtis Ogmyos, ab alijs Alexicacos, quasi depul
for malorum cognominatus. Ferunt'q; templum Iolao nepoti ab Hercule cōstructum,
tantæ maiestatis incolis fuisse, ut si à solitis deficerent sacris, muti euaderent: rursus'q; sa
Hercu. cultus apud Persas, cra se perfecturos uouerent, in pristinam restitui sanitatem. Præcipuæ uero admiratio
nis apud Persas colitur Hercules in monte, cui nomen Sambulos, qui per quietem sacer
dotes monere dicitur, ut equos uenatui sistant ornatos: qui quum per nemora & saltus
diu uagati fuerint, nullo rectore, nocte redeunt ad stabula uacuis pharetris: mox omnes
Apud Atheni enſes, saltus feris confossis constratos reperiunt, ita ut multo uenatu incolæ detentur. Apud
Athenas uero Cynosarges templum Herculis, Gymnasium & Lucus, maximi nominis
Her. Ilienſib, inuisus, erant, quæ Philippus impotenti ira deuastauit, & incendit. Hoc etiā licet animaduerte
re, ab Ilienſibus Herculi sacra celebrari uetitum, quod Ilium Hercules olim depopula
Mulieres apd Thraces odio sæ uiris, tus esset, eum propterea odio prosequuti perniciali. Sicut apud Thraces, mulieres tan
to flagrarūt odio, quòd Orpheum discerptum à mulieribus dicerent, ut uiri uxoribus
Sic Venus a pud Lēnios, stigmata inurerent, in Orphei ultionem. Et Lemnij cum Vulcanum colant, quod apud
Et Achilles apud Tenedi os. eos enutritus foret, Venerem quod Marti se miscuisset, uelut adulteram adeo contem
pserunt, ut nemo illi sacrum faceret. Tenedij quoq; Achillem, quod Tenedum deuastas
Syracusani, Caucasij. set, ita infensum habuere, ut supplicio afficeretur, si quis restituto templo, Achillem no
minasset. Contrà uero Syracusanis Herculem promptum numen, & maximi cultus fu
isse, quod ope Proserpinæ Cerberū ex inferis eduxisse dicerent. Caucasii etiam produn
tur Herculem summis percolere honoribus, quòd Prometheum uinclis exoluisset: Io
ui & Mineruæ infensi, pleni persuasionis, tanquam Prometheo satisfaciant, quòd igni
feris sagittis aquilas & illorum nidos incendant, fœtus'que euastent & depopulentur.
Sibæ, Ferunt Sibas circa Indum, adeo Herculem uelut gēris autorem coluisse, ut pellibus ami
cirentur ut Hercules, clauas gererent, illas'que bobus & equis inurerent. Sicut Tyrij &
Tyrij, Gaditani. Gaditani, Herculem magni numinis instar habuere. Fuitq; memoriæ proditum, Hercu
Hercules plu res. lem non unum fuisse, sed plures. Nam præter Tyrinthium, etiam Argiuum, Thebanū,
Ioues 300. Orphei s, Libycū, Cretēsem & Aegyptium legimus. Deniq; Varro Hercules tres & quadragin
ta, ac Ioues trecentos enumerat. Cicero sex fuisse dicit. Græci uero Orpheos quinq; fe

cere, & Veneres quatuor. Sicut enim præstantissimos & summa prudentia uiros, Iouis filios, ut Aeacum & Minoa, & semideos qui à Ioue genus ducunt: ferociſſimos, Neptuni tanquam è mari genitos, ut Cyclopes & Læstrigones: monstrosos uero & ignobiles, è terra editos uetustas nuncupauit, ut Titium & Antæum: ita omnes qui uario & solerti ingenio, fortissimum aliquod facinus gessere, uel periculis subleuandis hominibus profuere, aut alicuius ingenuæ artis autor uel princeps foret, à maioribus Herculis nomina tulere. Sed quod de Libyco Hercule dictum est, meminisse oportet, quòd hic Libycus, Aegyptius nuncupatur, qui Nilo natus, Phrygias literas primus inuenisse & per manus posteris dedisse traditur.

Veneres quatuor
Iouis filij.
Neptuni.
Monstrosi.
Hercules qui appellati.
Hercules libycus.

Quo tempore primùm prætores creari cœpere, & quod ius, quæve illorum potestas fuerit.
Caput XV.

PRoditum memoriæ est, ab ortu urbis, ad annum ferè trecentesimum & nonagesimum, prætorem qui ius in urbe diceret, nullum Romæ extitisse. Fuerat enim hoc consulis munus, & illorum qui in summo erant magistratu, super iure controuerso respondere. Sed quia à iure dicundo, ingruente bellorum tumultu, persæpe eos auocari oportebat, prætore ac proprio magistratu, qui ius in urbe diceret, opus esse uisum fuit. Igitur quo tempore tribuni militum consulari potestate esse desiere, quum iam de consulibus ex plebe creandis magnis contentionibus agitari cœptum esset, eaq; res inuisa patribus infamisq; haberetur, neq; aliter sedari uideretur posse: tum primùm leniendæ multitudinis causa, ut consul etiam de plebe fieret, à patribus est impetratum, inuicemque ipsa plebs ut prætor unus ex patribus crearetur, qui ius in urbe redderet, haud dubiè assensit. Fuit enim is Spurius Furius Marci filius primùm prætor ex patribus, eiq; ut aliquibus honoris insignibus conspicuus foret, curulem sellam ut consuli dictatoriq;, & eadē auspicia esse uoluere. Nec diu apud patritios honos iste mansit. Nanq; haud diu post, Quintus Publius Philo primus de plebe, auersante senatu, prætor factus est: cōmunicataq; tam prætura, quàm consulatus cum plebe fuit. Sed cum prætores magis ex usu reipublicæ uiderentur, ita breui illorum numerus auctus fertur, profecto ut mirum sit, quam facilè coaluerint. Quippe latius propagato & aucto imperio, quo tempore Attilius Calatinus primo Punico bello dictator extra Italiam duxit exercitum, cum obire tantum munus solus non posset, duo prætores creati, exq; his alter urbanam, alter peregrinā iurisdictionē sortiti fuere. Et quia plerunq; usu ueniebat, ut urgentibus hinc inde hostibus, & multiplici bello ingruēte, ferro & armis decernendum foret, prætores sicut consules prouincias sortiri, hisq; & exercitibus cum imperio præesse cœpere, ibiq; non solum ius dicendo, sed armis imperitando imperium exercuere. Ipsis enim licet ad ius dicendum creatis, non tamen à belli cura uacatio dabatur. Qui tametsi in imperio essent, iura tamen prouinciæ sine decreto senatus, aut populi iussu mutare non poterant. Neq; diu post, primo Punico exacto bello, cum Galli trāsalpini in Italiam irrum perēt, quatuor prætores creati lege Bebia fuere: quæ iubebat, à ternis ad quaternos creari licere. Manſitq; hic numerus ad primum fere Macedonicum bellum, quibus & belli summa commissa fuit, illorumq; auspicijs egregiè res gestæ plerunque sunt. Tunc quoque additis prouincijs, & magno incremento rebus auctis, cum M. Cato Sardiniam obtineret, Siciliaq; & Hispania imperio accreuissent, magisq; indies ptores ex usu forent, illorum numerus auctus fertur, ut seni crearentur. Post temporum uero curricula quibus Cornelius Sylla rempublicam in dominationem uertit, cum plures de parricidijs, de sicarijs, de falsis leges tuliſſet, ut essent qui eas tuerentur, quatuor qui de criminibus inquirerent, ueteri numero adiecere, ita ut decē crearentur. mox Iulius Cæsar numerum ampliauit, nā præter hos annonæ & rei frumentariæ præfecit duos, ad inuehendos commeatus, qui frumentarij seu Cereales dicti: quibus ut ne quid commeatus frumentiq; urbi deesset, præuidere præcauereq; negociū erat. Et mox alios, qui ærarij curā agerent, adiecit. Diuus deinde Augustus sedecim expleuit numerū, tametsi præturæ candidatos duodecim ab Augusto editos, autores sint: quem numerum non excessurum Tiberius iureiurando firmauit. Demum diuus Claudius alios constituit, qui deficientium uoluntates tuerentur, & de fidei commissis ius dicerent, quos fidei commissarios uocauit: quo

Prætorum numerus auctus.
Sp. Furius primus prætor.
l. 2. §. deinde. ff. de ori. iur.
Prætor urbanus & peregrinus.
Prætores prouincias sortiti.
Prætores iiij.
Lex Bebia.
Prætores viij.
Prætores x.
Prætores xij.
Prætores xvj.
Prætoræ candidati xij.

Prętores decẽ & octo.

tempore ad decem & octo prætores, quod nunquam antea factum, excreuit numerus. Et quum pupillis tutores a conſulibus ante poſcerentur, Marcus Antoninus Philoſophus, omni doctrina homo eruditus, cuius pleraq; extant egregia facinora militaria, ut diligenti diſquiſitione tutores pupillis darentur, proprio magiſtratui eam curã demandauit, qui tutelaris dictus eſt. Denique nullo præfinito numero tot fuere, quot expedire reipublicæ uiſi ſunt: quod lege prætoria cauebatur, cuius uerba ſubieci: IVRIS diſceptator q priuata iudicet, iudicari ue iubeat, prætor eſto: iuris ciuilis cuſtos eſto: huic potestati parento: quotcũq; ſenatus creuerit, populusq; iuſſerit, tot ſunto. & infra. Quam lata autem in iure dicundo prætorum iuriſdictio fuerit, multis documentis oſtenditur. Nam & bonorum poſſeſſionem dare, & ad defuncti bona hæredem admittere: nõnunq; ius conſtituere, & uetus abrogare poterat: ſeruos manumittere, iudices delegare, tutores pupillis minime inuiſos conſtituere, dolo uel metu lapſis, aut ui deiectis ſubuenire, de fide, de'que iureiurando: tutelæ, mandati, pro ſocio, fiduciæ: de'q; empto, uendito, locato, conducto ius dicere, ſuæ cognitionis erat. Læſos quoque immatura ætate uel ſexu, in integrum reſtituere: edicta proponere, legem ad populum ferre: ne' ue probitas aut innocẽtia fraudi cuiquam eſſet, cauere debebat.

Prætorum in iure dicundo iuriſdictio quàm lata fuerit.

Idq; in tabulis dealbatis, quæ albũ prætoris dicebantur. In auth. de litigioſis. § Iubemus. col. 8. quorſum etiam ſpectat locus, ſi quis album prætoris corrupiſſet &c. Hæc lac. Omphalius.

Quinetiam ferias concipere, ludis præeſſe, quadrigis emittendis ſignum dare, aquæductuum curam gerere, ædem dedicare, de geſtis cuiuſq; magiſtratus diſquerere, duũmuiros & decemuiros creare, bonis interdicere: quæq; ad diſciplinam publicam pertinerent, curare & proſpicere: tum criminoſos reos facere, officij prætoris erat. Rei autem criminis fiebãt, ut accuſator criminoſum in ius ducat, & apud prætorem reum agat, his uerbis: Aio te prouinciam depeculatum fuiſſe, aut crimẽ aliquod admiſiſſe. Tunc ſi reus tacuiſſet, tanq; in conuictum lis dabat: ſi uero eſſet inficiatus, in quirendo crimini præfixo die, à prætore accuſatio conſtituebatur, & tunc in reum, ut noxam cuius arguebatur, dilueret, lege agebatur. Deniq; illud receptũ eſt, abſentibus conſulibus & in prouinciam profectis, habendi ſenatus prætori Romæ ius fuiſſe, comitijſq; præſidẽdi, de rebus quæ ad rempublicam pertinent, conſultandi, urbi præeſſendi, atq; idem ferè iuris quod conſules habere, nulla controuerſia eſt. Nec me præterit, memoriæ datum eſſe, non modo ſuper priuatorum cauſis, ſed inferiorum quoq; magiſtratuum, uidelicet quæſtorum & ædilium, prætori more priſco ius dicere licere. Itaq; tam plebeios & humiles, q̃ ædiles & quæſtores, reliquosq; magiſtratus, qui nec uocationẽ, nec prehenſionem habent, apud prætorem in ius uocare cuiuis poteſtas eſt: quos in uincla duci iubere, pro imperio & poteſtate & legitimis pœnis afficere poterat. Fertur quoq; Octauius Auguſtus hoc munus prætori urbano dediſſe, ut popularium litigatorum appellationes cognoſceret, pro uincialium uero cognitionem conſularibus uiris ipſe delegaret. Si tamen ipſi prætores prauè quid deliquiſſent, ex conſulto ſenatus nonnunq; prætura deiecti fuere. Nam & P. Lentulus prætor & alij magnis criminibus circũuenti, abdicato magiſtratu, de gradu exturbati, male adminiſtrati muneris pœnas dedere. Moris præterea fuit, ut ſicut dictatores magiſtros equitum, conſules ſub ſe legatos habebant, qui eorum uices gerere, & quoties oporteret, munia obire poſſent: ſic prætores quæſtorum ope niterẽtur. Itaq; prætores quæſtoribus parentis affectu, & coniunctiſſimorum loco eſſe, ueruſti iuris fuit. Tametſi prætores ſicut conſules non modo quæſtorem, ſed legatum unum pluresue in prouincia habuiſſe, ipſiſq; quoties abeſſent, legionum & exercitus curam demandaſſe, compertum ſit. Illud quoq; nõ ab re fuerit meminiſſe, prætorem urbanum plus decem continuis diebus Roma abeſſe non licere: ipſiſq; nõ duodecim, ſicut conſuli, ſed ut inferior magiſtratus notaretur, ſex tantummodo lictores cũ faſcib⁹ Romæ: in prouincia uero ſibi decreta pro maieſtate imperij, etiam cum ſecuribus præire. Paulum tamẽ Aemylium cum prætor in Hiberos duceret, cũ duodecim lictoribus præturã geſſiſſe autores tradunt. Credo equidẽ, ut dignitas conſularis adiũcta prætoriæ uideret, utq; plus maieſtatis ineſſet, ideo duodecim lictores pter pſcriptũ, Aemyliũ in prouincia habere ſenatũ uoluiſſe. Fuitq; aĩaduerſum, prætorio uiro & q fuiſſet prætura functus, toga ptexta uti licere; eundẽq; Aemyliũ non in purpura modò prætexta, ſed trabea cãdida & miniſtris

Rei criminis quomodo fiebant.

Prętoris potestas abſentib⁹ conſulibus.

Prætor etiam minorib⁹ magiſtratib⁹ ius dicebat.

Prætores de gradu deiecti

Ordo magiſtratuũ Ro.

Quęſtores ptorum uicarij

Prætori urbano pl⁹ decẽ diebꝰ urbi abeſſe nõ licebat.

Lictores prętoris.

Toga ptexta prætorum.

dealbatis,atque in equo albo præturam gessisse. Neque prætermittam,nomen prætoris et munus non Romæ tantum,sed apud Latinos populos & Siculos,atque in Samnio, & Campanos,exterasq; gentes præcipuum fuisse. Nanq; Aegyptijs loco censoris erat,cui portoria exigendi munus impendebat. Achæis bini prætores longo tempore imperitarunt,mox unũ accepe. Apud Macedones,Sagũtinos & Syracusanos,domi foris q; iura dabant:in quo magistratu cum esset Dionysius,gradum ad tyrannidẽ fecit. Apud Thebanos summam imperij tenebant,sicut fuit Epaminundas:& nisi præsente eo,magistratus eligi nequibant. Sardiũ prætor de bellis consultabat,& fœdera inibat. Aetolis,cum de bello aut quouis negocio senatum consuluissent,dicendæ sententiæ ius non habebat. Epirotis & Athenienſibus prætor,Themotheta,& belli dux,singulis annis sortitò creabantur. Is autem si quando bella mouenda, & armis decernendum foret, militum delectus habere,legionesq; & turmas conscribere solebat,quam præturam Nicias cum Periclea aliquando gessisse fertur. Nonnunquam Athenienses decem prætores militiæ præfecere,qui per uices castris & legionibus imperitarunt. In quo magistratu cũ esset Aristides,Milciadi cessit,ne in pugna Marathonia aduersus Datym Darij præfectum,in discrimen ueniret,quum multitudine prætorum,patriæ discrimen impenderet. Prætoris dignitas apud exteras gentes.

Locus ex Ciceronis oratione pro Milone,quando delicta non consummata,ac si perfecta fuissent,puniri debeant. *Caput XVI.*

CVM Ciceronis orationem,quam pro Milone magna cura & summo ingenio elaboratam,in senatu dixit multo cum uerborum pondere & nitore, quandoque legeremus:in qua ad exaggerandam inuidiam,Clodij seruũ in æde Castoris cum sica,ut Pompeium trucidaret,deprehensum dicit,in hæc uerba ipsum loquutum offendimus:Nisi quia res perfecta non est, ideo punienda non fuit: quasi exitus rerum,non hominum consilia,legibus uindicentur. Minus dolendum fuit, re non perfecta,sed tamen puniendum certe nihilominus. Hactenus Cicero. An semper,inq; omni negocio,praua hominum consilia, quæ exitum sortita non sunt,perinde legibus uindicanda sint,ac si cogitatum facinus esset admissum, in congressu æqualium tunc me præsente quærebatur. Vt si quis cum telo hominis occidendi causa deprehensus,ipsum non occiderit:uel qui uenenum parauit,hominem non necauerit:an tanquam necem intulerit,perinde mulctandus & coercendus pœna sit. Rursus, si extra cogitationis fines peccatum non excessit, ut quia mente conscelerata quis agitat facinus, illudq; adhuc opere non inceptauit,neq; actu exequutus est,an nihilominus pari supplicio afficiendus fuerit. Et quantum intelligi ex ueterum monumentis dabatur,distingui oportere putant: ut si homo magnum aliquod scelus,aut extremum facinus patrare inceptat, ut quia deorũ templa funestis facibus incendere,phana depeculari,sacra prophanare,patriam,parentes,Lares,focosq; hostibus prodere,necem parenti aut principi parat, aut eiusmodi damnata crimina,in quibus magna calamitas,aut fœdum exitium futurum est, proculdubio leges inceptũ facinus,ac si consummatum esset,puniri uoluerũt:nec solum autores sceleris,sed facinoris conscios. Nõ enim secus censuere eum qui tam atrox dirum ue facinus moliri ausus fuit,quiq; ad tam exitiale scelus animũ induxit, perinde affici oportere,ac si illud opere cõsummasset. Idq; exemplis patere, quod lex Iulia in mœchos animaduertit,ac fures & proditores æquè punit,qui adulterium furtum ue patrarunt,q̃ q id inceptarunt,etsi crimen non perfecerunt. Ideo Græcis lege cauetur,ut tyrannorum filij uelut facinoris conscij,parentũ crimina luant, & haud secus morte exilioq; mulctentur,fœdaq; in eos exẽpla iræ inuidiæq; exerceantur,tametsi Romana lege caueatur secus,quod in leuioris noxæ criminibus,& ubi non est tanta sceleris magnitudo, aliter statutũ est. Tunc enim delinquentes peccato nondũ absoluto, non usq; adeo criminibus obnoxij fiunt,nec sceleri ita se obligant,ac si opere exequutum esset. Sed prætoris arbitratu pœna modò maiore,modò minore, pro noxa,& quoad usq; ad facinus progressum fuerit,puniri oportet:ut nec à pœna immunes fiant,nec tam seuera legum disciplina,q̃ qui effecere,puniantur. Idq; Ciceronem sentire nunc arbitrari,quũ legibus hoim consilia,non euẽta rerum,uindicari dicit:ut quia immanissimo reatu obnoxius fuit, qui cum sica Pompeij trucidandi causa deprensus fuerat,in quo totius reip. salus & maiestas im Græcorum lex.

perñ piclitabatur, haud dubiè pœna deteſtabili dignus erat, tametſi illud non conſummaſſet, tanq̃ eo caſu foret, quo hoĩm cõſilia incepta, ac ſi exitũ ſortita fuiſſent, pœna coercent. Non ſic autẽ, ubi cogitationis fines crimen non exceſſit. Tunc em̃ cogitato, necdum incepto facinore, quia intra cordis arcanum facinus retinetur, neq; ſatis apparet nequitia, quoad uſq; deducta eſt, etſi Deo obnoxius fiat, qui ſcelus, q̃uis minimum, animo p̃ſumit; tamen crimẽ cõceptum aut cogitatũ facinus, legibus pœnã nõ meret: q̃ppe uoluntates (ut Cato inquit) neq; legibus, neq; pœnis ſiunt obnoxiæ. Huc perꝑtinet illud Iuuenalis: Nam ſcelus intra ſe tacitus qui cogitat ullum, Facti crimen habet: ſcilicet Deo obnoxium inuiſumq; fieri, qui læſa conſcientia, infandum facinus animo agitauit.

Iuuenalis.

Quòd Theophraſtus ſenſit, quibuſdam uiperarum morſibus tibicines mederi, probatum experimentum. Caput XVII.

THeophraſtus philoſoph⁹ præſtabili uir ſapiẽtia, Academiæ poſt Ariſtotelem ſucceſſor, in rebus phyſicis & mathematicis magna doctrina & æſtimatiõe fuit, eum literis mãdaſſe accepimus, quibuſdam uiperarum morſibus, cantus tibiarum aut fidicinum, atq; alia organa artis muſicæ modulatè adhibita, aptiſſime mederi. quod & Aſclepiades medicus literis prodidit, qui phreneticos mente imminuta & ualetudine animi affectos, nulla re magis quàm ſymphonia & uocum cõcentu ac modulis reſipiſcere, & ſanitati reſtitui cenſuit. Fertur quoque Iſmenias Thebanus plures Bœotiorum iſchiadicos, & coxendicum dolore laborantes, incentione tibiæ bonæ ualetudini reſtituiſſe. Tanta hominis naturæ cum harmonia cõſenſio eſt. Quod cum credi uix poſſet, nuper id nobis quum caſu ad id incideremus, pro explorato & comperto fuit. Siquidem tarantula, id eſt, phalangio percuſſos, quos uulgo tarantatos dicunt, haud aliter ex ancipiti morbo conualeſcere uidimus, quàm ſi tibicen uel cithariſta iuxta eos diuerſos modulos incinat, ut pro ueneni qualitate, ita harmonia & audiendi illecebra capti, uenenum illud uel ex intimo corpore dilapſum effundant, aut ſenſim per uenas diffuſum dilabatur. Tarantula enim aranei genus eſt, dirũ animal, tactu peſtiles. eam ſi caſu ſpectes, futilem & ſine noxa putabis, & ſane reliquo anni tempore mínime pernicioſa aut exitialis, uix aliquid neruorũ aut uirium ad nocendum habet. Cum uero æſtu anni flagrantiſſimo, aſſiduo ſole Apuliæ campos, ubi peculiare hoc malum exiſtit, torreri certum eſt, tum maxime ſeu affiatu noxio, ſeu æſtu accenſa, morſu uirulento peſtiferam perniciem affert: cui tanta malo uis eſt, ut quemcunq; morſu percuſſerit, niſi celeri remedio ſuccurratur, aut ſtupor exitialis primo, deinde certa nex ſubſequatur neceſſe eſt: aut ſi qui forte uitæ damnum euaſerint, ueluti abalienati mente & ſemiuiui, continuo ſtupore & hebeti ſenſu oculorum aurium q̃ affecti, uitam miſerabilẽ ægerrime ducant. Huic peſti & tam præſenti malo, quantum prouideri humana diligentia ualuit, unum hoc ſalubri remedio eſſe compertum eſt, ſi protinus tibicen aut cithariſta uarios concinat modos: tunc em̃ morbo eiuſmodi percuſſus, q moribũdus, & ſermonis & oculorũ ſenſus amiſerat, quíq; nec ingredi, nec fari, neq; aliquo ſenſu frui ualuerat, mox ubi tibiam aut citharam admotam propius audit, illo miti ſono & cõcentu captus & demulſus, uelut è graui ſomno excitus, oculos attollit parumper, mox ſe in pedes erigit, ac ſeſe recipiens, paulatim pro modulo & pulſu ſonorum, ſeruata pſallendi lege ingreditur: tunc enim inaugeſcẽte ſono, quaſi permulſis animis & confirmatis, exultabundus maximo niſu atq; impetu, inſaltus geſt⁹q;, nec indecoros, neq; à pulſu citharæ diſſonos erumpit: ita ut etiam rudes & ignaui, pſallendi modos docti in ludo uideantur. Memoria repeto, dum per loca illa diutino ſitu ſqualida, & ardore ſolis feruentia cum aliquot comitib⁹ iter intenderẽ, undiq; oppida & uicos, alia tympanis, nonnulla fiſtulis pleraq; tibicine circunſonantia adiſſe: cuius rei cauſam quærẽtibus nobis relatum eſt, tarantulæ morbo affectos undiq; per oppida curari. Cũq; eius rei gratia in pagũ quẽdam diuertemus, inuenim⁹ adoleſcentẽ morbo eiuſmodi affectum, q uelut repẽtino furore ictus & mẽte abalienat⁹, corporis motu nõ indecoro & manuũ pedũq; geſtib⁹ ad tympanũ pſallebat non incõcinniter, utq; uehemẽtius modos acciperet, quaſi illo pulſu demulceri animus & leniri dolor uideret, ſenſim & placide aures tympano admouere, mox caput, manus et pedes crebro motu cõcutere, et demũ in ſaltũ ſe attollere uidebam⁹. Quæ res quũ

Phrenetici uocum cõcentu reſipiſcunt

Tarantati.

Tarantula.

ludo & risu prorsus digna uisa foret, interim is qui tympanũ pulsabat, sonitu parumper intermisso, pausam fecit. Atq; illum morbo affectum, ubi præcentio illa quieuit, uelut attonitum, stupentíq; similem, repente animo linqui, & omni sensu destitui cernimus. Rursus resumpto tympano, ubi primum modulos audiuit, pristinas illum uires resumere, & acrius in choreas insurgere spectabamus. Creditum est, quod à uero non abhorret, uim illam ueneni uirulento morsu & sanie conceptam, harmonia & uocum concentu, per totum corpus diffundi, atq; inde fato nescio quo, dilabi & exinaniri. Ideo illos qui morbo eiusmodi laborarunt, siquid reliquiarum residuum fuit, quod penitus curatum non sit, si quando sono extrinsecus uel concentu illoꝛ aures affici contigerit, ueluti mente consternatos, toto corpore & animo concuti, ac manibus pedibusq; gestire compertum est, donec uis illa tabifica penitus extincta fuerit. Nos etiam quædam aranearũ genera & scorpionũ, præcipuè apud Albanos & Hiberos gigni, literis mandatum legimus, lœtiferi morsus, quibus affectos homines tam dira inficiunt tabe, ut quosdã ridendo, nonnullos flendo, alios diuerso animorum habitu, mortem oppetere compellant. Illud tamen proditũ memoriæ est, in Arabia uiperas minus esse lœtales, nec morsus lœtiferi, q̃ odoratis depastæ, uirulentæ non sunt. In Phœnicia uero & omni Aphricæ tractu, truculentiores, & uel solo halitu afferre necẽ: & in Syria angues ne lacessitos quidẽ, Syros attingere: in peregrinos autẽ, ictu perniciali iras acuere. Contrà uero, in Altenio Cariæ mõte scorpiones aduenis innocuos esse: incolis uero, pniciosos & infestos.

Araneæ & scorpiones apud Albanos & Hiberos.
Viperæ in Arabia.
In Phœnicia & Aphricæ tractu.
In Syria.
In Altenio monte.

Qui uici, uiæ, uel cliui præcipui Romæ fuerint, & unde nomina originis sumpserint.

Caput XVIII.

ADuerti sæpe animum, sicut fora, ita & uicos urbis præcipuos, partim à condi-toribus, nonnunquam ex uarijs euẽtis nomina sumpsisse: plerunq; qui loca urbis incoluere, ad posteros denominationes ex suis nominib⁹ transmisere. Thuscum uicum ideo dictum ferunt, q̃ quum Porsenna rex urbi castra admouisset hostiliter, & repẽtinas incursiones faceret, neq; ut admitteretur efficere quisset, re infecta inde discedens, contra Aricinos admouit copias: unoq; prælio fusi Hetrusci, lassitudine & uulneribus saucij Romam petiere: ubi maiore cura habiti & culti in calamitate, amore urbis, locum quem incolerent petiere, quibus in urbe datus est, quem Thuscum uicum appellarunt. Sunt qui credant, Cælium Iubenium Hetruscum bello egregium, cum expedita manu Romulo contra Latinos præsidio uenisse: cumq; in monte Cælio loca editiora tenuisset, post Cælij obitum, nequid moliri possent, in æqua deducti, infima urbis coluisse, à quibus Thusco uico, ut ait Varro, nomen datum. Ea autem fuere inter Capitolium & palatium loca iuxta comitium stadiorum ferme quatuor, prope Velabrum, quantum à foro ad circum maximum latitudinis est. Ex uico enim Thusco & Velabro per boarium forum in cliuum publicum flectebatur, atq; in ædem Iunonis reginæ, ibiq; ædem Vertũni fuisse autores tradunt, qui deus instar magni numinis apud Thuscos, & multo in honore fuit. In capite enim uici Thusci, inter circum maximum & Auentinum, Argiletum & sepulchrum Argi uisebatur. Patritij autem uici nomen dictum accepimus, quòd regnante Seruio Tullio, quum timor incessisset patres, ne quid Romana nobilitas moliretur, locus in urbe semotus, quem incolerent, datus fuit, quem patritium, quòd ea loca patritij tenerent, uocatum ferunt. Præter quem fuit angiportus patritius ad ædem Dianæ: ad quam uiros ingredi religio non finit. Cyprium uero dictum autumant, quod quum Sabini locum insedissent, boni ominis causa Cyprium, hoc est, bonum nuncuparunt, cui postea propter Tulliæ inhumanum scelus, quòd infando facinore carpentum supra defuncti patris corpus egerat, Scelerati dixere nomen. Ex summo enim Cyprio uico eunti dextra in Vrbicum flectebatur: inde ad Exquilias iter erat. Sic uicus Aphricus, quòd in eo ex Aphrica diuertebant hospites, quíq; obsides dati erant, denominari cœpit. Et Fregellæ, quòd ea loca Fregeæ ciuitatis hospites incolerẽt, lugarium uero dixere ab ara Iunonis iugæ, quæ præcipuo ibi honore colebatur. Iunonem enim iugã uocant, quòd iungere matrimonia & nuptijs præesse putarunt. Hunc iugarium in infimo Capitolini montis prope Aequimelium & templũ Fortunæ fuisse, iuxta ædes matris magnæ, indubia argumenta sunt: q̃bus in locis etiã Opis & Mineruæ

Thuscus uic⁹

Cliu⁹ public⁹
Aedes Iunonis & Vertumni.
Argiletum.
Vic⁹ patrici⁹.
Angiportus patricius.
Cypri⁹ uic⁹.

De hoc cap. VI. huiꝰ libr.

Vicus Vrbic⁹.
Vicus Aphricus.
Vicus Fregellæ.
Vicus iugarius.

Vicus sobrius

ædes erant. Sobrium autem uicum, uel ꝙ nulla ibi caupona foret, aut uinaria officina: uel quia lacte, non uino Mercurio litabatur, nomen uendicasse Pompeius autor est. Vi

Longus uicus.

cus uero longus, sicut uia lata à latitudine, sic à longitudine nomen fecit. In eo enim Fe

Febrisphanũ.

bris phanum, & ara Pudicitiæ plebeiæ, quam Virginia Auli filia nupta plebeio, tẽplo

Ara pudicitię plebeiæ & patritiæ,

sacrauit, esse tradũtur. Nanꝙ aliam patritiæ Pudicitiæ ad ædem Herculis rotundam in foro boario fuisse uulgatissimum est. Cuius Pudicitiæ signum præter quam ab ea quæ uni nupsisset, castissima matrona attingi, aut in æde litari nulli permissum fuit. In uia ue

Via lata. Cliuus Capitolinus.

ro lata, lacus Ganymedis, Solisꝙ & Spei, ac Fortunæ tẽpla in magno fuere cultu. Præter quos erat cliuus Capitolinus, ex quo ad æqua urbis ex Capitolio descẽsus patuit, iuxta quem Saturni & Concordiæ templa, haud longè ab æde Iunonis monetæ; & alter

Cliuus publicius.

Publicus seu Publicius à Publicijs ædilibus, qui locũ statuerunt, uel ꝙ publica impensa constratus foret, sicut uia publica, sita apparent. Perꝙ hunc cliuum publicum ad Vela brum, & boarium ac piscarium forum ex Capitolio atꝙ arce descensum patuisse, & in

Cliuus urbicus, Fagutal,

de in Exquilias iter esse tradunt. Nam cliuum urbicum, iuxta quem Seruius Tullius ha bitauit, & publicum uicum, ad quem lacus Fagutalis, Fagutalꝙ Iouis sacellum, in quo fagus arbor sacra uisebatur, pariter in Exquilijs fuisse proditum est. Fuit quoꝙ cliuus proximus non incelebris, ad quem florales ludi celebrati plerunꝙ sunt, & uicus Cosco

Vicus Coscõnius.

nius & Histrius, qui, ut multi autumant, à conditoribus nomen uendicarunt. In hoc uico Histrio, secundo Punico bello aquarum magnam uim erupisse, T. Liuius memorat.

Vicus sandaliarius.

Legimus quoꝙ Sandaliarium uicum ab Apolline Sandaliario, cuius effigiem ornatã sandalio, quod est calceamenti genus, in quarta urbis regione autores ponunt. Sicut in sexta regione malum punicum fuisse memorant, & ad Capita bubula, ad Pirum & Scalas anularias. Sed quod de uicis, idem de uijs dictum accepimus. Nam Carinas à Cerio

Viæ Carinæ, Via Suburra,

ne dictas Varro significat, iuxta quas templum Telluris & Pompeij domus. Hæ enim & Suburra celebres & primæ uiarum habitæ. Hanc uerò ab agro Succussano, uel quod

Via Sacra.

sub muto Carinarum foret, denominari tradunt. Post quas uia sacra non minoris celebritatis & famæ adnominatur: siquidem per eam frequens in Capitolium iter erat, per quam triumphalis pompa, captiua præda, & hostium spolia, subactis gentibus & nationibus domitis, solenni apparatu triumphi die procedebant: eamꝙ sacram nuncupari, ꝙ inter Romulum & Tatium ictum in ea fœdus fuisse tradunt. Quanuis in comitio in

Sacra cur dicta.

Comitium.

ter Romanos & Sabinos percussum fœdus, atꝙ ideo à conuentu comitium ueteres appellasse contendant. Nonnulli ꝙ per eam sacra in arcem quotquot mensibus deferri, indeꝙ augures captare auguria solerent, dici opinati sunt. Cuius cognomẽti etiam Athe

Via sacra apud Athenienses, et Mylasas.

nis uiã fuisse legimus, ꝙ Eleusina sacra in ea peragerent. Et alia Mylasæ in Caria eiusdẽ nominis proditur, ab urbe ad Iouis templum stadijs sexaginta, per quã sacrorum pompa ferebatur. Inter uicos autem Athenis præcipuæ dignationis Melita, ubi Phocionis

Via Melita.

ædes erant, & Achæis Colonides memorantur. Hæc quidem sacra Romæ à Carinis ori

Via Colonides. Cloeliæ statua.

tur, & ab Streniæ sacello, ubi statua Cloeliæ uirginis insidens equo, ibiꝙ ad ædes Larium, & demum ad Scauri ædes procedebant, ubi templum Cluacinæ Veneris sitũ me

Cluacinæ Veneris tẽplũ.

morant fuisse, ꝙ inibi Sabinæ mulieres infestas acies, & usꝙ accensum prælijũ inter Romanos Sabinosꝙ diremissent. Cluere enim antiqui pugnare dixerunt. In eu quoꝙ regia

Cluo.

fuit, ubi Ancus Martius primo, & post aliquot tempestates, Iulius Cæsar habitasse fertur. Ibiꝙ Fabius fornix arcus marmoreus à Fabio censore extructus, qui quõdam de uictis Allobrogibus triumphauit: & haud procul Calphurnius fornix, apud quẽ C. Grac

Fabi⁹ fornix

Calphurni⁹ fornix.

chus fragmento subsellij ictus occubuit. Præter quas fuit uia fornicata in campo, ubi fla

Via fornicata.

minia & septa fuere. Exquilinam uero & Cælimontanã, ꝙ in Cælium & Exquilinum montem ferrent, denominari ferè uulgatissimũ est. Septa uero, frequentia fuere in Mar

Via Exquilina.

Via Cęlimontana.

tio campo loca, quibus olim Ouilia nomen, tabulatis cincta. Aeuo mox succedẽte, sumptu magnifico & excellenti cultu marmorea facta, quæ excelsas porticus & ingentes ambulationes accepêre: in quibus populus ad comitia frequens conuenire, & de dandis honoribus, deꝙ repub. decernere solebant, ibiꝙ res censu & extimatione dignæ, & quæ magno parantur, uenales exponi. De noua autem uia, ꝙ supra ædem Vestæ, iuncta Romano foro & Velabro fuerit, quodꝙ ex Velabro ad eam iter esset, ibiꝙ ante aduentum

Septa.

Ouilia,

Via noua,

Gallorum, Gallos primum aduentare auditum sit. Propterea q̃ Aĩ dei aram, & Allocutionis templum illic à Furio Camillo extructum diu mansisse, à multis scriptum & memoratum est.

Aĩ ara. Allocutionis templum.

In quibus membris in homine insit religio quædam, propter quam illa sanctè coli debeant & obseruari. Caput XIX.

QVibusdam membris in homine religionem inesse, eaq̃ sanctè obseruari & coli decere, multi arbitrati sunt. Siquidem in capite hominis tanquam in arce, ubi mẽs & sedes animæ creditur esse, quæ pars longè sanctissima homini est, quòd inde originem sumunt sensus & nerui, religio & quoddam numen inesse fertur. Ideo si quem reuerebantur ueteres, aut honore dignum putabant, ad omnẽ occursum caput reuelare & assurgere, ac de uia decedere solebant, scilicet existimantes, nudo & aperto capite in exhibendis honoribus esse oportere, ueluti omnia nostra patefaciamus: credo etiam ualetudinis causa, ut Varro significat, quod ad fidem proxime accedit, detecta enim capita, contra uim algoris caloris'ue haud dubie firmiora esse, & ad ualetudinem mire proficere multi censuere. Ideo Aegyptĩ, quod detecto sunt capite, habentur firmiores: Persæ uero, quod cum mitra & pileo, debiliores, adeo ut leui ictu offendantur capita. Hinc Hannibal, diuus Iulius, & alĩ summi duces, detecto semper capite, seu sol, seu imber esset, uelut contra frigora tempestatesq̃ obdurato, incessere. Massinissa quoq̃ Numidiæ rex, nullo frigore aut imbri adduci potuit, ut caput tegeret. Quod de Hadriano & Seuero principe traditur, tantæ firmitatis fuisse, ut hyeme sæua & gelida per niues & frigora aperto capite incesserit semper. In quo quidem id longe præstantissimum fuit, suis nominibus quenq̃ uenerari & salutare, salutantibusq̃ reddere salutem. Ideo nomẽclatorem, qui nomina suggereret, iuxta ueteres habuere. Si autem nomen non succurreret, illum honoris causa dominum appellabant. Græci uero nõ proprio, sed officĩ nomine aut muneris quod gerebat, salutare, religiosius putarũt. Defunctis uero corpus exanime, aut urnã tangere, uenerationis signũ erat. Si qui tamẽ præcipua dignitate & honoribus fulgerent, illos proprijs salutare nominibus, haud decorum uidebatur. Fertur tamen Alexander Macedo postq̃, profligato Dareo, Magnus est cognominatus, nulli nisi Antipatro & Phocioni literis dedisse salutem. Et Demetrius præter se & Antigonũ patrem, regẽ nec nominasse quenq̃, nec salutasse. Nero quoq̃ Cæsar nedum salute, sed ne resalutatione quidẽ aliquem impartiuit. Crassus contrà: nã infimi ordinis singulos proprijs nominibus resalutauit. Reges Numidarum pro maiestate habent, nulli mortalium impartiri osculum, nec salutẽ. Pyrrhus uero in salutatione literarum, adulterinas Lysimachi literas deprehendit: nam quũ Ptolemæus Pyrrhũ epistolis filium salutaret, in adulterinis quas Ptolemæi nomine Lysimachus destinarat, regẽ nuncupauit. Tigranes aũt, quod à Lucullo non rex regũ salutaretur, quasi coarguẽs imperitiam suã, ipsum pari modo retaxauit. Nanq̃ ad eũ ut imperatorẽ scribere consumaci epistola recusauit. Cui haud absimile est, quod Menecrates Iupiter cognominatus, cũ literas ab Agesilao hoc tenore accepisset, Menecrati rex Agesilaꝰ felicitatẽ, quasi conuicio affectus foret, rescripsit, Menecrates rex Agesilao sanitatẽ. Dareo quoq̃, quũ se regẽ ascripsisset, neq̃ idẽ nominis Alexandro impartisset, Alexander rescripsit, ut de cætero meminisset se nõ tantũ regi, sed & suo scribere. Cassander uero quũ omnibus in bellis & epistolis rex salutaretur, tantæ moderationis fuit, ut nunq̃ sibi regium usurparit nomẽ: sicut Porus Indoꝝ rex ab Alexandro uictus, in posteꝝ nunq̃ se regem appellari sustinuit. Contra Perses Philippi filius, quũ rebꝰ deploratis & euerso regno supplex ad consulẽ scriberet, tanq̃ in altiore fastigio positus, se regẽ ascribere nõ dubitauit. Inter cæteros proditur Hannibal eò insolentiæ processisse post uictoriã ad Cannas, ut nulli ciuiũ suoꝝ nisi p interpretẽ, responsum aut salutẽ dederit. Et Pallas Claudĩ libertus, eius proteruiæ fuisse, ut nõ modò nulli ministroꝝ salutẽ impartiuerit, sed ne uocẽ quidem cũ familiari cõmunicarit. Fertur tñ Sapor Persaꝝ rex, quum ad Constantium scriberet imperatorem, Solis & Lunæ se fratrem dixisse. Et Artaxerxes quum minacibus literis urbium excidia, uastationes agrorum, cædes & incẽdia Lacedæmoniis intermina-

Religio in capite.

Capite reuelato assurgere & de uia decedere.

Capite aperto esse salubre.

Suo nomine salutare.

Nomẽclator.

Officĩ aut muneris nomine salutare

Defunctorũ corpus aut urnam tangere.

Salutationes Alexander.

Demetrius.

Nero.

Crassus.

Reg. Numid.

Pyrrhus.

Tigranes.

Menecrates.

Darius.

Cassander.

Porus.

Perses.

Hannibal.

Pallas.

Sapor.

Laconũ breuiloquentia,

retur: Spartanos Laconico more unico uerbo respondisse, scilicet, ut faceret. Cui haud absimile est, quod quum Lysander post multiplicia bella ad ephoros scripsisset, Captæ sunt Athenæ: ephori suo more paucissimis responderunt, Sat est capi. Philippo quoq; Macedonum regi, iniqua postulanti, Lacedæmonij rescripserũt, his tantum uerbis, πρὸς οὖ ἡμῖν ἔγραψας, οὐκ: de eo quod ad nos scripsisti, non. Sicut iterum quum spartanos fines ingressus, quæsiuisset, utrum uellent amicum an hostem se uenire: idem rescripserunt, οὐδέτερον, id est, neutrum. In qua quidem re Athenienſium moderatio adnotanda succurrit, qui quum Philippi hostis literas, quas ad Olympiadem scripserat, intercepissent, eas inuiolatas reddiderunt, ne thori genialis & secreta coniugij panderent. Verum aliter quum dijs immortalibus honores dabant, fieri seruatum est. Tunc enim capite operto & uelato, sacra facere & numina adire mos erat: ut deorum honores lõgè dispares ab his q dantur hominibus, magnamq; in eo uim diuinitatis ostenderent, quũ semoto uisu à rerum conspectu, religiose & uenerabundi diuina perageret. Ideo in sacris uelare caput, & ueste operiri, antiqui moris fuit. Regum quoq; capita insigni fascia ornari, sicut imperatorum aurea corona uel lauro: quoniã ea pars corporis sanctior in homine est, propterea ibi insigne honorũ & diadema esse uoluerunt. Persarum mos erat, ut si pares essent, osculo impartirent quos honorabant: inferiores uero, salutando potẽtiorũ genas manu tangerent. Cognatos tamen reliquosq; necessarios, ubi diutius abfuissent, aut longius essent abfuturi, seinuicem osculari frequens usus erat: quod à Romanis usurpatum inuenimus, ut cognatis obuiã factis frontem suauientur. Apud Persas, Medos & Indos, reges adorari, & in salutando homines toto corpore procidere, inuenimus. Quare Thebanus Ismenias iussus Artaxerxem adorare, ne cõtra decus faceret, prolapsum annulum sustuliſſe, & ita adorantis speciem præbuisse dicitur. Id quod Romanis longe est habitũ nefas, nisi q; C. Caligula cum Cæsares salutarentur prius, adorari se iussit capite uelato ut deum. Mox Diocletianus secordia intolerabilis, contra instituta maiorum, idem exequi ausus fuit. Apud exteros uero Cyro Persarum regi, adorandi cultum primum delatum comperimus, cui proximum dijs immortalibus honorem decreuere. Quod mox Indi & posteri reges exequi magno studio curauerunt. Id quod Octauius Augustus & Alexander Seuerus præcipuè detestati sunt. Nam si quis inter salutandum flexisset caput, aut assentaretur blandius, foras detrudi atq; exigi iussere. Frontem uero sacrã Genio nonnulli tradunt: sicut enim Iunoni brachia, pectus Neptuno, cingulum Marti, reliquos Veneri, pedes Mercurio, digitos Mineruæ consecrauit antiquitas: ita frons Genio dicata fuit: quippe deum uenerantes, frontem tangere, & indita ad frontem manu, numina adire solebant. Quare Pompeio Magno frontis honorem, & os probum, uelut maximum naturæ munus, tribuerunt. Ipsa enim seueritatis & clementiæ index est. Ideo minorem frontem, uenustũ facere & mitem, remissum & quietũ, multi censuerũt. Contra frons magna, segnes: parua, mobiles: rotunda, iracũdos: lata, mente flexibiles designauit. Quod etiam carmine Homerus prosequutus fuit, ut singulos mẽbris honestaret deos. Nanq; Iunonem facit candidas ulnas habere, Auroram roseos lacertos, Mineruã oculos glaucos, Thetidem argẽteos pedes, Heben uero talos pulcherrimos. In oculis quoque religio fuit, in qbus imago & natura hominis, ac tacitus sermo mentis maximè exprimitur. ut enim cauda leonibus, aures equis animorum indicia præstant: sic oculis hominum, mẽtis imago apparet: nam cordis nuncij sunt. Ex his enim uirtutes uitiaq; agnoscimus, iratum uel propicium animum, lætum aut affectũ perpendimus. Dignitatemq; oris exhibere consueuerunt, uitamq; à morte distinxerunt. Hos osculari & amplecti, ac præcipua charitate prosequi solemus. Refert uero Aristoteles, caprinos oculos & modicè conniuẽtes, aut paruos, morum præstare indicium optimorum: contra oblongos, pessimos notare: candidos & protentos, impudentes: carnosos, uersipelles: mobiles, inconstantes. Nasum quoq;, morum facere indicium multi arbitrantur. Ideo Persæ adunco naso (quos grypos uocant) præcipuè honorant, q; talem fuisse Cyrum crederent. ſimos uero, mites facere & gratiosos. In eo enim irrisionis sedes est: quare nasuti & habere nasum, irrisores dicti. In supercilijs autem notatur fastus, qua parte negamus uel annuimus. Ea quidẽ porrecta, molles significat: nimis deflexa, austeros: inflexa, derisores:

Honos in deos.

Caput sanctior pars in homine. Oscula impartiri.

Adorati reges,

Oct. Aug. & Alex. Seuer⁹ adorationẽ repudiarunt,

Frons.

Frons minor Frõs magna. Frons parua. Frõs rotũda.

Osculorũ religio,

Physiognomia ex oculis,

Ex naso,

Ex supercilijs.

demissa, maleuolos: nam si quem fastidimus, truci supercilio designamus. Ideo Romanæ mulieres supercilia Lucinæ consecrarunt, quia inde lux ad oculos fluit. In genis autē est sedes pudoris. Has enim quum pudet, primū rubore suffundi uidemus, pudibundumq; animum ex illis pensitamus. Quare in pueris rubere genas, & ingenuo pudore affici, probitatis signum est: in his enim pudor, integritas, & uirtus ostenditur. In quo proditum memoriæ fuit, populum Romanum tantū pudori tribuisse, ut Philippo regi Macedoniæ pluribus criminibus impetito, nihil æquè profuerit, q̄ Demetrij filij pudor, in senatu obiecta minimè diluere ualentis. Domitiano uero Cæsari crebra oris confusio pro modestia putabatur, quum esset summa immanitas. Ideo qui pudorem abiecere, perfricuisse faciem dicti. contrà in auriculis rubor: nam læsæ conscientiæ & admissæ turpitudinis signum est. Magnas tamen auriculas, stultum designare uoluerunt & loquacem: mediocres uero, mores optimos præmōstrare. In auribus mulieres binos ternosq; uniones aut elenchos ferrè, nobilitatis signum fuit: sicut in Oriente uiris gestare aurū. Sylla tamen tunc maximè truculentus fuisse dicitur, & aspectu minaci, quum eius faciē rubor infestaret. Plato uero homines rubicundos, dixit animosos: nigriores, uiriles, albos, deo deuotos: mellei coloris & decoloris uultus, nimium amatores. Tametsi cōmuni feratur adagio, iracundissimos esse flauos rubentesq;. In pectore aūt sedē esse consilij, ea propter prætextatis bullam pēdere pro pectore, q; ubi sedes erat consilij, ibi cordis insigne maneret, multi prodidere. Hominis præterea genibus quandam esse religionem & pietatē nouimus. Etenim supplicantes, & qui piè exorare aliquid uolunt, deoq; hoīmq; genua amplectuntur, manus apprehendunt, ad genua procumbūt, illaq; tanq̄ sacra supplices uenerantē & colunt, in his numen & sedē miserationis esse arbitrati. Quanuis apud Græcoq; antiquissimos, in supplicando mentū attingi, & altera manu genua apprehendere, aut oleæ ramū uelamēta supplicū offerre, usurpatū fit. Et apud Molossos eū regis prole ad sacrariū confugisse, eumq; sedentē erexisse: Spartanis, cruda exta in manus obtulisse: Persis, p Solis iubar obtestari, uel manu ignem excipere, & si uoto caderet, se in aquā iectuq; interminari: apud Scythas & Latinos populos supplicē in Lare sedere tacitū, abiurationis & maximū supplicādi genus notabat: sicut Græcis, humi inter cineres considere ad ignē. Eratq; Macedonū mos, si quid suppliciter exposcerēt, seminudos, & interiori tm̄ amictos tunica, obtestari: quod à Romanis quoq; usurpatū meminimus, ut nudo pectore & deiecta toga ab humeris, deprecentur genu nixi, nōnunq; humi deiecti, quæ infima obtestatio putabat. Siculoq; uero & Græcoq; inualuit mos, squalida ueste, capillo & barba pmissa, illuuie & squalore obsitos ad miserationē adducere: pedibo quoq; obuolui, & humū uerrere crinibus, aut passis protensisq; manibus obtestari, p̄cipuū supplicandi genus fuisse multi prodiderūt. Sicut manus in cælū tendere, à dijs opē exposci, uel puluerē crinibus spargere, intimū doloris signū notabatur. Est quoq; in dextris religio: eam porrigimus, si quid data fide futuq; pollicemur: in ipsa etiā fidem sacratam Numa Pompilius uoluit, sacrumq; Fidei instituit, ad quod flamines curru arcuato, manu ad digitos inuoluta, solenni pōpa uehi iussit, magno argumēto illā in dextris sanctā sacratamq;, & propterea minimè uiolandā ratus. Apud Persas quoq;, si q̄d firmū illibatumq; uolebant, illud dextræ & fidei pignore sanciebāt: itaq; nihil apud eos fide antiquius fuit. Ad dextrā uerò locari, præcipuè apud Aegyptios, magnus est honos habitus: in medio uerò, maximus. Quod æquè apud Romanos seruatū est. Idē apud Aphros Numidasq;. Etiam in dextra magnā uiro inesse autoritatē maiestatemq;, hoc argumēto notari, quū tumultuantem multitudinē dextra compescimus, aut indicere silentium, paremq; manu portenta afferre significamus. Inde nos principum statuas pedestres equestresq;, ad hoc æui dextra porrecta inspicimus. Marius quoq; quum in Romanos maxima clade sæuiret, quos seruare uoluit, dextra porrecta, aut salute data, incolumes fecit. Refert tamen Xenophon, Cyrum singulari prudentia uiros adhibitos cōuiuas, quo honoratius exciperētur, in sinistra locare solitum, eamq; partē uelut cordi affinem, digniorē duxisse. Legimus quoq; uictrices dextras imperatoq;, ob fortia facinora milites deosculari, apud Romanos patrij moris fuisse: pedes uero nunq;, nisi quod de Maximino prodit, tantæ perfidiæ regnasse, ut in salutationibus sibi pedes osculari fuerit. Tametsi

Ex genis.

Ex auriculis.

Platonis ex coloribꝰ physiognomia.

Pectus sedes consilij.

Genua.

Supplicū gestus apud diuersos.

Mētum attingere.

Dextræ religio.

Ad dextrā locari.

Dextræ autoritas.

Ad sinistram locabat Cyrus.

Manuum deosculatio.

Pedū osculatio.

Iulius Cæsar Pompeio Pœno agenti gratias, pedem cum soccvlo aurato osculandũ dedisse legatur. Fuitq; apud Lingones seruatum, ut dextræ effigies hospitij symbolum ferret, & incolumitatis tesseram. Sinistram uero attigisse, ominosum erat, & infortunij loco habitum. In ima uero aure memoriæ sedes locabatur: ideo si quẽ facti alicuius admonebant, aut attestari in iudicio uolebant, imam aurem ueteres tangebant: propterea tinnitu feruntaurium, absentium de nobis sermones præsentiri. Quare Aegyptij qui per notas & figuras sensus effingunt, si quem memorem significabant, leporem aut uulpem auritis auribus, q; summi essent auditus & insignis memoriæ, effingebãt: si uero malũ, crocodilum; si uelocem, accipitrẽ: si inuidum, anguillam, q; cum piscibus esset insociabilis: si iustum, oculum: si liberalem, dextrã manum digitis passis: si auarum, ijsdem compressis marmori insculpebant. Etiam quum ueniam sermonis à dijs poscimus, proximo à minimo digito secus aurem locũ Nemeseos tangere, & os obsignare solemus: in eo uenam quandam tenuissimam usq; ad ima cordis penetrantẽ, peruagata opinione arbitrati. Ideo in sponsalibus & solenni die nuptiarum, digitum minimo proximũ annulo exolebant, & uelut pignus amoris præcipuũ ducebant, ut is in summo honore foret, quo duce mutuus amor usq; ad cordis ima penetraret. Sed meminisse par est, hũc annulum nuptialem, non ex auro, sed ferro ueteres coniugibus dono dare consuesse: quẽ quidem prior ætas in sinistra ferebat, crediderim, ne usu attereretur, quod erat proprium nuptialis annuli: reliquos uero, siue ex ferro, siue auro, quacũq; manu deferre licuisse, eisq; ueteres nõ ornatus, sed signandi causa usos fuisse, populumq; Romanũ sine hoc insigni longo tempore stetisse: solitumq; primo legatis ad exteras gentes profecturis, annulum aureum uelut insigne munus dari: hi q; foris aureo, domi ferreo utebantur. Postea iudicibus & equestri ordini, hisq; quibus & auo paterno sestertia CCCC. census fuisset, ferreos primũ annulos, deinde aureos dari cœptũ: quo insigni equester ordo a senatorio discretus noscebatur. Idemq; Lacedæmonijs in usu fuit, quibus ferrei annuli frequentes fuere. Morisq; fuit aureos annulos in luctu & funeribus, funestisq; casibus reipub. deponi, & ferreos sumi. Scilicet arbitrati sine auro in luctu esse oportere, in quibus imperatorum & principum, aliorumq; quos colebãt & præcipuo honore prosequebantur, aut maiorum imagines effictas exculptasq; habebant. Primi enim, saxi fragmẽtum ferro incluſum gemmæ loco gestasse feruntur: superior Aphricanus sandonycem, quod sola gemmarum ceram non auferret, Polycratis annulo celebratam. Lentulus aui figuram, Aphricani filius patris effigiẽ insculpsit annulo. Augustus Octauius sphingis, mox ima gine Magni Alexandri, nõnulli Harpocrate & Aegyptijs dijs usi sunt. Notaq; est Pyrrhi gemma, in qua Apollo & Musæ cum suis insignijs non effictæ, sed natiua specie uisebantur. Et annulus Syllæ, in qua traditus Iugurtha insculptus erat. Celebratur quoq; rana Mecœnatis, & ensifer leo Magni Pompeij in gemma, & Seleuci annulus fatalis, in quo ancora efficta uisebat, cuius imago in femore posteris familiæ natiua apparuit: sicut Thebis habere lanceã, genitiuis notis Satorũ nomini & familiæ datũ erat. Inter quos fertur in brachio Dacorũ, notam originis quarto quoque partu regenerari. Et Augusto corpore maculoso in modum & ordinem cælestis ursæ notas habuisse. Præ cæteris aũt magnis effertur laudib⁹. Nonij senatoris annulus gemma XX. millibus sextertijs taxata, propter quã ab Antonio proscriptus fuit. Proditumq; memoriæ est, Macrianorũ familiam hoc habuisse propriũ, ut Magni Alexandri imagines tã uiri q; fœminæ in annulis deferant, & reliqua supellectile effictas. Ipse tũ, deuicto Dario, quas destinabat in Asiam literas, Darij annulo imprimebat: quas uero in Europam, suo. Quibusdam uero Epicuri imagines non annulis modo, sed & poculis habere, magnæ curæ fuit, hoc fausti ominis generi & nomini suo esse arbitrati. Claudij uero Cæsaris principatu compertum est, nõ gemma signare, sed auro: quod uiolare signis gemmas nefas ducerent. Quomodo Commodus imperator signo Amazoniæ signasse dicitur, donec sequutis temporibus passim id insigne appeti cœpit, annulorumq; frequens usus fuit & promiscuus, ita ut Romani milites sine delectu, & demum libertinæ conditionis homines, quin etiam fœminæ & extrema mancipia, quod antea non licuit, annulorum aureorum iure donarentur. Qui enim libertus eo munere donatus erat, uelut ingenuus cẽsebatur uiuẽs, ita ut haud secus

Memoriæ sedes in ima aure.

Digitus à minimo proximus.

Annulus nuptialis.

Annulos qui initio gestabant.

Gemmarũ usus in annulis unde.

Notæ genitiuæ.

Nonij senatoris annulus.

Epicuri imago in annulis.

Annulorũ aureorũ iure do

q̃ quiuis liber, magistratus & honores gerere, & reliqua ingenuorũ munia obire posset: morte aũt obita, hæreditatis & bonorũ partẽ, ut quilibet libertus & seruitute exẽptus, patrono dare cogebatur. Eratq; constitutũ, ut qui libertꝰ annulo donaretur, exploso uetteri nomine, equestre assumeret. Apud Persas uero donari annulo à rege, amicitiæ signũ erat, eo argumento illos in intimam sodalitatem, & uinculum maximi fœderis admittere significantes. Athenienſibꝰ autem, etiam seruis nequissimis ferreo annulo signare permittitur: sicut Babyloniis, qui annulo signatorio utuntur omnes. Apud Cattos licet fortissimus quisq; annulum ferret, ignominiæ hoc ducebatur loco, tanq̃ uinculo nexus foret, nisi aliqua hostili cæde eo se exoluisset. Carthaginenses pro numero expeditionum milites donabant annulis pluribus. Nec fuerit alienum meminisse, Heliogabalum singulis diebus nouos uariasse annulos, eundemq; nunq̃ bis induisse. Atq; Apollonium Thyanæum annulos ab Iarcha dono datos, instar numinis habuisse, ita ut singulis diebus per uices uariatis, maximorum secretorum particeps fieret. Sed quia de Harpocrate mentio facta est, non omittendum, hunc deum inter numina Aegyptiorum reputari, qui ex Isi & Osiride natus, quoniã præmaturo partu editus erat, tanq̃ mutus & elinguis, præsul silentij & taciturnitatis habitus est: ideo digito obsignante ora effingebatur. Fuit q; animaduersum, hũc Harpocratẽ, Serapidẽ, & Isim, Pisone & Gabinio consulibus, quũ reliquos in capitolium admisissent deos, euersis illorũ aris Romanos exegisse, illosq; diuinis coli honoribus uetuisse: sæpeq; actum in senatu fuisse, de Aegyptiorum & Iudæorum sacris cæremonijsq; urbe pellendis, quod turpium religionum & nouarum superstitionum causa & seminarium forent. Athenienses uero Serapidem à Ptolemæo acceptum, non solum in urbem introduxere, sed magnis percoluere honoribus, cuius templa in Memphi uetustissima uisuntur, ad quæ nec peregrino, nec sacerdoti, prius quàm Apim sepelissent, ingredi fas erat.

natus libertꝰ habebatur ingenuus, ac nomẽ mutabat.

Apud Persas à rege donari annulo.

Heliogabali in annulorũ usu, luxus.

Harpocrates.

Quibus finibus, quaq; mensura iter, actus, aut uia constent, & quid pes, cubitus, palmus, iugum, dipletrum, stadiúmue sit. Caput XX.

PRædiorũ rusticorũ seruitutes apud iureconsultos, qui iura finium, possessionum, aquarũ, itinerumq; notauerunt, has esse nouimus: Iter, Actum, Viam, & Aquæductum. Iter esse constitit, ius eundi per fundum alienũ hominis tm̃: Actum, hominis & iumenti: Viam uero, hominis, iumenti & uehiculi. Sed qua mensura, quaq; finitione iter, actus, aut uia constet, nec expositè, nec satis apertè illorũ documentis traditur. Quum uero in nonnullorũ autorum lectione uersaremur, qui hæc compertius tradiderunt: inuenimus lege duodecim tabularũ, uiam in porrecto, octo; in anfractu, pedum sexdecim constitui: illiusq; dimidium, hoc est, pedes quatuor, actui tribui debere: siquidem actus latitudinis pedum quatuor, longitudinis pedum uiginti supra centum definitus est: iter uerò, dimidium quod actus, hoc est, pedes duos tm̃ latitudinis habet, etem̃ quum palmus ex quatuor digitis constet, prout Sidonius & alij metiti fuerẽtisq; quater multiplicatus, pedem efficiat, ex quatuor palmis, hoc est, digitis sedecim, pedem constare nemo dubitauit. Nonnulli licham quatuor digitorũ, palmum uero (qui spithama dicitur) duodecim effecerunt. Est autem spithama, mensura manus expansæ à magno digito ad minimũ, quantum protenditur palma. Sed si pollicem tantum explices & indicem, lichas nuncupatur. Maior uero spithama in duodecim partes diuisa, duos efficit pedes & quadrantem. Passum uero nonnulli quinq;, alij sex pedum, siue quatuor cubitorum descripsere. Pes autem cum dimidio, cubitũ facit: illum nanq; ex sex palmis, hoc est, quatuor & uiginti digitis confici. Aegyptiumq; cubitum Samio parem esse, cõsentiunt omnes. Regius uero cubitus, q̃ communis, tribus digitis habetur maior. Si autem ambas explices manus, & in longũ protrahas à pectore linea deducta, ulna dicitur. Rursus qui mensuras & interualla scrutati sunt, duos actus quadratos, iugerum efficere uoluerũt. Iugerum enim dixerunt, q; iugo boum una die exarari posset: qui iugeri modus in longitudinem, XL. & CC. pedibus: in latitudine uero, centum uiginti definitur. Actus uerò quadratus ita præfinitus est, ut ex quoquo latere pedes centũ uiginti efficiat. Hunc nonnulli pletrum, nam duo pletra singulis iugeribus tributa sunt: duo iugera, dipletrũ: dipletrum q;, stadij tertiam partem esse, atque ex sex iugeribus stadium effici uoluerũt.

Insti. de seruitu. in prin.

Iter.
Actus.
Via.
Alc. in l. Mille passus & l. quantũ ff. de uerb. sig.

Actus. Iter.
Palmus.

Lichas.
Palma.
Lichas.
Spithama maior.
Passus.
Pes.
Cubitus.
Cubitus Aegyptius.
Cub. regius
Vlna.

Iugerum.
Iugum.
Actus quadratus.
Pletrum.
Dipletrum.
Stadium.

Scrupulus. Quod quidem pletrum nonnulli longitudinis pedum centum definiere. Iugeriq; partē minimam, scrupulum dici, qui decem pedum * longitudinis simul & * latitudinis habet.

Diaulus. Communi tamen dimensione, stadium passibus centū uiginti quinq; : diaulon uero, mille & ducentis pedibus longitudinis metiri solent. Græci tamen curricula stadiorum, du centis passibus in terris Græciæ communiter fecere. Sunt qui tradant stadium quater

Hippicum. multiplicatum, hippicum: octies uerò, mille passus efficere. Tametsi hippicum, mensu

Mille passus. ræ genus esse multi contendant: quippe quum omnis ferè Attica siticulosa sit, & effossis

Attica siticulosa. utatur puteis, Solon lege sanxit, ut ex publico puteo, ne homines sitirēt, ad hippicū hau

Dolichus. rire liceret. In spatijs uero, sicut quatuor hippicum, sic duodecim stadia dolichum effi cere haud dubiè liquet. Ex hoc igitur tanquam ex fonte si quis metiri uolet, & ulterius

Scrupulus, progredi continua spatia addēdo, in infinitum usq; procedet. Siquidem ex scrupulo ad

Sextula. sextulam, & à sextula ad siliquum, & inde ad semiunciam, & demum ad unciam, & ul tra progredi posset. Etenim decem pedes quum undiq; quadrant, scrupulum efficiunt.

Siliquum, Ex tribus uero scrupulis, hoc est, pedibus triginta, sextulam effici: eam uero sextam par

Semiuncia, tem opinātur unciæ. est enim æris minima pars. Sex autem scrupulos siliquum confi

Vncia. cere, qui unciæ quartam efficit partem, drachmas scilicet duas: & ex duobus siliquis,

Parasanga. id est, duodecim scrupulis, semiunciam: necnon ex quatuor & uiginti scrupulis unciam

Stathmus. effici uolunt. Sed præter hæc fuerunt parasanga & stathmus. Hanc parasangam multi ex trecētis conficiunt stadijs. Stathmum uero, quatuor parasangas penè cōficere, haud dubium esse, ita ut ex centum uiginti stadijs stathmum effici dicerent, & hunc quinde cim miliarium * spatij efficere. Persæ uero schœnos & parasangas diuersis efficiunt mo dis: quippe Persicam parasangam alij sexaginta stadiorum, nonnulli ex trecentis quadra ginta effecere, prout cuiq; commodum fuit, & pro uoluntate. Mensurarum uero alius modus est. Nam quatuor chœnices modium faciunt, chœnica semodium. Medimnus

Chœnix. autem ex sex modijs constat: Athenienſis uero ex septē, qui duas amphoras & nonagin

Medimnus. ta sextarios parit. Modius, duo & uiginti sextertia: modiolus, quartam modij habet.

Modius. Culeus uiginti amphorarum capax est: urnarium, quadraginta: octo aūt congij, ampho

Modiolus. ram efficiunt. Sed tamen amphorarū aliæ minoris mensuræ, ut Italicæ: aliæ duplo ma

Culeus. ioris, ut Antiochicæ censentur. Italica enim urnarum duarū fuit, Attica triū, quæ cadus

Vrnarium. & metreta dicitur. Cadum tamen à Græcis pro amphora sæpe accipi legimus. Nanq;

Amphora. Antiochius cadus amphoram capiebat Italicam. Artabarum uero una Medica est, alte

Cadus. ra Aegyptiaca, capiens modios tres Italos, & tertium alterius. Singuli tamen congij sex

Metreta. sextarios habēt, heminas scilicet duodecim, quippe duæ heminæ sextarium complent.

Artaba. Quadrantal autem octo & quadraginta sextarios capit, quod amphoram Italicam non

Congij. nulli dicunt esse, cuius dimidiū urna dicitur, quæ ex quatuor & uiginti sextarijs fit. Ita

Sextarius, lus uero sextarius, uiginti unciarū fuit, cotylarum scilicet duarū: quippe decem unciæ

Quadrantal. cotylam efficiebant. Apud Arabes uero sextarius medium continet unciæ: est enim no

Vrna. men ponderis, qui à Græcis stater dicitur: is enim Latinis semiunciam facit. Scutula sex ptem habet uncias, cotula quandoq; sex: ea enim sex recipit cyathos, si quidem uncia &

Cotyla. cyathus eiusdem extimationis fuere. Cyathus uero Atticus, decem drachmis appende

Stater. bat: communis, duodecim, qui efficit unciam & semissem, quæ est sextarij pars duodeci

Scutula. ma. Alij sextam partem sextarij, cyathum capere dixerunt. Chus uerò, qui Græcè χοῦς,

Cotula. cotulas octo habet. In ponderibus autem drachma sex obolos facit, obolus sex siliquas.

Vncia. Siliqua uero & scrupulus idem æstimatur. Ea enim apud Romanos minimum habuit.

Cyathus. Drachma ex tribus scrupulis, hoc est, decem & octo siliquis cōstat. Post drachmā num

Chus. mus erat argēteus, qui fit ex scrupulis quatuor, hoc est, drachma & scrupulo, qui etiam

Pondera. denarius dicitur. Post hunc uncia ex octo drachmis uel sex denarijs prodijt. Et post un

Drachma. ciam libra Italica, quæ ex duodecim uncijs, hoc est, denarijs duobus & septuaginta, siue

Obolus. drachmis nonaginta sex cōstare dicitur. Heminam uero ex sexaginta drachmis fieri uo

Siliquę. luere: est enim dimidium sextarij: habet enim cyathos sex, sicut cotula. Acetabuli autē

Scrupulus. mensura, heminæ quartam efficit partem, hoc est, drachmas quindecim. Communis ta

Drachma. men habet opinio, heminā dimidium sextarij esse, & acetabulū ex octo & decē drachmis

Nummus argenteus. constare. Sed tametsi mensurarum & ponderū pro gentibus & nationibus uaria dimen-

Denarius.

Vncia.

Libra.

Hemina.

Acetabulum.

sio sit, eaq; nec definiri, nec explicari satis ualeat: tamen sextarium minoris mensuræ fuisse, argumento est, ꝙ Hannibalem Italia pulsum, post accisas Carthaginensium res, tãtæ abstinentiæ dicunt fuisse, ut nunquam sextario uini indulserit. parcissimo enim uini poculo contentus erat. Et quia singulas mensurarum species exequi longum esset, ne pluribus morer, de his hactenus dixisse abundè fuerit. Illud tamen annotare succurrit, ꝙ licet schœnum ex duobus & uiginti stadijs, nõnulli ex triginta, uaria opinione, constare dicant: & Herodotus schœnum sexaginta stadiorum scribat, & ex dimidio parasangã: tamen ex stadijs quadraginta, hoc est, passibus quinq; millibus, schœnum uerũ confici, communi opinione, quæ longè præstantior fuit, receptum est. Sextarius. Schœnus.

Miraculum de homine, qui plus in mari q̃ in terris degebat, maximaq; æquora uelocissimè tranabat. Caput XXI.

QVi siderum motus, statusq; & interualla ac certos cõstitutosq; cursus & recursus, illorumq; uires & qualitates, mẽsurasq; solis ac terræ animo metati sunt: inter quos apud Græcos Berosus, Eudoxus Gnidius, Aristoteles, & Empedocles: apud nostros, Aratus, Iulius Firmicus, M. Manilius, & alij clari sapientiæ autores, quos fama uulgauit, periti cælestium, qui diuinas prædictiones, decreta stellarũ, ac uim fati, potestatemq; subtili inquisitione collegere, hoc inter cætera adnotarunt: illos qui sub delphini fidere in lucem editi fuissent, petaminarios esse, hoc est, præcipua pedum pernicitate ualere: prorsus ut admirabile uideatur, quàm pernici cursu, & q̃ uolucri meatu magna spatia terrarum breui interuallo emensi fuerint. Quanuis plerique physici rerum non ignari, ꝙ his splen deficiat, propterea cursu ualere contẽdant. Constat enim, quanto minor in corporibus splen foret, tanto perniciores homines esse. Hinc Ladas ille cursor apud autores tantopere celebratus, memoria dignus fuit: qui longum itineris spatium cursu tam citatissimo emensus est, ut nulla pedum uestigia extarent, ita ut sæpe uisum falleret. Quod uerum falsum'ue fuerit, nonnullis ambiguum est. Philonides quoq; Alexandri Magni cursor, qui ἡμεροδρόμος dictus est, pernici cursu ualuisse fertur: cui adnumeratus est Lasthenes Thebanus pernicitatis eximiæ, ita ut ab Choromo Thebas usq; cum equo cursore contenderit, & uictor fuerit. Inter quæ nimirũ maiori miraculo uisum est, quod Plinius notauit, annos nouem genitum puerum, à meridie ad uesperam quinq; & septuaginta passuũ millia præcipiti celeritate confecisse. Quod penè à fide deuium & dictu mirabile, quãtum uix credi dicíq; possit, pleriſq; uisum est. Inter cæteros produntur Marsi populi, singulari sidere seu fato geniti, ut præcipua pedum leuitate cæteris præstent, ingentiaq; spatia uix credibili celeritate peragerent. Tradunt quoq; Troglodytas & extimos Aethiopes natiua quadam pernicitate tantum ualuisse, ut fugacissimas feras rapido cursu assequi nõ dubitarent. Eos quoq; qui sub piscis astro, certo cursu stationibusq; sideribus constitutis, editi essent, nando plurimum ualuisse, & præcipuos natatu nonnulli tradũt. In his quoq; lenis defectus multum profuisse creditur. nam quibus deesset lyen, natatu plurimum ualere contendunt. Horum præcipui sunt Ichthyophagi Troglodytis proximi, ceu maris beluæ, immensos tractus natatu peragrantes. Inter quos Scillis quidam Sicyonius proditur apud Græcos, omnium ea tempestate maximus urinator, qui ex Aphetis Artemisium usq;, octoginta ferè stadia natatu breui spatio peregit. Nostra uero ætate nonnulli extitere memorãdi & multinominis, qui nando ingens maris interuallũ & maxima æquora emensi fuere. Ex omnibus autem quos nostra uidit ætas, recentiore memoria, nouimus quempiam haud sanè ingenitæ nobilitatis, sed extremæ sortis hominem, qui nauticam operam exigua stipe locare solitus, sæpissime piscatu uictum quæritabat, qui ab Enaria (quæ inter Pithecusas è conspectu Neapolis insula sita est) Prochytam usq;, quod intermedij pelagi est stadiorum ferme quinquaginta, naufrago nonnunquam & fluctuante pelago, ac tempore anni difficilimo, eadem die nando measse, & nonnunquam remeasse inuentus est. Quod quum uix credibile uideretur, eundem pluribus ad spectaculum effusis, quo res testatior esset, promptissimum sui periculum fecisse: & quum in Enaria se præcipitem in mare dedisset, lembum post sequentem longius ipsum nantem obseruasse: donec terræ ap-

Nati sub delphino. Ladas. Philonides. Lasthenes. Pueri nouem annorũ mira culosa celeritas. Marsi. Troglodytæ. Aethiopes. Nati sub piscibus. Ichthyophagi. Scillis Sicyonius.

pulsus, ad Prochytam incolumis elapsus est. Sed super omnia quæ post hominum memoriam, unquam audita, quæq; ab autoribus prodita sunt, qd à Iouiano Pontano relatũ audiuimus, dictu mirabile, & supra oñe miraculum fuit: siquidem patrum nostrorum memoria, Catanæ homo fuisse traditur, cui nomen Colan inditum ferunt, cognomento piscis, singulari fato seu fortuna genitus, qui plus in aquis degere quàm in terris uitare solebat, eumq; dieb⁹ singulis mare & aquas petere necessum habuisse: ibiq; naturæ ui & necessitate coactum diutius degere cõsueisse: alioqui dicebat fore, ut si ab aquis abesset diu, quasi respirare, & ducere uitam nequiret, idq; sui exitij mox causam fore asseueraret. Quod illi quo fato aut sidere euenerit, in ambiguo plerique omnes relinquere, eumq; tantum nando profecisse, ut haud secus q̃ marina belua, maxima pelagi interualla, spatiaq; immẽsa quingentor⁹ & ultra stadiorũ, fœda tẽpestate & reluctãtibus aquis, excellenti ui & uelocitate, natatu peragraret. Notumq; & illud est, dictu mirabile, quũ medio cursu naues plenis uelis per æquora ferrentur, uiolentissimis interdũ tempestatibus, per uastum & apertum mare, interq; agitationes fluctuũ & turbines, huic natanti obuiam fuisse: ipsumq; nantem ab undis nautas suis nominibus aduocare solitum: et quia omnibus notus erat, nautas subitæ rei miraculo percitos, lætissimis animis illum in naui excipientes, unde ueniret, quo ue iter intenderet, & quantũ pelagi nando emensus foret, quantasq; tempestates tulerit, sciscitare consuesse, ipsumq; Colan singulis oña significasse: mox cum socijs in naui pransum aut potum, postquam acquieuisset, mãdata ad suos, quid illis dici referriq; uellent, & quid faciundum arbitrarẽtur, à singulis accepisse: nudumq; ut erat, è naui medio iam pelago cursum tenente, se præcipitem in mare dedisse: mox Caietam, modò in Salentina, Brutia & Lucana litora, modò in Siculos fines, & natale solum, ad quod frequens uentitabat, incolumem nando peruenisse: mandata quæ à nautis acceperat, singulis necessarijs & affinibus significasse. Idq; non semel facere consuesse, donec festo annuo solenniq; die in Siculo freto effusa multitudine ad spectaculum, in portu Messanæ, ut aiunt, experiri credo uolẽs, quantũ præ cæteris uri nando ualeret: dum pateram auream munus natantibus tũc à rege in mare deiectam, ab imo eripere conatur, quum se in mare mersisset, dum illius studio profunda exquirit uada, diu expectatus, ab imo maris fundo, in quod se deiecerat, nunquam emersit, neque postea inuentus apparuit. Creditur in concauas illius pelagi cauernas, quibus totus ille sinus refert⁹ est, incidisse: ipsumq; in imas uoragines uorticib⁹ rapidis semel delapsum, quum se recipere uellet, & ad superiora niti, reuerti nequisse: cumq; diutius reluctatus, respirare nequiret, inter occursantes scopulos undiq; inundantibus aquis oppressum, ui tam interisse.

Colan urinator.

In quibus deorum sacrificijs, uictimas aut hostias antiquo more cædere non licebat.

Caput XXII.

IN deorum sacrificijs seruatum est, ut non omnibus dijs uictimas aut hostias cæderent. Nam in quibusdam sacris cæde uictimarum abstinetur. Siquidem in Terminisacro nihil animatum sacrificari olim mos habuit, quia eum deum ueluti pacis custodem, à cæde immunem esse uoluere. Primus enim Numa Pompilius Terminum & Fidem templo sacrauit, incruentumq; sacrum instituit, ac lege sanxit, ut qui Terminum exarasset, ipse & boues deo sacri fierent. Libo ergo, & farina, ac fruge, & mola salsa, ut ferè omnia Numæ sacra fuere, Termino apud priscos litabatur sub dio. Fuit enim Numæ institutum, ut sine farina quæ horna esset, id est, huius anni, sacrum nullum fieret. Apud prius uero seculum, herbas aut fructus manu excerptos, pro holocausto dijs cõsecrabant: illarumq; exhalatione & fumo superis litabant. Quo exemplo Pythagoras nihil animatum dijs immolandum censuit: sed usq; ad farinam & mel, terræq; fructus & flores offerendum. Quod etiam Lycurgum fecisse legimus, qui tenuissima & nullo partu Lacedæmonijs sacrificia instituit, ex herbis & his quæ parabilia in promptu sunt, ne quando difficultate parãdi omitterentur sacra. Nullaq; ficta apud eum uel picta imago fuit, quippe hominũ aut animalium species dijs tribui uetuit. Templum uero in quo colebatur, desuper patens foramen habuit, quia nefas duxerũt, Terminum deũ pacis & iustitiæ custodẽ, sub tecto conspici. Sic Ioui, Soli, Lunæ & Diofidio, in aperto mũdo tem

Saçra sine cæde.

Termini sacrum incruentum.

Numæ institutum.

Farina horna

Sacra ex herbis apud seculum prius.

Lycurgi sacra frugalia.

Imagines à Lycurgo prohibitæ.

Termini templum apertũ.

pla hypetra & sub dio ueteres extruxere. Quod à Græcis sæpe factitatum nouimus, ut his dijs hypetra templa constituant, sicut ædes Iouis Puluerij in Attica semper sine tecto erigebatur. Græci uero Mineruæ in summa parte ædium sine uictima sacrificant, Aesculapio in mõtibus. Apud Persas nulla dicabantur templa dijs, quia cum Solem præcipuum numen & deorum maximum colant, mundum uniuersum illi templum esse dixerũt. A Bithynis usurpatum legimus, ut adoraturi, montium cacumina conscẽdant, & sine templis Iouem Pappam salutent, sicut Scythæ Papeum. quæ etiam Diogenis opinio fuit, qui mundum phanum dei sanctissimum existimauit. Aegyptijs uero, licet templa marmore & auro essent elaborata, luxu ingenti & mira arte, tamen deorum imago erat deridicula. Nam Simia, Ibis, uel Crocodilus, aut aliæ id genus pestes magorum & Aegyptiorum portenta, pro dijs colebantur. Fuere autem Termini & Fidei templa iuxta ædem Iouis optimi maximi, in Capitolio primum à Numa constructa, cui sacrũ festis Terminalib⁹ in agris, sexto ab urbe miliario sub patẽti cælo fieri solebat: •cuì•festi nomẽ, in quibus ex lapide silice uel molari, nõnunquam ex truncis oleagineis sacrificalibus Terminus erigebatur. Aegyptiorum quoq; erat iste mos, non pecudibus & sanguine uictimarum, sed precibus & thure placare deos. Ideo Serapin non cæde animaliũ, sed uerbenis, coronisq; & panificijs placabant. Quod Numam Pythagoræa præcepta sequentem, in suis sacris instituisse non ab re fuit: quanuis procedente tempore agnam aut suem, intermisso more prisco, in sacris Terminalibus cædi seruatum sit. Palilibus quoq; intentiori cura custoditur, ne qua mactetur hostia: q; eum diem qui patriæ natalis erat, à cæde & sanguine decet esse purum. Fuit enim is dies XII. calend. Maij, quo fausto & felici omine urbis fundamenta iacta sunt primum, quo die mos erat ouilia purgare, transilire flammas, sapa & milio sacrum facere, Geniales dies agere, cœnas apparare, à litibus abstinere: quæ prosperos successus decernebant. Deum uero, in cuius tutela urbs foret, nec nominare, nec quærere licebat: eumq; nominasse, aut quæsiuisse, noxæ futurũ erat. Ideo Valerius Soranus mortis supplicio pœnas dedit, quòd numinis nomen, in cuius põfidio urbs esset, efferre in publicum ausus fuisset. Idq; ideo cautum, ne euocationes, quæ ab hostibus ad placandos deos qui urbibus præsunt, fieri solent, contra deos præsides urbis Romæ fierent. Festa tamen Palilia etiam ante urbem conditam, à pastoribus qui proxima urbis incolebant, celebrari solita, inuenimus. Pales enim dea pabuli & pastorũ est, quam plerique Vestam, alij matrem deũm nuncupant, cui pro partu & prouentu pecorũ, lacte & libo sine uictima litabatur, eiq; Palilia dicauere, qua die urbem à Romulo conditam fuisse tradunt. Nec solum urbis natalem, sed singulorum dies natalicios, pulte, frittillo, mero, libis, floribus & thure, sacra Genio, sine animali hostia, læti libentesq; concelebrarunt: quibus diebus effudisse cruorem aut animal mactasse, mali portẽti erat & fœdi auspicij: nanq; erant hilaritatis & lætitiæ pleni dies. Terræ quoq; sacrum fieri nõ uictima, sed frugibus, floribus & lacte, plerique decere putant. Etiam solenne Fidei sacrũ, sine cæde & sanguine uictimarum idem Numa instituit, eiq; albo panno uelatos sacra facere, & ad id sacrum flamines curru arcuato, manu ad digitos inuoluta uehi iussit, solenni pompa, magno argumẽto, quo fidem tutandam & in dextris sacratã sanctamq; osten derent: idq; propterea asserunt, quod dextra iuncta, denariũ numerum qui sacratissimus est, efficiat. Suffimenta quoq; ex faba milioq; aspersa mulso dijs offerri absque uictima, quo tempore uuæ calente prælo premuntur, sæpe notatum est. Et Carnæ deæ, quæ uisceribus humanis præesse, & uitalia fouere credebatur, sacrum à Bruto institutum posteri seruauerunt, ut pulte fabacea & lardo, absque uictima sacrificetur: hic enim quum excors putaretur, latentem animum nimium diu recõditum, suo tempore detexit. Quas quidem fabas, nisi post Iulias calend. adultæ forent, sacris adhibere non licebat: uires nanque corporis his maximè augeri confirmariq; opinati. Quam deam in mõte Cælio sedem habere, illiq; calend. Iulij sacrum fieri uoluẽre. Saturno quoq; & Maniæ humanis uictimis, quod licuit antea, postea admonitu Herculis, animali hostia sacrificari desitũ est: ideo ad aram Saturni accensis luminibus sacrum fieri cœpit, unde cereis missitandis in Saturnalibus mos inoleuit, q apud Cyrenenses aliter seruabatur. Nam Saturno rem diuinam facturi, ficis ornantur: placentasq; missitant, q mellis repertorem esse ducerẽt,

Templum Iouis puluerij.
Mineruæ & Aesculapio sacra.
Apud Persas nulla tẽpla.
Bithyni.
Iupiter pappa.
Diogenes.
Deorum imagines ridiculæ apud Aegyptios.
Festa Terminalia.
Aegyptiorũ sacra incruenta.
Palilia.
Deum urbis nominare nefas.
Pales.
Natalicia festa.
Terræ sacrũ.
Fidei sacrũ.
Decem.
Carnæ.
Saturni & Maniæ.
Cerei in Saturnalibus missi.
Cyrenenses.

Maniæ uero, quæ mater Larium fuit, in compitalibus à Bruto institutis, ut omnis antiquitas fabulata est, non humana uictima ut olim, (nam pro familiæ incolumitate antea pueros mactabant) sed aliorum & papauerum capitibus supplicari cœptum fuit: in quibus sacris serui interesse, & exæquato omnium iure, sublato discrimine liber an seruus esset, ut in Saturnalibus, unà cum liberis sacrificia in compitis facere, & comessari, ac largiori potui indulgere assuêrant, ut hac comitate obstricti, in dominorũ obsequijs paratiores forent, odiaq; inuicem offensiones q; dimitterent. Quippe festis Saturni diebus, seruos ingenuorũ ministeria occupare, pileos sumere, & à liberis nullo discrimine differre, stipesq; inuicem dare, & munera missitare, seruatum est. Regna quoq; sortiri inter æquales, & tanquam reges imperitare, magistratus purpuram induere, reliquos in uestе candida diem concelebrare. Qui etiam mos cum Græcis & exteris communis fuit. Nanque apud Babylonios, Sacea appellantur festa, quibus quinq; dies serui dominis imperitabant: ex quibus unus, stola sumpta, dominabatur. Apud Thessalos Peloria, Crotenses Hermea, anniuersarios dies festos habent, quibus exæquato iure, serui dominiq; socij & penè pares, communi libertate fruuntur. Sicut Troëzenis panagyra, in quibus serui cum dominis pari exemplo uiuunt. Thebanis uero ludi musici Saturno dicati erat Saturnaliorum loco. Ideo in compitalibus manet constitutum, ne humano sanguine sacra polluerent, utq; pilas & effigies uiriles & muliebres ex lana in compitis suspenderent. Laribusq; tot pilas, quot essent seruorum capita, & tot effigies quot essent liberi, noctu pro uictimis darẽt: ut si quod periculum familiæ immineret, aut triste fatum, hoc sacrificij genere expiarent. Sicut mẽse Maio, quum prius de ponte sublicio in Tiberim homines mitterent, qua de causa flaminicam tristem esse, & animo afflicto cõuenit, quæ nec eo mense lauat, nec aliquo cultu utitur: postea ab Hercule admonitas, non homines, sed hominum effigies uestales abijcere cœpisse, quæ triginta numero fuere. Casta quoq; mola & sale tuso, & in ollam fictilem cum aqua immisso, eædem uirgines fine uictima sacrum facere solebant, cæteri farre & uino. in quibus sacris asellum panibus coronatum adhibuere. Lari quoque familiari Calendis, Idibus, & Nonis, corona in foco indita, pro aris focisq;, proq; familia non sanguine uictimarum supplicatur. Quæ quidem sacra ex hordeacea pulte, libo, farre, uino & thure, cum sale & salino sunt fieri solita: cui etiam particulas cœnarum & singulorum fructuum primitias sacrarũt. Ignem enim familiarem fauilla & cineribus excitatum, sanctissimis cæremonijs taciti adorabant. Fuitq; antiquorum mos, ut profecturi uiam, simulacrum dei, tanquam Larem familiarẽ & Fortunæ comitem secum ferant, cui festis diebus thure & melle uota effunderent & supplicarent. Etiam in Quinquatrijs Mineruæ, prima dies fine uictima aut cæde fuit, q; illa in lucem primum editam fuisse putant: quinquatrumq; ideo dixere, q; diem quintũ post Idus, festum haberent, sicut Triatrum, Sexatrum, Septemmatrum, & Decemmatrum. Quidam, q; quum quinq; diebus operarentur sacris, & reliquis omnibus uictimas cæderent, atq; exertis ensibus pugnas committerent & digladiarentur: prima die uelut pacata & festa, à uictimarum cæde abstinerent. Vltima uero Tubuluſtrium dicta, qua in atrio Saturio tubæ lustrabantur agna. Iano quoq; libo & placẽta, ac mola salsa, nõnunquam thure & mero: Cereri autem lacte, uino & melle, sine uictima sæpe litatum est. Hoc quoq; adnotare non pigebit, quod quũ in reliquis sacris qui rem diuinam facit, ueteri instituto, capite uelato immolet, & adorãtes uestem ad aures usq; attollant, ut se humiliores exhibeant dijs, uel ne quid inter sacrificandum triste auribus aut oculis accipiant: Saturno tamẽ sacra facientes, uelut ueritatis cultori, capite aperto immolant & inuelato. Honori quoque & Opi ex uetere instituto dum sacrum fit, semper aperto capite & sine uelamento sunt. Apud aram quoque Herculis maximam, omnes aperto capite supplicare uetusto more seruatum est: uel quia ipsius dei, qui capite operto est, habitum imitari non liceat: uel quòd magis adducor ut credam, ut ante Aeneam, qui ritum uelandi capitis inuenit primus, aram maximam fuisse, uetustissimasq; illius cæremonias significarent.

Serui in Saturnalibus,

Sacea festa. Peloria. Hermea,

Panagyra. Thebanorũ Saturnalia.

Larib.

Mineruæ.

Tubuluſtriũ. Iani.

Cereris,

Caput in sacris uelare.

Sacrificia capite aperto, Honoris & Opis.

Nunquid quod lege Falcidia cautum est, de quarta bonorum hæredi debita, possit uoluntate testatoris comminui uel tolli. Caput XXIII.

VErba legis Falcidiæ, quibus modus legatorum præfinitus est, hæc fuere: Qui cunq; ciuis Romanus post hanc legem rogatam, testamẽtum faciet: is quantum cuiq; ciui Romano pecuniam iure publico dare, legare uolet, ius potestasq; esto. Dum ita detur legatum, ne minus quàm quartam partem hæreditatis eo testamento hæredes capiant: eis quibus ita datum, legatum'ue erit, eam pecuniam sine fraude sua capere liceto: Isq; hæres qui eam pecuniã dare iussus, damnatus erit, eam pecuniam debeto dare, quam damnatus est. & infra. Cum ea legis uerba in conuentu iurisperitorum legerentur, præsente me, quærebatur, nunquid quod hac lege sancitum est, ut non minus quarta hæreditatis parte, testamento hæres capiat, possit uoluntate testantis ita comminui uel tolli, ut si omne patrimonium & totum assem legatis distribui iusserit, ita ut nihil aut minus quarta parte scriptus hæres ex bonis capiat, an id contra legem factum, ius ratumq; foret. Cumq; nonnulli egregiè patronorum censerẽt ex Scævolæ sententia, licere cuiuis non insano, præter legum solennitatem, ita ut uolet testari, si modo id uellet haberi legitime factum, palam'q; id antea testatus esset, plurimum'q; in eo momenti fore: quippe quum ipsa decedentis uoluntas, lex plane censeatur: & hoc Pomponium iureconsultum, hanc legem interpretatum, censuisse, contenderent: decere nentem testatoris uoluntatem, qualiscunq; foret, ad omnem successionis speciem extendi oportere: multiq; in eius sententiam irent, & uelut cunctis obuium id palam faterentur, nos contrà sentire uisi fuimus. Nam Papiniani responsa relegentes, hoc ipsum improbasse animaduertimus, atque respondisse in hæc uerba: Priuatorum pactionibus, legi refragari non decere. Itaque trienti quæ per legem ex defuncti bonis debetur, neque per testatorem extimationẽ minui, neq; ius quod debetur, auferri posse: ne uidelicet testator scriptos hæredes aditione ludificatus foret. Quæ sententia quum diu nobis insedisset, tamen refutari & dilui potuit: quippe cum in eandem lectionem, ut fit, incidere-mus, animaduertimus minus probabili, nec uero iudicio, sed falsa nos duci opinione, nouissimoq; iure multis post seculis edito, contra priscorum decreta, secus cautum fuisse: atque abrogata Papiniani sententia, ex placito principum lege edita sancitum esse, ut si testator trientem dari hæredi inhibeat, totum'q; assem legatis absumi uolet, ut pro uoluntate de bonis disponere, illaq; sicut libitum est, & quantam partem uolet, cuiuis legare ius potestasq; foret, liberum esset hæredi scripto, si nimiũ tenuiter sibi cõsultum esset, minus'q; commodi tot legatis distribuendis, hæreditatem allaturam putaret, aditione abstinere, & ius succedẽdi abnuere. In quam sententiam, quæ notior & probabilior fuit, nouissimæ iurisconsultorum opiniones postea concessere.

tex. ex l. 1. §. quicunq; ff. ad l. falcidiã.

l. quod de bonis parag. 1. ff. ad leg. fal.

Auth. sed cũ testator. C. ad leg. falcid.

Loci ex Iuuenale parum ab interpretibus diligenter habiti, contra nonnullorum opinionem explanantur. Caput XXIIII.

DEfessus ego à forensium causarum contentione & iudiciorũ strepitu, aliquando uacuus cura & labore, ad hæc mitiora studia nostratia, uelut in aliquod opportunum diuersorium, me recipiebam: & quoscunq; aut ueteres, aut nostri ævi libellos nactus eram, in his legendis perscrutandis'que, aut uerborum & sententiarum uiribus pensitandis, exercebar. Cumq;, ut fit, in cuiuspiam non equidẽ indocti, nec spernendi autoris, commentarios super Iuuenalis satyris, quos nuper ediderat, & posteritati tradendos curauerat, fortè incidissem, sup his uersibus Septimæ: Rara tamen merces, quæ cognitione tribuni Non egeat: in hanc sententiam ipsum loquutum offendimus, ut diceret, apud tribunos plebis agi necesse fore, & post impensos labores eruditẽdis pueris ludi magistrum in iudicio experiri oportere, ut mercedem laboris & impensæ doctrinæ assequatur: id'q; Iuuenalem in fine satyræ apertius sentire, dum inquit: Et cum se uerterit annus, Accipe uictori populus quod postulat aurum: tanquam post lites iudicio à tribuno plebis diffinitas, tandem popul⁹ aurum quod petebatur, uictori magistro & mercedem tradi postularet. Qui sensus etsi à multis mira persuasione receptus, quàm absonus sit, quam'q; pudendo errore coarguat imperitiã interpretis, nemo mediocris solertiæ uir ignorarit. Vbi eñ, quæso, apud autores cõperti fuit, tribunũ plebis, iuris cognitionẽ aut in ius uocatiõem, apud suũ tribunal Romæ habuisse, ita ut an stipendiũ magistro debeat, suæ cognitiõis & arbitrij fuerit? Nõ eñ ut de cõtrouerso

Iuue. locus in fine Satyræ septimæ.

iure cognoſceret, aut ſuper eo dñudicaret: ſed ut à maiorum magiſtratuum iniuria tenuem plebem defenderet in re præſenti, tribunitiam poteſtatem inuentam ueteres uoluere. Prehendere enim licebat tribuno, & in carcerem mittere: nõ autem ſuper controuerſo iure dñudicare, quod omnes annales & omnia monumenta uetuſtatis pcalluere. Præterea quid imperitius dici potuit, aut tam præpoſterum, quàm ut in exactione uilis ſtipendñ populus, tãquam ſi plebs aut plebiſcitum aliquod rogaretur, intereſſe debeat, ita ut rogatione promulgata, an ſtipendium magiſtro debeatur, decernat? Sed quod eſt uero propius, quodq; ab autoris ſenſu non abſonum putamus, profecto ſic eſt, ut poeta nõ de tribuno plebis, qui iuris non habet cognitionem, ſed de tribuno ærario, apud quem leuiores expẽduntur cauſæ, intellexiſſe credatur. Etenim liquere arbitror, leues & numarios iudices, tribunos fuiſſe ærarios, cauſarum q; cognitionem habuiſſe in minimis: quippe ab Aurelio tribuno plebis rogatione promulgata, iudicia in tres ordines diuiſa fuere: ſenatores, equeſtrem ordinem, & tribunos ærarios, quorum cognitio in minoribꝰ fuit cauſis: ideo in ſubſellñs, non pro tribunali ius dicebãt. Raram dicit ergo mercedem, quæ cognitione non egeat tribuni, non plebis, apud quem nulla erit iuris cognitio: ſed ærarñ, qui de minoribus cauſis ius reddebat, intellexiſſe probabile eſt: quod & nos ſenatire ſalua fide poſſumꝰ. Rurſus quod dicit in fine Satyræ, Accipe uictori populus quod poſtulat aurum: neq; de rogatione populi aut ſcito plebis, quod illi aſſeuerant, intelligi arbitramur, ſed uetuſtum potius morem præſignari, qui apud Romanos in ſacris certa minibus inoleuit frequens. Fuit enim antiqui moris, ut qui in theatro præſtabant munera, multitudini effuſæ ad ſpectaculum ſtipem ſpargerent, uictoresq; certaminũ & multarum palmarum, gladiatores ære collato & ſtipe donarent. Quin etiam non ludiones modo, ſed elephantos & eos qui in certaminibus fortiter quid aut dignum laude geſſiſſent, à populo collatione ſtipis & aſſibus donari legimus. Conſtatq; populũ Romanum Spurio Poſthumio & Quinto Martio cõſulibus, primùm ſtipem in ludis ſpargere cœpiſſe. Nam drachma grandinis in morẽ, atque odorati imbres inſtar pluuiæ, & alia miſſilia effuſe ſpargebantur. Quod ſequuti Cæſares, opulẽtius huberiusq; ad leniendã multitudinem factitarunt. Siquidem C. Cæſar nummos non mediocris ſummæ effudit in populum. Nero teſſeras frumentarias, aurum, argẽtum, gemmas, margaritas, naues, inſulas, agros, ueſtes, tabulas pictas, mancipia & iumenta miſſilia dedit. Domitianus cum omne genus rerum in theatro ſparſiſſet, & pars maior inter popularia decidiſſet: ne indonati abirent ſenatorius & equeſter ordo, per ſingulos cuneos quinquagenas teſſeras pronunciauit. Heliogabalus uero aurea & argẽtea pocula, ac ueſtes magni cenſus in plebem ſparſit munuſcula. Multi quoq; ex theatro miſſas è ſinu columbas fecere, quæ cum per caueam diu uolaſſent, reuertebantur ad dominos. Fertur tamen Scipio infamiæ notatus, tam ſubñſſe, quòd pecuniam in populum ludis publicis ieciſſet, uelut iſtis muneribus auram popularem aucuparetur. Quæ quidem cum in diriſpientium manus mittebãtur, non ſine diſcrimine & rixa in concurſatione & tumultu aſſequi poterant. Itaq; optimus quiſq; cum primum miſſilia induci uiderẽt, ne quid diſcriminis in conflictu turbæ eliſi paterentur, è ludis excedebant, quæq; apud autores monumẽtis teſtata clariſſimis comperta ſunt. Poſt euerſum ergo annũ, & edocendis pueris labores impenſos, Accipe, poeta inquit, mercedem, qualem uictori in ludis populus poſtulare ſolet: ac ſi dicat, uilem aſſem & nimis tenuem mercedem, qualis eſt ſtips exigua, quæ à populo in ludis poſtulatur, cùm ære collato uictor à plebe donatur, conſequeris. Quod nos quantum ingenñ captu aſſequi poſſumus, lectioni magis conuenire, & uero ſenſui congruere putamus.

Trib. ærariꝰ.

Verſus poſtremus eiuſdem Satyræ.

Stipis ſparſio in populum.

Populi in ludiones.

Cæſa. In pop. pecunias ſparſerunt.

Scipio infamia notatus.

Variæ apud diuerſas gentes puerorum inſtitutiones, & infantibus Romanis quæ documenta fuerint. Caput XXV.

QVàm uarie apud nationes exteras & gentes ultimas, pueri poſtquam in lucẽ editi eſſent, educarentur, quæq; inſtitutio fuerit, à nonnullis literis memoriæ proditum eſt. Siquidem apud Thraces Trauſos q; ac Ceſias & Cauſianos, aſſuetum erat, ut puero in lucem edito circundati cognati affines q; puerum lamententur, & afflicti iaceant, ac recenſentes calamitates & uitæ incommoda, cui tantũ reſtet malorum, quæ mox ille paſſurꝰ aduenit, pectora plangãt, lidem in funere exultan

Thraces. Trauſi. Ceſiæ. Cauſiani.

tes iubilant, scilicet cui defuncto omnibus incommodis & infortunijs, quæ uita fert, ex hac luce & imminentibus malis, atq; omni sæuitia Fortunæ tandem excedere datum sit. Quod ab Indis quoque seruari meminimus. Nam Gymnosophistæ & Brachmanes, caste & pie uiuentibus mortis diem, natalem uitæ ducebát. Spartanos Lycurgi legibus institutos, infantes primum editos, ut labore firmentur, rigidissima aqua fouere, nudosq; in patientia laboris enutrire, nihilq; somni causa sternere, proditum est. Necnon cibi potionisque modo præfinito, cum æqualibus in sobrio conuictu, inque eodem sodalitio & societate studiorum, humili cultu educare, duraque & horrida disciplina seueriſſimis moribus assuefacere, ne qua uitia mentem adhuc rudem inficerent, neue moribus incompositi euaderent, illis magnæ curæ fuit. Quare prouerbio increbuit, solas Lacænas uiros parere. Quod á Cretensibus & Germanis usurpatum fuit, ut pueri ab ineunte adolescentia calores & frigora pati assuescerent, utq; uilibus tecti amiculis, hyeme pariter atq; æstu eodem cultu incederent: & postquam satis uirium assequuti uidebantur, ut militiæ per ætatē patientes forent, nō in munditijs, ne langueret animus, sed in laboriosis exercitationibus, currendo, algendo, æstuando, famē sitimq; tolerādo, arduasque & perdifficiles uias peragrando, exercerēt: ac pugnæ simulacris, in q bus uerbera & plagas dare & accipere cogebant. Quinetiam fuit Lacedæmoniorum mos solennis, ut agrestes quos *Ilotas uocant, q̄ maxime possent uino ingurgitent, ad potumque & crapulam appellent, illosq; uino madidos & distentos, in cœtum adolescētium iuuenum introducant, ut iuxta Anacharsis & Platonis consilium, temulentiæ turpitudinē intuentes, quasi pertæsi ignauiam, à uino & luxu prōptius abstinerēt: ac tam tetri aspectus, tantiq; dedecoris non solum pigeret, sed puderet. Tantaq; disciplina fuit, ut iuuentū corpora ne lasci uirent, statis diebus apud ephoros exhiberent, nudosq; inspicerent, ut si qd insolitæ pinguedinis contraxissent, parsimonia & uictus abstinentia emendarent. Ad aram uero sic uerbere afficiebantur, ut plerisq; sanguis manaret ad necem. Apud Gallos quoq; & Iberos zonæ mensuram habent magistratus, quam si capere non posset mulier succiplena, aut puer obesus, magno afficitur probro. Quib⁹ amatores, imitatoresq; uirtutū & adolescentiū bonæ indolis permissi fuere, ut laudati & donati, facilius ad res magnas & magno uiro dignas se accingerent: qui etiam Cretensium fuit mos, quibus nō fuisse amatos iuuenes, est ignominiæ datum: ex q bus amantem φιλήτορα dixere, amatum uero κλεινόν. Quorum exemplo Lucani, liberos à prima infantia sine ueste aut ministerio seruili, in duritie & parsimonia educabant in syluis, q bus præda uenatica erat cibus, potus uero fontiū liquor. Colchis, Aethiopib⁹ & Troglodytis atq; Aegyptijs, Syris & Phœnicib⁹, pudenda editoꝝ infantiū circuncidere in usu erat, hoc nō mediocriter uitæ cōmodis conducere arbitrati, quo commento labes corporum & eluuiones dilui putabant, seu quod multi putār, ut diuersitate noti fierēt, uelut oīne arcanū & pudendū facinus inuelatū fieri ostenderent. In Arabia gens est, Creophagos uocant, q bus nedū uiri, sed mulieres lu daicè excindi solebāt: sicut de Andramite Lydorū rege, qui primus eunuchas fecit mulieres, sermo proditus est: quo exēplo in Aegypto aliquando mulieres excindebātur. Arcades uero pueri, tum Lacedæmonij & Thraces, quanq; ferū genus, à teneris insuescunt inter prima rudimēta in modulis & cātibus uersari, musicasq; artes & uocū concentus ediscere ad annū XXX. uelut hoc amplissimū iuuentuti munus darent: q nō didicisset, rudis & ignauus, atq; infamiæ nota inustus putabatur. Græci uero adolescentes, musicæ et poeticæ, liberalibusq; potius uacabant disciplinis: in q bus excellere pulchrū putabant. In his em̄ tribus artibus, quas liberales uocant, literis, palæstra & musica, plus operæ & studij cōterebant. Nec minore studio primæ adolescētiæ iuuenes imbuebant, ut præter literas & gymnasticas disciplinas, iuxta Aristotelis præceptū, quo ad reliqua munia firmiores essent, etiā natare discerent. Et tametsi canendi ad tibiam ars, libero hoīe indigna prius uisa foret, ad eamq; sola mancipia admitterētur: æuo mox succedēte, tanti fuit honoris, ut ad illam nisi liber & ingenuus admitteretur nemo. Sicut pingendi ars primum Sicyonæ, mox per omnē Græciam tanti fuit studij, ut pueros ingenuos picturam tanquā præcipuam liberalium artium, in primis edocerent magistri, perpetuo interdicto, ne ad illam mācipia admitterentur; indoctusque & omnium postremus habebatur, quisquis

Indi.

Spartani.

Prouerbium. Cretenses & Germani.

Lacedæmonij. *Helotas.

Galli. Iberi.

Cretenses, Lucani.

Colchi, Aethiopes, Troglodytæ, Aegyptij, Syrij, Phœnices.

Arabes, Andramis Lydorum rex castrauit mulieres. Arcades, Lacedæmonij Thraces.

Græci. Artes liberales.

Gymnasticæ disciplinæ. Natare. Canere ad tibiam. Pingēdi ars.

Musica. huius artis nescius aut expers foret. Platonis quoq; institutum erat, ut iuuentus musicæ disciplinis inter primas artes instruatur, ut grauiora studia honesta uoluptate lenirent. Id quod Pythagoras censuit, qui repentinos motus animi & mentis perturbationes, nulla re magis quàm uocum concentu mulceri putauit. Cuius tanto studio Græci affecti fuere, ut etiam ad myrtũ canerent, cantorq; cantorẽ, myrto tradito, inuitaret, quod postea prouerbio increbuit. In qua Timotheus tibicen multum floruisse proditur, qui duplicẽ mercedem exigebat ab his, quos ab alijs magistris male institutos acciperet, quod hi prius dedocendi quàm erudiendi erant: à rudibus uero & ignaris, simplicẽ. Pœnorum uero mos patrius erat, editorum infantium uenas capitis lana succida inurere, defluentẽq; pituitam hoc modo sistere, quod salutare experti aduersus morbos, hoc tanquam peculiari remedio se muniuere. Aethiopes quoq; ab ipso natali die, editos infantes in fronte inurunt, & stigmate notant, quo capitis & oculorum humor exiccetur. Quinetiã in Hybernia, quæ in penitissimo Oceano extra terras insula sita est, cultu indomito & fero, pueri ita aliti educatiq; sunt, ut inter arma & cædes uersentur assidue, matresq; natura immites, ingenio barbaro, primos cibos edito infanti gladio admouere ferãtur. Tenet fama, apud Baleares matres infantes pueros ab ipsis uitæ incunabulis his disciplinis assuefacere, ut nisi oblatũ cibũ baculo aut funda petierint prius, cibo uesci prohibeant. Quẽ usum uetustissimum apud Cadurcos, Acarnanes, atq; Aethiopes inualuisse legimus, ut saxa ingentia fundis intorquere, aut sagittas & iacula ingẽtis ponderis uibrare à teneris ediscant. Idoneos autores habeo, Aegyptios impuberes filios apud se alitos & educatos, his disciplinis exercere, ut nisi centum octoginta stadia prius confecerint cursu, uesci cibo nullo modo sinerent: quos à pueritia & primis annis, nudis pedibus ingredi iubebãt, ne delicatior cultus corpora emolliret, eneruaretq;. Indi & Brachmanes edito infanti curatorem & uitæ magistrum custodemq; adhibẽt, ut sub legibus & magistratibus, bonis disciplinis formatus, salutaribus exemplis erudiatur. Apud quos infans in lucem editus, post menses duos in mediũ producitur: & cuius indolis & formæ sit, publico concilio decernit: ut ex faciei & corporis specie, si pace uel bello bonus, & an uita sit uel morte dignus, iudicetur. Et si cuius indoles probaretur, bonis ille formabatur doctrinis: quod uerò minus, morte afficiebatur. Id quod apud Spartanos erat Lycurgi lege sancitum, ut specioſus puer & forma liberali, publice educari: mãcus uero & deformis, in loca uasta & p̃rupta exponi, uel in ultimas terrarũ oras ablegari deberet. Idem legibus Romuli à primo ortu urbis constitutum ferunt, ut si mancum quid editum, aut monstrificum fuisset, statim à partu in flumen aut mare exponatur. Produnt Aethiopes editos pueros, quum paulum processere, super aues quas diuersi generis educant, sublimes imponere, eosq; cuius spei futuri sint, piculo internoscere: nam si uolãtes intrepidi manẽt, uelut generosos & se dignos, magna educãt cura: si uerò cõsternantur animo, & trepidi pauent, tanq; degeneres in loca deserta exponũt & abĳciũt. Quod de Psyllis quoq; proditũ est, qui partus obĳciendo serpentibus, si illæsi manent, an suæ originis sint, experimento internoscunt. Nonnullæ Indorũ gentes pueris adolescentibus, etiam si magnæ fortunæ & amplis opibus forent, pro seruis utebantur: ut eam sortem experti, quantum decus libertatis foret, agnoscerent. Quod cum Cretensibus & Laconibus commune asseuerant fuisse, ut ingenuos filios seruilia exhibere cogerẽt. Phrygibus uero familiare fuit, proprios uendere filios in eximio ætatis flore, & seruilem in modum educare. Nabathæis quoque adolescentes ingenuos, seruilia præstare officia cõsanguineis, assidua exempla sunt. Persæ autẽ editum infantem, ante septennium in conspectu parentũ non adducunt. Alĳ, nisi post pubertatem filios à parentibus cõspici non sinũt: qui mos apud Heduos, pluri masq; Gallorum & Germanorum gentes frequens fuisse traditur. Quod ita institutum non ab re fuit: scilicet, ut si quid graui⁹ accidisset, aut si qua calamitas & aduersi casus pu ero euenturi forent, illos parentes qui ipsorum conspectu tam diu caruerunt, facilius ferant. Eosdemq; Persæ apud se educatos tam sanctis moribus imbuebant, ut illorũ disciplinæ nihil addi uideretur posse: si quidem per omnes ætatis gradus hæc illis rudimenta fuere: iustitiam colere, & æquũ ab iniquo dinoscere: tum iaculari, equitare, arcu & curſu cõtendere, & præcipue uera loqui. Cibus uero tam frugalis & modestus, aduersus fa

Ad myrtũ canere. Timotheus tibicen, Pœni, AEthiopes, Hyberni, Baleares, Cadurci. Acarnanes, Aethiopes, AEgyptĳ, Indi Brachmanes, Spartani, Romulus, AEthiopes. Psylli, Indi, Cretenses. Lacones. Phryges. Nabathçi, Persæ. Hedui, Galli. Germani, Persæ,

mem & sitim tantũmodo paratus, ut iuuentus nasturtio, pane, aqua & sale uelut exquisitis ualde obsoniis uescereturTanti'que pudoris fuere, ut pro lege seruarent, ne in publico aut spuerent, aut nasum emungerent: ne'ue in conspectu parentum, nisi iussi considerent. Et quum natalem diem festum singuli & præcipuum habeant, illis tamẽ etiam indulgentissimi parentes uino abstinere uelut immani scelere præcipiebant. Vt'q nullis errorum maculis notarentur, nudos conspici uiros, nec fas, nec ius esse dicebant. Ita'q nudum conspicere hominem, ac si immane scelus admissum foret, capite luebatur. Scythis uero à patribus traditur mos non improbandus, ut iuuenes ephebos plurimos sibi amicos comparare, uelut firmissima uitæ præsidia iuberent. Is enim habebatur affluens & beatus, qui pluribus familiaritatibus fultus foret, pro certo arbitrati, in rebus deploratis & afflictis, nulli unquam satis fuisse amicorum. Romanis uero prævaluit usus, ut quæ uterum ferunt, antequam edatur partus, Postuertæ & Prosæ, quibus duæ aræ dicatæ erant, ne partus peruersi fierent, ne'ue fœtus præpostere exiret, immolarent. Egeriæq nymphæ, & Fluoniæ Iunoni sacra facerent: quia putabant illarum ope cõceptum egerere, & fluorem sanguinis cohibere. Cuius rei causa apud Tibarenos inoleuit mos, ut mariti post uxoris puerperium, capite obuoluto tanquam ipsi enixi fuissent, in lectulo decumbant, ea accubatione uxoris labores & uẽtris profluuia cohiberi arbitrati. Fere autem Tibareni iuxta Cappadoces, qui in risu & iocis atq; indulgentia fortunæ uersari solebant. Idem Thracibus & Scythis, Cantabris & Celtiberis proprium, ut puerperæ uiris ipsarum uice decumbentibus ministrẽt & famulẽtur. Apud Athenienses præcipuum edulium puerperæ brassica dabatur, uelut parturienti commodissimum, mox stolis initiatorum infantem obuoluere, ad ualetudinem mirè proficere putantes. In Cyno mulier puerpera editæ prolis nullam curã gerit: sed uix domi abditus, infantilis educationis curam atq; onus fert. In Liguria quoque & Illyrico mulieres tam patientes laborum sunt, ut post puerperium minime decumbant: prægnantes'q inter opus enixas pueros domum referre tradunt: quos non peperisse, sed inuenisse credas. Cumq; infans editus primam lucẽ hausisset, Romanis erat in usu, ut ab obstetrice exceptus, humi sterneretur, quasi diuinationem futuri exitus inde auspicati: lecto'q Pilumno & Picumno in ædibus parato, ita augurabantur, ut his præsidibus dijs, uitalis foret: ne'ue Syluanus in domum irrepere ualeat, quem uexare pueros opinio erat, ad fores ædium tres uiros, qui peruigiles domum circuirent, aduocabant, quorum primus limen securi, alter pilo feriebat, tertius uero scopis euerrebat: mox nomen & tempus editorum filiorum apud præfectos ærarij publicis actis testarent & scriberẽt. Quæ quidem in Saturni æde tanq; publica monumenta seruari proditũ est. Deinde cùm cibo & potu eum initiarent, Edusæ & Potinæ sacra facerent. Eodemq; Adolescentæ Maiæ, quæ fatua dicta est, ac Statano & Fabulino more patrio immolarent. Fuit'q receptus mos, ut in testudineis alueis, aut ex tergore marinarum testudinum factis, calda pueros abluerent, mox oleo & butyro perungerent. Spartani quandoque mero abluebant, quòd uino admoto, resolui ægritudines putarent. Nonnulli sale & aqua. Galli prægelido amne, ut à teneris calores & frigora pati ediscerent. Idem Thraces, Scythæq;. Ferũ tamen Cato Censorius tam accurate procurãdis liberis studuisse, ut nisi se spectante nunq; infantem ablui, aut uelamẽtis obuolui fuerit: neue pueri recens editi è cunis forte deciderẽt, & terra corpuscula afflictarent, culcitras iuxta cunas undiq; sternerẽt, ut inde excepti innoxij fierẽt. Maribusq; nono die postq; in lucẽ editi fuissent, fœminis uero octauo, noia imponerẽt, nõnunq; septimo, q dies lustricus nomẽ habet. Quod teste Aristotele ideo cautũ, q ante septimũ plurib⁹ infans casib⁹ expositus manet. Ab Atheniẽsibus uero & omi ferè Græcia, decima à natali die infanti nomẽ indere seruatũ est. Apud Troglodytas fuit patrij moris, ut non hominum, sed arietis, pecoris aut ouis imponant infanti nomina, q bruta, quor⁹ ope uictitabant, suos genitores ducerẽt. Atlantes uero Aphricæ populi, nulla infantibus indere noia cõsueuere: sed uelut bruta anonymi fuere. Diuus aũt Antonin⁹ philosophus, natos liberos apud pfectos ærarij pfiteri, et tertio die à partu noia ferre iussit. Nono uero die noia infantib⁹ indere, antiq moris fuisse, illud exemplo est, q Nundina dea apud Romanos magnæ religiõis erat; ipsum'q infantem editũ, in gremio & sinu matris ac ipsi-

Vini abstinẽtia.
Nudũ uidisse hominem, capitale.
Schytæ.
Amici.
Romani.
Postuertæ.
Prosæ.
Egeria.
Iuno Fluonia
Tibarenorũ maritorum mos.
Thraces.
Scythæ.
Cantabri.
Celtiberi.
Athenienses.
Cyrnæi.
Ligures.
Illyrici.
Romanorũ mos & ceremoniæ post editum infantem.
Syluanus pueris infestus.
Spartani.
Galli.
Thraces.
Scythæ.
Cato Censorius.
Quoto die infanti nomen dabãt Romani.
Dies lustricus Athenienses.
Troglodytæ.
Atlantes.
Nundina.
Matres ipsæ nutrices suorũ infantum.

us lacte educari potius q̃ apud coẽptas nutrices ali permitterent, cum ingenuitas à matre sola, non patre proficiscatur: aut si permisissent, magna cura præcipuas illi nutrices Laconicas, uelut educationis magistras, admouerent: cum propter lactis & educationis uitia sæpe infantes degenerasse compertum sit. Quod æquè Germanis est habitum nefas, apud quos mater filium suo lacte alit, nec nutrici educandum delegare licet. Græcorum uero inualuit mos, ut quinto die à partu, mulieres comites puerperij, manus abluant, & puerum Laribus circunferant, polyposq; & sepias munuscula à cognatis ferant, deinde cum puer paululum processisset, prætexta illum donabant Romani & bullam: ea enim erat aurea, insigne nobilitatis, figuram cordis habens: ut signarent, eam ætatem alterius consilio regendam, qua primum à Prisco Tarquinio donatum eius filium tradunt, quem in prætextæ annis hostem dicunt occidisse. Hac Romani pueri honeste geniti & liberaliter educati patritij, aut illorum qui equo meruissent filij, postea usi fuere. Lorum uero erat insigne libertorum, plebeiorum & pauperum. Propi⁹ uero est, quod fœdere icto cum Sabinis & Tatio, cautum fuit, ut bulla prætextaq; per eas tempestates Sabinorum ornatu, raptarũ filij uterentur. Fuitq; antiqui moris, ut parentes bonis exemplis artibusq; honestissimis liberos educerent, plerunq; apud patruos, ne nimia parentum indulgentia lasciuirent. Maximaq; dabatur opera, ne quid insolens aut pnicioſum, neue quicq̃ quod minus esset decorum, coram infante pater faceret aut diceret: neue uir mali exempli, qui seruilibus uitijs imbueret animos, in conuictu esset: magni enim interest, quos quisq; audiat domi, quibus cum loquatur puer. Quare Cato censor tanti exempli fuit, ut Manlium senatu mouerit, quòd interdiu præsente filia, uxorem suauiasset: asserẽs se nunquã nisi cum tonaret, à sua complexum. Et Hieron Epicharmum comicum multasse & pœna affecisse dicitur, quòd coram filia lasciuos edidisset uersus. Tum ut socij consiliorum, magistriq; & comites puero probatissimi darentur, qui acuerent iuuentutem ad studia & bonas artes. Nam prauis impulsoribus multos degenerasse compertum est. Quod etiam à Græcis summo studio seruatum meminimus, ut dum puerilis ætas prona esset ad uitia, magistros adhiberent probatissimos, magnæ & expertæ uirtutis, quorum cõuictu & domesticis disciplinis exemplisq; formarent. Sic Achilles Chirona & Phœnicem, Agamemnon Nestorem, Hector Polydamãta, Telemachus Menelaum, Alexãder Aristotelem, Antigonus Zenonem: atq; alij uitæ magistros habuere non pœnitendos, sicut Augustus Apollodorũ Pergamenum, Tiberius Theodorum Gadareum, Homerus Prognopidem, Virgilius Silonem, Cicero Diodorum, qui illos egregijs artibus instructos, ad bonam frugem prouexere: quorum doctrina, integritate & fide, magni postea uiri euasere. Primus enim Carbilius proditur, qui iuuẽtuti Romæ ludum aperuit: eius Carbilij libertus, qui uxorem repudiauit primus. Cato uero Censorius tam sanctè filium edocuit, ut non alium quæsiuerit magistrum: sed seipsum, quia pater erat, filijs exhibuerit præceptorem. Augustus quoque Octauius, Caium & Lucium, quos sibi filios asciuerat, non alterius, sed sua ipsius doctrina imbuit, itaq; literas & natare illos scientissimè docuit. Vtq; in ludum literarium non solum ingenui pueri, sed & uirgines nondum adultæ, literis & bonis disciplinis formandæ uentitarent. Elegebaturq; aliqua matrona insignis, spectatæ uirtutis, toto generi propinqua, aut uirginissimæ disciplinæ, cuius sanctitate & moribus, tota familia & infantilis cognatio, bonarum artiũ cupiens imbueretur. Apud eumq; in domo honestissima Hetruscas primum literas, mox Græcas, & haud multo post circunscriptas sententias, quas chrias Græci uocant, ediscebat: deinde studia liberalia & animi cultũ. A quibus si quid esset offensum, prætextati anguillarũ tergore, pueri ferula, à parentibus uero leuioribus flagris uel plagis, aut puerili uerbere plectebantur: quibus exciti disciplinis, ad uirtutem uegetabant animos corporaq;. Quod apud Thurios & omnem ferè Græciam lege cauebatur, ut pueris cum primum adolescerent, magistros studiorum, doctos ætate & usu, in primo tyrocinio publica impensa præficerent. utq; plures uniuscuræ & disciplinæ mandarentur, qui magister esset & comes, sicut de Thuscis & Massilienſibus traditur. Idem apud Iberos Sertorius fecit, ut magistris scientissimis, qui artes docerẽt liberales, ingenuosq; educarent, stipendium de publico daret. Alexander Macedo multis millibus puerorum

Laconicæ nutrices.
Germani.
Græci.
Romani pueros bulla donabãt & prætexta.
Bulla qualis & quorum insigne.
Lorum quorum insigne fuerit.
Educatio.
Exempla parẽtum coram pueris.
Cato censor.
Hieron.
Magistri & consortia puerorum.
Carbilius primus ludi magister Romę.
Cato Censorius filium instruxit.
Aug. Octauius filios ascitiios edocuit.
Virgines ludum literarium adibant.
Ordo instituendi in literis apud Roma.
Quo instrumẽto uapularunt negligẽtiores.
Stipẽdia professoribus cõstituta.
Thusci.
Massilienses.
Iberi.
Sertorius.
Alexander.

ex Perside magistros dedit, qui Græca instituta, mores, militaremq; disciplinam præciperent. Quod de Vespasiano proditum est, ut Græcis Latinisq; rhetoribus annua centena daret: & de Antonino Pio, qui rhetoribus per omnes prouincias annua salaria cõstituit. Traianus quoq; adolescentes ad quinq; millia bonæ indolis, ex omni imperio selectos, publice alí, & parẽtis affectu paribus disciplinis erudiri curauit, ex præcepto Lycurgi, qui ingenuis adolescentibus uirum præesse uoluit peritum ac uigilantem, ex his qui summi eliguntur magistratus, quem pædonomum nuncupauit. Persarum uero pueri non literas quemadmodum consuetudo fert, sed iustum ab iniquo secernere, & qua pœna improbus homo dignus, qui pace uel bello bonus, & quæ sit turpis & honesti distinctio, in scholis ediscebant. Aegyptij geometriam & arithmeticam: puerum uero regium magicas artes edocebãt in primis, tanquam studia sanctiora. Ea enim erat diuinorum scientia, qua imbui regum filios uoluere, quoniam ad magnæ fortunæ cultũ ingenia excitaret. Qui mos Persarum regum frequens fuit, ut magicis artibus imbuerẽtur. Spartanæ uero uirgines nõdum adultæ, in discorum iactu, curribus & palæstra exercentur omnes nudæ, quod studium à Laconibus, qui summi palæstritæ fuerunt, excolebatur in primis: id quod Plato non improbauit, censuitq; ut nõ modò puellæ, sed & anus luctarentur cum uiris, ut patientes laborum, facile res arduas subirent: quorum studio in posterum adeò affecti sunt, ut gymnasia & palæstras, quib⁹ tota Græcia dedita erat, ita occupasse animos tradant, ut pro fortibus militib⁹ se bonos palæstritas & athletas dici poti⁹ exoptarint. Apud Pythagoræos, discipuli licet disciplinis imbuãtur bonis, illis tamen annis quinque obstinato silentio tacẽdum erat: quippe primum rudimentũ erat tacere & meditari. Cretensium pueros cogebant magistri in primis leges, mox deorum hymnos, atq; egregia ducum facta modulatis uocibus mandare memoriæ. Apud Siginnos, qui Persice uiuunt, quadrigas agitare, erat puellare studium. Nondum enim adulta uirgo, quadrigas flectere & circumagere magna facilitate callebat: quibus hoc erat priuilegio datum, ut quem uellet ex iuuentute in uirum deligere, liceret. Tanta porrò Romanæ uerecũdiæ obseruatio & morum exempla fuere, ut nec pater cum filio pubere, nec socer cum genero lauaret: nudosq; conspicere parentes, ducerent nefas. Hoc tamen ad memoriam insigne est, quod quanuis pueri tam castigatæ disciplinæ forent, ut omnis esset uita plena grauitatis: calculum tamen ediscere, & computationibus dare operam, in usu fuit Romæ non improbando, tanquam inde redundaret ingenij ratio exactissima. In quo id fuit animaduersum, solos Thraces ad quatuor usque numerare didicisse, Græcos & barbaros ad decem. Albani uero ultra centum computare non nouerũt. Mirumq; prodi, Meletidem adeò uecordem fuisse, ut uix toto ingenij captu ad quinq; numerare disceret. Veteres uero Romanorum ultra centum millia numerare nesciuisse, multi asseuerant. Tum saltationis genera & motus Ionicos Romanam iuuentutem edisscere, quandoq; in usu fuisse. Siquidem Iones psallendi normam & molles saltus primi inuenisse traduntur. Itaque ingenuos pueros, etiam senatorum filios schola egressos, ad ludum saltatorium frequentes commeare, & cum crotalis neruorumque & tibiarum cantibus ad numerum certo motu psallere, antiquæ disciplinæ fuit. Quod apud Græcos, Persas, atq; Indos dignum laude & exquisitæ artis fuisse, Homero teste probatur, qui inter cætera ludicra liberalia, saltationẽ ponit. Quippe saltare habẽt Persæ, & equitare præcipuum. Lacedæmonij quoq; saltationem tanq̃ ad bella utilem, ut gressu composito incederent, inter quotidianas disciplinas habuere. Et ut concinna fieret motio in congrediendis hostibus, pueri nudi saltare didicerunt. Quare Epaminundas, & saltasse & cantasse dicitur probe: quas etiã per genera & modos distinxere: ut podismus, & sphismus modus, comus & tetracomus in hostium congressu fierent. Ascoliasmus uero Baccho dicatus erat, ubi in theatro super utres obunctos uno pede saltãt: Colabrismus, Phalicus, Bactriasmus, Strobilus, Apocinus, & Aposisis, aliaq; saltationum genera, diuerso quæq; gestu & modo erant in quotidiano magis usu frequentia. Ea tamẽ saltatio nõ ubiq; & passim, sed in tẽpestiuo cõuiuio deliciarũ causa si quãdo præstabat, laudi fuit. Quippe cantus & saltatio, Homero teste, cõuiuij appẽdices sunt, modestatis, non impudẽs, qualis fuit Hippoclidis, q apud Clisthenẽ futuri socerũ, dum intempestiue saltat &

Vespasianus, Anton. Pius. Traianus.

Pædonomus, Persæ.

Regum pueri apud Aegyptios.

Magica ars.

Reges Persarum.

Spartanæ uirgines.

Gymnasia, palæstræ. Græci.

Pithagoræorum discipulorũ silentiũ.

Cretenses.

Siginni.

Romanorũ pudor.

Arithmeticã discebãt pueri Romani & quare.

Thracum numerus.

Græcorũ, barbarorum, Albanorum.

Meletidis stupiditas.

Romani.

Iones.

Ludus saltatorius.

Persæ.

Lacedæmonij

Epaminũdas

Modi & saltãdi genera.

Hippoclidis de saltatio.

gesticulatur,illū desaltasse matrimonium Clisthenes dixit. Appius quoq; Claudius uir triumphalis,& Gabinius,M. Cæcilius & Licinius Crassus optime saltare gloriæ duxerunt: sicut fidibus sonare. Discebant enim fidibus antiqui apud magistros & artifices,nā Decius Sylla optime cantasse dicitur,& Cato Censorius simpliciter cantare,non seruile duxit opus. In tantumq; honoris culmē apud ueteres musica processit,ut illam sacris & publicis cæremoniis adhiberent,cum in deorum puluinaribus & epulis magistratuum fides pcinerent. Et apud Græcos idem musici uates & sapientes erant. Apud quos post cœnā circunferebatur lyra,quam cum recusasset Themistocles,est indoctior habitus,Cimonq; & Epaminundas,q fidibus scirent,antelati fuere. Canebant enim ueteres ad tibiam clarorum uirorū laudes & uirtutes,tametsi principibus hoc fuerit probro datum. Quare uerbū Philippi fertur in Alexandrū,debere ipsum pudere,q tam pulchre caneret. Et Pyrrhus,an Caphias uel Python melior musicꝰ uideretur,interrogatus, Polyperconta meliorem ducem respondisse fertur. Scipio tamē Aemilianus Romanæ iuuentuti,q in ludum histrionum ingenui pueri uenirēt,& cum sambuco & psalterio canerent & psallerent: & Cicero Gabinio consulari studium saltādi, ut probrum obiecta uit. Domitianus quoq; in censura ciuem Romanū senatu mouit, quod choreis plus nimio indulgeret. Id quod Aegyptijs seuera fuit lege inhibitum,apud quos pueri nec palæstræ uacant,nec musicæ. Quod de Alcibiade proditur, qui musicam tanquam ingenuo indignam,odio prosequutus fuit. Contra Pythagoræ inam tanti musicā fecere,ut excitarentur ad lyram,& quietem capturi,sono inuitarentur. Inter puerilia uero rudimenta,hastilia iacere,sudem torquere,equum agitare,arma tractare, Romanæ iuuentutis peculiare fuit. Cur autē citius fœminis, serius uero masculis inderent nomina,credo propterea uisum,quia fœminas cito pubertatem assequi compertum est. Ideo uetteri lege cauetur,ut mulieres duodecimo,mares uero quartodecimo anno ætatis,pubertatem assequi censerētur. Eo enim tēpore iura publica masculis pubertatē definiere.

Fidibus discebant ueteres, Musicæ honos.

Lyra post cœnam, Themistocles Cimon. Epaminūdas

Musica uituperata à quibus,

Musica laudata. Exercitamenta puerorū. Fœminis cur citius quàm masculis inderentur nomina.

An inter auguria sternutamenta sint & offensiones pedum,& quæ illorum prædictio fuerit.

Caput XXVI.

ESse inter auguria sternutamenta & offensiones pedum,in naturali historia Plinius notauit,quæ symbola dicta sunt. Plerisq; contrà: nam sternutamenta non facere auspicium censent: sed quū captatis augurijs superueniunt,illa rata facere,siue boni prænuncia sint,siue mali. Qualiaq; prædicta,præuisaq; fuerant, affirmare & probare sermonis ueritatem,putauerūt,Homeri exemplo,qui Penelope malum procis futurum ab Vlysse referente, Telemachum facit sternutasse. Et Xenophonte ad milites cōcionante,sub idem tempus sternutans quidam,omen fecit felicissimum,ita ut totius dux militiæ crearetur. Themistocle uerò ad aras sacrificante,à dextera sternutans homo,augurium fecit,quo præcipui captiui immolarentur. Hippiæ quoq; dum sternutat excussus dens,magnū augurium fecit calamitatis futuræ. Inde apud ueteres incussa fuit religio,in sternutamentis bonum omen & salutem precari,quod Tiberium Cæsarem mirifice exegisse dicūt,ut si quid infandi diriq; immineat, ea precatione & salute auertatur. Aristoteles autē,quod è capite hominis tanquam ex arce ducunt originem, quæ pars diuina & sanctior homini est, propterea prodeuntem inde spiritum, tanq; signum augurale & diuinum numen,nos uenerari decere censuit. Ea quidem apud eos quæ ista peruestigare adorti sunt, miræ obseruatiōis fuere. nā si essent matutina,nefanda ominari,& rei inceptandæ irritos conatus facere: si uero meridiana, firmissimi auspicij esse, præcipue à dextris arbitrati sunt. Sæpe tamen symbolum ueritatis,& prognosticum liberationis facere ab insidiarū metu,uoluere. Fuitq; animaduersum, inter epulas medio accubitu,sternutamento reuocari ferculū: si nō postea gustetur aliquid,inter dira & certissimo exitio haberi. Sed tametsi de sternutamento uariata opinio sit, offensiones tamē pedū infausti semp ominis fuisse,ac portenti & pdigij mali,uulgo proditū est. C. Gracchus qua die ciuili seditione oppressus fuit,domo egrediēs,ita pede limē offendit,ut nō parua uis sanguinis effligueret. Neroni quoq; in expeditionē Alexādriam profecturo,lacinia surgenti adhæsit. Crassi etiā filius cōtra Parthos proditurus in aciē,ita pedē offendit,ut humi prostratus concideret: quos omnes uehementi discrimine & immani stra-

Salutem precari in sternutamentis,

Obseruatio ominis ex sternutatiōe.

Omen ex pedū offensiōe,

ge oppressos, atq; indignissimam fortunam expertos satis constat. Patentq; abunde exempla, quæ singula exequi longum esset. Illud tamen annotare succurrit, adeo Romanos olim in magnis minimis q; rebus auspiciorum euentus, atq; omnia obseruare solitos, ut ab inceptandis prosequendis q; negocijs leui suspiciõe auguriorum, uelut tristia portenderent, & magna infortunia facerent, auocarentur. Nec modò auspicia, sed sacrificia, ludosq; solennes ita obseruarunt, ut ob minimas sæpe causas illos instaurarẽt & reficerent. Sacrorum uero cæremonias tam sanctè coluerunt, ut ex leui offensione idem sacrificium trigesies instauratum, & denuo ac sæpius procuratum fuerit.

Quæ potestas proconsulis foret, quiue erant proconsules, & an idem iuris quod cõsules haberent.

Caput XXVII.

QVoties instantibus curis mihi animus laxatus fuit, sæpenumero quæ fiui quæ potestas proconsulum foret, illorum quibus finito consulatu, prorogatum esset imperium. Et dum quæro, ab autoribus traditum memoratum q; inueni, quòd ubi finito magistratu annuo, non expediret consulem prouincia decedere: illi, ne sine honore esset, imperium sæpe prorogari, ut eam prouinciam proconsul, non ut consul administraret. Continuabat prorogabatq; illi senatus imperium, nõ nunquam populus sine senatu, ex autoritate tribunorum plebis. Nam si in decernenda prouincia senatus auersaretur, tribunꝰ ad populum ferebat, plebs q; sciebat, & ex scitu plebis & suffragatione populi procõsulatum decernebat: id q; quod à populo scitum erat, ratum firmum q; manebat. His ergo à populo uel senatu prorogabatur sæpe imperium ad sex menses, modò ad annum, aut donec debellati hostes, uel reuocati à senatu forent, prout ex republica esse uidebatur. Publius enim Philo consul narratur primus, cui prorogatum imperium fuisset, & ex eo proconsulare officium cœpit pro munere dari. Scipioni deinde Aphricano in Aphricam profecto, ne finito consulatu, incommodo reipublicæ prouincia decederet, imperium consulare, donec debellatum esset, prorogatum fuit. Nonnunquam stantibus consulibus, si qui in prouincia tumultus, aut motus orirentur, pluresq; prouinciæ oporteret præesse: nouos proconsules senatus, nunc ijsdem, nunc alijs decretis prouincijs creauit, ipsisq; plerunq; legiones & exercitus commisit & mãdauit, poteratq; nõ modo cõsuli, sed prætori pcõsulare munus dari: sicut exemplis pluribus extat. Sempronio eñ Graccho, & Quinto Fabio Maximo consulibus, quum Hannibal Italiam omni clade belli peruastasset, Claudius Marcellus ex prætore proconsul designatus, uires Hannibalis multis prælijs ita fregit & comminuit, ut facile uinci posse documentum daret. Quin & illud animaduersum est, easdem legiones atq; exercitus, quibus antea consules præfuissent, ipsis procosulibus prorogato imperio demandari, uel nouos comparari contra repentinos motus, quibus hostibus obuiam ire & magnis opibus rem gerere possent. Habebatq; procõsul proconsulatus insignia eadem, quæ & consulatus. Nam & lictores, fasces, secures, prætextam, curulem q; sellam in prouincia sibi decreta uelut consul retinebat, quibꝰ insignijs p imperij maiestate, proq; splendore dignitatis conspicuus erat: nisi eam adiret prouinciam, in qua consul præsens foret, aut è prouincia decedens, Romam aduentaret. Tunc enim finito honore, sine imperio aut insignijs erat. proconsuli eñ portam Romæ ingresso, minuebatur honor, priuatusq; & sine imperio censebatur. Neque enim proconsulem habere imperium, ubi una esset consul, cõsentaneum erat, nisi par illi imperium delegatum fuisset. Tunc enim & cõsularia ornamenta, & potestas utriq; erat par. Hoc tñ intererat, q; proconsules aut proprætores auspicia non habebant: quippe inauspicati erant, quum cõsules prætoresq; auspicia haberent maxima. Si tamen consul in prouinciam ueniret, in qua proconsul deberet: ipse sine lictoribus & fascibus consuli obuiam ire, & uelut priuatus equo descendere, & obsequium præbere debebat. Quod uero æquatum imperium proconsuli una cum consule fuerit, pluribus patet exemplis. Nam & cum T. Claudio consule, q Aphricam prouinciam sortitus erat, P. Cornelij Scipionis, qui illam procõsul administrabat, æquatum imperium fuit. Et quum urbs ab Hannibale admotis hostiliter legionibꝰ premeretur, metusq; de summa rerum esset, Q. Fuluium proconsulem Capua profectum, ne ei minueretur imperium, quòd urbem iniisset, exæquato cũ consulibus imperio, urbi

Proconsul.

Proconsulis insignia.

Proconsul & proprętor auspicia non habebant.

Aequatũ imperiũ proconsuli cum consule.

Procõsulum potestas in urbe consulibus absentibus.

præfuisse legimus. In urbem tamen reuersus proconsul, poterat absentibus consulibus eorum uices gerere, urbi præesse, senatum habere, comitia futuris consulibus indicere: & si in prouincia sibi decreta quid triumpho dignum gesserat, etiam de uictis hostibus

Proconsulum triumphus.

triumphare. P. Philo proconsul, & cui prorogatũ imperium sæpe fuit, Græcis in Campania debellatis, qui rupto imperio desciuerant, de Palæpolitanis simul & Græcis triumphum egit. Et Seruilius proconsul de Cilicibus & Isauris, q̃ indomita ingenia debellasset, triumphasse fertur: tametsi proconsulem nõ gerere magistratum legitimum, & ideo triumphare minimè posse, pleriq; asseuerent. Fuit tamen animaduersum, proconsulem sine prouincia nonnunquam, ut milites in officio haberet & obsequentes imperio, à senatu creatum, exercitui præfuisse. Qui etiam legatum & quæstorem, quorũ

Proconsul sine prouincia

consilio niti, quibusq; adiutoribus & ministris tam in administranda prouincia, q̃ gerendo bello uti posset, sicut consul habebat. Illud etiam non præterierim, proconsuli sex

Fasces procõsulũ sex tãtũ.

tantummodo fascium insignia præire, apud nonnullos scriptis mãdatum fuisse, licet alij duodecim fasces, lictoresq;, & eadem insignia honorũ procõsuli sicut consuli apparere argumentis asseuerent. Quæ quidem insignia statim atq; urbem ingressus est, procõsul

l. 1. & 2. ff. de off. præt. & leg. 3. & l. obseruare. eo. titu.

accipit: contentiosam uero iurisdictionem, nisi in decreta prouincia non exercet: uolutariam autem, ubiq; quippe manumitti apud eos tam liberi quàm serui ubique possunt: apud legatum uero proconsulis, non possunt. Hoc tamen interest, quòd proconsul in decreta statuta q̃ sibi prouincia ius tantum dicit: consul uero, etiam extra prouinciam & ubique dicit: quod q; ante successoris aduentum, legatũ dimittere non decebat proconsulem. Id enim lege Iulia repetundarum uetabatur. Fuit q; memoriæ proditum, non consulibus modo prorogato imperio ultra tempus finiti honoris, proconsularem iurisdictionem fuisse: sed & consulem designatum, ante consulatum proconsulare imperium gessisse. Siquidem Nero Cæsar & alij designati consules ante initum honorem sæpe procõsulare imperium gessere. Et prætores prætura functi, & quæstores post quæsturæ munus ex senatus decreto prouinciæ præfuere ultra præscriptum, qui non prætores, aut quæstores, sed proprætores proquæstoresq; dicti nominati q; sunt. Eundemq;

Cõsul in quo à proconsule differat.

Propr̃tores. Proquẽstores

proprætorem & consulis legatum fuisse simul: quæstorem q; consulis, pro prætore prouinciæ præfuisse, ibi q; insignia prætoria, aut quæstoria habuisse, multiplici exemplo probatum est. Illud quoque admonitu non inutile duxerim, quasdam prouincias proconsulares fuisse, ad quas soli mittebantur proconsules: quasdam consulares, nonnullas præsidiales, pleraſque prætorias, quibus consules, præsides, prætores q; præfecti erant. Nam Carthago proconsularis erat prouincia. Numidia, Libya, & Asia citra Tauri

Prouinciæ, pcõsulares, cõsulares, præsidiales, & prætoriæ.

rum, & Cyrenæ, cõsulares. Tripolis, & utraq; Mauritania, atque Aegyptus, sub præsidibus fuere. Cyprus, Iberia, Sardinia, Sicilia, Illyricus, Achaia, Creta, & Bithynia, prætoriæ. Sardiniam & Corsicam, olim prætorias, postea sub præsidibus fuisse cõperimus. Sicili uero Massilienses & Nemausenses ab onere prouincialis prætoriæ feruntur immunes.

Hispaniæ prouinciæ.

Cumq; omnis Hispania in sex prouincias diuidatur, ex his Bæthica & Lusitania consulares fuerunt, reliquæ sub præsidib⁹. Ea uero in quatuor conuentus diuisa fuit, in quibus dabãtur iura: Gaditanum, Cordubensem, Actisatanum, & Hispalensem. Lusitania uero in Emeritensem, Pacensem, & Scalobitanum. Norici & Pannonij in quatuor prouincias, Valeriã, Suauiam, Dalmaticã, & Mesiam. Cappadocia in decem præturas, postea in

Norici & Pãnonĩ. Cappadocia. Armenia. Chatramotitæ. Paphlagonia Mysia. Syria. Troas. Indi. Gallia. Aquitania. Britannia. Macedonia. Illyrici. Thracia.

satrapeas diuisa fuit. Armeniæ magna pars in duodecim gubernationes. Chatramotitæ qui iuxta sinum Arabicũ incolũt, in quatuor monades. Paphlagonia in tetrarchias, Mysia in administrationes, Aegyptus in p̃fecturas & regiones, Syria in toparchias, Thracia in stratageas, Troas in nouem principatus: Indi in sex quinterniones, singulas præfecturas diuisere. Nonnulli in satrapeas, sicut Laodiceam. Alij in ethnarchias, multi in tribus, pleriq; in classes aut centurias partiti fuere. Gallia, Aquitania, & Britannia, prouinciæ decem & octo numerantur, ad quas præsides mittebantur, quas Cæsar in prouinciæ formam redegit primus. Macedonia septem prouincias habuit, totidem Illyricus, Thracia sex. Augustus Galliam & Aegyptum, Claudius Cappadociam, Cæsar Archelao uita functo, maiorẽ Cappadociã Romanor̃ puincias fecit. Prodit tñ Ciaxares, primus Asiæ populos in prouincias distribuisse, & in suum quenq; ordinem distinxisse, hastatos, sa-

gittarios,& equites. Nero Cæsar pontum Polemoniacum & alpes Coctias,Polemone rege uita functo,prouincias fecit:& nationes alpium maritimas in ius Latij transtulit. Fertur uero de Cappadocia mirum, quod cum liberi essent, libertatem à Romanis deprecati sunt; asserentes illam se ferre non posse, & sub regibus esse maluere. Vespasianus Achaiam,Lyciam,Thraciam,Ciliciam,Comagenem,Rhodum,Byzantium, & Samum libertate adempta,prouincias fecit:Traianus Daciam,Mesopotamiam,Assyriam, Arabiam,& Armeniam.Fuitq; hæc dignitas apud Romanos in usu frequēs,maximiq; splendoris:donec temporis interuallo,post Hadrianum imperatorem,& ordo & honor proconsularis desiere. Siquidem M. Antoninus imperator,prouincias ex proconsularibus,consulares aut prætorias pro belli necessitate fecit: ipse Augustus,pacatas imperij prouincias & ab hostili tumultu ociosas,populo Romano regendas dedit,sibiq; tumultuantes & operosas,aut hostium incursiōibus inquietas desumpsit: ad quas modò proconsules,præsides aut præfectos cum imperio,modò præsidia & exercitus,nonnunquā legiōes & auxilia destinauit. Tiberius quoq; Achaiam & Macedoniam onera deprecantes,proconsulari imperio exemit,sibiq; illas regendas asciuit.

Cappadoces libertatem deprecati.

Proconsulum dignitas quādo desit.

Licere uti accusatiuo casu nonnunquam in uerbis localibus, contra regulas grammaticorum.

Caput XXVIII.

ADhibitus sum in concilium,magis quàm in concilio:& in causam descendi potius,quàm in causa,dici cum frequentius tum ornatius,sæpenumerò uidemus: fuitq; hic sermo ueteribus non frequens modò,sed concinnus & elegās. Titus Liuius de Macedonico bello: Si ex quo traiecimus in Græciā,adhibitus essem in concilium. Idem: Si semel,inquit,in causam descenderit,nihil integrum futurum sit. Et alibi:In euentum eius urbis positum,sperni ab uniuersa gente Thessalorum,aut timeri.Et rursus:In quæ cōsilium dedi.Et de Macedonico octauo:In ædem Herculis signum ipsius dei positum,& seiuges equi.Quem dicendi modum habuisse proprium & perpetuum ausim contendere.Quinetiam illud animaduertimus,uerbis localibus per accusandi casum,eundem frequenter usum:contraq; grammaticas regulas nouo exemplo multa usurpasse,ubi minime cōuenire putaretur,quæ oratio à regula Latinitatis procul abesse uisa est:sed tamē rectè & probabiliter dici,in eaq; magnum fuisse orationis ornatū, cuiuis patere potest.quippe de Macedonico bello: Lucius Cornelius consul, inquit,relicto ad exercitum Claudio legato, Romam uenit.Idem:Quæ pro Chalcidensibus ad Euripi fretum dicta erant. Cæsar commentario quinto: Allobroges, inquit, crebrò ad Rhodanum dispositis præsidijs.Cicero ad Catonem:Cum ad Cibistra quinque dies essem commoratus. & pleraque quæ frequenti lectione obuia sunt,ex quibus satis exemplorum colligi potest: cum in exercitu, in castris,in Cibistris, grammatici omēs dicendum consentirent.Quod tamen non ineleganter dici sæpenumero uidemus. Nam præter euphoniæ sonum,qui aptior conuenientiorq; fuit,cum præpositionem ad,accusandi casui adijcimus,eius eam uim uirtutemq; animaduertimus,ut prope locum rem agi, certissima obseruatione designet,ut proximis modo autoritatibus ostensum est. Quod enim Cæsar ad Rhodanum dispositа præsidia habuit,aut Cicero ad Cibistra fuit commoratus,uel quod T.Liuius ad exercitum dicit legatum reliquisse:id signat,iuxta Rhodanum,exercitum,uel Cibistra:uel per solœcismi modum dici grammatici uolunt,& in primis Diomedes,ut è cælo descendere in terris. Aut quandam magis intentionem, ac uim,& penitus atq; alte fuisse penetratum in rem,de qua agimus, exprimere contendimus,& tunc in præpositio,accusatiuo appositа,expressius id significauit,ut superiore exordio & primis probatorum autoritatibus percensuimus.Huius rei admonuit me liber obseruationum grammatici cuiuspiam,quæ in manus meas uenere, in qbus ita scriptum legimus:In marmore incisæ sunt literæ,in gemma,in lapide,in ligno: non in marmor,gēmam,lapidem,uel lignum:cōtrà uero,in æs incisas literas dicimus,non in ære. cum longe secus contra istius grammatici opinionem,crebrò apud autores usurpatum inueniamus. Nam in lapide uel ligno,aut lapidem uel lignum,& in ære uel in æs incisas literas passim dici licere,plusculis exemplis apparet. Maioremq; uim per accusandi casum exprimi,& penitus atq; alte fuisse penetratū,demōstrari.Plinius iunior ad Tra-

Verba localia cū accusatiuo

Laurentius Valla taxat⁹ lib. 3. ca. 18.

ianum: Quæ, uos, inquit, patres conscripti, ne qua intercipet obliuio, & in publica acta mittenda, & incidenda in ære censuistis. Plinius item naturalis historiæ quarto & trigesimo: Vsus, inquit, æris ad perpetuitatem monumentorum iampridem translatus est tabulis æneis, in quibus publicæ constitutiones incidantur. Cicero quoq; actione sexta in Verrem: Id non modo tunc scripserunt, inquit, uerum etiam in ære incisum nobis reliquerunt. Ex quibus apparet, per accusandi & auferendi casum, in marmor & in æs, ac in marmore & ære incisas esse literas, Latine dici licere. Sed quum accusandi casum ponimus, uideri expressius atque altius rem fixam designari: quum uerò ablatiuo utimur, leuiter & in superficie, & non penetrari funditus, significari.

Equestris ordo quando primum cœptus fuit, quæq; ipsius ordinis potestas & officium atq; insignia fuerint. Caput XXIX.

Ius annulorũ quibus initio concessum.

RECtè & condigne quidam extimauerunt, quum duo ordines, plebis scilicet & senatorius, Romæ à principio editi fuissent: equestrem ordinem, qui medium teneret locum, postea adiici cœptum esse: quibus purpura, ut patritijs & senatorijs, uti non licebat: ius tamen annulorum aureorum, quo insigni à plebe secernebantur, & medius ordo notabatur, publice tributum ferunt. Quod quidem ius nõ equitibus modò, tanquam bellicæ uirtutis insigne, sed & senatoribus & militiæ primoribus datum fuit. Is tamen ordo etsi senatorio minor, magnæ tamen amplitudinis uigoris q; habitus est: quippe erat auctus amplissimis honoribꝰ, & senatorio penè par. Nam cum à principio originum, electo Tarquinio & depulso metu regio, in libertatẽ se urbs uendicasset, Brutus primus ex equestri ordine senatum suppleuit, trecentosq; delegit senatores, quorum consilio & autoritate niterentur. Lapsis deinde temporibus, Caius Gracchus Tiberij frater, & haud multo pòst Liuius Drusus tribunus plebis, huberiori compendio eum aliquando ordinem cum senatorio confundere decreuerunt: ut q; plus dignitatis ferret, ut in senatum uenire, & sententiam dicere liceret, lege sacrata, deinde plebiscito sanxerunt. Quibus etiam equitibus tributum est, ut tametsi à censoribus in senatum allecti non essent, pro eo tamen quòd magistratus & honores gesserãt, in senatum uenire, & suffragari, ac sententiæ ius habere possent, qui sunt pedarij appellati. Quineti am equites supra senatores extulerunt, & uelut longe principes plerunq; antelati sunt. Néue iudicia quæ penes senatores erant, illius tantum ordinis forent, idem M. Liuius, ut æqua parte penes senatum & equestrem ordinem diuiderentur, legem promulgasse fertur: quæ diu sancta & incorrupta manfit: quæ res magnarum sæpe dissensionum & dimicationis perniciosæ causa & seminarium fuit. Ipsaq; decuriæ iudicum, quæ ex ordine equestri deligebantur, mox pluribus discretæ nominibus fuere. Quippe alij tribunæris, alij selecti, nonnulli appellati sunt iudices: quibus postea nõgenti additi, abomnibus secreti: quibus scita suffragiorum in comitijs custodire negocium erat, qui tametsi iudicum, non equitum nomina ferrent, tamen equestris fuisse ordinis, & inter equites adnumerari, haud dubium est. Nanq; & annulo ut equites utebantur, & eadem habebant honoris insignia, ijsdẽq; fungebantur muneribus. Ad quos aliquem ex nouis ciuibus, & cui haud multo tempore ciuitas data esset, admitti non decebat, quia nefas duxere ciuem nouitium inter equites adnumerari. Tametsi Hannibalis tempore, quo Italiam omni clade belli peruastabat, ius annulorum aureorum fuisse promiscui usus Plinius asseueret. Hic etiam ordo quando q; diuisus in plures species fuit, nominibus uarijs, ex quibus qui ampliori prærogatiua illustres erant, petræ cognomentum tulere, plerique Fabiani, alijq; alio nomine cẽsi. Deniq; Nero Cæsar ordinem Augustanorum equitum instituit primus, reliquis per eum ordinibus offensis, & ferè destitutis. quo que plus dignitatis ferrent, seruatum est, ut multæ prouinciæ per solos equites Romanos præsidum loco regerẽtur. Nam & Cappadociæ, & Aegypto, & alijs pluribꝰ diu equites Romani præfuere. Inter quas Aegyptus hoc proprium tulit & peculiare, ut ad eam nemo senatorij, sed equestris tãtum ordinis præses accederet: quorum decreta diuus Augustus perinde haberi iussit, ac si Romæ magistratus, aut reges, cõsules, prætores ue, illa censuissent. Cũq; imperatores ius populo dicerẽt, fuit cõstitutũ, ut equites cũ senatoribꝰ unà dijudicandis causis consilio adessent, ita ut eorum arbitratu iura & controuersias diffini

Amplitudo ordinis equestris.

Senatus ex equestri ordine à Bruto suppletus.

Senatores pedarij.

Equites antelati senatoribus.

Decuriæ iudicum uarijs modis nominatæ.

Ius annulorũ promiscuũ.

Equester ordo diuisus.

rent, Tantiq; splendoris fuere, ut præfecturam prætorij amplissimum munus continua serie ad Titum usq; ab ordine equestri administratam legamus: quinetiam res Cæsarum & negocia procurare, iam diu equestris nobilitas censebatur. Et quũ defluxis moribus, equites Romani magno abusu pantomimis aggregarentur, illorumq; latera cingerent: Tiberius Cæsar equestrem splendorem illorum contagio pollui arbitratus, ne equites Romani prodeuntes eorũ latera tegerent, edicto uetuit. Tametsi legamus Augusti tempore equites Romanos ad scenicas operas prodijsse, & Neronem equites, ut operas arenæ promitterent, præmijs donisq; adegisse. Contrà uero Caligulam: nam equestrẽ ordinem, ut scenæ deuotum, assidue proscidit & conuicijs affecit. Cœpitq; mox in senatusconsultis post populum Romanũ equester ordo adhiberi, ita ut senatus populusq; Romanus & equester ordo, publica decreta edictaq; testarentur. Eoq; dignationis ordo processit, ut Mecœnas equestri gradu uelut amplissimo fastigio contentus, ad senatorium transire non curarit. Cui postea sequuti Cæsares, laticlauum, distinctum tamen à senatorio, uelut honoris ornamentum tradidere. Cautumq; fuit, ne quis huic ordini asciscereture, ne ue ius annulorum aureorum daretur, nisi ipse ingenuus, pater & auus ingenui forent, cuiq; sestertia quadringenta, quod peculium equestre habitum est, census fuisset, quod etiam Tiberij edicto cauebatur. Fuere qui crederent, auri ornamẽta fœminis medium quandoq; ordinẽ fecisse, stolasq; à plebeijs diuisisse, ut sicut annulus equitibus, ita auri cultꝰ fœminis medium ordinẽ designaret. Apud Romanos uero flos ordinis equestris Fabius Rutilianus inter ornatissimos fuisse proditur, qui magister equitum cũ Papyrio Cursore aduersus Samnites militauit. Quo tempore, perpetuo senatusconsulto cautum fuit, ne cui pater, auus, aut maritus, eques Romanus fuisset, quæstum sui corporis faceret, aut indignis artibus se pollueret. Et tametsi publicani antea huic ordini asciti essent (siquidem principes equestris ordinis olim publicani fuere: flosq; equitum Romanorum, publicanorum ordine continebatur) postea deprauatis moribus, paulatim mancipes & scribæ pro concione ab imperatoribus, uelut præcipuo munere, aureis annulis donari cœpere. Deinde libertinos hoc iure donari, & ordini aduocari cœptũ. Fuere enim mancipes, qui prærogatiuam inter publicanos habebant. Qui uero uectigalia redimebant, publicani dicti. Demum uilissima mancipia, seruitute exempta, in hunc ordinem asciscere, & equestri dignitate ac prætorijs ornamentis honestare, usus inualuit. In qua re seruatũ est, ut sublatis explosisq; ueteribus nominibus, quos ad equestrẽ splendorem aduocabant, ingenuorum ueterumq; Romanorum nominibus nuncuparent, ne quid nota nominis obsoleti, collato honori officeret. Apud Chalcidenses uero tanta ratio peculij habita est, ut qui essent locupletes, equitum nomina ferrent. Cretenses quoq; equitum ordinem, & uetustate & dignitate longe præcipuum, in magno precio habuere. Achæis equester honor, uelut præcipuo semper munere præcelluit, sicut Germanis qui Bataui dicuntur. Et Capuæ equitibus plerunq; est honos habitus, quibus ciuitas data est, quod bello Latino à Romanis non defeciuissent. Maximæ uero celebritatis apud Gaditanos hic ordo fuisse traditur. Siquidem uno censu quadringenti Gaditani bello egregij, huius ordinis censi traduntur. Qui etiam numerus in equestri dignitate Patauij fuisse proditus est. Illud tamen præcipiendum non negauerim, non cuicunq; militi annulos aureos passim deferre licuisse: quia nisi ex primoribus militum, aut re magna & extimatione forẽt, aut præfectus, centurio, decurio aut tribunus, exercitui præessent: uel à principe aut prætore aureo annulo donati fuissent, illis impune uti nõ licebat. Fereo enim militibus passim uti permittitur. Quem morem Persæ usurparũt, quibus neq; aurum zonam ue, aut monile, neq; annulum nisi regis munere collatũ, deferre licet. Post temporum uero interualla nõ modo annuli aurei, sed diuersi generis munera uelut ampla precia, militibus dari cœpere. Quippe Aurelianus imperator gregarijs militibꝰ, ut per omne tempus militiæ fibulas haberent aureas, priuilegium dedit. Seuerus ultra aureos annulos, etiã domesticas concubinas largitus fuit, qbus delinimẽtis militũ animos emolliuit, & eneruauit. Apud Macedones chlamys & apex aureus munera regia fuere. Sertorius pictas chlamydes militi dona impartiuit, Alexander Macedo usum Persicæ stolæ, Vetusto tñ more in Romanis legionibꝰ solis tribunis aureas fibulas habere; gre-

Equites degenerarunt.

Laticlauus.

Quadringenta sestertia peculiũ equest.

Fœminis auri ornamenta quod equitibus annuli.

Fab. Rutilianus.

Publicani equestris ordinis.

Plura cap. 19. huius libri.

Mancipes. Publicani.

Nominis mutatio.

Chalcidẽses.

Cretenses.

Achæi. Germani. Capuenses.

Gaditani.

Patauienses.

Quibus militib⁹ annulos aureos gestare cõcessum.

Persæ.

Macedonum regum munera.

Fibulæ aureæ.

Iulii prodigalitas.

garío uerò, aut manipulari, balteos aut phaleras argento decoras ferre permittitur. Feratúrq; Iulius Cæsar milites tam cultos habuisse, ut etiam auro & argento politis armis ornaret. Tametsi Brutus in Philippis, tribunis fibulas aureas ut probrũ obiectauit. Non

Bruti, Spartaci, Fabricii, & Pescennij frugalitas,

sic Spartacus, qui dum contra Romanos molitur arma, omnem auri argentíq; usum militi interdixit. Præ cæteris Fabricius censor tantæ abstinentiæ, & tam castigatæ disciplinæ fuit, ut summos duces plus q̃ pateram & salinum ex argento in castris habere, edicto inhibuerit: & Pescennius Niger tantæ seueritatis, ut summoto omni argento, in uasis ligneis milites uesci iusserit. Contra uero de Antiocho proditum est, qui tam prodigæ luxuriæ exercitum duxit, ut præter frena & monilia, phaleras & armillas atq; ephippia, galeas & arma, etiam clauos aureos crepidis subiectos, & argentea uasa ad spurcissimos usus, reliquamq; supellectilem ex argento auroq; intertextam, militibus ferre permiserit.

Antiochi luxus,

Quid sit charta opisthographa apud iureconsultos, de qua Vlpianus mentionem fecit, & quot chartarum genera fuerint, & quid cisiarius apud eundem Vlpianum.

Caput XXX.

l. Chartæ ff. de bono. possess. secun. tabul.

QVidam inter causidicos patronus disertissimus, & in literis non postremi nominis, adiuit me, atq; alterum cum quo in foro deambulabam, iurisperitũ nõ paruæ extimationis uirum, natura tristi admodum & recondita, cuius nomẽ libẽs prætereo, ne quem uidear incessere: & petijt ab eo edoceri, quid sibi uellet Vlpianus de bonorum possessione secundum tabulas, ubi inquit chartæ appellationem etiam ad nouam chartã referri, & ad deletitiam: proinde si in opisthographo quispiam testatus sit, posse hinc peti bonorũ possessionem. Quid esset opisthographum, significari sibi postulabat. Cumq; ille respondere cunctaretur, & incertus animo fluctuaret, putare se nihilominus dixit, ex interpretis autoritate, opisthographam dici chartam, in qua descriptæ impensæ ad calculos referuntur, una cum tributis & debitis: afferẽs quandam uerbi deriuationem deridiculam, & alia nugalia, quæ quum sint perspicuæ falsitatis, referre nõ necesse habeo. Necmulto post, quæstione deposita, quum ad alios sermones diuertisset, quasi tacita cõfessione uictus, nõ sine pudore digressus est. Quo digresso, quid ego sentirem de opisthographo, petijt à me ille seriò explanari. Dixi ego satis liquere, uerbi originem è Græco deductam, & quantum assequi poteram, opisthographã dici chartam, quæ utraq; facie & diuerso latere scripturæ admouebatur, hoc est, intus & à tergo: quæ plerunq; non specie libelli erat, sed uoluminis instar torquebatur, quo more prisci scripta edidisse feruntur, deductum nomen ἀπὸ τοῦ ὄπισθεν, quod post & retro significat, καὶ γραφή, quod est scriptura. Qui igitur tam à facie q̃ à tergo scripta exarabant, in opisthographo scripsisse ferebantur. Plinius iunior: Electorum commentarios centũ sexaginta mihi reliquit opisthographos, hoc est, etiam à tergo scriptos, unde morbum opisthotonicum dici uolunt illorum, qui ceruicem retro flexam habuere: sicut opisthocomæ, qui comas retro ferre consueuere, qualis Hectoris coma dicitur fuisse. Fuere enim apud ueteres chartarum diuersa genera. Nam & syngrapha, & opisthographa edebantur scripta. Syngrapha enim uno, opisthographa utroq; exarantur latere. Quod uero testatoris manu scriptum erat, holographum: quod priuatim, chirographum: quod autem quisq; sua manu scripsit, autographum. Præter quæ fuit hieratica ex biblo in Aegypto frequens, sacris tantum uoluminibus dicata. Hæ fuere à principio ex cortice platani, fraxini, aceris, populi albæ: item fagi & ulmi, aut (sicut Vlpianus censuit) ex tilia, philyra, & papyro. Liber enim, interior pars est corticis quæ ligno cohæret, in quo ante usum chartarum exarabantur scripta, uel in palmarum foliis, ut Plinius notat. Fuitq; antiquissimi moris, publica monumenta plumbeis uoluminibus, priuata autem linteis describi: in quibus nonnunquam publica. In papyro autem perraro publica, frequentius priuata edebantur. Is enim in palustribus Aegypti frequens erat, qui intextus farina glutinabatur. Erant quoque tabellæ cera illitæ, in quibus monumenta literis nonnunquam mandari legimus, aliquando duplices, plerunque triplices, aut quincuplices colore diuersæ. Nam & luteæ erant, uirides, croceæ, purpureæ. In triplicibus epistolas, in quincuplicibus honores & magistratus: in duplicibus, si quid esset arcanum & subticen

Opisthographum,

Opisthocomæ,

Chartarũ genera.

Syngrapha,

Holographũ. Chirographũ. Autographũ

Hieratica papyrus.

Liber.

l. librorum. ff de lega. 3.

Tabellæ cereæ.

dum, interiores q; animi notas magis adnotabãt. Philyram uero corticẽ esse tiliæ Græci assueuerant, in qua notas uerborum & sensa mandari literis sæpe proditum est. Post quas chartæ hœdinæ (quas pergamenas uocãt) fuere, Pergami urbe Troadis primum inuentæ: ubi quum Attalus & Eumenes imperitarent, nobilem illam omnium sermõe celebratam bibliothecam conquisitis undiq; exemplaribus, hœdinis chartis construxisse feruntur. Nam aliam Ptolemæus Philadelphus, plus ducentorum millium uoluminum, in Alexandria disposuit. Quam M. Antonium Cleopatræ largitũ fuisse, nõnulli ad primum durasse bellum cum Augusto, asseuerãt: quæ mox incendio absumpta fuit. Romæ autem Asinius Pollio uatum libris cõseruandis bibliothecam dicauit primus: in qua M. Varronis imaginem adhuc uiuẽtis, pro cumulo magnæ gloriæ posuisse fertur: sicut Victorino ob doctrinæ magnitudinẽ, uiuenti statuã populus in foro posuit. Apud Athenas Pisistratus illius exemplo bibliothecã fecit. Meminitq; Herodotus, prisca consuetudine, hœdinas pelles biblos nuncupasse ueteres, quòd aliquãdo bibloru inopia eiusmodi pelles scripturæ admouerẽt. Brachmanes literas nõ ceris, nec libris, sed in sindonib⁹ fullatis coloríb⁹ effinxere. Babyloníq; uero coctilib⁹ laterculis mores, leges, atq; instituta tradidere. Quare Cleantes quod à Zenone audierat, in tegula osse adnotauit. Phœnices animaliũ figuras literarũ loco inscalpebãt lapidibus. Ab his eñ ꝓfectus Cadmus, literas Græciæ intulit, quæ eædem mansere semper & cũ literis sermo, licet Pelasgica lingua sæpe mutata & abscissa fuerit. Sicut Assyríjs Rhadamãth⁹, Aegyptíjs Mẽnon & Anubis, Phrygib⁹ Hercules, Latinis uero Carmẽta & Pelasgi, aut ab Corinthio Demaratho profecti, uel (ut putãt alíj) Simonides & Berosus primos characteres edidere. Quanuis Aegyptios per animalium figuras primum sensus mẽtis effinxisse, & antiquissima monumenta mandasse literis, nõnulli ferãt. Alíj Assyrios, qui notas literarũ docuerint, arbitrantur primos. Nonnulli Ionum characteres à primis originibus editos, omnis uetustatis nuncios fuisse putant: sicut Pherecydem Syrũ prosam orationem inuenisse. Proditumq; memoriæ est, Aegyptios literas habuisse usitatissimas, quas singuli discunt: quas uero dicunt sacras, interiores & reconditas, soli sacerdotes norunt à parentibus traditas, qui etiam ex omni æternitate rerum gestarũ sensa effinxere. Atq; Aethiopes perplexo scripturæ genere usos, ut non ex lateribus digestis ordinibus, (ut mos cõmunis habet) sed à summo ad imum literarum ductus exararent, quod tepocon Græci appellant, q cum septẽ characteres habeant, illorũ singuli quatuor recipiunt significatus. Atq; Aegyptios à dextra in sinistrã, contra Græcorum morem, ductus disponere. Atq; Indos absq; usu literarum, omnis æui res gestas & memoratu dignas, Pythagorico more, memoria tenuisse: illasq; à parẽtibus traditas per manus posteris dedisse: qui tamen haud multo post in sindonibus scribere inceptarunt, totasq; paginas monumentis rerum gestarum impleuerunt. Fuitq; apud Carthaginenses uetus constitutum, ne qs Græcas literas aut idioma edisceret, cum arcana illorũ consilia & abditos sensus linguæ cõmercio & per occulta colloquia Dionysio prodita intelligerent. Romanis quoq; per signa, ac paruas breuesq; notas, multarum literarũ sensa colligere per notarios usus inualuit, adeo ut q̃is citato sermone, editas in foro orationes per notas facile actuarij exciperent, ac sensa & uerba intelligerent. Quinetiam Romani principes lectores apud se habebant, quos ἀναγνώστας dixere, cum ipsi occupati, lectioni uacare non ualerent: qui etiã usum Latini sermonis nonnullis colonijs pro munere impartiuerunt. Quippe Cumanis à populo Rom. tributũ fuit, ut publice Latine loqui liceret, utq; præconibus Latine uendendi, auctionãdiq; facultas foret. Rursus quæsiuit sibi explanari, qui esset cisiarius, de quo apud Vlpianum & legum peritos frequens mentio fit. Dixi ego cisiarium dici, qui uehiculum duceret, & quasi aurigaret. Cisiũ eñ uehiculi genus esse, aperte liquet. Cicero in Antonium secunda Philippica: Inde cisio celeriter ad urbem uenit, capite inuoluto. Etenim uehiculorum curruũq; diuersa fuisse genera, nõ una facie, apud autores legimus. Nam & essedum & petoritum, cisium, carruca, carpentũ, pilentũ, arcera, plaustrum, rheda & sarracum, epirediũ, quod barbarũ est, carri, couinum & arcima, licet diuersi generis, omnes tamẽ uehiculorum numero fuere. Petoritum enim gallicum fuit, rotarum quatuor, Pilentum ueneti coloris, quo matronæ uectabantur castæ,

Philyra.

Chartæ hœdinæ.

Attali & Eumenis bibliotheca.

Ptole. bibliotheca.

Asinij Pollionis bibliotheca.

Pisistratus.

Brachmanũ scriptura, Babyloniorũ

Literarum inuentores.

AEgyptij animalium figuris sensa exprimebant.

Pherecydes prosæ inuentor.

Aegyptiis duo genera literarum.

Aethiopes.

Indi.

Carth. Græcas literas discere prohibitum.

Lectores apud Romanos.

Latini sermonis usus pro munere datus.

l. item quæritur in princ. ff. locati.

Cisiarius.

Vehiculorũ genera diuersa.

Petoritum.

Pilentum.

Thensa, Couinum, Arcera, quas postea basternas dixere, couinum Britannorum, esseda Belgarum, thensa deorum ex argento, carrucæ Germanorum & Gallorum, arcera infirmorũ: erat enim plaustrũ tectum undiq;. Eas quidem carrucas etiam in Italia frequentes fuisse comperimus: quippe Nero Cæsar, nunquã minus mille carrucis iter fecisse proditur, longo semper agmine impedimentorum incedente. Censuitq; iure consultus titulo locati, quod si cisiarius Vlpianꝰ loco præscripto. us, dum præterire contendit cæteros, cisium euertit, & seruum quassauit uel occidit, cui pa non liberari, sed in eum ex locato ius dari & agi licere.

Solere magnos successus ex infima fortuna, & futuras calamitates plerunq; signis præmonstrari. Caput XXXI.

Fabulosæ antiquorũ historiæ. VT omnis antiquitas fabulosa est, his qui in magnis discriminibus positi, admirabiles exitus habuere, aut ex inopi calamitosaq; fortuna, regium fastigiũ & imperia quæsiuere, quo res admirabilior uideretur, commenta miraculi non semel affinxit, ut qui ex grauibus periculis postea erepti forent, maiestate & cura numinum, non casu aut fortuna seruati uiderentur. Romulum & Remum ex Rhea Syluia & Marte genitos cum exponi in profluentem Amulius iussisset, à lupa distentis huberibus alitos pleriq; omes tradiderunt. Quod commentum fabulæ ab exteris nostri mutuati sunt. Nam Cyro Persarum regi, cuius late imperium ualuit, cum ab Astyage expositus & pulsus infans foret, canẽ hubera prębentẽ, illũq; à feris defendẽtem pastor gregis inuenisse traditur: quæ res futuram ipsius magnitudinem haud dubie portendere uisa est. Nec uana prædictio fuit: quippe qui rerum gestarũ magnitudine paruo imperij spatio omnes reges anteceſſerit. Hieronem Syracusanũ, quod ex ancilla editus fuerat, in syluis expositũ apes congesto in os melle aliquandiu aluere: qui mox omnes asperitates superuadens, tantum ingenio & uirtute ualuit, ut ob multa rei militaris facinora, regnum Syracusis, & omnia ornamenta uirtutum paulo post assequutus sit. Hic enim ille Hiero, qui præcipua & constanti fide rem Romanam iuuit: unoq; tenore amicus populi Romani & fidissimus cultor perpetuo mansit. Pari exemplo traditur Semiramis circa Syriæ stagnum infans exposita, ab auibus diu alita & educata, magno præsagio futuræ felicitatis, quæ mox sublata à pastoribus, post uarios casus, regia coniunx fieri, & late imperitare meruit. Midæ quoq; regi Phrygiæ quum obdormiscceret, formicæ, quæ tritici grana in os congessere, diuitias & opes immodicas illi futuras euidentissimis ostentis adnotarunt. Habis Tartessiorum rex, magnis difficultatibus infans agitatus, tandẽ inter feras à cerua alitus, & haud multo post laqueo captus, post subactas gentes & domitas, sæuientes fortunæ minas experiri desiit: qui deinde regnum assequutus, documenta egregij principis dedit, summoq; iustitiæ temperamẽto illis gentibus præfuit. Quod commentum de Telepho Herculis filio, qui aui iussu in syluis expositus fuerat, ueteres prodidere. Sicut Peliam ab equa, Paridem ab ursa, Aegisthum à capra, enutritos fabulati sunt. Adeo ex grauibus periculis ereptis, futuræ signa felicitatis quãdoque fuere prænuncia. Rursus Sandrocotto, qui haud multo post Indorum rex fuit, quũ Alexandro inuisus infestusq;, sæuitiã fugiens, per uastas solitudines curis & insomnijs fatigatus, languente corpore iaceret afflictus, solusq; obdormiscceret, leo horribilis & pertimescendus sudorem dormienti detersit lingua: quod ostentũ ex omni sæuitia fortunæ illum emersurum, & mox imperij præpotẽtem designauit. Sicut Gordium dum conductis bobus agrum coleret, aues omnis generis circunuolantes, illum ex infima fortunaad summum honoris culmen processurum ostenderunt. Mitto Lysimachum & alios quos referre multum operæ esset, qui sæuientes fortunæ minas & miserabiles casus, ac uim fati, potestatemq; mira uirtute superarunt. Sed sicut post calamitates magnis pręsagijs multi felices euentus sortiti fuere, ita ancipitem fortunam, & infandas strages ac præsens excidium ueluti magna sortis humanæ documenta, nonnullis præmonstrare fata uoluerunt. Quo tempore Crœsus Lydorum rex à Cyro subactus, regno pulsus fuit, semestris filius in crepundijs articulate loquutus fertur, magno ostento & pernicioso. Xerxe expeditionem in Græciam parante, equa leporem enixa, & mula quæ incertæ naturæ partum edidit, cruenta bella stragesq;, & memorãdum illud excidium, quæ postea præcipitantibus fatis sequuta sunt, præmonstrarunt. Sagunti quoq;, quo tempore

Romulus & Remus à lupa nutriti.
Cyrus à cane,
Hiero ab apibus.
Semiramis ab auibus,
Midas,
Habis à cerua
Telephus, Pelias ab equa, Paris ab ursa Aegisthꝰ à capra.
Sandrocottus
Gordius,
Lysimachus.
Portẽta infelicitatis futuræ,

Hannibalis excidium passa est, inter magna & assidua monstra, satis constat, infantem è matris utero penè editum, in ipsum matris aluum reuertisse. Quod prodigium, quasi diuinatio futuri esset, teterrimũ bellum & fatale excidium, ac imminens fatum, quo ad internecionem funditus euersa est, haud dubie ostendit. Est quoq; in exemplis, excisos panes Syllæ temporibus, manantis sanguinis guttas fudisse, canesq; & alia id genus animalia rugitu miserabili lugubres uoces dedisse, bellum ciuile & intestinas clades, tantumq; cædis, quantum postea effusum est, denotasse. Inter quæ ancilla quæ serpentẽ enixa est, Marsicum portendisse bellum dicitur. Multaq; eiusmodi in medium afferri possent, ut taceam Tarquinium, aliosq; innumerabiles, ac mille portẽta, quibus maxima & cruenta bella, ac inuidentis fortunæ casus, euentusq; tristissimi uarijs prodigijs, prædictionibusq; præscita fuere. Ita profecto est, ut quæ futura quandoq; sunt, multis signis quasi multo antè præuisa, monitu impulsuq; dei declarentur. Et quod fatis debetur, siue anceps malum, & aliqua temporis atrocitas, siue certa spes & indubia salus futura sit, nobis portentis signisq; denuncietur: quibus fata imminentia & tẽpestates sedulo uitari possunt & cauerí. Sed quod de Gordio legimus, cui aues circũuolantes auspicium fecere, id nimirum Vitellio principi exitio fuit. Nam Viennæ pro tribunali sedẽti, supra caput & humeros residens gallinaceus, tantumq; fœdarum auium superuolasse, ut tenebras penè afferrent, præsens periculum & futuras calamitates quibus ad internecionem dijs hominibusq; infensus redditus est, non cæca existimatione præmonstrauit.

Par exemplum Tarquinij Superbi & Thrasybuli Milesiorum tyranni, ac Sexti Tarquinij & Zopyri Assyrij. Caput XXXII.

QVod de Tarquinio Superbo scriptum legimus aliquando, qui odio inexpiabili dijs hominibusq; infensus, regno pulsus fuit, quũ Gabios olim opprimere uellet dolis, quia nuncius filij dubiæ fidei uidebatur, ne secreta sui consilij panderet, in hortos quibus deambulabat, illũ adduxisse. Et quũ nihil respon deret, summa papauerum capita baculo decussisse, quo ænigmate qd uellet pater, filio intellexit. Idem de Thrasybulo Milesiorũ tyranno, nõ mitioris perfidiæ scriptum accepimus. Quũ enim à Periandro Corinthio nuncio cõsultus foret, qd sibi agẽdum putaret, ut omni suspicione procul & metu uacuus imperitaret, quasi elinguis foret, nihil aliud retulisse fertur, præter q̃q; nuncium Periãdri haud exploratæ fidei uirum, in segetem messi maturam adduxit, summasq; frumẽti aristas baculo decussit, nullo uerbo reddito, eodem nuncio anxiè prosequente, & qd uellet Periandro referri expectante. Quo facto intellexit sagacis uir ingenij, ut si ciuibus dominari & tyrannide potiri cuperet, principes ciuitatis & summa capita rerum, quibuscunq; modis posset, è medio tolleret, tacitisq; ambagibus sublatis potentioribus, illum regno potiturum, depulso metu, affirmauit. Atq; hic Periander fuit, qui tyrannos, si diuitibus dominari cuperent, amore potiũ ciuium & charitate, quàm armis stiparentur, monuit & suasit. Nõ enim parua dixit munimenta, beneficentiam & studia hominum ad perpetuitatem. Sed in hoc stratagemate, quod de Sexto Tarquinio legitur, cuius fœda uitia, & fœdiores libidines fuere, q̃ odio & diffidio patris simulato, ob suorũ morũ difficultatem, superbumq; ac immodicũ imperiũ, fugã fecisset, Gabiosq; infestam Tarquinio gentẽ petijsset, ab illisq; exercitui præfectus fuisset, uno atq; altero prælio prosperè rem egisset: tunc demũ creditam sibi uniuersam rem Gabinã, sublatis de medio primoribus patrũ, haud difficulter nec magno certamine in manus Tarquinij tradidisse. Haud absimile factũ, sed pari exẽplo, eisdemq; cõfictis dolis, rẽ gestã apud Persas inuenim⁹. Nanq; Assyrij quũ à Dareo defciuissent, Babyloniamq; urbẽ prævalidã occupassent, difficilisq; expugnatio foret: in magna rei⁹ difficultate Zopyrus quidã ex optimatib⁹, homo callidus & ueterator, ex omni barbarie ad omne facinus prõptissimus, animo inuerecũdo & astu barbarico, truncis aurib⁹ & naso, lacero corpore, & facie deformata fœdum in modũ, singulare genus fraudis cõmentus fuit. Quippe simulans se à Dareo tã fœdè cæsum, quũ illo oris dehonestamento conspicuus foret, Assyrios & Babyloniã petijt, asserens sibi nullum nisi apud Darij hostes receptũ tutum putasse, Inde ab Assyrijs benignè exceptũ, turmis equitũ præfectum dicunt

Imperiũ stabile.

Targnij iunioris techna.

Zopyri facinus.

fuisse,uno atq; altero prælio contra Dareum prospere rem gessisse, & cum ex compo-
sito victor fuisset, tũc postquam dux totius militiæ constitutus fuit,uniuersum sibi cre
ditum exercitum, ipsamq; Babyloniam ualido præsidio munitã, in Darij manus haud
Pisistrati do lus, multo negocio dedisse. Pisistratus quoque memoratur callido astu & uafro ingenio,ut
Athenarum dominio potiretur,lacero & deformato corpore,pluribus sibi illatis uulne
ribus & plagis,in forum prodijsse,& clamore querulo, magnisq; fletib⁹ incensam mul
titudinem aduocasse,ea sibi uulnera ab inimicis illata palam uociferatus: & cum custo-
des corporis,manus iuuenum audacissimorum accepisset, tyrannidem Athenis magno
Dionysij in occupanda tyrannide ars, scelere & perfidia inuasisse. Neq; absimili exemplo Dionysium,qui Syracusas flagitio-
sius occupauit,pari audacia & astu idem factitasse accepimus. Nanq; dolosis consilijs se
multorum insidijs appeti asseuerans,prope concionantis in modum per infimas obtesta
tiones apud populum, peruicit,ut sexcentos circa latera armatos sumeret: quo agmine
stipatus,graui & superbo dominatu patriam occupauit. Adeo perniciosis exemplis &
uesana cupidine mouentur homines,ut quod uirtute nequeunt, callido astu & malo fa
cinore assequant. Proditur memoriæ iuuenis inter cæteros non ignaui spiritus,ex optio-
matibus quos Aristodemus tyrannus extorres fecerat, hoc consilio usus, ut patriam ab
impotenti seruitute liberaret. Nã corpore plagis afflicto,ut fides haberetur, ad Aristo-
demũ uenit: & quos fidissimos habebat,excíuit, illosq; in saltus inuios & inaccessos ubi
disposite erant insidiæ,adduxit, quibus debellatis & tyranno occiso, Cumas seruili iu-
go liberauit. Sossis uero Syracusanus, homo uersuti ingenij, nouandi res occasionem
Sossis, nactus, quũ similibus dolis sanguine fœdatus & ueste lacera,lamẽtabili uoce cõtra Dio
nem multitudinem exciret,cõsilio parum celato,postquam • dilicuit fraus,tanquã moli
tor nouarum rerum & uulgi turbator, Athenis iudicium subijt,& intestinæ fraudis pœ
nas luit.

LIBRI II. GENIALIVM DIERVM, FINIS.

ALEXANDRI

DE ALEXANDRO IVRISPERITI NEAPOLITANI, GENIALIVM DIERVM LIBER TERTIVS.

Quid dicatur idem apud philosophos, & quid idem à iureconsultis, discussum cum Hermolao in conuiuio familiari. Caput I.

HErmolaus Barbarus amicus meus summus, perq; fuit literis homo ornatissimus, bonisq; disciplinis & ingenuis artib⁹ excultus,ac præter ingenij amœnitatem,quæ plurima in homine fuit, doctrina quoq; curiosa & eleganti. Ad eum quotidie, dum Romæ ageret,complures uiri bene literati,atq; institutis doctrinarum magistri,sapientiæq; doctores facundissimi,exercendi animi causa frequentes uenitabant. Accipiebatq; singulos ille, aut noua lectione autoris non uulgaris, nonnunquam quæstiuncu lis ex philosophia minime procacibus & petulantib⁹,sed placidis & ingeniosis,ac pro æstimatu cuiusq; festiua quadam argutia animum lacessentib⁹: ita ut ipsius consuetudine & sermone quotidiano,semper quisq; doctior & lepidior fieret. Forte uero cum festa solenniq; die ad cœnam ab eo inuitati, nonnulli ex nostratibus boni adolescentes studia humanitatis professi, & nos una transactis negocijs conuenire mus, excepit nos ille cœnula admodum lauta & frugi,nõ prodigis epulis & paratu magno,sed parco,breui,& parabili cibo,& ut tenui conuictu,ita summa uoluptate comitateq; mutuos ipse sermones mistos conuiualibus iocis,in longũ protrahebat, Cumq;

inter cœnandum, ſicut ſolebat in conuiuio familiari, iuuenis quiſpiam lætæ indolis, & haud illiteratus, Theſei res geſtas nuper è Plutarcho in latinum uerſas, ſcitè admodum & uenuſtè lectitaret, quoq; pacto in Cretam delatus, Labyrinthi errores & Minotauri monſtra ſuperarit, reuerſoq; ut Athenienſes ob res fortiter geſtas, dies feſtos dedicarint: & alia permulta, ut ingenium facundiaq; eius fuit in extollendis uendicandisq; Græcorum rebus, plusquam ſatis eſt, profuſi. Hoc quoq; legebat, nauim qua in Cretam Theſeus delatus fuerat, ad Demetrij Phalerei tempora Athenis ſeruatã cuſtodiri. Et quia longo æuo abſumpta materia fuit, lignis antiquiorib⁹ detractis, nouisq; coaptatis, diu manſiſſe. Eaq; cum eadem Theſei nauis diceretur, apud philoſophos alios q; phyſicæ ſtudioſos, an eadem eſſet nauis, an uero altera, ancipitem quæſtionem incidiſſe: Cumq; hæc & pleraq; ex Plutarcho in hãc ſententiam ille legiſſet: Moroſa, inquit Hermolaus, & quæ nihil habeat controuerſiæ, quæſtio hæc inter philoſophos agitari cœpta fuit. Cui enim non explicatum eſt, ubi materia non eadem ſubeſt, quæ prius erat, & ſi loco illius altera ſuffecta ſit, minime eandem rem dici oportere? Cõſtat enim, nauim quæ demptis tabulatis & tignis, ex noua materia coaptata eſt, non eandem eſſe. Siquidem cum quid idem eſſe dico, illud ita demum eſſe idem putandum eſt, ſi nihil ei additũ detractum ue ſit. Nauis ergo quæ ueteri dempta, & noua coaptata materia, facta eſt, quia nõ eadẽ materia nunc eſt quæ olim fuit, eadem omnimo dicenda non eſt. Cumq; me, qui unà aderã, quid de iſtiuſmodi re iudicij haberem, potiſſime interrogaret: reſpondi meminiſſe me in complurium iuriſconſultorum libris ſecus longe atq; ipſe cẽſeret, ſcriptum legiſſe, quos omnes contrà ſentire atq; iſti opinioni aduerſari haud dubiũ fuit. Nanq; Alphenus iuris ciuilis & ueterum literarum impenſe doctus, haud immerito exiſtimauit, ubi iudicium coram uno pluribus ue agitari cœptũ fuit: ſi illis fato perfunctis alij ſuffecti ſint, idem iudicium cenſeri: et populum eundem eſſe qui nunc eſt, & qui ab hinc centũ annis fuit. Nauim quoq;, quæ mutata ueteri materia, noua ſuffecta eſt, non aliam, ſed eãdem decere exiſtimari. Quod ſi aliter dicimus, utiq; foret, ut nos qui immutamur quotidie, ĭdem non eſſemus, qui ab hinc anno fuiſſemus. Quin etiam, ſi longius euagari libet, inueniemus Vlpianum magna uirum autoritate, qui ob excellentem doctrinã, Aurelij Alexandri impatoris ſacri ſcrinioꝝ magiſter fuit, & Pompeium pariter iuris ſcientem & peritum, literis prodidiſſe: Si grex mihi teſtamẽto legatus eſſet, iſq; adeo immutatus eſt, ut ne ouis quidem quæ ſcripti legati tempore fuit, hodie ſuperſit: ſed omnis ex ſobole poſtea nata ſuffectus ſit, eundẽ gregẽ dici, atq; ideo legatum teſtamento deberi: quia cum quid loco alterius ſufficitur, idẽ exiſtimari haud dubium eſt. Atq; hoc, inquã, apud ueteres iuriſperitos ita in cõfeſſo fuit, ut exploratius nihil eſſe poſſit. Cumq; Hermolaus me fuiſſet intuitus, ueluti fateretur quod afferebam: Eſſe, inquit, arbitror ut dicis, etſi mihi hæc ſententia omnino non probatur, cui prorſus non accedo: & cùm iſta ſit ueterum iuriſperitorum opinio, ut modò dixti, aliquid obniti non auderem, ſi penitus uera foret. Nam quod aſſeueras Vlpianum & iureconſultos ſentire, facilis eſt & expedita diſtinctio, id quod aſſerunt cenſeri in caſibus per te modò explicatis, non tamen ut in omni re, omniq; negocio idem ſtatuendum cenſeam. Nam ſi altius rem intueri uolumus, profecto referre arbitror, cum quid idem eſſe dicimus, an illud eiuſdẽ ſubſtãtiæ & formæ, an uero alterius dicamus. Formam uero à ſubſtantia abeſſe non ignoras, quas à ueſtris iureconſultis materiam & ſpeciem appellari audio, quam Ariſtoteles ὕλην nuncupat, Plato ἰδέαν: nonnulli materiam, plerique cauſam & formã. Cum ergo aliquid idem eſſe dico, hoc apud phyſicos ita receptũ eſt, quod eſt uero propius, tunc demum illud idem dici oportere, ſi eadem materia ſubeſt quæ prius fuit, & forma ſeu ſpecies immutata nõ eſt: idq; poſſe internoſci, quod mutatio formæ uel ſubſtãtiæ diuerſam, nõ eandem rẽ facit. Nauis ergo quæ tignis detractis ex alia materia coaptata eſt, & grex noua ſobole ſuffectus, ſic populus & alia hoc genꝰ, qa materia ſeu mauis ſubſtãtia nõ eadẽ eſt, quæ olim fuit: quippe qa illa dempta, alia ſuffecta eſt: licet forma uel ſpecies nauis, gregis, populi, eadẽ ſubſit, eandẽ rem nõ eſſe haud dubie efficit: quũ diuerſa materia uel forma diſſimilẽ rem, nõ eandẽ efficiat: alioq dicendũ foret, eaſdem nunc Athenas eſſe quæ quondam fuere, eandẽ Carthaginẽ, eandem denicq; Romã, urbes præualidas olim & po

Idem.

Idem apud iurecõſultos.

l. mortuo. ff. de iudicijs. & eſt textꝰ Paulj.

l. grege. & l. ſi grege. ff. de lega. 1.

Idẽ apud philoſophos & phyſicos.

pulos præpotẽtes,nunc(ut uides)ita incẽdijs & ruinis deformatas,uaſtas,& infrequẽtes,ut illarum uix memoria aut ueſtigiũ extet. Veſtri uero iurecõſulti rem aliter intuentes,licet materia rei mutata,ſi altera illius loco ſuffecta ſit,dummodo eadẽ ſpecies maneat,eandẽ rem dici putant:credo quia nihil officit aut repugnat,quare illud ex conſtitutione iuris idẽ cenſeri non debeat. Etẽ ſi in demortui loco ſuffectus eſt iudex,uel ſi teſtamento quiſpiam gregẽ legauit,ſeu quid aliud arbitrere,licet quod prius erat,mutatum ſit,& aliud illius loco ſuffectũ:quia non propterea mutata teſtantis uoluntas probatur,ex qua iuris cõſtitutio pẽdet,eandẽ rem cenſeri proculdubio facit. Vbi eñ ratio legis ineſt,ibi idẽ eſſe iudicium,bonũ & æquum eſt. Quod apud phyſicos,qui rem acutius intuẽtur,& magis hæc ad uiuũ reſecãt,cum ſint rerũ ſcientiſſimi & artiũ periti,nõ ita receptũ eſt. Leges eñ quod probabile eſt,quantumcũq; æquitas & ius ſuadet,ſequuntur:phyſici uero,quantũ ueritas & ratio neceſſario conuincit,efficiunt. Ex hoc igitur effici cogiq; poteſt id,de quo diſceptabatur,nauim quæ mutata ueteri materia,ex altera coaptata eſt,quia non eadẽ ſubſtantia ſubeſt quæ pridẽ fuit,licet ueſtri iuriſconſulti aliter ſentiant,tamẽ ſecundum phyſicas rationes eandẽ non eſſe,nec cẽſeri:quia mutata materia uel ſubſtãtia,diuerſam,ut dixi,non eandẽ rem facit. Hæc Hermolaus admodum facundo,ut erat,ingenio,multaq; cum elegãtia uerborũ,apud cõpluſculos qui aderamus,dum cœnulam nobis daret,ſcitẽ ſubtiliterq; differebat.

Gentium diuerſarum mores in condendis humandisq; corporibus defunctorum, & qui Romanorum uſus fuerit. Caput II.

Romani initio humi condebãt,nõ cremabant corpora.

ROmanos olim ab ortu urbis,defuncta corpora humi condere,neque cremare conſueuiſſe,illud argumẽto eſt,quod Numæ Pompilij corpus in arca lapidea poſt multa ſecula à Cneo Terentio in lanículo inuentum,uetuſtiſſimi autores tradunt. Poſtea quum longinquis bellis defunctos erui cognouiſſent,ut igni cremarentur,decreto ſanxerunt. Primus ex patritijs Cornelius Sylla traditur,qui decedẽs igni ſe cremari uoluit,ueritus talionẽ.nam ipſe corpus Marij & eruta oſſa ſubuertit,& in Anienem miſit. Inde manſit diu defunctos cremandi conſuetudo;à qua ſequutis temporibus dum Antonini Cæſares imperitarent,deſitum fuit. Tunc enim illo more abrogato,denuo corpora humi condere cœpere,ex inſtituto Thaletis,qui cum omnia ex aquis conſtare dicat,defunctos terræ mãdare iuſſit,ut humore diſſoluãtur. Heraclitus uerò igni, tanquam ad originem ſuam reuertantur,quippe cum omnia ex igne conſtare diceret. Carthaginenſes uerò cum prius terra obruerent faro defunctos,poſtea à Dario admoniti,mutato conſilio,igni tradidere. Apud Syros & Aegyptios condendi & non cremandi corpora,medicataq; cadauera aſſeruandi in loculis,ueruſtum morem inualuiſſe accepimus. Condiebant enim cadauera myrrha,aloë,cedro,melle,ſale,cera,bitumine & reſina,odoribus & unguẽtis delibuta. Ex ſucco enim cedri exanimum corpus ſeruari,ficut uiuentia corrumpi,haud dubie perſpectum eſt. Sudore quoq; ligni tedæ conciſæ & furnis adactæ,apud eoſdem mortuos delibutos,ſeruari prodiderunt,ita lineamentis integris,ut uiui apparerẽt:quod ab exteris regibus uſurpatum accepimus,ut eorum corpora non cremarent,ſed differta odoribus tumulo inferrent,aut humi conderent. In tantumq; odores ad defunctos ptinere creditum eſt,ut quanuis cremarent,unguẽta tamen & odores flãmæ inijcerent. Pythagoræi non unguentis,ſed folijs populi,myrti,& aloes ſtipati,humi mandabantur,ſicut M. Cato condi & humari uoluit. Lycurgum legimus,nihil cum mortuo ſepeliri mandaſſe,ſed puniceo amictu uelatum,& oleæ fronde circundatum,terræ mandari uoluiſſe. Albanis pecuniam cum mortuis ſepelire in loculis mos erat. Taxilis,Brachmanis,& Iberis,uulturibus defuncta corpora obijcere. Barchęis quæ apud Colchos & Iberos gens eſt,agnatos morbo extinctos,uelut ignauos & degeneres,igni tradere:in bello autem abſumptos,tanquam fortes & ſtrenuos,obijcere uulturibus. Parthi & magi procul à noſtro orbe ſiti,honeſtiſſimã ſepulturam uulgo auium aut canũ laniatus putauere,nudaq; tantum oſſa quæ ſupererant,terræ mãdare aſſuẽrãt. Sicut apud Hyrcanos,quorũ horrida & inculta uita eſt,aliasq; gẽtes indomitas canes p̃ ſepulchro fuere,q; ſepulchrales dicti. Hos affluẽti cibo nutriebãt,& ſuos q;q; canes parabãt in uita,à q̃bus mortuꝰ laceraret,atq; hoc eximiũ & ſolẽne putabãt funꝰ. Perſæ ſa-

Cornelius Sylla primus crematus Romæ.

Thaletis mos ſepeliẽdi

Heraclíti,

Carthaginenſium.

Syrorum & Aegyptiorũ,

Condita corpora,

Succus cedri,

Teda,

Pythagoræorum ſepeliendi mos,

Lycurgi ſententia de ſepultura.

Albanorum.

Taxilorum,

Brachmanũ.

Iberorum.

Barchęorum

Parthorum.

Magorum.

Hyrcanorũ.

Canes ſepulchrales.

to defunctos, cera circunlitos, ut maxime diuturni essent, domi condebant. Assyrij in melle, regum uero in paludib⁹. Humi uero tradere, aut igne cremare, capitale fuit. Essedonum traditur mos, ut parentum funera cantibus prosequantur, mox cœtibus propinquorũ aduocatis, quod dictu auditúq; fœdum est, ipsis cadaueribus immistis ouillis carnibus uescátur. Id quod ab Indis & Massagetis usurpatum ferunt, quorum prodigiosa immanisq; natura est: nam senio confectos in frusta cædere, illorumq; carnibus immistis pecudibus uesci assueuere. Id quoq; apud Derbices Persicam gẽtem, & cum Hybernis efferatis hominibus cõmune fuit, ut parentes & affines qui succubuere, comesse pietatis maximæq; honestatis munus putarẽt: quod Chrysippus philosophus probauit, & literis prodere nõ dubitauit. Fuitq; proditum, eosdẽ Derbices in more habuisse, uiros etiã progressos ætate, more hostiarum immolare ad aras, mulieres uero senescentes præfocare. Tradunt Hyperboreos illos penitissimos, qui in extimo orbis tractu siti sunt, homines rigentis barbariæ, & omni humano generi insociales, eos qui longo æuo uixerunt, post epulas & familiare conuiuium sertis redimitos, ex rupe abrupta in mare dare præcipites: quæ lex in Coo insula ad Hellespõtum fuisse traditur, ut supra LX. annos nati, aconito uitam finire cogantur, ne ipsi desides & ignaui, fortium uirorũ cibaria absumerent, locumq; & partes aliorũ occuparent. Quod de Caspijs quoq; memoriæ proditum est: nam filij parẽtes septuagenarios domi clausos, aut in loca inculta & deserta, intimasq; solitudines expositos, uel fame enectos, siti & inopia conficere, celebre funus putarunt. In Scythia gens est, quæ parẽtum cadauera inter niues & glaciem truncis affixa arboribus detineant, illa terræ mandare, pro scelere proq; flagitio arbitrati. In Phrygia mortuos sacerdotes non defodiunt, sed super lapidibus decem cubitis erectos, sublimes constituunt: sicut Nasamones, qui sedentes mortuos statuebant. Thraces quoque fama est & Indos ætate confectos, illos præcipue quibus studiũ sapientiæ fuit, incensis rogis mortem oppetere, & sine aliquo funerum apparatu, lætos se in flammas inijcere, non refugere nec formidare. Alios inibi homines in alio tractu orbis intõsos & incultos, ultra Arabes & Aethiopes, parentes & sibi coniunctissimos in litoribus, ita ut fluctibus operiantur, sepelire. Ipsosq; Aethiopes ad certos annos uitam producere, qua exacta, diuerso quisq; fungatur fato, exanimaq; corpora uel in flumen dejcere, uel uitro operta, ita ut integra spectẽtur, & posteris spectaculo sint, asseruare. Pæones in stagna, Ichthyophagi in mare defunctos abijciunt. Troglodytæ paliuri uirgis, mortui ceruicem cum pedibus alligantes, efferũt: deinde cadaueri lapides aggerẽtes, cornu capræ inibi ridentes apponunt, hoc pro exequiali pompa, proq; funere existimantes. Quod à Gymnesiarum incolis usurpatum legimus, ut incisa & desecta cadauera in urnam imponant, desuperq; ingentia saxa accumulent. Arabum uero mos proditus est, ut regum & summorum ducum elata cadauera, in loca tetra & inculta stercore obruant, ac cœno & fimo aggesto, terræ imponant. Panebij, si quando rex moritur, corpus quidẽ defodiunt, caput uero auratũ in templo augustissimo consecrãt dicantq;. Sicut Saitanis reges qui imperitarunt, intra septa templi sepelire assuetum erat, hoc sepulturæ genus optimum, & pietatis ultimum officium æstimantes. Lotophagis nulla sepulchrorũ habetur cura, sed defunctos in mare dejciunt, parum referre arbitrati, igni, terra, uel aqua dissoluant. Apud Athenienses et omnem ferè Græciam corpora non cremare, sed terræ condere, & sepelire cum funebri ueste, Phrygibus uero igni imponere, antiq̃ssimus mos fuisse proditur. Sed in humandis corporibus Athenienses orientem uersus, Megarenses & Phœnices, ad occidentẽ uertere solebant. Aphri uero ut Græci sepeliunt. Maxima aũt sepeliendoꝝ cadauerum cura Athenienſibus fuisse fert, præcipue bello peremptoꝝ, ita ut qui illos inhumatos relinquerẽt, quouis supplicio dignos putarẽt. Idcirco summos duces qa cæsos nauali pugna in mare deiecerant, grauibus pœnis & capitis supplicio afficere: quibus cùm peremptoꝝ corpora assequi nequirent, illorũ ossa & disiecta membra passim strata exqrere, & humo tegere, defunctosq; in acie, tumulo publicè extructo, qtannis pro concione laudare, magnæ curæ fuit: adeo ut Nicias cũ exercitu iter faciẽs, ne duoꝝ militũ inhumata cadauera relinqueret, totũ subsistere agmẽ, donec humarent, iusserit. Et Cimon Milciadis filij⁹, ut pater sepulchro conderet, captiuũ se præbere nõ du-

Assyriorum, Essedonum,

Indorum. Massagetarũ.

Derbicum et Hybernoꝝ.

Hyperboreorum.

Lex in Coo de morte irroganda senibus.

Caspiorum.

Scythię mos, Phrygiæ.

Nasamonũ, Thracum, Indorum.

Aliorũ quorundam. AEthiopum,

Pæonum. Ichthyophagorum. Troglodytarum.

Gymnesiarũ incolarũ mos Arabum.

Panebioꝝ.

Saitanorum. Lotophagorum.

Athenienſiũ.

Phrygum. Megarenſiũ. Phœnicum. Aphrorum. Athenienſiũ. in sepeliẽdis corporib⁹ cura.

Nicias.

Cimon.

Carum mos. Syndonum, Iberorum,

bitauit. Traditum quoq; est, Cares morte sublatos milites, armatos sepelire: & Syndones tot pisces in sepulchris mittere, quot hostes confeciſſet qui humaretur. Sicut Iberi pro hostium interfectorum numero tot obeliscos apponunt, hoc insigne testimoniũ uirtutis & expertissimum decus arbitrati. Condebant enim prisci corpora uel arcis lapidesis, uel fictilib⁹ cum funebritunica: quia nudum iacere cadauer, pro flagitio erat. Reges uero externis differtos odoribus, in montibus sepeliunt: unde deductum, ut illorum sepulchris pyramides apponant aut columnas. Romani uero in domibus quas singuli incolebant, dolijs aut uasculis, qua ex causa lares, quos domesticos uocant deos, colere cœperunt. Postea lege duodecim tabularum, ne in urbe sepelirẽtur, ne'ue urerẽtur, graui fuit documẽto sancitum, cuius uerba sunt: In urbe ne sepelito, ne'ue urito. Cineres tamẽ eius qui triumphasset, aut impatoris qui hostes bello domuisset, uel armis remp. auxisset, in urbẽ ferre licebat: quibus hoc honoris causa, ut in foro conderẽtur, tributũ est. licet apud Spartanos secus lõge seruatum sit, Lycurgi lege, quibus & in urbe, & secus deorum tẽpla sepelire pmissum. Nõ sic Athenis: nam in campo extra urbẽ tumulus erat, in quo columnæ extabãt, in quibus defunctorum nomina p singulas tribus, qui illic conditi erant, continebantur. Corinthi quoq; extra urbẽ maximorum uirorum monumenta fuere. Inter quæ Diogenis Synopensis, quem canem Græci cognominarunt, sepulchrum uisebatur. Reliqui uero in agris quisq; suis, aut in fundo suburbano, seu auito & patrio solo ex senatusconsulto Cneo Duillio cõsule, Romæ humari cõsueuere. In quibus sepeliẽdi licet toto generi & familiæ ius esset à principio, postea ut in familiam ius sepulchri non descenderet, recentiore cura prouisum fuit. Frequentius in Flaminia aut Latina uia, ac suburbijs & anfractibus uiarum, Romanorũ gentilitia sepulchra fuere, ibiq; Galatini, Scipiones, Seruilij, & Metelli, aliorumq; honestissimæ familiæ cõdebantur: ad quæ uasa figulini operis, nonnunquam arma militaria, ensesq; & libellos, aliaq; quæ defuncto cordi in uita fuerãt, quorumq; efficaci studio tenebatur, ferre, & eodem sepulchro tegere assuêrant, ut ea quæ uiui dilexerant, unà conderentur. Memini dum Romæ agerem, in uetustis sepulchris, quæ in uia Appia plurima uisuntur, inter ædificia hortosq;, interq; coagmenta lapidum, erutum cadauer fuisse, multo æuo uetustum, adolescentulæ mulieris facie, capillo, oculis, naribus, & reliquis lineamentis prorsus integris & incorruptis: nisi quòd uestigia liquaminum & unguentorum quibus delibutum fuerat, apparebant: recenti specie, inscriptione nulla, qua nomen defunctæ innotesceret. Pomponius tamen uir, ut in ea ætate, ueterum literarum impense doctus, Tulliolam Marci Tullij Ciceronis filiam, de cuius obitu ad Seruium Sulpitium sunt epistolæ, aut Priscillam Abascantij, de qua Sylua Papinij extat, fuisse augurabatur. Id quibus argumentis asseueraret, cùm nulla inscriptionis uestigia extarent, prorsus nescimus.

Loca gẽtilitia & sepulchrum Romanorum.

Tulliolæ corpus inuentũ.

Consularia comitia per quos fiebant, quæve potestas consulis, quantumq; ius & quæ dignitas foret. Caput III.

Comitia consularia per quos fiebant,

COmitia consularia nouis consulibus creandis, non modo per consules haberi, sed per interregem, nonnunquam absentibus consulibus, alterũ consulem, cuius erat sors, ut comitijs præesset, ex prouincia euocari, aut si morbo uel necessitate impediti, commodo reipublicæ auocari nonpossent, dictatorem dici, qui comitijs præesset, sæpe rescriptum est. Dicebat enim dictator consulem ex patrum decreto, nonnunquam ex opinione sua, illum cui militares & ciuiles artes, ac imperatoria consilia forent, quiq; è republica magis esse uidebatur. Tametsi dictatorem comitiorum causa, aliquando se consulem creasse, & in magistratu fuisse legamus, qui comitijs habitis, dictatura se abdicabat. Eadem uero comitia cõsularia, non solum cùm utrunq; consulẽ fieri, sed cùm altero defuncto collegã cooptari oporteret, sæpe indici haud dubitũ est, ipsisq; comitijs plebẽ interesse ac centurias & trib⁹ in campũ aduocari frequenter inuenimus, quanuis sine plebe per patres clientesq; patrũ plerunq; habita legamus. In quibus etiam absentes nõ modo patritios, sed plebeios cõsules nominari licuit. Tametsi æuo succedẽte ex lõgo interuallo nobilitas adeo consulatũ inuasit, ut soli patritij penes quos maximæ diuitiæ fuere, electa plebe, ad consulatũ assumerẽtur. Adeoq; plebs obnoxios summisit animos, ut nulli plebeio ad capessendos consulatus, & intermissum honorem uendicanConsul se dictatorem creauit,

Nobilium cõsulatus ambitio atque inuasio.

dum animus fuerit, à qua impotentia nobilitatis post aliquot annos, urgente belli discri
mine, patritij desiuere, tũc quum perculsa nobilitate, Caius Marius nouus homo bello
Iugurthino consul factus, plebi Romanæ intermissum diu consulatũ restituit. Et tamet
si nisi quæsturam, ædilitatem, & prætura per gradus antea gessissent, ad consulatũ nul
li admitterentur: plerunque tamen eos qui nullos antea curules gesserant magistratus,
quibus q̃ mandatus honor non fuisset, cõsules creatos inuenimus. Caius Claudius Cen
to comitiorum causa dictator dictus, Publium Seruilium Quinti filium Galbam, q̃ nul
lum antea honorem gesserat, consulem creauit. Et Pompeius Magnus ex senatus cõsul
to legibus solutus, priusquam alicui magistratui præfuisset, consul factus est. Quorum
nomina, postquam comitijs relati erant cõsules, in fastis & annalibus (unde tempora &
annos Romani designabãt) in primis annotare soliti sunt, ex q̃bus turpissimoꝝ consulũ
propter flagitia & dedecora sæpe nomina inducebantur: id quod actis testabatur. Is ue
ro qui consul dictus designatus que fuerat, antequam magistratũ iniret, collegam sibi
sæpe nominabat, quod è re publica uidebatur: ut positis simultatibus, una mẽte, consilio
ac uirtute, nec fœdo certamine & per dissidium, quod praua ambitio solet, respublica
ageretur, utq̃ ex uoluntate sua consul quem maxime appeteret, collegam haberet, non
nunquam senatus collegam dixit. Sæpius uero ipsis comitijs duo fuere creati consules
communi studio uoto que. Erant ergo Romæ bini consules potestate pari, sicut apud
liberos bini deliguntur reges: alter qui iura daret, alter qui populis præesset. & Cartha
ginensibus duo annui reges præfuere, qui Suffetes dicti. Aliquando iudicum ordo præ
fuit, qui rerum & personarum ius habebãt. Et Lacedæmonijs bini præfecti, mox bini re
ges nomine magis quàm imperio, ex Procli & Heristenis familia primo, postea ex Euri
thionis & Agidis: demum ex Heraclidarum genere, pari iure & imperio non dissimi
li imperitarunt, tametsi Lycurgus reipublicæ curam per ordines diuiserit: quod apud
Achæos simile accepimus, ut binos prætores annuos sibi præficerent, qui publicas res
simul & iudicia curarent: aliquando decẽ, quos δημιοργοὺς uocabant. Athenienses uero
post eiectos triginta tyrãnos, qui plures q̃ mille quingentos ciues indẽnatos necauerũt,
neque finebant cognatos funeribus adesse: decem qui præessent, per Thrasybulum acce
pere: mox ipsis à Pausania eiectis, Prytanes numero quinquaginta præfuere: quæ pars
decima senatus erat, quorum numerus quingentorum fuit. In quo obseruatum est, ut ne
mo ex genere Athamantis natu maximus, prytanes fieret: qui etiam Rhodi summus
erat magistratus. Apud Chaones autẽ annui magistratus ex primoribus ciuiũ deliguntur.
Armeniorum megistanes, Cretensiũ cosmi dicti sunt: sicut Persarum, magi & caraman
ges, qui loco prtæoris erant. Bœotijs undecim summæ rerum præerant, qui pacis bel
li q̃ temporibus ius dicebant. Qui quidem consules, etsi pari honore essent, non tamen
simul insignia consulatus aut imperium habebant. Nam postquam Iunius Brutus, eie
cto Tarquinio & regibus exterminatis, cum Collatino consul creatus est, licet omnia
iura & insignia quæ apud reges erant, populus consulibus concessa uoluerit: tamẽ ne du
plicatus terror uideretur, si apud utrunque consules fasces uideret, cautum fuit ut apud
alterum, eum uidelicet qui imperium haberet, fasces essent. Ideo alternis mensibus, mo
do ad unum, modo ad alterum consulem fasces transire uoluere. Idemq̃ sequutis tempo
ribus, dum imperiũ & respublica stetit, seruatũ est. Sed tamẽ quo mẽse, fasces nõ habe
bat, accensus apparebat consuli, lictores uero sequebanť: quod intermissum diu, postea
Cæsar reuocauit denuo. Et quanuis cõsuli antiquiori fasces darentur prius, ueluti cani
tiem & annos uenerantes: postea lege Iulia cautum fuit, ut ei qui plures liberos quàm
collega haberet: aut si numero pares essent, qui maritus foret præferretur: aut si omnia
essent paria, antiquior fasces acciperet: eos tamen qui secundum gererent consulatum,
alteri nouum ineunti, præferri haud dubium est. Erant ergo consulatus insignia duode
cim fasces, lictores totidem, purpurea prætexta, curulis que sella. Quin etiam eum qui
antea cõsul fuisset, iterum & sæpius consulem creari: & qui dictaturam gessisset, in con
sulem assumi posse, nemo dubitauit. Quintus tamen Fabius Maximus legem tulit ad po
pulum, ne intra annos decem eundem consulem reficí liceret, quam legem consensu ta
cito abrogatam, Sylla iterum promulgauit. Creatis ergo consulibus prouinciæ nomi

Cõsulatus ad plebem reuolutio.

Consules sine magistratu alio præcedẽte creati.

Collega consulis.

Cõsules bini apud Romanos.

Reges bini apud Iberos et Carthag.

Præfecti & regesbini apud Lacedæm.

Lycurg. per ordines.

Achæi.

Athenienses.

Prytanes.

Chaones.

Megistanes.

Cosmi.

Magi.

Caramanges

Fasces uicissim apud alterum dũtaxat consulem.

Vtri prius darentur fasces

Cõsulatus insignia.

Lex à Fabio lata.

Prouinciarū sortitio inter consules.

Lex curiata.

nabantur,ut eas uel ipsi inter se cōparārent,sortirentur' ue: quos ire ad bellū, quos præesse exercitibus oporteret: uel si in deligendis prouinciis non conueniret, extra sortē senatus decerneret. Quod lege curiata cauebatur, ut senatus contra legem curiatam sine sorte prouincias designaret: aut si senatus auersaretur, per populū agi poterat, ut extra ordinem cōsuli prouincia daretur: tametsi utrunq; consulē in eandem prouinciam cum exercitu profectum quandoq; legamus. Optionem tamen deligendæ prouinciæ extra ordinem collegæ dari, aut suam sortem permutare cum collega absq; decreto senatus, antiquo more non licebat. Ad quas profecturi consules, si cæsis hostiis & sacrificio perfecto, non facile litarent, sæpe diffuso tempore ire supersessum est. Inter quas fuere minores prouinciæ, pauci momenti & ferè defamatissimæ, ut syluarum colliumq;, ne cōpingendis nauibus materia deesset, & frequens ad omne genus operum materia suppeteret. Consules uero nominatos, ab ipso inito magistratu legiones cum collega partiri, ac Iouis optim. maxi. templum adire, senatū habere, eumq; de prouinciis, deq; omni statu reipub. consulere, Latinas ferias indicere, Iunoniq; Sospitæ, & Ioui Latiali solenne sacrum in Albano facere: in quo carnem Latinis populis diuidere mos erat, sæpe perspectum est. Indeq; auspicato ad uota nūcupanda in Capitolium ire, uotisq; nuncupatis, paludatos uel trabeatos in uestē regia, prosequentibus primoribus patrum, in prouincias quisque suas proficisci: & prius quàm ad hostes ducerent legiones, ad populum concionari de prouinciis, de administratione belli, & quam spem de se polliceri possint, referre solitos inuenimus. Ex omnibus quoq; magistratibus solos cōsules, dictatores, prætoresq;, consularibus auspiciis creatos, antequam adeant magistratus, Lauini Vestæ & penatibus rem diuinam facere tradunt. Quibus in bellum profecturis, militaris supellex consulari maiestate digna, scribæ, librarii, præcones, apparitores, muli & tabernacula publice dabantur. Quæ quidem paludamenta mox sequuti Cæsares sibi desumpsere. Diuus uero Augustus proconsulibus profecturis in prouincias, pro mulis & tabernaculis, certam pecuniam subtaxari iussit. Alexander uero Seuerus iturīs præfidibus in prouincias, mulos, equos, uestes & coquos publice dabat: in quadruplum illa redditurīs, depositā administratione, ubi male se gessissent. Athenienses uero duces in bellū proditurī, sertum ex olea sacra sumere, & uas aquæ ferre iubebantur. Erat igitur consulis officium, domi foriscq;, ac belli pacisq; temporibus toti reipub. consulere, in' que custodienda regendaq; republica totis incumbere uiribus, omni denique studio, consilio, fide, grauitate, & robore animi, pro commodis reipub. pugnare. Itaq; in exercitu si quæ obeundæ essent expeditiones, legionibus præerant, & summi imperatoris officio fungebantur. Et in urbe tam de prouinciis quàm de magistratibus, de fœdere, pactionibus, gerendisq; bellis, militibus scribendis, comparandis' ue: deq; statu, dignitate, commodisq; reipub. de communi salute ciuium, & spe bonorum, deq; legatorum postulatis, senatū consulere debebat: de' que omnibus his singulorum sententias rogare. Sed citra senatus aut populi autoritatem, soli decernere non licebat. Ipsorum tamen consilio, magistratu amouere poterat, & de gradu deiicere etiam prætorem, censorem' que: uel aqua & igni interdicere, aut exulem esse iubere, bella suscipere, supremum ius habere. Quod lege magistrali cauebatur in hæc uerba: Consules regio præsunto imperio, hisq; præeūto, iudicando, consulendo, prætores, iudices apparento, militiæ summum ius habento, nemini parento, iussa his populi suprema lex esto, eundem' que magistratum, ni interfuerint decem anni, ne quis capito, ciuitatem annali lege seruanto, duella iusta iustè gerunto, socijs parento, se & seruos continento, populiq; sui gloriam augento, domum cum laude redeunto, & infra. Nonnunquam sine consulto senatus, consul magistratu amouisse cōpertum est: siquidem Flaccus consul Thermum prætorem, inconsulto senatu, honore priuauit & fascibus. Diem quoq; dicere tribuno plebis & reliquis magistratibus pro imperio poterat. Eundemq; ab omnibus magistratibus comitia tum & concionem habere, deq; consilio senatusconsultum facere, & ne fierent inhibere, atq; si è republica uidebatur, dictatorē dicere posse, nulla controuersia est. Cumq; honorum finis sit consulatus, totiusq; imperij maiestatē gerat, legatis undecunq; in curiam admissis, solus ex auctoritate senatus responsa dabat, legemq; ad populum ferebat, Is tamen quū de capite ci-

Prouinciæ minores. Cōsules statim à creatione ꝙ agerent.

Paludamētū & trabea uestes consulares.

Consules, dictatores & prætores in bellum profecturi.

Athenienses duces in bellum proditurī.

Consulis officium.

Consulū potestas.

uis agebatur, pœnam, capitalem ue noxam inferendi ius non habebat, lege edita qua cauebatur, ut à consulibus (ne per omnia regiam potestatẽ sibi uendicarẽt) impunè prouocatio esset, néue in caput ciuis Romani, nisi populi iussu, animaduertere possent. Tunc enim qui noxæ capitis reus, sceleris coarguitur, ad populum produci debebat, & dicta causa, ex populi iudicio de capite ciuis cognitio dabatur. Nam soli dictatori & populo, ius de nece ciuium datum est. Tametsi legamus Opimium cõsulem, contra instituta maiorum, primum dictatoriam sibi uim usurpasse, Caium q; Gracchum & Fuluium Flaccum alios q; ciues, absq; populi iudicio necasse. Si tñ consuli senatus permitteret (quod in summis reipublicæ casib⁹, & magna mole periculorum fiebat) ut caueretur, ne quid respublica detrimenti caperet, tunc de nece ciuium decernendi, illos q; omnibus modis coercendi, belli gerendi, domi foris q; summum imperium habendi ius dari censebatur; ipsi tamen consuli Romanum ciuem, etiam senatorem, in carcerem duci iubere, & mulctam irrogare, facultas erat. Quod si quis parũ iusto iudicio mulctam irrogatam, aut indigno iniuriam factam querebatur, alterius consulis opem implorare, ad eum q; prouocare licebat; ipsiq; collegæ intercedendi, inhibendiq; ne quid secus fieret, ius erat atq; potestas. Quod si quæ causæ prætoriam excederent cognitionẽ, de his quoq; apud consulem iudicium esse perspicuum est. Et quanuis tanta potestas consuli foret, eoq; excellentiæ & felicitatis creuerit, ut totius reipublicæ & imperij summam gereret: si quid tamen impotenti animo contra rempublicam molitus fuisset, poterat ei ante tempus finiti honoris consulatus abrogari, & de gradu deijci, sicut multis exemplis perspicuum extat. Q. Cincinnatus dictator, L. Minutium cõsulatu abire iussit, & imperium illi abrogauit, quòd eius ignauia castra hostes obsederant, & penè expugnarát. Fuitq; literis memoriæ proditum, quòd in prouinciam profectus consul cum exercitu, inde decedere, aut præsidium dimittere, uel in aliam prouinciá ducere iniussu senatus minimè poterat, id q; lege Iulia sub graui documento uetabatur, ne consul sua sponte bella gerere, aut in regionem prouinciamq; sibi non decretam, sine autoritate patrum & iussu populi accederet liceret. Quod tamen apud Spartanos reges secus fuisse cõstat. Illis em in quãcunq; prouinciam, regnum ue, suo arbitratu bellum gerere, copiasq; deducere permittitur, etiam sine consulto senatus. Hoc quoq; memoriæ datum est, post binos cõsules, quos ab initio exactis regibus continua serie creatos nouimus, semel apud unum imperium consulare stetisse, tunc cùm urgente dissidio Pompeij & Cæsaris, senatus ne quid respublica detrimenti caperet, unicum cõsulem Cneum Pompeium dicere coactus fuit. Iterum Syllæ temporibus, Cinna interempto, solus Carbo gessit consulatum. Quin etiam illud proditum est, consulem initio creatum, ne magistratũ iniret, præterquam religiõe, etiã senatusconsulto uetari: & si iniisset, ui atq; imperio se cõsulatu abdicare, donec alter rité suffectus esset, iubebatur: quodq; cõsul abiturus magistratum, peracto honoris tempore, concionatus ad populum, solennissimũ iusiurandum se in magistratu contra leges nihil egisse, & quantum ratione prouideri potuit, ex sui animi sentẽtia nihil deliquisse, conceptis uerbis, publicè præstabat. Quod quidem ne quid præposterè dicatur, aliquo præeunte sæpe exhibebatur. concioneq; dimissa, cum ingenti comitatu & gratulatione ciuium stipatus, patrum frequentia domum deducebatur. Illud quoq; nõ omittendum, q; licet imperium cõsulare annuum esset, nulliq; nisi exacto quadragesimo & tertio ætatis anno, consulatum capere antea licuerit: pluribus tamen citra eam ætatem, si quod dignum operæpreciũ reipublicæ præstitissent, consulatũ gerere pmissum fuit. Nã & Valerium Coruinum in tertio & uigesimo ætatis anno, ante legitimum tempus ad consulatũ pmotum legimus: & Mario iuniori, Scipioni Aphricano, Põpeio Magno, & Octauio Augusto, alijsq; ducibus, ob singularem rei militaris disciplinã, & ob candorẽ ingenij ante tempus, consulatus, alios q; honores delatos comperimus. Neq; em ætatis magnam habebãt rationem Romani, quo minus suffragantibus meritis, dictaturas & consulatus, alios q; honores meritis ciuibus demandarent. Quos em amplissimis ornamentis dignos putarunt, satis annorum & ætatis habere duxerunt: tametsi L. Iulius tribunus plebis, Q. Fuluio Flacco & Manlio Acidino consulibus rogationẽ ad populũ tulerit, qua declarauit, qui & quibus annis nati, quenq; magistratum peterẽt caperentq;. Fuit præ-

Consulum de capite ciuis nullum ius.

Cõsules in ordinẽ redacti atq; de gradu deiecti.

Cõsulib⁹ iniussu senatus puincia discedere non licebat.

Spartanorũ reges.

Penes unum consulem imperium consulare.

Iusiurandum consulis quũ magistratu deſũgeretur

Aetas consulum.

Notandũ hoc

Cōsulare imperium prorogatum.

terea literis proditum, eos qui suo anno consulatum peterent, perraro sine repulsa ad prescriptos honores admissos. Qui uero serius q̄ per ætatē liceret, sine repulsa plerunq; ad consulatum promotos. Consulibusq; in prouinciam profectis, & cū hostibus bella gerentibus, etiam ultra annum & donec debellatum cum hostibus, aut à senatu reuocati forent, imperium sæpe prorogari. quos tamen non esse consules, sed uelut perfunctos magistratu, proconsules nominari. Ipsosq; interim fasces & lictores habere, quoad sibi proconsulare duraret imperium, satis compertum & cognitum est.

Quæ sint Sigillaria, uerbum sæpius repetitum apud Scæuolam iureconsultum, tertio de legatis.

Caput IIII.

l. penulti. § pater ff. de legat. 3.

VErba Scæuolæ iureconsulti libro iuris ciuilis responsorum tertio de legatis, hæc fuere: Paterfamilias ita legauit, lances numero duas leues, quas de Sigillaribus emam, dari uolo. Is de Sigillaribus leues quidem non emerat: lances autem emptas habebat, & dictauerat testamentum ante triduum q̄ moreretur. Quæsitum est, an hæ lances quas emptas de Sigillaribus habuit, legato cederent, quum nullas alias de Sigillaribus emerit, nec legauerit. Respondi secundum ea quæ proponerentur, deberi eas quas de Sigillaribus emisset. Hactenus Scæuola. Quæsiui ego à uiro docto, multi nominis inter cauſidicos, quid esset dicere, lances quas de Sigillarib⁹ emam, dari uolo: is' que de Sigillaribus leues quidem non emerat, ac sæpius repetitum nomen de Sigillaribus quid designaret. Atque ille quum Sigillaria, uasa esse diceret ad usum nescio quem præparata, informia & impolita, & quædā nugalia ex autoritate interpretis, demum post multa deblacterata uerba, quum se quoq; in contextu uerborum, & eruendo sensu abstruso dubitare diceret, haud multo post nactus nescio quam occasionem, & causatus sibi negocium esse, non aliter explicato dubio quod quærebam, discessit atq; abijt. Cuius illecebra admoneor, ut pessime cum his actum magnopere censeam, q̄ præmisso Latinæ linguæ nitore & cultu uerborum, se protinus ad legū interpretamenta præcipites tradunt, magno errore nimis properæ festinationis. Siquidem hoc primū docendi sunt, quonam modo uim ac sensa uerborum, & iurisconsultorum mentem plane percipiant, ut siquid in controuersiam uenit, nō præposteros sensus, sed proprios assequantur significatus. Sigillaria enim uicum esse Romæ celebrem, ubi uenum res uenales exponebantur, ibiq; uasa præcipua, signaq; exquisitæ artis ex ære argentoq; fabre fieri solebant, unde nomen factum loco, notum ferè & peruulgatum est. Suetonius in Claudio: Effedum argenteū, inquit, sumptuose fabrefactum, & uenale ad Sigillaria redimi, concidiq; coram imperauit. Idem in Nerone: Sporum Romæ circa Sigillaria comitatus est. Aulus Gellius •Noctium Atticarum: Apud Sigillaria forte in libraria ego & L. Paulus consedebamus: & pleraq; eò pertinentia exempla, ne exequar singula, quæ ofium sermonibus celebrata sunt. Huc pertinet quod dies Sigillariorum Saturnalibus adiectos legimus, quibus imagunculæ & simulacra uenalia in Sigillaribus proponebantur: quæ pro suis capitibus in sacellū Ditis Romani deferebant. Fuit ergo Scæuolæ opinio, testatorem qui lances quas leues de Sigillaribus se empturum promiserat, legasset, & morte præuentus, non emisset, sed emptas de Sigillaribus antea habuisset, licet leues se empturum promisisset: tamen ne testatoris uoluntas irrita fiat, illas quas de Sigillaribus prius emisset, qualescunq; forent, legato accedere uoluisse.

Legū studiosi relicto linguæ latinę nitore, inepti plerunq;

Sigillaria.

Dies Sigillariorum.

Quæ delictorum pœnæ maiorum criminum apud diuersas gentes, more & legibus fuerint constitutæ, & quæ minorum. *Caput* V.

Duplex puniendi peccati causa. Cōmonitio.

PLato in Gorgia & philosophi plerique non ignobiles, duplicem puniendis peccatis putant esse causam, unam commonitionis, alteram animaduersionis. Commonitio delinquentis causa fit, quum ei qui peccauit, uel pecunia, uel leui coercitione mulcta dicta est, quod eò fit, ut deinceps qui deliquit, ad bene honesteq; uiuendum promptior & emendatior fiat. Ea pœna per leges inferri solet, quum leuiter delictum fuit. Vt si iudici aliquid præcipienti cōtumacius paritum est, uel si prætoris dicto quis audiens non fuit. Animaduersio uero, nō ipsius qui pœna afficitur, sed reliquorum qui supersunt, gratia adhibetur: ut metu pœnæ ne simili exemplo fiant, reliqui eadem noxa deterreantur. Nam delictū, quo impunitius, eo effrenatius fit: quia nisi fuerit uin-

Animaduersio.

dicatum in noxios, propoſita impunitatis ſpes mortalium animos criminibus inuitat. Ea animaduerſio infertur in uiros facinoroſos, & magnis criminibus obnoxios, ut in reos ſacrilegij, maieſtatis, parricidij, peculatus, alioſq; nefarios & cõſceleratos, q propter ali quod inauditũ facinus, pœnas ſceler̃ iure & lege perſoluunt. Hinc eſt quod pro exceſſu, pœnæ à legibus conſtitutæ ſunt: aliæ bonorũ, aliæ relegationis, nõnullæ membror̃, pleræq; capitales: ut pro criminis qualitate, legum iudiciorumq; pœnis coerceãtur, aliquando exquiſitis tormentor̃ ſupplicijs in aliquos publicè ſæuitũ eſt. Etenim q in deũ aut principẽ, parentes aut patriam delinquit, ut qui patrios Lares focoſq;, & deos penates, quiq; deorum delubra, ſepulchra maior̃ prodere, phana peculari, parentes occidere non uerentur: non uulgari pœna, ſed nouis exemplor̃ modis afficiendos, iura diuina & humana uoluere, poſteris documento futuros, ut qui ita affectos uiderint, ne ipſi pari crimine obnoxij fiant, deterreantur. Indicant hoc Romanorum ſecures faſcibus alligatæ: quippe qui leuiter peccãtes, flagris & fuſtibus: qui uero grauius deliquere, capitali pœna plectere ſoleant. Hæc enim Romanis peruulgata pœna fuit, ut leuiter delinquentes, nudatos uirgis cæderent, aut in latomias darent, qui locus erat cuſtodiæ deſtinatus, iuxta Tullianum & forum Piſcarium, à Tarquinio Superbo primum inſtitutæ. Vel ſi grauioribus criminibus obnoxij, capitalia auſi fuiſſent, tergo & capite luerent, uel de ſaxo & robore deijcerent: erat enim rupes uaſta in Tarpeio foro ſuperſtans: aut ſi ita eſſent nefarij & conſcelerati, reſoluto plumbo necarent, uel unco tractos in ſcalas Gemonias darent præcipites, exemplo Theſſalorum, quibus locus ſupplicio deſtinatus erat, cui nomen corui, ex quo noxij agebantur in præceps, unde frequens illud apud Ariſtophanẽ, ἐς κόρακας. Perſis uero carcer fuit nomine Lethes, & domiciliũ cinerib⁹ refertũ, ad quod niſi moriturus accedat nemo. Syracuſis quoq; latomiæ, opus ex ſolido ſaxo in mirandã altitudinẽ depreſſum, & omni aditu obſepto munitiſſimũ. Apud Meſſenios carcer Theſaurus nomine, locus ſub terra quadrato ſaxo, in quo Philopœmenes necatus fertur, tã immanis fuit & ſæuus, ut neq; uentũ, neq; aurã acciperet. Romæ barathrum dixere noxiorũ cuſtodiã. Athenienſes ſæuiſſimum carcerem, Domũ nũcuparunt, ſicut tributorũ exactionem ciuitatis regimen, miti nomine indignitatem rei temperantes: quo exẽplo Appius decemuir, carcerẽ quẽ cõſtituit, domiciliũ plebis nũcupauit: alij promptuariã cellã, nonnulli publicũ hoſpitiũ dixerunt. Spartæ Decas erat locus in carcere ad pœnã ædificatus, ubi damnatos mortẽ oppetere cogebãt. Et ſpelũca quã Ceadas uocarũt, qua ſi pallorem & lachrymas, tetræ caliginis & diri aſpect⁹, ſicut apud Romanos Tullianũ. Carthaginenſibus uero Ancon teterrimum fuit domiciliũ, & apud Cyprios Ceramon. Sicut Aethiopibus Macrobijs Heliotrapeza noxiorum locus erat. Fuere autem ſcalæ Gemoniæ in Auentino, iuxta templũ Iunonis Reginæ, quod Veijs captis Camillus dedicauit. Vnde autem damnatos ſupplicijs afficiebant, Sextricium uocarũt, præter quas Latomias, Albæ quoq; cuſtodiri noxios tanq; loco munitiſſimo ſæpe notatũ eſt. Et q̃uis à principio originum ſeueriſſimum de Metio Suffetio ſumptum ſupplicium legamus, qui quadrigis diſtentus, in diuerſa diſcerptus fuit, tamẽ illud, uelut immite præterq; legũ humanitatem, in exemplum deductũ non eſt. Quinetiam mulctæ pecuniariæ certus fuit modus præfinitus, quẽ tranſcendere minime fas erat: quippe de mulctar̃ æſtimatione, tam à conſulibus q̃ tribunis plebis, ſæpe ſenatuſcõſulto, ſæpe populi rogatione cautum fuit, qbus maxima erat mulcta triũ milliũ & uiginti aſſium, qa plus triginta bobus & duabus ouibus quẽpiam mulctari nõ decebat, æſtimabaturq; bos cẽtuſſibus, ouis uero decuſſib⁹: minima uero, oue taxabat una. Sæpius uero Romani reges, homicidij cõſcios, arietis dãno mulctabãt, quã in ſacrificijs deor̃ expẽdere cõſueuere. Siquidẽ priſca paupertas ex noxior̃ bonis ſacra dijs exhibuiſſe ferẽt: quare ſupplicia dicta, cautumq; fuit, ne qs mulctã indicẽdo, bouẽ priuſq; ouẽ nominaret, ut innoteſceret, Romanis mitioribus ſemp placuiſſe pœnas. Apud Athenienſes uero ſeruatũ inuenimus, ut mulctas in arã Iouis Seruatoris dedicarẽt: quam ſemel illatã remittere nõ decebat, licet pœnas iure debitas, pecunia redimere fas foret, Platonis exemplo, qui ſingulis delictis denariam mulctã cõſtituit: ut pro criminis exceſſu decuplũ *pœnè pẽderet. Germanis quoq; homicidiũ certo pecor̃ numero luebat: leuiora uero crimina, pecoris uel equi dãno. In metallũ uel

Aliq; atq; aliq; pœnę pro facinoris magnitudine.

Romani.

Latomia.

Rupes in foro Tarpeio.

Coruus.

Lethes. Latomia.

Thesaurus. Barathrum.

Domus.

Decas. Ceades. Tullianum. Ancon. Ceramon. Heliotrapeza. Scalæ Gemoniæ. Sextricium.

Mulctæ pecuniariæ ſumma apud Romanos.

Homicidij mulcta.

Mulcta apud Athenienſes. Platonis de mulcta conſtitutum.

*pœnæ Germani.

Aqua & igni interdicere quid.

ad insulas in perpetuum, uel præfinito relegare, aut aqua & igni interdicere, seu ad bestias damnare, frequens etiam Romanis pœna fuit. Illis enim aqua & igni interdicebat, quibus commercium societasq; hominum, ne quis eos urbe, mensa, tecto, aut lare reciperet, uetabatur. Ad bestias dānabantur nequissimi serui, aut hostes infestissimi, plerunq; homines pernicios & immanes, qui ob multiplicia crimina defectiōesq;, indigni uenia fuere: quibus in theatro ut cum immanissimis beluis depugnarēt, negocium datum est, qui bestiarij dicti. Nonnunquā ob crimen damnatos, auro effodiendo aut lapidicinis ueteres destinarunt, ut uincti opus facerent perpetuo, uel præfinito. Illi uero qui flagitijs uel tam efferis moribus cooperti fuere, quiq; eam capitalem noxam ausi, ut his legū uulgaris pœna non satis foret, uel ad bestias damnabantur, uel exquisitis tormentorū supplicijs, & ultimis cruciatibus puniebantur. M. Maleolus, matre interempta, Romanorum primus parricidij damnatus, insutus culeo, in mare præcipitatus fuit. L. deinde Hostius post secundum Punicum bellum, parricidij insimulatus, pari supplicio necatus & concruciatus, pœnas dedit. Mansitq; hæc pœna in parricidas ad hæc tempora, culeo eñ gallus gallinaceus, simia, & uipera cum homine insuitur, & in flumen uel mare detruditur: ut in rixa infensorum animalium & fœda laceratione corporis, ob tanti sceleris immanitatem diro cruciatus uulnere interimatur: utq; ab omni elemento repudiatum cadauer, irrequieto labore & perpetuis fluctibus agitetur. Aegyptij adeò parricidas infectati sunt, ut eos per singula membra acutis calamis impeterent, mox minutissimis ictib⁹ confauciatos, super spinarum aceruos comburerent. Si uero pater filium occidisset, ut continuo triduo circa defuncti corpus genitor assiduus filij spectator esset, sanciuerunt: nulla iustiore pœna, q̄ facinoris conscientia ipsum puniri arbitrati. Lusitani parricidas finibus eiectos saxis opprimunt. Persæ patris occisorem, notum putant. Iulius uero Cæsar præter præscriptas legibus pœnas, parricidas bonorum omnium damno mulctauit. Solon & Romulus nullam in parricidas statuêre pœnam, q̄ neminē tam nefarium & cōsceleratum æstimarunt, qui tantum facinoris admitteret. Apud Græcos pœna in sacrilegos statuta fuit seueriss̄ima, ut præcipitati, uel immersi, aut combusti, pœnas darēt. Macedones uero parricidas & maiestatis reos, qui in principem aliquid moliti essent, obruunt saxis: nec modo facinoris reos, sed oñium sunt deuota capita, qui illos quouis gradu contigissent. Quod si quis in rēpub. hostilia molitus esset, uetus erat mos, ut furca ceruici inserta, nudum per compita & uicos ducerent, uirgisq; ad necem cæderent: mox de saxo præcipitem agerent, aut unco tractum in Gemonias deijcerent. Apud exteros autem in animaduertēdis facinoribus dispares mores ritusq; fuere. Nam quos Areopagitæ capitis agebant, tacentes ipsi & nulla truci oratione aut efferati odio sententijs afficiebant, ipsiq; litium controuersias noctu & obscura luce, nunquam die iudicabant, ut procul ab omni affectu, qui animos in diuersum agit, tantummodo facta cognoscerēt, personas nō uiderent. Quare Thebani ut incorruptam iustitiam signarent, nec uariari gratia, iudicū imagines sine manibus: principis uero, sine oculis in foro propo suere: ut signis ostenderent, iudices affectibus capi non oportere. Causaq; definita, damnatos undecimuiris pœnis afficiendos tradebant: quibus publica pœna frequens, cicuta erat aut uenenum. Is uero Areopagus, Athenis uicus cum templo Martis, in quo primum capitis iudicium latum fuisse dicitur. Apud quos fuit lege cautum, ut qui causam dicit, nec proœmio utatur, nec ad miserationem, aut inuidiam adducat: quippe mouere affectus per præconem prohibebatur orator, ne cui plus in misericordia q̄ in causa spei esset. Bithynis è conspectu Solis tribunal erat, q̄ illum tanquam sacrosanctum, causa dijudicandæ præsse dicerent. Apud Babylonios ubi reges iura dabant, quatuor aues è tecti culmine pendere dicunt: quæ fortunæ uarietatem, & ne se supra hominem efferret, admonerēt. Cambyses uero in sede ubi iudex per sordes iniuste iudicarat, ipsius detractum corium in lora concidit, & tribunal ornauit. Fertur Dareus Sandocem Aeolidis præfectum, quòd pecunia corruptus iniuste iudicarat, cruce affecisse. Nero quoq; edicto cauit, ne patroni causam mercede aut munerib⁹ patrocinijs adessent. Tantiq; Areopagus fuit, ut heroas & semideos illuc in iudicium aduocatos dicerent, & Pisistratus in eo iudicium subire non dubitarit. Qui post aliquot ætates quum propter continuas clades & belli mala ferè destitu-

Bestijs obiecti

Ad aurifodinas & lapidicinas condemnati.

Parricidium cōmissum Rom.

Aegyptij.

Vbi pater filium occidisset Lusitani.

Persæ.

Infacrilegos.

Græci.

Macedones.

Qui in rempub. hostilia moliti essent.

Externa.

Areopagitæ.

Iudicū & principis imago apud Thebanos.

Areopagus.

Bithyni.

Babylonij.

Animaduersio in corruptos iudices.

Areopagi æstimatio.

tus esset, Cimon Athenienſis in priſtinum illum ſplendorem lucemq; reſtituit. Lacedæmonij quoq;, quos mortis ſupplicio dignos putarunt, noctu, non die plectere conſueuerunt. Cauſas uero iudices occluſi, neminem uidentes, ex clamore concionis iudicabant. Quod æquè apud Romanos ferè comperimus, quibus ante horam decimam de abſente iudicare ius nõ erat. neq; intra trigeſimum diem ſortiri dicam, quod lege Rupilia uetabatur. Tametſi noctu ſumere ſupplicium de nocente non liceret, quia nota eſſe ſupplicia ad alios emẽdationem publice cenſuere. Macedonibus ſaxis opprimere delinquentem, antiqui moris erat. Apud Memphitas homicidij reus, ab oppidis & cõmercio hominum exterminabatur: donec à Gymnoſophiſtis expiatus, in patrium ſolum & Lares proprios reſtitui merebatur. In Meroë uero ſi quid rex deliqt, nulla afficitur pœna, ſed cunctis auerſantibus, & quotidianum congreſſum negantibus, mœrore & tabe conficitur. Aegyptijs fuit in more, ut hi de quibus ſumendum erat ſupplicium, ceruices funè innexas tenerent & frenata ora, ut eo inſigni pœnas luituri notarentur; pridieq; q̃ darẽtur neci, munuſcula & cœnam ex regis menſa acciperent. Quem uſum Cæſarum temporibus inualuiſſe legimus, ut quos morte afficere uolebãt, illis exquiſita obſonia & partem cœnæ mitterent: ſi uero indicta cauſa ſupplicium ſumendum foret, tradito libello, ſupplicium cædemq; demandarent, ut hoc imperatæ necis prætextus & ſignũ foret. Aethiopum traditur mos, ut delinquentes aureis catenis uinciant: & quos morti deſtinaſſent, per lictorem ſignũ mortis illis rex mitteret: ipſiq; accepto ſigno, protinus mortẽ ſibi conſciſcerẽt eo genere lœti, quod quiſq; delegerat. Quod apud Romanos quãdoq; inoleuit, ut in capitis iudicio, per θ ſeu κ in urnam coniectas literas, ſignum mortis & capitis ſupplicio afficiendum notarent: per τ & α, abſolutionis: per λ uero & ν, prolationis & diem diffundi, quum parum ſibi liquere de cauſa ſignificarent, quæ ampliatiõis tabella dicta eſt. Z quoq; in ſortibus inauſpicata fuit & mali euentus. Nõnulli in nomenclatura militum per τ ſuperſtites, per θ defunctos in acie tribunos annotare prodiderunt. Alij calculo cretæ, abſolutionis: carbone uero, condemnationis ſymbolũ indicarunt: tametſi iudices Romæ per tabellas plerunq; ferre iudicia inueniamus, quæ ſemel definita reuocare non licebat. Apud Græcos autem, alba faba in ſortibus auſpicata fuit & boni euentus: nigra uero, mali. Luſitani deſtinatos neci lapidibus obruũt. Nonnullæ circa Caucaſum gentes, etiam pro criminibus maximis, nullum morte afficiunt, ſed exilio mulctãt, urbeq; & agro exterminant: quod in Seripho inſula fieri adnotatum eſt. Apud Indos q̃ maximi criminis reus agitur, hanc luit noxã, ut à rege tonderi iubeatur, qua pœna nulla inſignior fuit: ſicut Hebræis uino abſtinere, maxima cenſebatur mulcta. fuitq; Athenienſibus quandoq; lege ſancitum, ut qui maximi criminis reus agitur, ſi fateretur admiſſum, impunitate donaretur. Atq; Trallianis, ut qui Minyam aut Lelegem occidiſſet, ſi leguminis modium defuncti cognatis exoluiſſet, è cæde expiatus foret. Alij pro leui exceſſu mortis pœnam inferebant. Quare occidiſſe ciconiam in Theſſalia, aut ibim, uel accipitrẽ in Aegypto, capitale fuit. In Cyrenaica lex erat, ut deſertoris pœna teneretur, qui ingentem uim locuſtarum, aut earum fœtus non debellaret. Nam plerunq; illarum tãta exoritur uis, ut quicquid herbidum eſt, abſumant. Vaccæis quoq; ſi quis uel minimũ exalterius agro eripuiſſet, capite luebat: ſicut Phrygibus raſtrum aut uomer ſubtrahere. Et Indis qui uectigal furatus eſſet, capite plectebatur. Derbices quoq; Perſarũ gens, in rebus dijudicandis adeo ſeueriſſimi fuere, ut pro minimis ſæpe cauſis iugularẽt: apud quos fœda ſupplicia & inhumana delinquẽtibus ſunt dari ſolita, præſertim ſupplicij genus quod diſphendomena uocant, ut proceris curuatis arboribus, & criminoſo in deflexis cacuminibus alligato, illis repente laxatis, lacerum corpus in diuerſa diſtraherent. Aliudq; non minus calamitoſum & ultimum humanorum, ut duab⁹ ſcaphis fabrefactis, ibiq; homine occluſo, ita ut manus & caput extarent, tetro odore, & immunda tabe, ac longo cruciatu hominem conficerent. Apud Græcos quoq; in noxios ſæpe fœdè ſæuitum eſt. Nam ignis & rota, nouiſſima fuere exempla, & frequens ſupplicium noxioꝝ: leges etiam Draconis tam ſeueræ diſciplinæ fuere, ut pro leuiſſimis cauſis, mortis pœnam inferrent. Quare uerbum Demadis proditur, Draconem non atramento ſcripſiſſe leges Lacedæmonijs, ſed ſanguine: qua ſeueritate tantum contraxit inuidiæ, ut in theatro

Lacedæmonij noctu ſontes plectebant. Roma, conſtitutum.

Macedones.

Homicidium apud Mẽphitas.

In Meroe rex.

Supplicio affi ciendi apud Aegyptios.

Aethiopes.

Mortis, abſolutiõis, & ampliatiõis ſymbola per literas.

Z in ſortib⁹.

Per cretã & carbonem.

Græci per fabam albã & nigrã.

Luſitani.

Seripho.

Indi.

Hebræi.

Athenienſes.

Tralliani.

Ob leue crimen capitis ſupplicium.

Cyrenæi.

Vaccæi.

Phryges.

Indi.

Derbices.

Diſphẽdomena.

Græci.

Leges Draconis ſæuiſſimæ.

Athenienſes.

apud Aeginam, populari tumultu omnium conſpiratione iniectu multæ ueſtis, præfocaretur. Athenienſes quoque olim damnabant reos, non ſi totam ſimul legem, ſed uel ſi unam ſyllabam trangreſſi fuiſſent. Neque prætereundum, quod quidam Aethiopum rex feciſſe proditur, ut delinquentium crimina non mortis pœna, ſed naſi mutilatione puniret, ut eam oris turpitudinem ueriti, circunſpectius à criminibus abſtinerent. Inter cæteros proditus eſt Perſarum rex quidam, qui quum ciuili tumultu, fœdo eſſet conuicio iactatus, adeo exarſit, ut totius populi nares reſcinderet. Apud

Druidæ & Cereetes.

Druidas uero & Cereetes Galliarum populos, ſacrificio interdicere, grauiſſima pœna notabatur: eos enim quibus ita interdictum erat, inter impios cõſceleratoſq; habebant.

AEthiopes elephantini.

Ferturq; in elephantina Aethiopia ſacrilegos hac pœna mulctari, ut ophiuſam herbam

Ophiuſa herba.

bibere cogantur, qua pota, ita terroribus & falſis imaginibus afficiebantur, ut mortem

Venefici in Perſide.

ſibi conſciſcerent. Et in Perſide ueneficos plecti, ut in amplo lapide caput impingerẽt, rurſuſq; alio ſuperinducto illud effringerent. Apud quos fama eſt, delinquẽtes ante reo-

Sabatus.

giam expectare iudicium, ibiq; pro criminis exceſſu ſupplicium pati. Neq; prætermittendus Sabatus Aethiops, qui criminis reos non morte, ſed uinctos compedibus operi

Mezentius.

delegando plectebat: aut Mezentius, qui uiuum corpus putido cadaueri colligando, im-

Rom ciuium prærogatiuũ

maniſſimo cruciatu necabat homines. Apud priſcos uero Romanorum, ubi quis noxium & exitiale crimen admiſiſſet, niſi die ad populum dicta, & reo de crimine accuſato & conuicto, dieq; cõſtituta cauſæ dictionis, cauſaq; populi iudicio probata legitime, ſupplicium capitis de Romano ciue ſumere nõ licebat. Dicebatur enim dies ad populum,

Diem dicere aliis quibus conceſſum.

à magiſtratibus aut à tribunis plebis, quibus ius dicendi diem data facultas fuit: nonnũquam à priuatis. Siquidem Lucullus quum nullum magiſtratum geſſiſſet antea, Seruilio auguri peculat⁹ diem dixit: & M. Cotta, uirili toga ſumpta, Cn. Carbonem reum poſtulauit. Eoq; producto ad populum, accuſatoribus teſtibusq; adductis, ſi noxæ capi

Reorũ ſordes

tali & uero crimini locus erat, de reo ſupplicium ſumebatur iudicio populi. In qua re mos erat, ut tam ipſe reus qui capitis accerſitur, quum ad populum producitur ad iudicĩ diem, q̃ amici & neceſſarii, quiq; proximi aderant, prius q̃ in ſuffragiis tribus irent, ſqualida obſoletaq; ueſte, flentes & ſordidati, barbam capillumq; ſummittant, & pœnã

M. Manlius.

deprecentur, ut eo ſqualore & habitu deformi, populum ad miſerationem pietatemq; adducerent. Legimus in iudicio M. Manlii, quum cauſam ad populum diceret, ne con-

App. Claudi⁹

iunctos quidem ſanguine, in capitis dimicatione & dubijs reb⁹ ueſtem mutaſſe. Et inter clara nomina reorũ, Appium Claudium, quum à tribunis plebis dicta illi dies eſſet, nõ modò facie reorum non fuiſſe, ſed tanto ſpiritu & tam contumaci uultu cauſam egiſſe,

Cicero reus.

ut manẽte ferocia animi, tribunos perterrefaceret. Contrà uero, quum in exilium Cicero ageretur, præter ſenatum uniuerſum, ultra uiginti millia hominum ſordidas ueſtes & fœdum corporis habitum induiſſe, ut ob illius calamitatem ſe quoque funeſtos & in

Scipio Aemylianus.

ignauo dolore eſſe oſtenderent. Fertur tamen Scipio Aemylianus, quum eſſet ſibi dies dicta ad populum à Claudio Aſellio tribuno pl. & reus cauſam diceret, in diſcrimine

Cato Cenſorius.

mortis præter reorum morem, barbam raſitauiſſe, & nitida ueſte fuiſſe: & Cato Cenſorius ampliſſimum innocentiæ teſtimonium tuliſſe, q̃ ab inimicis quinquagies criminis

Ariſtophontes.

poſtulatus, in foro cauſam dixit, & iudicũ uotis abſolutus ſemper. Sicut Ariſtophontes Athenis nonagies & quinquies cauſam dixit, & uictor fuit. Herodes uero quũ apud

*Hyrcanum Herodes.

*Hircanim accuſaretur, ad cauſam dicendam purpuratus, & armatorum ſeptus præſidio in forũ uenit, & iudicium euaſit. Primumq; populi Romani iudicium poſt exactos

Primũ pop. Ro. iudiciũ.

reges de Martio Coriolano fuiſſe traditur, & C. Galba, qui quum in collegio ſacerdotum eſſet, iudicio populi condemnatus fuit. inde ut iudicio populi de capite Romani ciuis decerneretur, conſuetudo manſit. Quinetiam nõ ſolum de ciuis Romani capite, ſed

Reus præmonitus.

nec de bonis, niſi ex decreto ſenatus & populi placito, aut eorum qui ius dicunt, omnibus ſententijs ſtatutum fuiſſet, decerni lege nihil poterat. Ipſi tamen qui reus agebatur, ne imparatus & inſciens accederet ad cauſam, cuncta quæ ab accuſatore mouenda erant,

Subſcriptores.

per cuſtodem debent innoteſcere & ſignificari, ut diluendi criminis & obiecta purgandi facultas foret. Accuſatori uero ſubſcriptores aderant, qui ea quæ accuſationi conferrẽt,

Laudatio iudicialis Rei.

ſummiſſius ſuggerebant & præibant. Reo quoq; laudatio iudicialis ſeruabatur, ut ſi cri-

men obiectum dilueret,aut merita præualerent,amici ad miſerationem populum fle-
cterent & circumagerent.Quod deinde Pompeius lege lata fieri uetuit, laudationeſq;
ſolitas pro reis uſurpari,prohibuit: qui quum Numantium Plancum in iudicio lauda-
turus poſtea acceſſiſſet,Cato qui iudex aderat,aures manibus obſeraſſe fertur, dicēs lau
dationem quam lege à ſe lata fieri prohibuerat,lege auerſante audire nolle,ꝙ legū ipſe
lator & euerſor eſſet.Lacedæmoniꝰs quoq; Lycurgi lege cauetur,ut niſi in cōuictum & Lacedęmonij
prætoris iudicio condemnatum,nulli pœna noxæ merita inferatur.Quam legem Age
ſilaus cum de reo omnium nequiſſimo ſumendum ſupplicium foret, ꝙ in patriam con-
iurarat,abrogauit:ne diu negocium diſcutiendo,pœnam iure debitam fruſtraretur. Fu Vbi adæquarēt ſuffragia, reus abſolue batur.
itq; conſtitutum,ut æqualibus uotis ſuper uindicando facinore in diuerſa trahentibus, Thucydides in tertio.
pro reo iudicium ſtaret, quod uidebatur æquiſſimum, id quod ſæpe ab Athenienſibus Romanorum ſupplicia cru delia.
factitatum eſt. Nam quum de extinguendis Mitylenis ſuffragatores paribꝰ uotis diſſen
tirent,Diodoti ſententia peruicit,quia lenior.Et quanuis ueteribus Romanorum mitiſ
ſimas placuiſſe pœnas legamus,lapſis poſtea temporibus,à principibus quos nulla ſati-
etas pœnarum cepit, multa iræ atq; inuidiæ fœda exempla edita inueniūtur, ultimisq;
cruciatibus & crudelibus ſupplicijs ſæpe in noxios uindicatum. Nam & tunica fomen-
tis igneis illita,ad palum deligati adurebantur,uel grandi ſtipite à ſummo ad imum adi
gebantur, ut igne accenſo,crudeli cruciatu excarnificati interirent: præterq; equuleos,
fidiculas, ergaſtula & cruces, circundatosq; corporibus ignes, lacerationes membro-
rum & incurſus beſtiarum,alioſq; enectos ueneno & fame, & dictu fœdiora exempla,
quæ exequi longum eſſet. Conſpectius ſumptum fuiſſe ſupplicium de regibus autores Suppliciū de regibus ſum-ptum.
memorant:nanq; Antigonum Iudæorum regem Antonius,indicta cauſa, quod ante id
tempus nulli regum contigit,ſecuri percuſſit.et Agrippa Bogum Mauruſiorum regē,
Antonij partes ſequutum,ſupplicio affecit.Fuitq; propterea,magiſtratus apud Cumæ- Phylactus.
os,quem Phylactum uocant,cuius erat munus,in frequentem ſenatum uenire,regesq;
manu apprehenſos,de quorum iudicio agebatur,detinere:donec de illorū præmio aut
pœna patrum decreto ſtatueretur. Quod ſi is qui reus agitur, & capitis accerſitur, præ- Reus nō com parēs in iudi cio.
dicta die in iudicium nō uenit,uel domo abeſt,mos Romanus erat,ut ante fores ædium
nomenclator tuba illum ad cauſam dicendam quatuor diffinitis in locis citaret,neq; an-
te fas erat in eum capitis iudicium dari: aut de noxio ſupplicium ſumi,q̄ diſcuſſa cauſa,
crimine probato,& reo conuicto,ne inauditi & indefenſi perirent.Iudices uero, qui pro
exceſſu criminis litem daturi erant, conceptis uerbis ſe nihil habere, nihil precibus da- Iudicum iura mētum ſolen ne ante ſentē tiam definiti uam,
re,ſolenniſſimum iuſiurandum præſtare cogebantur, quod mox deprauatis iudicijs, fi-
eri deſitum eſt. Hoc quidem iuſiurandum apud Aegyptios ſanctius præſtabatur,in hæc
uerba: Vt ne regis quidem minæ,aut iuſſa,à recto bonoq; illos deducerent,aut tranſuer
ſos agerent.Apud Athenienſes iuſiurandum iudices præſtant, ſe ſecundum leges ſen-
tentiam daturos,& cauſam diffinituros. Iudicium uero de nocente ſic fiebat,ut prætor Iudiciū de no centre quo pa cto fiebat.
tribunal in primis aſcenderet,noxio poſt terga ligarentur manus,miſſo præconio ſilen-
tium fieret,legitima deinde prætoris proferrentur uerba:claſſicū ad ſpectaculum poſt-
ea caneret,ſuppliciumq; de noxio ſumerent.Quod plerunq; nō ſtatim ſumebatur: qp-
peſenatuſconſulto Tiberij tempore,& per alias conſtitutiones actum fuit,ut damnato-
rum pœna in decimum ſemper differretur diem.

Locus ex Ciceronis oratione pro Milone explanatur,& quæ regiæ,quæq; atria Romæ fuerint.

Caput VI.

CVm Romæ in gymnaſium literarium,quo plerisq; eruditorum conuenerant,
nos quoq; laxandi animi cauſa quandoq; uentitaremus:doctor ibi quiſpiam,
Tullianæ lectionis,ut ipſe aiebat,profeſſor, ingenio alioq; exculto,ſed ſuæ lau
dis plus q̄ ſatis eſſet uendicator,multo auditore circundatus, Ciceronis orationem quā
pro Milone inſcripſit,magno ingenio elaboratam,publicè apud compluſculos lectita-
bat:eiusq; diſpoſitionem & conſtitutionem,communesq; locos, ſingulasq; partes & co-
lores,aliaq; oratoriæ artis documenta,diſciplinasq; rhetorum,per numeros nouis & ex-
quiſitis modis,ex intimo artificio adnotabat. Cumq; uerba ex ea lectione percenſeret,
quibus Cicero,quantum poteſt maximè Clodium in inuidiam crimenq; adducit,eumq;

infesta oratione infectatur, his uerbis: Hæc sica longo interuallo conuersa rursus in me est: nuper me quidē, ut scitis, ad regiam penè confecit. Sic ipse explicabat, ut diceret, hāc regiam fuisse in colle Quirinali, ubi Numā Pompiliū habitasse autores tradunt, quodq; in eo sedem habuerat. Ideo regiam & atrium Numæ ibi fuisse, & de hac Ciceronē intelligere asserebat. Atq; hæc & pleraq; in hanc sententiam quum ille dixisset, tenuit nos admiratio istius doctoris, tam inconsiderate & perperam loquentis, id quod errore manifesto procul à uero esse liquidò constat: siquidem non ubicunq; Romani reges belli pacisq; temporibus habitarunt, illic regias aut atria construxerūt. Tullus Hostilius primo in Velia, mox in Exquilijs ædes habuit: & Tarquinius Priscus supra Nouam uiam: Seruius Tullius etiam Exquilias incoluit: & tamen nullas ijsdem in locis regias habuisse fe-

Regiæ 6. aut 7. Romæ,

rūtur. sex enim aut ad summum septem Romæ fuisse regias, compertum habemus: unā ad ædem Vestæ iuxta forum, quam Numa incoluit, ibiq; atrium regium fuit: eamq; regiam longo tempore præcipuam fuisse quum religione, tum antiquitate, multi prodiderunt: quæ postea incendio Neronis unà cum æde Vestæ deflagrauit. Alteram in Cælio monte, ubi Tullus Hostilius, quo frequentius incoleretur, regiam ædificauit. Tertiā

Cicero explicatus,

in Sacra uia, in qua Ancus Martius sedem habuisse fertur: de qua Ciceronem nunc intelligere Asconius sentit: quippe inter seruos Hipsei & Milonis pugnam inibi commissam, & Ciceronem opera Clodij uitæ periculum adisse tradunt: quanuis Acron perperam

Acronis error,

aliter sentire uisus sit. Aliamq; in Pompeij theatro, quod in campo fuit, fuisse memorāt: iuxta theatra enim regias sitas persæpe inuenimus, sicut Marcelli theatrum quod regiā habuit, ad quam quatuor columnas magnitudinis miræ ex theatro Scauri translatas Plinius notauit: & Pauli regiam ad Curtium lacum, & aliam in Sacrario. Fuit enim theatrum Marcelli ab Augusto, sed alieno nomine, conditum, quo tempore à M. Agrippa plura & egregia Romæ constructa fuere. Hic enim fuit ille Marcellus Augusti nepos, ex Octauia sorore & Marcello genitus: cui filiam Augustus paucis ante diebus quàm morte sublatus esset, desponsauit. Neque assentior his, qui atrium in colle Quirinali unà

Atrium libertatis,

cum regia conditum fuisse dicunt: siquidem omnes ab Asinio Pollione atrium libertatis in primis constructum uolunt, quod in templo Libertatis, cōspicuæ magnitudinis erat. Postea interiecto tempore, Gracchorum pater in Auentino ex mulctaticia pecunia illud amplius erexit: in quo bibliotheca Græca Latinaq; uisebatur: quod intercursu temporum penè collapsum Sex. Helius Pætus, & C. Cornelius censores restaurarunt. Ea

Atria quod genꝰ ædificiorum,

quidem atria ædificij genus fuere, continens mediam aream, in quam ex omni tecto pluuia recipitur, columnis quadrifariam per singulos angulos dispositis, & epistylijs. Fuit quoq; atrium publicum in Capitolio, & atrium Scauri, in quo maximæ columnæ ex

Atria diuersa Romæ,

præruptissimis saxis collocatæ feruntur: & aliud Pōpeij, quæ postea ipsius curia facta est. Legimus quoq; atrium regium iuxta forum piscarium: & duo atria, Meuium & Tullium: quæ Porcius Cato in Latomijs fecit. Et atrium Vestæ: & Saturium, in quo sacrorum tubæ agna lustrabantur. In colle uero Quirinali, quod regia aut atrium fuerit, nec

Regiæ apud exteras gētes

traditur quicquam, nec inuenitur. Neq; omittendum, plures regias uelut regalis opulētiæ monumenta, apud pleraſq; gentes laudibus celebrari: nam Cirtha & Vtica, Massylioru regum regiæ fuere: sicut Sybaris Colchorum, Libs Antæi: Iol Iubæ & Zama, Pergami Eumenis, Cynaræ Byblus, Gnosos Minois, Deiotari Blutium, Halicarnassus Cariæ principum, Eleusa Archelai, Napatia Cādacis, regiæ fuere: Darij uero regia fert Sadracæ in Assyria. Parthoꝝ Susa, ubi hyemē agūt: Ecbatana & Persæpolis, ubi æstatem: quam Alexander iniectis facibus incēdit. Indorum regum Taxila. In Aegypto Abydus. Tigranis Artaxata olim Medoꝝ, nūc Parthorū. Mnemonis regia Susis, Attali Trallibus, & Sardis Crœsi regia uisebatur, quā Gerusiam fecere. Cyri aūt regia Babylon fuit, quā Susis anteferre statuerat. Tametsi Persaꝝ mos foret, in montibus regias facere, in qbus thesauros & antiquissimas gazas congerebāt: ut illas uelut amplissimū uirtutū monumentum posteris relinquerent. Mithridatis autem erat Gabijs, & Oenotriorum regum Pandosiæ: Macedonum Demetrias, Ilion Priami, Scepsis Aeneæ, Tolgus Pyrrhi, Alexandria uero tres habuit regias, unā Lochian promontorium, alterā Timo-

Persarum regiæ in montibus.

nium appellauit Antonius. Museum quoq; pars regiarum erat. Etiam in Antiochia Assyriorum regum regia ferebatur: sicut Sogdianæ gentis in Maracanda: Sami, Polycratis. Alexander autem Macedo præcipue Arabiam, quam sedem imperio delegerat, totius imperij regiam destinauit.

Quo apparatu, quibusq; cæremonijs apud ueteres defuncta corpora igni tradebantur, qualisq; pompa exequiarum foret. Caput VII.

QVo ritu, quibusq; cæremonijs defuncta corpora efferri cõsueuissent, qualisq; funerum apparatus & exequiarum pompa fuerit, à multis sæpe autoribus intercise perscriptum est. In primis obseruatum fuit, ut proximus sanguine, moriẽtis corpus, dum trahit animam, amplexus, exhalantis spiritum oculo exciperet, flatumq; hauriret: mox decedentis oculos & ora clauderet, usq; ab Homeri temporibus usitatum: nefas existimantes, à uiuentibus decedentium oculos spectari, tametsi lege Meuia (ut Varro significat) ne filij parentibus oculos sigillarent, cautũ fuerit. Nasamones uero præcipue curant, ut morituros, quum agere incipiunt animam, sedentes constituant, ne cubantes spiritum exhalent. Post quæ defuncti corpus per interualla conclamatum, propiores affines calda abluere, deinde unguentis ungere, candidoq; amictu induere, ac diebus septem seruare solebant, ara constituta, ubi odores incenderent, quæ acerra dicta est. Græcis uero septemdecim diebus corpora antequam cremarentur, totidemq; noctibus seruare mos erat. Qui quidem amictus nõ ex lana, sed lino intexebatur, Aegyptiorum exemplo, apud quos laneæ uestes, nec cum cadauere sepeliuntur, neq; in ædes deorum importantur. Id quoq; à Græcis usurpatum fuit, ut ueste alba cadauer coronisq; ornarent, & pæana canentes, sepulchro inferrent. Die uero octauo per præconẽ indicto funere, ne fraudarẽtur solenni honore supremi dies, ut homines ad honestandas exequias cõuenirẽt, his uerbis, OLLVS lœto datus est, pclamabatur. Apud Spartanos erat constitutum, ut rege defuncto, equites obitum regis enunciantes cursitent, fœminæq; crinibus passis & libero conquestu, tinnitu ollas pulsent æneas, quibus nec nocte, nec die quies. Tunc audito regis obitu, in oẽm formam luctus concedi permissum erat: mulieresq; proxima affinitate, in ueste cãdida & capite aperto, ritu Romano eiulãtes, funus celebrare. Filij uero tecto capite, in ueste pulla parentes efferre consueuere. Apud Græcos fœminæ uiriq; in candida ueste cum coronis, amplissimi uiri exequias prosequuntur, & uelut in publico luctu complorant promiscue. Quod fuit in more Syracusanis, qui candido amictu uelati, & fronde coronati, Timoleonem extulere, cui perpetuos honores atq; in foro sepulchrum decreuere: sicut Sicyonij Aratum in ueste alba & coronis sepulchro intulere. Argiui quoq; in luctu albas uestes aqua ablutas induunt, & in candido amictu funus comitantur. Aegyptij atq; Assyrij funera obsiti squalore & sordibus, ac cœno obliti, capillum summittentes, & barba detonsa: Milesii uero, erasis capitibus, plangere consueuerunt: qui mos apud barbaros inoleuit frequens, ut in funere & casibus auersis, iuuenes tonderent comam, barbam ipsi ponerent, & uxorũ capita deglabrarẽt. Persæ quoq; detonsis coniugibus & liberis, lacera ueste, lugubri ululatu, corpora efferebant: qui etiam in funere clarorum uirorum seipsos, equos, & iumenta tondebant. Apud Græcos conuenit, in luctu uiros comas alere, barbam capillumq; summittere, mulieres uero tonsis crinibus esse: quẽ morem à Romanis usurpatum legimus, ut sorores, defunctis fratribus, & matres filijs orbatæ, in acerbo funeris luctu, cum flebili uociferatione, detonsos crines corpori imponerent, qui mos antiquissimus usq; ab Homero traditur: apud quem Patrocli cadauer opertum amicorum capillis superiectis fuit: & Achilles flauam comam in defuncti Patrocli funere, manib⁹ secuit. Quippe ea lugenti aptissima putantur, quæ indecora nec usitata sunt. Cuius rei causa, in Lycia affines & propinqui in funere muliebres uestes induunt, ut eam uestitus deformitatem pertæsi, citius à lachrymis abstineant. Macedonibus assuetum erat, ut crines tonsi, defunctos lugeant. Nanq; Archelaus Macedoniæ rex, Euripidem tragicum intimum familiarem, crinem tonsus luxit. In quo facetissimum illud Bionis proditur, perinde lugẽtes capillum euellere, quasi caluitij mœror leuaretur. Carthaginenses in luctu comas & ora lacerãt, & hubera plangũt. Idem Græcis in usu fuit, ut in luctu capillum manu discindant, & co-

Nasamones.

Græci.

Spartanorũ ritus, rege defuncto.

Filij parentes efferebãt. Alba uestis, lugubris apud quos.

Luctus indicia comæ detonsio & barbæ.

Græcorũ & Romanorũ mos.

Iliad. N.

Lycij.

Macedones.

Bionis dictũ. Carthaginẽses & Græci.

AEgyptiī in obitu regis,

mam uellant, utq; defuncti uxor in fletu oculos corrumpat, quasi hoc munus morientis foret. Aegyptijs quoq; traditū mos, ut in obitu regis singuli capita luto deturpent, & nudatis mammillis mulieres, uiriq; pectora plangant: atq; in deformi illuuie, septuagintaduos dies cibis animantium, uino & omni paratu abstineant: ac recensentes regis uirtutes, crebris eiulatibus luctum renouent. Si uero feles moriatur, in luctus & mœroris signū, sola supercilia eradant. Apud Lacedæmonios obitu regis enūciato, Spartiatæ seruiunt & mulieres, ingenti coacta manu, laceratis crinibus, abscissa ueste, cū uocibus & ululatu frontes manu plangunt, & capite conuerberato, interitū miserātes eum fuisse optimum regum, uoce significant: quem morte sublatum, omni genere honorum uelut diuinum cumulari Lycurgus lege sanxit. Ideo prævaluit mos, regum & optimatum in funebri pōpa, ubi dolore intestino premuntur, ut decoris immemores, cinere caput aspergant, faciem deturpent, tunicam discindant, humi iaceant, comam uellant. Contrà uero Thraces: nam defunctos cum cantu & luxu, lasciuaq; gesticulatione, patrium carmē canentes, efferre soliti sunt. Massilienses quoq; nullo dolori indulgentes, funera cū necessarijs adiecto conuiuio celebrant. Cimbri & Celtiberi, siqui in acie mortē oppetūt, gaudio exultant: si autem morbo affecti decedunt, in squalore & luctu sunt. Pellibus quoq; uestiri Romanos diebus luctus, & qui funus facerent, cuiusq; cura & procuratio funeris erat, prætextam pullam induere, apud multos inuenio. Solitos etiam illorum corpora qui magistratus & honores gesserant, in prætexta purpura, togaq; consulari uel senatoria, uirosq; triumphales in tunica louis, plebeiorum uero in toga plebeia aut pallio efferre, & cum eisdem illa cremare sæpe compertum est. Lecto igitur constrato purpura aut linteis splendentibus, & in eo defuncti corpore locato: post ultimam conclamationem, tibicine præcedente qui næniam funebrem, qua laudes defuncti & facta recensebat, tum pudorem, integritatem & fidem, non saltabūdus, ut olim, sed stans Phrygio modulo caneret, funus procedebat. Is enim modus erat ad mœrorem accommodatior, quod ideo institutum ferunt, quasi in illas æternas amœnitates, ac in sedes & cōcilia piorum post funera recepti uideantur: tametsi multi hoc funeris solenne, & oēm apparatum prætermitti iusserint. Quippe M. Aemylius Lepidus princeps senatus decedens, præcepit filijs, ut sine linteis, sine purpura & tibicine funus sibi facerent. Et Atticus Pomponius, multiq; clari uiri sine pompa funeris efferri uoluere. præficasq; quæ luctui præessent, aduocare, uel precio conducere solebant, quæ cantu & funebri carmine lamentarentur, uitamq; & præclara gesta, summasq; uirtutes non sine miseratione laudarent. Nonnunquam mimos qui personas effingerent, ac facta dictaq; repræsentarent, adhibebant. Quas quidem næniας Græcis in luctu sæpe decantari inuenimus, qui apio coronati, defuncti laudes recensere carmine, quod Ialemon uocant, & res memoratu dignas, claro præconio celebrare assuērant. Senatoribus uero & patritijs, atque summis ducibus, tuba: minoribus & plebeijs, exequiali tibia canebant fiticines. Quam tibiam non in funeribus modo, sed in sacris, in ludis, & conuiuijs adhibebant. Imperatoribꝰ etiam pluribus tubis mœstum clangentibus, quod à Caribus & Phœnicibus deductū autumant, qui in funebri pompa breuibus tibijs lugubre canentibus, uti consueuere. Deferendi uero feretrum, propinquioribus uirilis sexus dabatur munus. Itaq; filij parentes, & fratres sorores elatas funere deferebant: nonnunquam serui libertate donati, plerunq; senatorij, prætorij & consulares, quiq; amplissimis honoribus functi erant, imperatorum & consularium uirorum feretrum detulere. Quare Pauli Aemylij, qui de Macedonia triumphauit, legati Macedonum: & Syllæ dictatoris feretrum, senatores & sacræ uirgines extulerunt. Et Metello filij tres consulares, duo triumphales, unus censorius, & alter prætor lectum subiere. Dumq; effertur, insignia honorum quos gessisset, ut fasces, secures, lictores, armaq; & dona militaria, coronasq; omnis generis quas in uita meruisset, uexilla, atq; urbium dona & legionum, spoliaq; hostium, ac munera quæ quis daturus erat, expressosq; cera uultus, & decora maiorum totiusq; familiæ longo ordine simulacra, & gentile stemma præferebant ab ultima origine, quanto cum poterant apparatu. Quare C. Cæsar in amitæ funere, Marij statuas pro decore familiæ detulisse fertur. Et Tiberius in Drusi funere originem Iuliæ gentis, Aeneam, omnesque

Thraces.

Massilienses, Cimbri Celtiberi

Romani.

Qui magistratus aut honores gesserant,

Ritus efferendi funus.

Næniа.

Qui funeris pompam contempserint.

Præficæ.

Næniæ.

ἰάλεμος

Senatores

Patritij

Plebeij

Imperatores.

Feretrū qui ferebant.

Imperatorū & consularium uirorū feretrum à quibꝰ ferebatur.

Pompa funebris,

Albanorum reges, Romulum & Appium Clausum, cæterasq; Appiorum effigies longo ordine produxit. Ferunt quoq; Iuniam, quæ Cassio nupta fuit, uiginti clarissimarum familiarum imagines, uelut indicium splendoris & uetustatis familiæ, in funere præcessisse: inter quos Manlios & Quintios, Cassiumq; & Brutum. Nonnunquam, ut amplior ore efferrentur funere, plures defuncto strauere lectos, qui instrati in pompa funeris anteibant: sicut de Sylla, cui sex millia, & Marcello, cui sexcētos prælatos legimus. Tum si qui ab eo serui manumissi & libertate donati fuerant, illi præcipue, qui fide insignes à domino cogniti forent, herilem interitum miserantes, pleni lachrymarum, elatum corpus præcedebāt pileati, aut alba lana capitibus uelatis: qui quāto plures erant, tanto plus nominis laudisq; dedere, q̄ familiam totam decedens dominus, tantis muneribus cumulasset, ac libertatis precio affecisset. Nonnunquam illos qui rasis capitibus triumphantis currum fuerant prosequuti, eiusdem defuncti corpus pileatos in pompa funeris præcessisse inuenimus. Q. Terētium Culleonem, quem Scipio Aphricanus seruitio exemerat, quiq; triumphantis currum capite raso fuerat prosequutus, eiusdem elatum corpus pileatum præisse memorant: post sequente proximiorum affinium & amicorum turba, lugentis habitu, capillo demisso, inueste pulla aut cerulea, ut Cato significat. Quum enim adolescentis funus facerent, ceruleum frequentes induebant. Apud exteros uero phœus color sumebatur in luctu. Nanq; Antiochus, audito fratris obitu, purpura depositā, phœum induit, qui inter album & nigrū fuisse color traditur. Nonnunquam senatu uniuerso & magistratibus cum uexillis, interdum equitum turmis, si quando regum aut imperatorum funus efferrent, comitantibus. Funeris enim hæc lex erat, ut, præcedente pompa funebri, uiui sequantur, tanquam haud multo post morituri. Interim lectulo plericq; flores & corollas iacere, nonnulli unguenta & odores, aliq; dona cumulare. Idq; noctu & obscura luce, ideo ardentes faces adhibebant. Nam die funus efferre, uetusto more nō licuit: quod Demetrius rex cauit edicto, ut ante lucem uel post crepusculum efferantur corpora: die uero nō liceret. Sæpe tamen imperatoris aut ducis, qui occubuisset in acie, funus milites quantum poterant militaribus studijs celebrarunt. Ea pompa fuit, ut armatæ instructæq; legiones in turmas & centurias cum uexillis militaribus inuersis, aut abiectis militiæ insignibus, defunctum comitentur: phalerasq; equis detrahant, ensium mucrones & lancearum cuspides humi deiectos ferant, & rogum lustrēt. Id quod apud Græcos etiam seruari meminimus. Rogo igitur extructo, & pyra cupresso circundata, propter grauem cremati corporis nidorem, ne tetro odore abigerentur proximantes, ac desuper defuncto corpore locato, illius oculos antequam cremaretur patefacere, & cælo ostendere mos erat. Apud alios trientem in os defuncti, tanquam naulum, impone re: quem apud inferos dari portorio opinio fuit & uana superstitione creditum: quod apud Hermionenses uetabatur, quia pronus inde ad inferos descensus erat, quasi naulo non indigerent obituri: sicut circa exitum Syrtium fuit Lethes amnis, & in Epiro atq; Heraclea pontica Acherusius specus, quē usq; ad inferna patere dixerunt, & contra Laodiceam os Plutonium, in quo omne animatum moritur, & in Tænaro Laconiæ inferni ostia, & spelunca per quam Cerberum eductum & furiarum templum esse fere batur. Gallis uero mutuam inuicem pecuniam dare, quam apud inferos post obitum redderent, in usu erat. Præfica assistente, & lamentabili carmine populum rogo circundatum ad complorationes & lachrymas prouocante, populo etiam largis fletib⁹, & pari complorationē respondente. In quo luctu quædam ad miserationem canebantur carmina, & uersus ad tibiam cum laudibus & lachrymis pietatem, humanitatemq;, & defuncti interitum miserantes. Eam uero pyram pro dignitate & honoribus, quibus in uita functus erat, & prout amplissimos magistratus & imperia gesserat, modo maiorē, modo minorem extruxere. Fuitq; lege duodecim tabularum cautum, ne de lignis politis extrueretur: donec per funerum ministros, qui pollinctores dicti sunt, corpus igne suppositō cremabatur. In qua extruenda id seruatum est, ut præter arida ligna, papyrq; quoque, quo facilius crementur, nonnunquam crocum & uinum affatim apponant. Germanis struem rogi nec ueste, nec odoribus cumulare licet, sed sua cuique arma, & suus equus adhęcitur rogo. Corpora uero clarissimorum uirorum, nisi ex lectissimis lignis

Lecti defuncto strati.

Liberti in funere herili.

Vestiū lugubrium color.

Apud exteros.

Phœus color.

Lex funeralis.

Interdiu nō efferebant mortuum.

Pōpa funebris.

Imperatoris aut ducis q in bello occubuisset.

Cremādi corpora mos & cæremoniæ.

Trien in os impositus.

Lethes.

Acherusus.

Os Plutonium.

Inferni ostia.

Galli.

Pyræ extruendæ ratio.

Pollinctores

Pyra apud Germanos.

Cum corpus arderet,

certi generis, concremari sine ullo funeris solenni permittitur. Dumq; igne accẽso corpus ardebat, pro dignitate, proq; opibus, quibus quisq; potens erat, ita amici & affines, quiq; coniunctissimi aderant, quæ chara habebant & præcipui cultus, cum gemitu & questu miserabili, in luctus & grauissimi doloris signum, ignibus iaciebant. Itaq; multi uestes triumphales, ensesq; & balteos, nonnulli arma militaria: mulieres uero, ne studio uincerentur, ornamenta sua, armillas, zonas, mundumq; muliebrem, uittasq; uirginalis

Odoramenta igni iniecta.

comæialiq; retortos cincinnos & torques, ac bullas prætextasq; liberorum flammæ indidere: thuraq;, unguenta & odores omnium generum, quos lancibus ferebãt. Quare multos copia odorum ad pyram exanimatos, & præter infinita odoramenta, in funere Sylæ, statuam iustæ magnitudinis ex odoribus absumptam comperimus. Quæq; defuncto charissima, & cordi fuisse arbitrabantur in uita, quarumq; rerum mirum & efficax studium fuerat, ut scuta, gladios & arma, canes, dilectos equos, luscinias, auesq; ad eundem rogum trucidatos, ut unà cũ defuncto cremarentur, igni tradebant: pleriq; uero seipsos.

Amici se in rogum coniicientes.

Vnde exemplis palam factum nouimus, multos accensis dominorum rogis, doloris impatiẽtes, uel uiolentas sibi manus intulisse, aut igni pariter absumptos esse. Quod etiam de canibus qui charitate dominorum in flammas se iniecere, memoriæ proditũ est. Nam Hieronis & Lysimachi canes, accensis rogis dominorum, in flammas se iniecisse, & uno incendio arsisse tradunt. Qui etiam erat Græcorum & Aethiopum præcipuus mos, ut

Comæ rogo iniectæ.

comas ad rogum dissecent, corpori'que & igni imponant: boues & pecora, equosq; & canes in ignem mittant, uinum'que & oleum fundant. Vt'que rege morte sublato, familiares, & qui cum eo coniunctissime uixerãt, charitate principis uim uitæ sibi ad rogum

Indi.

afferant, una'que morte intereant. Indorum peruulgata historia est, ut uiro defuncto, quæ charissima coniunx in uita fuerat, eodem igne absumatur, unaq; cõcremetur. Thra

Thraces.

cibus & Getis erat iste mos, ut uiro defuncto, præcipue dilecta coniunx, maximo cultu ornata, ad tumulum duci, & à propinquiore mactari, eodemq; tumulo humari debeat.

Galli. Gerri.

Gallis uero, ut serui clientesq; cum dominis patronis'ue unà crementur uiuentes, eadem'que pyra intereant. Gerri Scythica gens, defuncto rege, in tumulo ubi cadauer odoribus delibutum erat, præcipuam cõcubinarum, pincernam, coquum, agasonem, ac ministrum, unà tumulare, equosq; & L. ex ministris ad rogum præfocare assuẽrãt. Græ

Græci in funere ducis aut imperatoris,

cis uero usurpatur, ut imperatore aut duce fato perfunctis, funus efferatur solẽni pompa & apparatu regio: captiui'que & milites circa rogum digladientur, ouesq; & boues mactentur. Vtq; in omnem formam luctus concedatur, equi uiriq; tondeãtur, propugnacula è mœnibus diruantur, templa lapidentur, aræ subuertantur, Lares abiiciantur, partus exponãtur, cibo abstineant, ignis extinguatur, atque in pompa funeris, magistratus, sacerdotes, pueri atque iuuenes cum trophæis, coronisq;, & armis militaribus fu-

Ad rogum ad ferri solita Galatæ.

nus prosequantur. Cœnas quoq; ferales apparari & crateres lacte, uino & sanguine, necnon mella & crocum ad rogum inferri solita inuenimus, ut unà cum defuncto crementur. Fuitq; moris Galatarum, ut defuncti familiares & affines, inscriptas epistolas ad ro-

Funebris laudatio,

gum coniiciant, uel ut apud inferos mortui illas mox lecturi forent. Funebremq; laudationem, optimates & grandes natu, aut proximi necessariq; in honore positi, de laudibus defuncti habere, ac solenni laudatione illius facta dictaq;, & totius uitæ cursum, maiorum'que laudes recensere assuẽrant. Primus enim Valerius Publicola, mortuo Bru-

Valerius Publicola primus oratione funebri usus,

to, supremas ipsius laudes accurata oratione prosequutus fuit. Inde institutum, ut clarorum uirorum in funeribꝰ solennis laudatio esset. Nam & Appij decemuiri defuncti laudationem sequutis tẽporibus plebs æquis auribus audiuit. Et Scipionẽ in funere supremo, ut hominem diuinum, Maximus commendauit. Fuitq; in usu apud Aegyptios, rege

Aegyptij rege defuncto.

defuncto, anteq; iusta dentur, per sacerdotem qui proximam tenebat dignitatem, omnẽ uitæ seriem, & ipsius dicta factaq;, & an fuerit fortissimè præliatus, an uero segnis & dolosus, ex alto suggestu in maximo omnium conuentu perlegi & recensẽri: & si uitia præualebãt, honore funeris priuari, atq; insepultũ cadauer abiici. Si uero uirtutes præcellerẽt, oĩi honore cumulari, unguẽtis deliniri, & laudibꝰ celebrari. Reliquos uero cuiusq;

Indi.

sortis homines, ita laudari, ut sine ulla opũ fortunarum'ue mẽtione, solam religionẽ, iustitiã, pietatemq; cõmendarẽt. Apud Indos uero multa secula uiguit mos, ut quũ moriẽ

quiſpiam, pro foribus domus, magiſtratus cui hoc munus impẽdebat, anteactam uitam moresq; deſcribat: ut uitia laudesq; innoteſcãt omnibus, & palàm fiant. Ferturq; Fabius Maximus præ cæteris unus, qui in funere filij inteſtino dolore affectus, oratione nõ infracta ad populum ipſius laudes magno ſpiritu diſſeruit. Quod à Græcis ſimile quoddam accepimus, ut defuncti laudes ſolenni oratione, & longo petito procœmio, proſequantur. Proditurq; primus Pericles fuiſſe, qui carmine & laudibus eos qui in bello Peloponneſſiaco pro patria occubuerãt, proſequutus fuit. Alij uero Solonem Græcis funebrem orationem primum inueniſſe ferunt. Et quanuis à principio uirorum tantũ geſta, nec mulieres laudare conſueſſent: quia tamen Camilli tempore collatum aurum, ut ſe populus Romanus à Gallis redimeret, dederunt: cautum fuit, ut in earũ funeribus, ſicut in uirorum, ſolennis laudatio eſſet. Nono uero die reliquias defuncti & cremati cineres, mater, ſoror & propinqui, affinesq; nigra in ueſte & effuſis comis, aut pontifices & ſacerdotes, nonnunquam primores patrum perfuncti honoribus, tunicati & diſcincti, lotis manibus & nudis pedibus, oſſa à cinere ſeparare & colligere, eaq; lacte & uino lauare, & deos manes aduocare: Græci uino & unguento inſpergere ſolebant, cumque odoribus effuſi in lachrymas, in urna condere, & linteo uentilare. Fuitque ſeruatum apud Indos & Aegyptios, regum funebres tunicas, quo cineres cremati a reliqua fauilla diſtincti iaceant, ex licio, quod igni non abſumitur, conficere, easq; ad rogum defunctum corpus induere. Quippe in Caryſto lapis naſcebatur, qui uelut lana intextus, nullo igne adurebatur. Tunc poſtquam defuncto conclamato, & nomine deplorato, ſatis lachrymarum luctusq; fuerat, ipſiq; ter aqua aſperſi & luſtrati erant: omni munere abſoluto, ſupremum Salue & Vale, tanquam nunquam eos uiſuri ultra, conclamabant: & à præfica feralibus officijs iuſtiſq; perſolutis, poſt lamenta & conclamationes, ILICET dicebatur, qua uoce miſſum populum faciebat. Quiq; funus proſequuti, quiq; comites fuerant, uelut ſupremo functi officio, ad proprios lares reuerſi, aqua aſperſi, ignem ſupergradiebantur, hoc ſe piaculo ex funere expiari arbitrati, quod expiationis genus ſuffitionem dixere: cuius rei cauſa ferias ſæpe indixerunt, quæ Denicales dictæ. Græci uero aqua luſtrantur pura, eademq; expurgantur, in qua torrẽ ex altari extinxiſſent prius. Scythæ poſt funus amicos excipientes, epulum præbebant cadauer comitantibus. Peracto igitur funere, ubi à luctu quieuit animus, uiſceratiõnem & ludos funebres, plerũq; gladiatorios muneraq;, Græcis gymnica certamina & equeſtria in defuncti memoriam populo dari ſeruatum eſt: nonnunq; nauium curſus & naumachiam. In qua uiſceratiõe fuit inſtitutum, ut oĩa carius uenirent: quare ad pollinctum emere, ſermo percrebuit. Ferturq; Numæ edictum, ne piſces qui ſquamoſi non eſſent, ad pollinctum emere fas foret: ſcilicet ne nimis magno in funeralibus cœnis mercarentur obſonia, quã cœnã pollinctură dixere: In qua, etſi nihil deeſſet, oĩaq; affatim ſuppeterẽt, lætari tamẽ minime decebat. Fuitq; inſtitutum, ut per uini cibiq; lenimen, defuncti deſideriũ leuaretur. Præter quam erat cœna exequialis, quæ ſenibus & his qui multùm ætate proceſſerant, dabatur: in qua pranſi, diſcedẽtes poſt ſupremum officium, alter alteri ualedicebat: quam Silicernium uocant. Athenis per funeri præfectos epulũ apud defuncti maximè neceſſariũ dari conſueuit. Argiuorũ uero inſtitutum fuit, ut defuncti affines, ſtatim ab exceſſu Apollini ſacrificẽt, & trigeſimo poſt die Mercurio, Apollinisq; ſacerdoti hordeũ dent, ignẽq; extinguant, & rurſus accendant, carnesq; uictimarũ percoquant, quibus poſtea ueſcuntur. Eos quidem ludos apparatu magnifico, continuis IX. diebus, in hisq; gladiatorum paria, q uenalem ſanguinẽ habebãt, Romani exhibuere: ad quos intromitti matronas ne fas habitum. Idq; adeo uſu & moribus interdictum fuit, ut P. Semproni⁹ uxori, quòd ludis funebrib⁹ interfuiſſet, repudiũ dederit. Domi quoq; & in loco celebri, defuncti imagines in memoriã poſteritatis, plerũq; cereas, aut marmoreas, uel æneas: colũnas quoq; cum trophæis & titulis, ac magnificẽtiſſimis decretis, publico concilio erigere & res geſtas monumẽtis inſcalpere, leuandi deſiderij cauſa, antiquo more ſeruatum eſt. Quas etiam iniuria cæſis ciuib⁹ ſempiterno æuo duraturas, publico decreto erexerunt, ut gratiã benemeritis ferrẽt. Apud Lacedæmonios, his q in re militari facinora geſſerãt fortia, ſtatuas & colũnas pariẽ cũ elogijs poſt obitũ dedere. Rege uero defuncto, ipſius ſimulacrũ,

Laudatio funebris apud Græcos.
Orationẽ funebrem quis primum habuerit apud Græcos.
Mulieres etiã in funere laudatæ.
Cineres colligendi mos,
Tunicæ funebres regũ indorum & Aegyptiorum.
Licium.
Ilicet.
Luſtratio poſt iuſta funeris abſoluta.
Suffitio.
Denicales feriæ.
Viſcerationes & ludi funebres.
Emere ad pollinctum.
Pollinctura.
Silicernium.
Athenienſes.
Argiui.
Ludorum funebrium apparatus.
Imagines & columnæ in memoriã defuncti erectæ.
Lacedæmonij

Tẽpus luctus & qua ætate defuncti indefleti erant, aut contrà,

ita ut uiuus appareret, in toro purpura & auro instrato effinxere. Tempus uero luctus, ut erat à Numa cõstitutum, posteri seruauere: qui puerum trimo minorem, nec lugeri, nec plangi uoluit. Id quod in Thera una ex Cycladibus seruatum legimus: in qua pueri citra septennium, aut homines ultra quinquagesimum annum indefieti fuere: quòd illi rapti immaturo funere, uix primum uitæ limẽ attigissent, isti autem satis diu uixissent. Neq; ultra menses decem, filios parentum, aut uxores uirorum mortem deflere statuit. Quod lugẽdi tempus, patri & filio, æquè fratri & sorori commune esse uoluit: ultra uero non licuit, ne luctu indefesso & lachrymis nunquam definentibus domus & familia funestarentur: itaq; post annum parentes filiorum, & fratres sororum funera deflere uetuit: ab eo enim tempore lamentis parcere iussum est. Tametsi nullum lugendi tempus uiris legitimum fuisse nõnulli credant, annumq; fœminis tantum præfinitum ad deplorandum: masculis non item, infra quem alteri nubere non licebat, & concepto necdum edito partu, uetabantur. Marcus tamen Antoninus Philosophus, ne ultra quinq; dies lugerent Romani filium sibi morte sublatum, summæ spei adolescentẽ, edicto inhibuit. Quintus uero Maximus filio consulari, & Lucius Paulus duobus paucis diebus amissis, & Marcus Cato, mortuo prætore designato filio, non luxerunt. Marcus quoq; Bibulus consul, quum toto cõsulatu domi delituisset, quo die de obitu duorum filiorum certior fuit, in senatum uenit, & munus consulare obiuit. Quod de Anaxagora & Xenophonte traditur, & Asinio Pollione, qui quo die filiũ amisit, in conuiuio luxit. Contrà Pericles, quum animo infracto semper fuisset, amisso Paralo filio, magnitudine doloris uictꝰ, lachrymas huberes dedit, & eiulatus nunquam definentes. Filios uero minores decennio, tot mensibus quot annis uixissent, à parentibus lugeri statuit. Sed nec uxores à uiris, nec sponsas lugeri fas putauit. Tempore uero luctus, matronæ purpuram aurum q; deponunt, atras q; uestes induunt, & in pellibus degunt: nec illa resumere, donec eluxerunt, licet. Viri aũt senatorij laticlauum & annulos aureos exuẽtes, pullas uestes sumunt: barbam capillumq; summittũt. Piceas quoq; & cupressos, ueluti ferales arbores & Ditis sacras, in lugubri domo patritioꝝ, amissis fratribus, liberis & propinquis, apponere mos erat. Græcis uero funesti, & q exequias duxissent, ut lapide lesbio extructas domos incolant, q; subtristi esset aspectu. Athenienſibus Solon flebiles lamentationes, & cætera dolorem testantia, uelut inania & nihil uitæ proficientia, sustulit. Lycurgus uero Lacedæmonijs XI. dierũ spatio luctum terminauit. Quod à Thracibus & Massilienſibus usurpatum legimus: q quotidianas lachrymas & funesta omnia, ac sordes lugubres in funere inhibuere. Luctus aũt & mœror patrius intra lugendi tempora ob plurimas minuitur causas: ut si liberi nascerentẽ, si pater aut filius, frater aut uir, ab hostibꝰ capti reuertissent: aut cùm propior affinis, q̃ q lugeretẽ, domi natus foret: uel si puella dabatur nuptui. Publicus uero, si lustrum fieret, aut uota soluerentur, uel sacra Cereris instarent. His cẽ causis, domum aut familiam in squalore & sordibus esse non decebat. Hoc quoq; notare contentus sum, neq; puerũ minorem septennio, priusq̃ omnes geniti dentes forent: neq; fulmine ictos, qui uita functi essent, rogis imponere, aut corpora cremare: neq; hominẽ uita sublatum, ferijs publicis efferre licuisse. Quodq; quoties plura cadauera & aceruata corpora urerent, aut incendi curarẽt, solitos esse funerum ministros, denis uirorum coporibus singula muliebria adijcere, ut unius adiumento cætera facilius deflagrarent.

Qui nõ luxerint filios uita defunctos.

Periclis luctꝰ de filio,

Luctus tẽpore ornatus omnis abijciebatur.

Picea & cupressus arbores ferales.

Græci. Athenienſes,

Lacedæmonij Thraces. Massilienſes.

Luctus patrij minuẽdi causæ.

Publici.

Notandum hoc.

Miraculum Tritonum & Nereidum, quæ uarijs in locis tempestate nostra comperta fuere.

Caput VIII.

TRitonem & Nereidas, hominesq; mari genitos, quos marinos appellãt, præterquam q; apud Plinium naturalis historiæ nono legeramꝰ, nostra quoq; tempestate conspicuos fuisse, multa documenta sunt. In memoria mihi est, cũ adolescentulus ego in porticu nostra Portanouensi Neapoli quãdoq; diuerterem, Draconettum Bonifacium Neopolitanum, patritiæ gẽtis & inclytæ familiæ uirum, ut in homine militari, facundiæ florentis, & multarum rerum cognitione clarum: tunc senecta uenerabilem, & debilitate pedum inualidum, in conuentu maximo, præsente atq; audiente me, referre solitauisse, se dum in Hispania militaret, marinum hominem uultu & corpore prorsus humano, absoluta similitudine pubetenus: postremis uero in piscẽ

Homo marinus,

desinẽtibus uidisse, in melle ex ultima Mauritania & Oceani finibus ad regulos, sub q̃ bus stipẽdia faciebat, & honestum ordinem duxerat, pro monstro allatum. Fuisse autẽ facie hominis uetusti, capillo & barba hispido atq; hirto, colore ceruleo, statura procera & maiore humana. Alis quoque tenui cartilagine, quibus marinos fluctus secabat, & mẽbrana passim interlucẽte munitum. Et hanc rem non sibi tantũ, sed plerisq; summæ nobilitatis uiris, notam & conspicuam fuisse, dicere. Sed ne quis hoc uanũ aut commentitiũ fortasse putet, Theodorus Gaza uir Græca facundia clarus, & philosophiæ præceptis imbutus egregie, apud Iouianum Pontanum, ad quem frequens ueniebat, complures q̃ nostrates, scitè admodum & luculenter ratiocinabatur, se dum in Peloponesso ageret, & fœda maris tempestate oborta, durissimo tempore anni, nonnulla piscium monstra procellæ ad litus illisissent, inter cætera uidisse Nereidem in litore, fluctibus exposita, uiuentem iam & spirantẽ, uultu haud absimili humano, facie quoq; decora, neq; inuenusta specie, corpore squamis hirto ad pubem usq;, nisi quod cætera in locustæ caudam definebant: ad quam propere uisendam cum frequens concursus fieret, ipseq; & nonnulli è propinquis oppidis uicini affinesq;, eò se contulissent, illam frequenti turba circundatam, mœstam & animo consternatam, ut ex uultu coniectari erat, in litore iacentem, crebroq; suspirio fatigatam conspexisse: mox cum à tam frequenti corona inspiceretur, secq; in sicco destitutam uideret, præ dolore gemitus spirantes & lachrymas huberes dedisse: cuius misericordia motus ipse, ut erat mitis placidusq;, cum turbam de cedere de uia iussisset, ipsam interim *brachijs & cauda, quo maxime modo poterat, humi reptantem, paulatim ad aquas peruenisse. Cumq; se præcipitem magno nixu in mare dedisset, ingenti impetu fluctus secare cœpisse, momẽtoq; temporis elapsam ex oculis, nusquã apparuisse. Georgius quoq; Trapezuntius uir multi nominis & magnæ eruditionis, aperta professione referebat amicis, se cum haud procul à litore in fonte quodam spatiaretur, puellam conspexisse eleganti forma undis extantem pubetenus, & qua si lasciuiret, subinde emergentem summergentemq; se, quoadusq; se conspectam intelligens, haud amplius apparuit. Sed super omnia in nostro æuo haud absimile factum accepimus in Epiro, profecto exemplum inter pauca memorabile, quod nõnulli prodendum posteris putarunt & actis quoq; publicis testatum est: ad fontem iugis aquæ, ad quem mulieres ex oppidulo aquatum uenitabant, Tritonem seu marinum hominem è spelunca, quam forte ibi nactus fuerat, obseruare solitum, si quando solam ad aquas accedentem, aut per litus obambulantem mulierem uideret, ipsum ex undis & spelunca leni gressu tacitisq; uestigijs desilire, & à tergo accedere, ac ui compressam mulierẽ ex infidijs adoriri, & ad mare concubitus causa arripere, arreptamq; sub undis deferre cõsueuisse. Quod cũ apud loci incolas pcrebuisset, diligentius marinũ monstrũ obseruasse, & cum diutule laqueos illi intẽdissent, haud multo pòst dolo captũ, & laqueis uinctũ cepisse: cumq; cibo abstineret, extra aquas diuti⁹ uiuere neq; sse, squaloreq; tandẽ & tædio ad extremam tabem uenisse. Tenet fama, Venereos eos & flagrantissime mulierũ amatios esse: propterea oppidi incolas edicto inhibuisse, ne qua deinceps ad fontem mulier, nisi uiris comitata, accederet. Hæc nos & eiusmodi ab his q̃ diuersa maria penetrarant, & eadẽ monstra placidis aq̃s colludẽtia uidissent, & in occursum nautis, exertis capitibus ab undis occurrisse, & uoces audisse referebant, plerunq; accepimus.

Nereis à Theodoro Gaza uisa.

*bran

Geor. Trapezuntius.

Triton.

Qui xystici, quive thymelici apud iureconsultos dicti sint, quódve officium, & quid nomina designarint. Item qui intelligantur per aquæ aspersores in sacris certaminibus apud iurisconsultum. & quid pancratiastes & pancratium. Caput IX.

CVM Iohanne Platina uiro docto & antiquitatum studioso, pro familiari consuetudine sæpe deambulabamus, & omnes antiquitates, ueterumq; monumenta atq; ruinas urbis explorabamus. Dũq; in ueteri sepulchro inter semiruta uestigia in Quirinali, literis mirãdæ uetustatis situ & senio obliteratis, epitaphium legeremus insculptum his uerbis: L. THENODORVS XYSTICVS, PARIDI THYMELICO BENE MERENTI FECIT. Quærebat Platina, qui xystici essent, qui'ue thymelici, nunquid artis nomina uel cognomenta forent, Cumq; meminisse me apud autores, qui xystici dicerẽtur legisse, quodq; in xystis

Ioh. Platina.

Xystici. Xysti.

uelut in gymnasiis nudi exercebantur, athletas xysticos dici respõdissem: xystos autem longas fuisse porticus ampla latitudine, & gymnasium ubi ambulatiões essent, & arbores plerunq; digestæ: in quibus athletæ hybernis sæpe tẽporibus luctabãtur: quas Græci hypæthras seu paradromidas dicunt, instar illoꝝ quæ in Attica fuere gymnasia: quæ tria uel maxime memorantur, Lycæum, *Gymnosarges, & Academia: qui autem thymelici essent, mihi non succurrere, neq; in mentem uenire asseuerarem: tum Platina quasi admirans, ait, nunquid nostro ciuili iure aliquam de thymelicis mentionem fieri adnotassem. Nam de xysticis satis sibi liquere, pugiles fuisse, uel ex eo quod in xystis & longis porticibus exercebantur: uel quod hastis decernerent, à Græco uerbo ξυσός quod est hasta: quare xysticos ludiones, quod hastis depugnarent uelut gladiatores, & xystarchum qui gymnasio præesset, nũcuparunt: thymelicos uero, eiusdem generis pugiones seu histriones fuisse se arbitrari. Siquidem Græci histrionicam, thymelim nuncupant: θυμέλη enim, scenam dixerunt: θυμελικοὺς, scenicos & histriones: & nisi quid se fallat, de his apud iureconsultos in edictis prætorum mẽtionem fieri aiebat. Fuere, inquit, athletarum & histrionum species multifariæ: nam & gladiatores, & pugiles, & thymelici, & pancratiastes, xystici, pantomimi, palæstritæ, & arenarij, sicut Thraces mirmillones, sequutores & retiarij: omnes athletarum, histrionum, & comœdorum numero habentur: licet pãtomimos à Domitiano sublatos, mox à Nerua restitutos, demũ à Traiano eiectos: histriõesq; à Tiberio, & deinde Nerone, ob plurima flagitia Italia pulsos legamus. thymelicum uero choragium, apparatum esse scenarũ & histrionum, quos oẽs inter artifices adnumerari, neminem fugit. Et pleraq; hoc genus memoriter & expedite, ut suus mos erat, ueterum testimonijs exẽplisq; referebat. Cum uerò nos hac admonitione attentiores facti, in legum commentarijs uersaremur, deprehendimus apud Vlpianum titulo de infamibus, thymelicorum, xysticorum & athletarum, quod tunc non commemineramus, mẽtionem haud dubiam fieri: thymelicosq; & xysticos inter athletas, & eos qui in theatrũ prodirent, ad edendas in scena operas, adnumerari, id quod Platina fuerat præclare arbitratus: censuisseq; iureconsultos, quod pugnandi causa in arenã prodirent, & ludicram facerent, non propterea infamiæ crimen aut notam incurrere. Cuius uerbis admoneor, ut uerum esse censeam, quod apud Ciceronem refert Aemylianus, artem ludicram & scenas quandoq; Romanos probro duxisse, genusq; hoc hominum tanquã scurras improbissimos tribu amouere uoluisse. Quare sub Tiberio, in operta scenæ prodijsse, famosa nota censebatur. Quod etiam senatusconsulto fuit uetitum, cautumq; seuerè, ne equites Romani ludo & arena polluerentur. Tametsi feratur Augustus athletis conseruasse priuilegia & ampliasse, coercitionemq; in histriones magistratibus inhibuisse, ita ut in eos animaduersionem non haberent. Græcis uero prodijsse in scena, inter athletas honori fuit, nec probro datum est: quippe cum Plato summus fuisset athleta, post multiplices uictorias se philosophiæ dedit. Verba uero Vlpiani ex responsis Sabini & Cassij hæc fuere: Athletas omnino artem ludicram non facere: uirtutis enim gratia hoc facere, & utile uidetur, ut neq; thymelici, neq; xystici, neq; agitatores, neq; qui aquam equis spargunt, cæteraq; eorum ministeria qui certaminibus pſunt sacris aut deseruiunt, ignominiosi. Ex quibus liquet, thymelicos & xysticos à iurecõsulto inter athletas adnumerari. Sed quia de pancratiaste & his qui in sacris certaminibus aquam equis spargunt, mentio fit, qui fuerint hi, & an inter ludiones recepti, adhuc ambigi dubitariq; potuit: cum præsertim nullam de his qui aquã in certaminibus spargũt, mẽtionem fieri apud ueteres, quod meminerim, sciam: nisi eos dicamus fuisse, qui in stadio dispositi, equis spõte currẽtibus, quo uelocius metam contingerẽt, aquam per uices spargere, itaq; illos ad cursum impellere solerẽt. Pancratiasten uero, eum dici uolunt, q; luctator simul & pugil foret: quippe cum alij pugiles, alij luctatores forent, is qui utroq; teneretur studio, pugna scilicet & lucta, pancratiasticus nuncupatur: & ubi exercentur, pancratium. Censuit q; Vlpianus ad legem Aquiliam, illum qui, dum exercetur in colluctatione uel pancratio, aut pugilatu aliquem oppressit uel occidit, Aquilia teneri. Verba uero Vlpiani ex ea lege, hæc sunt: Si quis in colluctatione, uel pancratio, aut pugilatu, dum exercentur, alius alium occiderit, Aquilia tenetur.

Hypæthræ. Paradromidæ.

Gymnasia tria in Attica

Thymelici.

Athletarũ & histrionum species uarię

Thymelicũ choragiũ.

Ciceronis locus.

Scenici infames apud Romanos.

Scenicorum honos apud Græcos.

l. Athletas ff. de his qui not. infa.

Qui in sacris certaminibus aquam aspergerent.

Pãcratiastes.

Pancratium

l. qua actiõe. § siquis ff. ad leg Aquil.

Locus ex Iuuenale de trulla, quid designet, ex autoritate iurisconsulto rum & aliorum testimonio explanatur. Caput X.

TRullas pocula esse & uasa potoria censeri, haud immerito plerique existimarunt. Idq; quod à Iuuenale dictum est de trulla, de quo apud eruditos controuersia est: nõ id credi decere, quod uulgo putarunt: ut de uase in quo alui pro luuies effunditur, intelligatur, cùm id aliud sortitũ nomen sit, & à doctissimis scaphium & lasanum dicatur, ueroq; autoris sensui non satis conueniat: sed de uase potui parato, intelligi oportere constat, illudq; quàm synceriſſime à poeta dictum fuisse:

Trullæ.

Scaphium, Lasanum.

Laudare paratus,
Si bene ructauit, si rectum minxit amicus,
Si trulla inuerso crepitum dedit aurea fundo.

Locꝰ Iuuenalis Satyra 5.

In quo illum significare haud dubie putamus, qui postq̃ calicem exhausit, in ipso fundo; ructu aut sibilo crepitum facere more detestabili non fuit ueritus, ubi idem crimen bis arguere satyricæ dignitatis fuit. Vel de eo, qui postq̃ uini calicẽ hausit, id quod remansit, ita elicit in pauimento, ut resonaret. Quod insolentissimi animi, audacis & petulantis, nimiæq; securitatis fuisse liquet: quem abusum apud cõpotores & helluones impuros, q scortis uinoq; madidi & epulis distenti erãt, Græcis inualuisse multi adnotarunt: ita ut ludus inde conuiualis foret, quẽ cottabisin appellarunt, cum residuum potum in æneas phialas iactarẽt: qui si sonantior creperet, se ab amica redamari, & mutuo affectu teneri putabant. Quod esse probabile, & ab autoris sensu non alienum, ex contextu uerborũ liquere putamus. Id uero quod de trulla diximus, inter pocula censeri, scitè admodum à Scæuola libro iij. de legatis definitũ est in hæc uerba: Seiæ dulcissimæ poculum aureum quod elegerit, fidei hæredũ commisso ut darẽt: quæro cùm in hæreditate non sint nisi trullæ, scyphi, modioli, phialæ, an Seia de his speciebus eligere possit. Respõdi, cum oĩa potui parata, pocula dicanť, posse. Plinius septimo & trigesimo historiæ naturalis: Titus Petronius, inquit, uir consularis, inuidia Neronis, myrrinam trullam CCC. sestertijs emptã fregit, ut mensam eius exhæredaret. Cicero in Verrẽ VI. actione: Erat, inqt, uas uinariũ ex una gemma prægrandi, trulla excauata. Horatius quoq; in satyris:

Cottabisis.

Qui Veientanum festis potare diebus
Campana solitus trulla, uappamq; profestis.

Ex quibus licet æstimare, trullam inter pocula & uasa potui destinata censeri: sicut scyphus, modiolus & phiala, & quã Varro dixit depestam. tametsi scyphum Herculis, cantharum Liberi poculum legamus: quo Marius post Cimbricam uictoriam, potasse assidue dicitur. Fuit quoq; heracleum, Herculis poculum, sicut nestorida, quo Nestor utebatur: & grammaticum Homeri carmine celebratum: quæ in Dianæ templo affixa Capuæ uisebanť. Notatumq; fuit, inter scyphos, Bœotios palmam tulisse, qui Heracleotici dicti, & Alexandrinas cucurbitas, cum exaruerint, ad usum uasorum præcipuas fuisse. Fertur L. Crassus orator duos habuisse cyathos Mẽtoris manu, C. sestertijs emptos, quibus ob pudorem nunq̃ usus fuit. Et Cornelius Macrus in sacris propinare electrina patera, quæ in medio Alexandri uultum, in circuitu uero breuibus signis omnem historiam & bella continebat. Præter quæ uinaria uasa à Græcis celebrantur, crossus, bicus, gaster, gasterium, bicarium, cypellum, amphicypellum, cyphela, & quod hodie seruat nomen baucalium diuersorum generum: & cybium nauis instar: propterea dactylotum, ex proiecturis digitorum nũcupatum, gyala, dynos, cyborium, cotyle, encotyle, cadus, & cadyscus & theryclia non incelebres, quibus Dionysius libasse fertur. Id autem quod populari sermone de trulla secus dictum est, ab eruditis haud immerito perperam iudicari. Succurrit tamẽ in hac re notare, quod Pomponius iureconsultus de auro & argento legato memoriæ prodidit, legatis uasis etiam scutellas & promulsidaria contineri: in quo animaduertimus, promulsidaria, uasa quibus mulsum continetur, nuncupari. Et licet Græci οἰνομέλι & μελίκρατον mulsum uocent, Vlpianus tamen de uino & oleo legato, uini appellatione putat mulsum non contineri, οἰνομέλι uero contineri.

Depesta. Heracleum. Nestorida. Grammaticũ poculum.

Heracleotici scyphi. Cucurbitæ Alexandrinæ

Promulsidaria uasa. οἰνομέλι. μελίκρατον.

Exempla frugalitatis priscorum, & quàm parco uictu contenti fuerint, & quando luxus primùm urbem inuaserit. Caput XI.

Vini usus mulieribꝰ interdictus.

PRiscæ frugalitatis & abstinentiæ, qua ueteres usi fuere, multa & magna nobis documenta sunt. Siquidem & uini usus adeo mulieribus interdictus fuit, ut uinum bibisse perinde esset, ac si in adulterio aut graui crimine deprehensa, capitali iudicio plectenda foret. Inoleuit' que usus, ut cognati affinesq; mulieribus oscula ferrent: scilicet, an uinum bibissent, ut ore explorarent. Idem Massilienſibus & Milesiis, pluribus' q; Græcorum & barbarorum gentibus, apud quos hydroporæ fuere mulieres: nec mulieres modò, sed & uiri abstemij. Apud Troglodytas licet reges mul-

Troglodytæ,

sum bibant priuilegio honoris, uulgus tamẽ abstemium est, & aquam potat cum paliuro. Quod & uiris æquè Romæ criminosum fuit, ad annum usque trigesimum: seruo uerò interdictum penitus, nisi sacrorum causa solennibus festis' que diebus. Quem oscu-

Vxores necatæ ob uinum potum,

landi quotidianum usum, postea Tiberius Cæsar edicto inhibuit. Legimus Romulum urbis conditorem quòd in conuiuio uinum non biberet, à conuiuis increpitũ. Et Quintum Coponium, quòd uini amphoram ei, cuius suffragio magistratũ petebat, donodedisset, ambitus fuisse condemnatum. Proditur q; memoriæ Egnatius Metellus uxorem, quòd uinum biberat, fuste necasse. Et Cneus Domitius mulierem, quæ uisa est plus uini bibisse, quàm ualetudinis causa deceret, dote mulctasse. Et matrona magna natu, q claues cellæ uinariæ resignasset, inedia mori coacta. Lucius quoq; Papyrius imperator aduersus Samnites dimicaturus, uictori Ioui pocillum mulsi, pro re magna uotũ fecisse dicitur. Bibebãt enim murinum aut passum, sapam aut defrutum, aliaq; eius generis potu dulcia. Adeoq; eos qui se uino ingurgitarent, osos habebant, ut sequutis temporibus

Ebrij exosi.

censores tanquam indignos qui honores & publica munera gererent, senatu amouerẽt, notaq; & ignominia perstringerent. Indignum enim uidebatur, illos qui ingenio temulento & marcido forent, quiq; libidinum maculis notarentur, ad rempublicã accedere, aut de publicis consultare. Quod etiã Cretenses, Lacedæmonios, & Carthaginenses fa-

Aegyptiorũ lex,

ctitasse nouimus, qui militibꝰ, ne efferos militia animos insolentiæ assuescerent, in omni militia uini potum interdixere ex instituto Platonis, qui etiam magistratibus, donec in honore essent, uinũ inhibuit. Id quod penes Athenienses criminosum erat, quibus ebrius princeps morte mulctabatur. Et Pittacus temulentos, siquid deliquissent, duplici pœna

Mossynœci,

puniri curauit, ut formidine supplicij, à uino promptius abstinerent. Quin etiam Aegyptiorum lex erat, ut certa uini subtaxata mensura regi quotidianis ferculis daretur, ultra quam excedere non licebat, ne sui impos, per occasionem & licentiam turpitudini & sordibus uacaret. Sicut proditur de Mossynœcis ultra Carambim flumen, q regem quem delegere, si quid praue deliquisset, totius diei inedia mulctabãt. Apud Locrenses

Zeleucus. Indorum constitutum.

Zeleucus uinũ usq; adeo auersatus fuit, ut etiã morbo affectis dari inhibuerit, cauit' q, ut qui uinum biberet, capite lueret. Indi adeo abstemij fuere, ut nisi sacrorum causa, uinum bibere nulli fas foret, q bus erat constitutũ, ut si temulentũ regem mulier occidisset, hoc

Persarum milites abstemij

donaretur munere, ut successori nuberet. Persæ quoq; milites adeo abstemij tradũtur, ut pane & aqua sæpius uictitarint, panis condimentum & obsonium, famem esse dictitantes: quibus tamen semel annis singulis inebriari permissum erat. Proditumq; est, Scythas, cum inebriari gaudeant, & abstemij sint: si quando ebrietatis dulcedine capi uellẽt,

Inebriandi ratio absq; potu apud Scythas Thraces & Babylonios.

ne contra constitutum facerent, in ignem cõiectis herbis, & fumo hausto, haud aliter q uino epoto, madidos fieri. Quod de Thracibus tradit, qui epulantes, focos ambiunt, herbarum semine ignibus iniecto, cuius nidore capti, ebrios imitãtur, & tanq uino affecti temulẽti iacẽt, sicut nepenthes succo deliburis, tristitiã discuti putarũt. Babylonij quoq; incenso arboris fructu, & fumo hausto, ita ebrij reddunt, ut tripudijs & cantibus exultẽt, Indos ferunt ex fructu arundinũ, quæ mel gignunt, aut uino ex dactylis, atq; Aegyptios

Romanorum frugalitas.

potu è frugibꝰ inebriari. Quin etiã populũ Romanũ multa secula nõ pane, sed pulte uictitasse: pistoresq; per annos fere sexcentos usq; ad Persicũ bellum, nullos Romæ fuisse satis constat. Fiebat enim puls ex aqua frumenti & fabarum aut hordei farina, quam in sacris & oblationibus deorum pro uictima adhibuere: qui quidem pistores tostum panem lautioribus coquere solebant, reliquæ multitudini far, ideo quod far pinsebant, pi-

Pistores. Pisones unde dicti.

stores dicti. Quippe cùm ueteribꝰ molaꝝ nullus usus foret, sed fruges igne tostas in pilas coniectas pinserent: unde & Pisones dictos uolunt: id eñ molarum instar erat. Fuitq;

uetus mos, ut ĩdem essent coci & pistores. Lapsis mox tẽporibus haud longo intervallo, panes facere, opus fuit mulierum. Ante uero fruges cognitas, gẽtibus plurimis glandes fuere frumenti loco: sicut pira Argæis & Tirynthĩs, ficus Athenien sibus, quibus Cares adeo abundant, ut illis enutriant pecora: milium Mæoticis & lotometra, ex cuius femine cõficiunt panes: Medis amygdalæ, Ichthyophagis pisces, Aethiopib⁹ locustæ & arundinum fructus, Getulis ferina caro & pabulum pro pulmentario cessere, Chelonophagis testudines, cardamum uero Persis, palmulæ autem Carmanis & Babylonĩs. Aegyptĩ ex loto diu uictitarunt: Alani carnibus, non pane uescuntur. Nomades & Getarum pars, lacte. Indis autem calistiæ semen cibarium fuit, quorum reges oleribus & palmulis plerunq; uictum quæsiuerunt, ciborum affluentiam uelut inuitamenta ignauiæ auersati. Epicurus quoq; summus uoluptatis assertor, uictu frugali & modesto contentus, aqua & polenta, aut pane hordeaceo uictum quæsiuit, contraq; paupertatem inuictum animum gessit, non q uoluptates auersaretur, sed q in tenui uictu se plus uoluptatis experiri aiebat: cuius rei argumentum est, q oleribus & pomis ac uilibus cibis, quibus uiuendum cẽsuit, libros refarsit. Inter quos prodit Philinus quidam tantæ abstinentiæ, ut nullo cibo, nisi lacte uictitarit, & Moschus Antimolus sophista solis caricis uesci solitus. Pueris quoq; & iuuenibus, ut uerecundiores essent, in magistrorum & assinium conspectu foris cœnitare: uiris autem, ut frugalitatis & parsimoniæ documẽta darent, propalam cibũ capere, consuetudo fuit: torusq; illis ex ulua palustri fiebat, aut stramento: hyemeq; ad focum, æstate uero in propatulo & sub dio neq; ultra nouem singulis lectis cœnitabãt, illosq; lautioribus uesci cibis non finebant. nam carnis aridæ, aut lardi pondo tria, & salsamẽtorum libram quotidianis ferculis apponere criminosum erat. Siquis ultra apponeret, lege plectebatur. C. Fannĩ cõsulis lege ante tertiũ Punicũ bellum introductum est, ne q̃d uolucrũ præter unam gallinam, quæ altilis non esset, apponeretur: utq; modus cœnarũ luxuria nõ diffluer et, singulis dieb⁹ præterq̃ Saturnalibus, & Romanorum ludis, uel plebeĩs, denos asses, qui domesticis cœnis impẽderentur, præfiniuit. Tantæq; frugalitatis fuere, ut mẽsam q̃is parcã, omnino uacuã tolli nõ finerent: sed ad cohibendum appetitum semper aliquid reliquiarũ, quod postera die cœnã iuuaret, supersesse uoluerunt. Ouumq; & mel initio cõuiuĩ ministrari, in secundis uero mensis poma simul & mel dari consueuere. Quã uictus parsimoniam Athenis quoq; seruari tradiderunt. Nam dioscuris in Prytaneo prãdium parabatur: in quo nisi oliuæ, caseus & porrum dabatur obsonium. Et à Platone in lautissimis cœnis, sal, oliuæ, caseus, porrũ, atq; olera tantũ ex agris iubentur apponi. Ac festis diebus pueri modesti, cum uerecunda grauitate, maiorum laudes carmine decantare, grãdioresq; natu summo obsequio uereri: illosq; à conuiuĩs domũ reducere solebant, militiæ & colendis agris adeo intenti, ut illustria inde cognomẽta ferrẽt: agrumq; male colere, aut minus arare q̃ uertere, cen soria nota putabatur. Cumq; octo dies culturæ agrorum impenderent, nonum urbanis rebus & nundinis destinarunt: tametsi priori æuo, frequentiores Romanis nundinas, & tertio quoq; die mercatu frequenti, nõnulli cõuenisse dicant. Q. Cincinnatus ab aratro ad dictaturam uocatus, postq̃ domitis hostibus, triumphans urbem inĩit, licet nõ ex imperĩ maiestate, aratrum tamen sumere, & agrum colere non dubitauit. Curius Dentatus cum à Samnitum legatis adiretur, rapa sibi parare obsonium inuẽtus est, cui duos calones in castris fuisse asserunt, cum summam imperĩ gereret. M. uero Antonio consulari VIII. seruos, Carboni VII. & M. Catoni cum in Hispaniã consul duceret, III. solum ministrasse. Fertur quoq; Aelius Cattus consul, cum in fictilibus cœnaret, legatos Aetolorum uasa aurea offerentes repulisse. Atq; Epitus poëta, qui primus Latinorum heroica attigit, adeo uictu fuisse tenui, ut in Auentino domuncula & unius ancillæ ministerio contentus fuerit: nec tamen id sibi turpe quisq̃ aut dedecori putauit: siquidẽ paupertas tunc solida laus censebatur & uera uirtus. Quam rem æstimare licet, q Aeliorum familiam & Tuberonum, quum decem & septem eiusdem cognominis forent, modicis ædibus cum uxoribus & liberis eosdem lares incoluisse, eundemq; agrum Veientanum arasse, ex' q eius fructu uictitasse legimus. Modumq; agrorum ultra septem iugera excedere, aut denas argẽti libras uiro triumphali in supellectili esse, pernicio sum

Panes mulierum.
Glandes.
Argæi.
Tirynthii.
Athenienses.
Cares.
Mæotici.
Medi.
Ichthyophagi.
Aethiopes.
Getuli.
Chelonophagi.
Persæ.
Carmani.
Babylonii.
Aegyptii.
Alani.
Nomades.
Indi.
Epicuri frugalitas.
Lex Fannia.
Saturnalia.
Ratio administrandæ mensæ.
Dioscurus.
Cœnæ Platonicæ.
Agricultura apud ueteres
Frugalitatis exẽpla apud Romanos.

erat. Intra bina enim iugera possidere satis uisum, ita ut decem millia grauis æris, maxi-
mas putarent diuitias. Quinetiam adeò parci fuere & tenues, ut non minus crimini da-
rent, indomitas cupiditates non refrenasse, aut paternã non seruasse paupertatẽ, q̃ ingen-
tes maiorum facultates largitionibus abliguriſſe: multiq; oleribus leguminibusq; con-
tenti, absq; esu carnium sæpe uictitarint, documenta frugalitatis & abstinentiæ insigné
memoriã posteritati exhibentes. Quam etiã Græcis solidæ laudis & ueræ cõmendatio-
nis fuisse multi adnotarunt. Legimus Thebanũ Epaminundam tot uictoriis clarũ impe-
ratorẽ, adeò diuitiarum abstinentissimũ, ut unica ueste contentus, si quãdo uetustate col-
lapsam resarcire opus foret, domi clausum se teneret, quem Thebani publica impẽsa &
ære collato ob inopiam extulerũt. Aristides se magis gloriari pauptate publice testaba-
tur, q̃ reliq diuitiis. Hippias quoq; philosophus Elæus, ad id inopiæ deuenit, ut uestem,
annulũ, crepidas & soccos, quæ q; cultui erant necessaria, ne quid tẽporis depiret, suis
manibus elaboraret. De Lamacho ferẽ, quoties ab Atheniẽsibus dux creabatur, pro pal-
lio & crepidis mutuã ab amicis pecuniã sumere, quũ unde cõpararet nõ esset. Crates, Di-
ogenes & Antisthenes, aliiq; prodũtur philosophi, abiectis diuitiis, pera & baculo con-
tentos uixisse. Phocion, Pelopidas, Socrates atq; Ephialtes, pauprimi & in cultu tenuis-
simo uixere, omniũ tamen optimi atq; iustissimi. Adeoq; luxuriã & molliorem cultum
detestati fuere, ut Thebis colũna in tẽplo statuta fuerit, in qua diræ execratiões in regem
Menin, qui molliorẽ uitæ cultum inuenit, continebant. Postea paulatim frugales mores
defluxere, pauptasq; probro haberi cœpit: luxuriæq; peregrinæ inuictũ malũ ad effœ-
minandos animos, ab exercitu Asiatico in urbẽ primùm inuectæ, mores infecerunt: fice
ut aurum Persicum, fugato Mardonio Athenienſiũ animos labefactauit, & dira tabe in-
fecit. Inde illecebræ libidinum, & rerum secundarũ luxus, in omnem licentiam grassati.
Primosq; lonas, unguẽti coronarũq; & secundæ mensæ consuetudinem inuenere. Tum
uestis stragula, mẽsæq; ac citharæ eburneis pedibus insidentes, inæstimabili censu cõpa-
ratæ: epulæq; lautiores, & præter epulas psaltriæ, ludiones, & alia conuiuiis oblecta-
menta inuenta sunt. Hinc peregrina obsonia, remotorum q; litorum pisces, & magno
censu comparatæ dapes, ferculaq; festertium millies æstimata, & gulæ nouissima irrita-
menta, aliaq; exquisitissima cõdimenta, & uentris prodigia inuenta sunt, ut nisi qs illa appo-
neret, sordidus & parum lautus haberet. Adeoq; luxus excreuit, & cò processit luxuria,
affluentibus diuitiarũ copiis, ut obsonia lautiora maioresq; epularũ sumptus, & magnas
effusiones edicto coercere, & luxuriosos apparatus pluribus legibus inhibere necesse fue-
rit. Hinc Fannia, Orchia, Didia, Oppia, Cornelia, Ancia & Iulia, leges ad cohibendam
luxuriam uictus uestitusq;, & cœnarum immodicos sumptus, latæ sunt. Hinc censorum
edictis, uulua, uertina, abdomina, & glires epulis & conuiuiis inhibita. Quod & Lycur-
gum factitasse nouimus, qui cõuiuiorum apparatus & mensas lautiores uelut cupidita-
tum inuitamenta sanctionibus inhibuit: sæpiusq; abrogatis legibus nouæ postea editæ
fuere. Et quanuis Antiocho rege uicto, P. Licinius Crassus & Iulius Cæsar censores, ne
quis unguenta exotica uenderet, pœnis inhibuerint, exemplo Lacedæmoniorũ qui un-
guentarios urbe exegere: et quanuis M. Antonius, & L. Flaccus, q; legem de coercen-
dis epularum sumptibus antea latam, Duronius tribunus plebis abrogasset, senatu eum
amouerint: tamẽ Q. Aelius Tubero prætura deiectus fuit & despectui habitus, quòd in
funere Aphricani populum Romanũ publico epulo hœdinis pellibus & testis Samiis,
ac lectis ligneis excepisset, quòd incultam parsimoniam in rebus publicis non exhorru-
isset. Sicut de Cleomene fertur, qui Lacedæmoniis inuisus fuit & subiratus, quòd ho
spitesiure nigro & pane igne durato, Laconico more ad epulas admisisset. Licet Cato
senior, quòd pellibus hœdinis in publico epulo pro stragulis usus esset, nõ mediocrem
laudem tulerit, quòd frugales mores & continentissimos exemplo iuuaret. Fertur ta-
men Tiberius Cæsar, quum de coercendo luxu legem ferre uellet, nec coerceri immo-
dicos sumptus uideret posse: satius duxisse omittere quod assequi nequiret, quàm tem-
tare turpiter quod postea non efficeret. Sisti deinde res non potuit, quo minus tacito
consensu destitutis moribus, sumptuariæ omnes leges abrogatæ fuerint, quum nullus
esset sumptibus modus, luxusq; & ignauia nullis præscriptis finib⁹, in uoraginẽ & gur-

Paternæ pau-
pertatis con-
seruatio.

Exẽpla fruga-
litatis apud
Græcos.

Vnde corru-
ptę mores pri-
mum.

Legs ad co-
hibendam lu-
xuriam.

Vnguentarij
Lacedæmo-
niis eiecti.

Leges sumptu
arię paulatim
abrogatæ.

gitem uitiorũ ad nefas oẽ usq; adeo processerint, ut diuina & humana prophanarint, populo' q; simul & plebi grauem perniciem attulerint.

Quæ sint puræ & lectæ hostiæ in deorum sacrificijs, & quæ uictimæ quibus dijs dicatæ fuerint.

Caput XII.

IN sacrificijs deorum fuit pontificalis obseruatio, ut duobus hostiarum generibus dijs sacra fiant: uno, in quo cum litabatur, uoluntas dei per exta exquirebatur: altero, in quo sola anima deo consecrabatur, quæ hostia animalis dicta. Hæ frequentes fuere, ouis, sus, capra, bos, gallina & anser: quas cum immolabant, nisi puræ essent & lectæ, ad rem diuinam non proficere putabant. Fuit' q; opinio, potius ex hœdis & agnis, quia mites sunt, quàm ex gallinaceis, suibus & tauris, quoniã animo abundant, deos consuli & futura prænosci. Ideo ouilli pecoris hostiam non ab amplitudine, sed quia animi est placidioris, pontifices maximam duxerunt. Lectæ autem dicũtur hostiæ, maiores & huberius depastæ, quæ claudæ, morbosæ, aut uitiosæ non sunt, (quia pernosci, nisi ex sana uictima, futura nõ possunt) quæ' ue fixam aurẽ, uel caudam aculeatam, aut linguã nigram non habent. Numa Pompilius deos fruge coli, & mola salsa supplicari instituit, quam molam ex farre, sale & aqua cõposuit, sine qua nullum sacrificiũ ratum fieri censuit. Arq; id far, nisi tostum esset, ad rem diuinam non esse purum statuit. Ideo Fornacalia & religiosos dies, ac ferias quibus far in fornacibus torrebãt, seruari iussit. Græci uero nõ far, sed hordei primitias, libumq; & placentas ex hordeo dijs offerri, hordeũq; sale insperſum, in primis aræ infundi satius duxere, sine quo, saluis cæremonijs, nullum sacrum fieri poterat, illiq; qui primitias eiusmodi colligebat, crithologo dixere nomen. In quibus Fornacalibus, qui nõ fuerant feriati, quiq; in sua tribu, ut erat constitutum, sacrum non fecisset, in Quirinalibus sacrificio expiare cogebatur: idcirco Quirinalia stultorum ferias dixere. Arq; omnibus ferè dijs suæ uictimæ, & sua sacra constituta sunt, quæ præterire & transgredi non erat fas. Nãque aliena hostia dij non placantur. Quippe Ioui tauro, uerre & ariete sacra facere non licet: quia soli Neptuno, Apollini & Marti taurus immolatur. tametsi flaminis uxor omnibus nundinis Ioui arietem mactet, & tri umphi die Ioui taurus hostia dicata sit. Et apud Homerum Vlysses immolauit Ioui arietem, Iupiter uero prodigialis mola salsa & thure placatur. Neptuno pleraque gens de nigro tauro, Troëzeni de fructuum primitijs sacrificant, Græci de cruribus taurorum: Vlysses ariete, apro & tauro litauit. Athenis autem licet octauo die mensis cuiusq; Neptuno sacrum fiat, non tamen de tauro semper. Neq; Apollini semper Græci de tauro, sed multiplicis generis uictima sacrificant. Nanq; Homero teste, alius tauro, alter ariete, aliquis hirco sacrum fecit. Ex bobus uero, uitulis & pecudibus, laudatissimæ uitulæ ad deorum placamenta habentur. Ideo Ioui à flamine omnibus Idibus bos cãdidus, & ex agro Falisco uel Meuania immolatur. Nanq; illos ad uictimas farciunt, & deorum seruant supplicio. Bos tamen iugo subactus, sacrificio nõ est purus: fœtus uero bouis trigesimo die, pecoris septimo, suis uerò nisi decimo à partu die puri habentur: ideo sacres dicti. Creditum' q; est, bouem quinquennalem, insignem Ioui uictimam: & pecudes cum binæ sunt, sacrificio maturas fieri. Lege autem Solonis de boue nulli deo sacrificari licet: quia cum animal sit innocuum & agrorum cultui deditum, in sacris mactari uetuit: quippe ueteribus tantæ uenerationis erat, ut æquè capitale esset bouem quàm ciuẽ necasse. Aegyptij boues ruffas Typhoni mactãt, Arabes pingues camelos in ara ignoti dei: sicut nupturæ uirginibus camelis sacrificant, heroibus uero, tauro, capro & ariete litãt. Fertur tamen Pythagoras præter à se instituta & præscripta, quandoq; bouem musis, Ioui autem gallum albis plumis immolasse. Solida utilia, nisi cæsis tribus hostijs, tauro, ariete & uerre, pura non habentur: sed tamen ut hi omnes, solidi firmiq; sint: nam uitulos ad aras humeris hominum allatos, & claudicãtes, & cuius cauda ad articulum suffraginis non pertingit, nõ litare animaduersum est. Idq; apud Aegyptios seruari tantis cæremonijs, ut linguam boui exerendo, & caudæ pilos explorando, si uel unum pilum nigrum repererint, hostiam tanquam impuram non admittant. Græcis autem tauri an puri sint, farina explorantur, caper ciceribus, capra frigida aqua. Ruminales quoq; hostias nisi bidentes fiant, non esse puras consentiunt omnes, Ambaruale uero sacrũ, nisi de por

Duo hostiarum genera.

Lectæ hostiæ.

Sacrificiũ à Numa constitutum.

Fornacalia Græci.

Critholog⁹.

Quirinalia.

Suę cuiq; deorũ uictimæ & sacra.

Iup. prodigialis.

Sacra Neptuni.

Vitulæ.

Bos iugalis. Victimæ tempestiuæ.

Lex Solonis, de boue non sacrificando.

Heroibus quibus animali⁹ litabatur.

Hostiæ solidæ.

Ambaruale sacrum.

Ambaruale sacrum.

ca fœcunda & grauida, aut uitula, fieri non cõsueuit. Est autem sacrum ambaruale, cum arua & segetes solenni uictima lustrãtur: eam uictimam maturis frugibus ter circum arua ducere conuenit, omnesq; post eam clamantes sequi: ex quibus unus querna ornatus fronde, cum solenni saltatu, composito carmine Cereri decantabat laudes: ac postquam lacte, uino & fauo libassent, antequã fruges meterent, porcam Cereri immolabant: quæ

Porca præcidanea.

præcidanea dicta est. Fuitq; memoriæ proditum, à suilli pecoris genere immolandi ini

Immolandi initiũ Ro. à genere suillo

tium Romæ primùm factum: eo argumento, quòd sus fœderibus & sponsalibus adhibetur, & in initijs Cereri mactatur. Et quanuis in sacris Cereris uinũ adhibere nefas sit, in hoc tamen sacro de uino libasse pontificales libri non uetarunt: quam quidem immolari ab eo qui mortuo iusta fecisset, crimẽ admitti putabatur. Deorum quoq; matri nullum sacrum, nisi de porca, fieri permissum. Et lustrari exercitum nisi sue, oue & tauris q

Cybeli porca immolabatur

puri essent, non erat fas: qui postquã ter circum instructas acies ducti erant, præcedente

Exercitus lustratio.

pompa et gressu composito, Marti immolabatur. In sacris deæ Phrygiæ, quæ Matuta &

Galli.

mater deum dicta est, cui Galli execti membra secabant, cymbala pulsantes, porcã tanq; impuram hostiam Romani non admisere: apud cuius ædem supplicãtes, filijs bona exoptare uetantur matres, nepotibus non utiq;. Bellonæ sacerdotes non animali hostia, nec

Sacerd. Bellonæ.

uictima, sed suo cruore sacrificant. gladios enim districtos utraq; manu tenentes, humeros sibi & lacertos tanquã phanatici dissecant: hoc sanguine litari & crimina expiari putantes, ita ut pro uulneribus stipes recipiant. Aegyptij Lunæ tantum & Libero suem, reliquis dijs boues mares, uitulosq; & anseres immolant: capram tamen aut hircum, nullo

Aegyptij. Britanni.

modo. Contrà uero Britãni, quibus leporem, gallinam & anserem in cœnis apponere,

Iupiter Abretanus.

aut dijs offerre lege uetabatur. In Mysia Abretani Iouis templum est, in quo suem comesse aut mactasse, scelus erat infandũ & piaculare. Idem apud Phœnices, quibus per omne tempus suibus abstinere præcipitur. Fertur uero in Thessalia Castnientis Veneris phanum fuisse, & aliud in Sida Pamphyliæ, & in Aspendo Argiuorum, & Argis, in festo quod Hysteria dicitur: in quibus præter instituta, moresq; aliorum, sues mactare licet,

Hysteria.

cum in cæteris nullo modo fas sit. Solum apud Tussas in Aegypto, ubi Venus cornuta colebatur, uacca Veneri immolabatur, & in Nitriotica præfectura, ouis. In Aesculapij

Aesculapio.

sacris, nisi capræ & gallinæ immolantur: hæq; ad rem diuinam luteo rostro & pedibus, puræ non sunt: nigræ uero & imparibus digitis, idoneæ. Astris & stellis uolucres dicatæ fuerunt, Isidi anser, gallus Nocti & Laribus, nonnunquam porcus: sicut equus Soli

Animalia alia alijs dijs dicata.

& Marti, Lunæ taurus, Iunoni agna, Veneri columba, & capra Pani & Mineruæ, Dianæ uero cerua. Quãquam Libero uino, melle & lacte, interdum capro & hirco sacrum

Libero. Mineruæ.

fieri nouimus. Mineruæ uero nihil caprini generis, sed uaccã, aut boues iniuges; & Iunoni apud Lacedæmonios capram immolari. Græci uero Mineruæ iuuencam sæpe indomitam auratis cornibus mactarunt: quare *αὐτοφάγος dicta. Pyrrhus tamẽ dum splene laborantibus medetur, albo semp gallo sacrificauit. Soli uero in Apollonia oue, Pani & Syluano porco, nonnunquam lacte litabatur: Fauno agna uel hœdo, Priapo asino.

*αὐτοφάγος

Soli. Pani. Syluano. Fauno. Priapo.

Obseruatũq; à Massagetis est, ut reliquis dijs posthabitis, Soli equum immolent: sicut à Sauromatis, ut equas dijs patrijs mactent. C. tũ Caligula eo uesaniæ ꝓcessit, ut sibi tanq; numini sacro, fasianos, phœnicopteros & pauones mactari iusserit. Atheniẽses tũ annua solennia Mineruæ, nõ capra, nec boue, sed tauris & agnis exhibere solent. Persicæ uero Dianæ boue lampadis charactere notata: Tempestati aũt, pulla. Tradunt quoq; in parte Aphricæ Mineruæ sacrũ fieri, ut sine uictima puellæ inuicẽ fustibus decernãt: Perſæq; equũ Marti, Carmani asinũ, Lusitani hircũ, Latini picũ, Lacedæmonij equũ, frequẽtius

Massagetæ Sauromatæ Athenienses Persicæ Dianæ. Tempestati, Mineruę, Aphricæ Mineruæ.

canẽ, Sabelli taurũ immolabãt, Romani equũ dexteriorẽ bigæ, Galli cisalpini uerrem, diuerso quisq; cõsilio rituq; : ita ut à Phaselitis, quæ in Pãphylia gẽs est, piscib⁹ salsis Marti & dijs immoleẽt, & à Bœotijs copaide coronata, ab alijs thynno. Ad Opranea uero sacra, nigræ gallinæ non uidẽtur puræ. Fuere aũt sacra Opertanea, quæ seorsum ab hoĩm

Opertanea sacra.

cõspectu ĩ opto fiũt. Cereri, Apollini & Baccho capris sacrũ fieri decere nõnulli putãt: sicut Veioui, quẽ Apollinẽ dicũt, ritu Romano capra immolat. Herculi & Cereri duo

Baccho. Veioui. Herculi.

decimo Calen. Ianuarias, sue, panib⁹, & mulso sacrũ fit: si tũ sus prægnãs sit, aliter nõ ha-

betur pura. Et in Fordicidijs, nisi p̄gnante boue pontifices litare nō solent. qui etiam dies in fastis Ordicalia dicuntur. Lares canum pellibus ideo ornantur, quia domus fidi custodes sunt, & alienis formidolosi, domesticis uero blādi, atq; ad nocturnos strepitus solliciti, sicut canes, qui floribus & sertis, thure & fruge coluntur: quorum ædes in campo Martio ab Aemilio Regillo prætore dicata fuit. In quorum sacris id custoditur, ut liberti sacerdotes sint, qui Augustales dicti, nihilq; de sacrificio extra ædes mittatur foras, sed intrā domesticos Lares omnia absumāt: sicut cum sacrum Vulcano fit, quod Proteruiam dixerunt, nisi uictima & quodcunq; supereſt, igni detur, sacrificium pollui putabant. Domesticis uero Laribus rerum dabātur primitiæ, sæpe etiam porcus, tametsi hostilibus Laribus, quod ab his hostes arcerētur, sæpe immolauit antiquitas. Gynæciæ Romani pro his qui domi nascuntur, canē immolant: sicut Græci Proserpinæ, & Dianæ Sabæi. Est autem Gynæcia, quam Romani Bonam deam uocant, quæ ex corruptibilibus generationes facit: cui quum res diuina fit, optant nemini bonum euenire qui domi nascatur. In Lupercalibus canem immolari mēse Februario, quia lupo canis infensus est, & in expiationibus cane litari legimus, atq; ad placandum caniculæ sidus frugibus inimicum, etiam mactari canes: quas, si ruffæ non sunt, putas non putarunt: quod sacrum, canarium augurium nuncupant. Pro frugibus quoq; & pecoribus, ut rubigo auertatur, lactenti catulo sacrum fieri cōuenit. Idq; Rubigalibus per Quirinalem flaminem sacrum extra urbem fieri, in quo super exta canis thus & merum infundere mos erat, quos etiā catulos recēs editos, tam in adjcialibus quàm deorum cœnis sæpe adhibuere. Apud Lacedæmonios Marti immolabatur canis. Et Bœotijs, cane in duas partes dissecto per medium, iræ expiatio fuit: idem & Caribus, ut exta canis dijs offerre in usu haberēt. Viuas etiam canes cruci affigi, atq; inter ædes luuentutis & Sumani, singulis annis anſere insidente, deferri uulgo proditum est: quæ crux nisi ex sambuco fieret, sacrum ritè fieri minime putarunt. Isidi anser propria uictima dicata est, Plutoni taurus, Proserpinæ iuuenca, & bos fuluus Auerno. Vlysses uero apud Homerum ariete & oue nigra Erebo sacrificauit. Sed nec sementem administrari, nec oues tondere, nisi catulitio prius fieret, ullo modo licuit. Vinum in sacris Cereris adhibere nefas est. Primitias uero frugum Cereri, uinum uero nouum Baccho dare cōuenit: quibus uesci, priusquam sacerdotes illa libassent, minime fas erat. In sacris deæ Ruminæ inferre uinum, expiatione dignum fuit: quippe illi sacrum facientes, hostiæ lac, non uinum inspargebāt. Et in sacris Floræ, quam Bonam deam nuncupant, cum uinum libant, lac fuisse dicunt. Vestæ quoque non uino, sed de Numicio flumine libatur, quibus diebus mense Iunio molæ frumentariæ & asini sertis & pane coronantur: ad cuius templum iuxta forum nisi nudo pede accedere nō conuenit: sicut in ædem Dianæ apud Cretēses, quam Britomartem nominant. Proditumq; memoriæ est, Romulum nunquā uino in sacris, sed lacte libasse. Athenienses quoq; Mnemosynæ, Auroræ, Soli, Lunæ & Vraniæ, nō uino, sed aqua melle diluta sacrificāt. Vbi uero in sacris uina libare dijs necessum erat, ex græca & imputata uite, seu fulmine tacta: aut quæ uulneratis pedibus calcata uel immunditie polluta fuerat, aut iuxta quam homo laqueo pependerat: quæq; circuncisis uinaceis profluxerat, uina libare dijs infaustum erat. Thasijs uero, nisi uino libaneo odore thuris dijs prolibabatur, & in Asopo in ædē Eumenidum nisi mulso libare, & pro coronis floribus uti permissum. Victimæ maiores dum immolantur, auratis cornibus procedunt: minores, coronatæ offeruntur. Est quoq; obseruatum, ut si cum uinum hostiæ fundendum foret, potius molam aut fruges in caput spargerent ordine præpostero: aut si cum hostia ad aras ducitur, uehementius fuisset reluctata, ostēdisset̄q; se inuitam altaribus admoueri, uel ab ara aufugisset, uel percussa mugitum dedisset, aut in aliam corporis partem quàm oporteret, cecidisset, piaculare sacrū & triste auspiciū faceret, quasi inuitis dijs offerri uideretur. In qua re animaduertere licet, apud Hermionenses boues præferoces facili ductu à ministra sacrorū peruetusta muliere, sponte ad sacrificium duci & immolari. Iones tamen cōtra instituta mores q; sacrorum, tunc maxime hostiam litare, & dijs gratam fieri putabāt, cum inter immolādum taurus mugitus daret. Funestam q; familiam, aut hominem funere pollutum, nec ædes deorū dedicare, nec publica sacra facere posse, liquet, nisi in Lemuralibus &

Fordicidia. Ordicalia. Lares. Sacra Lariū. Proteruia. Domesticis Laribus. Gynæciæ. Lupercalia. Caniculæ sideri. Pro frugib⁹. Marti. Bœotij. Cares. Isidi Plutoni Proserpinæ Auerno. Erebo. Sacra absq; uino. Ruminæ. Floræ. Vestæ. Qualia uina libabantur dijs. Thasij Eumenides Maiores & minores uictimæ. Signa tristis auspicij. Hermionenses. Iones. Lemuralia.

rentalibus: in quibus inferis dīs dare inferias usus obtinuit: quo tempore ædes deorum clausæ iacent. In Lemuralibus fabam noctu iacere usurpatum est, Lemures se ex domo eīcere clamantes, quam nigram esse conuenit: ipsam' que lotis manibus, & pede nudo per ora uersare, & post terga reīcere, ærisq; tinnitum facere, utq; Lemures fabis redempti, domo abirent, nouies orare. Idq; Maio mense tribus noctibus fieri, donec solutis religione animis, manes expiatos ducerent. In Parentalibus assumete fabas usus obtinuit, sicut in peruigilīs cicer. Ac ferales cœnas lentesq; & offas ad sepulchra illoꝝ ferre, quibus parentare ius erat: quæ etiam Feralia à ferendis epulis dicta sunt, quas in defunctoꝝ sepulchris super nudam filicem apponebāt. Notatumq; fuit in oībus sacris, fœminini generis uictimas esse potiores: itaq; si per marem litari non poterat, fœmina succidanea dabat, non econtrà. Nam si per fœminam hostiā minime perlitatum foret, succidaneam adhiberi non licebat. Apud Aegyptios secus, q̄bus fœminam hostiam immolare est habitū nefas. barbaris quoq; circa mōtem Caucasum, & apud Derbices Persicā gentē, fœmininum animal uictimam dare, aut eius carnibus uesci, sub graui documento uetabat. Si tamen primis hostīs nō litassent, aut si primum negligentia uel casu non recte initum aut curatum sacrū foret, illas denuo augeri & sæpius ad expianda numina permittitur, donec rite perlitatū animaduerterēt. Illud quoq; non omittendum, consueuisse Romanos prebus quas cito expediri cuperent, ætate grandiorib° hostīs: ubi uero rem augere uellēt & produci, iuniori uictima sacrificare. Vnam' q; hostiā nunq̄ duobus dīs aut incertis, sed certo numini immolare, superisq; impares, inferis uero pares. Quotiesq; aliquid inuētu rarū aut difficile sacrificio adhiberi oporteret, illud cera uel pane effictū apponere satis, simulacraq; eiusmodi ficta & commentitia, ac si ipsa res repræsentaretur, eandem uim uigorem' q; habuisse, id quod à Græcis obseruatū comperimus. Cum em̄ Cyziceni nigram bouem Palladi quotannis immolarent, & presti obsidiōe, bouē cōparare negrent, ex frumento illam effinxere, eoq; pacto persoluto uoto, numen expiartūt. Atheniēses quoq; in festis Iouis *militīs, quæ Dialia uocāt, extra urbē sæpe nō ueras uictimas, sed cōmode effictas obtulere. Vtq; si p infantib° immolādū foret, nō grādis, sed minor hostia mactet. Notatūq; & illud est, in deoꝝ manīū sacris auersa & tristia auspicia, aut dira & nefanda, magis fausta & felicia esse: itaq; in his sacris potius est non litare, quàm litare.

Parentalia. Cœnę ferales

Fœminini generis uictimę potiores.

Aegyptīi.

Romanorū mos.

Victimæ fictitiæ,

* Melichīi

Dīi manes.

Quæ origo censorum, quæve potestas, & ex quàm paruis initijs in quātum magnitudinis deuenerit. Caput XIII.

CEnsorum origo licet à paruis initīs orta, eō tamen creuit, ad tantum q̄ fastigiū deuenit, ut morum disciplinæ' q; Romanæ, decoris dedecorisq; discrimen, uectigaliaq;, & publicorū locorum priuatorumq; arbitriū sub illius cura & potestate foret: totiusq; reipublicæ circa morū disciplinā, supremū ius haberet. Fuere em̄ M. Geganio Macerio iterum, & T. Quintio Capitolino quintùm cōsulibus, primi censores suffragīs populi creati Papyrius Semproniusq;, tametsi Seruium Tullium, à quo iura militiæ constituta sunt, primū censorem fuisse, nonnulli credant: quod populum Romanū primus censuisset. Qui magistratus etsi à principio quinquennalis, postea à Mamerco Aemylio dictatore cautum fuit, ut annua & semestris censura foret. Cuius rei causa ipse Aemylius, q; ueterem censuræ statum citra præfinitum minuisset, à proximis censoribus tribu motus & ærarius factus est. Ad quam licet à principio admitterentur patritīi solum, postea P. Philone dictatore alter censorum, deinde Q. Pompeio & Metello consulibus, uterq; ex plebe censores creati. Demum eō dignationis uenit, ut nisi clari illustresq;, post triumphos & consulatus illam expeterent. Hi ergo censendi populi & lustri faciendi causa, ab initio creati, eō processere, ut maximarum, minimarū' q; rerum præcipue circa morum disciplinam, cognitionem animaduersionem' q; haberent. Nam de iuramento cognoscere, & in periuros animaduertere, epularū sumptus cohibere, senatores legere & cooptare, summotis indignissimis, & honestissimis allectis: principem senatus cōstituere, immeritosq; propter turpitudinē sordesq; uitæ, se natu uel tribu amouere, notisq; & ignominīs afficere, aut in ceritū tabulas referre etiā ædilē quæstorem' q;. Tum illos qui agrū male colerēt, aut incuriosè haberēt, perditosq;

Censores primi.

Cēsura initio quinquennalis, postea annua,

Censorum munus,

& profusos nepotes, parumq; honestis moribus uiuentes, aut uerbis inciuilibus loquentes, erarios facere, censoriæ potestatis erat. In quo id fuit seruatum, ut motis è senatu notas asscriberent, & demerita notarent, quod lege cẽsoria cauebatur, cuius uerba asscripsi: Censores populi soboles familiasq; censento, pecuniasq; urbis, tẽpla, uias, ærarium, uectigalia tuento: populiq; partes in tribus distribuunto, & pecunias in ciuitatis ordines partiunto, equitum peditumq; prolem distribuunto, cælibes esse prohibento, mores populi regunto, probrum in senatu ne relinquito: bini sunto, magistratum quinquennium habento, reliqui magistratus annui sunto, eaq; potestas semper esto, & infra. Referebãt enim censores in ceritũ tabulas illos, quos ignominiæ causa suffragijs priuabant: qui q̃ dẽ censores ciues sic notabant, ut qui senator esset, ob crimen eijceretur senatu: q̃ eques, equum publicum uenderet: qui uero plebeius, in ceritum tabulas referretur. Obseruatumq; ut quem censores senatu amouerent, nota quoq; & ignominia pstringerent: eaq; quæ ad publicam disciplinam pertinerent, lege edita statuerent. Deniq; eò dignationis uenêre, ut oĩm magistratuum principẽ locum tenerent: ad eamq; nisi uiri consulares & maximis functi honoribus, admitterentur nulli. Quinetiam uitã singulorũ, & mores inquirere, exceptisq; consulibus, præfecto urbis, rege sacrorũ, & Vestalib⁹ uirginibus, circa disciplinam morũ in omnes magistratus censere & animaduertere poterant. Quæ censura apud Siculos quoq; magni nominis fuit: nam quum oẽs Siculi ex censu tributa cõferant, omnis potestas æstimationis faciundæ censori permittitur. Hanc etiam institutionem Carthaginensibus fuisse accepimus, ut illi præfectum morum & uitæ magistrũ habeant: quem ferunt in Amilcarem animaduertisse: congressumq; cum Hasdrubale tunc in primo flore ætatis uetuisse, quia multi obloquebantur, q̃ parum integra fama essent. Apud Argos uero, si quis in re quærenda negligens foret & remissus, aut si desidiosum & segnem uiderent, rationem unde uictum quæreret, apud magistrum qui loco censotis erat, reddere cogebatur. quod Areopagitæ Athenis sæpe exequuti sunt, ut qd quisque Athenienſium ageret, & quo quæstu uiueret, magna cura inquirerẽt. A Nabathæis seruatum legimus, ut negligens & remissus, qui opes paternas minuisset, pœna mulctaretur: cui uero res esset auctior, daretur præmio. Id quod Draconis lege cauebatur, ut q̃ ocij damnatus esset, capite lueret. Amasis quoq; Aegypti rex, inter cætera constituta, pcipua lege cauit, ut uitæ rationem prætor à quocunq; exquirat, ut si quis turpi quæstu uiueret, uelut facinorosus noxam lueret. Quam legem Solon imitatus fertur, præcipue cauendo, ut qui malis artibus degeret, cuiq; ocio periret dies, pœna afficeret. Cuius rei causa Massilienses, uates sacrificulos, qui quæstus causa sacra circunferebant, suis oppidis exegere, ne religionis prætextu ocium sectarentur & luxum. Quinetiam de paupertate, orbitate & cælibatu quærere, & contumaces plectere, censorum munus erat. Furius Camillus quum censuram ageret, ut exhaustæ ciuitati, propter assiduas bellorum clades, ciues suppeterent, legem de maritandis ordinibus tulit, qua inter cætera pœnis coercuit illos, qui uiduarum nuptias, quarum uiri bello cecidérant, deuitarent. Eos uero qui ad senectutem cælibes peruenerãt, æra pœnæ nomine ad ærarium ferre iussit. Quã legem Q. etiam Metellus Numidicus iterum in censura promulgauit. Aedes quoq; sacras, uias, æquæductus, & loca publica facienda locare, aut aquarum fluxus dare & inhibere poterant. Siquidem Cato Censorius, aquam publicam, quæ in priuatas domos & hortos deriuabatur, inhibuit, & porrecta in publicum ædificia demolitus fuit. Vectigalia quoq; & portoria noua statuere, & uetera exigenda mandare, illaq; publicanis & cõductoribus locare non uetabantur. Ea tamen proscribere, nisi Romæ & accito populo, eiusq; placito & assensu, ac publico præcone consulto, & nisi calend. Martijs, quibus uectigalia locantur, censori facultas nõ erat. In quo fuit animaduersum, post Pauli Aemylij triumphum, quem de omni Macedonia habuit, Perse deuicto, usq; ad Hircium & Pansam consules, populum Romanũ uectigalium collatione & tributo uacasse. Is eĩ tantũ auri & argenti ex manubijs in ærarium tulit, ut tributorũ collationem & onera leuarit. Etiam de ære alieno cognoscere, cẽsoriæ potestatis erat. Animaduersum tñ est, de nulla re censores, q̃ de iureiurãdo seuerius iudicare cõsuesse, quodq; posteriores priorũ decretis plerunq; nõ stetere, sæpiusq; illa rescidérunt & antiquarũt. Post aliquot uero

Censores in quos magistratus censebant.

Siculi.

Carthaginenses.

Argi.

Negligens mulctatus.

Sacrificuli à Massilienſib⁹ eiecti.

Lex Camilli de maritãdis ordinibus.

Cœlibatus mulctatus.

Proscribere soli cẽsori nõ licebat.

Aemylij manubiq; opimæ.

De ære alieno

De iureiurando

Censorum potestas diminuta.

ætates Romani nimiam potestatem esse rati, mucronem censorium multis remedijs retuderunt, & ne impune insolescerent, censuræ extenuatis uiribus, grauibus edictis coercuti sunt. Quare P. Clodius in tribunatu plebiscito sanxit, ne quem cẽsores notarent, nisi antea legitime accusatus, & utriusq; censoris iudicio damnatus foret: in tantum, ut Metello censori, ꝙ minus iuste pœnam irrogasset, aquæ & igni interdictum fuerit. Diuus uero Claudius, dum censuram ageret, nullum nisi sua uoce & sine patrocinio uitæ rationem reddere passus fuit. Clara quoq; censura fertur Appij Claudij, & Claudij Planci, qui uiam Appiam è Roma Brundusium strauit, & aquam, quæ Appia dicta est, inuehendam curauit. Tametsi C. Gracchum in tribunatu uias perpurgasse, & itinera imperuia muniuisse, singulisq; miliaribus lapideas columellas statuisse, & Scaurum Aemilij usque Sabatios, M. q; Lepidum, & C. Flaminium in consulatu Ariminum usq;, & deinde in Aquileiam, Flaminiam strauisse legamus. Iulius quoq; Cæsar cõmissa sibi Appiæ cura, dum illius refectioni uacat, magnas opes effudisse fertur: quam postea collapsam Augustus sibi muniendam desumpsit, reliquis triumphalibus uiris delegatis, quas præcipuis operibus ornarunt. M. uero Aemylius consul pacatis Liguribus, uiam à Placentia ut Flaminiæ committeretur, Ariminum usq; strauit: & Flaccus in censura uiam per Formianum montem perduxit. Fuit quoq; inter celebres Latina & Valeria, altera usq; Sinuessam, altera ad Marsos. Nam Salaria & Nomentana haud multæ longitudinis per Sabinos constratæ sunt.

Censura clari

Indi.

Indis fuit in usu, ut per consiliarios purgentur uiæ, quibus per denas stadia singulos lapides locare, & diuerticula ac distantias adnotare negocium erat. Athenis uero uiarum curatores, uniuersæ ferè ciuitatis administrationem habebant. Magni quoq; exempli censura fuit Fabij Gurgitis, qui licet defamatissimus, postea ætate grauis, censuram seueriss imis moribus egit; sicut L. Lentuli, qui repetundarum accusatus, haud multo post censor sanctissimus euasit. Præ cæteris M. Catonis censura apud oẽs ordines plus nimio tristis & uehemens habita est: quare præcipua flagrauit inuidia, ꝙ inuicto animo esset & inflexibili. Illud quoq; notatum est, solere cẽsores nouos milites, & eos qui supra septimum & decimum annũ equo merere debuissent, nec militassent, ærarios facere. Quare M. Attilij Reguli, & P. Curij Philonis præclara censura numeratur, ꝙ iuuenum Romanorum duo millia, qui Hannibale Italiam peruastante, quadrienio militiam detrectassent, inter ærarios retulerunt, suffragioq; & comitijs priuarunt. Eis quoq; qui parum idoneè militarent, minusue facerent, equum adimere, illiusq; arma & equum uendere: alios ætate & uiribus habiles ad militiam cogere, & sacramento adigere, aut equum publicum dare, officij censoris erat: quod à Solone olim constitutũ ferunt, qui eadem pœna afficiendum putauit eum qui militare nollet, & qui aciem deseereret, quiue in acie timidus & ignauus esset. Etiam equitatum recensere, alios qui legitima stipendia fecissent, militia missos facere, aut numeratis stipendijs cum laude missionem dare, uel equum deferre illis q militaria munera obiuissent: nonnunquam si crimen exposceret, reum capitis agere poterant: quippe M. Fabius censor seuerior & durior, Fabium Buteonem filium furti insimulatum, capitis reum egit, & ultimo affecit supplicio. Et quanuis qui consulatus, dictaturas, & alios gesserant magistratus, ad censurã admitti solerent, plerunq; tamen ex ædilitate, qui nec prætor, nec cõsul fuisset, gradum ad censuram fecisse comperimus, præcipue quum antè acta uita plena grauitatis foret. Crassus Licinius, qui nec præturam antea, nec consulatum gesserat, ad cẽsuræ honorem ex ædilitate euectus fuit, quam unà cum pontificatu gessit. Ac licet ex duobus consulibus altero defuncto, collegæ subrogando haberentur comitia, alterq; consul in defuncti locum cooptaretur; tamen ex duobus censoribus altero desito, alium subrogari non licebat. Quòd C. Iulio censore mortuo, L. Papyrius Cursor, ne abiret magistratu, M. Cornelium Maluginensem collegam sibi subrogarat, religio inuasit, & piaculare fuit, quia eo lustro à Gallis urbs capta est, ne in demortui locum censor subrogaretur. Itaq; censore uita functo, collegam magistratu abire oportebat. Quanuis Appius Claudius Cæcus, contra mores institutaq; maiorum, collega se magistratu abdicante, solus censuram gerere non dubitauit. Hoc quoq; adnotasse non pigebit, ꝙ licet omnibus magistratibus circa morum disciplinam censura præemineat, tamen tribunatui plebis & ædilitati illã

Athenienses.

Cẽsorum munus & potestas.

De hoc item lib. ij. cap. 13.

Cẽsores ante consulatum.

Notãdũ hoc.

Appius Claudius solus cẽsuram egit.

quandoq; cessisse constat. Ideo P. Furio, & M. Attilio censoribus, ab Appio Metello tribuno plebis, q; quæstorem eum proximo anno tribu amouerant, & ærarium fecerant, diem dictam, ipsosq; in uincula duci iussisse comperimus. Nec minus de P. Sempronio plebis tribuno, qui Appium Claudium censorem, nisi collega interc̃essisset, in uincla duci iusserat, compertum est: quod profecto non fecisset, si id sibi iure sacrosanctæ potestatis facere non liceret. Quanuis postea consensu senatus res discussa fuerit, ne tribunitio furori censura obnoxia foret. Fertur tamen Domitius Nero, Neronis auus, dũ ædilitatem gereret, adeo procax & animi immodicus fuisse, ut L. Plancum censorem uia sibi cedere coëgerit. Illud quoq; non præterierim, q; inter opera censoria in primis cibaria anserum, qui peruigilem curam gerunt in Capitolio, q; olim fuere urbis custodes & imperij, louemq; miniandum: ex uectigalibus uero lacus Lucrinus eruendus boni ominis causa, locari consueuit: quibus censoribus incumbebat locationis leges dicere. Sicut Athenis apodectæ, qui collationibus & uectigalibus præerant, quorum iudicio quicqd controuersiæ erat in publicis collationbus, decernebatur. Quodq; cura horologij inter opera censoria non in postremis erat: atq; in delectu, cẽsione ue, primi Valerij, Silirini, & Statorij priuilegio honoris nominantur. Quodq; hi qui censoria nota antea notati fuere, licet censores possent creari, & quo minus crearentur, censoria nota minus officiat: tamen hi qui censuram gessissent, quanuis laudabiliter, iterũ censores creari, aut ad munus censorium admitti, nullo modo poterant. Idq; exemplo C. Getæ, qui à L. Merello & Cn. Domitio censoribus, senatu motus & ignominia notatus, haud longo post intervallo, oblita memoria dedecoris, & permulsis ciuium animis, ad censuram euectus fuit. Illud quoq; non abre fuerit dixisse, Tiberij tempore magnis contentionibus actum in senatu, ut non modo censura, sed reliqui magistratus quinquennales forent, & nisi quinquennio singulo comitia magistratuum fierent. quæ res primũ dilata, mox perpetuo silentio obliterata fuit.

Tribunorum pleb. & ædilium in cẽsores potestas.

Nerõis in ædilitate procacitas.

Censorũ munera præcipua.

Apodectę.

Censorẽ bis eundem creare nõ fas erat

Quid sit apud iureconsultos cœnaculariam exercere, quid catadromus, quid cloaca, quid sphæristerium, & quid hypocausta. Caput XIIII.

IN circulo iurisperitorum mutuo sermocinantium, præsente me, quæsitum est à notæ facundiæ uiro, quid sit cœnaculariam exercere. Siquidem ab Vlpiano, titulo de his qui deiecerunt, dictum fuit: Si quis cœnaculariam exercens, modicum sibi hospitium retinuerit, residuum uero pluribus locauerit, si ex eo cœnaculo deiectum effusum'ue quid fuerit, omnes teneri, quum ex mediano cœnaculo deiectum probaretur. Et tametsi nonnulli diuersa sentirent, ancipiti contentione distracti, dixi ego quantum comminisci potui ex Varronis autoritate, cœnaculum superiora ædium, ad quæ scalis ascenderetur, dici: quæ pars inquilinis, & his qui domos conducerent, locabatur. Fuitq; moris prisci, ut plerique ex ædibus modicum quid sibi reciperent, superiora uero domus inquilinis locarent. Fuisse enim Romæ ædificia frequentia, pluribus cœnaculis constructa, edita in altum, quæ postea ab Augusto certa subtaxata mensura cohibita sunt, multis testimonijs probatur. Cœnaculariamq; exercere cum dici, qui eiusmodi negocium ageret, locareq; inquilinis domorum cœnacula consuesset. Græcis uero contrà: nam superiora domus & alta penetralia sibi recipiebant, ad inferiora autem uestibula, & sub porticu, Homero teste, hospites diuertebant. Censuit ergo Vlpianus, si cœnaculariam exercens, hoc est, curam gerens eiusmodi cœnacula locandi, modicum quid ex hospitio sibi retinuerit, residuumq; pluribus locauerit, si ex cuius cœnaculo deiectum quid esset, in notitiam non uenit, omnes qui incolerent, una actione teneri, contraq; singulos agere licere: dicíq; cœnaculariam à cœnaculis, sicut sagariam à sagis, de qua iureconsultus sexto & decimo digestorũ libro mentionẽ fecit, qñ ſ. saga & id genus uestimenti mercatę gspiã, quo pluris distrahẽdo lucrũ faciat. Sic camelariã dixere camelorũ curationẽ, & camelarios camelorũ curatores, quod munº psonale est: de qbº apud iurecõsultos de muneribº fit mẽtio frequẽs: & q uecturis uictũ quæritabãt, uelaturã facere dixerunt. Rursus quærebaţ qd signẽt illa Labeonis uerba de actionibº empti, dũ inqt: Quod si periculosam rẽ antea seruus facere cõsuẽrat, ut, ut si p catadromũ curreret, uel in cloacã se demit

Cœnaculum.

Cœnaculariã exercere qd.

Cœnacularia Sagaria.

lib. 17. ff. p socio. l. cũ duobº. parag. quidam sagariã.

Camelaria

Camelarij

Velaturam facere.

l. munerũ parag. Camelaria ff. de mune. & hono. sunt ẏba pauli allegata p labeone. in l. penulti. ff. de actio. furti.

teret,tuq; uendito à te seruo id imperasti, quod sine periculo exequi nequibat, censuit Paulus teneri uenditorem ob necem damnum'ue, si quam in perniciem seruus incurrisset. Quid catadromus, & quid esset cloaca,quærebatur. Respondi catadromum decursionem dici,spatium'ue in quo agitarētur præcipiti cursu, ἀπὸ τοῦ δρόμος, per quem seruus currendo,uel in cloacam se demittendo,nimirum uitæ periculum adibat. Quippe curru uel equi impetu,dum incauti' subit,obteri,uel in cloacam mergi poterat.Fuisse eñ cloacas Romæ in ingentem altitudinem depressas, receptaculum omnium purgamentorum urbis,à Prisco Tarquinio primum,mox à Superbo,&demum interiecto tempore,à M.Agrippa profusis sumptibus,& magna mole constructas,autores tradunt: per quas septem amnes quasi sub urbe pensili solida structura raperent omnia & auferrent, ad quas non sine uitæ periculo descensus erat. Neq; dubium quin seruus uix sine noxa p catadromum currere, uel in cloacas descendere poterat.Tertia fuit quæstio,qd signent illa Vlpiani uerba,titulo mandati,quibus Aurelium hospiti suo medico mādasse dicit, ut in hortis suis sphæristerium & hypocausta,suæ ualetudinis causa,Rauēnæ construat. Quid esset sphæristerium,& quid hypocausta,ambigebatur. Cumq; censerēt ex interpretis autoritate,locum amœnum dici sphæristerium, hypocausta uero subterraneum, & alia imperitissime:tandem quum certaretur sententijs,ex Plinij & aliorum autoritatibus compertum est,sphæristerium locum fuisse circularem,qui plures capiebat circulos,& spatia uarijs lusibus distincta,à sphærica figura dictum,demul cēdi laxandiq; corporis,& animi remittendi causa,à summis uiris,& magnis honorib' functis intra ædes, nonnunquam in thermis extructum. Erāt enim loca deambulationi,quieti & cursui, tū luctæ,iaculationi &palæstræ accommoda. Sicut trigon locus triquetro similis,ubi pila exercebantur & ludo,Græcis frequens erat:In hoc enim ad ualetudinem tuendam diutū Vespasianum remisso à negocijs animo,membra defricarē solitum,Suetoni' memorat: & Alexandrum Seuerum,teste Lampridio,in sphæristerio luctari & currere,ac molliter exerceri accepimus.Hypocausta uero cubiculum dici undiq; occlusum,in quod aër non admittitur,sed igne accenso,feruore atq; æstu uaporat intus,nec foras diffunditur calor, dictum ἀπὸ τοῦ ὑποκαίειν, quod est succendere,quasi uaporariū,quod caloris asseruandi causa fit. censuitq; Vlpianus tertio de legatis, quicquid comburendi causa,siue ad balnei calefactionem, siue ad diætarum hypocausta paratum foret,ligni appellatione contineri.His enim hypocaustis propter frigora,quibus maxime obnoxij sunt,Germanos,&eos qui gelidissimam plagam incolunt,ac loca assiduo niuis casu inaccessa,uti frequēter inspicimus:in illisq; uersari duro tempore anni, ibiq; epulari,ac feria & iocos agere. Hodieq; eiusmodi hypocausta in nostro orbe,Germanorum more,in difficultate hyemis,ac gelida & niuali die à multis incoli uidemus.

Catadromus.

Cloacæ Romanæ.

l. siqs mihi ff. manda.

Sphæristerium.

Trigon.

Hypocausta.

l. ligni § lignis ff. de lega. 3.

Solere futuras calamitates multo ante signis præmonstrari, & miraculum quo uastitas regni Neapolitani prædicta fuit.

Caput. XV.

SOlere deum immortalem,quum aliquid diri uel aduersi immineat, id portentis & prodigijs futurum ostendere,uenturasq; calamitates signis minisq; cælestibus præmonstrare,& ipsi nouimus,& à non contemnendis autoribus relatum accepimus.Quo tempore Tarquinius regno pulsus fuit,satis constat imminens exitium canem loquutum fuisse,serpentemq; latrasse:quo portento perniciem &exilium sibi mox futurum ostensum est. Crœso Lydorum regi,quando id concidit regnum,natū filium semestrem articulatè loquutum,diro & prodigioso euentu, fatalem calamitatē quæ postea sequuta est, præsignasse dicitur. Gallis etiam Senonib' ad urbem properātibus,in noua uia,ubi Alloquutionis postea templum fuit, uocem auditam quæ Gallos aduentare diceret,inter exempla relatum est. Sed ne infinitas species, & nimis uetera ab ultima origine percensere uidear, patrum nostrorū memoria euidentissimis ostētis,antequam in Ponto Byzātium ab immanissimis Turcis terra mariq; oppugnaretur, quo excidio quanta calamitas,quantumq; uulnus Christianæ reipublicæ illata fuerint, nemo ignorauit:compertum est, apud Comum citerioris Galliæ urbē,uergente ad occasum die,ingentem canum multitudinem per aëra ferri:postq; diuersorum pecorū ara-

Visio belli Turcici.

menta, ſpecies peditum primo leuis armaturæ, deinde haſtatos ſcutatosq; ſubſequi, equitesq; in turmas diuiſos ingenti inſtructa acie proſequutos, horis ferme trib⁹ imaginem aduentantis exercitus præbuiſſe. Demũ corpore procero immanẽ & formidabilem hominem ſupra q̃ dici poſſit, ueluti exercitus ductorem, terribili equo inſidentem, proceſſiſſe, aliaq; ludibria oculorũ per inane apparuiſſe, ingentium malorũ prænũcia: donec nocte appetente, uiſio omnis illa dilapſa eſt. Quæ oſtenta futurum excidium, cædem & calamitatem, quæ poſtea urgentibus fatis ſequuta ſunt, præſignaſſe nemo dubitauit. Sed quod nos recenti exemplo experti uidimus, profecto haud minus eſt. Quum florẽte fortuna Ferdinandi primi regis Aragonũ, urbs Neapolitana & regnum, nullis adhuc belli calamitatibus premeretur, ſatis conſtat Cataldum ſanctum uirum, qui abhinc annis mille pontifex urbi Tarentinæ præfuit, quemq; patronum Tarentini ciues uenerantur & colunt, nocte intempeſta miniſtro ſacrorum cuipiam tunc ſacris initiato, & in caſta religione educato, ſemel atq; iterum in ſomnis apparuiſſe, ac monuiſſe, ut libellum à ſe conſcriptum, quem in abdito loco uiuens abdiderat, in quo diuina arcana ſcripta erant, effodere & protinus ad regem deferri curaret: qui quum parum fidei ſomnio dediſſet, eadẽ ſibi per quietem ſæpius obuerſata ſpecie, quum primo diluculo ſolus moraretur in templo, ipſum Cataldum qualis erat olim dum in uita ageret, pontificia ueſte & infula amictum, eidem miniſtro plane uigilanti apparuiſſe, & prædixiſſe, ut poſtera luce quum primum poſſet, libellum à ſe conſcriptum in abdito loco quem in ſomnis prædixerat, conditum effodere & regi deferre ne cunctaretur, pœnam, niſi fieret, grauiter comminatus. Poſtera luce ſolenni pompa miniſtrum cum populi comitatu ad latebram, in qua longiſſimo æuo libellus latuerat, proceſſiſſe: eumq; plumbeis tabellis obſignatum, & clauis obſeratum inueniſſe, ſatis conſtat. In eo certum eſt, futurum regni excidium, miſerias, calamitates, & luctuoſa tempora, atque inſtantia mala quæ poſtea ſequuta ſunt, regi prædixiſſe. Id quod experimento docti, magna mercede perſolutum uidimus. Siquidem tanta uis diuinæ prædictionis fuit, ut haud multo poſt, ipſum Ferdinandum ſeu deũm ira, ſeu fato inſuperabili, quod uitari non potuit, in primo belli apparatu, è uita concteſſe exceſſiſſe. Carolumq; Gallorum regem, ingenti coacta manu, innumeris copijs Neapolitanum omne regnum inuaſiſſe: Alfonſumq; Ferdinandi primogenitum, poſt patris obitum uix regno aſſumptum, regno orbatum, turpi fuga uelut in exilio diem ſuum obijſſe. Mox ipſius filium Ferdinandum iuniorem, ſummæ ſpei adoleſcentem, miri erga omnes ſtudij & fauoris, cui rurſus regnum debebatur, miſero & fatali bello implicitum, in ipſo ætatis flore immatura morte præuentum, occubuiſſe. Poſtea Gallos & Hiſpanos communicato imperio, & æquato regni iure, fugato Frederico altero prioris Ferdinandi filio, qui mox regno ſucceſſerat: admotis hoſtiliter legionibus & ampliore exercitu, denuo regnum inuaſiſſe, ſacra prophanaq; occupaſſe, bonorum direptiones feciſſe: urbes, uillas, uicosq; omni belli clade puaſtatos, multa fœda & indigna paſſos. Oppida quoq; & municipia cædibus & rapinis plena, prouinciasq; hoſtilem in modũ conquaſſatas, & in extremum diſcrimen adductas, incendijs & ſtupris, ac ſi quid ultra malorum eſt, patuiſſe, eundemq; regem nondum functum fatalibus malis, poſt euerſam domum, & tot urbium clades, cum coniuge & liberis regno depulſum, domo & fortunis relictis, in inimicorum manus ſupplicem ueniſſe, ibiq; morbo & tabe confectum, è uita tandem exceſſiſſe: donec ad hæc tempora, in quibus formidare non definimus, & an ſatis piamenti & pœnarum adhuc penſum ſit ignoramus, peruentum eſt.

S. Cataldus.

Qui duumuiri, triumuiri, quartumuiri, quinqueuiri, ſeptemuiri, decemuiri, quindecimuiri, & centumuiri fuerint. Caput. XVI.

DVũmuiros ſacris faciundis, qui carminum Sibyllæ & fatorũ populi Romani, placandæq; & auertendæ deũm iræ, antiſtites erãt: quiq; quoties prodigia nunciarentur, adiri ſolebant: à principio binos fuiſſe accepimus, à Tarquinio inſtitutos: quorum alterum M. Attilium, quòd arcana Sibyllæ promulgare & palam facere auſus fuerat, uelut parricidã inſutũ culeo, proiecit in mare. Lapſis deinde tẽporib⁹, à Sextio & Licinio tribunis plebis cautũ fuit, ut pro duũmuiris ſacrorũ, decemuiri crearent, qnq; patrũ, qnq; plebis: mãſitq; hic numerus ad Cornelĩũ ferè Syllã, quo tẽpore qndecimuiri, qui ſacris faciundis, ſupplicationib⁹ & lectiſternijs præeſſent,

Duumuiri.

Decemuiri.

Quindecimuiri.

quiq; placamenta deûm & expiationes ediſcerent, officiaq; cæremoniarum exequerentur, librorumq; & carminum Sibyllæ curam agerent, primum creati ſunt. Qui quidem libri à Tarquinio Superbo ære magno coëmpti, ad Cornelium uſq; Syllam mãſere incolumes: tunc enim incenſo Capitolio, quum omnia perflagrarent, ipſi pariter abſumpti fuere. Siti enim erant in Capitolini Iouis templo, in arca lapidea, loco ſubterraneo, magna cura ſtudioq; ſeruati. Tametſi ad Auguſti tempora ſuperfuiſſe, eoſq; ſub palatini Apollinis baſi conditos ſtetiſſe, Suetonius autor ſit, ubi unà cum Martiorum carminibus, & Bagoes nymphæ, quæ Thuſcis artem ſcripſerat fulgurũtatum, ſeruabantur. Eam uero ſibyllam putant Erythræã, cui nomen Herophila. Alĩ poſt Herophilam Erythræam uixiſſe arbitrati ſunt, quæ mulierũ prima cecinit oracula. Fuit enim Alexandri tempore. Nam Delphicam ante Troiana bella uaticinatam, & pleraq; Homerum operi ſuo carmina accommodaſſe ferunt. Alĩ Cumanam, quæ Amalthea dicta eſt, dicunt fuiſſe. Præter quas fuere uaticinio inſignes mulieres, una Athenais noĩe: apud Hebræos Sabba, apud Chaones Phaënnis, Dodoneis Pellæ, licet ſibyllarum nomen non aſſequutæ. Nam ſibyllarũ, quatuor præcipue nomen uendicarũt, Erythræa, Samia, Aegyptia, quæ bus poſtea adiectæ, Iudæa Cumeaq; quæ mente concita & numine affiatæ, euentorum conſequentiã carminibus prædixere. Erat q; mos uaticinandi, ut ex primis literis cuiuſq; uerſus uaticinium contexerent: quod Plautum & Ennium in quibuſdã uerſibus feciſſe memorant. Quibus poſtea libris Gabinius, M. Octacilius, & L. Valerius legati ex conſulto ſenatus Erythras profecti, mille uerſus eiuſdẽ Erythrææ ſumma cura conquiſitos, in eodem ſacrario collocarunt: q unà religioſe culti cõcelebratiq; ſunt. Mox Auguſtus, incenſo Capitolio, bello ſociali, dato ſacerdotibus negocio, per oĩem Samum, Ilium & Erythras, Aphricam, Siciliam & Italiam conquiri omnia ſibyllæ carmina, & quantum humana ope fieri poſſet, uera diſcerni & interpretari iuſſit. Et demum quum de libro ſibyllæ relatum ad patres fuiſſet, quem Caninius Gallus recipi inter cæteros eiuſdẽ uatis iuſſerat, ſumma ope Tiberi⁹ reſtitit, & ne reciperetur effecit. Et quanuis decemuiris ſacrorum alĩ ſuperadditi ſint, ita ut ad ſexaginta excreuiſſe dicantur, ſemper tamen quindecimuiri dicti nominatiq; ſunt. Creabat enim eos ſenatus, uel quomodo oportere uidebatur conſul. Quinetiam ex ſcito plebis, duũmuiros populum creaſſe, plerunq; cõpertum eſt: qui niſi patritĩ eſſent, in numero eligi nequibant, & niſi poſt obitum, alium mutari aut cooptari non decebat, ab omniq; urbano munere & belli cura immunes erãt. Hi ergo & ſacras ædes dedicabant, & obſecrationes expiationesq; ad placandas auertendasq; deorum iras procurabant. Tum ſi tetra prodigia nunciarentur aut monſtra in dubĩs reipub. caſibus, iuſſu ſenatus ad libros tanquam adytum adibãt, illorumq; iuſſu quæ decreta erant aut præſcripta, uelut ex oracuło monita, fiebãt. Etiam lectiſternia curare, & ex præſcripto librorum, ludis Apollinaribus aut ſecularibus præeſſe, templa dedicare, ludos celebrare, uota concipere, ſupplicationibus, ſacrificiĩsq; ſolennibus præſici ſolebant. Præter quos fuere duũmuiri, quibus hoc munus incumbebat, ut ſacras ædes diligerent, autore ſenatu, aut facerent, faciendas' ue locarent, aut reficerent. Hos quoque ex ſcito plebis, nonnunquam à conſule, ſæpe à prætore creatos comperimus: eoq; abſoluto negocio, ab iniuncti muneris cura quieſcebant. Et duũmuiri municipiorum, & alĩ nauales, quibus naualium populi Romani, quotieſq; inſtrui claſſem uel refici oportebat, utq; naualibus ſocĩis implerentur, commeatuq; & armamentis inſtruerentur, negocium dabatur: necnon aquæductuum deriuãdarumq; aquarum, coloniæq; deducendæ qui curam agerent, quiq; id muneris exequerentur, ſæpe duũmuiros fuiſſe comperimus. Et alios capitales, qui perduellionis diẽ ad populũ dicerẽt, & in facinoroſos animaduerterẽt, à principio originũ creatos. Diẽ uero pduellionis ad populũ dicere, erat aliquẽ capitis accuſare, uel mortis pœna reũ agere. Hos quoq; leuiori pœna coercere, uel fuſtib' cædere poſſe: aut in carcerẽ duci iubere, nulla cõtrouerſia eſt. Præter hos fuere triumuiri etiã capitales, poſtquã Curius Dentatus de Samnitibus triumphauit, tunc primum Romæ creati, qui de criminibus pariter cognoſcerent, & in facinoroſos ſi quid ſcelere & perfidia deliquiſſent, animaduerterent: qui uigilias per urbem diſponere, & ne qui nocturni cœtus fierent, obſeruare: neu qui molitores nouarũ rerum hoſtilia auderent, proſpicere

Sibyllę libri.

Athenais. Sabba. Phaennis. Dodoneis.

•quan

Duumuirorũ munus.

Duumuiri electi. A plebe. A conſule. A prætore. Duũuiri municipiorum & nauales.

Capitales duumuiri. Diẽ perduellionis dicere ad populum. Triumuiri capitales.

debebant: quæ cura, lapsis temporibus, ad præfectum uigilum translata est. His quoque, ut carceribus latomiarum intentior cura ageretur, carcerisq; custodiam haberent: utq; neci destinatis mensa lanionia, machæra, & supplicij instrumenta præsto forent, cura præret. Qui tametsi facinorosos capitis agere & punire possent, uirgines tamen aut immaturas puellas, licet maximorum criminum reas, & pœnæ capitali obnoxias, triumuirali iudicio afficere non poterant: quorum cura consilioq; non modo incendia, sed coniurationes cladestinæ & intestina urbis mala sæpe depulsa sunt. Nec me præterit, post Cannensem cladem, propter ingruentem ærarij & militum inopiam, triumuiros conquirendæ pecuniæ monetales seu mensarios creatos fuisse: æris, argenti, atq; auri flatores: quorum munus erat, numismata probi auri & argenti, iustiq; ponderis examinare: & alios legendæ iuuentutis, qui militiæ idoneos per oppida conquisitos asseriberent: quod quidē ingruente bellorum tumultu, sæpe fieri animaduertimus. Quo enim tempore ad Cannas magna clade pugnatum est, consternata repub. triumuiris datum negocium fuit, ut non ingenuos modo, sed seruos ære coëmptos, & mancipia ad quatuor & uiginti milia sacramento adigerent. Etiam sacris requirendis & ædibus reficiendis, quandoq; triumuiros præfuisse accepimus, sicut reipublicæ constituendæ: & legendi senatus: aliosq; recognoscēdi turmas equitum cū fide curaq;, ab Augusto institutos, plerunq; assignando agro in colonijs & municipijs, qq; uigilias circuirent & incendijs occurrerent, q no turni appellati, quod noctu per urbem excubias agerēt, triumuiros creari animaduersum est. In qua re proditum memoriæ fuit, M. Militium, Cn. Lollium, & L. Sextiū triumuiros nocturnos, quod in sacra uia ad extinguendum incendium præsto nō fuissent, à tribunis pl. increpitos, mulctam exoluisse, qui etiam supplendi senatorum numerum, immeritosq; amouendi plerunq; ius habuere. Et si quando ius dicebāt, nō in tribunali sella curuli, sicut consules prætores ue, sed in subsellijs uelut tribuni & quæstores, iura dabant. Quotiesq; per senatum populumq; ager dandus uel diuidendus, aut coloniæ deducendæ forent, triumuiros qui agrarij dicti sunt, plerunque præfuisse compertum est, tametsi agrum Pōtinum quinqueuiros diuisisse, & per uigintiuiros ad decemuiros agrū Capuæ & Samnij diuisum, ac ueteranis præmia assignata legamus. Proditū tamen memoriæ est, cum tribuni pl. ferrent ad populum, de decemuiris cum imperio creandis, ut quicquid agri publici per Italiam, Syriam, uel Asiam esset, plebi diuideretur, legemq; promulgare contenderent, Ciceronem summa ope restitisse, & uelut rem pestiferā rogationem antiquasse, eosq; magnifica oratione sic fregisse, ut uicti obmutescerēt. Quatruumuiros uero creatos accepimus illos, quibus deducendarum coloniarum, aut si quid nouum nunciatum foret, ut curarent ne dano respub. afficeretur, obq; uaria negocia munus mandatum erat. Præter quos fuere quinqueuiri agris diuidundis, muris, turribusq; reficiūdis, sæpius ut plebē funebri pecunia eleuarent: utq; æs alienum pro his qui soluendo non essent, de publico soluerent: qui mensarij nuncupati: quæ res quantum ad patrum plebisq; conciliandos animos profuerit, difficile dictu est. Quippe quū esset plebs obruta fœnore, pecunijs in foro positis, uim ingentem æris alieni dissoluerūt. Post quos usu exigente, quinqueuiri creati cis Tiberim & ultra Tiberim, q possent uespertinis horis uices magistratuum gerere, quum magistratus ad id temporis in foro esse non deceret. Deniq; quoties aliquod munus factu difficile reipub. impendebat, in quo præcipua aliquorum opera, fidesq; exquirebatur, ubiq; multum studij curæq; opus erat: modò duumuiros, nūc triumuiros, aut quatruumuiros, quinqueuiros, sexuiros, aut decemuiros creauere: quorum ope cōsilioq; iniuncta munera sæpe exequuti sunt. Ipsiq; negocio absoluto, pro quo dicti creatiq; erant, ab iniuncto munere quiescebant. Fuitq; animaduersum, quod si decemuiros locandis uectigalibus (quod plerunq; usu ueniebat) Romani præfeciſſent, his ubiq; uectigalia distrahendi potestas erat, quum aliter nisi Romæ à censoribus uectigalia locarentur. De septemuiris epulonum traditum accepimus, quod hi à principio tresuiri fuere, ascīti inter sacerdotes, quib⁹ togæ prætextæ ius datum ut ponti ficibus. Hi fuere C. Licinius Lucullus, T. Romulius, & P. Porcius Lecca, qui legem de creandis primum tulere, quos propter sacrorum multitudinem, ut ludorum epulare sa

Præfectus uigilū.

Triumuiri conquirendę pecuniæ causa creati.

Triumuiri legendę iuuētutis & militię idoneos.

Triumuiri sacris requirendis & ędibus reficiendis.

Triumuiri recognōscēdis turmis equitum.

Triumuiri nocturni.

Triūuiri iuſ. supplendi senatorum numerū habuere.

Iura in subsellijs dabant.

Agrarij triūuiri.

Quatrūuiri.

Quinqueuiri

Quinqueuiri cis Tiberim.

Quinqueuiri ultra.

Septēuiri epulonum.

Tresuiri inſ sacerdotes ascīti.

crificium conficerent, pōtifices ſacris præeſſe uoluere. Qui tempore procedente, ſeptē creati fuere. Et quia ſacris epulis præerant, cœnarumq; pōtificum, quæ adñciales dictæ ſunt, curam agerent, ipſiq; epulas Ioui principi deorum, cæterisq; dñs indicerent, epulones appellati: qui ſi qua iuſta & ſolennia ſacris deeſſent, ad pontifices referebant: deq; illorum conſilio ſententiaq;, ſacra & omiſſas cæremonias decernebant. Horum filiæ, ne interim uitæ Veſtæ ſacerdotes fiant, ſicut auguris & pontificis maximi, aut qndecimuiri ſacrorum, ueteri priuilegio immunes erant. Præter hos fuere decemuiri, ſub titulo æquandarum legum à principio ſine prouocatione creati, mox alñ litibus dñudicandis, qui loco prætorum in urbe ius dicebant. Quippe quum belli munia prætoribus deferrentur, & ob id, urgente armorum tumultu, ab urbe auocarentur, ne iudicia Romæ deeſſent, illis in expeditionem profectis, decemuiros qui litibus dñudicandis, & noſcendis ſingulorum poſtulatis præſto forent, præfecerunt prætorū loco: cui magiſtratui Adrianus ante imperium præfuiſſe dicitur. Poſt quos fuit uigintiuiratus cauſis dñudicandis, quod munus magnæ indolis iuuenibus conferri ſolebat: illinc enim gradum ad reliquos honores auſpicabantur uiri exculti ingenio & doctrina. Ad quod Tiberius Neronem Germanici filium promoturus, quòd quinquennio maturius peteret q̄ per leges liceret, illum ſe natui commendauit, & uenſam petñt. Et centumuiri ampliſſimum iudicium, qui iura populo aliquandiu dixere: à quibus nulla erat prouocatio, quorum iudicia centumuiralia dicta. Ex ſingulis enim tribubus terni iudices ſelecti, populo ius dicebant. Et quanuis ex quinq; & triginta tribubus, ſupra centum ſupereſſent quinq;: uſus obtinuit, ut ipſi centumuiri, eorumq; iudicia centumuiralia dicta ſint: qui omnes quū iura daturi erant, haſta poſita in unum coibant, illorumq; iudicia in duas haſtas diuiſa erant. Ideo centumuiralis haſta ſermonibus celebratur: qui de hæreditatibus, teſtamentis, uſucapionibus, tutelis, gentilitatibus, agnationibus, alluuionib⁹, nexis, mancipñs, & ſtillicidñs q̄ maxime ius dicebant. Qui quum propter turbulentam confuſionem in longiſſimum lites traherent, perraroq; cauſas deciderent, diuus Veſpaſianus ex tot iudicib⁹ ſelegit quoſdam, q breui curriculo, nec longo circuitu cauſas definirent. Domitianus quoq; centumuiralia decreta & conſtituta uelut ambitioſè edita, reſcidiſſe fertur. Tantiq; exempli fuere, ut Romani adoleſcentes primæ indolis experimenta à cauſis centumuiralibus auſpicarentur. Et quum antea ne nobiliſſimis quidem pateret aditus, niſi à cōſulari uiro magno fauore producerent in foro uiri præclari, magnæq; eruditionis: poſtea deprauato uſu, obtentum eſt, ut ad declamādum tranſirent pueri extremæ ſortis, nullo diſcrimine aut delectu, in quibus nec facundia eſſet, nec eruditio. Præterq; haſtam centumuiralem, mos erat militaris, ut ſi qua ciuitas ui ſubacta, hoſtili incurſu diripienda foret, à duce exercitus edito in loco haſta poneretur, qua ſignificatione illam non deditione & pacto, ſed tāquam ui captam diripi licere, & in bona & perſonas graſſari deſignabat, quæ haſta cruenta nuncupatur. Nam captas, non deditas, urbes diripi ueteres uoluere. Tum ſi quādo bona proſcriptorum, hoſtium ue manubiæ aut præda uenales forent, uectigalia ue locarentur, uſus obtinuit, ut haſta poſita uenirent, quæ publica dicta eſt: ſicut bello capti, & coronati & ſeruí ære comparati, quòd ex edito lapide enunciabantur uenales, ſub corona & de lapide empti dicebantur, & qui turmatim ueneunt in cataſta. Fuitq; moris uetuſti, ut his qui trans mare aduecti uenales forent, quo à reliquis mancipñs diſcernerentur, alba creta pedes illinirent. Obſeruatum que, ut de ſeruis ſub pileo uenditis, emptor iuditor nihil præſtaret, neque euictionis iure teneretur, tanquam inſignia forent mancipia & probatiſſima. Vtq; præcones & qui bona proſcribunt, bona regis Porſennæ uenalia ſingulis auctionibus proclament, ex eo deductum, quòd diſcedens ab urbe Porſenna, caſtra commeatibus referta populo diripienda dediſſet. Præter quas fuit haſta ſalutis, ubi in ſumma inopia ad leuandā famē, haſta poſita, publice frumentū uenñt. Græcis uero ubi uenalia producuntur mancipia, cycli: ubi uero confcendunt, ut eſſent cōſpicua omnibus, trapezæ dictæ ſunt. Acliceta principio quæſtura functi, cētumuiros adhuocare, & ad iudicia cogere conſueſſent, Auguſtus tamen cenſuit, ut poſtpoſitis quæſtoriis uiris, decemuiri deſignarentur, qui illos in unum cogerent, & ius dicere iuberēt. Illud ego non præterierim, apud Carthaginenſes centumuiros de numero ſenatoq; fuiſſe

Adñciales cœnæ.
Epulones unde dicti.
Quindecimuirorum epulonū filiæ.
Decemuiri.
Decemuiri lītib⁹ dñudicādis loco prætorum.
Vigintiuirat⁹
Centumuīri.
Centūuiralia iudicia.
Centumuirorum iudicia.
Centūuiralis haſta.
Zaſi⁹ in l. 2. ff. de orig. iur
Iuuentus in cauſis cētūuiralib⁹ primū ſe exercebat.
Haſta cruēta.
Sub haſta publica uēdere.
Sub corona et de lapide empti.
Trans mare aduecti illiniti.
Sub pileo uēditi.
Haſta ſalutis.
Κύκλοι.
Τράπεζαι.
Quæſtura functi.
Centumuiri apud Carthaginenſes.

scitos, qui rerum gestarum & bellicæ administrationis rationem à ducibus exigerẽt. Et ab Aegyptijs triginta iudices ex præcipuis ciuitatibus eligi solere, ex quibus optimum eligebant, qui totius collegij caput & princeps foret. Et in Algido in templo Dianæ quindecimuiros, tam diuinis mysterijs & sacrificijs solennibus, q̃ responsis dandis præesse. Et Athenis arnophagon religiosissimum & summum iudicium haberi: in quo senatus & populus unà coibant, quo tempore à triginta tyrannis penè in extremum discrimen adductæ sunt. Deinde exactis tyrannis, decemuiri rempub. administrarunt, quorũ cuiq; decaducho nomen erat. Post hos astynomi præfuere numero decem, quinq; in Pyræo, totidem in urbe: quibus cura psaltriarum imminebat & tibicinum. Mox nouemuirorum magistratum præcipuum fecere, qui sortito creabantur annis singulis, quos archontes nuncupabant: inter quos primus archon, primarius archontium & longe princeps erat: à quo Athenienses, sicut Romani à consulibus, & Lacedæmonij à tribunis, annos & tempora dinumerabant. Eum honorem qui summus erat magistratus, Hadrianꝰ Cæsar dum Athenis ageret, & mox Galenus gessisse fertur. Secundus, à regia dignatione βασιλεύς: tertius, à belli ductu πολέμαρχος: reliqui, à legum latione θεσμοθέται dicti sunt, ætate & usu docti, qui domi iura dabant, querelas accusationesq; cognoscebãt: deq; controuersiis æquo examine decernebant. Actolis uero polemarchus, claudendarũ portarum & urbis curam gerebat, clauesq; noctu detinebat: interdiu autem custodijs portarum assidebat.

Triginta iudices Aegyptij.
Quindecimuiri.
Arnophagõ.
Decemuiri apud Athenie.
Decaduchus.
Astynomi.
Nouemuiri.
Archontes.
Athenienses ab archũtibꝰ
Romani à cõsulibus, Lacedæmonij à tribunis numerabant annos & tẽpora
βασιλεύς.
πολέμαρχος.
θεσμοθέται
Polemarchus apud Aetolos

Quoties contra ambitum illorum qui appetunt magistratus, pluribus legibus à Romanis obuiam itum sit. Caput XVII.

POst urbem conditam longo tẽpore, nullam de ambitu legem fuisse latam, multorum literis proditum est: scilicet quia in dandis magistratibus & conferendis honoribus, prisci Romani non largitione & ambitu, sed uera uirtute nitebant: propterq; res egregie gestas domi militiæq;, meritos ciues prætura, ædilitate & cõsulatu, amplissimisq; honoribus honestabant. Prima lex contra ambitus illorum q magistratus appeterent, per tribunos plebis lata fuit, quo tempore post decemuiros tribuni militum consulari potestate reipub. præfuere, qua ne cui album in uestimentũ petitionis causa quenquam adire liceret, cauebatur. C. deinde Petilius tribunus ple. legem tulit ad populum, qua largitiones illorum qui honores pecunia mercarentur, graui damno & pœna mulctauit: fuitq; seueriſſima disciplina & sub graui censura lex seruata, qua ambitioni & cupiditati obuiam sæpe itum est: ita ut inter exempla relatũ sit, Q. Coponium, Φ uini amphoram ei cuius suffragio magistratum petebat, dono dederat, ambitus condemnatum pœnas luisse. Cincius deinde legem tulit muneralem, qua grauissimis pœnis affecit eos, qui à quouis candidato munus suffragij causa donum ue accepe-rent. Inde cautum, ut in petendis honoribus candidati sine toga ad comitia descenderẽt: ne pecunijs in sinu reconditis, tribuum suffragia mercarentur. Sed quum quotidie hoc malum serpere uideretur magis, & ambitus petentium coerceri oporteret, Paulus Aemylius consul legẽ tulit ad populum, qua, ne cui suffragij causa munus dare liceret, multiplici pœna interdixit. Postea lege Calphurnia his qui mercede corrupti, aut munere deliniti, candidatis obuiam issent, quiq; precio illos sectarentur, aut si prandium ad captandos animos, aut quid muneris exhibitum foret, præter pœnas legibus constitutas, etiam pecuniaria mulcta dicta fuit. Id quod Fabia lege cauebatur, qua præfinitur numerus sectatorum, prosequentium in comitijs candidatos, pœna adiecta, si quis plures aduocaret: quam legem Marius etiam in suo tribunatu contra illos qui tribuum suffragia ambirent, seueriſſime tulit. Intantumq; ambitus honorum inhibitus fuit, ut Licinia lex & Ebutia, non modo illi qui de nouo creando magistratu ad populũ ferret, sed nec ipsius collegæ & affini curationem potestatem ue demandari, graui documẽto sanciuerit. Demum Marius in consulatu denuo ita ambitũ osum habuit, ut aduersus Cottam collegam, & Metellum tribunum ple. legem promulgarit, ne quis largitione aut donis magistratũ honores ue assequeretur. Mox Pompeius Magnus quum unicus esset consul, aliã pertulit, qua peruicax illoꝝ cupido, qui magistratus appeterent, graui censura mulctauit, Manſitq; diu Romæ hæc uitæ integritas & obseruãtia disciplinæ, ut procul ambiti-

Prima Romæ lex contra ambitũ.
C. Petilij lex
Cincij lex muneralis.
Alia lex.
Paul. Aemylij lex.
Lex Calphurnia.
Lex Fabia.
Lex Marij.
Lex Licinia & Ebutia.
Marij lex alia.
Pomp. Magni lex.

one officium & uirtus plurisq̃ census æstimaretur: adeò, ut post longa tempora, Catonẽ ambitus diem dixisse illis qui largitiones fecerant, pro miraculo fuerit: qui ut obuiã effrenatis cupiditatibus iret, se quibuscunq; q honores mercarentur, pecuniaq; aut pollicitationibus ambirent, diem ad populum dicturum iureiurando firmauit. Postea usq; adeò mores degenerarunt, itaq; ambitio hominum mentes peruasit, ut fine discrimine nullo pudore aut modestia in assequendis honoribus propalam largitiones fierent: neq; præturas, consulatus, aut potestates mercari turpe ducerent: palamq; cãdidati quum ad comitia descenderent, diuisores haberent & magistros curiarum, proq; assequendis honoribus, nũmos in tribus pronunciare & pecunias deponere, ac per sequestrem spargere in turbas non formidarent. Et ne quid turpitudinis deesset, manus & operas clientum & comitum audacissimorum ad uim & seditionem paratas haberẽt, ita ut seditiosissimo cuique, temeritatiq; & audaciæ præcipuus locus foret, quum populus mercede corruptus, atq; alĩ potentia amicorum fulti, per cædes & dimicationem, perq; omnem licentiam & audaciã, fasces, imperia, sacerdotia & triumphos darent: & non iusto suffragio, sed armis lapidibusq; pro largitore certarẽt. Tantaq; exarsit ambitio, ut ex hac turbulenta confusione, octo ferè mensibus urbem inter populares procellas patrum & plebis certamina, dum seditionibus uacant, sine lege, sine imperio, sine honoribus diu caruisse magistratibus legamus. quæ quidem res non mediocri damno dedecoriq; fuit. qui morbo Athenas quoq; peruasit: nam quum antea incorrupti mores fuissent, primus Anytus Anchemeonis filius, largitionib⁹ immodicis pecunias erogasse & suffragia mercatus fuisse dicitur, perniciali exemplo magnæ turpitudinis & dedecoris inde subsequuti. Deinde Lycurgus ambitiosæ largitionis maius testimonitũ fecit: nam donato singulis magistratibus talento, rex Spartæ creatus fuit, donec M. Tullius, & mox diuus Iulius, deinde Augustus, ne qua occasio fraudis pateret, inter cæteras quas tulerũt leges, seuera correctione ambitus illoq; qui largitionibus suffragia captabant, inhibuere. Et deinde à Lurcone tribuno pl. ut qui nummos in tribus pronunciasset & dedisset: quoad uiueret, annua sextertia pœnæ nomine singulis tribubus pendere cogeretur, salutari edicto cautum fuit. Sed quum effrenatæ cupiditati nondum obuiam irent, corruptionesq; suffragiorum nihilominus immodicæ fierent, senatusconsulto prouisum est, ut candidati ante initia suffragia, nec conuiuentur, nec munera mittant, neq; pecunias deponãt. Quibus edictis, legibus & senatusconsultis, uix tandem ambitus illorum qui honores peterent, postq; diu peruagati sunt, compressere.

Morũ degeneratio.

Vrbs sine magistratib⁹ ob seditiones.

Athenienses.

Senatusconsultũ in candidatos.

Idus cuiusq; mensis, apud ueteres Romanorum maximè festas & feriatas fuisse, & quid apud exteros. Caput XVIII.

INter festos celebratosq; dies, quos in honore deorũ uetus religio sanxit, Idus præcipue solennes semper fuisse accepimus. nam præterquam quòd omnes Idus loui feriatas, & à flamine diali bouem immolari singulis Idibus perspectum sit: tamẽ præcipuæ quædam erant feriæ Idibus dicatæ, quas ueteres coli obseruariq; iusserunt, ut illas ptermittere & insolẽnes relinquere, ducerẽt nefas. nanq; idibus Ianuarijs tibicines festũ diẽ agere multa licẽtia & lasciuia, muliebriq; habitu p urbẽ uadere solebãt. Causa uero tradit, ꝙ quũ honoribus amplissimis essent honestati, his postea exuti, uno agmine Tibur cõcessere, qbus reuocandis libert⁹ operã dedit, q apparatis epulis, quasi rẽ diuinã factur⁹, illos muliebri ornatu, ita ut cõpti paratiq; erãt, uino & epulis madidos carpento Romã reportauit, manstitq; ad posteros festa dies annua, ut eo habitu triduo uagantes p urbẽ, perq; forum cũ cantu & tibia incederent. Qua die, ob Augusti uictoriam, quodq; Augusti cognomen Octauio delatũ fuit, in tẽplo Iouis opt. max. ueruex à flamine immolabatur. Idib⁹ Februarij in Tiberis insula, ubi Fauni ædes erat, Romani rẽ diuinã & sacrũ annuũ fecerunt. Idus uero Martias ad Annam Perennã, quo cõmodè annare & perannare liceret, festas genialesq; obseruarunt, largioribus poculis indulgentes. Ea eñ nympha soror Didonis credita, in Aricino seu Laurente sedem habuisse fertur, quã à perpetuitate Perennam nuncuparunt: quæ Idus infaustæ & ominosæ postea fuere: placuitq; illas parricidium uocari, ꝙ illis diuus Cæsar coniuratorum manibus cæsus occubuit. Idibus Aprilis uictori Ioui Q. Fabius ædem, quã bello Sabino uouerat, cũ qbus cruẽto Marte

Idus solẽnes.

Feriæ Idibus dicatæ.

Idibus Ianuarijs.

Idib⁹ Februarij.

Idib⁹ Martij.

Idib⁹ Aprilis

& inteſtinis ſæpe cladibus dimicatum fuerat, dedicauit: eaq; dies feſta in poſterum habe
ri cœpta. Hæc enim ædes in palatio fuit magno ſumptu & mole conſtructa. Maĩs uero
Idibus mercatorum feſtus agebatur dies, ꝙ ea Mercurio, qui mercimoniĩs præeſt, nata-
lis foret: quodq; Appio Claudio, & P. Seruilio conſulibus ædes illi dicata fuerat, qui Idibus Maĩ.
menſis mercimoniĩs ſacer in poſterum ſemper habitus. Quippe eo menſe mercatores
Maiæ Mercurioq; ſacrum facere, & ſuem prægnantẽ immolare, ſeq; & merces ex Mer-
curĩ fonte ad Capenam luſtrare aſſuêrant, ita magnos & huberes quæſtus facere opina
ti. Hanc ædem ad circum maximum conſtructam dicunt fuiſſe, præcipuo opere & ma-
gno impendio: quo etiam die ſirpeas effigies de ponte ſublicio Veſtales in Tiberim deĩ
cere produntur, cum prius homines conſueſſent. Idibus Iunĩs alter tibicinum dies an- De hoc lib. 2. cap. 12.
niuerſarius agebatur feſtus: qua die tibicines qui ſacris præcinunt, per urbem uadere fe Idib⁹ Iunĩs
riatos, & ad ædem Mineruæ cõuenire ſolenne fuit: ipſasq; minuſculas quinquatrus, ꝙ Minuſculæ quinquatrus.
diem quintum poſt Idus feriatum haberent, appellarunt: ſicut triatrus, ſexatrus, ſeptem-
matrus, & decemmatrus: quo etiam tempore inuicti Iouis ædes dicata fuit. Idus autẽ Iu-
lias equitum turmæ feſta fronde & olea ornatæ, in campo Martio inſtructæ, tanquam q Idibus Iuliĩ.
congredi acie parant, trabeati celebrãt magnis cæremoniĩs, ut fuit à Fabio inſtitutum.
Nam prætoriæ cohortes inſtructæ tanquam in hoſtes tenderent, & eques compoſitus
per turmas, in armis ſtabant: in qua pompa Germanici imagine præcedente, equitũ tur-
mæ ſequebantur inſtructæ, cum militaribus donis, quibus in teſtimoniũ uirtutis ob for-
tia facinora donati fuerant: eademq; dies, ꝙ populus Romanus ducens contra Latinos
mira felicitate potitus fuerat, Caſtori & Polluci ſacra fuit & celebris: fertur' que origo
antiquiſſima, ꝙ tunc Caſtoris ædem uotam Latino bello, L. Aemylio & Cæſone conſu-
libus in foro, ubi uiſi fuerant, ſenatus dedicauit. Et ex illo traditum, ut ſolenni apparatu
pompa à templo matris deũm extra urbem, ad forum uſq; procederet. Inde trabeati &
olea coronati equites, ab æde Honoris ad capitolium irent. Quem trãſuectionis morem
diu intermiſſum Octauius reuocauit, cauitq; ne quis in tranſuehendo (quod antea licu-
erat) ab accuſatore detraheretur. Qui menſis Athenienſibus quoq; feſtus erat: quippe Athenienſes.
Nonis Iuliĩ oſchophoria celebrant: in quibus oleæ ramum, pane fici, cotyla mellis, & fru ὠσχοφόρια. Nonis Iuliĩ.
ctuum primitiĩs onuſtum, per ingenuos pueros foribus appendunt ciuitatis. Et menſis μαιμακτηριών.
munychionis undeuigeſimo die, equeſter ordo pariter Ioui ſolenni more prodibat cum
pompa. Idus uero Auguſti, ſerui & mancipia atq; omnis famulatus, feſtas obſeruarunt,
ꝙ Seruius Tullius ancilla genitus, in lucem tunc editus fuiſſet: quo tempore uxoribus Idibus Augu
caput lauare felix fauſtumq; putabatur, (ſicut apud Indos quũ rex capillos abluit, feſtũ ſti.
celebrant diem) donaq; inuicem miſſitant, & diuitias oſtentant. qua die ſerui & ſeruæ Indi.
æquato iure, & nullo diſcrimine, liber an ſeruus eſſet, cum dominis colludere, & feſtos
dies Romæ agere ſolebant: qui dies etiam pro natali magni Alexãdri apud pleroſq; eſſe
cenſebatur, propterea religioſus & ſacer Dianæ habitus. Nam facibus accẽſis, in nemus
Aricinum, ubi erat Dianæ templum, ab urbe diſcurrebant. Quo etiam menſe res cele- Membrũ uiri
brata ſermonibus proditur, ut matronæ uirilis membri figuram diuinis percolerent ho le à matronis honoratum.
noribus, quam extra portam Collinam ad ædem Veneris cum pompa ſacrorum defere-
bant, Aegyptiorum more: mox à caſtiſſima & ſpectatæ pudicitiæ matrona, præter ma- Idibus Octo-
tronale decus, in ſinu Veneris locaretur. Idus quoque Octobres feſtas fuiſſe tradunt, quo bris.
tempore in Martio campo equum qui October diceretur, immolari ſeruatum eſt: cuius
caput, ut ex eo ſanguis manaret, protinus in regiã deferre, mox cauda deſecta, illius cru
ore aram ſpargere, & in Reginorum locum deportare, illudq; panibus redimere aſſuê-
rant: de quo inter Suburranos & Sacrauienſes magnis contentionibus non fine diſcri-
mine certabatur. Ab Athenienſibus uero ſeruatum eſt, ut menſe Octobri, magnorũ my Magnorũ &
ſteriorum decimoquarto calend. Nouembris ſolennis agatur dies, & liber pater in Eleu paruorũ myſteriorum ſolennis dies apud Athenienſes. Calend. Nouembris.
ſinam ex urbe tranſmittatur. Nouembri uero parua, Iunio autẽ rurſus magna celebren-
tur myſteria, quæ Cereri ſacra erant, parua Proſerpinæ: in quibus maxime cognitũ eſt,
ut quam quis induit ueſtem initiat⁹, eam ne amplius exueret, donec lacera & pertrita fo
ret. In aliĩs myſteriĩs traditur mos, ut ueſtem in qua quiſpiam initiatur, templis & numi
nibus dicarent. Quæ quidẽ myſteria quũ alieno tempore intueri nefas eſſet, Demetrius

rex,ut illorum particeps fieret non suo tempore,Ianuarium & Iunium mẽses Nouem-

Idibus decẽb. Nonis. brem apellauit.Idus uero Decembres solẽnes fuisse nonnulli tradunt, ꝙ in cursu equo-

Aesculapij sacra, rum,uictorem dexterioris bigæ sacrum Marti immolarent. Nonis Faunalia & Fauni fe-

sta peruigili anniuersario colebãtur Romæ.Athenis uero decima & octaua ipsius men-

sis die,Aesculapij erãt sacra & festa.Quod aũt dictũ est Idus Ioui, calendas Iunoni sacras

Εἰκάδας. esse,scire licet certis autoribus traditũ esse,Epicureos singulis mẽsibus statas dies habe-

re feriatas, quas Icadas nominant, hoc est, uigesimam cuiusꝙ mensis lunam, ꝙ ea natus

Epicurus foret,quem tam sanctè habuere,ut illius imaginem nõ modo annulis,sed poc-

Epicureorum Athe.Neptuno. culis ferrent insculptam.Et ab Athenien sibus octauam cuiusꝙ mensis,Neptuno festam

Græci, coli & feriari:à Græcis uero,singulis calendis deos uenerari: sequentem post calẽdas di-

em,semideis & heroibus tribuere:qui etiam statas dies mensium certis numinibus con-

secrarũt:Siquidẽ neomenia quæ apud nos calendæ sunt,& septima mẽsis Phœbo,quar-

Lacedæmonij ta Mercurio,octaua Theseo dicatæ fuere. Apud Lacedæmonios autem singulis calendis

totius anni,uini quartarius,& farinæ medimnus,ac singula pecora regibus uelut minis-

stris sacrorum, Apollini mox immolanda,dabantur.

Defensio Vlpiani definientis instratum quid esset, & quid differt pulsare à uerberare, contra grammaticum,illum falsò accusantem. Caput. XIX.

HEsterno die familiaris meus in dicendo promptus & audaculus, arguebat Vl-

pianum iureconsultum, ex autoritate doctoris grammatici, cuius libelli uul-

go innotuere, ꝙ male definisset instratum quid esset, quum omne uestimẽtum

esse diceret quod inijcitur,quod Vlpianus ex autoritate Labeonis affirmat.Nõ

de uerb. sig. l. instratũ ff. Vallam notat Elegant li. 6. cap. 46. enim uestimentum esse instratum dixit ille,neꝙ stragulam uestẽ pro hominis uestimen-

to,sed pro lecti operimento tantum apud autores inueniri: & pleraꝙ in hanc sentẽtiam

adduxerat. Cuius dicta quum percupide legeremus, mirum in modum autoris incuriã

admirati fuimus, qui licet abunde multa differuisset non ineptè,in nonnullis tamen per-

licentur profatus est,quippe quũ stragulam non modo pro lecti operimento accipi,sed

Instratum, pro hominis uestimento apud autores sæpe legi inspiciamus, Vlpianunꝙ signate & ue-

re loquutum, qui instratum, omne uestimentum quod inijcitur,definiuit. Tranquillus

in Nerone:Funeratus est, inquit, Nero impensa CC. millium stragulis albis auro inte-

xtis, quibus usus calendis Ianuarijs fuerat. Pompeius Festus grammaticorum lõge eru-

ditissimus,qui uerborum proprietates uiresꝙ admodum pensitauit: Vestis,inquit,ge-

neraliter dicitur,ut stragula,ut pallium,tunica,uel penula.T. Liuius tertio de Macedo-

nico bello:Et quũ tibi uiro liceat purpura in ueste uti stragula. Paulus quoꝙ iurecõsul-

tus ex pellibꝰ uestes cõfici dicit,cũ & tunicam,& stragulã pellicea nõnulli habeant.Ex

In eundẽ Vallam proximo capite. qbꝰ,stragulã uestem hoc designare,indubitata exẽpla sunt. Rursus eundẽ Vlpianũ tan-

xauit,ꝙ ex autoritate Offilij iurecõsulti cẽfuit,pulsare & uerberare eo differre,ga uera-

Vide Alciatũ lib. 4. de uer. sig. berat qs cũ dolore,pulsat uero sine dolore:propterea Vlpiani definitionẽ inuidiose cri-

minat,tanꝙ possit aliqs cũ dolore pulsari,& sine dolore uerberari:additꝙ uerberare esse

uerbere cædere,quod est instrumentũ longũ & exile, qualis est uirga, & pleraꝙ eò pti-

nentia.Sed cum istius autoris uenia dixerim, Vlpiani mens aliò spectat: quippe si mentẽ

ipsius pensitamus,proculdubio intelligemus illũ uerberari dici proprie,ꝙ animale cor-

pus uerbere affligit:ipsumꝙ signate & appositè loqui,qui hominẽ uel pecus uerberatũ

Verbero, Pulso. dixit,non pulsatum. Quum uero ad rem sensu carentem ictus inferuntur, tunc pulsare

dicimur,non uerberare:ut pulso ostium,lanam aut uestem:uerbero hominem uel pecꝰ.

Neꝙ illi assentior qui dixit,uerberare esse uerbere cædere,hoc est,fuste longo affligere:

nam & pugnis & lapide uerberatũ quẽpiam Latinè dicimus, sicut fuste uel baculo:idꝙ

Terentij testimonio uel maxime apparere: leno enim in Adelphis quum se uerberatum

dixisset,mox designauit,quo uerbere esset afflictus,usꝙadeo, inquit,mihi pugnis os fre-

git.Aul. Gellius noctium Atticarum,pro delectamento, inquit, habuit manu sua uer-

berare. Tametsi uerberari rem animã & sensu carentem,apud autores plerunꝙ usurpa-

tũ legamus.Plinius decimoquarto historiæ naturalis:Cãpaniæ uina,inqt, expolita in ca-

dis sub diuo uerberari Sole,Luna,imbre ac uẽtis,aptissimũ.&alibi,Carthago in Aphri-

ca exercetur halitu maris,& uerberatur imbri. Et pulsari rẽ animatã,& sensu particip-

qñdoq; cõperimus. Suetonius in Galba: Vt inter cõuentũ matronarũ correcta iurgio, lingt,& manu pulsata sit. Quod non ꝓprie & signate, sed quasi per metaphorã accersitũ crediderim. Si tñ certis uerbis & uera finitiõe signatis eloqui uolumus, pulsatum illud uere dici, quod sensu carẽs crebro ictu percutit, siue ostium, aut pallium, siue quid aliud dixeris: uerberatum uero hominem aut animal, quod uerbere afficitur, dici cõuenire, prout Vlpianus præclare censuit, apud autores ꝓbatissimos certũ atq; confessum est.

Quibus legibus Romano ciui data immunitas fuerit, ne uapularet: & quæ iura competant dominis in seruos & patronis in libertos. Item in exilium mittendi ratio apud diuersos. Caput XX.

SEruilius consul traditur primus, qui legem tulit, ne quis ciuem Romanum uinctum clausumq; teneret, quo minus edendi nominis ei potestas foret. Et quũ primo in ciues Romanos uerberibꝰ animaduerterẽt, sæpiusq; innocẽtes ob factionem & gratiam propius inuidiæ forent, & pœnas luerent immeritas, Porcius Cato pro tergo ciuium, ne cui impune insultare liceret, legem tulisse fertur: qua si quis uerberasset necasset'ue Romanũ ciuem, graui iudicio mortis cruciatꝰ, bonorumq; & exilij pœnis mulctari sanxit: quã legẽ Sẽpronius consul alijs latis, nouisq; additis pœnis, confirmauit, quæ Porcia & Sempronia dictæ: quibus legibus de ciue Romano si quis capitis anquiteretur, populi iudicium erat, quod fuerat duodecim tabularum lege sancitum, ut de capite ciuis nisi centuriatis comitijs decerni nihil posset: sed nec tolli de ciuitate, uel à solo patrio relegari, aut in exilium agi, nisi dicta causa, & centuriatis comitijs poterat, quod quidem triplicis generis erat, autore Martiano: aut enim oñium locorum interdicebatur accessus præter unum, uel in insulam deportabatur: aut sicut Claudius Cæsar quosdam mulctasse dicitur, ut ultra tertium lapidem ab urbe egredi uetaret: qui etiam sanxit, ut hi quibus prouincia interdictum esset, urbe quoque summouerentur. Cumq; que apud exteras gentes solum uertere, & in exilium agi, pro supplicio minime dari soleret, quia nõ pœna exilium erat, sed supplicij diffugium, ne pœnas iure debitas luerent: solis Romanis pro maleficio exilij pœna fuit: quas postea leges Cornelius Sylla oppressa republica, quam in dominationem uertit, abrogauit: quippe inter grauia & acerba plurima, primus Romanorum sine populi iudicio ciues morte mulctauit. Athenienſibus uero Clisthenes exilij legẽ tulit primus, qui haud multo post sua lege damnatus, pœnas luit. Deinde exilio quindecennali, aut decennali nouarum rerum molitores mulctare, inualuit mos, quod genus ostracismon dixerunt, ab ostraco siue testula, p quam suffragia ferebant: qui mos talis erat, ut in testulis nomen audacis & perniciosi ciuis, cuius potentiam formidabant, comitijs inscriberent: & cuius plures erãt testæ in urnam coniectæ, is de concilij sententia ab aris focisq; proiectus, ut à ciuiũ arceret aspectu, quindecim aut decem annoꝝ exilio solum uertebat. Fuitq; constitutũ, ut ita damnati Argiuam exulatum irent, ubi bos erat æneus magnitudine uisenda: quare qui illic exulabant, seruare bouem dicebantur. Quæ comitia nisi supra sex millia ciuium concilio ad iudicij diem conuenirẽt, nulla atq; irrita erant. Ea quidem ostraca, non plebeiorum atq; ignobiliũ causa, sed ad retundendam nobilissimorũ potentiam cõmenti fuere, ut extores lare & patria, quasi in exilio cõseneſcerent. Quare Athenienses egregios clues & bene meritos sæpius ob uirtutẽ, ne qs amplius emineret, testula ablegarunt: siquidẽ præter Theseum, quem in Scyrum exegerunt, Solon lator legum, Aristides quo nemo iustior, & Themistocles, alijq; ob illorum magnitudinem, in exilium acti sunt: Milciadem uero mori coëgerũt. Id eñ optimo cuiq; Athenis usu ueniebat, ut in exiliũ ob eminentiã uirtutis pelleret. Syracusanis uero petalismus exilij genus fuit, quo efferentis se ciuis audaciam uirtutemq; cõprimerent. Hi enim non testula, sed in oleæ frondibus suspecti ciuis nomẽ inscribebãt: & cuius folia plura existerẽt, illius conspicuã magnitudinẽ quinquẽnali exilio mulctabãt. Fuitq; finis ostracismi in Hypbole ignobili & minimæ sortis uiro, q ultimus hoc exilij genere exterminatus fuit. Postea C. Gracchus incolumitati ciuiũ cõsulens, ne qd in eos grauius consuleretur, alia sacrata lege sanciuit, ut qui in magistratu & honore positus, ciuem absq; populi iudicio necasset, in eum populi animaduersio foret, quam legem sequuti principes, sempiterna constitutione sanxerunt. Insup statuerunt, ut citra senatus autoritatẽ, de nece Romani ciuis decernendi nulli facultas foret,

Seruilij lex.

Lex Catonis pro tergo ciuium.

Lex Sempronia & Porcia Lex 12. tabularum.

Triplex genꝰ exilio plectẽdi.

Cor. Sylla legũ Ro. euersor.

Exilij lex apud Athenienses.

ὀστρακισμός

Seruare bouem.

Ostraca ad quid excogitata.

Athenienſiũ in benemeritos condẽnationes.

Syracusani, πετάλισμός.

Finis ostracismi.

C. Gracchi lex.

Alia lex.

Lex de iis qui Ro. ciues nõ essent,

In eos uero qui Romani non sunt, ne impunè insultare liceret, pluribus legibus sanctionibusq; obuiam itum est: ut lege Iulia de ui, Cornelia de sicariis, & Aquilio plebiscito pœnis multifariam constitutis, quibus singulorum indignitatibus salubriter consultum fuit. Super seruis quoq;, ne in eos grauius æquo domini animaduerterent, pœnæ sunt

Dominorum in seruos potestas & aniaduersio.

constitutæ; siquidem nequam & contumax seruus, ut plaustri lignum cui affigitur temo, quæ furca dicta est, in collo ferat, et eo quasi iugo subact⁹, manibus post terga reuinctis, per ora omnium circunferatur, à singulis q furcifer appelletur, uelut uincti pedes & manus incedant: nonnunquã pauficape, qua ori manus admouere prohibentur, opus faciant: aut candenti lamina, uel literis frontem & ora inurantur, & uultus inscribatur: ut q neruo compedibus coerceantur, hac deformi nota, uelut insigni animaduersione affici solebant, ut ea ignominia affecti, maior illis uerecũdia esset ad facinus, pistrino quo que detrudi seruos & damnari mancipia infida, uel notis barbaricis inuri, ut ob improbitatẽ insignes forent. Tum post uerba & cruciatus, uinculis, nuditate, fame, siti & comedibus, numellis q catenis, neruis, pedicis, boĩs, & si crimen exposceret, cruce & lamina seruilem in modum affici, uetus peruulgata pœna fuit. Apud Persas uero consuetum erat, ut si seruus ære coemptus aufugisset à domino, uinct⁹ compedibus opus faceret: si autem sponte reuertisset, & fateretur admissum, flagellis cæderetur. Ipsis enim niam fuisse seruitutem, autores produnt: quippe cũ nulli manumittãtur apud Parthos, nullaq; mancipia, dempto seruitutis iugo, libera fiant. Contrà apud Indos & Taprobanę incolas, quibus nulla fuit seruitus, omnesq; una ingenuitate tenentur. Babyloniis Germanis noroſi serui & contumaces per crines trahebant, ut facinoris admissi pœnas darent. Germanis uerbere seruum afficere, aut uinclis coercere habetur nefas: apud quos laxior seruitus erat & libertinis penè par: quippe sibi acquirunt serui, & peculium habent. Prodi tum tamen est, Helotas à Spartanis bello subactos, cum rebellassent, ab Agide perpetua seruitute damnatos, ut dominis illos manumittere, aut extra Spartanos fines uenundare non liceret. Diogenes uero Cynicus Manen seruum cum aufugisset, non modò uerbere non affecit, sed liberum ire iussit, ac dimisit: turpe existimans Manen sine Diogene uiuere posse, non autem Diogenem sine Mane. Contrà Lycurgus apud Spartanos seruorum petulantiam tam seuerè cohibuit, ut facinorosos seruos dominis interficiendi ius daret. Deinde tam diuus Pius quàm sequuti principes super dominorum potestate in seruos, salubriter consuluerunt, ne dominis plus æquo sæuire liceret, ne ue iniusta imperia dominorum noxæ forent, ne ue domini seruos quotidianis uerberibus afficerent, sed loris cæderent. Quibus constitutionibus cauetur, ut in eum qui suum occidisset seruum, haud secus pœna diceretur, quàm qui alienum necasset. Diuus quoque Hadrianus seruos à dominis occidi uetuit, sed si quid deliquissent, prætoris iudicio pœna affici præcepit, ita ut Vmbriciam matronam, quòd in ancillas supra modum sæuiret, in quinquennium relegasse ferant: q magis è republica ducerent, permulcendo, tractãdoq; seruorum animos profieri q̃ uerbere. Et tam ab his qui mãcipio addicti aut ære coempti sunt, q̃ his qui manu emissi libertatem meruerunt, debita iura dominis patronisq; asseruerunt, ut patronorum iura in cliẽtes, hoc est libertos, sanctoribus constituit: nam iura patronatus post libertatem impensam seruo, dominus inconsulta esse uoluit, quæ ex certis causis patronus dominus ue amittebat: si quidem si liberum seruum ue optime meritum, dum famis periculum adiret, patronus non aluit, aut si inuitus libertatem dedit, lex Elię scentia & diuus Pius, ius patronatus patrono, & dominium domino ademit. Quod & Claudius Cæsar sanxit, ut ægra & affecta mancipia si exponerentur, ab omni famulatu & seruitio immunia forent. Item si ad iusiurandum liberti patronus adegit, ne nubat, ne ue uxorem ducat, eum ad ius patronatus lex pariter non admisit. Tametsi lege Iulia de maritandis ordinibus, hæc iuramenta postea inducta & remissa fuerint. fertur ꝓpterea Cato senior male audisse, tanq; asperior & durior, q ægra & affecta mancipia uelut bruta animalia, senio debilitata domo exigeret, & uictum negaret. Contrà uero aduersus male meritos, impuros & flagitiosos libertos, aut si delatorem summisissent, uel patroni nomen detulissent, seu manifesti criminis reos forent, patrono ius reuocandæ libertatis, & uniuersa promerita abrogandi lege donabat.

Furca. Furcifer. Pauficape. Nota fronti inusta.

Pistrinum,

Persarum serui,

Indis & Taprobanis nulli serui. Babyloniĩ. Germani.

Agis in Helotas,

Lycurgus,

In seruos quatenus sæuire liceat, est in 1. l. C. de emẽda. seruor. & in ti. Instit. De iis qui sui uel alieni iuris sunt.

Hæc Omphalius.

Diuus Pius.

Hadrianus,

Patronorum ius in cliẽtes.

Catonis in mancipia asperitas.

Patronus in libertum ingratum.

Quod ab Athenienſibus decretis edictiſq; cautũ erat, ut contumax ingratusq; libertus, ſub mancipio eſſe, & ſeruire cogeretur, quoniam liber eſſe neſciſſet, quod apoſtaſiũ nuncuparũt. Seruos uero libertate donatos, Lacedæmoniꝫ aphetas, & adeſpotas, atq; erithetas dixerunt. Maſſiliẽſibus libertus ter doli admiſſi reus aduerſus patronum, uelut mancipiũ ſeruire cogebat, per ſingulas uices libertate reſciſſa: ſi quam uero offenſam quarto admiſiſſet, domino imputabatur, & inultus ibat, quod toties deceptus patronus, quarto ſe ei credidiſſet. Claudius uero Cæſar libertinos qui ſe pro ciuibus agerent, publicauit: illos uero qui ingrati notarẽtur, reuocauit in ſeruitutẽ: qui etiam libertum, quod patrono delatorem ſummiſerat, ut de ſtatu faceret quæſtionem, ſeruituti addixit. Quod Neronẽ quoque imperante ſeruatum eſt, & frequenti ſenatu obtẽtum, de manumiſſis propter ingratitudinem in ſeruitutem reuocandis. Nerua Cæſar ſeruos à quibus dominos accuſatos repperit, uelut ingratos iuſſit occidi. Quod in ſeruo Artetiꝫ proſcripti, populus Romanus feciſſe proditur, quem uelut ingratum in ſeruitutem reddidit denuo, q; proſcripto domino, bona & liberos occupauit: ſicut Sylla de ſaxo deiecit ſeruum Sulpitiꝫ domini proditorem, ut ſibi gratificaretur. Diuus autem Seuerus cauit edicto, ne ſerui delatores dominorũ audiantur, ſed pœna mulctentur ſeueriori. Si uero leuiter offendiſſent, aut contumeliam conuiciumq; feciſſent, uel dicto minus audientes forent, ultra uigeſimum lapidem, in terram oram' ue Campaniæ relegandi, domini arbitriũ erat, uel ut ferrum traderent: tum ut amplexus hominum uitarent, & à foribus domini arcerentur: fuitq; aliquando in uſu, ut de ſeruis in dominos, nec quæſtio haberi, nec iudicium dari poſſet. quod Tacitus Cæſar cauit edicto, ut ne maieſtatis quidem cauſa contra dominorum capita ſerui admitterentur, aut per eos inquirerent magiſtratus. Nec ſolum ſerui in dominos, ſed nec patroni in clientes teſtimonium ualuit, quod à Romulo primum edita lege cautum. propterea Tiberius, ut contra Libonem per ſeruorum quæſtiones inquireret, fraudem legi feciſſe dicitur, quod illos emãcipari, & deinde per tormenta inquiri iuſſit, donec poſt temporũ curricula, Caius imperator ſeruis, ſi quid quererentur de dominis, paſſim accuſandi, & contra eos lege agendi facultatem dedit. Eſt tamen obſeruatum, ut ſi quẽ ex ſeruis dominus de ergaſtulo aut uinclis relaxaret, catenas à manibus pedibusq;, quibus uinctus fuerat, quandoq; incideret, ut uinclorũ pars in corpore maneret, quo argumento ſignabant ſeruum minus iuſte uinctum fuiſſe, neq; iuſtam ſeruitutem ſeruiſſe, nullumq; ius patroni domino competiſſe, illumq; priſtinæ libertati, ac ſi nunquam uinctus fuiſſet, reſtitutum. Et tametſi ſeruos profugos leges ſuſcipi uetarent inuitis dominis, tamen qui capti bello ad imperatorum regumq; ſtatuas confugiſſent uelut ad aſylum, nexu ſoluebantur & immunes erant: in eos enim manus iniectio non erat. Nanq; Epheſi templum Dianæ id iuris habuit, ut ad illud confugientes, mancipio ſoluerentur: quod Alexander ad ſtadium produxit: poſtea ab Auguſto ſublatum, ne propoſita impunitatis ſpes, facinoribus cauſam daret. Primum enim Cadmus dum Thebas conderet, aſylum aperuiſſe fertur, ad quod fugientes ſine diſcrimine ſerui aut liberi, ab omi pœna tuti erãt. Nõnulli à prognatis Herculis aſylum Athenis primo inſtitutũ ferunt, ad quod à patribus oppreſſis cõfugere fas erat. Poſt quod in Rhetæo litore fuit Aiacis aſylum, & in Sigæo Achillis: quorum exemplo Romulus & alij aſylũ aperuere, quò accedẽtes, impunitate donabantur. Apud Moloſſos, Samothraces, Crotoniatas & Meſſenios ac pleroſq;, ad deorum aras confugiſſe, pro aſylo habitũ eſt, uelut Ithacẽſibus Iouis Seruatoris ara. delictis eñ nõ uoluntarijs, refugiũ eſſe aras putauere. Athenienſibus Theſei ſepulchrum id iuris habuit, ut ſerui ad illud cõfugientes, nexu ſoluerẽtur. Et Spartæ Chalcicœcum Mineruæ templum, ad quod Pauſanias fugiẽs, obſtructo aditu, morte mulctat⁹ fuit: & aliud Calchicon, ad quod Agis confugit. Et in Tænaro Neptuni phanũ, ad quod Cleõbrotus, & in Calauria inſula in Aegæo etiã Neptuni templũ, ad quod Demoſthenes cũ aufugiſſet, ab omi uiolẽta incurſione Archiæ mãlit illæſus: atq; in Thracia Dianæ tẽplum inter Clitoriũ & Cynæthã; & in Aſpẽdo Páphyliæ, Tiberij ſtatuæ pro aſylo fuere, ſicut Dianæ Leucophrienæ oppreſſis perfugiũ inuiolabile fuit. Palladis quoq; templum uelut aſylum Lacedæmoniꝫ uenerãtur, in quo nocentes etiam capitis damnati, incolumes fiũt. Et in Aphrodiſio & Papho Veneris, apud

Edictũ apud Athenienſes in libertos ingratos.
Apoſtaſium.
Aphetæ.
Adeſpotę.
Eritheræ.
Maſſilienſes.
Clau. Cæſar.
Nero.
Nerua.
Sylla.
D. Seuerus.
Liberti qui leuiter peccaſſent.
Taciti Cæſaris edictum.
Tiberius.
Serui capti ad regum imperatorumq; ſtatuas confugientes.
Dianę Epheſiæ templum
Aſylum.
Iouis Seruatoris ara.
Theſei ſepulchrum.

Stratonicẽſes Iouis & Triuiæ tẽpla, Siculis Palyſci ara, in Peloponneſo Hermionæ phanũ ſacrũ Cereri & Proſerpinæ, in Epheſo Artemiſiũ, Pergami ædes Aeſculapĩ, in Græcia Calydoniæ Palladis templũ, tantæ dignatiõis fuere, ut capitalẽ fraudẽ auſi, aut pecunia iudicati, quí ad illa confugiſſent, noxa pecuniaq; exoluerentur. Apud Scythas qui ad Riphæos confugiſſent, tanquam ſancroſanctos, ſui iuris & arbitrĩ erãt: ſicut in Aegypto in Oſiridis aſylo iuxta *Saym: & in Conopo Herculis templo, ad quod ſerui confugientes, ſi initiati forent, opprimi aut ui cogi non poterant. Traditum q; memoriæ eſt, in Libya oppidum fuiſſe, ad quod ſiquis ſeruus lapidem importaſſet, liber & ſui potens erat: & Dulopolim in eadẽ id iuris habuiſſe, ut qui ſeruus ad eã aufugiſſet, omni nexu ſoluereturCinna uero ciuili manente bello, cũ per præconem edixiſſet, ut ſerui ad eũ confugientes uelut ad aſylum, liberi forent, illosq; ad pileum uocaſſet, magnas ſeruorum & perditiſſimorum manus coẽgiſſe fertur. Sed cum propter aſylorum impunitates, multa facinora admitterentur magna licẽtia, Tiberius Cæſar, ne impunita eſſent crimina, immunitates aſylorum abrogauit, & exoletum morem antiquauit: qui tamen Samiæ Iunoni & Aeſculapĩ delubro ius ueteris immunitatis ob religionẽ reſtituit. Neq; omittendum, ſeruis apud Romanos Statĩ, Dionyſĩ, necnon Stichi & Heræ frequens nomen fuiſſe: ſicut Athenis Dauus & Geta. cum enim Daci antea Daui dicerentur, ad Iſtri fontes bello ſubacti, Athenienſibus ſeruierũt, inde ſeruile nomen Daui & Getæ poſteris reliquerunt. apud Syros Dama, in Paphlagonia Tybius, apud Phryges Manes & Mida ſeruile nomen fuit. Lacedæmoniorum ſerui peculiari nomine Helotæ, Argiuoq; Gymnetæ, Cretenſium Epharmiotæ, Clarotæ & Mnotæ dicuntur: Theſſalorum Penęſtæ, Syracuſanorum Euſtatoni, Mariandynorum ſerui Doriphori, Sicyoniorum Coryphori appellati ſunt. Pelatæ uero & Thetes, liberorum quidem nomina fuere illoq;, qui coacti inopia, ſeruilia præſtabant, ſicut Gallicyrĩ in Creta, & Syracuſanis Arotæ & Callyrĩ. Præ cæteris autem Iones præcipuũ inter ſeruos habiti, & uelut inſignia mancipia nobilitati ſunt. Quare Callicratidis Lacedæmonĩ uerbum fuit, qui interrogatus, cuiuſmodi ſibi uiderentur Iones, facetiſſime reſpõdit, frugi ſeruos, liberos utiq; malos. Quod Ageſilaus de Aſiaticis iudicauit: & uulgo de Caligula proditum eſt, nec ſeruum meliorem, nec deteriorem dominum fuiſſe. Athenienſes uero Harmodĩ & Ariſtogitonis, qui Hippiam interfecerunt, uelut deuota nomina libertati, tanti fecerunt, ut legẽ ſanxerint, ne illa ſeruis indere liceret. Quo exemplo Domitianꝰ Metium Pompoſianum, q; nomina Magonis & Hannibalis ſeruis indidiſſet, ſupplicio affecit, tanquam clariſſimorum uirorum noĩa ſeruili contagio polluiſſet: præter quæ cõſtans obſeruatio Romanis fuit nimium diu ſeruata, ne ciuis Romanus quouis crimine obnoxius, relegaretur, donec haud magno interuallo id ſeruare deſiere. Primus enim L. Lamia Romanus ciuis, a Gabinio conſule relegatus fertur, & poſt eum plures legum iudiciorũq; pœnis affectis fuitq; animaduerſum, ciuilibus bellis captos, uelut hoſtes in prædam uerti & uenum ire non licuiſſe, ſemperq; leuius ſeruitium apud Romanos deditis quàm captis fuiſſe, Græcoſq; perraro ſeruitutem ſeruiſſe: quare illorum nullus mercatoribꝰ dabatur locus: ſicut Perſarum, qui nunquam Romæ ſeruiere, niſi ſub Alexandro Seuero imperatore, liceret mox, adhibito precio, ad ſuos redditi ſint. Ponticoſq; & Lydios ſeruos, aut Phrygios gregatim Romæ uenire, Thracibuſq; peculiare eſſe, ſale coempta mancipia habere, ſicut Lemnĩs uino mercari.

Cima,

Immunitas aſylorũ p Tiberiũ abrogata,

Seruorũ nomina,

Iones ſerui præcipui. Callicratidis faceta reſpõſio,

Romani ciues nõ relegati,

Leuius ſeruitium deditis quàm captis,

Sale & uino empta mancipia,

Qui ludi apud Romanos frequentes fuerint, qui apud exteros, quæve ſint nuces ocellatæ apud Tranquillum. Caput XXI.

Latrunculorũ ludus,

LVdus calculorũ ueteribus præcipuus fuiſſe traditur, qui & latrones dicti: hi eũ in duas diuiſi turmas erãt, colore diuerſi, quoꝝ alĩ milites, alĩ hoſtes: horum luſus erat, ut turmis inſtructis uelut q cõgredi acie parant, hinc inde ſub hoſtium imagine procederẽt: ac præſcripto fine, quoad quiſq; progredi debeat, ita cauere oportebat, ut dum hoſtẽ quiſq; inuadere nititur, alterius nõ pateat incurſibꝰ: qui etiam ex gemma fuere, uiris et mulieribus frequẽs, à melioribus & ſummis honoribus uel maxime cultus & celebratus, quem Palamedes inueniſſe proditur, ad comprimẽdas ociоſi exercitus ſeditiões. Poſt quos fuere tali eburnei ſex angulorũ æquali latitudine, teſſeræ

Tali. Teſſeræ.

uero quatuor: nanque erant figuræ ex omni latere quadratæ, quas Græci κύβους uocant. Sed tamẽ in iactu, tesseris utebantur tribus, talis uero quatuor: in quibus figuræ efficiæ uicem numeri habebant, sed quinarius numerus non erat in talis sicut in tesseris. Tali autem, astragali Græce dicti: & astragalizontes, talis ludentes. Geminum uero quadratum, hoc est, octo laterum, dixere Asphalum. Taxillorũ ludus ex octo punctis uel figuris constabat: inter quos unus Stesichori nomine, hoc est, octonarius, præcipuus erat. Qui qui dem turricula, seu quæ dicebatur orca uel fritillus, super patenti tabella punctis distincta iactabantur, ne lusoris manus iactum falleret, & non casu, sed fraude consisterent. Talorum uero canis damnosus, senio medius & anceps: siquidem modo lucra, nonnunquã damnum afferebat: is uero quaternarium numerum facit, chius uero ternarium: Venus aũt quæ summũ continet numerum, multum lucri affert, semperq; felici exitu ludum terminauit. Hæcẽ cani opposita, colias dicebatur, tricenariumq; absoluebat numerũ, Euripides uero quadragenarium. In talis quoq; legimus Vulturiũ & Herculẽ basilicũ, quæ an signa fuerint uel numeri, dubitat adhuc. In tesseris, Midas fortunatissimus erat. In taxillorũ iactu, ter sex summá Græcis aferũt uictoriã: tria uero, summum damnum. Qua quidem alea Porcius Cato lusisse fertur animi laxãdi causa, & Augustus effuse, Domitianus, & Claudius, qui etiam lusoriũ conscripsit opus. Inter reliquos Theodoricus Gothorum rex, cum in alea uinceret, fertur indulgentissimus fuisse, eaq; momẽta domesticos promerendis gratijs captare solitos, sicut cum Vespasianus in balneum transiret. Quibus quidem tesseris aptissima fuisse ligustra Plinius notauit. Fuit quoq; apud ueteres ludus pilæ & folliculi præcipuæ commendationis & magni studij, quo & Iulius Cæsar, & Octauius, & alij clari uiri illustresq;, exercendi corporis & animi uegetãdi causa, studiosissime lusere. Quo etiam Scæuola iurecõsultus, remisso à negocijs animo, lusisse proditur, nonnunq; tesseris aut calculis. Quod de Dionysio tyrãno traditur, ut pila & folliculo assidue luderet. Reliqui uero clarissimi duces, aut sapientiæ professores nõ improbandi, animum diuersis studijs iocisq; remisere: quippe Socrates dum animo uacaret, cum pueris minutis & facie liberali, iocari assuérat: & Scipio Aphricanus conchas mari legẽdo sæpe remisit curas. & Cato Censorius cum uerna & famulatu animum relaxauit, qui etiã quadie tulit repulsam, in conuiuio lusit: quod de Archia Tarentino proditur, ut cum pueris & seruitijs lusus agitaret. Heraclitus quoq; Ephesius cum à negocijs quiescceret, astragalis lusisse fertur. Et Attalus Asiæ rex hortum pro delicijs coluit, nonnunq; fundendis statuis ocium occupauit. Memoratur Alexander Seuerus imperator per dies festos perdicũ & catulorũ pugna se oblectasse, & Amasis Aegypti rex post feria morionem egisse, & magnus ille Agesilaus cum infante filio arundinem ascẽdisse. Neq; prætereundũ quod de Demetrio proditum est Polyorchete, qui post negocia bellicas machinas: & de Europo Macedoniæ rege, qui in ocio lucernas fabricauit. Parthorũ quoque reges cum ocium superaret, cuspides acuisse feruntur. Et Dionysius iunior curabelli solutus, plaustella, mensas & sedes mira arte cõpinxit. Attalus uero Philomator pro oblectamento habuit, elleborũ, aconitum & cicutam, uenenosasq; herbas plantare, ut fructum inde legeret. Sed tamen pila iuuenum lusus erat, frequens in Martio campo fieri solitus, exq; his altera paganica, trigonalis altera, in qua sinistræ usus præcipuus traditur. Nanq; illius impulsu magis q̃ dextræ ludus agebatur, cuius erat usus uel maxime in corporis motu & agilitate, ut sciret apte pilam iacere atq; excipere, modo incurrere, modo recurrere. Armis quoq; & equis, tum hasta, claua & pila, lucta, uenatione & cursu exerceri Romanam iuuẽtutem uetus consuetudo fuit, pariter sudem torquere, equum agitare, arma tractare, sicut iactu disci, cursu, saltu, iaculatione uel cæstu: q̃s ludos pentathlum dixere, & ludiones pentathlos seu quinquertiones. Eratq; senatusconsulto cautum, ut nisi his ludis pecuniam ludere liceret. Græcis uero octo fuere ludi, quibus iuuentus exercebatur impune: stadiũ, diaulum, dolichum, hopliten, Pygmen, pancratium, palen, & halma, hoc est, saltus. Præter quos fuit harpastũ, quod uolubili rotunditate in solo iactaẽ: qui ludus, Polluce autore, fiebat, ut iuuenes in geminas diuisi turmas, intra lineas seu metas cõsisterẽt. harpasto'q; posito in medio, qsq; cõtenderet, ut intra gyrũ alterius lineæ immitteretur: quod si contingeret, uictores erant: & discus, Fuit enim instar pilæ

κύβοι.

Astragali.

Asphalus.
Taxillorũ ludi.
Stesichorius.

Canis.
Senio.
Chius.
Venus.
Colias.
Euripides.
Vulturi⁹ Hercules.
Midas.

Ludi illustriũ & doctorum uirorũ post seria negocia.

Pilæ ludus.

Pila iuuenũ ludus.

Exercitia Ro. iuuentutis.

πένταθλος

Ludi quibus pecunia ludere licebat.

Græcæ iuuentutis ludi.

Harpastum.
Discus.

æneæ, quæ brachiorũ uiribus excepta, & in altum missa, exercebat corpora animosq́, ita ut quantum quisq́ uiribus præstaret, maximè eniteret. Nanq́ is fortior & præcipuo robore habebatur, qui illum ultra signatum iecisset scopum: sicut halteres: erant enim circuli figura non sphærica, sed dimidia longiore, in quibus digiti inseri possent, quos facilibus brachijs rotabãt: & nunc iactando, nunc rotando ludus committebatur. Fuit quoq́ petauri ludus admirationis præcipuæ, cum per circulos quispiam ueloci cursu transuolat, corpore ita librato, ut circulum non offendat: unde petauristæ ludiones dicti. Follis autem ludus remissior & ignauior habitus: eo enim senes imbelli ætate ludere solebãt. Horum autores Lydos fuisse ferunt, qui ut famem qua premebantur, facilius ferrent, inmisserijs hoc solatij inuenêre, ut ludo tempora transigerent. Apud Græcos frequens ludus erat sphæræ, qua qui uicisset, rex dicebatur & imperabat: uictus uero, asinus, & uictoris mandata exequebatur: cui sphæromachia nomen, quo in gymnasio iuuentus exerceri consuêrat. Spartanis palæstra, Atheniẽsibus præter palæstram, quam primi inuere, erat equester ludus, quẽ dixere apobaten, quo Phocionis filius sæpissime lusit & uictor fuit. Proditurq́ Germanorum mos peculiaris, ut cum omnia lusissent, nihilq́ pecuniarum supereſſet, in lusu extremo de libertate cõtenderent: uictus q́ in alea, seruitium pati, & addici uictori uelut mancipium patiebatur: apud quos frequens ludus erat, ut nudi iuuenes inter gladios & infestas frameas se inuicem iactitẽt, illasq́ saltu transiliãt illæsi. Græcis quoque iocus erat, cui nomen encotyle, quo uicti, uincentium genua manibus excipiẽtes sublimes deferunt. & alius, cindalismus apud plebem frequens, quem clauis exercebant. Nucibus uero, & par impar, uel coturnicum & gallinaceorũ certamine, quo ludo Antonius & Octauius lusisse & melioribus ominibus uictor abijsse fertur: aut turbine, uel micantibus digitis, nonnunquam ocellatis nucibus Romæ ephebi pueri ludere solitauere. Nummis quoq́ in sublime iactatis, caput uel nauim petere, ut quod tunc forte eueniret, & petitis responderet, id uictoriam daret: aut dormientibus oculos & ora pingere, frequens erat puerorũ lusus. Quæ quidem nuces loco aleæ fuerunt pueris nondum adultis, quibus in Saturnalibus ludere permissum, sicut iuuenibus alea reliquo anni tempore uetabatur. Parthorum uero pueris ludus erant aurei tali, qui bus certo anni tempore indulgere licebat. Sed quod modò est de ocellatis nucibus dictum, memini doctos uiros super nucibus ocellatis eiusmodi quæ essent, ancipitem diu cogitationẽ duxisse, uariaq́ in opinione uersari, & alios nuces auellanas, alios amygdalas putare, neq́ satis certam ferre sententiam super Tranquilli uerbis, quibus Augustum laxandi animi causa cũ pueris facie liberali ocellatis nucibus lusisse dicit: Quod uero nos sentimus, & probabilius putamus, id est eiusmodi, ut nuces ocellatas, nucleos, quos in Persicis pomis sitos inspicimus, dicamus esse, q́bus persæpe ludere nostrates pueros hodie uidemus: dictosq́ ocellatas, propter ocellos & foramina quibus muniuntur undiq́. Neq́ de amygdala & auellana uel oscilla, sicut error habet, sed de persicorum ossibus, quibus tunc ludebatur, & nunc frequens puerorum lusus est, intelligi conuenire, credimus exploratæ & non ambiguæ sententiæ fore.

Halteres.

Petaurici lud⁹ Petauristę

Follis ludus.

Sphæræ lud⁹

Sphæromachia.

Apobate.

Germanorũ mos.

Germanorũ ludus.

Encotyle.

κινδαλισμός

Nucibus Par impar.

Epheborum puerorũ ludi

Nuces in Saturnalibus.

Parthorum puerorum.

Nuces ocellatæ.

Tranquilli locus.

Quæ uota olim solennia fuere apud Romanos, & quæ apud exteros, quiue uota concipere, & quomodo soliti sint. Caput XXII.

QVi mos uetustus in uotis nuncupandis olim, quæq́ solennitas concipiendorũ fuisset, multi uarie executi sunt. In primis obseruatũ legimus, ut simul ac consuli aut imperatori, cui belli summa cõmissa erat, de euentu belli incerta spe fluctuanti, uotum uouere collibitum esset, si id inconsulto senatu, aut citra populi autoritatem faceret, de manubijs uel hostium spolijs, aut si non sufficerent, sua impensa exoluere teneretur. Vouebantur enim sæpius templa ædes ue deorum: ludi q́ue dijs aut statuæ, quibus numina placari, aut expiari crimina putabãt. Nonnunquam mulsi pocillum p magno munere dijs uotum inuenimus. In quo fuit seruatum, ut uelato capite, & ueste caput operta imperator, prætor aut consul uotum effundat, illudq́ conceptis uerbis suscipiat. Quos quidem ludos plerunq́ imperatores uouerunt ex anno in annum, ut scilicet totidem dierum ludi fierent, quot illi annis imperio præfuissent, Ideo Galenus Cæsar deuictis Syris in Asia, decẽnalia uota celebrauit. Theodosij

De belli euentu.

Ludi dijs aut statuę.

Is erat L. Papyri⁹ de quo supra cap. xi.

Velato capite Ludi ab imp. uoti.

us uicennalia & tricēnalia, ſicut denariæ cæremoniæ & tricenariæ: quarum ſacra aditu-
ris, decem aut triginta diebus obſeruātia præcipitur. Et centenariæ cœnæ à centenis ſe-
ſtertijs: & uaſa milliaria, aproſcꝫ milliarios à ponderibus dictos comperimus. Porticus
quoꝫ cētenarias & milliarias dicimus, à paſſuum longitudine dimenſas. Veſtes etiā co
tonaſcꝫ ex auro & gemmis, plerunꝫ numinibus uotas, & uoto perſoluto dicatas inueni
mus: quæ quidē uota pro imperij æternitate, nonnunq̄ pro ſalute ciuiū uerbis ſolēnibus
concipi ſolebant. In quo id ſeruatū eſt, ut niſi tertio die poſt calēdas Ianuarias, pro ſalute
principis uotum cōcipiatur, utꝫ ſolenne iuſiurandum nuncupationibus uotorum præ
ſtetur. Etiam pro itu & reditu, proꝫ incolumitate principis, iacere ſtipē ad lacum Cur
tij, aut ludorū celebritas, apud Romanos uotū fuiſſe cōpertum eſt. Quotieſcꝫ pro prin-
cipis incolumitate cōcipiebatur uotū, Tiberio imperante id ſeruatū eſt, ut in uotorum
nuncupatione, Neronē Druſumꝫ dijs cōmendarent. Quæ uero dictator, cōſul aut præ
tor uota ſuſcipiebat, nō aliter niſi uerbis conceptis, præeunte pontifice maximo, ne quid
præpoſtere dicatur, cōcipi poterant. Ex incerta quoꝫ pecunia, & quæ non extaret, uotū
concipi poſſe plerunꝫ animaduerſum eſt: ſi tamen ſemel uotū emiſſum foret, illud de-
nuo irritū facere non licebat. Quod ſi incerta pecunia fuiſſet, pro qua uotum conciperet,
eaꝫ bellō uſui non eſſet, illam reponi, nec cum alia miſceri oportebat: quod niſi factum
eſſet, uotum non rite emiſſum, nec religione uouentem exoluí putarunt. Quod ſi uer ſa-
crum in magnis reipublicæ calibus uotū uouendū foret, illa infixa religio animis fuit, ut
niſi ex autoritate collegij pontificū uotū fieret, nō uotū, ſed incōſulta pollicitatio cenſe-
ret. Hoc em̄ anteq̄ emitteretur, patribus renunciari, & populi iuſſu ac conſulto ſenatus,
arbitratuꝫ pontificū fieri debebat: aliter rite factū conceptum'ue eſſe minus cenſuere:
illudꝫ à prætore uel conſule, aut pontifice maximo, emitti perperam. In hoc em̄ uoto,
quicquid ex ſuibus, ouibus & agnis inter calendas Martias & Idus Maias, apud quenꝫ
natum editum'ue fuiſſet, uoto contineri dixerunt, pueros quoꝫ & puellas, qui inter hæc
tempora editi fuiſſent, haud dubie uoto comprehendi: ſed quia immolare eos turpe du
cerent, hoc piaculari ſacro expiarūt, ut adultos uelarent, uelatoſcꝫ extra fines exigerent,
qui uernæ dicti ſunt, quo piaculo li
beri religione putabant. Cuius in-
ſtar Metapontinos uotum uouiſſe ferunt: nam uoti cōpotes, aureā æſtatem Apollini de-
uouerunt, quod eſſe arbitramur, huberrimum & quæſtuoſiſſimum annum deo & numi
nibus cōſecrari. Fuit animaduerſum, uer ſacrum antea uotum, & poſt temporum inter-
ualla perſolutum, religione uouentem, & populum exoluiſſe, riteꝫ exolutum uideri.
Præter quæ, hecatombas uouere Græcis & Romanis antiqui moris fuit olim, cùm pe-
ſtilenti contagio & graui morbo laborarent: quod à Laconibus primum inuentum fuiſ
ſe dicunt. Cuius uoti obſeruatio talis erat, ut cētum aræ uno in loco aggeſto ceſpite, fie-
rent: in eiſcꝫ centum boues, centum oues, centumꝫ ſues uno tēpore immolarent: Si ue-
ro imperatorum uotum eſſet, centum leones, centumꝫ aquilę unà mactarentur. Fuitꝫ
conſtitutum, ut cum hecatombæ uel publica uota ſoluebātur, populi luctus & mœror
deſineret. Nanque in luctu uouere, eſt mali auſpicij & deteſtabilis. Eſt quoque me-
moriæ proditum, non dijs tantum, ſed & uentis uelut ſancto numini uota perſoluta:
quippe Auguſtus circio, ne Galliam rapide infeſtaret, uotum exoluit, & ſacrum fecit:
cuius tanta plerūꝫ uis erat, ut tecta auferret. Calabri Iapygi, Apuli uento *Apulo, Athe
næ ſcironi, Pamphylij Gagneo, ne incolas tabe afficerent, ne'ue aruā depopularenē. Præ
cipue Thurij magno affecti beneficio, boreæ uti deo uota perſoluerunt, ꝙ Dionyſii claſ
ſem, quam ad eorum excidium parauerat, uehementior coortus, funditus euertiſſet: ſic-
ut Xerxe in Græciā innumerabiles copias ducente, Delphicum reſpondiſſe Græcis ora
culum ferunt, ut uentos precarentur ſibi auxilio adeſſe: qui ara uentis extructa, illos pro
picios habuerūt, tota ferè hoſtium claſſe demerſa. In agro quoꝫ Sicyonio uentis extru
ctam aram legimus: cui quotannis noctem unam uota effundunt, ut lenita uis uenti deſi-
neret, cùm turbine uentorum, uillæ, arbuſta, fruges paſſim deuaſtarentur. Et apud Me-
thonem Palladi Anemotidi templum dicatum eſt, ne uiolentiores perflantes loca deua-
ſtarent, Ponti uero & Perſarum regum uouendi modus erat, ut in excelſis iugis & ſum

Cęremonię denarię, tricenariæ &c.
Cœnæ centenariæ.
Porticus centenariæ.
Vota pro quibus concipiebantur.
Pro principe
Vota quæ dictator, cōſul, aut prętor ſuſcipiebat.
Ex incerta pecunia.
Vota ex autoritate collegij pontificum.
Verne.
Metapontini
Hecatombas uouere, & quando & ꝙd genus ſacrificij.
Vento uota perſoluta.
*Atabulo.
Thurij.
Aræ uentis extructę.
Pallas Ἀνεμῶτις.

iurisconſultus eos ſeruos, qui neq̄ empti, neq̄ aliunde acquiſiti, ſed domi & ex ancillis noſtris nati ſunt, uernas appellat, l. ſeruis urbanis. §. Si alij uern. ff. de lega. 3. & l. cū ſuper uernis. Cod. de rei uend.

Regum Pōti & Persarum uouēdi modᵒ.

mo uertice montium pyram constṙuant, alteramq; desuper breuiorem: ipsiq; ad pyrā ligna rex inferat primus, louiq; Militari lac & mel inspergat: & postq̄ uinū, mel & odo res infuderit, uelut propiciato deo, uota enunciet: pulmentoq; præparato, quod astan tibus datur, pyræ ignem inferat, quo incendio æstuante aëre, uix illuc accedere permit

Græcorū mos uouendi.

titur. Græcis uero frequens usus erat, ut statuas longo æuo duraturas dijs uouerent: qp pe Nicanore ægrotante, Aristoteles uota fecit pro incolumitate, statuas se, Ioui Seruato tori unam, alteram Iunoni Sospitæ dicaturum: qui loti, & pura ueste amicti, in superio

Atheniēsium uota.

re domus thalamo plerunq; uota effundunt, & dijs supplicant. Athenienses uero, cum in aureis & argenteis uasibus dijs propinassent, & pæana cecinissent, tunc demū sanctissi

Sacra ex quibus in uotis concipiendis.

mis cæremonijs cælum suspicientes, uota nuncupabant. Ea autem ex primigenijs agnis, nonnunquam ex bobus qui iugum non subijssent, frequentia fuere. In quo fuit seruatū,

Parthorū reges & magi.

ut ramus ex sacra olea alba lana coronatus, in emissione uotorum adhiberetur: sicut Par thorum reges & magi, qui nyctegretum quæ nyctilopa dicitur, herbam coloris hysgi nei ut spinæ folia, adhibebant, magnis sæpe laudibus celebratam: qua non adhibita, nul lum uotum rite concipi arbitrati sunt: qui cum deos euocabant, marmaritidem herbā,

Aegyptij, Mysi.

quæ in desertis petris & saxis præruptissimis nascitur, admiscebāt. Apud Aegyptios ue

Solēnia uota.

ro, pro pueris morbo affectis uota concipiebant, ut si deus uoto adesset, defectū capillū dijs dedicarent. Mysis nisi immolato prius equo & litato, extisq; depastis, uota concipere non licuit. Inter solennia autem uota fuisse traditur, quoties exercitus duces de spo lijs hostium Vulcano uotum fecissent: id enim soluebatur, ut fusis fugatisq; hostibus, scu ta, gladios & arma, spoliaq;, nonnunq̄ bellorū machinas, currusq; & inutiles naues, uno in loco aggerant, pyraq; extructa, circunstante populo & frequentissimo exercitu, uelut disposita acie, dux more patrio discinctus, Vulcano, Marti & Palladi incēdat: ipseq; dux indutus purpuram, primus ardentem facem sumere, ambasq; manus in cælum tendere, deinde in pyram summittere debeat, toto circum exercitu exultante, & percussis armis plaudente: pyraq; & armis exustis, sacra & rem diuinam faciant, tametsi arma militaria non exuri, sed belli more cremari solita legamus. Apud Hermunduros, inter solennia

Hermūduri.

uota, belli duces sacrare diuersam aciem, illamq; Marti & Mercurio deuouere consue uerūt: q̄ uoto, eq, uiri, spolia & machinæ, & cūcta bello quæsita, occisioni dant. Artaxer

Artaxerxes. Berenice.

xes p uxoris salute, Terræ uotū faciens, se illā attacta humo solēni prece adoratuꝝ pmi sit: et Berenice, ut deo uota solueret, nudo pede et abraso capillo Hierosolymis ante tri

Decimā præde partē dijs uouebant.

bunal supplicauit. Nōnunq̄ frequēs apud ueteres uotū fuit, ut decima p̄dæ & spolioꝝ, quicquid ex hostibus captum fuisset, Ioui & dijs deuouerēt: quare Iupiter prædator nun

Iupiter prædator.

cupatus: sicut Camillus, captis Veijs, uotum uouisse dicitur. Id em̄ soluebatur, ut prędæ

Galli.

parte diuendita, donū dijs & numinibus dicarent. Qui mos Gallorum fuit, ut belli iure quæsita, plerunq; uero partē Marti deuouerent. in quo id erat constitutū, ut diuina ope implorata, is plus spei ferret, & ppicios facilius haberet deos, qui maiorē prædæ partē dijs deuouissēt. Qua tempestate Crotoniatæ aduersus Locrēses, graues testatasq; inimi citias habebant, bello dimicaturi, cum decimam prædæ Apollini uouissent, Locrēses ut uoto uincerēt, nonā deuouēre: & cum Galli Aristonico duce cōtra Romanos militarēt, deq; hostiū præda aureum torquē Marti promisissent: Flaminius, ut uoto uinceret, de torquibus Gallorꝝ Marti trophæū posuit. Aratus uero Sicyonius cum CCCCCC. ho minū capita, ne ab aduersarijs uoto uinceretur, se deo immolaturꝝ uouisset, nō compos, exoluere uotū Thessalico dolo recusauit. Fuitq; uouentiū mos, ut qui compotes uoti fu issent, quo potiora sumerēt, ueteribus persolutis, nouis se obligarent uotis: utq; pater q solus autorandi potestatē habet, uotum filij nomine concipere, ipsumq; numinibus ob

Decima fructuū Herculi.

ligare possit. Decimam quoq; fructuum Herculi passim uoueri, uotumq; effundi sole re Romæ, in usu comperimus, quod auspicatissimum duxerunt & fortunatissimū. Qua de causa Lucullū peritū Romani moris & iuris, q decimam Herculi uouisset, uotumq;

Consulū post initum magistratū uota in Capitolio.

persoluisset, maximis auctū opibus fortunis q æstimarunt. Illud utiq; uerꝝ est, consules designatos ipso die initi magistratus, in bellum profecturos, concionē ad populū habe re, Capitoliū adire, ibiq; sacrificio perfecto, uota effundere solere: tūc suscepto emissoq;

Rei uoti & damnati.

uoto, cum se numinibus obligarent, rei uoti appellati: cum autē uoti compotes, promis-

Calamitosorũ & iniuria affectorũ uota & imprecationes.

Cretenſiũ imprecationes.

Carondas.

Spartanorũ ἱπποβοσία.

Opi uoti concipiẽdi ratio.
Agricolæ.
Equites.
Nautę.
Qui laboribꝰ anguntur.
Fures.
Iuuenes.
Paſtores.
Viatores.
Paſtores Aphrorum.
Dĳs manibꝰ & Diti.

Cæremoniæ in uotis cõcipiendis.

Deuoti à duce exercitus.

Hominẽ deuotum occidere impune licebat.

Galli.

Græci.
Locrenſes.
Ametridis uotum.

Idomeneus.

Hãmonis re-

ſa exoluiſſent, damnati uoti dicti ſunt. Quoties grauia & acerba ac miſera & intoleranda quiſpiam pateretur indigne, uoti & imprecationis genus maximum erat, ut poſitis humi genibus, ambas palmas crebris ictibus ſolo incuteret, aut torrem ignitum ianuæ apponeret, illi'q; obuianti delibatis ſacris, madente lachrymis ſinu, deos ſuperos atque inferos, cælum noctemq; conteſtans, necem, exilium, diraſq; calamitates, furiali carmine imprecetur: & ſæua quædam numina aduocans, illum cũ omni ſtirpe & gente, caput, domũ, fortunas deuouere, & prætereuntem execrari debeat: quæ imprecatio dici nõ poteſt, q̃ miri & efficacis ſtudĳ ſit ad uim diuinitatis cõmouẽdam. Quibus diris Atteiũ tribunũ plebis execratũ M. Craſſum ad bellũ Parthicũ prodeũtẽ, magno poſt exitio ſequuto. Cretenſibus uero acerbiſſima cenſetur imprecatio, omnibus uotis expetere, ut hi quos deuouemus, mala conſuetudine delectent: qua imprecatione nulla eſt efficacior ad excidiũ properandũ: tanquam qui in abuſum ſemel lapſus fuiſſet, amplius emẽdare facinus & ad frugales mores reuerti nequiret. Ideo Carondas graues pœnas ſanxiſſe fertur, ac omni ſupplicio dignos putaſſe illos, qui cum malis aſſueſcerẽt. Apud Spartanos inter ſæuiſſimas execrationes fuit ἱπποβοσία, quam caballationem recentiores uocant, id eſt, equorum enutritio, eò q̃ magno ſtaret impendio, & homines ſuaui captu ad perniciem duceret. Nam morbus alendi equos, non pauperes, ut aiunt, ſed arua frumentifera ſectatur. Extatq; in ueteribus monumentis, quod qui Opi deæ, quæ terra dicta eſt, uotum concipiunt, ſedentes uotum effundere, in'q; concipiendo terram tangere debeant. Vtq; pro boum incolumitate agricolæ Syluano uota perſoluant, farris, adorei, lardi, ac pulpæ & uini: pro equis Hipponæ. Caſtori & Polluci nautæ, & qui naufragium timẽt. Qui uero laboribus anguntur, Tutano: fures Lauernæ, iuuenes Horæ: ſicut paſtores Pa-
li deo pro pecoribus: & qui uiam profecturi ſunt, Herculi ſupplicãt. Syluano quoq; in ſingula boum capita, adoreo, lardo, & uini ſextario, ſubtaxata menſura, uotum fit. Fe-
runt paſtoritios Aphros inter uota, & primitiarũ loco, aurem pecudis præcidere, illamq; ceruice aduerſa ſupra domum abĳcere: pro noctibus uero ſerta, unguẽta & coronas Ve-
neri aut Cupidini dona ferre. Cumq; dĳs manibus & Diti concipitur uotum, quæ deuotio potius dicta eſt, ouibus tribus atris Telluri Iouiq; ſacrum fit: in quorum precatiõe qui rem diuinam facit, cum Tellurem inuocat, manibus terram tangit: cum uero Iouem, ſublatis in cælum manibꝰ precationem peragit. Cum autem uotum effunditur, manus pectori admouere præcipitur: aliter uotũ non rite concipi, ſed polluí ſacra inexpiabili religione putarunt. Animaduerſum tamen eſt, pontificum decreto caueri, ut ſi ab exercitus duce, dĳs manibus quiſpiam deuotus & conſecratus foret, neq; is in acie cecidiſſet, ut Diti ſatisfiat, ſignum ſeptem pedes altum in terram defodi oportere: ubiq; ſignum effoſſum fuiſſet, illic hoſtias immolari non licere. Et tametſi res deo deuotas nemo ſibi aſciſcere queat, hominem tamẽ deo deuotum, aut dĳs conſecratũ occidere permitti impune, eamq; cædem capitali noxæ non haberi, tanq̃ illius anima non ad nos, ſed ad deos pertineat. Illud quoq; inter autores conuenit, fuiſſe apud Gallos inter conſceleratas pre-
ces & nefaria uota, quæ nec more, nec iure concipiũtur, frequẽti in uſu, ut in magnis diſ-
criminibus & extremis caſibus, homines ſe dĳs immolaturos, Romanis ferro ſe digladiaturos, aut pro alterius ſalute ſe & caput ſuum deuoturos, nonnunquam in ſcenam ſe prodituros & hiſtrionicã ſaltaturos: apud Græcos decimũ quenq; Apollini Delphico dicatos: Locrenſibus, uirgines ſe proſtituturos: apud alios, deſectum crinem dĳs oblaturos: & apud Perſas, uiuos homines defoſſuros uouerent. Quare Ametris Xerxis uxor, ut gratiam dĳs referret, q̃ in uita diu proceſſerat, quatuordecim illuſtrium Perſarum liberos, ſub terrã uiuos defodiſſe, & uotum perſoluiſſe dicitur, tanquam his uotis & diris imprecationibꝰ dĳ immortales & cæleſtia numina placent. Ipſis em̃ defodere uiuẽtes, uulgato in uſu fuit. Idomeneus uero Cretenſium rex, cùm naufragus ex uoto conſcelerato filiũ ſibi obuiam factum immolare dĳs uellet, illumq; perditum iret, à Cretenſibus pulſus & patria eiectus fuit. Pauſanias autẽ Lacedæmonioꝝ dux, ad Platæas uictor cõtra Mardonium, cum de manubĳs tripodem auream Delphis uotũ ſoluiſſet, ſuum'q; nomẽ inſcriberet, Lacedæmonĳ pertæſi inſolentiam, epigramma induxerunt, & ciuitatum nomina inſcripſerunt. Neq; prætermittam reſponſum Hammonis Athenienſibus datum, lo-

ſpõſum de Lacedęmoniorũ frugalibꝰ ſacris,

ui magis cordi eſſe, uota Lacedæmoniorũ tenuia, & modicas oblationes, pias & caſtas, quàm immodica & opulenta Athenienſium: atq; opimis hoſtijs & uictimis illorum ſeculo, q̃ hecatombis & multo ſanguine aſſiduè aras cumulari.

Conſueuiſſe Romanos illorum bona, quos maximis criminibus damnârant, publicare: & quæ porticus Romæ inſignes fuerint. Caput XXIII.

Bona ſupplicio affectorũ publicata.

Tarquinius,

C. Caſſius,

M. Manlius Capitolinus.

ADuerti ſæpe animum, cõſueuiſſe Romanos, quos pro criminibus oppidò grauibus ſupplicio affecerant, illorum bona propter criminis deteſtandũ facinus, publicare: illaq; deſtinare publicis uſibus, ita ut domini ſupplicium bonorũ publicatio ſequeretur. Sic Tarquinio rege eiecto, ager qui Tarquiniorum quondam fuerat, Marti dicatus, campus Martius dictus eſt: ſic Caſſij domus, cui ob affectati regni crimen dies perduellionis dicta fuit, euerſa & demolita, area ante Telluris ædem facta eſt. Domus præterea Marci Manlij Capitolini, quæ quondam in arce fuerat, qui ſuſpicione regni pœnas dedit, de ſaxo deiectus, ædes atque officina monetæ fuit: in qua æde lintei libri, in quibus erant fata Romanorum, ſeruabantur, nam Sibyllini Iouis & Apollinis templo in palatio ſeruari certum eſt. Inde ſenatus decreto iuſſuq; populi, ne quis arcem incoleret, ne'ue Manliæ gentis homo, Marci prænomen ferret, cautum fuit: ut æterna memoria dedecoris, generi & nomini ſuo inuſta foret. Et cum

Macellus,

Macellũ nouum.

Macellũ antiquum.

Macellus quidam nequam & criminoſus, qui in ganeo & luſtris uitam egerat, propter latrocinia ſordesq; uitæ, capitali ſupplicio pœnas dediſſet, bonis publicatis, in ipſius domo ab Aemylio & Fuluio cenſoribus macellum, ubi obſonia uenderentur, locum exſtructum ferunt: tametſi forum olitorium Romæ antiquum macellum fuiſſe tradant.

Sp. Melius.

Aequimelium.

Vitrubiꝰ Vaccus.

Vacci prata.

M. Flaccus.

Porticus Catuli.

Sp. quoque Melij domus, quòd turpiter regnum appetere conatus eſſet, poſtquam capitis accerſitus, pœnas dedit, patrimonio publicato, Aequimelium dicta eſt. Meminimus quoq; Vitrubij Vacci, cuius in palatio domus, ob illius facinoris pœnam, publicata & euerſa, Vacci prata loco nomen dedit. Nec minus M. Flacci turbulenti ciuis, qui cum C. Graccho ſeditionem molitus fuit, cuius domum Quintus Catulus de manubijs Cimbricis porticum fecit, quæ Catuli appellatur: ut tantorum criminum facinora nomẽ deberet, ſupplicijq; inſignis memoria foret ſempiterna. Quibus exemplis Sylla dictator

Lex de bonis proſcriptorũ publicandis,

& mox Caius Cæſar, de bonis proſcriptorum publicãdis pernicioſas leges tulere, quæ Iulia & Cornelia dictæ, unde tot ſectiones & omnis generis ſectores emerſerunt. In quam porticum Ciceronis domus indigno facinore euerſa, iuſſu Clodij mutata fertur.

Porticus complures Romę

Pompeij,

Octauię,

Philippi.

Porticus duplex ad circũ flami.

Cn. Octauij,

Metelli,

Quirini,

Lucij,

Caij,

Liuię,

Octauiæ,

Claudiæ,

Auguſti,

Sed meminiſſe oportet, præter hanc Quinti Catuli, plures Romæ porticus inſigni nomine fuiſſe: nam Pompeij porticꝰ ante ipſius curiam fuit: & altera Octauiæ iuxta ædem Iunonis, in qua ſigna militaria olim à Dalmatis Domitio adempta, mox ab Auguſto reſtituta, diu manſere: & Philippi porticus, Herculis imagine, & Helena Zeuxidis manu celebrata: Porticum quoque duplicem ad circum Flaminium, ab opere Corinthiam, à Cneo Octauio, qui de Perſeo nauale triumphum egit, magnifice inſtructam legimus atque munitam: & Metelli iuxta ædem Statoris Iouis, per quas matronæ uectari & ſpatiari ſolebant. Fuit præterea porticus Quirini, antiquo opere uiſenda, & Lucij & Caij: atque alia Liuiæ & Octauiæ ab Auguſto quondam, ſed alienis nominibus conſtructæ. In qua ampla prætoria fuiſſe memorãt, quibus ab Auguſto demolitis: porticus ſub nomine Liuiæ nõ minoris cultus maieſtatiſq; ſuffecta eſt. Et porticus Claudiæ, ubi amabulationes ſubdiales miro ingenio elaboratæ fuerũt. Celebrat quoq; porticus Auguſti in palatio cum bibliotheca Græca Latinaq;, Numidico marmore per ſuam ſymmetriã extructa. In qua Belidum imagines quinquaginta, quæ maritos necauerũt, ſitæ erant: et

Vipſanæ porticus.

Athe. porticꝰ Pœcile.

Pyſianactia.

Pœcile in Elide.

Heptaphonõ.

Vipſana, & ſeptorum marmore, & imaginibus, tum laureis & magnificis operibus excultæ. Athenis uero porticus Pœcile, & altera uaria, ubi Mercurius æneus erat, celebratiſſimæ picturæ uarietate, miris laudibꝰ ferũtur, ubi pugna Marathonia depicta & alia Pyſianactia, & Pœcile in Elide, quam echum uocabant. fertur q̃ de Olympiæ porticu, quam hetaphonon uocitant, diuerſa ſtructuræ facie, mirum: ut uox conclamata per ſeptem orbes ruptis ſpatijs, eandẽ multiplicato ſono referat: ſicut in Cyzico turres ſo-

septem, acceptas uoces numeroso percussu multiplicant. Inter quas angiportus patritia nō in postremis fuit, iuxta ædem Dianæ, ad quam ingredi uiros religio non finit. Extra quoque portam Trigeminam, unam porticum, & alteram ad portam Fontinalem iuxta Martis aram, ab ædilibus curulibus ex mulctatitia pecunia constructas, & Seueri porticum postea additam fuisse, à multis prodita memoria est. Sed quia de Pœcile porticu loquor, sciendum est, in hac Stoicos philosophari, sicut Peripateticos in Lycio. Quare Zenō, ꝙ in porticu docebat, quæ Græce στοὰ dicitur, autor Stoicæ sectę perhibetur. Epicurus uero scholam & conuentus in hortis habuit, ubi philosophabatur.

Angiportus patritia.
Extra portā trigeminam.
Ad portā Fōtinalem.
Seueri porticus.
Lycium.

Quàm multiplex annus apud diuersas gentes fuerit, & qui annus Romanis, quódue principium anni sit. Caput XXIIII.

DE multiplici anno apud pleraſq; gentes animaduertimus dispares differētias, & multiformes species fuisse: aliosq; alia obseruatione annū metiri, ita ut suo quenq; ingenio, & prout cuiq; commodū fuit, annum dimensos inueniamus. Persis nō obscura nec incelebri ratione, trecētis sexagintaquinq; diebus annus præfinitur. Ex Græcis pleriq;, singulis quatuor mensibus annum statuêre: nōnulli ad solis cursum terminarunt, quare lycabas dicebatur. Quidam ex barbaris, trium mensium effecerunt. Arcades interdum uno, nonnunquam tribus mensibus annum metiti sunt: ita ut quadripartitis temporibus, diuiso solis cursu, per singula tempora annum efficerent. Alij æstate unum, alterum hyeme commenti fuere: plures à tribus tēporibus, æstate, hyeme & uere, quatuor mensium annum statuere. Aegyptij non una facie, sed multiplici sorte uariarunt, ut quandoq; trium, sæpius quatuor mensium annū efficerent: plunq; mensis spatio ad cursum lunæ metiebantur. Fuere qui crederent, Cares & Acarnanes aliquando sex mensium, frequentius menstruum annum fecisse. Indos quoque diligenti dimensione plena annorū spatia seruasse: menses uero in quinosdenos dies, præter alios, definisse. Sed post omnes, uariatis temporibus, Aegyptios uerum annum reperisse, atq; obseruata ratione astrorum, ad solis cursum diuisisse satis cōstat, duodecim mensib⁹ anno assignatis, quos CCC. dierum numero singulos terminarūt: quē propter motus conuertentes & uicissitudines ante inuentas literas, ita effinxere, ut draco curuus in se flexus, suā caudā morderet: quæ descriptio, ꝙ uolubili orbe circumagitur, annum designauit. Dixereq; annū lunarem dierū XXX. alij CCCLIIII. effecere, annumq; Iouj menses uero Iunoni dicarūt. Fertur Solon ita metitus fuisse annum, ut ad Lunæ cursum modo antecedētis solem, modo subsequentis, dimensio anni fieret: quod Indos facere inuenimus, ut ad lunæ meatus, cum se in cornua curuabat, tēpora notarent. Solarem uero qui ex XII. mensibus cōstat, CCCLX. dierum effecere. Thebani uero sacerdotes ex solis cursu annum dimetiētes, *duodecim *tricenorum dierꝝ, quinos adiecere, qui uertentem annum efficerent. Sunt qui tradant Thaletem Milesium in CCCLXV. dies annum diuisisse, primumq; ueram dimensionem commentum fuisse. Oīmibus aūt sideribus in suum recurrentibus orbem, ita ut post oīum siderum contorsionē, ad eundum locum, unde digressa fuerunt, regressio fieret: cum multa annorū interceſſerint millia, magnū annū thematici uolunt: idq; Arabes in primis opinati sunt. Nōnulli nisi post xv. annorꝝ millia conuersionē maioris anni fieri iudicarūt. Alij xxxvi. annorꝝ millibus, pleriq; ex singulis tribus millibus: multi, mille CCCC. & LX. annorꝝ circuitu terminari dixerunt, quū luna & sol aliaq; sidera, post multa secula & ætates, suis locis & originibus restituta forēt, quem mundanū annū nuncupāt. Galli autē post trigesimū annū seculū fieri putant. In Italia apud Lauinios tredecim mensiū spatio, hoc est, ccclxxiiij. diebus annus claudebat. Romulus decē mensium curriculo definiuit annum, Martiumq; principium fecit, quintumq; ab eo Quintilē, & reliquos deinceps nūcupauit. Numa uero Pompilius aliquanto morosius uestigans, primus ad solis cursum, post Aegyptios in duodecim menses annum dimēsus fuit, Ianuario & Februario adiectis: Ianuarioq; initiū dedit, tunc uerè annō habens, pfecto cursu zodiaci, per singulas stationes celeri meatu ad nos reuerti incipit. Quem quia tricenis diebus per singulos menses luna non perficit, ita dispensauit in

Arcades.
Alij.
Aegyptij.
Cares.
Acarnanes.
Indi.
Aegyptij uerū annū inuenerunt.
Anni symbolum.
Annus Lunaris.
Solonis anni dimensio.
Annꝰ solaris.
Thebani sacerdotes.
Thales Milesius.
Annꝰ magnꝰ
Arabes.
Alij.
Annus mundanus.
Galli.
Lauinij.
Romulus.
Vide Alc. in l. Cū bisextꝰ. ff. de uer. sig.
Numa Pōpilius.
Intercalatio.

Græcorũ intercalatio.

tercalandos dies,ut uigesimo anno ad metam eandem solis, unde orsi essent,plenis anno rum spatijs dies congruerent:quod erat apud Græcos aliter institutum: nam ita intercalabant,ut tertio quoq; anno mensem intercalarem adjcerent. Aegyptij uero tricenis diebus,quibus annus claudebatur,quinos dies singulis annis pro intercalari adiecere:sic

Augustus,

piusq; in describẽdo intercalari uariatum fuit,donec diuus Augustus intercalario mense sublato,ita annum designauit,ut quarto quoque anno absoluto, non autem incipiente,ut Cæsar dijudicarat,unus intercalaretur dies,ut ad solis cursum dimensio anni congrueret. Hebræi ab æquinoctio uerno,Græci à solstitio, Aegyptij ab autumno initium fecere anni:quibus September erat principium,cui Hermen dixere nomen:ex quibus alij primum mensem totius anni Their nũcupant:alij,ut Achæi & plerique,circa or-

Anni principium,

tum uergiliarum,uelut anni principio, magistratus & honores ineunt. Actoli post autumnale æquinoctium comitia faciunt. Druides à sexta quaque luna augurantur anni initium.Eratq; annus naturalis, qui duodecim spatio mensium claudebatur, & ciuilis uariarum gentium opinione definitus:nam & trieteris duorum spatio annorum consta-

Annº natura lis & ciuilis. Trieteris, Olympias. Eudoxi annº.

bat,tertio incipiente:olympias ex quatuor,quinto redeunte.Eudoxi annus,octo ex nostris cõtinet.Is enim ad ueram anni cognitionem proxime accessit: deinde Hipparchº, postea Ptolemæus,demum Cæsar. Chaldaicus, duodecim: Methonicus, undeuiginti: Saturni,triginta annorum fuit: Iouis,duodecim:Martis,duorũ. Alij septimũ quenq; ob seruarunt annum, propterea q; ætatis hominis signum imprimeret. Nonnulli per ætates annos distinxere, ita ut singulis ætatibus triginta annorum spatium darẽt:iraq; pro

Anni p ætates distincti.

gentiũ arbitrio,proq; uoluntate,nonnunq; iudicio imperitæ multitudinis,ciuilis annus terminabatur, quem magnum plerique dicunt. Sed quanuis anni principium Ianuarius fecerit,tamẽ sequutis temporibus,quo ad comitia & ineũdos magistratus, diuersa Romanis anni principia fuere. Nã Publio Ebutio & Quinto Seruilio consulibus,calendis

Diuersa anni principia Roman. Comitijs & ineũdis magistratib'

Sextilibus principium anni agebatur:in eisdemq; cõsules, prætores & reliqui magistratus honores ineibant.Quo autem tempore decemuiri reipublicæ præfuere,nõ Sextiles calendæ, sed Idus Maiæ solẽnes ineundis magistratibus fuere: donec tribunis militum cõsulari potestate creatis, cùm Veientes diutino & graui bello premerẽtur,ad Idus Decembres anni principium haberi cœptum fuit,in quibus magistratus ineibãt & honores dabant.Mansit hæc descriptio anni ad secũdum Punicum bellum,quo Romani exitiali bello conflictati sunt, ex quo tempore Idus Martias anni principium fecere. Sæpiusq; super anni principio Romani uariarunt, ut modo calendis Quintilibus, modo Octobribus calendis, prout res tempusq; postulabant,anni principium facerent:donec ad Augusti tempora uentum est, in quibus rursus calendis Ianuarijs, suscipiendis honoribus anni principium fecere. Fuit tamen memoriæ proditum Nerone imperante, censuisse senatum, ut Decẽbri mense quo in lucem editus erat, anni principium fieret:ficut Augusto regnante,officiosæ in eum urbes, quo die ad se primum ueniisset,anni initium fecerunt. Est quoque illa obseruatio solennis nimium diu seruata, quæ quanuis principio anni mensibus uariato, tamen ficut initio seruari cœpta, ita ad postremum mansit, ut in aris Vestalibus nouum ignem calendis Martijs accenderent, laureas uirides tam in consularibus fascibus,q; ædibus regis sacrorũ,flaminum, Vestalium,atque curiæ,ueteribus mutarent, mercedem magistris soluerent, uectigalia locarent, matronæ seruis cœnas apponerent,& festum diem agerent: quare matronalia dicta,muneraq; uiri mulieribus mitterent,ut in Saturnalibus uiris mulieres:comitia auspicarentur. Sed quod de Martio loquimur,à primo urbis ortu anni principium fecisse:animaduertendum,prioribus seculis apud uarias gentes miræ obseruationis fuisse: siquidem Numa primus,mox Albani, Aricini & Thusculani, Martium totius anni tertium fecerunt, Sabini & Peligni quartum, Laurentes & Phalisci quintum, Hernici sextum, Equiculi decimum locum in anni constitutione Martium habere uoluerunt. Athenienſibus uero Martius Anasterion dicitur,ab alijs Munychio. Aprilis, Chronius & Antesterion,ab Aegyptijs Pamenothus. Maius Metagetnion, q apud Syracusanos Carnius, ab Oscis Mesius nuncupatus, Iuniº Boëdromiũ,Panemiº Iulius,Augustº Thiatis,Gorpias Septẽber,q ab Aegyptijs Tot,ab eisdem Choe & Thybis.Decẽber Posideo & Mechiris,Ianuarius q apud Ionas

Initio anni quę semp obseruari solita

Matronalia. Martij mẽsis obseruatio.

Mensiũ diuersorũ diuersa nomina apud diuersos,

Lenæos dicitur, & Bacchi tunc festa fierent. Tragelinus autem Februarius. Eratq; uetus constitutum apud pontifices, ut sua numina mensibus præficerēt, mensesq; singulis numinibus dicarent. Quippe Ianuarius Iunoni erat sacer, Neptuno Februarius, Martius Mineruæ, Aprilis Veneri, Maius Apollini, Iunius Mercurio, Ioui Iulius, Augustus Cereri, Vulcano September, Marti October, Nouember Dianæ, & Vestæ Decēber. Ab Athenienſibus uero, ut Ianuarius qui erat anni principium, ut quæ prima & ultima dies cuiusq; mensis, Demetrij nomine appellaretur, aliquando lege cautum fuit, quum Demetrio plus nimio indulgerent, & famularentur. Cuius exemplo nonnulli ex Cæsaribus, perpetua felicitate insolentes, mensibus sua nomina indiderunt, fauore imperitæ multitudinis ducti: nam September & Iunius Germanici nomine appellati sunt, October Domitianus, Aprilis Neroneus, Maius Claudius: sicut Augusti & Iulij noia uelut sanctiora diuo Cæsari & Octauio, uulgi opinio & cōsensus consecrauit. Tiberius uero Cæsar, ne Septēber suo nomine, ne ue October Liuius uocaretur, apud populum intercessit & peruicit. Cōmodo aūt Antonino pro Augusto Commodū, pro Septēbri Hercule, pro Octobri inuictū, pro Nouēbri exuperatoriū, pro Decēbri Amazoniū, assenta tores nomina indiderunt. A Tacito uero Cæsare, September Tacitus dictus est.

Suū cuiq; mēsi numen.

Athe. institutum.

Cæsares mensibus à se nomina imposuerunt.

Qui topiarij apud iureconsultos dicti sint, & legato fundo instructo, an ueniant topiarij, & quæ seruorum species apud eosdem.

Caput XXV.

CVm æstate anni in Vaticano ego & Franciscus Helius & nōnulli studijs & honestis artibus dediti, sole iam occiduo deābularemus, & de opere topiario mētio fieret: quidam doctrina & fama celebri, & tunc in numero patronorum allectus, homo maledicus & conuiciator, quæsiuit à me, credo explorādi causa, qui essent topiarij, quod ue topiarium opus foret. Cumq; ego à iureconsultis quos profitebatur, de opere topiario & topiarijs multimodam mentionem non ambiguo significatu fieri respondissem, potuisse uel ab illis didicisse: ipse uero id pernegabat, & paulo commotior, haud usquam de topiarijs apud iureconsultos mentionem fieri petulanti dicto asserebat. Sed quum libri tunc copia non esset, ne uiderer tumultuosius agere, & contentionibus magis quàm iure contendere, in aliud tempus dilatis sermonibus, quæ tunc mihi in mentem uenerunt, dixi topiarios inter prædiorum rusticorum operarios censeri: dictosq; à Græcis, qui arbusculas uirgultaq; ductilia facili flexu in uarias formas figurasq; modo humi, modo per ruris spatia uario & solerti ingenio effingerent & concinnarēt: fuissēq; moris prisci, buxo, myrto, aut alio uirgulto uarias hominum effigies nauiumq; formas, aut turrium, ædium, uel cubiculorum species, in hortis per huiusmodi operis magistros qui topiarij dicti sunt, effingi & concinnari, ἀπὸ τῶν τόπων, hoc est, à locis, quæ uirgultis eiusmodi effinguntur. quæ quidem ars in hortis colendis frequens fuit, nec facilis studienda sedulitas: quo opere hortos nostrates myrto, rosis, hedera, alijsq; uirgultis per istiusmodi operarios excultos uidemus. Quibus ille quumuix acquieuisset, haud multo post digressus est. Ego quoq; quum me domū recepissem, leui defunctus opera, non modo negabat, mentionem multimodam abunde fieri animaduerti, atque respondisse Vlpiano, sed alijs quoq; iureconsultis de topiarijs & opere topiario, quod ille pernum, inter cæteros fundo instructo legato, non modo instrumenta fundi, sed si uiridaria sint, etiam topiarios accedere legato. Verba ex Vlpiani responsis de instructo fundo hæc sunt: Quibusdam regionibus accedunt, si uilla cultior est, ueluti atrienses scoparij: si etiam uiridaria, topiarij: si fundus, saltus, pastiones que habeat, greges pecorum pastoresq; saltuarij. Sed quum de scoparijs mentio fiat, non omittendum seruorum species à iureconsultis ab opera & ministerio multiplices censeri: inter quos fuere atriarij, focarij, qui & mediastini dicti sunt, arcarij & hercitæ, qui uersantur in agris. capsarios enim Paulus notauit, qui uestimenta in balneis seruanda suscipiunt: Vlpianus uero qui libros deferunt, capsarios appellauit: saccularios autem, qui uetitas exercent artes, quique in saccos ablata reponunt: & apolidas, qui nullo iure ciuitatis funguntur, in opusq; publicū deportati, seu ad insulas relegati sunt, qui & insularij appellati. orcinos dici libertos arbitrantur quidā, quos testator post obitū liberos iussit, ita ut hæres patronatus ius

Topiarij.

Topiariorū etiā meminit African⁹ in l. cum q̄reret, § fi. ff. de lega. 3 l. Instrumēta in fi. ff. de fundo instru. lega.

Atriarij.
Focarij.
Mediastini.
Arcarij.
Hercitæ.
Capsarij.
Saccularij
Apolidæ
Insularij
Orcini.

Originarij. Adscriptitij. Fornacarij. Vicarius. Amanuenses. Dispēsatores. Receptitius seruus, est, ut Gellius li. 17. cap. 6. interpretatur quē mulier de dote excipit.

haberet, non dominus: præter quos numerantur originarij & adscriptitij, qui adscripti fundo quem colunt, ita sunt, ut nisi cū fundo alienari queant: originarij uero, qui exadscriptitijs in ipso solo quod incolunt, nati educatiq; sunt. Vicarium seruum Vlpianus censuit, qui ordinario subest, & illi paret: & fornacarium, qui fornaci calcariæ seu ferrariæ seruit & inuigilat: post quos fuere amanuenses & dispensatores: alteri, quorum opera uelut scribarum dominus utitur: alteri, qui æra dispensant, impendia q; & expensa rationibus notant, & inferunt. Receptitius uero dicitur, qui ob uitium redhibetur.

Trium summorum uirorum somnia pares exitus habuisse: quiue somnia qualia uiderant, uera sis esse experti sunt. Caput XXVI.

D. Claudij somnium.

QVod olim diuo Cæsari, antequam in citeriorem Galliam mouisset, & infesta in urbem ferret arma, in somnis oblatum est, quum sibi per quietem uisum sit, matri stuprum intulisse: quo somnio ad spem amplissimam coniectores illum excitarūt, dominium orbis sibi dari interpretati: idem somnium Hippiæ

Hippię somnium.

Pisistrati filio, qui tyranni successor, patriam crudelius occupauit, dū priuatus adhuc regium affectat fastigium, haud dispari euentu, oblatum fuisse memorant. Siquidem nocturna species matris, cum qua coire uidebatur, sibi per quietem oblata fertur: qua de re imperium latè sibi portendi, coniectores responderunt. Ipsęq; somnio monitus, & spe plenus, Athenarum dominio haud multo post potitus fuit. Hic est enim ille Hippias, qui tyrannidem non sine immani scelere aggressus, patre impotētior effrenatiorq; quū exulem solum uertisset, impia contra patriam arma molitus fuit: deniq; cum Dario consipiratus, in pugna Marathonia cæsus, pœnas patriæ & penatibus dedit. Alter uero eiusdem Pisistrati filius Hipparchus, qui multorum tyrannorum sæuitiam antecessit, quum patriā & ciues impotenti dominatu opprimeret, coniuratione in caput tyranni facta, ab Harmodio & Aristogitone fortissimis iuuenibus non sine omnium salute cæsus fuit: quorum nomina deuota libertati, nequando seruis indere liceret, Athenienses publica detestatione sanxerunt. Rursus quod Astyagi Assyriorum regi in somnis oblata species tulit, qui ex naturalibus filiæ uitem enatam, cuius palmite omnis Asia obumbraretur, uidisse uisus erat. Quare consulti arioli, nepotem futurum, qui toti Asiæ imperitaret, & regni sibi responderunt portendi euersionem. Hoc nimirum Cyro Assyriorum regi relatū insomnium fuit. Nam maximum filiorum Hystaspis qui Dareus erat, duabus alis, altera Asiam, altera Europam obumbrante, per quietem sibi intimum familiarem uidisse insomnium ferunt: cuius rei imagine nulla fuit controuersia, quin post eum Dareus regno potiretur: id quod ueerissimo euentu consequutum est: quippe Cyro uita functo, Dareus ex coniuratis unus, interfectis magis qui regiam occuparāt, solus Assyriorum regno potitus fertur: cui miro ingenio præfuit, tantumq; uirtute effecit, ut illud maius auctiusq; relinqueret. Cui insomnio compar est Xerxis uisio, qui quum in Græciam duceret, oleacuius ramis omnis terra obumbraretur, coronari uisus erat, mox illa cum somnio euanescente. Huic simile accepimus, quod mater Octauij uterum ferēs, sua intestina per oēm terræ ambitum explicari imaginata fuit, ueerissimo præsagio, quo latè ipsius imperium protendi euentus docuit. Rursus quod idem diuo Iulio uisio per quietem oblata portendit, quum supra nubem uolitare, & cælum uertice contingere uidebatur, parem exitum habuit cum somnio Cambysis, quo Smerdis fratris regio solio sedentis, & cælum uertice contingentis, ostendere species uisa est. Quod tamen utiq; exitium tulisse, necemq; & cladem portendisse constat: siquidem alter à Bruto & Cassio cædis autoribus oppressus fuit: alter uero quum in suspicionem affectati regni ueniisset, occisus, non cogitati sceleris pœnas dedit. Quod comparfuit cum insomnio Iulij Cæsaris, qui pridie quā periret, se iuxta solium Iouis consistere, & è cælo præcipitatū somniauit. Sed animaduertendum, inter insomnia quæ aliquando uisa dormienti apparent, qualia in somnijs animo præuiderant, talia in luce expertos fuisse nonnullos memorari: inter quos, ne nimium multa complectar, Petitius nauis gubernator memoriæ proditus est, exempli memorabilis inter pauca, qui quum in portu ad Lariſſam staret, Pompeium ad se squalidū mœrentemq; ueste obsoleta & sordida uenire uisus erat: quod insomniū quū sequenti luce socijs enarraret, haud multo post, ipsum pugna Pharsalica terribili strage profli-

Xerxis uisio

Octauij matris somniū. D. Iulij uisio

Cambysis somnium.

Herodotus Smerdem uocat, Iustinus uero Magidē

Iulij insomnium.

gatum,qualem in somnis præsagisset,ad se citato gradu properantem cõspexit,ex ma
ximo fastigio ad extrema deiectum. Spectator quoq; ludorum,qui stans in subsellio,à
mirmillone,qualem adesse uidebat,se confici in somnis contemplatus erat,haud mino
ri memoria dignus est;nam sicut confessoribus somnium uidisse enarrauit,ita ab illo fu
scina occisus,euentu miserabili uerum insomnium periculo docuit. Illud utiq; nõ est ab Oracula per insomnia,
re dixisse,antiqui moris fuisse,oracula & futurorum præscientiam,quibusdam exhibi
tis sacris,per insomnia dari,qui mos talis erat,ut uictimas cæderent:mox sacrificio per
fecto,sub pellibus cæsarum ouium incubantes,somnia captarent,eaq; lymphatica inso
mnia ueerissimos exitus sortiri. Possentq; pleraq; felicitatis,miseriarumq; exempla refer
ri,illoq; qui quales species in somnis uiderant,tales postea exitus experti didicere,quæ
exequi non opportunum reor. Hoc utiq; inter coniectores somniorum receptum est,ut Quæ somnia
quæ post uina & cibos,quæue repetito somno eueniunt insomnia,quæue fiunt quum uana,
folia ex arboribus decidunt,ea plerunq; uana æstimari: quotiesq; alicui mente confusa
stupentiq; ex abrupto somnus aufugit,uelut dirum,in magnam somniantis pernicié re
cisurum. Illud quoq; haud abnuerim,apud coniectores obseruatum fuisse,somnia & no Somnia con
cturnas uisiones contrarios euentus sortiri:flereq;,uapulare & iugulari,obuersatum in trarios euen
somnis,prosperos euentus facere:contrà uero,ridere,dulcibus uesci,& re Venerea frui, tus sortiri.
damna & languores. Timere aũt à somno,mali & futuræ ægritudinis signum est.

Qui rex sacrificulus olim apud Romanos foret, quódue illi nomen, & quæ sacra obiret.

Caput XXVII.

CVm à principio urbis multa & magna sacra reges obirent, ad quos de religio
ne,deq; sacrificijs & cæremonijs deorum, sacerdotes sæpe consultum ibant:
qui etiam rem diuinam facientibus aderant, ne bonis auspicijs cœptum confit
matumq; regium nomẽ, post exterminatos reges aboleretur penitus,neue derelictis sa
cris,regium nomen expeterent,longe antiquissimum rati,sacra quæ penes reges erant,
alicui demandare: regem sacrificulum crearunt, qui sacrorum rex dictus,sine regio im
perio, solo nomine rex,sacra quæ penes reges erant,obiret,ac cæremonijs præesset: quẽ Rex sacrorũ
creatum aut in locum decedentis suffectũ, sicut reliquos sacerdotes, inaugurari opor & eius munꝰ
tebat,Eratq; non annuum,sed perpetuum sacerdotium,immune ab omni belli tumul
tu. Neq; enim rex sacrorum militare,stipendia ue facere,aut castris & legionibus præ
esse poterat,propter suspectum inuisumq; regium nomẽ,neq; magistratum gerere, aut
concionem habere,uel cum populo agere,nanq; eius potestas sola religione & templis
tenebatur. Primus enim Manius Papyrius ex patritijs, Bruto consule rex creatus fuit: Manius Papy
cui ius sacrificandi,& de sacris decernendi reliquerunt,eumque põtifici maximo sub rius primus
iecerunt:ideo in sacris epulis,post maximum pontificem,supra flaminem Dialem,Mar rex sacrorũ,
tialem,& Quirinalem,accumbebat. Atque licet à principio à populo crearetur ex pa
tritijs & multis honoribus functis,post aliquot ætates à minore parte populi, selectis
calatisque comitijs (quibus fiunt sacerdotes) ex plebe creari cœpit,tunc quum Ma Regina sacro
ximus Curio plebeius homo, rex sacrorum fuit: cuius uxor regina sacrorum hoc ha rum,
bet proprium,ut quoties sacra facit,ex malo punico uirgulam, quam inarculum dicũt,
pro insula deferat: quæ omnibus calend. Iunoni sacrum facere,eiq; porcum uel agnũ ma
ctare debet in regia. Ad quem Vestales uirgines die constituta,annis singulis uentitare,
& ne sacra negligerentur,quæ suæ fidei tutelæq; credita erant,præmonere solebãt. Erat Regis sacro
ergo regis sacrorum munꝰ,quinto Idus Ianuarias Iano arietem immolare, diesq; fastos rum munus,
prædicere & nefastos,sacra procurare, & quæ sacrificio usui essent ministrare. Ideo sa
cra facturi,lanam,farra & fruges,lauros & uerbenas, quæq; sacrificio opportuna sunt,
regem petunt:ad eumq; tam intra quàm extra pomœrium, populi ciues que, quiq; in
agris agunt,imperiti morum ciuilium,atq; una agricolæ,de sacris festisq; diebus cõsul
tum uadunt & sacra postulant. Ipseq; feriarum causas,& quid quoq; mense faciendum,
à quibusq; cauendum esset,prædicebat,præmonebatq;. cui hoc propriũ dicunt fuisse,ut
sacrificium in comitio peragat: quo perfecto,nulla cunctatione uel mora se ex foro pri Quid proprĩ
piat: quando uero diuinis rebus perfectis,in comitiũ uenit,in Fastis notabatur: utq; ca um regi sacro
lendis Martijs fores regis sacrorꝰ,flaminis & pontificis maximi,noua exornentur lauro, rum.

Filiæ regis sacrorum,

sicut palatinæ ædes & Augustæ quercus uirides, nunquam lauros habuere, cuius filiæ ad sacerdotium Vestæ inuitæ eligi nequeunt: nam priuilegio honoris ab hoc onere immunes erant: uolentes uero, non uetantur. Quæ autem eiusmodi sacra fuerint solis regibus credita, quo ue piaculari sacro expiarentur, licet priscis monumentis perscriptū fuerit, apud nostros tamen, quia nimis antiqua & obsoleta sunt, memoria obscurata, nec traditur certum, nec nobis interpretari facile est.

Thusci unde duxerint originē, quæue duodecim urbes fuerint, quarū consilio bella gerebantur.

Caput XXVIII.

Thusci terra & mari belli cosi,

THuscorum gens olim celebris fuisse traditur, præpotens armis uirisq; si quidē plurimum illi terra, multum mari ualuerunt, totamq; Italiæ longitudinem, ab Alpibus ad fretum Siculum fama nominis sui impleuerunt: tantum in re militari processere, ut Thuscorum armis & multitudine hoīm, & quia finitimi urbi erant, nulla apud Italos terribiliora fuerint. Illorum origo à Lydīs fluxisse dicitur:

Thuscorum origo,

nam quum Mæonia quondam agrorum sterilitate premeretur, neq; alimētis sufficeret, eaq; uictus caritas foret, ut patrias sedes relinquere cogerentur: Lydorum rex, superante multitudine, dimidiam populi partem sedibus excitam ad nouas sedes quærēdas Tyrrheno filio tradere coactus fuit: cui prodigium factum est, ut abeunte pueritia incaluisse tradatur. qui nauibus mare ingressi, pulsis Vmbris, armata iuuentute loca tenuere, ubi nunc Tyrrhena dicta est. Eos etiam Thuscos, à Thusco rege, qui ex prognatis Hercules fuit, seu à cultu deorum, & ritu sacrifico, cuius cultores Thyoscos græci uocant, dicti sunt, plerīq; autumant. Hi ergo profecti domo, & maria emensi, ad cà loca nauibus delati, & bonitate agrorum, & disciplina militari magna sobole aucti, mirum est q̄ facile coaluerint: quippe citra Apeninum duodecim magnis urbibus præsidentes, mare inferum Tyrrhenum uocitarunt: quantumq; à Tiberi ad Macram tractus est, fines propagarunt: Trans Apeninum uero totidem colonīs deductis, ab Adria ipsorum colonia Adriaticū mare dixerunt: atq; in principatus diuisi duodecim, Lucumones uocabulo gentis dictos,

Lucumones.

id est, magistratus, qui duodecim potentissimis urbibus imperitarent, præfecere: indeq;

Amphictyonū cōuentus, Pyloras,

communi rege creato, singulas urbes singulos lictores mittere seruatum est: sicut in conuentu Amphictyonum, à singulis urbibus Pylagoras mittebatur, autumni & ueris tempore. Vnde Romani fasces, lictorem, trabeam, prætextam, curulemq; sellam, togam picta & palmatam tunicam, tubas & sacrorum ritus, atq; alia imperij ornamenta sumpsere. Cuius exemplo in Pamphylia & Lycia, Lyciacus conuentus erat, ex tribus & uiginti urbibus maximi nominis, quorum suffragijs Lyciæ præfectus magistratusq; creabantur: quarum maxima, tria fert suffragia: media duo, reliquæ singula. idq; erat ratum, quod plurium assensu niteretur. Et alter Achaicus ex decem. hæ fuerūt, Patræ, Dymæ,

Lyciacus conuentus,

Achaicus cō uentus,

Phara, Tritæa, Lenoria, Aegira, Pellena, Ceraunia, & Carinia: quorū suffragijs quæstor unus, & dux unus eligebatur. Cui similem accepimus conuentū Tetrapolim apud Rhodios, Cabiræ, Bubonis, Balburæ, & Oenoandri, quarum singulæ singulis suffragijs uallent, Cabira uero duobus. Sed quæ istæ duodecim urbes Thuscorum, quæ alijs præcellebant, quæq; nomina fuerint, haud facile compertum tradiderim: quantum uero coniectari, & ex autorum monumentis assequi licuit, fuere in primis Mantua, quæ principatū Hetruriæ & præfecturas habuit: deinde Tarquinij, à Tarconte præfecto urbis: & Vetulonia, quæ consularia ornamenta urbi dedit: Perusia, ubi luno Hetruscorum numē colebatur eximie, oppidum armis uirisq; potēs, & nulli inferius claritate: Corytus & Arretium, quæ ferme Hetruriæ fuerunt capita: Item Cære, quondam Agillina: Veij urbs natura situq; in primis nobilis: Fidenæ & Vulsinium Hetruscorum opulentissimum, quas ualidissimas olim Hetruriæ urbes, & inclytæ fertilitatis fuisse, celebris fama est, Clusiū, cui Carma soli dixere nomen: Item Volaterræ inter Hetruriæ urbes longe maximæ. Hi ergo communiter rege creato, hostili imminente tumultu, si qua arma suscipienda aut detrectanda forent, unanimi conspiratione & concordi cōsilio conferebant, quod concilium ad Voltunæ phanum Hetruscæ deæ in totius Hetruriæ medio, habebatur. fuit eīm phanum Voltunæ propè Vulsinium, ut uulgo iactitant, haud procul à Ciminijs iugis: quippe in agro Vulsinienſi, quo facilior esset aditus, cōuentus toti Hetruriæ, si quid con

Tetrapolis conuentus.

Duodecim Thuscorū ciuitates excellentiores.

fulto opus foret, indicebatur, quod quidem nono quoq; die indici solebat, & ob id cre-
bra concilia, & Nonas multiplices apud Hetruscos inueniri tradunt. Lydi autem sunt, Lydi,
qui quondam Mæones dicti, inter Phrygiam & Cariam seu Lyciam iuxta Mæandrum.
Hermus & Pactolus uisendi fontes, qui arenas emittunt aureas, ex Timoli rupe & mon
te Iro defluentes, huberrima loca inundant, frumenti & pecoris, atq; agrorum huberta-
te florentia, quib⁹ in tota ferè Asia nec fortior, nec magis strenua gens ulla habita est; in
qua urbes insignes, Lepra, Ephesus, Colophon, Clazomenæ, Phoca & Sardis Lydorum
caput; habitantq; uicis pluribus. Is uero Hermus Mysiæ initium facit, & (ut ferunt) ex
mõte Dindymeno lapsus, campos huberes perlabitur. In quibus Dianæ tẽplum Colœ- Flu. aureis
ne, ubi diebus solennibus simiæ saltare dicuntur: inde cum Pactolo in Phocaicum labi- arenis,
tur mare. Flumina autem auriferis arenis celebria traduntur, Padus Italiæ, Pactolus Ly-
diæ, Tagus in Iberia, Ganges in India, atq; Hebrus in Thracia. Gemmas uero mittunt, Flu. gemmis
Aosis, Mater, & Ganges. celebres.

LIBRI III. GENIALIVM DIERVM, FINIS.

ALEXANDRI
DE ALEXANDRO IVRISPE-
RITI NEAPOLITANI, GENIALIVM DIERVM LIBER QVARTVS.

Locus ex Martiale cum Iohãne Veneto discussus, dum caloris incommoda sub umbra fra xini propulsarent. *Caput* I.

IN suburbanum suum, prædiolo meo proximum in agro Vaticano, Iohannes Venetus, uir ætate nostra multi nominis, & Græcarum literarum facundia clar⁹, nos & compluſculos honestissimos uiros, æstate anni, quum omnes æstiuatum concederent, ad se aduocabat: in quo quidem rure præter mitissimum cælum, quo præcipue nitebat, & amœna diuerticula, usu iucunda, frondosum nemus manu consitum, & umbrosa conuallis, per quam aquula per uarias herbulas leni murmure uagabatur, non nihil amœnitatis decorisq; addebat: parabatq; nobis interdum ipse cœnulam ex oluſculis, & à se lectis herbis, facetoq; nos sæpe conuiuio excipiebat: nonnunquam ficus biferas, & poma persica, cũ acidis malis & immaturis, asperrimi gustus, quibus mirifice oblectabatur, bellaria exhibebat. Interim dum cœna apparabatur, sub fraxino patulis ramis, unde prospectus ad urbem erat, in lœtissimo gramine consedebamus: inibiq; remittentes animum, festiuissimis quæstiunculis, luculentoq; & uario sermone, nonnunquam lectione autoris non inuenusti, caloris incommoda & flagrantẽ æstum propulsabamus: uelut fuit una die, quum nos unà cum nonnullis earundem disciplinarum sectatoribus honestis adolescentibus ad umbram, ut fit, in salubri aura uniuersi assideremus: iuuenis quispiam Martialis epigrámata, quæ forte secum detulerat, admodum uenuste lectitabat: cumq; ipsius autoris satis festiua carmina pleraque non sine multo lepore percurrisset, tale inter cætera epigramma legebatur: Martialis locus.

Quòd nubis Proculina concubino,
Et mœchum modò, nunc facis maritum,
Ne lex Iulia te notare possit:
Non nubis Proculina, sed fateris.

Quo perlecto, conuersus Iohannes ad Corelium uirum doctum & sapientem, qui unà aderat, & Neapoli Romam recens aduenerat: Quid tu, inquit, Coreli censes hunc auto-

rem sentire uoluisse, quum hanc mulierem, quæ ueteris consuetudinis pertæsa, concubinum legitimum uirum duxit, non nubere, sed fateri adulterium dixit? Neq; enim satisfacit pertpicere queo, in quo se adulteram fateatur, quum legibus inhibitam consuetudinem reliquerit, & legitimo potius coniugio copulari uoluerit: quinimo ubi prius mœchando deliquisset, nunc uenia digna foret, quæ exposa pessima uitæ cõsuetudine, ad legitimum mãtrimonium conuolauit. Cumq; ille se reputare dixisset, q̃ ea mulier quæ in crimen suspicionemq; uenit cum aliquo mœchari, neq; id exploratum satis aut palam factum est: si eiusmodi suspicione flagrans, concubinum uirum duxit, suspicione procul sublata: rem palam aperta professione efficere, & reatum suũ confiteri, quippe quæ ob tam adulterij suspicionem nuptijs confirmarit: & hoc poetam intelligere se arbitrari respondisset: Quid si, inquit Iohannes, mulier hæc non in suspicionem uenit, neq; concubinatum diffitetur? Siquidem non dissimulanter, sed perdito pudore, palam mœchata est. Et nunc pertæsa ueteris consuetudinis, quũ concubino cõiugali nexu legitime copulatur, quibus de causis ipsam profiteri reatum dicere possimus, non equidem uideo, propterea, inquit, aut autor hic loquitur perperã, aut inuenustè, qui hos uersus ad unicum duntaxat modum perstrinxerit. Neq; ego poetam hunc tam inconsideratè loquutum arbitror, ut lepidum hoc epigramma unica tantum specie, abstruso & recondito significatu concluserit, ut de ea solum loqui cẽseatur, quæ adulterij suspicione flagrauit, non quæ palam adulterata fuit: quũ præsertim autor hic habeat hoc proprium, ut nulla circũlocutione usus, simplicissimis uerbis iocos suos admodum uenuste prosequatur. Et ad me conuersus, petijt, ut si quid aliter censerem, in medium afferrẽ. Tum ego, mea mini inquam, nisi fallor, lege Iulia de adulterijs cautum fuisse, ut si qua mulier cum alio quo mœcharetur, eumq; postea coniugali copula uirum duxisset, siue ueteris consuetudinis inhonestæ, siue criminis pertæsa: non propterea adulterij crimen, aut si quid esset offensum, dilui uel extingui, siue palam, siue clam mœchata fuisset, imò tanquam in confessam, adulterij pœna lege exercetur, & hoc iureconsulti censuerunt, legem Iuliam interpretati: nam commissum antea adulterium, cum quo se mulier postea matrimonio deuinxit, uelamento matrimonij non extingui dixerunt, idq; poetam nunc sentire me arbitrari respondi: ut si mulier hæc seueritatem legis Iuliæ uerita, ne pœna notaretur, cõcubinum uirum duxisset, hoc modo adulterij crimen eludere posse arbitrata, non diluipœnam poeta inquit, sed plus negocij habere: quuippe quum crimen illã confiteri certum sit: si quidem lex Iulia perinde ream afficit, & supplicio dignam censet, ac si reatũ sum, & se adulteram fateretur: quod uel hoc ipso confiteri uisa est, quum fraudẽ admitere, & pœnam legis eludere conata sit. Etenim multa fuisse capita legis Iuliæ, aperte liquet: neq; enim temeratores solum nuptiarum, capitis lex Iulia accersiuit, sed & eos, q̃ neq; modo, neq; iure legibus tradito, ab uxore diuertunt, graui pœna prosequit. Quinetiam qui dotale prædium inuita uxore alienat, aut qui turpibus libidinibus, uel impudico uitio se immiscet, pœnã legis Iuliæ non euadit. Fuere enim multiplices leges Iuliæ, non unis latæ temporibus, ut de maritandis ordinibus, lex Iulia muneralis, qua modus impensarum conuiuijs præfinitur: Iulia peculatus, Iulia ambitus, repetundarumq; pecuniarum, quas à prouincialibus quispiam nequiter extorsit: quam L. Piso Frugi de pecunijs repetũdis primus tulit in eos, qui ærarium uel prouinciarum pecunias, aut dona depeculati sunt: de annona, de residuis, de ui publica, de ueneficijs: ut si quis noxio poculo, aut impuris medicaminibus aliquem fuerit insectatus: & maiestatis, quæ quidem lex in eos, qui contra principẽ, aut rempub. hostile quippiam moliti fuerint, grauiter animaduertit. Lege quoq; Iulia, quid in prouinciam eunti magistratui, aut præfidi à socijs tribui dariq; oporteat, præfinitur. nam præter fœnum, tectum & ligna, aliud gratis nihil deberi putauit. Eademq; lege, cui ex consulibus prius fasces sumẽdi potestas sit, haud perplexe definitur: præterq; ista hominum uitæ proficientia, eadem lege, multa acri & perpenso iudicio animaduersa fuere. Sed inter reliqua legis Iuliæ constituta, nulla (ut uerum eloquamur) seueriori animaduersione coercita sunt, q̃ adulterij crimina & maiestatis. His enim criminibus obnoxios ita lex punit & p-

Martialis apte ac minime inuolutus.

Lex Iulia de adulterijs.

l. miles § licet ff. ad leg. Iul. de adult.

Multa capita legis Iuliæ.

Multiplices leges Iuliæ nõ eodem tempore latæ.

Criminis ad-

Maiestatis reus non tantum gladio ultore perit bonis fisco addictis, iuxta quisquis C. ad l. Iuliam Maiest. uerum etiã memoria ipsius post mortẽ damnatur, l. meminisse, & l. fi. C. eo. parag. publica aũt iudic. in fi. de pub. iud.

sequitur, ut leui suspicione astrictos, tanquam reos deputet & conuincat. Quam quidē post Argiuum Hiectum, qui primus in adulteros legem sanxit, diuus Iulius, mox Augustus, aliquanto enixius pertulere, grauiq; coercitione & multiplici pœna adulteria coercuere. & Tiberius pœnam grauiorem adulteris sanxit, ꝙ amicitiæ fœdus ab his corrūpi putaret, adeo ut etiam propinquis adulteræ ultra ducentesimum lapidem exilium indixerit. Domitianus quoq;, & post illum multi Cæsares, Iuliam legem, nouis editionibus innouarunt; ita ut diuus Seuerus non solum pœna teneri illum, qui in nuptam adulterium admisit, edicto cauerit, sed qui in sponsam: quia nec qualemcunq; speciem matrimonij uiolare fas est. Sicut incestum admittere lex putauit illum, qui stupra uirginū matronarumq; attentasset, etiam sine stupro. Apud Indos uero, Aethiopes, Massagetas, barbarasq; nationes, impunita adulteria fuere. Lacedæmonij adulteria non nouerūt: ideo Lycurgi lege in adulteros nulla pœna fuit. Solon uero, ut ab adulterijs cohiberetur iuuentus, coemptas meretriculas Athenis prostituit primus, obuiasq; in Venerem esse uoluit, ne matronarum contagio polluerentur. Troglodytarū lex erat, ut qui tyranni uxorem corrumperet, oue mulctaretur. Nomades communes habēt uxores & filios: apud Scythas, præter ensem & cyathum, uxores & liberi in communi sunt. Thracibus in usu est, non asseruare uirgines, sed cum quibus libitum est, commiscere licet: in nuptas uero si quid esset offensum, grauissimæ animaduersionis pœna cōstituta. In Tenedo lege erat sancitum, ut adulteri mas & fœmina capite mulctarentur. Apud Athenas mugile plectebantur, aut sedes expilabatur, cui supplicio paratilmos nomē: in Iudæa lapidibus obruuntur. In Attide qui alterius uitiasset uxorē, raphanis per obscœna afficit, ut ea ignominia notatus, à contagio alienæ uxoris abstineret. Cumei in adulterio deprehensam, omnibus exhibent subigendam. Apud Germanos adulterā excisis crinibus, maritus ex pellit domo, & per omnem pagum nudam uerbere afficit. Sicut Lepræi qui deprensos mœchari, per triduum uinctos ducūt per compita. Gortynis deprensus adulter, lana coronatur, in reliquum uitæ ignominiosus. Apud Pisidas insidens asino, circunducitur. apud Aegyptios naso plectitur. Illi uero qui liberam uiolasset, uirilia execantur. Quod à Romanis quoq; usurpatum legimus. nam Bibienus Carbonem deprēsum, fœdum in modum castrasse dicitur. Et apud Græcos Didymos tibicen testiculis suspensus, ex nomine mulctam tulit. Zeleucus Locrensis utroq; oculo mulctauit adulterū. Et Sempronius Musca C. Gallum flagellis cecidit, & uerbere affecit. Parthi nullum delictum adulterio grauius uindicant. lege autem Solonis deprensum mœchū interimere licebat, quod Platonis lege cauebatur. Inter cæteros Opilius Macrinus adulteros tam perniciali odio prosequutus fuit, ut deprensos ignibus cremaret. Apud Arabes aliasq; nationes adulteris semper capitis pœna fuit: quod pleriq; philosophi prodidere, qui adulterium periurio grauius crimen censuerunt, & ideo seueriori pœna uindicandum. Neq; enim satis constans aut probabilis illorum mihi opinio uisa est, qui in cōstituendo optimo republ. statu, communes statuēre uxores, quæ Platonis, Zenonis, Chrysippi & Diogenis opinio fuit, quum inde intestina odia offensionesq; gignantur. Tradunt uero magos nulla lege, sed nouo commento adulteria uindicare, ut furculus per ranæ uiscera, ad os trāsfixus, in menstruis uxoris defigatur à marito. tunc enim uxorem fastidire adulteria, & illorum tædio affici, pro certo opinati sunt. Cui haud absimile est quod Aristoteles prodidit, in Phasi flumine arbusculam nasci, cuius ramus excerptus à uiro, & in uxoris thalamum immissus, efficit, ne uxor alium uirū appetat. Mirumq; prodi, apud Hebræos, ut aqua epota, in qua sacra uerba diluta erant, adulterij conscia hydropisi corripiatur. Veteri tamen scito apud Romanos cauebatur, ut maritus uxorem in adulterio deprensam, impunè necaret: illa tamen si uir adulteraret, iudicio agere non posset. Hac ergo de causa, quantum mihi datur cernere, inquam, existimo poetam hanc ream criminis deputare uoluisse, quæ ut pœnā legis euaderet, illum cū quo mœchabatur, in uirum duxit, eamq; ueluti ream adulterij, sicut lege Iulia diffinitur, coerceri decere: neque uelamento matrimonij crimen dilui uel extingui. His nos quæstiūculis & alijs festiuis sermonibus dum cœnulam nobis daret, cum Iohanne Veneto caloris incommoda & æstus iniuriam prosulsabamus.

ulterij & maiestatis punitio.

In spōsam ad ulterium.
Incestus.
Stuprum.
Quæ gentes adulterium nō puniebant.

Solō meretrices remediū adulterij prostituit.
Troglodytæ.
Nomades.
Scythæ.
Thraces.
Tenedij.
Athenienses.
παραστιλαμός
Iudæi
In Attide
Cumei
Germani.
Lepræi.
Gortyni.
Pisidæ
Aegyptij.
Romani

Parthi.
Lex Solonis

Arabes.

Magi.

Arbuscula in phasi aduersus adulterium

Quæ apud Romanos fuerint militaria signa, quæ apud exteros, quóue pacto educi consueuerint, & quid tessera, quid uexillum sit.

Caput II.

Manipulares unde.

Signa quinq; militaria ex ærario.

Vnde aquilæ signum apud Romanos.

C. Marius aq læ signo solũ usus.

Aqla religione culta.

Auspicia capta ante prælium.

Locꝰ signorũ in ipso conflictu.

Persarũ signa
Athenienſiũ
Thebanorum
Aeææ insulæ
Cimbrorum
Eumenis
Crateri
Neoptolemi
Cyri
Osiris
Pori
Indorum
Aegyptiorũ
Germanorũ
Insubrium

Vexilla diuersa.

Draconariꝰ milites.

Imperatorũ imagines.

SIgna militaria quæ exercitum præire consueuerant, quum acies educendæ, & manus cum hostibus conferendæ forent, à principio fœni manipulos fuisse accepimus, quos hastis alligatos signiferi deferre, & illis præeuntibus decernere solebant: unde & manipulares dicti. Aucto mox imperio, propagatisq; finibus, quæque signa ex ærario depromi, & militum acies ac legiones præire assuêrant. Hæc fuerunt, aquilæ, lupi, minotauri, equi & apri simulacra: quibus præeuntibus, legiones educere, & ferro decernere mos erat: inter quæ apri effigiem quintum tenuisse locum accepimus. Sed tamen cum dimicandum foret, sola aquila quæ ordines præiret, è castris educebatur, & sub eo uexillo pugnabatur: Reliqua uero in castris ante prætorii fixa locabantur. Hoc enim insigni Iouem aduersus Titanas usum ferunt, inde ad Cretenses, à Cretensibus ad Troianos, demum in Latium ab Aenea translatum defluxisse: quo postea Romani uelut præcipuo uexillo in bellis usi sunt. Propius uero est, ꝙ Ioue dimicante contra Saturnum, aquilæ augurio tanquam felici & fortunato, regni uictor euasit: quo exemplo Romani aquilam uelut auspicatissimum signum habuere. quam unã habuisse non satis fuit: ideo plures educere institutum erat, ita ut singulas legiones aquilæ anteirent. Obseruatumq;, ut Romanæ legiones nisi ubi aquilarũ iugum foret in castris, nunquam ferè hybernarent. Seuerissimaq; disciplina cohortes, quarum defidio signa amissa forent, plectebantur. C. deinde Marius bello Cimbrico, reliquis depositis militaribus signis, solam aquilam tenuisse fertur: eamq; argenteam magis quàm auream habuisse, ꝙ fulgentior ex argento atque conspectior foret: quam tanta religione coluere, ut festis illam diebus, unguentis haberent delibutam: miræq; obseruationis erat, ut Romana signa, quæ in castris ante prætorium figebantur, non ante euellerentur, quum acie dimicandum foret, quàm captatis auspicijs, legiones in prælium prodirent. *prælia enim maiores nostri nunquam gerebant nisi auspicato.* Quæ si, quum foras educi deberẽt, facili ductu euellerentur, & leuia translatu forent, prosperrimi augurij & indubitatæ erat uictoriæ signum: contrà uero, si in eximendo, magno impulsu opus foret, tunc cladem & excidium futurum haud dubiè præmonstrabant. Cumq; in cõflictu bellorum manus cõserebant, ipsa militaria signa in media locabantur acie, ut pro signis antesignani, post signa alia pugnaret acies: nonnunquam in prima fronte multiplici subsidio firmata, præibant ordines. Persis quoq; aurea aquila supra oblongam hastam patentibus alis militare signum fuit: nonnunquam Solis simulacrum, sacerq; & æternus ignis. Athenienſibus noctua, Thebanis sphingis effigies, Aeææ insulæ marina turtur, Cimbris æneus taurus, Eumeni Ceres & Alexander, Cratero & Neoptolemo Minerua, militiæ signum in bello notabatur. Cyrus aureum gallum affixũ lanceæ, militi in acie pro uexillo dedit. Fertur Osiris canem gestasse pro insigni armorum. Et Porus Indorum rex Herculis simulacrum, quod deseruisse, militare flagitium habebatur. Indis autem regibus sæpius nulla imago aut effigies, sed tintinnabula & tympanum præcedunt. Aegyptij quoque animalia quæ colunt, effictis tabellis, pro bellico insigni habuere. Germani effigies lucis detractas præire iubent. Insubres, si quando præcipua bella sumpturi erant, aurea signa quæ immobilia uocant, è templo Mineruæ efferentes, præferunt phalangi. Consueuisse etiam singulas turmas, manipulos, & cohortes ac legiones, proprium uexillum & militare signum habere, uulgo proditum est: ut cuius esset legionis quisque miles, & sub quo duce militaret, facile dinosceret, ne sine signis, sine imperio inordinati & incomposiți ducerẽtur, sed cõspicua oĩbus signa forent. In qbus nomen imperatoris, aut cõsulis, nõnunq; draconis efficti imago, quare draconarij dicti milites, quod uexillũ purpureũ erat, aliaq; insignia pscripta erãt. Nanq; diuus Iulius uexillo quintæ legionis, ꝙ cõtra Iubam elephantorum uictrix fuerat, elephantum inscripsit. Alio q; insigni legionarij milites, alio prætoriani, dissimiliq; auxiliares utebãtur. Postea ut imperatorũ imagines per imaginiferos deferrentur in acie, ꝑ signis uulgo seruatũ est. Nonnunq; labans quadratũ

hastæ appensum, quod Labarum dixere, pro uexillo fuit. Signa uero educẽdi exercitus, & certaminis conferendi, in Romanis legionibus, concentus tubarum & cornuum: & si quando silentio educendæ forent, tesseram fuisse accepimus. Eam uero tubam Tyrrhenus Pisæus inuenit primus æneam, quum antea ex cornu bubulo fieret. Tamen buccina tes uero lituo ad pugnam aduocari sæpe notatũ est. Eratq; mos militaris, ut quoties mobias uero, somnicq; & uigiliarũ tempora, buccina designarent. Si autem legiones ducendum concentu canerẽt: Si conciones aduocarent, aut silentium indicerent, per tibicinem indicebatur. Persis uero proficiscendi hora significatur cornu, Aegyptijs sistro, Alexander Macedo, quum tubæ sonitus, tumultuante exercitu, non exaudiretur: iussit perticam ex qua signũ eminebat, quæ omnib⁹ conspicua foret, supra tabernaculum figi: quo uiso, quisq; miles paratus in hostem iret. Quæ quidem tubæ nõ in singulis modo legionib⁹, sed cohortibus & turmis, prælij signum dare, necnon diei noctisq; horas uigilias q; dimitti sono & modulo leni temperari consueuere. Lycurgus enim militibus tibiam pro classico dedit. Ea enim tibia quæ Phrygia dicitur, à dextra unum, à sinistra duo foramina habuit, cuius modulos non unos accepimus: quippe pro modulo sonorum, ita animos mulcere aut accendere solebant. Siquidem Aeolius modus simplex fuit, Asius uarius, Lydius querulus, Phrygius religiosus, Dorius bellicosus, Gygius autem hilaris & lætus, Ionicus floridus. Græci autẽ in rebus seriis sæpe Dorium adhibuerunt. Apud quos fuit in bello modulus ad tibiã Hormi⁹ & Orthius, in comessationib⁹ Parœnius, Lacedæmonijs Enyaterius, Athenienfibus Cyclius. Hunc Orthium tam rapidè audientium animos accendere ferunt, ut quum illum Alexandro Timotheus concineret, uelut furẽs & efferatus in rabiem, protinus ad arma exiliuerit. Præter quod, castorium melos Laconicum, ad excitandos militum animos multum ualuisse fertur. Quinetiam in prosequẽdis hostibus effuse fugientibus, aut si receptui canendum esset, diuersi traduntur moduli, ad militũ excitandos animos, aut sedandos. Qui quidẽ Lacedæmonij prælium inituri, plumbus concinentibus tibijs, acies ineunt, ut his modulis capti, mature incederent, ferociq; & immodicos animos cohiberent, ne ue, id quod in concursu magnorum prælio rum usu uenit, hostem cupide insequuti, sæuè & atrociter contra uictos insultarent, ita ut longius effusi, acies confunderent & perturbarent. Romanæ uero tibiæ primo quaternis foraminibus, postea tot pertusis excultæ fuere, ut haud multum abessent à tuba, quarum diuersa traduntur genera. Nam præcentoriæ erant & uastæ, quibus in sacris præcinebant: & puellatoriæ sono clariore, ac gingrinæ & miluinæ, quæ in acutos exeunt sonos, sicut à locis Lydiæ, Corinthiæ & Aegyptiæ, sonis diuersis & nominibus uarijs. Cretenses autem cithara, fidibus & tibijs utuntur in prælijs, quibus instructas acies accendunt. Parthis cornua, fæpius ingens tympanum cum ferreis tintinnabulis, pugnæ acuebant animos: quod quidem lance concaua, corio undiq; protento, & clauis æneis affixum erat, quod simul ac diuerberabant, ignoto & horribili sonitu tonitrus instar intonabat. Lydi autem cum fistula & fidicine: Indi cum cymbalorum & tympanorum pulsu in hostes ducunt. Id enim erat tubarũ loco. Non enim tibias habebant Indi, nisi in regia, quum rex dormitum uadit: sicut reges Siculi ad citharæ & auium cantus dormiebant. Galatis uero barbara tuba horribili sono bellicum occinuit: contrà apud Busiritas & Lycopolitas in Aegypto, quibus tubis canere uetabatur, ꝙ sonum asininum reddent: ipsi enim asinos exitiali odio prosequuntur, propter Typhonem asini colorem præferentem. Cimbri protentas uehiculorum pelles tantis pulsabant ictibus, ut ingentem fragorem redderent. Apud Pœnos, & in castris Hannibalis rubram uestem tabernaculo ducis protensam, plerunque tubæ sonitum: Illyrijs, linteum protentum, aut rubicundam tunicam sariffæ appositam: alijs protentam purpuram, indicium certaminis fuisse proditum est: quo uiso, quisque miles præuideret præcaueretq;, & se ad pugnam accingeret, quod in Romanis castris obseruatum legimus, ut rubra ueste tabernaculo

Signa alia atq; alia per tubam, cornũ aut buccinã, Tessera.

Persæ. Aegyptij.

Lacedæmonij & Phryges

Tibia phrygia. Aeolius modus. Asius Lydius Phrygius Dorius Gygius Ionicus Hormius Orthius. Parœnius Enyaterius Cyclius

Castoriũ melos. Lacedæmonij prælia inituri

Rom. tibiæ quot foramina. Tibiarum diuersa genera. Cretenses Parthi

Lydi. Indi.

Galatæ Busiritæ Lycopolitæ

Cimbri. Pœni Illyrij Signa certaminis futuri.

Romani

Dareius Spartani

ducis protenta, diem prælij præsignarent. Dareo super tabernaculum imago solis crystallo inclusa, signi loco fulgebat in castris. Apud Spartanos in usu erat, ut quoties fortiter & magnis utrinque uiribus decernendum foret, milites capita comerent, capillum barbamq; depecterẽt: quo argumento periculum se animæ adire, & hostiles spiritus gerere signabant. Erant enim Spartani milites comati omnes, sicut Milesii, Thurij, & Tarentini, ac cæteri quibus Laconica instituta placuerunt. Ideo quum Persarum duces, milites Leonidæ comatos, & multo pectine comptos uidissent, ferunt illos despectui habuisse, uelut desides & ignauos: quum uero animi uigorem & fortitudinem fuissent in acie experti, animorum præstantiam admiratos obstupuisse. In nauali autem prælio uexillo ex prætoria naui in sublimi elato, pugnæ signum militi dabatur. Nonnunquam concussu ueli aut chlamydis, aduentus demonstrabatur: excusso uero, discessus: sicut in nocte lumen, & in die fumus insidias aduentus'que hostium, & occulta consilia plerunque indicarunt. Apud Athenienses puniceo paludamento è naui prætoria, contra Lacedæmoniorum classem, pugnæ signum sæpe datum est. Lysander æreo clypeo è naui elato, irruptionis signum dedit. Bruti uero nauis prætoria, quo ab alijs dinosceretur, O signũ habuisse fertur: tametsi singulæ naues deorum imagines ferrent, sub quorum essent tutela. Nanque aliæ Neptunum, nonnullæ *pistricis, centauri, equi, uel draconis insignia habuere. Græcis uero nauibus ex insularum nominibus plerunque nomina fuere: quippe Gnidurgis, ex Gnido nauis dicta: Sarnena, quòd ex Samo rotundæ figuræ: Parona, quod ex Paro: & Corcyrion, ex Corcyra. Cercuriam autem quasi caudatam appellarunt, sicut Afractam Rhodiorum, contra tempestates imbellem, Dyerotam Mityleorum. Legimus quoque in Libya fuisse nauigia, quæ hirci & capri tulere nomina. Barbarum'que nauigium frequens habuisse arctis lateribus, quod cameram dixere, lato aluo in modum tecti occlusa, pari utrinque prora, quòd sine noxa mutari, & uolui ex omni latere posset. Supparum uero, Alexandrinæ nauis proprium insigne fuit. nam solis Alexandrinis suppara uelorum licebat intendere, sicut corbes onerarijs nauibus pro signo suspendebantur. Marcus uero Antonius successu rerum insolens, purpureum uelum prætoriæ naui apud Actium pro insigni dedit. quo abiecto, uictus, fugientem uxorem fuit prosequutus. Id quod Alcibiades fecisse dicitur, ut prætoriam nauim cum uelo purpureo haberet. Alexander quoque quum Indum nauigaret, uersicolori uelo totius classis insignia uariauit. Fuit' que obseruatum, lumen in prætoria naui quod cætera classis prosequitur, spectatissimum insigne noctu fuisse. Quare Scipio in Aphricam transmissurus, uelis in altum datis, singula rostratæ naui, bina onerariæ, prætoriæ trina luminaria dedit. Et in nauali pugna deponere signum aut uelum, ad alterius præscriptũ se imperata facere, & mandatis obsequi significari. Abiectis uero armis plausum facere, aut nauim uelatam insulis occurrere, supplicandi genus esse, probatum est. Sed quod modo de tessera dictum fuit, animaduertimus tesseram symbolum fuisse bellicum, & signum quo socij milites dinoscebantur ab hostibus, ut pro quibus, & contra quos arma sumerent, facile dinoscerent. Eam fuisse in castris diui Cæsaris, Venerem genitricem: in Pompeij Magni, Herculem inuictum: in Pompeij iuuenis, Pietatem. In Antonij exercitu Lar deus fuit, in Syllæ autem Apollo. Neronem uero optimam matrem militibus tesseram dedisse tradunt. Ipsèq; diuus Cæsar quandoq; Felicitatem, nonnunquam uictoriam militibus tesseram proposuit. Brutus in Philippis Apollinem. Cyri autem tessera fuit, Iupiter belli socius & dux. Diuus uero Antoninus, Aequanimitatis. C. Caligula Priapum & Venerem Cassio, tanquam molli & effœminato, signum dedit: adeo Seuer⁹ Septimius, laboremus: Pertinax uero, militem⁹. Claudius Cæsar græcanico uersu definiuit tesseram, in hæc uerba: Virũ ulciscì decet, qñ quispiam prior iniuriatur, siue molestus est. Demetrius Iouem & uictoriam militibus edixit tesserã. Fertur Antiochus cognomento Soter, aduersus Galatas ducturus, signum proposuisse, Bene ualere. Et Mecœnas quoties in castris ducis fungebatur officio, discincti tesseram dedisse. Quam quidem, siue quem incolumem reuerti, siue castra metari, aut corpora curare, & prandere milites: seu qua uigilia educi legiones conueniret, uel quid aliud silentio agi oporteret, pro militari signo dare soliti sunt. Qua data, satis constabat, non errore, sed consilio

Milites comati

Signa in prælio nauali.

Athenienses. Deorum imaginib⁹ naues insignitæ.

*pristis

Nauiũ nomina.

Græcorũ naues ex insulis nominatæ.

Barbarum nauigium.

Alexãdrini.

Lumẽ in prætoria naui.

Tessera militaris.

& imperio ducis, ea quæ iubebantur, fieri. Fuitq; probatum experimentis, tesseram accepta, milites ordines seruare frequentes: ea uero sublata, aciem dissipari. Alij tesserā mentiebantur, nō ineptè arbitrati sunt. Erat præterea uexillum cerulei ruffiq; coloris: quo educto, inq; arce proposito, satis cōstabat militibus, si quid subitum ingrueret, in re præcipiti non iusto delectu, sed tumultuaria manu arma expedire, & lustitio indicto, nomina dare, etiam sine uacationis priuilegio, sagam sumi & inter se coniurare, legiones conscribi, delectum festinanter haberi, arma apparari oportere: quæ quidem tumultuaria manus, & subitariæ legiones dicebantur: quū ad subitos hostium incursus, in præcipiti celeritate, non satis laxamēti iusto delectui ducibus dabatur. Iusti aūt fuere dies triginta, intra quos expeditioni milites apparari necesse erat. Illud autem satis constat, concussu & crepitu armorum uictoriam significari, exhortationes fieri, apud Græcos ἰκ παιάν: apud Aphros, inīce, inīce, seditionis signum fuit. Pileumq; in hasta positum, ad libertatem proclamari: Manus expedire, atq; alte illas efferre, consensio militaris erat. Manus uero imperatori protentare milites, initium armorum: & flagrante seditione, tumultum suscitari: ad arma conclamari, hostes adesse significari. Defectionis, Athenionem uocare. Is enim Athenio Siculus fuit, qui Drepanetis deficientibus, quum capita factionis assumeret, interempto domino, & ex ergastulis coacta seruorum manu, & comitibus uoluntarijs, regnum sibi asciuit. Fuisse enim factiones partium in Sicilia, quemadmodum in Græcia satis constat. In omni ferè Græcia fuerunt partes, Doricæ & Ionicæ: inter Dores erant Lacedæmonij, inter Iones Atheniēses. Athenas quoq; in factiones tres diuisas legimus, in Diachreos, Pedios, & Paralios. aliquando in duas, Thucydidis unam, Periclis alteram: aut in plebeiorum, cui Polycon: & optimatum, cui Cassander præerat. Nonnunquam in plures, scilicet Ephialtis, Myronidis, Thomidæ, Cimonis, & Leocratis. Thessaliam uero in Egesaretos & Peræos. Et in Argo, Aristippi & Aristæi. Et apud Milesios, una Plutis, altera Cheromacha factio fuit: sicut apud Carthaginēses Barchina & Hannonis. Alibi simultas plebeium & paucorum: quippe Pericles plebē, Cimon optimates fouebat. Gallia uero quū in factiones duas diuisa foret, alterius Hedui, alterius Sequani capita fuere. Lycurgus Spartam in duas factiones diuisit, quas phylas & obas nūcupauit. Etiam Peloponnesus uarijs nitebatur factionibus: nanq; Argiui, Elij, Mantinenses, alijq; finitimi Lacedæmonijs, diuersarum factionum fuere. In Chio autem fuere factiones duæ: & quum alterius princeps Onomadeus, uictoria contra alteram potitus esset, alterius factionis uiros ab urbe minime exigendos curauit, ne inimicorū metu uacuus (quod usu plerunq; uenit) dissidium cum amicis fereret. Consueuisse quoq; Romanos milites, itaq; militari disciplina traditum ferunt, ut stipendij pecuniam, aut aliunde paratam, quæ unicuiq; superesset pugnæ tempore, apud signa in sarcinulis deponerent, eamq; imperatores iuxta signa seruari mandarent. Quod ideo constitutum ferunt, ut non modo patriæ & Latium, sed fortunarum suarum, milites defensores paratiores, propterea q; fortiores forent. Et licet dimidia pars stipendij apud signa sequestrari prius soleret, tamen Domitianus, ne ut tra mille nummos deponerētur a singulis, edicto phibuit. Quod ab Asiaticis Romanos sumpsisse crediderim: quibus fuit in more, ut militiam sequuti, quæ preciosa haberent, & magni census, secū in expeditionē ferrēt: ut tuendi necessitate, quæ illis erāt chariss ma, plurima & maxima prælia obirēt, prōptiusq; dimicarēt. Persæ uero nō pecuniā & gazas, sed pelices uelut chariss ima pignora, quæ stimulis agerēt, apud signa deponebāt, ut pro his quæ erāt exoptatissimæ, & quas maxime diligerēt, uelut cōiugum & patriæ memores, forti & p̄senti animo mortē oppetere nō dubitarēt. Illud quoq; proditū memoriæ est, quoties duo simul consules ijsdē creati auspicijs, cōtra eosdē hostes ducerent legiones, tam itineris q̄ ineundi certaminis signū ab antiquiore, & cōsulari, aut pluribus honoribus functo dari consuesse: quodq; si qs patritios & senatū aduocare consules uelient, per præconem singulis nominatis, aut buccina: plebeios uero tribunus plebis per ministros, non singulos expressis nominibus, sed uniuersos cornu aduocabat.

Tesserę alia significatio.

Tumultuaria man⁹ & subitarię legiōes.

Tēp⁹ apparādæ expeditionis.

Indicia quædā militaria.

Athenio.

Factiones, Siciliæ. Athenien.

Argorum Milesiorum Carthaginensium.

Gallorum

Spartanorū

In Peloponneso

In Chio.

Romanorum militum mos

Asiatici.

Persæ.

Cum duo cōsules contra eūdē hostem ducerēt legiones.

Quæ fuerint Romanis comitia centuriata, quæ curiata, quæ tributa, & quæ calata.

Caput III.

Cẽturiata comitia.

QVod centuriatis comitijs consules, tribuni militares, prætores & reliqui magistratus, qui maiora auspicia habebãt, crearentur, nemini dubium fuit. Quum enim quatuor essent comitiorum genera, ædilitia, prætoria, tribunitia & consularia, quibus postea addita censoria & quæstoria: centuriata fuere, quæ nisi auspicato fieri poterant, uocatis centurijs, partibus distributis centuriatim aut tributim, descriptis ordinibus, classibus, ætatibus, auditis autoribus, & re promulgata & cognita. Vocabantur enim centuriæ in Martium campum, quo conuenire facilius possent, ubi libera erat suffragandi potestas, ibiq; comitiorum die ex censu & ætate illorum, qui ex qualibet tribu in centurias selecti erant & in classes: (nam populus in centum turmas diuidebatur) non autem mixtim ex colluuione omnium, per pontem suffragia ferebant. Quæ tamen comitia, si quando populus coire nollet, per patres clientesq; patrũ fieri poterant: positoq; uexillo in arce, exercitus præsidij causa imperabatur. Idq; propterea cautum, ꝙ intra urbem comitia habere, aut legere militem non decebat: quippe armatis legionibus urbem ingredi fas non erat, ne grassatoribus obnoxia foret. Candidatorum uero mos fuit, quum comitia fiunt, & in suffragium ciues uadunt, in cãdida uestem sine toga in campum descendere, cũ clientibus gentilibusq;, singulasq; tribus prehensare & circuire: hominesq; etiam tenuissimos & ignotos, quorum suffragijs nituntur, rogare atq; illos p se & communes amicos appellare, obsecrare & obtestari: quoq; nomina memoriter referenda erant: quod si qui facere nequirent, adhibito nomenclatore, faciebant: tametsi cautum postea fuerit, ne candidatis nomenclatores adessent, suaq; merita & facinora domi forisq; commemorare, demissisq; & humilibus uerbis supplicare, nihil deniq; fraudis aut lenocinij omittere, prehendere amicos, ambire patronos, domos stationesq; circuire, admonere beneficij, perlicere donis iuuenes, & ingentia polliceri, nihil reliqui facere, ut sibi in consequendis honoribus socij & adiutores sint, atq; in petitione suffragentur. In qua re elaborandum erat, ut adolescentes nobiles & summo loco natos, studiosos haberent, qui omni studio & comitate rogandi persuadendiq; erant, ut se amicos, suffragatores, duces atque assertores exhiberent, competitoribus'que inuidiam, sibi'que studia hominum, fauorem'que conciliarent. Nam multos potentia & multitudine amicorum fultos, potestates & imperia peruicisse inuenimus. Quum enim populus tam Romuli quàm Tulli legibus comitiorum princeps foret, ita ut quos creare magistratus uellet, illi potestas esset: his artibus delini mentes, singulorumq; animos captare oportebat. Quod licet esset in usu frequens, nonnulli tamen hoc supplicandi genus uelut sordidum & parũ libero homine digni, deuitarunt: siquidẽ L. Crassus nunq; adduci potuit, ut præsente Q. Scæuola, more candidatorum populo supplicaret. Phocioni quoque cum nunquam supplicare populo sustinuisset, & ideo comitijs interesse nollet, absenti & inuito honores delati sunt. Qui etiam candidati, ut plus autoritatis ferrent, ut'que iusta suffragatione digni haberentur, cognomenta sæpe clarissimarum familiarum desumpserunt: ea'que propria & peculiaris licentia candidatorum fuit, ut bonum nomen ferrent, & ex optimatibus iudicarentur. Nec minore studio his quos rogabant, agere gratias: nam mirum & efficax studium in agendis gratijs habebatur. Singulos denique prehensare, obuiasq; manus dare, salutare & omnibus arridere debebant. Qui ut conspicui essent, ut'que à populo spectarentur, nundinarum tempore & mercatu frequenti, quo opifices & agrestes ad urbem commeabant (quum nona quaq; die fora constituerentur) in edito colle spectandos se præbebant, ut popularem gratiam faciliorem'que aucuparentur. Idq; post aliquot secula, lapsis iam & defluxis moribus, fieri seruatum est. Antea enim sine ambitu suffragiorum, aut his lenocinijs præsente senatu, summo silentio ipsi per se candidati in comitijs uitam suam belli domi'que, decora atq; officia in rempublicam, & quid singulis uniuersisq; præstitissent, tum maiorum fortiter facta, longa & accurata oratione explicabant: qua cura, qua diligentia, qua animi magnitudine honores gessissent, testesq; & laudatores dabant, qui omnes æquissimis animis audiebant. Quæ rerum gestarum commemoratio non ficta, longè plus poterat, quàm preces & ambita suffragia, quæ postea urbem inuasere. Quibus quidem comitijs plerunq; dictator, consul aut prætor, maioresq; magistratus præerant. Ante cuius curulẽ sellam

Pop. in centũ turmas.

Candidatorũ mos.

Nomenclatores candidatorum.

Romuli & Tulli lege popul' comitiorum princeps.

Comitijs centuriatis qui præerant.

candidati suffragia excipiebant. Scita uero suffragiorum nongenti, qui ex ordine iudicum erant selecti, custodiebant. & ne quid fraudis doli ue admitti posset, ne ue quis testerulas in loculum cõiiceret, solicitè curabãt: quippe singulis tribubus comitiorum die non solum custodes, sed rogatores & distributores præerant. Describebãtur nomina tribuum uel centuriarum, quæ intra cancellos, quibus Ouilia nomen erat, ut quæq; uocata fuerat, ex urna ut sors ferebat introducta, suffragabatur. Demum tribuũ sortitione facta, in cistellam posita, quam situlam dixere, renunciabant præconis uoce, quem quæq; tribus cãdidatũ elegisset. Fuitq; prisci moris, ut Veturia cuius erat prærogatiua suffragiorum, pro suo candidato prius in suffragium iret. nanque ex centuriis militaribus facto iterum delectu tam ex iunioribus quàm ueteranis, præstantiores in proprias seligebant centurias: quarum erat prærogatiua suffragiorum per uices, quibus Veturiæ nomen datum. Nonnunquam alia seruata est suffragiorum ratio: siquidem Lucius Cassius Longinus tribunus plebis, Caio Mario & Flacco cõsulibus, ut populus per tabellas punctis distinctas suffragia ferret, legem tulit tabellariã, quæ diu sancta & incorrupta mansit. Ea enim lege, ne qua inuidia oriretur, & quo magis animo libero uota impartirent, cautum fuit, ut non uoce, sed punctis suffragarentur. Puncto em̃ in tabula apposito, per singulas tribus, pro quo candidato suffragia conferrẽt, dinosci poterat. Quibus tabellis nihil aliquando melius uisum, quum illis ambitus & concionum licentia palam adempta fuerit. postea animaduertẽtes, quia autoritas optimatum & illorum qui honoribus præstant, plus uoce quàm puncto haud dubie poterat, postpositis tabellis, ad aperta suffragia & primum ordinem comitiorum redíere. Nonnunq; discoloribus ceris signa suffragiorum & sententiarum notabantur, quod in iudicijs quoq; fieri animaduertimus. Persæpe uero uniuersus populus effuso studio, & fauore accensus, aliquem insignem candidatum ob excellentem uirtutem militarem, cuius summa dignitas, maximæq; res gestæ fuere, cunctis suffragijs cõsulem aut prætorem, ædilem aut censorẽ declarauit, & comitijs renunciauit. Quibus in suffragiũ missis, consul qui p̃sidebat, eum qui ad honores promotus fuerat, primus uoce renũciabat, mox p̃conis uoce populo palam fiebat: in quo proditum memoriæ est, Domitianũ morte affecisse Flauium Sabinũ, q; consulatorẽ declarauit. Qui uero candidatus renunciatus, designatusq; fuerat, anteq̃ iniret magistratum, solenne carmen precationis præfatus, sicut mos est, celebri oratione populo uniuerso agere gratias, eumq; honorificẽtissimis uerbis alloqui, & de se bonã spem polliceri debebat, quod Paulus Aemylius cũ aduersus Persen totis comitijs consul foret renunciatus, facere recusauit. nam palam professus est, nullas se gratias populo debiturũ, quin si meliorem nacti essent, liberam se eligẽdi potestatem populo daturum dixit. Inde è campo qui designatus declaratusq; fuerat, in Capitolium, mox ab uniuerso populo in domũ suam deducebatur. Quod si primis suffragijs minus ualere poterant, parumq; uirium in promouendo candidato fuisset: quippe cũ bina *domo de eisdem candidatis sæpe comitia fierent, quo facilius in comitijs concordia populi firmaretur: plerunq; protractis comitijs, fracto animo, squalore & lachrymis demissi & supplices cãdidati, singulos etiam de plebe homines, atq; humilimũ quenq; prehẽsare, populoq; uniuerso supplicare solebant: ita ut quod prius assequi non poterãt, pietate motus populus traderet. Id enim in comitijs plerũq; eueniebat, ut dies intermissus, rumoresq; temerè dissipati, aut fabula ficta, uel minima offensiuncula, paruaq; rerum momenta, totam sæpe rationem comitiorum perturbarent, & magnos motus excirent. Fiebat enim sæpenumero missa ratione, tum splendore uitæ, nonnunquã gratia aut meritis antea exhibitis, ut magni casus intercederent, fieretq; repentina mutatio: ut qui modò erãt repudiati, honestissima suffragatione haberẽtur digni, p̃sertim à populo, qui uelut mare sempiterna agitatiõe mouetur. Nõnunq; in cõferendis honoribus populum bis censuisse, & suffragia dedisse compertũ est: centuriatisq; & decuriatis comitijs diuersa suffragia contulisse: quod idcirco fit, ut cuiq; libera facultas foret postremis comitijs mutare suffragiũ, si quẽ primæ suffragationis pœniteret. Fertur tamen Caius Cæsar comitia ita cum populo partitus, ut pro parte dimidia candidatorum, quos populus uellet, exceptis consulatus petitoribus,

Scita suffragiorũ qui custodiebant,

Ouilia.

Suffragiorũ ratio,

Veturia trib⁹

Suffragia per puncta,

Lex tabellaria,

Alia ratio suffragiorum.

Cãdidatus ad magistratũ aliquẽ designatus,

*denuo

Vbi primis suffragijs nõ successisset cãdidatis,

Primis comitijs repudiati, secundis uero admissi,

Militaris ordo in comitijs cõsularib⁹ aduocatus,

bus:pro altera dimidia, quos ipse dedisset,pronunciaret.Per se uero in comitijs consulatribus,quia imperatores delígebãtur,præter populũ uniuersum,etiam militaris ordo& equites frequẽtissimo concilio aduocati intererant:qppe suffragatione militari summi plerũq; duces delecti sunt. Scipioni eñ Aphricano iussus populus inire suffragiũ,oñis militaris ordo,oñesq; centuriæ & tribus ad unum,imperiũ in Hispaniá detulere.Quo-

Cum diuersa suffragia darentur,

ties dissimilia suffragia diuersis comitijs darẽtur,illa ꝑualere certum est, quæ iustis comitijs fierent.prærogatiua eñ suffragiorũ,semper iustorum comitiorũ fuit. Quod aũt dempta toga, cãdidatos in campum prodire obseruatum est,propterea cõstitutum fe-

Curiata comitia.

runt,ne per occultos sinus pecunijs absconsis,largitione & ambitu suffragia mercarentur: aut saltẽ,ut cicatrices & uulnera, quæ pro patria, proq; ciuib⁹ pugnádo passi sunt, conspicua forẽt.Proditumq; memoriæ est,Aphricani superioris filium,cum præturæ candidatus in campũ descenderet, candidam quam induerat togam, turpitudinis maculis obsolefactã ostendisse, magnoq; dedecore,totius populi suffragio repulsam tulisse. Quæ quidem centuriata comitia per cornicinem indicit:curiata uero per lictorem cala ri solebant.Fuere autem curiata comitia,in quibus non de magistratibus conferẽdis:sed de exercitu,de legibus,de legatis,deq; ducibus delígẽdis,& legionibus inter consules partiẽdis,de prouincijs,de genere belli,deq; his quæ ad rem pertinent militarem,& an cõtra hostes arma sumere expediret,decernebatur:ut si rogationem probaret populus, bellũ fieret:si uero antiquaret,cessaretur ab armis:in qbus suffragia non ex censu & ætate,sicut in centuriatis,sed ex generibus omnium ætatum &ordinum promiscua multitudine ferri assuẽrant. Cum enim uiritim tribules dabant suffragia,& ubi accedebat singulos,q; totiusq; uulgi opinio & cõsensus, ea comitia curiata:cũ uero per singulas centurias unus ferebatur calculus, centuriata dicta sunt. Ideo in curiatis omnis potestas suffragiorum & comitiorum euentus,penes populum stetit. Nam singulis popularibus,etiam desperatissimo cuiq; uiritim suffragandi,proq; suo cãdidato decertãdi potestas erat:

Centuriata,

in centuriatis uero cum non singuli censerent, sed per centurias suffragia ferrent,in quibus copiæ aliquorum plus poterant,pro eo ꝙ ex omni tribu præcipui opibus & dignitate,in centurias selecti, suffragabantur,diuitum suffragationem prævaluisse certũ est.

Diuiũ suffragia,

Interdum uero curiatis comitijs,tribunos plebis tribunosq; militares,& alios magistratus extra ordinem creatos inuenimus:tunc maximẽ,cum hi magistratus primum inuenti constituiq; sunt. Erat enim consentaneum, in nouis magistratibus creandis, non aliquorũ,sed totius populi suffragia postulari. Quod nisi comitijs curiatis fieri posse,nemo dubitauit. Fuit quoq; animaduersum,leges quæ ad populum pertinerent,quãdoq; cẽturiatis comitijs latas:siquidem L. Valerius Publicola comitijs centuriatis legẽ tulit,

Calata,

ne quis magistratus ciuem prouocantem uerberaret,necarẽtue.Præter quæ fuere calata comitia,quæ curiata & centuriata continent.Hæc enim sunt pontificis maximi & sacerdotum:in quibus non oñes,sed descripti selectiq; cõuenire &suffragia ferre poterant. Nam cum uniuersum populum sacerdotia mandare,uel quenq; sacris præficere, ꝓpter religionem non deceret,Cn. Domitio tribuno plebis legem ferente,cautum est,ut minor pars populi selectiq; uocarẽtur,& ab ea parte qui dignus collegio foret, in sacerdotium assumptus,cooptaretur. Ideo nõ plures q̃ decem & septem tribus, in pontificis aut

Conciliũ populi,

sacerdotum comitijs unquam interfuisse compertum est. Quæ non comitia, sed populi cõcilium dicebatur:quippe qui non populum uniuersum, sed tantum partem concilio aduocarent.Cumq; sacerdotium maximæ esset autoritatis, propter religionem decuit

Sacerdotũ comitia ꝓpria,

sacerdotes comitia habere propria,in quibus ad sacerdotium assumerentur. His quoq; comitijs calatis,quæ arbitris pontificibus fiunt:arrogationes illorum,qui cum sui iuris sint,in alterius trãseunt potestatẽ,fieri cõpertũ est.Hæc eñ comitia illa sunt calata,quæ pro collegio pontificũ,aut regis sacrorũ,auguris ue aut flaminis inaugurandorũ causa fiunt:siquidẽ ut hi crearẽtur,& in collegiũ admitterẽtur,sacris ue pficerentur & inaugurarẽtur,calatis comitijs decernebat.Calatis quoq; comitijs,& sacrorũ detestatione,& testamenta fieri aiaduersum est.Tria eñ ueteribus fuere testamentorũ genera:unũ,quod calatis comitijs fiebat:alterũ, quod per æs & libram, libripende adhibito, & emptore familiæ: tertium,

Instit. de testamen. ordinan. in prin.

Testamẽtorũ tria genera.

Hãc iuris solennitatem Cicero in Topicis ne xum appellare uidetur, cuius meminit Iulianus in l. unica, C. de usucap. transfert.

quod procinctum uocabatur, cum milites ituri in prælium, nulla legum solennitate, tribus aut quatuor adhibitis, raptim apud commilitones testabãtur: qui mos talis erat, ut milites, cum decernere parãt, antequam togam circumcingerent, aut clypeos arripe rent, tribus aut quatuor audientibus hæredem sibi nuncuparent, si quid in acie secus eue niret. Postremo fuere comitia tributa, quæ tunc fieri cognitum est, quum non ex gene- Tributa comitia.
ribus hominum, neq; ex censu & ætate, sed per regiones urbis tributim uicatimq; suf-
fragabantur: in quibus interesse tribus & suffragari per regiones & compita affuerant.
Post aliquot uero secula, Publius Scipio Aphricanus & L. Mummius cẽsores suffragia
mutasse ferunt, ut regionatim suffragarẽtur, pro generibus hominum causisq; & quæ-
stibus, tribus describendo. Quibus comitijs, ut tribuni plebis minoresq; magistratus fie
rent, à Volerone primum, deinde à Lectorio tribuno plebis rogatiõe promulgata, cauc
batur, ne patritij quos uellent, tribunos p clientum suffragia crearẽt, non populus. Qui Comitiati tribuni.
bus etiam tributis comitijs tribuni militares sæpe creati fuere, qui comitiati dicti: in qui
bus si deessent senatorij ordinis cãdidati, Augustus Octauius illos ex equestri ordine suffe
cit, ita ut finito honore, in utro uellent, ordine pmanerent. Et licet curiata comitia de
creto senatus & auspicato, ac sacrificio perfecto & litato, fieri minime solerẽt: tñ tribu
ta comitia, quia minimorum magistratuum sunt, nec senatusconsulto, nec augurato, nul
lisq; præcedentibus sacrificijs facta, & eadem die absoluta, rata erant: tametsi lege Elia
& *Sufia, ne quis per eos dies quibus cum populo agitur, nisi de cælo prius seruasset, *Fufia
agere liceret, cautum fuerit. Eratq; mos auspicandorum comitiorum, ut cum præfati- Mos auspicãdorum comitiorum.
one deorum dearumq; bonis faustisq; nominibus, ac dijs bene iuuantibus, concilia ini-
rent. Apud Argiuos uero indictis comitijs, cum prætor in præfationis carmine, Iouem,
Apollinem, atq; Herculem præfari soleret, ut successus darent prosperos: postea Phi-
lippi nomen adiecerunt præfationi, assentationis genus. Illud tamẽ nõ præterierim, ne- Senatũ & comitia quãdo haberi non licebat.
que comitialibus diebus, more maiorum, senatum haberi: neq; nundinarum tempore
comitia fieri licere, ne à legibus accipiendis, quæ trinundino dabantur, plebem auocari
contingeret, neue interpellarẽtur nundinatores, utq; rusticis qui in urbem ueniũt, com
ponendi lites, & transigendi facultas foret. Quodq; die imbribus aut turbine procelloso,
aut si fœda tempestas cum grandine, uel si tonitrua aut uenti fierent, uel si in frequenti
multitudine quispiam morbo concideret comitiorum die, & nisi seruatum de cælo es-
set prius, quoad centuriata comitia, cum populo agi non licebat: habitaq; in his & pro-
mota, tanquam fœda tempestate facta, dirimi oportebat augurum responso, qui quid ui
tij intercessisset, renunciabant, idq; lege *Elia & Sufia, in quo id fuit memoriæ proditũ, *Aelia
cum Appius Pulcher ad populum causam diceret, q; nauali prælio uictus, per contem-
ptum religionis classem amisisset, omnesq; tribus in eius noxam suffragia ferrent, bene-
ficio tempestatis adiutum, pœnam effugisse: nam subito imbri & turbine coorto, subla
tis comitijs iudicijũ euasit. Ante uero comitia habita, qd uitij intercessisset, renunciare au
guri non licebat, quia diuinare uidebat. Quodq; cum fœminis comitioꝝ nulla fuit cõ- Fœminæ comitijs non intererant.
munio: ideo mulieres nec comitijs interesse, nec suffragia ferre, neq; foro aut concioni- Athenienses.
bus immisceri, & ppterea nec arrogari poterant; quod erat apud Athenienses constitutũ, Nũmi in suffragatores distributi.
ut nulla fœminarum concilijs publicis aduocetur, uel ferre suffragium, aut concionib⁹
uiroꝝ interesse ualeat: fuitq; moris apud eos, quo frequentius comitijs assuesceret, ut sin
guli suffragatores, nummos acciperẽt, quod à Calistrate primũ inuentum ferunt. Nam
cum propter assiduas bellorum expeditiones, Athenienses à rebus urbanis distracti, uix
foro assuescerent, & per infrequentiã comitia cogi nequirent: quippe cùm ex omni po-
pulo in quouis arduo negocio, ultra quinq; millia nõ conuenirent, ut posthabitis nego
cijs ad rempublicã accederent, & de publicis consultarẽt, aliquo inuitamẽto cohortandi
fuere. Neq; ab his quorũ imminutum imperium fuit, apud Romanos comitia haberi, Qui comitijs excludebantur.
tanq; infausti prodigij & infandi ominis foret: neq; illorum qui rei agerent, nomina ad
petendos honores admitti, nisi crimine inducto & absoluto: neq; absentium rationẽ ha-
bendã, licet nõnulli legibus soluti, contra comitioꝝ morẽ, absentes suffragia ptulerint.
Quod à Locris Amphissæis, qui haud procul Delphis incolũt, factũ meminimus: apud
quos nullius absentis habetur ratio, sed cum concio aduocat, non solum pylagoræ & sa- Absentiũ nulla ratio.

cratores, sed omnis multitudo illorum qui sacra faciunt, conueniunt, & suffragia ferūt. Quoties̄q; non iustus comitiorum rogator fuisset, comitia inde habita, minus legitima Comitia illegitima, censeri: & licet eō q comitia haberet, aut illis præesset, ad honores assumi nō deceret, plerunq; tamen qui comitijs p̄fuere, licet pessimo exēplo, aliorum ministerio & operā illos assequi meruere. Est̄q; memoriæ datum, sexagenarijs maiores & homines grādæuæ ætatis, ꝙ ciuilibus uacarent muneribus, ad comitia suffragij causa descendere cogi negare: quare deiecti de ponte, & depōtani senes dicti sunt. Nāq; iuuenes olim senes de ponte detur basse dicuntur, quum illis non idem maneret uigor, & animi sensus esset obtusus. Quod̄q; comitia magistratuum non solum per dictatorem, consulem & prætorem, sed per interregem, ædilē, quæstorem, tribunum plebis, præfectum urbis, tribunūq; celerum aut pontificem maximum, de senatus sentētia plebisq; scito, nonnunq̄ per populum indici compertum est: ipse tamen prætor consularibus comitijs autor esse non potest, quòd maius uersaretur imperium in consulibus creandis, quàm ut per prætorem explicaretur. Cum' q; Cæsarum temporibus, arbitrio principis, nonnunquam tribuum suffragio comitia fierent, Tiberius Cæsar inter cætera constituta, è campo ad patres illa transferri uoluit: quorum concilio & suffragio etiam sine populo candidati ad honores & imperia prouecti fuere. ex duobus tamen consulibus, ei qui minor natu foret, comitiorum habendorum munus dari consueuit. Sine autem consulis, prætoris uel tribuni, aut alterius magistratus decreto, populo & plebi conuenire, aut clandestinos cœtus, coitiones uel conciliabula habere (ne quis malo exemplo populum seuocaret, uel secretas consultationes faceret) non licebat.

Comitia quorū autoritate indicebātur,

Senes depontani,

Clandestinæ coitiones ueritæ,

Quando primum ædilitas cœperit, & quot fuerint ædiles, & qui curules, & qui plebeij.

Caput IIII.

QVo tempore exactis regibus, & consulibus creatis, plebs contentione maxima cum patribus certauit, & tandem ut alter ex consulib⁹ plebeius foret, obtinuit: patres pro communicato plebi consulatu, ædilitatem simul & prætoturam uendicarunt. Igitur curuli ædilitate creata, illam Cneo Quintio Capitolino, & P. Cornelio Scipioni ex patribus dederunt: postea alternis annis, modo ex plebe, nunc ex patribus ædiles creari cœpti, munusq; promiscuum fuit: donec curulis ædilitas ad libertini generis homines delata est: tunc quum Cneus Flauius Appij libertino patre natus, cum Quinto Anitio Prȩnestino, haud multo ante hoste populi Romani, ædilis curulis ius ciuile in penetralibus pontificum diuulgauit, diesq; fastos in albo proposuit, ac ædem Concordiæ cum non mediocri inuidia nobilium dedicauit. Demum diffidente plebe à patribus, ut duo essent plebis ædiles, sicut duo patritij antea fuerant, plebi est à patribus concessum. Lapsis inde temporibus, cum Iulius Cæsar rerum potiretur, tunc primum sex ædiles creati, duo patritij qui cereales dicti, qui curam gererent annonæ forensis, copiæq; cibariorum: reliqui ex plebe: quorum præcipuum munus erat, urbis, ædium sacrarum priuatarumq; curam agere, ad eosq; absentibus uel impeditis consulibus summa rerum & maiestas consularis imperij sæpe delata est. Hi præpue curabant, ut ædificia publica priuataq; fierent, utq; templa, theatra, stadia, fora, porticus, curiæ, & basilicæ, atque mœnia, magnificis operibus reficerentur & ornarentur: quod lege ueteri sancitū erat, in hæc uerba: Suntoq; ædiles curatores urbis, annonæ, ludorũq; solenniū, ollisq; ad honoris amplioris gradū, prius accessus esto, & infra. Quib⁹ sacrarum rerum procuratio & totius urbis tutela sæpe commissa est. Ad quos etiam senatusconsulta & scita plebis, ut in æde sacra conderentur, deferebant: præparādo conuehendoq; frumento & oleo, ne urbs penuria annonæ, ne'ue caritate laboraret, utq; commeatus, quæq; bello usui forent, in castra deferrentur, ædilium muneris erat. Ideo Manius Martius & Trebius ædiles plebis, ꝙ in summa caritate frumentum populo in modios assibus dedere, cōmeatusq; inuexere, statuas in Capitolio & palatio cum titulis honorum meruere. Et M. Seruilius T. filius ædilis curulis, ꝙ olei denas libras singulis asfib⁹ præstitit, celebri memoria dignus fuit. Etiam in eos qui plus q̄ lege definitum erat, agri possiderent, diem dicere, matronas probri accusare, fœneratores coercere, popinas & ganeata obsonia inhibere, in facta dictaq; inciuilia atq; improba, animaduertere, atq;

Alter ex consulibus, plebeius.

Aediles alternis annis modo ex plebe, modo ex patribus.

Duo plebis ædiles.

Sex ædiles, Cereales.

Lex de ædilibus plebeijs.

Nero ædilis.

in exilium agere, ædilitiæ poteſtatis erat. Nero tamen dum munere ædilitio fungitur, ne quid cocti in popinis ueniret, præter legumina & olera, interdixiſſe fertur. Quineti am nimiam ædilium poteſtatem cohibuit: ſtatuitq; quantum curules, quantū plebeij pi gnoris caperēt, quantūq; pœnæ irrogarēt. Circa religionē, ne q nisi Romani dij patrio more colerent, neue à uetuſtis cæremonijs decederēt, ædilibus p̄cipua cura fuit: quo tum edictis cautum eſt, ut Iudæorum Aegyptiorumq; ſacra, ritus & cæremoniæ ex ur be pellerentur & exigerentur. Senatuſconſulta excipere, ſuper emēdis uendendisq; ser uis aut iumentis, ſi ex fide bona uenirent, deq; illorum uitio & morbo cognitionem ani madueſſionemq; habere, thermarum curam agere, illasq; ne eſſent immundæ, neue ni mis æſtuarent, curare, ædilitiæ cognitionis erat: de menſuris quoq; & uerrēdis uijs, deq; alia cognoſcere, deſuperq; edicta proponere, quæ ædilitia dicta ſunt, mulctamq; nō pa renti irrogare, aut nota turpitudinis afficere poterant. Horum exemplo ephori Lace dæmonijs fuere, & in Theſſalia ædiles, quibus uirgas lixæ præferebant, quorum munus erat annonā & forū cupedinis curare. Apud Græcos & Aetolos agoranomi, quorū edi ctis uendētium & ementium rabies coercebatur: qui hoc etiam ſibi arrogarūt, de uendi tarum emptarumque rerum uſu & commercio, deque conuentionibus & pactis co gnoſcere. in tantumque honoris culmen ædilitas prouecta fuit, ut urbe peſte labo rante, maieſtatem conſularis imperij ad ædiles decidiſſe, Titus Liuius autor ſit, ac iam bonis temporibus ab optimis quibuſque ſplendor ædilitatis, quæſitus fuerit. Nā & duo Craſſi, & Quintus Mutius, & Publius Lentulus, & Scaurus ſummis honoribus fun cti, ædilitatem magnificentiſſime geſſere, illamq; magni muneris loco exequuti fuere. Paulus quoq; Aemylius, quū duodecim magnis competitorib⁹ in petitione ædilitatis prælatus fuerit, pro ſummo honore duxit. Sunt tamen exempla illorum, qui repulſam in petitione ædilitatis perpeſſi, mox conſulatus, præturas, & ſummos honores merue re, inter quos C. Marius, qui in duabus ædilitatis petitiōibus, curulis ſcilicet & plebeiæ, una die bis repulſam tulit, ſepties deinde cōſul fieri meruit. Scipio uero Aemylianus, cum candidatus ædilitatis in campum deſcenderet, ab uniuerſo populo fructum huber rimum cepit: nam pro ædili, omnium ſuffragatione conſul factus eſt. L. Lucullus cum ante adultam fratris ætatem, magiſtratus petere nollet, tantū gratia & fauore ualuit, ut abſens unà cum fratre ædilis relatus fuerit. Veſpaſianus uero cādidatus ædilitatis, quin quies repulſam paſſus, demum ad imperium fuit euectus. Et quanuis ædilitas per ſe pro priū munus foret, ſæpe tamen magiſtros equitū & tribunos plebis ſimul cū magiſterio & tribunatu ædilitatē geſſiſſe cōperimus. Cn. Flauiū Appij Cæci ſcribā, cum tribunatu plebis ædilitatē, & T. Sempronium, magiſterium equitum unà cum ædilitate habuiſſe cōſtat: tametſi duos magiſtratus, præſertim curules, ſimul gerere, antea interdictum fue rit. Munera etiam magnificentiſſima & ludos apparatiſſimos, ad conciliandum populi fauorem, per ædiles plebis aut curules, nunc Romanos, nunc plebeios, nonnunquam ſcenicos, publica uel priuata impenſa, aut ex mulctatitia pecuuia curari & inſtaurari plerunque adnotauimus: in quibus uenationes beluarum, quæque mira ſpectatu & inſolita ſunt, nonnunquam gladiatorum paria qui digladiarentur, ſpectaculis exhi buere: quæ munera cum magnificentiſſime per ædiles edita fuiſſent, gradus ad ampliſ ſimos honores magiſtratusq; fecere. Illud memoriæ datū eſt, eos qui ſcriptum facerēt, ad ædilitatē admitti nequiſſe: propterea Flauius ſcriba, quia ſcriptū fecerat, niſi iuraſſet ſe ſcriptum non facturum, ad ædilitatem admiſſus non fuiſſet. Quodq; ædiles, ſicut tri buni plebis, ſacroſancti aliquando habiti ſunt: quod licet ueteri conſtet exemplo, lexq; à Valerio conſule poſt decemuiros lata, tam tribunos quàm ædiles, iudices atq; decem uiros inuiolatos ſanxiſſet: tamen quia ædiles curules neque prehenſionem, nec uocati onem habere, nec lictore uti, eosq; à priuato ad maius tribunal, prehendi ducique à magiſtratibus nouimus, propterea ædilem non eſſe ſacroſanctum opinati ſunt: quod Domitianus Cæſar facto declarauit, qui tribuno plebis autor fuit, ædilem repetundarū accuſandi, iudicesque in eum à ſenatu petendi. Qui quidem ædiles non Romæ tan tum, ſed in oppidis et uicis ignobilibus ſæpe fuere magiſtratus, qui de mēſuris & rebus minimis iura dabant. Hoc quoque notatum eſt, poſſe ædiles, exhauſto atque inopi æra-

Aedilitū poteſtas nimia, cohibita.

Aedilitiū ędictū in Iudęorum & Aegyptiorū ſacra.

Exempla ędilitioꝝ edictorū uide in 21. lib. Pādec. de ędilit. edict.

Ephori apud Lacedęmonios.

Agoranomi.

Honos ędilitij muneris.

Aedilitatis repulſam paſſi. ad alios tamē magiſtratus ſtatim euecti

Aedilitatis munꝰ cū alio munere coniunctum.

Ludi per ędiles editi.

Scribæ ad ędilitatem non admiſſi

Aediles ſacroſancti.

Vectigalia p ædiles constituta.

rio nouum uectigal constituere, quo reipublicæ oneribus consulatur. quodq; sicut tribunos plebis ad tribunatum, ita ædiles siue curules seu plebeios, qui patrem haberent insperstitem, ad ædilitatem minime admitti posse, exemplis maxime probatum est.

Iudicium ignaui iudicis, super controuerso iure perperam iudicantis, hausturn aquæ per fundum alienum non deberi. Caput V.

SVper cõtroverso iure in foro Romano, me præsente, apud ignauum iudicem q̃ præsidebat, dum quotidiana patrocinia præstarem, aspera & uehemens quæstio agitari cœpta est. Petebatur enim à testatoris filio, cui hausto aquæ in fundo quẽ alteri legauerat testamento, exceptus fuerat, isq; fons immodicis caloribus posea exaruerat, deinde tribus post annis denuo emersserat, ex testatoris uoluntate se ad illius haustum per fundum legatum admitti. Cui contra stabat fundi dominus, & desita aqua, seruitutem se nullam debere aiebat: quippe cum aqua, cuius hausti testamento exceptus fuerat, fonte arefacto, esse desierit, cessare etiam seruitutem, quæ propterea debebatur, dicendum erat: et ubi hausti aquæ ex nouo fonte illi forsan deberetur, ius tamen eundi per fundum suum, se inuito, illi non esse: pluraq; in hanc sententiam adduxerat, quibus non dissimulanter quæstioni responderi uidebatur. Contra uero testatoris filius, relicta à patre seruitute, & hausti aquæ sibi legato, etiam aditum ad aquam, qui nullibi nisi per fundum patere poterat, relictum dicebat: cum nullus aquæ usus foret, nisi haurire liceret: neq; posse hauriri, nisi per fundum aditus esset. Quod si fieret secus, profecto cum sibi aliunde haurire nõ daretur, ipse legato p̃ter testatoris uoluntatẽ, frustratus foret: quod est pudendũ dicere. Rursus tametsi aqua desita fuisset, seu æstu uehementi, seu quouis modo arefacta, ea postea renata, ius pristinũ sibi deberi asserebat: nam q̃diu è fonte manaret, ius hauriendi sibi integrũ esse, dicendũ erat. Cũq; immodicis iuris desup obstreperent, & turpibus uocibus inuicẽ conflictarẽtur, iudex q̃ assidebat seuerus & uehemẽs, amborũ audito postulatu, pauca interfatus, quæsiuit an aqua ex fonte arefacto penitus fluere desiisset: & quũ triẽnio aquá ex fonte manare desiisse, (quippe cũ tenuis, nõ perenuis foret) illamq; denuo scaturisse, tabulis & testibus planum fecissent, deq; hoc nulla controuersia foret: hoc asseuerato, parũper subdubitare uisus, paulo post eò inclinauit sententia, ut eundi per fundũ alienum, & aquam desitam rursus hauriendi, testatoris filio ius nõ esse, sibi liquere iniquissimo decreto pronũciaret. Qua iniuria decreti cũ uehementer ille offensus reclamasset, & propterea me adiuisset, petereteq; ut sibi in causa adessem, utq; suas partes propugnationẽq; mea cura patrocinioq; susciperẽ: quæsiui ego à iudice, ut bona cum uenia diceret mihi, quo iure, qua lege aut exẽplo, isti cui seruitus testamento relicta fuerat, ius non esse hauriendi ex fonte renato declarasset: siquidem si hausti aquæ testamento legatus erat, iter quoq; ad hausti ex æquo & bono relictum uideri debet, cum nisi haurire liceret, nihil præstaret commodi legatũ, nihil opis: idq; tam Paulum & Marcellum, q̃ Neratium & Vlpianum de seruitutibus scripsisse dicit: idq; cum lege & iure affirmare cõtenderem, peteremq; ut more institutoq; maiorum, si quid iudicando deliquisset, caueret ne magno saltem afficeretur incommodo, is qui in meam fidem clientelamq; uenerat. Iudex ad me conuersus, grauiter credo ferens se frequenti auditorio interpellatum, stomachabũdus & uultu fere minaci, semel, inqt, desita aqua, postq̃ fons exaruit, ius illam hauriendi pariter desitum uideri: quippe quum aqua nulla sit quæ debeatur, seruitutem extinctam amplius non reuocari respondit. Cumq; ego contradicerem, horũ autoritatibus nixus, pluraq; in meam sententiam adducerem, præsertim cum nemo tam indoctus ignarusq; rerum foret, uel qui primis (ut aiunt) labris iura degustarit, qui restitura re in statum priorem, idem ius quod antea fuerat, re integra, incolume esse negaret: ipse autem egregius ne-

l. item. §. 1. ff. de seruitute rusti. prɔd.

l. si uenditor. ff. de relig. & sumpt. fun.

l. Actilicin⁹. ff. de seruit. rust. præd.

bulo cum in eandem ſententiam iret, illamq; nullo argumento, nec iudiciali diſceptatio ne, ut modeſti iudices ſolẽt, dilueret uel firmaret, ſi quid probandum aut refellendũ eſ- ſet, ſed prope ad extremam inſaniam uecors excandeſceret: ego qui probè noram ſpiritũ eius, ne inſectatione & cõuicijs agerem, dicendi pauſam feci, ſatiusq; duxi clienti ſaluta- ri conſilio prodeſſe, q̃ rationibus non proficientibus cum homine illiberali & clamoſo nequicq̃ diſceptare: clientiq; ut ad maius tribunal prouocaret, perſuaſi: profuitq; prouo caſſe. Nãq; haud multo poſt, diſcuſſo negocio lege & iure, inducto iudicis decreto, pro babili & recto iudicio pro teſtatoris filio lis data eſt. Verba uero Cæſaris ad Statiliũ Se uerum ex eius epiſtola hæc fuere: Succurrendum his putaui: itaq; quod ius habuerunt tunc, cum primum ea aqua peruenire ad eos non potuit, id eis reſtitui placet.

Quanta ſeueritate à Romanis contra licentiam magiſtratuum, & quoties occurſum ſit.

Caput VI.

QVanta diſciplina cauerint Romani, ne q magiſtratus gererent, nimia licentia abuterentur, illud documento eſt, quod pluribus legibus, plebiſcitis & ſena- tuſcõſultis præſcripti fines magiſtratuũ & poteſtas coarctata fuit, præcipue cauendo, ne imperioſa illorum licentia, extra gyrum rationis excederet. P. Valerius, is qui cum L. Bruto poſt reges exactos cõſul factus eſt, ad terrorem increſcen tis audaciæ legem promulgauit, qua cauebatur, ut à quocunq; magiſtratu ad populum prouocandi cuiuis poteſtas foret: ſcilicet exiſtimans maioris imperij aduocatione, nimi am magiſtratuum licentiam coarctari: tametſi regum temporibus, prouocationem à re gibus fuiſſe ad populum, idq; pontificalibus libris caueri, multi contendant: quam legẽ à Muræna conſule, quo tempore Sora & Alba coloniæ deductæ ſunt, iterũ latam com perio: poſtea exacto decemuirorum imperio, populus Romanus ut licentiæ temerita- tiq; obuiam iret, præter auxilium tribunitium, nouam ſanciendo legem, conſtituit, ne quis ullum magiſtratum, ſublata interceſſione, crearet: qui creaſſet, eũ ius faſq; eſſet oc- cidi. Quod mox Duillius cõſul alia cõſtitutione innouauit, ut qui magiſtratum, ſublata prouocatiõe, creaſſet, tergo & capite lueret. Lapſis inde tẽporibus cum opes plurimo- rum p̃ualerent, humilioresq; à ditioribus aſſidue premerẽtur, hiſq; ſuperbè auareq; im peritarẽt, iterum Valeria lex, tanq̃ unicum præſidium libertatis, ante primum Punicum bellum lata fuit: qua inter cætera eũ qui prouocaſſet à quouis magiſtratu, uirgis cæ- di & ſecuri percuti uetuit: pœnam tamẽ ſi ſecus feciſſet, non adiecit, niſi improbe factũ uideri. Cumq; adhuc non ſatis innocentiæ conſultum foret, & plebis libertas opprime- retur magis, ſæpiusq; hoc malum increbeſceret, inita tandẽ ratio eſt, qua ſalubriter te- nuioribus cõſultum foret. Siquidem M. Valerius cõſul legem de prouocatione ad po- pulum, ab eadem familia ſæpius latam, tanq̃ patronam & uindicem libertatis, tertio pro mulgauit, grauiſſimiſq; pœnis affecit eum, q ſpreto more patrio, ad maius tribunal pro uocare inhiberet, intantũ, ut etiam de ui & maieſtate damnatis, ius prouocandi ad popu lum dederit, tametſi poſt decurſa ſecula, Caligula, ne longo circuitu ducerẽtur lites, ni mias prouocationes inhibuerit. Sed q̃ iſtot legibus aduocatio maioris poteſtatis, quæ ab iniuria tenuiores uendicaret, p̃miſſa foret: nondũ tamen ſatis petulantiæ & effrenatæ licentiæ prouiſum erat, niſi caueretur, ne ſæpius eadem imperia gerendo, nimis aliquo rum potentia inſoleſceret. Ideo Quintus Martius cenſor legem tulit ad populum, ne q̃s eundem honorem bis ambiret. Et deinde Fabius Maximus aliam recitari iuſſit, quod eti am plebiſcito cauebatur, ne intra annos decem eandem poteſtatem gerere liceret. L. de inde Sylla, aliquem prius prætorem quàm quæſtorem fieri, aut conſulem quàm præto tem, edita lege uetuit: eundemq; niſi decurſo decennij ſpatio, bis uni magiſtratui præſe- ſe, graui pœna interdixit: arbitratus frequentes honorum uiciſſitudines, nimiæ poteſta tis eſſe, & potentiæ non ferendæ. Quod haud multo poſt noua conſtitutione innouatũ fuit: cautumq;, ne cui intra uigeſimum annum, muneris publici adminiſtratio daretur. Et cũ licentia præſidum in edendis ſpectaculis, multo prouincialibus damno & incõ- modo foret, quotidieq; nouis collationibus exhaurirentur, Nero uetuit, ne gladiatorũ munus, aut ferarum ſpectaculum præſides in prouincijs ederent. Quo etiã tempore ſta tutum eſt, ut qui perperam ad principem uel ſenatum prouocaſſet, pecuniam pœnæ no

P. Valerij lex

Duillij conſti tutio.

Valeria lex

M. Valerij lex de prouoca- tione ad po- pulum.

Prouocatiões inhibitæ.

Q. Martij lex Fab. Max. lex

L. Syllæ lex.

Aetas mune- ris pub. obeũ di.

Neronis ſtatu tum.

Mulcta iniquæ ꝓuocationis.

mine in ærariũ ferre, & mulctã exoluere cogeretur. Pluraq; extát plebiſcita, q̃bus ne du
Plebiſcita diuerſa.

os magiſtratus, p̃ſertim curules, uno anno habere, ne' ue plebeium magiſtratum patri
tio gerere liceret, cauebatur. Quinetiam pro magiſtratu aliquid gerere inhibitum erat,
niſi prius ſacramẽto adactus fuiſſet: quod ideo cautũ ferunt, ne ſpe & cupiditate impro
ba, imperia & honores aſſumerent; iurabãt enim apud conſulem uel ſenatũ ſolenne iuſ
iurãdum per deos: poſtea ut in acta principũ iurarent, Cæſarum temporibus ſeruatum

Magiſtratu et imperio decti.

eſt: neq; eñ plus quinq; dies, niſi qui iuraſſet in legem, imperium gerere licebat. Sig ta
men in magiſtratu auarè, ſuperbè & inſolenter ſe geſſiſſent: ipſos ante tempus finiti ho
noris imperio deſiſtere, & de gradu deñci iubebãt. Primusq; cui abrogatum imperium
fuerit, Tarq̃nius Superbus proditus eſt, qui propter inſolentiã regno pulſus fuit. Poſt
ea exactis regibus, Sergium & Virginium tribunos cõſulares, quod male ad Veios pu
gnaſſent: & Cn. Manlium, & Seruilium Cepionem proconſules, quod ipſorum temeri
tate clades ingens accepta fuiſſet, & à Cimbris cæſi, & caſtris exuti eſſent: aliosq; igna

C. Gracchi plebiſcitum,

uiæ inſimulatos, abrogato imperio, ante tempus finiti honoris, ſenatus magiſtratu abi
re, & inſignia imperij dimittere coegit. Quod & C. Gracchus alio plebiſcito confirma
uit, cauẽs, ut ſi cui ante tempus propter indignitatem, imperium eſſet abrogatum, is alo
terius adeundi honoris facultatem non haberet: néue maxima imperia diuturna eſſent,
quod unum officere libertati cognitum eſt. Magiſtratus & honores geri ultra annum

Annaria lex.

annaria lege prohibetur. Iulius uero Cæſar lege ſanxit, ne prætoriæ prouinciæ ultra
annum, ne' ue conſulares plus biẽnio obtinerentur. Tiberius collatos ſemel honores nõ
facile ademit, cum ſaturos & opulẽtos præſides minus noxios prouincialibus duceret,
Ne' ue finito magiſtratu, is qui prouinciæ præfuiſſet, impune inſultaſſe gauderet, trigin
ta diebus lege Cornelia ſucceſſorem expectare, & ex prouincia reuerſus, rationẽ admi

Ratio adminiſtrati muneris.

niſtrati muneris lege Iulia reddere cogebatur. Ideo plures conſules prætoresq; functos
honoribus, q̃ mẽte improba, auarè & crudeliter in prouincia ſe geſſiſſent, damnatos &
ærarios factos inuenimus. Apud Græcos uero lege cauebatur, ut qui geſti muneris ratio

Græci. Alogij rei. Athenienſes, Magiſtratu fungentes apud Cartha. uino abſtinebant.

onẽ non redderet, alogij teneretur. Apud Athenienſes q̃ſquis ad remp. acceſſiſſet, ratio
nibus ita obnoxius erat, ut etiã ſacerdotes obnoxios lex iuberet, apud quos computator
publice eligi cõſueuit, q̃ redditus ciuitatis per ſingulos magiſtratus populo reſignaret,
neminẽq; coronari licebat, q̃ rationibus reddendis obnoxius foret. Carthaginẽſibus, ne
inſoleſcerẽt magiſtratus, toto imperij tẽpore uinum interdicebatur, ita abſtemios mo

Ætas fungẽdi magiſtratus apud Thebanos & Bithynos.

deratiores fore arbitrati. Thebanis lex data eſt, ut ad munera publica nemo accederet, ni
ſi qui annis decem à' mercimonijs deſtitiſſet. Bithynis, ut minor annis triginta, ad hono
res admitti nequiret: quod tamen Auguſtus ita præfiniuit, ut ab annis duobus & uigin

Verum hodie id temporis ad xxv. annum coarctatum eſſe conſtat. l. ad remp. ff. de mune. & hono. l. ſextumdecimũ. parag. de minoribus quoq;. ff. de uaca. & excu. mune. & l. non tantum. parag. ne q; enim. ff. de decurio.

Qui finito magiſtratu, prouincia abire nollet, Thebani.

ti admouerí iuuenes ad munera iuberet. Quod ſi fortè finito magiſtratu, quiſquam prouinciam ſucceſſori
tradere negaret, uel ultra iuſtum tempus faſces retineret, is uelut maieſtatis reus in prin
cipem & rempublicam agebatur. Cui ſimile apud Thebanos accepimus: nam qui ultra
præſcriptum honores geſſerat, conſpirationis reus, capite luebat. Fertur tamen Epami
nundas Thebanus, dum patriæ conſultum uult, præturæ quam gerebat, ultra præfini
tum tempus præfuiſſe, nec ſucceſſori exercitum tradidiſſe, quo tempore Lacedæmonio
os graui bello & inteſtinis cladibus affecit, ne ſi honore decederet, Thebani tanto pro
greſſu rerum fruſtrarentur: cuius rei cauſa capitis anquiſitus, omnium uotis abſolutus

Carth. ſeuera diſciplina.

fuit. Carthaginẽſibus quoque tam ſeuera uiguit diſciplina, ut ſi quis imperator aut dux
Romani duces mulctati ob exercitum temere amiſſum.

prauo conſilio, licet felici euẽtu pugnaſſet, fœdo ſupplicio in crucem elatus, morte pœ
nas dabat. Romani uero duces, qui temeritate uel inſcitia exercitus amiſiſſent, aut fu
gæ & pauoris inſimulati eſſent, pecunia & exilio ſæpe mulctati ſunt. Lege quoq; à Va

Valerij Publicolæ lex.

lerio Publicola primum lata cautum fuit, ut qui imperium magiſtratum' ue à populo
non accepiſſet, capite plecteretur: quod ab Athenienſibus ſeruatum eſt, quibus nulli
erant magiſtratus, niſi ſortitione publica & ſuffragijs populi creati. Tanta uidelicet cu
ra tantaq; ſolicitudine maiores noſtri contra inſolentiam magiſtratuum, præſidia legum
inuenere,

Qui ordo in disponendis aciebus, & quæ norma militiæ apud Romanos olim seruari solita fuerit, & quæ apud exteros. Caput VII.

Militum ordines in Romanis castris plures fuisse, exq; diuersis formis instrui acies consuesse, & firmari subsidijs, sæpe notatum est. Species uero militum aut in principijs, uel inter triarios essent. Et licet de instruendis disponendisq; aciebus certa lex tradi nequiret, quia ex monte, flumine uel locorũ situ facili uel impedito, aut ex subiecta planitie, & natura regionis perlustrata oculis, prouidens diligensq; dux, explorato & præuiso acies dirigere, & copias admouere debet: & nunc directa, nunc cuneata, uel trigona, aut hemicycla, modo late fusa, & protenta acie, nunc quadrato agmine, quod frequens apud Persas & Siculos fuit, in hostes uadere, aut hostium uim excipere; nunc frontem uel cuneum, nunc subsidia, orbem, globum, fortices, serras, turres, atq; alas facere: ita ut terrarum situi sese accommodet, & qualitati insinuet: tamẽ ubi locus tempusq; patitur, hæc acierum forma & turmarum descriptio magnas sæpe acies fudit. nã primi erãt hastati, qui hasta tantum gæsaq;, & pilani, qui pilo primos congresso excipiebant. Fuit autem pilum ligneo hastili, & ferro quadrato, oblongo & præacuto. Hi ergo quindecim manipuli erãt expediti & delecti pedites. Inter quos iaculatores & leuis armaturæ milites, qui in prima fronte siti, dato signo in hostes incurrere, ac pilis missilibusq; hostem ferire, deinde gladijs cominus congredi solebant: in quibus tyrones qui nuper militiæ asciti erant, militabant, ab hisq; primi erant congressus, & hostes lacessiri assuerant. Mos ergo Romanus erat, instructo parato q; exercitu, quum congredi acie parant, deos primũ consulere, mox auspicato & litato, ne incertis auspicijs & turbatis religionibus, acies committerent, Solem uenerari, & in hostes ducere, sicut in Syria mos erat: quumq; classico signo dato pugnã ineunt, primo occursu ad ardorem excitandum, ardentissimo clamore cõcurrere, & signa inferre: qui si consona uoce editus, neq; impar, uarius uel dissonus foret, haud dubie satis animorum ad certamen esse, & futuram uictoriam spondebat: nanq; is erat index uoluntatis & animi cuiusq;: si uero excitatior crebrior q; ab hoste sublatus esset, quò euentus prælij casurus foret, indicium haud dubium præbebãt: in qua quidem re ad ardorem animi excitandum non solum acies, sed ipsa quoq; signa militaria inferebant. Neq; enim parui momenti fuit illa primatus & cõgressio militaris, cum alacres & fiduciæ pleni, ardenti clamore simul in hostes ibant & signa inferebant, intolerabili clamore, animorum uno impetu consentiente ac uirtute, quæ res magnorum uictoriarum plerunq; causam dedit. Quare à Iulio Cæsare Pompeius haud immerito imperitiæ arguitur, q; in pugna Pharsalica milites certa minis auidos, impetum excipere, non inferre iussit. Quod quidem Cyri consilium fuit, ut si hostes tumultuosius irruerent, taciti milites impetum excíperent: si autem taciturni essent, clamore & strepitu acies inuaderent. Galli & Germani, quibus inconsulta ira & furor est, si quando cum hoste congredi parant, dissono & truci cantu, quẽ barritum uocant, cum ululatu & tripudijs scuta quatientes, prælia ínibant, ex quo futuræ pugnæ fortunam augurabãtur: aut patrio more, nudis corporibus horrẽdoq; uocis sono: nonnunq; ut auspicium pugnæ sumerent, captiuũ cum suo milite committebant, unde belli omen augurati, in hostes ibant. Quibus Germanis hoc etiam in usu erat, non antè acies committere, q; per matresfamilias, quas plurimas educebant in castris (sicut Dionysius, qui armatas thyrsis mulieres habuit) an decernendum esset, sortibus & uaticinio prædictũ foret. Ambrones nõ cursu furioso, sed incessu tardo arma pulsantes, rhythmis cum gressu & pulsu armorum consonantibus, suum nomen exprimentes, in hostes ducunt. Vbij & Treuiri uirorum cantu & fœminarum ululatu, terrorem faciunt, & uoce obtundũt. Aethiopes, cum cecinit bellicum, clamoribus dissonis tumultuantur, & sui moris tripudijs exultant. Syri autem in primo congressu Solem uenerati, immodicis uocibus exultantes, cursu q; citatissimo acies subeunt, & in hostes irruũt, ita uano metu deturbari, & ludificari hostẽ opinati. Atheniẽses & Lacedæmonij pæana canentes & hymnos lo-ui, congredi solent: quod frequẽs apud Græcos fuisse notatũ est: fuitq; Spartanorũ mos, ut ante hostiũ congressum, Amori sacra faciant, utq; reges Laconici anteq; signa inferãt,

Species militum.

Prudens dux ex occasione oblata acies dirigit.

Acierũ & turmarũ forma.

Pilum.

Tyronũ congressus.

Mos Ro. aggrediendi cõflictus.

Clamor cõsonus.

Põpeiꝰ à Iul. Cæsa, imperitiæ accusatus

Cyri consiliũ

Galli & Germani.

Barritus.

Belli omen.

Germanorũ mos.

Ambrones.

Vbij et Treuiri.

Aethiopes.

Syri.

Atheniẽses & Lacedæmonij

musis immolent, Clementiæq; & Amicitiæ, non Marti: satius ducentes, pactione hostium animos & pace incruenta conciliare, quàm prælij subire aleam, & multa hostium cæde uictoria potiri. Cyrus autem, ne hostium efferis clamoribus milites perculsi trepidarent, hymnum Polluci & Castori canere iussit, quo concentu effecit, ne improuisa formidine caperentur. Post hastatos sequebantur principes, qui uiribus & ætate fortiores, in quindecim pariter distincti manipulos, scuto & insignibus armis, sub ipsis signis militabant: qui non continenter iuncti erant, sed modicis spatijs discreti, quasi in subsidijs positi: Vt si hastati commisso prælio, ab hostibus deturbati retro cederent, ad principes & grauioris militiæ uiros receptus tutus foret. Hiq; cum ad hostium subitos conatus præsto essent, obnixæ urgentesq; integris uiribus fessos adorirent, & impressionem facerent. Post principes uero triarij pluribus uexillis ordines ducebant. Erant eũ ueterani milites, magnæ & expertæ uirtutis, q stabili genere pugnæ assueti, scuta & hastas tenentes humi fixas, genu dextro innixi, prælij euentũ, & imperatoris nutũ expectabant ad inuadendũ, qui modico etiam interuallo seiuncti à principibus, considebant, lisq; ordinib⁹, cum procinctæ acies starẽt, si à principibus haud feliciter pugnatũ esset, nec ad arcendam uim satis roboris aut uirium foret, ut uicti, perculsi, & consternati cederent, perditis prope rebus, & desperata salute, se ad triarios p interualla ordinũ sensim referebãt. At tunc exurgentes triarij, in quibus omnis belli molles, quodq; uirium erat, esse putabatur, (nanq; his uincere aut mori decretũ erat) cõferti pluribus ordinibus, firmata acie, tanq; uallo muniti, strictis mucronibus, ita ut uir uiro, armis arma cõiuncta foret, uias claudebãt, ita magno præsidio firmati, in hostes ibant, ut dirumpi ea acies non posset. Neq; eũ longum certamen, & increscens uis diutius durare posset, nisi secunda acies primæ, & integri fessis succederẽt. Cyrus quoq; haud absimili exemplo, ita aciem instruxit, ut qui primi in prælio, quiq; primaꝝ cẽturiarum milites essent, in secũdis pugnarẽt ultimi: deinde ultimi succederent ad primos, ita acie instructa, ut seruato ordine pgredi ad pugnam, & cum opus foret, pedem retro ferre possent. Germani uero per familias & propinquitates cuneis acies instruebant. Sarmatæ per turmas, quibus insuperabiles erãt: pedestri uero pugna nihil ignauius. Scythæ, Thraces & Macedones cuneo, qui mediam urgeret aciem, frequenter usi sunt. Persæ & Siculi, quadrato agmine. Celtiberi tantum cuneo ualebant, ut quacunq; parte decurrerẽt, irruptionem facerent. Galli bifronti acie pugnabant, cuius usus talis erat, ut nullam militibus terga dandi spem ostenderet. Lacedæmonij cum in cornu incedũt, turma in postremis sequitur, quæ sead frontem & in latus flectere queat, & cum opus foret, uerterent se singuli ordines, & depugnarent. Agesilaus quoq; quadrato agmine exercitũ sæpe duxit, ita ut dimidiũ antè, dimidiũ uero post exercitum haberet. Thessali rhombi figuram primi inuenere, q facile circũagitur, cuius ope adiuti, hostibus præualuere. Ferunt Triballos populos omem aciem in quatuor phalãges, & quicquid est copiarum diuidere: Primam ex imbellibus, secundam ex optimis, qui robore præstabant & uiribus: tertiam ex equitibus, quartam ex mulieribus, quæ in fugã conuersos conuicijs incesserẽt. Latini uero populi cum antea phalanges similes Macedonicis facerẽt, postea disciplina Romana edocti, manipulatim acies instruebant. Apud Spartanos in expeditionibus obeundis reges erãt primi cum cohortibus suis, in recessu uero postremi. Athenięsibus lege cautum erat, ut polemarchus cum acie decerniẽt, dextrum semper latus teneat, indeq; in hostes irruat. Thebani cum ad Leuctram finistro cornu Lacedæmonios fugassent, & uictoria potiti essent, oibus prælijs obseruarunt, ut finistro cornu principatum darent. Eratq; inter Lacedæmonios & Athenienses cõuentum, ut si arma contra eosdem hostes ferrent, Athenienses finistrum, Lacedæmonij dextrũ in acie tenerent locũ: tametsi in pugna aduersus Mardoniũ, Athenienses dextrum cornu cõtra Persas, Lacedæmonij finistrũ cõtra Bœotios & Thessalos tenuere. Cumq; aduersus Mardoniũ & Medos Athenienses & Tegeates sup instruendis aciebus dissiderẽt, dextrũ cornu usurpantibus Athenienbus, Aristidis autoritate effectum est, ne intempestiue contenderẽt, quam cunq; partem in acie dedissent, se uiriliter operã naturũ pfessus. Cui nõ absimile est, quod cum Themistocles cũ Euribiade Lacedæmoniorum duce cõtra Xerxẽ classem ducerent, & de ducatu orta contentio esset, facile cessit,

Cyrus,
Principes.
Triarij.
Cyri aciei instructio,
Germanorũ acies.
Sarmatæ.
Scythæ.
Thraces.
Macedones.
Persæ.
Siculi.
Celtiberi.
Galli.
Lacedæmonij
Agesilaus,
Thessali.
Rhombus.
Triballi,
Latini,
Spartani.
Athenięsium lex.
Thebani.
Lacedæmoniorum & Athenięsium cõuentum.
Themistoclis dictum.

asserens intempestiuam contentionē è sua republica non esse, sed eum uideri principē, qui meliorem operam nauasset. Apud Lacedæmonios uero milites ex Scyro insula, cū sinistrum sibi locum delegissent in acie, semper obseruarunt, ut deinceps sinistrum cornu tenerent. Fertur' que Psametychus Aegypti rex, cum pugnaturus contra Assyrios, ignominiæ loco Aegyptios in sinistra, mercenarios uero & externos in dextra phalāgis locauisset, exercitus alienationem & dissidium passus fuisse. Mote tamen Romano antiquiori duci, dextrum cornu dari consueuit: sinistrum uero, quia minus curæ & solicitudinis habet, iuniori & minus assueto: quanuis sinistro nōnunquā summos duces attribuimus. Tullus ēm Hostilius aduersus Fidenates pugnaturus, sinistrum sibi desumpsit cornu, dextrum uero Metio dedit. Darius quoq; ad Arbelam cum sibi sinistrū tuendū sumeret, Mazeo dextrum assignauit. Si tamen inter duces de loco non conueniret, plerunq; de ordine agminis quem tenerent, inuicem sortiebātur. Cūq; signa militaria in media locarētur acie, ita ut p signis antesignani, post signa alia pugnaret acies, quoties hostiū impetu antesignani uicti cederēt, ne nudarētur pugnatorib⁹ signa, collato statim gradu, ex secunda prima fiebat acies: ita ut à suo q̄sq; manipulo uel cohorte pugnās non recederet: qui omnes ita docti instructiq; erant, ut ad nutum monentis intenti, ad illius imperium se in turmas colligere, rursus diuidere possent, obsistere, circuire, mutare pugnam, modo à fronte, nunc à cornibus occurrere, sequi signa, ordines seruare, consistere, & locum non deserere, tam facile scirent, ut signo dato, expediti & dicto ueloci us, mandatis parerent. Erant enim ita instructæ acies, ut faciles partienti, faciles iungenti forent: talisq; disciplina, ut etiam in cōflictu belli, & dum prælíatur, miles in sua legione, cohorte uel manipulo maneret, ab eaq; pugnans non recederet. Hoc quoq; prodigium est, quòd quoties grauis armatura hostem fugasset, ne turmæ equitum cursu & fuga insequendo dissiparentur, signaq; & ordines relinquerent, leuem armaturam, fundatores sagittariosq;, qui hostes longius agerent, & trepidantes opprimerent, emittebāt. Quod longe secus apud Lacedæmonios fuisse tradūt: q ppe in pugna acerrimi existunt, diuq; & fortiter prælíantur, dum hostem in fugam uertant, quibus fugatis, effusos insequebantur qui nesciunt. Cum enim hostem dare terga coegissent, cōtinuo redibant in ordines: ne q enim uidebatur decorum satis, in fugientem hostem & agmen consternatum inferre signa, & in terga dantes, ius uictoris exercere. Quotiesq; ad ultimum laboris & periculi uentum erat, ut solutis ordinibus uage dissipati milites, forent in summa desperatione & diffidentia, rem in asperis prælíis sæpe tentatam, felici euentu multi magno studio exequuti sunt, ut dissipati milites ad suos mox ordines redirēt: deinde coacto agmine, omēs uno impetu impressionē facerent, & ultro in hostes irruerēt, magnoq; ardore animorū pugnā reparārēt: id q̄d apud Germanos frequēs fuit, ut cedere loco, & rursus instare p consilio haberēt, uel ut eq tes, dimissis eqs, ad proximos euaderent, immiscentes se peditibus, dum fluctuatur acies, hosti obuiam irent: ideo ut spe fugæ erepta, æqua omnium periculo, pedestri prælío acrius insisterent, uel ut in hostes acrius incurrerēt, detractis frenis, cum effusum cursum temperare nequirent, equos concitatos agerent, & impressione facta, uiuiā facerent, sparsosq; & incōpositos adorirētur. Nonnunq; ut uexillo signiferis adempto, & in hostiū agmen, aut intra uallū iniecto, quo acrius subirent, instando atq; urgēdo, ne illo potiretur' hostis, maiori impressione dimicantes, ita irruerent, ut lapsam plerunque aciem repararēt. Apud Cimbros in more fuit, ne fuga signa & ordines dissiparent, turmas & robora legionum longis catenis inuicē cōnecte, & per balteos milites colligare, ut ita nexi firmi⁹ propugnarēt. In quo traditur operæ precium, quod cum Lacedæmonij contra Tegeates dimicarent, & de uictoria cōfisi, uincula secum ferrent, quibus illos uinctos ducerēt: postea uicti & fugati à Tegeatib⁹, eisdem uinculis nexi & captiui ducti sunt. Romanis frequens usus erat, cuneum facere & phalangem, ut inuicem scutis annexis & supra capita elatis, densa latitudine succederent, unaq; conspiratione & consensu in orbē se colligerent, & impressionem facerent. Illud quoq; salutare creditum est, transfugas detractis armis, ne quid infidiarū simulata transitione moliri possint, in postremam aciem inducere: nanq; illis credere nō facile licet, Profuit quoq; salubre consiliū, quod in magna cōsternatione, absciss reb⁹ & despe

Princeps.

Psametych⁹.

Romani.

Darius. Sortitio de loco.

Vbi antesignani uicti cederent.

Vbi terga uerterēt hostes.

Lacedæmonij hostes fugiētes non insequebantur

In extremo periculo.

Germani.

Cimbri.

Romanorū cuneus & phalanx.

Transfugæ.

Fugientes ex prælio.

rata salute, à Romanis sæpe factitatũ nouimus, ut dispositis equitum turmis ante muni-
menta, fugiẽtes temere ex prælio ad castra, milites pauidos & cõsternatos pro hoste habe-
rent: illosq; strictis gladijs inuaderẽt, ut nõ minus à tergo q̃ à frõte infestas acies uiderẽt.
Hæc em̃ ultima desperatio nonnunq̃ militũ animos ita incessit, ut inclinatas & turpi fu-

Petitio ut defuncti sepelirentur.

ga profligatas acies plerũq; reparârint: tantoq; ardore pugnã legamus restitutã, ut mili-
tes ancipiti coacti metu, uictoriã ex hostiũ manib⁹ sæpe eripuerint. Fuit hoc quoq; no-
tatũ, dum acies pliantur, & armis decernũt, petere ut defuncta corpora liceat sepelire,
uel post prælium abire, cõcessum de uictoria uideri. Eos enim qui uicerũt, precario aliqd
ab hoste petere nõ decebat: sicut cõfessio cedentis & detrectantis certamẽ, ubi hostes ad

Deditionis signa apud diuersas gentes

pugnã elici nequeunt, pro uictoria fuit. Apud Gallos & Hispanos brachia & manus in
ermes tendere: apud Romanos capita scutis subdere, & arma tradere, deditionis signum
erat. Quare Pompeiani in pugna Pharsalica passis palmis salutẽ petiere. Armis quoq;
dimissis, salutationẽ more militari facere, magno sæpe præsidio extitit militibus. lũctis ue-
latisq; manibus supplicare, aut cũ infulis & uelamentis prodire, apud Græcos manus in
ermes dare, Indis cũ pateris occurrere, & uina libare, aut ex Solis ara accẽsis facibus ob-

Dedentes se interficere nefas.

uiam prodire, in fidem uenire & potestatẽ, signum fuit. Neq; em̃ decebat illos qui passis
palmis in deditionẽ uenissent, morte afficere, aut in eos uelut hostes insultare. Dextris

Pacis signa.

autem exertis, & sublatis manibus incedere, apud Græcos & Persas pacis signum erat:
sicut Assyrijs & Massilienſibus cum infulis, Græcis cum oleæ ramis aut lauro accedere,
& barbaris florẽtes capite corollas gestare. Aegyptiorum mos traditur, ut supplice ue-
ste sumpta, & platis omnibus sacris, pacem deprecẽtur: Gallorum, occurrere magistra
tus cum pueris & fœminis. Apud Persas, terram & aquam offerre, deditionis signũ erat.
Quare Darij legati cum ab Athenienſibus magnificis uerbis terram & aquam peterẽt,
ab eisdem alij in barathrum, nonnulli in puteos præcipites acti sunt. Apud Lacedæmo-
nios scutis positis, manus excutere: in singulari pugna, uox, Herbam do, se uictum fateri
significat: sicut olim bello capti, cum salutem peterẽt, in discrimine extremo salutem di-

Athletæ.

cere cœperunt. Athletarum mos erat, ut quum in certamine uicti, digitum aut manum
exerendo, pacem peti ostenderent. Fuitq; sententia Brasydæ Peloponnensiũ ducis, cum

Brasydæ sententia.

acies decernere parant, instructo exercitu, lancearum frequentem motum & galearum,
à qua parte futura sit fuga, demonstrare. Esse quoq; Romanæ militiæ comperimus, ut

Equites, duos eq̃s habebãt.

equites in prælio duplici utantur equo, ut uni fatigato, alter recens expeditus q̃ succe-

Pedites & equites quæ ferrent secũ.

dat: quodq; sicut miles pedestris militiæ, arma & uallum, & quoties opus foret, plus di-
midiati mensis cibaria: ita equites præter arma & gladium, folliculis frumentũ defere-

In nauali prælio,

bant. In nauali autem prælio constitutum est, ut milites non militari solum fungantur
munere, sed uelut classiarij remigent, & per tabulata nauarum ministeria exequantur,
hostiumq; tela excipiant, & scutis auertant. Hanc disciplinam militarem Lycurgus nõ
omnibus significandam censuit. Ideo lege cauit, ne contra eosdem sæpius mouerent ar-
ma, ne iterum repugnando, diutino bello assuescere, & longa militia hostes disciplinis
eruditi contingeret: ideoq; bellicosiores & effrenatiores forent. Accusaturq; Agesilaus,
quod continuis bellis quibus Bœotiam infestauit, Thebanos ociosos & bellorum ru-
des, ita eruditit disciplina & usu armorum, ut sæpe ipse ab eisdẽ in extremũ uitæ discri-
men, cum toto exercitu lapsus fuerit.

An sapienti uxor ducenda sit, & quæ ad propagandam sobolem indulta commoda à Romanis fuerint. Caput VIII.

VEtus quæstio fuit, & à prudentibus in utranq; partẽ agitata, & adhuc in quæ-
stione est, an sapienti uxorem ducere expediat. Compater amicus meus, ho-
mo perfacetus multæq; uenustatis, & multi salis, cui in omni sermone mira
fuit urbanitas, semperq; uenuste dicta, semperq; opportunos iocos habebat: si quem in
nostra Parthenope uxorẽ ducere audisset, eũ grauibus cõuicijs, perinde ac si in aliquod
crimen plapsus foret, incessere solebat, ꝙ homo liber & sui potens, in seruitutem man-
cipari, & sub imperio uxorio seruilẽ in modũ excruciari non curasset: habẽs semp illud

Thaletis dictũ de ducẽda uxore,

in ore Thaletis Milesii, q iuuenis, cur uxorẽ nõ duceret interrogatus, qa intempestiuũ
erat, respondit: iterum senex cum ad cõiugium urgeretur, rursus intempestiuum dixit:

hac ambage uerborum, sapienti nunquam uxorem ducendam fore demõstrans. Verum qui hæc perpenso iudicio explorare uult, profecto in coniugijs multa inueniet commoda usui uitæ necessaria, sine quibus uix homini sapiẽti cælebem uitam ducere expediet. Siquidẽ non parua adiumenta ex hac societate homini uel inquieto & fatigato, ad requiem forensium exercitationum, uel in secunda fortuna ad ampliorem fructum lætitiæ, quum habeat cum qua congaudeat, parantur: præsertim si quis moratam, & non quotidiani damni, ac fœdis & pudendis uitijs nequissimam fœminã nactus fuerit. Nec minus quum studio & labore foris bona quæsiuerit, superesse domi qui ea diligentissime tueatur, haud mediocre præsidiũ uitæ putauerunt. Illud quoq; non parui refert, habere in miserijs solatium, in periculis adiumentum, sociamq; uitæ etiam in calamitate, quæ te perinde ac se foueat & amplectatur. Adde mutua pignora tori genialis sobolisq;, quam sibi quisq; posttuturam, & bonorum participem cernit: ingenitamq; charitatem in filios, animosq; consociatos: quæ ad ciuitatis & reipublicæ præsidium, nec minus ad propagationem nominis ualent sempiternam. Quibus delinimentis adductus Socrates, nec Xantippe quanuis morosa & iurgiosa: nec Pythagoras, Crates & Aristoteles, alijq; sapientissimi uiri, coniugio carere uoluerunt. Quod legibus Lycurgus mãdasse fertur: nam si qui in orbitate & solitudine cælebes uixissent, ea afficiebantur ignominia, ut à ludis arcerentur, per hyemem uero forum nudi circuire cogerentur. Spartæ enim tam cælebi quàm fero & malo marito legibus indicta pœna fuit: quæ iudicia cacogamia & obstigamia dicta. Cretenses uero felici instituto usurparunt, ut è grege iuuenum deligerent forma conspicuos, quos ad uxores ducendas, propagandamq; sobolem ui & lege compellerent. Thuriorum lex erat, ut iuuenes primo ætatis flore, ad ducendas uxores muneribus honoribusq; inuitarent. qui uero ea defuncta, alteram superduxisset, is inuisus & execrabilis dijs hominibusque, ab omni honoris aditu & magistratu arcebatur. Platonis uero legibus cauetur, ut qui ad quintum & trigesimum annum mansisset cælebs, nullo dignus honore & omnium postremus haberetur: cuius rei causa, Romanos magistratus ad coniugium & prolem excitandam, non solum pœnis coercere repugnantes, sed & præmijs inuitare iuuentutem sæpenumero uidemus. Furius Camillus & Posthumius quum censuram agerent, his qui ad senectutem cælebes peruenissent: aut uiduarũ nuptias, quarum uiri bello ceciderant, detrectarent, mulctam pœnæ nomine in ærarium ferre iusserunt. Quintus Metellus Numidicus censor, & postea diuus Iulius, deinde Augustus, liberorum gignendorum & sobolis causa, legem de maritandis ordinibus tulere, eos ad progeniem propagandam præmijs & immunitatib⁹ inuitantes: siquidem cui tres erant liberi, uacatio muneris: cui plures, libertas donabatur. Quod à Lacedæmonijs constitutum ferunt, ut trium liberorum parens, à custodia & excubijs: quatuor uero, ab omni onere immunis foret. Quinetiam præturas, quæsturas & consulatus, honoresq; & magistratus, Romani ueteres, nisi parentibus plurium liberorum, comitijs dedere. Quare exemplis palam factum nouimus, plures candidatos quum ad comitia & campum descenderent, fictis adoptionibus, liberos sibi pessimo more ementitos fuisse. Quod postea senatusconsulto sublatum fuit, ne simulata filiorum adoptio, ueris parentib⁹ fraudi esset: semperq; mariti & plurium liberorum parentes, in omni negocio, paciores liberos habentibus, aut sine uxore degentibus, antelati fuere, Persarum more, qui ingentia munera his qui plures genuerant filios, proponere soliti sunt: quorum reges si quando Persidem adirent, singulis mulieribus ad sobolis inuitamenta singulos aureos dare consueuêre, prægnantibus uero duplices. Quò rex Ochus, quum esset sordidæ auaritiæ, ne quid elargiretur, adire recusauit. Mulieribusque quæ trium liberorum matres forent, etiam uiuo patre testari, & sine curatore de bonis disponere, negociaq; alia gerere permissum erat. Viroq; decedente sine liberis, omnium bonorum hæres lege Romuli uxor erat: si uero cum liberis, æqualem bonorum partem cum liberis ferebat. Vtq; non seuera & tristis, sed læta atque hilaris illorum pudicitia foret, uxoribus nec molestare, nec coquere, aut alio seruili munere fungi permisere: nuptasq; pecuniarum & fortunarum uiri sacrorumq; socias esse, iussere. Illosq; qui in uxorem aut liberos uiolentas manus intulissent, uel ut sanctissima deorũ tẽpla uiolassent, impios conscelleratosq; duxe

Coniugij cõmoda.

Lycurgi lex in cælebes.

Spartæ.

Cretenſes,

Thurij.

Platõis leges

Cælebes mulctati.

Lex de maritandis ordinibus.

Qui plures haberent liberos, aliꝭ prælati.

Perſæ.

Romuli lex.

Vxores ſeruilia munera non obibãt.

Qui in uxorem aut liberos uiolentas manꝰ intuliſſent.

runt. Veteres enim, mulieres propter infirmitatem consilij, sub parentum tutela cognatorũq; esse uoluere: donec uiro desposatæ, coniugali copula iungerentur: tunc enim à tutela liberæ, in uirorum manu, non in seruitio erant. Ideo & mariti mores prolegebere, atq; his se accommodare conuenit. Contrà decet uirũ curare, ad cultum uictumq; ei ne quid desit: nanque uxori malæ tractationis contra uirum actio datur. Cauẽdum q;, ne uxoris imperio maritus agatur: nam illum famosum despectumq; paulo momento præcipitem ageret. Quare uerbum Catonis talia exprobrantis in Romanos sæpe emanauit: Illos omnibus gentibus armis imperitare, ipsis uero uxores. Fuitq; ideo proditum in Assyria, Lunæ templum apud Carras fuisse, in quo qui Lunæ supplicaret, uxoris imperio subigi: qui uero Luno deo sacrum faceret, uxori dominari ferebatur. Quibus etiã mos à Semiramide traditus perdiu mansit, ut uiris uxores dominent. Sauromatas etiã ferunt hoc habere præcipuum, ut uiri sub imperio uxorio & famulatu sint. Apud Aegyptios, ut uiro mulier præficiatur, lege cauebatur, testantibus uxoribus inter solennia sponsaliorum, in primis uirum suo arbitrio parere oportere. Spartanæ mulieres minimè muliebris animi uiris imperant, domesticisq; negocijs solæ præsunt, curaq; omnis & procuratio ad ipsas pertinet. In quo fertur lepide dictum Gorgonis uxoris Leonidæ, quæ quum ab hospite argueretur, q solæ Spartanæ uiris imperitarent, Haud immerito, inquit: nam solæ uiros parturiunt. Semper tamen bonum maritum agere, q in republica magnum uirum esse, pluris ueteres censuerunt. Ipsisq; ad coniugij & sobolis inuitamenta, inter muliebria iura, abundanti auro, mundoq; muliebri, aureisq; segmentis & purpura, omnibusq; delinimentis uti permisere. Quare in maximis bellis sæpe matronas auro collato, inops ærarium subleuasse, & magna reipublicæ adiumenta dedisse, prospectum est. Legimus secundo Punico bello, quum respublica infestis hostibus afflictaretur, scirentq; matronæ ærarium populi Romani bello exhauriri, ipsas cœtibꝰ factis, sponte aurum & ornamenta sua in ærarium contulisse, cuis rei causa, ut festis profestisq; diebus, dum ad sacra & ludos irent, carpento ueherentur, à senatu datum est. Camilli quoq; tempore, quum à Gallis populum Romanum redimere oporteret, in angustia ærarij, quicquid auri & ornamentorum erat, matronas publice contulisse, eoq; se populum redemisse accepimus: propterea ut earum sicut uirorum, in funere solẽnis laudatio esset, senatus consulto cautum fuit: primaq; Popilia à Crasso filio laudata fertur in funere. Postea Iulius Cæsar defunctam primus laudauit uxorem: & Nero Poppææ formam, & alia fortunæ munera pro rostris magnificè extulit. Alijq; deinceps defunctorum laudes ad populum solenni oratione prosequuti sunt. Vtq; perpetuum hoc coniugale fœdus & sine diffidio foret, uxori uirum relinquere, & cum alio copulari nequaquam licebat: uiro autem nisi uxor in adulterio aut ueneficio, seu clauium adulteratione deprehensa foret, aut si uinum biberet, leges à Romulo latæ diuertere nulli finebant: qui aliter diffidium fecisset, bona uiri ad uxorem deuolui uoluere. Quare L. Antonius à censoribus notatus, & senatu motus fertur, q nullo consilio aut modo, quam in matrimoniũ duxerat, repudiasset: & Tiberius Cæsar quæstorem gradu deiecit, q quam coniugẽ duxerat, tertia post die dimisit. Tametsi ex leuibus causis repudium intercessisse plerunque inueniamus: si quidem Q. Antistius uxorem, q cum libertina fabulari uiderat, repudiauit: & C. Sulpitius, q inuelato capite foras prodijsset: quippe ueste à capite deducta matronas incedere, minime fas erat. P. quoq; Sempronius, q ludos se inscio spectasset, uxori repudium remisit. Taxaturq; Mecœnas inconstantiæ, q cum ab uxore semel diuertisset, illamq;, reconciliata gratia, paulo post reduxisset, iterum ac tertio cum ea simultate exorta, repudium fecit, & mox in gratiam uenit. Quare millies eum duxisse uxorem febatur quum unam haberet. Paulus uero Aemylius quum argueretur, q post longum tempus uxorem Papyriam fœcundam & formosam dimisisset, dixisse ferunt, neminem scire, in qua parte calceus, licet speciosus foret, suos premeret digitos. Domitianus tamẽ Augustus equitem Romanum ob reductam uxorem, cum qua Martius ob adulterij crimen diffidium fecerat, iudicũ albo erasit, & nota affecit: & M. Lepidus, q Apuleiæ uxoris desiderium post diuortium ferre nequiret, morbo extabuit: sicut Antistia repudiata à Pompeio, ipsius mater indignitatem ferre non ualens, necem sibi manu conscinuit, So-

Vxor erga maritũ & cõtra.

Viri sub uxoris imperio apud quos.

Semiramis.

Sauromatæ, Aegyptij.

Spartani,

Leonidę dictum.

Matronarũ auro inops ęrariũ subleuatum.

Matronę cur carpẽto uectę & in funere solẽniter laudatę.

Diuortij causæ.

Repudiũ ob leues causas.

lon uero lege constituit, ut qui uxorem exturbasset, dotem illi restitueret, alioqui inter- usurium sexquidrachmale ob moram soluere cogeretur. Primus enim P. Caruilius Ruga post annum quingentesimum trigesimumtertium, uel undeuigesimum ab urbe condita, quum uxorem duxisset, ex qua uitio corporis liberos suscipere nequisset, steri- litatis causa diuortiũ fecit, quod apud diuersas gentes fiebat cõditionib⁹ uarijs: nã Thu- rijs hac lege permittitur, ut neutri cum iuniore sponsa, aut uiro coniugium postea inire liceret, ne libidine aut illecebra uoluptatũ magis, q̃ causa diuertisse uideãtur. Apud ali- os his uerbis concipitur diuortium, ut pari uoto uir & uxor inuicem dicerent, Tuas res tibi habeto. In sponsalibus uero dirimendis, hæc fuere uerba: Conditione tua non utar. Athenienſibus libello repudij porrecto à uiro uel uxore, an concedi debeat, magistratus decernit. Apud Germanos semel cum nupta transigitur, cum qua senescẽdum erat, ne- que à uiro diuertere, neq; post obitum alteri nubere permittitur. Id tamen memoriæ p- ditum est, uxori, cõcepto, necdum edito partu, post diuortium, alteri nubere nõ licere. Damnaturq; Augustus Octauius, q̃ Liuiam Drusillam ex altero uiro abduxit grauidã, quam probauit unicè. Neq; in ius uocanti matronam, eius corpus tangere, aut à magi- stratib⁹ summoueri permittitur, ut à tactu alienæ manus inuiolata maneat. Sed matro- næ in semitis uiros de uia decedere iussum est: quod & senatusconsulto cauebatur: neq; dotale prædium, quod ue dotis causa exhibitũ esset, uiro, inuita uxore, alienare, (quod lege Iulia uetatur) ne uxor indotata maneat. Expedit enim reipublicæ dotatas esse uxo- res, licet priscis seculis dos apud Romanos æs graue fuerit: mox decem millia æris, do- tes non excessere: postea corruptis moribus, ad quadraginta millia supergressæ sunt, in tantũ, ut Megulia, quòd quingenta æsrium millia dotem dederat, Dotatæ nomen tule- rit. Fuit tamen lege cautum, ut si mulier uiro in manum conueniret, omnia quæ mulie- ris fuissent, uiro accederent dotis nomine. Proditumq; est, populum Romanum Cañ Fabricij, & Cn. Scipionis, ac Manij Curij filias, quòd ob tenuem rem familiarẽ pro na- talibus nubere non possent, de publico dotasse: sicut Athenienses Aristidis filias ob mo- dicas facultates, ære collato, connubio locarũt. Solon uero & Lycurgus salubriter con- sulentes, ne sponsæ magno coniugia inirent, uiris dotes dare legibus uetuere. Germa- norum fuit uetus constitutum, ut uiri uxoribus dotes dare cogantur: qua non exhibita, nihil consociatum aut fœderatum sponsalia haberẽt. Idem Cantabris, ut nisi à uiro spon- sæ dos fuisset soluta, nullũ esset matrimonij fœdus. Apud Indos pari boum sponsas mer- cari permittitur, qui quum in plures diuidantur ordines, unius tribus uiro, alterius su- mere non licet. Massilienſibus ultra aureos centũ, dotem nulli dare permittitur. Creten- ſibus dimidia pars bonor̃, quæ fratri contingit, sorori dotis nomine accedit. Apud Gal- los quantam pecuniam uir ab uxore accipit dotis nomine, tantam de suo conferre tene- tur, ut quod inde redundaret, cũ fructibus superstiti accederet. Aegyptij uero adeo do- tes auersati sunt, ut qui uiri dotes acciperent, uelut mancipia, uxori addicerentur. Car- thaginenses non dotibus, sed nuptiarum impensis, quas immodicas faciunt, modum sta- tuere. Fuitq; constitutum apud Spartanos, ut qui rei quærendæ causa locupletum affini tates quærerent, pœna mulctarentur. Quare Lacedæmonij q Lysandro superstite, illius filias se ducturos uxores promiserant, & eo morte sublato, ducere recusarãt, optimo iu re, ephoris iudicibus, pœnas dedere: q̃ spe præmiorum, locupletum affinitatem affectas- sent. Si quid uero ab uxore delictum esset, aut si quæ simultates offensiones ue forent, si quidem leuia & per ignorantiam admissa, clementi animaduersione & mollissimis pœ- nis emendabant: si qd uero grauius, de eo uir nõ in iudicio & foro, sed remisso iudicio- rum munere, ne litibus obstreperent, cum propinquis tanquam domesticis iudicibus, cognoscebant quicquid dissidij foret, in sacello deæ Viriplacæ, illarum q̃ contumaci- am pœnis seuerioribus, aut mollioribus cohibebant. Quod etiam Tiberius Cæsar sta- tuit, ut propinqui & necessarij matronas prostratæ pudicitiæ, quibus accusator deesset, communi sententia coercerent. Nonnunquam uxoris offensa, mariti iudicio permissa fuit: nam Pomponia Græcina capitis & famæ postulata, iudicio mariti insons renunci- ata est. Athenis uero erat magistratus, qui dissidentes cum uiris uxores, quæ non syn- cera fide in gratiam redijssent, sine iurgio & sine offensa conciliarent: in quo Crates

Solonis lex.
Quis primus repudiarit uxorẽ Romæ.
Thurij.
Verba diuortij conceptiẽdi & spõsalior̃ dirimẽdorũ.
Libell⁹ repudij.
Germani.
Dos uxoria.
L. 1. ff. soluto matri.
Megulia Dotata.
Solonis & Lycurgi lex.
Germanorũ uetus constitutum.
Cantabri.
Indi.
Massilienses.
Cretenses.
Galli.
Aegyptij.
Carthaginenses.
Spartanorũ constitutum.
Vbi uxores deliquissent in maritos.
Viriplacę deę sacellum.
Magistratus Athenis ad conciliandũ dissidentes cũ uiris uxores.

Diogenis sectator fuit, qui litium omnium & iurgiorum moderator & arbiter inter propinquos p̃cipue habit⁹ est. Sicut apud Spartanos harmosyni erāt magistratus, q̃ mulierum petulantiam immodestiaḿq; cohibebāt. Apud alios fuere conciliatrices, quæ uiris uxores, & uxoribus uiros conciliarent. Adeoq; more maiorum muliebri pudori, sublubri temperamento consultum fuit, ut ne priuatam quidē rem agere fœminas, nisi autore parente, fratre, uiroq; permiserint. Illud certe non est ab re dixisse, q̃ quæ uno uiro contentæ erant, quæq; matronale decus seruassent incolume, haud aliter q̃ pudicæ coronabantur: quæ uerò post uiri obitum coniugium iniisset, nisi post decimū mensem nupsisset, leuis & impudica, atq; infamiæ inusta putabatur. Ideo prægnantem bouē Numæ legibus immolare, & ita facinus expiare cogebatur. Neq; omittendum, quondam uxores uiris, & matres filijs, tunicas togasq; facere, easq; acu & licio ac telis intexere cōsuesse; summosq; imperatores & duces à necessarijs sæpe uestes cōtextas induisse. Quare Alexander Macedo & Augustus Octauius, domesticis tunicis ab uxore, matre & sorore, aut nepte confectis, usi sunt, quas ueteri more in atrio domus cum clientibus Romani intexebant: Græci uero in œco & proœco. Quippe apud matronas quondam lanificium magnæ laudi fuit: lanamq; fecisse mulierem, pudicitiæ & probitatis signum erat: quod à Phrygibus institutum, ad Romanos fluxisse putarim, quibus Attalus rex, primus aurum uestibus intexere instituit. Vnde phrygiones dicti, qui pictas uestes intexebant. Quo enim tempore inter Romanos & Sabinos fœdus ictum est, cum Romulo & Tatio conuenit, ut Sabinæ ab omni opere, præterquā lanificio, immunes forent. scribitq; Varro, lanam cum colo & fuso Tanaquilis & sandalia in templo Anci Martij, ad suā tēpora durasse incolumem, factamq; ab ea togam regiam uirgulatam, qua Seruius Tullius usus fuit. Erat tamen pagana lege sancitum, ne mulieres in uia torquerent fusos, aut illos detectos ferrent: quoniam frugum prouentib⁹ aduersari putabatur. Vtq; lanificium ueteribus cordi fuisse adnotarent, sponsam nuptiarum die colum comptā, & fusum cum stamine, ad uirum deferre iussere: quem morem apud multos etiam nunc coli obseruariq; uidemus, præcipue Iberos, quibus quicquid texunt mulieres, in commune cōferunt, & uirorum iudicio quæ plurimum texuit, honoribus cumulatur & precio. Phæacenses quoq;, Homero teste, sicut rei naualis uiri, ita mulieres pensa trahendi & acu uertes intexendi peritæ sunt. Non sic Aegyptijs: nam uiris domi pensa curare, fœminis uero in foro uacare usus erat. Apud Persas autem matronas lanæ admouere manus, aut calathum & pensa tractare, probro & turpitudini dabatur.

Post uiri obitū matrimoniū ineuntes.

Lanificiū matronarum.

Phrygiones.

Pagana lex.

Phęacenses. Aegyptij. Persæ.

Ingens miraculum rerum quæ in Germania & Britannia, tam ex uitibus quàm fluctu maris proueniunt. Caput IX.

PRofecto rem mirificam & ostento similem, & quæ dici crediq; uix possit, amicus meus summus nup enarrauit mihi, quā ego his cōmentatiunculis meis adhūc dubitassem: ita uidetur esse rata dictu, & super omnem impudētiam, prorsusq; ridiculæ uanitatis, nisi hoc pro comperto & explorato, multorū testimonio comprobasset, qui se non audisse uel legisse, sed oculis uidisse, & manibus attrectasse asserebant. In citeriori Germania intra Danubium loca esse, in quibus, nisi contra frigora & gelu, ac feram sæuamq; hyemem, uites maxima parte anni, sub niuibus humo contectæ iaceant, quum nulla his contra immodica frigora tempestatesq; firmitas sit, utpote in tractu gelidissimo, prorsus algore intereant. Eas demum liquatis niuibus, æstate ante ingruente, & calore cæli, mirificè germinare, & frondes geniculatas emittere, sed uini parum effundere. Interq; eas nonnullas, nescio qua cæli temperie, seu occulta & cæca origine, uites existere peculiari miraculo & admirationis præcipuæ: quæ clauiculos & plerunq; candicantia folia ex puro auro germinent, & simul coalescāt, illosq; uidisse & manibus attrectasse, regibusq; & summis ducibus una cum palmite uitis rimoso corticē, dono datos, ingenti miraculo fuisse: neq; id ubiq; & passim, sed alijs atq; alijs in locis, & modo hic, modo alibi fortuito euentu, & prout naturæ libitū fuit, euenire: idq; apud incolas pro ostento minime haberi: sed quia in locis pluribus id accidere soleat, quasi interquotidiana & frequentia reputari. Cuius rei causam quærentibus nobis, & plerosq; eruditos consulentib⁹ physicæ nō ignaros, qui naturalium rer̃ momenta & causas dili-

Vites in Germania.

Clauiculi & folia uitiū ex auro.

ere,nemo eorum quiſquam ſatis exploratam ferre ſententiam,aut quæſtioni ſatisfacere uiſus fuit:adeo difficiles cauſas explicatusq; habebat,niſi quod ex contagio terræ & glebæ,ubi hæc prouenere,quum ibi aurifodinas eſſe certum ſit, ſubtus in radicibus coalescere aurum,& unà ingenitum & condenſatum occulta ui & origine, dum germina emittunt,mirabili naturæ conſtituto aut decreto ſtellarum,aurum ſimul erumpere, & ita germina concipere,frondesq; aureas emittere crediderunt: ſicut in Scythia autores tradunt,in montibus ubi minium effoditur, ex terræ contagione & cæli moderamine extare rubras niues. Iunius Dentatus Parthenopeus,ingenio ornatiſſimo,uir apprime nobilis & eruditus,quo cum mihi à primo ætatis gradu uetus & magna amicitia fuit, referre ſolebat,pleraq; prodigioſa & admirabilia,inter quæ miraculum ingens in peniſſimis oris Britanniæ & ſinu intimo, ubi æſtus effuſi Oceani,ſecũdi & reciproci ad Lunæ augmenta & damna, ac frequentes fluxus maris & refluxus haud ſecus q̃ tempeſtatis uicibus litora infeſtant,ab autoribus memorati exiſtunt,ſæpe malos & nauium carinas uetuſtate tabeſcentes, ad litora expoſitos, & diutina aqua madefactos, quoſdã ueluti fungos breui pediculo,iuxta aquas gignere,paulatimq; adoleſcere inter fluctus,la pſisq; diebus etiam moueri,ſed tamen à trunco minime diuelli. Interiecto deinde tempore, uelut ad iuſtam magnitudinem peruenerint,mirum dictu tradit,quod omnem ſuperat fidem,fungos eiuſmodi ita genitos,à trunco ſponte euelli,mox alis emiſſis,& pennis paſſim enatis euolare,& marinas aues exiſtere, ueſciq; piſciculis litoralibus, perq; maloleat,quotidiano uſu miraculum eſſe deſinere. Hæc inquam mirifica uiderentur,niſi monſtrifica eſſe ubiq; ſolertis prouidentisq; naturæ opera experimento uideremus. Ita enim parens natura comparauit,& opus fabricata eſt,ut ſub orbe diuerſiſſimo, pleraq; dictu admirabilia,excedentia fidem,inexplicabili difficultate gignantur. Nam quis crederet quod Ariſtoteles,Cicero & Plinius tradunt,in Ponto Euxino apud Hypanim fluuium tenues membranas acinos modo innaſci arboribus,ex quibus mox uolucris quadrupes,quæ ultra diem uitalis non ſit,erũpere conſpiciatur? Aut quod idem ſcribit Ariſtoteles περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων,in Cypro genus quoddam gigni æris,auro nõ abſimilis,quod in fruſta minutiſſima conciſum agricolæ ſerant,mox ad pluuiam exoriri & coalescere,& poſtquam adoleuerit ad iuſtam maturitatem,colligi & recondi? Vel quod idem compertum in Iberia dicit,paſtores quandoq; ſyluam incendiſſe, mox tellure conſciſſa,multum argenti deliquati effudiſſe,iudicatumq; eſſe,glebam refertã uenulis,orichalcum argentumq; educere? Aliaq; quæ arduæ ſunt explicationis & difficultatis immensæ. Atq;,ut reliqua omittãtur,nonne uſu quotidiano aſſiduoq; experimẽto didici mus,ex minimis paruisq; ſeminibus leui calore fotis,animari uermiculos mirabili cõſtituto,qui fronde cõtecti & educati,paulopoſt quũ adoleuerint,Sericum,unde nobis precioſarum ueſtium uſus eſt,ex ſe emittant,& demum quũ adulti fuerint, gignant ex ſe cucullos & follicula, in quibus recõditi immoriantur, indeq; enaſcantur papiliones candiduli,qui inuicem nexi,pariunt ſemina, ex quibus denuo naſci queant? Iſta quidem frequenti apud nos ſpectaculo quaſi quotidiana uiluere: quæ ſi alĳs referãtur, q̃bus hæc incomperta ſunt, prorſus incredibilia,& fide caritura,ac fictis ſermonibus ſimilia haud dubie uiderentur. In qua quidem re mirari ſuccurrit,quod Procopius Græcus autor literis & monumentis recentiũ hiſtoriarũ prodidit,luſtiniani temporibus cõmentum hoc Serici,ſolerti ingenio quæſitum, primum in Italiam allatum fuiſſe,quum antea incompertum foret & incognitum. Cuius dicto licet cõiectari,Sericeas ueſtes ex uermiculis, quales hodie uiſuntur,apud prius ſeculum & ueteres Romanos non fuiſſe,licet byſſus & purpura ac ueſtes Sericæ,diſſimili uidelicet licio contextæ,oĩm ſermonibus celebratæ ſint,quod ex frondiũ canicie depectunt Seres. byſſumq; apud Indos frequentẽ gigni tradunt, ex arbore populo haud diſſimili,foliĳs uero ſalici, quem in Græcia etiam naſci Pauſanias prodit: apud eosq; lanigeras arbores florẽ emittere cũ nucleo, quo detracto, reliquũ ut lana carminetur. Atq; in Perſicis inſulis arbores inſtar cotonei mali, cucurbitas emittere, quæ mox ruptæ, lanuginis pilos oſtendant, ex q̃bus conficiunt ueſtes. Et in Atlante arbores naſci, quorũ comæ lanugine ueſtiunt, quæ Sericis uellerib⁹ nõ cedãt.

Cauſa.

Niues rubræ in Scythia.

Fũgi in cariosis nauib⁹ nati, qui deinde uiuant.

Apud Hypanim fluuium.

Aes ſeminatũ in Cypro.

Vermiculi ſericum ex ſe mittentes.

Papiliones.

Sericæ ueſtes quãdo primũ emerſerint.

Byſſus.

Lanigeræ arbores.

Arbores in Perſicis inſulis.

In Atlante.

Quod nobis quoq; satis probabile, nec à fide deuium uideretur: nisi apud Indos & Aegyptios bombycem Coam intexere uermes, qui aranearum more fila deducant, multiplici lectione uideremus.

Locus ex Iuuenale declaratur, & quotuplex apud ueteres libertatis genus fuerit, qualiterq; ciuitas amittebatur uel dabatur.

Caput X.

IN Iuuenalis satyra quinta, qua in eos inuehitur, qui potentiorum sectatores fiunt, hos uersus postremos meminimus legisse:

Omnia ferre
Si potes & debes, pulsandum uertice raso
Præbebis quandoq; caput, nec dura timebis
Flagra pati, his epulis & tali dignus amico.

Quos plerique parum docti grammatici, uerborum inuolucro interpretati, ita studiosos demorantur, ut non sit facile æstimare, quæ tandem autoris mens, & qui uerborum sensus existat: qui tamen si explorato iudicio exponãtur, profecto manifesti apertiq; fient. Et licet aliud alij autument eruditiores, huic ego opinioni accederẽ, quæ magis ex contextu uerborum redundat: Quòd quum antea multis criminationibus illos qui mensas potentiorum sectantur, & aliena quadra studẽt uiuere, poëta fuerit infectatus: postmulta quæ sub alieno imperio digna atq; indigna pati necesse est, ut tandem se in libertatem uendicent, & iugum quod, imperiosi domini ferendo seruitium, sponte subierát, demũ è collo discutiant, suadendo concludat: quodq; pulsandum caput uertice raso, probè arbitratur: scilicet modũ, quo liber quispiam à prætore fit, designauit. Fuit enim antiquitus moris, ut qui ex seruitute in libertatem uocabatur, raso capite ad prætorem itaret, apud quem bis terq; caput percussus, uel per lictorem percuti iussus, uirgula quæ uindicta dicta est, aut festuca in eum iacta, quũ eum uertisset dominus, prætoris iussu seruitute exemeretur: quiq; libertatem eo modo nactus fuerat, manumissus uindicta dicebatur: quo genere manumissionis, libertatem unà & ciuitatem Romanam assequebatur: scilicet ut Vindicio Vitelliorum seu Aquiliorũ seruo, cuius indicio detecta coniuratione de opprimẽdis cõsulibus, autore T. Liuio, primus libertate & ciuitate donatus est. Cautumq; fuit, ut qui ita libertatem assequuti essent, uindicta manumissi dicerentur. Raso enim capite, tam illi qui liberi fiebant, quasi tempestatem effugissent, q̃ qui bello capti, seruitute exempti fuerant, incedere & triumphantis currum prosequi consueuere. Obseruatumq; fuit, ut in templo Feroniæ libertorum deæ, tam serui q̃ addicti ex compedib⁹ & ergastulo, libertorum munia acciperent. Non ergo inscitè, debere eos qui potentiorib⁹ tam seruiliter famulantur, caput raso uertice prætori pulsandum præbere, seq; in libertatem uendicare, nec dura Virronis flagra patienda esse, poeta censuit: scilicet alludens ad eos, qui ex seruitute à prætore manumissi, & libertate donati sunt. Apud Lacedæmonios uero, qui serui mancipio eximuntur, fronde coronati incedunt, & templa circumeunt: apud quos hi qui à tyrannis liberati erant, adscripti uocabãtur. Sed notãdum, apud Romanos libertatum triplices fuisse species: nam plerique manumissi, liberi simul & ciues Romani erant, quæ maior libertas, & ex uindicta appellatur: alij testamento, uel in æde sacra, aut ante consulem, ut inquit Caius: nonnulli censu fiebant liberi, quo genere manumissionis, etiam ciuitatem Romanam assequebantur. Quum enim soli ciues censerentur, si quis seruus, iubente domino, in censum relatus esset, & liber & ciuis erat: quamtamen census non ius ciuitatis confirmabat, sed indicabat eum qui census fuisset, pro ciue se gessisse. Quam quidem ciuitatem & libertatẽ, nisi aut proscriptione solum uertendo, aut si aqua & igni interdictum foret, ex decreto senatus, iussuq; populi, nemo inuitus amittebat. Neq; enim ciuem Romanum sine autoritate senatus, ciuem esse desinere fas erat, nisi capti ab hostibus fuissent: tunc enim quoad captiui erant, ius ciuium & ciuitatem amittebant: qui si in urbem postea redirent, iura ciuitatis & libertatis postliminio recipiunt: itaq; liberi & ciues Romani fiunt. Fuitq; memoriæ proditum, ut quem pater aut populus uendidisset, uel pater patratus hostibus dedisset, si ab hostib⁹ receptus fuisset, cum eo nullum postliminium foret. Quod si is quem pater patratus deuo

Manumissio quibus cæremonijs fieret l. ego. & l. pater. ff. de manumiss. uind.

Feroniæ templum.

Lacedæmonij.

Adscripti.

Apud Romanos triplices libertatum species.

l. 1. C. de ijs q in eccles. manu.

Postliminij ius.

§. si ab hostib. Instit. Quibus mo. ius pa. po. sol.

l. postliminiũ ff. de capti. & postli. re.

erat, receptus non sit, cum eo postliminium esse, consentiunt omnes: quum nec deditio, nec donatio sine acceptione intelligi possit. Ciuitatem Romanam amitti, si Romanus ci uis urbis alterius iura adsciuerit, multi cẽsuere, quum duarum ciuitatum iure ciuili ne mo censeatur ciuis. Animaduersumq; est, eum qui ab imperatore ciuitate donatus esset, nunquam ob crimen, populi iudicio fuisse condemnatum: si qui tamen rei capitis agerentur, & ob id solum uerterẽt, non prius ciuitatem amisisse censebantur, q̃ essent recepti in eam, quò uertendi soli causa uenerant: idq; non ademptione ciuitatis, sed aquæ & ignis interdictione fieri. Hanc uero ciuitatem à principio parcissimè populus Romanus dabat: quippe Crasso & Scæuola consulibus, ne ius ciuitatis in colluuione & quasi promiscuum foret, cautum fuit, ne hi qui ciues Romani non essent, pro ciuibus fierent. Quare Punico ardenti bello, Murrina Syracusanus, ob plurima in rẽpub. merita, & q̃ in Sicilia cum equitatu transierat ad nostros, ex autoritate senatus & rogatione populi, ciuitate donatus fuit, loco magni muneris. Mox lege Gellia & Cornelia, ut nisi quibus Cn. Pompeius ciuitatem dedisset, nemo ciuis fieret, decretum est. Quo tempore Theophanem Mityleneum ciuitate donauit pro concione. Antea uero lege Apuleia, quã Saturninus, consule C. Mario, tulisse dicitur, ut in singulas Latinas colonias ternos ciues facere liceret, cautum erat. Deinde lege Pompeia, quã Pompeius Strabo tulit, ueteribꝰ incolis transpadanis idẽ iuris quod Latinis colonnis, tributum est, quos postea ciuitate donauit. C. quoq; Gracchus Italos & Romanos eodem iure censuit, quo tẽpore Italicis populis plurib⁹ ciuitas tributa fuit. Primusq; Fuluius Flaccus consul, Italos ut in ciuitatẽ assumerentur, excitasse dicitur: deinde Tyrrheni, Lucani & Samnites iure ciuitatis donati fuere. Demum Sylla illorum seruos, qui ciuili bello ceciderant partium suarum, in libertatem uendicauit, & ciues esse uoluit. qui tametsi ius ciuitatis haberent, non tamen cũ ueteribus tribubus suffragia ferebant. Sed ex illis uelut nouis incolis, alias effecit tribus, in quibus ultimi suffragabantur. ita fiebat, ut ad illos perraro suffragiũ ius ueniret. Quæ omnia post ciuile bellum, quum rerum Sylla potiretur, & summam imperij teneret, sublata & inducta, in melius emendauit. Nam magnæ sibi curæ fuit, non in colluuione omnium, neq; apud exteros nomen Romanũ passim uulgari: ideo populi iussu comitijs centuriatis, singulis municipijs ius ciuitatis, quod antea acceperant, ademit. Quod & Licinia lege & Mutia cauebatur: quippe quum Italiæ populi magna pars se pro ciuibus gererent, Licinius Crassus orator, & Mutius Scæuola pont. max. ut in suum quisq; ius rediret, legẽ de regendis ciuitatibus tulerunt, quum summa cupiditate ciuitatis Romanæ Italici populi tenerẽtur: qua lege ita alienati animi sunt, ut principium belli Italici fuerit, itaq; ius ciuitatis, quod cum infimis antea promiscuum erat, apud paucos redundans, optabilius fuit. Diuus postea Cæsar medicinam profess⁹, & liberalium artium doctores, præcipui muneris loco, ciuitate donauit. qui quum Nouocomẽsibus ius ciuitatis dedisset, Marcellus consul id irritum fecit, arreptumq; decurionem Nouocomẽsem uirgis in foro pulsauit, præfatus ea dedisse uerbera, ne se Romanum ciuem aliquando censeret. Marius quoq; legem tulit, ut nisi ex decreto populi, nemini in regione esse liceret. Mox Syllæ exemplo, mille homines Camertes, propter nauatam insigniter operam in bello, ciuitate donauit. Eratq; constitutum, ut qui in numero ciuium Romanorum adsciti, quiq; ciuitatẽ Romanam populi iussu assequuti fuerant, (ne quid discrimi nis cum ueris ciuibus foret) pudendas artes & homine Romano indignas, non pertractarent, ac mutatis explosisq; ueteribus nominibus, P. Cornelij, Metellorumq;, & Claudiorum, aliorumq; nobilium Romanorum prisca nomina, tanquam ueri ciues & cultu Romano educati, usurparent. Demum Augustus Cæsar uindex maiestatis Romanæ, ne unquam tortus aut uinctus ullo libertatis genere, ciuitatẽ nanciscereturedita lege statuit: ipsamq; parcissimè & uelut magnũ operæprecium largitus fuit. Quod & Claudius Cæsar prohibuit: nam peregrinæ conditionis homines, gentilia Romanorum nomina assumere uetuit, ciuitatemq; Romanam usurpantes, securi percussit. Sed animaduertendum, non omnes qui in ciuitatem adsciti erant, protinus suffragiũ ius in tribus habuisse, uel ad magistratus & honores admissos esse: qa nisi ius suffragiũ à populo his impartiretur; atq; in tribus admissi descriptiq; fuissent, ad dãdos honores promouendosq;

Qui ab imperatore ciuitate donatus esset.

Ciuitatẽ parcissime initio dabant Romani.

Pompeij Strabonis lex.

C. Gracchi lex.

Ciuitate dõnati raro suffragabãtur.

Licinia & Mutia lex.

Lex de regendis ciuitatib⁹

Docti ciuitate donati.

Marij lex.

Ciuitate dõnati, à pudendis artib⁹ abstinebant, & nomina mutabant.

Aug. Cæsaris lex.

Ciuitate dõnati sine suffragio.

magiſtratus,ius ſuffragij non habebant:ſiquidem multis dabatur ciuitas ſine ſuffragio, pleriſq; ius Quiritum,nonnullis libertas,aliquibus ius municipij & fœderis, pluribus ius Latij:alij tanquam coloni, alij ſtipendiarij & uectigales habiti, nonnulli ſpõſione in amicitiam recepti fuere.Quam quidem ſuffragij lationem,ſine conſulto ſenatus, ſolus populus ut beneficium tradebat.Ius uero Quiritium,primum Archagatho medico cũ taberna,in compito Acilio datum fuiſſe legimus:municipij uero illis,qui ex alienis ciuitatibus adſciti,munerum Romanæ ciuitatis participes erant, niſi quod ad ſuffragia ferenda, & magiſtratus admitti non poterant:ſicut Fundanis, Formianis,Cumanis,Acerranis, Lauinijs & Thuſculanis, qui haud multo poſt,in ciuitatem admiſſi fuere. His nãque & Campanis equitibus ciuitas ſine ſuffragio data fuit:quibus poſtea & Arpinatib⁹ ius ſuffragij,quod antea negabatur,conceſſum ferunt. Anagninis quoq; ciuitas ſine ſuffragij latione collata eſt,conciliaq; & connubia adempta, magiſtratibusq; interdictum, præterq̃ in curandis ſacris.Et quum Puteolí,Salernum & Buxentum, pro eo q̃ adſcripti coloni nomina dediſſent, ſe pro ciuibus gererent, ſenatus iudicauit non eſſe ciues. Nonnunq̃ qui ex municipijs ſuo iure & legibus utentes,muneris tantũ cum populo Romano participes erant,nullis neceſſitatibus aut alia lege uel fœdere adſtricti, municipes dicti ſunt:ſicut M. Cato ſenex,T.Coruncanus,Caius Marius,M.Tullius,& alij. Tertio, qui ad ciuitatem Romanam ita uenerunt,uti municipia eſſent ſuæ cuiuſq; ciuitatis & coloniæ,ut Tiburtes,Prænestini,Piſani, Vrbinates,Nolani, Bobutinenſes, Placentini, Napeſini,Sutrini,Lucenſes.Fuitq; obſeruatum,ut ita recepti,peregrinorum loco nõhaberentur,ſed ciuium.Et tametſi ius coloniæ,q̃ municipij ſemper maius & auctius fuerit, q̃ coloni iura inſtitutaq; populi Romani,nihil ſui arbitrij habẽt: municipes uero iuſis utuntur moribus & inſtitutis,ſine imperio populi Romani:tamen in coloniam ſemel auſpicato deductam,illa incolumi,noua colonia deduci nequit,licet illa exiſtente,noui coloni deduci ualeant.Differt tamen colonia à municipio, quia ex ciuitate colonia aliõ traducitur,municipes uero aliunde in ciuitatem ueniunt.In quo animaduertẽdum, plura fuiſſe coloniarum genera:nanq; aliæ Latinæ,aliæ ciuium Romanorũ dictæ ſunt,aliæ ex utriſq;,nonnullæ ex peditibus uel equitibus, quum in agrum bello captum ſtirpis augendæ cauſa mittebantur:ſiquidem Bononia,colonia Latina fuit:Mutina & Parma,ciuium Romanorum:Placentia equites ſolos habuit Latinos,licet Cicero Placentiá municipium, non coloniam dicat eſſe.Eratq; conſtitutum,ut ſingulæ coloniæ annuã penſionem populo Romano penderent,tametſi Liuius Druſus tri.pl. duodecim colonias ſine onere penſionis deduxiſſe legatur.Fertur tamen populus Romanus Ilienſibus ob generis uetuſtatem,& quia autores Romanæ ſtirpis fuerant,pleniſſimam immunitatem dediſſe,ut tutelæ curæq; excuſationem haberent: Tyrijs uero libertatem,ſicut Athenienſibus, & Theſſalonicis,quibus etiã diuus Seuerus ob egregiam fidem Italicum ius dedit. Cyzicenis uero, quum Mithridatico bello ob inſignem operam libertatem meruiſſent, poſtea Tiberius Cæſar,quòd inſolenter in ciues Romanos ſe geſſiſſent, libertatem ademit,& ſtipendiarios fecit. Nero quoq; uniuerſæ Achaiæ libertatem dedit,Græciamq; liberã dimiſit,& nationes Alpium maritimas in ius Latij tranſtulit.Ex inſulis uero, Cephalenia, Zacynthꝰ, Aegina,liberæ fuere.In Aphrica,Carthago,Leptis,Adruma,Rhuſpinum,Tapſus:quæ etiam à diuo Seuero & Antonino iuris Italici factæ ſunt.Otho Lingonibus uniuerſis ciuitatem dedit.Ex finitimis, Oſtia, Antium, Minturnæ, Tarracina, & aliæ plures,militiæ aliorumq; munerum uacatione fungebantur.In Sicilia,quia prima omnium prouincia facta eſt, Mamertina ciuitas & Tauromitana,fœderatæ: liberæ uero & immunes,Centuripinũ,Alexina,Segeſtana,Aletiẽſis,& Panormitana.Interquas, Centuripini & Segeſtani Latinitatis iura obtinebant. Eratq; uetus mos,ut qui ius Latij haberent,alios ſumere magiſtratus aut præſides non tenerentur, niſi Romanos ciues.Nemauſenſes eĩm quũ ius Latij obtinerent,ad ædilitatem & quæſturã alioſq; honores,nullos niſi Romanos ciues admiſere.Poſtea liberalitate populi Romani, ex omni genere,omniq; natione terrarum, benemeritos de nomine Romano,quorum uirtus enituit,in ciuitatem adſciſcere,& fide ac ſocietate iũgere,uſus inualuit.Eſtq; inter exẽpla, nõ ſtipẽdiarios modo,ſed hoſtes populi Romani,q ad noſtros imperatores pfugiſſent,

Ius Quiritiũ cui primo datum.

Municipij ius

Coloniæ à municipio differentia.

Coloniarum genera.

Libertas.

Ius Latij.

Priuilegium eorũ qui ius Latij haberẽt.

Liberalius deinde ciuitatẽ dabãt Romani.

De iure latinitatis uide elegantẽ locũ Alc. lib. 1. diſpunct. cap. 21.

aut magno usu reipub.fuissent, quinetiam seruos bene de repub.meritos, ciuitate dona tos esse. Itaq; Thusculanos, Aequos, Volscos, Hernicos bello victos, post victoriam ci uium numero Ro. adsciuere, suæq; tutelæ duxere, & ueluti patroni clientes, in fidem ac cepere, cognationeq; & hospitio iunxere. Sic Iulios Alba, Coruncanos Camerino, Por cios Thusculo oriundos, in senatū acciuerunt. Lapsis deinde temporibus, latius hoc ius propagatum fuit, ita ut in Hispania oppida Latio antiquitus donata, undetriginta nu merentur: libertate, sex: fœdere, tres: stipendiaria, centum uiginti. In citeriori uerò, oppi da ciuium Romanorum, tredecim: Latinorum ueterum, octodecim fuerunt, fœderatum unum, stipendiaria centum triginta quinq;. Inter quas, Pacenses & Emeracenses in Lusi tania iuris Italici fuere. in Aphrica ciuium Romanorum, quindecim. Deniq; repub. ua rijs casibus agitata, Vespasianus uniuersæ Hispaniæ ius Latij tribuit. Otho Lingonibus uniuersis ciuitatem dedit. Claudius uero Cæsar, omnes Græcos, Gallos, Hispanos, Bri tannos, Sauromatas, ciuitate donare, & togatos uidere statuit. Quinetiā nō modo in iu ra ciuiū, sed in imperiū sæpe externos Romani adsciuere. Primus eim Traianus exter nus, & deinceps alij ad imperium promoti feruntur. Solon uero Athenienſibus, præter eos qui sacra & genus aut stirpem antiquissimam haberent, ius ciuitatis nulli peregrino dari mandauit, nisi ei qui aut perpetuo exilio patria pulsus esset, aut alicuius artis causa cum penatibus & domo Athenas commigrasset. Postea Pericles legem tulit, ut hi soli Athenienses fierent, qui utroq; parente Athenienſi ciue nati forent: in tantum, ut Eua goras uix propter multiplicia beneficia, ciuitate donari meruerit. Qui etiam autor fuit, ut ex non legitimo matrimonio editi, ciuium non censerentur numero: licet contra le gem à se editam, illegitimum filium sibi superstitem, ciuis loco haberi uoluerit. Deinde inquilini, & aduentitij passim in ciuitatē adsciti fuere, coacti, tributi nomine drachmas duodecim quotannis pendere: fœminæ uero, sex. Lacedæmonij uero Lycurgi legibus & Thebani, nouos incolas & peregrinam stirpem non admisere: sed ius ciuitatis & ur bis usum peregrinis interdixere, victosq; armis pro alienis arcuere. Finitimos tū, quos Helotas nūcupant, pari iure uixisse, & à Procli & Euristhenis Heraclidib⁹ descēdentes, in ciuitatem adscitos fuisse comperimus. Quinetiam peregrinis Spartā adire, omni tem pore non licuit, ꝙ illoꝝ commercia uitarent: quare Derinoxeni, quasi fallētes hospitē, dicti sunt. Necsolū Spartæ peregrinos & conuenas nō admiserūt: sed si quis ciuis Spar ta discedens, apud exteros moraretur, capite luebat: quibus nec peregrinari licitū erat, ne uersutias & dolos à peregrinis haurirent. Neq; aliud Lacedæmonijs & Athenienſib⁹ fuisse fertur exitio, (quanq; multum armis ualerent) nisi ꝙ uictos bello, osos haberent, nulloq; commercij iure dignos ducerent. Qua de re Phocion Athenienſibus subiratus fuit, ꝙ filium Spartā ad peregrina noscenda instituta dimisissent. Tirteum tamen poetā Lacedæmonij ciuitate donarunt, contra instituta maiorum: quod ideo factum Pausanias ait, nequando illis obijci posset, ꝙ peregrino duce usi fuissent. Athenienſibus quandoq; lege cautum fuit, ne quis Athenienſium Megaram pedem inferret, mulcta capitis indi cta, ꝙ odio eos prosequerentur perniciali: pœnis, si quis ui tempestatis, aut hostium im petu ad eorum litora applicuisset, intra quintum diem abire cogebatur. Carthaginēses quoq; adeo peregrinos osos habebant, ut qui in Sardiniam aut Herculis columnas adna uigabant, mari demergerent. quod de Scythis quoq; proditum est, qui adeo peregrinos infectati fuerunt, ut eos omni uitæ commercio prohiberēt: Anacharsim, ꝙ sacra Græco more faceret, occiderint. Idē de Scythotauris, q pro hostijs aduenas immolabant, prodi tum est. Inter cæteros feruntur Gamphasantes in intimis Libyæ oris, adeo hoim cōmer cia fugere, ut nulli se peregrino miscerī sinant: & Seres, qui cœtus & congressus fugi unt hominum, ita ut reꝝ precia oculis æstimantes, sua tradant, aliena non emant: scilicet arbitrati, iura ciuium cum peregrinis cōmunicari non oportere. Apud Indos quoq;, nisi triduo, hospitē diuertere non licebat, ne ciues longo usu dissimiles mores imbuerēt, & in alienas leges ritusq; trāsirēt. In Aegypto quoq; apud Busirim & Cynospolim, hospi tes non diuertebant, neq; admittebantur alieni. qui omnibus ferè barbaris mos exole tus erat, ut hospites finibus pellerēt. Claudius quoq; Cæsar, peregrinos ferre gētilia Romanoꝝ nomina uetuit edicto. Proditumq; est de Epidaurijs mirꝝ, ꝙ quum Illyricos

Ius ciuitatis latius propagatum.

In imperium adsciti Athenienses.

Periclis lex.

Lacedęmonij

Helotæ.

Inhospitalitas.

Dirinoxeni.

Quid Lacedęmonijs & Athenienſib⁹ fuerit exitio.

Tirteꝰ poeta

Athenienſiū lex.

Carthaginenſes.

Scythæ.

Scythotauri. Gamphasantes. Seres.

Indi.

Aegyptij.

Claudij edictum.

Epidaurij.

mores oſos haberent, nec illorum commercia uitare poſſent, ut ſe à contagione accolarum ſeruarent immunes, ita cauiſſe, ut unum ſeligerent ætate grauem, qui ſolus ad illos penetraret, cum quo commercium haberent, quem poletem dixerunt. Contrà uero Germanis ius hoſpitij ſanctiſſimum erat, hoſpitijſq; ita enixè indulgebant, ut quéquam hoſpitum cum quo menſa fuiſſet communis, & ſacrificia, arcere tecto, aut auerſari, nefas ducerent. Idem apud Lucanos, quibus lege cauebatur, ut ſi quis Sole occaſo, diuertêtes hoſpites notos ignotosq; domo exigeret, κακοξενίας teneretur, mulctamq; eo nomine pendere cogeretur. Calabri quoq; hoſpites comi hoſpitio benignè inuitant, pira illis affatim apponendo. Traditum tamen memoriæ eſt, quum inter Megarenſes & Corinthios de imperio certaretur, captiuos in bello tam leniter habuiſſe, ut illos uelut hoſpites inuicem tractarêt, & ſine precio dimiſſos, doryxenos appellarêt. Illis em̃ Iupiter ξενίος in præcipuo cultu erat, id eſt hoſpitalis. Quare milites cum hoſtibus extra aciem familiaria iura ſeruabãt, in acie uero pugnabant uehemẽtiſſimè. Græcis quoq; diſſimiles & longè diſpares libertatis ſpecies fuere: ſiquidem non pari libertate fruũtur, aut uectigali & tributo premuntur omnes: quippe Tenedij & Hæmij uectigales erant, Chij tributorum immunes & liberi, nauibus tãtummodo præſtandis obnoxij; Cythera Laconiæ inſula, hoc tantum premebatur onere, ut è Sparta præfectum quotannis acciperet, adredẽdum iura. Lacones præter amicorum miniſteria, aliud nihil tributi nomine pẽdebant. Vici quoq; circa Babyloniam ad præbenda cibaria canibus regum cogebantur, reliquis exempti oneribus. Aethiopes uero tertio quoq; anno, binos ſemodios auri rudis Dareo regi pẽdere dicuntur, ducenos faſces ebeni, quinos pueros, & elephantorum dentes uigenos. Sicut Colchi centenos pueros, & totidem uirgines, reliquorum tributorum immunes. Indi autẽ æquali omnes premuntur onere: nam quartam fructuum partem regibus annis ſingulis pendere coguntur. Syri (ut inquit Vlpianus) à quartodecimo maptis in Aphrica tantum uectigalibus ualuit, ut ſingula indies talenta Carthaginenſibus uectigal penderet. Sicut ex effoſſione æris in Macedonia, ſingula talenta in ſingulos dies Alexandro pendebantur. Et Babylon regi Perſarum, ſingulis diebus ſingulas argento plenas artabas ſoluebat. Apud Romanos uero qui populi liberi erant, tributi nihil conferebant: ſtipendiarij autem, ad militum opus, ſtipendia pendere cogebantur; licet ex Cæſaribus pleriq; uectigalia noua & inaudita propoſuerint, ut pro edulijs quæ tota urbe uenirent, pro litibus atq; iudicijs quadrageſimam ſummæ: ſicut Caligula exegit ex gerulis octauam, ex proſtitutis quantum unaquæq; uno concubitu mereret. Veſpaſianus quoq; uectigalia reuocauit noua, & grauia prouincijs auxit. Alexander Seuerus braccharíorum, linteonum, citrariorum, pellionum, plauſtrariorum, argẽtariorum, aurificum, & aliarum artium uectigal inſtituit: ex quo thermas quas fundauerat, pluribus uſibus ornauit. Antiquis etiam Romanorum, ex agris & noualibus decima ſemnum debatur, uectigalis nomine: nanque aratores decimam frumenti populo Romano pendere cogebantur. Tiberius Cæſar centeſimam rerum uenalium, in ducenteſimam relaxaſſe dicitur. Et Nero in initio ſui principatus, quo gratiam populare aucuparetur, quintam & uigeſimam uenalium mancipiorum remiſiſſe, & Traianus uectigal uigeſimæ ſuſtuliſſe. Proditumq; memoriæ eſt, quum in dubium ueniret, qui liberi eſſent populi, qui ſtipendiarij, à M. Antonio publicos tabellarios inſtitutos, ut ſi in prouincia quiſpiã cauſam liberalem diceret, per eos teſtationes libertatis, & alia immunitatis documenta Romam ferrent. Minorem uero libertatem, ſeu mediam, ij aſſequi dicebantur, qui manu à prætore emiſſi, non Romani ciues, ſed Latini nominis tantum ex lege Iunia Norbana fiebant: uel ſuprema uoluntate domini teſtamento, ſi eum hoc expreſſo manumiſiſſet: aut ſi inter amicos dextra apprehenſum, ad ſe conuertens, liberum eſſe iuſſiſſet. Hi enim his immunitatibus, quæ Latinis populis ſocietate & fœdere iunctis indulta erant, fungebantur. Nam & in urbe ut Latini cẽſebantur, & in caſtris ut milites ex Latinis colonijs, non ut externi aut leuium armorum auxiliarij, ſtipendia merebant. Fuitq; obſeruatum, ut qui ius ciuitatis haberet, ſi Latinas colonias incoleret, non ideo ſolum uertiſſe, aut ius ciuitatis amiſiſſe putaretur. Et quanuis in Romanis caſtris, qui militabãt, ſi qd deliquiſſe

Poletes. Ius hoſpitij apud Germanos. Lucani.

κακοξενία Calabri.

Iupiter xenius.

Apud Græcos qui à uectiga ſtb⁹ immunes & qui non.

Romanorũ uectigalia.

Minor, ſeu media libertas.

sent,si externi,flagellis & uirgis:si uero Romani ciues forent,uitibus cæderentur: tamẽ Liuius Drusus & C.Gracchus tribuni.pl.ne liceret quempiam Latini nominis uirgis afficere,sed uitibus,plebiscito sanxerunt,in hac re Latinos populos Romanis coæquãtes. Tertiam denicp libertatem,quam minimam dixere,assequũtur hi,qui manumissi,nec ciuitatem,nec ius Latñ habentes,dedititiorum numero cẽsentur:qui nullis priuilegijs fulti,uiuentes liberi erãt,& uelut ingenui,munia publica priuatacp obire,magistratusq; & cætera dignitatis ornamenta,quæ libero debentur,assequi poterant:morientes autẽ,uitam unà & libertatem amittebant:ideo decedentes,neq; testari poterant, neq; post obitum de bonis disponere,præter patroni uoluntatem,adeo ut eor bonis, quasi serui peculio,manumissores potirentur.Quod etiam cũ Latinæ libertatis hominibus multi cõmune dixerunt.Fuere aũt deditiñ,qui uicti armis,& in fidem recepti,tantum ne seruirent,ne' ue sub mancipio essent,immunes facti sunt:cuius etiam generis feruntur serui, qui post admissa crimina,supplicijs subditi,aut publicè pro criminibus cæsi,uel in quor facie notæ seruitutis impressæ fuerant. Diuq; hæc discrimina libertatũ & dissimiles species fuere:donec sequuti principes, pertæsi multiplices uariasq; libertates dari, ueteribus legibus abrogatis,nouisq; adscitis & cooptatis,exæquato omniũ iure, statuerũt, ut manumissi apud prætorem,plenam assequãtur ciuitatem & libertatem: unde abusus inualuit postea,deprauatis moribus,ut multi serui per rapinas & furta quæsitis pecunijs libertatem à dominis emerent,statimq; liberi & ciues Romani fierent.

Externi milites uirgis.Romani uitibus cædebantur. Minima libertas.

Deditiñ.

I. 7. C. de lati. liber. toll & li. 7. C. de dedit. liber. tol.

Manumissor plena libertas.

Qui fuerit modus consulendi senatus,& ubi haberi,& quo pacto suffragia ferri solerent,& quid apud exteros. *Caput* XI.

SEnatores à Romulo centum creatos fuisse,qui ob honorem patres,eorumq; progenies patriñ dicti sunt: quorum consilio respublica niteretur domi foriscp,multi prodidere.Deinde communicata urbe cũ Sabinis &Tatio,idem Romulus alios centum legit in patres,explens numerũ ducentor.Postea Tarquinius Priscus, in orbitate senatus legisse centum alios fertur,minor gentium appellatos,tametsi à Bruto familias minorum gentium inuentas nonnulli credant.Primus enim Valerius Publicola,post exactos reges,patrum numero à Superbo cædibus imminutum, expleuit, & amplissimum ordinem auxit, quatuor & sexaginta supra centum ex equestri ordine in concilium cooptatis,ita ut trecentorum numerum faceret,qui adlecti dicti sunt. Quos enim post exterminatos reges, ætate graues,spectatæq; probitatis uidebant,senatui tanquam grauissimo sanctissimoq; concilio adscribebant. Quibus quum aliñ in locum decedentium suffecti,& in senatum literis adscripti essent,conscriptos uocarũt,modo plures,modo pauciores,ita ut frequens senatus,& quicquid erat patrum, ex ferè trecentis senatoribus constaret.Et quũ Iulius Cæsar supra mille senatores, belli casibus imminuto ordini adsciuisset,Augustus Octauius selectos &perpurgatos duab⁹ lectionibus,remotis indignissimis,in pristinũ decorẽ reuocauit. Hicq ueluti pfides & reipu.custodes, tantæ autoritatis fuere,ut si populus regẽ aut magistratũ quẽpiam iussisset,id sic ratũ foret,si senatus autor fieret.Leges quoq; à populo latæ, haud aliter ratæ fuerũt, q̃ si patrũ consensu approbarẽtur. In reliquis uero ita præscripta senatus potestas erat,ut iudiciũ populi autoritate senatus rescindi nõ posset.Athenis uero senatus fuit gngentor, q unà cũ tribunis & quæstoribus, senescq; cũ iunioribus, de rebus singulis decernebant. Postea areopagitæ sanctior senatus à Solone delectus est:quor cõsilio librata moderatione,ciuitatis iura seruabantur,bella indicebantur,lites explicabantur. Nonnunquam eumolpidæ gerebatur,cui arnophoron dixere nomen:in quo unà & senatus & populus aderat. Lacedæmoniorum senatus ex duodetriginta senibus constabat, qui nisi sexagesimum implessent annum,in senatum adscribi non poterant. Apud Epidaurios centum octoginta rempub.administrabant,ex quibus nobilissimos populariũ deligebant senatores, quos artinos uocabant,& conipodes. Carthaginensibus pro senatu præfuere seniores, nonnunquam iudicum ordo, qui perpetuus erat magistratus, & nunquam nisi cum uita desinebat. Cato apud Vticam trecentorum concilium legit: Massilienses sexcentos, quos thymuchos appellarunt:ex quibus quindecim principes,tres præfides erant, autoritate

Patres centũ. Patriñ. Patres ducẽti Patres trecẽti

Patres minorum gentiũ.

Adlecti.

Patres cõscripti.

Senatores. Ro.100.Iul. Cæsar. Augu. Octa. senatus autoritas.

Athenis quinquagentorum. Areopagitæ.

Eumolpidæ & Præcones. Arnophorõ. Lacedæmoniũ senatus 28. Epidaurij. Artini. Conipodes. Carthaginenses Vticenses. Massilienses. Thymuchi.

& opibus longè primi: nemoq; thymuchos fieri poterat, nisi qui iustos filios haberet. In

Gnidi, Amnemones Apheſter. Arnarion. Demiurgi Bithyni, Galatæ. Argiui. Mantinenſes, Elienſes Cretenſes, Aetoli, Apocletum, Crotoniatæ,

Gnido ſexaginta præfuere ex optimatibus, amnemones appellati, ad quos de rebus maximis referebant: qui uero ſententiam rogabat, apheſter dictus eſt. Achæi commune concilium, arnarion uocarunt: qui de rebus publicis conſulturi, in louis luco Aenario coibant, cui decem præſidebant, quos demiurgos uocatos ferunt. Sicut Bithyni & Galatæ concilium trecentorum, in locum Dryminetum aduocabant. Apud Argiuos octoginta uiri. Idem apud Mantinēſes. In Elide autem, ſexaginta ſenatus uice fungebantur. Cretenſes decem habuere præfectos, qui de rebus maximis decernebant. Apud Bithynos minorē annis triginta, in ſenatū adſciſcere non licet. Aetolo; concilium multiplex fuit, quod apocletum nuncupant. Maximū uero Crotoniata; concilium erat, nec facile explicatu, & turbulētæ confuſionis, in quo ſi quid conſulto ſtatuēdum erat, mille delectos conſulebant uiros, ubi præ tumultu minus decerni quicq; lege poterat. Sicut apud

Seres,

Seres, maximus ordo ex quinq; millibus cōſiliarijs fiebat, qui in apparatu belli elephantē ſingulī præſtare tenebantur. Q. Hortēſius tribunus pl. deinde Philo dictator legē tu

Q. Hortēſij et Philonis lex. Senat⁹ autoritas.

lere, ut plebiſcita oēs Quirites tenerēt, utq; leges à populo latæ, ritè promulgatæ non eſſent, niſi poſt initum populi ſuffragiū, patres autores fierēt. A primo uerò urbis ortu, poſt exactos reges, de nulla re populus dijudicaſſe, aut ſuffragia tuliſſe traditur, niſi ex cōſulto ſenatus. Prius enim iubebat populus, deinde cōfirmabat ſenatus, quod æuo ſubſequente fieri deſitum eſt: nam de his quæ plebs ſciuit, non ſenatus, ut prius, dijudicabat; ſed deprauato uſu, de his quæ ſenatus cognouerat, populus iudex erat: quod à Lacedæ-

Lacedæmonij

monijs ſeruari meminimus, ut ſententiam, quam ſenatores regesq; cenſuerant, populo

Athenienſes.

decernēdi corrigendiq; facultas foret, iubente Lycurgo, qui cooptādi ſenatus, & legendi quos uellet magiſtratus, ius populo dedit. Contrà Athenienſes, iubente Alcibiade: nē omne regimen & ſummam imperij à populo ad ſenatum tranſtulere. Sylla quoq; dum rerum potiretur, trecētos legit ſenatores, ſanxitq; ut niſi ex conſulto ſenatus, nihil ad populum ferretur. Erat igitur ſenatoris officium, tam de promouēdis magiſtratibus, proSenatoris officium.

uincijsq; adminiſtrandis, quàm de bellis, triumphis, ſupplicationibusq; decernēdis, deq; præſidibus in prouincias, & auxilijs ſummittēdis, de lege, de fœdere & pactionibus, ac tota gerēda repub. liberè ſentire, ac fortē conſtantemq; ſententiam dicere. Neq; enim in adminiſtranda repu. gerēdoq; imperio, quicq; bello uel pace decerni poterat, niſi patrū

Populi prærogatiuum.

autoritate & decreto ſenatus. Quippe ſenatui de rebus omnibus decernēdi libera facultas erat, niſi in magiſtratibus creandis, & legibus ſanciēdis, aut ſi in hoſtes arma mouēda, uel à bello recedēdum, paceſq; & fœdera ineunda forēt: tūc enim ſine populi iuſſu, ſenatum nihil ſentire uel decernere poſſe liquet. Prouinciarum tamē decernendaq;, imperatoriſq; deligēdi iudicium, atq; ærarij diſpēſandi munus, ad ſenatū ſine populo ſemper ſpectaſſe, nemo dubitauit: tametſi populum Romanum contra ſenatus decreta, prouincias nonnunquam demandaſſe legamus. pacta quoq; ſponſionesq; iniuſſu populi facta, & ſi per ſenatum poſtulata aut conſules, populum non tenere, nulliusq; roboris eſſe haud dubium eſt. Senatores quoq;, uel à dictatore, legēdi ſenatus cauſa, uel à cēſoribus,

Qui & quomodo ſenatores eligebantur.

ſeu triumuiris, qui ius legēdi ſenatus habebant, & eos ex gēte patritia, Romanos primū ciues, ſumma dignitate & amplis honoribus functos, legi & cooptari ſolitos inueniimus: deinde, ex ordine equeſtri: poſtremo, plebeios & ultimæ ſortis, per gratiam & libidinē, cēſus habita ratione, non morum: nonnunq; libertinorum filios. Appius enim

Appi⁹ Clau, ordinē ſenatoriū inquinauit,

Claudi⁹ Cæcus, dum cēſuram ageret, filijs libertinorum in ſenatum adſcitis, ordinē inquinaſſe dicitur primus. Nec longo poſt interuallo, exteræ gentes & tranſalpinæ nationes, ſenatorum iura in urbe adipiſci, & in ſenatum admitti meruere. Primiq; Heduī, qui iura fraternitatis cum Romanis habebant: deinde alij illorum exemplo admiſſi in

Exteri in ſenatum admiſſi.

ſenatum, & ius ſuffragij habuiſſe feruntur. Nero uero, quanuis præceps & furibundus, libertinorū filios diu in curiam non adſciuit, admiſſosq; gradu deiecit. Auguſtus Octauius tanti ſenatores fecit, ut ſingulos nominatim ſedentes in curia ſalutaret: & diſcedens, nullo ſe mouente, uale diceret. Veſpaſianus quoque non oportere maledici ſenatori, remaledici autem ius eſſe reſpondit. Alexander Seuerus imperator nullum in ſenatum admiſit, neq; laticlauū ademit, aut pœna affici paſſus fuit, niſi de cōcilio ſenatus.

Senatorū honos.

Quod diuus Nerua & Hadrianus iurauerat, se nunquam senatorem, nisi ex consulto se-
natus, puniturum: qui cum libertum suum inter duos senatores medium ambulantem
uidisset, misit qui illum colapho cæderet, indignum arbitratus, præripere illis honorẽ,
quorũ poterat esse seruus. Tantæq; dignationis habiti sunt, ut Tiberius Cæsar illis quan
do q; assurgeret, & de uia decederet. Claudius quoque tanti senatores fecit, ut de maio
re negocio acturus in senatu, medius inter consulum sellas tribunitio subsellio sederet.
Contrà, Heliogabalus uniuersum senatum adeò flocci fecit, ut senatores omnes urbe ex
pulerit, illosq; seruos togatos esse dixerit. Qui tamen nõ statim, ut in senatum lecti erãt,
ius suffragij habebant: siquidem qui in postremis scripti fuerant, neq; suffragari, neque
per se censere aliquid poterant: sed in sententiam quam princeps in senatu dixisset, ire
oportebat. Si qui tamen præturam censuram q;, aut alios magistratus nõ senatores ges-
sissent, ius propterea suffragandi, aut in curiam eundi non habebant. Nõ enim quia præ
tor aut quæstor fuerat, ideo in senatum admitti, aut publici concilij particeps fieri pote
rat: neque is senator, cui abrogatum imperium fuisset. Siquidem Lucius Cassius tribu-
nus plebis, C. Mario & L. Flacco consulibus, legem tulit, ut quem populus damnasset, is
de gradu deiectus, ius in senatum ueniendi, aut suffragandi nõ haberet. Senatores quo-
q; qui honoribus functi essent, quiq; curules gesserant magistratus, curuli sella in sena-
tum & curiam uehi, & cum sceptris, si duces aut uiri consulares fuissent: qui uerò non
gessissent, pedibus ire in curiam, & quod uidebatur è republica, censere: & ideo pedari
os nuncupari perspectum est: qui tametsi in senatu deesse non solerent, cum de triũphis
aut supplicationibus agitur, tamen si cum senatus cogendus foret, ad cõsulis edictũ non
conuenirent, aut cõtumacius parerent, pignoribus & mulcta plectebãtur. Si qui tamẽ
senatores quintum & sexagesimum annum ætatis excessissent, eos cogi inuitos, aut con-
tumaces pignore uel pecunia plecti nõ decebat. Senatori enim sexagenario ad eam æta
tem in senatum non uenisse, nulli fraudi fuit: semper tamen in senatum frequentẽ uenis-
se, & fortem sentẽtiam dixisse, boni senatoris est habitũ. Fertur uerò Cato iunior, tam-
etsi annis grauior esset, cum in eo uigeret uis ingenij consilijq;, nulla re, nullo q; negocio
adduci potuisse, ut in frequentem senatum uenire moraretur. sicut de Nicia ferebatur,
qui assiduus semper in Athenienſium senatu erat. Tametsi senatores plerunq; in senacu
lo stationẽ habere, & inde citato gradu, nõ expectato edicto, in curiam ire solitos lega-
mus. Sed animaduertẽdum, non cuicũq; cõuocandi senatus uel consultũ faciendi ius po
testatẽq; fuisse: quia solis magistratibus, qui uocationem prehensionẽq; habebant, ut di
ctatori, cõsuli & p̃tori, aut tribuno plebis, tribunoq; militari, uel urbis p̃fecto aut inter-
regi, cõuocandi senatus ius potestasq; fuit. priuatis enim hominibus aduocãdi senatum
facultas non dabatur. Neq; in loco prophano senatores cõuenire ad consultandum, sed
in loco augusto & sacro, & ubi deorum templa essent. Neq; ante lucem uel post occa-
sum diei factum senatusconsultum, ualere aut ratum esse liquet. Debereq; prius auspi-
cari, & ab ingressu hostias immolari apud aram illius dei, in cuius templo conuenirẽt:
quorum exta tribunis ærarijs uenire mos erat: uel, sicut Augustus censuit, thure & me-
ro supplicare, ut rite senatus consultum fiat, exemplo Athenienſium, qui omnibus pu-
blicis cõcilijs mantes sacerdotes, qui sacra facerent, adhibebant: & Lacedæmoniorum,
qui senatui semper augurem adesse uoluere. Senatusq; consultum uel per singulorum
sententias exquisitas, & per calculos cõiectos in urnas, quum de quoquo negocio quid
quisq; sentit consulitur, & suo loco rogatus sententiam dicit, aut quũ uerbo assentitur,
fieri adnotatum est. Et in perrogandis sententijs, post relationem consulis, debere à con
sulari gradu incipi, & principem in senatu aut consulem designatum, prius, deinde or-
dine reliquos rogari. Nonnunquam obseruatum est, ut ex consularibus æuo maximi ro
garentur primi, deinde inferiores: iuuenes uero uix rogari, quasi pudor esset, iuuenem
sene sapientiorẽ uideri. Et si certaretur sentẽtijs, nec satis liqueret, tunc uel differri con-
sultationẽ, uel si duæ senatũ distinerẽt sentẽtiæ, cũ aliud alij cẽseant, id quod senat° ma
xima pars decerneret, id ratum fieri: aut si nõ probaretur, sentẽtiam diuidi: hoc erat, ut si
plures causæ in disquisitionẽ uenirẽt, ut de singulis referatur, postulare: & quod in par-
te placeret, id sequi: uel per discessionẽ, tũc cũ unius exquisito uoto, cæteri q in suffragi-

Senatorũ cõtemptus.

Senatores electi nõ statim suffragabantur, sed in sententiam ibãt.

L. Cassij lex.

Pedarij senatores.

Senator sexagenarius one re reip. exemptus.

Cato iunior.

Nicias.

Senaculum.

Qui senatum conuocabãt.

Vbi senatus haberetur, et quando.

Auspicato.

Athenienses.

Lacedæmonij

Senatusconsultum.

Vbi sententijs certaretur.

Diuidere sententiam.

Per discessionem.

um ituri erant, in illius sententiam pedibus irent, uel si manum porrigerent, aut cum de scripto sententiam dicerent. In quo id fuit traditum, ut de diuinis rebus prius, & de republica infinite, aut singulis rebus finite, ad senatum referatur, si quid publici priuati q negocij foret statuendum. Nonnunquam licuit senatori, priusquam ordine sententiæ rogarentur, postulare, ut extra ordinem de republica dicere liceret. Apud Athenienses uero in frequenti senatu pro cuiusq ætate sententiæ rogabantur. Regibus autem Lacedæmoniorum binos calculos ponendi, cum sententiam dicunt in senatu, facultas erat: tertium uero, si quid pro se decerni uellent. Græcis & plerisq gentibus fabis suffragia dabantur. Syracusanis nemo sententiã dicit rogatus, sed ut quisq ætate & honore anteit, ita sua sponte quid sui consilij sit, in medium affert, non rogatus: aut si tacent omnes, sorte dicere cogũtur: quibus in usu erat, ut in concionem prodituri, per literarum elementa sorte educerentur. Quare Dionysius proditurus, cum M sortitus fuisset, futuram si bi monarchiam cauillatus est. Lycurgus uero, cum essent adolescentes loquaciores, & in concilijs obstreperent, cauit edicto, ut nemo in foro, nec in publico confessu diceret, nisi rogatus. Apud Heduos fuit constitutum, ut qui in senatu sententiam dicit, ex eadem fa milia rogare neminem possit, quid esset sententiæ & opinionis suæ: proditumq memoriæ est, Germanos concilio coacto, si quid quod minus placeret propositum esset, murmure & fremitu dissentire, & sententiam aspernari: si quid uero complacitum fuisset, frameas & tela concutere, sonoq armorum & tripudijs approbare. Macedonũ quoq fuit mos, ut in publica consultatione si quid improbarent, hastis scuta quatientes obstreperẽt, & auersarẽtur. Lacedæmonij summis clamoribus agunt, nec calculis sententiam dicũt, nec admurmuratione suffragia ferũt: aut si cuius partis clamor cõtentior esset, ut nõ facile dinoscerent, in duas partes suffragatores transire iubent, ut quæ pars maior esset, animaduerterent. Apud quos usu receptum erat, ut singuli in concionibus baculum ferrent. Belgæ uero contrà: nam si quid publico concilio statuendum erat, miro silentio decernunt: si quis autem fremeret aliquo concionante, parte uestis mulctabatur. Gallis & Germanis, ut in publicis consultationibus armati conueniant, & quid facto opus sit decernant, in more fuit: & si tumultuarentur, silentium sacerdotes indicebant. Apud Tyrios secus: apud quos si quis cum telo concioni interesset, capite luebat. Id tamen Athenien sibus fato datum erat, ut abusi ingenio, si quid publico concilio decernendũ foret, in deteriorem partem plerunq statuant, semperq quod in discrimen adducit, consilium sequantur. Quare uerbum Anacharsis fuit, sapientes in cõcionibus sententiam dicere apud Græcos, stultos uero dijudicare. Persarũ uero mos fertur, inter epulas, postquam uino incaluerant, haud secus quàm reliqui in concionibus, concilijũ habere, & de rebus maximis decernere. Sed tamẽ nõ idẽ semper ordo rogãdi senatus fuit: siquidẽ modò primus rogabatur, qui princeps lectus erat in senatu à censoribus. Is autem legi debebat princeps senatus, qui ex censorijs uiris, qui cẽsuram antea gessissent, antiquior superuiueret: nonnunquã consules designati, aut uiri consulares æuo maximi, summis honoribus functi: sæpe aliqui extra ordinem à consulibus studio & necessitudine ductis, rogabantur primi. Obseruatumq fuit, ne quem citra cõsularem locum extra ordinem primũ consul rogaret. Quem tamen ordinem rogandi sententias, Calendis Ianuarijs seruare cœperat, is toto anno perpetim seruabatur. Diuum tamen Augustum sententias de maiore negocio, non ordine nec more, sed prout libuisset, rogasse ferunt. Germani uero pro ætate & nobilitate in concionibus audiuntur primi, si qua consultatio foret. Rogabant ergo sententiam consules, quiq senatui præerant, patres qui concilio aderãt: ipsosq dum de re quapiam consultant, dumq differendo altercandoq sententiam dicunt, quicquid è fide sua ducerent, stantes esse oportere: post uero sententiam, assidere. In quo fuit prohibitum, ne poplites alternis genibus imponerent: quod eos esse ociosos, & non præparatis animis designaret. quod Athenis quoque seruatum meminimus, ut præconе pronunciante in theatro uel curia, stantes singuli decernant, quid suæ opinionis foret. Ius tamen senatori erat, ut rogatus sententiam, perpetua oratione & quàm uoluit diu, dicendo diem absumeret: adeò, ut nonnullos horis septem, plerosq dies totos concionem in senatu habuisse tradant. In foro autem lege cauebant, ut sex horæ accusatori, reo uerò dare-

Athenienses, Reges Lacedæmonij, Calculis, Fabis, Mores rogandi sententiam apud diuersos,

Lycurgi edictum.

Hedui.

Germani.

Macedones,

Lacedæmonij

Belgæ.

Galli & Germani, Tyrij.

Athenienſiũ fatum.

Anacharsis dictum, Persæ.

Diuersus ordo rogãdi senatus. Princeps senatus.

Germani.

Consules & patres quomodo sententiã rogabant.

Sex horæ accusatori, reo aũt nouem cõstitutæ.

tur nouem, ne paucioribus clepsydris tempore præscripto præcipitarent causas. Ex quibus nonnulli, ne orationes præmeditatas memoriæ mandarent, nimiumq; in eo tempus absumerent, descriptas conciones è libello lectitarunt. Postea Cn. Pompeius, quasi frenos eloquentiæ dedit, ex quo tempore intra paucissimas, neq; ultra tres horas, perorare cogebantur. Nam duæ horæ accusatori, tres reo dabantur, unaq; die ab accusatore, & reo perorari iussum: quia multi data opera, in serum rem trahebant, tempusq; diffundebant, rebus nõ definitis. Si tamẽ aliquorum opinioni assentiri uellent, poterant etiam sedentes, illi opinioni cui uisum erat, studio & uoluntate accedere. Ius tamen fuit senatori, à sententia quam semel dixerat, si probabile quid cõtrà afferretur, deduci: aut si ambigua foret, nec facilis explicatu, illam interpretari. Id tamen notatum est, parum fuisse in senatu, breuiter censere & recte sentire, nisi facunde sententiam tueretur, & argumentis firmaret. Post omnes uero rogari, & nouissimum dicere sententiam, ignominiæ loco est habitum. In qua re succurrit annotare, quod literis proditum est, Marcum Perpennam & Lucium Volusium Saturninum, omnibus quos in senatu sententiam rogauerant, superstites fuisse. Cumq; antea senatusconsulta pro uoluntate consulum supprimerentur, uel enunciarentur: postea à Lucio Valerio & Marco Horatio cõsulibus statutum fuit, ut amplissimi ordinis decreta ad ædem Cereris ab ædilibus deferrentur: demum, ut in ærariũ deponerentur. Quod etiam Augustus cauit, ne senatus acta publicarentur, neue magistratus, deposito honore, statim in prouincias mitterentur. Ex his tamen quædam fuere tacita senatusconsulta, quæ palam enunciare non licebat, quæ in sanctiore senatu & concilio arcano, tanquã in recessu semoto seruabantur: quibus decernendis neq; scribæ, neq; serui publici intererant, ne communicatio consilij foret: cauebaturq;, ne quis enũciaret. Apud Carthaginenses uero triginta senatorum principes, sanctiori concilio & arcanis negocijs præpositi erant, quæ tanquam cæleste arcanum, dici non potest, quàm alto silentio obtegerentur. Qui etiam sanctior senatus Athenis fuisse proditur, sine cuius cõcilio aliquid grauius decerni, aut ferri ad populum, Solonis lege uetabatur. Syracusani autẽ sanctiorem senatum non habebant: sed si quid arduum & perdifficile imminebat, solius Thimeleonis summi ducis uelut sancto arcanoq; concilio, iudicio decernebant. Aetolis Apocleti, sanctissimum & arcanarum rerum fuere concilium: quorum consultatione, si quod iustaret periculum, decerni oporetbat. Cæsarum uero temporibus, decreta senatus, quæ ad principem pertinerent, non arcano senatui, sed libris elephantinis mãdabantur: qui summa cura in Vlpia bibliotheca, ut essent ppetuo monumẽto, seruabant. Quæquidem arcana patrum concilia, quanto silentio obtegerent, illud argumento est, q̃ Q. Fabius Maximus, cũ de tertio Punico bello, quod in arcano cõcilio decretũ erat, Crasso in itinere obnũciasset, à senatu grauiter increpitus & cõuicijs affectus fuit. Alia uero consulta, quæ tacita non erant, postq̃ maturè statuta fuerant, de concilij sentẽtia in cõcione, quæ pro uestibulo curiæ obuersabatur, recitari & publicè edi poterãt. Erant igitur senatoris insignia, tunica & purpura & laticlauus, ius spectandi in orchestra & epulandi publicè, tam in epulo Iouis in Capitolio, quàm ludorum causa. Qui quidem laticlauus propria uestis senatoris erat, qua senatus dignitas & amplissimus ordo notabatur. Nonnunq; senatoribus uti penulis, quanquam tenuissimo cultu forent, indultum fuit: quippe Alexander Seuerus imperator, ut senatores ingraueſcẽti ætate, frigoris causa penulis uti possent, priuilegio indulsit: sæpiusq; alijs insignijs uti licere, datum est. Nam Caio Duillio, qui nauali prælio Carthaginensium classem fudit, præter curulem sellã, ut quoties à cœna rediret, funale præferretur, & tibicen præcineret, concessum fuit. Et Marco Valerio Volesi filio, q̃ Sabinos fudit fugauitq;, & castris exuit, locum in circo ad spectandum cum sella curuli sibi posteris q̃ permissum nouimus. Lucio quoq; Metello, q̃ oculis orbam senectutem egit, ut quoties in senatum iret, curru ueheretur, fuit pro murali, ius imaginis, in memoriam posteritatis, & in ueste purpurea spectandi, pro magnis officijs in rempublicã senatoribus munera data sunt. Tantæq; dignationis fuere sequutis tẽporibus, ut in oppidis p̃ loca & cõuentus umbraculis uterent, indultũ sit. Mox sequuti Cæsares, eũ ordinẽ amplissimis honorib⁹ honestarũt, præcipuè Alexander Se-

Conciones è libello legere.

Duæ horæ accusatori, tres reo concessæ.

Sedentes alio rũ opinioni assentiebãtur

Senatoris ius

Nouissimum sententiã dicere.

Senatusconsulta in ærariũ deposita.

Tacita senatusconsulta.

Sanctius concilium.

Sanctior senatus.

Solonis lex.

Apocleti.

Decreta senatus ad principem pertinentia.

Senatusconsulta non tacita.

Insignia senatoris & uestes Laticlauus.

Penula.

Insignia alia atq; alia concessa bene de repub. meritis.

Vmbracula senatorum.

Argentatæ rhedæ & carrucæ.

uerus, ut dignitas conſpectior fieret, argentatis rhedis carrucis q; ſenatori uti permiſit: utq; ſanctior reuerentiorq; ordo putaretur, ex ſenatoribꝰ illos, qui principali dignitate

Ordo patritiatus.

inſignes forent, in ordinem patritiatus, quæ maior ampliorq; dignitas habetur, multos adſciuit & prouexit. Sed hoc poſt multas ætates nouiſſimo inuento. Fuitq; lege ſancitũ,

Mulieres ſenatum adire uetabantur.

ne mulieres cuiuſuis negocij cauſa ſenatum aut curiam adirent, niſi quod Heliogabalus

Senaculũ mulierum.

ſenaculum mulierum in colle Quirinali conſtituit primus: qui præter mores inſtitutaq; maiorũ, ut in ordine ſenatorio mater admitteretur à ſenatu, peruicit: ficut de Meſa Va-

Meſa ſedit in ſenatu.

ria eiuſdem Heliogabali auia, proditum eſt: cui tributum ferunt, ut fœmina in ſenatu ſe deret, patres conſuleret, & ſententiam diceret, cæteraq; ſenatoris munia obiret. Quod de

Artemiſia.

Xerxe autores tradunt, qui in arcano concilio, cum delectos Perſarum proceres conſu leret, Artemiſiam ſæpe ad conſultandum accerſiuit, cuius ſententiam ſequutus fuit. An

Agrippina.

tea uero, Claudij & Neronis tempore, cum non pro dignitate uideretur Agrippina pa trum cõſultatiõibus admitti, decreuere patres, ut à tergo abditis foribus ſtaret, uelo diſ

Lacedęmonij & Germani fœminas concilijs admittunt.

creta, quod uiſum arceret, aditum admitteret. Lacedæmonijs uero mulieres adhibere publicis concilijs, illasq; frequenti curia in exequendis negocijs ſocias aſſumere, uſus

Troglodytę.

erat: apud quos fœminarũ arbitrio decernuntur multa. Idem apud Germanos, ut ubi plu rimum negocij ſit, fœminarum conſilijs regãtur: quarum pleraſq; ut deas colunt. Neq; omittendum quod de Troglodytis traditur, quibus tanti exempli fuere mulieres, ut in

Germani.

conflictu bellorum, matronarum intercurſu infeſtas acies dirimant, adeò ut ipſis interce dentibus, præliari ducerent nefas. Quod etiam apud Germanos freqũs fuit, ut illarum

Celtæ & Galli.

fœminæ, quas plurimas in caſtris habebant, labentem ſæpe aciem reſtituant, aut infeſtiſ ſimos animos concilient. Celtæ uero & Galli, non ſolum mulieres concilijs admittunt,

Gallicæ mulieres iudices

ſed quicquid eſt contentionis, fœminarum iudicio decernunt: ita ut inteſtina ſæpe odia illarum interuentu ſedaſſe ferãtur. Proditumq; memoriæ eſt, in fœdere cum Hannibale & Gallis icto caueri, ut ſocietas ſtaret eo iure: q; ſi Carthaginẽſis aliquod admiſſum pa teretur à Gallis, eius rei iudiciũ penes Gallicas mulieres foret: ſi uero Gallus à Carthaginenſi, penes magiſtratum Carthaginenſem cognitio eſſet. Vtq; pueri prætextati cum

Pueri in ſenatu.

parentibus ſenatoribus, boni exempli cauſa, in ſenatum uentitarent: quod poſt Papyri um Prætextatũ, ne quis in ſenatu geſta enunciaret, longo exinde tempore fieri deſitum eſt. Neq; illud prætereundum, memoriæ datum fuiſſe, legatis exterisq; gentibus in ſe-

Reſponſa latinè dabãtur legatis.

natum admiſſis, Romanos conſules niſi Latinè reſponſa dare conſueſſe. Quibus admiſ ſis, more tradito à patribus, poteſtatem ſi quid uellẽt, ſenatus faciebat. Græci uero con

Atrebates. Bellouaci.

cilio indicto, per præcones, ſiquis qd peteret, enunciabant: ſicut Atrebates & Bellouaci, tubarum cantu concilium aduocabant. Si quid uero proprio ſermone loqui uellent, his

Græcꝰ ſermo Romanis intuſus.

in ſenatum admiſſis, interpretes dabantur: per quos quæ opus erant proponebant, per eoſdemq; conſulta ſenatus & reſpõſa accipiebãt. Et tametſi Molo rhetor in ſenatu Græ ce declamaſſe dicatur primus, Tiberius tamen adeò Græcum ſermonem oſum habuit, ut in ſenatu neſcio qd Græce prolaturus, ueniã petierit. Et Claudius Cæſar, Græca pro uinciæ principem, quòd Latine neſciret, albo iudicum eraſit, & peregrinatum miſit. In ualuitq; mos, ut menſe Februario uſq; ad calendas Martias per conſules deſignatos, ſena tus legatorum audiendis poſtulatis, & ſociorum querimonijs quotidie detur: ne tædio aut longa expectatione & mora fruſtrarentur: quæ quidem decreta ſenatus, in prouin cias quiſq; ſuas, cum ſingulis actis referebant. Illud quoq; ſatis conſtat, cenſum ſenatori

Cenſus ſenatorius.

um ad nummos octingentos millium olim fuiſſe: quẽ Cæſar Auguſtus & ſequuti prin cipes ad duodecies centies ſeſtertium auxerunt: & ne quis eorum inops aut egens fo ret, illos largo uiatico & magnis muneribus proſequuti ſunt. Tiberius uero, præterq; p cenſum ſenatorium iuuit, & honeſtam paupertatem innocentium ſubleuauit: prodigos tamen & egentiſſimos, uel ſenatu mouit, aut loco cedere coegit. Fertur tamen Claudius laudaſſe illos, qui ob rei familiaris anguſtiam ſenatorio ordini ſponte ceſſiſſent. Et Nero

Antonini Philoſophi lex.

ſenatoribus q tenui re familiari eſſent, annua ſalaria ſtatuiſſe: & Marcus Antoninus Phi loſophus, ut ſenatores peregrini quartam bonorum & fortunarum ſaltem in Italia poſ

Quando ſenatum non habere decebat lege Pupia.

ſiderent, lege ſanxiſſe. Quoties' que ambo conſules adeſſent, ſenatum unius iuſſu convo cari non licuiſſe: quodq; comitialibus diebus ex lege Pupia, aut tetris & nefaſtis, ſeu cum

tonuisset, aut uentorum procellæ tempestatesue fuissent, senatum haberi non decebat. His tamen comitialibus qui Quirinalia sequuntur, senatum non impediri nonnulli putant: id quod Athenis quoque & Syracusis præcipue obseruatum fuit. Nam terræ motu facto, aut tempestate ingruente, cõcilium differri oportebat. Fuitq; adnotatum, post horam decimam, nouam cognitionem causæ in senatu haberi non licere. Neq; patrum decreta in ærarium ante lucem deferri posse, quod senatusconsulto, Tiberio postulante, uetabatur, quo tempore comitia é campo ad patres translata fuere, quum ad eam diem, etsi arbitrio principis niterentur, plura tamen suffragijs tribuum fierent. Augustus tamen Octauius, ut bis in mense legitimus senatus haberetur, calendis scilicet & Idibus, edicto cauit. Ac nisi exacto quarto & uigesimo ætatis anno, in senatum quempiam admitti non licere, præter admodum paucos, quibus ob egregiam uirtutis indolem, hoc à senatu indultum fuit. Tametsi Augustus, quo celerius liberi senatorum senatui assuescerent, iuuenibus post uirilem togam, protinus laticlauum dedisse, & curiæ admisisse ferat. Fuitq; uetus constitutum, ut adolescentes senatorum filij, primo flore ætatis, parentes & necessarios in uestibulo curiæ operiant, illosq; senatu egressos, domum reducant & comitentur. senatoribusq; ad plebem transire, & iura patrum amittere, & plebeia subire licuisse, quod præter Marcum Manlium, qui primus à patribus ad plebem defecit, alijs pluribus datum & permissum fuit.

Edictum Augusti.

Senatores domum reducti per filios & cognatos.

Quæ origo fuerit sacrorum Lupercalium, & quomodo celebrari, quandoq; coli solerent, & quam uariæ deorum effigies fuerint. Caput XII.

DE origine Lupercalium, diuersa ab autoribus prodita sunt: quippe à Romulo & Remo, postq; Numitore auo occiso, Amulio regnũ restitutũ est, ipsi q; condẽdæ urbis locũ in regionibus, in qbus geniti educatiq; erãt, nacti sunt, sacra eiusmodi instituta ferunt, quũ capti epulis & uino, incincti pellibus hostium, per luxum & lasciuiam currerẽt: quæ Inuum uocauere. Multi ab Arcadibus, qui cum Euandro in hæc loca uenerant, hoc solenne ludicrum in honorem Lycæi Panos alatum fuisse autumant. Sunt qui putent Romulum & Remum, quũ Fauno sacra facerent, clamore pastorum excitos, quorum oues abactæ erant, in latrones præda onustos incurrisse nudos, prædamq; detraxisse: qua postquã potiti sunt, sacra instituisse, ut nudi iuuenes, incincti pellibus, per ludũ & lasciuiam currerẽt: ex quibus alij Fauiani, nonnulli Quintiliani dicti. Quod sacrum expiationis causa inuentum, ad inferos pertinere, argumento est, q; mense Februario, hoc est, xv. calendas Martias, quo populus purgatur, & inferorum placantur manes, hoc sacrum celebrari tradant: quod q; lunoni februatæ tunc sacra fiant, cuius feriæ Lupercalia sunt: in quo licet antea adolescentes passim currerent, postea Augustus Octauius, dum pudori consultum uoluit, ne imberbes cursitarent, decreto sanciuit. In eo quoq; capræ immolantur candidæ, quæ solennis uictima in Lupercalibus habetur: quibus immolatis, uiri honesto loco nati, quos Lupercos dicũt, duo ibi sisterent, quorum frontes & ora cultro sanguine hostiarum infuso, inuicem intingerent: mox lana lacte madida sanguinem detergerent, quib⁹ de more in risum effusis, dum cachinnant, tergora in lora inciderent, nudiq; & uncti, amicti caprina pelle, in orbem discurrerent, uultu hilari usq; ad ineptias, obuiaq; turbã eisdẽ loris impeterẽt. quare Crepi dicti. Obseruatũq;, ut à ficu Ruminali, ubi Romulus & Remus expositi fuerant, cursum inceptarent, concitoq; gradu per urbem uaderẽt: quibus mulieres ocurrere, & palmas feriendas præbere assuẽrant, fœcũditatẽ & partus facilitatẽ propter cuius simulacrum caprina facie, rubro colore, hirtis cornibus, pectore sideribus radiãte, infima sui parte hispida, & caprino pede fuit: altera manu fistulam tenens, altera pedũ incuruum. In cuius etiam sacris canẽ immolari tradunt: quippe Pan magnũ & sanctissimũ habebatur numen. Aegyptijs enim ex octo dijs habetur maximus: qui & Iouis simulacrum arietis facie effinxere. Mendesij Pana summis percolunt honoribus, adeo ut hircum pro deo colant, mulieresq; cum hircis coire dicãtur: caprarijq; maximo in honore sint. Apud Thebanos arietes tãti fuere, ut nõ mactarẽtur, sed essent sacrosancti. Arcades Pani & Ioui Lycæo stata die, humana uictima sacrificãt: in cuius tẽplo umbras non ca-

Lupercalia.

Lupercalia ad inferos pertinent.

Cæremoniæ lupercalium.

Luperci.

Crepi lupercli.

Panis simulacrum.

Panis numen maximum.

Iouis simulacrum.

dere,opinio fuit.Athenienſes annuis hoſtijs & ardenti candelabro litant. In Parthenio monte Panos delubrum erat, ubi locus nomine Aula, omnibus animalibus uelut aſylum, quem leones & lupi,dum feras inſectantur, adire non audent, ſed protinus ſubſiſtunt,& feras relinquunt. Sicut in Dianæ Aetoliæ luco in Venetis,fabulantur,canes dum feras inſequuntur,ubi ad lucum confugerint,ab inſectatione quieſcere. Idem in monti bus,quos Græci Mænalos uocant,Ariſtoteles prodit;ad quos ubi feræ à canibus impetuntur,tanquam in tutiſſimam arcem ſe recipiunt: ipſiq; ultra præſcriptum progredi non audent.Quod de Bœotijs perdicibus memoriæ proditum eſt,ut præſcriptum finé & quaſi metas habeant in aëra,ultra quas meare non poſſunt. Mirumq; euenire in Pedaſia regione Cariæ,ut quũ Ioui Lycæo ſtata die ſacrificetur, capram è Pedaſo ſua ſponte ad ſacrificij locum uenire,& ſe immolandam præbere dicant. Romanis uero præter alios deos fuit Veiouis ſimulacrum,quem dixere Apollinem,cuius caput ornatur cornibus,ſagittasq; manu tenet, iuxta quem aries iacet:ſicut imago Apollinis Smynthei, premẽs murem effingitur. Atque in Aegypto in templo Vulcani, eius ſimulacrũ cum mure apprehenſo cõſpicitur:propterea quod Arabes quum regionem inuaſiſſent, Vulcanus magnam uim murium effudiſſe,arcusq; & habenas corrodi feciſſe,atque ita hoſtes fugaſſe dicitur.Fauno quoque capram immolari nouimus,quanuis ſemideo;cuius ædes una ad forum olitorium,altera ad Tiberis ripam Ioui & Fauni. Veiouis templum inter duos lucos erat,Capitolium & Palatium,præter quæ fuit ſoſpita Iuno Lauini,cuius ſimulacrum caprina pelle uelatur annis ſingulis.Sed quia de imaginibus ſermo eſt, non omittendum,id quod à Tyrijs obſeruatum legimus,ut deorum ſimulacris uincula annectant,ne euocarentur & abirent,quum eos hoſtili carmine euocatos,abituros timerent.Romani quoque Saturni effigiem toto anno uinctam laneo uinculo habuere,feſtis ſolum diebus Saturnaliorum,uinculis exoluẽtes.Aegyptij quum Oſirim,quẽ Solem & maximum deorum nuncupant,effingere contendunt,ſceptrum,*in cuius ſummo oculi ſpecies inerat,effinxerunt:* Serapidi uerò,modium apponunt *ſupra caput.* Perſæ figurant Solem leonis rictu,cum tiara utraque manu cornua premente. Indi gryphos iungunt Solis quadrigæ. Phœnicibus Solis ſimulacrum lapis eſt niger,abimo rotundus tenuatur in cuneum.Apud Pæones diſcus breuis, longo ligno appoſitus, pro Sole colebatur. In Attica Apollo uerticoſus exurgit in pyramidem.Iſis uerò apud Sueuos in modum liburnæ.Et Iupiter Labradæus cum ſecuri, ſicut Terræ ſimulacrum cum clui.Paphia quoq; Venus fuit non humana effigie,ſed informi,latiore initio,metæ in modum faſtigiata. Elei Venerem hirco inſidentem, altero pede teſtudinem premente, effinxere.Et Pygalienſes Cererem habitu mulieris in petra iacentis, capite & iuba equina,tunica uero demiſſa. Apud Celtas Hercules fuit cognomento *ὄγμιος*, imagine decrepiti ſenis,capite incompto,pelle rugoſa,dextra clauam tenens, ſiniſtra protentum arcum, multos mortaleis catenis uinctos ducens: quibus altiſſima quercus,erat Iouis ſimilis ſpecie & habitu muliebri;apud Tuſſas in Aegypto,cum cornibus bubulis effingebatur.Fuitq; apud Aſcalon Syriæ Derceta dea facie hominis,cuius poſtrema deſinebant in piſcem. Mercurij imago Græcis fertur quadrato ſtatu, capite ſolum efficto,talari ſpecie pluribus figuratis, quos pro immortali gloria magnis ſæpe ducibus dicabant. Eratq; opinio Pythagoræ,non ex oĩni ligno exculpi Mercurios decere. Hammonis uero effigies umbilico ſimilis habetur.Et apud Arabes lapis tetragonus pro deo. Olympij autem Iouis in Attica os,ex ebore auroque conſtat, reliquum corpus ex luto & gypſo,ſupra cuius caput Horæ & Parcæ uiſuntur. Sic Mineruæ Trenalis os erat ligneũ, manus & pedes marmorea.Matris deũm ſimulacrum,nec qua ſit materia aut ſpecie, nec à quo artifice,noſcebatur.Boni euentus,ſpecies erat pauperis habitu,dextra pateram,ſiniſtra ſpicam tenens.Diuitiarum uero deus Spartæ, & cæci & iacentis facie colebatur. Iuſtitia apud Aegyptios fuit ſine capite,Oſiris uerò canino.Dionyſii forma una barbati, altera cornuti,tertia adoleſcẽtis uiſebatur. Mirumq; prodi de Memnonis ſtatua,ut quũ matutino ſolis radio illuſtratur, æris tinnitum & ſpeciem loquentis præbeat: ſicut de Serapidis ſimulacro in Aegypto,tẽplo ita extructo,ut exoriens Sol, os & labra illuſtra

Aula animalium aſylum.
Dianæ Aetoliæ lucus.
Mænali.
Bœotiq perdices.
Veiouis ſimulacrum.
Apollinis.
Veiouis templum.
Iuno ſoſpita.
Simulacris deorũ uincula annexa.
Saturni effigies.
Oſiridis.
Serapidis.
Solis.
Iſidis.
Iouis labradęi.
Terræ.
Paphiæ veneris.
Cereris.
Herculis apud Celtas.
Veneris in Cypro.
Dercetæ.
Mercurij.
Hãmonis.
Dei apud Arabes.
Olympij Iouis.
Mineruę Trenalis.
Matris deûm
Boni euentus
Pluti.
Iuſtitiæ.
Oſiridis.
Dionyſij.
Memnonis.
Serapidis.

ret. Nec præterundum quod Aethiopibus in usum uenit, ut deorum simulacra minio illinirẽt, illa pro maiestate numinũ sanctiora & augustiora arbitrati: et apud Aegyptios & Phœnices, ut singulis dĩs singulas alas adderẽt: Saturno uero quatuor, duas protentas, duas uero remissas, & oculos quatuor, ut signarent ipsum dormientem uigilare, & uigilantem dormire consuesse. Quodq; Athenienses, siquem athletarum uictorẽ designabant, statuam illi obnixo genu cum scuto, porrecta hasta impetum excipere effinxerunt: pro eo quod Chabrias milites Agesilai hoc statu impetum excipere docuit, & uictor fuit. Fertur Licinius in Alabandeos facetissime cauillatus, quod statuæ quæ erant in balneis, essent habitu iura dantium & causas agentium: quæ uero in foro, omnes discos tenerent. Illud quoq; non in postremis fuerit, Rhodi supra septingenta tria millia figurorum, nec pauciora Athenis, Delphis, atq; Olympiæ fuisse: Romæ uero tantum statuarum, ut alter populus lapideus uideretur.

Alæ dĩs additæ.

Saturni.

Athletarũ uictorum.

Alabandei.

Quæ uitia ex loci natura aut cæli climate quibusdam gentibus ita innata sint, ut illa habeant propria & perpetua. Caput XIII.

L. Partheno-peus.

LVcius Partheno peus, delicíæ, amor & decus nostrũ, ingenio fuit homo elegãti, sermoneq; perquàm docto & exculto, uultu hilari & festiuo, præditus omni urbanitate & omi sale: sed cultu corporis inuenusto, ueste'q; humili & inhonesta, adeoq; omnium rerum hominum'q; contemptor, ut summæ nobilitatis uiros ne cõgressu quidem suo dignaretur: & nisi literatos, quos toto pectore fouebat, reliquos flocci penderet & nihili duceret. denicq; nulli obnoxius, liber & suo arbitratu uiuebat. Is, dum Neapoli essemus, doctis iuuenibus comitatus, ad nos uentitabat: cõgressuq; hominis eloquentissimi & mihi amicissimi fruebamur totos ferè dies. Dum'q;, ut fit, diuersarum gentium mores apud nos scitè subtiliter'q; penitaret, memini ipsum dicere solere, quod sicut quædam regiones sunt, quæ acuta ingenia & solertia gignunt, ut quibus est aër purus & tenuis, uelut Athenis: aliæ, quæ retusa & hebetiora, ut quibus crassus & pinguis, sicut Thebis: ita ex cæli rigore uel clementia, nõnunquam ex siderum statu uel influxu, uirtutes uitia'q; gentibus innasci, quæ ingenita adeò loci incolas afficiunt, ita'q; corporibus animis'q; insident, ut illa habeant propria & perpetua. Siquidem Campani superbi natura & bonitate agrorum ex mitissimo cælo & affluenti copia uoluptatum terrestrium maritimarumq; rerum, semper habiti sunt. Domicilium enim superbiæ (ut Cicero inquit) penes Campanos fuit. Argiui & Brutij ex more insito gentis, latrones. Illorum nanq; ingenia latrociniis læta sunt, & rapinis gaudent. Rhegini pauidi & formidolosi. Itali nobilitate præstant, & regali quadã magnificentia lauti & magni sunt. Galli super insitam genti uanitatem, mobiles & stolidi, contentionis auidi, consiliis'q; capiendis non ratione, sed impetu feruntur: tamen religioni deditos esse, haud dubium est. Hispani iactabundi, duri & parci, abactoresq; acerrimi, ad inediam laboresq;, atq; ad mortem parati. Græci licet ingenio & facundia præstent, eos tamen nationis uitio (unde Græca fides in prouerbium uenit) assentatores, leues atq; infideles esse manifestum est. Cappadoces, Cilices & Cretenses, suopte ingenio fraudulenti & mẽdaces: quippe promissi fidem fallunt, & periurio se adstringunt: in quorum notam Græcum illud est, ξῆα κάκιστα κάκισα. Aphri subdoli & mẽdaces, quum enim multum classe rebusq; maritimis ualeant, usu & commercio multarum gentium, ad fallendum proni & solertes sunt. Apud eos enim frequenter mercatores uentitant, & studio quæstus, quæ usui sunt merces important. Numidæ uero leuissimæ fidei ingenia. Chij petulantissimi: nam cũ tribunal ephororum fœdassent, ob petulantiam qua naturæ uitio laborant, ab ephoris impune tulere. Galatæ minaces. Syri cupidi & auari, præter modum rerum appetentes, gens inquieta, auidaq; in nouas res. Alexandrini derisores & dicaces. Indi & Persæ ociosi: neq; enim ab re proditũ est, ocium fratrem esse libertatis. quod de Aetolis quoq; traditur, qui nullius imperio paruerũt. Hi enim cum perpetuò liberi sint, in ocio degunt. Cõtrà uero Lydos & Phryges, quĩ regibus seruiant, negocijs intẽtos esse & laborioſos. Emporitani imbelles & barbari, Aetoli & Locrẽses fœdifragi. Druidæ religiosi & malefici, suprà q̃ dici potest: nam dedita superstitionibus gens, in sacris hominẽ immolant, & cruore captiuoꝝ adolẽt aras: uiscumq; & alia dictu nefanda pro numinibus

Campani.

Argiui et Brutij.

Rhegini.

Itali.

Galli.

Hispani.

Græci.

Cappadoces.

Cilices.

Cretenses.

Aphri.

Numidæ.

Chij.

Galatæ.

Syri.

Alexãdrini.

Indi.

Persæ.

Aetoli.

Lydi.

Phryges.

Emporitani.

Aetoli.

Locrenses.

Druidæ.

colunt.fuere eñ Druidæ gens Gallica in Belgis, apud Gallos præ omnibus sacri, sicut enim apud Persas magi, in Græcia philosophi, in Babylonia Chaldæi, apud Indos Brachmanes, in Aethiopia gymnosophistæ, apud Scythas Agrippei, Abĩ & Calui, in Aegypto Heliopolitani, apud Hyperboreos Arymphæi, atq; in Hispania Turdetani, sacri habentur: sic apud Gallos Druidæ magno in precio sunt, & diuinis propè laudibus celebrati. Emporitani autem in ora minoris Syrtis, iuxta Aphros Numidasq; degunt, agri huberis & fertilis soli. Germani uero & Cimbri, duri & laboriosi: latrocinĩjs tamen & rapinis, quarum nullam infamiam putant, à pueritia dediti: quare Cimbros Germani prædones uocant, quorum uires ad impetum ualidæ sunt, sed momento temporis dilabuntur. Corsi diri & immanes, horridis ingenĩjs: quippe qui ipsas belluas crudelitate uincant, truci ore ingenitam immanitatẽ præferentes. Scythæ quoq; rapidi & feroces, & dira feritate grassantes, suis tamen rebus contenti, nihil alienũ appetentes, apud quos nihil est furto grauius. Asiani, Iones, Abydeni, Medi, Arabes, Tarentini & Galatæ, molles & effœminati, eneruatis animis, ad inertiam nequitiamq; parati, omnib⁹ imburi delimentis, in gymnasiis & turpibus amoribus exerciti. Illecebræ enim luxuriæ adextinguendum uigorem animi apud eos sunt. Addebat etiam Siculos uafro & mõstrifico ingenio, & Astos supra Byzantium, dolosos maximè. Cõtrà uero Cumanos in Aeolia, hebetes & insulsos: quippe qui pluuiæ tempore, nisi admonẽatur uoce præconis, porticus non subeant. Sicut Bœotios & Thebanos, qui plus habere uirium q̃ ingenĩ ferũtur. Et Syracusanos uariæ multiplicisq; naturæ: aut enim excellentissimos esse & omni uirtutum genere præditos, aut improbissimos & omnibus uitĩjs deprauatos: quod de Atheniensibus quoq; prodit. Atq; Heduos iracundos & temerarios, turbulẽti & concitati animi. Et Ligures duros, agrestes & fallaces suapte natura, & ex sterili agro & aspero quem incolunt, nihil ferendo nisi magno labore partum. Sed cum Ligurũ quidá Firmates, nõ nulli Apuani, plerisq; Montani, alĩ Hiluaces, alĩ Frusinates dicantur, hoc non conuenire nisi transmontanis Liguribus asserebat. His enim cum longe ab hominum commercio & cultu distent, & in arido solo luctentur, facile euenire, ut agrestes, duri & immanes fiant. Hoc modo Lucius noster apud nos sermocinatus, peracri iudicio locorũ mores exa minabat, uitiaq; & uirtutes rimabatur. Sed quia mentio locorum & morum distinctio facta est, hoc dicere ausim longa obseruatione probatum, eas regiones quæ cæli clementia & affluenti copia gaudẽt, sensu hebetes & obtusa mente plerunq; homines gignere: quæ uero difficiles & agrestes sunt, singulari ingenio uiros educere. Ita enim parens natura, siue ille effector mundi deus comparauit, ut ubi rerum hubertas & copia sit, ibi bonarum artium studia sæpe & ingenia desint. Sensit tamẽ Aristoteles, eos qui Scythiam uersus loca deserta incolunt, animo quidem abundare, ingenĩ nõ satis habere: qui uero mitiorẽ plagã, ingenio & arte præstare. Neq; omiserim quod Maximus Tyrius Græcus autor cum primis prodidit, Crotoniatas palæstra & gymnico certamine ualere, Lacedæmonios pedestri, Athenienses nauali, uenatu Cretenses, Sybarites luxu, Thebanos uero tibĩjs, Iones autem choro & cantu. Qui etiam adnotauit uulgari adagio ferri, Megaricas, Corinthias meretrices. Artium quoq; disciplinas Menander dixit, natiua consuetudine distingui nationibus uarĩjs: Nanq; Mitylenæi cithara delectantur, Thebani tibia, Alexandrini geometria ualent, Athenienses statuaria & pictura, Crotoniatæ medicina, Aeginetæ athletarum pugna. Quod proxime accedit ad id quod Eustathius memoriæ prodidit, forsan mutuat⁹ ab illis, Bœotios circa palæstrã, reliquasq; artes gymnicas ualde probari, Athenienses in naualib⁹, Thessalos in equestri, (quippe cũ ex equo primùm pugnare docuerint) Lacedæmonios legibus ualere, Cyrenæos in ephectica scientia. Quod autem de Thessalo equitatu dictum est, qui conferto prælio insuperabiles crant, non prætereundum, Philippum Macedonem, qui totius Græciæ communis hostis & prædo habit⁹ est, ut Thessalos eqtes uelut firmissimũ robur & lõge optimos bello, suæ phalangi adiũgeret, Thessaliã ꝓpterea inuasisse, illãq; incẽdĩjs & ruinis deformasse,

Emporitani.
Germani, Cimbri.
Corsi.
Scythæ Asiani, Iones, Abydeni, Medi. Tarentini. Galatæ. Siculi. Cumani. Bœotĩ. Thebani. Syracusani. Athenienses. Hedui. Ligures.
Regio fertilis hebetiores, contrà difficilis ingeniosiores producit.
Maximus Tyrius de diuersarum gentiũ peritia peculiari.
Adagia à ciuitatum moribus sumpta.
Eustathius.
Thessal⁹ equitatus.

An sit idem deprecari quod recusare, contra quorundam grammaticorum opinionem.

Caput XLIII.

QVid in mentẽ uenerit nonnullis grãmaticis, qui non temperantes maledictis, multa nec perpẽso iudicio, nec examinato modo digesta, præcipere non uerentur, non satis conñcio. Nuper cum in commẽtariolos obseruationũ grammatici cuiuspiam, quos de latina dicendi norma uiuens ediderat, forte incidissem, in quibus graui cẽsura antiquissimum quenq; autorem taxat, ita ipsum loquutum offendimus, ut diceret A. Gelliũ malè sensisse, q̃ deprecari, abominari uel detestari esse dixit: cẽsuitq; deprecari nihil esse aliud q̃ dicto uel facto recusare, quasi multũ discrimis nis foret inter abominari & recusare: idq; Ouidñ autoritate ꝓbare nixus fuit, de Ponto: Sæpe precor mortem, mortem quoq; deprecor idem,

Ne mea Sarmaticum contegat ossa solum.

In quibus uersibus deprecari pro recusare intelligit, quod uerbis pluribus affirmare contendit, quæ cõsultò prætermisimus. Sed libet interrogare, num proprio significatu Labale recusat: aut, Romani cum Pyrrho pacem deprecantur, quia pacisci cum Hannibale recusat: aut, Romani cum Pyrrho pacem deprecantur, quia pacem abnegarunt. Contraq; hanc uerbi significationem, secus ab autoribus dictum, & uerbum deprecari in alio sensu accipi uidemus. Titus Liuius sexto ab urbe condita: Non præripiam, insentio de republica dixero, primùm deprecor ne iratscatur. Suetonius in Cæsare: Senatum literis deprecatus est. & ueterum autoritatibus pluribus, in quibus si deprecari recusare dixeris, profectò absurdè & barbarè loquêris: hic em̃ deprecari, idem est quod ualde precari. De enim præpositio, adiecta uerbo, plerunq; auget, ut demirari, defraudare, deierare. Rursus quod ille autoritate Ouidñ motus, uoluit deprecari idẽ esse quod recusare, idem Liuius exploratius ostendit tertio de Macedonico bello: At hercule non ius, sed iniuriam deprecantur. Suetonius in Tiberio: Claudium, inquit, adeò uiolẽtum & contumacem, ut ne capitis quidem reus deprecari sustinuerit. Cicero in legem Agraria: Si quid deliquero, nullæ sunt imagines, quæ me à uobis deprecentur. Quibus in locis non signatè nec propriè loquetur, qui deprecari recusare dixerit. Sed uetus probabilisq; sensus est, tam in Ouidñ, quàm proximis autorib⁹, id esse deprecari, quod supplicíter petere, & precibus exposcere, ne qd fiat, quod tu uitare cupis, & contendis ne eueniat. Mortem ergo Ouidius deprecatur, non simpliciter recusans mortem, sed supplicíter exposcens, ne mors contingat inter tot truces immanesq; homines. Et ille iniuriam uel suppliciũ deprecatur, uidelicet rogat ne inferatur iniuria, ne' ue conuiciũ fiat. Multùm longeq; distat deprecari à recusare: quippe deprecari est precibus rogare, & summisse obtestari ne quid fiat: recusare uero, iure & manu contendere, & quadam mentis uecordia minaciter magis quàm precibus exposcere. Cæsar commentario quinto: Hedui nec deprecandi, nec recusandi causa, legatos ad Cæsarem mittere uolebant. Cicero Thusculanarum quæstionum secundo: De Anaxarcho, inquit, Democritoq; cogitetur, qui cum in manus Cyri Nicochreõtis incidisset, nullum genus supplicñ deprecatus est, neq; recusauit. Pluribusq; patet exemplis, sicui illa persequi libeat: ex quibus sine controuersia liquet, deprecari id esse quod precari, sed dupliciter: uno modo, uehemẽti studio & enixè precari ut quid fiat, & tunc de præpositio auget, ut primis autoritatibus, quas suprà memoraui, ostensum est: altero, precibus eniti & rogare, ne quid fiat seu eueniat tale, quod tu nolles euenire, & futurum detestaris, sicut est proxime dictũ. Et tunc de præpositio, nõ augendi, sed uim potius minuendi habet. De enim adiecta uerbo, duplicem significatũ, licet diuersum, capit, ut plerunq; solet: plurimũq; interesse, in utro accipias significatu. Quonam modo & utro magis conueniat sensu, ex ipsa lectione & cõtextu uerborũ, prout obuia sunt, cuiuis uel mediocriter erudito, facile est dinoscere.

Lau. Vallẽsis taxat⁹ li. vi. cap. iiñ.

De præpositio adiecta uerbo.

Deprecari à recusare multum distare.

Triplex quæsitum super nonnullis uerbis iurisconsultorum subobscuris, quis sit illorum significatus, quæve pecuniæ olim fuerint. Caput XV.

QVm Romæ palatini fori iudicia opperiremur, quidã nõ ex plebe homo, pollens eruditione & doctrina, ad me adiit, & percontatus est, quid sibi uellet Vlpianus de officio proconsulis, æstimantis eum qui prouinciæ præesset, dissimulare non debere, si quos causarum concinnatores, aut litiũ redemptores depre-

Vlpiani locus l. nequicquã, §. nec adeo, ff.

hendisset. Quis esset litium concinnator, & quis redemptor, quærebatur. Et quia faci-
lis explicatu quæstio erat, leui functus opera, respondi, concinnatorem litium eum dici,
qui nouas lites simulatis captionib⁹ & cauillis improbis, in longũ ducere molitur, cum
sibi iure agere nõ liceret. Concinnare enim esse, rem effictis mendaciis, oĩbus lenociniis
perpolire, sicut is qui unguentis delibutus, madenti coma & capillo composito conspi-
citur, quos M. Cato uitilitigatores nũcupat. Græce aũt κρατὴς δικῶν, quasi sector litium.
Redemptorem q; causarum eum dici, qui lites quotidianas pecunia mercari, illasq; pa-
ctionibus muneribusq; pellicere conaretur, haud secus q̃ qui domos ædificium q; faci-
endum utendum ue precio conducit: qui etiam quadruplator & interceptor alienæ litis
dictus est, quos homines tanq̃ inciuiles & malaxe artium artifices, iureconsulti iure incel-
sêre. Iterũ quæsiuit ex me, quid esset quod Alphenus legẽ Aquiliam interpretatus, in-
quit: Quòd si tabernarius à prætereunte, flagello in quo dolor esset, fuisset cæsus, si illi
repugnando oculum eruisset gladio, propter id admissum, Aquilia non teneri: quod di
ceretur flagellum in quo dolor esset, quærebat. Cumq; nonnulli falsa opiniõe persuasi,
flagellũ quod dolorẽ afferat, ideo dolorẽ in eo esse assererent, dixi ego mendum in hac
dictione fuisse, ingenuè me arbitrari, neq; iureconsultũ tã inscitè loquutũ, ut in flagello
dolorẽ esse dicat, p eo quod flagris inflictis dolorẽ affert: cum iurecõsulti nõ p metapho
ras, nec circuitu longo, sed munde admodum & circuncise loquantur: sed pro eo quod
dolor esset, scriptum fuit, dolon esset, dicendum fuisse: neque aliter à iureconsulto scri-
ptum, ueris patere argumentis. Dolonem enim lignum uel fustem signare, in quo ferr-
rum acuta cuspide lateret, quod haud secus quàm gladius uulnera ingerat, ut Varronis
testimonio probatur. In eo enim latens pugio ita situs erat, ut foris minus appareret:
Id q; coarguitur facili argumento, quòd non erat consentaneum, ut si à prætereunte
leui flagello tabernarius ictus foret, illi repugnando ferro decernere, & oculum eruere
re liceret, prout in quæstione est. Quippe inculpata tutela non esset, quum pari,
sed maiore impetu armorum iniuriam propulsaret, quod est lege uetitum. Dicendum
ergo fuit, aliquid occulti teli in flagello latuisse, quo percussus tabernarius, impune
prætereuntem gladio repercutere, & illi oculum eruere ualuit. Hoc dolone Tiberium
Gracchum, ne opportunus iniuriæ foret, accinctum processisse in forum, autores tra-
dunt, quo honestius & dissimulato telo, in curiam iret. Et Claudium Cæsarem à duo-
bus equestris ordinis, cum dolone & uenatorio cultro præstolantibus, penè oppressum
Suetonius refert. Tertiò consuluit me, quod esset iudicium eremodicium, de quo apud
Iustinianum fit mẽtio frequens, contra quod restitutionem dari leges uoluere. Cumq;
aliquorum discreparet sententia, peruici tandem, eremodicium dici iudicium, quum
quid reo absente in disquisitionem uenit, superq; iure cõtrouerso mota lite, solus actor
nullo se opponente exercit, contraq; reum, indicta causa, lis data fuit: ἀπὸ τῆς ἐρήμου, hoc
est, solitudine, eò quod solus actor nullibi reo comparẽte, nec signis collatis (ut aiunt)
obtinuit: contra quod rescissionem plerunq; dari leges uoluere. Demum cũ sermo inci-
disset, q̃d emptio, quid permutatio esset, quæsitum fuit, quo in loco Homerus meminit
Achiuos non pecunia, nec ære signato, sed rudi massa æris uel ferri uinũ mercari, & cẽ-
tera mancipiis permutare consuesse. cuius autoritate Vlpianus de contrahenda emptione,
etiam sine pecunia fieri emptionẽ asseuerat. Dixi id de quo cõsulebamur, mihi in prom
ptu non succurrere: sed tamẽ meminisse me, tam apud exteros q̃ Romanos, æris signati
argentiq; & pecuniarę longo tẽpore nullum usum fuisse, mercesq; non pecuniæ inter-
uentu, nec signato ære, sed rebus commutare cõsuesse. Siquidem Armeni, Scythæ, Se-
res & Sarmatæ, non intercessu pecuniæ res emere, sed rerũ cõmercio pmutare, assue-
rant. Deserta eñ & uacua cultorib⁹ loca hominibusq; infrequẽtia, magis q̃ urbes incoe-
lebãt. Indi quoq; illi penitissimi, & Essenì idẽ factitarunt: nam fuso ære utebanť aut auri-
chalco, (quippe cũ ueteres aurichalcũ precio sius auro ducerẽt) pcusso uerò minimè. Lu-
sitani graui sarcina æris, uel frusto argenti sæpius nũmi loco usi fuere. Lacedæmonij Ly-
curgi legib⁹ omnẽ auri argẽtiq; usum amouẽtes, ferrũ & rudẽ massam uasti põderis p
pecunia habuere. Sicut Byzãtij ferri massam p nũmo appẽdebãt. Massyli uero in Aphri
ca populi, pecora & mapalia pecuniæ loco habuisse feruntť, cũ quibus merces sæpe mer-

Concinnator litium. Concinnare.

Vitiligatores Redemptor causarum.

Quadruplator. Interceptor alienæ litis. Alpheni locꝰ l. si et plagis. ff. ad l. Aqui.

Dolon.

I. properandũ. C. cũ aũt eremodiciũ. C. de iudi.

Iudicium eremodicium apud Iustinianum.

De eremodicio uide Budęum in Annotat. & Alciatum lib. 4. de uerb. signi.

Apud ueteres diu pecuniarum usum, argenti item & auri nõ fuisse

catores commutabant. In Britannia gens inhospita, iuxta Scyliram insulam, permutan
do dare necessaria & accipere consuerant. Reliqui ære aut annulis ferreis ad certũ pon
dus delibratis. Quod apud Baleares fuit in more, ut omnem auri aut argẽti materiam
execrati, nullius generis nummos ad se afferri sinerent. Idem de Carmanis & Bambyca
tis, qui in Tigri sunt, memoriæ proditum est, ut omnia metalli genera coëmentes, illa
in profunda terrarum, & abditas solitudines suffodiant, ne pecuniæ commercio enerua
retur animi indoles, ingenijq. Quod de Indis & Aethiopibus traditum accepimus, qui
auri materiam tam uili æstimarunt, ut catenas noxiorum tantum ex illo conflarent. Oës
deniq gentes nationesq apud prius seculum mercibus res inuicem commutare, uel co
rijs boum nummorum loco, aut bobus pecudibusq, ac ferreis uirgis usos comperimus,
Homeri testimonio, qui res censu & æstimatione dignas, non pecunia, sed boum & pe
cudum numero taxauit, cum nihil tunc impẽso precio ueniret. Primi igit Lydi aureum
& argenteum nummum, cum tunc nullus foret, inuenisse traduntur: tametsi Aeginæ ar
gentum primo signatum nonnulli credant. Alij apud Eleos pondera & ex argẽto num
mos à Phædone inuentos putãt. Apud Persas uero Dareus ex auro monetam percussit
primus. In Latio Saturnus æreum nũmum repperisse traditur. Romanis quoq auri ar
gentiq signati longo tempore nullus usus fuit. Pecudibus em & iumentis bobusq res
permutare, fontesq plectere solebant, æstimabaturq bos centussibus, ouis uero decussi
bus. Corijs uero boum nummos percussos à primis originibus iudicare licet, q Numa
Pompilius scorteos asses, congiariũ populo dedisse fertur. Post quos Dionysius ex stan
no conflauit nũmos. Interiecto deinde tempore, ære graui Romanos usos comperimus,
quo appenso, non numerato, debita exoluebant. quo tempore Seruius Tullius rex, pri
mus nota pecudum æs signasse proditur, unde & pecunia dicta. Cuius rei causa, in uetu
stissimis nũmis, bouis, pecudis, aut suis signum incussum apparet. Sed quanuis à Seruio
Tullio pecunia percussa, non propterea à graui ære precij nomine, quod inter licentem
ementemq conuenit, exoluendo defitum est: quippe post decemuiros, etiam ære graui
Romanos usos fuisse, debitaq exoluisse, autores tradũt, quod æs graue, massa æris fuit,
non percussa aut signata: appendi, non numerari solita. Sequutis mox temporibus, Ser
uio Cepione & Cneo Sempronio consulibus, post Attilium Regulum, argenteo nũ
mo primùm figurato, Romæ altera parte Ianus bifrons, altera nauis prora incussa fuit.
tametsi quinque annis ante primum Punicum bellum argenteum nummum Romæ si
gnatum, nonnulli credant: demum post annos duos & sexaginta, aurei apud Roma
nos eadem nota incussi fuere. Deinde bigæ, & quadrigæ, ac victoria: quare uictoriati,
bigati, & quadrigati dicti. Fertur tamen Liuius Drusus in tribunatu tertiam æris par
tem argento miscuisse, & signo Victoriæ pariter nummum percussisse, cui Victoriato
nomen. In triente autem & quadrante Romani rates incussere. Persæ stateres Daracos
numismata habere dicuntur. Græci & Athenienses Tetracinam, & Cistophoros, ac Phi
lippeos nũmos, qui bouis imaginem longo tempore habuere incussam, tunc primùm à
Theseo inuentos, ut ab armis ad agrorum cultum ciues auocaret: cuius formæ Eleis nu
misma fuit, in quo bouis imago designabatur. Præter quos fuere Oscẽses & stateres Da
rici, Philippei & Alexandrei, qui ex auro cudebantur, in quibus mulæ cum curru uide
bantur effictæ. Postea noctua cum Mineruæ facie Athenis incudi cœpta: unde illud
proditum est, Gilippi seruum ephoris detulisse, multas subtectis cubare noctuas, quod
Lysandri pecuniam, quam Gilippus fuerat depeculatus, sub tecto condiderat. Trœzeni
cum Neptunum præcipuum colant, tridentem nummo effictum habuere. Persicus ue
ro nummus sagittarium incussum habuit, qui Darecus etiam dictus. Germani Serram,
qui Serrati. Dardani duos insculpsere gallos, Rhegini leporem & currũ, Cephalenes
equum, Thasii Persen, Argiui murem, Mitilenæi Sapphus imaginem, Tarentini num
mi Taran Neptuni filium, qui Delphino uectabatur, Aspẽdij palæstras, Locri autem &
Ozolæ hesperũ stellam effinxere. Apud Chios ænea moneta fuit, cui nomen Homerus.
Pelopõnesiorum numisma testudinis figuram habuit, cui Cheloni dixere nomẽ: Cyzi
ceni altera parte Cybelen, altera leonẽ: Tenedij securim, & facies duas eadẽ ceruice pro
minentes: Corinthiaci, qui Poli dicebant, Pegasum: Gergithij autẽ qui in Phrygia mi

Aurei & argentei nũmi inuentores.

Nũmi ex corijs boum.

Pecunia unde

Nummorum apud Romanos insignia.

Persarum stateres.
Græci.
Athenienses.
Elei.
Noctua in nu misinate athe nienſi.
Trœzeni.
Persæ.
Germani.
Dardani.
Rhegini.
Cephalenes.
Thasii.
Argiui.
Mitylinæi.
Tarentini.
Aspendij.
Locri.
Chij.
Pelopõnesij.
Cyziceni.
Tenedij.
Corinthiaci.
Gergithij.

Nūmi cū Cęsarum inscriptione,

nore sunt, Sibyllæ imaginem, quòd inde esset oriunda, hoc sempiternæ laudi fore arbitrati. Postea uerò nouitio inuento, ut imagines Cæsarum cum inscriptione & titulis, nummis adscriberentur, obseruatū est. Quare Nero Cæsar in habitu citharœdi se nummo insculpsit: & Seuerus imperator habitu Alexādri nummos figurauit. Galenus post occisos satrapas Persarum, monetam, qua Persas captos ducebat, percuti iussit. Augustus Octauius nota sideris capricorni, sub quo in lucem editus erat, argenteum nummum percussisse dicitur. Denique, quum apud prius seculum nullus nummorum usus foret, iudicare licet, Homeri temporibus non pecunia, nec ære signato, sed mercibꝰ inuicem Achiuos uinum, æs & ferrum, armis & mancipijs emere consuesse. Cum uerò hac admonitione attentior factus, ὑμῆτι κ. τῆς ἰλιάδ. δμήσεν ξανθομάζης uersarer, eos uersus haud multo negocio comperi: qui tales sunt,

In 5. lib. vij. Iliados.

ἔνθεν ἄρ᾽ ὀινίζοντο καρηκομόωντες ἀχαιοί,
ἄλλοι μὲν χαλκῷ, ἄλλοι δ᾽ αἴθωνι σιδήρῳ,
ἄλλοι δὲ ῥινοῖς, ἄλλοι δ᾽ αὐτῇσι βόεσσιν,
ἄλλοι δ᾽ ἀνδραπόδεσσι, τίθεντο δὲ δαῖτα θάλειαν. id est,

Vnde reportabant criniti uina Pelasgi,
Aeris quidam, alij fulgentis munere ferri,
At scutis alij, pars bobus mancipijs ue
Mutabant passim, & conuiuia læta parabant.

Quæ portæ urbis Romanæ præcipuæ fuerint, & unde nomina sumpserint, & ex quibus causis cognomenta. Caput XVI.

VRbis Romæ sicut sæpissime pomœrium prolatum fuit, ita multiplices portas pro murorum ambitu extructas fuisse, facile est coniectari. Nam quum à prima origine fundamenta urbis in palatino monte fuerint, cuius radicibus antiquissimum pomœrium terminabatur, tribus portis tunc urbs contenta erat: hæ fuerunt, Carmētalis quæ Scelerata, Pandana quæ Libera dicta est, & Mugonia quā Trigoniam à tribus angulis uocatam ferunt. Id aūt pomœrium quod Romulus posuit, à foro boario ꝓcedens ad magnā Herculis aram: inde per ima montis palatini ad aram Cōsutij, mox ad curias ueteres, & demū ad sacellū Larium, protendebatur. Et cum esset tunc Roma quadrata, ad forū Romanū procedebat. Varro aūt à sylua quæ erat in area Apollinis in palatio, usq; ad supercilium scalaꝝ Caci in Auentino, occidentem uersus, & ad tuguriū Faustuli, ubi casa Romuli fuit, prima urbis fundamenta protēdi assueuerat. Adiecto deinde Capitolino colle à Tito Tatio, quem Arcades Saturnium uocarunt, satis constat portam illic excitati castelli, Saturniam nūcupasse, quæ Pandana, eò quod semper pateret, dicta est. Cumque infima Capitolini montis habitaculum fuerint, inde Carmentali portæ nomen datum, quæ & Scelerata, eò quod CCC. & septem Fabij inde prodeuntes, infausto prælio ad Cremeram omnes à Veiētibus oppressi, & miserāda nece cæsi fuere. Iuxta quam ædes Matris, Matutæ & Bellonæ, & columna ex qua dabatur belli signum, si quando contra hostes prævalentes sumebantur arma. Ad hanc portā, matronas Carmentæ nymphæ (quæ mater Euandri fuit) annuas hostias immolare & sacrum facere produnt. Sed cū Tarquinius Priscus, quadrato saxo primus, & deinde Servius Tullius pomœrium protulissent, duosq; urbi colles adiecissent, ita ut septem collium urbs fieret, qui ultimus urbis ambitum auxisse fertur, ac reliqui reges urbem parū mœnibus ualidam, aggere & fossis muniuissent, portaꝝ quoq; numerum augeri cōsentaneum fuit: eoq; magnitudinis urbs processit, sæpius aucto dilatoq; pomœrio, ut IIII & XXX. portæ per oēm ambitum Romæ fuisse legamus: ipsumq; pomœriū Aurelianum Cæsarē tandē definisse, ut ad millia passuū XXX. mœnia ꝓtenderet, tametsi Nero Ostiam tenꝰ mœnia promouere, atq; inde fossa mare ueteri urbi statuisset inducere. Exquilinam ergo, Viminalem, Quirinalem portas, & Cælimontanā, à collibꝰ urbis, ubi sitæ erant, uetusto noīe denominarūt: q̄uis quod Quirini sacello foret proxima, Quirinalem dictā nōnulli ferant, iuxta quā Veneris Erycinæ templū. Quæ quidē Viminalis, aliquando Numentana dicta est: sicut Exquilinam Taurinam à capite Tauri insculpto, uocatam ferunt. Capenam uero, constat affluentium aquaꝝ multiplices habuisse decur-

Tres portæ, Carmentalis Pandana Mugonia.

Forte Conſi,

Saturnia. Pandana unde. Carmentalis. Scelerata.

Vrbs septem collium. Portę xxxiiij urbis Romæ. Exquilina. Viminalis. Quirinalis. Cælimōtana. Numentana. Taurina. Capena.

sus. Illinc enim ad Martis ædem semita fuit, quadrato saxo, ubi & manalis lapis qui in urbem delatus, pluuias excitare dicebatur: sicut aqua in Lycæi Iouis fonte, si quando siccitate laboraretur, sacerdotis manu querno ramo agitata, cogebat nubes, largosq; effundebat imbres. Et Athenis Terræ fuisse simulacrum Pausanias prodit, suppliciter à Ioue aquâ expetentis uero cuētu, cuius ara in monte Hymetto uisebatur, quem ὑμβριον, quasi pluuium Iouem dixere. Et apud Indos in arce quam magi incolunt, dolium uidisse Apollonius tradit: quo aperto, in defectu aquarum nebulæ emittuntur, quæ totam Indiam imbribus humectant. Quod etiã documentum Democriti fuit, ut ad imbres excitãdos, caput & collum chamæleontis, ligno roboris uti præceperit. Ad eandemq; Capenã, aqua Mercurij erat magnis studijs celebrata: qua mercatores Idibus Maijs se inspargebãt & sua, huberes quæstus propterea facere arbitrati. Et Alcmon aquæ riuulus, cui⁹ aqua sacerdotes furore uesano inter se digladiantes, Cybelis simulacrum ex Pessinunte a Iuectum, quotannis abluebãt. iuxta quam M. Marcellus secundo Punico bello, ædem Virtutis antea uotam dedicauit. Mutionis uero, à Mutione qui illi aliquãdo præfuit, & ab æde Salutis. Et Rhautumena, ab auriga Rhautumeno, qui Veijs cursu uicerat, quo è curru effuso, equi citatissimi cũ palma in Capitolium contenderunt: portæ dictæ deminataq; sunt. Catulariam uero dixere, q iuxta eam ad placãdum Caniculæ sidus frugibus inimicum, immolarẽtur ruffæ canes. Et Piacularem, propter ostenta & piacula quæ illic fiebant assidue, dici Pompeius memorat. Collina quoq;, quæ Agonensis dicta est, propter anfractus multiplices, q partim edita, partim decliuia essent loca, nomen sortita dicitur: extra quã Veneris Erycinæ, & Quietis templa fuere, & iuxtà campus cui Scelerati nomẽ fuit: in quo incesti dãnatas, uiuas defodere Vestales assueuere. Romanulam uerò, & Collatinam: alteram, q ex Sabinis Romã patens uia foret: alterã, q illinc Collatiam expeditum iter esset, denominarunt: sicut Ferentinã, q Ferentinum ferret: & Gabiusam, q Gabios. Hanc uero Collatinam, aliquando Pincianam dictam nonnulli uocant, quod nomen adhuc manet, à proximo palatio deductum, unde demolita marmora Theodoricus rex Rauennã deportauit. Fuit quoq; Romula porta quam Sabini Romanulam uocauerũt, q per eam proximus Romam aditus esset, quæ gradus ad noualia & Volupiæ sacellum habuit. Et Querculana, q quercum proximam haberet. Et Rasculana, q ære munita foret: siquidẽ à ueteribus æs randus dicebatur. In qua caput æneum longo tempore stetisse memorant, postq; Genutius Typus prætor oracolo monitus ne regno potiretur, illinc ingredi noluit, accessumq; denegauit. Sicut Ianualis à Iani signo ibidem affixo, nomen uendicauit: quæ sub colle Viminali fuisse traditur, per quam uim aquarum ingentẽ magnis procellis cõtra Sabinos fluxisse, illosq; uiolentissimis tẽpestatibus oppressisse memorant. Quã Romulam, Ianualem, & Mutionis non in pomœrio, sed intra urbis ambitum sitas, nonnulli uolunt. Nam de Trigemina & Lauernali factis cõstat, alterã propter trigeminorũ pugnã, quũ regnante Tullo, inter Romanos & Albanos à trigeminis pugna cõmissa fuit: alterã, q ad lacũ Lauernæ facilis inde uia foret, nomina tulisse. Fuit em Lauerna furũ dea, in cui⁹ luco, ut impunita essent furta, prædam fures sortiri, & rapacissimum quenq; immolare tradiderunt. Est tñ literis proditũ, Latinos populos annis singulis ad Trigeminã, Euãdro ueluti deo sacrũ facere: sicut matronæ apud Carmentalem, Carmentæ. Sanqualis pxima ædibus Anci regis, porta fuit nõ ingitu, q illic frequentes erant, denominata: iuxta quã Tarquius Priscus habitasse fertur, quæ & Trigillia dicta est. præter quas fuere Neuia, Lauicana, Metia, & Flumentana, iuxta quã fluxisse Tiberim uolũt. Ex hac em ad Petellinũ lucũ modica uia erat. Et Triumphalis, per quã triũphi die, aurati currus, captiua præda, & pompa triũphi procedebat, trãs Tiberim, quod haud procul inde fontiũ sacra, fontibus & puteis coronatis, fierẽt, dictæ noĩataq; sunt. Sed præ cæteris, unã legimus fuisse, cui Fenestræ dedere nomen, uel q humilis & angusta foret: siue q Tarquio Prisco regnãte, quũ à pastoribus oppressus fuisset ex insidijs, Tanaquil inde populũ alloquuta, ipsi⁹ interitũ tã diu dissimulauit, donec

Pluuiæ excitãdæ modus.
Iupiter pluuius.
Aqua Mercurij.
Alcmon.
Mutionis.
Minutia.
Salutaris.
Rhautumena
Catularia.
Piacularis.
Collina seu Agonensis.
Campus scelerat⁹, in quo Vestales defodiebantur.
Romula, Gabiusa.
Collatina seu Pinciana.
Ferentina.
Romula siue Romanula.
Querculana.
Rãdasculana,
Randus.
Ianualis.
Trigemina.
Lauernalis,
Lauerna.
Sanqualis.
Libitinensis.
Mugonia seu Trigillia.
Neuia.
Lauicana,
Metia,
Flumentana.
Triumphalis
Aurelia,
Vaticana.
Portuensis,

Mœnia ciuitatũ sancta, l. 1. & l. fi. ff. de rerum diuisi. §. sanctæ Insti. eo ti.

Seruium Tullium regni successorem fecit. Est quoq; illud animaduertere, q̃ quũ mœnia ciuitatum sancta sint, propterea q̃ illa transgredi sine piaculo fas non sit, certisq; præfinitis spatijs, pomœrio inaugurato, fuerint cõsecrata: ita ut quicquid circa ea soli esset, neq; habitari, neque arari liceret: portas tamen sanctas haberi minimè decebat, quippe quum ingredi & exire, & defuncta corpora illinc efferre, aliaq; prophana facere cuiuis permissum fuerit. Apud exteros uero portæ p̃cipua denominatione istæ ferũtur: Scæa apud Troiam, in cui⁹ superliminio Laomedontis cadauer sepulchro conditum erat: sic ut murus & amnis eiusdem nominis fuere. Alexandriæ Canopica, Athenis Pyraica, & Sacra, & Charonia, per quam damnati ferebãtur ad supplicium: & Dipylus omnibus patentior, atq; aliæ Nymphades nomine. Megaris fuit Triasia, quæ Diplon dicta, Corinthi Teneatica, Thebarum portæ Homoloidæ nuncupatæ sunt: apud Sicyonios quoque Sacra fuit, ubi Epopei uisebat monumẽtum. In Argo Diampares, apud Leontinos Iracea, in Zichico Thracia, apud Tibur Rarana: Capuæ Iouis, ubi platea Selapsia, in qua unguentarij negociantur: Cremonæ Brixiana, Tarenti Temenitida, Syracusis Meniditæ, Trogillorum, & Agradianæ: extra quas frequentia sepulchra uisebantur, Babyloniæ uero licet plures celebrentur, tamen præcipuè Semiramidis, Ninorum, Chaldæorum, Belides, & Cissiæ.

Apud exteros portæ,

Quo ritu, quibusq; cæremonijs hostia apud priscos dijs immolabatur, & quo modo fiebant sacra, & quid apud exteros.

Caput XVII.

Singulis dijs sua sacra,

QVi mos sacrorum fuerit, quoq; ritu, aut quibus exemplis hostia cæderetur, & res diuina fieret, ueteribus monumentis intercisè perscriptũ est. Et tametsi singulis ferè dijs sua sacra instituta forent, quæ transgredi aut præterire ducerent nefas: neq; deos omnes eisdem sacris semper, sed alios alijs ritibus cærem̃onijsq; placari deceret: tamen in omni sacrificio, statas cæremonias & solita solennia conuenit obseruari: quas si præterean̄t, haud dubiè piaculum fieri, & sacra pollui putabant. Siquidem in omnibus sacris, sacerdos quum dijs immolat, & ré diuinam facit, prius corporis ablutione purgatur, & à Venere abstinet, ut lautus purusq; accedat: quippe ieiunij & castimoniæ sacra adituris miram obseruationem fuisse, autores tradunt. Legimus Numam Pompilium, quum pro frugibus faceret, esu carnium & Venere abstinuisse. Et Iulianum Cæsarem oleribus leguminibusq; contentũ sæpe cœnitasse, obreligionem: atq; eos qui Isidis sacris initiandi erant, dies decẽ parcere carnibus & uino: & Aegyptios festis quibusdam diebus ieiunia seruare. Aquæ uero asperfione corporis labẽ tolli, & castimoniam præstari putabant: præterq; Mysos & Essenos, aliosq; qui obreligionem animantibus abstinent, cælebemq; uitã agunt, qui Abij & Anymphi dicti sunt: cõstat, sacerdotes matris deũm Samia testa sibi uirilia amputare: atq; illos qui maxima sacra obibant, ut in casta religione manerent, & procul à mulierum contagio uitam agerent, herbis quibusdam emasculari, & uirilitatem amittere. Vtq; nulla nisi sacrorũ mẽneret cura, nudiq; & uacui religioni intenderent, cunctarum rerum dominio se abdicare. Quod iure pontificio cauebatur, cuius uerba sunt: Ad diuos adeunto castè, pietatem adhibento, opes amouẽto. qui secus faxit, deus ipse uindex erit. Quã castimoniam apud exteros quoq; seruari meminimus: quippe in Thesmophoris matronæ Athenienses, ut Veneris ictus cohiberent, folijs uitilium cubilia substernebant: nonnulli garo expiscibus, qui squamam non habent, q̃ incendia libidinum reprimeret, & irritos conatus faceret, in sacris usi sunt: q̃ Agesilaus putabat, deos non minus religiosis operibus, q̃ sacrificijs castis delectari. Legimus quoq; hierophantas Athenienſium, postquam in pontificatum euecti erant, ut castissimè sanctissimeq; sacrũ facerẽt, cicutæ sorbitione castrari: & Aegyptios sacerdotes, negocijs omissis, mulieribus nunquam indulgere, carnibusq; & uino abstinere: atq; gymnosophistas adeo abstinentiæ studiosos, ut pomis solum, oriza & farina alantur. in Creta quoq; Euripides testatur, quos uocãt Iouis prophetas, non modo carnibus, sed ne coctis quidem uesci: Et Indorum magos, qui ad Solis sacerdotium euecti erant, carnibus abstinere, & nunquam sub tecto esse, sed lineis uelari, & sub dio uitam agere. Quinetiam obseruatum inuenimus, ut qui rem diuinam facturus erat,

Sacerdos lotus & castus,

Ieiunium,

Aegyptij. Aquæ asperſio

Abij. Anymphi. Cybeles sacerdotes,

Antidota aduersus Venerem,

Agesilai sententia. Hierophantæ Athenienſiũ,

Iouis prophetæ

Indorũ magi

Rem diuinã facturus.

ad ſuam leuandam culpam, ſe in primis reum dicere debeat, & noxæ pœnitere, ac fateri admiſſum, uultumq; ſummittere, & ad omnem modeſtiam fingere: deinde ipſe, aut publicus præco præcedens ſacra, Hoc age, clamitet, uoceq; excitet populum, ac uirga turbam ſummoueat, quæ cõmentaculum dicta eſt: ſilentiumq; indicat, ne mala uox obſtrepat, ne'ue qd triſte auribus accipiat, & ſacris fauere, & intentos eſſe iubeat: nanq; in deorum ſacrificijs taciturnitate in primis, & intentis animis opus erat: quia ſi opus faciem ſacerdos inter ſacra uidiſſet, temerari & pollui putabãtur religione inexpiabili. Id eo cuſtos dabatur, qui ſacra inſpiceret, & alter qui linguis fauere iuberet. Græcis autẽ, ad ſacrificium acceſſurus, hoc præfatur primum, τίς τῶδε; hoc eſt, Quis hic? Qui uero interſunt ſacris, referunt: πολλοὶ, κἀγαθοί, quod eſt dicere, Multi, & boni. Nam polluti homicidio, aut ſanguine infecti humano, hominesq; turpiſſimarum ſordium, ſacris arcebantur: ne'ue aras contingerent, aut ſacrificio intereſſent, lege uetabãtur. Et quia à quibuſdam ſacris mulieres innuptas, aut ſeruitio preſſos, uel ære coẽmptos, abeſſe oportebat: ideo in ſacrorum apparatu, lictor præfabatur, Hoſtis uictus, mulier uirgo exeſto. In Chæronea uero ſacerdos lorum tenens, pro ædibus Matutæ clamitat, non ſeruum ingredi, non ſeruã, non Aetolum, non Aetolam: quum his ſacrificio adeſſe non liceret. Apud magos, qui lentigines habent, tanquam inuiſi dijs immortalibus, ab aris procul fiunt: & hi qui elati reuixerunt, quibusq; uiuentibus exequiæ factæ ſunt, uelut prophani, à ſacris arcebantur: ſicut à ſacerdotio bis nupti. Apud Germanos, qui ſcutum amiſiſſent in acie, ſacris intereſſe non poterãt. Et apud Aegyptios ſubulcis uniuerſis templa interdicta fuere: & Hebræis menſtruatis, & his qui impetiginem habent. Scythis quoq; qui nullum hoſtem interfeciſſet in acie, in ſolennibus libare non poterat: reliqui initiati, adeſſe non uetantur. Romanis uero ſi quæ ſacrificio mulieres interſunt, capita uelant. Cumq; adorat qui rem diuinam facit, uelato capite, ne auerſus animus à ſacris fiat, dexterã ad oſculum ferre, & ſe in orbem circumagere, prout Numa inſtituit, neceſſum habet. Quodq; tibicines & citharœdi, qui lyras ſeptichordes tenderent, in deorum ſacrificijs cum cantu & longis tibijs præcinant, & ne qd aliud agatur exaudiaturq;, moneant: illudq; ius in æde ueſcendi habeant, priſca eſt religione ſeruatum: quæ quidem tibiæ ſacrorum, ex buxo: quæ uero ludis præcinebant, ex oſſe aſinino aut argento fiebant: quòd illæ miti ſono ad rem diuinam, iſtæ ſtridenti & acuto ad prælium accenderent. Fuere enim tibiarum ſpecies plurimæ, ad uſus uarios: nam Libyes plagialon uocant, quæ ex loto fit: elymos ex buxo & lauro. Celtæ ex calamis utuntur fiſtula, Aegyptij ex ſtipula hordeacea, Scythæ & Arimaſpi ex aquilarum & uulturum oſſib°: ex quibus aliquæ erant ſerranæ, quæ æquales habẽt cauernas: aut Phrygiæ, quæ impares & inæquales. Poſt aliquot uero tempora, ne tibiæ præcinerent in ſacris, fuit lege cautum. Aegyptijs in uſu erat, non tibias, ſed cantus adhibere in ſacris, quibus ſeptem uocales deos modulata uoce collaudare, tibiarum & citharæ loco fuit. Iudæi in ſacris non modo tibia, ſed tympanis concinunt. Vtq; ſuæ hoſtiæ dijs dicatæ ſint, & ſuperis albæ, inferis uero nigræ immolentur, neq; duobus dijs unam hoſtiam mactari, quia utri deo res diuina fieret, facile non diſcerent, in omni ſacrificio uulgo ſeruatum eſt. Nanq; aliena hoſtia, uel debili & manca, quæq; reluctatur, & ſe admoueri altaribus non ſinit, dij non placantur: fugientemq; hoſtiam, quæq; altaria detrectaret, ubicunq; nanciſcerentur, mactari oportebat, ne piaculũ fieret. Et ſicut ſuæ hoſtiæ numinibus dicatæ ſunt, ita & aræ fuerunt. Superis em̃, à terra exaltatis aris: terreſtribus, in terra: inferis uero, ſub effoſſa terra, ſacra facere conuenit: quod apud Indos fuit diu ſeruatũ, ut terreſtribus dijs in cauernis, Soli uerò in ſublimi ſaerũ faciant. Nonnunq; ſine ara, in nudo ſolo & pauimento ſacra peregiſſe Græcos, cõpertum eſt. Eumæus apud Homer̃ ſuper eſcharã, uictimã fecit. Arabes arulã ſuper arã cõſtituunt, in illaq; Soli immolare, & thus adolere ſolent. Hæ em̃ ad normã quadratæ fuerunt: ſuperq; eis ſacra facturi, ceſpitẽ ex gramine, ſeu uerbenas apponũt. Iſtæ enim fauſtæ in omnibus ſacris habitæ, quas ex ſacro loco decerpere cõuenit. Ipſasq; aras ſuorum numinũ frõde ornare, ut loui eſculo, Apollini lauro, Mineruæ olea, Veneri myrto, Herculi populo, Baccho hedera, Pani uerò pino, Ditiaſũt cupreſſo, Quanq; ad aram maximã

Rem diuinã facturus.

Cõmentaculum.

Taciturnitas in deorum ſacris.

Quib°, ſacris adeſſe non licebat.

Chæronenſes

Magi.

Germani, Aegyptij, Hebræi, Scythæ, Mulieres in ſacris, & rem diuinã facturus, capite uelato.

Tibiarũ uariæ ſpecies.

Aegyptijs' à tibijs cantus in ſacris adhibitus.

Iudæi.

Suę cuiq; deo tum hoſtiæ.

Quia hoſtia dij non placabantur

Suæ cuiq; aræ

Indorũ ſacra Odyſ. 14.

Arabes.

Verbenæ fauſtę in ſacris.

Aræ frondibus dijs ſacratis ornatæ.

Laurus ad arã maximã Herculis.

Herculi ſacra facturi, ſola lauro, neq; alia coronentur fronde. Thraces & Iudæi pro lege habent, in omnibus ſacris hedera coronari, Cappadoces ambroſia. Apud Aegyptios hedera uitibus præfertur. Druidæ nullum ſacrum ſine roboris frõde conficiunt. Ptolemæus heliochryſo coronauit deos. Thraces uero non ſolum coronati, ſed ſcuta & gladios hedera ornati, in ſolennibus libant. Iſiaci, abſinthij marini ramum uirgultis cæteris præferunt. Aegyptij in louis pompa, & magi myrica, Hermionẽſes hyacintho coronantur in ſacris. Parthi ex diuerſo gramine coronata agna, odores incendunt. Ferũt Aegyptios agreſti herba manibus decerpta, adoraſſe, & papyri flore coronaſſe deos. Veſpaſianus uero coronas ex cinnamomo interraſili auro ſæpe templis dicauit. Apud alios autem fagi cortex religioſus fuit. Non ſic Thebis & Athenis: nanq; in Palladis templo haud facile quiſquam hederam inuenit. Ea uero hedera quæ fert racemos labruſcæ modo, quã ſmilacem nominant, & arbores quæ nec ſeruntur, nec fructum ferunt, infauſtæ omnib⁹ habentur ſacris, & damnatæ religionis. apud Perſas non modo qui ſacrificat, ſed hoſtia & qui ſacris interſunt, feſta ornantur fronde. Indis contrà: nanq; ex his coronatus ſacrificat nemo. Perſæ tamen nec deorum imagines habent, nec templa erigunt. Erat enim ædium ſacrarum & ſimulacrorum euerſores, ſed in loco mundo & excelſo, cum precatione dijs uictimas immolant: quod à pleriſq; uſurpatum inuenimus: nam Carmeli, deo colebatur, cui nec templum erat, nec ſimulacrum, ſed ara tantum & diuinus cultus. Iudæi mente ſola unum numen colunt: ideo nulla apud eos ſimulacra, non modò tẽplis, ſed nec urbibus inſunt. Germani quoq; nullam humani oris ſpeciem dijs, præcorũ magnitudine, dederunt: nec templa dicarunt, ſed lucos & nemora deorum nominibus appellant, illa uelut ſacra templa uenerati. Sacerdos autem, & qui uictimam facit, pura in ueſte & candida (nam color albus deo gratus in primis) in textili tela, nec maioris operæ q̃ menſtruæ, nonnunquam in purpura & auro. Triumphales uiri, & qui amplos honores geſſerant, in triumphi ornatu, aut in prætexta, lotis manibus & fronde coronati, ſacri & uenerabiles, nudis pedibus & tonſa coma, ad rem diuinam accedebant: idq; à Pythagora traditum Lacedæmonij obſeruarunt, qui nudis pedibus adorandum ſacrificant dumq; cenſuerunt. Pura autem & religioſa dicebatur ueſtis, qua rem diuinam facturi, feſta utuntur die: ea quidem erat ſoluta omni uinclo, nullis maculis, nec ſqualore obſita, nec funeſta aut fulgurata. Quod ſi quis nece aliqua pollutus fuiſſet, bis ſeptem uicibus inundationibusq; ueſtes abluebat aqua, his piamentis ab immunditia emaculari arbitratus. Aegyptij uero laneas ueſtes non inferunt in deorum templa, nec cũ his cadauera ſepeliunt. Hoſtia ſi maior erat, auratis cornibus: ſi minor, coronata illius dei fronde, cui ſacra fiunt, incedebat: infulaq; lanea & candida uitta circundata, ante aras nullo uinculo ligata ſiſtebatur; neq; enim in ſacris uinctum quid eſſe poterat. Contrà uero apud Senones: nam lucum ſacrum uenerãtur, quem niſi uinculo ligatus, ingredi nemo poterat: qui ſi forte prolapſus corruiſſet, attolli minimè licebat, ſed per humum reptare neceſſum erat. In Scythia quoq; Martí ſacrum fit, in quo uictima primis pedibus ligata, ad aram ſiſtitur, cui laqueum in collo inijciunt, ac baculo circunducto ſtrangulant, ſine precatione & uotis. Quam quidem aquã de fonte Iuturnæ, qui circa Numicium labitur, quæq; in omnibus ſacris adhibetur, in primis inſpergebant: eam uero aquam ſuper terram poſu iſſe, piaculum & triſte omen erat. Ideo uas lato ore, & fundo anguſto, in quo hauriretur, ne ſtare poſſet, in ſacris adhibebãt: cui cadum, alij ſcyphũ dixere nomẽ. illudq; manibus tenere oportebat. Quod quidẽ flaminicæ uirgines ſacroq; miniſtræ, aut Veſtaliũ famulæ, nõnunquam pueri flaminum miniſtri, quos Camillos appellant, patrimi & matrimi omnes coronati tenebant manibus. Ex hac aqua ægros curari, & bonæ ualetudini reſtitui putabant. Apud Athenienſes uero aqua erat ex Calliroẽ fonte, magnæ religionis, in maximis ſacris & ſponſalitijs cæremonijs, in quib⁹ aliam adhibere nefas habebatur. Fertur in Delij Apollinis templo præcipua aqua fuiſſe, ſacrificantium uſui accõmoda, quam ad alios uſus hauſiſſe, magni criminis inſtar erat. Græci in ſacrificijs & expiationibus, Eleutheri aquam frequentes adhibent: Trœzeni ex Hippocrene, Perſici reges ex Choaſpide, quam peregre profecturi, ſecum ferunt. Arabum reges ex Euleo, qui ortus à Medis, præcipuo nitore fluit. præ cæteris uero Aegyptij, tanti Nili aquam fecere, ut

Herbæ infauſtæ in ſacris.

Perſæ. Indi.

Iudæi. Germani.

Veſtis ſacerdotis ſacrificaturi. Triũphales uiri.

Lacedęmonij Pura & religioſa ueſtis.

Homicidij ex piatio. Aegyptij. Hoſtiæ ornatus.

Senones.

Scythæ.

Aquæ ſacris adhibitæ apud diuerſos.

Camilli.

quum hydria ad templum humeris ferebatur, omnes procumberent, & sublatis manibus dīs gratias agerent. Ferunt' que Babylonios reges ex Nilo & Istro aquas inter gazas condere assueuisse, uelut hoc argumentum suæ magnitudinis ostenderent, quum per tot spatia terrarum, totq; inuias regiones aduectæ fuerint. Ipse uero sacerdos lanea infula uelatus, & frōde coronatus, aram manibus tenens, ad Orientem uersus, (quippe matutinum tempus sacrificijs idoneum æstimarunt, quum deos tūc assidere templis, & matutinis salutationibus adesse opinio foret: magorū & Persarum exemplo, quibus in more fuit, primo semper diluculo canere dīs, hymnosq; & laudes dare, orientemq; Solem uenerari) meditato & solenni precationis carmine, uerbis priscis ex annalium uetustate erutis, numina & deos precatus, uota effundebat: quam precationem plerunq; ter geminābat. Indi uero & gymnosophistæ in meridie, & ubi multum diei processerat, immolare dīs usurparunt. Quod Mercurius in Asclepio existimauit, ut adorantes medio die conuertātur in austrum, occiduo in occasum: si uero primum oriatur Sol, in ortum. Fusq; Apollonij Tyanei opinio, summo diluculo cum dīs uersari: procedente mox die, de dīs loqui oportere. Moses autem & Hebræi occidentem spectari censuerunt. Ea uero infula ex lana alba & cocco fuit, instar fasciæ, plerunq; lata, nonnunquā tortilis & rotunda, ex qua uittæ hincinde defluebant. Principiumq; precationis à Iano & Vesta, quæ in omnibus sacris præcipua numina sunt, quæq; in uotis nuncupādis, præfationem perpetuam meruere, fieri oportebat: ut per eos ad reliquos deos aditus pateat, quibus thus & merum offerebat in primis. In qua precatione obseruatur, ut Iupiter pater optimus maximus, Vulcanus, Apollo, Mercurius, omnes deniq; dij sacro carmine patres aduocentur. Quod in omni sacro constitutum fuit, ut cuiuis deo sacrificetur, necesse foret, post ipsum reliquos aduocari, ut hi uolentes & propicij, uotis & precationibus adsint. Antoninus uero imperator deum Heliogabalum, quem magni numinis loco habuit, in præfatione sacrorum reliquis dīs præponi uoluit: & Domitianus Palladem uelut genitricem, & se Palladis filium per sacrificulos in primis iussit aduocari. In Peloponneso autē Melissa nympha, quæ usum mellis gentibus dedit, in omni præfatione sacroꝝ, principium precationis fecit. Quam quidem precationem plerunq; ter repetebāt, sicut libationem. Dīs deinde & uotis ritè nūcupatis, eundem Ianum in fine precationis denuo aduocare necessum erat, ut is deus precationis caput & finem faceret. Sine precatione autē uictimas cædere, aut deos ritè consuli, fas non putarunt. Itaq; sua carmina suæq; precationes singulis dīs institutæ sunt, quas plerunq;, ne qd præposterè dicatur, aliquis ex scripto præire, & ad uerbū referre solebat. Fertur tamen Pyrrhus Epirota ubi immolabat, nullas effundere precationes solitus, nisi quòd sanitatē & bene ualere precabatur à dīs. Apud Indos hi qui Pedalij uocantur, inter uota precesq; solam iustitiam petere in usu habēt, quasi hoc munere deūm amplissimum esset mortalibus datū. Socrates in Phædro, ut pulcher intus fiat, utq; bona animi & corporis bene haberent, & ut dentur optima, precari docuit. Apollonius Tyaneus à dīs poscebat, ut bonos cognosceret, malos uitaret. Interdum pauca habere, & nullius indigere, precatio fuit: quam quidem precationē nunc sacra præcedere, nunc subsequi, plerunq; finem claudere, nonnulli uolunt. Manibusq; precantem aram tenere oportebat: quia nisi teneretur ara, solas preces non litare perspectum est. Pellex tamen, Numæ legibus aram tangere uetabatur, quā si tetigisset, agnum solutis crinibus cædere cogebatur. Precibusq; peractis, & ritè deprecato numine, qui rem diuinam facit, se ad dexterā uóluere, & circunuertere, manumq; priore digito in erectum pollicem residēre, ori admouere, deinde sedere, uetusto more debet, uelut dīs ratas preces habētibus. Galli uero se ad læuam uertere religiosius putarunt. Græci post effusas preces, manus osculant. Id quod Romani factitarunt, qui prætereuntes phanum aliquod, manum labris admouent, tanq; deos uenerarentur & timerent, ratasq; preces significarēt. Frugesq; in caput uictimæ, aut molam ex farre molito & sale, deinde nouum uinum aut costum, & mascula thura inter cornua fundebat, mactam esse hostiā uoce significans: quod quidem ad uictimaꝝ probationē proficere credebant, ut si nō obstuissent, sacrificio probarent idoneæ. Græci aūt nō fruges, sed hordeū sale cōspersum, aris inspergebāt, Ad Terei sepulchrū Megaris, dum sacrū fit, calculis p hordeo utūtur.

Sacerd sacrificantis cæremoniæ.
Temp' sacrificijs idoneū.
Magi & Persæ.
Indi & Gymnosophistę
Hebræi.
Infula sacerdotis.
Precatio.
Cōstitutū in omni sacro,
Melissa nympha,
Sua cuiq; deorū carmina & precationes.
Quid precandum à dīs.
Precātes arā tenebant.
Precibus peractis,

Dianæ uero Propyleæ mulieres Eleusinæ, nullam nisi ex hordeo ibi nato, molam confi
cere possunt, proditumq; memoriæ est, lliacis temporibus, ueteres non thure, nec costo,
sed cedri & citri fumo deos adoleuisse. atq; Sabæos quum omnia odorum genera dijs ac
cumulent, de myrrha tamen nihil impartiri, quasi numinibus subiratos, quod solá myr
rham ex omnibus odoribus apud se gigni non siuissent. Sine mola enim salsa, nullum
dijs sacrificium ratum fieri putabant, in ea efficaciorem uim placandis numinibus &
commouendæ diuinitatis esse opinati. Vinum uero antequam funderet sacerdos, propi
nabat prius scipulo aut simpuuio ligneo, uel fictili admodum paruo, quod in sacrifica
li apparatu erat cyatho haud dissimile: illudq; secundum libationem astantibus circunfe
rebat, ut pariter libarent. Tum setas inter cornua uictimæ manu excerptas, tanquam pri
ma libamina, in ignem mittere, obliquumq; cultrum à fronte ad caudam uictimæ du
cere, & se ad orientem uertere debebat, quod in sacrificio habebatur primum: siquidem
prima sacrificij pars erat, libare dijs: secunda, immolare: tertia, reddere: quarta, litare: fa
cibusq; adhibitis ex tedæ ligno, ut in quocunq; sacro fieri mos erat, quas nisi mares fer
re alius nemo poterat, & igne accenso super aras (neq; enim sine igne ullum sacrificium
fieri licebat, quum etiam sabbatis lucernas accendere dijs prisco more seruatum sit) accin
ctos ministros, qui sacrificanti præsto aderant, uictimam immolare iubebat, qui uictima
rij seu cultrarij, à nonnullis popæ & agones dicti sunt: qui illam supra uerticem, plerunq;
infra iugulum feriebant. Indi uero uictimam non iugulare, sed præcluso spiritu necare
assuerant, ne quid deperiret, neue quid mancum deo offerretur. Græcis autem moris
erat, si cælestibus dijs uictimam facerent, sic hostiæ caput statuere, ut cælum spectaret: si
uero inferis, ut terram despiceret. Quibus quidem ministris, nisi iussi essent, mactare no
licebat. Ideo succincti nutum imperiumq; expectantes, Agon dicebant. Interim cæsa uic
tima, alij uasa ut cruorem exciperent, cadenti hostiæ supponebant, alij decoriabant. Mox
aruspex, flamen, aut sacerdos cultro ferreo uiscera & iecinora rimabatur, in illisq; deos
consulebat, & an perlitatum foret, explorabat attentè. Apud Galatas uero non aruspex,
sed philosophus aderat, sine quo sacrum dijs nullum exhiberi poterat. Is autem culter
ferreus erat & oblongus, manubrio eburno, clauis æneis, ære Cyprio, & capulo argen
teo ornatus: nanq; manu uiscera tangere non decebat, ne qua offensa, pollutis sacris, con
traheretur. Apud Delphos fuit usurpatum, ut cultro quo dijs immolabant, de nocenti
bus supplicium sumerent. Persæ & Cappadoces non gladio, sed stipite mactabant hos
stias. Romani etiã malleo, apud Homerum querno trunco. Quibus inspectis, ex omni
uiscere, & membro primitias, partesq; desectas farina farris inuoluere, & in calathis sa
crificáti offerre debebat. Tunc hostia perfecta dicebatur, quas sacerdos aris imponens,
foculo accenso comburebat. Hoc enim in omni sacrificio seruatum est, ut de singulis obla
tis, aut deo immolatis, particulas tanquam libamina, ut holocaustum fiat, in ignem mit
terent. Aegyptij sacerdotes, immolata uictima, caput abscindunt: illudq; diris carmini
bus execrati, in flumen dejciunt, cum precatione solenni, ut si quid aduersi casurum fo
ret, in caput illud redundaret. Apud Græcos ex cæsa uictima, nonnunquam capite &
uentre excepto, cætera dabantur dijs: linguæ uero præconibus. Hunc uero igne ex olea,
lauro, uel quercu crassioris corticis, aut cuius caudex cauus fungosusq; foret, accendere,
uel numinibus adolere nefas erat. Hæc enim ligna tanquam dira maliq; ominis, detesta
ti sunt: quem ignem subdita face accendebant, eumq; partim ex fumo, quas uertigines
faceret, quantumq; se attolleret, partim ex flamma, si lucidior aut obtusior, & qua spe
cie foret, multi obseruarunt, qui capnomantes dicti. Si autem mortuo carbone sacrifice
tur, signum neglectæ religionis fore & pernicio sum, nemo dubitauit. Pers is ligna arida,
dempto cortice, sacrificio apponere, desuperq; oleum fundere, & aruinam pinguem,
ignemq; appositum, non flatu, sed uentulo excitare, in usu fuit. Soliq; uelut deorũ ma
ximo, quum uirgultorum fasces apponunt, & incẽdium suscitant, his uerbis proloqui,
*Ede ignis domine. Apud Siculos in colle Vulcanio, iuxta Petrenium stagnum, dum
sacrum fit, sarmentorum fasces super aras sua sponte ignem concipere, & nullo flãte ha
litu, incendium fieri fabulantur: Sicut de Seleuco traditur, qui cum Iouí in Pella uicti
mam faceret, ligna aris imposita ultro arserunt. Et de Egnatia nympha in Appulis, in

Nullũ sacrũ absq; mola salsa.
Propinatio in sacris.
Cęremoniçin uictimis liuãdis.
Sacrificij partes quatuor.
Nullum sacrũ absq; igne.
Victimarij.
Cultrarij.
Popæ.
Agones.
Indi nõ iugulabãt uictimã
Græci.
Galatæ.
Culter sacrificij.
Delphi.
Persæ.
Cappadoces.
Romani.
Seruatum in omni sacrificio.
Aegyptij.
Græci.
Ignis sacrificiorũ ex quo structus.
Capnomãtes
Persæ.
* Ecce Siculi.
Egnatia nympha.

cuius ara lignis extructis, ignem sua sponte excitari opinio erat. Tradunt magos apud Persas, dum sacrum fit, carnes super myrto & lauro appositas subtilib⁹ uirgis adurere. Magi.

Atq; Eretrienses mulieres in Cerealibus obseruate, ut cæsa uictima, carnibus non igne coctis, sed sole torridis uescantur. Et apud Scythas sacrum fieri Marti, ubi uictimarum carnes ipsarum ossibus aduruntur. Lusitani uero ignitis lapidibus, sacrificales carnes coquunt. Iosides, licet ex omni ligno incendant aras, spinas tamen asparagi aut stramina in sacrificijs cremare, nefas habent. Mox farra uisceribus spargens, probata libataq; exta lancibus imposita, aræ superponebat: uisceraq; detractis extis, flammis & foculo, mittebat desuper thus & costum. Ea quidem uiscera licet nunquam abluta, elixa per se fiebant: uinumq; aris postea fundebat, & tunc porrici hostia dicebatur. Persæ uero ex immolata uictima nihil dijs adolent, sola anima deos contentos esse rati. Lusitani quoq; ex hostia immolata nihil concidunt, sed exta perspiciũt, & diuinant. Thisetæ in Asia & Argini, ossa uictimæ tantum in ignem mittunt, & deflagrant: ipsi autem uescuntur carnibus. Apud Aegyptios inualuit mos, ut immolata uictima, dum sacrificium ardet, omes se diuerberent, & flagris afficiant. Quare uerbum Xenophanis physici proditur non inuenustum, qui cum Aegyptios sese conuerberantes, & lugentes in sacris uidisset, admonuit, ut si deos esse crederent, quibus sacra ministrabant, ne lugerent: si uero homines, ne sacrificarent. Quod fere à Lacedæmonijs usurpatum fuit, ut in adolescẽtes ephebos circa aras flagris desæuiant. Ex reliquis uero hostiæ membris, cœnam apparabant, quibus qui sacris interfuere, uesci licebat. Græci uero satis habẽt femora hostiæ in duo frusta cõcisa, igni subijcere, ut ex his holocaustum fieret, uisceribusq; super prunas assis, pro ientaculo, mox carnibus ueru decoctis, discumbentes uesci. Quibus ex legis præscripto portiunculam ad domesticos afferre, & amicis partes uictimarum impartire licebat: extraneos autem ad sacra adhibere, fas non erat. Apud Lacedæmonios autem in publica uisceratione primi reges erant, quibus duplum quàm cæteris dabatur, priuilegioq; honoris, præter libamina, immolatorũ quoq; animalium coria debebantur. hordeaceasq; pultes, libaq; & farra, ac fructuum primitias non auro uel argento, sed fictili urna & catino, aut simpulo, uel ligneo scypho, qui ne carie absumeretur, pice oblitus erat, aut gutto fagino, sicut Marius Curius, dijs prolibare soliti sunt, uetustissimam religionem, qua in deorum sacrificijs fictilibus utebantur, designantes, qui pietate, religione & iustis precibus, non censu, deos placari putabant. Quippe tunc maxime dij pacis intererant, uisco & farre appositio, cum rotundis paniceis, quas in honore deorũ adhibebant, stantes uescebantur. Siquidem in ædibus deorum, & epulari simul, & sacrũ fieri seruatum est: nam mensæ in sacris ædibus, aratum uicem præbebant. Quibus quidem extis & carnibus sacrificalibus, nisi rite sacrificio perfecto, uesci non licebat. Delphis uero assuetum est, ut immolantes uictimam, exclusis cæteris, uescãtur: ad quam extraneos admittere, nefas erat. Contrà in sacris Hecatæ: in quibus qui sacrum fecit, de sacrificio uesci non permittitur. Quæ quidem exta ueru assa apponebantur semper, cum heroicis temporibus non uescerentur elixis: Arietis tamen non ueru cocta, sed elixa in olla apponunt: aliter ritu præpostero sacrum fieret. Interq; uescendum laudes dijs canere assuerant his, quibus sacrum fieret: pedibusq; circum aras psallere ad numerum, carminaq; & hymnos canere, ac cymbala pulsantes, choros agitare. Fuitq; obseruatum, ut sacrificantes aras circumcurrerent, cursum auspicati à læua dextrorsum, quod religiosius putarunt, moxà dextra læuorsum. Cumq; hymnorum plures species forent, quib⁹ psallebãt dijs, hi tamen fuere in usu frequẽtes: Hypingos Dianæ, Apollini pæan & Prosodia, Dionysio dithyrãbus, Cereri iulus, Veneri erotic⁹, id est, amatorius: præter quos fuere, prosodion, hyporchema, & stasimon. Quod ideo inuentum est, ne qua pars corporis religione uacaret, quasi penitus sacro numine afflati, quodam furore capti forẽt. Memphitæ uero in Osiridis templo dum sacrificãt, præter aliorum motum, nec canere tibias, nec psallere soliti sunt. Et Græcorum plerique cum nulla numinis afflatione sacrificia perficiunt, sed animo remisso absq; tibia uel cantu. Contrà apud Indos, q̃bus nulla fuit numinis consalutatio, uel sacrificium, nisi adhibita saltatio foret. In Delo quoq;

Porricere hostiam. Persæ. Lusitani. Thisetæ & Argini. Aegyptij. Xenophanis dictum. Adolescentes in sacris Lacedæmonioꝝ flagellari. Græci. Lacedęmonij Mensæ praearis. Delphi. Hecatæ sacra. Laudes deoꝝ inter uescendum. Hymnorum genera. Memphitæ. Græci. Indi. Delij.

absq; saltatione uel musica, sacrum nullum fiebat. Fertur Antoninus Cæsar quũ deo Heliogabalo sacrum faceret, mulieres Phœnissas, quæ in urbem cursitarent, cymbalaq; & organa musica circum aras psallerent, adhibuisse. Et Cybelis sacerdos cũ tinnitu cymbalorũ & sonitu tympanorum sacrum facere. Apud Curetas quoq; nullum fit sacrum sine strepitu & fragore, tympanis unà tubisq; pulsantibus. Re igitur diuina & cæremoniis concelebratis, sacerdos tunc, ILICET, succlamabat. qua uoce illos q interfuerãt, missos faciebat. Apud Græcos uerò functus mysterio sacerdos, sic renũciat, λαοῖς ἄφεσις, quasi populum missum faceret. Si qua tamen mysteria in sacris instaurãda forent, initiati manebant, prophanos autẽ foras exigebant. nanq; hoc erat usu frequẽs, ut omnia mysteria secreta sint, summaq; in his silentij fides habeatur, sicut in Samothracijs & Eleusinis. Illud utiq; in sacrificijs seruatũ nequaq̃ præterierim, ut mola salsa & farre non modo frõs uictimæ, sed foci cultriq; aspergantur unà: quodq; immolata uictima, si nõ litassent, hostias denuo augeri iteq; ac sæpius, & maioribus hostijs sacrum instaurari debebant, donec inuenta pace deũm, & propiciato numine, ritè perlitatum æstimarent.

Curetes,

Ilicet,

Prophani à mysterijs exacti,

Quæ militibus operam in bello nauantibus militaria dona ab imperatoribus olim dari solita fuerint. Caput XVIII.

Militaria dona,

Adorea.

Pernicioſus ciuis.

Coronæ militibus dari solitæ,

A. Posthumius primus coronam dedit.

Græci,

Indi,

Ciuica corona cui dabatur.

Obsidionalis

Ciuica ex q Muralis, Naualis, Castrensis. Obsidionalẽ qs primo adeptus,

PRiscis temporibus militaria dona, quæ militibus fortem operam nauantibus in bello à ducibus dabãtur, heminæ uel quartarij farris fuere, (unde adorea, laus bellica dicta) binaq; iugera, aut tantum agri quantum uno die circumaratum sit, amplissima dona putauere. Precia enim militiæ hæc habita sunt maxima, ut post exhaustos labores, milites emeritis stipendijs, sanguine & sudore partis agris donarentur. hos enim lætissimos fructus, uelut opimam prædam, laborum periculorumq; accipiebant: quippe pernicioſum ciuem putabant, cui bina aut septem iugera non essent satis. Præter quæ, ut ad decora militiæ magis incenderent animos, quoq; honoratior testatiorq; eorum uirtus foret, mercede proposita, obsidionalem, ciuicam, muralem, naualem, castrensem & aureas coronas, amplissimaq; alia honoris genera inuenere, quib⁹ donabantur, qui urbes, castra, aut exercitus obsidione liberassent, ciuem ue seruassent, uel primi obsessæ urbis muros subijssent. Primus enim Aul. Posthumius dictator ad lacum Regillum castris expugnatis, magni muneris loco auream coronam dedisse fertur. Mox sequuti duces militibus, ut essent re & fortuna auctiores, alias largiti fuere, quas quidem frequenti prætorio egregijs laudibus cumulatis, cum præfatione uirtutum militibus tradebant. Apud Græcos, duces in unum coëuntes, in concilio agitant, & sententijs decernunt, quem primum, quẽ secundum, qui depulsas hostium copias longius egerit, & quo præmio aut honore dignus sit, dijudicãt: idq; apud deos aras in Isthmo, inclyto Neptuni templo, sumpto ab ara suffragio, & ut erant sententiæ, ficagro & uacatione donare, ac pro merito præmia largiri solebant. Apud Indos uerò nullo militari dono aut hostili præda donabatur miles, nisi qui hostis caput retulisset in castra. Sed præcæteris corona ciuica maximi fuit ornatus, cui cedunt aureæ, murales, castrenses, atq; rostratæ: eratq; proprium ius ciuicæ, ut illa donat⁹, perpetuo eam gestare liceret, & ludos ineunti, à populo & senatu uniuerso assurgeretur, ius spectandi inter senatores, munerum uacatio sibi, patriq; & auo paterno. Præcipua uerò obsidionalis, tanquam uirtutis præferens spectatissimum insigne, æstimatione immensa, longè præcellere credita est: hæc enim ex illo fiebat gramine, ubi ciues obsidione essent liberati: qua nulla nobilior publica militari lege diffinitur: quippe cæteras, imperatores aut duces singulis militib⁹ tradunt: graminea uero, uelut multò maximum decus præferens, nisi ab uniuerso exercitu, seruatori suo concedi minimè poterat. Ciuica ex querna fronde fit: muralis in pinnarum similitudinẽ, naualis instar nauium rostri: quæ uerò castrensis, uelut effictio ualli, ex quo figurabatur. Hac obsidionali, Q. Cincinnatus à Minutio & toto exercitu, q̃ illius ope ra obsidione liberati fuerant, primus donatus fertur. Et deinde M. Valerius consul contra Samnites, P. Decium tribunum militum, quòd eius consilio & ministerio exercitus ex saltu angusto & arctissimis faucibus euaserat, præter gramineam, qua ab uniuerso exercitu & suo præsidio donatus fuit, etiam aurea corona & cẽtum bobus, eximio quo uno albo opimo auratis cornibus, donauit. Eadem que obsidionalis Fabio Maximo im

peratori, ꝙ cunctando rempub. & ciues seruasset, à toto exercitu, senatuq; & populo, communi conspiratione & consensu tributa est. Et bello Cimbrico, Gn. Teio Atinati, quòd cunctantem primipilum interfecerat, ipseq; arrepto uexillo, per castra hostium eruperat, exercitumq; incolumem eduxerat, præter gramineam, ut prætextatus ad ticinium immolaret foculo accenso, cõcessum fuit. Contigitq; idem honos semel L. Sicinio Dentato, & M. Calphurnio tribuno, quòd M. Attilium Regulum, primo Punico bello in Sicilia cum exercitu, hostiũ excidio liberasset. Deinde Scipio Aemylianus belo Aphricano, mox Sylla bello Marsico, demum Iulius Cæsar in expugnatione Mityle narum, & Augustus, obsidionali & ciuica donati fuere. Ea enim ciuica, singularis salutis signum erat: obsidionalis uero, uniuersorum. Rostratam uero accepit primus M. Varro bello piratico, donante Cn. Pompeio: & deinde Agrippa, bello Siculo ab Augusto, ꝙ in conflictu nauali pugnæ, in naues hostium insilĩssent primi. Cornicula; q;, & aureas coronas, phalerasq; argenteas, & aureos torques, tum armillas, adde uexilla cerulea, honoris causa ob nauatam insigniter in bello operam, & ob multa rei militaris facinora, militibus quàm sæpissimè ab imperatoribus dari adnotatum est. Sed auxiliares & externi, aureis: Romani argenteis torquibus donabantur. Contrà uero armillas nõ externis, sed ciuibus tradebant. Augustus tamen Octauius facilius phaleras & torques, & quicquid auro constaret, quàm murales, castrenses, aut ciuicas coronas munera dedit. C. autẽ Caligula noui generis coronas, Solis & Lunæ ac Siderum specie commentus fuit. Scipio uero Aemylianus regum & sociorum munera oblata pro tribunali recipiens, in publicas tabulas per quæstorem referri iussa, postmodum fortib⁹ uiris, pro meritis tradebat. Præterq; aureos torques, etiam duplicem annonã, interdum militiæ uacationem, & immunitatem ob uirtutis præmium, nonnunquam duplex stipendium imperatores largiti sunt: æraq; multiplicia sagaq; & tunicæ singulis militibus, qui reb⁹ fortiter gestis interfuere, plerunq; ius ciuitatis ex lege Calphurnia: uel senatoria fungi dignitate inter patres, aut diebus solennibus coronatum incedere, uelut præmia uictoriæ haudquaquã spernenda munera fuere. Neque dubium, illos quorum opera insignis in bello stetisset, perditæq; & afflictæ res restitutæ essent, pluries donis muneribusq; honestati. C. Sicinius Dentatus, clar⁹ uir ingenio factisq;, ob egregia facinora militaria, præter octo aureas coronas, obsidionali una, muralibus tribus, ciuicis quatuor, torquibus tribus & octoginta, hastis puris duodeuiginti, armillis plus centum sexaginta donatus fuit. Habeturq; inter exemplа, hunc Sicinium militaribus donis, omium honores & uirtutum præmia anteisse. Hæ quidem hastæ, quòd nullo ferro munitæ forent, puræ dictæ sunt, quib⁹ donabantur plerunq; milites, qui tunc primum militare facinus in bello admisissent. Cui proximus fuit Manlius Capitolinus, qui uix decimo & septimo ætatis anno, bina ex hostibus spolia tulit, primusq; murali corona donatus, ciuicas sex, militaria dona sex & uiginti meruit ob uirtutem. Probus quoque, qui postea in imperio assumptus fuit, quum bello Sarmatico iam tribunus multa fortiter fecisset, hastis puris quatuor, coronis ualaribus duabus, corona ciuica una, uexillis puris quatuor, armillis aureis duabus, torque uno, & patera sacrificali aurea quinq; libris, unà pro cõcione donatus fuisse memoratur. Quinetiam illud perspectum est, in annonæ caritate & rebus angustissimis, militem ob rei militaris singularem scientiam, collato frumento & pecore donari. Manipulumq; hastatorum ob insignem operam corniculis armillisq; argenteis. Sp. q; Nautium à Papyrio consule bello contra Samnites, etiam coronis aureis donatum. Præterq; aureas pateras, sellasq; curules eburneas, & scipionem eburneum, hastæ quoq;, tunicæ palmatæ & pictæ, atq; in bello nauali uexilla cerulea, nonnunquam altioris dignitatis gradus aut militaris ordinis prærogatiua, militibus qui strenuam operam nauarunt, munera tributa fuere. Summis uero ducibus triumphalis statua, aut consularia ornamenta. In quo animaduersum est, populum Athenien sem perraro uirtutis præmium aliquibus statuas dedisse, in quibus illorum nomina inscriberent, ut populi hoc uideretur beneficium, non illorum qui id meruissent. Nemoq; qui præclarum aliquod gesserat faci nus, prout cuiusq; meritum uirtusq; fuit, militarib⁹ donis indonatus abiisse fertur, adeò ut Quintius prætor, deuictis Hispanis, equites nouo genere honoris, catellis & fistulis

Rostratã qs primum accepit.

Alia dona militaria.

Noui generis coronæ à Caligulã excogitatæ.

Alia dona.

C. Sicinius Dẽtatus optime donatus.

Hastæ puræ quæ dicebantur.

Murali corona qs primũ donatus.

Alia dona.

Dona summorum ducum.

Athenienses.

Nemo benemeritus de rep. in Ro. exercitu indonatus.

donarit. Proditum tamen est, Fuluio Nobiliori à Catone obiectum, quòd leuissimis de causis, utpote quod puteum strenue effoderant, aut uallum curarant, coronis milites donasset. Cæsari quoq; Augusto multiplicia hæc munera largienti, obiectum à militibus fuit, puerilia hæc deliramenta esse. Nanq; exercitui pecunia & agris, non his honoribus opus erat. Legibus uero Solonis apud Athenienses cauebatur, ut præter ea dona quæ militibus duces impartiti fuerant, illorum filij qui bello occubuissent, publicè alerentur, & bonis disciplinis instruerentur. Quod Pisistratus cauisse dicitur, ut filij parentum, quoq; uirtus insignis in bello fuerat, dona acciperent. Frequens tamen illis munus erat, corona ex auro, nõnunq; tenijs & uittis caput ornare, aut publica sepultura in ceramico: nanq; intra mœnia sepelire non licebat, nisi qui ob singularem excellẽtiam, præcipuum hoc donum meruissent. Legimus Syracusanum Dionem, parta uictoria, militibus aurea, & Themistoclem, quod Græciam liberasset, à Lacedæmonijs corona oleagina, & curru eximio donatos, laudatosq; magnificè: ac Milciadem ob pugnam Marathoniam, in qua ultra centum millia Persarum una acie uicit, ab Athenienſibus conſequutum, ut in Pœcile porticu, sua imago in prætorũ numero exculperetur inter priores. Agamemnon uero, Homeri testimonio, Aiacem, quod cum Hectore pugnasset, bouis immolati tergore & cornibus: Achillem uero, præter septẽ tripodes & uiginti lebetes, decemq; auri talenta, equorum duodecim & septem Lesbidum fœminarũ munere donauit. Platæensibus ob nauatam insigniter operam in bello Persico, munus octoginta talẽta largitus fuit. Scythis uero mos erat, his qui hostẽ superassent, semel annis singulis cratere regio uinum bibere, quod uictoribus circunferebat: qui uero pluribus cæsis uictor fuisset, duobus calicibus potare. Romanis uero traditur usus, ut quorum parentes reipub. causa occubuissent, liberi præmia ferrent, quæ illis deberentur. Si tamen regibus fœderatis, aut socijs mittenda dona forẽt, scipio eburneus, toga picta, & palmata tunica cum sella curuli, frequentia fuere. Erat autẽ Ceramicus extra Atheenas locus, in quo deorum hominumq; excellentium simulacra & statuas, publico decreto erigere, atq; eos qui pro patria occubuissent sepelire, illisq; erectis tumulis, inscriptiones & elogia, decretaq; ac titulos apponere assuerant, inter quas Chrysippi imago porrecta manu uisebatur, aliorumq; philosophorum, diuerso gestu & modo. Singulis enim sepulchris singulæ columnæ affigebantur, cum inscriptionibus & titulis, quos ob egregia quisq; facinora meruisset, ibiq; uelut monumentis & trophæis, celebrata illorum memoria fuit. Alter uero Ceramicus intra urbem locus erat Athenis, diuersoriũ scortorum, cui nomen Casaluio: sicut Græcis Celosta, & Romæ Summenium, ubi prostabant meretriculæ, quæ pluribus notatæ nominibus fuere: nam & Sphinctæ, Casaluades, Lecastriæ, Casorides, & Casoritæ dictæ: apud Latinos lupæ. Postea sequuti Cæsares, centuriones legatosq; legionum pro magnis officijs in rempub. consularibus ornamentis, aut equo publico, nonnunquam triumphali statua donauere. Quod à Macedonibus antea fuit usurpatum: nanq; Alexander Macedo centum uiginti equites, qui in campis Adrastæis ceciderant, propter multa belli decora, equestribus statuis donauit: illorumq; filios patrũ stipendia ferre iussit. Illud tamen haud indignũ est quod annotetur, quod uiri triumphales, qui triumphalia ornamenta meruissent, præcipuo honoris priuilegio, eadem ipsi dona alijs fortiter dimicantibus lege militari impartiri poterant: quodq; uigente hoste, & nisi debellato, dona militaria duces largiri non solebãt. Et licet milites in castris perexiguo ad uescendum argento uterentur, militariq; disciplina horridus miles, non cælatus auro & argento, sed ferro & animis deberet esse munitus: tamen eiusmodi dona, quibus uirtutis gratia miles donabatur, ueluti inuitamenta uirtutum, permulcendis militum animis tanti fuere: itaq; animos ad res magnas acuebant, ut his honoribus aucti & confirmati, quisq; suum decus faceret, destinarentq; animis uincere aut mori, mortemq; potius q̃ ignominiosam seruitutem præoptarent, uitã denicq; & quæcunq; pericula nihili penderent.

Solonis lex de filijs q̃rũ parentes in bello perierant.

Ceramicus.

Oleagina.

Pœcile.

Iliados. 7.

Iliad. 19.

Scythę.

Romanorũ usus de itẽ q̃rũ parẽtes cecidissent bello.

Dona confœderatorum.

Ceramicꝰ extera Athenas.

Ceramicus alter in urbe.

Casaluium.

Celosta.

Summeniũ.

Sphinctæ.

Casaluades.

Lecastriæ.

Casorides.

Casoritæ.

Lupæ.

Alia dona militaria.

Ornamenta uirtutis militaris ferebãt in castris.

Delusiones dæmonum malorum à multis expertas fuisse, qui diuersis imaginibus homines delusere.

Caput XIX.

NOn est profecto fabulosum, quod apud sanctos uiros autores memorãt, ut cũ tetris spiritibus, quos dæmones uocant, congressum habuerint, illosq; diuersis imaginibus, ac multiplici specie prope deluserint: siquidem nostra quoq; memoria id eueniſſe compertum est. Nuper amicus meus summus, ingenio & fide singulari, rem dictu admirabilem, hæc prodentibus nobis, sibi eueniſſe enarrauit: quod quũ credi uix posset, illam multorũ testimonio comprobauit: se quũ apud cõiunctissimum & sibi familiarem Neapoli diuerteret, & noctis silentio clamantis de uia, & opem implorantis uocem hominis audisset, quum accenso lumine accurrisset, ut quid rei esset inquireret, ibi dæmonem & dirum quoddam numen, tetra & horribili specie conspexisse, qui iuuenem quempiam clamantem, & reluctantem, in uia infestis manib⁹ inuadere quærebat. quo conspecto, quum miser ille ad ipsum quem propè uidebat accurrisset, & ne apprehenderetur, quanto poterat nixu ipsius uestem & manum apprehendisset, se, diuino sæpius aduocato numine, quũ multum diuq; fruſtra fuisset reluctatus, uix tandem dæmonem abegisse: quo demum abacto, quum iuuenem animo consternatum in domum recepisset, nunquam q̃ se dimitteret, aut pallium relaxaret, efficere quisse: tantaq; eum torpedo inuasit, ut mente euicta, sui compos non esset, quũ sibi prorsus repræsentari & ante oculos obuersari illa species uideretur. Tandẽ ad se redditus, rẽ quo pacto se habuerat, enarrauit. Constabat enim, prauis illum moribus & inciuilibus cum dei contemptu diu uixisse, in parentesq; tunc iurgatum, contumelias & intolerãda probra dixisse, deuotionib⁹ execrationibusq; diris ab his agitatum abñsse. Sed ne cui hæc uana uel ficta sermonibus uideantur, autor est Thomas monachus, homo minimè malus, cuius ego fidem probitatemq; pluribus in rebus expertus didici, qui serio mihi retulit, q̃ quum in monasterio & sacris ædibus, quæ in Lucanis montibus sunt, cum pluribus iurgatus foret, & post immodica conuicia & rixas, animo perturbato inde se proriperet: quum per nemora iter solus intenderet, speciem hominis uultu tetro, nigra barba, promissis tunicis, uultu aspectuq; deformi & sæuo, obuiam habuisse: quem quũ cõpellaret, quid ille solus per deuia errabundus incederet, dixit equũ quo uectabatur amisisse, atq; in proximos campos illum euasisse credere: cumq; per sinus inuiose quum unà quæsitum pergerent, ad profluentẽ, in cuius alueo gurgites magni & formidabiles redundabãt, deuenisse. Et quum monachus, ut aquam trañseret, calceos sibi eximere appararet, illum magno pere coëgisse, & tandẽ peruicisse, ut super spatulas suas ascenderet, potiusq; à se qui corpore maior erat, uectaretur: qui acquiescens, quum super illius spatulas, ut succollaretur monachus, ascenderet, illeq; iam aquam ingredi appararet, dum uada exquirit, illius pedes non humana, sed tetra & deformi specie conspexit. quo animaduerso, horribili terrore percitus, deum ut sibi præsto adesset, acclamauit. Mox dæmonem & diram illam speciem, diuino audito uerbo, stridore querulo & ui maxima quanta dici potest, ita è conspectu abñsse dicit, ut imminentem quercum ingenti impetu collisserit, ac perfractis ramis, funditus euerterit, ipseq; cõsternatus atq; exanimis diu iacuerit. Credebat enim, quod à uero non abhorret, nisi præuidisset, illum in rapidissimos uortices & uoragines fluminis præaltas se fuisse necaturum. Sed præ omnibus quæ audiuerim aut uiderim, res est admiratione digna, quã recenti memoria eueniſſe compertimus Romæ. Quippe nota res est, quum apud Gabios quidam infimæ sortis & obscuris natalibus adolescens uesanus & furiosus, cuius praui mores & uita facinorosa fuerat, in parentem grauibus iurgijs conuiciatus foret, post iurgia immodica, quũ furijs agitatus, aduocato dæmone, cui se deuouerat homo ille improbus & impurus, furore cæcus & amens discessisset, & Romam petere cœpisset eo consilio, ut aliquod dirum facinus in patrem moliretur, dum iter faceret, dæmonẽ facie hominis truculenta, sordida barbâ & capillo, uestecq; obsoleta & squalida obuiam habuisse. quò quum simul pergerent, illum interrogasse iuuenem, quem animo anxio & solicito uidebat, quid tam tristis incederet, atq; ille, quũ qd sibi iurgij cum patre fuisset, quodq; aliquid scelesti facinoris patrare cuperet, respondisset: dæmonem illum se quoq; simili casu percitũ fuisse discere: proinde pergerent, & suas iniurias ultum irent. Cumq; nocte appetẽte, ad urbem applicuissent, in proximo hospitio diuertisse, atq; in cubiculum quod à caupone utriq;

exhibitum fuit, haud multo post cubitum iuisse: Cumq; una cubarent, pestem illam immanem, cum illum somno oppressum uideret, infestis manibus iugulū hominis apprehendisse, ut elisis faucibus necaret, quem iam oppressisset, ni expergefactus ille, deiopē & auxilium aduocasset: quo audito, furiam illam teterrimam stridore & tumultu maximo, tantoq; impetu cubiculum, unde euasit, dicitur collisisse, ut tigna & tectum euerterit, tegulasq; penitus perfregerit: quo strepitu cum magister hospitij excitat⁹ surgeret, & quid ruinæ & strepitus esset inclamaret, allato mox lumine, rē sicuti erat, adolescem ille quem solum & seminecem inuenerat, enarrauit: tectumq; collisum & perfractum, unde dæmon è conspectu abijt, demonstrauit: quo malo perterritus, cum suæ turpitudinis, & anteactæ uitæ non solum pigeret, sed puderet, diuino afflatus spiritu, perosus scelera, boni exempli & procul à populari tumultu, uitam egit. Multas quoq; malorū dæmonum illusiones persæpe apud sanctos uiros fuisse legimus, quas nostra non semel uidit ætas. Quibus salutaribus exemplis admonemur, ut præmuniti aduersus illorum insidias simus, qui nobis inimici infestiq; sunt, & tanquā in specula in insidijs stantes, ne uel desides & ignaui concepta opinione populari, illoꝝ qui ista minimè credunt, in aliquod discrimen dilabamur.

Quando dies tā apud Romanos quā exteras gẽtes incipiat: & qui dies atri, quive fausti sint.

Caput XX.

Aegyptij & Athenienses, Persæ, Babylonij, Vmbri, Hetrusci, Romani, Vulgus, Galli, Germani.

PEruulgatum ferè est, Aegyptios & Athenienses diē à Solis occasu facere, & alterꝝ occidentem terminare: ita ut quod spatij inter duplicem occasum fuit, integrum diem putarent. Persæ & Babylonij contrà: nam diem ab ortu Solis incipere, & ad alterꝝ terminari dixerūt. Vmbri & Hetrusci, à sexta hora ad alterius sextam. Romani, à media nocte ad mediā sequentē, ita ut quod inter duas dimidiatas noctes temporis fuit, integrum diem facerent. Vulgus omne, ab oriente luce ad tenebras. Galli & Germani ita sunt metiti diem, ut temporꝝ spatia, non dierum numero, sed per noctium uicissitudines computarent, noctesq; diebus anteferrent. Ipsi enim noctes ante diē fuisse arbitrati sunt. Fertur Solon Athenienſibus suasisse, ut non ad solis, sed lunæ meatum dies & tēpora dinumerarent. Thebæi uero contrà: nam dies non ad lunæ, sed solis cursum metiti sunt. Fuitq; tam Græcorꝝ q̄ Siculorum mos, in primis curare, ut sui dies mēsesq; cum solis & lunæ ratione congruerent: & si quid discreparet, tunc unum diem aut bidu um ex singulo mense adijcere, uel adimere. Dierum uerò, quidam fausti & agendis rebus felices, quidam atri & tristi omine infames habiti: quibus aliquid moliri, aut nouæ rei inceptare, euētus exitialis erat. In his exercitum conscribere, legiones educere, manus cū hoste conserere, sponsalia inire, peregre proficisci, aut quicq̄ publicæ uel priuatæ rei moliri, inceptu fœdū & exitiale æstimarunt. Obseruatumq; fuit, ut q hostes bello tētare, uel acies eo tēpore cōmittere curarēt, rem in nō mediocre periculū discrimenq; adducerēt, magno postea exitio cōsequuto. Fuisse aūt atros duxere dies, post Idus Quintiles ad quintū decimū calend. Sextiles duplici clade insignes, quo ad Cremerā Fabij cæsi, & quo ad Alliā fœdè Romani à Gallis fusi fugatiq; fuere: quibus grauiter afflicta, & in extremum discrimen adducta Romana res fuit. Quare Vitellio pontificatum maximū adepto, ꝙ diem ad quintū decimū calend. Sextiles cæremonijs publicis sacrā concilio edixisset, dirum omen fuit: qua calamitate doctus populus Romanus, illum diē nullius publicæ uel priuatæ rei insignem & notabilem fecit. Cuiꝰ exemplo etiam postridie calendas, Nonas & Idus mensis cuiusq;, religiosos & ominales ac infaustos putauere: quapterea quòd maximis cladibus & infandis contumelijs populum Romanum tunc affectum fuisse liquet. Dies quoq; manibus sacros, quum mundus patēre dicitur, quibꝰ occulta deorum manium sacra apparent, pleriq; omnes ueluti atros & ominosos obseruarunt: illosq; uelut fœdi exitus & ancipitis fortunæ detestati sunt. Hi fuere dies postridie Vulcanalia, & antè tertio nonas Octobris, & antè sexto Idus Nouembris. Etiam mēse Maio, dies quibus Remuria celebrantur, ut occisi Remi umbra placaretur: & Nonis Iulij, quæ Caprotinæ dictæ sunt, qua die Romulus apparere desiit. Et dū Feralia seu Parentalia dijs manibus fiunt, ac impuris diebus, quibus ancylia nondū condita in tēplo Martis erāt, tā nuptijs q̄ itineri ominosos, exitiales et euitabiles duxerūt. Et qua antè quarto

Aegyptij & Athenienses, Persæ, Babylonij, Vmbri, Hetrusci, Romani, Vulgus, Galli, Germani.

Solon,

Thebæi, Græci & Siculi,

Dies fausti & infausti,

Dies atri,

Dies manibꝰ sacri,

Remuria,

Nonas Sextiles populus Romanus ardente Punico bello, ad Cannas insignem cladem passus fuit, etiam antè quarto Nonas, calendas & Idus cuiusq; mensis, ueluti tristi euẽtu infelices, pari superstitione deuitarunt. Ferijs quoq; Latinis statis, uel communibus, aut Saturnalibus, ac diebus festis & sacris, ludisq; publicis, licet fausti felicesq; forent, tamẽ prælium committi, uel rei militaris delectum haberi, aut quoq; peregre proficisci, tam quam piaculari die, ominosum erat, dirum atq; pestiferum. Præter hos fuere dies prosti, fasti, intercisi, & præliares: quia ferijs publicis quibusdam, hostem lacessere uetabatur. Quippe diuisa tempora uoluptatis & laborum, remissionum & curarum, Romani ueteres habuere. Profestis enim diebus, quasi procul à religione, rempub. & priuatam gerere licet, quia comitiales, comperendinos, & præliares continent. Comitiales fuere, quibus cum populo agi licebat, concilio coacto, nisi si quæ feriæ conceptæ essent, quibus non liceret. Comperendini, quibus uadimonium dicere, & uadare permissum: fuitq; animaduersum, in profestis etiam fastos contineri, quibus fari ius erat. Festi uero dies, dijs dicati fuere, in quibus forensibus negocijs omissis, sacrificia, ferias, ludos, epulasq; solennes celebrare, ac inter uota & sacra, faustaq; omnia uersari, uerbisq; prophanis abstinere conuenit. Intercisi autem dicti, in quibus deorum simul atque hominum res agere licet: nam mane & uespere fari inhibetur, medio tempore inter cæsam hostiam & porrectam fari pmittitur. Fasti etiã dies, in quibus ius fatur, id est, dicitur: nefasti, in quibus nõ redditur ius, nec fari licet. Profestos etiã dies, qui erãt ante fastos, nonnulli dictos uolunt. Idus quoq; Martias, quòd illis C. Cæsar coniuratorũ manibus cæsus occubuit, placuit parricidiũ uocari, ideo inter atros & ominosos receptæ. Quotiesq; incurrẽte anno dies cœpit, qui adiectus nundinis foret, totũ annũ luctuosis casibus, & diro euentu infelicem incurrere opinati sunt. Proditum tamẽ memoriæ est, statas dies anni, infelices aut fortunatas, apud uarias gentes pro multiplici euentu, non una ratione obseruari: siquidem Chalcedonij cuiusq; mensis uigesimamprimam diem, funestam & portẽtosam habuere, quòd illa Darij præfectus ipsorum pueros castrauit, & in Persidem misit. Parthi diem qua Arsaces Seleucum uicit, tanq; initiũ libertatis, faustum felicemq; obseruarũt. Cyrus diem qua Scythas & Sacas clade afflixit, adeò felicem habuit, ut eam Sacam appellarit: sicut * Assuni festam diem Mutiam nuncuparũt, quòd Q. Mutius Asiam singulariter rexerat: Athenienses quartam hecatombæonis, qui mensis erat Soli sacer, duplici uictoria insignem, uelut fortunatam, obseruandam præceperunt, qua ad Leuctrã & Geræstum feliciter pugnatum est. Idem quartamdecimam Boëdromionis, aut secundum Bœotios, sextam & uigesimam Panemi mensis, quòd Artabazum & Persas è Græcia fugarunt, felices habuere: qua die liberatori Ioui uictimas cædunt, & sacrum faciũt. Perfæ uero, tertiam & sextam mẽsis Boëdromionis. tanq; lugubres & defamatissimas deuitarũt: quibus diebus in pugna Marathonia, & ad Platæas, & ad Mycalen, à Græcis conflictati, & magnas clades perpessi sunt. Qui etiam diem qua Magi qui regnum occuparant, interempti sunt, tam solennem habuerunt, ut illam Magophoniam, hoc est, magorum occisionem, appellarent, qua die nulli magorum extra limen prodire fas est. Mensis quoq; Thargelion plerisq; manifestum infortunium fecit: in quo Alexander Macedo apud Granicum duces regis Thargelionis & Dareum clade afflixit: & Carthaginenses à Timoleonte in Sicilia uicti, fusi, fugatiq; fuere. Contrà uero sextus Thargelionis dies, multis auspicatissimus erat. In eo enim Socratis natalis dies proditur fuisse, & Alexandri Macedonis, qui qua die in lucem editus, eadem uita functus fertur: sicut de Magno Pompeio, qui altera post natalem suum die, & Attalo, qui ipso natali die morte sublati fuere, proditum est. Quam diem Philippus Macedo, ut lætam & fortunatam mirificè obseruauit, quod triplici gaudio delibutus fuit: nam quadrigas suas ea die Olympia uicisse accepit, & Parmenionem ducem hostes fudisse, natumq; sibi Alexandrum filium fuisse. Qua nocte deflagrasse templum Dianæ Ephesiæ autores memorant, ab Herostrato incensum, ut famam nominis scelere propagaret. Qua etiam die iterum Persæ ad Platæas ingẽti clade superati traduntur: atq; ideo ex uoto Milciadis capras trecentas Athenienses quotannis immolare. Ipsi quoq; Carthaginenses nonũ diẽ mẽsis Metagitnionis pluribus calamitatibus inuisum & detestabilẽ habuere, qua magnis infelicitatis

Dies, pfesti, fasti, intercisi & prẽliares

Profesti dies,

Comitiales dies.

Comperendini dies,

Fasti,

Festi,

Intercisi,

Fasti.

Nefasti.

Idus Martij,

Apud exteros.

Chalcedonij.

Parthi.

Cyrus.

Assuni.

* Asiani ἑκατομβαιὼν.

Βοηδρομιὼν.

Πάνεμος.

Persæ.

Μαγοφωνία.

Θαργηλιὼν

Stexus Thargelionis dies felix.

Carthaginenses.

Μεταγειτνιὼν.

Persæ.

Syracusani. bus & infortunijs oppressi sunt. Contrà uero Syracusani, quartam supra uigesimã mensis Maij, quem illi Carnium uocant, quod Athenienses cum toto exercitu ad Asinaram flumen, memorabili clade profligarant, præcipue felicem habuerunt. In qua re prodi-

Dies natalis Timoleõtis. tum memoriæ est, Timoleontem Syracusanorum ducem præcipuas uictorias semper Syracusanis natali suo dedisse, adeo ut ipsius natalis diem omnes Siculi uelut multiplicis uictoriæ autorem, festum agerent: sicut de Iulio Cæsare proditur, qui Idus Iulij na-

Iulij. Xerxis. talem suum fortunatas semper habuit & felices. Xerxes uero diem qua rex dictus fuit, tanquam imperij natalem, singulis annis insignem celebrauit, qua diademate ornatus, gaudio delibutus, cœnam proceribus dabat, cui Titan dixere nomen: fuitq; adnotatum, diem qua Alcibiades Athenas ab exilio remeauit, certissimum illi præsignasse exitium, quod funesta tunc colerentur sacra, qua templi ornamenta deponere, pauimẽta tegere,

Quintadecima Iulij. & iustitio indicto à negocijs quiescere, mos erat. Sicut quintadecima Iulij mœstissima fuit, qua mulieres Athenis ieiunium seruant, & cum sacra Adonia celebrant, & apud Romanos sexto calendas Aprilis, quo die cultores matris deũ plangere & lamentari incipiunt. Augustus uero mirum in modum obseruauit, ne postridie nundinarum quoq;

Postridie nũ dinarum aut Nonis. proficisceretur, aut Nonis quicquam rei seriæ inchoaret, ꝙ illas infortunatas multis fuerat expertus exemplis. Apud Cretenses obseruatum est, ut albis lapillis lætos dies, lu-

Cretenses, Thraces, Romani, Ephemerides gubres nigris calculis adnotarẽt. Idem apud Thraces. Romani quoq;, quid quaq; die lucri damni ue fecissent, literis designabant, quæ ephemerides dictæ: Nam uetusti moris erat, unum quẽq; domesticam rationem totius uitæ suæ, per dies singulos adnotare. Cæsar autem in consulatu diurna acta senatus & populi, publicari mandauit, testantia siue

Annales. Acta diurna. Dierũ obseruatio à quib⁹ contempta. C. Cæsar. L. Lucullus. lætum qd, siue triste cecidisset. Fuitq; ex dignitate populi Romani, res illustres semper annalibus, quotidiana uero diurnis actis mãdare literis. Sed tametsi à rebus arduis omi nosa dies deterreat, nonnulli tamen omnem hanc religionem ludificati sunt: prosperoq; euentu contra uulgi opinionem minime obseruandam censuerũt. C. Cæsar cum admoneretur, ne ante brumam copias in Aphricam transmitteret, nulla religionis cura felici ter transmisit. L. etiam Lucullus cum contra Tigranem duceret legiones, nulla fati reli-

Dion. gione mot⁹, quin pridie Nonas Octobris (quæ dies atra forte inciderat) cõtra innumerabiles Parthorum copias prælio decerneret, asserens se ex atro & lugubri felicissimũ illum diem facturum. nec euentus defuit: nam prælium ingressus, parua manu ingentes hostium copias incredibili felicitate superauit: milites q; imperium auspiciũq; sequuti suum, memorabili uictoria Tigranis regia & regno pariter potiti sunt. Dion quoque Syracusanus, quum contra Dionysium moturus, luna eclipsim pateretur, & tota delite

Pelopidas sceret, nullo prodigio aut ostento moratus fuit, quin eiecto tyranno, crudeli dominatu Syracusas liberaret. Quod de Pelopida dum cõtra Alexandrum Pheræum ducit, & ali

Alexander. is memoriæ proditum est. Romulo quoque, licet felici augurio nato, in ortu tamen & obitu solem defecisse dicunt. Alexander uero Macedo, cum ducturus contra Darium, luna eclipsim pateretur, & ob id milites trepidarent, Aegyptios adsciuit uates, causasq; defectionis expromere iussit: qui dum contra Persas dimicaturus, Iunio mense exercitum duceret, quod apud Macedones luctuosum erat, contempta religione feliciter dimicauit, asserens mensem Iunium, secundum Maium appellari iussisse. Sunt tamen ex-

Qui eundem diem luctuosum, & paulo post felicẽ habuere, empla Romanis, eandem diem luctuosam, & mox felicem intercedẽtibus annis euenisse. Nam qua die Crassus magno dedecore profligatus à Parthis, cæsus fuit, eadem, licet aliquot decursis annis, Ventidius Pacorũ & Parthos singulari uictoria magnis cladibus interfecit: & die qua à Cimbris profligato exercitu, Romani cæsi fuere ingẽti clade, eadem postea Lucullus contra Tigranẽ & Armenios, quos magna cæde debellauit, & cæstris exuit, gloriam tulit insignem. Augusto quoque Octauio, idem dies suscepti imperij primus, & uitæ supremus fuisse traditur. Quinto uerò Fuluio cõtigit, ut qua die primum ore anno ex prætura triumpharat, eadem postea de Liguribus bello uictis triumphans urbem iniret. Græci quoq; qua die ad Platæas contra Mardonium feliciter dimicarunt,

Ro. quantũ atris diebus à re quapiam auspicanda abhorrerent, & contra, eadem, licet intercedentibus annis, ad Mycalen uicerunt. Sed sciendum, populum Romanum quoties hostium uim propulsarent, aut illatam iniuriam lacessiti depellerent, quo minus arma sumerent, & hostibus obuiam irent, nulla religione teneri, atroscq; &

euitabiles dies nullos censere: illosque tãtum obseruare, cum inferẽda in hostes arma, non propulsanda forent. Feriatis enim diebus, uim cuiq̃ inferre piaculare est, propulsare non utiq̃. Illud etiam succurrit, ad octauũ calẽdas Aprilis, Romanos lætitiæ diem colere, quem hilaria nuncupant: quo tempore sol zodiaci peragrato spatio, per omes signorum stationes ad nos reuertẽs, longiores noctibus efficit dies, quibus festa solennia, & ludos publicos, ac dies hilares concelebrant: quo mense mulieres Veneri sacrũ facere, & myrto coronatas lauare tradunt. Athenis, Lunæ Hebdomadibus festos agere dies, & iuuenes conuiuari solenne fuit. Apud Indos erat patrius mos, ut quum dies primum augeri incipiunt, rex cum regio comitatu ad flumen lauaturus accedat, equosque & nígros tauros diis immolet, ueluti felices & fortunatos. Ipsi enim nigrum albo prætulerunt, & sanctius duxerunt. Quodq̃ Sextilibus calendis ex ueteribus domibus migrare, & nouas incolere Romani consuẽrant: illasq̃ ueluti boni euentus & fortunatas obseruarunt. Necq̃ prætereriem, diebus atris & infaustis, pontificum iussu, non modò à bellis gerendis & reipublicæ cura, sed à rebus diuinis & sacrificijs deorum superfederi iussum: quippe diebus inauspicatis & ominosis nullum sacrificium rite fieri pontifices putarunt, nisi hordæ, hoc est, prægnãtes immolarentur boues, quæ Hordales dies nuncupati. Romanosq̃ à primis originibus ad primum Punicum bellum, ortus tantum & occasus dieꝝ: postea meridiem, accenso pronunciante, notare consueuisse. Aeuo postea sub sequente, diem in horas, noctemq̃ in uigilias diuisisse, ita ut maximá diem in duodecim, minimam uero in decem horas partirentur. Noctem uero ita metiti sunt, ut modo in horas duodecim, nunc in quatuor uigilias etiam longissimas noctes facili diuisione distinguerent: Vesper, conticiniũ, aliàs intempestatem, gallicinium, & lucifertum: sicut in ternas horas, singulas uigilias pensitarunt. Diem uero in lucifertum, mane, ortum, meridiem, & occasum: tametsi diem simul & noctem, nonnunquã in horas uigintiquatuor dimensas, ueteres obseruasse legamus. horamq̃ balnei, hyeme nonam, æstate uero octauam fuisse: ipsamq̃ umbris postea & clepsydris notare consuesse, ita ut trib⁹ clepsydris aut paulo plus, hora finiretur. Horaꝝ quoq̃ duo genera fuere: nanq̃ ex his quædã æquinoctiales, isomerinæ dictæ, quæ pro qualitate temporum, licet uniformes essent, diem à nocte dissimili numero uariarunt: aliæ temporales seu uulgares, quæ à Græcis cæriantiqui eo libramento habuere distincta, ut sexta diei hora, meridies: noctis quoq̃ sexta hora, media nox designaretur. Quũ enim lege naturæ radij solares, alij hyberni, alij æstiui sint, ita umbræ aliæ æquinoctiales, aliæ æstiuæ, aliæ hybernæ fuere. Erant enim horologia figurata, & ea finitione descripta, uti æquinoctialis, brumalis, & solstitialis dies, in partes duodecim assidue diuisus foret, horasq̃ pro qualitate temporum & dierum, modo maiores, nũc minores, nõnunquam crescentes, aliquãdo breuiores ostenderent, quod cõmentũ Anaximenes Milesius excogitasse dicitur primus, quas quidem enunciare Romanis puerorum munus erat. Sed quia de balneis mentio facta est, non omittendum, balnea apud maiores nocte, aut ante auroram nulli patuisse, utq̃ sine metu cuiq̃ lauare liceret, à primis tenebris ad auroram sequentem clausa fuisse: siquidem noctu lauare ueteribus interdictum erat. Hadrianus uero Cæsar ante octauã, nisi ualetudine laboraret, publicis balneis neminem admisit. Tempusq̃ lauandi à meridie ad uesperam desti nauit, (quo tẽpore prostare meretricibus permissum,) lauacraq̃ pro sexib⁹ separauit. Alexander postea Seuerus, ne quid populo incõmodaretur, nocturna concessit balnea, oleo pro luminibus præbito. Quæ cum antea promiscua essent uiris æque & mulierib⁹, ipse post Antoninũ Philosophũ, lauacra mista summouit, sæpeq̃ cũ populo in thermis unà lauit: quod de T. Vespasiano legit, ut plerũq̃ in thermis, admissa plebe, lauaret. Et licet à primis originib⁹, cũ pauca essent balnea, & nullius cult⁹, Romani raro lauarẽt, brachiaq̃ & crura labore fatigati tm̃ abluerẽt, & toti nisi in nũdinis lauarent: tm̃ post aliq̃t ætates, balnea & thermæ publicis usib⁹ multimodæ fuerũt, magna mole & sumptu cõstructæ Alexãdrino & Numidico marmore, latis specularib⁹, mira cælatura & arte. Nã præter Agrippinas, Neronianas, Vespasiani & Titi, celebrant Domitianæ, Alexãdrinæ, Gordianæ, Seuerianæ, Aurelianæ & Cõstãtinianæ, solidissima structura & sumptu pfu

Hilaria.

Niger color albo prælatus apud Indos.

Domib⁹ quãdo migrarent Romani.

Diebus infaustis etiam sacris abstinebatur.

Hordales dies.

Dierum ratio apud Romanos.

Noctis partes

Diei partes,

Hora balnei. Vmbræ.

Clepsydræ.

Horæ duplices.

Meridies.

Media nox.

Horologia,

Quando balnea ingredi licebat,

Quo tẽpore meretricibus pstare pmissum.

Balnea uirorũ & fœminarũ distincta.

Nundinis toti solummodo lauabant initio.

Thermę à Cęsaribus structæ,

Agrippa centũ septuaginta balnea struxit Romanis

so. Constatq; Marcum Agrippam, ut populo placeret, centum septuaginta balnea, seu lacus in prouinciarum formam, Romæ gratuita præbuisse: in quib⁹ etsi calda prius abluerent, postea ut à balneis corpora multa frigida stringerẽt, constitutũ ferunt: nec prius ungi, nisi lauissent: cumq; pro singulis olim daretur quadrãs, diuus Antoninus ob popularem gratiam balneum sine mercede exhibuit. Commodus uero imperator, tanto studio balnea prosequutus fuit, ut septies atq; octies diebus singulis lauaret. Quod de Gordiano & Galeno proditum est, qui æstate quinquies, hyeme uero bis in die lauêre. Illud certe satis constat, Carthaginensibus distincta fuisse balnea, patritiorum & plebeiorum: moremq; prævaluisse, ut in quibus patritij lauabant, ad illa plebeij non accederent. Græcis uero contrà: nulla enim distinctio ordinis fuit aut personarum: diuites nanq; cũ paueribus lauare & patritios cum plebeijs nullo discrimine licebat. In quibus tanta plerunq; hominum cuiusq; ordinis concurrebat turba, ut balneatores, si uulgi maior uis ingrueret, pertæsi frequentiã, æræ granum quod uertigines facit, carbonibus inijcerẽt, ut tædio odoris diffugerẽt. Germani uero nõ in balneis, sed fluminibus lauabant. Ideo nandi periti, & summi urinatores habiti. Si quando tamẽ lauarẽt balneis, calda abluebant, lautiq; uescebãtur. Dardanis & Illyrijs ter solùm lauare permittitur, primò scilicet natali die, secundò in nuptijs, tertiò in obitu cuiusq;. Lusitanis frigida tantum lauare licet, sicut Spartanis, q̃bus calda corpus abluere uetitum est: quos cũ Apollonius Tyaneus molles & unguento delibutos uideret, aduocatis ephoris, balnea interdixit, * senectã hoim calida approbans balnea. Cumq; Ephesi balneis præpositum lapidibus appeterent, q̃ illa non calefeciſſet, summopere restitit, cùm frigida lauare satius duceret. Aethiopes macrobij fonte abluuntur, in quo loti, pinde ac oleo uncti, mẽbris agiles fiũt & uiolá olent, Scythæ nullo fonte lauãt, sed uxoribus aquam fundentibus, corpora scabro lapide conterũt, cupresso, cedro, & thuris ligno cõfricãtes. Assyrijs licet lauare diebus singulis peculiare sit, tñ à coitu & in morte præcipuũ. Apud Celtiberos uero obseruatum est, ut in balneis non aqua, sed lotio diu seruato lauẽt, dẽtesq; & gingiuas pumicẽt: quod & Cantabri factitarunt, hanc optimã curationẽ, & exhaustis uiribus mirè proficere arbitrati.

Agrippa centũ septuaginta balnea struxit Romanis

Balneũ sine mercede ab Antonino exhibitum.

Imperatores balneis dediti.

Patritiorum & plebeiorũ distincta balnea apud Carthaginenses

Græci promiscue lauabãt.

Germani.

Dardani.

Illyrij.

Lusitani.

Apollonij Tyanei in Spartanos dictũ.

Aethiopes macrobij.

Scythæ.

Assyrij.

Celtiberi.

Cantabri.

Locus Martialis in distichis elucidatur, in quo plerique interpretes grammatici lapsi sunt.

Caput XXI.

Nicolai Perotti & Domitij Calderini hallucinatio

NIcolaus Perottus Sipuntinus præsul, homo fuit accurato ingenio, & lectione multa exercitus: eum Domitius Calderinus uir, ut in ea tempestate, doctus, & æmulatione doctrinæ, & morum dissimilitudine osum habebat: iurgijsq; & conuicijs apud suos sectatores plerunq; incessebat, sæpiusq; apud studiosos in inuidiam illum crimenq; uocabat: &, ut sunt ferè ingenia, in explicãdis autoribus si quid in controuersiam ueniret, uterq; potius, quo pacto diuersus ab altero dissentiret, quàm quid ueræ lectiõis esset, rimabatur. Cum autem in scholis Romæ eodem tempore Martialis apophoreta publicè lectitarent, cuius hoc distichon fuit:

In precio scopas testatur palma fuisse,
Ocia sed scopis nunc analecta dabunt.

Perottus in Cornucopiæ sec⁹ interpretatur q̃ hic accusatur.

Ita istos uersus uterque interpretatus est, ut post multa deblacterata uerba, uix aliquem sensum illorum dictis elicere queas, cum modò mendum in uersu postremo fuisse alteri assentiretur, & pro ocia, precium poni oportere, modò asarota, non ab a * primitiua, sed intentiua dicta esse affirmet: alter ita pleraque nugalia iurgijs & maledictis plena effundat, ut equidẽ singula enarrare & referre pigeat. Qui uersus si pensitati rectè fuerint, absq; multo uerborum uolumine, plani expediti q; fient. Cum enim analecta reliquias esse ciborum, qui è mensa cadunt in pauimentũ, nemo dubitet, ipsaq; purgamẽta cœnæ, quæq; euerri solent, in pauimentis, ueluti ibi relicta essent, è paruulis minutisq; testulis percalculos colore distinctos, opere lithostrωto ita effingi, ut uera uideantur, Plinius autor est: atq; ideo asarota quasi inuerribilia dicta: q̃ppe cum σάρον græcè scopa dicatur: nõ abre, ipsa nunc analecta seu purgamenta, ocia scopis dare autor affirmat: cũ ea in pauimento è paruis testulis efficta, talia forent, ut scopis euerri nullo modo ualeant, & ideo ocia scopis dare necesse sit, cùm his euerrẽdis null⁹ scopæ usus foret. Ipsi uero ptinaci odio dissidentes, non quæ effingi solebant purgamenta cœnæ, cogitarunt: sed de ueris analec-

Perottus in Cornucopiæ sec⁹ interpretatur q̃ hic accusatur.

* priuatiua

Analecta,

Asarota,

ctis & reliquis cœnarũ disceptantes, quæ cadũt è mẽsa, in assequẽdo autoris sensu multipliciter laborarunt. Depicta ergo purgamẽta cœnæ, ita solo hærere dixit, ut ocia scopis dare necesse foret, quem sensum ita expositum, aperte liquere, neminem fallit.

Exempla legis Iuliæ & Papiæ, quibus quæ lege Iulia indulta erant, lege Papia fuere prohibita. Caput XXII.

QVod lege Iulia de maritandis ordinibus apud ueteres cautum fuit, ut hi quibus uigor iuuenilis foret, primo flore ætatis ad uxores ducẽdas, liberos'que educandos propagandamq; sobolem non solum præmijs inuitati, sed pœna deterriti cogerentur, id lege Papia & Pompeia certo ætatis gradu interdictum erat: quippe sexagenarijs, & supra eam ætatem ducere uxores, fuit hac lege uetitum. Turpe enim uisum est, & fœdissima res senectuti, ut quibus ad eam ætatem sors liberos dedisset, aut cælibes uixissent, his quasi emeritis, ætate affecta, alitũde liberos quæreret libido foret. Hanc postea legem Claudius Cæsar abrogauit: nam sexagenarios & ultra, liberos gignere, & prolis causa ad coniugium admitti, decere arbitratus est. Rursus quod eadem lex Iulia cauit, quòd liberta quæ patrono nupsit, eo inuito, ab eo diuertisset, non modo post diuortiũ alij nubere, inuito patrono, prohibetur; sed patroni coniugium ita lex tutata est, & ratum habuit, ut eo etiam uolente, alterius coniugij facultatem eripuerit. Id etiam lege Papia inhibitum fuit: siquidem senatorem eiusq; liberos libertinas ducere uxores, ppetua constitutione phibuit, ita ut inter uirũ senatorium & libertam, aut libertini status mulierem, nullum matrimonium censuerit esse, senatorium uidelicet sanguinem libertino admistum, quasi contagio pollui arbitrata. Eademq; lege Papia, certa delatoribus præmia constituta sunt: nam quum facinorosi & perditi homines clandestina facinora admitterent, quæ ad aliorum perniciem & commune tendebãt exitium, utileq; uideretur, plures delatores esse, qui offensas specularẽtur in principem, ne quid impune perditissimi homines moliri possent, delatoribus certa præmia constituit: ea'que quum dimidium illatæ mulctæ antea fuissent, Nero princeps delatorum licentiam uolens comprimere, eadem præmia ad quartas reuocauit: quare quadruplatores dicti, quòd quartam partem de proscriptorum bonis, quos detulerant, consequerentur. Tiberius uero Cæsar, causa præcipui quæstus, tantum delatoribus tribuit, ut nemini fidem abrogaret, siue quid ueri, siue uani referrent. Nam ebriorum sermo excipiebatur, simplicitas iocantium, & quodcunq; dictum capite & fortunis luebatur, adeò ut capitale esset, circa Augusti simulacrum seruum cecidisse, uestem mutasse, effigiemq; impressam nummo uel annulo, latrinæ aut lupanari intulisse, dictum factumq; eius aliqua æstimatione læsisse, ita ut primores senatus, & magna hominum uis infimas delationes exercerent. Cumq; senatus de præmijs accusatorum abrogandis aliquando agendum putaret, Tiberius dictitans iura subuerti, si custodes legum amouerentur, tãtum licentiæ delatorib⁹ dedit, ut plerisq; criminis postulati, ante iudicium suppliciũ præuenirint. Vitellius quoq; delatos mathematicos, inauditos capite puniuit. Domitianus dum rapinis intendit animum, ita aures delatorib⁹ patefecit, ut nihil cuiq; tutũ esset, delatorq; delatorem timeret, & causidici causarum actionibus posthabitis, ad delationes se conferrent. Quod de Constantino traditur, ut delatores omni tempore admitteret, eosq; ingenti studio foueret. Non sic Vespasianus & Titus, q adeò illos infectati fuerunt & odio prosequuti, uelut publico exitio destinatos, ut flagellis cæsos per amphitheatri arenam spectandos traducerent, ut pœnis coerciti, à noxijs deferendis abstinerent. Pius uero Antoninus delatores, si nõ probarent, capitali pœna affecit: si probarent, oblato præmio, dimisit infames. Idẽ factũ memorat de Opilio Macrino imperatore, ut delatores minime admitteret, sed undiq; conqsitos, pœnis & damno mulctaret. Fuitq; ueteri sanctione constitutũ, ut neq; mulieri, neq; damnato criminis, neq; militi, aut ueteranis, neq; uiris clarissimis ob dignitatem, criminosum deferendi licitum esset. Fertur Dionysius tyrãnus cum in ciues nullo placatiore animo esset, Sagogidas dispositos habuisse, q singulos dicta factaq; referrẽt. Circà patroni q̃q; ad bona liberti admissionẽ, & patronat⁹ iura eadẽ lex satis commode prouidit: nam si libertus, cui centum millium sestertiorum census fuisset, duos, unum'ue liberos post obitum reliquisset, ad uirilem bonor̃ partem patro-

Lex Iulia de maritãdis ordinibus.

Sexagenarijs & supra eam ætatem uxorem ducere phibebatur.

Delatoribus præmia lege Papia constituta.

Quadrupla toresunde dicti.

Imperatores qui delatoribus auscultarunt.

Qui imperatores delatores auersati.

num admittebat: si uero tres aut ultra haberet filios superstites, nihil ex bonis liberti hac lege patrono debebatur. Fuere quoq; & alia legis Papiæ salubriter constituta, inter quæ ut uiginti Vestales uirgines, quæ sacri & æterni ignis perennẽ curam agerent, pontificis maximi scitu ad sacerdotium eligerentur, & cooptarentur. Vtq; nemo ad honores magistratus' ue admitteretur, nisi ciuis effici aut ciuitate donari antea meruisset. Propterea Marco Perpennæ probrum obiectum fuit, falsoq; consul fuisse creditus est, q; contra legem Papiam, priusq; admitteret ad ciuitatem, consul factus fuit. Procedente mox tempore, cùm ius ciuitatis passim & sine delectu etiam infimæ sortis hominibus daretur, idq; fœdum, neq; ex imperij maiestate uisum foret, lege Papia cautũ est, ut peregrini urbe Romana uti prohiberẽtur, ad eamq; alienigeni non admitterẽtur. Sed quanuis lex Iulia libertinarum cõlugia priori constitutione admiserit, lapsis postea temporibus eadem lex, libertinas & ludicram aut scenam exercentes, senatorio uiro admiscri grauiue pœna interdixit, uidelicet, ne senatorius ordo contagio libertinarũ pollueretur. Verba ex ea lege hæc sunt: Qui senator est, qui'ue filius, nepos'ue ex filio, pronepos'ue ex filio natus, cuius eorum est, erit'ue, ne quis eorum sponsam uxorẽ nesciens dolo malo habeto libertinã, aut eam quæ ipsa cuius'ue pater matérue, artem ludicrã facit, fecerit'ue, sponsa nupta'ue sciens dolo malo esto. Néue quis eorũ dolo malo sciens, sponsam uxorem'ue habeto. Hactenus lex Iulia. Post aliquot uero ætates, Aurelianus Cæsar cõstitutiones legis Papiæ uelut uanissimas induxit, & abrogauit. Claudius uero Cæsar adeò liberarum mulierum, quæ seruis nubunt, coniugium odio prosequutus fuit, ut præter legem ingenuitatis, præterq; instituta maiorum, filios inde editos, non ingenuæ conditionis, sed libertinos esse, iuraq; libertorum nanciscí & ingenuitatis amittere, lege sanci uerit: ipsaq; si maritus ignorasset, serua esset: si uero conscius fuisset, liberta. Diuus uero Vespasianus statuit edicto, ut libera quæ se alieno seruo iunxisset, ancilla haberetur: contrà uero alia constitutione cauit, ut si serua mulier hac lege ueniret, ne prostitueretur: si contra legem uenditionis prostituta foret, ut esset libera: prostituens'que, ius patronatus non haberet. Aegyptijs autẽ nullus ex serua genitus, habetur seruus aut illegitimus: quia solum patrem ingenuitatem & genus præstare, matrẽ uero natalibus nihil cõferre putabant. Pericles autem Athenis autor fuit, ut qui ex serua, aut non legitimo coniugio nati essent, uel turpi nota affecti forent, ciuitũ non haberentẽ nũmero, sed externorum.

Lex Papia aburelíano abrogata.
Claud. lex in liberas seruis nubentes.
Vespasiani edictum,
Aegyptijs ꝙs seruos ęstimarint.
Pericles.

Quod ius, quæve potestas dictatoris Romæ & exteris fuerit, & à quibus dici & quanto tempore debuerit Caput XXIII.

QVi de creando dictatore exploratum ius habuere, hoc quoq; adnotarunt, dictatorem dici qui apud ueteres magister populi uocabatur: idq; librisaugurabus extare, magno argumento, quòd ab eo magister equitum dicitur. In eo enim ius maiestatis & totius imperij fuit, cuius ductu & auspicio sæpe respublica & imperium stetit, quem magistratum ex Albanis deductum autumant, plerique à Græcis, quos illi ἀϱχοντιῶτας, aut à Lacedæmonijs quos ἁϱμοσταὰς, Thessali archos dixere, q parem regiæ dignitati potestatem habẽt. Hedui uergobretum, summum magistratũ, qui uitæ necisq; imperium tenet: Iberi, Ibem uocant: Pœni sufetem, Aegyptij dicecetẽ, qui post regem totius regiæ curationem habet: sicut apud Persas megistanes & chiliarchus. Hi uero æsymnetæ ueluti tyranni quandoque imperitarunt, qualem Mitylenæi Pittacum elegêre: & hipparchi apud eosdem, & Trallianis asiarchæ: apud Magnetes magnetarches: ab Achæis diorigi& demiurgus, à Thebanis archinus, ab Oscis medix summi magistratus appellati: apud Carthaginenses dionysiarchus, Capuæ mediatutic' cus, Neapoli demarchus, Tarenti democrates, in Cappadocia satrapes, in Paphlagonia dynastes, apud Longobardos exarchus, Cretensibus cosmi fuere, qui uice regum impetrarunt: quibus in usu erat, ut nunquam caput rasitarent, sed barbam capillumq; summitterent: sicut Platæensium princeps, ferrum tangere, aut aliam uestem quàm candidam induere, perpetua lege uetabatur. Persis unus rex summæ potestatis, perpetuo præerat, & nunquam nisi morte mutabatur. Argis licet unus foret, tamen annis singulis amoueri seruatum est. Athenienses quum regali antea regerentur imperio, postea regio dominatu abrogato, libertatẽ tuentes, populare statum delegere. Apud Lacedæmo

Dictator ꝙs.
Vergobretus,
Ibes,
Sufes.
Dicæcetes.
Megistanes.
Chiliarch'.
Hipparchi,
Asiarchæ.
Magnetarchæ.
Diorigius.
Demiurgus.
Archinus.
Medix.
Mediatutic'.
Demarchus.
Democrates,
Satrapes.
Dynastes,
Exarchus.
Cosmi.
Platęensium princeps,
Persarũ rex per uitam regnabat.

nios uero, qui summum gerebat imperium, aliquando rex fuit, qui ex Heraclidarum genere eligebatur, ex quo nouissimi Spartæ regnarunt imperio illibato, aut ex Eurycionitidis & Agidis familia, sæpius duo ex stirpe Procli & Euristhenis prognatis Herculis, ex quarum altera in alteram transire non licebat: qui tamẽ non ut reges summum ius habebant, quia iuris omnis publici potestas penes senatum erat. Sic in Papho ex Ciniraforum gente, & Athenis ex Erichthei stirpe magistratus ad sacra Cereris fiebant. In Ionia quoque nisi ex Codri progenie fieri rex nemo poterat: & apud Milesios nisi ex Scamandri Hectoris filij, & Ascanij Aeneæ. Idem apud Marcomannos & Quados, ex Marobudui & Tudri genere, exemplo Rheginorum, quib⁹ princeps ex Messeniorum stirpe fit. Perfici quoque reges ex Achemenidarum familia soli fiunt. Et apud Siculos ex Teline prognati, inferorum deorũ longo tempore sacrificuli erant, qui à duobus quæstoribus regi solebant summæ potestatis, uno Lilybætano, altero Syracusano. Etiam Corinthi Bacchiadum familia annis ducentis imperitauit, quos Cypselus tyránus posteà exegit, cuius factionis Demaratus & Tarquinius domo eiecti, regnum Romæ tenuerunt. Nonnunquam seniores & nobilissimi populariũ, Lacedæmoniis amplissimum gessere magistratum. Parthi quandoque ex duobus collegiis, cognatorum scilicet & magorum, binos reges crearunt. In Meroë nemo summum gerebat imperium, nisi quũ prævalido corpore cæteris antestaret. Gordij regem, quàm obesum & præpinguem esse uoluere, quod ex corporis mole animi indolem dijudicarent. Apud Medos, nisi qui uiribus excelleret, præcipuo'que robore cæteris emineret, iure gentis nemo rex eligitur, & in Lybia solum qui citissimo cursu ualeret, pro rege imperitauit: sicut apud Catheos Indicam gẽtem, qui insigni corporis forma cæteris anteiret: in quo tradi-tur mirum, ex tot millibus armatorum, quos Xerxes in Græciam duxit, neminem sibi corporis magnitudine aut specie præstitisse. Aethiopes quoque, si quando regiæ stirpis uir deesset, maximarum uirium, qui'que opibus & robore præcelleret, regem eligebant. Sidonij contrà: nam si regia stirpe ortus foret, neminem dominari sinunt. Sabæis post constitutum regem, primus ex nobilioribus iure gentis, ad successionem aspirat regni, cui hoc proprium est, ut extra septa prodire non audeat, quo uenerationis plus ineesset: quod si extra regiam conspicitur, lapidibus impetitur. Fuitq; obseruatum in Taprobane, ut qui liberos haberet, in regem assumi non posset, ne regnum hæreditario iure sibi uendicaret: & apud Germanos, ut ex generis nobilitate rex fieret, dux uero ex uirtute. Apud Persas uero, ut rex fiat nemo, nisi qui magorum disciplinis imbutus esset, quibus nefas erat, illegitimum tenere regnum, si legitimus superuiueret. Vt'q; in regem sumptus, in principio dominatus, quodcunque optaret à populo donum ferat. Proditum'que memoriæ est, Sitonum gentibus iuxta Sueuos & Germanos, uetusto more, non uirum, sed fœminam dominari. Regium'que nomen, tam Græcis quàm Romanis longo tempore inuisum fuisse, à nullis'que in Græcia usurpatum, nisi à Philippi & Alexandri posteris. Atque ex Alexandri ducibus Eumene uiuente, neminem regium nomen sibi uendicasse: sed præfectos appellari solitos, donec Eumene defuncto, Athenienses Antigono & Demetrio immodice obsequentes, inter plurimos honores regium illis nomen, uelut altius fastigium, detulere: licet Sicyonijs primum Aegialeum regnum in Græcia tenuisse, multi asseuerent. Romani quoque socium atque amicum, nisi benemeritos & magnis officijs deuinctos, nullos appellarunt. Et tametsi democratiam, hoc est, popularem potentiam, aliqui præcipue commendarint: & alij aristocratiam, id est optimatium regimen: tamen unius imperium pietate & religione inclytum, sub quo non grauis dominatus, sed iustum & legitimum imperium esset, omnium consensu præferretur cæteris. Eum ergo dictatorem primo, uel ab uno ex consulibus autoritate patrum, etiam sine populo, uel ex senatusconsulto, aut ex scitu plebis à populo, uel à consulibus iussu populi, & si inter consules non conuenit, sortiri eum qui dicat, uel à tribunis militum consulari potestate, nonnunquam à prætore dici solebat. Quoties'que alteri ex consulibus dicendi dictatorem potestas fuit, semper illi qui fasces haberet, & nisi uirum consularem, & in foro Romano, oriente nocte, & si-

Argi.
Athenienſium democratia.
Lacedæmones.
Paphij.
Athenienſes.
Ioues.
Milesij.
Marcomãni.
Quadi.
Rhegini.
Persæ.
Siculi.
Corinthi.
Parthi.
In Meroe.
Gordij.
Medi.
Libyes.
Cathei.
Aethiopes.
Sidonij.
Sabæi.
Taprobani.
Germani.
Persæ.
Sitones.
Regium nomen diu inuisum.
Socij.
Amici.
δημοκρατία.
ἀριστοκρατία.
Imperiũ unius laudatum.
Dictatorem qui dicerent.
Dictatorem quis dicebat & quo loco.

lentio dicere licuit. Tametsi consularem siue collegam dixisse, & prætores ante consulatum sæpe dictos fuisse compertum sit. Poterat'que secundo, tertio, & deinceps idem dictator dici. Inde quia dictus esset, non creatus, nec comitijs electus, ut reliqui magistratus, dictatorem dici uolunt: qui non apud Romanos tantum, sed Carthaginenses, Fidenates, Lauinienses, Albanos, Thusculanos, Samnites & omne ferè Latium, multæ erant potestatis & summi imperij. Is autem dictator simul atque dictus erat, magistrum equitum uelut imperij socium nominabat, cui summa rei bellicæ dabatur. Tametsi à senatu uel populo unà plerunque dictos inueniamus, Titum Largium bello Latino quum in ancipiti terrore esset senatus, dictatorẽ & unà Spurium Cassium magistrum equitum dixit, qui uelut magister consiliorum dictatori aderat, atque ad ipsius præscriptum parere oportebat, ita ut si quando abesse contingeret, eius uices gerere & munia obire posset. Et licet ante Quintum Fabium Maximum, neminem nisi à senatu uel consule dictum inueniamus: tamen secundo Punico bello quum acerrimo prælio & maximo respublica afflictaretur, nouo exemplo populus sine patribus (quod nunquam factum antea) eundem Fabium dictatorem & Quintum Minutium magistrum equitum dixit. Cum'que à principio patritij tantum & consulares dicerentur, haud longis post temporibus, plebeios dictos comperimus. Cũ enim omne nomen Hetruscum Tarquinienſibus & Falisci s ducibus, infesto exercitu in Romanas copias admouerent, aduersus tantam belli molem, primus de plebe dictator dictus Caius Martius Rutilius fuit, qui magistrum equitum Caium Plautium de plebe hominem sibi cooptauit: & exinde ius arbitrium'que dictatoris creandi, senatui populo'que tributum est, donec procedente tempore, Cornelius Sylla, qui uictam armis rempublicam in dominationem uertit, cõtra mores institutaq; maiorum, dictatorem seipsum dixit, illiusq; imperium in annos centum sibi prorogauit. Quo exemplo Caius Cæsar perpetuæ dictaturæ munus sibi uẽdicauit. Erat igitur summum dictatoris imperium: nam & capite multare, & consulatu deijcere, honores'q; alijs abrogare, alijs conferre poterat. Qui tantæ potestatis erat, ut liceret ei sine senatus aut populi concilio, Romanos ciues in uincla conijcere, atque indemnatos morte afficere: nam salus ciuium uniuersorum, ius de tergo uitaq;, leges, iudicis libertas, aræ, foci & dij penates, insuper bona coniugis, & liberorum pudor, pudicitia, eius tutelæ, potestati, fideiq; credebantur: cognationes quoq;, capita rerum habere, in exilium agere, bonis interdicere, capite multare, bellum, pacem, fœdera societates'que, etiam iniussu populi facere & dirimere, sui arbitrij & iuris erat. Nam si quid collibuisset, siue delectum habere, siue ad hostes ducere, aut aliquos auxilio iuuare, ipsius dicto parêre oportebat, cuius erat arbitrium pro numine, nullicijs prouocare licebat. Neq; enim ut in consulibus, qui pari sunt potestate, & ijsdem auspicijs creati, alterius auxilium sperare licebat. Denique dictatore creato, omnium iurisdictio cessat & conniuet: consules, prætores, ædiles'q; & magistratus sub illius imperio conticescunt, præter tribunos plebis. Illi'que non duodecim fasces, ut consuli, sed quatuor & uiginti lictores cum securibus fascibus'que apparebant. qui etiam tantæ maiestatis erat, ut si quando in consulis prouinciam iret, ut supremus ordo notaretur, sine lictoribus, aut aliquo insigni honorum, cõsul ueritus maiestatem uiri, solus procedebat, priuatusq; ubi dictator erat, & sine magistratu cẽsebatur. Et quia maximum dictatoris imperium potestasq; imperiosa erat, pactiones uel fœdera iniussu suo inita, nullarum uirium fuisse liquet: illaq; suo iussu abrogari poterant & induci. Sed quanuis eò excellentiæ creuerit dictator, ut summum teneret imperiũ, præcipua'q; maiestate polleret, ipsi tamen equo uehi minime ius erat. Id enim ueteri lege exceptum fuerat: scilicet, ut inhibita nimia potestate, tantus honor aliquo fine præscriptus, populi suffragio indigeret. Ideo si quando in expeditionem eques ire uellet, ut equum sibi ascendere liceret, ad populũ ferebat, exq; permissu populi equo uehi poterat. Quod tñ Cato iunior, licet in summo esset magistratu, minime curauit: nam maxima itinera & lõgas uias pedib⁹ semper, nonnunq; cantherio sarcinis adoperto, obiuit expeditus, sicut de Agesilao prodit. Cũq; ad sex menses dictaturæ munus antea præfinitum foret, multos debellatis & domitis hostibus, & munere absoluto, citra mensem dictatura excessisse cõperimus: nõnullis etiam

Dictatorum summa apud diuersas gentes potestas.

Magister equitum unà cum dictatore dictus.

Dictator à populo sine patribus dictus

Plebeij dictatores.

Cornelius Sylla dictatorem seipsum dixit.

Dictatoris summum imperium & potestas,

Dictatori equo uehi nõ licebat.

Dictaturæ tẽpus præscriptum,

ultra annum, per denos uicenosq; dies, prorogatã fuisse: alios oblatum dictaturæ munus renunciasse, sicut de Terentio Varrone, q ad Cannas insigni strage profligatus fuit, prodidit est. Alios cum dictatura simul consulatum gessisse, quod de Sylla & Cæsare legimus. Quotiesq; se abdicare & munere absolui uolebat, prius magistrum equitum abire magistratu necessum erat, ne dictatore defito, equitũ magister, qui proximum gerebat imperium, in summo solus honore aliquid moliretur. Neq; ante dictatura abdicare illum finebãt, quàm iussu patrum prius consulibus creatis, qui reipublicæ præessent, imperium dimitteret: quo dimisso, postq̃ honore abñt, pauca & modice loquutus, à populo & primoribus patrum frequenti amicorum officio stipatus, cum gratulatione & gaudio domum deducebatur, quod ferè omnibus magistratib⁹ commune fuit, nisi quod Cicero discessurus consulatu, de rebus à se gestis, à Quinto Marcello prohibitus est concionari. Proditum tamen memoriæ est, quosdam deposita dictatura, se consules dixisse (quanuis pessimo exemplo) & cum collega consulatum gessisse. Quod malum ne serperet latius, tam consulto senatus, quàm tacito consensu sublatum fuit. Illud certe consensu uenit inter omnes, dictatorem sine magistro equitum creari non licere. Sicut eñ à prima antiquitate tribunus celerum regi aderat, cuius ope rex nitebatur, & legatus consuli, ac prætori quæstor auxilio & adiumento erant: sic dictatori magister equitum, & imperatori præfectus prætorio. Quibus absentibus, hi quasi suffecti, honori præsidio q̃ erant: ut si quando abesse, aut grauiori morbo laborare contingeret, ipsorum uicem gererent, & munia obirent, ac quædam inter eos societas & coniunctio imperñ, uirtutis & ignauiæ cuiusque testes forent. Apud Lacedæmonios à Lycurgo institutum ferunt, ut octo & uiginti seniores regi adessent, ac duo propinquiores, & contubernales, quos ipse elegerat, qui phytñ appellantur, ut si quid casurum foret, animaduerterent, ipsiusq; munia & officium obirẽt. Nonnunquam ephori in expeditionem profecto regi custodem & imperñ socium dedêre, tametsi augur perpetuus regum assessor foret. In Meroe rex quadraginta rectores accipit. Getæ cogeonum qui regi adesset fecere, qui tantæ dignationis erat, ut diuina mente præditus haberetur. Apud Abateos, qui intimus regi præsto aderat, frater dicebat, qui prudentia anteibat cæteris. Sed quod est de præfecto prætorio dictum, animaduertendum, temporis cursu procedente, ex longo interuallo à Cæsaribus fuisse institutum, ut qui senator esset, ad præfecturam prætorñ euehi non posset: qui quum per senatum antea eligeretur, Augustus Cæsar habitu suffragiorum suspectio, statuit ut præfectus prætorio, de numero prætorum sorte eligeretur, cui dum assumitur, princeps gladium præcingit pro imperio & potestate. In quo fertur egregium Traiani uerbũ, dũ præfecto ꝓtorio ensem cingeret, ut si iuste imperaret, p se: sin iniuste, cõtra se illũ sumeret, admonentis. Cũq; antea unus foret, Commodus imperator, uelut nimiæ potentiæ, duos esse uoluit, eam potestatem uelut in partes diuisam, tutiorem arbitratus: quo etiam tẽpore tres præfecti prætorio fuere, donec Seuerus Alexander imperator, ne non senator de senatore iudicaret, præfectos prætorio senatores iussit esse: ad eos enim senatorum cognitio, & iudicium, iusq; & animaduersio spectauit. Heliogabalus uero adeo præfecturam inquinauit, ut saltatorem & histrionicam professum, præfectum prætorñ faceret.

Tribun⁹ celerũ adest regi.
Legatus consuli aderat.
Quæstor prętori.
Magister eqtũ dictatori.
Præfectus imperatori.
Octo & 20. seniores regi Lacedæmoniorũ aderãt, φύτιοι.
Augur regũ assessor.
In Meroe.
Getæ.
Præfect⁹ prætorius.
Cæsarũ institutum.
Traiani dictum.
Præfecti prætorio.

Quid mina, quid drachma, quid as̃is, denarius, sestertium & talentum apud gentes diuersas ualuerit. Caput XXIIII.

Ἐαυτὸν τιμωρούμενος Terẽtñ comici, Chremes Menedemo consiliũ dans, ut amanti filio, quàm minimo dispendio consulat, ipsum his uerbis affatur:

Et tibi perdere
Talentum hoc pacto satius est, quàm illo minam.

Putabãt nõnulli studiosi, minam modicæ summæ monetam fuisse, ita ut uix denarñ pondus æquaret, quod ferè ex sensu uerborum constare uidebatur: sed cum in pleraq; non ignobilium autorum lectione uersaremur, inuenimus minarum diuersa genera qualitatesq; multiplices, ita ut nummoꝝ inexplicabiles species perscrutati, in magnis uersaremur angustñs, cum summa esset dissensio, nihilq; explorati animaduerti diffinirique posset. Nã minarum quasdam ex drachmis septuaginta quinq; constare legimus, quasdam

Minę diuersę

Atticas, quarum ſexaginta paruum talentum efficiunt: aliquam ponderis maioris, quæ ex centum ferè & uiginti denarijs fit: aliam apud Athenienſes ſeptuaginta trium drachmarum numero taxari: nonnullas Euboicas, quarum ſeptuaginta Babylonicũ efficiũt talentum. Ex quo iudicare licet, nõ tam modici ualoris minã apud priſcos fuiſſe. Ea enim μνᾶ dicitur Græce, quæ tum nummi, tum libræ nomẽ habet: apud quos ſiclis ſexaginta cõmuni æſtimatione appẽdebat, qui obolos mille ducentos pariũt. Nam uiginti obolos ſiclum efficere haud dubium eſt. Drachmarum quoq; multiplicia fuere genera: ex quibus aliquæ denos efficiunt aſſes, aliquarum duæ & dimidiata integrum ſeſtertium conſtitit; drachmam Atticam & argenteum denarium Romanum, paris æſtimationis fuiſſe: nummumq;, drachmam & denarium idem ualuiſſe: quanuis alij contrà, qui duas drachmas & dimidiam, decem nummos noſtrates efficere contendunt. Dion uero drachmas pro aſſib⁹ accipit: centũq; drachmas, centũ denarijs argenteis æquari cenſuit, quod Plutarchus & alij teſtati ſunt. Cõmuni tamen æſtimatione, drachma libram efficiũt, quod ſex obolis, aut æreis ſignatis appẽdebat, q ſinguli quaternis quadrantibus ualebãt. Obolus uero ſex ſiliquas. Siliquãq; & ſcrupulũ idẽ eſſe opinati ſunt, drachmãq; in pondere bus partem unciæ octauam feciſſe, continere enim ſcrupulos tres, ſiliquas uero octodecim: nam ſingulos ſcrupulos, ſex ſiliquas habere conſtitit. Drachma tamen Aeginenſium maior Attica, decẽ obolis permutabatur. Denarioq; quoq; diuerſa fuere gẽa: nam & denos aſſes ſingulos pondo denarios efficere legimus, quod æs graue dicebaſ, unde ex decem æreis denarius: duosq; ciſtophoros, denarij pondus pendere. Nõnulli denariũ ex ſiliquis uigintiquatuor confecere, alij ex octodecim, drachmamq; & denarium idem eſſe, ſexq; millia denariorum integrum ſolidum efficere, & hoc eſſe talentũ Achaicum, arbitrati ſunt. Primo tamen Punico bello, populus Romanus cum ærarium laboraret, aſſes unciales fecit, placuitq; æreum denarium ſedecim aſſib⁹ permutari, quinariũ octonis, ſeſtertium uero quaternis aſſibus ualere, ita ut ſeſtertius nummus drachmas quaternas faceret. Notaq; denariorum, bigæ & quadrigæ fuere: quare bigati & quadrigati dicti. Poſtea uero lege à Papyrio lata, aſſes ſemiunciales facti. In militari uero ſtipẽdio, denarius pro aſſibus decem militibus dabatur. Antea uero libralis aſſis, & dipondius æquè appendebat. Quo autem tempore decemuiri legum ferendarum cauſa imperitarunt, Romani librarijs aſſibus uſi fuere: tametſi Quintus Fabius Maximus aſſes triunciales feciſſe dicatur. Cumq; ſecundo Punico bello, librarij aſſes fierent, ut populus ære alieno non magno incommodo leuaretur, debitaq; exoluerentur, ex ſingulis aſſibus librarijs, ſenos percuſſere, ita ut ex librarijs ſextarij fierent, qui demptis tribus unciis, tantundem ualerent. Plerunq; tamen compertum eſt, denos aſſes pondo ſingulas libras efficere. Sed tamen aſſem minorem eſſe monetam, & haud multo æſtimari, argumento eſt, quòd in mulcta à prætore irroganda, bos centuſſib⁹ æſtimabatur, ouis uero decuſſibus. Hoſtij aſſes Græci obolos, alij ſtipes dixere, quos exigui ualoris fuiſſe haud dubie cõſtat: nam ſinguli quaternis aſſibus ualebãt, & octo chalcis: tametſi Plinius decem chalcis obolum æſtimari dixerit. Treis enim obolus frequens continet ſiliquas, nonnunquam ſex: ea enim quadrageſimam ſupra centeſimam partem unciæ facit. Eratq; ſemiobolus, diobolus, triobolus, qui etiam quadrantes, dichalca & trichalca dicti. Obolicq; nomen tulit, quòd uetus Athenienſium nummus obeliſcum incuſſum habuit. Seſtertiorum uero quidam maiores, alij minores fuere: qui ex quaternis aſſibus conſtabant. Erat enim is ſeſtertius quarta denarij pars, quo tẽpore decuſſis ualebat: ex quibus apparet, ex ſeſtercim quoq; aſſibus denarium conſtare: duasq; drachmas & dimidiam, ſeſtertium conflare. Alij ex duobus aſſibus & tertio ſemiſſe ſeſtertium efficiunt, quem minimum appellant, quia non duos aſſes tantum, ſed ſemiſſem quoq; tertij aſſis cõtinebat. Fuit eñ illius multiplex uariaq; natura. Eiuſmodi ſeſtertios fuiſſe opinamur, quos Iulius Cæſar nouiſſimo teſtamento ſuo uiritim trecentos populo legauit, cum amplioris ſummæ, neq; ero gari potuiſſent, & ad exhibendũ ſingulis tãtam pecuniã uix ullius ſufficerẽt facultates. Maior uero ex centũ drachmis Achaicis ſeu denarijs cõſtabat. Romani uero ex argẽti libra aut paulo infra, tria efficiunt ſeſtertia, ita ut centũ ſeſtertia libris triginta argenti appenderẽt. Alij ſeſtertiũ ex dipõdio & ſemiſſe conficiũt, qui duas libras & dimidiã facit.

Sicli.
Drachmarum diuerſa genera.
Denarius Romanus.
Obolus.
Siliqua.
Scrupulus.
Drach Aeginenſium.
Denariorum genera.
Solidus integer.
Talẽtũ Achaicum.
Aſſes unciales.
Aſſes ſemiunciales.
Libralis aſſis
Dipondius.
Aſſes triũcia les.
Aſſis minor moneta.
Obolus.
Stipes.
Chalcus.
Semiobolus.
Diobolus.
Triobolus.
Quadrantes.
Dichalca.
Oboli unde dicti.
Seſtertiorum genera.
Minor ſeſtertius.
Minimus ſeſtertius.
Vide Tranquil. in uita Iulij circa finẽ.
Maior ſeſtertius.
Romani.

Quare uigintiquatuor ſeſtertia talentum Atticum efficere relatum eſt, quod (teſte Varrone) ſexaginta argenti libris taxabatur: quò fit, ut eiuſmodi ſeſtertius nummus duas libras & dimidiam contineat. Sunt qui putent ex auri libra quadraginta millia ærium fieri, quod & Plinius arbitratus eſt. Mille quoq; ſeſtertijs unum aureum computari, noſtris temporibus, à iureconſultis legem Papiam interpretãtibus, relatum accepimus: is autem aureus, chryſius dicebatur: quorum ſeptuagintaquinq; in ſingulas expendebant libras. Præter quos fuere ſtateres aurei, qui mina permutabant, alij argentei, quorum decem chryſium efficiunt. Talentum quoq; ueteribus multiplex fuiſſe inuenimus, nec uniuſ generis, ſed aliud Atticum, ſex millium denariorum: aliud Alexãdrinum, duodecim: Neapolitanum ſex, Syracuſanum trium ſummam nõ exceſſit, Euboicum uero quatuor millium Romanæ monetæ, Achaicum etiam ſex millium fuiſſe aſſerunt; præter quod fuit Ptolemaicum, Syrium, & Antiochenum, & Babylonium, quod duobus minis Atticis taxabatur. Erantq; talentorũ ſpecies multimodæ, ita ut ſicut libra & pondo non æqua omnibus, ita diſſimilia talenta fuerint. Eſt tamen proditum memoriæ, ex mille ſeſtertijs talẽta Attica paulo minꝰ quadraginta effici, ex qua adnumeratiõe fit, ex uiginti quinq; ſeſtertijs talentũ Atticũ conflari: cõmuni tamen æſtimatiõe, talentum decuplo maius mina taxabatur. Autor idem eſt Priſcianus, talentum paruum minarum ſexaginta: magnum uero, octoginta trium, & unciarum quatuor: Atticum uero magnum talentum, octoginta libris Romanis ponderibus pendere: paruum uero, ſexaginta minis Atticis taxari. Procedente mox tempore, talẽtum Atticum uigintiquatuor ſeſtertijs romanis æſtimatum fuit. ea ſumma eſt uigintiquatuor nummorum millium: ſiquidem mille nummi, Romanorum quoq; ſeſtertium efficiunt. Quin etiam Atticum talentum quãdoq; ſexdecim ſeſtertijs taxari Varro ſignificat. Aegyptiumq; octoginta põderibꝰ põdere. In tributoꝝ uero taxatiõe adhibitũ Romanis talẽtũ, haud minꝰ põdo octoginta Romanis ponderibus pendebat. Cuius generis talenta, cũ leges pacis Antiocho datæ ſunt, Romanis æquis penſionibus exhibita fuere. Idemq; in uectigalibꝰ & portorijs ſeruari comperimus. In qua quidem re fuit memoriæ proditum Romanos uictis gentibus nationibusq; tributi nomine argentum, non aurum, indixiſſe. Sunt tamen exempla, centum talenta nonnunquam duodecim pondo Romanis ponderibus effeciſſe. Pondo autem idem eſſe quod libra, omnes conſentiunt. Quod q̃dem talẽtum plerunq; non ex pecunia percuſſa, ſed ex maſſa argenti auri ue, aut eboris, ferri quoq; & alumnis, aut ebeni, quod tributi loco ab Aethiopibus & Perſarum regibus appendebatur, conſtare uolunt. Legimus ſingula millia talentũm thuris annua Arabes regibus Perſarum penſitaſſe: ipſosq; Aethiopes uicenos dẽtes elephantoꝝ eiſdem põdere conſueſſe: Romanosq; à Corſis centũ millia pondo ceræ, tributi noĩe exegiſſe: Cappadoces, Perſis quingẽtos equos, & mulos duo millia annua dediſſe. Plerunq; ex pecunia pcuſſa, quod frequẽs fuit: nã ex tribꝰ aureis etiã talentũ conſtare, Pollux autor eſt, quod aureis tribꝰ Atticis ualebat. Aureus aũt duabus drachmis Atticis taxabat. Argenteũ uero minis Atticis ſexaginta. Babylonicũ uero, ſæpe duo millia & ſeptingẽtas minas Atticas effeciſſe uolũt. Ipſum tñ Romanũ talentũ q̃ ſæpiſſimè ſeptuaginta librarũ fuit. Apud alios uero minimæ ſummæ, & parui æſtimabat, Homero teſte, q̃ in ludis funebribꝰ Patrocli, cum primus uictor bouem accepiſſet donum, ultimus duo talẽta præmiũ tulit. Hoc quoq; ex autoribus conſtat, q̃ à condita urbe ad Pyrrhum regem populus Romanus argento ſignato minime uſus fuit: rudi enim ære appenſo, non numerato, utebantur. poſtq; percuſſam monetam, placuit denarium pro decem libris æreis, quinarium pro quinq;, ſeſtertium pro dipondio & ſemiſſe computari. Fuiſſeq; in ueteri nummo æreo altera parte Ianum bifrontem, altera prorã nauis exculptã, & in antiqua moneta, bouis ouiſq; imagines: quæ res, Romanos gregibus olim & pecudibus ualuiſſe, argumẽto fuit: quare pecunia dicta eſt. Iani aũt bifrontis nota, & nauis prora ideo inſculpta ferunt, ut priſcos Latinos tunc efferum genus, cũ paſtoritiã uitã ageret, è fera agreſtiq; uita, legibꝰ & omnit, excultos denotaret. Neq; omittendũ q̃d Plinius naturalis hiſtoriæ libro retulit, Seruilioꝝ familiã trientem ſacrũ coluiſſe, illiq; ſtatis diebꝰ noua religiõe ſacrũ feciſſe: quibus

Talẽtum Atticum. De aureo uide Alc. li. Diſpunct. 3. cap. 9. & in l. Etiã aureos. ff. de uerbo. ſigni.

Aureus. Chryſius. Stateres.

Talentũ multiplex.

Atticum. Alexãdrinũ. Neapolitanũ. Syracuſanũ. Euboicum. Achaicum. Ptolemaicũ. Syrium. Antiochenũ. Babylonium.

Talẽtum paruum & magnum ex Priſciano.

Seſtertiũ Romanum.

Pondo. Talẽta nõ ex pecunia percuſſa.

Ex pecunia pcuſſa.

Aureus. Argenteus.

Talẽtum Romanorum. Iliados xxiii.

A condita urbe ad Pyrrhũ nullæ monetæ fuerunt.

Notæ & imagines nũmorum apud ueteres Romanos.

Seruilioꝝ familia trientẽ coluit.

quũ uaria ſpecie & forma diſſimili uideretur, modo acceſſionem & fortunæ incremen
ta, nonnunquã damna familiæ præſignabat. Illud quoq; admonitu non inutile dixerim,
Lugduni omne monetæ genus à Ro, cudebatur. Lugduni Romanos imperatores argentũ aurumq;, & monetæ oẽ genus ſignare conſueſſe: ſiue quod prompta ibi ad cudendum metalli copia foret, ſeu quod munitiſſimus locus, & acceſſu difficilis ad confluentes, quod ibi Rhodano Arar commiſcetur, eſſe cenſebatur.

Quæ theatra Romæ fuerint, & qui circi, quorumq; extent veſtigia, & quæ penitus conciderint. Caput XXV.

IN conuentu eruditorum, præſente me, ſermo haberi cœptus eſt de theatris, quæ multa in urbe fuere, cur paucorum veſtigia extent, cum plurima legamus fuiſſe Romanosq; bellis confectis, adeo ſpectaculis deditos, ut illa apparatiſſime exhibentes, quouis magiſtratu aut honore dignos ducerent. Cumq; ex his quidam, populum Romanum pedibus ſtantem ſine ſcena diu ſpectaſſe aſſererent, mox ſub tabernaculis ligneis, aut arundine fultis, quod ſenatus cõſulto intra urbem, propius ue mille paſſus theatra habere, aut ludos niſi ſtantẽ ſpectare non liceret: ideo rara fuiſſe, illorumq; ſubſtructiones & diruta veſtigia nunc extare: plures tamẽ fuere, qui plurimorum, quæ ſequutis temporibus extructa ſunt, non ſpecies modo, ſed ne ruinas quidem apparere dicant. Licet enim poſt ſecundum Punicum bellum, P. Cornelius Naſica, cum à cenſoribus locatum ſpectandis ludis theatrum extrueretur, uelut publicis moribus nocituru demoliri fecerit, populusq; ſtans aliquandiu ſpectauerit: & Auguſti tempore tria theatra ſolum, & amphitheatrum Romæ fuerint: tamen ſubſequente æuo, quin theatra, circi & porticus ingentis operis, plura & celebria Romæ fuerint, nemo dubitauit: tunc maxime cum urbs Roma eò excellentiæ & felicitatis creuit, ut ædificiorum magnitudine ad ſummum maieſtatis faſtigium deuenerit. Conſtat enim ueterum monumentis, Marcelli theatrum operis ſumptuoſiſſimi, ad infimum Argileti, iuxta templum Pietatis conditum fuiſſe, quod Auguſtus Marcelli nomine inſcripſit. Octauia uero mater, Auguſti ſoror, eius memoriæ bibliothecam addidit præcipui ſumptus. Hic eſt enim ille Marcellus, cui cum filiam Auguſtus deſponſaſſet, haud multo poſt egregius adoleſcens acerbo funere ſublatus fuit. Et theatrum Scauri, quod in ædilitate fecerat, triplici ſcena trecentarum ſexaginta columnarum, ſignisq; æneis tribus millibus conſpicuum, cuius cauea (ut autor Plinius eſt) ſupra hominum octoginta millium capax erat. Aut Curionis, qui poſt homines natos theatrum uerſatile & temporaneum mirabili commento conſtruxit, operum longe maximũ & conſpiciendũ. Primus enim Lucius Mummius, exacto Achaico triumpho, theatrum temporaneũ, & ſcenam lignea cõpage poſuiſſe fertur. Cumq; apud Fidenas theatrum memorabili caſu cum magna hominũ pernicie & ingenti ſtrage corruiſſet, ſenatuſconſulto cautũ fuit, ne quis in poſterũ theatra, niſi ſolidæ firmitatis extrueret. Antea enim Pompeius Magnus perpetuo manſurũ ſolida materia ædificauit primus, in cuius dedicatione ludos dedit in circo, & elephantorũ pugnam, quod illi fuit uitio & crimini datũ, cum antea ligneis gradibus ſcena fieret: quod à Pompeio magna ex parte cœptum, Caligulam perfeciſſe, Neronemq; in aduentu Tyridatis Armeniorũ regis inauraſſe legim°. Iuxta quod Iouis ſtatua uiſenda magnitudine, cui arcus marmoreus à Claudio Cæſare Tiberio dicatus, proximus erat: cuius exemplo Iulius Cæſar molem amphitheatri ingentem, in campo Martio ſubſtructionibus maximis erexit: quam poſtea Auguſtus mauſoleum ædificatur° (teſte Tranquillo) demolitus fuit. Et Cornelij Balbi theatrũ, cui quatuor colũnæ exophite lapide pro miraculo fuere, quorum nulla prorſus veſtigia cernimus. Et Pompeij amphitheatrũ amplæ magnitudine & mole: quippe tam profuſi ſumptus fuit, ut hominũ XL. millia commode ſedibus acciperet. Necnõ amphitheatrũ Tauri ſumma impenſa extructũ: nec minus caſtrenſe, quod in Exqlijs fuit: & Neronis, cuius ne imago quidẽ extat. Cæſaris uero theatrum iuxta Capitolium, cuius tantum ſemiruta veſtigia uidemus, tanti ſplendoris fuit, ut urbem atq; imperium honeſtaret. Quantæ autem admirationis fuiſſe amphitheatrum urbe media credimus, mirificum opus à Veſpaſiano fundatũ, cum ipſius ſecundo demoliti nunc ruinas ſolidiſſima ſtructura demiremur? In quo extruendo oẽs impe

P. Cor. Naſica theatrum demoliri fecit.

Marcelli theatrum. Bibliotheca Octauiæ.

Scauri theatrum.

Curiõis theatrum. Theatra temporanea. Theatrum apud Fidenas lapſum. Pompeij theatrum.

Amphitheatrũ Iul. Cæſ. extructum. Cor. Balbi theatrum. Põp. amphitheatrum. Tauri amphitheatrum. Caſtrenſe, Neronis. Cæſaris, Veſpaſiani.

ratores regesq; magnificentia anteceſſit, quibus monumentis illud decus maieſtatis & imperñ, quo urbs Romana floruit, facile eſt coniectari. Quid de theatro lapideo, iuxta quod ædem equeſtris Fortunæ fuiſſe memorãt, cùius ne ueſtigium quidẽ relictum eſt? Circum uerò maximum celebratiſſimum trium ſtadiorũ longitudine, à Tarquinio Priſco locum ſpectaculis deſignatum, ubi Iunonis & Dianæ templa erexit, & mox à Cæſare dictatore mirifico opere inſtauratũ uidemus, illiusq; adhuc ueſtigia extare: ubi Veneris ædes quã Fabius ex mulctatitia pecunia faciendã curauit, Libertíq; & Liberæ, Iuuentutis & Cereris: quas Aul. Poſthumius dictator uouerat, atq; Herculis phanum, Solisq; & Mercurñ, Bellonæ & Floræ ædes fuere: ibíq; Lupercal, & circũ Flaminium uidimus aliquãdo, quorũ uix ſemiruta ueſtigia licet inſpicere. Atq; hic circus Flaminius eſt, quondam prata Flaminia, iuxta quem Apollinis ædes inter ipſum & olitorium forum, in qua ſenatus haberi conſuerat, ac Iouis Statoris templum, licet alterum in portícu Metelli, & tertium in radice Palatñ fuiſſe legamus, quod à Romulo in pugna cũ Tatio & Sabinis uotũ eſſe dicitãt. Fuit quoq; Neronis circus in Vaticano, & circus Floræ iuxta ipſi⁹ tẽplum: & intimus, quẽ iuxta urbis murũ fuiſſe Varro ſignificat, cui⁹ licet intermortua memoria ſit, tñ figulos ibi proximos, & myrtetũ, à quo facellũ Veneris myrteæ, quæ Murtia dicta eſt, & illius arã ſub Auentino antiquiſſimã legimus. Hoc quoq; non in poſtremis fuerit, prioribus ſeculis nõ modò ſpectaculis & ludis publicis uetereſ theatra habuiſſe frequentia, ſed quũ conciones, aut populi cõcilium haberi, uel toti plebi aliquid exhiberi uellent, id in theatro, ubi concionãtem exaudire, & quo cõuenire frequentius poſſent, ex alto ſuggeſtu ſedentibus & ſilentibus cunctis, facere conſueſſe: idq; Græcis præcipuo in more fuiſſe, licet Athenis theatrum locus legitimæ concionis non eſſet: quo malo uetus illa Græcia cõcidit, in quorũ theatris concilio populi indicto, ubi rudes & ignaui promiſcuè conſederant, confuſa populari & militari turba, uariſq; & diſſonis clamoribus inſanæ concionis, bella ſuſcipiebãt, ciues proſcribebant, prætores eligebãt, præmiaq; bene meritis ciuibus, interdũ pœnas, circunductis urnulis, inferebãt.

Theat. lapideum iuxta ædem Veneris.

Circus maxĩ mⁱ Targnñ.

Circus Neronis.

Circus Floræ.

Venⁱ Murtia

Theatra non modo ludis et ſpectaculis ſeruiebant, Græcorũ theatra.

Qui ſuerit medius unguis & infamis digitus, quibuſq; digitis quæ fuerint qualitates & nomina.

Caput XXVI.

PErſuaſum habent pleríq;, in uerſu Iuuenalis decimæ, dum inquit:

Quum Fortunæ ipſe minaci
Mandaret laqueum, mediumq; oſtenderet unguem:

per hæc uerba id notari, quod uulgo omnes contumelijs conciti faciunt, ubi interiecto pollice inter medios proximos digitos, obſcœnum in modum, probrum obñciunt: quo argumento illum faſtidire, & deſpicere oſtendunt. quod tamen longè ſecus in ueteri uſu fuiſſe apparet: quippe infamis digiti obiectu, qui medius eſt, ipſum in quẽ obñcitur, infamem notari duxerunt. Fuit enim priſci moris, ut ſi quos floccipenderent, aut inſigni contumelia uel deformi conuicio afficerent, id obiectu medñ digiti protenti, non aũt compreſſi, denotarent: quod eſt à Græcis uſurpatũ, ut contractis reliquis digitis, medium ignominiæ cauſa protẽderent, quod σκιμαλίσαι dixere. σκιμαλίζειν enim, prætentare eſt digito an gallinæ oua conceperint: ſicut ἀθεριζω, ubi quempiam floccifacere oſtendunt. Quare ab Athenienſibus medius catapygos, quaſi cinædus & ſcortũ, adnominatur, q; infamiam incuteret, & conuicium faceret. Apud Græcos ſycophanta, aut hodidocos, quaſi obſeſſor uiarum & latro, uel propudium, conuicium cenſebatur maximum: ſicut Perſis, muliere uirum ignauiorem appellare, nulla inſignior contumelia fuit. Apud Aegyptios, aſini nomen obiectare, magnum eſt ingerere probrum, quòd Typhonis hoſtis Oſiridis colorem ferret. Quare quum Perſarũ regem Ochum ſummi decoris loco Aegyptij aſinum appellarent, intantum exarſit, ut diceret: Faciam ut hic aſinus ueſtrum bouem depaſcatur. qui haud multo poſt, ingẽti coacta manu, occupata Aegypto, Apim immolauit. In quo annotare ſuccurrit, quod tradit Herodotus, q; quũ Scytharum equitatus, quo præcipuè ualent, in Aegyptios irrueret, rugitu aſinorum & muliorum inſolito (quippe quum apud Scythas nulli ſint, Aegyptijs uero frequẽtes) adeò equos Scytharum fuiſſe conſternatos, ut protinus fugam fecerint, Aegyptijſq; inſignem uictoriam dederint, Id quoq; à Martiale non inſcitè oſtenſum eſt:

Iuuenalĩs locus Satyra 10.

Medius digitus infamis.

σκιμαλίζειν.

ἀθεριζειν.

κατάωπα.

γῦ.

Voces ignominioſæ apud diuerſos.

Rideto multum, qui te Sextile cinædum
Dixerit, & digito porrigito medium.

Velut eo argumẽto uirum improbissimæ nequitiæ designaret. Ex quinq; enim digitis, quos sacros Mineruæ religio sanxit, cuiq; suum nomen inditum fuit & qualitas, neq; ab re nominati sunt. Pollex enim primus, quia aliis maior & longè princeps est, quod q; reliquis antestat, & propè dominatur, dictus: quippe cuius adiumento reliqui regunt, itaq; non immerito is apud Græcos ἀνθρχεὶς, quasi altera dicebatur manus, quum in una quaq; re socius & adiutor sit. Hunc premere antiqui iubent, quum alicui bene precãtur & propicij sunt, bonum omen & efficaces preces futuras interpretati: utrunq; uerò pollicem iungere, uehemẽtius laudare est: uertere autem pollicem, malè precari. Cum q; pollex monocondylus sit, reliqui fuere dicondyli, id est, duplicis commissuræ: ubi uero in digito non erat flexus, phalanx dicebatur. In pedibus autem, pollici scandenti proximum, à saliendo halluci dixere nomen. Reliqui in pedibus digiti, monocampi, hoc est, unius flexus fuere. In qua quidem re, memoriæ proditũ est, Pyrrhi pollicẽ dextri pedis diuinam uim habuisse, ut splene laborantibus præsentissimo remedio succurreret, qui etiam in pyra cũ reliquo corpore absumi nequiuit: sicut de Lamisco proditur, qui apud Lucanos regnauit, cui tertius digitus pedis lupinus erat. Et de Artaxerxe, qui manu altera longior, Macrochir nomen tulit. Proximus uero à pollice, indicis nomẽ habet, qui etiam salutaris uocabatur: quo ori admoto, silentium indicim⁹: scilicet nil sanctius ad salutem, oris silentio æstimãtes. Ideo sacellum Angeronæ, quæ dea præsul silentij, obsignato ore effingitur, ac inter antiquissimas religiones Romæ colebatur. Hoc digito salutari Martium Septimium, qui ex fabro ferrario imperium tenuit, tantum ualuisse dicunt, ut currus ex aduerso nitentes repulerit, & fortissimum quenq; collíserit. Tiberius quoque articulis ita firmis fuisse fertur, ut recens malum salutari digito terebraret. Quod de Claudio secũdo Cæsare traditur, qui digitis ita ualidis fuit, ut ictu digitorum aut pugno, sæpe equi dentes excusserit. Contrà uero Augustus illo perfæpe laborauit, ita ut uix cornei circuli supplemento, scripturæ admoueret. Hoc etiã indicamus, quare indicis nomen tulit, exprobramus & minas inferim⁹. Tertius, qui medius & reliquis maior est, famosus habetur, petulans & libidinosus, cuius obiectu (ut modo significaui) probrum obiectamus, alteriusq; famã lædimus, & detestamur: & quia deses & ignauus in medio situs, nulli rei adiumento est, idcirco despectissimus habitus: Qui etiam uerpus dicebatur: nanq; ludæis usq; eò euiluit, ut interanea exhulcerata & putrescẽtia uiscera, illo reconderent & fouerent. Fuitq; adnotatum apud ueteres Græcorum, ut qui medio digito tanquam per indicem aliquem ostenderent, arguerentur insaniæ. Quare uerbum Diogenis proditur, multos per digitum insanire, q; medio digito se philosophantes peregrinis demonstrarẽt. Cumq; reliquos auro gemmisq; insignirẽt, hũc prisci Romani nudũ & honore destitutũ relinquêre, ueluti infami cõtumelia notaret. Galli uero & Britanni medio tantum annulos adijciunt, illum præcipuo honore excolẽtes. Proditumq; est, annulum è sinistra in longissimum dextræ trãsferri, sæpe singultus & grauedines leuare. Græcis uerò medius non famosi nomen habet, sed medici. Digitis em̃ apud illos hæc indita nomina fuere, Ἀνθρχεὶς, δηκτικὸς, ἰατρὸς, δακτυλιώτης, ὠτικὸς, ac si dicas, pollex, index, medicus, annularis, auricularis. Apud Pollucem hæc fuere nomina: Micros, hoc est, paruus, deinde parameſos qui sequitur, postea mesos, deinde lichanos, demum anichir aut megas. Romani uero proximum minimo, annularem seu medicum nuncupãt. Illo enim, quum ueniam poscimus à dijs, locum Nemeseos (quæ dea ultrix malorũ fuit, fautrix uero bonorũ) post aurem dextram obsignamus. Ipsa enim Rhamnusia dicta, ibi locum uenerationis habet. Rhamnes enim à Marathone haud plus sexaginta stadijs abest, ubi Nemesis phanum memoratur præcipuum ab Adrasto ædificatũ, cuius simulacrum altera manu fraxineum ramum, altera phialam gestat: quem locum qui eam uenerantur attingunt, quum in ipsa aure memoriæ locus foret. Eundemq; minimum in sponsalib⁹ annulo exornamus, quia tenuissimã uenam inde ad cordis ima pertrare arbitrantur. Hunc Aegyptij tanquam sacrum multis odoribus delibutum habere assuerant: habuisseq; hoc proprium ferunt, ut complicatus, senarium, qui perfectissimus

Pollex.

ἀνθρχεὶς.

Pollicem premere.

Pollicẽ utrũq; iungere.

Pollicẽ uertere.

Pedũ digiti, Hallucus.

Pyrrhi pollex pedis,

Lamisci tertius digitus pedis lupinus.

Artaxerxes macrochir.

Index, Angerona.

Qui digitis ualuerunt,

Digitus infamis seu uerpus

Diogenis dictum,

Medicus,

Annularis, Nemesis,

Nemeseos simulacrum,

est, numeq; designaret. Minimũ uerò, quia omnibus minor, minus officij habet, quodq; eius ope minus indigemus, propterea dici autumant: cui etiam auriculari nomen est, q; illius ope aurium sordes, quæq; in his incommoda sunt, adimimus & leuamus: tarditatiq; auriũ, aut si quid in eis putidi fuerit uel purulenti, succurrimus. Fuitq; literis prodi tum, crebro scabere aurem dextram minimo, furoris signum esse: eiusq; tinnitũ crebriorem, morbum corpori adactum præmonstrare. Si quem tamen dimicationi uel pugnæ ueteres lacessebant, minimo prouocante, inuitabant. Est quoq; animaduertere, q; qui minimo gestatur annulus, achates dicitur: quo uerò index ornatur, coriannos. Latini autem leuis materiæ annulum, qui minimo gestatur, æstiuum nuncupant. In auctionibus & locationibus attollere digitum, se emptorem & conductorem: in certamine & pugna, deditionem: manũ uerò protendere, pacem peti, significabãt: quibus in usu erat, ritu prisco, ut qui forensia stipendia auspicabatur, brachium extra togam exerere non auderet.

Minimus seu auricularis.

Minimo aurẽ dextrã scabere.

Minimo prouocare.

Achates.

Coriannos.

Annulus æstiuus.

Digitum tollere.

Manum protendere.

LIBRI IIII. GENIALIVM DIERVM FINIS.

ALEXANDRI
DE ALEXANDRO IVRISPERITI NEAPOLITANI, GENIALIVM DIERVM LIBER QVINTVS.

Locus ex Martiale, apud Gabrielem Altilium in conuiuio familiari inuicem discussus.

Caput I.

D Gabrielem Altilium, uirum modestissimũ, doctissimumq;, cum quo mihi à prima adolescentia intima familiaritas fuit, q; is tunc ad pontificatum euectus fuerat, nos & aliquot bonarum artium studiosi iuuenes summo loco nati, Neapoli congratulatum ueneramus: ad quem ut uenimus, excepti ab eo comiter & benignè fuimus. Cumq; complexi hominem in primis ædibus, post mutuam salutationem, lætis precationib⁹ ei gratularemur, eumq; honorem sibi à dñs fortunari, & quod nobis diu in optatis fuerat, id nunc magnæ uoluptati esse, ac bene locatum in homine morum honestate, & omni strę ornamento cessurũ, profiteremur: post mutuos inter nos mira suauitate editos sermones ad multam diem, quum iam adueſperascęret, & cœnæ tempus appeteret, indeq; nos digredi uolentes uniuersi assurgeremus, impense rogauit, inuitauitq; nos diu recusantes, atq; excepit ipse admodum placidus & mitis, non grandi conuiuio, sed cœnula non iniucunda, minimeq; sumptuosa & petulanti, uerum admodum eleganti & frugi: olerum scilicet ferculo, thyrsis uiridibus minusculis cauliculis teneris tunc in florem erumpentibus, leuiter igni admotis, & piscibus multo pipere & nuce cõditis, cũ præcoci uua, & primis pomis ex Lucano suo, quæ ad se delata, secundas nobis mensas ipse præpararat. Cumq; miti castoq; inter nos procedente sermone, uariato lusu, ad finem cœnulæ uentum foret, quempiam, qui ibi assistebat, raræ indolis puerum, forma & specie liberali, literulis satis aspersum, ad se aduocauit, ac unumquenq; nostrum per uices dicere iussit, quod quisq; uellet sibi ab illo cani epigramma. Cumq; nonnullis enuntiatis uersibus, quos miris modulis & concentu admodum suaui, per quàm festiuiter ad lyram ille decantarat, à quodem nostrate in eo cœtu seruata eius uice, hoc epigramma prolatum fuit:

Martialis locus enucleatꝰ

Quòd non argentum, ꝙ non tibi miſimus aurum,
Hoc facimus cauſa Stella diſerte tua:
Quiſquis magna dedit, uoluit ſibi magna remitti:
Fictilibus noſtris exoneratus eris.

Quos uerſus quum admodum concinniter ſuauiterq; ille fuiſſet modulatus: Quid eſt, Altilius inquit, quod hic autor dicit, ꝙ qui multas opes liberaliter largitus eſt, expetat ipſe tantundem ſibi reddi ab eo, quem munere affecit, equidem ignoro: quum ſatis conſtet, ꝙ is qui ingenue liberalis eſt, non id appetit, ut beneficium pro beneficio fœneretur. Siquidem munificentia & liberalitas, quæ magni animi eſt, auaritiæ & appetentiæ, quæ ſemper puſilli fuit, diſpar longè & diuerſa exiſtit. Qui ergo munificus & liberalis eſt, & ſponte largitur, is profecto ita liberalis eſt, ut quod dedit beneficium non mercetur: & quanto quiſq; magno & erecto animo eſt, ut ingentia largiatur, ita magni putat fuiſſe, multo plura & maiora ſi poſſet largiri, neq; beneficij collati unquam pœnitere. Alioqui qui opis emolumenti ue cauſa largitur, uirtutis nomen amittit, ingeniiq; eum animi bona fœdare neceſſe eſt. Neq; enim (ut Cicero inquit) ſi ob tuã cauſam cuiquam commodes, beneficium id putandum eſt, ſed fœneratio. Contrà uero auari & cupidi eſt, ſi quod forte munus erogauit, tantundem aut multo plura poſtulare, & uelut datæ mercis precium ferre: quæ ſi, ut uidetis, repugnantia ſunt, quo nunc modo in unũ coeant, & in eodem ſubiecto ſint, nõ ſane intelligo. Quum ergo autor hic dicat, quod ꝙ magna dedit, quod officiũ magni & liberalis eſt, magna ſibi poſtulet remitti, quod eſſe cupidi et auari ſatis conſtat, equidem eundẽ liberalis dantis, & auari repoſcentis, animũ in unum ponere uidetur: quod eſſe minime poteſt, nec decet. Cumq; uir quiſpiam haud ſanè ineruditus, qui ſermoni aderat, ſe maxime putare diceret, poetam non ingenui & liberalis, ſed cupidi & turpis animi uim naturamq; hoc epigrammate deſignaſſe, ꝙ uſu compertum eſſet, alieni appetẽtem, eius ingenij eſſe, ut ſi quid benigna manu dedit, præpoſtero more & turbato gentium iure, maiora ſibi reddi poſtulet: & ideo contra officium facit, qui ita beneficium dando fœneratur: iſtumq; quicunq; eſt, qui tam ſtolidè largitur, auari potius quàm liberalis officium ferre: Nunquam, inquit Altilius, tam ruſtica muſa Martialem fuiſſe certè ſcio, ut quum liberalem exprimere oſtendat, cupidum potius & appetẽtem deſignaſſe credatur, quum præſertim indefinito utatur uerbo: abſonumq;, & ab omni prorſus candore alienum uideri poterat, turpis animi potius q̃ uerè ingenui uim exprimere uoluiſſe. Et ad me conuerſus, quid cenſerem in hac re potiſſime interrogauit. Tum ego me arbitrari dixi, ꝙ is qui munificꝰ & liberalis eſt, licet ingenue largiatur, & libenter officium faciat, tamẽ natura ita eſſe comparatum, ut qui beneficium accipit, eo conſilio & animo ſit, ut illi à quo accepit, ad tantundem ſponte obligatus maneat, eumq; pari obſequio deuinciat, ut ſimilem, ſi occaſio detur, gratiam referat, qui de ſe benemeritus fuit: idq; fit, non animi appetentia aut lucri ſpe ſuadẽte, ſed ꝙ ita homini natura præſcripſit, ut ampla precia beneficijs demus. Siquidem ad promerendum nulla efficacior uis, q̃ officium manet. Atq; ita hoc perſpicuum eſt, fixum homini ingenitumq; fuiſſe, ut ſicut ſe à ui & iniuria tutari, & illatam cõtumeliam ulciſci, ac talionem reddere, iubẽte natura impellimur, ita collatum nobis officium alio officio penſare, & conferre cogamur. Nec tantum eadem mẽſura, ſed multo maiore, ſi poteſt, beneficium remunerari, & bene cumulatam gratiam referre decet, nec uocare ad calculos expenſorum & acceptorum. Ideo non immerito Gratias, unam auerſam, duas que non aſpicientes ueteres effinxere, quia geminata gratia, & cumulatior ad nos redire debet: quarum nomina Paſithea, Aglaia & Euphroſyne. Apud Lacedæmonios traduntur duæ, ab Homero una uxor Vulcani: illarũq; ædes in foro medio ueteres poſuere, ut gratia meriti, cuiuis in promptu foret, atq; ad promerendum quiſq; eſſet facilis & expeditus. Quod quidem ius naturæ eſt, nullo iure ciuili aut plebiſcito. Itaq; ſi quis eum, qui de ſe benemeritus fuit, illiberali animo, alio officio non demeretur, neq; illud gratè acceptum fert: quippe qui nihil adiumenti, nihil opis confert, is profecto tanquam uiolator humani iuris, ita de officio decedit, ut omni humana ope indignus, ingrati, criminoſi, & mali hominis ſuſpicionem non euadat, ſimulq; famæ iacturam facere certum ſit. Quod

Liberalis hominis natura

Auari natura

Qui beneficium accipit,

Gratitudo naturaliter homini inſita.

Gratiæ tres.

Gratiarum ædes,

apud Athenienſes & Macedones lege cauebatur, ut haud ſecus aduerſus male meritos ingrati actio detur, ius iudiciumq; dicat, ac ſi ære alieno, aut graui crimine nexi forẽt; nam beneficij memoriam (autore Demoſthene) qui recipit habere debet: qui uero defert, ſtatim obliuiſci. Perſæ quoq; illum qui accepto beneficio, gratiam, quum poſſit, nõ refert, graui pœna proſequuntur, in eumq; lege agere licet, tanquam magno eſſet ſcelere pollutus. Germani contrà: nam collati beneficij merito nihil ſibi deberi putant, neq; acceptis obligantur. Quum ergo autor hic dicat, eum qui magna dedit, magna ſibi uelle remitti, non cupidi animum penſare uoluiſſe putandum eſt, ſed liberalis potius & ingenui, quodq; natura iubente cogimur, ut eum q beneficia in nos contulit, alio officio deuincamus, certa ſtabilisq; ſentẽtia multa maiora & q̃ maxima largiri: quæ obligatio, ἀντίδωρα dicta eſt: beneficium enim cui collatum eſt, ad promerendum naturæ lex obligat & deuincit. Eſt, inquit Altilius, ita ut dicis, poſſetq; ueritas carminis & mens autoris ex tuo ſenſu facile iudicari, promptaq; & expedita defenſio foret, niſi aliud ex contextu uerborum liqueret. Sed in hoc ego anceps adhuc & dubius ſum, quod poeta iſtud non naturæ tribuit, ſicut tu aſſeueras, ut ea cogente, qui beneficium accepit, alio officio obſtrictus maneat: ſed hoc tribuit uoluntati dantis, illo ſcilicet qui ſpõte largitur, quiq; beneficium contulit, id poſtulante. Nanq; his utitur uerbis:

Si quis magna dedit, uoluit ſibi magna remitti.

Quod uerbum cupidi & expetentis eſt, & propterea auari. Conuincimur ergo autorem potius benemerentis uoluntatem, quàm uim naturæ penſitare uoluiſſe. Et quum is qui largitur, eo animo ſit, ut ob gratiam meriti tantundem reperat: profecto appetentem & turpem animum, non autem ingenuum & liberalem, præferre uidetur. Ergo auari potius, non aũt promptè liberalis animum poeta expendere uoluit. Tum ego: Eſt inquam, quod dubitetur: ſed tamen ſi uera & ſalubri ratione rem penſare uolumus, qui mihi naturæ imperio ad dandum faciẽdum' ue deuinctus manet, eundem mihi uelle obnoxium manere, qui à me officium accipit, profecto non negauerim, ut dare facereq; teneatur quod natura imperat, quodq; iura diuina & humana uolunt, ne ſubeat ingrati culpam, licet ego libenter dem & ingenuè liberalis ſim. Neq; propterea animum uideor deturpa re, quod in quem beneficium contuli, eundem obnoxium mihi eſſe uolo. Igitur quum lege naturæ, qui beneficium accipit, debitor maneat, proculdubio me uelle, quod mihi naturæ imperio debetur, non negauerim: neq; propterea liberalis officium imminuo, aut deturpo. Nam gratiæ debitio ita homini ingenita eſt, ut diuelli nullo modo queat: quam dantem appetere uelut promeritum, non eſt cõtra officium, niſi ſit fortaſſe quod tu ſecus arbitrẽre. Tum Altilius miti, ut erat, ingenio: aut hoc, inquit, uerũ eſt, quod modo dixti, aut profecto ſua tempora, in quibus qui multa dabant, multa repetere uolebãt, feſtiuiter (ut ſolet) poeta hic criminatur.

Lex Athe. & Macedonũm in ingratos.
Demoſth. dictum.
Perſæ.
Germani.

Quot plebis tribuni à primordio urbis fuerint, quæve poteſtas, & qui conſulari poteſtate, & qui tribuni ærarij.

Caput II.

TRibuni plebis, qui poſt ſeceſſionem ad ſacrum montem, ut eſſent præſidio aduerſus potentiam magiſtratuum, creati ſunt, bini à principio fuere, C. ſcilicet Licinius, & P. Albinus è plebe homines comitijs curiatis creati, qui tres collegas ſibi deſumpſere, ita ut quinq; eſſent qui plebis tribunatum gererent, singuli ex ſingulis claſſibus: cautumq; fuit, ne cui patritio eũ gerere honorẽ liceret. Cumq; propter crebras patrum & plebis cõtentiones, ſeditio gliſceret magis in dies, tribunorumq; numerum augeri oporteret, qui munimentum eſſent libertatis, à L. Trebonio rogatione promulgata, trigeſimo poſt exacto anno, cautum fuit, ut decẽ numero poteſtas finiretur, biniq; ex ſingulis claſſibus fierẽt, qui iterum ac tertio refici, & in ſequẽtes annos à ſeipſis creari poterãt. Tametſi, ne eoſdẽ tribunos populus uideret, ne' ue collegam cooptare ius foret, præcipua lege exceptũ fuerit: qua lege cauebatur, ut eſſent ſacroſancti in hæc uerba: Plebs quos pro ſe contra uim, auxilij ergò, decẽ creauerit, tribuni eius ſunto: quodq; hi prohibuiſſent, quodq; hi plebem rogaſſent, ratum eſto: ſanctiq; ſunto, ne' ue plebẽ orbam tribunis relinquunto, & infra, Qui etiam eò poteſtatis uenêre, ut co

Tribuni plebis bini, cum tribus collegis.

Tribuni decẽ

Tribunorum plebis potestas,

mitia consulum prætorum'ue, & aliorum magistratuum habere, & ne quid fieret, inhibere, senatum dissoluere, reliquis tribunis, & quibuscunq; magistratibus diem dicere, ærarij curam gerere, patritios cogere, mulctam irrogare, atq; senatus decreta approbare & improbare poterant: eoq; quod tribuni plebis sanxissent, lege ab Hortēsio lata cautum fuit, ut omnes tenerentur. Hinc quæ à tribunis plebis edita sunt, plebiscita dicitur.

Plebiscita unde dicta,

Potestas tribunitia insolens,

Fuitq; præcipuo quodam iure excelsa & insolens tribunitia potestas: adeo, ut M. Vectiū in capitis dimicationem uenisse, & ultimo affectum supplicio fuisse, q; transeunti tribuno non decederet de uia, scriptum inueniamus: donec Sylla rerum potēs, quum reipu. imperitaret, tribunitiam potestatem ita fregit & comminuit, ut legem ferret, ne cui qui tribunatum gessisset, ad alios honores pateret aditus, uelut indignō honore publico semper futurus. Intercessionem tamen liberam tribuno nihilominus reliquit, quam postea Tiberius Gracchus in tribunatu collegis abrogauit. Quæ quidem intercessio etiam prætoribus competebat: quippe intercedere etiam prætor prætori poterat. Qui licet tantæ potestatis foret, ut etiā consulē in carcerē ducere, dictatoriq; comminari, & mulctā irrogare posset, si quid tamen scelesto consilio contra commoda plebis gessisset, aut exorta offensione, apud collegas minus iustè intercessisset: poterat ei à reliquis tribunis diem ad populum dici, iussuq; populi aut tribunorū in carcerem duci, eiq; tribunatus abrogari, & in exilium agi, & senatu amoueri. Cn. enim Tremelio tribuno pl. in crimen adducto, q; M. Aemylio Lepido pontifici maximo conuicium fecisset, contumeliaq; & probris affecisset, à populo mulcta dicta fuit. Et L. Cottam tribunum plebis, quum æs alienum abnegaret, eo q; in ius uocari, & magistratus imperio cogi non posset, collegæ illum coegêre, comminatiq; sunt, nisi æs solueret alienum, se creditoribus illum dedituros, si postulassent: alioq; tribuni suffragio populi sæpe coercitī fuere, penes quem coercitio tribunorum fuit. Sed tametsi tribunatus, plebis foret magistratus, sequutis indetemporibus, à plebe ad senatum translatus fertur: ita ut senatores & patritij tribunatum gerere ampliſſimum munus putarent, quod post Syllæ tempora obseruatum inuenimus, in tantum, ut extra urbem tribuno prouincias demandari, illisq; cum imperio pōfuisse, exercitus ductasse, fascesq; & lictores habuisse legamus. Primusq; Cotta legem tulit, ut tribunus gerere honores, & prouincijs præesse, ac magistratus extra urbem sortiri posset. A principio enim extra urbem ultra mille passus tribuno nulla erat potestas aut imperium. Demum Cæsares tribunitiam potestatem tam cupide appetiuerunt, ut magni muneris loco, proq; regali potestate illis delata sit: quippe Augustus, ne regis aut dictatoris nomē assumeret, tribunitiam potestatem uelut sublime fastigium, & summa potentia subnixus foret, per septem & triginta annos perpetuā gessit. Quam etiam Tiberius in quinquennium accepit: ipsamq; Druso conferri à populo pro summo decore habuit. Et deinceps Otho, & sequuti Cæsares ampliſſimi imperij loco appetiuere, licet fero Vespasianus illam fuerit assequutus. Adeoq; processit tribunitia potestas, ut actum aliquando fuerit in senatu, ut non à consulibus, sed ab his qui tribunitiam gererent potestatem, annos & tempora dinumerarent. Postea uero à Nerone illi ordini infenso, tribunorum facultas maximis edictis coercita fuit, cautumq; seuerè, ne tribuui, ius prætorium aut consulum præriperent, neue quempiam ex Italia euocarēt, cum quo lege agi posset, neue quid intra domum pro potestate agerēt, neue illatam mulctam à tribunis quæstores ærarij infra menses quatuor in publicas tabulas referrēt. Sed præter hos plebis tribunos, fuere alij consulari potestate, anno trecentesimo decimotertio ab urbe condita, ijsdem auspicijs quibus consules creati, tam ex plebe q; patribus. Nam quum Canuleius legem ad populum ferre contenderet, ut ex plebe consules facere liceret, patresq; ne consulatus cū plebe promiscuus foret, uehemēter obsisterēt, eò res ducta est, ut tribuni militum consulari potestate fierēt, tam ex plebe q; patribus: idemq; iuris quod consules, haberent. Nam & sella curuli & consulari prætexta, lictoribus & fascibus consularibus insignes erāt: ac primo tres patritij creati, mox quum defectiones populorum & tot simul orientia bella tres obire non ualerent, illorum numerus auctus fertur, ut modo quatuor, modo quinq;, interdum sex, nōnunquam octo crearentur, tunc quum à Romanis Veij diutino & graui bello premebantur. Ad tantam enim belli molem tribuno-

Cn. Tremelius

L. Cotta.

Tribunus plebis magistratus translatus est ad senatores & patritios.

Tribunorum potestas aucta.

Lex C. Cottæ

Augustus tribunus septē & triginta annis,

Anni & tempora an à tribunis, an consulib⁹ numerarentur disceptatum.

Tribuni cōsulari potestate

Tribuni militum dicti,

rum auxerunt numerum, quot nunquam antea facti, per quod tempus tribus annis sine consulibus Romana res fuit, sicut decemuiris legum ferendarum causa creatis, biennio defuere: donec desito tribunorum militum magistratu, & per ingentia certamina victo senatu, ut consules etiam de plebe fierent, ægrè nobilitas passa est. In qua re admirari succurrit, quod Pomponius iurecõsultus de origine iuris literis prodidit, tribunos militares consulari potestate ad uigesimum numerum auctos Romæ fuisse, quod nunquã fando auditum, & apud autores tacitum & prætermissum est, quum tot tribunorum imperia ambiguis decretis certissimo exitio reipub. fuissent. Præter hos fuere ærarij tribuni, ex tertio iudicum genere, quorum cognitio in pecuniarijs & minoribus cauſis plerunq; fuit: quippe quum soli antea senatores iudicarẽt, ob eamq; rem inuisi plebi fierẽt, C. Gracchus rogatione promulgata, trecentos ex equestri ordine adiecit iudices, parẽ senatoribus numerum, ut metu communicati imperij iudicia æqua lance pensitarent: iudicaruntq; aliquãdiu iudicia integrè & incorruptè. Victor deinde Sylla, sublatis equestris ordinis iudicijs, solos senatores iuris cognitionem habere, & iudicia ferre iussit: q annis decem licenter iudicia exercuere per turpitudinem & sordes, donec ab Aurelio prætore, alia rogatione iterum communicata iudicia fuere senatui, equitibus, & tribunis ærarijs: quæ lex iudiciaria dicta est. Quo tempore Verres peculat⁹ criminis cauſam dixit, quibus uetitũ lege Gabinia fuit, ne ex syngrapha ius dicere liceret. Quos postea diuus Iulius noua constitutione abrogauit: nam iudicia ad duo tantum genera redegit, equestris scilicet ordinis & senatorij. Tribunos uerò ærarios quod erat tertium, sustulit: quos deinde restitutos, & iura sicut prius dixisse, facile crediderim: siquidem Augustus Cæsar ad has iudicum decurias quartam adiecit, quæ ducenariorum dicta est, quæ de minimis iudicaret. M. deinde Plautius, nobilitate suffragante, tulisse ad populũ tos uigintiq; expleuit: inter quos erãt senatores & plebeij, tribuni ærarij dicti. Quod compar fuit cum eo quod Athenis statutum comperimus, ut à mille quadringentis, furti aut ambitus & iniuriarum quãdoq; iudicatum sit. post quos C. Caligula quintam adiecit decuriam, Galba sextam adijcere recusauit. quæ quidem diuersis erant discretæ nominibus: nanq; alij tribuni æris, alij selecti, nonnulli iudices, plerique Nongenti nuncupati: quorum sortitio fiebat, quoties iura dicturi erant, ne quid doli astus ue admitteretur, ne ue iudicantis suspicio, iudicij fidem eleuaret. Illorum enim nomina insculpta tabellis, & in urnam conjecta, sorte educebantur. Manſitq; constitutum, ne quis ex nouis ciuibus collegio adnumeratus, inter decurias iudicaret: utq; in Porcia basilica, quam Cato erexit, non è tribunali ius dicerẽt, sicut prætores, sed è subsellijs: quod non summi honoris, sed minores essent magistratus, quibus etiam hoc curæ fuit, ut publicam pecuniam signarent, illiusq; curam agerẽt, sontiumq; uincula seruarẽt. Verba legis fuere: Tribuni sunto, Domi pecuniam publicam custodiunto, Vincula sontium seruanto, Aes, argẽtum, aurum publicè signanto. Hoc quoq; meminisse non pigebit, q; tametsi aduersus reliquos magistratus iure sacrosanctæ potestatis, tribunis plebis intercedere liceat, ita ut uno intercedente, nihil reliqui decernere ualeãt: tamẽ aduersus dictatoriam uim, aut Vestales uirgines, quæ uelut sacrosanctæ ab hominis tactu illæsæ manent, nulli tribuno; intercedere, uetare aut prohibere, facultas est.

Romani sine consulibus.
Consules de plebe tãdem creati.
Tribuni militares 20.
Tribuni Aerarij.
300 ex equestri ordine adiuncti senatoribus.
Aurelius prætor senatum, Equites, Tribunos ærarios coniunxit iudicijs exercendis.
D. Iul. iudicia ad duo genera redegit.
Quarta iudicum decuria.
Ducenarij adiuncti.
M. Plautij lex
Quinta decuria.
Tribunorum sortitio in iure dicendo.
Noui ciues inter decurias nõ iudicabãt.
In Porcia basilica ius dicebant.
Tribuni.
Horũ officia

Quonam modo per feciales inirentur fœdera, aut bella indicerentur, & quid ab exteris seruatum est. Caput III.

FEciales, quos fœderibus sanciendis, & rebus repetendis, ac bellis indicendis Romanos habuisse constat, à Tullo Hostilio, seu Anco Martio, ut uerò alij, à Numa Pompilio creatos fuisse liquet, qui ab antiqua gente Equiculis iura & uerba solennia, quibus res repetuntur, & bella indicuntur, accepere. Hoꝝ collegium à principio uiginti fuere, quibus & patri patrato, ut nunq; lineo amictu uterentur, proprium fuit: qui tametsi fœderibus sanciendis & bellis indicendis, aut rebus repetendis, quæ præter ius præterq; fas ademptæ sunt, adhiberẽtur: tamen si qui legati po. Romani, qui iure gẽtium sancti sunt, à quouis populo aut natione uiolati forent, ut hi dederẽtur qui iura gentium temere uiolassent, per feciales cauebatur. Erat enim ueteribus ius legato-

Feciales 20.
Fecialiũ munera.

Legatorum ius sanctum,

rum sanctum & inuiolabile, cum hominum præsidio munitum, tum diuino iure defensum, quod etiam inter bella & hostium tela incolume seruabatur. Fuit ergo proprium collegij fecialium, tam de bellis iustisq; fœderibus, pactionibusq; & conditionib⁹ populorum, regum, terrarum & nationum, quàm de illatis iniurijs, sociis, fœderatisq; gentibus cognoscere, raptaq; & hostili modo deuastata, belli iure repetere: tum si hostes æqua postulent, aut si præter legem fœderis, se aliquid perpessos querantur, si sponte, aut læsi & lacessiti arma sumpserint, si infida pax seruanda, si inducię aut bella iuste indictæ & pacta sint, si petita ex fœdere danda, si autores defectionis deposcędi, si contra fidem conuentionis & ius gentium uenire liceat, animaduertere: belli pacisq; iura exqui, & perpenso iudicio æstimare. Quæ uerba iuris fecialis sic habent: Belli, pacis, fœderum, inducíarum, oratorum, fecíales iudices sunto, & infra. Sed tamen ea fœdera pactionesq; quæ cum sociis inire decet, fecíales sancire, aut pacta cõcipere, haud aliter poterant, q̃ si consulis aut prætoris autoritate intercedente, senatusconsulto iussuq; populi permissum foret: iniussu enim populi, aut citra senatus autoritatem, nihil sanciri posse quod populum teneat, haud dubium est. Fiebat enim senatusconsultum in hæc uerba, ut priuas uerbenas priuosq; lapides prætorem poscerent: qui uerbenã ex arce & gmina (herbæ enim genus est) ac lapidem silicem ex templo Iouis Feretrij daret, fecialesq; ea secum ferrent, ac porca adhibita, uetere præfatione prisćis carminibus, ad præstitutam diem, in foro, seu ubi conuenerat, enunciatis, fecialis sceptrũ manu tenens, pro Iouis simulacro, tanquam is fœderi adhiberetur, filo lanæ capite uelatus, & uerbena coronatus, Iouem, Martẽ, cæterosq; obtestari deos, & dira obsecratione precari debebat, ut si quis eorum fœdera uiolasset, aut illa sciens falleret, ita illum Iupiter feriret, quemadmodum ipse porcam percuteret. Quibus obtestationibus q̃ sanctissimè prolatis, secundum rem diuinam precationemq; lapide silice porcã percutiebat: mox aqua & igne in sacris adhibitis, illam immolabant: qua cæsa, iura pacis & fœdera conuenta, ícta esse rite putauere, hãc fidem socialem & sanctissimum fœdus esse arbitrati, quo nihil sanctius firmiusq; fuit: idq; ante meridiem, & primo diluculo: nam post meridiem eas precationes facere, aut fœdus percutere non licebat. A principio tamen conditæ urbis, in fœderibus pacis pactionibusq;, pro uerbena myrtus sumebatur. Apud Græcos nisi præconibus adhibitis, legatos minimè hostium fines ingredi decebat, neq; legationis munere fungi quenq;, ni prius infusa aqua, ab eisdem manus abluissent, Iouiq; coronatis poculis propinassent. Hi tamẽ legati, qui cum patrijs sacris Olympum aut Pythiam missi erãt, sacri: qui uero fœdera percutiebant, quasi pacis arbitri & interpretes, σπονδοφόροι dicti. Quæ fœdera pactionesq; postq̃ cum exteris & ultimis gentibus inita erãt, Romani in templo Capitolini Iouis, columna aut æneis tabulis insculpta, ut perpetua monumẽta extarẽt, nonnunq̃ in fastos & annales referebãt, aut in æde Iouis Pisći in clypeo ligneo, corio bouis immolati inscripta. Græci in Iouis Olympij templo, & in arce Athenis, tãquã in abdito quodã: plerũq; tabulis ex antiquo ære, ut essent testata monumẽtis, sancta & sacrata habuere: nonnunq̃ in Isthmo aut ludis Pythijs, fœdera ícta & leges dictas, pactionesq; erectis titulis perpetuo tẽpore duraturis publicabant. Athenienses plerunq; intra urbẽ, Lacedæmonij in Amycleo societatum & fœderũ tabulas, fidei custodia seruabãt. Eratq; Romanis constitutum, ut nunq̃ cum hoste armato conditione fœderis acciperent, neq; citra senatus aut populi iussum societates & fœdera inirent, neq; cum aliquibus pacato imperio utí, ni prius omnia diuina & humana tradidissent, & præsidium accepissent, aut deniq; societate & fœdere adstricti essent. Ferũtq; Athenienses nunq̃ nisi inueste pulla, & malis uictos, pacẽ & fœdera iniisse. Qua re significabãt, suorum clade admonitos, & ultima ductos necessitate, post innumeras cædes utribus extenuatis pacem petere. Carthaginenses & Siculi fœdera & inducias non per fecíales, sed per tubicinem sæpe iniuerunt. Apud Græcos uero exteras q; nationes fœderum percutiendorum multimodæ species erant: nam porco, ariete & tauro immolatis, pacis fœdus inire, & res repetere solebant, qui belli tempore caduceatores dicti, in pace uerò legati. Ex quibus fœdera bãt plerique fœdera, uel pane præciso, & inuicẽ gustato, aut uini poculo epoto. Nonnulli agnum marem cãdidi uelleris, agnã uerò pullã adhibebãt: atq; ex utriusq; uerti-

Feciales nihil poterant nisi prætoris autoritate, aut senatusconsulto intercedente.

Fœderis percutiendi cæremoniæ.

Tempus fœderis percutiendi.

Græcorũ cæremoniæ in suscipiendis legatis hostium.

σπονδοφόροι.

Post fœdera inita.

Græci.

Athenienses.

Lacedæmonij Ro. constitutum.

Athe. quãdo fœdera inibant.

Cartha. Siculi per tubicinem.

Fœderis percutiendi mos apud exteros

Caduceatores.

Legati.

ce pilis dissectis, & uicissim distributis, manibusq; aqua infusa, & uino pateris, mox Soli & Telluri illis immolatis, leges pacis & fœdera inibant: quibus qui contrà iret, turpissimo facinore & inexpiabili scelere tenebatur. Fertur Aristides, ut ictum fœdus cũ omni Græcia firmaret, post diras execrationes, accensos ferreos orbes, in mare deiecisse, adiurans ut ita extinguerentur cum omni stirpe & gente, qui contra fœdus irent, uelut igni tum illud ferrum aqua. Vel brachia circa humeros gladio feriendo, & per uices elicitũ cruorem lingendo, ꝙ Medis Lydisq; sanctissimum fœderis uinculum, & iusiurandum esse putabatur, quasi mutuo cruore sacratum. Id quod Carmani frequẽtes factitarunt, ut in epulis percussa faciei uena, profluentẽ cruorem uino miscerẽt, inuicemq; propinarent, summum fœdus amicitiæ, mutuũ sanguinẽ gustasse rati. Nasamonibus fidei dandæ hæc lex erat, ut porrectũ uini poculum de manu alterius alter sumat, inuicemq; hauriat aut si poculum deesset, terræ cinerẽ lingerent. Indis societas erat maxima de Tantali aqua potare, de qua si qui unà bibissent, ea obtestatione tenebantur, ut eiusdem fati & fortunæ fœdus iniisse censerẽtur. Apud Arabes assuetum erat, ut acuta silice digitos manus expungerent: uestisq; utriusq; laneos floccos sanguine, qui inde fluxerat, delibutos, septem lapidibus delinirent, diroq; carmine in execrationem capitis illius, qui contrà iret edito, paribus uotis fœdera percuterent. Scythis grandem calicem mero plenũ, mutui sanguinis fuso cruore miscere, & postq̃ gladium & sagittas eo perfuderant, illud inuicem epotare, maximum erat concordiæ uinculum: quo epoto, diuini humanique iuris fœdus æquis legibus ictum erat. Galli cum quibus fide & iureiurando iunguntur, omnes collatis militaribus signis, adesse iubent. Britanni indictis cœtibus & sacrificijs, conspirationem fidemq; sanciebant, atq; ita cõmuni consilio & una mente, pia & æterna pax inita censebatur. Necq; omiserim Persas, apud quos inter uinũ & epulas frequenti conuiuio, in quo uxores & filios cæterosq; quos charos habẽt, tanq̃ fidei pignora adhibebant, ibiq; inter sacra mensæ, uelut apud hospitales deos fœdera & pacta inibant, eam fidem socialem rati & mansuræ pacis pignus inuiolabile. Qui etiam mos Germanos fuit, ut de pace & bello, deq; fœderibus, societatibus, amicitijs, sponsalijs & pactis, in conuiuijs inter pocula decernant. Macroni, quæ gens Persica est, quum hastam more ipsoq; barbaricam tradunt, aliamq; more gentis cum qua fœdere iunguntur, accipiunt, se maxima & firmissima pactione teneri, & pari uinculo astringi putabant. Ferunt nonnulli Clearchum Lacedæmonioq; ducem, cum barbaris quibusdã fœdus sanxisse, ut cæso loui tauro, lupo, apro & ariete, Græci gladios, barbari lanceas in sanguine uictimaq; intingerent. Thraces quoq; & Aegyptij è cornibus boum uina libare alterna uice, conciliati amoris & mansuræ fidei certissima pignora cẽsuere: quippe ueteribus cornua bo um poculoq; præstabant uicem. Apud Armenios & Iberos prævaluit mos, ut pollices manus, inuicẽ coniurantes necterent, mox arctissimo nodo perstrictis, collectum sangui nem leui ictu percuterent, manantemq; inde cruorẽ lamberent. In qua quidẽ re, prodi tur Rhadamistus regis Iberiæ filius, dum simulat cum Mithridate Armeniæ rege fœdus inire, & ob id colligandi pollices forent, lorum ad terram callido astu decidere fimulasse, quo Mithridatis pedes uinculo inuasit, ipsumq; cum uxore & liberis captiuos duxit, & nece affecit. Aetoli, quia feroces & immanes: Parthi, qui libertatem tuẽtes, nemini seruire patiebantur, aut uinculo fidei astringi, nullã fœderis legẽ pacisci assuerant. Si quid tñ uellent confœderati, licet ægrè & difficulter, apud altaria cõplexi dextras, tanq̃ dijs testibus & arbitris, postq̃ sacra libassent, pacta polliceri solebant, ita se æquissimo iure consociatos & arcanũ fœdus inire putantes. Idem ab Hyrcanis Medisq; factitatum, ut dextras dextræ iungẽtes, conuẽtiones & pacta sancirẽt. Fuitq; literis proditũ, ut si qui scelesti facinoris conscij, magni criminis admittendi coniurationẽ iniret, quo magis consociato facinori nexi forent, post diras imprecationes execrationesq;, ñ qui clandestino scelere obstringebantur, poculũ humani sanguinis admixto mero circunferrẽt, oẽsq; ad facinus adiurati, de poculo libarẽt, aut iugulato homine, post exhausturn sanguinem, diris imprecationibus & furiali carmine exta tangerent. Quod quidem maximum uinculum communi scelere pollutis, & dira execratio habebatur. Manetq; constitutũ apud Scythas, ut qui opis egeret, infigni calamitate pressus, immolato boue & carnibus

Medi & Lydi.
Carmani.
Nasamones.
Indi.
Arabes.
Scythæ.
Galli.
Britanni.
Persæ.
Germani.
Macroni.
Clearchus.
Thraces.
Aegyptij.
Armenij
Iberi.
Aetoli, &
Parthi.
Hyrcani &
Medi.
Cõfœderatio
ad scelus ali-
quod patran-
dum.
Calamitate
pressi apud
Scythas.

decoctis, ſupra tergus uictimæ ſtratus humi expectet, donec quiſpiã opem laturus adueniat, carne delibata, dextro pede tergori appoſito: quo prodeunte, eo adſtringebatur fœdere, quo nihil ſanctius dici aut æſtimari poterat. Quòd ſi cui bellum indicendum foret, aut pia & iuſta arma mouẽda, mos Romanus erat, prius res repeti, mox bellum denunciari: quippe quũ nullum putarẽt iuſtum bellum, niſi quod rebus * petitis geratur, aut antea denunciatum foret, & ſolenni more indictum. Fecialibus eñ prohibẽtibus, aut non probãtibus, neq; cõſuli, neq; ſenatui aut populo arma in hoſtes ſumere licebat. Sed tũ quum res repetuntur, obſeruatum eſt, ut populi iuſſu ad fines illoꝝ quatuor feciales, quos oratores nuncupant, uerbena coronati, res * petitũ irent, ac deos fœdeꝝ ultores teſtes facerẽt. Ex quibus uerbenarius gramẽ cum terra euulſum ferebat ex arce, legatuſq; filo lanæ capite uelato, res ſibi dari clara uoce poſceret, quæ clarigatio dicta, his uerbis: Ioue ego teſtẽ facio, ſi ego impiè iniuſteq; illas res dedier populo Ro. mihiq; expoſco, tum patriæ compotẽ nunq; ſinas eſſe. Quæ ſi præſtituta die non darentur, poſt dies tres & triginta (tot enim ſolẽnes fuere) pater patratus, qui fecialiũ princeps erat, pariter coronatus bellum indiceret: non eñ cuicunq; ex fecialibus, ſed ſoli patri patrato indicendi belli aut percutiendi fœderis principẽ faciebat. Ibat enim pater patratus ad hoſtium fines, & uerba ſolennia præfatus, bellum à populo Romano cõtra præſcriptos hoſtes, ob legitimas quas cenſuerat cauſas, clara uoce indicebat: poſt quã clarigationẽ mos erat, ut de ſenatꝰ conſilio & populi iuſſu, fecialis haſtã ferratã, aut ſanguineã præuſtam, ad fines illoꝝ iaceret: & nõ minus tribus puberibus præſentibus bellum indiceret, & ita denunciari & indici iuſtum piumq; bellum putauere. Poſt quæ quaſi claſſico perſonato, ſublatis commerciis, militi arma capere, & copias cogere licebat, ad hoſtes ducere, excurſiones facere, prædas agere, fines populari, eoſq; ferro igniq; uaſtare, frumenta ſuccidere, ædificia incendere, atq; omnia hoſtiliter agere. Apud Carthaginenſes haſtam mittere uel caduceum, belli pacisq; ſignum fuit. Gallorum mos habuit, ut Druidis iubentibus, quũ bellum indicendum foret, armatum concilium indicerent, penes quos arbitrium bellorum & pacis erat: & qui nouiſſimus accederet, nouis exemplorum modis afficeretur: tunc eñ principium bellorum eſſe, & arma legitimè indicta putarunt. Græcis uero in uſu fuit, ut fecialis, poſt res repetitas, ſi ad conſtitutam diem non darentur, arietem hoſtiũ agros ſtatim immitteret, eo modo bellum indictum, & armis uti licere arbitrati. Corinthijs & pleriſq; gentibus, per caduceatorem bellum indicebatur, qui in pacis argumentum, caduceum circundata effigie anguium inuicem connexorum, deferebat: quem tamẽ nõ admiſiſſe, aut finibus excedere iuſſiſſe, nulli fraudi fuit. Indis uero ancora erat pro caduceo, Carthaginenſibus teſſera. Apud Syros ſignũ dextræ, quod apud Lingones erat hoſpitij ſymbolum. Perſæ lactacem herbam, uelut caduceum & pacis ſymbolum ferebãt. Athenienſes Erefionem cum indumento pro caduceo habebant. à Lacedæmonijs per pacones ſæpe bellum indictum eſt, apud quos mittere legatos cum lana, comminatio cenſebatur, niſi paritum fuiſſet, ſe mandata exequuturos. Prævaluitq; Græcorum mos, ut quoties procinctæ acies congredi parant, ante prima ſigna ſtaret uates laureos ferens ramos & corollas, cui pyrophoro dixere nomen, quoniam lampada præferret: quem uiolare, ſummum habebatur nefas, quòd legati munere fungeretur: utq; in fœdere percutiendo hiceteria, hoc eſt, oleæ ramum cum uitta lanea legati ferant: quo prætenſo, ab omni ſæuitia hoſtili & uiolenta incurſione tuti erant. De ſagminibus uero etiam apud Martianum iureconſultum de diuiſione rerum, teſtatum inuenimus, cuius uerba ſunt: Sagmina ſunt herbæ, quas legati populi Romani ferre ſolent, ne quis eos uiolaret, ſicut legati Græcorum ferunt quæ uocantur hiceteria: tametſi cerycium dici oporteret nonnulli putent: κηρύκιον enim legatorum ornatus erat: ἱκετεύειν ſupplicare dicitur. In qua quidem re ſcitu dignum eſt, olim Dareo contra Scythas pugnaturo, ab illis caduceatorem miſſum cum aue, mure & rana, ac ſagittis quinque, tacitis ambagibus nullas opes contra Scythas prævalere ſignificantes. Illud quoque in iure fecialium quæſitum eſt, utrum regibus contra quos ſumuntur arma, an uerò in regni finibus, aut aliquo eius præſidio, bellum indici oporteret: & an ſi contra ſocios fœderatoſque arma ſu-

Belli indicendi mos apud Ro.

Verbenarius. Clarigatio.

Pater patratus,

Haſtæ profectio.

Carthaginenſes. Galli.

Græci.

Corinthij.

Indi. Syri Lingones Perſæ. Athenienſes Lacedæmonij Græci ubi cõ grediẽdũ cũ hoſte. Pyrophorus

l. ſanctum ff. de re. diuiſio. Sagmina Martia, iuriſconſul. Cerycium.

Aliud ius fecialium.

menda essent, amicitiæ prius renunciari necesse foret. Et placuit, siue coram, siue in præsidio, siue sodalitati & fœderibus renunciatum fuisset, siue non, quodcunq; eorum factũ esset, ritè id factum uideri. Est tamẽ obseruatum, ut si qua contẽtio inter amicos intercederet, sodalitati prius & hospitio renunciari: nam & Germanicus Pisoni prius amicitiam, & Crispinus Badio hospitium remisit. Amasis quoq; animo præsumẽs Polycratis ruinam ex successu continuæ felicitatis, ut minus doleret, misit qui sodalitati & amiciam renunciaret. Eratq; moris prisci, quoties dirimerent amicitias aut sodalitates, etiam domo interdicere, isq; finis gratiæ foret. Neq; omiserim Tybarenos adeò iustos, ut non prius cum hoste congrediantur, q̃ diem, locum, & decertandi horam, ex fide per fecialles hosti renunciarent. Quodq; nonnulli prodiderunt, id quod mihi non probatur, & pro certo affirmare non ausim, legatum populi Romani, si mandata minus uera attulisset, aut parum integra fide fœdus percussisset, uelut si populus mandata dedisset, perinde teneri & fœdere coerceri.

Sodalitati & hospitio renũciare.

Tybarenorũ erga hostes iustitia.

Pleraq; ueterum prænomina unde deducta fuerint, & denominata, & de Nonis Caprotinis quæ tradantur. Caput IIII.

QVæri à pluribus audio, unde ueterum illa prænomina, Spurius, Sextus, Caius, Cneus, Titus, & pleraq; à ueteribus usurpata, deducta fuerint: quæq; uis præ nominum foret. Et dum priscos ritus, ueterumq; exempla cura cogitationeq; admitto, dumq; antiquitatis monumenta colligo, inuenimus Romanos antiquissima prænomina uelut notissima, non integris dictionibus, sed succisis & simplicibus literis notare, ut T. pro Tito, L. pro Lucio, Q. pro Quinto: modo duplici, ut Cn. Sp. pro Cneo, Spurio: nonnunquam triplici, ut Sex. pro Sexto. Et Cneos quidem à generando, Titos à tuendo denominari: alteros, tanquam sobolis procreandæ auspicia sortirentur, alteros, quasi tuendæ patriæ omen assequuti forent. Vnde & Titulos, q̃ patriam tuerentur, uel q̃ insignia capitis ea ornamenta ferrẽt, quibus Situlos dixere nomen, dictos autumant: sicut Spurios, sine patre genitos denominari. Fuit enim prisci moris, ut quum sine patre certo aliquem notarẽt, illum non exarata dictione, sed per simplices diuisasq; literas, scilicet per S & P, sine patre significarent. Lucios quoq; & Manios ferunt: alteros, quasi oriente luce: alteros, quasi mane editos: & Posthumos, q̃ post patris obitũ editi essent, nuncupari. Sexti uerò, Quinti & Decimi, tum Nonij, Septimij & Octacilij, à numero genituræ indita nomina fuere. Plerique à Tullo Hostilio Quintios, sicut Seruilios, Tullios, Geganios, Curiatios & Cloelios, ex Albanis Romam aduocatos ferũt. Eratq; proprium Quintiorum familiæ, ut uiri æquè ac fœminæ, nullo tempore utantur auro. Mamercos (quod nomẽ Oscũ est) à Marte genitos dicunt: sicut Martios, quod Aemylioꝝ prænomen fuit proprium. Caius uerò & Caia, æquè uiris ac fœminis præ nomina frequentia fuere, maximè in solennibus nuptiarum usurpata, uidelicet Caiæ Cæciliæ, quæ Tanaquil dicta est, felix faustumq; coniugium fortunasq; augurati. Quod etiam frequẽs prænomen Tarẽtinis ferunt, quo brutum, terrenum & colonum hominẽ designabant: Siquidẽ γέα terra est, unde γεῖος & γέϊος, deductos uolũt. Et tametsi in ueteribus monumentis C litera Caium denotaret, ea tñ inuersa hac figura Ↄ, Caiam designauit. Illud tñ admonitu non inutile duxerim, neminẽ Romanoꝝ sine prænomine appellari: idq; ex eo institutum, q̃ quum inter Romulum & Tatium societas & communicatio imperij inita esset, ut una consensio, unus populus, una mens atq; idem corpus, sublato discrimine notaretur, ut Romani Sabinorum, Sabini Romanorum nominis nominibus præponerent, æquato regni iure & cõsociato imperio, cautum fuit. Quare prænomina ueteꝝ fuisse ex Sabinis nominibus deducta, multoꝝ opinio fuit. Quinetiam excellentes uiros & principali dignitate insignes, solis prænominibus nominasse, magnificentius honestiusq; duxẽre, tanq; ob illorum amplitudinẽ uulgo noti & conspicui forent. Cumq; mancipijs & seruis nullum cognomẽtum aut prænomen ueteres impartirent, soloq; appellarẽt nomine: si quãdo tñ manu emissi, libertatem meruissent, ut inter seruilẽ personam & liberam, discrimen nominis foret, cũ illis ordo, honos & locus accesserit, prænomina patronoꝝ, ac si disciplina & cultu Romano essent educati, sæpissime sibi arrogarunt: quare Marcipores, Lucipores, Publipores, à Marco, Lucio, &

Prænomina non integris literis, Cnei. Titi. Tituli.

Spurij.

Lucij. Manij. Posthumi Sexti Quinti Decimi Nonij Septimij Octacilij Seruilij Tullij Geganij Curiatij Cloelij Mamerci Martij Caius. Caia Ↄ. Caia.

Quare prænomina instituta.

Prænomina ex Sabinis nominibus

Serui & mancipia.

Manumissi.

Adoptiui. Publio, multi seruitute exẽpti, nuncupati sunt. Nec modò libertoꝝ hoc fuit propriũ, sed adoptiui filij & arrogati, adoptãtium sæpe nomina & prænomina, atq; cognomen ta desumpsere. Inter quos erant addicti, qui tametsi nomen, prænomen ac tribum in pa-

Addicti. senti habeant: illos tamen seruisse, & sub alterius mancipio fuisse liquet. Fuere aũt addicti, qui quum non essent soluendo, creditoribus addicebantur: mox precio persoluto, seu quauis causa, etiam citra domini uoluntatem seruitute exempti, & libertate donati sunt. Præter hos erant abscissi & lenones, æqua ferè conditione ac serui, nullo cognomento aut ordine, infames. nanq; senatusconsulto prohibitum erat, ne abscissi, quibusq;

Abscissi. Lenones. uirilia execta forent, utpote semiuiri, aut lenones, quærendi iuris aut postulandi causa, tribunalia adirẽt. Ideo Vectilius Leno in causa testamentaria à Q. Metello deiectus fuit, & à subsellio prohibitus, quia leno erat, quem pro libero propterea habendum non cẽsuere. Est tamẽ literis proditum, ut nisi inter ingenuos, aut ex ingenuis oriundos, nullum gentilitatis cognomẽ foret: nam seruoꝝ libertorumq; nulla cognatio, nec gentilitas erat. Apud Athenienses uero constitutum est, ut nemo ex fœmina genitus, maternũ

Gẽtilitatis cognomen ingenuorum. Fœminæ non indebant familiæ cognomenta. sibi nomẽ adscisceret: nam fœminis indere familiæ cognomẽta lege uetabatur, id quod æquè à Romanis factitatum comperimus. tum, ne quis illas Athenias uocaret, edicto cautum fuit. Ediuerso apud Lycios: nam ex matribus, non patribus gẽtilitia fuere nomina, filiasq; non filios suos habuere hæredes: plusq; honoris fœminis q̃ uiris tributũ est.

Lycijs fœminę magno in honore. Nonæ Caprotinæ. Neq; omittẽdum, Nonis Iulij, quibus è uita concessit Romulus, quas caprotinas & uulgi fugam appellant, Romanos urbe excedentes, ad Capreæ paludẽ sacra facere: dumq;

Oschophoria ad rem diuinam uadũt, ueterum prænomina, ut Caium, Lucium, Martium, aliaq; prisca nomina inclamare: sicut in Oschophorijs Athenienses ob Aegei mortem, dolẽtium uoces imitantur. Ancillasq; cultu decoras, in matronali habitu cum occurrentibus prælij imaginem effingere, quod olim cum Latinis Romani gessere: unde celebritatis causa & origo est. Tectasq; umbra caprifici, epulas & alia lætitiæ inuitamenta celebrare. In gebus sacris hoc seruari meminimus, ut inter solennia de caprifici lacte apponatur. Illud præterea notatum est, Romanas mulieres sine cognomẽto, solis prænominibus adiecto

Ro. mulieres solo prænomine denominabantur. nomine, denominari. Quodq; Marci prænomen, uelut pernicioſum & infame, plerique magnopere deuitarunt, postquam M. Manlio crimine affectati regni, turpi iudicio

Marci prænomẽ uitarum. conuicto, ne cui gentili nomen M. Manlio foret, senatusconsulto cautum fuit: quòd genus & nomini suo inustam dedecoris notam attulisset: sicut Claudia gens, propter gentilium flagitia, cum Luciorum alter cædis, alter latrocinij damnatus foret, ad diluendã

Lucij prænomen uitatũ à Claudia gẽte. memoriam dedecoris, Lucij prænomen deuitauit. Quodq; Domitia gens, cæteris prænominibus termissis, Cn. & Lucij prænomina in honore apud Domitiã gentẽ. (autore Tranquillo) continua serie tres, Lucij; reliqui uerò, Cnei prænomina eadem serie uendicarunt.

Quid sit apud iureconsultos heliocaminus, quid zeta & unde deductum nomen, & denominatum. *Caput* V.

IN circo Flaminio, dum post immodicos calores sole occiduo deambularem, adiit ad nos contubernalis meus quispiam proficiens in iure ciuili, sed nimis ineptè gloriosus: & percontatus est, quid esset quod Vlpianus de seruitutibus urbanorum dixit: Quod si arbor à te compacta, heliocamino meo solem adimeret, eo quod umbram facit in loco heliocamini, id contra seruitutem tibi facere non licere. Quid esset helio-

Heliocamin⁹. caminus, percontabatur. Cumq; de uerbi significatu ambigeretur, dixi heliocaminum uaporarium quoddam solare, & apricum locum dici, ad quem sol hybernus accedens, ipsum euaporat & calefacit, deductum nomen ἀπὸ τοῦ ἥλιος καὶ κάμινος, id est, solis uaporario seu æstuario. Fuissetq; moris prisci, ut iuxta zetam heliocaminus construatur: zeta

Zeta. enim locus erat unius cubiculi capax, solem hybernum prospectans, ita cõstructa, ut per heliocaminum uaporem acciperet. Erat enim cubiculum hybernum frigori accommodatum, quod nunc sole, nunc igne æstuaret. Quare Heliogabalũ Indicos odores ad uaporandas zetas accẽdere cõsueuisse, autores tradũt. Fuit ergo opinio Vlpiani, quod si heliocamino meo & uaporario eiusmodi, ad quẽ sol admitti debet, arbor per te cõpacta officiat, ita quod ad eũ admitti nequeat, id uelut cõtra seruitutẽ factũ, nõ ritè factũ uideri.

Quando primum interregnum cœptum fuerit, & quibus de causis interreges Romæ creari consueuerint. Caput VI.

QVo tempore Romulus ad Capreæ paludem humanitatem exuisse fertur, satis constat patres conscriptos de regni successore solicitos, decem decuriis factis, singulisq; in singulas decurias creatis, ut decem imperitarēt, unusq; cum insignibus imperij & lictoribus esset, interreges creauisse, quod imperium per orbem ire, & quinq; dierum spatio terminari iusserunt. Alij per ternos quaternosq; dies, interregni spatium per singulos iuisse, atq; anno uno senatores, qui centum numero erant, imperium tenuisse ferunt. Plericq; asserunt, cum ducēti senatores essent, à patribus fuisse constitutum, ut per quinos dies singuli, qui fasces & imperij insignia habebant, imperitarent: functusq; imperio primus, secundo, & reliquis deinceps regni curam munusq; traderet. Nonnulli putant, quod cum centum & quinquaginta patres essent, singuli cum fascibus prodeūtes, sex noctis horas & sex diei Quirino imperitarunt, & sacrum fecerunt, tantundem Tatio, qui regni consors erat, annuumq; interuallum fuisse: donec Numa Pompilio rege creato, Romulo regni successor datus est. Mansitq; mos post exactos reges, ut si qua fortuna aut casu consules creari nequirent, uel uitio creati forent, aut siqua turbulenta confusio & necessitas premeret, donec de consulatu decerneretur, aut dictator reipu. daretur, interreges præessent, qui populo uice cōsulum iura darēt. Quinetiam si contentio inter patres & plebem foret de magistratibus creandis, aut absentibus consulibus comitia haberi non possent, uel uitio creatis magistratibus auspicia renouari oporteret: uel cōsulibus morte sublatis, de comitijs & creandis cōsulibus contentio esset, interreges creari compertum est, ut essent qui comitia haberent, magistratuumq; munia obirent. Qui quidem interreges sine populi suffragio, ad concilium plebe non admissa, à patribus tantum auspicatò creabantur. Quotiesq; per interregem comitia fiebant, in patrum potestate euentum comitiorum fuisse liquet: quippe nemo interrex qui autor comitiorum foret, nisi ex patribus erat. Dicebat uero consulem plerunque interrex ex patrum decreto, quem ipsi uoluissent, quod officium prodendi interregem oratoris fuisse autumant: poteratq; non modo prætor, sed consul aut dictator interrex fieri. Et si quando proditus interrex, munus pro quo dicebatur, exequiretur, exacto dierum quinque spatio, alius succedebat qui uices susciperet, dōnec per singulos in orbem irent, ut modo tertius, nunc quintus, aut quartus, nonnunquam quartusdecimus, plerunq; uigesimus proditus interrex, consules magistratus ue faceret, aut comitia haberet. Quos quidem interreges, dum honori præerant, consulum uicem gerere, idēq; iuris & potestatis habere, haud dubium est: donec absoluto reipublicæ munere, interregum potestas finiretur. In quo id plerunq; euenisse cōperimus, ut proditus interrex, comitijs quæ ipse habuisset, consul crearetur: sicut de L. Posthumio Metello traditur, qui his comitijs quibus interrex præerat, cū Iunio Bubulco consul factus est. Qui etiam tantæ potestatis erant, ut legē ferre possent, senatū consulere, & consulis munia obire. Hoc quoque dicere haud piget, sine causa interregem dicere haud licere: sed quum turbulentæ confusiones, aut tumultus comitia impedirent, & nisi ad quartum calendas Februarias creari non licuisse. Et si quando comitiorum causa interrex proditus esset, quod plerunq; usu ueniebat, nunquā ab eo qui primus proderetur, sed qui secundo aut tertio ac deinceps in orbem issent, uel comitia haberi, uel dictatorē dici, aut consulē uel tribunos creari. Fertur uero Sylla, cum summæ esset potentiæ, consulibus morbo sublatis, per senatum interregem creari mandasse; scilicet qui non cōsulum comitia exemplo ueteri indiceret, sed ut se dictatorem ad imaginem antiquitatis indictis comitijs crearet. Neq; negauerim Cæsarum tēporibus nullum interregnum fuisse, quū uni us imperio occupata rep. senatus esset negligens & remissus, & uix ulla foret libertatis imago, nisi post Aurelianum, quū de principe deligēdo senatus opinione uaga duceretur, & cum militibus tumultuantibus non consentiret, per sex menses deligēdo principi interregnum fuisse; donec Tacitus in imperio assumptus fuit, qui summi principis spem ostēdit. Tametsi morte sublatis Cæsaribus, quoties de principe deligēdo ambigebat, ad senatū Romanā rem pertinuisse, multiplici exēplo probatū sit: quod Traianꝰ fa

Interreges quādo primū creati.

CL patres.

Interreges quādo & qua de causa creantur.

Patres Interregē creabāt.

Qui interreges creabātur

Interregū munus.

Interregū potestates.

Interregē temere dicere non licebat.

Cæsarum tēporibꝰ nullū interregnum fuit.

Cæs. morte sublatis ad senatū res Ro. pertinebat.

cere destinarat, ut si quid ei euenisset humanitus, principem reipublicæ senatus daret,

Sacrificium Latinarum quomodo in Albano fiebat, & quæ erant feriæ, quive populi ad sa-
crum conuenirent. Caput VII.

ROmanos consules comitijs creatos, sortitis prouincijs, aut extra sortem datis, Latinas ferias indicere cõsueuisse, plane perspicuum est; Iouique Latiali in monte Albano sacrum facere, quod Latiar dixêre, ubi carnem Latinis populis dare mos erat, quæ uisceratio dicta: Est enim mons Albanus inter Albam & urbem Romã tractu ferè pari disiunctus, ubi templum à Tarquinio superbo Ioui Latiali constructũ ferunt, sacrumque institutum, ad quod Latini populi numero septem & sexaginta, statotempore, nonnunquam noctu ad lumina frequentes conuenirent, ibique nundinas haberent: utq; alij agnos, alij caseos, nonnulli lac, plerique molam ad commune epulum afferrent, & unà taurum immolarent, concordi suffragio statutum erat: tauroq; immolato, & cæsa uictima, ritèque sacrificio perfecto, ut quisque populus qui ad sacrum accesserat, & quæque ciuitas carnem poscceret, de tauroq; partem acciperet, prisci moris erat, Principatus uero sacri & publici concilij caput, haud dubie penes Romanos fuit, quas quidé ferias conceptiuas, non statiuas esse, multi putarũt. Cum enim feriarum quatuor essent genera, statiuæ, conceptiuæ, imperatiuæ, aut nundinæ: Statiuæ fuerũt, quæ statis diebus ac mensibus seruantur, ut Saturnalia, Lupercalia, Agonalia; Conceptiuæ, quæ in diem certam à pontifice uel magistratu concipiũtur, ut Latinæ, Semẽtinæ, Pagonalia, uel Compitalia: Imperatiuæ, quas cõsul prætor'ue, aut pontifex maximus pro arbitrio indixit: Nundinæ uero, semper paganorum habitæ sunt feriæ, quas Hortẽsius nefastas esse sanxit, ut rusticis qui nundinandi causa in urbem uenerant, lites componere & leges accipere facultas foret. Quod quidem sacrum uelut anniuersarium sine piaculo nec prætermitti, nec supprimi poterat. Ideo si dilatum aut omissum foret, piaculum admitti putabatur: nanq; illud iterari, aut intermitti, uel non suo tempore celebrari, prodigium erat. Propterea Caio Flaminio, quod secundo Punico bello consul Latinas non indixisset, neque sacrum in Albano fecisset, sed lixæ modo sine more, sine auspicijs ad exercitum profectus esset, dirum fuit, & haud multo post, publica clade expiatum: siquidem ad Trasimenum quum inconsulta audacia in hostes irruisset, depulsis & dissipatis copijs, totoq; exercitu profligato, & nefanda cæde afflicto, prætermissi sacri pœnas dedit. Quod si in eo sacro non omnes Latini carnem accepissent, sed aliquid dilati prætériti'ue fuissent, aut neglectæ cæremoniæ, intermissum'ue solenne esset, tanquam non rite exhibitum foret, denuo instaurari oportebat. Ea uero quæ non anniuersaria, sed calendaria dicũtur sacra, si quo casu aut fortuna dilata, uel suo tempore omissa forent, & deferri, & nouari, & repeti posse sine piaculo ueteres credidere. Has ergo Latinas Tarquinius à principio in unam diem indixit: post reges uero exactos, altera populi iussu adjici cœpta fuit. Demum restitura plebe, quæ ad sacrum montem secesserat, in tres aut quatuor dies indictas à consule uel præfecto Latinarum fuisse: interiecto deinde tempore, in decem dilatas seruatasq; inuenimus. Vltra quos, duo etiá post Latinas religiosi dies habiti, quo tempore, solẽne ludicrũ in Capitolio fieri, quadrigæq; cõcito cursu decertare, uictorq; certaminis in palmam uictoriæ, absinthium bibere solebat: quibus diebus, si cum Latinis & populo Romano bellum inter eos aut dimicatio foret, inducíæ dabantur: nanque indictis feriis Latinos populos inuicem arma sumere aut acie decernere, uel agros hostili modo uastare, sine graui prodigio non licebat: tunc enim odia offensionesq; quiescebant. Cumq; post pugnam cum Veientibus ad Vesuuium, fœdus ictum fuerit cum Laurentibus, deinceps singulis annis post decimum Latinarũ denuo innouari seruatum est. Sed sicut hoc sacrum in Albano, sic Veneris templum Lauini celebre Latinis populis erat: ad quod conuenire, & annua sacra stato facere assuerant, quorũ Ardeates (qui antistites tẽpli erant) præcipuam gessere curam. Manstitq; in posterum, ut si quod nomini Latino impenderet bellum, uitandæ iniuriæ causa, in Albano, aut ad lucum Ferentinæ, quid facto opus foret, communi concilio decernerent. Anagnini autem concilium Hernicis populis in circo quem maritimum uocant, indicebant. Græcis uero conuentum Amphictyonum ab Amphictyone Heleni filio inuentum, quod fuit sanctissimũ Græ-

Viscératio. Albanus mõs Templum Iouis Latialis.

Feriarũ quatuor genera, Statiuæ. Conceptiuæ. Imperatiuæ. Nundinæ.

Cæremoniæ Latinarum. Calẽdaria sacra.

Dies duo religiosi post Latinas.

Veneris templũ apud Latinos. Conciliũ Latinorũ in Albano aut lucoFerentino. Anagnini. Græci. Amphictyones.

ciæ concilium, huius instar sacri tenuisse dicunt, ad quem duodecim florentes Græciæ urbes initio ueris & autumni conuenire, & Cereri sacrum facere, deq; maximis rebus communi decreto decernere solebant: quod ad Thermopylas indicebatur, & Pylaicum uocant: fuere autem populi qui exciti sedibus illuc cõfluebant, Ioues, Dorẽ, Perrhæbẽ, Bœotiẽ, Magnetes, Achæi, Phthiẽ, Melienses, Dolopes, Aenianes, Delphi & Phocenses. Præter quos, Homoloctos populos huius sacri imaginem prætulisse tradunt. Dissecto enim in minimas partes boue immolato, fœdus iungunt, & sacrum faciũt. Nec desunt qui Dianæ templum, quod est in Laconiæ finibus, huius figuram obtinere dicant. Illic enim Lacones & Messenii statuto sacrificio, quod in diem certam quotannis faciunt, crebra concilia indicunt, & aduersus maximos conatus de summa rerum consultant. Lugduni quoq; ubi Arar Rhodano commiscetur, communis ara finitimos conciuit populos numero sexaginta: ad quod sacrum singuli euocati, ingenti coacta manu, aduẽtabãt, deq; rebus magnis indicto concilio decernebant. Concilium quoq; Aetolorum, quod Panætolium uocant, magni nominis fuit, in quo nisi in Panætolico & Pyrrhiaco concilio de bello uel pace decerni nihil poterat. In Palladis Ioniæ templo Pamboeotia sacra, concurrẽte Bœotia tota, & concilia populorum magno concursu ad omnes hostium motus frequentia fiunt. Et Panegyres Athenis quinto quoq; anno, atq; in Neptuni templo Heliconẽ ab uniuersis Ionibus conuentus & sacrũ fit, quod uocant Panionia. Fuitq; alter conuentus Amphictyonum in Troezena templo Neptuni inclyto, quo ex septem ciuitatibus populi ad commune sacrum pari usu & commercio coibãt. Hæ fuere: Athenæ, Prasium, Epidaurus, Aegina, Nauplia, Orchomenus, & Mynius. Apud Cares autem Chrysaorei Iouis templum omnibus Caribus communis concilij locus erat. Et Sybaritis Omarẽ Iouis delubrum, in quo Sybaritæ, Caulonitæ & Crotematæ conueniunt. Et Dorẽs in Epitropio Apolline, ad quem conuenientes cum uxoribus & liberis sacrificant, ibiq; ex omnibus oppidis & uicis, si qua consultatio fieret, ciues & incolæ concilio adesse assuerant. Præ cæteris uero Senonum conuentus fertur immanissimus, quo omnes eiusdem sanguinis, statuto tempore in syluam religione sacram conueniunt: cæsoq; publice homine, barbara feritate uictimam faciunt, & de bellis consultant. Præterquos fuit cõuentus in Olympia Dianæ Alpheoniæ iuxta Alpheũ: sicut Elaphiæ & Daphniæ ac Laureæ, qui annis singulis stato die celebrantur. Vm soli feruntur Britanni, q quum uarijs factionibus laborent, ad propulsandum commune periculũ, nullos aut pauciissimos conuentus habent, ita fit, ut cum uires consociatas nõ teneant, dũ singuli oppugnant, uniuersi succumbant. In Albano asit, qui populi conuenirent & carnẽ poscerent, hi ferme traduntẽ: Albenses, Albani, Esolani, Accienses, Abolani, Nubetani, Bolanthi, Coreteẽ, Ortenses, Latinienses, Longani, Manates, Macrales, Munienses, Olliculani, Octula Vetuscameriẽ, Amerioli, Tutienses, Venatulani, Vicellẽses. Præter hos fuere Ardeates, Violanẽses, Bubetani, Corni, Varientani, Gabini, Lauiniẽses, Lauiniatæ, Lauicani, Nomentani, Bouillani, Prænestini, Atriciani, Scaptemẽ, adde etiam Laurẽses, cum quibus & Romanis post decimũ Latinarum, singulis annis fœdus renouatur, ut percensuimus.

Græcorum, Amphictyones,

Lugduni ara

Aetolorũ cõcilium,

Bœotorum,

Athenienſiũ, Ionũ conuentus.

Amphictyonũ cõuẽt⁹ in Troezena.

Carum.

Sybaritarum

Senonum,

Conuẽtus in Olympia. Britannorũ,

Qui populi in albano cõuenirent ad sacra Latinarum.

Qui ludi Olympici, qui Pythij, qui Isthmij, & qui Nemei olim apud Græcos, & qui circenses Romæ fuerint. Caput VIII.

QVæ uictoribus præmia in ludis olympicis fuerint, quib⁹ue coronis donarentur, à nõnullis quæsitum est. Olympicos enim ludos propter Olympij Iouis delubrum, quod in Achaia fuit celebratissimum, dictos accepimus, qui iuxta Pisam & Elidem, in campo, cui Olympia nomen, magno conuentu totius Græciæ, certamine gymnico & equestri celebrari cõsueuerant: quod delubrũ in agro Pisano ab Elide trecẽtis ferè stadijs aberat. Pisæ autem pars erat Olympia. Quos ab Hercule institutos in Pelopis honorem, anno mundi quadringentesimo supra quatuor millia, fama distulit. In quibus primus Corœbus, qui olympia uinceret, fuisse traditur. Ipsum q; Herculem stadium illic metatũ, quod maius q̃ reliqua fuisse memorãt. Qui qdem Hercules nõ is fuit, q ex Ioue & Alcmena natus ferẽt: sed q in Creta genitus, inter Idæos Dactylos adnominatus est, certantib⁹ ibidẽ Hercule, Pœneo, Epimede, Iasio & Ida fratrib⁹ Idæis, Non-

Olympici Iudi.

Olympicos ludos qs instituerit.

nulli ab Iphito eius filio, & Lycurgo olympicos inuentos primum autumãt. Pleriq; Oenomaum ludos & equorum cursus apud Elidem edidisse uolunt, quorũ præfecturam Elei longo tempore habuere, in quibus Agrigentini equi atq; Aetnæi semper præceAgrigentini & Aetnæi equi,
leres habiti, & ex Epiro primas in olympiacis meruere, atq; ex Venetia, in sacris certaminibus sæpe nobilitati sunt: præcipui uero Nysæi, quibus Persarum reges utebantur, & apud Eleos educati, quibus non segnis equorũ cura fuit: quippe qui equas finibus eductas iniri faciant, quod esset experimento cognitum, miræ felicitatis prolem inde proHirci pecudibus admissi apud Argiuos.
uenire: sicut apud Argiuos ad lucum Agenoris hircos pecudibus admittunt, ut fœcundissimos habeant fœtus, huberes & quæstuosos. laudatq; Atheas rex Scythæ, q̃ tanto
Atheæ equorum studium
equorum studio flagrarit, ut equum ipse pecteret, & manibus suis ornaret, qui quum à legatis Philippi conspiceretur, an ipse idem faceret interrogauit. Fertur tamen Alcibiades septem quadrigas miræ pernicitatis ad olympia deduxisse, & uictor fuisse, & Hecratites Thessalus equa prægnante olympia uicisse. Atq; Archidami Spartanorum regis filia, inter fœminas uictricem palmam tulisse. Ab Homero autem celebratur Clytoneus Phæacum uelocissimus, in palæstra Euryalus, in saltu Anchialus, in pugillatu Laodamas, in disco Elatreus. Præ cæteris proditur Theogenes cursu, lucta & pugillatu ita celebris famæ, ut mille & ducẽtas coronas tulerit. Et Glaucus Demyli filius, q̃ cũ ipsum arantem pugno excussum uomerem, aratro indidisse conspiceret, pater admirans illum, produxit in olympia: & quum arte aduersarĩ eluderetur, pater clamauit, πλὼ ἐπ' ἀρότρῳ, id est, uulnus ab aratro, ut tam fortiter percuteret, sicut olim pugno uomerem aratro indiderat. quod ille audiens, & tunc uicit, & sæpe aliãs. Hosq; ludos qui uarĩ & multipliLudi Olympici uarĩ.
ces erant, (nam palæstra, pugnis, cursu & lucta certabatur) quinto quoq; anno celebraGræci per olympiades numerabant.
ri: quod tempus olympiadem dixere, unde Græci annorum curricula & tempora dinumerant: atque in his decem præfectos sorte ductos dĩjudicare, celebris fama est, uictoresq; quorum uirtus præcipua fuit, oleastro coronari uel calistephano, (olea enim genus erat) uelut grande uirtutis præmium ferrent, & præter coronam, uictori statuam olympiæ dicari: tametsi olympiæ uictorẽ, coronis aureis aut æneis uulgo donari quandoque proditum. Antea enim in sacris certaminibus arboris ramus pro corona fuit: sicPanathenæa.
Athenis panathenæa, quibus peplum Mineruæ ferebatur, singulis lustris sunt fieri solita: in quibus solenni carmine per tubicinem & præconem ludicrum indicebatur, nusMulieres ad spectacula olympica non admittebantur.
dosq; ad certandum ingredi athletas, neque congressurum quempiam cum quo certare tur eligere, sed cum primo prodeunte congrediendum esse. Neque ad spectandum mulieres admitti, præter unam Pherenicem, quæ mãter, filia & soror olympionicarum fuit, & Cereris sacerdotes mulieres: neque barbaris pugnare licere, lege cauebatur. Sicut Chersonitæ.
Milciadi certamen equestre & gymnicum Chersonitæ fecerunt, in quo nulli LampsaceElei certamini olympico præfuere.
no pugnare permittitur. proditũq; memoriæ fuit, à prima olympiade usq; uigesimam sextam, Eleos Olympiaco semper certamini præfuisse: in quo licet prius athletæ subligacula ferrẽt, postea Lacedæmonĩ decertantiũ corpora nudari, mox oleo perfundi edoQuis primus nudauerit corpꝰ i olympijs.
cuere. Primus enim qui nudare corpora in olympijs aggressus fuerit, Hacantus Lacedæmonius fuisse traditur. Antea enim pudori ducebant, nudatis corporibus apparere in ludis. In his quoq; institutum, ut qui largitione corruptis aduersarijs, pugnarent, quiq; athletæ ad præscriptum tempus non uenirent, mulcta plecterentur: utq; nefario scelere conuicti, aut crimine damnati, nec in certamen uenirent, neq; ante commissionem spectaculi, ad immolandum accederẽt: quippe athletarum parentes, & omnem stirpem citra labem esse uoluerunt. Sorte quoque duci ad pugnandum paria athletarum, & deloSorte educebantur athletæ.
co inter se pugiles decernere, exemplis sæpe probatũ est. Quæ sortitio fiebat, ut calculis in urnam coniectis, binæ compares literæ inscriberentur: quiq; eductis sortibus pares sortiti erant, inuicem committerentur. Horum imaginem ludorum Cato Romã transImago olympiorũ Romã à Catone trãslata.
tulisse dicitur, cum in theatro spectacula edidisset. uictoribusq; nõ ex auro, sicut olim, sed ex oleastro, sicut in olympicis, coronas proposuisset. cuius exemplo Augustus post pugnam Actiacam, olympicorum imaginem & ludos illis æmulos apud Actium in finu Ambracio Apollini consecrauit, illorum'q; curam multis propositis coronis Lacedæmonijs demandauit. Præter quos in agro Leontino, olympicos ludos Herculi palæstræOlympici lu-

di in agro Lauentino.

Sylla athletas ex olympijs Romam traduxit.

Nero in olympijs.

Myiodes.

Pythij ludi, Præmium uictoriæ.

Isthmij ludi.

Thesei Isthmiorum inuentor.

Isthmiorum religiosa obseruatio.

Præmia uictorum.

Qui ter olympia uicisset.

Olympionices.

Ludi Nemei.

Cæremoniæ certaminum genera.

Præmium uictoriæ.

Arion equus

Citharœdorum certamen.

Certamen in Delo.

Gallinaceorum & coturnicum pugna.

institutos Diodorus memorat, qui si intermitterentur, sacerdotes muti fierent: & si sacra repeterent, liberarentur morbo. Fertur q̃ Sylla olympiade quinta & septuagesima supra centesimam, athletas & reliqua ex olympijs certamina Romam traduxisse, & solum stadij cursum illis reliquisse. Nero uero contrà: nanq; agona musicum olympijs addidit, & primus præter assuetum celebrauit: in quib⁹ aurigauit, & coronam meruit. Fuit q̃ literis proditum (si libet credere) ab immolato tauro deo, quem Myiodem uocant, dum olympiorũ celebritas manet, muscas ad unum cateruatim Pisas cõcedere: rursusq; ludis absolutis, eôdem reuerti: sicut in Leucade apud Actium Apollinis, ubi Panegyri celebritas futura erat, muscas, boue immolato, illius distentas cruore protinus euolare. Alteri ludi, à Pythone interempto Pythij dicti, in Apollinis honorem celebres fuere, à Diomede primum instituti, magna religione sacri, in quib⁹ uictores lauro coronati triumpharunt: qui apud Delphos in Phocide, ubi templũ Apollinis erat, magnoperè culti cõcelebratiq; sunt, in quibus comœdiæ & tragœdiæ, & alia fabularum argumenta spectatoribus exhiberi, atq; ad spectandum tibia & cantu inuitari solebant. Tertij Isthmij in Isthmo Achaiæ iuxta Corinthum in Megarensium sinu delubro Neptuni inclyto, inter Ionium & Aegæũ, à conuentu totius Achaiæ profusis sumptib⁹ fiebant: qui in honorem Melicertæ seu Palæmonis, aut Portumni marini dei, manserè: quos quidem nõ ita à principio, mox die celebrari institutum est. Hos enim à Theseo æmulatione Herculis, qui olympia instituit, primum inuentos memorant, qui & quinquennales erant, tanta religione sacri, ut cum eos Cypselus tyrannus Corinthius intermisso more, reliquisset, illorumq; prope intermortua memoria esset, ne tanta celebritas prætermitteretur, Corinthij aliquando enixius ex omni seculoꝝ memoria solennes celebrarũt: quos tanto deinceps studio coluere, ut ne deleta quidem Achaia à Lucio Mummio, & tota Corintho maximo bello conuulsa, ab eorum spectaculis desuerint. Cum'que deserta Corintho, celebrandis ludis ciues superesse nequirẽt, Sicyonijs proximis incolis, ne celebritas intermitteretur, cultum curamq; demandarunt. In quibus præcipuus honor spectaculi Atheniensibus datus: siquidem tantum spatij, quantum uelum nauis occuparet, ut cæteris præferrentur, subselliaq; præcipua haberent, cum Corinthijs conuenisse dicũtur. Et quanuis in Isthmo uictores, apij coronam præmium ferrent: postea pinea coronari, denum à Solone, ut qui Isthmia uicissent, centum drachmas: qui uero olympia, quingẽtas ferret, cautum fuit. Præter quæ munera, hoc etiam uictori tributum est, ut uictor statua donetur, illiq; publicè decernantur alimẽta. Si autem ter olympia uicisset, statuæ, quas iconas uocant, similitudine membrorum expressa dicarentur. Nonnunq̃, ut cum quadrigis triumphantium more uectentur in patriam, aut pro ampliori munere, coronis, uittisq; exornent: reuersuriq;, disiecta parte muri, urbes ineant: statuaq; in foro, & perpetua immunitate fruantur: adeò, ut Græcis olympionicem esse, maius censeretur munus, q̃ Romæ de hostib⁹ triumphus. Quod Romanis etiã in usu fuit, ut athletas, q̃ sacris certaminibus coronã meruissent, uacatione munerũ, curæ tutelæq;, & ppetua immunitate donarent. Quartos aũt Nemeos à Nemea sylua in Archemori honorẽ institutos ferũt: hic eñ Lycurgi filius, Opheltes dictus, cui à serpẽte interempto, in patris solatiũ ludi manere, quos dicunt Nemeos, quoꝝ nõ minor apparatus & celebritas erat. Tametsi à Molorcho, q̃ Herculẽ susceptt hospitio, cuius filius à leone interemptus fuerat, eo enecato, primum institutos dicant: in q̃bus maiorum imagines, sicut in funebri pompa, lõgo ordine repræsentari, atq; equorũ cursu, simul disco, cæstu & palæstra dimicari, uictoresq; apio coronari solebant: ideo q̃ super hanc herbam reptãtem puerũ, à dracone interemptum ferãt. Inde fuit Græcis apij corona funeralis, maiorũq; sepulchris ex apio coronas apponi, illoq; ornari & tegi seruatũ est, quæ sepulchrales dictæ. In q̃bus Nemeis memoratur Arion equus pnicitatis eximiæ, excusso rectore Polynice, palmã tulisse. Præter q̃s fuit Delphis citharœdoꝝ certamẽ, quod & Pythia dixere, ad quod citharœdi, tibicines & fidicines concurrebant. & in Delo certamẽ à Theseo institutũ, in quo nouo exemplo palmæ uictoribus dabantur. Romæ uero P. Cornelio Aruina, & C. Mario Rutilio consulibus, palmæ primum uictorib⁹ dari cœptæ. Alexander uero Macedo è Persa arbore coronas proposuit primus, Pergami autem & Athenis fuit pugna gallinaceorum & co

Picturę certamen.
Aeginea.
Heraclea.
Iolacea.
Dioclea.
Marathonea.
Deliaca.
Dithyrãbica.
Certamẽ poetarum.
Panathanaica duplicia.
Agon.
Theoxenon.
Gymnicum.
Eleutherij ludi.
Halia.
Dialla.
Pandia.
Herea.
Musea.
Demetria.
Hermea.

turnicum, tanti decoris, ut ad illud tanq̃ gladiatorium munus effusissimo studio omnes conuenirent. Et certamen picturæ Corinthi & Delphis. Et Aeginæ sacra certamina ab Aeaco inuenta: & Thebis heraclea & iolacea, Megaris uero dioclea. Et ob taurũ à Theseo interfectum, marathonea, in quibus phialam argenteã uictor accipiebat: in Deliacis autem bouem, sicut in certamine dithyramborũ poetis dabat bos, uel tripos cum inscripto epigrammate. & Spartæ in certamine poetarum, præmiũ ex farina & melle, quod syrmeam dixere. In panathanæis uero, olei ceramum uelut amplum precium uictor accipiebat. Ea quidem duplicia fuere: nam & magna quinto quoq; anno, & minora singulis fiebant. Apud Pellenen erat Apollinis agon, ubi ex argento propositæ præmia certantibus fuere, quæ theoxenion uocabant. Et apud Platæas certamen gymnicum, in quo coronæ dabantur ex auro. Et ludi eleutherij, ꝙ illic Græcorum copiæ Mardonium cũ trecentis millibus Persarum deleuissent: & apud Rhodios ludi, qui uocãtur halia: atq; certamen hirundinum & cornicum. Erantq; festa Iouis dialia & pandia: sicut Iunonis herea, Musarum musea, Cereris demetria, Mercurij hermea. In quibus chlænæ uestes pelliceæ dabantur, quæ sæpe in agonibus fuere præmia. Gymnica quoq; in honorem Androgei Minos statuisse fertur, in quib⁹ præmium uictori pueros proposuit. apud Nemeam uero obscura quadam ambage hipposelinum dabat donum, quibus muneribus cum præfatione uirtutum uictores donabantur. Præter quæ fuerunt Promethea, ut currẽtes in palæstra, tedam ardentem gestarent, eamq; defatigatus proximo, isq; postea defessus alteri, & deinceps alius alij traderet, donec metam pertingerent: ea quidem ara Promethei in Academia fuit, à qua ad urbem cum accensis eiusmodi facibus cursus erat. Est' quæ animaduersum, olympicum stadium in Hereis ludis, sexta parte dempta, mulieribus patere: currebant enim collecta tunica, solutis comis, dextro exerto humero, in quibus uictrici, oleæ corona erat præmium, & bouis portio lunoni immolatæ. Ex his ergo ludis cum olympiaci & isthmij quinquennales forent, & nemei singula trieteride fierẽt, solennes reliqui annui mansere, quorum frequens lusus erat, iaculatio, iactus disci, stadij cursus, palæstra & saltus, quem pentathlum Græci uocant, Latini quinquertium, ipsosq; athletas, quinquertiões. Cumq; uictoribus dabat corona, uetus erat mos, ut non illos qui uincerent, sed illorum patriam per præconem coronari magna uoce pronunciarent, mox ipsi præconi alter præco ante ludorum missionem coronam daret. Athenis uero lex iubebat, ut si quis coronaretur à senatu, in senatu præconium fieret: si à populo, in concione. Proditum quoq; memoriæ est, apud Nasamones à uirginib⁹ edi certamen quotannis ad Tritonidis paludẽ, quæ non cursu, sed pugnis & fustibus certabant, ex quibus si qua ictu concidisset, falsa censebatur uirgo: uictrix uero, armata uectabatur curru. Sed quod græcis olympici fuere, hoc nimirum Romæ (quantum opinione auguror) circenses fuisse crediderim: quippe agonici circenses apud Elidem in honorem Iouis olympici pariter inuenti institutiq; sunt. Inde Romam aduocatos putarim: in Elide enim iuxta fluminis ripam angusto tramite, altero latere urgente flumine, altero positis gladijs, ut utrinque præsens exitium esset, bigarum cursu certabatur, dimicatione perniciosa adeò, ut intra præscriptum illas coercere necesse foret: unde circenses dicti. Plerunque unius equi curru, qui celes: aliquando simplici biga, quæ finoris dicta est, pugna committebatur. Quibus postea accessere calpæ & apenæ: calpæ currus trahebatur equa, apenæ mulas iugabat. Nero uero in olympijs non bigis, sed decemiugi curru aurigasse, & uictor fuisse proditur. Miltiades uero quadrigario curriculo olympicã palmam reportauit. Traditumq; memoriæ est, Romæ quadrigas ex afinis immenso constitisse, adeò ut quadrigæ quadringentis millibus uenirent. Ibi quoq; formæ certamen haberi, uictorq; armis donari, & ad templa uittatus deduci, myrtoq; coronari solebat: sicut in Cereris Eleusinæ festo prope Alpheum, speciei certamen erat: in quo animaduersum, Tenedias mulieres omnium quot sunt in Asia, uenustatis palmam tulisse, tametsi Hypæpas tanquam uenustatis præcipuæ, alij celebrarint, & Homerus formosissimas in Hellade asseueret. Romam deinde circẽses translati, positis metis, non autem gladijs, eximie culti celebratiq; sunt, in quibus septem fuere curricula solẽnia (nam septeno cir-

Virginib⁹ apud Nasamones edebatur certamen.

Ludi circenses.

Circenses unde dicti.

Calpæ.
Apenæ.

Formę certamen.
Certamẽ in festo Cereris de speciei uenustate.
Circenses Romam translati.

cultu currebant aurigæ)& uigintiquinque missus, quæ Domitianus ad quina spatia cor ripuit: missus uero, ad centenos propagauit, uterque singulos quinos missus. sæpe Romani principes uenationem dedere, aut Troiæ decursionem, ultimus uero, quod ex collatione populi fiebat, ærarius dictus. Equis enim mira uelocitate currentibus insidentes, leuissimos currus ingenui pueri cursu quàm citatissimo agitabát, qui præcipua arte satis gnari doctiq; erant examussim seruare normam, ne ipsi aut quadrigæ agitatæ, aliquo temporis puncto metas contingerent, utq; per singulos missus, idem currus per quina spatia sine offensione circuiret. Quæ quidē metæ cum antea ligneæ fuissent, Claudius auratas instituit. Fuitq; moris, ut ante commissionem Circēsium, ministri cum egs desultorijs missus exituros nunciarent. In his quoq; quatuor factiones pro anni tempore ribus, uidelicet ueneta quæ cerulea, prassina quæ uiridis dicta est, alba & rosea, miro fauentium studio coli, celebrariq; solitæ sunt. Viridis enim color, ueri dicatus erat, æstati roseus, hyemi uenetus, albus autumno. Nōnulli uero per elementa colores diuiserē quippe hyacinthus aëri dabatur, coccus ætheri, byssus terræ, purpura mari. Panno'que uersicolore per singulas factiones certabatur, in quibus spectantium fauor & aura popularis, gratia' q; & studium, ad uictoriam multum loci dedit: nam tanto fauētium studio hincinde certabatur, quum suos quisque clamore & plausu foueret, ut magis studio & colore panni, ac fauore quo affecti erant, quàm uera uirtute niterentur: is'que populares fauor & gratia non dubiam plerunque uictoriam dedit: adeò, ut non populus modò, sed & principes ingenti studio & gratia factionum contenderent: siquidem Vitellius uenetæ factioni ita addictus erat, ut eos per æqua & iniqua amplo fauore prosequeretur, adeò ut quosdam qui clare maledixerāt, occidi iuberet. Sicut prassinæ deditus erat Caligula & Nero Cæsar. Caligula enim sestertium uicies agitatori Cythico contulit. Nero uero quum quereretur tractum prassinum agitatorem, & ob id iurgaretur à magistro, de Hectore se loqui mentitus est. Fertur autem Verus Antoninus à uenetæ factionis hominibus, quam odio execrabili prosequebatur, intoleranda probra & contumelias tulisse, quod contra eos prassinæ studeret, illos'que studio & commodis prosequeretur. Caracalla uero quum in aurigam, cui studebat, populus cauillatus esset, exertum immisit, & pœnas exegit. Ad has quatuor factiones, alias aurati purpurei'q; panni Domitianum addidisse Suetonius memorat. Erant'que circensium duo genera: Patrij, qui per patres: plebeij, qui per plebem agebantur stato die, mense Nouembri, quos Claudius imperator sæpe commisit & celebrauit. In quibus præter spectacula etiam de orum simulacra, nonnunquam imperatorum & ducum imagines habitu triumphali, ob studium fauoremq; popularem erga principes, equestres aut pedestres, aliquando uictorias cū palmis, ferculaq; & tensa, currusq; elephantorū produci, & prælata pompa efferri solebant. Quare Germanici equestrem statuam ex ebore, circensi pompa prælatam comperimus. Et Antoninus defunctæ Faustinæ imaginem cunctis circensib' præferri uoluit, quæ quidem imagines nonnunquam aureæ, uel argenteæ, plerunq; erant gypseæ, aut ex ebore. In quo illud adnotatum fuit, ut loca per quæ pompa & deorum simulacra uectabantur, ne recondita sacra è cœnaculis despicerentur, oraculo moniti, uelis cooperirent. Prævaluit'que mos, ut prætor alius'ue magistratus, qui ludis præerat, mappam aurigis mitteret, & cursus signum daret, quod erat futurorum circensium initium: id quod à Nerone certo euentu cœptum, (ut Cassiodorus ait) fluxit ad posteros. Post quos adnumerantur circenses cereales & seculares, atque alij nauales, ubi in circo maximo immisso euripo, naues metis appositis, ne illas contingerent, cursu præcipiti concurrebant. Illud utiq; nō in postremis fuerit, quod tam in circensibus quàm sacris certaminibus, magna cura seruatum est, ut qui intempestiue furgunt, aut qui ante alios exeunt, colaphis cædantur: quod'q; qui coronam meruisset, tanquam ad supremum fastigium uentum foret, nihil ultra de uirium aut artis incremento speraret: ut'q; non minus bonos fortes'q; uiros, qui ad certamen prouocarent, neque cum quo certaretur inuenirent, quum nemo luctari aut congredi audet, quàm eos qui fortiter pugnassent & uicissent, merita palma, aut posito constitutoq; præmio donarent: neque enim minus coronari pugiles, qui absque sudore in certaminibus, quàm qui pugnando palmam as-

Ritus circensium ludorū.

Metæ in circensibus.

Factiōes quatuor circensium.

Factiōib' quatuor duæ additæ.

Circēsiū duo genera.

Imagines in Circēsibus elatæ.

Munera illi' qui Circensibus præerat.

Cereales, Circenses.
Seculares.
Nauales.

Obseruatiōes aliqt in Circensibus.

Cū quo nullus in certamen prodire uellet.

Vnus duob⁹ commissus,

sequuti sunt, cauebatur: licet adnotatum quandoque exemplis legamus, ut si athleta eò fortitudinis processerit, ut non inueniret parē, plures uni obijcerentur, cum quibus pericu lum faceret & decertaret: nam ut uictor quis declaret, & uictoriæ insigne ferat, æmulo opus esse dixerunt. Neq; prætereundum, gymnica certamina Eleis præcipua fuisse, thymelica Corinthijs, scenica Athenienſibus.

Mira exempla quæ in montibus & lapidibus hodie uisuntur, unde originem & causas duxerint. Caput IX.

INgens cupido animos stimulauit illorum, qui rerum naturæ originem & causas diligenti æstimatione scrutati sunt, quod orbis huius quem incolimus immensi & inexplicabilis, totiusq; naturæ rerum, cuius æternam uertiginem & irrequietum ambitum uidemus, principium & origo sit: quod equidem immensæ quæstionis fuit. Thales ille Milesius inter septem præcipue celebratus, cum quo sacerdotes Aegyptij & uates Pindarus, ex humore omnia cōstare dixerunt, Anaximenes ex aëre, Heraclitus Ephesius, Stoici, & Parmenides ignem, Anaximander Milesius infinitatem, Pythagoras numeros, Empedocles Agrigentinus quatuor elemēta, Plato Deum & hylen, unde elemēta deriuantur, Xenophanes aquam simul & terram, rerum originem principiumq; duxerunt. Epicurus autem, Leucippus, & Democritus Abderites, ex atomis, siue ex paruis minutisq; corporibus temerè concurrētibus, in unum confusis & condensatis, omnium elementorum uim atque substantiam, rerumq; formas & figuras oriri dicunt. Indi & Brachmanes præter quatuor elemēta, quintam naturam, ex qua cælum & sidera constarent, effinxerant: hancq; rerum machinam, & hunc terræ globum, quē incolimus, quandoque indigestum & confusum, nullo rerum discrimine aut ordine, olim unum chaos extitisse; postea diuino consilio & delectu, siue ex paruis huiusmodi corporibus & sempiterna illa incursione atomorum, siue quia grauiora in profundum, leuia uero cælesti labefactata motu, & ancipiti contentione distracta, natura uolente, in altum euolauere, hanc rerum faciem, & hunc quem haurimus aërem, istamq; quam incolimus terram, mutuo licet contrario fultam nexu, ex illa illuuione & turbulenta confusione emersisse: & prout plus minusue illi⁹ densatæ materiæ, uel humoris fuere participes, ita montes & edita, nunc conualles & depressa, modo maria & flumina, fontesq; & lacus, camposq; ac diuersas rerum facies, & tanta naturæ miracula, summum illum artificem & rectorem Deum, omnium conditorem, tantæq; mollis fabricatorem, diuino magisterio examinato modo effecisse: humoremque in undas, leuiaq; in aëra & ignes, quodq; minus defæcatū erat, in terras diuina sorte distincta recessisse: donec ad certam istam solidamq; peruenit speciem, aëremq; quo fruimur, quemq; incolimus & hauri mus. In his quæ forte euenisse, ut pleraque alterius speciei & formæ, in tantæ machinæ molitione cum terra simul coaluerint: huius quæ rei argumentum esse, quòd terram mobilem & solubilem, paulatim confusam, longissimo æuo in lapides durescere, diuersarumque rerum species intra lapidum uiscera unum corpus effici: illaq; simul in omni æternitate condensari, ac diuersas facies quotidie artificem naturam moliri uidemus. Quare diuersi coloris marmora, in q̄bus misturas inexplicabiles in uno nūc corpore cōcretas inspicimus, quādoq; disiūcta & separata, multipliciū corpo⁹ fuisse facile crediderim: quæ qdē res, illi⁹ primæ originis & coaceruatiōis indubia argumēta p̄bet: siue quod nōnulli tradūt, diuersis cardinib⁹ inductis aqs, uel mari sedib⁹ suis excito, seu nimbis effusis, diluuio q̄ndā inūdasset mūdus: postea cū fluctib⁹ & mari oīa miscerent, desistentis tēpestatibus & terræ situ defæcato, post tot aquarū moles & agitatiōes fluctuū, solidas apparuisse terras: ꝓpterea in mōtib⁹, q̄uis lōge à mari, ea quæ in litoralib⁹ uadis cernunt, nunc inueniri: & q̄uis mediterranea, specie tū litorali apparere. In memoria mihi est, lapidē duri marmoris nō uni⁹ coloris uidisse in mōtib⁹ Calabris, lōgo à mari recessu, in quo multiplices cōchas maris cōgestas, & simul cōcretas cū ipso marmore, in unū corpus coaluisse uideres: quas quidē osseas & nō lapideas esse, & quales in litoralib⁹ uadis inspicimus, facile erat cernere. Quod si marmor in frusta dissectū resecasses, etiā multiplices cōchas singulis frustis quasi natiuas cōsidere, & cū lapide unà discindi uideres. Quod profecto multū præstat argumēti, dissimilia corpora disiuncta prius, postea col-

Philosophorum opiniones de rerum principijs.

Quinta essentia.

Chaos.

Elementorū commistio.

Lapidum diuersæ species unde productæ.

Conchæ in montibus.

luuione rerum mista & longo ævo coaceruata coaluisse. Quod genus marmoris in quo conchylia uideãtur plurima, in Thessalia & Hæmonia præcipuè apparere autores memorant: atq; in Aegypto salsudinem esudare Herodotus tradit, ita ut in collibus editioribus, ea quæ mari incito expuuntur, facile conspiciantur. Apud Megarenses quoq; & omnem Macedoniam, ex rupium præruptissimis saxis lapides excauari nonnulli testati sunt: in quibus pleraq; specie appareant litorali, multaq; ædificia & magnas moles ex illis construi, Iouianus Pontanus ad hoc ævi usq; haud dubiè clarus ingenio factis'que, cum plerisque nobilibus, præsente me, sermocinabatur, se in promontorio Pausilypi iuxta Neapolim, ui tẽpestatis ingenti lapsu proruto monte, uidisse in medio abscisti collis trabem ligneam, undique latere montis duro lapide cinctam, cum montis dorso cõcreuisse, & in unum corpus coaluisse: & hanc rem mirificam, quæ non minore miraculo fuit, quàm conchylia in montibus, non uni tantum spectaculo fuisse. Sed ne quis hoc figmentum commentum arbitretur, peruulgata res est, paucis ante nos seculis, dum Neapoli marmora ædificij causa discinderentur, adamantem mirè splendidum, non natiua uena, aut rudi & informi, sed absoluta artificis manu confectum & perpolitum, mira cælatura & arte, in medio marmoris concretum fabros inuenisse: eumq; pro miraculo regi donatum, inter cubiculi arcana conspicuum fuisse, hodieq; inter illustria adnumerari. Præter quæ, mira profecto sunt, quæ à plerisque digna memoratu produntur: Palamedes amicus meus, calcariæ fornacis præcipuus artifex, ingenio gnauo & industrio, autor alioqui grauis, sæpe mihi retulit, se dum marmora discinderet, in medio silicis, quæ nisi ui malleorum dirumpi haud facilè poterat, oleum quasi in uase conclusum inuenisse, odoris immensi & aspectu iucundo, sui medica uis fuisse dicebatur: quo effuso, manus sibi diu miro odore fragrarunt. Quod ego quo pacto, stante semper solida illa materia, illic coagulari aut occludi potuerit, non equidem scio. Nos etiam apud autores legimus, si uera tradunt, in Chiorum lapidicinis diffisso saxo, caput effictum Panisci apparuisse: & ad Bætim Hispaniæ, lapides nasci, quibus sciissis, ex puro auro frusta & lapillos conspiciant: & ab Europo usq; Elim quicquid oræ maritimæ mari abluitur, in saxa mutari: aut quod de puluere Puteolano traditur, qui marinis aquis tactis, durescit in saxum: & in mari rubro syluas uiuere, oleam'q; & laurum, in quibus fungi enascantur, qui mox sole tacti, conuertantur in pumicem. Atq; in Lucania, Cappadocia & Hierapoli Myfiæ, nonnullas esse aquas, quibus uirgulta & ligna iniecta, breui post lapidescunt. Quod si a quis hoc datum est, siue lege fatorum, siue consilio dei, q reliqua mundi opera æterna constitutione molitur, ut arenas & glaream, aliasq; hoc genus species consolidet & indurescat: quanto probabilius est, parentem rerum naturam, longissimo ævo ea quæ disiuncta fuerant, physica ui & ratione consolidare potuisse, cum præsertim montes lapides'q; adolescere indies, exhaustaq; effossionib' loca, sua ui rursus repleri, aliaq; attenuari & imminui: ac maria quq sempiterna agitatione mouentur, alia recedere, pleraq; inundare, ac locorum facies mutari quotidie spectemus?

Sal in montibus.

Trabs cũ lapide cõcreta.

Adamas cælatꝰ in marmore repertus.

Oleũ in silice conclusum repertum.

Caput panisci in saxo diffisso inuentũ

Puluis Puteolanus.

Syluæ in mari rubro.

Virgulta aq; iniecta lapidescere.

Quàm uarium & multiplex iusiurandum apud diuersas gentes fuerit, & per quos deos iurare consueuerint. Caput. X.

QVàm uarium & multiplex iusiurandum apud gentes fuerit, à nonnullis proditum memoriæ est. Per terram, per amnes, per fontes, per undas fluentes, immanissimum sanctissimumq; iusiurandum fuisse, Græcorum ueteres credidere: apud eosdemq; qui sanctam & inuiolabilem præstant fidem, in Thesmophoræ, hoc est, legiferæ Cereris templum descẽdere, & quibusdam exhibitis sacris, deæ purpuram induere, incensisq; facibus, uelut præsentibus numinibus, per quicquid est deorum deierare solebãt: aut per regium sceptrum, in quo iura dabant, teste Homero: quod præpotens iusiurandum regibus usum, ita ut maxima obstricti fide tenerentur. Nonnunquam uerre apprehenso, & stricto in iugulum gladio, cælum, terras, solem, & ultrices furias aduocare & testes facere, mox uerre immolato, & in mare deiecto, iusiurandum præbere: quo præstito, nihil præterea quærendum homini erat. Athenienses ex solis Græcis per Isidem iurare licuit. Nonnunquam deorum aras tangere, sanctissimum iusiurandum putabatur. Apud Thebeos per Osiridem, Scythis per solium re-

Græci ueteres.

Aliud.

Aliud. Iliados 15.

Aliud.

Athenienses.

Aliud.

Thebei.

Scythæ.

Epidaurij. gis, aut per uentum & acylacem, solenne iuramentum fuit. Apud Epidaurios per Se-
Thraces. melem, apud Thraces per Mercurium, Massagetis per Tanaim & Mæotidem paludē,
Massagetæ. Cappadoces. Cappadocibus per mōtem, quem pro deo colunt. Persæ mos erat, per mitram, hoc est,
Persæ. solem iurare. Aegyptij allium, porrum & cepas, uelut sanctissima numina uenerati sunt,
Aegyptij. quæ fallere aut illorum periurio adstringi, sine graui piaculo non licebat. Fertur Zeno
Zeno. per capparim, Iones per crambem, Lampon per anserem, Socrates per canem & plata-
Iones. num, ne per deos iuraret, aliquando per quercum & hircum: Sophocles per Lapersas,
Lampon. hoc est, Castorem & Pollucem, deierare consueuisse. Aethiopes per defunctos, quos
Socrates. colebant in uita, quorum corpora uitro seruabant, deierarunt. Lacones per Spartanos
Sophocles. & Argiuos deos. Armenij iusiurandum de rebus magnis in templo Analtidis deæ, quam
Aethiopes. maximi numinis instar habebant, ab ipsisq; religiose colebatur, præstare consuerant.
Lacones. Apud nonnullos per obscœnos & fœtidos cibos: ab alijs per caput alterius, aut p men-
Armenij. sam & fruges: nonnunquam super desectis carnibus, aut militaribus armis. Apud Sy-
Alij. racusanos, tactis cereis ignitis, iurabatur. Græcorum plerique per Rhadamantum, Pytha-
Syracusani. goreï per quaternionem: siquidem hunc numerum ad animæ integritatem spectare di-
Græci plerique. cunt: in his fuere, mens, scientia, opinio & sensus. Aphri per uiros infigues, qui uirtutis
Pythagorei. bus enituere: Pœni per patrios deos, fidem iureiurando sacrarunt. Orpheus asit si quis
Aphri. diuinam iustitiam attestari uellet, per numina octo iurare permisit, Ignem, Aquam, Ter-
Pœni. ram, Cælum, Lunam, Solem, Phanem & Noctem. Philosophi per Socratem, tanquam
Orpheus. numen sanctissimum, Indi per aquam Sādaracinam, quæ apud magos è fonte manabat,
Philosophi. maximum iusiurandum æstimarunt, ita ut deierantes graui nexu & certissimo exitio te
Indi. nerentur. Neq; omiserim Prienensium spectatissimum iuramentum, qui cum ad interne
Prienenses. cionem ad locum qui dicitur Quercus, cum Milesijs graui bello decertassent, in eoq; li-
beros & chara pignora amississent, si quid sanctiore fœdere firmare uellent, per tenebras
Augiæ. quæ apud Quercū deierabant. Sicut Augiæ qui circa Cyrenen sunt, & Nasamonibus,
Nasamones. nisi per manes defunctorum, quos ueluti deos colebāt, iurare fas erat, illorum sepulchra
Aegyptij. contingētes: quod Aegyptijs quoq; in more fuit, ut per defunctos quos in fictilib⁹ circa
templa condiderant, maximū putarent iusiurandū, contra cuius religionē uenire nonli
Pœni. cebat. Pœnos mos traditur, ut aram & sacra tangentes, uel agnum læua, dextra silicem
tenentes, deos homines q; contestentur, ut si illos sciens falleret, ita se Iupiter feriret, quē
admodum ipse agnum percuteret. Quin etiam uetus Romanis inoleuit mos, ut iuratu-
Romani. ri per Iouem, modo ad deorum aras sacrificio perfecto, ignem, aram atque exta tange-
rent: modo super cæsis hostijs iurarent: nonnunquam lapidem silicem tenentes, hæc ad
uerbum proferrent: Si sciens fallo, me Iupiter, salua urbe arceq;, bonis eijciat, uti ego la
Per Iouem lapidem. pidem hunc eijcio. Quibus enunciatis, lapidem manu emittebat: ideo per Iouem lapi-
dem, solennissimum sanctissimumq; iusiurandum ueteribus fuisse proditum est, illudq;
intentiori cura seruari oportebat. Quod quidem in fœderibus publicis solennius præ-
stabatur, ut fecialis, sumpto manibus lapide, pactis conuentis stare promitteret, in hæc
Fecialium iu ramentum. uerba: Si recte ac sine dolo malo hoc fœdus, atq; hoc iusiurandum facio, dij mihi cuncta
felicia præstent: sin aliter aut facio, aut cogito, cæteris omnibus saluis, solus ego peream,
uti lapis hic è manibus meis decidet. Post quam precationem, manu lapidem eijciebat,
cui iuramento nullis opibus, nullo q; negocio contraire fas erat. Præter quæ frequēs Ro
manis fuit iusiurandū, per deos & deorum numina, per q; terram, mare & sidera: sicut per
Per deum Fidium. deum Fidium, qui Sabinorū deus est, cuius ædes in Quirinali fuit. per parentes uero præ-
Per parētes. stari iusiurandum, illosq; iuramentis aduocare, illiberalis sermo est habitus. Præ cæteris
Sanctissimū iusiurandum apud Romanos. asit ex omni memoria sanctissimum iusiurandū apud Romanos usitatum est, ut iurās, terrā
tenens, cælum deosq; contestans, conceptis uerbis se & caput suum, ac stirpem & fami-
liam, bona & fortunas, quibusdam additis precationibus deuoueret. Post aliquot uero
Per salutē & genium principis. tempestates, per salutem & genium principis deierare, longe præstantissimum iusiuran-
dum haberi cœptum, cui nulla ui, nullo q; imperio cōtraire fas erat. Quod Tiberius Cæ
sar de se præstari uetuit: nam ne in acta sua iurarent, ne ue nomen suum testarentur, aut
genium, obstinatissimè restitit. Quod etiam de Nerone proditur, ut eum antea in acta

principum iurarent magistratus, collegam suum Antistiũ in sua acta iurare inhibuerit. Caius Caligula maximum iuramẽtum, nec pro concione, nec ad milites, nisi per nomẽ Drusillæ præstitit, cui plus nimio addictus erat. Claudius uero per Augustum. Est quo q; omnium sermone celebratum, & magnis euentis periculisq; expiatum, quod in ara Palicorum, lacu seu cratere religioso, breui & profundo, semperq; lurido, apud Siculos iuramentum præstabatur: ad quem multiplici scaturigine ebulliẽtem, iurantes sponsione facta, religiose accedebant: & qui caste & sine labe criminis iurasset, illæsus & uadidus abibat: qui uero contra religionem, iuri siurandi fidem abiurasset, reus criminis, in lacu demersus, læsæ conscientiæ & peierati numinis, morte pœnas dabat: in quorũ tempo fama fert, crateres quosdã incerta & cæca origine igneos globos perpetim euomere, & feruentem aquam tetri odoris inde æstuare. Quod Aristoteles de fonte Acadino memoriæ prodidit, q; iuxta Palicos in Sicilia manat, in quo tabellas inscripto iuramento, si recte iuratum foret, supernatare, neq; liquore perfundi asseuerat: si perperam, protinus in profundum rapi, neque apparere ultra. Idem in Sardinia quasdam aquarum scaturigines facere: nam ubi periuriũ erat, quicunque in eis immersus, cæcitate admissum facinus luebat: qui uero integer ad iusiurandum accedebat, incolumi fama clarius cernebat. Iuxta Tyanam quoque fons Ioui sacer, frigidus ebullire traditur, qui quũ cæteris foret innoxius, periuris solum pustulas liuentes, & uomicas facit calamitosas. Atq; in Bithynia iuxta Brieti templum fons cæremoniis sacer, manare feruẽtis naturæ, ubi periuri uelut urente flamma necabãtur, ita ut magno malo periurium lueretur. Tenet opinio in Arcadia apud aquam Stygẽ (quæ è petra manabat præsentissimi ueneni) ad Nonacrim, idem iusiurandum præstari, sub insigni documento spretæ religionis: nanq; in fraude & perfidia deierantium, extremi discriminis erat. Sicut subterraneus specus ad Corinthum, qui Palæmonis dicitur, à nemine adiri fertur sine periurij pœna memorabili. Fuitq; in usu apud Athenienses, ut iusiurandum quod publice in fœderibus præstabatur, postquam per senatum exhibitum erat, quo sanctius foret, quæstores, apud Argos uero, prætores confirment, apud Mantineam, uates & belli deces, in Elide autem, opifices & legum periti, nequid repentino motu imperitæ multitudinis mutari, aut secus fieri dicíq; posset. Præ cæteris uero maximum uinculum iuramenti apud Samnites uetusta religione fuisse traditum est, ut ara in medio constituta, ac cæsis uictimis, omni aditu præsepto, iurans introducatur, & furiali carmine inter stragem uictimarum dira execratiõe adstringatur. Qui etiam Arcadibus mos erat, inter cædes uictimarum solennem fidem & iusiurandum dare. Græcis uero, libantes dijs in ædibus sacris iurare, magnum uinculum iuramenti existimatum est. Illud utiq; profuerit admonuisse, diu seruatum apud Romanos, ut neq; uiri per Castorem, neq; mulieres per Herculem, iusiurandũ darent, per Pollucem uero, utriq; iurare nõ uetantur. Sæpius tamẽ masculi per deos, mulieres per deas iurare usurparunt: licet Socrates apud Platonem per Iunonem iurasse legatur. Quodq; qui Herculem aut Dionysium, uel deum Phidiũ iuraturi sunt, sub dio iurare cogantur: sub tecto autem non deccbat, quia cum obuiam eundo periculis, laboribus maximis fuerint exerciti, in umbra & sub tecto, tanquã sub ignaui ocio illos appellare turpe erat. Fuit quoq; literis pditũ, pontifici maximo per deos iurare licuisse, per libertos uero, non licuisse. Solus tamen flamen dialis iuramentum præstare perpetua lege uetabatur: ideo si quando in magistratu assumptus, per leges iurare tenebat, alium qui uicem illius ageret, sufficere, & ita in leges iurare cogebat. Subit tamẽ reputatio, idem apud Phryges seruari, qui non modò nullo iuramento adiguntur, sed nec alios ad deierandũ cogunt. Ferũt uero Gallos & Pœnos nulla religione iurisiurandi moueri, quin ubi uisum fuerit, desæuiant, nullo rapinis modo aut sæuitiæ præfinito. Sicut Aphrodisiũ iuramentum pro uano haberi ueteres uoluerũt: nanq; ueteri adagio amantibus uerũ ludificare, permissum est. Fertur uero Dionysij tyranni uerbũ, sicut pueros talis, ita iuramentis homines frustrari oportere. Illud quoq; notatum est, Euripidem & Aristophanẽ taxasse Spartanos uelut infidos damnososq;, quibus necara, nec fides, nec iusiurandũ foret. Idq; uero testimonio probari, q; corrupto munerib⁹ rege Aristocrate, bello cõtra Messenios, læsa fide iurisiurãdi, primi Martiam uirtutem uenalem

C. Caligulę iuramentũ.

Claudij.

Apud siculos in ara Palicorum.

Acadin⁹ fons

In Sardinia.

Fons iuxtà Tyanam.

Fõs in Bithynia,

Styx in Arcadia.

In specu Palęmonis apud Corinthios.

Iuramẽta per quæstores, p̃tores, uates et belli duces aliosq; confirmata.

Samnites.

Arcades.

Græci.

Viri per Herculem, fœminæ uero per Castorem iurabant.

Cęremoniæ.

Ponti. Maxi.

Fla. dialis non iurabat.

Phryges non iurabant.

Gallis & Pœnis nulla religio iurisiurãdi.

Venerẽ iusiurandum.

Spartani per fidiæ taxati.

Thessala fides.

fecere. Quod de Thessalis quoq; poetæ tradunt, quibus ex fortuna pendet fides, cũ bel-

Parthi, Aphri, Syri, Arabes, Persæ.

lo Peloponnesiaco fœdera & deos obliti, in ipsa acie ab Athenien sibus ad Lacedæmo-
nios, mutatis ordinibus transfugerint Quare Thessala fides, uelut uana & fluxa, in pro-
uerbium uenit. Parthis quoq; fides nulla, nisi quantum expedit, quibus utilitas semper
est fide sanctior: idem Aphris Syrisq;. Soli tamen Arabes Persæq; fidẽ seruare didice-
re: tanti enim fidem fecère, ut humanam societatem cum fide tolli crederent, contrãq;
utilitatem fides illis semper antiquior fuit. Vno tamen exemplo proditur Amasis Pere-

*dux

sarum *rex labefactasse fidem, qui cum Barcæis super occultam fossam fœdꝰ ferire, id

Zenocratis fides.

ratum fore iurauit, quoad humꝰ illa firma solidaq; maneret: mox retecta fouea, fœdus
soluit, & iusiurandũ rupit. Præ cæteris tradit *Zenocrati tãta fides habita, ut quũ nulli-
us iurati testimonium admitteretur, soli Atheniẽses sine iuramenti religione assenserẽ,
eumq; iniuratũ, qꝺ inueteratæ fidei esset, in fidem atq; officiũ admisere.

Quid sit exedra, quid menianum, de quibus apud iureconsultos mentio frequens, & quid embamma. Caput XI.

ff. si uero ff. ti tu. allega.

FVit in perpetua quæstione apud iurisperitos, q̃ inter patronos causarum longe
præstantissimi habiti sunt, quid exedra, & quid menianum esset: de quibus ab Vl
piano de his qui deiecerunt, mentio fit. Et quum homo quispiam insigniter im
pudens, assereret fenestræ genus fuisse exedram, qualem in nostris ædibus hodie conspi
cimus, id'que improbissimè contenderet: alĩ aliter censentes, sedem esse putarunt, qua
uiri maturo ingenio, studio & bonis artibus diditi, uti solitauere, idq; Ciceronis auto
ritate significari, de natura deorum primo, ubi se in exedra sedẽtem, disserere asseuerat,
cumq; hic uerbi significatus longe ab Vlpiani mẽte dissideret, animaduerti tandem, nõ

Exedra.

sedem ab Vlpiano, sed cubiculum designari columnis fultum, & epistylĩs pluribus, ex

Menianum.

cisis spatĩs, quibus prospectus in uiam erat, aliquando sub dio, nonnunquam sub tecto:
menianum uero dici, proiectum protentumq; spatium ultra ædes tignis porrectis, nul-
lo munimento fultũ ab imo, ambulandi prospiciendi'ue causa, à Caio Menio Crassi col
lega, unde nomen mutuauit, inuentum. Cum enim C. Menius, Catone & Flacco consu
libus domũ uẽderet, ut ibi basilica extrueretur, ius unius columnæ supra quam tectum

Embamma. l. si quis uinũ §. si acetum. ff. de triti, uino & oleo lega.

proiiceret, & tigna immitteret, sibi excepit, quo superiora latius paterẽt, & posteri pto
spectarẽt: cuius generis ædificia, inde meniana dicta, hodieq; id nomen obtinuit: idq; à
Labeone de priuatis ædificĩs aptissime notari, cuius uerba fuere: Proiecta sunt ea, quæ
ita prouehunt, ut nunquam conquiescant. eiusmodi sunt meniana & subgrũdia. Iterum
quærebatur, quid esset embãma, de quo ab Vlpiano de uino & oleo legato, an aceto de-
ceat annumerari, eleganter quæritur. Cumq; in uerbi significatu soliciti essent, neq; id
assequi uiderentur posse, nos embamma censuimus cõtritos sapores dici, acido uino
infusos, asperrimi gustus, ad acuendum excitandum'que stomachum, à uerbo ἐμβάπτω,
quod est, intingo, seu (ut putant alĩ) acetum coagulatum, quod uino dilutum aut aqua
aceti saporẽ facit. Est igitur Vlpiani opinio, aceto legato, embamma perinde legato ace-
cedere, sicut acetũ: quoniã eiusdẽ saporis & naturæ sunt. Verba uero Vlpiani de uino
legato, hæc fuere: Si acetũ quis legauerit, nõ cõtinebitur legato acetũ, quod uini nume
ro fuit: embamma uero cõtinebitur, quia aceti numero fuit.

Quot uirgines uestales, quæve illarum disciplina & institutio fuerit, quáve afficiatur pœna incesti damnata. Caput XII.

Vestales à Numa institutæ.

QVi de Vestalibus uirginibus memoriam reliquere, illas à Numa Pompilio
primum lectas fuisse autumant, quod sacerdotium cum Albæ oriundum es-
set, idẽ Numa inde translato sacro, Romam aduocauit: utq; Vestæ antistites
assidue forẽt, præcipua uirginitate & alĩs cæremonĩs sanctas fecit. Cuius in

Virgines in Mineruæ templo.

star sacri, in Poliadis Mineruæ templo multa religione inclyto, in Attica fuisse legimꝰ,

Lychnꝰ Athenis.

in quo uirgines assidue degere, & lychnũ inextincti luminis, ac Palladiũ existere, multo
rum opinio fuit. Lychnum quoq; in arce Athenis Mineruæ consecratũ ferunt, quem se
mel oleo repletum, assidue lumini alimenta sufficere ad insequẽtis anni eundem diem,
prodiderunt. Ignem quoq; peruigilem apud Delphos custodiri à mulieribus, quæ ma-

Ignis peruigil apud Del

trimonio solutæ erant, inuenimus; ubi si quãdo extinguebaꝰ, ex Solis flamma peregri-

num elici oportebat. Persæ quoq; ignē habent peruigilem, ficut Chaldæi, Medi & Assyrij, ut deorum maximum, illiq; uelut sacro numini hostias mactare, & sacra facere, atque ex illo euenta rerum interpretari assuerāt: apud quos Dianæ Ecbatanæ templum fuit, quam Anatim uocāt, cuius sacerdotes procul à uirili contagio in perpetua uirginitate degunt. In Britānia quoq; Mineruæ numen colitur, in cuius templo perpetui ignes nunq; canescere in fauillas, sed in saxeos globos uerti ferebātur. Hæ autē uirgines in templo Vestæ, quod forma circulari fuit, inter Capitolium & Palatium morabātur assiduè, ad quod ingredi interdiu uetabatur nemo: sub noctem uerò adire, præ pudore, masculo non licebat: fœminæ uero fas erat. in quo nulla Vestæ effigies aut simulacrū deæ cui immolarent uisebatur, quia Vestam nihil aliud q̄ animum & diuinum putarunt ignē, quæ diuina mens animo concipitur, oculis non uidetur. Sicut Corinthi ædes Parcarū, Cæreris & Proserpinæ, nulla habere simulacra dicuntur. Tametsi Vestam, uirginis ore tympanum gestantis, q̄ uentos contineat, nonnulli effinxere: cuius aditum ex fonte cæmœnarum Vestæ consecrato, ex Numæ legibus, uestales spargere assuerāt. Quod quidē minimè inauguratum fuit, ne quādo in eo senatus cogeretur, ideo non esse templū aliqui existimarunt: licet in atrio Vestæ quod à templo seiunctum erat, quādoq; habere senatum uideamus. Quibus uirginibus, ne sacra intermitterent, stipendium de publico statuit. Eas enim quatuor à principio fuisse tradunt, quarum nomina Gegania & Beremia, deinde Camilia & Tarpeia, primum à Numa initiatæ, & post Numam à regibus ad sacerdotium addictæ. Lapsis inde temporibus, quum populus in sex partes diuisus foret, ut pro eo sua quisq; parte ministram haberet sacrorum, duas additas fuisse ferunt, donec aucto & propagato imperio, collegium Vestalium ad uigenariū numerum constitutum fuit: quibus quæ præsidebat, dicebatur maxima. Has ergo arbitrio decretoq; pontificis max. ingenuas & libero patre genitas, etiam nolentes & ab inuitis ad sacerdotium cogi compertum est, eas præcipuè, quibus summa integritas, pudor & uirtus foret, nisi flaminis, pontificis, auguris, aut q̄ndecimuiri sacris faciundis, tubicinis ue sacrorum, uel septemuiri epulorum, aut salij filia foret: horum enim filias, inuitas & detrectātes ad sacerdotium cogi non posse, neq; cuius pater tres aut suprà filios non haberet: neq; illam, cuius soror uestalis fuisset capta, pontificum decreto cauebatur: neq; illas, q̄rum mater cum uiro dissidium fecisset, neq; in eodem cōiugio maneret. Quarum si qua mortē oppeteret, in demortuæ locū aliam capi oportebat: sed nec minor sex, neq; decē annis maior capi poterat, quæue patrima & matrima non esset, neq; ea quæ aliquo oris aut sensus uitio laboraret. Quæ dum capitur à pontifice max. nō suo nomine, sed Amata appellatur, omē ueteris denominationis sequuti: siquidem quæ prima uestalis capta fuit, hoc nomine fertur nuncupata. Quibus quidē ad sacerdotiū admissis, assidua insidēs cura inerat ignis sacri & æterni, qui in penetralib⁹ Vestæ in fictilibus uasculis seruabatur, quasi cælestis arcani custodiam & curam fidelem per uices agere, ignemq; seruare: Quibus propter sanctitatem & continuam uirginitatē, tātus est honos habitus, ut uelut sacrosanctæ, ab omni uiroꝝ contagio intactæ forent, aduersusq; eas, aut decreta iussusq; earum, nulli magistratui intercedendi facultas erat. Quibus hoc etiam tributum est, ut licet essent sub patris iure, postquā ad sacerdotium adscitæ sunt, sui iuris effectis, testandi manumittendiq; etiam sine curatore libera facultas foret. Ipsæ tamen intestati hæredi tatem adire, aut bonis succedere, uel ipsis intestatis hæredes aliqui esse nequibant, quod ueteri scito apud Labeonem cauebatur. Cumq; soli Theratiæ uestali, priuilegio honoris, ius testimonij dicendi à populo datum esset, hinc effici cogiq; potest, reliquas testimonij ferendi ius non habere: eas tamē quum testimonium dicebāt, iudicio & foro adesse oportebat. Tum si qua dissidia & simultates, uel aliquæ exortæ offensiones fuissent, aut seditio intestina coorta inter ciues, ut uestalibus intercedentibus & deprecatricibus, & quasi internuncijs, pacis fœdera inirentur, illarum curæ mandabatur: hisq; medijs & procurantibus, offensarum culparumq; uenia impetrabatur. Testamenta quoq; & quæ secretioris consilij erāt, quæue quis celari, & in abdito esse, & suo tempore in lucē promi uolebat, apud illas deponebātur, ut in fideli custodia essent. Quibus, postq̄ in sacerdotium adscitæ fuerunt, triginta annorum castitas præscripta fuit: primo enim decennio

phos, Persas, Chaldæos, Medos, & Assyrios.

Dianę Ecbatanę sacerdotes.

Britanni. Vestales in templo Vestę

Vestę nulla effigies.

In Parcarū, Cereris & Proserpinę ędibus nulla simulacra.

In Vestę templo senatum cogi non licebat.

Quatuor primum Vestales, deinde sex, tandem uiginti.

Etiam inuitę ad hoc sacerdotium cogebantur.

Amatæ nomen Vestalibus impositū

Munus uestalium.

Honos uestalium.

Theratiæ uestali, ius ferē di testimonij

Alia uestaliū munera.

Trigrinta annorum castitas uestalib⁹ præscripta.

quæ ad cultum & arcanas cæremonias, ritusq; sacrorum spectarent, quæ ue uetustissimis carminibus & monumentis prodita erant, ediscebant: secundo uerò, quæ didicêre, opere complere & efficere: tertio autem decennio, sacra & instituta, ritusq; & cæremonias quas didicissent, alias edocere oportebat. Tunc demum exacto circulo annoq; triginta uelut emeritis stipẽdijs, liberum erat uel sacerdotio solui, & aliam uitam nancisci, uel si uolet, alij nubere, & filios educere, aut sacrorum curam gerere, & eodẽ cultu ornatuq; esse non uetabantur. Tantæq; dignationis fuere, ut si extra atrium Vestæ prodire uellet, nisi præcedentibus fascibus, ob honorem sacerdotij, foras exire non liceret. Tum si ui morbi aut necessitate, templo excedebant, quo uenerationis plus ineset, matronas & grandes natu matres, insignes morum uerecundia & probitate, quæ eas comitarẽtur & custodirent, adhibebant: cui ad omnem occursum, etiam consules prætoresq; de uia decedebant. Quòd si dum foras uadunt, ad capitale quisquam supplicium traheretur, si obuiam fieret, ipsum tunc mortem oppetere, aut nouissimo exemplo affici non deceret. Tantoq; cultu & honore ob sanctitatem sacerdotij habitæ sunt, ut seruitia fugitiua nondum urbẽ egressa, in loco precationis retinerẽt, & seruitute eximerent. Ad seq; quoq; fugientes ab iniuria prohibere, atq; à cuiusq; magistratus imperio intercedere poterant: ab eisq; quum sacrosanctæ forent, aut decreto iussuq; earum, nulli magistratui, nec tribuno plebis, qui pariter sacrosanctus est, prouocare permissum: tantumq; illarum iussui uirium & roboris fuit, ut Claudia uestalis patrẽ iniussu populi triumphantem, ne cui tribuno intercedere liceret, ascẽso simul curru, in Capitolium sequuta fuerit. Quod si quando Vestæ ignis (cuius præcipuam ducebant curam) extinctus foret, id inter non minima prodigia habitum, magna semper mercede expiatum fuit: quippe ex eo formidolo, & non mediocris terror religioq; senatui populoq; incussa erat: illisq; non procuratis, aut dijs non propiciatis, à rebus agendis grauibusq; negocijs haud secus abstinebãt, q̃ si dira & tetra prodigia, aut portẽta calamitosa prædicta forent. Ea uerò uestalis, cui custodia fuerat, ob secordiam, sicut ob alia crimina, à põtifice maximo, qui eas fideli custodia seruabat, flagro plectebatur. In abdito enim conclaui & penitus abstruso loco, eã obtẽto linteo flagris plectebat. Ignem uero extinctum ita suscitabat, ut uas æneum pellucidum trium angulorum, ad Solis iubar obijceret, ita ut undiq; accensus in orbẽ coiret: illudq; usq; adeo diuerberaret, donec conceptum ignem arida materia clibano in æadem ferret. Quẽ quidem nouum accẽdere calendis martijs, quibus principium anni agebatur, quotannis solitæ sunt. Fuitq; is ignis perpetuus, in penetralibus sacris, & penu Vestæ, uelut sanctiore recessu, conditus: in quo palladium & dij penates Troia aduecti, fatale pignus imperij colebantur, ad quod nulli hominum, nisi uestalibus & pontificibus adire fas erat. Qui quidem dij fuere duo iuuenes ueteris artis & operæ paruis imagunculis sedentes, & militari more pila tenẽtes: tametsi palladium ab Aenea aduectum, nonnulli Apollinem & Neptunum ferant: alij troianam Palladem Romæ & Lauini, Luceriæ & Siritidæ, demonstrari tradunt: qui ab Aenea in Italiam allati, Lauini mansere primum, mox ab Iulo in Albam à se conditam trãslatos, pristinam Lauini sedem sponte repetisse dicunt. Quod si quando uestales sacra dijs libarẽt, aut Vestæ rem diuinam facerẽt, eo cultu ornatuq; erant, ut licet uittatæ incederẽt, album tunc uestimentũ, quod suffibulum uocant, oblongum prætextum quadrangulum in capite sumeret, illudq; fibula subnecterẽt: castaq; mola & sale tuso, ac in ollam fictilem misso, & mox in aquam iniecto, sacra facerẽt, calicibusq; fictilibus, qui cululi dicti sunt, Vestæ & dijs libarent: Sirpeasq; effigies triginta numero, quas argeos uocant, ex uirgulto statis diebus in Tiberim dejicerent, arasq; deorum, numinibus accenso foculo, dicarẽt: quibus hoc proprium ferunt, ut defectum capillum tanquam sacrosanctum, uulgo atteri non sinerẽt: sed in loto arbore conspicuæ magnitudinis, quæ in Lucinæ ara colebatur, apponerent, cui ob id capillatæ nomen. Tum si quando sacramẽto adigebatur, nisi per suã Vestam iurare licebat. Eratq; uestalium opus, annis singulis stata die regem sacrorum adire, utq; uigilaret, ne ue diuina intermitteret, præmonere pcauereq;. Tantæq; dignationis & pudoris habitæ sunt, ut his præsentibus tanquam arbitris numinibus, non factis modo, sed & uerbis obscœnis & prætextatis abstinerent: easq; uelut augusta & sancta

Honos uestalib⁹ exhibit⁹

Vestæ ignis extinct⁹ prodigij loco habitus.

Vestalis cuius incuria ignis extinctus, flagris cæsa à pontifice.

Ignis Vestæ resuscitandi ratio.

Palladium & dij penates in uestalium custodia.

Vestaliũ ornatus in sacrificando.

Suffibulum.

Sacrificij modus.

Sirpeæ effigies in Tiberim deiectæ.

Lot⁹ capillata.

Vestaliũ iusiurandum.

Munus aliud uestalium.

Honos.

tẽpla,atq; unicũ castitatis exemplar, religiosè obseruarent. Et tametsi tanti exempli & disciplinæ forent, illas tamen athletarum spectaculis & theatro interfuisse quandoq; legimus,scilicet remisso officij munere,de concilij sententia. Si qua uero detestabili scelere polluta,omnium sententijs pontificum incesti conuicta & dãnata foret,in eã manu aut uim inferre nulli licuit: sed postquã familiam in potestate habere,& sacris abstinere iussa fuerat,stata die sub effossa humo ad portã Collinã,in loco cui Scelerato nomen, uiuam defodiebant:uirginis uerò stupratorem,in comitio cædebant ad necem. In ea cĩ subterranea erat fouea,ad quam gradibus descensus,& in imo lectulus,lucerna ardens, panis simul & lac, item aqua & in gutto oleum: uirginẽ uero damnatam,dẽptis uittis è uertice, feretro impositam,cultu miserabili,maximo omnium horrore,eò deducebant: quò ubi deducta fuerat,uinclis solutam, pontifex maximus solẽne præfatus carmẽ, capite uelato ad ostium foueæ constituebat: & postq̃ introgressa fuerat, illo auerso,& scalis sublatis,desuperq; aggesta humo, defodiebant uinam, ita ut ab omni hominis tactu illæsa extingueretur. Qua die tanquam lugubri & ominosa consternata urbe,uelut si repentinum incommodum accidisset, iustitio indicto, nihil publicæ magnæq; rei agere licebat. Tanta uidelicet cura, tantaq; solicitudine prisci cauebant,ne qua in sacerdotes & deo dicatas uirgines uis fieret. Fuêre autem uestales incesti damnatæ inter alias, Postumia, Aemylia, Oppia, Fabia, Minutia, Sextilia, Opimia, & Fleronia, inter quas Capatonia suspendio supplicium præuenit. Fabia uero incesti causam dixit, cum ei Catilina obiiceretur, & quia soror Terentiæ Ciceronis erat, inducto crimine, absoluta fuit. Cornelia Maximilla absens & inaudita, à Domitiano incesti rea, quũ esset absoluta, nõ admissi forsan criminis, prauo iudicio pœnas dedit. Cumq; Vrbina falsi criminis, uirgis cæsa & uiua defossa fuisset, religio urbẽ peruasit, immeritã pœnam luisse, quod pestilẽti contagio matronæ mortuos edebãt partus, ipsæq; unà interibãt, ob id admissum plecti & merita noxa puniri. Posthumia uero ob mundiorẽ cultũ, criminis insimulata, causam dixit: mox fine noxa & innocens comperta, de collegij sentẽtia, oĩm uotis absoluta fuit.

Spectaculis admissæ.

Vestalis incesti conuictę pœna.

Stupratoris pœna.

Vestales incesti damnatę.

Quæ absolutæ.

Innocẽtes cõdemnatæ.

Ex quibus ueteres captare auspicia solerent, & auspiciorum quæ prospera, quæve piacularia sint.

Caput XIII.

PRiscos Romanorum adeò auspicijs deditos fuisse constat, ut post urbem condi tam, falsa illa superstitione & praua religione ducti, nihil bello uel pace, domi militiæq; agerẽt, nisi auspicato. Sed inter auspicia de quibus antiquitas fabulata est, quæ prospera, quæ ue piacularia sint, sæpe quæsitum est. In primis receptum est, auspiciorum quinq; genera obseruari ab augurandi peritis: primum ex cælo, secũdum ex auibus, tertium ex tripudijs, quartum ex quadrupedibus, ultimũ ex diris. Ex his quædam oblatiua sunt, quæ non poscũtur: quædam impetratiua, quæ optata ueniunt. Oblatiua, non semper auspicium facere: siquidem in potestate uidentis sunt, an illa ad se pertinere uelint. In augurum enim disciplina hoc traditur primum, nulla auspicia, siue boni, siue mali prænuncia, ad eum qui illa obseruare negauit, pertinere: nam temere iacta, & sine ratione uaga, diuinationem non recipiunt. Ex impetratiuis autem auspicia uera sumi, sæpe notatum est. Quoties q; augures ex arce augurium petunt, lituum tenẽt sine nodo aduncũ, quo cæli regiones & certa spatia, q̃bus uidẽda ad se pertinere uolebãt, quæ templa dicta sunt, sedebat enim augur uelato capite, & lituo cæli regiones notabat. Ex cælo fit augurium, ut si læuum intonuisset, quod prosperi euentus putarunt esse: idem, si fulgur à sinistra in dextrã emicuisset, Hetrusca disciplina: quia quæ nobis læua sunt, à dijs dextra ex parte demitti putant. Ideo fulmen in rebus omnibus lætum auspicium facit, bonique euentus est, si sinistra ex parte uenit. In auspicijs enim quæ sinistra sunt, bene euentura putantur: tametsi Græci dextra ex parte ueniens augurium, auspicatius putent. Ex his tamen dira habentur fulmina, quæ per septẽtrionem in occasum uergunt: quæ uero ex ortu ducunt originẽ, & in eandẽ partem cæli circumactu redeunt, summã portendunt felicitatẽ, quale ostentum Syllæ dictatori oblatum memorãt: aut quum fulmen è cælo decidit, rursusq; in sublimi crebris ignibus micat, quod fortunatũ fuisse nemo dubitauit. Ipsum tñ fulmẽ, quacunq; ex parte uenit, comitia impedit. Ioue em tonante, nihil cum populo agi posse liquet. Si tñ tonet in comitijs, uitium oblatũ creandis ma-

Auspiciorum quinq; genera.

Cæremoniæ dum ex arce augurij petebatur.

Templa

Ex cælo.

Græci.

Fulmina dira, & cõtra.

Fulmẽ comitia impediebat.

Manubiæ Iouis cur rubræ

Fulmina diurna Iouí, nocturna Plutoni tributa.

Poppysma.

Fulminis auertendi ratio.

Ful. in pollutis lucis.

Bidental.

Tonitrus impares, pares, matutini, meridiani, sereno tempore emissi.

Fulgura publica, priuata.

Fulgura postularia, pestifera, consiliaria, monitoria, auxiliaria, hospitalia, regalia, peremptalia.

Trium fulminum genera apud plurimos.

Auguria.

Aues oscines

Aues præpetes.

Aues funebres

Superuaganea

Auspicia caduca.

Cliuia.

Auspicia ex aquilę & uulturis uolatu.

Quæ gentes auguria potissimũ obseruarint

gistratibus, atq; ideo obnunciari oportere: si uero grandinet simul & fulminet, calamitatem præsignari uolunt. Propterea cum omnes dij manubias albas nigrasq; habeant, solius Iouis rubras esse uolunt. Et quanuis Hetrusci uates nouem dijs fulminum iactus potestatesq; tribuant, quorum undecim fuêre genera: Romani tamẽ diurna Iouí, nocturna Sumano (quem Plutonem dicunt) tradiderunt. Fuitq; memoriæ proditum, ea fulmina quæ solus Iupiter exeutit, læta esse: quæ uero cõcilio deorum aduocato, auersa repu tari. Ideo fulgetras adorare, & poppysmatibus obstrepere, consensum esse gentium Plinius notauit. Est autẽ poppysma, sibilus tenuis ore emissus. Græci uero, ut uim tonitrus & speciem fulminãtis cæli auerterent, pateris uina effundebant. Thraces dum fulminat aut tonat, in cælum sagittas intendunt, rati tonãtem hostem esse dei, quem ipsi colerẽt. Paulo tamen Aemylio apud Amphipolim sacrificãte, fulmen è cælo emissum, quum sacra combussisset, regni mutationem portendit, quod mox consequutum est. Fuitq; opinio haruspicum, fulmina magnopere fieri in pollutis lucis: ideo reliquias fulminis cum sacrificio sepelire, dispersosq; ignes in unum cogere, & quadam tacita prece, terræ condere solebãt, quem locum bidental dixerunt. Nonnulli impares tonitrus boni ominis esse, & felicia portendere uolunt: pares autem, diros euentus & calamitates: alij matutinos, uentum: imbrem uerò, meridianos prædicere. Serena tamen tempestate tonuisse, homines q; aut ædes sacras de cælo tactas esse, tristis euentus fuisse & auspicij mali, sæpe notatum est. Contrà uerò Homerus, Iouem sereno intonuisse post effusas preces, felix omen & ratum auspicium fecit. M. Crasso castra quæ trans Euphratem metatus fuerat, bis fulmine icta, triste prodigium & infandas cædes attulere. Alij ex fulguribus quædã publica adnotarunt, alia priuata: publica, non ultra trigesimum portẽdere annum, nisi in deditione oppidi: priuata, non ultra decimum augurium facere, nisi in sponsalibus & natali die auspicata. ex quibus quædam postularia, alia pestifera, pleraque consiliaria dicta sunt: aut monitoria uel auxiliaria, hospitalia uel regalia, nonnulla peremptalia, quæ superuenientium fulgurum significationem perimunt. Ea enim tãtam uim habent, ut quod alia portenderẽt, illorum interuẽtu tollatur. Quod uerò interuentu fulminis portentum est, alterius significatione tolli nequit: pestifera mortem, postularia sacrificiorũ emẽdationem admonẽt. Pars multo maxima, tria fulminum genera fecit: consiliarium, quod post cogitatum negocium superuenit: autoritatis, quum post rem perfectam, bonum aut malum quod futurum sit, prædicit: status, ubi nec opinãtibus nobis fulmen intemperuenit. Quæ uerò fortuita sunt & in casu posita, nulla ratione subnixa, diuinationem non recipiunt. Ex auibus uerò, augures quasdam obscines, quasdam præpetes notarunt: obscines cãtu, præpetes uolatu augurium facere & futura prædicere. Semper enim cantus obscinis quum sinister est, secundissimus fuit. Ex præpetibus autem, aquila, uultur & buteone, sanquali & immusylo, lætãtur, easq; felices euentus esse, quum ingentibus alis patulæ & porrectæ uolant. quasdam dixere funebres, quæ omine auerso aliquid faciunt; nonnullas superuaganeas, quæ ex summo acumine emittunt uocem: alia caduca auspicia, quum in templo per augures metato aliquid excidit: pleraq; cliuia, quæ diffi culter eueniunt. Aquila si dextra ex parte uenit, felix omen facit, & magnarum rerum auspicia: quas quidem uolatu augurium facere, præcipuè si stridẽtibus alis euolare uideant, omen futuri maximi boni, ac læta & magna portendere dixerunt. Vultures quoque Romulo in condenda urbe præsens auspicium fecêre: Sed tamen uultures aquilarum fœtus implumes occidisse, nidosq; euertisse, ipsosq; à pastu pedibus & rostro abegisse, Tarquinio Superbo exilium & regni amissionem, quæ mox sequuta sunt, portenderunt. Aquilam Tarquinio Prisco pileum detraxisse in sublimi, deinde capiti reposuisse, regnum ominatã ferunt: sicut Aristãder aquilæ augurio, uictorem Alexãdrum prædiuinauit. Rursus correptum iaculum è manu satellitum abstulisse, & in profundũ deiecisse, uelut prodigiosum ostentum, Dionysio exilium, & regnum sibi abrogari, funestasq; calamitates præmonstrauit. Fuitq; diu quæstionis, an sanqualis & immusylus inter aquilas cẽsendi forent: quorum uolatus licet æuo priore incognitus, secundissimos habere euentus censebatur. Cumq; ex auibus omina multi obseruarint, præcipui fuere Cares, quibus rex Caras ex auibus auspicium dedit primus. Postea Arabes, Phryges, Ci

lices, Piscides, Pamphylij & Galli, auium cantus & uolatus religiosè obseruarunt: ex q⁹ bus uera auspicia ominati sunt: quibus obseruatis, haud secus q̃ ex oraculis cuẽta rerum & negociorum præsumpsere. Sæpe tamen uulturem in ædem Iouis, aut deorum uo- lasse, prodigij loco receptum est: ideo uelut portentum maliq; auspicij, procuratum fu- it. Si tamen uultures, corui & aquilæ in unum coirent, cædem haud dubiam: & si gru- es uolantes à recto flecterent cursu, & retrocederent, infandam nautis tempestatẽ, & ma re procellosum, mox turbines & fluctus prænunciarunt. Ciconiã non ut grues prodigi- um facere dicunt: sed in augurijs non dubiam ferre cõcordiæ significationem. Proxima est accipitrum natura: præcipuum uero genus, quod circum appellãt, altero pede clau- dum, quod fortunatum nuptijs & pecuariæ rei opinati sunt. Contrà miluus diri maliq; ominis, semperq; infortunia præmonstrare creditus. Triorchen uerò, cui principatũ de- dère augures, & falconem, felicis euentus, futuriq; maximi boni spem habere, augurio expertissimo compertum est. Est autem triorches quem buteonem antiquitas dixit, qui ϕ treis testes habeat, triorches dictus. Falconis uerò augurium tam auspicatissimũ Thu scis fuit, ut uiso augurio, Capuã in solo felicissimo condiderint. Dareo accipitrum uisio duo uulturũ paria uellicantium, omen fuit, ϕ è coniuratis sumpto supplicio, haud mul to post Persarum regno potiretur. Picus uero martius & luscinia efficaci auspicio ha- bentur, prosperaq; semper & felicia decreuerunt. inter quæ ardeolas, quas leucos uocãt, quum ad austrum uolant uel septẽtrionem, magna semper portendere uoluerunt: solui enim pericula & metus exinaniri eorum aspectu, multorum opinio fuit. Luscinia quæ in ore Stesichori infantis cecinit, talem illum futurum designauit, quantus postea fuit. Contrà hirundines infausti ominis esse, & ancipitem afferre fortunam, multi prodide- runt: nam Cyro regi, dum contra Scythas bellum parat, hirundinum uisio infaustam fe- cit expeditionem. Eædem quoq; Pyrrhi tabernaculo, & *in* naui Antonij insidẽtes, susce pti belli infelicitatem & funestas clades portenderunt. Picus quoq; martius in capite p̃- toris iura reddentis deprensus, & occisus, futurum excidium auguratus fuit: in uexillis uerò Sabinorum insidens, felix augurium fecit. Columba si comitata est, prosperos suc- cessus auguratur: cæteris autem nullius auspicij credita est: sicut cycnus nautis, & his q freto agi uolunt, prosperos cursus denunciat: reliquis uero inauspicatus. Circum tamẽ de genere aquilarum, columbam discerpẽtem unguibus, felix nunciũ attulisse Home- rus uoluit. Præposteros aut uespertinos gallorum cantus, optimi euentus multi nota- uere. Themistocli pridie q̃ in Xerxem duceret, auditus gallorum cantus, uictoriæ mox futuræ prænuncium fecit: idq; ideo, ϕ uictus nequaquam canit: uictor uero obstrepit & murmurat. Contrà uero gallinarum: nam diri aliquid imminere, aut futurum incom modum illarum cantus designauit. Inter reliquas uero inauspicatissima fertur incendia- ria & piacularis, propter quam urbs sæpe lustrata fuit. quæ autem hæc fuerit, maximæ quæstionis est. Coruus quoq; inter aues inauspicatæ est garrulitatis: pessimam uero cor uorum significationem, maximè quum glutiunt uocem uelut strangulati, Plinius nota- uit: si uerò ab ortu clara uoce occinuerint, præsentẽ felicitatẽ: contrà uerò, ab occasu exi- tium apportant. Coruos tũ pullos deuorasse, reliquiasq; in nidum detulisse, diffidiũ in- ter Syllam & Marium, quo plurimo sanguine pugnatũ est, designauit. Coruos quoq; aurum corrosisse, uelut dirum maliq; portenti, procuratum fuit. Eædem quoq; aues in- uolantes obstrepentesq;, Alexãdro Babyloniam ingressuro, & Ciceroni imminens pe- riculum extremasq; ærumnas præmonstrarunt. A dextra tũ coruus, & à sinistra cornix uel picus, spem non ambiguã & ratum auspicium fecere. Maximè uero abominatus est bubo, tristis & dira auis, uoce funesta & gemitu, quiformidolosa, dirasq; necessitates & magnas moles instare portendit: ipsum tamen cantu & stridore querulo, dirum facere auspicium putant. tacens, non semper malus fuit: quippe bubonis aspectus, Agrippæ ca- ptiuo ludæorum regnum portendisse fertur. Noctua quoque non semper infortunia facit: nanque uolans, insignem de hoste uictoriam quandoq; apportauit. Apud Atheni- enses enim, noctuæ uolatus uictoriæ semper fecit auspiciũ. Si tamen sereno canit, tem- pestatem: tempestate uerò si occinuerit, serenum nunciare fertur. Eadem uero in hasta regis Pyrrhi insidens contra Argos euntis, fatum illi & discrimẽ extremum prædixit,

Siniſtrũ omẽ ex uulturib⁹.

Ex uulturib. coruis & aq- lis congrega tis.

Ex gruibus.

Ex ciconia.

Ex accipitre

Ex miluo.

Ex falcone.

Ex buteone.

Ex pico & luſcinia

Ex ardeola.

Ex hirũdini bus.

Ex pico mar tio

Ex columba.

Ex cygno. Ariſt. circũ inter accipi- trum genera recenſet.

Ex gallorum cantu.

Ex gallinarũ cantu.

Ex coruis.

Ex bubone.

Ex noctua.

Ex apibus.

Apes quoq; suo examine dira ostenta sæpe & triste auspicium fecere, sicut ante pugnã Pharsalicam in ara insidentes: & in nauibus conspectæ, dum per æquora ferrentur, Dio ni & Pompeio Magno cladem pernicioſam, & calamitoſos casus prænotarunt. Et quũ in castris Bruti examen conſpiceretur, mutari castra haruſpices iuſſerunt, ne quid diri portenderent. Nonnunquam felici euentu, ſicut quum in castris Druſi uua dependente insedêre, quo tempore ad Arbalonem prosperrimè pugnatum fuit. Ipsas uero apicem arboris insedisse, oppugnatiõis futuræ & teterrimi belli afferre signa, multi adnotarũt: quæ uero apes in ora infantis Platonis aduolarunt, haud dubiam spem eius magnitudi-

Ex ueſpis.

nis attulerunt. Aliter ueſparum examen: nam calamitoſum auſpicium facere probatum

Ex omnis generis auium circãuolatu.

est. Aues autem omnium generum circumuolasse, felicitatem magnæ fortunæ, diade-

Auguria ex tripudijs.

maq; regium mox futurũ Gordio ostenderunt. Ferunt in Alexandriæ descriptione, cũ ob gypsi inopiam mœnia farina frumenti designarentur, aues omnis generis illam de-

De hoc plura li. pri. ca. 29.

pascentes, omen fecisse, horreum uicinis gentibus quandoq; futuram. Ex tripudijs uero esse auguria, ueteres fabulati sunt: ut si pulli non addixissent, uel si uitulus è sacrificantis um manibus proripuisset, aut hostia profugisset, uel percussa mugitum dedisset, uel si inter sacrificandum aliqd triste oculis aut auribus occurrisset, seu in extis caput iocine-

Ex uino.

ris defuisset, quæ omnia fœdi euentus esse, nemo dubitauit. Flaminio sacrificanti, uitu-

Odyss. 13.

lus qui multos cruore insperſit, omen magni terroris fecit. Vel quum pulli è cauea ad-

Ex hinnitu & fremitu equorum

dicerent & pascerentur, ita quod tripudium facerent soliſtimum, quæ fecundiſſima tra-

Ex uirgultis.

duntur auspicia: nam pascentes aues uidere, felicitatem portendere multi censuerunt.

Ex oculis.

Lydi, Persæ, Iberi & Thraces, non ex auibus, sed maxima auguria ex uino obseruarunt:

Ex piscibus.

Nam uinum effundere, aut uestes uino inquinare, felicis haud dubie fortunæ signa esse,

Ex tiliq fronde.

augurati sunt: idq; attestante Homero, qui Vlysse discedente, & bona uerba precante,

Ex somnijs Byzantij.

Alcinoi uxorem humi facit uinum fundere, uelut preces ratas dijs habituris. Germani ex hinnitu & fremitu equorum, monitus futurorum prædici putant, quos nullo opere contactos, candidi coloris plurimos educebant. In Cappadocia ex myrrhicinis uirgis, in Scythia ex salignis humi constratis: alij ex uibrata salitione oculi, quod augurium pal-micum: in Lycia ex piscibus, quos ichthyomantes uocant: atq; Enaries Androgeni ex ti-liæ fronde uaticinantur, Nasamones uerò ex somnijs ad sepulchra defunctorum. Fuitq; apud Byzantios receptus mos, ut scombrorum regem uidere, qui inter conchylia est mi-

Ex quadrupedibus

ri aspectus, aut iunctum iumentũ stercus emittere, fortunatiſſimos euentus faciat: quæ singula augurum disciplinis latius tradita & præcepta sunt. Ex quadrupedibus autem

Ex lupo.

fuere, quæ pedestria dicuntur auguria: ut quæ à lupo, serpente, equo, uulpe, cæterisq;

Ex iuuencæ anniculæ aut mulæ partu.

reptilibus fiunt. Lupum, si ad dextram commearit pleno ore, magnæ & prosperæ rei augurium facere, & nullum præstantius esse opinantur: contrà, lupos in Capitolio uisos, prodigij loco est habitum, cuius causa lustratum Capitolium quandoq; uidemus. Lupũ

Ex leonis aspectu.

quoq; castra introisse, & laceratis obuijs intactum abijsse, exitium & cladem portendis-

Ex capræ.

se euentus docuit, toto postea exercitu ingenti clade affecto. Rursus, quum cerua à lupo

Ex asino leonẽ occidente.

fugata, inter duas acies euasisset illæsa, insignem uictoriam Romanis dedit. Lupos quo-

Ex serpentis, uulpis, canis.

que in foro uisos, incolumes euasisse, armis opprimi patriam, & magna rerum momen-ta designauit. Quum in Libyam colonia duceretur, lupos metas quibus agger designa batur, mordicus dissipasse, uelut diri euẽtus, effecit quo minus deduceretur. Non sic Sa mnitibus deducentibus coloniam, quo duce auspicatã deduxere, quare Hirpini dicti. Fuitq; animaduersum, lupum subnigrum obuiam factum, grande discrimen afferre. Lu-uenca si annicula, aut mula si gemellos peperit, ostentum diræ, pestemq; denunciat. Sicut leonis aspectus famosus fuit & inglorius, itineraq; infesta facere creditus: nanq; hosti-um pugnam sæpe portenderunt: capræ uerò, salutaris. hæ enim Carano eximiæ felici-tatis duces fuere. Asinum leonem occidisse, omẽ magni terroris fecisse, necemq; Alexan dro portendisse, literis mandatum est. Serpentem per impluuium decidisse, aut iter cõ-meantium interrupisse illæsum, uel fœtam uulpem obuiam habuisse, aut canem alie-nas ædes introisse, formidolosos casus & insignẽ calamitatem facere, periti adnotarunt. Serpentem quoq; extis solennibus depastum, diri ominis & extremi exitij loco est ha-bitum. Contrà, Syllæ inter sacrificandum serpens uisus & elapsus, felicem uictoriam

dedit. Suburbana uero colubris plena, equosq; illis depastos, Crœso Lydorum regi ab externis regnum subigi portenderunt. Mures quum candidi sunt, lætum auspicium faciunt, licet illorum occentu dirimi auspicia dicantur: nanq; occentus soricis auditus, Fabio Maximo dictaturam, & C. Flaminio magisterium equitum, deponendi causam delitares, haud dubio argumento præsignauit: ea enim urbs ad Strymonem bonis auspiciis condita, à muribus dicta est: sicut Coronæ ciuitas in Peloponeso ad Pamisi flumen, q; cornix ænea in fundamentis apparuit, felix nomen tulit. Si quid tamen mures arrose rint, tristia semper & dira portenderunt. Carboni imperatori corrosis fascijs, quibus in calceatu utebatur, exitium prædixerunt: aurumq; & clypeos corrosisse, Marsicum portendere bellum. Lepus quoq; occurrens in uia, infortunatũ iter præsagit & ominosum: idem uulpes fœta, & canis prægnans: mustela quoq; sicut picus, à sinistra ueniens, infausti ominis est. Feruntq; arietem insolito colore natum, miram felicitatẽ prænotasse. Ex diris sunt offensiones pedum, uoces exauditæ, res oblatæ oculis, & alia id genus, ex quibus certa captantur auspicia: lumen offendisse, laciniam adhæsisse, uel prolapsum occidisse, obscœnum ostentum esse, uulgo receptum est. C. Flaminius quo tempore ad Trasimenum oppressus interijt, quum in equum insiluisset, equo prolapsus, repente corruit, diro & fœdo euentu, quo ad internecionem crudelem in modum cæsus, occubuit. Neroni Cæsari Alexandriam profecturo lacinia adhæsit. Diuus uero Augustus læuum sibi calceum præpostere indutum animaduertit, qua die seditione militari prope afflictꝰ est. Et Pompeio Magno pullum amiculum qua die ad Pharsaliam profligatus fuit, diras uastitates præmonstrauit. Voces quoq; exceptæ in utranq; partem, magnopere augurium fecerunt: idcirco in rerum principijs, quod bonum, felix, faustumq; foret, præfabantur ueteres. Quũ maximas clades urbs perpessa fuisset, & ancipiti contentione ageret patres, an relicto patrio solo, Veios migrarent, uox centurionis audita, HEIC manebimus optime, urbis sedem stabilisse fertur. Aliter Crasso in bellum profecturo, quũ Cauneas ficus uenales clamabat, illud omen fecit, quo spoliatus fama & fortunis omnibus, memorabili clade profligatus interijt. Neroni rursus paucis ante ipsius cædem diebus, de mausoleo uox exaudita fertur, nomine eum ciens. Augusti quoq; Cæsaris supremo digressu ab urbe uox temere emissa, augurium fecit, non amplius Romæ eum futurũ: sicut Scipioni in Aphricam profecturo, promontorium Pulchri incolumẽ spem ostendit; contrà Hannibali quum ex Italia Aphricam peteret, sepulchrum diruptum, auspicium ferale. Bruto etiam & Cassio prodituris in aciem obuius Aethiops, calamitates præsignauit. Quare fœdissime & cruento bello, atq; intestina clade ita conflictati sunt, ut ambo uno prælio concíderent. Fertur quoq; Hadrianus Cæsar ex Mauri occursu futuram mortem imaginatus. Non sic Octauio Augusto: nanq; asinus cui Nicontæ nomen, & asinarius cui Eutycho, obuiam facti, omen certæ uictoriæ attulere. Ac ne nimius uidear, neue diutius studiosos fatigemus, de his hactenus dixisse, abundè fuerit. Illud quoq; haud dubium, sues comesse fœtus, inter prodigia minime reputari: siquidem id frequens, neq; propterea ominosum fuisse, assiduis exemplis probatum est.

Ex muribus.

Ex lepore.
Ex mustela.
Ex ariete.
Dira.

Ex uocibus exceptis.

Ex Aethiopis occursu.

Quid senserit Hieronymus Porcarius de iniquo iudice, quibusq; modis litigantes frustretur & deludat. Caput XIIII.

Hieronymus Porcarius, diuini humaniq; iuris sciens, homo liberi animi & acris ingenij fuit; præterq; huberem facundiam, mira in eo eruditio, & in maledicendo libertas admisto sale: erat enim acri iudicio, & ad irridendum contentiosus & audax, non infacetus, ita ut iocis urbanis unumquenq; carperet, & ad uiuum usq; lacesseret. Is in consessu nobilium, dũ apud eum pro familiari consuetudine diuertere, dicere solebat, quatuor modis iudicia eludi, ueterum scitis traditũ esse: odio, gratia, precio, aut timore: præter quæ nihil esse quod iudicum animos flectat à uero, literis mandatum dicebat. Sed tamen, si quis improbum aut pernicíosum iudicem nactus fuerit, qui iudicio & legibus abuti uelit, innumeris ferè modis iudicia eludi & præuaricari solere, contra ius fasq;. Quibꝰ uero modis id fieret, memoriter ipse & expeditè disse-

Quatuor modis iudicia eludi.

rebat: neq; enim ſolum iniquus iudex, inquit, qui alteri parti pronior eſt, longis interuallis differendo iudicium, clientem pro quo ius ſtare uidet, fruſtratur & decipit, ita ut longa mora fatigatus, iudicium relinquere cogatur, aut donec alius inſtructior fiat, expectet, ut alter interim dolo uictus occumbat: ſed etiam quũ non ex fide bona acta proponit & refert, quum quæ unius partis cauſam agunt, diligenter enũciat: quæ uerò contrà, ſupprimit & tacet, bonum ius partis eludi atq; obteri dicebat. Quineriam multos uidiſſe aſſerebat, qui illum cum quo lis eſt, cui plus nimio fauet, quo pacto aduerſarij te lis ſe opponat, inſtruere non uerentur, quum quid in re quaq; conſilij capiendum ſit, alteri parti enunciẽt, ita ut ille paratior factus, bonũ alterius ius euertat, & conuincat: quũ alterius neq; uoces animis, nec querelas auribus admittant: & quum miſer ille timidus imprudensq; rerum, iudicis fidem implorãdo, fruſtra ipſius aures fatigauerit: iudex interim ſeuerus & uehemens loquenti obſtrepat, eumq; uel difficulter admittat, aut impotenti ore obiurget: uel ſi admittit ægre & perinuitus, diſſimulato ſermone uultuq; cum tædio admittere cogatur. Quorum quidem nequitiæ & animi ad fallendum deſtinati, nulla maiora (inquit) argumenta ſunt, q̃ quum reconditus ille ſenſus, & abſtruſus animus, quam labem miſero illi afferat, non facile dinoſcatur. Quinetiam perſæpe euenire dicebat, ut malus iudex, ut illum improuidum ad inſidias ducat, & uana ſpe ludificetur, ſe dubitare in quo nihil uerendum ſit, aſſeueret: ſi quod autem in cauſæ diſceptationem anceps dubium ue fiat, illud diſſimulanter omittat: ut quum maximè uiciſſe te credas, tunc tibi præcipue ſubeundum periculum ſit. Nonnunquam euenire, ut quum diutius litigantem fruſtrari nequeat, precibus ſeu querelis fatigatus, cauſam in iudicio ſe producturum prædicat, aliorumq; iudicum exploret uota, nõ ut cauſam æquo iudicio terminet, ſed ut quo pacto inuadat ius alterius, ſolerter inquirat: illorumq; uotis in illius miſeri perniciem exploratis, ſine religione & fide ipſum perditum eat. Si uero non dubiam ſpem uictoriæ uiderit, iudiciorum & litium mora ita rem producat, ut quum finire nutu omnem diſceptationem ualeat, neutrò inclinatis ſententijs, ſuſpenſa omnia infectaq; relinquat, Deũmq; ille cõteſtans & hominum fidem, ſi quidem, quem appellet, quem obteſtetur, quem imploret, nullũ habet, diuturna expectatione & ampliore ſumptu uexatus, de ſuo iure tandẽ decedere cogatur, quo fœdius dici æſtimariq; nihil potuit. Atq; utinam non his artibus fœdiſſimè uexatos, nec quotidianis damnis tenore uno opprimi miſeros uideremus. Poſtremo morẽ peſſimo exẽplo inualuiſſe dicebat, ut iudices non iure nec iudicio, ſed per factionem & gratiam, aut libidinem, perq; inuidiam iudiciorum uota conferant, illic præſertim, ubi in orbẽ ſuper iure controuerſo ſententiæ explorantur. In qua quidem re, tanto certamine hinc inde exardeſcunt ſtudia, ut maledictis inter ſe & conuicijs, & plerunq; manibus uix temperent, tantaq; iudiciorũ turpitudo fiat, ut nec iudicio, nec diſceptatione, ſed libidine, perq; omnes cupiditates ſuffragentur, ſtudiumq; & gratiam aliquorum potius, q̃ uera iudicia inquirant. Ac mille modos referebat, quibus iniquus iudex, non iudicis, ſed impuri latronis modo, uelut officina nequitiæ, per auaritiam & ſordes bonum alterius ius inuadat, uanaq; iudicia precio aut gratia nundinetur: qui quidem non legum periti, ſed euerſores potius humani iuris dicẽdi ſunt. Rectè igitur Iſocrates nunq; effici exiſtimauit poſſe, ut hi qui malè inſtituti, aut moribus prauis & inciuilibus ſunt, iuſtitiam aſſequantur. Deniq;, nihil malo iudice peius, aduerſus quem nec imperia magiſtratuum, nec leges ualent: neq; facile eſſe inuenire hominem, quẽ nec flectãt preces, nec dona tranſuerſum agãt. Inualuitq; uetus adagium apud cauſarum patronos, omni dimicatione, contentione atq; cura enitendum, ut iudicem quem quis nactus fuerit, partim gratia, partim precio aut pactione, dãdo & pollicendo, propenſiorem ſibi quoquo modo parent: quo incolumi amico, nihil amplius quærendum illi ſit: iſto enim maximè effici modo, ut eum ad uoluntatem ſuam ille nutumq; conuertat: & qui gratia plus poſſunt, cauſa plus ualuiſſe uideatur, illicq; uel numquam cauſa cadãt, uel præter ius faſq; iudicata ferant, & uictores fiant. Sed iam latius proceſſi & liberius, quia me morum piget tædetq;. Malè profecto humanis ingenijs noſtra uitia conſuluere, quum iudicia quæ fidei tutelæq; noſtræ credita ſunt, non ad ſalutem, ſed ad perniciem humani generis cæci cupiditate uertamus.

Vbi ſententijs in orbẽ explorantur.

Iſocratis dictum,

Adagium ſceleratum apud patronos cauſarum.

Quæ in sermonibus quotidianis uulgata prouerbia apud Romanos in usu fuerint, & quæ apud exteros frequentia.

Caput XV.

VVlgata apud maiores prouerbia, quæ magis fuerint obuia, de quibus memi-
nisse potuimus, præ multis & ferè innumeris, hæc plane accepimus: eaq; licet
breuibus concluſa ſentẽtijs, in ſermone quotidiano uſurpata, aliud dicere ui
deantur, ut aliud ſonent uerba, aliud ſentias: tamen ſub alieno intellectu obliquis orati
onibus, quin magna plerunq; ſenſa & rerum documenta appareant, nulli dubium fuit.
Horum exemplorum plena uetuſtas eſt: nam ſi quos mutuo ſtudio teneri, & conſocia-
tos ſibi inuicem operas dare deſignabant, mutuum mulos ſcabere dicebant: ꝙ ſcilicet
fricantes ſcabunt. Contrà uero, quum aliquis nihil proficit, & fruſtra operando fati-
gatur, ingenti periculo, fructu nullo, oleum ſimul & operâ perdere aiebant. Sicut Græ-
cum adagium fuit, ὄνου πόκους ζητεῖς, hoc eſt, aſini uellera quæris, quaſi ad id operam da-
ret, ubi laborando nihil proficeret. cui affine eſt, φάλαιναν τίλλεις, hoc eſt, caluum uellis.
Et quum quis laceſſit ad pugnam, mox linquitur animo, ut cominus congredi non aude
at, cantherium in foſſa dixere: ſunt enim cantherij, equi teſticulis deſectis, & exectis ge-
nitalibus: qui quum ſemine careant, languidiores & degeneres ſunt. quare Scythis &
Sarmatis peculiare eſt, equos præferoces eunuchos facere, quo mollitis animis, mitio-
res fiant. Græco quoq; prouerbio increbuit, ut quum aliqua ita eſſent diſſociata, ut non
facile conuentura putarentur, nihil eſſe cum fidibus graculo, uel cum amaracino ſui, di
cerent. Fuiſſe enim amaracinum fragrãtiſſimi odoris unguentum, ex amaraco dilutum,
autores memorant. Ad hunc ſenſum, in lente unguentum: cui proxime accedit, ὄνος
πρὸς αὐλόν, hoc eſt, aſinus ad tibiam, & ὄνος λύρας. Et quum quis diuerſus agitur, & ita du
bius animi fluctuatur, ut nec abnuere, nec polliceri audeat, & in quãuis partem declinet,
præſens damnum aut exitium uideat, ſe inter ſacrum & ſaxum poſitum, uulgo iactitãt:
deductum ab eo, qui in fœdere ineundo porcam ſaxo ferit: ſicut Græcum eſt adagium,
Διομήδεια ἀνάγκη, quòd ſcilicet ita aſtrictꝰ maneat, uelut apud Diomedẽ hoſpites, quo-
rum uiſceribus equas depauiſſe dicitur. In eum uerò, quem diuerſæ trahunt curæ, & in-
certus nutat, ut nunc in unam, nunc in alteram inclinet ſententiam, ἐυμεταβολώτερος κο-
θόρνος, id eſt, mutabilior cothurno, ſermo percrebuit. cothurnum enim calceamenti ge-
nus eſſe quatuor angulorum, fabrefactum ita, ut utríq; pedi, & uiris ac mulieribus apte-
tur commodè, perſpicue conſtat. Rurſus, ſi quid certum & deſtinatũ eſſet, nec uana ex-
pectatione ferrentur, hoc re ad Sagram geſta certius eſſe: contrà uero, quum irrita ca-
derent promiſſa, & uana ſpe ducerentur, ſe auribus lupum tenere dicebant. Huc perti-
net, quod quotidiano fertur adagio, inter os & offam multa incidere, quum aliquid diſ-
criminis in re certa & ferè explorata futurum timemus. Sicut græco fuit adagio uſur-
patum, πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου, id eſt, Multa cadunt inter calicẽ, ſu-
premáq; labra. Quòd autem eſt de Sagra dictum, inde fluxit adagium, quòd quum de-
cem Locrorum millia, ad Sagram inſperata uictoria potiti eſſent, aduerſus Crotoniata-
rum centũ & uiginti millia, idq; uix credibile uideretur, poſtea certis autoribus re com
perta, in prouerbium ceſſit, ut quum quid certo certius ſignificarẽt, re ad Sagram geſta
nihil certius dicerent. Cumq; ingenti animi ſolicitudine premitur quiſpiam, reſq; ita
in angusto ſunt, ut trepidum diffidentemq; animum gerat, omniſq; moles negociorũ
uno in loco inclinatura uideatur, hic mihi aqua hæret, dicere ſolemꝰ: tractum ab eo qui
naufragium facit, qui aqua ori admota, penè ſubmergitur. Et quum ex re quapiam totũ
pendet negocium, ubiq; tota moles periculi imminet, hic mihi prora & puppis eſt, uul
gatus ſermo fuit. Contrà uero, quum exoneratum animum curis, diſcuſſa ſolicitudine
gerimus, ut bona ſpe impleamur, ſecuros in utranq; aurem dormire pollicemur. Sicut
rem ſaluam dicimus, ſaltante ſene, tractum ab eo, ꝙ quum cirenſes Romæ fierent, &
turbatis ludis aduentu Hannibalis, in omen magni terroris receptum eſſet, poſtea reuer
ti, quum ſaltantem in circo ſenem inueniſſent, rem ſaluam dixerunt. Clitellas quoq; bo-
ui admotas, quũ munus uiro inerti collatũ uiderent. Quiq; de rebꝰ quarum neſcius eſt,

Mutuum mũ li ſcabunt.

Oleum & ope ram perdere. Aſini uellera quærere.

Caluũ uelle re.

Cantheriꝰ in foſſa.

Nihil cum fi dibus gracu lo uel amara cino ſui.

Inlente un guentum.

Aſinus ad ti biam.

Aſinꝰ ad lyrã

Inter ſacrum & ſaxũ ſtare, Diomedea neceſſitas.

Mutabilior cothurno.

Re ad Sagrã geſta certius

Auribꝰ lupũ tenere.

Inter os & offam

Multa cadũt inter calicẽ.

Locri ad Sagrã uictores

Aqua hærere

Prora & pup pis.

In utrãq; aurem dormire

Saltãt ſenes.

Clitellas be ui.

Sutor supra crepidas,

dȷudicat, sutorem supra crepidas iudicare dicunt. Nouo quoq; genere prouerbiȷ in usu uenit, ut qui tam ad imperandum, quàm parendum iuxta paratus foret, quiq; non sedgniter mandata exequitur, mulus Marianus diceretur. nanq; Marius quæcunq; militib⁹ mandauit onera, ipse inter infimos obiuit in primis. Quanuis furculas quib⁹ sarcinas uiatores gerunt, quas Marius primus commentus fuit, mulos Marianos alȷ dictos uelint.

Mulus Marianus,

ἀκονητί.
κονητί.

Quotiesq; uictoria sine labore quæsita foret alicui, ἀκονητὶ uicisse: contrà uero, ubi multo negocio uictoria potiretur quispiam, κονητὶ uicisse dicimus: quũ enim puluere aspersus athleta esset, κονητὶ uicisse dicebatur: solere enim athletas & multarum palmarũ pugiles, ad uires refouendas puluere luctatorio inspergi, quo fortius dimicẽt, ferè peruulgatum est, quem ex Nilo præcipuum fuisse uolunt. Pari exemplo quum parum cõmodi affert uictoria, & haud magno discrimine à uictore uictus abest, Cadmea uictoria dicitur. Apud Græcos uero ἄλαλκεν πόλεμον, hoc est, bellum sine lachrymis: Latinis autẽ,

Cadmea uictoria.

Laureola in mustaceis.

laureola in mustaceis. Bullam quoq; dicebant, si quid haud multo post desiturum cernebant: Est enim in aquis spuma tumens, quæ ex crebra agitatione nascitur, punctoq; temporis dissoluitur. Quare sermo Diogenis in eos qui ob coronas olympicas lasciuirent

Bulla.

gaudio, percrebuit, ut bullas accepisse diceret. & calcaria sponte currenti addita, si quẽ

Calcaria curренti addere.

sua sponte ad audendum agendumq; hortamur. Oleum uero in ore gestare, dixerũt, cui

Oleũ in ore gestare.

loqui inhibitum est, cuiq; uerbum facere non licet. Contrà, ubi quis lingua immodicus infinitæ licentiæ & audaciæ est, qui moderari linguam nesciat, Byzena temeritas dicebatur: fuit enim Byzenus Neptuni filius, procax nimium & insolens. Et qui ingenio timido & diffidenti scrupulum facit, ubi faciendus minime foret, nodum in sirpo quærere dicebant. Si quem uero probum uirum designabant, qui nihil contra honestum mollireturr, tutoq; eius fidei crederentur omnia, dignum esse cum quo in tenebris micent, aserebant. Qui uero ingenio perspicaci, nulli occasioni fraudis patet, πρὸς πίδακα & οὐκ ἁλίσκεται, hoc est, senex simia non capitur, prouerbium fecit. Contrà, si quis improbus ad nocendum paratus uenit, fœnum habere in cornu dictus est: erat enim prisci moris, bobus qui cornu peterent, fœni manipulos apponere, quo ad præcauẽdum homines paratiores forent: quare uerbum Sicinij scurræ fuit in Crassum, ideo conuiciȷs parcere, q fœnum habere in cornu uideret. Dici quoq; ius ad assem, quũ etiam minima librato examine moderata fuissent, uoluere: & qui se uictum fatebatur, herbã do, prouerbio iactabatur: quippe supplices & qui pacem petunt, oleæ ramos uelamenta supplicum, aut gramen cum terra euulsum, uictori offerebant, uel barbarico more sertis coronati occurrebant, quasi illos quibus porigerent, ducerent meliores. Mittere autem noctuas Athenas, πλαῦκας εἰς Ἀθήνας, uetus adagium fuit, quũ ea quæ illi supersunt, alicui damus: quũ eñ Athenis noctuæ affatim exhuberent, qui illuc noctuas mitteret, nimiȷ ad ea loca merces ferret, ubi illæ redundarent. Et cum quis nescire simulat quæ percallet, Cretes nescire pelagus uulgo dicitur: ex illo traditum, q nemo Cretensis nauicularia, & pelagi commercia nesciret. Quinetiam ex locis plura fluxere prouerbia. Nam si qui opibus claros & præpotentes flocci faciunt, illis ne decimam quidem Syracusanoȷ esse; & quum locas & salubrem aerem celebrant, Crotone salubriora dicunt: scilicet q Syracusas ditissimas, sicut Orchomenon in Bœotia, & Crotonem, composita aeris temperie saluberrimam ferũt. Etiam à personis plura adagia fluxerũt: nam & Zenone continentior, & Catone constantior, & Aristide iustior, crebro usurpatũ est. Eò pertinet, non esse hominis cuiusq; Corinthum petere, q præceps in luxuriam ciuitas, ibiq; illecebræ libidinum sorrent, quæ magno parabantur. Tum si quem affectum & negociȷs inutilem ducebant, in quo nihil adiumenti, nihil consilij foret, eum de ponte deȷci oportere monebant: siquidem grandæuos ætate ad suffragia, quæ comitiȷs dabantur, non admittebant. Quum uero uehementer laboratur, fortunæq; in extremo sunt, ita ut nulla daretur spes melior, rẽ ad triarios ueniisse, in prouerbium uenit: quum enim triarij in ultimo essent præsidio, ultra quos nihil opis sperabatur, quum abscissa omni spe, ad ultimum uentum esset, rẽ ad triarios ueniisse dicebant. Si quid autem tarde cogitatum, aut salubre cõsilium serò exepensum fuisset, serò Phryges sapere sermo fuit, quod à Græcis fluxisse autumant: nam quum decimo exacto anno, post magnas clades Troiani Helenã simul & iure belli quæ-

Nocturas Athenas.

Cretes nescire pelagus.

Ne decima q dem Syracusanorũ pars.

Crotone salubrius.

Zenone continentior.

Catone constantior.

Aristide iustior.

Nõ est cuiusq; adire Corinthum,

De ponte deȷci.

Ad triarios rem uenisse.

Sero sapiunt Phryges,

sita, Græcis restituenda censerent, serò Phryges sapere, prouerbium deductum est. Et qui in re quapiam parum sapere uisus, damnū patitur, quí sibi sapiens prodesse nequit, nequicquam sapere dicitur: ad quam sententiam accedit Euripidis uersus, μισῶ σοφὸν ὅς οὐκ αὐτῷ σοφὸς, hoc est, odi sapientem, qui sibi sapiens non est. Et qui astu & dolis nimiū ualet, Corycæus nuncupatur, ex eo deductum, ꝙ ex Coryco latrones prædæ assueti, audacis ingenij & summæ solertiæ forēt. In eos quoꝙ qui præferunt lætitiam, quum insanis angantur curis, quiꝙ blanditijs uelant odium, risus Sardonius dicitur, ꝙ in Sardinia sapiastro similis herba nascatur, cuius esu deducto ore uelut ridentes homines mortem oppetere cogit. Si quis uero obrutus malis, cum fortuna fluctuatur, ut nihil sibi prospere cedat, illum equum habere Seianum, aut aurum Tholosanum asseuerant: ꝙ scilicet ita excidio & continuis cladibus premitur, ut qui aurum Tholosanum habuere, aut Seiani equum: sicut de segmentis Helenæ, & Eriphyles aut Hermionæ monili autores tradunt, quorum participes, ærumnarum cōtinua mole oppressi, in extremum uenere discrimen: sicut de Agaue, Iocasta, Semele, Argia & Eriphyle apparet. quod & Græcis quoꝙ uice prouerbij fuit, κακ' ἐφ' αὐτῷ ἕλκων, ὥστε καὶ κίας νέφη, mala ad se trahēs, ut cæcias nubes. Id etiam apud Eleos in prouerbium cessit, ut in eum qui continuis premitur malis, grauiora Sambico pati dicerēt. Quum uero quispiā iniqua contentione uictus, ulterius damno premitur, Opprobrium uictis, adagium erat: quod à Brenno, quum se Romani auro redimerent, sumptum memorant. Tritum quoꝙ prouerbium fuit, lucūdi acti labores, quum bene nauatam à nobis operam, suaui memoria repetimus. Et quū inter loquendum medio affatu is superuenit, de quo sermo fit, lupum in fabula, quí mi nimè nos loqui finat, esse dixerunt: nam ferè constat, quem prior lupus uiderit, prolo qui nequisse. Cumꝙ fraus animo agitata, à bono honestoꝙ in prauum transit, atꝙ in aumodis euulgata prouerbia fuere, quotidiano sermone usurpata, quæ recensere superua cuæ disputationis foret. quare ne exequar singula, quū non sit animus ea consectari quæ ab alijs huberius explicata sunt & latius, de his hactenus dixisse satis habeam. Illud utiꝙ antiqui moris erat, ꝙ quum alicui precabantur bene, ut quicquid fuisset cupitum eueniret, ne quid diri aut infausti successum læderet, pollicē premere iubebant. Quotiesꝙ in propinqua spe futuri boni, ueniam à dijs petimus, in finum despuere solemus, uelut ratas preces dijs habituris. Cumꝙ in sermone quotidiano qspiā male audisset, aut uerbo uocē ue offensus foret, dicto ueniam poscere: in auersis uero enunciatis, meliora omi nari, atꝙ inuidiam uerbo abesse iubebant. In mentione defunctorum, illorum memoriā non solicitari: in sordidis & obscœnis dictis, honorem auribus seruare, & præfari honestatem, ueteres consuesse, memoriæ & literis proditum est.

Nequicq̄ sapere Corycæus.

Risus Sardonicus.

Equus Seianꝰ Aurum Tholosanum.

Vt cæcias nubes.

Grauiora Sābico.

Opprobriū uictis.

Iucundi acti labores.

Lupus in fabula.

Malum consilium consultori pessimū.

pollicem premere.

In sinum despuere.

Vbi quis male audisset, aut uerbo offensus fuisset

Qui primus legem theatralem Romæ tulerit, & quot leges plebem ab optimatibus postea distinxerint.

Caput XVI.

INter eos qui à prima origine spectacula Romæ ediderunt, Tarquinius Priscus opulentius instructiusq̄ quàm aliquis regum ludos fecisse dicitur. Is enim in ludorum apparatu, cultu & magnificentia omnes anteceſſit: ab ipso enim circus maximus spectaculis designatus locus fuit, qui postea ædificiorum magnitudine, & aulico apparatu præcipuus semper exhibendis ludis est habitus, in quo munera ingenti apparatu mox exhibita fuere, diuisis locis plebi per singulas curias. Cumꝙ intercedētibꝰ annis, patribus equitibusq̄, ac plebi Romanæ confusa loca fuissent, ubi spectarent, Corn. Scipione & T. Sempronio consulibus, ludis Romanis per ædiles curules discreta loca senatoriaà populo fuere: utꝙ suus cuiꝙ honos seruaretur, lege cautum fuit, ut optima tibus subsellia proxima darētur. Quo tempore præcipua loca orchestra senatoribus data sunt, ubi in scena saltabatur, & chorus inducebatur: podium imperatori & consulibꝰ, proscenia & pulpita optimatibus, nonnunquam principi: siquidem Nero è proscenio sæpe spectauit, aliquando è puluinari, quod in prima fronte theatri, spectaculorum locus erat. Fertur tamen Augustus Cæsar, legatos sociarum fœderatarumq̄ gentium, in orchestra considere uetuisse, quum quosdam libertini generis illic spectare deprehen-

Targnū Prisci in edēdis spectaculis studium.

Circus maximus

Loca in spectaculis priꝰ confusa, discreta

Senatorū locus, Imperatoris, Optimatum,

Qui ludis præsidebant.

Scena ludorũ

Tragica scena.

Comica, Satyrica.

Histrionũ locus.

Chori.

Populi.

Excuneati.

Græci,

Seniorum,

Iuuenum,

Senatorũ sub sellia à popularib⁹ seiũcta

Aediliũ sanctio de dignitatis cuiusq; & gradus discrimine,

Aeliũ Pæti & L. Cornelij edictum,

Atilij Serrani & L. Scribonij lex,

Senatorib⁹ & equitibus 14. subsellia in spectaculis,

Othonis lex,

Subselliorũ ornatus,

disset. Post aliquot uero ætates, ut imperator unà cum sacerdotibus in sella imperatoria ludis præsideret, consuetudo inualuit. Quæ quidem scena in fronte theatri ab uno cornu ad alterum porrigebatur uersatilis, plerunq; ductilis, multis columnis & epistylijs fultæ: quæ primo parietem non habuit, sed frondibus obumbrabatur: postea tabulis pictis in parietis morem componi cœpta, quæ spectaculorum sedes præcipuæ inde habitæ. ea enim triplicis generis erat: nanq; tragica columnis & deorũ signis exornabatur, quibus & tabulis pictis, partim ab amicis, partim è Græcia commodatis, utebantur: comica, ædificiorum figuram præfert: satyrica uero, montibus inumbratur & syluis. In ea enim histrionum sedes erant, qui ad edendas in scena operas locabãtur. in orchestra autem chori: reliqua uero loca popularia fuere, in quibus omnis sexus & ætas, atq; infimus ordo sine discrimine spectabat: qui uero à sedibus excluſi fuerant, excuneati dicti, Græci uero præter hæc buleuticum constructere in theatro, ubi seniores, sicut ephebi cum, ubi iuuenes spectarent. Ante hanc uero legem, per annos quingentos sexaginta à condita urbe, populus unà cum patribus promiscua iniquitate spectauit. Postea uerò P. Aphricanus superior quum consul esset cum T. Longo, ludis Romanis plurima senatorum subsellia à populari confessu separari iussit. Et quũ eo discrimine aliorum studium, aliorum indignatio esset, præbuisse eius rei nouitas non mediocrem plebi sermonem dicitur, adeò ut ipsum Aphricanum, q eius rei autor fuisset, pœnituisse ferant: gratiamq; ingentem apud ordinem senatorium ædiles pepererunt, qui sanxerũt, ut gradus dignitatisq; cuiusq; & fortunæ discrimen foret. manſitq; aliquádiu lex seruata, usuq; dicere, multo præstabilius esse, seruato gradu cuiusq;, quàm in colluuione omnium spectaculis interesse. Proditum tamen memoriæ est, tempore quo promiscuus spectaculorum usus erat, nunquam plebeium præ modestia & uerecundia, ante uirum senatorium aut consularem spectare sustinuisse. Cumq; post aliquot tempora, plebs cum patribus confusis ordinib⁹ nihilominus spectaret, Sex. Aelius Pætus & L. Cornelius Cethegus censores, ne turba patribus miscereturq, quum tantum hominum cõflueret in theatrum, alio edicto statuêre, quod non sine indignatione plebis factum memorãt, quæ se despectui haberi, & contemptam esse arbitrata est: tametsi Aelium Pætum in censura collegã priorís Scipionis fuisse nonnulli tradant. Rursus quum haud longo post interuallo, cõstitutione abrogata, senatus & populus solutissimo more spectarent, Atilius Serranus & L. Scribonius Libo ædiles curules, scenicis ludis & Romanis, ut diuisa loca plebeiorum à patribus essent, populusq; discretus à senatoribus spectaret, quarta promulgata lege, statuêre. spectauereq; aliquandiu, donec lege Iulia theatrali & Roscia, ut in quatuordecim ordinibus & subsellijs proximioribus senatores atque equites spectarent, sequota plebe, optimatibus data facultas fuit. Quorum numerum à diuo Iulio adeò excretum fuisse constat, ut quatuordecim ordines, & proxima subsellia, solis senatoribus nõ sufficerẽt: adeò ut Laberius Mimus inter equites sedere iussus, præ angustia recipi uix potuerit. Quod & Syllæ temporibus iterum confusum fuisse credíderim: nam gladiatorum munus dedit, uiris æque & mulieribus, locis promiscuis & indistinctis, in magna licentia spectandi, & sine ullo discrimine honorum. Cautum deinde lege Othonis fuit, quam tribunus tulit, ut magis fortunæ & pecuniæ, q̃ generis aut honorum ratio haberetur: & non modo patritijs aut equestris ordinis & senatorijs uiris, sed summis honoribus functis, quibus quadringentorũ sestertiorũ ipsi, patri, auoq; census non fuisset, spectandi in quatuordecim subsellijs ius non esset, eaq; loca honoris causa diuitibus solum constituta fuere. Quippe tenues & sordidæ inopiæ uiros, quanuis claros illustresq;, quibus quinquaginta sestertiorũ nõ esset census, mixtim cũ ditioribus in quatuordecim sedere, minime decere arbitratus est. Tantaq; diuitiarũ ratio fuit, ut duo primi ordines, tribunitijs & plebeijs ditioribus, excluſis patritijs, uacarent: idq; non sine graui offensione nobilitatis. Quæ qdem subsellia ita compta habuere, ut crocũ & uinũ per singulos cuneos spargerent, illosq; præcipuis odoribus diluerent, ac picturis exornarẽt, nonnunq; minio & chrysocola arenam circi sternerent, ita ut Hadrianus balsama & crocũ per gradus theatri strauisse feratur. Primusq; Clodius Pulcher fuisse traditur, q scenam uarijs picturis signisq; & tabulis ornauit; Trebonius auro, alij argẽto, plerique ebore, Q. Catulus uelis

carbasinis theatrum texit, Lentulus Spinter byssino uelo. Nero Cæsar auri ramẽta pro arena strauit, & uela stellata colore cæli posuit, totumq; Pompeij theatrũ in unũ diem auro operuit. C. uero Antonius & Muræna scenam fecere argenteam. Caius etiam principes pegma ex argẽto duxit. Nonnunq; qui ludos dabant, ne populo sol officeret, aulæa suspendebant, plerunq; supparo usi sunt, quod posterior ætas paulæis accepit, quæ non modo in theatro, sed in cubiculis fere singulis habuere, ut si qd pulueris caderet, excipe-retur. proditumq; memoriæ est, Cn. Pompeium, ne populũ æstus officeret, etiã aquæ decursum per subsellia duxisse; mox diuum Cæsarem in ædilitate omni scenæ appara-tu argenteo usum esse, qui etiam in munere gladiatorio, forum Romanũ & uiam sacram in cliuum usq; Capitolinum, linteis contexit. Apud Lacedæmonios uero in omni com-missione ludorum, regum erant loca præcipua, quibus ut inter spectãdum cuiq; liceret inniti, priuilegium datum est. Athenis si peregrinus publicis ludis in theatro saltaret, mille drachmis pœna mulctabatur. Qua etiam Othonis lege decoctoribº, qui fortunæ naufragio, non suo uitio decoxissent, certus in theatro locus constitutus erat, sicut ui-atoribus tribunitijs, ut eorum quoq; uera & salubris ratio haberetur. His quoq; qui ar-tem ludicram exercuissent, ne in quatuordecim sederent, eadem lege cauebatur. Qui ue-ro quæstum sui corporis fecissent, quiq; uilitate & gula aut luxuria se autorassent, uel ære obligassent, à theatro arcebantur penitus. Quod Athenis quoque statutum ferunt, ut qui multis flagitijs dedecoratus, aut nota turpitudinis nefariæ insignis foret, à sugge-stis & ludis arceretur: id'que adeò procacitter seruatum est, ut præfecti subselliorum per cuneos dispositi, è subsellijs, in quibus immeriti sedebant, quibus equester non fuis-set census, ui spectatores deijcerent. C. tamẽ Gracchum accepimus, cum animaduertis-set contra instituta maiorum, passim patritijs & plebeijs loca spectaculorũ mercede lo-cari nullo delectu, accitis operarijs & fabris, illa fuisse demolitum. Solitosq; Romanos principes, ob multa in rempublicam merita, Massilienſibus, exterarumq; gentium lega-tis ab ultimis oris, locũ inter senatores spectandi pro insigni munere largiri: in quo pro-ditur memoriæ de Germanis lepide factum, q cum alios de Romanis benemeritos in senatorum subsellijs spectassent, ne inferiores officio uiderentur, ipsos nõ admissos, sua sponte subsellia adisse & unà consedisse. Contrà uero, L. Flaminium Q. fratrem, quũ se natu motus, in cõmissione ludorum humilis & despectus extrema in parte sederet, po-pulus uniuersus ob fratris egregia facinora reuocauit, & inter consularia subsellia admi-sit. Idem tamen Massilienses tam seueræ disciplinæ fuere, ut nullum aditum iuuentuti in scenam uel theatrum darent, quòd essent morum corruptela, ne per obscœnos motus iuuenes impudicitia lasciuirent. Augustus uero Cæsar milites atq; equites ita discreuit à populo, ut eos qui bellis ciuilibus attrito patrimonio, equestrẽ censum non haberent, si tamen ipsis aut parẽtibus antea fuissent, in quatuordecim spectare permitteret, edicto legis non obstante, qui etiam cuneum suum prætextatis & pædagogis assignauit: fœmi-nas quoq;, quæ promiscue antea assuerant, nisi ex supiore loco spectare iussit, adeò ut sum-ma theatri deinceps solis matronis pateret: licet ab athletarum spectaculis noua cõstitu-tione omnẽ muliebrẽ sexũ postea abdicaret. Virginibº uerò uestalibus cõtra prætoris tribunal locũ dedit. Vtq; senatoribus quoties qd spectandũ publicè ederet, primus sub-sellioq; ordo uacaret, cauit edicto. Mox Tiberius spectantiũ immodestiã exilio mulcta-uit: & quũ confusis nihilominus ordinibus, & sine discrimine personarum spectarent, Claudius Cæsar senatoribus loca restituit. Nero uero equitum subsellia sedibº plebeio-rum, & inconditæ turbæ præposuit, ne equester ordo à plebe uulgari & sordidis homi-nibus indistinctus foret. Quod & Domitianus sequutis temporibus, renouata lege thea-trali, penè obliterata, iterum fecisse dicit. Alexander asit Macedo militibº qui secum mi-litiam meruissent, post emerita stipendia, priores sedes in theatro, utq; coronati specta-rent, pro munere largitus fuit. Eratq; cõstitutum Cæsarum temporibus, ut statio cohor-tis ludis assideret, ut theatralem licentiam cohiberent: & si quid turbarum aut maioris tumultus ingrueret, pũto foret. Quã Nero Cæsar dimouit, quo maior species libertatis foret, & plebs modestiæ expimentũ sua spõte daret. Illud sine cõtrouersia cõuenit, adeò post tẽpoq; curricula degenerasse Romanos & census æstimatione ferri solitos, ut nõ so-

Peregrino Athenis salta re in theatro non licebat.

A theatris e-lecti.

Ro. exteris locum in spe ctaculis da-bant.

Massiliẽses iu uenes in sce-nam uel thea trum nõ ad-misere.

Augusti statu ta in specta-culis.

Matronæ ab athletarũ spe ctaculis reie-ctæ.

Vestales.

Nero.

Domitianus.

Alexander.

Cæsarum cõ stitutum.

Romani de-generarunt.

lum ad implendas equitis facultates,non minus millibus quadringentis opus esse duce rent,sed ad decurionatum nullos,nisi quibus centum millium nūmum census fuisset, promouendos curarent.Qui quidem decurionatus, & domi & foris magistratus præ cipuus fuit.Nanq; erat decurio cubicularioru,& municipalis,tum ille qui decem e quitum turmis præfectus militabat,decurio dictus est.Fuitq; Pomponij opinio,eos eti am qui in senatum &concilium publicum adsciti fuerant, cum coloniæ deducebantur, quasi principes coloniæ,quæ pars decima colonorum erat,decurionū numero censeri.

Decurio.

Quid apud Scæuolam iureconsultum sit hierosiarchus,& quid sit calix diatretus. Caput XVII.

HEsterno die inter duos iurisperitos,uesanos an furiosos uero magis nomine cē sendos,nescio:clamosa disceptatio, & animosa contentio fuit, quid sibi uellet Scæuola de legatis annuis,qui censuit,quod si testator ex redditu cœnaculi & horrei hierosiarcho &libertis qui in templo illo erunt, decem annua reliquis set,non ipsis modo,sed & successoribus legatum uideri.Quid esset hierosiarchus,ab al tero exquirebatur. Cumq; nugator ille uultu & uoce immodesta sacellum esse diceret, uel locum diuino cultui destinatum,& pleraq; nugalia ex autoritate interpretis effun deret:alter qui non minus insipiens & delirus erat, quonam modo successor sacello da ri posset, edoceri postulabat, cum iureconsultus hominem signare uideatur,nō locum. Ille autem cum insolentius & audacius eōdem se uolueret,& iam nō disceptatione,sed petulantissimis uerbis uociferarentur tanto tumultu,ut uix manibus temperarent,tan dem cum multum fuissent inuicem debacchati,sedato clamore,& cōtentione deposita, me qui ad hos tumultus forte incideram, uelut communem arbitrum appellarūt. Dixi ego falsa illos duci opinione, qui hierosiarchum locum dicerent aut sacellum:sed eum dici conuenire,qui præpositus rebus sacris fuisset, quasi princeps sacrorum καὶ τῶν ἱερῶν, quod est sacrum,καὶ ἄρχων,quod princeps,quasi sacrarū rerum &sacerdotij caput,quod pontificis maximi propriū esse conuenit.ἱερεὺς enim sacerdos uocatur, cuius diuinarum rerum cura & procuratio est.Eū Græci ἀρχιερέα dicunt,quod idē plane significat.Quip pe q sacris præsunt cæremonijs, prædictionibusq; deorum,multiplici nomine censen tur:nanq; hierophantas aliquos,alios hierodidascalos,nonnullos hieronomos,pleroscp hierophylaces,aut nomophylaces,qui frequentes erant,appellarunt,aut stephephoros qui flaminum,uel oronopolos,qui augurū loco fuere.Etiam quæ fuere ex me, quis es set calix diatretus ut explicarem,de quo Vlpianum legem Aquiliam interpretatum, mentionem facere aiebant.Dixi ego quantum comminisci potui,diatretum calicem di ci(ut Suidas interpretatur)uas torno politum &detornatum,cuius generis frequentia apud ueteres fuere:tametsi diarectum nonnulli dici putent,quod (autore Festo) per an tiphrasim malum diem significat, qui sensus haud dubie absonus foret atque imperti nens. Censuit uero Vlpianus,quod si calicem diatretum,hoc est,torno expolitum,arti fici reficiendum aut aptandum dederim,si imperitia effractus foret,damni iniuria tene ri qui suscepit:si uero,quòd rimas habebat uitiosas,fuerit excusatus,artificem non tene ri Aquilia,nisi periculo suo se facturum conuenisset: tunc enim ex locato agi oportere, Aquilia agi non posse.

l. annua §. at tilia. ff.

Hierosiarchꝰ

l. si seruus seruum. §. si calicem diatretum.

Calix diatretus.

Diarectum.

In quo discretus ordo plebeius à patritio fuerit,& in quo patritius à senatorio,quódve discrimen in uestibus apud diuersas gentes. Caput XVIII.

ROmulum urbis autorem in duos ordines populū diuisisse, plebeiū scilicet & senatorium,illorumq; progeniem patritios seu optimates,exemplo Athenie ensium,quos εὐπατρίδας uocāt,humiliores uero & inopem uulgum,plebeios nuncupasse: hisq; ingenuas artes reliquisse, uidelicet patritijs militiam & magistratus gerere,sacra facere,ius dicere,publica & urbana negocia administrare: plebeijs autē mi litiam & agrorum curam,pecorisq; depascendi,reliquasq; ingenuas artes demandasse, satis constat:mercaturā,sordidas pudendasq; artes, ut popinariā,& quæ manuales sunt, ad usum mortalitatis,aduenis &his qui recens aduenerāt,delegasse:Romanos uero ser uile ministerium & laborioſa negocia exercere noluisse, quibus omnem quæstum sor didum interdixit:nam quæstus omnis patribꝰ indecorus uisus. Quod Theseum in Athe

Ro. in duos ordines diuisi.

Patritiorū artes. Plebeiorum.

Aduenarum. Quæstus Romanis contēptus.

Theseus.

natũ institutione, & Hippodamum Milesium in constituẽdo optimo reip. statu, alioſq; urbium conditores feciſſe, ut ſecreti ciuiũ ordines, & ingenua officia à ſeruilibus diſtincta forent, plericq; literis adnotarũt: hi enim remp. in triplicis ſtatus, qualitatis ue homines diuiſere. Ion uero Athenas in quatuor diſtinxit ordines: nam ex ciuibus quoſdã agricolas, alios opifices deſignauit, nõnullos ſacris, reliquos urbi præfecit. Theſpienſes autẽ in duo diuiſi ſunt genera, opifices & nobilitatem, qui adeo ſordidas artes, & omnem quæſtum auerſati fuere, ut miniſterium aliquod didiciſſe, uel aruo ſtuduiſſe, polluere nobilitatem crederent: itaq; illorum paupertas maxime inſignis fuit. Denicq; Aegyptij, Græci, Scythæ, Perſæ & Lydi, omnes qui artificio incumberent, pro ignobilibus duce bant, qui uero militiæ, generoſos. Scythis quoq; & Thracibus, qui in ocio degunt, honeſtiſſimi habentur, qui prudentia & autoritate anteibant cæteris. Arabes autem illorũ politiam trifariã diuiſere, ex quibus ſacerdotes primi ſunt, his addunt artifices, ſecundum agricolæ, tertium milites tenent locum. Quam inſtitutionem ab Aegyptijs oriundam, multi in formandis urbibus & moribus inſtituendis ſectati fuere. Quibus uero re bus patritij à plebe ſeçernebantur, pluribus exemplis perſpectum eſt: ſiquidem patritij & qui nobilitate præſtant, quiq; honeſte geniti & liberaliter educati erant, bullam in pectore, lunulas in pedibus habebant: erant enim fibulæ eburneæ corniculantes inſtar lunarum. Quod à Numa inſtitutum ferunt, ut ſenatores, eorumq; poſteri nigris calceis lunas annecterent. Ab Arcadibus deductum, ut ſe proſelenos deſignarẽt, uelut ampliſſimum teſtimoniũ nobilitatis ferrẽt: quippe in calceis ſenatorum lunam adſcripſiſſe, centenum numerum deſignauit, quo tunc ſenatores continebantur. Ea enim bulla, aurea fuiſſe traditur, figuram cordis habens, qua etiam obſignaſſe dicuntur ueteres: cum plebeij & libertini ſcorteo loro munirentur: quã quidem pueri ingenui, & illorum qui equo meruiſſent filij, ad pubertatem uſq; una cum prætexta induebant: illamq; exacta pueritia, ſolenni feſto Laribus ſuſpendebant; ſicut Romanæ puellæ puellare rudimentum, pupas Veneri Argiuæ: & maturæ uiro, compoſitum capillum Palladi. Troezene uero puellæ Hippolyto crinẽ conſecrabant. In Sicyonia quoq; ὑγείας, hoc eſt, Sanitatis ſimulacrum fuit, cui uirgines crines reſecare, & capillos dicare ſolebant. Athenienſes cum ex ephebis exceſſiſſent, primitias crinium Delphos deferebant: & cum antiquiores comam circa tempora, aut poſteriorem crinem Apollini & fluminibus tonderent, æuo ſucceden re Theſeus anteriorẽ capillũ Delphis dedicauit, unde Theſeis tonſura prodita eſt, cuius exemplo iuuenes cum primum ex ephebis exceſſiſſent, anteriorem comam Phœbo & Aeſculapio aut Libero obtulere primitias: poſtea Romani adoleſcentes magnæ indolis, primæ lanuginis barbam diis conſecrare uſurparunt. Et quum primo Romani ciues ſinentes habuere. Talares uero & manicatas (quas Græci chirodotas uocant) aut diſcinctas induere, pro flagitio fuit, quòd erat barbaris propriũ, talares ferre & manicatas tunicas. Ideo Aemylianus Pauli filius, P. Sulpitio Gallo, q. tunicis manus totas operienti bus uteretur: & Cicero Verri, quod cum talari tunica & pallio purpureo incederet, ut probrũ obiectauit. Quæ quidẽ tunica toga tegebatur, ſæpius prætexta. Cato uero ſenior, cum tunica ſine manicis per hyemem inceſſit: & iunior, nudis pedibus ueſte fuſca & ſine tunica, ſola toga accinctus, ius in foro dixit. idq; ex uetere inſtituto uſurparunt, q. Romuli ſtatuæ & Camilli in Capitolio & Roſtris togatæ ſine tunicis erant. Aurelianus tamen Cæſar manicatas & albas tunicas ex prouinciis diuerſis, congiariũ populo dediſſe fertur. Fuitq; is corporis habitus nõ munditiis cultus, ſed uirilis, in quo perſonæ decor, & multa maieſtas inerat: intra tunicam uero interula, quã ſubuculam dixere, carni proxima, æque à uiris & mulieribꝰ nullo diſcrimine ſumebatur: nam poſt quam binas tunicas Romani habere cœperunt, Varro ait interiorem inſtituiſſe uocare ſubuculam, & incluſiam, prætextam uero, ſupra tunicam quiſq; honoratus & nobilis habebat, quã quidem pueri patritij aliquando purpuream induebant. Inde enim prima commẽdatio ineuntis ætatis, & ſpecimen uirtutis haberi cœptum. Libertinis autem & peregrinis, cũ quibus nulla eſſet neceſſitudo aut coniunctio ſanguinis, prætexta uti olim nõ licebat: poſt aliquot uero tẽpora, ut libertinoꝝ filij illa uterentur, uſus obtinuit, Quam quidem pur

Hippodamꝰ.

Athenienſes. Theſpienſes.

Nobiles qui.
Scythę.
Arabes.

Patritiorũ à plebeis diſtinctio.

Arcades proſeleni.

Bulla.
Bullã Laribꝰ ſuſpendebãt.
Puellę pupas Veneri & crinem Palladi offerebant.
Sanitatis ſimulacrum.
Athenienſium adoleſcentes.

Barba prima diis oblata.

Veſtis barbarorum.

Romuli & Camilli ſtatuæ tunicatę

Interula.

Subucula.
Incluſia.
Prætexta.

Purpura.

purã magno honori patritijs fuisse accepimus: erat enim pro maiestate in pueritia, maximeq; patritium ordinem à plebe diuidebat: nanq; patritijs Tyriæ muricis purpura dabatur, cum equester ordo & plebeius purpuram non induerent, cuius usum antiquissimum Plinius notauit. Sequutis inde temporibus, ad tantum fastigium deuenit, ut Caligula Vticensi ludos in veste purpurea spectandi facultas à senatu, pro summo honoris gradu tributa sit. Tribuno enim plebis, uel plebeio homini purpuram induere, nulli erat fas. Hi enim penulis breui uillo, præcipue pluuio tempore, aut lacerna utebantur: quippe uestis tribuni plebis plebeiorumq; penula plerunq; fuit, sicut sagi, endromis, & cucullus. Erant enim frigoribus apti, quibus imperatores uti nõ decebat, tametsi legamus Caligulam depictas penulas sæpe induisse. Et plebeiam purpuram distinctam à patricia in usu fuisse: Erat enim fusca & obsoleta, non murice & cocco, sed herbarum succis infecta. Eadem uero penula senatores plerunq; usos foris inuenimus: intra urbem uero non licuit, donec Alexander imperator, dum ætati consultum uoluit, ut senatores ingrauescenti ætate intra urbem penulis uterentur, legem promulgasse dicitur, quas supra tunicam induebant, quo essent uilli grossioris: sicut endromis lõgiori uillo, pinguis & crassa, in frigoribus à diuitibus usurpata. Quam quidem prætextam ad uirilem ætatem pueros deferre licuit: post pubertatem uero, in septimo & decimo ætatis anno, dimissa prætexta, togam induebant, aliquando puram niuei candoris, quæ uirilis dicta est. Eam tamen in quarto & uigesimo à multis sumptam comperimus, sæpius in decimo quinto, & sexto ac decimo. Quippe Augustus Octauius annorũ sedecim, & Caius Cæsar in uno & uigesimo. Nero autẽ uix pubescens, togam uirilem sumpsit ante tẽpus, quo maturus imperio uideretur. Diuus quoq; Antoninus Philosophus, & ex Cæsaribus cõplures, in quintodecimo uirilẽ desumpsere togam, tunc cum præceps & lubrica iuuenũ ætas ut debatur. Quã supra prætextam nonnunq; patritij sumebant, cum plebeij sine prætexta, simplici toga amicirentur: quippe toga erat plebeiorũ & infimi ordinis, prætexta honestorum & nobilium, quod etiam circa mulieres seruabatur: nam toga priscis seculis in usu promiscuo tam uiroꝝ q̃ mulierum, nocturnumq; ac diurnũ indumẽtum fuit, sicut palliolũ & penula, postea uero illam distinxere. quam festa solẽniq; die, amplissimo cultu & apparatu magnifico, probi adolescẽtes sumere solebant, præcipue Bacchanalibus festis mense Martio, q̃bus diebus sumere uirilem togam in religione fuit, qua signabatur, liberioris uitæ pueris facultatẽ dari. Potẽtiores & insignes nobilitate & honorib⁹, etiam purpureã cum frequenti comitatu apud delubra deorũ induebant, indeq; in forũ excepti, solẽni officio deducebant. Tenuiores etiam arctã induxere togam: nam pro opibus ueteres, magnas & paruas habuerunt. Claudius tamen Cæsar toga uirili, die fine apparatu aut solenni officio, in Capitoliũ deduci uoluit. Supra tunicam uero uela pro togis induisse, animi fuit imbellis & eneruati. Ea quidem toga cui purpura prætextabat, illis tantum dari assuerat, quorum patres magistratus curules, & insignes gesserant honores: nanq; hic primus iuuentæ & bonæ indolis habitus est honos, omenq; futuræ uirtutis & magni nominis æstimabatur. Germani uero in primis experimentis, framea & scuto adolescentes exornabant: illinc enim cõmendationem ineuntis adolescẽtiæ auspicabantur. Cretensibus militaris stola, his & patera. Bithynis & Ponticis, focci & palliũ. Argiuis pueris deferre clypeum, insigne munus & primum decus adolescentiæ censebatur. Eam uero togam extremam induebant Romani, sæpius rasam, nonnunquam pexam & uillosam: nanq; erat Romana grauitate digna, quã propriam habuere, sicut Græci pallium. Ideo qui Romani ciues esse desierant, aut ciuitatis iura amiserant, quiq; relegati, quibus aqua & igni interdictum foret, togam induere non poterant: hi enim toga dimissa, pallium sumebant, quod Græcum fuisse satis constat. Togam uero rasam phrygianam, primum Augusti temporibus usurpatam, Plinius asseuerat: supra quam multi lacernas induxere: sæpe ludis festis in theatro, quæ amphitheatrales dictæ, & militares erant: aliæ coccineæ, Bœoticæ uero albæ. Quam togam plerique laxiorem, nonnulli breuiorem usurparunt. Legimus Catonem seniorem præcurta toga & candida usum, & nunquam centum drachmis maiore sumptu: Cæsarem laticlauo fimbriato, laxiore cinctura: Augustum quaternis tunicis, togisq; nec restrictis, nec fusis, cum thora-

Tribunorum & plebeiorũ uestes.

Purpura plebeia.

Endromis.

Toga quo ætate sumebatur.

Toga uestis promiscua ad utrũq; sexũ.

Bacchanalib⁹ toga uirilis sumebatur.

Toga arcta.

Vela pro togis.

Toga cũ purpura.

Germani.

Cretenses. Bithyni. Pontici. Argiui.

Pallium.

Toga rasa.

Lacerna.

Togæ amphitheatrales.

Coccineç. Bœoticæ.

ce laneo femoralibusq; & tibialibus inceſſiſſe: Mecœnatem molliori ueſte diſcinctum, quare Malacinus dictus: Marcum Antonium, tunica ad coxam cincta, & uilloſa chlamyde: & Sextum Pompeium Magni filium, poſt naualem uictoriã, ceruleam ſemper deſumpſiſſe: Hortenſium, cultiore habitu & elaborato: Neronemq; nullam ueſtem bis in duiſſe, ſæpiusq; in ornatu tragico cum cothurnis prodĩſſe: & Caligulam cum deorum inſignĩs, aurea barba & fulmine, aut cum fuſcina & caduceo, plerunq; Veneris habitu, aut gemmatum, manuleatum & cycladatum, ſemperq; triumphalia ornamenta geſtaſſe: Veſpaſianumq; ueſte & habitu neglecto, & uix à gregario milite differẽte: ſicut de Alexandro Macedone proditũ eſt, cultu habituq; paulum à priuato abhorrente fuiſſe: & Hierone Syracuſano, qui regi uix decoro habitu inceſſit. Sic diuus Seuerus uili amictu & exigua ueſte adopertus, & à plebe uulgari nihil excellens. Et Tacitus ſimili cultu cum æqualibus: nam in toga qua priuatus utebatur, in imperio ſæpe uiſus fuit. Contrà, Heliogabalus nimis ſumptuoſa & magni cenſus: is enim primus holoſericam ueſtẽ induit, Galenus quoq; cum chlamyde purpurea gemmatis fibulis, ſæpius tunica aurata prodĩt. Fertur tamen Octauius Cæſar liberis ſenatorum, in quibus eſſet uirtutis ſpecimen, quo frequentius ſenatui aſſueſcerent, ſumpta uirili toga, laticlauũ protinus deciſſe. Togam uero prætextam, ædiles, quæſtores, & qui magiſtratus & honores gerũt, ueluti honoris ornamentum inſigne induere ſoliti ſunt, quæ ex purpura fuiſſe traditur, nonnunquã bis tincta, quod acrius coloratur, dibapha dicta, quam Lentulus Spinther in ædilitate primus induiſſe fertur, cuius ualor denarĩs mille in libras taxabatur. Sed quod diſcriminis inter patritios & plebeios purpura faciebat, ut diſtinctum utrũq; ordinem notaret, hoc nimirũ inter patritios & ſenatores laticlauus & tunica latiore purpura efficiebat: is enim laticlauus & latior tunica, inſignia ordinis ſenatorĩ fuere, quæ ordinem ſenatorium à patritio diſcernebãt, quibus ampliſſimus ordo notabatur: quum reliquis patritĩs, qui ad ſenatũ admiſſi non erant, illis uti non liceret. Quanuis poſt aliquot ætates, etiam equeſtri ordini laticlauum diſtinctum à ſenatorio tributum inueniamus, cuius uſus poſtea à Cæſaribus pro inſigni decoro impetrari conſueuit. In eo enim aureus clauus affigebatur, quem, quia frequens & promiſcuus erat, Tacitus Cæſar interdixit, auroq; clauatis ueſtibus uti prohibuit. Erat præterea toga prætexta, conſularis & prætoria, quam hi qui conſulatum præturam ue gerebant, ferre ſolitauerũt; quam etiam in coloniis & municipĩs cuicunq; magiſtratui deferre ius erat. Ipſa enim & laticlauus inter antiquiſſima cenſentur urbis ornamenta: quippe à Tullo Hoſtilio, nonnulli à Balea ribus inuentas primum autumant, quæ in omne æuũ poſtea manſere: ſicut ueſtem papueratam antiquiſſimam habere originem uolunt. Etiam tunica palmata, & palmata toga, triumphalis & toga picta, quas conſules & hi qui deuictis hoſtibus triumpharũt, ueluti auguſtas atq; illuſtri & excelſo honori debitas, accipiunt, præcipui cultus ornatuſq; fuere: in quibus decus totius imperĩ, ingentisq; uirtutis ſpecimen noſcebatur. Etenim palmata ueſtis in pace, cõſulis: uictoria uero parta, triumphantis indumentũ erat: quæ quidem purpureæ, auro intextæ erant: & niſi triumphalibus uiris, atq; ex Capitolio & Palatio haud aliter dari ſolitæ, eo q; eſſent Iouis tunicæ perquàm ſimiles: tametſi ſcutulatam, Phrygiatam, ſurculatam quoq;, ungulatam & clauatam, inter triumphales aliqui annotarint. Quam ſcutulatam Galli primum intexerũt, ſicut phrygiatam Phryges. Fertur tamen Gordianus tunicam & togam pictam primus ex Cæſaribus, dũ priuatus ageret, propriam induiſſe: neq; ex Capitolio (ut moris erat) publicam deſumpſiſſe. Abolla autem externorum regum fertur, ſicut Romanos trabea: magni tamen ſplendoris, qua rarenter Romanos uſos inuenimus: nam ſoli reges aut conſules, trabeati inceſſere, tametſi militarem, nonnulli ſenatorium amictum, abollam fuiſſe dicant. Quam plerique philoſophi deſumpſere, licet Græcos milites & philoſophos palliatos, nonnunquam chlamydatos legamus. Primus enim Romulus trabea uſus fuit, quæ triplicis generis erat: Nanque unum dĩs conſecratum, ſola purpura intexebatur: aliud regium ex purpura, immixto albo, quam reges conſules ue induebant: tertia auguralis fuit, quæ ex purpura fiebat & cocco: quo genere augures uti aſſuerant, dum auguria captant. Sæpius tamen ſub tegmine puniceo, alterno textu purpura diſtinguebatur;

Mecœnas Malacinus appellatus.

Holoſerica ueſtis.

Prætexta quã induebãtur. Dibapha.

Diſtinctio uestis' inter patritios & ſenatores.

Toga prætexta, cõſularis & ꝓtoria.

Veſtis papauerata. Palmata ueſtis.

Veſtes triumphales.

Abolla. Trabea.

Philoſophorum ueſtis.

Trabea triplicis generis.

Sagum. Assyrij. Medi. Armeni. Persæ. Lydi. Phœnices. Syri. Cilices. Romani. Taprobani. Nabathæi. Sexticula. Vestes exprouincijs nominatæ. Discrimẽ uestitus in mulieribus. Matronæ.

Nec̃ sum ignarus, Maurorum Numidaruḿq; regum amictũ, esse purpureum sagum: quare Iuba rex sagulo usus purpureo dicitur. Assyriorum tunica partim purpurea fuit, partim alba. Medis autem, Persis, & Armenis regibus ac Lydis, amictus purpureus quadrangulari figura, & cidaris, quanuis Persici reges triplici anaxyride & cultu duodecim milliũ talentorũ quãdoq; usi sint. Phœnicib⁹ uero, Syris, & Cilicib⁹ regibus chlamys cũ crepidibus: Romanis quoq; læna, quæ χλαῖνα dicta, regales cultus ornatusq; fuere. Taprobanæ rex syrmate uestitur, Cyrus stola modica, Nabathæorum reges sola purpura. Cleomenes sæpius breui tunica amictus apparuit. Antigonus & Aristippus agresti, & regi uix decoro habitu. Contra Demetrius non modo diademate, sed ueste ex auro & purpura conspicuus erat. Sexticula uero nõ regia, sed imperatoria uestis fuisse traditur. Athenienses autem reges sæpe Creticum induebant: apud quos ex prouincijs uestes nomina sumpsere: nam præter tarentinidam fuit Sardonica, ficula, therea, phrygia & casiaca militibus propria, ac deutoruga, diphthera pastoritia & byssacena, ac aliæ multiplicis generis. Sed quod discriminis inter uiros senatorios & consules ac triumphales, purpura & palmata uestis faciebat, ut cæteris præstarent: idem discriminis cultus uestitusq; in mulierib⁹ fuit. etenim matronæ & spectatæ pudicitiæ mulieres, nisi nigro capillo, &

Meretrices.

longe late'que fusa toga ad talos demissa, stola'que & flammeo, ac uittis & reticulo, quo capita uelarent, utebantur: cum meretrices flauum capillum haberent, & togam subductiorẽ absq; flammeo & uitta: quam togam uirilẽ, quæ adulterij crimine damnatæ erant, dimissa stola, sumere cogebant: nanq; meretrices prostabant cum toga & stolis pullis, quibus etiam ianthino & cocco uti inhibitum est. Fuit aliquando mulieribus uetitum, ne uerficolori ueste uterẽtur, lege Oppia, quod etiam à Nerone factum memorant, qui mulieribus amethystini & Tyrij usum interdixit. Quæ quidem stola plebeijs, quanuis honestis, non dabatur: siquidem patritiæ & grandes natu matres, illam honoris causa deferebant: erat enim ad imos pedes fluxa, quã instita contexta ambibat. Rectam uero tunicam & puram togam, noua nupta induebat: quam etiam tyronibus, dum militiæ adscribuntur, tributam inuenimus. Cyclas quoq;, palla & ricinus cum crotoco honestarum uestes fuere uirginũ & matronarum, licet citharœdis quãdoq; palla in usu fuit, quæ syrma dicta est, erat enim tragœdorum. Cyclas uero rotunda, quã Alexander Romanus imperator matronis regijs dedit, quæ plus sex uncijs auri nõ haberet cum reticulo, & pallium auro aspersum cum inauribus & monili baccato. Crocoton quoq; rotundа & fimbriata, sed tantum locupletibus concessa. Vittasq; & suppartũ ac togam prætextam, solæ uirgines deferebant, quæ nuptis non dabantur. Erant enim insignia pudoris & uerecundiæ, quibus mos erat, capillos aut humeris defluentes, aut reticulo collectos ferre: licet uittarum duo genera inueniamus: uirginalem unam, alteram nuptialem, qua nubentes uelabantur. Strophium uero pectoralem fasciam, uel capitis ornatum, nõnulli cingulum fuisse autumant, & soleas purpureas puellarum calceos. Sed tamen strophium, mitras & purpureas fasciolas, ancillarum fuisse amictus, multi testati sunt: idq; à Cicerone Clodio obiectum, quòd in strophio, mitra & purpurea fasciola, se ancillã mentitus, sacra Bonæ deæ polluisset. Fasciolas uero crurules, crurum pedum'q; uelamenta, æque uiris ac mulieribus communes aliqui uolunt, quæ sæpe purpureæ, nonnunquam conchyliatæ erant. Fasciæ uero pectorales dabantur pueris, quæ uirides fuere. Sicyonia & socci, calcei muliebres delicatioris cultus & amatorij. Erant enim ueteribus calcei species uaria: nam & Gallicæ & soleæ & cothurni: tum mullei albi, hederacei, cerei, & linostei, calceorum species sunt: qui cum antea communes uiris æque ac mulieribus forent: sequuti Cæsares, inter quos Aurelianus, illos uiris ademere, & fœminarum calceis addidere, quas etiam ferunt compedes habuisse ex argento, cum ex auro uterentur. Qui mullei, sicut ueteribus monumentis extat, olim fuere calcei Albanorum regum, deinde patritiorum facti: demum patritijs adempti, & mulieribus traditi: sicut crepidas antea senatores, mox equites, demum milites habuere proprias. Soleas autem calceamenta dixere, quibus plantarum calces in fine teguntur, habenis iuncta, cæteris prope nudis. Apud Achæos autem calcei fœminarum, fuere albi & tenues. Athenienſibus elaboratæ artis, iphicratides dicti. Græcis nymphides & arpides, multiplici futura, sicut Scythicæ,

Noua nupta. Cyclas. Palla. Ricinus. Crocoton. Syrma.

Stola.

Virgines.

Vittarũ duo genera. Strophium.

Ancillæ.

Fasciolę crurules.

Pueri. Calcei muliebres. Calceorum species.

Mullei.

Crepidæ. Soleæ. Iphicratides. Nymphides. Arpides.

Laconicæ, Perſicæ, Amyclaidæ & Alcibiadæ. Perſæ enim calceo utuntur alto & duplo, ut magni appareant: Aſſyrij paruo, Aegyptij papyraceo, Babylonij ſoleis Thebanis ſimilimo, Cretenſes militari, Nabathæi ſandalio. Indi ex arborum corticibus nonnunq; ſoleas pedibus addebant. Phocion uero nudo pede inceſſit, & Cato Vticenſis mira patientia, ita ut uix cruda hyeme, calcearent: quod de Socrate & Ariſtodemo legimus. Lycurgus quoq; pueris Spartæ pro calceamento, pedum nuditatem dedit, quò facilius acceliuia aſcenderent & decliuia peragrarent. Empedocles ferreo calceo incedebat. Hiſpani ni è Sparto, Ligures Cantabrico, Galli agreſtes perone. Demetrius uero Antigoni eò uanitatis proceſſit, ut aureo calceo calcearet. Auguſtus altiuſculo uſus fuit, ut procerior uideretur. Caligula ſocco muliebri, Diocletianus & Heliogabalus gemmato, Carinus gemmatis fibulis. Apud Aegyptios autem innuptas puellas calceis uti non licet, ut euagandi licētia cohiberetur, quum nudo pede extra ſepta prodire nefas foret. Cupezia uero, non muliebres, ſed tibicinū calcei erant. Palla uero picta cum amiculo purpureo. Apud Perſas, ſtola medica cum armillis & torque. Aegyptijs, ſacra Iſidis ueſtis, reginarum amictus ornatusq; fuere, quib⁹ inſignijs uelut ueriſſimis notis, à uulgo ſeceruebant. Quam quidem pallam pueris puellis'q; quandoq; traditā legimus. Apud Græcos uero, Arabes, Lydos, Phryges & Aſſyrios, longa ſtola, mitris & mitellis matronas & uiros ornari, traditum eſt: uirorum apud eoſdem, frequens ueſtis, ſtola quadrata fuit. Theſſalis demiſſa chlamys erat omni tempore accommodatior. calantica autem, Romanis ea pitis fuit ornatus, non ueſtis. Lycurgus iuuenibus una tantum ueſte, eaq; obſoleta, & nullo diſcrimine à cæteris uti toto anno permiſit. Zeno quoq; nullum diſcrimen ueſtis eſſe inter ciues, ſed eoſdem amictus uiros ac mulieres ferre præcipiebat. Solon plus tribus ueſtibus quenquam uti, lege prohibuit. Apud reliquas uero gentes ueſtitus habitusq; diſſimiles fuere: nā Gallis nobilioribus tinctas geſtare ueſtes, aut ſaga hirſuta uiro pictas, intonſas, & uarij coloris, quas anaxyrides Græci uocant: tum collo torques & monilia, frequens mos fuiſſe traditur. Quas quidem brachas, non apud Gallos modo, ſed Medos & Scythas alioſq; barbaros in uſu comperimus. Tum endromides & cucullis frigoribus apti, Gallorum propria commenta ſunt. Apud Vectones & Cantabros, mulieres monilia ferrea collo circundare, & à fronte protenſum umbraculum, quod attrahant, quum uelint, & retrabant. Alias protentas comas in altum erigere, illasq; baculo obuoluere: nonnullas ſinciput expilare, magni decoris putabatur. Gnidanorum uxoribus, qui iuxta Lotophagos ſunt, multi æſtimabatur fimbrias pelliceas ferre pluri mas, quas munera adulterij ſumebant, illaq; præcipuæ dignationis erat, quæ pluribus fimbrijs muniretur. Sicut Curetibus, qui Aetoliam incolunt, longas ſtolas puellares induere. Et Andrimachidarum uxoribus utroq; crure æneam armillam innectere. Arabibus Nabathæisq;, tunicas cum ſubligaculis ferre. Indorum fuit ornatus in ueſte candida, & carbaſis miræ tenuitatis auro purpuraq; diſtinctis: Medorum oculis pictis incedere, colorato capillo, coma protenſa, circa collum monili, & armillis circa manus, capite uelato, ueſte pellucida & fluida. Contra uero Perſarum: nam craſſiore utebantur, laxa & fluxa cinctura, nonnunquam ſtola Semiramidis. Quare Alexander Macedo utrorunq; inſpecto habitu, Perſicam induit ueſtem, Medorum admittere recuſauit. Sic Gratianus Cæſar, deuictis Germanis, Romanum neglexit cultum, amictu Alano atq; equo pariter uſus. Aſſyriorum mos erat duplici amiculo ueſtiri, altero lineo ad pedes demiſſo, altero laneo quod ſuperinduebant. Mauruſiis craſſam ueſtem, aut laceram quam induebant, pro tempore uariare uetabatur. Perſæ amictum habent æſtate purpureum, hyeme uarium. Troglodytæ ſerpentum & piſcium coria. Maſſagetæ ex arborum corticibus amictus intexebant, Scythicis fere ſimiles. Mardorum genti proprium fuit, craſſiorem ueſtem & non ultra genua induere, pro'que capitis ornatu fundam fronti annectere. Indi quoque diſſimiles habitus corporis mira ſpecie uariarunt. Nanque alij nudi agunt, nonnulli piſcium, ferarum aut auium pellibus amicti ſunt, pleriq; lino, multi lana ueſtiuntur: alij in cultu corporis ita accurati, ut faciem coloribus pingant, cādidam ueſtem induant, aurum geſtent, lapillis ornētur. Mauri leonum, pardorum & urſorum

Nabathæi. Indi. Nudo pede q incedebant.

Hiſpani. Ligures. Antigonus. Galli.

Imperatorū puellę innuptæ apud Aegyptios.

Cupezia. Perſæ. Reginarum amict⁹ apud Aegyptios.

Mitra. Mitella. Theſſala. Calantica. Vna tantum ueſte qui utebantur.

Galli nobiliores.

Anaxyrides. Bracha.

Endromis. Cuculli. Vectones. Monilia ferrea.

Gnidani.

Curetes. Andrimachides. Arabes. Indi. Nabathæi. Medi. Perſæ.

Aſſyrij.

Mauruſii. Perſæ. Maſſagetæ.

Mardi.

Indi.

Mauri

Scythæ, Gelonĩ. Britanni. Hiſpani. Gymneſię. Belgæ. Germani.

tergoribus, alĩ ſerpentum & piſcium corĩs uelantur. Scythiæ magna pars tergore vul pium & murium operti incedunt, ſicut Gelonĩ hoſtium cutibus. Britanni reliquanu di, uentrem & ceruicem ferro cingunt. Hiſpani primum breue ſagulum, mox ſtolas & togas Romano more accepere, quare ſtolati dicti & togati. Gymneſiarum incolæ iun ceo ornantur amictu, Belgæ hirſuto ſagulo, Germani ſago cum fibula: aut ſi deſit fibu la, ſpina conſerta: locupletes uero, ſtricta ueſte ſingulos artus exprimente. Quin etiam

Philoſophorum veſtes.

apud ueteres ſapientiæ profeſſores, diuerſi cultus corporis ornatuſq; fuere. Nanq; Dio genes corpore ſeminudo fuit, ueſte humili & ſordida: qui quum Rhodios ueſte conſpi cuos cerneret, illos duxit nimium inſolentes: rurſus quum Lacedæmoniĩs in ueſte ſor & inhoneſta, occurriſſet, etiam hos inſolentes nuncupauit. Pythagoras alba amictus ue

Corona aurea Pythagoræ.

ſte, neq; ex mortuo animali quippiam ferens, auream coronam geſtabat, nonnunquam purpuratus. Crates manticam & ſordidum palliolum. Ariſtippus Socraticus Mileſi am chlamydem, aliquando amictum uiliorem induebat, cætera nudus. Ariſtoteles ue rò decorus habitu, & nitido ueſtitu fuit, tonſa coma, digitis redimitis auro. Hippias cul tu uiſendus ſuis manibus elaborato, ſicut Apollonius Tyaneus linteis, & Gorgias pur pura conſpicui erãt. Heraclides molliori ueſte, Zeno tenui pallio, Empedocles Agrigen tinus præter purpuram, etiam calceamentis æreis incedebat. Demoſthenes molli tuni ca & nimis accurata, Ariſtides trita lacerna, Socrates uiliſſima ſtola, Xenophon cum tho

Antiquorum veſtitus ex animalium pelli bus.

race & clypeo. Fuitq; Homeri opinio, antiquiſſimos Græcorum, pelles leonum pardo rumq;, ouium & caprarum, ac luporum à principio induiſſe. Poſtea impotentia mulie

Cultus Romanorum.

bri eò ueſaniæ proceſſum fuit, ut maximos indutæ cultus, purpuraq; & auro, ac gemmis redimitæ procederent: armillas annuloſq; in digitis aureos, colloq; monilia, & catenas circa latera margaritis inſerta, in auribus uero uniones & cylindros ad oſtentationem luxus, Romanæ mulieres ferrent; ipſasq; auro fulgentes iuncto uehiculo & carpentis,

Lecticæ mulierum.

feſtis profeſtisq; diebus per urbem, perq; oppida uehi proditum ſit. Quod non modo Romanis, ſed & ſociorum Latini nominis uxoribus decoris cauſa tributum ferunt: qui bus quidem uehiculis niſi caſtæ & ſpectatæ probitatis fuiſſent, aliàs uti nõ decebat, à qui

Viri uxoris nomine privilegium.

bus uiri unà ſedentes, deſcendere minime cogi poterãt, quaſi in tuto eſſent præſidio, priuilegio uxoris. Quare Domitianus Cæſar nouo ſtatuit edicto, ut probroſis fœminis le

Athenienſes

ctice uſus adimeretur. Fuitq; apud Athenienſes ſeruatum, ut Atticæ fœminæ Doridam ueſtem, quam prius induebant, ſimilimam Corinthiæ, ne fibulis necterentur, in lineam

Syracuſani.

commutarent: & à Syracuſanis lege ſancitum, ne uiri aut mulieres maiori ſumptu ornarentur, ni prius ſe conſtupratas, & omni nequitia impudicas docerent. Quod prope

Epheſii. Hermodorus

cum Epheſiis compar fuit, qui quum uitiis inquinatiſſimi eſſent, neminem frugi uiuere paſſi ſunt: Hermodorumq;, quòd uir probatiſſimus eſſet, urbe exegêre, qui Romæ poſtea leges decemuirales interpretatus, ſtatua in comitio à populo donatus fuit. Hoc quoque inter cætera notatum eſt, conſules paludatos, nonnunquam trabeatos, paludatis li

Paludamentum. Chlamys. Saga. Lacerna. Læna.

ctoribus ad bella ducere ſolitos: nanq; erat paludamentum ueſtis imperatorũ, qua ſumi duces perſæpe utebantur: ornatus tamen militaris, quam chlamydem appellarunt. Militesq;, ſagatos militiæ domiq; incedere conſueſſe: ſaga enim, chlamys & laterna, mi litum ueſtes fuere, adde etiam lænam, quam ſupremam induebãt, licet ſubſequutis tem

Seruorum ab ingenuis diſtinctio.

poribus Antoninus Philoſophus Auguſtus, milites ſub ſe ſtipendiarios, togatos eſſe iuſ ſerit. nec unquam ſagatos incedere paſſus ſit. Manſitq; diu Romæ conſtitutum, ut ſerui

Notæ frontis inuſtæ ſeruis & captiuis.

ingenuorum ueſte non uterentur: quippe qui nec colobia, nec calceos habebant, quæ li beris dabant. Crepidis quoq; aut mulleis uti ſeruos aut plebeios, erat lege uetitum. Sy

Literati ſerui.

racuſani uero, ut diſcrimen ingenuæ & ſeruilis perſonæ notaret, ſeruis equi characterẽ inuſſerunt: Samĩ quoq; captiuos Athenienſes, noctuæ figura: Athenienſes uero Samios bello captos, Sameæ nauis ſigno deformarunt: nonnnnq; ſeruis literas inuſſerunt, qui li terati dicti. Apud Lacedæmonios quoq; ingenui alebant comã: nanq; oẽs comati erãt,

Comam qui nutriebant.

cum ſeruos crines habere nõ deceret. Idẽ in oĩi fere Græcia, ubi ſeruis nutrire comã ne

Amphimaſchalos. Heteromaſchalos.

fas erat, q etiã ab ingenuis diſtinguebant tunica: nanq; amphimaſchalos liberis, heteroma ſchalos ſeruitiis dabat. Apud Romanos uero ab urbe cõdita ad annũ CCCCLIIII. iuuenes pariter ac ſenes intõſos fuiſſe liquet, Sed poſtquam Publius Ticinius è Sicilia

tonsores adduxit Romam, inde ut iuuenes rasitarent barbam, capillumq; tonderent, ad annum quadragesimum institutum mansit: post eum uero nō licebat. Primus enim qui barbā quotidie rasitaret, Aphricanus traditur: deinde Augustus, quod seruis uilioribus erat inhibitum, qui intonsa barba & capillo hirto fuere. Fuitq; animaduersum, ante Hadrianū Cæsarem imperatores barbam sæpe rasitauisse. Ipse enim ex Cæsaribus primus, promissa barba incessit & capillo. Commodus imperator cum nulli tonsori crederet, sicut Alexander Pheræus & Dionysius, sibi ipse candente carbone iuglandium putamini-bus barbam adurebat, qui etiam fucato capillo cum ramentis aureis incessit. Quod de Lucio Vero & Galeno imperatoribus traditum est, qui auri scobem crinibus asperse-re. Arabes, Abantes & Mysii, ne in conflictu belli hostibus præda forent, anteriorem capillum rasitarunt, qui etiam puellarem capillum in rotundum tondebant, tempora subradentes. Ferūt Curetas & Aetolos pariter, quum à fronte essent capillati, & crinibus ab hostibus raperentur, frontem abrasisse, & ab occipite cæsariē nutrisse. Quod de Alexandro Macedone proditum est, qui barbam militibus radi iussit, ne hostili prædæ ansam daret. Ferunt quoque Machlyes natiua cōsuetudine occiput crinitum gestare: sicut Auses anteriorem capitis partem. Contrà Lycurgus Spartanos milites promisso capillo & comatos esse uoluit, licet more Laconico barbam ad cutem rasitarēt: illos ꝓpterea aut uenustiores, aut uisu terribiliores esse arbitrat⁹: apud eos em populares à cæsarie nomis, & tam compositō capillo, ut in incessu uix se contingi paterent, omni corporis parte abrasa, præter caput & labrum. Lycij comam tanti fecerunt, ut ne crines tonderent, ære pœnæ nomine Mausolo regi Cariæ soluere non dubitarent. Argiui cū antea criniti essent, uicti à Lacedæmonijs, amissis Tyrijs, deplorandæ calamitatis causa, capillos tōniatis direpta, uniuersi Milesii capita deraserunt, & ingentem luctum ediderunt. Maxies uero dextram capitis partem comatam gerunt, sinistram radunt. Lusitani autem cō mas tondere nefas ducunt, itaq; illas diffundunt ut fœminæ. Idem & Galli comati, quibus plurimus capillus erat, æque maribus & fœminis inde nomine impositō. Indi capillum pectunt sæpius quàm tondent, barba semper intonsa. Agathyrsi cerulo fucantur capillo. Arabes quoq; intonsi fuere, barba solum abrasa. Autores habeo, Scythas & Parthos, quo maiorem terrorem incutiāt, quoq; subita & improuisa formidine hostes magis afficiant, hirsutis crinibus fuisse. Idem apud Germanos Cattos q̄, quibus ruffus erat crinis coactus in nodum, qui etiam duxere nefas barbam capillum q̄ tondere, aut alio cultu esse, nisi hostis caput ex acie retulissent. Quanuis tradatur Parthorum esse, capillum effundere, Germanorum iungere, Scytharum spargere. Aegyptijs uero flaua coma despectui erat, & lege cautum, ne quis eam ferret, quòd ea Typhonus fuisse dicebat, sicut Agrigentini ceruleum colorem interdixerunt, q̄ eo Phalaridis satellites usi sunt. Apud Sueuos usurpatum est, horrentem capillum ligare in summo, ut hostib⁹ terrori sint, uel retro flectere. Dacæ cum caput radant totum, in summo uertice cirrum crescere sinunt. Contrà Riphæi: nam mulieres pariter & uiri detonso sunt uertice, & capillo deraso, adeò ut glabri uideantur: sicut Myconij omnes caluitio laborant, æque ut in Cauno omnes lienosi. Non sic in Aegypto, ubi raro caluitiū fuit. Produnt autores, Athenienſium uetustissimos capillis colligēdis cicadas aureas annectere, ut eo argumento autochthones, hoc est, primos & sine origine se ꝓbarent. Caius uero Cæsar, comatos tanto despectui habuit, ut quoties occurrerent, occipitio raso deturparet. Capillum uero aut barbam inficere coloribus, imbellis fuisse & eneruati, exempla sunt. In primis Philippi Macedonis, qui quum ex amicis Antipatri arbitrum delegisset, quem aduertisset barbam & capillū inficere, protinus gradu deiecit, & iudicare uetuit, uelut mendacem. Quod compar fuit cum eo qui Spartæ cōcionabatur, quem quum Archidamus rex fucato capillo uidisset, profari uetuit, & in medio affatu exigi iussit. Cui non inconuenit, quod de Gorgia Leontino proditum est, qui cum in Olympijs de communi Græcorū concordia insigniter peroraret, Melanthus eum ludibrio habuit, quod de totius Græciæ concordia agitaret, qui se, uxorem, & ancillam concordes habere nesciret: quæ ob re

Radēdæ barbæ cōsuetudo quādo introducta.

Rāmentā aurea in capillis.

Qui caput tō debant.

Comæ cūrā apud quos.

Flaua cōma apud Aegyptios contemꝓta.

Riphæi. Myconij.

Athenienſiū cicadæ in cōmis.

Barbā aut capillū inficere imbelle.

Capillorũ luxus.

lotypiam irata, quotidie diſſidium peteret. In quo fuit experimentis cognitũ, quod his qui è Sybari biberent, fucarentur capilli nigri: qui uero è Crathi, flaui & fluxi, ſicut de Clitumno proditur in Meuania. Legimus tamen Hannibalem ducentem in Italiam, crebris nibus ſæpe mutatis, ſe à Gallorum perfidia uindicaſſe: & Pyrrhum coma coloribus fucata inceſſiſſe, Romanasq; matronas rutilare capillos conſueſſe. Manſitq; Romæ obſeruatum, in Saturnalibus ſynthefibus uti, quibus diebus dimiſſa toga, ſynthefim ſumebant, quanuis Nero Cæſar citra dies Saturnalicios, ſynthefim inducit diſcinctus & diſcalceatus. Diebus autem natalitijs, quibus natalem quiſq; ſuum annuũ celebrabat, & calendis Ianuarijs, nõnunq; ludis Romanis, albas lacernas prætextasq; indutos incedere, & ludos ſpectare, nam in ueſte pulla ludis intereſſe Auguſtus inhibuit, ne' ue quis pullatorum media cauea ſederet, edicto cauit. In ludis uero funebribus penulati ſpectatores erant: penulas enim tunc populus ſumebat, cum in cæteris togati conuenirent, niſi in gladiatorio munere, ad quod frequẽtes penulati conuenere, quod Commodus imperator ſeruari iuſſit. Ferunt primos Lacedæmonios, ne populus in ludis algeret, penulas ſumpſiſſe. Antoninus uero Baſſianus nouo ueſtis genere populum donauit, quare Caracallæ nomen tulit. Auguſti uero tempore, toga raſa & phrygiana dari cœptæ. Illud etiam admonendũ exiſtimo, quoties inſigni calamitate uel clade, aut alijs belli caſib' populus affectus eſſet, in magna conſternatione iuſtitium indici, claudi ærarium & tabernas, ac iudicia tolli ſolere. Et quod p magnas calamitates fiebat in mœſtitia publica, Romanos dimiſſis togis, poſitiſq; laticlauis & aureis annulis, ſaga ſumere, uelut in luctu & ſumma ſolicitudine ſe eſſe denotarẽt. Si tamen cõſulares uiri forent, licet ob calamitatẽ populus in ſagis eſſet, ipſi tamen in togis erant, ne deformi tetroq; habitu tantam digni tatẽ fœdarent. Sed nec ſaga, donec lætiore fortuna, aut illuſtri uictoria clades emendata foret, dimittebãt. Qua uictoria potiti, uel quũ fuſis fugatiſq; hoſtibus, fœdiſſimũ belli finitũ foret, exuto iuſtitio, in cõmunis ſignũ lætitiæ, populus uniuerſus ptextas: reliquo uero, magiſtratus inſignia & ornamẽta ſua, ac priſtinũ ornatũ cultumq; ſumebãt. Illud quoq; diſcrimẽ ordinũ perſonarũq; eſt notatu dignũ, quod apud Tapyras, Baſtetanos & Iberos, incultasq; nationes circa Hyrcaniã ſeruari meminimus, ut uiri atras ueſtes induant, crinesq; lõgiores gerãt: fœminæ uero albis tunicis, ac breuibus tõſiſq; comis incedere cogantur. Apud Parthos aũt Perſasq; equo uehi, uel pedes ire, nobilitatẽ à uulgo diſtinguebat: nullus em̃ honeſte genitus, pedibus incedebat: quod cõparatè ferè cum Romanis fuit, quibus plebeiæ pedibus incedũt, matronæ nobiles lecticis uectabantur: eidemq; Parthis qui principem locũ habent, anaxyridem triplã induunt, & manicatã tunicam plebs uero erat in tunicis ſine manicis. Apud Indos byſſum induere, niſi nobilis, nemo poterat. Thracibus punctos eſſe in facie, nobiliores demõſtrauit: nõ punctos, ignobiles & obſcuros. Idem Britannis, Gelonis & Agathyrſis, apud quos qui ceruleo pingũtur, honoribus præſtant: minus aũt pingi, humilitatis ſignũ erat. Indis quoq;, Atheniẽſibus & Perſis, in auribus ferre aurũ, nobilitatẽ deſignauit. Ex Germanis uiri clari illuſtresq;, ſtricta nec fluitante utuntur ueſte: cæteri, ſagis cum fibula. Apud Sueuos ingenui oblita quant crinem, & nodo ſubſtringunt, quũ ſerui fluxa coma & crinibus incedãt. In Libya primores ſagis uelantur, uulgus uero beſtiarum pellibus amicti ſunt. In Aegypto uiri binis utuntur ueſtibus, fœminæ ſingulis: uniuerſis niſi lineas ferre ueſtes non licebat. Neq; referre alienum fuerit, quod circumpadanis populis uſuueniſſe tradunt, ut lugubres ueſtes longo tempore induerent, inteſtino mœrore affecti propter Phaëtontis caſum, quod de cælo præcipitatus, fulmine ictus, & in Eridanum deiectus foret. Sicut in Daunia Ariſtoteles refert, mares & fœminas lugubria ueſtire, quod poſt Troiæ euerſionem, quum illuc delati ſedes occupaſſent, ut orbatos ſe patria & fortunis indicarent, in poſterum candidis abſtinuiſſe, & pullas ueſtes deſumpſiſſe.

Lacernæ albæ quãdo ſumebantur.

In ueſte pulla ludis intereſſe nõ licebat.

In calamitate publica luctus indicia.

Apud Tapyras, Baſtetanos & Iberos diſcrimen ordinum.

Parthi, Perſæ.

Indi, Thraces, Britanni, Geloni, Agathyrſi.

Aurum in auribus.

Germanorũ ueſtes.

Sueuorum, Libyci, Aegyptij.

Circũpadanorum luctus ob Phaëtõtis caſum.

Qui numerus augurũ, quæve poteſtas aut ius quondam fuerit, & quomodo auguria captarentur.

Caput XIX.

QVæſtioni diu res fuit, qui numerus auguræ olim apud Romanos fuerit, quod ſacerdotium magnæ religionis fuiſſe conſtat. Et tametſi à principio, ut in tribus centurijs, Ramnenſi, Titienſi & Luceri, ſinguli eſſent augures, conſtitu-

tum foret, quorum numerum imparem esse decere arbitrati sunt: tamen sequutis temporibus, quin ad quatuor, mox quinq; numerum aucti fuerint, nulla controuersia est; donec, ut nō ultra nouem collegium excederet, senatusconsulto cautum fuit. Idq; ante primum Punicum bellū, quo tempore Sora & Alba coloniæ deductæ fuere. Demum à Sylla dictatore collegium propagatum ferunt, ut ultra nouem, quindecim crearentur, ita ut quatuor & uiginti essent. Hi ergo uelut interpretes internunciiq; deorū, tantæ dignationis habiti sunt, ut eum qui aruspicinam fecerat, in senatum adscribi, & inter patres legi, fas esse duceretur. Regib⁹ quoq; sicut iura dare & sapere, ita diuinare, regium munus erat. Itaq; à primo ortu urbis, ĩdem reges & augures erant, qui futura prædicerent, & iura darēt. Deniq; Romulus hoc sacerdotio præditus, optimus augur fuisse traditur. Proditumq; est, Romæ optimatum filios sex, Hetruriæ populis, ut augurandi artem ediscerent, ex decreto senatus in disciplinam tradi solitos, ut Romæ augurandi scientia & ars innotesceret. Quæ quidem incredibilis & penè diuina Fesulis pollebat, ubi domicilium augurum esse ferebatur, quod & ueteri lege sancitū erat in hæc uerba: Procipes disciplinam discunto: quibus diuis decreuerint, procuranto: ĩisdē fulgura & ostenta pianto, auspicia seruanto, auguri parēto. & infra. Singulis quoq; tribubus olim singuli augures præficiebant, qui sacris cæremoniis prædictionibusq; deorum præessent, publica priuaq; auspicia curarēt, sicut à Romulo constitutum fuit. Postea uero comitiis curiatis, quæ pontificis maximi dicuntur, non à populo uniuerso, sed à minore parte & selectis, quibus sacerdotia mandare curæ erat, de concilij sentētia eligebantur: nanq; ipsi nominabant, quos dignissimos iudicarūt. Nonnunq; si quis augur decessisset, à duobus unus nominari, & à toto deinde collegio expeti & cooptari poterat. Qui postq; ad sacerdotium admissi fuerāt, mox inaugurati, ut mos erat, captatisq; auguriis in collegiū admittebantur. Et tametsi præsentes admitterentur soli, sæpius tamen absentium habitam rationē comperimus, quod lege Iulia cauebatur. Cumq; sacerdotia semel collata, ob plurimas causas adimi solerent, solus auguratus perpetuus fuit; ideo semel collatus, quoad uita suppetit, etiam magnis intercedentib⁹ causis, uiuenti non adimitur. Quare Fabius Maximus proditur duobus & sexaginta annis summa cum laude auguratum gessisse ad ultimam senectam. Si quis tamen augur hulcus patereť, licet in sacerdotio foret, augurandi tamē ius nō habebat. Ex hulceratis quoq; auib⁹ auguria captari non licere, (si quidem morbosæ aues auspicia nulla faciunt) sæpe relatum est. In augurum enim collegio illud precipuè seruatur, ut sicut quisq; ætate præcedit, ita maximè primatū teneat; quippe inter augures maiores natu, etiam his qui cum imperio sunt, præferri solēt. Horum ergo proprium fuit, ex auibus uaticinia obseruare, signaq; rerum futurarū, & à diis monita contemplari; si opportunè euolassent, aut sedes idoneas accepissent, obnunciare: de prodigiis, somniis, auguriis atq; oraculis, portentis, extisq; responsa dare. Tum obseruationes auspiciorum, procurationes expiationesq;, uatum libros, portentorum explanationes & monita deorum edicere, si quid ingruente fato casurū foret, & quod saluis auspiciis fieret. Quod ue augurium lætum, quod ue piaculare esset, quod minas cælestes, ingruentesq; calamitates, aut fatale exitium afferret, præmonere & uaticinari, quæ lege augurali latius decreta & pscripta sunt, cuius uerba adscripsi: Interpretes iouis optimi maximi publici augures, signis & auspiciis postea uidento, disciplinam tenento, sacerdotesq;, uineta, iurgeta & salicta publica auguranto, quiq; agent rem duelli, quiq; populare auspicium præmonento, olliq; obtemperanto, diuorumq; iras prouidento, hisq; parēto, cæliq; fulgura regionibus ratis denotanto, urbemq; & templa & agros, liberata & effata habēto: quæq; augures iniusta, nefasta, uitiosa, dira dixerint, irrita infectaq; sunto: qui q; non paruerit, capitale esto. & infra. Ipsiq; auguriis auspiciisq; captādis interesse desiis, & quibus sacris ac supplicationibus, & quæ ad puluinaria, tetra prodigia procurarentur aut expiarent, enunciare. Sed tamen soli auguri sine collegio auspicia interpretari nō licuit: totum enim collegium censere, & sententiam ferre decebat, si quid exquisitius interpretari uellent, si durior forte casus ambiguæ foret interpretationis, qui in du

Augurū numer⁹ impar.
Augures quatuor.
Quinq;.
Nouem.
Vigintiquatuor.
Augurum dignitas.
Reges & augures ĩdem.
Romulus augur.
Ro. sex optimatum filij Hetruscis traditi.
Augurum domicilium Fesulis.
Singulis tribubus singuli augures pfecti.
Augurum creatio.
Auguratus mun⁹ nō adimebatur.
Augur q hulcus haberet.
Aues exhulceratæ.
Aetatis ratio in augurum collegio.
Augurum munus.
Lex auguralis.
Non augur unus, sed totum collegiū auspicia interpretabatur.

bium controuersiam'que ueniret: ad quos etiam de singulis prodigijs & portentis, quæ eorum prædictio foret, & an fœdo uel felici exitu euentura essent, omnes tanquam ad adytum aliquem consultum ibant. Tum siqui magistratus uitio creati forent, eorum responso uel admittebantur, uel magistratu abire cogebantur: itaque dictatores, cõsules, prætores, & reliqui magistratus uitio creati, ne quid diuini obstaret, ex responso auspicum, magistratu abire sæpe coacti sunt. Poterantq; augures propter tetra prodigia, aut si quid officeret, comitia creandis magistratibus uel impedire, uel uitiare. Quoties q; ex arce augurium petebant, lituum fine nodo, hoc est, baculum à summo inflexum, in parte qua robustior est, quod insigne augurale fuit, tenebant: quo cæli regiones & certa spatia, q bus uidenda ad se pertinere uolebant, quæ templa dicta sunt, præfinirent, & certa finitione signarent, ut quod dextrum, quod' ue sinistrum esset, oculis & animo metiri possent: nam manu cæli spatia notare, saluis auspicijs, non licebat. Quo quidem lituo augur prospectu in urbem atq; agros captato, regiones ab oriente ad occasum terminabat, limite decumano, & cardine ex transuerso, signo metato, quò oculi ferrent quàm longissimè. Qui quidem lituus etiam regium fuit insigne, in quo potestas dirimendarum litium esse noscebatur. Proditumq; memoriæ est, Romuli lituũ ambas cuspides ab imo & à summo inflexas habuisse, præter formam litui auguralis. Ex notatis uero regionibus, prima antica, posterior postica, tum dextra & sinistra dictæ. Quanuis Hetrusci uates cælestium prodigiorum periti, cælum in duodecim partes diuiserint, anticamq; ad occiduum, quoniam omnis illuc inclinat motus: & posticam ad orientem: dextras ad septentrionem, sinistras uero ad meridiem proclinare uoluerunt. Sedebat enim augur uelato capite, & duplici toga augurali, quæ læna dicta est, uel trabea amictus ex purpura & cocco, cum captabat auspicia, & lituo cæli regiones notabat. ipseq; cæsa uictima obseruatis notatisq; signis, longum carmen præfatus, preces effundebat: quas si forte non rite didicisset, ne quid præpostere diceretur, aliquo præeunte, emittebat. Græcis uero augur non trabea amictus, sed toga candida uelatus, poscit auguria. Macedonibus quoq; uates in amictu candido auream gerens coronam, captat auguria & uaticinatur. Post effusas uero preces, oculis in cælum fixis, sedere conuenit, momentis omnibus paratum intentumq; toto animo affixum, facto ubiq; silentio, ne quid uideretur audiretur' ue, quod auspiciũ dirimeret, quoad de cælo seruasset, captataq; auguria & signa missa forent, quibus missis, ex auib° quæ oscines, quæ præpetes uel inferæ, & an tacitæ uel strepentes ad uolarent, & si dextra uel sinistra, quæ' ue admissiuæ essent, & quæ arculæ, quæ' ue cliuiæ, aut inebræ, quæ uetarẽt. Tum si motus pronus uel obliquus, supinus an rectus, aut in latera referebat: conueniebatq; extemplò augurem adire & auguriũ firmari: nanq; unũ uitio disse auspicium, non erat satis. Adnotatumq; exemplis est, non ubiq; & passim auguri capere auspicia licere, quia nisi in præscriptis destinatisq; locis, quibus Tesqua nomẽ, aut in arce, uel ad ueteres curias, augures: pontifices uero, nisi in postmurio, auspicia capere fas erat. Sed sciendum, non omnibus auguribus, sed solo magistro augurum de cælo auspicari licuisse: qui huic muneri præfectus, magister à collegio eligebatur. Obseruatumq; ut si extra urbem, aut in pomœrio, uel domo conducta, seu quouis tabernaculo, quod cœperat, augur auspicetur, & inter augurandum nondum firmis signis, urbẽ aut pomœrium inauspicato transgressus foret, ut rite captentur auspicia, primum omitti tabernaculum, & alterum sumi necesse fore: denuoq; auspicari oportere, ex quo nouus auspiciorum instauratur aspectus. Et cum certa dies auspicijs dicata esset, post mediam noctem ad mediam futuram diem auspicari licere. Septima autem aut sexta diei hora, non decebat: nanq; incipiente aut crescẽte die, non aũt desinẽte, iusta auspicia fuere. Post Sextilem quoq; mensem, quo tẽpore aues, aut imbecillæ, aut morbosæ sunt, uel pulli earũ imperfecti, auspicari non licuit: eo em̃ tempore à pontifice maximo de cælo seruare uetabatur. In quo id fuit constitutum, ut nõ modo morbosis auibus, sed cuicunq; funeri augur admouere manus, & feralia attrectare uetaretur. Si aũt post augurium susceptum, ad aquã uenire cõtingeret, ne eius interuentu auguriũ frustraret, quod aquæ intercessu interrumpi certũ est, fusis precibus aquã haurire, & uota p̃mittere oportebat. Poteratq; idẽ & põtifex & augur esse, duob°q; simul sacerdotijs p̃poni, cui etiã lictor præibat, sic-

Auguriũ cum ex arce peteretur.
Lituus auguris.
Templa.
Lituus regiũ insigne.
Regiones in cælo ab auguribus notatę
Vestit° auguris & cæremoniæ in auguriis captãdis, uide item cap. xiij.
Græci.
Macedones.
Loca in quibus auguria obseruabantur.
Magistri augurũ munus
Notandum.
Auspicij tempora.
Augur feralia non attrectabat.
Post auguriũ obseruata.
Pontifex & augur simul.

ut pōtifici maximo. Et tametsi post susceptos honores, auguratus cōferri soleret, tñ Fabius Maximus admodum adolescens, priusquam ullum gereret magistratum, auguratum gessisse dicitur. Quotiesq; pro diuersis captarentur, illius prævalere auspicia, qui in summo esset magistratu, certum est: ideo consulis auspicia, si cum prætoris cōfundantur, præponi haud dubium esse. Fuitq; exemplis cognitū, apud augures optimis auspicia. Illud quoq; dixisse non ab re fuerit, occentu soricis dirimi auspicia, sicut aquæ interclaudant: Quodq; quum auspicia captant, cælo non turbido, nec procelloso aut pluuio, sed aura silenti & placida, ubi omnia pura & trāquilla sunt, auspicentur, ne uenti flatus aut tēpestas auiū gressus à suo cursu diuertat. Estq; obseruatū, ut minora auspicia, semper ueniente, irrita fiunt: utq; luminaria domus auguralis semper aperta sint, nulloq; operculo cōs ea geri, quæ pro reip. salute susciperentur: quæ contra, inauspicata esse & monstrifica. Maioris magistratus augurium minori præferebatur. Auspicia pro repu. optima. Soricis occentu auspicia dirempta. Domus augu ris aperta. Aura silenti & placida augu ria captā da. Minora auspi cia maioribꝰ cedebant.

Qui essent equi funales in Tranquillo, contra nonnullorum interpretationem probabilis opinio.

Caput XX.

ANceps quæstio fuit apud grammaticos, ambiguo sensu in utranq; partem agitata, qui essent equi funales, qui in solenni triumphi apparatu, iuxta triumphantis currum incedebāt. Nuper in cœtu patritioꝝ, in controuersiam certamenq; uenit, quonam modo accipi conueniat, quod est in Tranquillo dictum, Tiberium Actiaco triumpho Augusti currum fuisse comitatum, finisteriore funali equo, quū Germanicus dexteriore ueheretur: qui essent funales equi, quærebatur. Cumq; uaria & ferè popularí opinione ferrentur, nobisq; quum minime probaretur, uisum tandem est, funales dici equos, qui funibus alligati, currum triumphantis traherent; quibus præeuntibus, summi imperatores uectabātur triūphi die, in quibꝰ ingenui pueri sedere ueteri more solebant. Prætextatos enim filios in equis triumphantium uehi, & Cicero meminit, & multi prodidere. Quare Paulus Aemylius, deuicta Macedonia, filios duos impuberes; & Germanicus currum quinq; liberis onustum, in triumpho duxit. M. quoq; Antonínus Philosophꝰ, & Verus, triumphi die mille puellas uirgines in equis triumphalibus uexere. Vel quòd in his infiderent, qui funalia præferebant & faces, propterea funales dicti equos, ueteꝝ autoritate probari: nam peruulgatum ferè est, faces & lumina tam in apparatu triumphi, q̄ iuxta triumphātem deferri solere. Diuus enim Cæsar ad lumina quadringenta in Capitolium triumphans ascendit, elephantis lychnos dextra sinistraq; gestantibus. Quod eo constitutū ferunt, tum ut spectatior triumphi apparatus & conspectior foret, tum ut lumina, si forte tenebris obortis, pompæ triūphali non sufficeret dies, ad arcendas tenebras præsto forent: ipseq; triumphans, luminibus circa adhibitis, cōspectior fieret. Propterea haud ab re uisum, sicut in Cæsaris triūpho elephātos lychnos gestasse legimus, compari modo funalia & faces equos iuxta triumphantem ferre, dici probabiliter posse. Vnde funales equos à funalibus, quæ in equis triumphalibus præferebant, probè dici argumentamur. Ex quibus licuit nobis æstimare, uel q̄ funibus currum traherent, uel q̄ faces iuxta triumphantem deferrent, sicut ueteri exemplo probatum est, funales equos dici & æstimari. Funales equi apud Suetonium. Prætextati filij in equis triumphantium. Vnde funales dicti.

Qui fuerit apud ueteres cœnandi usus, quæue hora prandij & cœnæ, quotq; singulis lectis cœnitabant, & quid apud exteros. *Caput* XXI.

ANtiquissimorum ex palustri ulua, & ex stramento, uel ex cespite fuisse, & longo tempore ex pulte, non pane Romanos uictitasse, perspicuum exēplis & probatum est: postea quū annis intercedentibus ex illo agresti cultu desitū esset, mensas, in q̄bus epularentur, ex acere aut fraxino quadratas, deinde orbiculatas fecisse, in q̄bus prāderent & cœnarent, satis constat. Quē moremà Laconibus Romanos sumpsisse crediderim, quibus nullæ fuere mensæ nisi ex robore. Romanis enim antea lecti erāt Archiaci & Bœotici, humiles & breues. Labentibus deinde moribus, tātæ luxuriæ factæ sunt, ut ærati primum lecti, abaci, triclinia, & monopodia, quæ Cn. Manlius Asia deuicta, primum uexit in triumpho, deinde citreæ mensæ, quæ elephantinis pedibus sustinebantur orbiculatæ, magno sumptu fierent, quarum precium auro appendebāt, aut ex Torum & cibus primi seculi. Mensæ.

ebore uel teſtudine, ſectis putaminibus in laminas, quod Carbilius Pollio inſtituit primus: adeo, ut non modo menſas, ſed lectos & repoſitoria teſtudinũ putamine ueſtirent.

Tres lecti in cœnaculis & triclinijs,

In cœnaculis enim domorum aut triclinijs ſtratis tribus lectis, priſci illi ſedentes cœnitabant, in quibus tres fuiſſe menſas Varro ſignificat, ex quibus una uinaria orbiculata, cylibantum dicta, à poculis quas κύλικας Græci uocant: altera lapidea, oblonga columella ſuffulta, cui cartibulum: tertia quadrata, quæ uaſa detinebat, cui urnariũ dixere nomen.

Perſæ,

Perſæ uero, quum antea in uimineis toris diſcumberent, poſtea lectos aurofulgentes, & gemmis magnificè conſtruxere, in quibus uaſa non minoris cenſus adæquarunt, quos

Pauſaniæ frugalitas, Græci, Romani.

tanto cenſu excultos ac regium apparatum in caſtris, Pauſanias quum deuicto Mardonio ad Platæas uidiſſet, illo neglecto, modica menſa Laconicam cœnam feciſſe dicitur. Græci in ſympoſio Græcienſi frequenter cœnitarunt. Apud Romanos uero Heliogabalus argenteas primus menſas habuiſſe dicitur: quibus in ſolenni epulo duæ tantum

Menſæ argẽteæ.

menſæ adhibebantur, unà carnium, altera pomorũ: nanq; ueteribus cibus mundus erat & ſimplex, neq; operoſis condituris aut appetentia exquiſitus, ſed ſine apparatu & ſine

Prandium & cœna in propatulo,

impenſa. Prandium enim & cœna in propatulo fiebat, quia palam cœnitare dedecus nõ erat: ſecreto uerò cœnitaſſe, probro & ignominiæ fuit. Id quod Lacedæmonijs Lycurgi lege cauebatur: quod ideo conſtitutũ ferunt, ne quis ſplendidius altero ueſceretur. Hy-

Cœnæ initiũ Secũdæ mẽſæ.

emeq; ad focum æſtiuo anni tempore in aprico cœnitabãt. Ouum uerò & mel, initium cœnæ fecere: in ſecundis menſis poma & mel, ſicut ad principia conuiuij, & multifor-

Iberi. Græci.

mes nuces dari aſſueuere. Apud maiores autem, ſemen candidi papaueris cum melle & lactuca plerunq; menſas ſecundas fecit: deinde, ut uua, ficus, pirum & alia pomorum genera darentur bellaria, in uſu fuit. Iberis autẽ, ut in ſympoſiis glandem in ſecundis menſis tribuant, magni putabatur. Græcis oua cum turdis & leporinis carnibus ac mellitis

Attica bellaria. Platonis bellaria,

placentis, ſecundæ menſæ frequentius data ſunt: quibus erat iſte mos, ut in fine cœnæ linguas igne torridas, poſt ſermones deguſtandas darent. Præcipua tamen bellaria traduntur fuiſſe Attica, lauta atq; eximia. Platonis uero bellaria fuere ficus, cicer, faba, myr-

Panes & paniceæ mẽſæ. Panis ſpecies,

ti baccæ, & ex fago glans prunis toſta. Fertur Heliogabalus pro luxu affluẽtia parãſitos in ſecundis menſis nouo genere edulij ſaginaſſe: nam cereas dapes, aut lignea edulia uel eburnea, ſæpe fictilia aut marmorea exhibuit, quum per ſingulos miſſus tantum bibe-

rent, uelut ueſcerentur & manus abluerent. Panem uero paniceasq; menſas non argenteis uaſculis, ſed uimineis caniſtris Romani inferebant: Græci uero per promas. Quos ex multiplici genere uariarunt: nam & plebeius erat, & ſiligineus, qui candore præſta-

Placentarum genera. Cœnæ ueterum Romanorum.

bat & tritico, præcipuè Campano, quod (autore Varrone) cæteris præſtaret, ſicut in Falerno uinum, in Caſinati oleum, in Thuſculano ficũ, in Tarẽtino mel præferebatur cæteris. Erat & ſecundarius panis, & oſtrearius, artolaganus, ſpeuſticius, ſubcineritius, & aris. Erat & ſecundarius panis, & oſtrearius, artolaganus, ſpeuſticius, ſubcineritius, & aratopteſius: inter quæ ptiſanam uelut ſaluberrimam magnopere commendarunt, quæ à Græcis ſumpta origine, ad Romanos fluxit. Poſt quam alicam Romani inuenere, cuius Græci inexpertes ſunt. Græcis quoque multiplicia panum genera comperimus: nam & zymitas, hoc eſt, fermentatos, & obelias, & cribanitas & canchrydias & apiritas, pyratitrias & pyrinos, panes legimus. Placentarum quoque genera uaria, tarentinas, craſſiaenas, ſiculas, cluſtras, plicias, guttatas, montianas, muſtaceas, & ſpiras, quæ fiunt ex caſeo.

Cõuiuarum duo genera.

Proditum q; memoriæ eſt, antiquiſſimos Romanorum, cœnæ tãtum panem adhibuiſſe, prandio uero carnibus ueſci, non elixis, ſed aſſis & ueru decoctis, aut frictis: quibus

Adagium,

Parthi abſtinebant, & niſi uenatu quæſitis, nulli ueſci permiſſum. Et quũ pauciſſimi cõuiuiæ erant, nõ minores tribus: quum plurimi, non ultra nouẽ in eadem menſa eiſdemq; lectis cœnitabant: tametſi uetus feratur adagium, Septem cõuiuium, nouem cõuicium

Græci. Carmani.

facere, quòd ſcilicet obſtrepente multitudine, tumultuantur potius q; in ſobrio conuiactu ſint. Græcis quatuor, aut quinq; conuictores unis menſis adhibere, ſatis erat. Carmanis uerò ſeparatæ ſingulis conuiuis ſedes ſunt, & ſua cuiq; in accubitu menſa. Fertur

L. Verus numerũ conuiuarũ auxit.

tamen L. Verus imperator præter exempla maiorum, cum duodecim ſolenni cõuiuio primus accubuiſſe. Homerus uſq; ad decem probauit. in ſympoſio autem Platonis octo cõueniunt & uiginti. In quibus menſis Romani liberos cũ pueris puellisq; adhibebant, qui ad fulcra lectorum, ſerui ad pedes. In ipſis autem lectis cum uiris cubantibus fœmi

næ ſedentes cœnitabant: à principio enim maiores noſtri ſedentes epulabãtur laconum more, adhibitis etiam principum liberis apud ſummos uiros, cum cæteris id ætatis pueris nobilibus, qui propria & parciore menſa, in conſpectu affinium ueſcebantur. Apud Græcos uero fœminas in uirili conuiuio accũbere niſi propinquorũ, non licebat: quibus conſuetudo manſit, ut in primis epulis breuioribus poculis tranſigerent, in fine uero laxiora adhiberent: quare Græco more bibere, eſt capaciorib⁹ poculis haurire, q̃bus lex data, ut in ſympoſiis aut biberent, aut abirent. Sicut apud Scythas ſcythiſſare, erat intemperatius bibere. Nonnulli Græco more bibere dicunt eſſe, quoties deos aut amicos inter pocula appellarẽt ſingulos nominatim, toties haurire & largè merum bibere: utq̃ quum magiſtratus & honores dabãt, uina pateris circũferrẽt: cumq̃ alicui propinaſſent, nominatim deſignare cui poculum darẽt: & primo deos, deinde amicos appellare: toties' que haurire affatim, & bona à dijs precari. Et tametſi uino uim ſapientiæ adhiberi putarent, ſi quando tamen uinum aqua admiſcerent, illud tepefactis niuibus diluebant, nonnunquã marinam uino adhibebãt, quo incorruptius foret. Romanis etiam corollas poculis accipere, feſtisq̃ diebus coronatos & ſertis redimitos epulari mos erat cum lemniſcis: erant enim faſciæ coloratæ, quæ coronis addebãtur. caũmq̃ fuit, ut Hetruſcis corollis lemniſci tantum aurei darentur, ſumpta ab Ionibus cõſuetudine, qui in lautioribus culinis primi corollas inuenere: quod ab Indis uſurpatur, ut ad familiare conuiuium coronati accedant. Quinetiam uetuſti moris erat, fercula exquiſita & lautiora à miniſtris coronatis cum cantu & tibicine in cœnis ſolennibus afferri, poculisq̃ coronatis bibere, ſummamq̃ cœnarum lauticiam tripatina diſtinguere, una murænarum, altera luporum, tertia myxionis piſcis, & ne intepeſcerent cum obſonijs, focos quoq̃ transferri inſtituerunt. Singulisq̃ poculis ſingulos deos aut heroas, nonnunquam amicos aduocare, adſtante cantorum turba, ac toto ſeruitio & famulatu: quorum alter reliquias colligit, quæ è menſa cadũt, alter murmur cõpeſcit, alius ſputa è pauimento, & ſi quid immũdi eſt uerit. eoq̃ proceſſere deliciæ, declinatis corruptisq̃ moribꝰ, ut totos apros una menſa apponerent, quem primus Romanorum Seruilius Rullus apposuiſſe fertur. Deinde, multam uenationem & condimentorum uarietatẽ apponi uſurpatum. Quinetiam uerſatilia cœnationum laquearia Nero cõmentus fuit, ut quũ ferculum admittebãtur, alia facies cubiculi deſineret, alia ſuccederet. Aegyptioq̃ mos traditur, ut in familiaribus cœnis braſſicã præſumant in primis, eo edulij genere ebrietatẽ diſcuti arbitrati, quã Cato oleribus præpoſuit cunctis, ita ut mane illam eſſe oporteret ieiunum. Nonnulli nuces, lupinos, citrum & apium, q̃ uenenis prodeſſent, uelut antidotũ, præcepere. Græci uino madentes, oleo perungunt & ſale, qui etiam ante reliquas dapes, ſal uelut amicitiæ ſymbolum hoſpitibus apponunt: ſicut Romani lactucas, q̃ ebrietatem diſcuterent. Quinetiam Aegyptiorum uſus erat, ut in ſolenni epulo propinquorum & affinium, qui deceſſere, aromatibus referta corpora ijſdem lineamentis & ſpecie recentiſſima, ac ſi uiui eſſent, introducant: hiſq̃ præſentibus & quaſi conuiuis adhibitis, epulentur: & ſi quando regum conuiuijs aduocarentur, uaſa haberent, in quibus uentrẽ leuarent aut uomerent. Cretenſibus, accubantes ueſci, inſtar magni criminis erat, itaq̃ ſtantes epulabãtur. contrà Luſitani: nam ſedentes cœnitabãt, quod Alexander Macedo fecit, qui ſedens ueſcebatur. Græci quoq̃ in toris ex boum tergoribus aſſidentes, ordine ludunt & ueſcuntur. Galli, dum cœnant, in ſtramẽtis aſſident: Galatæ, in pellibus lupo rum aut canum. Cato iunior poſt ciuile bellum, non accumbens ut prius, ſed ſedens, cibo parciore uſus fuit. Contrà de Terentio Varrone & Hannibale legitur, ut poſt afflictas res, ſtantes cœnitarent. Apud Indos ſolus rex in lecto ex ſtramentis facto accubat, cæteri ſedentes epulantur. Spartanis communia erant conuiuia, pauperes cum ditioribꝰ eodem ueſcuntur obſonio: feſtisq̃ diebus, quos Phiditia nuncupant, nigrum ius & panẽ igni duratum apponunt, utq̃ regi duplum obſoniorum q̃ cæteris detur, lege ſancitum erat, non ſocietatis gratia, ſed ut poſſet obſonio quem uellet honorare. Qui etiam aſſuerant excellentium uirorum laudes, ignauorũ fœda ſcelera in epulis canere ad lyrã, quæ dicunt ſcolia. Idem apud Athenienſes: nã in celebri epulo quod ſyſſitiã uocãt, tenuiores

Mulier quæ contra uiri uoluntatem, uel eo ignorante extraneorũ conuiuia petierit, repudiari poterit, iuxta l. conſenſu C. de repud. conuiuia enim, Veneris præludia ſunt. Accurſ. in l. quod ait lex. ff. ad l. Iul. de adult.

Fœminæ apud Græcos nõ accumbebant cum uiris.

Græcorũ bibendi mos, Scythiſſare,

Propinatio,

Vini dilutio apud Græcos,

Coronæ in conuiuijs. Lemniſci.

Ferculorum in cœnis ſolennibus afferendi ratio

Potãdi ratio. Famulorum munera in conuiuijs ſolennibus.

Deliciæ corruptis moribus.

Verſatilia laquearia cœnationum.

Aegyptij

Alij

Græci. Sal. Romani Aegyptij

Cretenſes. Luſitani.

Græci. Galli Galatæ

Indi Spartani Phiditia

Scolia Encomia ad lyram Syſſitia.

cum ditioribus unà conueniunt,& æqualem obſoniorum partẽ ferunt. Cretenſes eiuſ-
modi comeſſationes,andria dicunt, Perſæ titthenidia, Græci τελίαν, Syri grammati-
as. Fuere quoq; Spartanis cœnæ copides, in quibus capra immolabatur,& alia æclon.
Apud Indos ara menſæ in modum conſtituta,pluribus accubantibus circum: in ea que
carnibus appoſitis,quilibet conuiua è ſua ſede ad menſam uadit,& quam uult partẽ ca-
pit,atq; in ſedem reuerſus,carnibus & pane ueſcitur. qui etiam comeſationes in propa-
tulo,Laconico more,faciebant. Neq; alienum fuerit,quod apud gymnoſophiſtas tradi-
tur,ut paratis inſtructiſq; menſis,antequam dapes apponantur,adoleſcentes ſinguli qui
ad epulum conueniunt,quid generi humano lucri fecerint,quod'ue ſapienter dictũ fa-
ctum'ue fuerit illa luce,coram ſenioribus exprimere cogantur.Et qui deſes aut remiſ-
ſus,nihil frugi in medium affert,impranſus manet,& foras extruditur, quibus diſcipli-
nis illos ad uirtutem acuebant.Perſarum mos erat,inter pocula de rebus ſeriis conſulta-
re: & poſt comeſationes,ſi quid ſanctiore fœdere concludi uellent, concubinas aduoca
re,& circunferre,tanquam ea adhiberent fœderi,quæ apud eos ſancta & chara ſunt.Idé
Bactrianis,ut inter pocula de bellis conſultent,& ſi quid complacitum eſt,merum lar-
gius infundant:& Græcis,quibus uetuſtiſſimo iure uſurpatur,ut poſtquam magnificè
epulati fuerant,quaſi refoto animo,de bellis decernant largioribus poculis: quæ ſi quan
do circunferebant,à dextris incipiebant.Thraces poſt intẽperatiſſimas perpotationes,
primo in uino & alea uerſari,mox ad illicitos concubitus accedere ſolebãt. Si quí uerò
ea uecordia fuere,ut poſt epulas nudas mulieres introducant,Dionyſii prioris exemplo,
aut alia quàm cibi obſonia conuiuũs miniſtrent,fuit pro flagitio habitum, uelut ſcelus
& nequitia ſingularis.Interq; epulas & pocula primum libare dĩs dapes,& bene precas
ri conuiuis,& ſecundum precationẽ dapib⁹ cum modeſtia ueſci,priſci moris erat, haud
aliter quàm ſi ſacrum epulum eſſet:ſiquidem apud maiores,inter res ſacras menſa habe
batur:nam Piſidæ cœnantes,parentum manibus primitias reddunt. Romani & Græci
in conuictu familiari,ciborum particulis & uino in ignem coniectis, libamina dĩs da-
bant, & primitias cœnarum Laribus, quibus ſal cum pane & caſeo pro pulmentario ceſ
ſit. Vtq; primus calix Ioui olympio miſceatur,ſecũdus heroibus,tertius ſeruatori Ioui.
Et quum uinum purum dabatur,obſeruatum eſt,ut Iouem Soſpitem aduocarent,ne te-
mulentos faceret.Quum uerò aqua dilutum,Iouem appellare Seruatorem. Perſarum
reges ante cibum de modeſtia diſputant,ante ſacrificium de iuſtitia, ante bellum de for
titudine.Et poſt trinã potationem,cum modeſtia epulati,bona à dĩs precabãtur. Nõ-
nulli inter bellaria honores dĩs ac magnis heroibus dabant. Quum uero apparatu ma-
gnifico exquiſitiſſimæ epulæ dabãtur,trinis ferculis, ſequutis mox temporibus etiã ſe-
nis Romani cœnam exhibuere:idq; luxuria erat: quo modo Auguſtus conuiuia iniſſe
fertur,quibus non amplius trinis ferculis,aut quum abundãtiſſimè,ſenis conuiuabatur.
Iulius uerò Cæſar in Aegypto cõuiuia multiplici ferculo protraxit cum Cleopatra, ad
primam lucem. Nero quoq; effuſus in luxum & epulas,à medio die ad medias noctes,
inter uina & ſcorta accubaſſe fertur.Domitianus non ultra Solis occaſum. Et Helioga-
balus tam perditæ nequitiæ & luxuriæ fuiſſe, ut uigintiduo fercula ingentium obſoni-
orum una cœna admiſerit,nunquã lotis linteaminibus uſus,ſed nouis & recentibus ſem
per, ſicut Galenus,qui aureis linteaminibus ſtrauit.Caligula una die cẽties ſeſtertio cœ
nauit,qui etiam ex auro panes &obſonia appoſuit. Vitellius quoq; inter apparatiſſimas
epulas largiſſimo ſumptu diſcubuit,q una cœna à fratre exceptus fuit,in qua duo mil-
lia lectiſſimorum piſcium,& ſeptem auium,appoſita traduntur. Titus conuiuia inſtitue
it iucunda magis q̃ profuſa. Geta maxima prãdia per ſingulas literas iubebat,ut pullũ,
perdicem,pauonem,porcellum,piſcem,& pernã unis epulis apponeret, & ſic per ſin-
gula elementa apparatus diuideret.Heliogabalus æſtiua conuiuia coloribus diſtinxit,
ſicut Lucullus per deos.Autor eſt Spartianus,Aelium Verum imperatorem,omnium
primum excogitaſſe pentapharmacum præcipui ſaporis,ex ſumine,phaſiano,cruſtulo,
aprugna ſiue perna & pauone,inſtar Vitellianæ patinæ,quæ immenſo conſtitit, quam
clypeum Mineruæ appellauit. Cui proxima fuit Aeſopi patina,ſexcentis ſeſtertiis taxa
ta,in qua aues uocales & canoras appoſuit nũmis ſex ſingulas coemptas. Pertinax uerò

Andria.
Titthenidia.
τελία.
Grammatiç.
Copides.
Indi.
Gymnoſophiſtarum mos interrogãdi adoleſcentes ante prandium uel cœnã
Conſultationes inter pocula.
Perſæ.
Bactriani,
Græci,
Thraces,
Libatio epularum & poculorum.
Perſarum reges.
Poſt epulas.
Quot fercula in apparatu magnifico.
Auguſti conuiuia.
Iulij.
Neronis.
Domitiani.
Heliogabali.
Galeni.
Caligulæ.
Vitellij.
Titi.
Getæ.
Aeſtiua conuiuia.
Heliogabal⁹
Lucullus.
Aelij pentapharmacum
Aeſopi patina,

imperator contrà, qui dimidiatas lactucas & carduos in priuata cœna apposuisse fertur. Pertinacis
Diuus quoque Cæsar, & Octauius Augustus in quotidianis cœnis cibi minimi fuere Cæsaris
& uulgaris. Tiberius diebus solennibus pridiana sæpe obsonia & semela apposuit. The Octauij
odosius modico & castrensi cibo contentus fuit. Traianus etiam in uescendo frugalissi Tiberij
mus fertur. Laudaturq; Iulianus imperator, quòd statarium prædium caperet, castrensi Theodosij
cibo & ministro obuio contentus, qui per triduum, porcellum & leporem diuisit. Regi Traiani
bus uerò Aegypti in cœnarum magnificentia & regali luxu, nihil præter uitulum & Iuliani
anserem apponere licuit. Regibus Persarum, nisi pane, pulte, cardamo & sale uesci. An Regum Ae-
tigonus etiam parco & uulgari cibo contentus fuit. Aristippus, licet tyrannidem occu gyptiorum
passet, cibo tamen uili refotus, & exclusis stipatoribus, cœnauit: sicut Agathocles nunq; Regũ Persa-
sine fictilibus, memor paternæ obscuritatis, & figulo patre genitus foret, adeò & inter rum.
uasa aurea figulina semper admiserit. Inter cæteros autem helluones Annarus Babylo- Antigoni
niæ rex, tanti luxus fuisse proditur, & tam profundæ gulæ, ut stola muliebri amictus, Aristippi
mero & unguento madens, centum & quinquaginta psaltrijs simul accubantibus, uelut Agathoclis
officina nequitiæ, magnis effusionibus cœnitaret. Vinum uerò Græcum semel tantum Annari Ba-
etiam in lautissimis conuiuijs apponere solebant: nanq; ueteribus fuere conuiuia iucun- by. regis lu-
da magis q̃ profusa. Primusq; diuus Cæsar triumphalibus cœnis, quatuor uini genera, xus.
propter indituta maiorum, dicitur apposuisse, Falernum, Chium, Lesbium & Mamer- Potus in con
tinum. Antiquissimi (ut Varro ait) primo utres, deinde tinas, demum uini amphoras & uiuijs
cupas apposuere. Quod (teste Homero) heroicis tẽporibus fuit usurpatũ, ut uina utri- Vinum græcũ
bus inferrent. Sylla præter omnis generis condimenta, uinum supra quadragenarium, D. Cæsar.
epulo publicè præbito, populo dedit. Arabes quum longiori potu indulgerent, nemini Vasa quibus
supra duodena pocula bibere fas erat. Germanis si indulseris ebrietatem, quantum con- uina in con-
cupiscunt, licet. Augustus Octauius senos sextantes non excessit. Hannibal nunquã plus uiuia infere-
sestario uini indulsit. Cæsar quoq; uini parcissimus fuit, & bene diluti. Alexander Ma- bantur.
cedo, ad unumquenq; calicem, multo colloquio sermonem protrahebat, qui tamen ali- Sylla
quando triduo incaluit. Fertur Vticensis quandoq; ad auroram cum amicis potãdo Arabes
uigilasse, non ut mergeret, sed ut reprimeret curas: quod Plato non improbauit, quum Germani
largiori uino aliquanto refici animos putaret. Democritus uerò quaternos cyathos se- Augustus
starios minime censuit excedere oportere: siquidem iuxta Anacharsim, primum craterẽ Hannibal
ad sitim pertinere dixit, secundum ad hilaritatem, tertium ad uoluptatem, quartum ad Cæsar
insaniam. Vel, ut Ebulus poeta Cyprius, qui bene sentientibus tria tãtum propinari po- Alexander
cula putauit: Sanitati primum, Amori alterum, tertium Somno, quartum non utiq; no- Cato Vticẽ-
strum, sed iniuriæ: ultimum uerò ὕβρει appellari uoluit: nã postremo Græci Mercurio sis.
λοιμῷ. Persæ uerò tribus libationibus factis, à dijs immortalibus bona precati, conuiui- Plato
um dissoluebant. Tiberius uero biduum & duas noctes potu continuasse fertur, & Tra- Democritus,
ianus capacioribus scyphis, sed citra ebrietatem bibisse. Bonosus autem bibit, quantum Anacharsi-
nemo alius. Proditumq; memoriæ est, Commodũ Cæsarẽ in æstuationibus ingens uini dis dictum
poculum haurire cunctis acclamãtibus, Viue Cæsar. Inter cæteros proditur Zenocrates Ebuli dictũ
philosophus, inuitãte Dionysio, uini choam hausisse, & præmium tulisse: atq; Ennius ni Persæ.
mio hausto mero, articularem morbũ contraxisse, quo extinctus fuit. Apud Nabathæ- Tiberius.
os uerò plura duodenis exiccasse pocula, erat ignominiosum. Ipse uero Dionysius iunior Traianus
usq; adeò uino marcidus fuit, ut ad nonaginta dies mero incaluerit. Socrates tamen fer- Bonosus
tur nunq; uino hilarior fuisse, sed eodem statu semper. Accusaturq; Mithridates tãtæ bi- Commodus
bacitatis, ut p̃mia plus haurientibus proponeret. Neq; subticendũ, quod Leonides ad- Zenocrates
uersus Byzãtios uinolentissimos fecisse dicitur, qui quũ obsidione premeret, neq; ciues Dionysius
pro mœnibus cõtinere posset, & passim ad cauponas curritarẽt, ut illos in officio habe- Ennius
ret, ad mœnia cauponas & uinarias officinas dispposuit, id quod apud Phigaleos bibacissi- Nabathæi
mos pariter fecit. Inter oẽs aũt uinolentissimos Promacus Macedo memoratur, q̃tuor Dionysius iu-
ingurgitãs cãtharos, & ob id ab Alexãdro corona donatus, q̃ triduo superuixit postea. nior.
Et Nouellius Tricõgius raræ gloriæ inter bibacissimos. Prandia uerò prisci ante lucana Socrates
habere, meridianũ cibũ cœnã dicere solebãt. Quod & Græcis uetustissimo in usu fuit; Mithridates
Leonides
Phigalei
Promacus
Nouellij Tri
congius
Prandij & cœ
næ tempus.

Odyss.14. Nanq; Eumæum scribit Homerus matutina hora prãdium feciſſe. Poſtea illo more deſito, ſeruatum eſt, ut prãdia in uſu non eſſent: ſed qua hora cœna apparabatur, ea prandium fieret, quod tempus nona eſſe conſueuit, ſæpe octaua: ante meridiam uero diem prãſum fuiſſe, uel antelucanam cœnam feciſſe, crimini dabatur. Idq; erat diſſoluti & helluonis: ſiquidem poſt forenſia negocia trãſacta, apud priſcos fiebat prãdium: cœnas uerò, quòd nocte plerunq; fierent, ueſpernas dixere. Sed tamen prãdium leue & modicũ, cœna autem fuit copioſior: tametſi Ariſtoteles largè prandendum, & parce cœnãdum putarit. Et licet Romanorum antiquiſſimos noctu cœnaſſe nonnulli opinati fuerint, conſtat tamen poſt multas ætates uſum inualuiſſe, ut poſtmeridianis horis ueſcerentur. Perſis quoq; in meridie ſemel tãtum ueſci conſuetudo fuit: qui erat Aethiopũ mos, ut unico cibo contenti eſſent diebus ſingulis, ut alerent corpus, non ſaginarent: tametſi abuſus poſtea Perſis inualuerit, ut à mane ad ueſperam quicquid eſt temporis, unico prãdio cõcluderent. Fertur Alexãder Macedo appetente nocte cœnaſſe, & primo diluculo prandio accubuiſſe, plerunq; ad multam noctem cœnam protraxiſſe. Galba ante lucem ueſcebatur, Cicero ante occaſum ſolis perrarò diſcubuit. Præ cæteris uero Tarentini uſurparunt, matutinis ſe poculis ingurgitare, adeò ut temulenti in forum conueniãt. Indi horam prãdij aut cœnæ non nouerunt, ſed ut cuiq; libitum, comeſſabãtur: qui etiam Perſarum & Numidarum mos, ut quacunq; hora ueſcerentur. Diogenes quoq; nullam temporis horam prãdio definiuit. Senioribusq; uel ut ætate uenerabilibus, aut his qui prudentia & autoritate anteirent, primi diſcubitus & honoratior locus dari, ipſiq; ſublata menſa primi aſſurgere conſuerãt. Erat autem Romanis locus honoratior, qui ſummus in menſa fuit: nonnulli in medio diſcubuiſſe, honoratius putarunt. In imo uerò conuiuij dominus cœnabat. Apud Græcos non modo loci dignitate uiros fama præcellentes in concilio uel menſa, ſed poculis maioribus, & carne opimiore honeſtabãt. Indis ut cuiq; in mentem uenit, in quacunq; parte lecti diſcumbere licet: nõ enim honoq; perſonæ uel ratio in menſa habetur. Apud Perſas magna ratio menſæ, præſertim regiæ fuit, in qua præter matrem & regis coniugem, nemini intereſſe permittitur, tametſi matronas quãdoq; adhibitas legamus. Aegyptijs autem ſi quis ad cœnam regis nõ uocatus accederet, capitis luit pœnam. Poſt epulas uerò, eruditas confabulationes, deinde fides & tibias, ac ſymphonias & cantus, illorum qui maiorum laudes carmine decãtabãt, adhibere antiqui moris erat. Abydeni in hoſpitali menſa & feſtis epulis poſtquam opiparè epulati fuerant, infantes admittunt garrulos & feſtiuos, ut his obſtrepentibus garrientibusq;, conuiuæ alacriores fiant. Romani etiam moriones, ut oris deformitate & ſtultitia oblectarent: nonnunquam petulantes & improbos ſcurras, qui laſciua licentia, & impudentiſſimis iocis, deriſui eſſent. Neq; omittendum, quod de Sybaritis proditum eſt, apud quos omnium libidinum illecebræ fuere, ut ad feſtum conuiuium & ſolenne epulum nõ pſaltrias modò & hiſtriones, ſed equos compoſito ſaltatu ad ſymphoniæ cantum pſallentes introducant. Apud Galatas & Celtas ad menſam, poſtquam uino incaluerant, ex prouocatione dimicatur ad uulnera: ſicut apud Samnites inter epulas erat mos digladiari, quod mox Campani odio in Samnites detractis armis, uendicarunt, ut pro cœnarũ magnificentia, paria pugnatorum deſtinarent. Idem factum memoratur ab Indis, qui quũ poſt epulas, aureos crateres circuntuliſſent, ſtrenuitatis & fortium factorum periculũ facerent. Octauius uero poſtquam fuerat diſcubitum, picturas inuerſas conuiuis uenditabat, ut aut expleret deſiderium, aut fruſtraretur, nonnunquã hiſtriones, autaretalogos admittebat. Veſpaſianus dicacitati ſuper cœnam & iocis ſcurrilibus, uſq; ad ineptias uacabat. Tiberius ex lectione quotidiana quæſtiones frequenti conuiuio proponebat. Nero Cæſar citharœdos aduocabat primi nominis. Cato Vticenſis à cœna deambulabat, Pomponius Atticus libellos lectitabat. Quod Alexãder Seuerus fecit, ut in menſa famiſiari ſæpe librum legeret: ſolitus uel legentes audire, uel alijs legentibus, ueſci. Hadrianus comœdias, lectores & poetas admittebat. Heliogabalus ſortes conuiuales poſt cœnam proponebat, ut alius haberet decem camelos, alius muſcas, uel auri libras, aut decem oua, urſos, glires & lactucas decem. Sylla quanuis ferox & impotens, in comeſſationibus comis erat & facilis. Fertur quoq; idem Seuerus Alexander, poſt epulas catus

Veſpernæ.
Perſæ.
Alexander.
Galba.
Cicero.
Tarentini.
Indi.
Perſæ.
Numidæ.
Diogenes.
Loci ratio in conuiuijs.
Græci.
Indi.
Perſæ.
Aegyptij.
Poſt epulas.
Abydeni.
Moriones.
Romani.
Sybaritæ.
Galatæ.
Celtæ.
Samnites.
Indi.
Octauius.
Veſpaſianus.
Tiberius.
Nero.
Cato Vticenſis.
Pomp. Atticꝰ
Alex. Seuerꝰ.
Hadrianus.
Heliogabalꝰ
Sylla.
Alex. Seuerꝰ.

los cum porcellis & perdices ad pugnam sæpe cõmittere. & Cleomenes, sublatis mensis, uinum crateris circunferre. A Græcis uero ænigma & gryphos post conuiualia lusus proponebatur, cuius captiones soluenti præmium carnis portio, non soluẽti pœna erat, ut salsum hauriret poculum. Parthis admittere concubinas post epulas, non improbatur: uxores autem domi abditas, in uirorum conspectum non adducũt. Babylonijs autem in conuiuijs à principio, fœminarum modestus est habitus: paulatim deinde pudore prophanato, summa uelamenta exuunt: & post epulas ultimis amiculis reuelatis, pudibunda ostendunt, in omnemq; licentiam iocos & lasciuiarum, pudorem abijciunt. Fuitq; ueteri more seruatũ, ꝙ bibente aliquo ex conuiuis, mensam tolli non finerent: nanq; auspicij mali & detestabilis putabatur. Quod si inter cœnandũ ferculum à mensa reuocatum foret, nisi cœna continuaretur, nisiq; appositis epulis uescerẽtur, inter dira fuisse. Quinetiam per mensas deflare, aut prolapsum cibum è manu nõ reddi, ominosum erat: tametsi quorundã opinio fuerit, quæ è mensa decidunt in communi conuictu, nec tollere, nec gustare, illa heroum esse opinati. quodq; apud honoratos & doctos uiros, nunq; fere sine lectione cœna fuit. Et quũ conuictus frequens in cœnam, & prãdium diuisus foret, plericq; tanto tẽperamento & tenui conuictu fuere, ut sola cœna contenti, nunq; ante Solis occasum, & nisi post decimã accumberent: inter quos memoratur Afinius Pollio, qui quũ esset tota die negocios⁹, ita post decimã animum relaxauit, ut nec legẽdis minimis literulis uacaret. Quidam noctu, alij media die, negocijs pausam fecere. Nonnulli autem tanta ingluuie & uentre tam uoraci fuere, ut uelut impuri helluones, effusas perpotationes, & exquisita obsonia quadrifariam diuiderent, in ientacula, prandia, cœnas & comessationes, semper instructis paratisq; mensis tanto apparatu, donec uino madidi & crapula distenti fierent. Quod quidem obscuris sæuientibus moribus, à nonnullis pessimo exemplo factitatũ est. Antea uerò non licuit, ne ingentia animi bona ingluuie corporis fœdarent. Apud Siculos aũt usus erat bis in die epulis saginari, & satu rum fieri, quibus templum Saturitati dicatũ erat. quare Siculæ mensæ & Syracusanæ deliciæ tanq; lautissimæ in prouerbiũ uenere, sicut apud Græcos Pharsali & Bœotij uoraciss. habiti. Quare ab Athenien⁹ibus fatui, rudes & pingues dicti sunt, propter τὴν φαγίαν: quippe quũ à conuiuijs crudi discederent, distenti rursus se ingurgitabãt. Quod & Plato improbauit, & Romani duxere nefas, ut bis in die saturum fieri uecordis esse ducerent. Hoc quoq; apud conuiuas seruatum legimus, ut in familiari cõuiuio, aut epulis lautioribus aliquem attractum, aut pulla in ueste discumbere, ducerent nefas: nã depulso languore animi, non in tristitia conuiuio interesse decet. propterea Vatinio, ꝙ in epulo Q. Arij atra in ueste accubuerat, à Cicerone obiectum, & crimini datum est: qpe bellos conuiuas & conuictores faciles, in candida, non pulla ueste accumbere decet, tametsi cœnatoria & triclinaria conuiuijs dari, antiqui moris fuerit. Ferturq; Hadrianus Cæsar semper aut toga summissa, aut pallio tectus, accubuisse. Et Saloninus imperator, milites epulari cum sagis iussisse, hyeme grauibus, æstate tenuibus. Quo tempore seruatũ est, ut milites cum imperatore cincti discũberent. Tum frequens hæc fuit obseruatio, ꝙ si quis ad cœnam benignè inuitatus iret, alios pari affectu aut sanguine coniunctos eisdem aduocare epulis non uetabatur, ueluti comites sectũ & umbras duceret. Sua autem sponte conuiuio alijs parato, se intromittere non decebat. Si qui uero non accersiti & αὐτόματοι irent, in imã lecti spondam deduci iubebãt. Tum si forsan minus tempestiuè, neq; ad horam constitutã, conuiua accederet, illum nisi triclinio circuito, admitti non sinebant: & tunc epulari iussus, discumbebat. Reges tamen Spartanorum serò prodeuntes, cœnæ parte mulctantur: quippe ad cœnam non euntibus binæ chœnices farinæ, & uini singulæ cotylæ mittuntur, dupla uero præsentibus. Ideo ephori Agidi regi Lacedæmoniorum quum ad Phiditia non accederet, cœnæ partem perenti abnegarunt. Tum si quãdo inter epulas incendium quisquã nominaret, ne quid ea res diri portenderet, aquam sub mensam inspergebãt. à quibus obseruatum est, ut aliquo ex conuiuarum numero è triclinio prodeunte, uerri solum nullo modo finerẽt, hoc infandum omen & pernicios⁹um portentum augurati. Si tamen ad lumina cœnarent, aut illa in triclinio esent, ueteris instituti fuit, ut lumen in lychno non extinguerẽt, sed illud sua spõte emori

Cleomenes. Græci.

Parthi.

Babylonij.

Auspicia & omina, in cõuiuijs.

Lectio in cœna.

Temperantiæ exempla.

Ingluuies.

Siculi.

Saturitatis templum.

Siculæ mẽsæ. Syracusanæ deliciæ.

Pharsali-Bœotij.

Pulla ueste cõuiuijs interesse nõ decebat

Cœnatoria et triclinia conuiuijs data.

Hadrianus.

Saloninus.

Vmbras adducere ad cõuiuium.

Leges aliæ conuiuales.

sinerent. Quodq; mensam prisci nunquam uacuam tolli iubebant, semperq; prandij pars tes supersse uoluere: siue antiqui uictus parsimoniá, siue morem, quo aliquid reliquiarum in mensa supersse felix omen erat, ueteri instituto adnotãtes. Legimus tamẽ, cœna peracta, reliquias & semesa obsonia ministris astãtibus diuidi & circunferri, antiquimoris & exempli fuisse.

Quæ ipse dictu admirabilia de umbrarum figuris noctibus ferè singulis Romæ expertus fui.

Caput XXIII.

NOta & uulgata res est, ædes quasdã Romæ, quas ego incolui, euidentissimis ostentis ita infames, ut nemo illas incolere ausus fuerit, quin assiduis umbrarũ illusionibus, & tetris imaginibus, noctibus ferè singulis inquietetur: in quibus præter nocturnos tumultus, quos medio ferè noctis silentio audiebamus, & horrendos fremitus cum eiulatu stridulo q; uocis sono, quibus lachrymari & tremere uidebatur, speciem hominis squalida facie, uultu minaci, nigro corpore & aspectu formidabili, nomen suum exprimentem, & opem implorãtem, cernebamus. Sed ne quis hoc fabulosum aut commentitium putet, autor est Nicolaus Tuba uir multæ & expertæ fidei, qui quum rei explorandæ gratia, cum nonnullis doctis iuuenibus prima face ad nos aduentassent, cupido incessit animo, hæc quæ à me promebãtur, uero testimonio experiri, & an uera essent intueri. Et ne quid inexpertum relinquerent, noctem peruigilem egere mecũ, ut rem notam exploratamq; haberent. neq; eos opinio fefellit: nã quum accensis luminibus, peruigiles starent, haud procul species hæc dira terribilisq; facie, & uultu tetro repræsentata est, quam ipsi tumultuari, & diris nos uocibus agitare uidebant, cumq; omnia clamore & tumultu streperent, post multa oculorum ludibria, tantũ foremidinis pauorisq; intulit, ut territi & trepidi uix mente incolumi satis constarẽt. Et cũ totæ ædes gemitu funesto miscerentur, singulisq; cubiculis pestis illa importuna obuersaretur, dum propius accederemus, illam retro cedere, & querula uoce lumen effugere cernebamus. Demum cum multum diuq; tumultuata fuisset, haud multo post ubi multum noctis processit, uisio omnis illa dilapsa est. Sed præ cæteris quæ ibi expertus sum, non omittam miraculum ingens, quod mihi plane uigilanti maiore aliquanto trepidatione haud multo post obuenit: nam cum tenebris obortis, cubiculi fores obsessem firma sera, iaceremq; in lectulo, nulla adhuc quiete composita, lumine accenso, horribilem illam speciem foris iam tumultuari & cubiculi forem manibus pulsare sentiebam. Nec multo post, simulacrum illud, opertis addictisq; foribus (uix credibile dictu) per commissuras & rimas in cubiculum se intromisit, quod sub lectulo meo iacens, cum Marcus alumnus & cliens meus, utpote qui è conspectu cubabat, tetra & dira facie aspiceret, pauore subito consternatus, luctu & gemitu omnia opplebat, ipsamq; intromissam non sine formidine clamabat: Idq; mihi, cum clausum cubiculi ostium aspicerẽ, uix credibile uideretur, interim dirum illud simulacrum quod sub lectulo iacebat meo, manum & brachium protendere, lumenq; quod iuxtà aderat, extinguere uidimus: quo extincto, libellos meos & quicquid rerum erat, querula uoce miscere, ac omnia euertere non destitit. Mox cum ad tumultum exciti socij eò se contulissent, lumenq; intromissuri obuersarentur uestibulo, interim ipsam opertum cubiculi ostium manu aperire, & foras effugere uidimus. Erat enim ipsius species, ut plane perspeximus, simulacro hominis nigerrimo non absimilis. Illud utiq; mirum fuerit, dignumq; memoratu, figuram illam, dum nobiscum sic luctaretur, quum fores cubiculi reseraſſet, ab his qui lumẽ intromisere, minimè conspectam: sed quum primum cubiculi fores exiuit, elapsam ex oculis, ilico discessisse, & in auras euanuisse.

Qui cultus domorum quondam fuerit, & quare maiorum imagines in postibus, & arma in atrijs & uestibulis haberent, & quid de exteris.

Caput XXIIII.

Vestibula domorum.

QVibus pristini decoris memoria relicta fuit, hoc etiã literis adnotasse accepimus, amplas domos in primis gressib⁹ uestibula habuisse, quæ spatia licet parsædium forent, tñ illa pro ædib⁹ fuisse nemo ignorauit: erat em̃ locus uacuus, per quẽ de uia ad fores patebat aditus, in quo præstolari q salutatum uenerãt,

aut si conuento opus foret, tempus opperiri solebant: quod quidem prima aut altera diei hora esse consueuit. Fuit enim apud maiores non modica laus illis, qui ex claris familijs erant, q̃ plurimos clientes, non modo cateruas togatorum, sed & tenuiores amicos habere, à quibus obseruarentur quotidie & colerentur, eumq; his ad fortũ deduceren tur frequenti comitatu: nanq; maximi decoris erat, amplos uiros illustresq; etiam ab infima plebe quotidie salutari, appeti, deduci, reduci & consuli, eisq; decedi & assurgi. Fiebat enim salutatio more prisco dextram iungẽdo dextræ: quippe cum referat Varro, omnem antiquorum honorem, dextrarum constitisse uirtute, nõnunquam osculo, plerunq; assurgendo, caputq; denudando, quod apud nostrates frequenti in usu est: masitq; obseruatum, ut salutantes imperatorem, antequam admitterentur, interiores aulici scrutarentur, sinumq; prætẽtarent, ne quis cum telo esset. Nonnunq; ut ualentissimi ferui ea tenus religati, pro ostio aditum custodirent, ne non uocati admitterẽtur. Laudatur q; Vespasianus, M. Antoninus & Alexander Seuerus imperatores, q; salutarentur patente cubiculo, ministris admissionalibus remotis. Apud Parthos uero regem adire uel salutare sine munere, nulli licitum erat. Quibus clientibus ab his quos sectabantur, frequens sportula dabatur, quæ prius centum quadrantes fuit: deinde tectam dari institutũ: quare uocatores principis dicti, qui ad cœnam conuiuas admittebãt: quorum nõnulli mercede accepta, aliquos subditicios principum sæpe cœnis aduocarunt. Quã Nero ad sportulas reuocauit, qui etiam plebi congiarium quadragenos nummos uiritim dedit: siquidem imperatoris munus, quod populo dabatur, congiarium dictum est: quod uero militibus, donatiuum. Mox Domitianus sportulas ad cœnas reduxit: in qua frequens obsonium, panis, oleum & porcina caro dari solita, absq; uino. Diuus uero Iulius ad conciliandum populi fauorem, frumentũ uiritim dedit ternos modios, & totidem olei libras, trecenos quoq; nummos singulis, & centenos pro mora. Augustus Octauius frumentũ plebi gratuitum & menstruum, Nero quadragenos nummos uiritim congiarium largitus fuit, Caius uero Cæsar trecenos sestertios, & forensia uiris & pueris, ac fœminis sacces purpuræ, & conchylij, nonnunquam pro sportulis panaria cum obsonio. Domitianus etiam congiarium nummorum CCC. senatui & equestri ordini panaria, plebi uero sportellas cum obsonio. Cato iunior nouo more tribuit sportulas: Græcis ex tritico, raphano, blito & apio: Romanis autem uini amphoras, carnes porcinas, ficus & lignorum fasces. Quanuis apud antiquissimos sectarij lactis darentur, uini nunquam, nisi q; à Cornelio Cethego in consulatu mustum rutatum populo datum est. Ancus uero Martius rex, salis modia sex millia congiarium populo erogasse fertur, ex quo tantum quisq; ferebat, quantum in singulorum capita descriptum erat, ab undecimo ætatis anno. Augustus etiam tricenos & quadragenos, nonnunquam singulis quinquagenos & ducentenos nummos largitus fuit, ac ne minores quidem pueros præterijt, sicut Traianus infantes quoq; ad sportulas admisit. Tiberius trecentenos uiritim dedit, & prædium mille mensis. Galba dedit populo congiarium, & epulum senatui & equestri ordini, ac præter epulas forensia uiris, fœminis ac pueris fascias purpuræ & conchylij, quibus uteres pro caligis utebant. Et mox Nero, Domitianus, Hadrianus & reliqui Cæsares munera populo sæpe largiti sunt. Sed Hadrianus nouo more, aromata, balsama & crocum: nonnunq; duplex congiarium, ternis per singulos aureis diuisis. Commodus singulis denarios septingenos, uicenos, quinos. Aurelianus uerò ad Parthicum proditur bellum, quum bilibres coronas singulis promisisset, & aureas populus expectaret, siligineas dedit nouo genere panis, quo deinceps usi fuere: qui tñ populo uniuerso panem, oleum & suillam carnẽ postea diuisit, uinumq; dare statuerat, nisi morte præuentus fuisset. Fuitq; obseruatum, ut principes assumpto imperio, ad conciliandum fauorem, congiarium darent populo, quod annuum plerunq; homines clarissimi, & summis honoribus functi, pro officio & clientela uelut stipendium capiebãt. Erant ergo hi quos isti sectabantur, illoq; patroni & defensores, suiq; officij ducebant, in fidem illos & clientelã habere, tuerique suæ ducere & ope iuuare. Quinetiã non foris tm̃, sed intra domesticos Lares, libertos seruosq; salutatores comperim⁹, qui bis in die frequentes aderãt: ut mane saluere, uesperi ualere, domino aut patrono dicerent. Necnon populis & nationibus, ac bonis

Salutãdi mos apud ueteres

Imperatorẽ salutaturi. Ostiarij serui

Sportula clientibus salutãtibus data. Vocatores.

Congiariũ. Donatiuum. Congiaria diuersa à diuersis imperatoribus populo data.

Duplex congiarium.

Congiarium sumpto imperio.

Patroni. Clientes. Domesticorũ salutationes. Populorum & nationum patroni.

Populorũ & nationũ patroni,

& fidelibus socijs, patronos publice fuisse Romæ homines honestissimos summo loco natos, qui fortunarum propugnatores erant, & ciuitatum defensores non pœnitendi, quorum studio & fide, singula negocia in senatu facesserent, & promouerent: siquidem Syracusani in clientela Marcellorum fuere, Lacedæmonij in Claudiorũ, Puteolani Brutorum, Neapolitani Liciniorum, Bononienses Antoniorum. Allobroges patrono Fabio Sanga usi sunt. Marius Herennijs, Cæsar quoq; Græcorum patrocinio plerunq; affuit. Plebs denicq; ipsa sub patritiorum equitumq; Romanorum tutela per clientelas diuisa erat. Quod à Romulo à primis originibus institutum ferunt, ut plebeij singulos patronos ex patribus legerent, quorum consilio & autoritate niterentur. Præterea uestibula fuere cauædium & peristylia, ad quæ quisq; suo iure non uocatus admittebatur.

Plebs per clientelas diuisa.

Cauædium & peristylia.

In foribus uero & atrijs domorũ, ara, focus & Lar familiaris erant: nanq; focus erat ara deorum penatium, quem instar numinis habebant: in quibus nõ deoq; modò simulacra, quos singulis ædibus in lararío colebant, sed imagines ac expressos uultus illorum qui familiæ decus fuere & ornamẽtum, ac principum & patronorum quos quisq; colebat, habere assuerant. Quare L. Vitellius, Vitellij pater, Narcissi & Pallantis imagines inter lares coluisse fertur. cereæ enim imagines in atrijs domorum singulis disponebantur, uti uerent. Quas festis diebus, & in summa gratulatione & lætitia, laureis sertis & floribus ornare, illorumq; natales dies festa luce celebrare solebãt. In luctu uero & gemitu familiæ tanquam conscij doloris essent, & tacita mœstitia funestarentur, deformareq; tantoq; honore dignos putabant, ut illas cum singulis imaginum titulis, illorũ præcipue, quorum dignitas maximæq; res gestæ fuere, in exequiali pompa & apparatu funeris extra ædes producerent, & longa serie uelut familiæ decora repræsentarent, illæq; defuncto rum exequias, & unà funus comitarentur. Ita tradito more, ut domino aut aliquo ex familia uita functo, illius imago tam circa limina domus, q̃ pro foribus locaretur, ut defuncti desiderium repræsentata illa species leniret, posterosq; ad præclara facinora domi foris q; obeunda inuitaret. In eisdem quoq; atrijs & foribus, ac circa domorum limina, hostium spolia, quos q̃sq; uicisset, quorumq; uictor extitisset, etiã enses & clypei, galeæq; & currus, ac deuictarum nauium rostra, ueluti auitæ gloriæ, & fortium factorum ornamenta affigi assueuere: quæ quanto uetustiora erant, tanto plus decoris & maiestatis habebant. Ideo nec uetustate consumpta reficiebantur, nec effracta resarciebantur. Hæc eñ omnium ad se uertebant oculos, quo intuentium animos cogitatio subiret, ut pari ipsi exemplo ad magna facinora, magnasq; res inuitarentur. Nec solum priuatas domos, sed porticus & deorum templa hostilibus spolijs tanquam trophæis exornare, uetusti moris erat: tanticq; exempli fuere, ut illa posteris non mediocris stimulatio fuerit, ne degenere res ipsi, neue ignaui tam claros triũphos turpibus factis dictisq; fœdarent. A deoq; hæc propria familiæ ornamenta sunt habita, ut quanuis alienatis ædibus, nouo domino spolia & imagines refingere non liceret. Hasq; statuas, quibus splendor & uetustas familiæ notabatur, amouere, est habitum nefas. Belgarum uerò fuit mos barbaricus, cæsorũ hostium capita postibus ranq̃ spolia affigere: qui etiam Galatarũ, qui ultra Rhenum incolunt, usus traditur, ut spolia hostium sanguine perfusa, & trunca capita foribus affigant. Gelonorum hostium cutes, ut eæ omnibus spectaculo sint, ac fortium factorum insignes documentum, & hostibus pertimescendum foret. In Aegypto autem in uestibulis domorum, alas uulturum proponere, indicium nobilitatis & uetustatis familiæ cẽsebatur. Apud Phryges pardalis pro foribus affixa (Homero teste) signũ immunitatis erat, ne hostium incursibus pateret. Alexander uerò captis Thebis, ut Pindari domui parceret, illã inscribi iussit. In eisdẽ quoq; atrijs, pinacothecæ non mediocri paratu dispositæ erant: in quibus tabulæ pictæ, cælatũ argentũ, stragula uestis, signa & ornamenta reponebatur. Sicut Græcis fuere cheli & cistæ, phasceli & rhiscus, in q̃bus egregia supellex, & muliebris mundus seruabantur. Quæ atria plerunq; inaugurata fuere: nanq; haud aliter in illis senatus cogi poterat, q̃ si inaugurata templa fuissent. Non tũ omnes, sed solas palatinas ædes inaugurari seruatum est, ut habita in his senatus decreta, rata forent. Eas quidem ædes ueluti augustissimas, uestibula regalia habere, cognitum est: atriaq; poten

Belgarũ mos Galatarum.

Gelonorum.

Aegyptiorũ. Pardalis immunitatis signum.

Pindari domui ab Alexandro parcitum.

Pinacothecæ.

Atria inaugurata.

Senatus in atrijs cogebatur.

tiora, peristylia amplissima, & conclauia insigni pauimento: triclinia q & ampla prætoria, ac cœnationes mira cælatura & arte. Nonnunquam xysta, colles, nemora, hortos, piscinas, euripos, amnes, & aquarum ductus, porticusq pauimentatas, cultu & laxitare conspicuas, syluasq & ambulationes: Siquidem in his publica concilia & iudicia, arbitriaq & conuentus frequentes fieri consuerant: inq earūdem palatinarum ædium ue stibulo, & proforibus regiæ, laurus semper & ciuica ex quercu, præcipuum insigne clementiæ Cæsarum, affixæ uisebantur. Quæ quidem atria in primo aditu domus, & proxima ianuis extruebantur, in quibus matresfamilias degere & lanæ operam dare assuerant: quod aliter à Græcis seruatum meminimus, quibus andronitis in primis ædibus erat, gynæceum uerò ubi mulieres operabātur, in conclaui & recessu intimo, præ pudore & modestia locabantur. Ideo non extra, sed ab intus fores pulsabantur, ne imparatos offenderēt: quod etiam à Parthis usurpatur, ut gynæconitin in secreto domus à uiris semotam haberent: quippe quum non modo uxorum, sed pellicum pudicitiā ita suspectam habeant, ut nisi capite operto, & uelato uehiculo, illas in publicum prodire finant, neminiq propius accedere liceat. Apud quos reges quoq in penetralibus regiæ occlusi, sub specie maiestatis delitescunt. Sed tamen triumphales domos hoc amplum habuisse ferunt, ut fores de uia aperiantur, non intus, sicut de Publicolæ familia proditum est. Præter quæ, potentiorum domos basilicas habere ante uestibulum, magno ornamento duxere, in quibus esset tribunal, tanq plus inesset autoritatis, quod iudicia publica ante ædes darentur: nonnunq scholasticæ exercitationes & declamationes in his fierēt, quippe quum frequens ibi esset auditorij locus: licet basilicas foro coniunctas plerunq legamus, in quibus conuenirent negociatores, & merces exponerent. Communis tñ thalami descriptio sic erat, ut primo poneretur loco septum, ubi ianua, mox aula, inde porticus peristylos soli exposita, postea prodromus, ultimo domus, & in posticis ædis hortus. Cœnaculum uerò supra ædes erat, scalis ferentibus in publicum, nonnunquam in ædes uersis. A principio uerò urbis tam simplex uitæ cultus, ut rudi cæmento constructas domos, & scandulis robustеis aut stramenteis contectam urbem per annos quadringētos usq ad Pyrrhi bellum legamus, qui modicus cultus, Hispanis, Aquitanis & Lusitanis, atq Aegyptijs fuit, quibus in modicis diuersorijs degere, sepulchra uero magnificentissima extruere patrij moris erat. Non sic Agrigentini & Megarenses: nam iuxta Platonis uerbum, ædificabant ut semper uicturi, epulabātur ut morituri. Indi quoq in cultu corporis accuratissimi erāt: in sepulchris uerò extruendis, parci & modici. Gallis domicilia pluteis & cratibus intexere mos erat: Britannis & Sueuis, in tugurijs unà cū armentis stabulari: Liguribus montanis, speluncas & uastissimos specus incolere, aut cubilia modica & subobscura. Germani nō cohærētibus ædificijs habitant, sed suâ quisque domum spatio circundat. Medi diuersoria habent magnis recessibus circundata, & nemoribus manu consitis. alij lateritias fecere domos, quas Euryalus & Hyperpius inuenere primi. Scythæ & Nomades, quia fusi per agros sunt, carris quocunque fors tulit, pro tecto & lare utuntur. Hyperboreis nemora, uel luci, ac sparsa tuguria domus sunt: nam prærupta syluas & rupes inuias incolunt. Dardani foueas sub fimo, & sordidas ædes habent. Phryges olim & Troglodytæ sub effossis tumulis, Baleares in saxis concauis, cuniculis ad corporis magnitudinem dimensis. alij ex ulua palustri latibula intexerunt. Mardorum gens specus infodiunt montibus, in quos se, coniuges, & liberos receptant. Aethiopes & Indorum magna pars subterraneas domos habent: Massilienses ex paleis: in Meroe ex palma, Cathromotitæ ex ligno. Indi quoque, Aegyptij & Britanni, ex arundinibus. Ichthyophagi ex ostreis marinis, aut ex piscium ossibus tecta contiguant. Chelonophagi partim ex alga, partim ex testudinum testis, gens circa Nasamones & Troglodytas. & Chaldæi profugi ex sale. Spitamæi ex ouorum putaminibus & pennis. Contrà uerò Arabes & Sabæi: nam limina, postes, cellas, fulcimenta, parietes, & domorum tecta habent augustissima, ex ebore, auro & argento, atque sumptuoso lapide & smaragdo, luxu ingenti, laquearia uero citro & ebore extructa, qualem Alcinoi domum Homerus tradit, auro, argento, electro atq ebore fulgētem. Persæ quoq magnas gazas, & quicquid est auri, in domibus ponunt. Regum Indorū regia argenteis

Matresfamilias in atrijs, Græci.
Andronitis Gynæceum
Parthorum zelotypia
Reges conclusi apud Parthos
Basilicæ ante potentiorum domos.
Scholasticæ exercitatiōes & declamationes
Thalami descriptio
Cultus simplex à principio urbis
Platonis dictum
Indi.
Galli
Britanni
Sueui
Ligures
Germani
Medi
Lateritiæ domus
Nomades
Hyperborei
Dardani
Phryges
Troglodytæ
Baleares
Alij
Mardi
Aethiopes
Indi.
Massilienses,
In Meroe
Cathromotitæ
Ichthyophagi
Chelonophagi.
Chaldæi
Spitamæi
Arabes
Sabæi.
Odyss. 7.
Persæ.
Indorū regia

Lycurgi constitutum.

imaginibus tota distinguitur, eamq; ex auro uites percurrũt, fultæ aureis colũnis. Fuitq; institutum Lycurgi apud Spartanos, ut domorum culmina securi, ianuas uero serra dissecarentur, ne quis insignius altero ædificaret. Quare Agesilai domus ab inopi & priuata haud dissimilis fuit, sicut Pompeij dom⁹ usq; ad tertiũ triumphum. Athenienses quũ antea specus & abditos saltus incolerent, primi lateritias ædes calce & cæmentis cõstruxere. Postea uero in tantum magnitudinis urbis ædificia processere, ut tota ædificijs exurgens, in quatuor aut quinq; contignationes, & multa tabulata tecta excitarent, maximasq; domos maximis domibus imponerent, ut orator Aristides professus fuit, ita ut Augusto Cæsari, ne urbs ruinis laboraret magna mole ædificiorum, ne quis supra septuaginta pedes sublimiꝰ ædificaret, inhibere necesse fuerit, licet ipse modicas ædes inhabitare coleret, & toro modicè instrato cubaret. Quod & Nero Cæsar post incensam urbem, dimensis uicorum ordinibus & uiarum spatijs, statuit, ne ultra præscriptum ædificia tollerentur. Quare Aemylius Porcina à L. Cassio accusatus, & pœna mulctatus fuit, q̃ uillam nimis sublimem ædificasset. produntq;, Tyrios adeò editas maximis contignationibus domos aliquando struxisse, ut parũ abfuerit, quin tota terræmotu corruerit. Sed quæ sint instrumenta domus, quæ relicta domo instructa, ad nouum dominum transeant, sæpe quæsitum est: & præter imagines & affixa spolia, ista etiam Paulus iureconsultus de instructo fundo adnotauit: Specularia, pegmata, canales, harpagones, hamos, centones, siphones, scalas, perticas, spongiasq;, quibꝰ instrumentis domus contra uim ignis ad incertos casus defenditur, squalor abluitur, & immunditiæ purgantur. Dixere autẽ centones, ex uillis grossioribꝰ sagula intexta uilioribꝰ pannis, quibus domorum tecta, tabulata aut ligneæ machinæ militares, aduersus incendia, si ignis maior uis ingruat, muniuntur. Siphones uero, fistulas follibus iunctas, seu machinas hydraulicas, quibus agitatis, ad superiora ædium exhauriunt aquam, qui etiam organa neugmatica dicti. Harpagones ferreas manus, seu asseres ferro unco præfixos, quo igni furenti obuiam irent, quos ab Anacharse Scytha inuentos nonnulli uolunt. Pegmata uero compactam machinam ex ære, marmore uel ligno, tum ornatus, tum commodi causa, instar illorum quæ in pompæ apparatu producuntur, quibus etiam intra ædes uti assuerant. Addit Paulus horologium æreum domi non affixum, & prothyrum, relicta domo instructa, ad domi num transire. Est autem prothyrum instar uestibuli plerunq; opertum, quod ante ædes & ostium fit: quod nõ esse uestibulum merito nonnulli putant, sed ligneam structuram in isto uestibulo ante fores: qua obstãte quasi repagulo, apertis ianuis, quæ intus fiunt, non apparent. sumpsitq; nomen à πρό quod ante significat, θύρα autem ianuam, unde hypothyra ualuarum illa hians cauitas dicta. Censuitq; Põponius iureconsultus ex autoritate Labeonis, prothyra eiusmodi si pro ædibꝰ sint affixa, ædium partem esse, tametsi facile demi possint & reponi; sicut ligneam structuram, quæ æstate tolli, hyeme reponi solet, ædium esse Labeo putauit, quoniam perpetua causa parata forent: itaq; alienata domo, prothyra eiusmodi unà cum domo ad emptorem transire uoluit. Verba uero Pomponij iureconsulti de uerborum significatione, hæc sunt: Idem Labeo ait, prothyra quod in ædibus fieri solet, ædium est.

Tyrij.

Instrumenta domus.

Vlpianus in l. quæsitum §. acetũ. ff.

Centones.

Siphones.

Harpagones

Pegmata.

Prothyrum.

Hypothyra.

In extis inspiciendis quæ prospera quæve dira sint, & quæ boni, quæve mali prænuncia.

Caput XXV.

QVi augurum disciplinam obseruarunt, quiq; illorũ præscita perscrutati sunt in fibris extisq; inspiciẽdis, inter ea quæ dira aut secunda essent, multũ interfuisse uoluntː licet alij alio modo illa interpretari, & eorꝫ euenta prædicere soleant. Et tametsi in extis contineri cor, cerebrum, pulmonem, stomachum, lienem, hepar, seu iecur, communi opinione receptũ fuit, quas Græci φρένας dicunt, incredibili fabrica coniuncta, quorum ex habitu & colore, salubritatis & pestilentiæ signa ostenduntur: tamen nullum discrimen uehemẽtius fuit, q̃ si caput iocinoris, uel ipsum iecur in extis defuisset, quod caput extorum dicitur, tunc omen exitij malorumq; fuisse, funestumq; & magni terroris, nisi in solicitudine & metu, quia curas tunc perimere putarunt. Cumq; hepar ex non puro sanguine fit, quia sanguis purꝰ cogitur circa cor: tũ in hepate sedem uaticinij esse, & præsagium futurorꝫ periti haruspices opinati sunt, Quo

Capite iocinoris non inuento inter exta.

Sedes uaticinij in hepate

mense Claudius Cæsar ueneno interceptus fuit, sacrificāti iocinoris caput defuisse constat, quod & Caio principi euenisse memorāt: quæ exta pestifera dicta fuere. Si uero in iecore extremū quod fibra dicitur, ita locaretur, ut ab ima fibra iocinera intrinsecus replicata essent, aut si geminū iecur foret, per hæc læta & magna portēdi, argumētaq; felicitatis esse nemo dubitauit. Auctum iecoris caput aut duplicatum, nimis lætum auspiciū facere, sicut exta duplicata magnas facere accessiones, prolationēq; finium & triumphum portēdi uoluerunt. Et tametsi circa Briletum & Thermē in Thracia, & in Chersoneso iuxta Propontidē tradat Plinius, bina iocinora leporibus inesse, & si aliò transferātur, alterum interire: tamen id non esse prodigium, omniū opinione receptum est. Syllæ immolāti iecur extrema sui parte speciem laureæ coronæ præ se tulit, mirabili ostento felicitatis futuræ. Si uero liuidum esset aut uitiosum, uel si in coquendo distabuit, aut sanies purulenta efflueret, caput'ue fibrarum pustulas haberet, piaculare esse, & magna facere infortunia, cōstans opinio fuit. Idcirco denuo augebātur uictimæ, donec iterum cæsis hostiis litatum foret. Ex corde quoq;, unde sanguinis origo manat, licet à principio auspicia sumere minime solerēt, posteaquam in extis corda rimari cœpertūt, quo tempore Pyrrhus post multiplices clades Italia pulsus fuit, hoc obseruarūt haruspices, ut si cor silens iaceret, neq; palpitaret, aut in extis desuisset, calamitates portendi & magnas fortunæ minas crederent. Diuo Cæsari, dum rerum potiretur, immolāti cor defuisse dicitur, tristissimo euentu: nanq; haud multo post conspiratione cōiunctissimorum cæsus occubuit. Quod de Pertinace proditū est, ut qua die morte sublatus fuit, sacrificanti non modo cor uictimæ, sed hepar deesset. Si autem in summo corde pinguedo foret, aut solito maior, raptum'ue ab aquila aut auibus fuisset, nimium propicios deos ostenderunt. Dum Hermocrates dīs sacra faceret, raptum cor uictimæ, & à coruo elatum in sublime, felix auspicium fecit, quo Cardiam urbem ad Corinthū auspicatissimè condidit. Sicut auo Galbæ, fulgur procurāti, cum aquila exta rapuisset, & in sublimem quercum detulisset, imperium portendit. Fuit'q; animaduersum, cor quibus prægrande esset, pauidos facere: quibus exiguū, aspectu formidabili & audaces: quare Hermogenis summi rhetoris, & qui præcocissimi ingenij fuit, mortui dissecto corpore hispidum cor inuentum est. Tametsi tradatur apud eruditos, eos qui hebeti essent sensu, corde duro & spisso: qui uerò ingenio ualerent, molli fuisse: id quod Plinius de Aristomene Messenio, & alij de Lysandro, cuius defuncti cor pilosum inuentum esse, meminere. Fel quoq; in extis augurium facere proditum est, quod sub hepate angusto ore, & fundo ampliore apparet, ut purum illud clarumq; reddat. Si tamen geminum reperitur, licet prodigiū sit, tamen magnæ spei fortunā portēdit. Quo em̄ tēpore Augustus apud Actiū, profligato Antonio, uictor fuit, eo ipso uictoriæ die, geminū fel in extis inuenisse tradit. Arato quoq; sacrificāti, cū geminū fel haruspex inspexisset, quæ capitali odio dissiderēt, mox syncera fide conciliari, societatesq; & fœdera iungi prædixit, quod uerissimo euentu postea cōsequutū est. Fuitq; disciplina augurali traditū, ut fel Neptuno perpetuò dicatū sit, uelut humoris autori. Quod si in extis prægrande fel inueniretur, prodigij loco est habitū. Sed quāuis prodigiosum, magna semper & felicia portendit. Fert tamē Aristoteles in Naxo prægrande fel pecorib⁹ innasci: circa Chalcidē Eubœæ, & in Ponto, pecori nullū esse: ceruo quoq; & damæ, equo, mulo & asino, camelo atq; apro, usq; defuisse. Sicut perdices in Paphlagonia bina corda habere, & in Bisaltia lepores bina iecora. Et in agro Cretensi pecora circa Gnoson splenem habere tradūt, circa Cortynā nō habere. Vel quod idē tradit, in Seripho insula, & in Acantho Macedoniæ & apud Cyrenem ranas nō coaxare. Et in Emathia Macedoniæ sues unūgulos nasci: atq; in Cappadocia mulas fœtus parere, & in Eleo agro mulos nō educi, neq; propterea omnosum aut prodigiū uideri. Pulmo uero sub corde est spirādi officina: is incisus et gemmus, tēpus dirimere, & diē differre tradit. Si uero simplex esset & solid⁹, cōtinuare tempoq; curricula, nullasq; cūctationes & moras afferre, opinati sunt. Si uero pulmonis fibra lateret, aut cū corde & iecore cōiunctus foret, uel si paruo distinguit interuallo, miseros casus portēdere uoluerunt. Lien aduersus iecur, sinistra in parte est: siquidem uentriculo annectitur in intestino, ut iecur purum reddat, Quod si in dextram uergeret, se-

Exta pestifera.

Omen felicitatis ex inspecto iocinore.

Infelicitatis.

Ex corde.

Cordis prægrandis uel exigui indicium.

Hermogenis & Aristomenis corda hispida.

Ex felle.

Fel Neptuno dicatum.

Ex pulmone

Ex liene.

rale auſpicium,& prædicere quæ magno malo luuntur,haud dubiũ eſſe:qui tamen abundãs, homines decolores facit. Quare in terra Caria Caunios,quod ſub graui cælo degunt,mirum in modum lienoſos dicunt eſſe. Vnde uerbum Stratonici citharœdi, illic ambulare mortuos,quod omnes mirifice pallerent facie tabifica. In Fordicidijs ſacris,q̃ bus hoſtias quæ uterum ferunt,immolare præcipitur,ſi fœtus biceps aut mancus in utero eſſet,uel interaneis exhulceratis appareret, exta eiuſmodi imminẽtium malorũ nuncia eſſe,creditum eſt. Dracones in extis apparuiſſe,lætum fecere auſpicium. cõtrá Graco ſacrificanti,ad exta irrepſiſſe adeſo iocinere,necem futuram & imminens fatũ portenderunt,quæ mox ſubſequuta ſunt. Exta quoq; de ſacrificantis manu, ab aquila fuiſſe rapta,tam efficaci auſpicio fuere,ut nullũ præſentius aut felicius fuerit. Si tamen è manu lapſa nu decidiſſent,uel uiſcera cruore infecta eſſent aut liuida,nigriſq; diſtincta maculis,uel ſi omentum & membrana uiſcera continens,hians foret aut ſanguine ſuffuſa, indubiam necem & fatale exitium portenderunt: quale Craſſo euenit,cum contra Parthos ductus rus luſtraret exercitum,documento futuræ magnæ calamitatis. Præciſa uero hoſtiarum capita,ſuum ſanguinem aut exta lambere,Pyrrho ſacrificanti obitum luctuoſum & fœdos euentus deſignarunt. Idem Cimoni formicarum cateruas ſanguinem uictimæ corripuiſſe,adnotarunt. Ferũt tamen diuinãdi periti,ſanguinem uictimæ craſſiorem & calidiorem,efficaciorem uim portẽdere:qui uero tenuior eſſet & frigidior,maiorem haberе intelligentiam. Eſtq; inter exempla,præciſum caput uictimæ fluctu maris abſorptum,atq; extra non comparuiſſe,Callicratidi Lacedæmonio interitum uitæ attuliſſe. Subit tamen illa reputatio,ueteribus tradi monumentis, gallinaceorum fibras maxime dijs gratas uideri,ſicut talparum magi ueriſſima dicunt,illiſq; haud ſecus quàm ſolenni uictima pulcherrime litari. Hæc enim ſunt exta argutiſſima,in quibus diuina mens ineſſe creditur. Fuiſſeq; Cypriorum inuentum,ex ſuillis extis fieri diuinationem,quodq; niſi ex ſana uictima,neq; litari,nec futura prænoſci poterant. Ea uero exta quæ nihil habent diuinationis,quæ que expianti non litant,tanquam ſine nutu, nullo que afflatu diuino muta dicuntur,quibus non eſſe litatum notabatur. Quæ autem multum felicitatis & fortunæ pollicẽtur,regalia dicta ſunt. Apud magos uero, talparum exta & ranarum euentus fortunatos,nonnunquam magnos caſus prædicere crediderunt. Cumq; cætera uiſcera,detractis extis,poſtquam litatum erat, aræ impoſita, igni darentur, ipſa tamen exta nunquam elixa,ſed ueru decocta apponebantur: ſola tamen arietis exta aqua elixa ſacris epulis apponuntur. Neptuno uerò & fluctibus quum ſacra faciunt,mare ingreſſuri,aliquando ipſam hoſtiam, nonnunq̃ cruda exta in mare proijciunt, & uina infundunt. Illud utiq; non ab re fuerit meminiſſe,quod periti rerum literis adnotarunt,ſingulis uiſceribus hominum ſuam uim & affectus innatos fuiſſe: idcirco homines ſplenderе, felle iraſci, iecore amare, corde ſapere & timere.

Fordicidia ſacra

Dracones in extis apparuiſſe

Exta ab aquila rapta

Exta e manu lapſa

Capita hoſtiarum præciſa ſuũ ſanguinẽ lãbentia

Craſſi aut tenuis ſanguinis i uictimis indicia

Ex gallinaceorũ fibris ex talparum,

Ex ſuillis extis

Sanam uictimã eſſe oportebat

Exta muta,

Regalia

Exta quæ apponerẽtur in uictimis

Neptuno & fluctibus ſacrificãdi ratio

Sua quibuſq; uiſceribus uis,

Conſualia,equitia,& ludi Apollinares,quando à Romanis fierent, quóue modo Diti ſacrá fiant, & quo tempore. Caput XXVI.

ROmulum urbis conditorem,pace cum finitimis parta,Neptuno equeſtri ſolennes feciſſe ludos,Conſualiaq; appellaſſe, in quibus Sabinas rapuit,autores memorant. Fuit enim Conſus conſilij deus,cuius ara in circo maximo,undiq; aggeſta humo,abdita erat,quòd arcanum eſſe conſilium putarunt: quam aram cum ludos celebrant, omnibus adire fas eſt, reliquo anni tempore non eſt licitum:in qua Romani ſacrificijs igneis alijſq; ſolennibus feſtos agere dies aſſuerant:quæ feriæ publicæ dictæ ſunt,in quibus ſacris uictima erat mulus,quoniam id genus quadrupedum primùm uehiculo iunctum fuiſſe credunt,eo quòd Lunæ uehiculum traherent,equoſq; & aſinos coronis ſertisq; exornare,& feriari, neq; illos labori admittere mos erat,quod inſtituta nauigatione,quum omnium generum merces nauibus aduehantur, ocium quodammodo iumẽtis & remiſſio data ſit:uel quòd equos primum Neptunus domuerat,& equitãdi artem inuenerat,quare Hippius dicebatur. Huic Sextili menſe die octauo poſt decimam, equeſtres ludos Romulum inſtituiſſe ferunt,quarto ab urbe condita anno,qua die raptas Sabinas uolũt:tametſi menſe Martio primum Conſualia inſtituta,eoq; tempore raptas Sabinas nonnulli teſtati ſint,Plerique dijs laribus,dũ Romani ludos celebrãt,

Conſualia

Cõſus atq; eius templum

Victima in Conſualibus

Neptunus eq̃rũ domitor

Conſualia quando celebrata.

Romulum Sabinas rapuisse dicunt. Erat ergo is ludus, ut equi & muli iuncti & soluti in circo maximo, magno spectatium studio currerent. Qui uero fuerit raptarum numerus, inter autores discrepat: quidam non ultra triginta fuisse tradunt, quæ cum his nomina dedere: nonnulli quingentas, pleriq; septẽ & uiginti, ut Valerius Antias: alij sexcẽtas & tres supra octoginta. Præterq; ludos Consuales, Marti quoq; in Martio campo idem Romulus ludos instituit, quos ab equorum cursu, Equitia nuncupauit: qui, si quando aluuione Tiberis inundasset campum, in Cælio monte, ubi Martialis campus erat, celebrantur: sicut ui fluminis inundato circo maximo, extra portam Collinam ad ædem Veneris Erycinæ Apollinares celebrarunt. Erant enim ludi Apollinares ex prædicto Martianorum carminum, quibus Cannensis clades scripta fuit, bello Punico secundo, uictoriæ causa instituti. Alijs à Cornelio Sylla prætore urbis ex responso Martianorum fratrum, à quibus fata Romanorum præscripta erant, inuentos dicunt fuisse. In quibus denuiri Apollini boue aurata & duabus capris auratis, Latonæq; boue aurata, sacra Græco ritu facere afluerant, quos prætore præsidente, populum laureatum spectasse, Apollini pro cuiusque copijs stipe data, Titus Liuius auror est. Cumq; antea incerto die fierent, Publius Licinius Varus prætor urbis legẽ tulit, ut dies ante tertio Nonas Quintiles his ludis status foret, isq; in perpetuum sacer haberi cœptus est. In quorum celebritate, matronas spectatæ pudicitiæ in propatulo epulari, omnisq; cæremoniarum genere festum diem agere produnt, puerosq; manibꝰ amplexos psallere & hymnos Apollini canere, sicut Dianæ uirgines. Quæ quidem Equitia singulis annis duodecimo calendas Maias in circo maximo celebrarũt, qui dies cerealibus incurrebat, in quibus post equos, uulpes stipulis alligatæ, accensa flamma, cursitabant. Præterq; aram Cõsi, quæ in circo fuit ab accessu hominum semota, etiam ara Ditis & Proserpinæ in loco abdito in Martio campo ad Tarẽtum colebatur, locum denominatum, quòd ibi Tiberis ripas tereret, qui Rumon propterea dictus & Serra, ad quam rarus erat accessus hominũ. Dijs enim inferis aram non à terra sublimem, sed sub effossa humo statui decere putabant: ad quam ex præcepto Sibyllini carminis, altero & quinquagesimo anno ab urbe condita, sacra & ludos institutos memorant, ad eamq; ter annis singulis accessum placandis manibus patere: uidelicet postridie Vulcanalia, & ante sexto Idus Nouembris, & ante tertio Nonas Octobris. Apud Eleos uero Plutonis templum semel tantum patet, & quanuis patens, nulli introire licitũ est. Sicyonij quoq; semel annis singulis Eumenidum templum propere Asopum diem agunt, & sacrum faciunt. Cumq; humanis capitibus prius Ditem placarent, postea ab Hercule admoniti, hominum simulacra uictimas dederunt. Obseruatumq; fuit, ut sterilibus pecudibus & iuuẽcis, ac uino, melle, lacte & sanguine Diis sacra fiant: Quanquam Numæ legibus inferis dijs uina libare uetaretur, his uerbis: Vino rogum ne respergito. Eas quidem aras, quæ plerunq; geminæ fuerunt & pares, dum sacra faciunt, sicut reliquas inferorum, nigris uittis aut ceruleis ornãt, & cupresso. Cumq; pecudes immolant, spirantem cruorem in effossam terram mittunt: uinũq;, lac & mel unà infundunt, uisceraq; cæsæ uictimæ ter circum aras ducunt, igne accenso, hoc piaculati sacro inferos euocari arbitrati. Inualuitq; mos, ut infernis dijs facturi sacra, pateras uictimas eas q; sinistra immolent: & quum manes expiandi sunt, pocula libent, rogumq; uino, aut sepulchrum conuersa manu inspergant, in quibus litasse piaculũ erat: uiq; grasq; hostias immolent, uinaq; effundant, uasaq; in ignem mittant, uiscera que igni apposita oleo inspergant, quippe Diti sacra exhibẽtes, cui omnia perdere proprium est: lignaq; sterilia è sepulchris eruta, atro igni apponãt: neq; oriente luce, ut superis, sed noctu uel meridie, aut decrescente die, hostiã immolare conuenit, capite ità cõstituto, ut terram, non cælum spectet. Cumq; in deorum sacris quirem diuinam facit, corporis prius ablutione purgetur: inferis, qui funebria exhibiturus est, omissa ablutione, leui tñ aspergitur ramo. Est tamen Fabij Seruiliani pontificis maximi disciplina traditum, ut atro die manibus parentare non liceret, ne infesti manes fierent: quia quum in his sacris Ianum et Iouẽ præfari necesse sit, quẽ atro die aduocare piaculare est, eo die solenni precatiõe uti, & inferis sacrũ facere uetabant. Hi tũ ludi ad Tarentũ seculares dicti, q nũ statodie, sed à prima origine, singulis centũ annis, ex præcepto Sibyllinorum carminũ fiebant, quos

Ludi forma in Cõsualibꝰ.

Sabinarũ raptarum numerus.

Equitia.

Apollinares ludi.

Apollinares quo die celebrati.

Equitia quãdo celebrabantur.

Ara Ditis & Proserpinæ.

Deorum inferorũ aræ sub terra.

Sacra & ludi ad arã Ditis & Proserpinæ & Plutonis templum.

Eumenidum templum.

Quibus victimis Diis sacrificabatur, & qua cæremonia.

Manes.

Manibꝰ atro die parentare nefas.

Ludi seculares,

Cadaueribus inhumatis iusta exhibita.

rum autor Valerius Publicola fuit, qui primus cæsis atris bobus, Diti maribus, Proserpinæ fœminis, trinoctio ludos ad Tarentum fecit. Proditur tamen decretum interpontifices, ut si defuncto cadaueri iusta quispiam exhibere uult, & an humatum esset in dubium ueniret, satis haberent, si quibusdam sacris precationibusq; exhibitis, glebam absenti cadaueri, aut terrã inĳcerent, terq; iniecto puluere, à labe erroris cadauer, manesq; expiatos ducerent: atq; si operto humo cadauere, os exceptum fuisset, donec purgetur, inhumatum uideri. Est quoq; notatum, in æde Libitinæ ea quæ humandis corporibus

Romani.

usui sunt, Romanos uẽditare, qui nisi mense exacto & uesperi, ac Februario mense, mortuis dare inferias solebãt. Delphi uero apud arã Epitymbiæ Veneris manes euocabant,

Delphi, Græci.

& defunctis parentabant, . Græci autem paucis à morte diebus, feralia litabant defunctis obsequia: obseruatumq; ut relíquo corpore cõbusto, plerũq; digitum mẽbrum'ue aut crines seponerent, quibus tanquam cadaueri iusta persoluerent & parentarent. Ex-

Exteri.

teris uero gentibus diuersa parentatio fuit: nanq; apud Platæenses manibus peremptorũ ciuium dabantur inferiæ, ut præcedente tibicine, uehicula multa lauro & myrto fusca, cum coronis sequantur, mox lactis, uini & olei libationes succedant: deinde purpuram indutus princeps, cuius ductu res geruntur, exclusis seruis, mactato ante pyram tauro, ubi Iouem & Mercurium adorasset, manes illorum qui pro patria ceciderãt, ad cœnam aduocet: postea cratere merum libans, se defunctorum manibus propinare assueret: hoc modo illos uelut claro præconio excitos, expiari opinati. Achillis uero manes in Sigæo nisi nudos & unguentis delibutos circa sepulchrũ decurrentes, nudos expiare compertum est. Apud Albanos, manibus defunctorum parentare, aut iusta persoluere, nulli

Albani.

permittitur, quòd defunctos humana ope putabant nõ egere. Essedones purgatum defunctí caput inaurant, illiq; quotannis hostias mactant & iusta persoluunt. Augilæ, qui

Essedones.

ultra Cyrenem sunt, nullos deos, præter defunctorum manes, putabãt: ab illis ubi tumulis incubuere, per somnia responsa accipere opinati. Aegyptĳ dum manibus defunctorum parentant, post preces oppleti lachrymis, tumulum amplexantur & coronant: quibus

Augilæ.

Aegyptĳ.

mos erat, in insula quæ Abalos dicitur, ut si quo merso in flumine, cadauer non appareret, centum annis illi funus facerent, & ita manes expiarent. Delphi cum Pyrrhi tumulũ

Delphi,

nullo honore antea coluissent, postea cum didicissent, illum contra Gallos pro Delphis adfuisse, Pyrrhi manibus in posterum parentarunt. Delĳ uero pueri & puellæ, Hyperboreis uirginibus uita functis, tonsis crinibus parentasse dicuntur, quos fusis inuolutos,

Delĳ.

supra illarum monumentum puellæ deponunt, pueri uero in sepulchris. Getarum lex

Getæ.

erat, manes uiri defuncti, non aliter nisi morte uxoris expiari. Ad Therei sepulchrum si

Parentatio ad Therei sepulchrum, Romani.

qui parentant, aut immolant, hordei loco calculis utuntur. Romani uero floribus ornare sepulchrum, & sacrificio atq; epulo defunctis parentare solent, nonnunquam thure

Inferiæ mense Decembri.

& mero supplicare sine tibicine, quibus in acie cæsis, fuit tam ara quàm annua parentatio constituta. Et tametsi mense Februario mortuis dare inferias consuessent, Decius tamen & Brutus, contra maiorum instituta, Decembri mense parentabant. Proditurq; me-

Manium euocatio apud Auernum.

moriæ Traianus imperator, in ea domo qua Alexãder Macedo morte sublatus fuit, eius manibus parentasse, & sacrum fecisse. Maxima uero manium euocatio (Homeri testimonio) apud Auernum traditur fuisse, in quo cæsis uictimis, & carmine effuso, manes defunctorum ab inferis per diras execrationes eliciunt: mox tenuissima effigie, & hoc

Apiũ in manium sacris & feralibus cœnis.

misnis simulacro sub noctem apparente, responso excepto, super quo consulturi uenerant, è conspectu imago in auras puncto temporis dilabitur. Notatumq; & illud, in deorum manium sacris & feralibus cœnis, præter lentes & offas, apium apponi, quibus quæ sacris intererant, uescebantur. Neq; solum spectacula & ludos, sed deorum sacrificia & manium parentationes, si quando minus rite exhibita, aut si non omnia iusta & solennia seruata essent, ex leuib⁹ omissis causis, aut plus iusto seruatis, secũdo & tertio ac sæpius, ueteres instaurare & reficere consuesse.

Quæ sacra expiationis causa à Romanis seruabantur, & quibus ex causis fierent, quæve apud exteros. Caput XXV.

Sacra solẽnia & stata.

INter plurima sacra quæ uetus religio habuit, quædam solennia & stata fuerunt, quæ eodem stylo modoq; indici semper & seruari solita sunt, quorum ritus & cæremo-

nias transgredi aut omittere, nulli fas erat: siquidem si lapidibus pluisset, Nouemdiali semper sacro expiatum fuit: hoc enim sacrum nouem dies colebatur, quod uel prætor urbanus, uel põtifex maximus ex senatus decreto indicebat: idq; uel cælesti uoce in Albano missa, uel haruspicum monitu. Si uero cælestes minæ terrores'ue, aut tetra enũcia rentur prodigia, formidinesq;, uel si terribilis species, aut quid nouum & inopinatum oblatum esset, ut cũ duo uisi soles, faces'ue de cælo colluxissent, aut crinita sidera insigni nouitate, uel igneus turbo, atq; insolita mundi facies fulsisset: strepitus'ue armorum de cælo auditus, & ingẽtib⁹ procellis effusus imber foret, uel misto sanguine Tiberis fluxisset, tectaq; publica ædes'ue deorum de cælo tacta essent, aut alia terribilia monstra & prodigia cælestia ostentantia minas apparerent, his auertendis terroribus, piacularibus sacrificijs factis ad placandas iras, uel feriæ indicebantur, aut lectisternia tribus stratis lectis, Ioui, Vulcano & Mineruæ, (siquidem hi iactus fulminum possidebant) nonnunquam ludorum celebritate, decreto pontificum procurabantur. Fiebant enim supplicationes cum solenni precatione urbe tota, circa omnia delubra phanaq; & puluinaria, in quibus honos dijs dabatur: senatoresq; & patritij cum coniugibus & liberis, plerunq; coronati, nonnunquam omnes tribus & ordines, præeunte pontifice maximo, aliquando duumuiris, præcedentibus pueris ingenuis & libertinis, ac uirginibus patrimis & matrimis coronatis, uel lauream tenentibus manu, uoce modulata pronunciantibus carmen, prælata pompa, frequentes supplicare, & pacem deũm exposcere solebãt. Græci uero si quando territi malis supplicabãt, uetustum carmen inter uota precesq; canebãt, hoc tenore: Beatorũ antiquissima sanitas, in omni tempore tecum sum. Quæ quidem puluinaria, apparatæ lecticæ diuorũ erãt, in quibus numina pro maiestate iuxta aras sublimia extabãt, quibus fasciculi ex uerbenis (struppi uocati) pro capitibus locabantur. Hæ quoq; supplicationes, si quod iustũ bellũ in exteras nationes indictũ, aut si pro aris focisq; & deorũ templis, ac solo patrio pugnãdum foret, ut ea res populo Romano socijsq; ac nomini Latino bene & feliciter eueniret, utq; bonis auspicijs ac dijs bene iuuantibus arma sumerent. Ac uictoribus bello uiris, ob res feliciter ductu eorũ gestas, in quibus grates dijs agebant, mulieresq; eximios cultus, uiri ptextas atq; amplissima ornamenta sumebãt, à senatu maximi muneris loco sæpe tributæ sunt, modò pluriũ dierũ, modò paucorũ, prout magnifice gesta, & prosperi successus postulabant. Diuo Iulio in expeditione Gallica, contra quos multiplici clade dimicatum est, ob claras pugnas quindecim dierum supplicatio decreta fuit. Et Decius Brutus ob profligatũ Antonium bello Mutinensi (quod antea contigit nulli) quinquaginta dierum supplicationes meruit. Cicero quoq; in senatu C. Octauio ob res feliciter gestas, per omnia templa phanaq; pariter quinquaginta dierũ supplicationes decreuit. In quibus grandes natu matres manibus amplexæ, & uiri semotim coronati procedere, & cũ bonis precationibus & fausti ominibus ad tẽpla conuenire, & dijs gratias agere solebãt. In his quoq; pcipue ciues lætari, quod uitulari dixere, delubra patére, aras sacrificijs fumare, honore'q; ac donis cumulari, nonnunquã uinum & thus publice dari legimus. Fuitq; supplicatio aliquando prærogatiua triumphi: nam quibus ob res bene gestas supplicationes decretæ sunt, haud multo post feliciter cõfectis bellis, à senatu speciosos triumphos datos comperimus. Obseruatũq;, ut quoties obsecrationes, supplicationesq;, aut lectisternia indicebantur, à iurgijs & litibus tẽperarent, uinctisq; uincula demerẽt: & tametsi ob rei militaris facinora aut partã uictoriã, supplicatio decerni soleret duci absenti, uni tamen Ciceroni togato & præsenti, q̃ remp. è coniuratorum manibus eripuerat, & ciues conseruarat, supplicatio decreta fuit. Estq; animaduersum, plerũq; à matronis quibus uiri essent, Iunoni supplicatum, primũ in Capitolio, deinde in mari proximo, unde hausta aqua templum & simulacrum inspergebãt: Post aliquot uero ætates, defluxis moribus, & collapsa disciplina militari, ob leuissimas sæpe causas, & quæ ad remp. uix pertinerẽt, supplicationes decretas inuenimus: quippe Neroni ob recitationem carminum in theatro, uel ob fugas ciuium infandas, & ob publicas clades, quòd fæuitum esset in noxiorum cædes iussisset Nero, toties dijs grates habitas autores referunt. Fuitq; ista uaga po-

Expiatio ubi lapidibus pluisset.

Vbi ex cælo ostenta apparuissent.

Supplicationes quibus cęrẽmonijs fierẽt.

Græci.

Puluinaria in lectisterniis.

Alia supplicationũ causa.

Supplicatio D. Iulio decreta.

Decio Bruto.

C. Octauio.

Vitulari.

Supplicatio triumphi prærogatiua.

Ciceroni.

Iunoni.

Supplicationes ob leuissimas causas, Neroni.

Græci, pularis ſupplicatio. Græcis autem ob proſperos ſucceſſus,* partam de hoſtibus uicto-
riam, rarenter ſupplicatio, ſæpius epulum per ſingulas tribus publice dari, & ludi indi-
Athenienſes, ci ſolebant. Si cui tamen ſupplicatio pro inſignibus factis dabatur, apud Athenienſes ſer
uatum eſt, ut uaſa aurea & argentea in pompis efferrent, & ſacra decernerent, quaſi hoc
Vbi monſtra edita eſſent, magnificum laudationis mun⁹ foret. Si uero ſemimares, aut inſoliti animalium partus,
& alia monſtra informia edita eſſent, iuſſo fœtu exportari, & in mare uel flumen deiici,
à ter nouenis uirginibus, carmẽ per urbem canebatur, donum deinde lunoni ferebatur,
Ob bubonem aut lupũ cellã Io. aut Capit. ingreſſum. Quod ſi bubo uel lupus cellam Iouis, aut Capitolium intraſſet, propter id prodigium,
tedæ aut uictimæ, nonnunquam ſulfuris & aquæ luſtratione urbem aut Capitolium
expiarunt & luſtrarunt, quæ uictima Amburbialis dicta. Licet ſingulo perfecto quin-
Amburbialis uictima. quennio, per cenſores urbem luſtrari ſue, oue & tauro: aut uerre, tauro, & ariete, qui cir
cunducebãtur, quæ Solitaurilia uocantur, inueniamus. In quo fuit cõſtitutum, ut men
Solitaurilia & eorundem cæremoniæ. ſe Februario quo tempore urbs luſtratur, Februo (qui luſtrationi præeſt) in primis lita
rent & ſacrum facerent: mox cenſor in magna ordinum frequentia deos imperiũ præſi-
des ſolenni precatione aduocaret, ut rem Romanam, urbes, templa, fines, aquas per-
petuò ſeruarent incolumes, & proſperos ſucceſſus darent, dubĩs' que conatibus adeſſent:
malaq́ auerruncarent, uotaq́ in ſequens luſtrum promitterent: circum' que urbis po-
mœrium ſereno cælo, pontifices, flamines & omnes augures, ſacrificuli & uates, Veſta-
les uirgines, galli ſacerdotes, ſeptemuiri epulonum, quindecimuiri ſacrorum & ſalĩi, ſe
quentibus patribus & omni plebe, Gabino ritu cum ſolenni precatione procederent.
Quid in luſtris cõdendis precabantur à dĩs, Cum' que in precationis carmine, quum luſtrum conderent, antea rogaretur, ut dĩi im-
mortales rem Romanam uolentes propicĩq́ propagarent, & ampliorem facerẽt: poſt-
ea auctо propagato' q́ late imperio ad ſummum culmen, Scipio Aemylianus cenſor, in
condendo luſtro, non ut ampliorem facerent, ſed tantum ut rem Romanam ſeruarent
incolumem, rogari iuſſit, tanquam ad ultimum amplitudinis prouecta eſſet. Manſit' q́
diu mos, ut in omni precatione quum pro populo facerent, pro ſenatu quoque & qui-
ritibus precarentur: neque fas eſſet, in ſolenni prece fine altero alterum nominare: ſicut
Athenienſes. Athenienſes (ut refert Theopompus) quum uota dĩs effunderent, Chĩs & ſibi proſpe
ra precabantur. & in Panegyris, quæ ſingulis quinquennĩs fiebant, per præconem ſibi
& Platæenſibus bona precari uſurparunt. Deinde Philippo ſubirati, propter continuas
clades & belli mala decreto ſanxerunt, ut quoties ſacerdotes proſpera Athenienſi po-
pulo, ſocĩs' q́ & exercitui precabantur, toties Philippum, liberos, terreſtres nauales' q́
copias, atque omnem Macedoniam, exitiali carmine & diris imprecationibus deteſta-
rentur. Nero tamen dum Iſthmi opus auſpicatur, in præfationis carmine ſibi tantum &
Nero. populo Romano bona precatus fuit, diſſimulata ſenatus mentione. Vt' q́ cum luſtrum
In luſtro publicus luctus minutus. fieret, publicus luctus populo minueretur, quia in publica lætitia illuuie & luctu fœda
ri non decebat. Sulfur quoque luſtrationibus adhiberi plerique uolunt: fuit enim reli-
Sulfur luſtrationibus adhibitum. gioſum, maxime' q́ ualuit procurandis religionibus, ad expiandas ſuffitu domos, quæ
luſtratio in rebus pluribus fiebat ob incolumitatem: nam uitula præcedente, aut agna
coronata, meſſis, ager, fundus, terra, grex uel pecus, ter circunluſtrabatur, proſequente
agreſtium turba cum fiſtula ſolenni' q́ pſaltatu & clamoribus, deum deam' ue, cui ſacra
fiunt, inuocante, uti morbos, uaſtitudinem, calamitates & intemperies prohiberẽt, fru-
Ambaruale ſacrum ad tutandũ imperium. menta' q́ grandire & bene uenire ſinerent, paſtores pecora' q́ ſeruarent. Quod quidem
ambaruale ſacrum etiam tutandis imperiĩ finibus fiebat: primus enim imperiĩ finis, fe-
ſti locus, ad quintum ſextum' ue lapidem ab urbe notabatur: mox Lauini, ubi dĩs patriis
Romani reges pro ſalute urbis ſacrum facere aſſuerant. Poſtea Anco regnante, uſque ad
Oſtia quando condita. mare imperium prolatum, Oſtia' q́ in ora Tiberis condita. Tempore deinde proceden-
te, longe dilato auctо' q́ imperio, poſt magnos progreſſus alĩs in locis, ubi fines Roma-
ni imperiĩ erant, pontifices uno ſimul tempore uelut in patrio ſolo ſacrum concelebra-
runt, & ambarualem uictimam fecerunt: donec Romani imperiĩ terminus à Gadibus ad
mare rubrum & Oceanũ, & ab oriente ad Euphratem, quò Lucullus proceſſit, & Olu-
ros, quò ductu Pompeĩ Magni Romana ſigna illata, ſunt, imperiĩ termin⁹ propagatus
fuit: à meridiano uerò ad tractum Libyæ, & ad Septentrionem ad Rhenum & Iſtrum,

qui quidem latius processerunt, quàm Cyri imperium fuisse traditur, cuius regnum terminos habuit ab oriente mare rubrum, ad septentrionem pontum Euxinũ, ad occidentem Cyprum & Aegyptum: ad meridiem uero Aethiopiam. Si tamen ager lustrandus foret, ita lustrabatur, ut Iunoni & Iano uina libarent prius, mox Martem patrem, ut scilustrarent. Apud Græcos urbs exemplo Epimenidis lustrabatur, ut binas oues nigri & candidi uelleris ex urbe pago ue, quò ire uellent, liberas dimitterent, subsequutis custodibus, qui illas ubicunq; accubuissent, benefacienti deo immolarent. Gallis uero lustrandi urbem usus erat, ut hominem purioribus cibis anno saginarent, ac festo die urbe tota circunductum extra pomœrium educerent, eumq; mox lapidibus obruerent. Si autem oues lustrarentur, obseruatum est, ut pastor summo diluculo aqua illas inspergeret & sulfure, herbaq; sabina & lauro igne succensis, circum ouilia suffumigaret: cumq; sacro carmine, milio & libo cum lacte & sapa Pali sacra faceret: quo suffitu pecora expiari & morbos depelli, ac diras tabes exterminari putarunt. Quod si exercitus lustrandus esset, is instructus, præcedente sue aut hirco, oue & tauro, in campo Martio lustrabatur, armatosq; milites, pedites, equitesq; lauro coronatos rem diuinam & lustrale sacrificium facere oportebat sub dio, ut fuit à Seruio institutum, qui hoc lustrationis genus inuenit primus: quem diem Armilustrum nuncupant, in quo id magnopere seruatur, ut q hostias ducunt, eligantur bonis nominibus, inde certa omina & felices successus toto exercitui captantes. Mansitq; constitutum, ut quum exercitus & castra lustrabantur, tritinatiuum, uotaq; in proximum lustrum exoluẽda duces promitterent. Macedonibus uero inter diuisam hostiam, priorem ad dexteram, posteriorem ad læuam uiæ, aut discisæ canis uiscera, armatas copias & exercitum traducere, instructo paratoq; milite præcedere, & simulacrum pugnæ edere: cumq; cohorte regia & omni belli apparatu, arma ab ultima origine regum proferre, & sacrum piaculare facere, lustrãdi mos fuit. Xerxes autem milite detrectante militiã, in duas partes dissecto, exercitum traduxit, & hac uictima execrabili milites lustrauit, & crimina expiauit. Si uere classes nauales q; copiæ lustrarentur, disposita classe in litore, aram quæ mari abluebatur, construere conuenit: in qua sacerdotes uictimas cæderẽt, mox circunstante exercitu, cæsam uictimam atq; exta per classem in litore dispositam nauiculis circunferrent, cum solenni carmine & precatione, ducibus unà insidentibus in scaphis: diuisaq; hostiæ partem in mare cum uisceribus porricerent, partem uero flammis adolerent, eo modo classem lustrari & calamitates depelli opinati. Rogo quoq; militari more lustrabatur, ut instructæ armataeq; acies circum incensam pyram, ubi defunctos in acie cremabant, arma quatientes cum luctu & lamentabili carmine, nunc frena & balteos, nunc galeas & cristas, sæpius enses & arma spoliaq; in ignem mitterent & cum tripudijs decurrerent: hostijsq; ad rogum immolatis, inferias occisorum manibus darent: flammaq; extincta, occisorum cineres multo arenæ aggere cumularent, quum tot urnæ singulis non sufficerent. Curias quoq; & populum purgari accepimus, ut excerptum uitulum ex fordæ bouis immolatæ utero (sicut in Fordicidijs mos est) per uestalem natu grauiorem igni comburerent, exq; illius cinere, & equi sanguine, adustisq; fabarum stipulis suffimen fieret, quo populus & curiæ Palilibus purgantur, quod quidem in templo Vestæ præcipua cura ad dubios casus & incerta fortunæ seruabatur, hoc modo ab infortunijs populum uniuersum expiari putantes. Præter quæ, Tubulustria ueteres celebrarunt, diebus quibus Martio mense tubæ sacrorum in atrio Saturio lustrabantur. Somnia quoq; meticulosa & curas, fluminis absolutione purgari, & fascinationes saliua ieiuna repelli, ueteri superstitione creditum est. Apud Athenienses & Lydos sacrum piaculare fit, ut conciones, theatra & populum minutis porcellis lustrent per peristiarchos, & ita calamitates auerterent & auerruncarent. Sed quod est de sulfure dictum, idem de lauro & uerbenaca compertum est: siquidem uerbena & laurus, suffitionibus frequens fuit, propter religionem animo incussam, quòd qui aliquo essent piaculo polluti, sæpius sulfure, nonunquam aqua, ouo, igni, uerbena & lauro expiantur. Tres enim istæ species ueteribus fuere usu fre-

Agri lustrãdi ratio.

Græci.

Galli.

Ouiũ lustrãdarum ratio.

Exercitus.

Armilustrium

Macedones.

Xerxes.

Classium ac naualium cõpiarum lustrandi mos.

Rogi lustratio.

Curiarum ac populi lustratio.

Tubulustria.

Somniorum, curarum & fascinãtium.

Athenienses.

Peristiarchi.

Sulfur in sacris.

Verbena.

Laurus.

Tres purgãdi species.

Odyss. xxi. circa finem.

quentes: aut enim teda & sulfure purgari, uel aqua ablui, uel aëre uentilari solebant, quod Homeri testimonio à Græcis seruatum legimus: apud quem Vlysses cædem proco-
rum igne & sulfure expiari iussit: & Orestes aqua, quæ septem fluminibus confunde-
batur, ablutus, dimisit furorem: quam marinam esse cõuenit, quum propter uim igneam
magnopere purgationibus consentanea putetur: nanq; mari sæpe expiantur quæ uiola-
ta sunt. Troëzeni quoq; ut à materna cæde Orestem expiarent, ex Hippocrene aquam

Expurgandi gen⁹, dns perpetuo alicui iratis.

adhibuerunt. Inter reliquas uero expiationes, prodiit rarum expiandi genus, ut qui deos
sibi iratos & nunquam propicios cerneret, linteatus lucernam & laurum manu tenens,
genibus obrepere debeat, & uocibus acclamare, numina'que sibi irata palam profiteri.
Ipsam uero laurum, quum suffitionibus & magicæ adhibetur, accendere & igni admo-
uere conuenit: quæ si admota sonantius crepit, haud dubiè propicia numina designant:
si uero nullo murmure tacet, infelicitatem. Aliter in prophanis ubi⁹ oleam aut laurum

Myrtus. Oleum, bitumen & æs cũ sulfure lustrationibus adhiberi solitum.

comburere, infandi auspicij erat: præterq; laurum etiam myrtum suffitionibus addide-
runt. Oleumq; & bitumen marina insperfum aqua, admisto sulfure, atq; æs, in lustratio-
nibus expiationibusq; adhiberi cõpertum est. maximaq; dabatur opera, ne quib⁹ diebus

Portentorum expiatio.

urbs populus'ue excidium aut calamitatem insignem passi fuissent, lustrum quoquo mo-
do fieret, quia fœdo exitu & graui strage omnia casura putabantur. Quod si bouem ali-
ud'ue animal loquutum, aut hoc genus portenta nunciata forent, ueteris instituti erat,
sub diuo senatum & patrum concilium haberi, quod expiationis genus putarũt. Fiebat
enim senatus non in Rostris, neq; in curia, ubi habetur frequẽs: sed in loco aprico & pa-

In terræmotu

tenti cælo, ab auguribus tamen inaugurato, ne irritum senatusconsultum fieret. Si uero
terra ingenti concussa motu, aut urbs agri ue contremiscerent, quod raro euenire & ma-
gna portendere dixerunt, sæpius supplicationem in triduum decreuere, duumuiris præ-
euntibus: nonnunquam ut ex una familia omnes coronati supplicarẽt, uel ferias prætor

Nomen dei subticebatur in terræmotus expiatione.

urbanus ægris leuandis mentibus indiceret, concione aduocata. Nomen uero dei cui fa-
crum fieret, supprimebat, utq; iurgijs & litibus temperarẽt, admonebat. Fuitq; animad-
uersum, nunquam urbem Romam tremuisse, quin alicuius futuri mali prænuncium es-
set: utq; semel motu terræ enunciato, pro quo feriæ indictæ, conceptæ'ue erant, alium
terræmotum eadẽ die nemo enunciaret, q̃ fœdum & magni discriminis foret. Cur aũt
dei nomen cui sacrum fieret, supprimebant, illud causæ traditur, quod cum telluris mo-
torem certum deum, qui eam uim haberet, ueteres non dignoscerẽt, illum qui huic rei
præesset, nuncupare pontificales uetarunt libri: & ne ancipiti æstimatione ferrentur, ali-
um'q; pro alio deo colerent, aut non offensum numen placarent, satius duxere, dei no-
men cui sacra fierent, supprimere, quàm illum frustra aut perperam nominare. Illud ue-

Athenienſium expiatio in mõstris enunciatis.

ro non est ab re dixisse, quod apud Athenienses seruatũ legimus, ut si qua enunciarẽtur
monstra, quæ expiatione egerent, Agyis, id est, uestibularijs dijs, in semitis uiarum sacra
exhiberent: quare Agyleus Apollo colebatur eximiè, ut si id bene & feliciter casurum
esset, pſperos successus darent, & promissa firmarent atq; admitterent: si uero moles alia
qua instaret mali, aditu inhibito & obsepto, auerterent & auerruncarent.

Quæ affinitas cum Sexto Tarquinio Superbi filio, & quæ Collatino cum Bruto, & Lucretiæ cum utroq; fuerit. Caput XXVII.

Ouidij locus in epistolis.

SVper Ouidij Nasonis uersũ de fastis secundo, ubi Lucretia Sextum Tarquinium
Superbi filium, singulari scelere & audacia domi excepit, hostem pro hospite,
quum illius stuprandæ mala eum libido cepisset, dum inquit:
Comiter excipitur, sanguine iunctus erat:
Quo iure cognationis Lucretia Sexto Tarquinio iungeretur, & quid Iunio Bruto, qui
Tarquinium regno eiecit, affinitatis cum Lucretia fuerit, apud studiosos, animo tunc
ocioso & remisso inter circulares iocos quærebatur, superuacua tunc forsan disputatio-
one. Cumq; nonnulli ob incertam cognationem Tarquinij, Collatini & Egerij, ancipiti
æstimatione ferrẽtur: nos in re obscura ob uetustatem dum cognationis gradũ per oĩa
exempla colligimus, inuenim⁹ Iunium Brutũ Tarquinia sorore Superbi regis natum,

Iuni⁹ Brutus Tarquinij Superbi nepos.

utpote ex sorore genitũ, Superbo nepotem fuisse. Collatinus uero, cui Lucretia nupta
fuit, quum Egerij filius foret, siue (ut nonnulli tradunt) nepos: ipseq; Egerius cum Tar-

quinñ Prisci frater fuerit, nihil ambigitur, quod si Tarquiniꝰ Priscus Superbo auus extitit, quin Collatinus nepos Egerñ, frater patruelis Superbo, & Sexto auunculus fiat. Quod si Egerium Collatino patrem dicamus fuisse, prout frequens opinio est, haud dubie Collatinus Superbo nõ frater, sed uelut ex fratre aui natus, maior auunculus foret, inuicemq; Sextus Tarquinius Collatino pronepos fieret: Lucretia uerò eo gradu, quo Sextus Tarquinius Collatino sanguine iunctus erat, eodem affinitatis iure Sextum attingeret. Quod si Collatinus & Brutus ex duabus Tarquinñ sororibus editi sint, prout alij censent, nulla controuersia est, quin Collatinus & Brutus arctissimo gradu coniuncti fiant: ipseq; Sextus Lucretiæ nepos sit. Si autem Tarquinius Priscus Superbo non auus, sed pater fuit, ut multi exequuti sunt, Collatinus Egerñ filius, & Superbus, uelut ex duobus germanis prognati, fratres patrueles erunt, Lucretiaq; Collatini uxor, nulla dubitatio foret, quin Sexto auuncula censeatur: interq; Sextum & Lucretiam iura summæ necessitudinis forẽt. Hic est enim ille Brutus omnium sermone celebratus, qui legum & libertatis summus autor et uindex, cum furere se simulasset, latẽtem animum nimium diu reconditum, suo tempore detexit: magnificaq; oratione, non uecordis & dementis, auunculo imperium abrogauit: populusq; Romanus auspicium imperiumq; sequuti suũ, ex graui seruitio & dominatu regio se in libertatem uendicauit. Sed quod de Iunio Bruto, qui Tarquiniũ regno eiecit, idem de Decio Bruto, qui conspirans cum Cassio, necem Caio Cæsari intulere, duces q; & assertores Romanæ maiestatis fuere, factum comperimus: siquidem hic propiore affinitate Cæsari, quàm Iunius Brutus Tarquinio iunctus fuit: non enim nepos, ut ille, sed filius esse creditus est. nam quum Servilia soror Vticensis, materq; Bruti fuerit, cum qua adolescens Cæsar consuetudinem non sine probro habuisse fertur, cumq; eo tempore Brutꝰ ex Seruilia natus foret, haud dubie Cæsaris filiꝰ uulgo habitus est. Quod ipsum Cæsarem die cædis suæ, quũ undiq; infestis mucronibus appeteretur, dixisse ferunt. Iunia uero tertia soror Bruti, Cassio nupta fuit. Porcia autem Catonis filia, mulier non muliebris spiritus, quum Bruto nupsisset, eum miris modis, & super omnium amorum ardores amasse fertur, ex qua Bibulum tulit. Quæ cum post afflictas fortunas Bruti necem audisset, quum mori animo destinasset, idq; fixum statutũq; haberet, & ne uim sibi afferret, uetita arma fuissent: ea præsentia animi fuit, ut clauso cubiculi ostio, ne cuius interuẽtus facinus moraretur, incenso carbone, & sibi in fauces indito, memor generis & Romani nominis, necem sibi ipsa conscisciuit: tantus uigor animi ingenñq; fuit, tantiq; spiritus mulier, admonitu patris, q pariter manꝰ sibi mortifero uulnere intulerat, fuisse credita est. In qua quidem re subit recordatio, ueteribus literis & annalium monumentis extare, quod tametsi apud uarias gentes uim sibi afferre, & necem sua sponte cõscisere, dignũ laude & magni fuerit habitum: apud Thebanos tamẽ, qui mortem sibi cõsciuit, nulla fuit laude dignus: quin potius id crimini dabatur & probro, eoq; facinore pudendam inscitiam & imperitiã coarguebat suam, uelut sui carnifex, immanisq; naturæ foret. Athenienses uero cũ necẽ quisquã sibi manu cõsciuisset, defuncto cadaueri manũ tanq; facinorosam abscinduntꝰ illamq; diuisam à corpore, inhumatam relinquũt, reliquũ uero cadauer humo tegunt. Quod Platonis documentũ fuit, q censuit optimũ quenq; infracto animo uim fortunæ & incursus calamitatũ potius ferre, & nisi cũ dies promissus aduenerit, neminẽ iniussu Dei mortẽ sibi cõscisere, aut antequam fato fungi oportere: idq; magnificẽtius præclariusq; uideri.

Collatini, cũ Supbo cognatio.

Collatini & Bruti cognatio.

Iunius Brutꝰ
Decius Brutꝰ
Iunia Bruti soror.
Porcia Catonis filia.

Mortẽ sibi cõscisere apud quos laudi, & apud quos cõtrà probro dabatur.

Platonis sentẽtia de morte sibi non cõscisenda.

LIBRI V. GENIALIVM DIERVM FINIS.

ALEXANDRI
DE ALEXANDRO IVRISPERITI NEAPOLITANI, GENIALIVM DIERVM LIBER SEXTVS.

Locus ex tertio Ciceronis de Officijs, quid uenditor emptori præstare teneatur, cum Sigismundo in suburbano discussus. Caput I.

Sigismundus Fulginas.

VM Sigismundo Fulginate, uiro docto & multarum rerũ cognitione claro, uetus mihi à prima adolescentia consuetudo fuit: is quanquam multis rerum actionibus, pluribusq; muneribus apud pontifices magno usui foret, si quando tamen negocijs pausa fieret, (quod uix illi cõtingere poterat, ut in tanta mole rerum ab immodico labore cõquiesceret) id quod ocij dabat, lectioni claroꝝ uirorũ, aut suorum temporũ scribẽdis annalibus, rebusq; uel pace, uel bello gestis, perlibenter exhibebat. Nonnunquam in suo prædiolo in monte Ianiculo, mira prospectu & collibus amœno, ubi ædiculas habebat, cum amicis se recipiebat, ibiq; lepidis iucundisq; sermonibus, id quod erat laxamenti, unà familiarissime conferebat. Præstabat nõ nunquam nobis ipse cœnulam, ut non nimis insolentem, sic profecto sobriam & modestam, ac temporibus consentaneam: & ut erat ipse comis facilisq; natura, ita facilem nobis uictum, non exquisitis ualde obsonijs apparabat: siquidem asparagos altiles acido uino & pipere conditos cum iusculo tepidulo, ac ferculum cucurbitæ, cũ immatura uua ibidem expressa & decocta largo succo, quibus perlibenter uescebatur, obsonia nobis exhibebat: addebat etiam pirum pomumq; persicum miro odore fragrantia. Post cœnulam uero, si quãdo ocium erat à negocijs, ut animo uacaret, illius sermonibus & congressu spectatæ uirtutis ac pacis artibus & ingenio clari uiri diutius perfruebar. Forte autem quum æstiuo anni tempore postmeridianis horis, eius rogatu accersitusq; ad eũ uentitaremus, eundem ad aquulam perspicuo liquore & frigore manantem per rosceta, arbusculasq; undiq; topiario opere dispositas, perq; hortensia ablaqueata, & lætissima uireta nacti sumus: aderãt ibi cõplures honesti adolescẽtes, latinæ græcæq; eloquentiæ professores, cum quibus de literarũ studijs perq; libẽter sermocinabat, quos ipse minutis quæstiũculis uariæ eruditiõis diuersimode exercebat. Inter quos adolescens quispiã indolis bonæ, libellũ Ciceronis de officijs tertiũ lectitabat: pterq; multa ad edictũ ædilitũ pertinẽtia, quæ ex fide bona emptorẽ uenditori pstare oportere censuit, hæc legebant: Si pestilẽtes ædes quis uẽdat, quæ salubres habeant, aut in quibus serpẽtes sint, teneri uenditorẽ ex edicto ædilitũ, id quod dolo uendiderat recipe, emptoriq; precitũ reddere. Idẽ: Si in annonæ caritate frumentũ aliquò aduexerim, solusq; ego sciam multos illuc frumenta aduecturos, ita ut illorũ aduentu inopiã paulo post leuaturi sint, illa me etiã nota facere, neq; subticendũ ut taciturnitate mea capiant, pluriscq; q̃ æquũ sit, frumentũ ego uendã: omnia denicq; quæ uenditor sciat, ne emptor ignoret, in distrahẽdis rebus ex bona fide præstari oportere, & pleraq; hoc genus perlucũde lectitabat. Cuiq; hæc & multa in hanc sententiã ille legisset: Quonã, inqt Sigismundus, istud accidat modo, ut uẽditorem quæ diuersa & lõge aliena sunt, in distrahendis mercibus præstare teneat, eqdem ignoro: nam ut in re quam distrahere quispiã uult, qd morbi uitijq; sit, emptori palã facere debeat, puto ad edictum ædilitũ pertinere, ut si seruus fur erro ue sit, aut equus calce, uel bos cornu petere soleat, aut quod nunc Cicero dixit, ædes pestilentes sint, habeaturq; salubres, uel quid occulti uitij latentisq; morbi sit, illud enũciari debere, facile, inqt, assentirim: quæ uero extrinsecus manẽt in casu posita, illa per uenditorẽ prædici, ad eaq; edictum ædilitũ, leges ue ullas extendi, nequaq̃ (inqt) mihi quisquã persuadet. Ideo se mi-

Ciceronis locus.

rari Ciceronem, qui tanquã aliquid morbi uitiq; ineſſet in re uendita, perinde id quod poſtea euenturum, & in caſu & fortuna ſitum eſſet, per uenditorem prænunciari uoluerit. Cumq; ex his qui aſſiſtebant, quidam ætate grauis & in literis ſatis proficiens, ſe arbitrari reſpondiſſet, quòd ſicut quædam ad morbum uitiumq; rei uenditæ uix pertinẽt, ſed tamen quouis modo profutura ſunt, noſſe, ædiles ne emptores capiantur, à uenditorib⁹ enũciari & palam fieri mãdauerũt, ita hoc quoq; iuſſiſſe: Sicut (inqt) uetus edictum ædiliũ fuit, ne ueteranus ſeruus p nouitio ueneat, etiam ſi nulli morbo uitioq; affectus ſit: utq; ſi mulus caſtratus ſit, tametſi æque bonus, emptorem non latere uoluerunt: ita ſi ſciam aliquos in ſumma frumenti inopia, paulo poſt annonæ caritatem leuaturos, illa à me prænoſci debere, ne fraudis occaſio detur, pariter cenſuerunt, atq; ex æquo & bono iuſſerunt, ut quod proſcribenti liquet, etiam ſi forte euenturum ſit, enunciari debeat, ne quod uenditor ſciat, emptor ignoret. Nunquam (inquit Sigiſmundus) id mihi in mentem uenire poſſet, neq; quiſquam mihi argumentis defendet, ut edictũ ædilium hoc comprehendere ſentiam, ut euẽta negociorum, quæ temere & fortuito futura ſunt, per uenditorem prædici debeant, quæ ſi reticeantur, redhibitioni propterea locus ſit, quum iſtud aſſerere, ſummæ mihi uideatur improbitatis & inſcitiæ. Cumq; ex me qd mihi probaretur exquireret, reſpondi magni referre, in re de qua agitur, quid morbi uitiq; eſſet enunciare, an quæ caſu futura ſint, prædicere & diuinare. Quæ enim inſunt in re quæ diſtrahitur, & ad ipſius pertinent notionem, quam uenditor antè præſenſit, ut ſi quo morbo uitioq; laboret, uel labe afficiatur, ex edicto ædilium, nota facere iubemur emptori: quæ uero pendent à caſu & fortuna & diuerſa ſunt, nullis nos legibus aut edictis cogi enunciare. Quid enim intereſt mea, ſi nauis ex Aſia ueniens, huc merces allatura ſit, & paulo poſt arctiſſimam annonam leuatura ſit, dummodo in re de qua agitur, nihil dolo malo factum ſit? Alioqui dicendum foret, an frumenti, olei & uini, quod diſtrahere quiſpiam uolet, annona uel caritas eo anno futura ſit, uel ſi cancri ſidere, aut uaſtitate, ſeu alia frugum peſte, aut ira deũm, fata interitura, uel hoſtium ſtrage, uel chaſmate ea res deperitura ſit: quod (ut uidetis) non eſt in re de qua agitur, ſed in caſu poſitum: & illa prædicere, profecto ridiculum foret. Nam quod edicto ædiliũ cautũ eſt, ut præſtetur à uenditore, ne quid in re proſcripta uitij lateat, neue quid ueri reticeatur, aut factum quid accerſitum ue aliquid ſit aliunde, & quod ſtetur pacti & conuenti formulæ, ſatis eſſe lege proſpectum, ne quid uitij latentis ſupprimatur, quod ipſe ſciat, emptor ignoret. Alioqui ipſum redhibitorio iudicio teneri certũ eſt, idq; nõ adeo ſeuerè & ſtrictè iure ciuili traditum eſſe, ſed parcè & molliter: quippe ſi quid uenditor dixit commendandæ ſuæ mercis cauſa, illud præſtari ædiles non coëgere, ut ſi ſeruum frugi, dicto audiente m eſſe uenditor dixerit. quæ enim commendandæ mercis cauſa in uenditionibus dicuntur, uenditorem non obligant: neq; enim conſtituta auctione ita quis proſcribit, fundum ſterilem aut domum peſtilentem uendo. At ſi dicat ſeruum literatum, artificem, nomenclatorem, arithmeticum, fabrum aut textorem, quo pluris ueneat, id præſtare proculdubio cogitur. Præterea in re modica decipi emptorẽ poſſe, etiã iureconſulti uoluere: non enim redhibitorio iudicio teneri dixerunt eum, qui pluris aliquanto rem diſtraxit, q̃ quanti æſtimata ſit: ſiquidem res bona fide uẽdita, propter minimã rem inepta fieri non debet. Sed ubi ita immenſo mercatur quiſpiam, ut magnam pati iacturam neceſſe habeat, tunc redhibitioni locum fore, edicto ædilium cautũ fuiſſe. Quod ſi ita eſt, huic ſententiæ cõuenit, hocq; argumento conuincimur, ut neq; eum qui nauem huc frumentũ aduecturam, cuius aduẽtus annonæ caritatem & arctos commeatus leuaturus ſit: neq; eum q frumẽta diripi, agros uaſtari, uel annum aduerſum frugibus, longè ante præſenſerit, & minime enunciarit, redhibitorio iudicio teneri arbitrer: cũ hæc non ininit in re quæ proſcribit, ſed in euentu fortunæ. Et quod nũc Cicero inqt, eum q rem diſtrahit, debere etiam quæ aliunde futura ſunt enunciare, ut ſi nauẽ huc frumentũ aduecturam ſciat, quo uilitas annonæ conſequutura, aut uẽditæ merces uiliores futuræ ſint, emptori prædicere, profecto eò ptinere crediderim, ut præcipi intelligamus ab eo qui ex intimo artificio uirũ bonũ inſtituit, & ita inſtituit, ut ne minima quidem in re quouis prætextu contra iura legesq;, cõtraq; humani generis ſocietatem aliquid admiſſurus ſit;

Edictum uetus ædilium.

Alexandri enarratio loci Ciceronis.

Emptorem in re modica decipi poſſe.

Vir bonus,

non eſt q de ciuilibus actionibus, quantiſcũq; moribus legibusq; pmiſſum ſit, ingrat. Quæ ſtioni diu res fuit, quid uirum bonum, quid ciuilem & politicum deceat. Viro ẽm bono hoc dat, ut ubiq; ſanctꝰ, ubiq; caſtus, honeſti cultor, pius & integer ſit, cuius ne erratum quidem minimum fuerit, ne dicam uitium: qui nullo malo perterritus, nulla calamitate uictus, fortunæ cedat, nihil expetat, nihil dicat, nihil faciat in uita, niſi ſumma cũ laude et dignitate, in nulla re delinquat, nullius rei pœniteat. Seruetq; fœdera humani gẽris ita

Ciuilis.

inuiolata, in magnis minimisq; rebus, ut ne minima quidem cõſcientiæ labe detineatur. Ciuilem uero dixere hominem, qui legum iudiciorumq; metuens, quantum moribus legibusq; tributum eſt, id tanto temperamento agit, ut quoad fieri poſſit, nihil perpe ram aut inconſulte admiſſurus ſit, qui ſua prouidentia, religione, fide, quantum q; ratio one prouideri potuit, reipublicæ & ciuium ſaluti conſulat, legibus pareat, patriam tue atur, proximos amet, refrenet libidines & indomitas cupiditates, uerecundiam ſeruet, atq; etiam ſi in aliquo delinquit, id tamen agit, ut ciuilia officia, humaniſq; generis fœde ra, q̃ minimum lædat: quippe quum nos optimum dicimus, cui pauciora deſunt. Quæ cum ita ſint, nõ fuit ab re, ut ſanctus iſte homo tã defæcato animo & tam integer, quem nos magis fingimus quàm inuenimus, nõ modo ſi quid eſſet in re uitiũ, ſed & ſi quid alio unde futurum putaret, ut nullam officiũ partem deſerat, quanuis minimum prædicere teneatur. Hæc nos cum Sigiſmundo Fulginate, ingeniũ magni & ſpectatæ uirtutis uiro, flagrante diei æſtu, incredibili ſuauitate diſſerebamus.

Quæ maxima fuerint oracula, quæve templa celebria apud pleraſq; gentes, in magna religione & cultu. Caput II.

Delphicum oraculum,

INter oracula quæ apud Græcos Aphroſq; præcipuo cultu fuerunt, ad quæ homines uentitabant, Delphicum in terris clariſſimum fuiſſe cultu, & religione longe excellens, uno omnium teſtimonio traditũ eſt: fuit eñ Delphos totius orbis umbili

Delphos,

cus, cõmune hũiani gẽris oraculũ, in monte Parnaſo excelſo & prærupte alto ſita ciuitas, nullis mœnibus, ſed tantum abruptis rupibus ſaxiſq; munita, arduo & difficili aſcenſu, in quo Nyſa ciuitas Libero conſecrata, Cirrha uero ad montis radices iuxta mare. Erat

Parnaſus bicollis.

autem Parnaſus Phocidis mõs in Bœotia in duos diuiſus colles, Thitoræa & Hyampæa

Cythæron.

um, quorum alter Libero, Apollini alter dicati fuere. Helicon uero Muſis. In Cythæro

Sparticarum nympharum antrum.

nis autem uertice Sparticarum nympharum antrum colebatur, qui mons iuxta Olympum ſitus erat, ſupra quem Olympi editiſſimus uertex decem fere ſtadijs attollebatur. Qui eiuſdem nominis mons & in Macedonia, & in Theſſalia, Myſia, Cilicia, Elide, & Arcadia excelſus quidem attollitur. Templum uero intra urbis ambitum fuit, quod pari

Templi Apollinis locus apud Delphos,

ter non manu extructa, ſed natiua præcipitia muniuere aditu difficili & angusto: quippe quem ex quinq; lapidibus tantum, uelut mole obiecta, obſtructum ferant: in medio autem exigua planities, & in ea hiatus, ex quo uentus & acer ſpiritus manans, mentem uatum in uecordiã uertit. Eoq; ſpiritu ex infimo ſpecu edito, quaſi diuino afflatu phœbas in tripode ſtans, mente furibunda ſtatis diebus, q̃bus fari licet, conſulentibus reſponſa canit, licet ferant Apollinem ſex menſibus apud Lycios, ſex apud Delum uaticinari, reliqua uero oracula aliquando Idibus, nonnunquam calendis, nunc die oriente, nunc deſinente, reſponſa dabant: quæ à mulieribus tantum, quæ erant templi uates, uaticinãtis in

Cæremoniæ & ritus Delphici oraculi cõſulendi,

modum ferebantur. In quo id præcipuum fuit, ut qui oraculũ conſulit, breui admodum oratione quid uelit expoſcat, utq; nullum Latine edatur oraculum, neq; edi priuſquam ab imo, dum ſacrificant, tota uictima contremiſcat: nec capitis commotionem ſatis eſſe, ſed omnibus illã partibus quati oportere. In quo proditur memoriæ, cũ infaſto die Py

Alexander Pythiam coegit uaticinari.

thiam reluctantem & inuitam Alexãder cogeret, illam ui coactam, q̃ eſſet inuictus, reſpõdiſſe: quod pro omine acceptũ ueridico præſagio, futuræ magnitudinis p̃nunciũ fecit. In eo quidem templo, Apollinis ſimulacrum fuit humana effigie: in Delo, draconis:

Python.

in Lycia uerò lupi. Quam urbem Python, ob interfectum pythonem, dictam comperi-

Pythia feſta,

mus: nam & Pythius Apollo, & Pythia feſta, & ludi Pythij, & ipſa uates Pythia dicta,

Pythij ludi.

Pythia.

& Pytheum oraculi locus. Spartæ quoq; Pythios nuncupant, qui Delphos ad conſulendum oraculum mittebantur, qui publice cum regibus cibaria habent & ueſcuntur unà.

Pytheum.

Pythij Spartanorum,

Huc ex omni orbe praua religione incuſſa, qua ſe hoĩm uanitas confundebat, uiri princi

pali dignitate insignes, frequentes consultum ibant, eaq; ex omnibus uera & longe clarissima oracula habita sunt. Quare regum populorumq; ampliſſimis donis, muneribusq; & multarum urbium thesauris refertum templum fuit: inter quos Agillinorum & Spinensium non in postremis gazæ fuere: Quod quidem cuncta oracula antiquitate excellebat. Proximum huic fertur Dodonæi Iouis oraculũ. Dodona enim ampla in Epiro ciuitas, & satis florens habita. Epirus autem Molossorum regnum erat. Templum uero iuxta nemus Ioui sacrum, in quo arbores responsa dare dicebãtur, omnibus circà populis sanctum, à Pelasgis cõstructũ & paludibus circũfusum, quercusq; uocales illic fuisse fama uulgauit, ad quas ut in dubijs casibus responsa acciperent, capti superstitiõe homines religiosè accedebãt. Fuitq; pditũ memoriæ, quercui Dodonææ famulãtes, diuinãdi facultatẽ accipere: solisq; Bœotijs, si quãdo cõsulto opus foret, uiros respõsa dare, primãq; fagum & columbã Dodonæ uaticinatam: quotiesq; oraculum edebatur, lebetes æneos ad numerum, siue casu, siue consulto, tinnitus edere canoros. In quo Deucalion & Pyrrha desinentibus aquis, post diluuium consediſſe, & numẽ cõsuluiſſe perhibẽtur. Subinde Alexander Epiri rex eodẽ oraculo monitus, ut urbẽ Pandosiã & amnẽ Acherusium, tanquam fatalia loca uitaret, in responsis habuit, oraculi sortẽ de his quæ in Thesprotis essent, intelligere arbitratus: qui quũ infestiſſimas gẽtes in Brutijs armis petiſſet, & belli iure uastat, apud eiusdem nominis loca, infanda strage uictus, oraculi fidẽ uerã impleuit. Quod qdẽ tẽplũ Philippꝰ Macedo (uelut immanis prædo) sicut pleraq; omni rapinarũ genere uastauit, & incẽdit: uasaq; & quæ preciosa erãt, immisso exercitu diripuit. In eo quoq; fons sacer uisebatur, q quũ faces accẽsas extingueret, admotas pcul accẽdit. Tertium uero Dindymæi Apollinis oraculum antiquiſſimũ, & multi nominis habetur, ꝙ Branchidarũ nũcupant: Branchus enim Thessalus fuit Apollini dilectꝰ, & filius habitus, quem interfectum dolens, templo & diuinitate sacrauit. Is autẽ Apollo Milesius dictus. Est autem Miletus totius Ioniæ caput. Templũ uero ad decẽ & octo stadia ab urbe, à litore autem uiginti aberat, maxima mole & pfusis sumptibus extructum, auctumq; ampliſſimis donis. Quod Xerxes deorum hominumq; contemptor, dũ innumerabilibꝰ copijs Græciæ bellũ parat, nulla religione aut deũ uerecũdia, sicut multa, incendijs & ruinis deformauit, templumq; & aras euertit. Annis deinde intercedentibus, Milesii oracuIo moniti, huberiori impensa illud omniũ maximũ & dignũ tãto numine restaurarunt, ita ut ob magnitudinem fastigio extruendo nullæ cõtignatiões suffecerint. Quartum in urbe Bruti Latonæ oraculum inclytum diuitijs memorãt. Vrbs autem Bruti in Aegypto contra Nili ostium, quod Sebeniticum dicitur. Templum uero media in urbe situm omnibus circà populis sanctum, & cæremonijs sacrum erat, porticum habens decẽ passibus altam, in quo oraculum Cambysi redditũ est, in Ecbatanis ilIum decessurum, ambiguo nomine decepto, cũ alteræ apud Syros, alteræ in Medis essent. Delij quoq; sortes & oracula, indubia semper habita sunt. Fuit autẽ Delos una ex Cycladibus, cui nomen Ortygia: ædes uero mari imminebat, à qua pximus in Eubœã traiectus erat: quinq; enim passuũ millibus ab Tanacra aberat. Tanacra autem in Eubœa uetus traditur ciuitas. In quo quidẽ tẽplo ipsum Apollinẽ natum, & alitũ fabulãtur, tãtæ religionis, ut ne Persæ quidẽ cum innumerabilibus copijs bellum parant, & omnia belli iure uastãt, uiolentas aut sacrilegas admouere manus ausi fuerint, in cuius ara nullum immolari animal proditum est: quare morbo & pestilẽti contagione coacti Delij, id decreto sanxerũt, ne homines defunctos ibi cremarẽt, ne' ue sepelirẽt, neq; in Delo canes alerent, scilicet ut ab omni cæde insula immunis foret. Cumq; oraculo moniti Athenienses, Delum expiarent, hoc expiationis genus inuenere, ut cadauera sepulchris condita inde eruerẽt, atq; edixere, nequis in Delo moreretur, ne' ue qs homo nasceretur: sed morituri & parituræ mulieres, in Rhenã insulã Delo pximã trãsmigrarẽt. Cuius aræ hoc pditur mirum & monstrificũ, ut ex dextris cornibus animaliũ mira arte compactis erecta fuerit: sicut Thebis arã Apollinis Spodij ex sacrificiorum cineribus constructã ferunt, unde cognomen tulit, quã nonnulli inter orbis miracula adnumerant, ad quã cũ accessiſſet Pythagoras, ipsum ob religionẽ adoraſſe ferẽt: & ne arã sanguine fœdaret, hostiã immolare noluit, sed fruméto, hordeo & placẽta sine igne sacra fecit. Quæ insula

Agillinorum & Spinensiũ gazæ in templo Apollinis delphici.

Dodonçũ oraculum.

Epirus.

Oracula Apollinis ambigua.

Tẽplũ Apol, delphici à Philip, uastatum.

Fons in templo.

Oraculum Apollinis dindymæi, Branchus.

Oraculum Latonæ.

Bruti urbs.

Delij sortes, Tanacra.

Templi Apollinis in Delo honos.

In Delo nemo uel nascebatur uel moriebatur.

Ara Apollinis Spodij.

Rhenæ insulę sanctitudo

tantæ sanctitudinis habita est, ut ad eam quotannis Athenienses tacti religione, uarijs mercibus onustam nauim mitterent, quo tempore quenquam uinciri, aut supplicio affici, religioni fuit, donec rediret nauis. Cumq; cætera responsa Apollinis sub nubilo uerborum & sensu ambiguo redderentur, sola Delij oracula nullo tegmento expolita atq; aperta fuere. Etiam in Attica ara Iouis supremi exẽplo haud dissimili traditur, ad quã nihil conuenit animatum immolari: sed uarijs libamentis & bellarijs absq; uino sacrificatur. In Paphiæ quoq; Veneris ara, licet ex cæsis hostijs captentur auspicia, illic tamen sanguinem effundere non decebat: igne enim puro & precibus tantum altaria adolent, in cuius sactis certissima hœdorũ fibris fides habita semper. In Patara quoq; Lyciæ, oraculum Apollinis & delubrum magnæ felicitatis fertur, in quo sex anni mensibus responsa dantur, quæ Lyciæ sortes dictæ. Eò enim excellentiæ creuit, ut opibus ac fide Delphi eo haud absimile fuerit. Præter quæ, Amphiarai & Trophonij oracula, Græcis inclytæ religionis fuere: ea enim uetustate & fide præcipua habita sunt. Fuit enim Amphiaraus diuinus uates, cui Oropij diuinos honores decreuere, ædemq; illi cãdido marmore dedere, quem tãto cultu studioq; Græcia honorauit, ut inter deos illum reciperet: in eoq; solo ac sede ubi humatus sepultusq; est, certissima responsa daret, quæ quidem in somnis edebantur: nã post purgationem & sacrificia dijs, quorum nomina in ara insculpta erãt, mactato ariete, pellem substernebãt, in qua incubantes, somnia captabãt, illorum significatus & euenta mox interpretati. Eratq; publica cõstitutione sancitum, ut in Amphiarai templo nullus Thebanus obdormisceret, aut uaticinaretur. Fons quoq; in eo uisebatur, ad quem qui accepto oraculo morbo leuabãtur, argentum & aurum signatum mittere tenebãtur. Apud Canopum quoq; in templo Serapis, & in phano Pasiphaës, & in Pergamo Aesculapij, atq; in Narbaca apud Hyrcanos oracula pariter ex somnijs edebãtur, & apud Troezenos Ardali ara, in qua Somno & musis immolabatur; quicq; responsa accipiunt, integrum diem à cibo, à uino autem triduum abstinere conuenit, à quibus edita sors olim Mardonio fuit, qua contra Spartanos in acie pugnãs occubuit. Quibus quidem oraculis populi omnes cæca opinione ducti, tãtum fidei dedere, ut eorum responsis moniti, sæuientes tempestates & prælia uitasse credãtur. Quod quidem Amphiarai templum, in Attica: Trophonij uero, apud Thebas Bœotiæ fuit, à Cadmo (ut dicitur) conditas, Bacchi & Herculis patriã, quas Alexãder Macedo diruit, ciuibus sub corona uenundatis, quæ ἐπτάπυλαι dictæ sunt, quæ ciuitas iuxta Magnesiam & Thessaliam haud longè à mari sita est: ubi Trophonij oraculum multi nominis, qui quum à Bœotijs de Thebano bello consuleretur, ibiq; res diuina fieret, gallos gallinaceos perpetim cecinisse ferunt, quo concẽtu Thebanis insignis uictoria prædicta fuit. Aliæ uero Thebæ in Aegypto fuere in regione Thebaida, ἑκατόμπυλαι, quas nonnulli Heliopolim, plerique Thebas dixere, quæ ciuitas à Busiri condita, stadiorum centum quadraginta ambitu ferebatur. Aliæ in Thessalia iuxta Amphisum amnem, quæ Phthioticæ dictæ. Et in Lycia aliæ Thebæ, patria Andromedes. Aliæ iuxta Miletum: in Ionia quoq;, in Syria, in Attica, Cataonia, & in Italia apud Lucanos Thebæ fuisse traditur. Præter quod fuit Trophonij Iouis oraculum in Lebadia Bœotiæ, in hiatu subterraneo, tetro & horrido, imo & angusto recessu, ad quem scalis descensus erat: quò consulentes magnis difficultatibus descendere nudos, aut in ueste alba & lineo, uel purpureo amiculo, placentasq; lemuribus offerre oportebat, ne quo periculo forent aut noxæ, haustoq; oraculo, per alium terræ hiatum ad superiora niti. In quo illud proditur mirum, eum qui post consultum oraculum inde digressus foret, animo semper afflicto & iacenti, nunquã ridere solitum esse: iuxta quod duo fontes uisebãtur, alter Lethæ, cuius aquã descensuri si hauriret, oblium daretur obliuio: alter Memoriæ, ex cuius haustu, omnium quæ unquã uidisset, recordatio subiret. Sicut Thasiis duo uini genera nasci produntur, alterum quod somnũ cõciliaret, alterum quod fugaret. Ipsius uero statua non in templo, sed in tumulo nimis edito uisebatur, quæ ferreis obeliscis obsepta erat. Fuit quoq; ultra Cyrenẽ in extimo sinu apud Garamãtes Iouis Ammonis augustissimum & antiquissimum oraculum, in uastis solitudinibus & campis torridis, siccitate sterili, ac nudo solo: ad quod sole exurente, æstu flagrãtissimo, per immensas arenarum moles, uastamq; planitiem calore & siti in-

Delij oracula aperta.

Ara Iouis in Attica.

Ara Paphiæ Veneris.

In Patara.

Lyciæ sortes.

Amphiarai & Trophonij oracula.

Fons in Amphiarai tẽplo

Ara Ardali.

Trophonij & Amphiarai templa.

Thebæ diuersæ.

Trophonij Iouis oraculum

Ex Trophonij antro reuersi semper tristes.

Lethæ fons.

Memoriæ fons.

Thasiorum uina.

Trophonij statua.

Iouis Ammonij oraculũ.

festam,uix iter cuiquam tolerabile fuit:siquidem uentus eas ficut fluctus nunc huc,nunc illuc agitare,& campos uelut maria infestare solet: nubes enim pulueres uehit,& fœda tempestate uexat.Post quæ,nemus frequenti sylua oleaq;,& proceris arboribus fontibusq; passim manantibus amœnum,in medijs arenis & situ arido haud plus quadragintà stadiorum oraculi septa claudebat:ultra uerò latè deserta regio,uestigio humano inaccessa. Circà uero Ammonij passim loca incolūt.Ipse uero Ammon hircino capite & pelle amictus,multis cæremonijs colebatur. Hunc sacerdotes, quum responsa petunt, aurato nauigio uectare,& patrium carmen canere,eoq; propiciato,petentibus responsa dare solebant,quæ non uerbis,sed nutu signisq; subobscuris ab Ammone edebantur. Quod quidem ad tātæ maiestatis fastigium uenit,ut illuc post Cambysem,Alexādrum Macedonem per ingentes æstus,omni tractu sitiente,penetrasse,pro miraculo fuerit.In Aegypto quoq; Apis oraculum omnium sermone celebratur:erat enim bos,qui & Serapis dictus,corpore niger,candida fronte,in tergore alba nota insignis, duplicibus pilis in cauda,& lingua cantharo notatus,quem certos uitæ annos excedere non licebat. Hunc in lacum demersum Aegyptij,indicto iustitio,ueste abscissa,& laceratis crinibus defunctum plangebant: inuento uerò,mirifice lætabantur.Responsa autem dare nō ut reliqua oracula solitus,sed si manu oblatum pabulum sumpsisset à consulentibus,sectandis cladibus casura diuinabat.Ideo quum à Germanico pabulum oblatum renuisset, dijs uero seruatum est,prægnantem uaccam enutriri,cui uelutí puerperæ famulantur. Apud Aethiopes gens est(Nubas uocant)& in Aphrica Ptoëmbari,quibus regis uice, canis dominatur,quē mirifice obseruant,ex illius motu & nutu imperia,& quæ sint placita augurantes.Persis quoq;(ut autor est Aristophanes)aliquado gallus regis uice fuit & imperitauit.Sed præter hæc oracula,quæ augustissima & sancta habita sunt, tēpla quoq; diuitijs & sanctitate inclyta præcipua celebrātur:In Græcia, Olympij,in Arabia,Triphili:in Cydonia,Dictæi:in Alexādria,Iouis Sinopitæ:in Libya & Andro,Dionysij:in Epidauro,Aesculapij:in Isthmo & Tænaro,Sumio Eubœæ atq; Attica &Cabiris,Neptuni:in Acarnania,•Accij:in Claro,Actio & Leucade,Lycia & Selenuntia, Apollinis:in Cappadocia,Bellonæ:in eademq; & Ionia atq; Epheso,Dianæ:in Halicarnasso,Mineruæ:in Papho,Veneris:in Bosphoro,Apaturiæ:in Cypro,Acreæ Veneris: in Locris,Proserpinæ:in Achaia & Catina, Cereris:in Samo,Argis, Metaponto & in Lucania,Iunonis.Sed quod est de Olympio dictum,hoc templum in agro Pisano fuit, haud procul ab Elide,ante quod Lucus agresti olea consitus, & stadium omnium maximum,iuxta quod Alpheus præterfluens ex Arcadia,mare ingreditur. In phano autem Iouis Triphili,columna ex solido auro multo æuo uetusta,cum titulis rerum gestarum sacrata uisebatur,quam ipsum Iouem statuisse ferunt.Acreæ uerò Veneris templū mulieribus nec uidere,nec adire fas est.Sicut Eunosti phanum in Tanagra adeò mulieribº interdictum fuit,ut si quo infortunio aut uastitate Tanagræi opprimerentur, diligēter inquirerent,ne qua mulier consulto aut casu templo appropinquasset.Castabalis Persicæ Dianæ phanum tantæ fuit religionis,ut illic dicatæ uirgines(quod uix credi potest) super prunas nudis pedibº ambulent innoxiæ: sicut in templo Feroniæ super ignem affati numine incedebant:& ad montem Soractis,familiæ quas Hirpias uocant,super incensam struem insultabant impune,quibus perpetuo senatusconsulto uacatio munerū data est.In Achaiæ aūt Cereris tēplo fons manat cæremonijs sacer,in quē grauiore morbo impliciti introspiciētes,speculo in fontē demisso,euēta ualetudinis internoscāt: ficut Trallibº in antro Charonio,& apud Aegyptios in Isidis,& in Melopidæ semideæ tēplo in Bubasto, ab ægrotis ualetudinis remedia in somnijs pſciunt.Fuitq; mos ut hi q morbis leuari meruissent,remedia et q̄ curatiōe leuarētur,in æde Aesculapij uelut in albo pponerēt,ut essent sempiterno monumēto,& cæteros exēplo iuuarēt. Cōtrariæ uero religionis Catinēsis Cereris,q̄ Achaiæ,sacrariū fuit. ad istud em̄ uiris accedere nō licet, sacra uero p mulieres ministrari,& •uirgines pficí solebāt:cuiº simulacrū nō modo tāgere,sed

Cæremoniæ Ioui Ammonio exhibitæ, atq; eius imago.

Apis oraculū atq; eiº forma

Responsa Apis

Tenedij. Aethiopes. Ptoembari.

Persæ. Templa diuitijs & sanctitate inclyta.

Templum in olympio.

Columna in templo Iouis triphili.

Tēplū Acreæ Veneris & Eunósti mulieribus adire nefas.

Persicæ Dianæ phanum.

Fōs in Achaię Cereris templo.

Catinēsis Cereris sacrum,

Samiæ Iunonis templum

ne uidere quidem homini fas est. Samiæ autem Iunonis dignum sua amplitudine templum, inter septem orbis miracula adnumeratur, quod ab urbe haud plus uiginti stadijs aberat. In Laciniæ Iunonis ara miracula affingunt, ut cineres in ara perflantibus uentis, immobiles maneant, sicut ara Veneris Paphiæ sub paluſtri cælo nullis pluuijs humecta

Laciniæ Iunonis ara.

Paphiæ Veneris ara.

tur. Metapontinæ Iunonis templum hoc pro miraculo habuit, ut uitigineis columnis fulciretur. In Libya Liberi patris templum, & oppidũ ab uno eodemq; bis inueniri negant. Ephesiæ autem Dianæ supra omnium seculorum memoriam celebratissima & augustissima ædes fuit, magnis effusionibus & profusissima impensa à tota Asia constructa, septem stadijs ab urbe, nudo & paluſtri solo: in cuius festo annuo iuuenes primo flore ætatis, & uirgines cultu excellenti procedere ad templum prælata pompa, & festum diem agere, sponsaliaq; inuicem inire consuerant. Delubrum uero Neptuni in Achaia, Erechtheum cognominatũ, hoc memorabile habuit, ut aqua in puteo, flante austro, fluctuaret: cæteris uero perflantibus uentis, iaceret immota: cui compar Aristoteles tradit de Pythopoli urbe ad Ascaniam paludem, cuius putei hyeme eficcantur, æstate uero ad superficiem redundant: & apud Gades in Herculis templo, puteum inundante Oceano eficcari. Quod uero de Clario dicimus, est animaduertendum, in Claro louem, Neptunum & Plutonem, mũdum fuisse sortitos, qui mox nugis innumeris orbem implerent. Et Colophone in Apollinis delubro uates multa aqua epota, ex subiecta lacuna spiritu diuino tactos responsa dare: sicut apud Ligiræos in Thracia, ex intimo adyto Liber consecrato, plurimo mero exhausto, ueluti numine afflatos uaticinari. Fuitq; animaduersum in Clario Apollinis, non fœminam, ut Delphis, sed certis è familijs sacerdotes, aut ex Mileto accitos, plerunq; literarum ignaros, hausta fontis aqua, uaticinia referre. Et in Andro, in templo Liberi patris manare fontem, qui Nonis Ianuarij uini saporem habeat: quod si è conspectu templi auferatur, rursus in aquam transeat. Nec defuere qui crederent apud Heleos in Bacchi festo, quod Θυια uocant, tres lebetes in templo sua sponte repleri uino. Et in Bisaltia templum Dionysij esse, in quo cum sacra persoluuntur, si grata deo sunt, mira lux effunditur: contrà uero, miræ tenebræ. Atq; in Aegira, nisi sanguine tauri epoto, sacerdotem non uaticinari. Cui compar miraculum fertur Hierapolis antrum esse, quod quũ mortiferũ exhalet, in eo intereunt omnia nisi exacta, & quæ uirilitatem amisere. Et apud Potnias Bœotiæ manare fontem, ex quo equæ indigenæ hauriẽtes, concitẽtur in rabiem. Mirum quoq; quod circa Halicarnassum antistiti Mineruæ euenire traditur, ut quoties Amphictyonibus, qui ea loca incolunt, alicuid aduersi casurum foret, grandis illi nascatur barba, quasi eo portento futuras illis calamitates responderet: sicut in terra Caria, mulieribꝰ templo dicatis, pilos in genis aut mento innasci, futuræ diuinationis signum erat.

Colophonij uates.

Ligiræi.

Vates Apollinis in Clario

Fõs Liberi in Andro,

Sacra Dionysij in Bisaltia.

Aegirenses.

Hierapolis antrum.

Fons apud Potnias.

Qui fuerint legati consulum uel prætorum, quæve iurisdictio aut illorum potestas sit.

Caput III.

Singuli cõsules legatũ sibi adsciscebãt

Consules designatos cum primũ prouincias sortiti essent, legatos sibi nominare, uelut comites expeditionis, & adiutores negociorum, quorũ ope cõsilioq; niterentur, quiq; ipsorum uices gererent, quoties abesse contingeret, uulgo notatum est: qui, sicut duo erant consules ipsi, duo pariter fuere, quos uel præsentes legebat senatus, magna prudentia uiros, summis honoribus functos, uel absentes nominabat, quibus post consules totius prouinciæ legionumq;, atq; exercitus curatio mandata est. Tametsi nonnullos à consulibus nominatos, ut pari uoto & una mẽte rempub. administrarent, ex decreto senatus sæpissime legationis munere functos legamus. Vnusquisque ergo consul suum legatum habebat, quo præcipuo consultore ac ministro consiliorum, in rebus gerendis delectuq; habendo, totaq; administranda prouincia utebatur, quorum consilio & autoritate, uel prælia suscipiebant, uel bello abstinebant, qui etiam decreta consulum, & arcana consilia sæpissime exequebantur cum fide & cura. Consulibusq; functis cõsulatu, & finito magistratu, legatos uelut legatiõis munere functos, honore abire oportebat: q qdem plerũq; ex plebe aut patribus, nõnũq; prætorij aut cõsulares fuere. Etiã prætores urbis, quiq; antea cõsulatũ gessissent, & magnos bello uiros functos honoribꝰ & triũphis, homines fidos acceptosq;, legationis munere

Legati consulum à cõsulibus constituti

Quales legati consulũ eligebantur.

fungi comperimus: illorumq; procuratione & cura, prouincias ab hostili incursu defen
sas, & sæpe in officio retentas fuisse: quorum etiam autoritas tam in administranda pro
uincia, q̃ ducendo exercitu acieq; instruenda, & quando essent admoturi copias, tanti Legatorũ cõ-
fuit, ut absentibus uel impeditis consulibus, summam imperij tenerent. Consiliorum & sulũ officia &
fortium factorum, ac meritæ uirtutis & ignauiæ cuiusq;, qua cura, qua fide & diligen- autoritas.
tia, quaq; disciplina militari, duces exercitui & castris præfuissent, si quid fictũ uanumq;
aut parum integra ueritate afferrent, locupletissimi testes erant: soli denique gesta consu
lum diligenti æstimatione perpendere, & pensitare debebant. Tum consulibus laboran
tibus, aut morbo implicitis, uel fato perfunctis, ipsi superesse, & munia obire poterant:
nanq; ipsorum erat officium, fiduciariam reipub. operam dare, post consulem præto- Legati mu-
rem ue, non tamen idem iuris & potestatis habere, ne imperatorias sibi partes uendica- nus Imperatoris
rent, siquidẽ legati munus est, omnia ad præscriptũ imperiumq; consulis agere: impera- munus.
toris uero, summæ rei consulere, & liberum tenere imperium, eo cõsultore & ministro.
M. Claudius legatus contra literas L. Cornelij consulis de pugna aduersus Boios ad se-
natum magnificè scriptas, priuatim de consulis negligentia pluribus per literas signifi-
cauit, quæ illi mox exitio criminiq; fuerunt: nanq; illum criminando, effecit, quo minus
L. Cornelius de Boijs triumpharet: ipsiusq; denegati triumphi, testimoniũ legati, præ-
cipua causa fuit. Quanquam Cn. Manlius, contradicentibus decem legatis, in crimẽ ad-
ductus, acta per se causa in senatu, crimine absolutus, de Gallogræcis magnifice trium- Legatorũ tri
pharit. Quinetiam siquid per legatos in prouincia absentibus consulibus & dum eorum umphus.
uicem gerunt, fortiter ac dignum laude & triumpho gestum foret, poterat sine consu-
le solus legatus suo iure & merito triumphare. De Parthis & Pacoro Ventidius M.
Antonij legatus, sine Antonio, licet nouo exemplo, triumphauit. Caius etiam Marius le
gatus Metelli consulis, ipsum criminando, effecit, ut posthabito Metello, de Iugurtha
triumpharit: ante cuius currum, cum duobus filijs ductus est in triumpho. Quinetiam
patrem filio legatum fuisse, & fratrem fratri, sæpissimè compertum est: Q. Fabium Ma
ximum, Q. filio consuli legatum aduersus Samnites ad Suessulam obuiam prodijsse: &
cum experiri uellet an sciret consulem agere, iussum ab eo obsequium præstitisse, &
equo descendisse, autores memorant. P. q; Scipionem, cui Aphricano fuit cognomen,
Scipioni fratri aduersus Antiochum consuli destinato, legatum uenisse: tantumq; auto
ritate effecisse, ut victo Antiocho, & pace Eumeni concessa, frater cuius legatus uene-
rat, de Antiocho & omni Asia triũpharit: ob Asiamq; à se victam, Asiatici cognomen
reportarit. Illud quoq; notatum est, quoties consuli prorogatum fuisset imperium, eti- Legati mun⁹
am legati munus ad id tempus diffundi sæpe & prorogari. Animaduersumq; & illud, prorogatum,
à primis originibus legatum proconsulis sine equo ingredi consuesse: postea uero à Se- Legatus pro-
uero institutum, ut in uehiculis sederent, & siue morte obita, siue casu legatus in prouin consulis.
cia esse desiisset, legationis munus solum consulem sine senatu dedisse: ipsumq; cõsulem Legati impe-
aut senatum unum plures ue legatos imperatori impedito, qui uicem suam gererent, & ratorum.
rebus gerendis sufficerent, sæpius creauisse, comitesq; expeditionis dedisse. C. Cæsari
imperatori, cuius in re militari præcipua uirtus fuit, dum contra efferas gentes bellum
parat, decem legatos consilij socios decreuit senatus, quibus adiutoribus & ministris ma
gnas res gessisse fertur. Pompeius quoq; bello piratico, contra tot prædones & commu
nes hostes omni genere rapinarum grassantes, quum solus superesse nequiret, quinq; &
uiginti legatos accepit, tametsi aliquando solus ipse legati munus obiret. Q. etiam Ful-
uio consuli graui uulnere affecto, quum exercitui & castris præesse nequiret aduersus
Hannibalem, ex patrũ decreto tres legati additi fuere. Quinetiam in expeditiõem itur⁹ Legatorũ li-
consulem, plures & ultra sex legatos comites duxisse compertũ est. quibus lictores cum ctores.
fascib⁹ pro muneris dignitate publicè dabantur, qui illis uelut publico magistratui pce
debant. Subsequutis postea temporibus, in tãtum legatorum munus processit, & ad id
fastigij deuenit, ut quoties laborantibus prouincijs subsidia mittenda forent, aut si quid
publici priuatiq; negocij maneret, ubi plurimũ laboris & periculi impẽderet, ea frequẽs Libera lega-
senat⁹ per legatos decerneret, illisq; prouinciæ administrãdæ munus curamq; delegaret, tio.
quæ libera dicta legatio est; nam soli sine cõsule aut prætore, legati munere fungebant.

Quæ etiam legatio à ſenatu uel populo ſæpiſſime dabatur his, qui honeſtâ profiſcendi cauſam, aut prætextum fugæ per ſpeciem honoris quærerent, quo honoratius excideretur. Quin & ſcriptum legimus obſeruatum q; fuiſſe, legatos legionum non in ſenatu modò, ſed à ducibus exercituum plerunq; creari, qui ſingulis pluribusq; legionibus præpoſiti, illarum adminiſtrationem curamq; gererent: qui ſi quid per occaſionem & licentiam dignum animaduerſione admiſiſſent, poterat eis legationis munus abrogari, & de gradu deiici: quotiesq; quæſtor cum legato conſulis concurrit in eiſdem actionibus & pari cauſa, quæſtor, tanquam plus ferat honoris, præponi ſolet. Nec modo conſulẽ, ſed & prætorem legatos in prouincia unum plures ue habere, quorum cõſilio niterentur, niſi prætores urbani forent, q bus nihil opus eſſe legatis cenſuerunt. Illud quoque proditum eſt, legatum qui in Aphricam accederet, ſi quid operæpreciũ, aut dignũ laude in prouincia admiſiſſet, haud multo poſt, inculpatæ uitæ teſtimonio illã proconſulẽ adminiſtraſſe. Tum ſi quãdo in acie uel caſtris, urgentibus hoſtibus, conſulto opus foret, per legatum qui ſummæ rerum præerat, & primas tenebat poſt conſulem, rem ad concilium deferri, ubi legati legionum, primores centurionum, quæſtores, tribuniq; & præfecti caſtrorum conſultantes, capita conferebant: & quicquid opus erat facto, communi animo conſilioq; decernebant: & demum ut erant ſententiæ, legati iudicio imperioq; ſanciebant. Ab exteris uero Ageſilaus proditur tanti legati munus feciſſe, ut q̃is imperator maximus, legatorum tamen officia obire non dubitarit.

Legatī legionũ ubi creārẽtur.

Legati in ordinẽ redacti.

Quęſtor legato prælatus.

Legatus in Aphricã miſſus

Ageſilaus legatus.

Qui magni dij, qui communes, aut indigetes dicti, quæve deorum cognomenta, & Iunonis Romæ templa fuerint.

Caput IIII.

DEorum quos priſci coluere, nomina poteſtatesq; multiplices olim ueteres ſtatuiſſe, haud ambiguum eſt: nam quidam ex his Magni, quos Greci μεγάλους uocant, pleriq; Communes dicti ſunt inferioris notæ. Magni fuere, Iupiter, Minerua, Mercurius, quos è Samothracia in Italiam Aeneas attulit. Alij maiorum gentium deos, duodecim ſtatuere: hi fuere Iuno, Veſta, Minerua, Ceres, Diana, Venus: uirorum autem, Iupiter, Mars, Mercurius, Neptunus, Vulcanus, Apollo: quos etiam dij penates ab Aenea appellati: Magniq; dicti, uel q reliquos genere famaq; præcellerent, uel quòd infinitæ poteſtatis forent. M. Varro Cælum & Terram principes deorum, Aegyptij Serapim & Iſim, in Latio Saturnum & Opim: pleriq; deos penates Magnos opinati ſunt. Dixere autem penates, per quos ſpiramus, & corporis & animi uires poſſidemus. Hos dicunt eſſe Iouem in medio æthere, Iunonẽ in imo, in ſummo uerò Mineruam, alij Apollinem & Neptunum. Martem uerò, Bellonam & Victoriam, cõmunes & uſitatiores deos nuncupari, ea (ut dicunt) cauſa, quòd omnibus præſto ſunt, & modo ab uno, nunc ab alio beneficia conferri, & paſſim homines iuuari putant. Nonnulli matrem deũm, Solem, Lunam, Plutonem & Martem, communes dixere deos, Persæ, Scythæ, Maſſagetæ, Pœni, hi ferme ab omnibus frequenti cultu, curaq; obſeruantur: nam Perſæ Ignem deum colunt: Scythæ præcipuum deorum Martem, cui equos immolant. Maſſagetæ & Pœni, Solem & Lunam: alij Plutonem, uelut præcipua numina uenerantur, licet Solem Perſarum, Lunam Græcorum præſidem nonnulli credant. Varro autem, qui magna hæc inquiſitione collegit, ex omni deorum turba, quos ſupra triginta millia fuiſſe autumat, quoſdam ſecluſit, quos ſelectos nuncupauit: hi fuere, Ianus, Iupiter, Saturnus, Mercurius, Mars, Apollo, Genius, Vulcanus, Sol, Neptunus, Liber, Orcus, Iuno, Tellus, Ceres, Luna, Diana, Venus & Veſta. illosq; ſelectos uelut uſitatiora numina appellauit. Geniales uero deos multi putant, Aquam, Terram, Ignem & Aërem: his addũt Solem & Lunam, ex quibus ſeminibus gignuntur omnia, quibus natali die quiſq; ſacrum facit, q gignendarum rerum uim haberent, qui Genius deorum filius, & parens hominum habetur. Tametſi binos Genios ab ipſo natali die cuiq; mortali deorum munere datos, bonũ ſcilicet & malum, Empedocles reputarit, Menander unum. Alij Iunonẽ & Genium ſuum ſingulis dederunt, quaſi præſides & oppugnatores. Lares quoq; inter deos receptos fuiſſe, multorum teſtimonio probatur, quos antiqui inferiores dixere deos, qui priuatarum ædium, triuiorum, uiarumq;, atq; urbis curam agunt: ideo Præſtites nuncupati,

Magni dij.

Dij duodecim maiorum gẽtium

Dij Penates, Magni unde.

Penates qui.

Dij cõmunes.

Perſæ.

Scythæ.

Maſſagetæ.

Pœni.

Alij.

Græci.

Dij ſelecti.

Dij geniales.

Genius.

Genij duo.

Sua cuiq; Iuno & Genius

Lares.

Hos Aegyptij quatuor fuisse putant, quos simul atq; in lucem editus fuisset homo, illius peruigilem curam agere opinantur, quoꝝ nomina Dymon, Tychis, Heros & Anachis. Fuitq; Platonis opinio, homines qui summa integritate uixissent, post fata effici Lares; si uero improbi detestabilesq; fuissent, Lemures. Ipse enim trinas fecit deorum species, ex quibus unus est summus, primus & solus deus: alteri medij, quos cælicolas uocat: tertij, qui dijs sunt minores, cælicolis maiores. Dæmones uero ministros deorũ, custodes autem hominum putauit. Dij nempe rũris & agricolaꝝ, quos uitæ agrestis homines & rustici coluerunt, hi feruntur: Iupiter, Tellus, Sol & Luna, Ceres & Liber, Rubigus & Flora, Minerua & Venus, Lympha & Bonuseuentus, qui morbos, uastitudinem, calamitatem, intemperiesq; depellunt. Præter hos fuere dij indigetes, qui ex hominibus in deorum numeꝝ asciti, propter eximias belli pacisq; artes, & de genere humano bene meriti essent, post mortem numinibus æquati, celebrem posteris memoriã reliquerunt, ut Hercules & Aeneas, quem uocant indigetem, Castor & Pollux, Aesculapius & Romulus: atq; alij, qui dum uixere, functi laboribus, ob fortia facinora generi humano exhibita, tanto honore habiti cultiq; sunt, ut ex hominibus in deorum cœtum asciti, pro dijs celebrarent & colerentur, quos uelut assciptitios & nouos incolas, post fata in cælum receptos putauere. Fuit enim hæc consentiens obseruatio, præcipue apud Lacones, ut eximios præclarosq; uiros, qui obuiam eundo periculis, rempub. auxissent, ob egregia facinora ciuibus & patriæ exhibita, ut gratiam meriti redderent, in deorum sedes receptos consecrarent, & in cælum tollerent, illisq; diuinos honores & humano fastigio ampliora decernerẽt: templaq;, flamines, puluinar & aras, ac sedes immortalitatis exhiberent. Græci uero propter beneficia uiuentes etiam cælo cõsecrare, & immortalitate donare consueuerunt, quam apotheωsin dixere: sicut de Platone & Agesilao legimꝰ, atq; alijs, q in cœtu cælestium recepti, in uita diuinos honores meruere: illisq; certamina, ludos & sacra anniuersaria dicarunt, tanquã numinibus aut heroibus: illis præsertim, qui tyrannos exegerunt, aut uindices libertatis fuerunt. Hi tãquam mortale fastigium egressi, omnium cõsensu in concilio cælestium asciti, pro dijs haberi & coli cœpti sunt. Hinc etiam Romani Cæsares, quorum opera & uirtute res Romana creuit, & imperij fines latè propagati sunt, post funera immortali memoria consecrarũt, & in deos receperũt, qui ob æternam gloriam, dij indigetes dicti, nominibus plerunq; mutatis, & nouis cooptatis: siquidẽ Romulus, Quirinus: Ino, Matuta: Leucothea, Albunea: Meoꝝ mater: Idæa, Dindymena: Philena, Pessinuntia: & Cybeles, Berecynthia, dictæ sunt. Indi uerò Iouem pluuialem, & Gangem flumen, uelut indigetes deos, carmine incondito uenerantur: Meroitæ Herculem, Pana, & Isim: Germani Tuistionem deum terra editum, & Mannũ filium: Astymphalitæ, Achillem: Persæ, Amanum & Anandatũ: Venęti Diomedem instar numinis habent, cui etiam candidum immolabant equũ. Sicut Aegyptij Isidem, Mauri Iubam, Pœni Vranum, Macedones Gabyrum, Latini Faunum, Siculi Adranum, Libyci Psaphonem, ne omnes percenseam deos. Is enim Psaphon quum despectissimus esset, & ultimæ notæ, uocales aues edocuit hæc uerba eloqui, Magnus deus Psaphon, quibus dimissis in lucos, audita uoce, apud rudes populos est pro deo habitus. Thraces Zamolxin, Syri Astartem, Adad & Agartin: Arabes Dyasarem, Horici Tibilineum & Aphri Cælestum. Aegiolenses, Maceranas deas: & gens iuxta Naucratim Aegypti, Theutum, uelut præsentissima numina coluerunt, qui omnes ex hominibꝰ post funera diuinitate donati, dijq; indigetes post consecrationem habiti sunt. Quã quidem fic fieri nouimus, ut imperatore qui referendus in deos & consecrandus erat, uita functo, pyram in tabernaculi formam construerent, quod auro & ebore, signisq; & tabulis pictis exornatum mirificè, alio desuper breuiori, usq; ad tertiam contignationem erigebant, aquila cum omnium odorum aggestu in summo culmine locata: lectoq; que constrato purpura & auro, in quo defuncti effigies iacebat: senatus, equester ordo, acuri triumphales, quiq; amplissimos honores gesserant, procedentes lectum deferebant in pyrã, cum carmine & hymnis, omnibusq; humanis diuinisq; aggestis honoribus. Demum incensa pyra, quum uapore & fumo aquila agitata, è summo culmine tabernaculi

Lares quatuor

Platonis opinio

Dæmones. Dij agricolarum

Dij indigetes

Lacones homines de rep. bene meritos in deorum catalogũ referebant.

Græci uiuentes. ἀποθέωσις.

Cæsares Ro. inter deos relati.

Nominis mutatio, cum qs in deorũ numerum refertur.

Indorum dij indigetes, Meroitarum, Germanorũ, Persarum, Venetorum, Aegyptiorũ, Maurorum, Pœnorum, Macedonum, Latinorum, Siculorum, Libycorum, Psaphon.

Cæremoniæ referendi ali quem inter deos.

aëra petĩsset, religio incussa fuit, ipsius animam per inane cælum petĩsse, ipsumq; desæcato quod mortale erat & caducum, in numero cælestium & concilio deorum recipi & haberi. Quam cõsecrationem apotheωsin Græci nuncuparunt, qui deinceps inter diuos relatus, pro deo colebatur. Fuitq; senatusconsulto cautum, ne quis ex Cæsarib⁹, nisi ex decreto patrum, inter deos referretur. Mirum tamẽ de Diocletiano proditur, q̃ spon te depositio imperio, nonũ post annum, primus sine imperio, populi iussu, patribus autoribus, cælestes honores & apotheωsin meruit. Et de Constantino Maximo, qui diuersarum religionum assensu, ab ethnicis inter diuos relatus fuit, & à Christianis inter sanctos. Feruntq; magnum illum Agesilaum, cum à Thasiis apotheωsi honoratus, & inter diuos relatus fuisset uiuens, illos interrogasse, ut si deos faciendi potestatẽ haberent, prius seipsos consecrarent, postea se deificarent. Contrà Empedocles: nam tanto studio captus fuit ut pro numine coleretur, ut in medium Aetnæ incendium uiuens se dejceret. Inter cæteros proditur Eutimus poeta Locris oriundus, oraculi iussu uiuens consecratus, & inter diuos relatus. Patrios uero dixere deos, qui singulis urbibus præsunt, illarumq; præsides & propugnatores sunt, ut Apollo & Minerua Athenis, Ilienſibus & Gnosiis, qui inde illam oriundã ferunt, licet Alalcomenĩ suã dicant; Thebis Bœotĩs Liber & Hercules, Iuno Carthagini, quã humano cruore placabãt, eademq; Samo, Spartæ & Mycenis, atq; Argis, ubi nata fertur: Venus Cypro & Papho, Apollo Rhodĩs, Lemno Vulcanus, Naxus Libero: idemq; Apollo Delphis, Tænarus Neptuno, Cyzicenis Pallas, quòd ea urbs pro dote illi fuerat: Tenedĩs, Tenes deus: Alabãdenſibus Alabandus, Cretenſibus Diana, quàm Britomartem uocant; Theſpienſibus & Parianis Cupido, Romanis uero Mars; qui præcipuo honore insignes à suis ciuibus colebantur eximiè, quanuis numen quod urbi præesset, palã facere nefas putarent, ne euocationes quæ ad auertenda numina quæ urbibus præsunt, fieri ab hostib⁹ solent, ipsis aliquando innotescerent. Erat enim uetus mos, ut in urbium obsidione, ubi ad ultimam dimicationem uentum esset, tutelares deos, sub quorum præsidio urbs foret, certo carmine & uerbis conceptis, in nouas sedes euocarent, tẽplaq; ampliora & solẽnes aras illis promitterent, nefas opinati deos urbium præsides, urbe hostiliter direpta, uelut mancipia captiuos habere. Perſis uero & Aegyptĩs nullos patrios habere deos in usu fuit, quòd euocationibus illos migrare ex oppidis, & sine tutela deserti timerent. Alĩ uincla & catenas annectebant dĩs. Nonnulli sponsores à dĩs petebant, ne euocarentur & abirent. Tyrĩ enim obsidione pressi, Herculis simulacrum, quod magna religione colunt, ne urbem desereret, aurea catena deuinxere. Neque solum insignes urbes conspicuæ magnitudinis, sed oppida penè deformata, & modici uici, ne hostili uastarentur incursu, patrios deos coluisse feruntur: siquidem Crustumeni Deluentinum peculiarem habuere, Narnienſes Viridianum, Asculani Ancariam, Volsinienſes Nurciam, Otriculani Valentiam, Sutrini quoque Norciam. Sed tametsi peculiaris Iuno Carthagini fuerit & præcipuum numen, Romæ tamen nõ minoris obseruantiæ cultusq; habita est: quippe quàm cordi Romanis, & quàm regali magnificentia culta celebrataq; sit, illud argumento fuerit, quòd post initum consulatum consules Iunoni Sospitæ sacrum faciunt, quod'q; singulorum mensium calendas præcipue Martias, suo numini dicarunt, & sanctas habuerunt: quare matronalia dicta, quòd matronæ illas celebrant pro coniugĩs, & sacrum facit, quodq; ea die Iunonis ædes coli cœpta fuit: sicut Aprili mense Veneri matronæ myrto coronatæ lauant. Eius uariæ potestates & nomina fuere: nam & Curetis, Lucina, Matrona, Regina, & Opigena, quòd parturientibus opem fert, Hera, Iterduca, Cinxia, Hippia; à Thescis Cipra, à Laurentibus Calendaris, à Corinthĩs Anetistos dicta est, quam & matrem deũm nuncupant, alĩ Pelasgam: sicut Venus, Cyprĩs, Adonis, Verticorda, Aphrodite; ab Assyrĩs Melitta, ab Arabibus Alitta, à Græcis Pitho, ab Eleis Vrania, à Scythis Argimpasa, à Cyprĩs Barbata, etiam Calua, Armata, Pandemus, Apostropha, & Callypygos; à Thebanis Præpotens, à Perſis quoque Mitra appellata est. Nec minus Apollinem nominibus uarĩs uocatum ferunt: quippe apud Athamenas Titan, apud Aegyptios Osiris; à Perſis, ubi in antro colitur, Mitra nuncupatur, à Lydĩs Lymios, ab alĩs Eleus, In Tauromínio Archigetes, à Syracusanis Themites, à Græcis Ty-

Senatusconsultum Diocletianus

Constantin⁹,

agesilai dictũ

Empedoclis ambitio,

Eutimus,

Dĩi patrii.

Dei nomẽ occultũ, in cuius tutela erat urbs

Vrbem expugnaturi, dĩs tutelaribus alia loca promittebant,

Persæ. Aegyptii.

Patrii dĩi & tutelares.

Matronalia,

Iunonis uariæ potestates.

Veneris diuersa nomina apud diuersos.

Apollinis,

reos,cui ſacrum ante fores faciunt:apud Pachyni incolas Libyſſinus,à Scythis Oetoſcyros,à Lesbῆs Myricæus,quod myrices, hoceſt, uirgas teneret:apud Spartanos Carneus dictus eſt,ab Athenienſibus Patrous & Alexicacos,à Mileſiis & Delῆs Vlios & Paeonicus,in Arcadia Epicurus,apud Eleos Obſophagus:ab alῆs Lycius,Phœbus, Phaneus,Iſmenus,& Orius dicebatur. Obſeruatumq; apud Thraces,Lacedæmonios & Bœotios fuit,Apollinem & Liberum patrem eadem ſacra habere, ῆſdemq; honoribus coli. Apollo & Liber eiſdem ſacris culti.

Baccho uerò Siculi Morichum dixere nomen:Arabes,Oracal & Adoneum:alῆ Lyæum,Erebinthium,Sabazium:Lacedæmonῆ Scythitem & Milichium uocitarunt,cuius faciem muſto intingere & focis ornare uetus mos erat. Tradunt quoq; Mineruas diuerſis cognominari nominibus:nam & Trigemina,Glaucopis & Sais ab Aegyptῆs appellatur:à Mileſiis Aſiſia, apud quos mirificũ fuit templum:à Græcis Arthemis,à Cretenſibus Dictynna, Phœbe & Diana:à Siculis Lyen,quia parturientium ſoluit dolores. Prima enim fertur Iouis filia:ſecunda, Nilo orta,quam Aegyptῆ Saleten dixerunt: tertia, quam Arcades Chorion nominant: quarta Pallantis, quæ patrem interemit,ipſam uiolare conantem,cui pinnarum talaria affinxerunt. Mercurium quoq; multiplici ferunt uocatum nomine:nam Galli Theutatem, Aegyptῆ Their appellarunt, quos quinq; numerari plericq; autumãt,ſicut Vulcanos plures. Cybelem quoq;,alῆ Rheam dixere, alῆ Berecynthiam, plericq; Bonam deam. Iſidem uero Phryges, Peſſinũtiam matrem deũm uocant: Attici Cecropiam Mineruam, Cyprῆ Paphiam Venerem, Cretes Dictynnam Dianam, Siculi Stygiam Proſerpinam, Eleuſini uetuſtam Cererẽ,alῆ Iunonem,nõnulli Bellonam,plericq; Hecaten. Prima uerò Iunonis ædes à Camillo dicata eſt in Auentino,quæ cæteris longè multumq; præſtitit,ad quam ſimulacrum Iunonis Veientanæ allatũ memorãt,quã reginã noſtram uolunt. Altera in Capitolio,iuxta quã ſacri anſeres paſcebantur,quæ & Regina dicta eſt. Tertia in Arce, cognomento Monetæ, in area,in qua M. Manlῆ Capitolini domus fuit,quam à L. Furio dictatore uotam nõnulli memorant:nam quũ nouo motu tota urbs contremiſceret,& quibus piamentis, cuiue deo ſacrum fieret,non dinoſcerent,ex arce uocem auditam ferunt,monentem,ut ſue plena ſacrum Iunoni & procuratio fieret:inde Monetæ nomen datum. Nouimus quoq; in uico lugario arã Iunonis lugæ conſpici, quæ coniugῆs præeſſe dicebatur,ſicut Cinxia & Gamelia Iuno,à nubentibus ſanctè colebatur:cui ſacrificantes, obſeruant ut bilem à uiſceribus hoſtiæ dimoueant, illamq; iuxta aram defodiant loco abdito & operto,ut ſignarent ſine bili matrimonia eſſe oportere. In Exquilῆs quoq; Laciniæ Iunonis templum fuit,& in foro olitorio ara Iunonis Matutæ. Aedem in Palatio etiã Iunonis Soſpitæ ſummo honore cultam inuenimus,iuxta templum Cybeles,cuius aram Numæ legibus pelex tangere uetabatur. nam in colle Viminali & in porticu Octauiæ, Iunonis templum & aram fuiſſe uulgo proditum memoriæ eſt. Neq; omittendum,noua religione & barbara cæremonia apud diuerſas gentes Iunoni ſacrum fieri: nam Lauini templum Iunonis erat, & iuxta ſpecus,unde prodiens draco,uirginis manu paſcebatur. In Syria in phatis in ſacris magnæ deæ, & in templo Dianæ apud Ariciam: apud Crotonem ſacerdotes dum Iunoni ſacrificãt,inuicem digladiantur, ſicut Coryban no antiquiſſimo ſacerdotes dum Iunoni ſacrificãt,inuicem digladiantur, ſicut Coryban breui ſcuto ſuperſtans ſacrũ facit,& uictimã Iunoni cædit. In Samo niſi habitu nubentis & nuptiarum ſolennibus ſeruatis,Iunoni ſacrum facere non licet. In Stymphalo Arcadiæ Iunoni triplex ſacrum ex tribus cognominibus fit: unum,uelut puellæ: alterum, ut Ioui nuptæ:tertium,uelut uiduæ. Sami quoq;,ut dicata Iunoni templa,Lyſandria uocentur,ſenatuſconſulto cautum fuit:& Argis in ara Iunonis,nulli externo aut peregrino ſacrum facere permittitur. Mercurij uaria nomina. Cybelis nomina. Iunonis ædes & aræ diuerſæ Romæ, Sacra Iunonis diuerſa. Lyſandria.

Ex quibus oppidis, quibuſq; regionibus, aut terrarum oris, ingenio clari & præcipua doctrina uiri plures euaſere. Caput V.

EX multis magnis animis, ampliſſimiſq; ingenῆs, quæ unquam uidimus aut legimus, illorum qui ſtudio diſciplinarum exteras nationes conquiſiuere, in primis Homerus fuit, Orpheus, Eudoxus, Democritus, Pythagoras, Archita & Plato, clari ſapiẽtia: qui ad gymnoſophiſtas ſpectandoſq; ſiderum motus, diſciplinaſq; edi ſcendas, tãquam ad mercaturã bonarum artium, profecti ſunt, Is uerò Eudoxus ſummus Eudoxus.

Pythagoras. Plato. Archita. Thales. Solon. Lycurgus.

perhibetur astrologus, qua tempestate Galli Senones urbem peruastarunt. Pythagoras Tarquinij Superbi tempore uiguit. Platonem uerò post quadringentesimum urbis annum ad Dionysium uenisse fama uulgauit. Archita autem dum discendi studio flagrat, multas per oras peregrinatus, captus à piratis, & uenundatus est. Sic Thales ille Milesius, cuius sunt multa & miranda inuenta, deinde Solon & Lycurgus, ut legum sanctiones numq; quas tulere, causas rationesq; curiosius penitarent, alijq; illustres uiri, nullum uitæ cultum aut paratū requirentes, partim Aegyptios & Aethiopes, partim Syros, Arabas, Persas, Parthos, Hyrcanos & Indos, omnes denique terrarum fibras, ac diuersi orbis ultimas oras rimando, nihil inexpertum reliquere, dum studia bonarum artium, & ueri cognitionem undiq; emendicarent, ita ut ex omnibus sapientissimis uiris, quos ulla unquam tulit ætas, in patrio solo pauciss imos funeratos inuenias. Quib⁹ exculti doctrinis, tantum processere, ut multa ingeniorum doctrinarumq; monumēta posteris reliquerint: suasq; non urbes modo & oppida, sed regiones & gentes magnis nominibus nobilitarint. Præcipuè uerò Miletus Ioniæ, multiplici doctrina prædita uiris excelluisse fertur: nam & Thaletis astrologi, qui inter sapientes adnominatur, Anaximenis philosophi mathematicorum nobilissimi, qui horologium ostendit primus: Timothei musici, & Anaximandri physici, Hecatei historici, atq; Aeschinis oratoris, qui magno in precio fuere, alijsq; scientissimis uiris floruisse fertur. Ingenia quoq; Asiatica sua laude fraudanda non sunt. Ex hac enim poeta Anacreon, Mynnermus, & Antimachus, claro præconio celebrati: deinde Hipponax, & Sappho, atq; Alcæ⁹ poëtæ, qui lyricos inuenit. Præter hos, Xanthus, Hecateus, Herodotus, Ephorus & Theopompus historici, alijq; præcipua doctrina uiri, illam sempiternæ laudi memoriæq; commendarunt. Fuit præterea Carthea seu Iulide, ia seu Iulis, parua circa Delon insula, clara ingenijs uirisq; ex ea enim Simonides poeta, qui scripsit multa præclare, & Bacchylides, deinde Erasistratus medendi arte clarus, cuius plura documenta sunt: atq; Aristo Bionis æmulus ex peripatetica disciplina, duxere originem. Nec minus ex Bithynia & Cyrenis, nō dispari laude cēsendi. Ex illa enim Zenocrates philosophus, & Dionysius dialecticus, Hipparchus & Theodosius, ltē Theophanes orator, in causis forensibus uersatus egregiè, & Asclepiades medicus. Ex Cyrenis uero Callimachus, qui elegos scripsit primus, quo tempore Liuius poeta Romæ fabulam dedit: & Aristippus Socraticus floruisse dicitur, cuius filia Areta tantum ingenio ualuit, ut post Aristippum scholas cum laude rexerit, & disciplinas docuerit. Præter quas urbes, Tharsus, Alabanda, Tyrus, Gnidus, Rhodus, uarijs eruditionibus & doctrinis excelluere, præcipuosq; & summo ingenio uiros eduxere. Sed quod est de Simonide dictum, magni exempli illius casus fuere, bis monitu diuûm, partim ruina, partim naufragio erepti. Asclepiades uerò publico fertur præconio, quòd phreneticos & mēte imminuta laborantes, concentu sonorum, mirabili experimento ad sanitatem reuocarit. De Anacreonte inter mira exempla fatum memoratur, & memorabilis illa mors, acino uuæ passæ strāgulati: quæ res infirmitatis humanæ nos commonefacit, fortunæq; uarietatis, atq; imminentium calamitatum, uitæq; uarijs casibus expositæ, magna nobis documenta dari.

Ex Mileto Ioniæ.

Ex Asia uiri docti.

Ex Carthea seu Iulide.

Ex Bithynia.

Ex Cyrenis.

Aliæ urbes doctis uiris claræ.

Simonides.

Asclepiades.

Anacreōtis interitus.

Quo apparatu, & qua pompa, quantoq; omnium studio olim Romani triumphos agerent: quis ordo seruari, & quæ in triumpho ferri consuerant.

Caput VI.

Triūphū petenti quæ prius faciēda & obseruanda erant.

QVæ triumphantium pompa & quis ordo fuerit, quantoq; omnium studio & apparatu ducibus exercituum, post res feliciter gestas, triumphus deferri consuesset, intercise ueterum monumentis traditum est. In primis fuit obseruatū, ut qui imperatores rebus bene gestis, post multa facinora militaria, domitis hostibus, triumphum poscerēt, pacatam prouinciam successori in primis traderent, exercitum que uictorem & opimum præda, testemq; uirtutis & ignauiæ cuiusq; meritiq; & immeriti, Romam reducerent. Inq; ædem Bellonæ extra urbem senatu euocato, (neque enim triumphum petenti, urbem inire fas erat) de rebus à se gestis magnificè, quæ oppida, quasq; prouincias bello uicissent, aut quibus cum hostibus signis collatis cōflixissent, quæq; egregia ipsi fecissent, quotq; hostiū millia cecidissent, oīa denique belli

decora,ordine differebant:ubi legatos,tribunos militum,centuriones,milites denique exercitus,quo notior teſtatiorq; eorũ uirtus foret,adeſſe oportebat,ut meritæ illius uirtutis,cui tantus honor debebatur,ſi quid ueri uaniq; referretur,teſtes forent. Auguſtus uero Octauius in templo Martis Vltoris,quod in foro ſuo poſuit,ſenatũ de bellis,deq; triumphis conſuli,utq; prouincias cum imperio petituri inde deducerentur,in eoq; reuerſi ex prouincia triumphorum inſignia deponerent,decreto ſanciuit: tametſi in Martio campo,& in pratis Flaminijs,non ſemel de triumpho actum inueniamus. Apud Argiuos ex militia reuerſi duces, cum militũ agmine totoq; exercitu,in Charadro extra urbem concilium aduocabant:ibiq; de militaribus donis,quæ cuiq; deberẽtur,optimatum conſenſu decernebant. Sæpius tamen abſenti duci,quũ de rebus geſtis egregiè, maximè cognitum eſſet,à ſenatu decretus triumphus fuit. Cumq; res bello geſtæ triũpho dignæ uiderentur, prout erant ſententiæ,populi iuſſu,patribus autoribus, triumphum decernebãt:aut ſi ſenat⁹ aduerſaretur,per tribunos ad populum ferri poſſe,populumq; citra ſenatus autoritatem,triumphos ſæpe decreuiſſe,compertum eſt. Valerio & Horatio conſulibus,uictis Sabinis & Volſcis,quum triumphus negaretur,L.Icilius tribun⁹ plebis de illorum triumpho ad populum tulit,qui primi ex ſcito plebis,nullo decernente ſenatu,triumpharunt. Et M.Rutilio dictatori de plebe homini,deditis & uictis hoſtibus,ſine patrum autoritate,ſolo iuſſu populi triumphare licuit. Tametſi plures, quum Romæ aduerſante ſenatu honos negaretur,in Albano honeſtos triumphos egiſſe legamus. Primusq; M.Papyrius Maſſo,quum Romæ negaretur, in Albano,& alij illius exemplo triumpharunt. M.uerò Antonio,magnæ inuidiæ fuit,q; quum deberet Romæ, Alexandriæ de Parthis triumphauit. Et Domitio Aenobarbo,q; deuictis Aruernis,nullo decernente ſenatu,elephanto uectus,uelut triumphãs,totã Italiam peruagarit. Manſitq; diu mos Romæ de domitis nationibus & hoſtibus bello uictis triũphandi,ad Probum uſq; imperatorem:is enim ultimus Cæſarum triumphaſſe traditur. Poſt quẽ obliterata uirtute militari,quum uigor ille animi deſiuiſſet, & imperium deflexiſſet, nulli Cæſarum triumphaſſe leguntur:quanuis alij Belliſarium, qui ſub Iuſtiniano meruit coronam,poſtremum omnium triumphaſſe contendebant. Fuitq; maximè cognitum,à condita urbe ad Veſpaſianum & Titum,deuictis debellatisq; nationibus ab ultimo orbe, Romanos per tot ſecula uiginti ſupra trecentos triumphos egiſſe:exq; Samnitibus ſolum,hoſtibus præualentibus,multiplici tandem clade affectis & debellatis, quatuor ſupra triginta triumphos iniſſe:pluriesq; de Gallis q̃ de reliquo orbe terrarũ,duces Romanos triumphaſſe. Et tametſi Romanis tãtum ciuibus olim triumphus decerneretur, uni tamen Cornelio Balbo externo & Gaditano,ob deuictos Garamãtes,tributum legimus. Mirumq; prodi de Ventidio Baſſo,qui ductus in triumpho,& mulio,eò proceſſit, ut Romanorum primus felicitate mira de Parthis triumpharit. Fuluius poſtea Thuſculanus,cũ & ciuis & conſul Thuſculi fuiſſet,& ad Romanos tranſiſſet,tam feliciter egit, ut Thuſculum extra ſortem uelut prouinciam aſſequutus,triumphũ Romæ de ſua patria egerit,eo ipſo anno ciuitate donatus,& conſul factus. M. quoq; Perpenna Græcus homo,poſtea conſul de Ariſtonico iuſtiſſimum Romæ duxit triumphum. Proditus tamen eſt Fuluius Flaccus tantæ moderationis fuiſſe,ut decretum ſibi triumphi honorem ob modeſtiam recuſarit. Et M.Fabius,quia fratrẽ bello amiſerat,triumpho ceſſiſſe. Tiberius quoq; Cæſar de Illyrijs parta uictoria,triumphare noluit, conſternata tunc ciuitate propter Varianam cladem:ſicut Marius, deuictis Theutonis, triumphum diſtulit, conſpicatus patriam aduentantibus Cimbris laborare. Septimius quoq; Seuerus, deuictis Parthis, quum pedum ualetudine laboraret, triumphum recuſauit. Igitur decreto triumpho,Romani magiſtratus & omnes tribus obuiæ,flamineſq; purpura, & ſacerdotes ac pontifices apiculis uelati,laudantes gratantesq;,atq; uiri triũphales conſularesq;, cunctaq; nobilitas & ſenatus in prætexta & laticlauis,tum oĩs ſexus & ætas frequentes cum coniugibus & liberis in lætitia publica,omnibus denicq; ordinibus effuſis, cum gaudio ad excipiendum uiſendumq; prodibant. Apud Athenienſes uerò,ſi quãdo ſummi duces rebus feliciter geſtis,urbem inirent,non modo à magiſtratibus & omnibus ordinibus frequenter obuiam itum eſt:ſed deorum quoq; imagines producere obuiam,

Argiui.

Abſentib⁹ decretus triumphus.

Triũphi à populo decretiſi ne ſenatus autoritate.

Probus ultimus Cæſarũ triumphauit.

Belliſarius.

Ro. de Gallis ſæpe triũphauerunt.

Qui triũphare recuſarint.

Triumphi cæremoniæ, Romani.

Athenienſes.

Quæ ante triumphantẽ ferebantur,

& diem Victoriæ consecrare mos erat. Ingredienti deinde, longo ordine, montium, fluminum, oppidorum & urbium species, quas bello peruicerat, & ui expugnarat, præcedebãt. Vrbes eñ, montes & flumina, regionesq́, quas imperatores bello domuissent, in triũpho duci uetusti moris erat: quare T. Quintius dictator, Præneste in deditionẽ accepto, signum Prænestæ duxit triumphãs, & M. Marcellus Syracusas, & Scipio Asiaticus centum triginta oppidorum simulacra uno triumpho detulit, & C. Cæsar Massiliam, Nilum, Rhenum, Rhodanumq́ ex auro, & fatũ ex ebore. Sæpe etiam præ multitudine oppidorum effictas turres pro expugnatis urbibus, captarum ciuitatum simulacra ferentes, in triumpho detulere. Fertur Sylla quum omnes Asiæ & Græciæ urbes bello domitas in triumpho duxisset, nulla Romanorum oppida, aut ciuiũ imagines ducere uoluisse. non sic Cæsar: nam imagines Scipionis, Petreĩ & Catonis, inter pompæ ferculaTabellę in triumpho prælatæ, repræsentauit. Inter quæ tabellas grandioribus literis inscriptas, cum titulis, in quibus naues captæ, urbes tributo affectæ, seruæ, aut uectigales, in fidem'ue acceptæ, oppidaq́ expugnata, gentes perdomitæ, & reges bello uicti continebantur. Tum pegmata in tertium quartumq́ nidum, uelut exertis ramis, surgentia, & simulacra bellorum artificiosa manu elaborata, præferebant: ubi captarum urbium prælioruṁq́ effictæ species erant: ubi acies uictas & fugatas, perculsos consternatosq́ hostes, castellorum excidia, exercitusq́ intra fusos, urbes populari, ferro igniq́ uastari, ædificia incendi, mœnia disturbari, claustra reuelli, totasq́ imagines prælioruṁ effictas, facile erat cernere. His succedebãt spolia hostium, & captiua arma, tum curr⁹ spolĩs onusti, militariaq́ signa ex domitis gentibus non erecta, sed inuersa. Post hæc catapultæ, baliſtæ, & tormentorum omne genus ui expugnatum, ac belli apparatus, machinæq́ ad urbium excidia, rostraq́ nauiũ ui captarũ, nauesq́ rostratæ bello uictæ, proferebañ: quare Lucullus longas & rostratas decem ultra centum in triumpho duxit. Præterea falcati currus, clypeiq́ insignes & scuta, quibus L. Papyrius dictator de Samnitibus triumphans fori ornauit, tum lecticæ aureæ, æneaq́ uel argentea signa ex deuictis gentib⁹, quorum supra ducenta octoginta, & marmorea ferè totidem, M. Fuluius in triumpho, quem de Aetolis & Cephalenia habuit, carpentis uexit. Currusq́ aurei uel argentei, uasaq́ aurea & argentea omnis generis, spoliaq́ ciuitatum ui captarum: tum coronæ aureæ, & urbium dona, & populorum, quibus à sociis & fœdere iunctis pro uirtute dux donatus fuerat, suo ordine sequebantur, quarũ nonnullos supra octingentas & duo millia detulisse comperimus. Quodq́ auri uel argenti facti signatiq́ ex manubĩs & urbium spolĩs, partim rudibus massis quæsitum foret, id omne deferri in triumpho, & perscriptum in tabulis, in ærarium est consuetum. Legimus Scipionem, cui Aphricano fuit cognomẽ, bello Carthaginensi, ex præda argenti celati pondo numero quadringenta, & uasorũ aureorum pondo ducenta millia. Paulum'que Aemylium, deuicta Macedonia, uasorum aureorum, auri'que & argenti signati tantum detulisse, ut ex illo populus Romanus tributum pendere desierit. Quinetiam Herculis signum ante triumphantem non raro in pompa uehi solere, tum si quid uisendum & memorabile, atque æuo priore incognitum, in deuicta prouincia fuisset, uelut rem spectatissimam nouo inuento unà afferri compertum est. Vespasianus ludæa capta, balsamum nunquam aliàs uisam arborem: & Pompeius, uicto Mithridate, ebenum, primi ostenderunt. Eundem'que Pompeium tertio triumpho, quem de Asia & Ponto habuit, inter solennia, alueum cum tesseris lusorium è gemmis duabus, magnitudinis miræ, nulla gemmarum ad eam accedente, detulisse: & Aurelianum Cæsarem, præter alia spectatissima, tigrides, alces, & camelopardales in triũphi pompa ostendisse, autores memorant. Præter quæ, elephantos aut equos in bello captos, simul & obsides qui à fœderatis gentibus & sociis dati erant, tanquam pacis pignora deduci notatum est. Qui mos Syracusanis frequens erat, ut captiuos equos tonsis crinibus, uictores autem lauro coronatos ducerent in triumpho. Elephantos autem Curius Dentatus post Italia uictũ fugatumq́ Pyrrhũ, quatuor captiuos detulit primus. L. quoq́ Cæcilius Metellus, rebus aduersus Pœnos feliciter gestis, primo punico bello cẽtum & uiginti: & P. Cornelius Nasica triumpho Gallico, præter multa memoranda, equorũ gregẽ bello captorũ: & Scipio Asiaticus, deuicto Antiocho, ultra mille & ducentos eburneos

Herculis signũ ante triũphãtẽ prælatum,

Syracusani,

dentes: & Cneus Manlius, deuicta Asia, monopodia & abacos, ac triclinia ærata, ueſtēſq; ſtragulam, detulere. Poſt hos tubicines multiplici ſono claſſicum canentes incedebant, quos longo ordine candidi boues, tauriq; auratis cornibus, infulisq; & uittis ornati & auro, mox immolandi ſequebantur. Hos comitabantur ſuccincti adoleſcentes, aureas ac genteasq; patinas tenentes. Quibus ſuccedebant tribuni militum, centuriones, præfecti, equitesq; inſignes ac pedites uictoris exercitus, qui ob egregia facinora & nauatam in bello operam, dona militaria meruiſſent. Necnon milites, quorum ſpectatiſſima uirtus in bello fuit, quiq; ab imperatore, ciuicis, muralibus, caſtrenſibusue coronis, torquibusque aureis, phaleris aut armillis donati erant, inſignes militaribus donis, ſpoliis armisque fulgentes præibant, ſequentibus mox legatis & tribunis legionum in equis. Tum reges & captiui nobiles, & ſi qui bello capti inſignes forent, præcipue hoſtiū duces, contra quos indictum fuiſſet bellum, ex tanto faſtigio deiecti in uehiculis aut ferculis, cæteri uero cateruatim uincti catenis in ſeruitū notam, præcedebant. Quare Pompeius Magnus regum filios & obſides numero quatuor & triginta ſupra trecentos, præturiſſe fertur, inter quos Tigranem, Ariſtobulum, & Mithridatis filios quinq;, filias uero duas. Caius quoq; Cæſar Aphricano triumpho, Iubæ regis filium infantem, qui mox clarus ingenio euaſit, ante currum duxit. Et quum Catonis, Scipionis & Petreii, alioq; imagines uariis caſibus affectas detuliſſet, Pompeii ſimulacrum deferri paſſus non fuit. Quod ſi morte obita, minimè duci ualuiſſent, illoq; imagines & ſimulacra ſæpe delata ſunt. Cū enim Scipio, deuicta Carthagine, Haſdrubalem: & Paulus Aemylius Perſeum & filios, Mariusq; Iugurtham regno deturbatos, contra decus regium duxiſſent captiuos in triumpho, Auguſtus poſt bellum Actiacum Alexandrino triumpho, quū Cleopatrā ducere nequiret, ipſius imaginem quæ manu ſibi mortem conſciuerat, exanguem detulit. In quo omnes gazas Ptolemæorum congeſtas, tantumq; auri & pecuniarum inuexit, ut precia poſſeſſionum uenalium exinde duplicia ſtatuerentur. Proditum q; memoriæ eſt, Lucullum triumpho Mithridatico aureum Mithridatis ſimulacrum ſex pedum, & clypeum ex preciosis gemmis præter alia inſignia detuliſſe: & Pompeium Magnum Pharnacis ſtatuam argenteam, ſuam uero ex margaritis, & ſigna aurea tria, & alia myrrhina, coronasq; ex gemmis & margaritis tres & triginta adduxiſſe: captiuosq; belli iure uinctos duci noluiſſe, ſed patrio more ſuccinctos ire iuſſit, quos exacta pompa, regali munificentia liberos donatosq; remiſit. Scipio uero Aemylianus expugnata Numantia, nec ſpolia, nec prædam, nec captiuos tulit: quippe quum quicquid eſſet auri uel argenti & ſpoliorū ac preciosiſſimarū rerum, & demū ſe ipſos, Numantini cæde & incendio abſumpſerint, nullaq; re niſi uictoria ipſe potitus fuerit. Id tamē in triumpha li pompa ſeruatum meminimus, ut quum de foro in Capitolium flecteret triumphans, hoſtium captiuos inſignes, qui ſemina diſcordiarū & belli autores fuiſſent, in cuſtodiam detrudi iuberet, ut exacta pompa, neci darentur. quare quum Adiatorix tetrarcha Galatarum, q; in triumpho Actiaco ductus, ſeruato more, iugulatus fuiſſet cum filio inſciente Auguſto, nimium indoluiſſe Auguſtus, & lachrymas effudiſſe fertur. Hadrianus quoque triumphum, qui Traiano debebatur, quum morte obita triumphare nequiſſet, illi defuncto exhibuit: quippe triumphi apparatu præcedente, & omni præda, Traiani imaginem tanquam uictoris inſignis uictoriæ, cuius ipſe dux & autor fuit, in triumpha li curru uexit. Et quia Romulum patrum memoria, captis Veiis, Veientium ducem ſenio affectum in triumpho captiuū duxit, inde ut inter ſolennia decrepitus ſenex, exoletus & excors, qui æmula facie illum mentiretur, puerili bulla ornatus, ante currum duceretur, aliquandiu manſit, præcone Sardianum ſenem proclamante: nam Veios Sardianorum fuiſſe coloniam ueteres tradidere. Imperatoriq; triumphantiq; oleagineis ſertis ornati, aureas coronas præferebant miniſtri, quæ his qui triumphū meritum procuraſſent, dari aſſuerāt. Vniuerſo mox ſenatu in albis prætextis iuxta currū longe maximum triumphi ſpectaculum exhibente. Tum citharœdorum & tibicinum ſolertiſſimi artifices, quos Lydios uocāt, canentes pſallētesq; ibant coronati. In quoq; medio q ſpiam penè delirus, qui inconditis iocis ineptire uidebat, in talari ueſte, fimbriis aureis & armillis ornatus, laſciua geſticulatiōe uſq; ad ineptias, riſus cōmouebat. Inter quos Ciceriæ effi-

Captiui in trīumphum ducti.

Imagines dum hoſtium mortuorum in triumphū ductæ.

Hoſtium capiuorum inſignniores, in cuſtodiā tradebantur.

Traian⁹ mortuus triumphauit.

Veientium ducis imago repſentata per ſenem decrepitum inter ſolennia.

Coronæ triumphātibus prælatæ.

Citharœdi & tibicines.

Delirus.

Ciceriç & Manduci effigies.

giem argutam & Manduci, magnis malis, ore hianti cum crepitu dentium, aut Petreiæ quæ ebriam anum effingebat, nonnunquam adhibuere. Tantaq; erat apparatus magnificentia, ut cum dies exponendis rebus suffectura non uideretur, plerunq; triduum, nõ nunquam dies integros & noctes totas in apparatu pompæ tributos legamus: Siquidem Aemylius Paulus de rege Persa, & Q. Flaminius de Macedonia triduo triumpharunt. Iulius Cæsar quater eodem mense, & diuus Augustus tres egit triumphos continuo triduo. Ipse uero triumphans, cui tantus honos dabatur, curru aurato sublimis, atque ornatu humano augustior, quatuor insignibus equis, cæteris altior & magnificentior uehebatur, præcedentibus lictoribus, coronatus in purpura, cum insignis imperij & magistratus, quem gerebat: qui ut conspectior uideretur, minio illini solebat, exemplo Assyriorum & Medorum, apud quos inungi oculos & faciem pingi, ex Cyri institutio assuetum est. Persarum reges heliathe cum adipe leonino, & Aethiopum proceres minio colorantur, quo facie non inuenusta, sed pro imperij maiestate, forma conspicui fiant. Scire tñ licet Romulum cum de Veientibus triumphauit, sine curru egisse triumphum. Primumq; Tarquinium Priscum, ut uero plures certioresq; tradunt, Valerium Publicolam, quod Thuscos bello uicerat, quadrijugo curru triumphasse. Gestamenq; triumphantium apud prius seculum bullam fuisse, remedijs inditis in ea, quæ contra inuidiam proficerent. Postea Camillum, quod antea licuit nulli, in triumpho albẽtibus eqs urbẽ iniisse tradũt. Procedente mox tẽpore, Pompeius Magnus triũpho Aphricano, & diuus Cæsar Gallico elephantis, & Marcus Antonius leonibus ad currum, præter alio rum instituta, triumpharunt. Nero autem Cæsar monstrifico inuẽto hermaphroditas equas portenti loco ad currum duxit. Heliogabalus maiore insania, quaternis canibus, mox tigribus uectatus fuit. Aurelianus etiam ceruis ad currum triumphauit. Inter cæteros proditur Sesostris Aegypti rex, regno impotenti insolens, eò ferociæ processisse, ut sorte ductos reges, annis singulis ad currum iungeret, ut ea pompa per omnium ora uectaretur triumphans. Quod non absimile à Tigranis insolentia uidetur, cui tanta fuit secordia, ut reges & dynastæ seruilia præberent. Alexander tamen Seuerus imperator, quum de Persis triumpharet, non curru triũphali, sed pedibus sequente curru quatuor elephantoꝝ, palatiũ ascẽdit. Tarquinius uero Priscus aurea tunica processit ornatus, Pompeius chlamyde Magni Alexandri. Ipsos uero triumphantes myrto prius (autore Masurio) mox lauro plexo, & ex laureto, quod à Liuia Augusta pactum erat, postquam Cæsares imperitarunt, deinde aurea coronari institutum ferunt. Ex lauro autem ideo, uel quod spectatissima in monte Parnaso, uel quod fulmine afflari nunquam compertum sit. Quam quidem coronam, non ipsos triumphantes gestare, sed seruum in curru eodem, qui supra illius uerticem ipsam teneret, post se habere tradunt. Suspicari licet, uel quod oneri ferendo triumphantem fatigari minime uolebant, uel ut humanæ fragilitatis memor foret, quum iuxta assidere seruum in eodem uideret curru, ne per insolentiam nimis sibi placeret, & triumphatu superbiret. Quam quidem exacto triumpho, in gremio Capitolini Iouis locare, uel templis dicare solebant, quod beneficio deorum immortalium de hostibus triumphare contigisset. Sunt tamen autores, in altera triumphantis manu laurum, in altera teneri sceptrum, dum triumphali uehitur curru. In equis uero triumphantium, ingenui pueri aut uirgines nondum adultæ, proxima cognatione iunctæ, ad habenas cognati, & affines in ueste candida, iuxta latera scribæ & ministri, qui ducem sequuti comites expeditionis fuerant, comitabantur. Interim per uias effusi, omnis sexus & ætas in communi gaudio, flores iacere & passim dñs libare, alij uictimas cædere, undiq; thuris & odorum copia exhalante. Post currum uero captiui, seruitute exempti, & libertate donati, sequebantur, omnes capitibus rasis & pileati, quasi effugisse seruitij tempestatem uiderentur. Quare Titi Flaminij currũ, qui de Macedonia & Nabide triumphauit, Romanorum supra duo millia captiuorum, qui bello capti ab Hannibale diuenditi fuerant, quos per uniuersam Græciam conquisitos redemerat, liberi post limínio capitibus rasis sequuti sunt. Et Cneo Cornelio, qui de Insubribus & Cenomanis triumphauit, turba Cremonensium, Placentinorumq; colonorũ, ab eo obsidione & seruitute exempti, pileati post currum incessere. Proditũ tamen me-

Romulꝰ sine curru triumphauit.

Quis primũ in curru triũpharit.

Sesostris insolentia.

Tigranis insolentia.

Ex quibus coronꝫ triũphales concinnabantur.

Seruus in curru triũphali.

Coronæ post triumphũ Iouí Capit. uel tẽplis dicatæ.

Eqs triũphãtiũ insidẽtes.

Florũ sparsio

Quí currũ sequebantur.

moriæ est, Lucio Furio qui in prætura de Gallis triumphauit, nec captiuos præcessisse, nec spolia prælata, nec milites sequutos. M. q̃ Acilium de Antiocho & Aetolis sine militibus triumphasse, & sine exercitu. Fuere tamen qui traderẽt, tribunos præfectosq̃ legionum, centuriones & legatos, equis aut carpento insidentes, interdũ pedib⁹, in pompa triumphali currum prosequutos: nam Tiberium triumphantem legati legionum cum triũphalibus ornamentis sequuti fuere. Et Messalina post Claudij Cæsaris currũ, carpẽto uecta fuit. Et Aurelianus Cæsar Zenobiã uinctã aureis catenis carpento duxit. Post hæc uictrices legiões militesq̃ uictoris exercitus armati ac diuisi in turmas, plenis fortunarum gloriæq̃ cũ iocor̃ lasciuia, & carmine triumphali, ludibundi & spoliis ornati, uerba & inconditos uersus in triumphantẽ militari modo iactantes, sequebantur. Quare Camillus, Romulus, & parens patriæ, ac conditor urbis: sicut Marius Cimbrico triumpho, tertius conditor appellatus est. Et Cæsar inter militares iocos à Nicomede subact⁹, & mœchus Gallus. Lapsana quoq̃ se uixisse apud Dyrrachiũ, milites in Cæsarẽ inter iocos cauillati fuere. M. uero Manliũ in triũpho, quẽ de Gallo græcis habuit, militares inter iocos uelut nimis indulgentẽ & ambitiosum taxauere. Dumq̃ p urbẽ pompa & tantus ordo procedit, per uias perq̃ oẽs aditus & deor̃ templa patentia passim triclinijs stratis, omniũ generum, ætatũ & ordinum, effusa multitudo inter uota precesq̃ ad aras dijs libabant, hostias mactabant, grates dijs agebãt, conceptamq̃ lætitiam, cantu & carmine, ac lætis acclamationibus significabant: donec cum omni apparatu, cũq̃ his militaribus iocis per mediã urbẽ & Velabrũ, perq̃ Sacrã uiam læti & ouantes in Capitoliũ ascenderẽt, ubi tauros in pompa ductos in Iouis optimi maximi templo immolabat, quos priusq̃ de nece hostiũ ducis certissimis cõstaret argumẽtis, triũphantẽ mini me immolare debere, multi arbitrati sunt. Epulũ post hæc magnificentissimum, & lautum omni apparatus genere huberrimis amplissimisq̃ obsonijs ac sumptu magnifico publice dabat, in quo turdos & murænas inter obsonia apparari, & uina præcipua, atq̃ unguẽta minio delibuta exhiberi cõsuerãt. Quare diuus Cæsar merito celebratur, qui Aphricano triũpho, præter obsonia apparatissima, uno die in duobus & uiginti millib⁹ triclinior̃ instructis, paratisq̃ mẽsis epulũ regali magnificẽtia, ac uini falerni amphoras centũ, & Chij cados cẽtũ populo dedisse fert, ubi sex murænarũ millia una cœna exhibuit. Tiberius quoq̃ mille mẽsis prãdiũ parauit. Ad illud etiam consules inuitatur, præriperet, utq̃ locus honestissimus triũphãti, cui tãtus honos habitus est, daretur, ut illũ à cœna omnis ordo & ætas officij causa, domum sine offensione reduceret, quæ præsentib⁹ cõsulib⁹ alteri tribui nõ decebat. Interdũ uero notatũ est, epulas, extructasq̃ mensas, ante domos in promiscuo usu rerum omnium uictricib⁹ legionibus, quo agmine triumphãtem sequebãtur, exhibitas fuisse. Et post triũphum, ut gratia esset cumulatior, aurum coronarium ex uictis bello gentibus, ob concessam uitam, imperatori dari; quod q̃dem nisi triũpho recepto, præstari non decebat, pro eo quod pro corona auri à socijs & bello uictis gentibus quasi uectigal dabat, quod Hadrianus primò Italiæ remisit, & in prouincijs minuit. Deinde uero Alexander Seuerus unà cum negociatorio, populo illud dono dedit. Togas quoq̃ & sagula, æraq̃ & dona multiplicia, singulis militibus pro meritis ab imperatore elargiri. In quo id seruatum est, ut quod pediti, duplex cẽturioni, triplex eq̃ti daret, unà cum stipendio militari & frumento duplici: trimissa fuit, decreto iã triumpho, anteq̃ urbẽ iniret, sæpe tribunos, præfectos, equites, centuriõesq̃ ob fortia facinora, militarib⁹ donis in primis ornasse, & benemeritis p̃mia largitũ esse: ipsosq̃ cũ donis & insignijs militaribus in pompa triumphi præcedere triũphantem, nonnunquam sequi consuesse. Præterq̃ assuetos honores, uel locum in Circo ad spectandum cum laurea & sella curuli inter uiros triumphales cõsularesq̃ sibi & posteris, uel ut in ueste triũphali ludos spectaret, arcũq̃ marmoreũ, nõnunq̃ statuã in foro pedestrem aut equestrem, ampliore sumptu cum decretis & titulis honorum, in Comitio, in Rostris, in Foro, in Palatio, in Capitolio, aut in Cella Iouis (q rarissimus, honor cõtigit) senatum & populũ triũphãti, aliaq̃ insignia uirtutũ dona honores dedisse,

Ioci liberi & acclamatiões in triumphãtem.

Sacrificia in Capitolio.

Epulum triũphale

D. Cæsaris epulum.

Tiberij.

Epulæ legionib⁹ uictrici b⁹ante fores exhibitæ.

Coronarium aurum imperatori datum post triumphum.

Munera data militibus.

Notandum.

Dona triumphanti à senatu & populo data.

Responsum Raphaeli Volaterrano, quare legum & causarum studio intermisso, in his mitioribus studijs oblectaremur. Caput VII.

QVærebat aliquando ex me, dum Romæ agerem, Raphael Volaterranus, uir insignis doctrinæ & uirtutis, cui ad mores emendatissimos, grauitas libero homine digna non modicam accessionẽ faciebat, quid causæ foret, ꝙ quum causarum patrocinijs & foro usq; à pueritia essem addictus, illis posthabitis, & quasi forensibus negocijs prætermissis, in his studijs mitiorib⁹ ita me oblectarer, ut causarum patrocinijs bellum indixisse uiderer? Cui hoc causæ referebam, ꝙ leges quæ ad communem utilitatem editæ, studio & labore maximo quæsitæ & meditatæ nobis forent, neq; ab his qui iura darent coli, neq; perinde ut oporteret, præcipi uiderem, dolereḿq; iuri dicundo illos plerunq; præsidere, qui eas uel turpiter ignorarent, uel per gratiam & sordes facile corrumpi sinerent; & quibus seruandarum legum præcipua imminet cura, hi maxime legum scita contemnerent; quibus rebus effici, ut tot scita & decreta ueterum monumentis nobis tradita, maximiśq; ingenijs elaborata, & tam pensicula late expensa, unus homunculus negligentissimus audacissimuśq;, ignarus legum, iudiciorum & fori, qui magistratui præesset, non salubri temperamento, nec disceptatione ac iudicio, sed ausu temerario & omi iure neglecto, ad suam libidinem per scelus & nequitiam uerteret. Horum nõ minima exempla dicebam fore, ea quæ dudum experti uidimus. Nuper quum Romæ custodias cognoscerẽ, operæ precium fuit uidere, quæ rerum miracula monstris & portentis similia, ac dictu fastidienda, quǽue turpitudines ad aliquorum libidinem admiterẽtur, contra ius faśq;: siquidem sacerdotem quempiam in his nacti sumus, grauem & sanctum uirum, uita & moribus ornatissimum, hominem profecto honestæ & magnæ laudis, diu tenebris & carcere maceratum, indignissimam fortunam ut uero domino restitueret, illius iussu mãdatóq; restituerat, suppresso autore: ipsuḿq; quæstionib⁹ subdi uidimus, & tormentis uexari, ut illũ q cõscientia culpæ & spe ueniæ adductus, abstulisse confessus fuerat, palam faceret, delinquentiśq; delicta, quæ ille pœnitens culpæ dixerat, enunciaret: quo discrimine adactus pauper senior, confitentis peccatum & delinquentem enunciare coactus fuit. Quod quidem scripto iure uetitum, sanctionibuśq; & decretis interdictum esse constat. Rursus alium immani scelere cooperatum, hominem impurissimum turpissimuḿq;, qui maximorum criminum reus, testibus, tabulis, testimonijs, & certissimis documẽtis conuictus fuerat, quæ nec ipse gloriabundus diffitebatur, quíq; legum iudicioruḿq; pœnis sæuissime coercendus erat, ab eisdem ergastulis, sola præsidentis temeritate, nullo negocio dimitti & liberari, aliaśq; audacias & turpitudines, ne dicam scelera indigna auditu, profatúq;, quæ uix credenti non modo enunciata, sed uisa & comperta fuere. Iason Mataffalanus & Ludouicus Martha, quum sacerdotalibus quibus fungebantur muneribus cedere nollent, quæsitis occasionibus ad inimicorum libidinem, tetro carcere usq; eo tenti fuere, donec illorum arbitrio singulis ornamentis, fama, & fortunis omnibus exturbati, quoad illis liberet, excruciati sunt, non uero iudicio, sed præsidentis sola temeritate & libidine: ne prosequar uiros uitæ inculpatissimæ, summa integritate & fide, falsis criminibus circunuentos ab impotentibus inimicis miseros & laborantes, in quos grauiter crudeliteŕq; consultum uidimus, uel ut afflictas fortunas inuaderent, ipsośq; de possessione & antiquissimis sedibus deturbarent, uel ut inuidorum libidini obtemperarent: aliá́q; in miseros edita exempla, nulla pietate in supplices & calamitosos, eośq; innoxios turpib⁹ iudicijs conflictari, & usque premi ab his, qui gratia & opibus plus possunt pollent́q;: alios uero autores manifesti facinoris, ne appellari quidem. Quæ quum uiderem, patroniśque contra uim potentiorum aut gratiam, nihil præsidij esse, nihil opis, frustra nos in legum controuersiis & ediscendis tot casuum uarietatibus tam pensiculate editis, tantum laboris & uigiliarum suscipere, tantóq; nos studio fatigari dicebam, quum ad ignauissimi impurissimíq; cuiusq; temeritatem, qui iuri dicũdo præsideret, quem leges uirum bonum esse uolunt, non æquo iure, sed ad gratiam & libidinem iudicia ferri, decretáq; legum tanto consilio edita, conuelli & labefactari uiderem.

Quæ sit Bona dea, & quæ à ueteribus illi sacra fierent, quidue Rubigalia, Floralia & Vinalia forent.

Caput VIII.

INter eos quibus ista indagare curæ fuit, sæpe quæsitum est, quæ sit Bona dea, cuius numen tantopere coli à Romanis legimus: quod sacrum à principio originum inchoatum, dum imperium stetit, incredibili cæremonia colebat. Multi putauere Floram, Bonam deam esse, quæ Flauij seu Fauni quondam uxor, uino madens, myrteis flagris à uiro cæsa, postea cum facti pœniteret, & ipsius desiderio tabesceret, diuinis honoribus coli cœpta fuit: in cuius ædem licet florum omne genus importent, myrtum tamen inferre non decebat, in memoriam ueteris mulctæ, sicut in Tenedo tibicinem adire Tenes templum, aut Achillis mētionem facere, ob ueteris ignominiæ memoriam, uetabatur. Et apud Rhodios præconem accedere ad Occidionis tēplum, interdictum erat. Quidam Græcorum ex Liberi matrib⁹ illam effinxere: alij Medeam, plerique Semelem, multi Proserpinam putant: Romani Dryada Fauni uxorem, cuius ne nomen quidem uiros intelligere fas erat. Qui uero Bonam deam dicunt Fauni uxorem, illam tam illibatæ castitatis fuisse opinati sunt, ut extra gynæcum nunquam egressa, nec uirum uiderit unq̄, nec à uiro conspecta, nomenq̄ fando nullibi auditum sit. Quæ quidē sacra quū Maio mense pro salute populi fierent, quicquid esset masculum, domo exigebatur, ita ut nō modo extra cōspectū summouerētur uiri, sed masculæ quoq̄ picturæ tegerētur, quod compar Mysiæ Cereris sacrū obtinere dicunt, in quo quū septē operētur dies, tertia à tēplo exactis uiris, pulsis etiam canibus maribus, mulieres celebrabant. Cūq̄ in sacris Bonæ deæ uino libetur, illud non suo nomine nuncupant, sed lac dicunt esse, uini tamen amphoram in sacris obuolutā apponunt, quā dixere Mellariam ad quod sacrū nisi castas, quæq̄ à uiris abstinuissent, nullas accedere licebat, tēplumq̄ deæ neq̄ uirū ingredi, nec interesse permittitur: cui⁹ limina purpureis uittis uelabant, quæ nō ubiq̄ & passim, sed in maximi pontificis domo, in recessu intimo, nocte, non autem die fiebāt. Et licet nocturna sacra prisco ritu mulieribus interdicta fuerint, in hoc tamen sacro quum pro populo facerent, mulieres noctu interesse nō uetantur: quod quidē tantæ religionis est habitum, ut illud uestales uirgines obirent, & per illas sacrum fieret. Cuius ædes altera in Auentino, alteræ iuxta Isidis templū fuere, ad nouam uiam. Alij dixere Bonam deam, quā Græci *Gynæcam nūcupant, cuius festis diebus palmite tabernacula mulieres intexunt, interq̄ solēnia draconem apponunt, quod sacrum non in pontificis domo, sed in ædibus quisq̄ suis celebrare assuerat, aut illis quæ essent in imperio cōsulari uel prætoria dignitate. Dumq̄ sacrum fit, cunctos mares domo exigunt, ne polluerentur & piaculum fieret, quū ritu sacrorum neq̄ deam cōspici, neq̄ sacerdotes palam fieri liceat. Vxor enim exornata, domo maribus exactis, nouē continuas noctes operata furiali incessu, cū æris crepitu & phanatico discursu sacra peragit: alijs simili temulentia ad id sacrū accitis mulieribus, unde occasio frequens mœchādi, & facultas adulteris data est. In cuius sacrificijs canes immolātur, quiq̄ huic supplicant, maledictis & probris deam incessunt, neminemq̄ optant bonum inuenire, qui domi nascatur: quippe eam dixere Bonam deam, quæ ex corruptis generationes faciat, quare illam *Gynæcam quasi rerū genitricem, uocant. Quod sacrum Damium à more præpostero, ipsaq̄ Damia, sacerdosq̄ Damiatrix dicta. Cuius instar apud Siculos dicunt fuisse, apud quos sacrum Cereri decem diebus, uerbis turpibus & obscœnis celebrari produnt, magna uerborum licentia, scilicet arbitratæ, ex obscœnitate uerborum & iocorum lasciuia, Cereris luctum mœroremq̄ leuari, quem ex raptu filiæ cōceperat. Nonnulli Opē dixere Bonā deam, quæ & Maia dicta est, quam nominibus uarijs, Faunā & Fatuam, & matrem deūm, & Idæam, Pessinuntiā, Cybelem, Rheam, & Phrygiam nuncupant, quia hominib⁹ fauet, & opem liberis præstat: Fatuamq̄ dictam, quod infantes in lucē editos, fandi modos & uerba edoceat: cui qui uota concipiunt, manu terram tangentes, uelut parenti & genitrici supplicant. Cumq̄ in omnibus sacris, qui rem diuinā facit, uelare caput soleat, huic aperto capite & inuelato sacrificat. Quā deā Aegyptijs celebre numē fuisse asseuerāt: nō spiritu, sed motu cōcussum personat, ab illisq̄ Isis dicta, cui peruigilia excubiæq̄ no

Variæ sententiæ quæ esset Bona dea.

Cæremoniæ in sacris Bonæ deæ.

Mellaria.

Sacra Bonæ deæ quo in loco fiebant.

Religio.

Aedes Bonæ deæ.

Gynæcea.

Cæremoniæ.

*Genesiā

*Genesiā

Mœchādi occasio in sacris Bonæ deæ.

Damium, Cereris sacrū

Ops.

Opis uariā nomina.

Fatua.

Cæremoniæ.

Opis simulacrum.

Cæremoniæ i sacris Isidis.

cturnæ à puellis peraguntur. Cuius sacerdotes linea amicti stola, per urbem lugentes uagabantur, mox læti sacra perficiunt: in cuius festo qui ex collegio sunt sacerdotes, diuersas facies induunt ornatu uario: nam alius incinctus balteo, militem agit, alius uenabulo uenator incedit, alius longa stola fœminam mentitur, nonnulli cum fascibus procedunt uelut magistratus. Post quæ mulieres candidis amiculis serta ferentes, cum specu-
lis & pectine ante simulacrum deæ famulantur, ipsamq; comentes cum lucernis & lampade sequuntur. Et quia Saturni & Vulcani uxor dicitur, ideo flamen Vulcanalis calendis Maijs illi rem diuinam facit, & prægnantem suem mactat Maiæ & Mercurio, cuius

Festorũ quorundam nomina.

ferias Saturnalibus incurrere notatum est, festosq; illi dies Opalia fuisse, quæ tertio die

Sacra popularia.

post Saturnalia aguntur: sicut Robigalia, Floralia, Vinalia, Agonalia, Carmentalia, Age-
ronalia & Vertumnalia. Præter quæ fuerunt sacra popularia, non certis familijs tribu-
ta, ut Fornacalia, Palilia, Laralia. Fuit autem ædes Opis in Capitolio una, altera in uico

Opis ædes.

lugario Opis & Saturni. Notatumq;, his qui Ope indigerẽt, ad asylum Cereris panem

Ædes Hortæ semp recluſa.

dari, quibus nunquam templum claudebatur, sicut ædem Hortæ reclusam esse uolue-
runt, quum sit hortari ad res magnas adducere. Isidis uero ædes una patritia, altera uero

Isidis ædes.

Antenodora dicta est, cuius templum in regione Martij campi fuit, proximũ Tiberi, lu-
xta Septa & Ouile. Sed ga de Agonalibus loquor, sciendũ Agonalia statiuas ferias fu-

Agonalia.

isse, quibus Iano quinto Iduslanuarias mactatus aries: dictiq; Agonales dies, q à princi-

Agonales dies

pe ciuitatis interrogatur: quippe antiqui agonem mactare dixerunt, quod uerbum in so-

Agon.

lennibus frequẽs usurpatur. propterea princeps gregis immolabatur, quorum autorem

Carmentalia

Numam Pompilium ferunt. Carmentalia uero à matribus familias annis singulis fiunt

Robigalia.

decimooctauo calendas Februarias, in quibus aliquid scorteum, aut sua morte perem-
ptum attulisse, magnum crimen erat. Robigalia à Numa quoq; instituta sunt, ne rubi-

Floralia.

go segetes, neue uredo aut grando inuaderet. Ideo sexto calendas Maij agebantur, quo
die Robigo deo sacrum fieri docuit. Floralia à Flora sumpsere nomen, cui ut arbores af-
fatim efflorescerent, ad iustamq; magnitudinem fructus accederent, quarto calendas
Maij, oraculo moniti sacra constituerunt: nanq; hæc tempora frugibus metuẽda sunt. In

Cæremoniæ in floralibus.

cuius festis diebus fœminas, quæ uulgato corpore quæstũ faciunt, denudari, & puden-
dis obscœnisq; inuelatis, per luxum & lasciuiam currere, & impudicos iocos agere se-
uatum est, quibus etiam ædiles cicer, fabas & missilia plebi spargere assuerãt, leporesq;
& capreas, aliaq; mitia animalia ludis admittere, quos in uico patritio, aut proximo ce-
lebrabant, noctu q; accensis facibus, cum multa obscœnitate uerborum per urbem ua-
dere, & ad tubæ sonitum conuenire. Fuit enim Flora nobile scortum, huius autor argu-

Flora.

menti, quæ quum præpotens esset & diuitijs affluueret, populum Romanũ morte obita,
hæredem fecit, pecuniamq; annuam ludis exhiberi uoluit, quorum instar ludorum An-
tisteria apud Athenienses simili licentia fuere. Vertumnalia uero, dies festos Vertumno

Antisteria. Vertunalia.

dicatos habuere Octobri mense, cuius sacellũ in uico Turario erat uertentibus se ad de-
xteram sub basilicæ angulo, qui deus mercaturæ & uertendarum rerum habitus. Vina-

Vinalia.

lia autem erant duplicia: altera uinis degustandis duodecimo calendas Martias quũ ui-
na pura sunt, quo die Ioui nouum uinum libare mos est, quod ex dolio hausturn, calpa-
re eximebant. Altera, quibus flamen dialis uindemiam auspicatus maturis uuis, uinum
legere & uindemiam fieri iubet, quibus diebus agnam Ioui immolant, interq; cæsa &
porrecta, uinum legit, quo tempore ex phano Veneris uinũ affatim effundebant. Fuitq;
ueteri lege sancitum, ut flamen Martialis diceret diem ueteri uino libãdo, medicaminis
causa. Inde usurpatum uerbum: NOVVM VETVS VINVM BIBO, NOVO VE-
TERI VINO MORBO MEDEOR. Vnde Meditrinæ nomen deæ, cuius sacra Me-

Meditrinæ sacra.

ditrinalia, & dies Meditrinalis. Sicut ad primitias pomorũ noua esse dicebant uetera, &

Rustica uinalia.

alia exoptabant noua, ominis causa. Præter quæ fuerũt Rustica uinalia, q Veneri ædes
tunc dicata foret, eiusq; tutelæ olitores addicerentur, q bus dieb⁹ erant feriati, quæ dies
tempestatibus leniendis solennis habebatur, qua nouum uinum in urbem ferre, & in cel-

Lex apud thusculanos.

lis uinarijs condere assueranr. Apud Thusculanos lege cautum erat, ne quis nouum ui-

Laurẽtũ lex, Græcorum.

num, antequam Vinalia calentur, in urbem inueheret: Laurentibus, ne quis pomum ex
alieno legeret inarimum, quod humeris uectaretur: Græcis, ante uernũ æquinoctium,

ne quis uitem incideret, neque uuam ante æquinoctium autumnale gustaret: Romanis uino & nouis frugibus, antequam sacerdos primitias libasset, uesci non licuit. Græcis quoque in usu erat, in festo, cui Pithœgia nomen, quo dolia relinuntur, uinum affatim haurire, ad cuius potum non seruos modo, sed mercenarios, clientes & rusticam turbam aduocabant. Romani. Pithœgia.

Tantum & quantum comparatiuo nonnunquam coniungi, ædemq; pro domo sæpe apud autores inueniri. Caput IX.

CVm à tumultuarijs negocijs, ingenij uegetandi causa, animum ad mansuetiores musas quandoq; diuerterem, incidimus forte ad id tẽporis, quum hæc commentaremur, in libellum Elegantiarum (quem sic inscripserat) grammatici cuiuspiam docti hominis & confidentis, qui plerasq; exquisite & non indiserte ex autoribus adnotasse uidebatur. In quibus ita scriptum legimus: Tantum & quãtum, uerbo & positiuo: tanto & quãto, comparatiuo iũgi oportere, ut quãto es doctior, tãto es melior: quantũ potes, tantũ elabora. Arguitq; Lactãtium uelut parum diserte loquutũ: Quanto frequenter impellitur, tanto firmiter roboratur. Sed quum nos longe secus à probatissimis hæc obseruata legissemus, profecto id non usq; quaq; uerum putamus: ipsumq; qui inter grãmaticos principem locum facile tenuit, quod citra calumniam dictum sit, incuriose processisse. Esto enim quod sic fuerit ab autoribus sæpe usurpatum, quin secus dici scribiq; possit, citra reprehensionem non negauerim: siquidem & tantũ cum quanto, & cum positiuo aut comparatiuo iungi non indiserte, plerunq; uidemus. Fuitq; hæc oratio non erudita solum, sed suis numeris omnibus absoluta. Titus Liuius tertio ab urbe condita: Quantum iuniores patrum plebi se magis insinuabant, eo acrius contrà tribuni tendebant. Lucius Florus epitomatum secundo: Numantia, inquit, quantum Carthaginis, Capuæ, Corinthi opibus inferior, ita uirtutis nomine & honore par omnibus. Idem de Cassiano bello: Sed quanto est efficacior fortuna quàm uirtus, tantum esse uirtutem. Plinius Nepos epistolarum ultimo: Quantum ab huiusmodi cupiditatibus remotior eius animus esset, tanto impensius &c. Tacitus historiarum quinto: Tiberius, inquit, quanto intentus olim publicas ad curas, tanto occultior in lusus. Plinius quoq; historiæ naturalis trigesimo, multum superlatiuo iũxit: Domus, inquit, multũ pulcherrima consensu omniũ ætate ea in colle Quirinali, C. Aquilij fuit. Quin etiã dixit grãmaticus nostter, proxime accedere ad uim comparatiuorum ante & post, ut tanto ego ante ueni, nõ tantũ. Cõtra quod autoritas Plinij & aliorum obuia est, Naturalis historiæ xvij. Quantum igitur uniuersas terras ager Campanus antecedit, tantum ipsum pars eius quæ Laboriæ dicitur. Cæsar commentario vi. Omni, inquit, nobilitate Heduorum interfecta, tantum potentia antecesserunt. & alijs passim autoribus probatissimis, in quibus liquet, tantum cum quanto, & comparatiuo & positiuo, non absq; cultu Latini sermonis iungi licere. In eodem quoq; libello scriptum fuit, Aedem singulari pro tẽplo, plurali numero pro domo accipi oportere, nisi sacras adieceris, quod tamen secus dictum definitumq; plerunq; est. Q. Curtius libro quinto: Stabãt, inquit, ad fores ædis eius, in qua rex uescebatur. & alibi: Excubabant seruatis noctium uicibus, proximi foribus ædis. Cicero pro Cluentio: Atq; illo tempore, inquit, in æde T. Annij hominis honestissimi Scalenus accersitus ab Oppianico uenit. Rursus ædes plurali pro templo T. Liuius nõ semel ponit: Duumuiri, inqt, creati fuere ædibus dedicãdis. Suetonius in Claudio: Spectacula, inqt, edidit, quũ prius ad superiores ædes supplicasset. Neq; abnuerim, quin frequens habeat usus, ut ædes pluratiuo numero pro domo, pro templo uerò singulari dici conueniat. Sed tamen quin altero etiam modo Latine dici possit, isq; sermo citra reprehensionem probabilis sit, licet parcius circunspectiusq;, antiqua dicta & ueterum autoritas facit. Taxatus Laurentius Valla Elegantiarũ li. i. ca. xviij. In eundẽ lib. iij. cap. vij.

Quæ lege duodecim tabularum utiliter & commode, quæve parum consulte, & nimis seuere scripta uidebantur. Caput X.

ACondita urbe ad annum fere trecẽtesimum, populum Romanũ ancipiti bello distractum, sine legibus certis, suis tantum moribus uixisse, neq; externas leges conquisisse satis constat, trecentesimo demũ exacto anno post finitimos su Populus Romanus trecẽtos annos sine legibus uixit.

Decemuiri quando primum creati. Leges xĩi. tabularũ Athenis Romam traductæ.

peratos bello, quietis rebus, quum respublica legibus formanda uideretur, decemuiros legum ferendarum causa creārũt: qui Athenas profecti ad iura statuẽda, ut peregrina instituta, scita, mores q; nosce-

Quanquã contextus hic dicat decẽuiros Athenas profectos, ut leges à Græcis ciuitatibus peterent, tamen hoc non ita simpliciter accipiendũ est, nam historiæ ueritas habet, tres tantum legatos ad Græciã pro legibus petendis atq; afferendis missos. Allatis autem legibus, decemuiros constitutos esse, qui ex eisdem Romanas leges cõficerent & publicarent. Vide Zasium in Commentariis ad d. l. 2, parag. exactis.

rent, diuino consilio leges duodecim tabulis in æs incisas, in foro proposuere, excerptas à Solonis legibus, quæ axibus ligneis continebantur, quibus boni æqui q; que iussa, praui delictorum q; depulsio, tum iudiciorum ordo, & bene uiuendi norma, pœnæ q; ac præmia constituta sunt, à quibus postea omnis diuini humani q; nostri iuris sanctio manauit. Quæ quidem leges, quum longi temporis abusu antiquatæ essent, & uetustate consenuissent, nouis postea editis, quæ eadem illa continerent, licet mutatis uerbis, eadem tamen scita & constituta manserẽ. Primi enim qui leges scriptas proposuere, æquandæ libertatis causa, Zephyrĩ fuere Locri in Brutijs, à Zephyrio promontorio dicti, Aiacis Oilei soci: licet alĩ in Bœotia Locri Opuntĩ prodantur, Patrocli patria: alĩ Epicneme dĩ in eadem Bœotia: alĩ Ozolæ à malo odore nuncupati in Libya. His ergo Zephyrijs Zeleucus, Spartanorum & Cretensium placita imitatus, qui à Minoẽ uetustas leges acceperunt, acerbiores leges conscripsit, pœnas q; iure debitas, iuris at q; iniuriæ regulas scripto præfiniuit, ut metu iudiciorum & pœnarum, à criminibus abstinerent. Antea enim omissa animaduersio criminis, non scripto iure, sed iudicis arbitrio edebatur. Postea Athenienses à Dracone & Solone scriptas leges in Prytano ab eo fixas & propositas, iura q; & iudicia acceperunt. Demum Romani moderando iura summis infimis q; æquando, illo x exẽplo scriptas promulgarũt. Et sicut Cretensib⁹ Minos, sic Zeroastes Bactrianis & Persis leges dedit, Charonda Carthaginensibus, Zamolsis Scythis, Plato Magnesijs & Siculis, Aegyptijs uero Minas, Trismegistus, & Bocorus, Thebanis Phiolaus, Andronodorus Chalcidensibus, qui in Thracia sunt. Prothagoras autem Thurijs, quibus postea abrogatis & inductis, Metellus deuicta Creta, illas cũ Romanis commutauit. Lacedæmonĩ uero non iure scripto, sed moribus tantum usu annorum cõprobatis, pro lege usi sunt. Ideo Lycurgus leges scriptas Spartanis nullas dedit, sed omnium consensu mores, tanquam si lex edita fuisset, experiundo obseruarunt. Indi quoq; literas non nouere, sed æquissimos mores, legis uice habuere: hic q; adeò tenaces fuere, ut omni scripto iuri anteirent. Sed quæ priscis institutis per conditores Romani iuris eisdem tabulis ad uerbum scripta fuerint, parum comperta sunt, quum ad manũ non sint, nullic q; annales extent, nulla q; monumenta uetustatis: nisi quòd pauca quæ ad morum disciplinam & iudicia spectant, interciſe autores prodũt. Extant q; (ut multi asserunt) Hermodori Ephesii legum decemuiralium primi interpretis scripta relata, cuius statua ob id fuit in comitio erecta. Ex quibus pleraq; explorate & satis utiliter, quædam duriter & inhumane, nonnulla remisse & leniter uidentur constituta, quorum aliqua probanda, multa uelut immitia & agrestia refellẽda sunt, nisi forte, multo æuo intercisos & reconditos illius sensus non tenemus. Ex his non alienum fuerit aliqua, licet nimis peruetusta & obsoleta, adnotasse: nam faciem carpere, & genas radere unguibus, mulieres percommode uetabant: neq; magicis artibus segetem ex alieno traducere, neque defunctorum corpora in urbe uri aut sepeliri utiliter sanciuerunt: eiulatus q; & flebiles questus quotidianas q; lachrymas, & cantus lugubres in funeribus inhibuere: sicut à Solone constitutum fuerat. Verba ex ea lege hæc sunt: Faciem ne carpito, ne ue alienam segetem pellexeris. mulieres genas ne radũto, ne ue lessum funeris ergo habẽto, in urbe ne urito, neue sepelito. Tum si quis in suo arborẽ panxit, à uicini fundo quinq; saltem pedes abesse uoluit, in hæc uerba: Si quid in agro plantaueris, quinq; pedes à uicino abesto: Si ficũ aut oleam, pedes nouẽ abesto. Quod aũt alienam segetẽ pellicere ueneficijs lex uetuit, ideo cautum est, q; carmine euocari fruges & alió transferri ueteres credidere: quod ne liceret ad alterius iniuriam condere, etiam lege sanxerunt. Insuper filijs sub patris iure esse, illos q; uictus necessitatis ue causa patrio iure uẽdere, & preciũ quæstui esse, usq; ad tertiam auctionẽ, neue id fraudi ignominiæ ue esset, neq; filijs quicq; in bonis esse, patrib⁹

Leges scriptæ à quibus primum propositæ.

Zeleucus.

Legumlatores diuersarũ gentium.

Lacedæmonĩ iure scripto non utebãtur

Indi.

Quæ olim in xĩi. tabulis scripta, parũ compertum.

Hermodorus

Quædam ex xĩi. tabulis relata.

Carmine euocabantur fruges.

Sanctio de patribus erga filios, & cõtrà,

uiuentibus,uoluere,nisi patrio iure emancipatione solutus foret, aut se iubente, spon-
sam filius duxisset,quod antea à Numa Pompilio cautum fuerat,quem etiam pater oc-
cidere poterat. Sed quum à priscа illa seueritate postea desiuissent,sequuti interpretes
iusnaturæ sequuti,cauerunt,ut liberi parentes alant,aut uinciantur. Quam emancipati
onem,seu cuius rei alienationem,secundum formulas antiqui iuris,ita fieri iubebat,ut
non minus quinq; testibus Romanis ciuibus,& libripende,qui libram æneam tenebat,
is qui mancipium accipit,æs tenẽs,ita dicat:HVNC EGO HOMINEM EX
IVRE QVIRITVM, MEVM ESSE AIO:post quæ uerba,ære percutit
libram,atq; illi æs dat,à quo mancipium accipit,quasi per imaginariã uenditionem pre
cñ loco,in ius suum & ditionem uendicaret de alterius manu. Quæcunq; igitur aliena-
tio duodecim tabulis haud aliter nisi hac solennitate fieri iure poterat,aut cessione,quæ
fieret apud magistratum populi Romani.ut cui res iure ceditur,rem tenens,ita uendi-
cet; HVNC ego hominem ex iure Quiritum,meum esse aio: mox prætor interroget
eum qui cedit, an contrà uendicet, quo negante aut tacente, ei qui uendicarat, rem ad-
dicit.idq; legis actio dicitur, quia traditione pura cessio rei mancipi non explicabatur.
Quare usurpatur,ut in emptione rerum quæ mancipi sunt, libra interponeretur, & li-
bripendens. Si tamen filius è muliere,quæ uulgato corpore quæstum fecit,& nõ iustis
nuptijs editus, aut à patre nullis foret artibus instructus,lege Solonis patrem alere mi-
nime cogi poterat. Glandem quoq; suam in alienum fundum procidẽtem,ut liceat tol-
lere in alieno,quicq; iniuria alteri⁹ arbores cecidisset, in singulas siclos æris uigintiquin-
que pœnam soluere cogebat. Tum inter iura stillicidiorum & parietum, ne quis ædi-
bus tignum iniunctum eximere cogatur,sed duplum pro eo præstari,néue quadrupes
pauperiem alteri faxit,sed dari animal pro noxa,aut eius offerri æstimationem lege ca-
uebatur. Quod à Solone statutũ erat,ut si canis morsu affecisset quippiam, quatuor pe
dum capistro nexus dederetur,quod de omni quoq; pecore sancitũ est. Iisdemq; legib⁹
quoties de alicuius statu causa agitur,ut liber an seruus sit in dubium ueniat, dari uindi
cias secundum libertatem,aut seruitutem cauebatur. Vtq; ad agrum meum per tuum
eunti uia mihi pateat,quæ in porrecto octo,in anfractu sedecim pedum foret. Dari au
tem uindicias secundum libertatem tunc dicebatur,quum prætor super assertione libe
ri capitis,aut seruilis personæ,quem assertor seruum aut liberum dicit, de quo ambigi
tur,datis inducijs decernit edicto, ne interim asserto uis inferri ualeat per assertorem,
sed in libertate qua fungitur,maneat. Cum uerò prætor assertum in seruitute pro seruo
teneri apud assertorem interim iubet,uindiciæ secundum seruitutem dicuntur dari.
Furta quoq; eadem lex usq; adeo auersata est,& tam seuera correctione plectit,ut furẽ
manifestum in seruitutem tradat illi,cui furto quid subtractum foret. Furem uero no-
cte deprensum,quoquo modo:die uero,si telo se defenderet:& demũ cum clamore oc
cidi permiserit,in hæc uerba:Si nox furtum factũ sit,si im aliquis occisit,iure cæsus esto.
Furta quoq; per lãcem & licium cõcepta,uelut manifesta,seueriori pœna puniuit. E di-
uerso Lycurgus Spartanis furta impunita esse uoluit, quo magis acuerentur ingenia,
animoq; essent uegeto & solerti,exemplo Germanorum & Aegyptiorum,qui furta le
gibus inulta reliquere. Si tamen sacerdoti exhibita fuissent,furi ablatæ rei pars lucro
accedebat. Apud Persas fuere Cardaces,quibus nullus erat rapinis modus:nam per oc-
casionem & licentiam rapto uiuere permittitur. Fertur tamẽ Dionysius senior, quum
sceleris cõuictos grauius puniret,illos qui uestes furabãtur,impune abire iussisse. Con
tra uero apud Scythas,quibus nihil erat furto graui⁹,seueriſſima eñ plectebãtur pœ-
na,q turbato gẽtiũ iure,de possessiõe dominos euertẽret. Indi quoq; à rapinis uelut cõ
tra hominũ societatẽ,cõtraq; diuinũ humanumq; ius magnopere abstinuere, adeo ut si
quis uectigal furat⁹ esset,capite lueret:tametsi Herodotus autor sit,Tauroscythas furan
it,cauẽs ut siqs quod nõ posuisset tolleret,tanq; improb⁹ pœnas daret. Præ cæteris Dra
co legũlator, ut ab alieno omnes manũ abstinerẽt,furta tã morosissime pẽsitauit,ut eũ
qui stercorandi causa,sterc⁹ bubulũ abstuliſſet,aut olera,capitis supplicio afficeret: cen
suitq; furto teneri etiã q iumẽtũ aliorsum,q̃ quò utendũ acceperat,deduceret. In Lycia

Mod⁹ uendẽdi pueros aut mancipia.

Legis actio.

Filⁱ⁹ meretricis aut artib⁹ nõ instructus patrem alere non cogebatur.

De stillicidijs & parietibus

Vindiciæ secũdũ libertatẽ.

De uindicijs uide l 2. §. inĩtiũ. ff. de orig. iur.

Vindiciæ secũdum seruitutem.

Lex de furib⁹ l. si pignore. § finẽ. ff. de fur.

Furta per lancẽ & licium concepta.

Spartanis furta impunita.

Cardaces.

Scythæ.

Indi.

Tauroscythæ

Solonis sanctio.

Draconis lex

Lycii.

Alexãder Seuerus.

Furta per lãcẽ & licium.

ferunt cõstitutum, ut si liber homo quippiã furatur, libertate amissa, seruus cogatur esse & mancipiũ. Alexãder quoq; Seuerus adeò uindex furtorũ fuit, ut præter seueriſſimas pœnas, nullum raptorẽ aut furẽ salutationi admiserit, illosq; uelut nequissimos è cõspectu summouerit. Dixere aũt furta per lancem & licium, q; fures qui in alienas penetrabãt ædes, plerunq; (ut est sagax furũ solertia) licium ferebãt, quo furta alligarẽt, et lancem præ oculis, ne innotescerent. Eadem quoq; lex cœtus nocturnos & coitiones in urbe nocte fieri uetuit, quod lapsu mox temporis obliteratum, postea Gabinia lege innouatum fuit. Noctem q; ita lex definiuit, ut post solis occasum noctẽ esse decernerent,

Noctis definitio secũdũ legem.

Verba legis hæc sunt: Ante meridiem causam conñcito, quum perorant ambo præsentes: post meridiem præsenti litem addicito: Si ambo præsentes, Sol occasus suprema tempestas esto. Vẽditæq; rei & traditæ, nisi persoluto precio uel satisfacto, haud aliter rem ad emptorem transferri uoluit. Furtiuæq; rei usucapionẽ & dominium inhibuit.

De rerũ uẽditionibus,

Quo etiam iure cauebatur, in rebus uendundis ea præstari oportere, quæ essent nuncupata, ita ut pacti & conuenti stetur formulæ, quæ qui inficiatus foret, duplicem subiret pœnam. Quod mox à iureconsultis, qui formulas de dolo malo inuenerunt, cautius statutum est: nam in re uendita, si quid esset uitñ, quod emptor ignoret, uenditor sciat, reticentiam quoq; mulctari iusserunt. Erat tamen lege constitutum, ut si quis peteret quod inficiaretur dubia argumentorum fide, ambo, petitor & reus æreos quingentos apud pontificem deponerent, quod iuramentum dicebatur: & demum re discussa, uictor pro quo iudiciũ staret, nũmos reciperet: uicti uero, ad ærariũ ferebat. Et tametsi lege duodecim tabularũ, usucapione biẽnali fundi dominiũ trãsiret ad emptorẽ, nihilq; de urbanis caueret prædñs, iurecõsulti postea legẽ interpretati, idẽ placitũ iuris æquitate ad urbana trãstulere. qua etiã lege cautũ fuit, ut uestibulũ sepulchri, sicut sepulchrũ, usucapere nõ liceret. Frugẽ quoq; alterius aratro quæsitã nocte pauisse, uel infame carmẽ proposuisse, puberi duodecim tabulis capitale fuit: impuberi uero, prætoris arbitratu fustis pœna. Eũq; q hostem concitasset, aut opẽ tulisset, capite puniuit. Furti quoq; noxalis actio, lege duodecim tabularũ cõstituta erat, ut si seruus quadrupes'ue furtum damnũ'ye admisit, uel fraude aut pfidia qd patrauit, dedẽdo seruũ aut q̃drupedẽ, liberet dominus. Quod si seruus equus'ue meus in stadio coronã meruisset, dominodeberi cauebatur, his uerbis: Qui coronã parit ipse pecuniam'ue, eius uirtutis ergò aterguit, quã seruus eq'ue meruissent. Et hæc oña sapiẽtia propè singulari eisdẽ tabulis sancita & sacrata fuere. Nec tantum circa corrigẽdos plectẽdosq; mores, sed circa ultimas uoluntates & bonorũ successiones testamento debitas, & ad parentũ bona admissionẽ, eisdẽ tabulis iura perscripta sunt: nã masculos æquè ac fœminas ad bona parentũ pariter uocauit, eosq; siue testamẽto ualido, siue nullo: nec solũ natos, sed posthumos, inuitos & necessarios, hæredes esse iussit, proq; hæreditarñs portiõibus legata distribui uoluit. Quod olim Ephialtes ephorus Lacedæmoñs lege prohibuit: nã rogationẽ tulit nimis insolentẽ, ut liceret patri, filñs omissis, extraneos scribere successores, hocagens, ut filiũ quẽ odio prosequebatur, exhæredaret. Solon uerò nisi extarent filñ, quos testator uoluit, scribi hæredes iussit pro uolũtate. Apud Arabes lege cauetur, ut fratres gentiliũ hæreditatum successores antecedant filios, quia natu grãdiores sunt. Lycñ populi filias, nõ filios, hæredes nũcupant, & à matribus cognomẽta ferũt: qui etiam apud Cantabros uetus erat mos, ut maribus omissis, filias ex asse instituãt. Germanis uero de bonis testari nõ licebat: sed si liberi extarent, ad inteſtati patris hæreditatem admittebantur: si minº, proximiores propinqui. Apud Aethiopes ad regni successionem, nõ regis, sed fratrũ filiñ uocabantur. proditum tamen memoriæ est, Metelli filios Romæ à patre hæreditate excussos, testamentum tamen irritũ non fecisse, satius arbitrati, bonorũ extorres fieri, quàm qualemcunq; patris uoluntatem non tueri. Non sic Hortensius orator & Fuluius Flaccus. nam scelestissimos filios, & parricidñ cõuictos, q̃is bonis se abdicaturos iurasset, hæredes tamen bonorũ reliquere. Attilia uero Variola cũ à patre octogenario hæreditate excussa esset, centumuirali tamẽ iudicio ad patris bona admissa fuit, p eo quod undecimo post die, nouercam ei superduxerat, uelut decrepitus pater ætate desiperet.

Noctis definitio secũdũ legem.

De rerũ uẽditionibus,

Reticentia in uenditione mulctanda.

Iuramentum per pecuniã depositam,

Furti actio,

Leges 12. tabularum circa ultimas uoluntates,

Ephialtis rogatio,

Solon,

Arabes,

Lycñ,

Cantabri, Germani,

Aethiopũ regni hereditas

Libertorũ bona

Libertorũ quoq; hæreditatẽ & tutelam filiorũ, si inteſtati decessissent, ad patronum per-

tinere. Quibusq; tutor datus non esset, proximos agnatos, uelut fide & cõstantia singulari, ad tutelam & curam aduocauit. Fuitq; apud Thurios lege cautum, ut bonorum & fortunarum pupilli, agnati proximi curam agerent: ipsius uerò educatio & morum institutio, maternis affinibus daretur. Solonis tamen lege cautum fuit, ne is tutor esset, ad quem post obitum, pupilli bona redundarent, ne qua fraus, neu quis dolus cõpositus pupillo exitio forẽt: quæ tutela fiduciaria dicta, quippe fidutiã is habere dicitur, cui res aliqua mancipatur & creditur, ut haud multo pòst illam mancipanti reddat. Eos Lacedæmonij προξένους nuncupant, qui alterius tutelam curamq; suscipiunt. Apud Indos lege cauetur, ut patre defuncto, filijs tutores duo, qui illorum curam agerent, peregrini, nõ ciues dentur. Atq; si nemo suus hæres patri existeret decedenti, proximos agnatos hæredes iussit esse, his uerbis: Agnatus proximus familiam habeto. Si tamen capite minuti essent, illos ad bona decedentis lex non admittebat. Patronumq; ad bona liberti, tunc demum peculiumq; admisit, si nemo suus hæres foret. Suspectumq; tutorem à pupilli tutela amoueri, furiososq; & prodigos, quiq; patrimonium profusis sumptibus debachantur, in agnatorum tutela & cura esse uoluit, quibus etiam bonorum administratio lege interdicta fuit. Viro quoq; ab uxore diuertere, aut res suas sibi habere, nisi causa legitime cognita, eisdem tabulis uetabatur: quo diuortio nulla uxoris culpa subsequuto, dos integra repetebatur. Si uero culpa inesset, usq; ad dimidium dotis in singulos liberos, sexta à marito retinebatur. Interdum si diuortium fieret, quod melius æquius esset, apud uirũ manere: quod uero non esset melius æquius, id uxor post diuortiũ uendicare iubebatur. Quod si in confessum aut iudicatum lis data foret, triginta dies exoluẽdo debito præfixi fuere. Verba legis sunt: Aeris confessi, rebusq; iudicatis, triginta dies iusti sunto, post deinde manus iniectio esto. Quod si cliẽtem aut eum qui in fidem patrocinium secus puniuit, ac si capitali iudicio esset affectus, in hæc uerba: Patronus si cliẽti fraudem fecerit, sacer esto. Neq; enim leui animaduersione dignum censuit eum, qui fidem labefactasset, quiq; frustraretur illum, qui in suam fidem & clientelam uenit, seq; illi commisit & credidit. Nam clientem qui tutelæ patroni se cõmisit, chariorem haberi q̃ propinquos affinesq;, ueteres uoluere: id quod Persis & Indis magni criminis instar erat, quos lege cauetur, ut qui clientẽ decepisset, quiq; ter mendacio abusus fuisset, illi per oẽm uitam silentium indiceretur, nulloq; magistratu aut honore dignus haberetur. Artaxerxes quoq; mirifice mẽdacium auersatus fuit, adeo ut mendacis hominis linguam triplici clauo affici iusserit. Ferẽ Epaminũdas tam seuerus ueritatis cultor fuisse, ut ne ioco quidem quãdoq; mẽtitus sit. E diuerso Aegyptijs nullus mentiendi modus, summaq; mentiendi impunitas erat. Eademq; lex, ut ex duabus pluribus ue sententijs decretis ue, quoties ancipiti res contentione distrahitur, semper ut antiquo abroget nouum, utq; postremum quod populus iussisset, id ratum foret, sancitum uoluit, & pleraq; notatu & scitu digna: quæ omnia perpenso iudicio, & librata moderamine, à priscis legum conditoribus, commode constituta sunt: quorum argumento coniijcimus, q̃ examinato modo prisci iuris interpretes scita legum promulgarunt. Contrà uero multa incuriosè & subrustice, partim insolenter & inhumane, non probabili, nec recto iudicio eadem lege decreta uidenẽ & cõstituta, quæ forsan aut segniter p̃uisa, aut negligenter animaduersa fuere: nã de qua re iudicio disceptabat, in re præsenti & apud prætorẽ exhibita, ex lege duodecim tabularum correptio manus fiebat, quod ex iure manu consertũ dicit. atq; de ea nisi coràexhibita, minũe decerni, aut iure agi lege poterat. Quodq; si homo in iudiciũ citat, & morbo aut senio affectus, ad ingrediendũ inualidus foret, iumentũ aut plaustrum lex dari iubebat, quo æger ille forte spiritũ exhalãs, supremis annis sisteret: uidelicet nõdum per patronos & assertores aut sponsores agendi forma constituta, cuius uerba adscripsi: Si in ius uocat, si morbus cuias ue uitium extitit, quiin ius uocabit, iumentũ dato: si nolet, arcerã ne sternito. Id quod lege Elia postea fuit sublatum, cautumq; ut locuples in iudicio clienti adesset, in hæc uerba: Assiduo uindex assiduus esto. Dixere autẽ assiduum, qui pluribus assibus & fortunis locuples foret. Nec minus seuere quàm duriter: quòd si quis cõsulto aut casu, alterius membrum rupit aut secuit, è pacto talio pœna erat. Tum

Tutores. Thuriorũ lex

Solonis lex.

Tutela fiduciaria.

προξένοι.

Tutores duo filiorũ apud Indos.

Capite minuti ad hæreditatem non admissi.

Diuortium.

Solutio debiti.

De patronis erga clientẽ

Persarum & Indorum lex

Mendacij detestatio, & cõtra.

Mendacia in iure secundũ uarias species uarijs modis puniũtur.

Nouum antiquo abrogat.

Quædam inciuiliter & incuriosè decreta.

Ex iure manu consertũ.

Assiduus.

Lex crudelis in debitores.

quod simile monstri est,& omnem exuperat secordiam, Si ob æs alienum creditori debitor addictus foret,post distractum patrimonium,re familiari destitutus,postq; uincula & catenas,membra eius breuissimo laniatu,ad creditorum libidinem diuidi iubebat, iniquissimo decreto sæuæ atrocitatis immanitatisq;. Verba legis sunt:In ius ducito,ni iudicatum faxit,aut se ui &iure uendicat,statim ducito,uincito,aut neruo &compedibus quindecim pondo,nec minore:si uolet,maiore uincito;si uolet,suo uiuito:ni suo uiuit,q; *nundinis eum uinctum habet,libras farris indies:si uolet,plus dato. Tertijs*mundinis partis secanto,si plus minus'ue secuerint,sine fraude esto,& infra.Hanc uero legem Athenis Solon antea abrogarat:nã corpus pro re addici,aut super eo fœnerari, sanctionib⁹ uetuit,

Seisachthea, quæ lex Seisachthea dicta,quasi oneris leuamẽ,qua antea cauit,ut præter bona debitoris, in tergore & corpus nulla uexatio esset:sicut post XXX.tyrannos,parta libertate,Athe-

Amnestias lex. Aegyptij. enses Amnestiam,hoc est,malorum obliuionem,legem edidere,qua ueterum admissorum impunitas dabatur.Idem ab Aegyptijs cautum affirmant,ut ultra res & bona debitoris,nulla in corpus animaduersio foret:nam pecuniæ creditæ bona,non corpus dixere

Defunctorum corpora oppignorata. Athenienses, obnoxiũ:q;bus in usu erat,ut defunctorum corpora unguẽtis delibuta,ac si uiui essent, creditori oppignorarent,& super his fœnerarentur, magno dedecore illorũ, qui constituta die non reluissent.Post aliquot uero tempora ab Athenienſibus cautum fuit,ut si

Bœotij. litem pater non persoluisset,filius exoluere,& uinclis publicis interim detineri cogeretur,sicut de Cimone &alijs traditur.Apud Bœotios qui æs alienum non dissoluit,in foro sedere cogitur:& circunstante plebe,in os & ora corbẽ accipere, qua nulla fuit ignominia maior.Indis uero qui creditũ moratur,à creditore reus agitur:mox præfixa die,

Indi. Depositũ abiuratum. si non soluit,manu truncа,& oculo effosso,morte afficitur. Apud Pisidas quoq; de abiurato deposito maximum erat iudicium,ut abiurans facinus morte lueret:Nec minus se-

Falsi testimonij cõuictus. Periurij conuicti. uere,q; falsum testimonium dixisse conuictum, de saxo lex deijci iubebat: quod ab Aegyptijs ductum facile crediderim,quibus omne periurium,& ueri ludificatio,dijs abiuratis,morte luebatur,q; deos unà atq; homines offendisset. Mox subsequutis legib⁹,mitior pœna periurio data est,quarum uerba sunt:Periurij pœna diuina,exitium:humana,

Iudicis corrupti pœna. Cinthij lex, Causidicis munera non danda. dedecus uiolati iurisiurandi esto. Apud Indos uerò de periurio conuictus, manuum pedumq; digitis &extremis membris decurtabat.Iudicem quoq; aut arbitrũ iure datum, conuictum ob rem iudicandam pecuniam accipere,aut qui turpe iudicium nundinatur, non minore seueritate capite puniuit.cuius rei causa post aliquot secula M. Cinthius le-

Contra eos q cõtumelia alicui affecissent. gẽ tulit ad populũ,qua causidicis munera ob patrocinia largiri uetuit, sæpi⁹q; lege repetita,postea Claudius iussit,ut sine patrono quisq; uitæ rationẽ redderet.Contrà uero, in eum qui insigni cõtumelia quempiam affecisset,tam leuem mulctam dixit,ut illi qui summa turpitudine fœdatus erat,ultra uigintiquinq; æris mulctam conuicians non deberet,ut tantulo impendio summa iniuria lueretur. Verba legis sunt;Si quis alteri iniuriam faxit,unginti quinq; æris pœna sunto: Siquis tamen occentauisset,aut carmen con-

Carmen infame edidisse. Solon. didisset,quod infamiam faceret,flagitiumq; alteri, capitale sit. Solon uero seueriori disciplina coercuit iniurias;nam pro cõuicio popularem uoluit actionẽ dari,ita ut cuiuis

Inter matrem & filiam ius succedendi negatum. agẽdi facultas foret. Cumq; masculorum progeniem ad parẽtum bona,sine discrimine lex uocaret:illos qui per fœminini sexus necessitudinẽ pariter sunt cõiuncti, ita osos habuit,ut nec inter matrem & filiam ius succedendi daret.Et quum propter membrũ ruptum fractum'ue talionẽ cõstituerit,his uerbis: Si quis membrũ rupit,in eũ talio esto: illi qui alteri os fregit,quum ea corporis pars sanctior in homine sit, ob id admissum minũ tenuiter pœnã dixit, cum propter oris dignitatẽ seueriori pœna uindicandũ foret.

De uoluntate decedentium Decedentiũ quoq; uoluntates ita lex fouit,ut oñe patrimoniũ & qcquid in bonis esset, testatori legare pmiserit,nihil apud hæredẽ q onus additionis habet,ex defuncti substantia remanẽte. Verba legis sunt:Vti legassit suæ rei qsq;,ita ius esto.Et pleraq; hoc genus quæ acerbissima,dura nimis & agrestia uisa sunt. Quod aũt lex, si cliens morbo sontico impediẽt,quo minus sisti ualeat,iubet diẽ iudicij esse diffusum,ex bono & æquo factum crediderim. Siqdẽ sequuti iurisconsulti legẽ XII. tabularũ interpretati, morbo impedito, iudicioꝝ tẽpora dilabi uoluere.Sed cũ oĩs illa decẽuiralis seueritas,ac tristis &inhumana ratio tã lege Ebutia q̃ alijs edictis,penit⁹ inducta fuerint,postea sequuti iuris interpre-

tes, miti & tractabili ratiõe easdẽ leges indefesso studio interpretati, abrogatis his quæ duriora, quæ uero ægora uidebant sequuti, propositas cõtrouersias huberi° explicarũt: itaq; effecerũt, ut graui ppẽso iudicio, æqssima nobis iura sanctissimaq; hodie tradant.

Sacrum septimontium in quibus locis urbis fieret, quive septem colles urbis sint, quæve in illis præcipuæ dignationis loca forent.

Caput XI.

SEptimontium festum agere Romanos, quod Septimius urbi collis addit° foret, apud autores legim°: quo tempore in septem locis sacrum fieri Varro significat, Palatio, Suburra, Velia, Fagutali, Cælio, Oppio & Cespio: quo die per urbem uehiculis ferri criminosum erat. qui Paganalia dictus, q̃ non populi, sed montanorum & agrestium dies festus erat. Quod enim in Palatio sacrum fiebat, Palatiar, sicut in Viminali, Fagutal dictũ est. Sicut inter urbis colles Capitolinum fuisse præcipuum nemo dubitat, qui Saturnius ab Arcadibus, qui ea loca incolebant, primo nuncupatus, portamq; illic excitati castelli Saturniam habuit, phanumq; Saturni in Capitolĩ fauci-bus, quod ærarium populi Romani fuit, qui etiã Tarpeius à uestali oppressa armis, postea Capitolinus ex hominis capite inuento, dum templi fundamẽta effodiunt, denominatus est: in quo præter Iouis optimi max. templum, Iunonis Reginæ & Mineruæ ædes fuere. Tria enim sacella paruo distincta spatio uisebantur, medium Iouis tonantis, ad dextram Mineruæ, ad sinistram Iunonis. Quod quidem Iouis templum semper Sabinis patuisse traditum est, ex fœdere, quod inter Romulum & Tatium ictum fuit. Iuxta quod sacri anseres, qui peruigiles excubitores erant, affluenti cibo pascebantur. In eoq; fœdera cum Carthaginensibus icta & innouata, & cum Attalo Pergami rege, æneis tabulis, pactionesq; & priuilegia, senatusconsulta, plebiscita, & immunitates, usq; ab exordio urbis cum exteris gentibus inita seruabantur: quæ non modo in tabulis, sed in clypeis quoq; quandoq; scripta fuere. Siquidem fœdus Gabiorum cum Romanis, in corio bouis rotundo instar clypei descriptum uisebatur. Fidei quoq; & Termini templa iuxtà erant: Martis uero & Iunonis Monetæ in arce, cuius solum, domus M. Manlĩ Capitolini pernicios ciuis fuisse traditur: qui nouarum rerum cupiens, regnũ appetere aggressus est, in quem fuit iusta animaduersione uindicatum. Quæ quidem arx Capitolio adhæsit, excubijs uallo q̃ circundata, in qua situm erat Iouis simulacrum ab ortu urbis è cupresso. Mentis quoq; & Veneris Ericynæ, atq; Opis & Iuuentutis ædiculæ inibi fuere: atq; omnia deorum simulacra in Capitolio fuisse produntur, inter quæ ara Iouis Pistoris & Veneris Caluæ, quam sub tecto nominare religio non sinebat, ibiq; atrium publicum & curiam Calabram, quæ casæ Romuli proxima fuit, ubi minor pontifex festos enunciabat dies. Aedemq; tonantis Iouis ab Augusto, nouamq; aliam custodi Ioui conditam à Domitiano, autores memorant. Quæ curia & Romuli casa in memoriam uetustatis, è culmo fuit & stramentis, quo mos ueterum & humilis ille cultus notaretur: sicut areopagus Athenis ad antiquitatis exemplar, luto & palea tegebatur. Hunc montem auspicato conditum, post incensam à Gallis urbem, quasi propugnaculum imperĩ, saxo quadrato cinctum fuisse memorant, quẽ Horati° Puluillus unà cum templo dedicauit. Interiecto deinde quadringentorũ & quindecim annorũ spatio, incendio absumptum Sylla restituit. Mox magnificis operibus & imaginibus magni sumptus exornatus mons fuit, præcipue Iouis & Apollinis statua cubitorum triginta à Lucullo ex Apolloniа Ponti urbe translata, quem deinde restitutum Quintus Catulus dedicauit, quod unũ suæ felicitati defuisse Sylla testatus fuit. Sed quum rursus in Vitellĩ seditione, dissidentibus prætorianis à plebe, ciuili rabie esset euersus, Vespasianus illum denuo restituere aggressus, non perfecit, morte præuentus: demum Domitianus in imperio restitutum cõsecrauit. Sed præter hoc fuit aliud capitolium Capuæ arx munitissima, aliud Beneuenti: sicut apud Carthaginenses Byrsa opus inuictũ late prospectãs, Aesculapio (ut ferunt) dicatũ, quod erat Carthagini instar Capitolĩ. Et apud Argos arces duæ, ex quibus Lariſſa egregiè munita. Et Corinthi Acrocorinthus munitissimus uertex, qui urbi imminet: atque Athenis Munychia & Cecropia, cui πόλις nomen, locus natura magis q̃ opere septus: nam Pelasgicũ (quæ Athenarũ pars editior erat) incolere oraculo moniti

Septimontiũ festum.
Sacrum in septem locis fiebat.
Paganalia.
Palatiar.
Fagutal.
Capitolinus prius Saturnius & Tarpeius dictus.
Tẽpla in Capitolino, & iuxta.
Anseres in capitolino iuxta Iouis tonãtis templũ.
Quæ in Capitolio seruabantur.
Alia tẽpla iuxta Capitolium.
Iouis simulacrum.
Omnia deorũ simulacra in capitolio.
Curia calabra
Casa Romuli
Areopagus.
capitoliũ exustum à Sylla restitutum.
Capitolin° in Vitellĩ seditione euersus
Capitolia itẽ in alijs locis.
Byrsa.
Lariſſa.
Acrocorinthus.
Munychia.
Cecropia.
Pelasgicum.

Cyathis. Amastris. Bibracte. Acradina. Ithome. Cadmæa. Memphis. Ptera. Mesade. Ephesium. Palatinꝰ mõs unde dictus.

uetabãtur. Susis autem Mnemonium, in Samo Cyathis & Amastris, iuxta Paphlagoniam Sesamis pro arce fuit & munimento. Apud Heduos Bibracte, Brutiorum Triuertex, Syracusis Acradina, Messenæ autem Ithome. Quam Acrocorinthum Philippus haberet, utroq; cornu bouem tenere Demetrius dictauit: sicut Græciæ compedes, Corinthum, Chalcidem & Demetriadem, idem Philippus appellauit. Arx uero Thebana, Cadmæa dicebatur: Aegypti regum Memphis, Babyloniꝫ Ptera, Hierosolymis Mesade, Massiliẽsibus Ephesium. Palatinus uero mons capitolio proximus, quin Arcades habeat autores, nemo dubitat, quem à Palantia urbe Arcadiæ dictum autumant, ipsumq; Aborigenes, & Reate profectos tenuisse: aut à balatu pecorum seu Pale pastorum dea, uel à Palatia Latini uxore, siue ab Hyperborea Palantis filia, uel quòd ibi Pallas defunctus sit, nomen sortitum uolunt. Constatq; prima fundamenta urbis ibi iacta, Romamq; quadratam Romulum fundasse, Palatinumq;, ne opportunus iniuriæ foret, munuisse.

Victoriæ edes Apollinis. Musarum. Viriplacæ. Febris. Matris magnæ, Iunonis sospitæ. Vestæ lucus. Lupercal.

Postea ædem Victoriæ, & templum Apollinis & Musarum, quod magna mole cõstruxit, cum bibliotheca græca latinaq; Augustum addidisse: ibiq; sacellum deæ Viriplacæ, ad quod uir & uxor dissidentes conuenire, & in gratiã æquissimis animis redire assuerant, ac Febris phanum, ædemq; matris magnæ, quæ Berecynthia dicta est, ac templum Lunæ noctilucæ, delubrumq; Iunonis sospitæ, haud longè post extructa fuisse. Etiã lucus Vestæ à Palatij radice, ad nouam usq; uiam deuexus fuit: & Lupercal, ubi Romulus & Remus aliti ferũtur & educati. Regionemq; Palatij ad capita bubala multos ĩnibi nominasse, ubi postea sacrarium fuit. Huicq; regioni Germalia, ac Sacriportum, & domũ Scauri spectare, quam Clodius mercatus fuerat, & ad Sacram usq; uiam portendi Varro significat. Ibi quoq; præclara domus Cn. Octauij, q ex ea familia consul fuit primus: Crassiq; oratoris, Q. Catuli, atq; C. Aquilij, & Lepidi. Templum quoque Iouis Statoris in Palatij radice constructum à Romulo, quo tempore inter Romanos & Sabinos pugnatũ est, multi asseuerãt. Ibiq; Ciceronis domus, quæ iussu Clodij demolita, in porticum Libertatis translata fuit, fuisse fertur: cui postea & Valerio Maximo ædes impensa publica ædificatas ferunt. Ac Vitrubij Vacci, qui autor defectionis fuerat: quas diruas unà cum bonis * Semoni Sango consecratas, T. Liuius autor est. De Auentino autem, quòd ibi rex Albanoꝝ seu Aboriginũ Auentinus, prælio fusus & sepultus, monti nomen dederit: uel ab aduentu, quòd commune omnium Latinorum Dianæ templum ibi erat, ad quod finitimi frequentes uentitabant: siue ab aduectu, ꝙ olim paludibus diclusus mons erat, ratibusq; aduecti illuc commeabãt. an ab Auente amne Sabinorum, qui loca tenuere (ut Varro significat) dictus sit, incerta opinio est. Qui quidem collis modice altus, duodecim ferè stadiorum ambitu esse ferebatur. In quo præter Dianæ tẽplum, ubi boum cornua suspendebant, Lauretum atq; Iunonis reginæ, & Mineruæ templa fuere. Ibiq; ædes Bonæ deæ, & Libertatis, quã ex mulctatitia pecunia Gracchus faciendam locauit. Forumq; pistorium, & scalæ Gemoniæ, ex quibus damnati dabantur præcipites: araq; Ioui Elicio, ad eliciendos fulgurum monitus, à Tullo Hostilio dicata: ac ædes Lunæ, Remoniumq;, quem locum Remus ad inaugurãdum templa cepit, & Armilustrũ, ubi Tatius Romulo consors regni, sepultus erat: atq; ara Veneris Myrteæ, quam Murtiam uocãt, fuisse traduntur. Illud plane constat, primos Latinos, capta urbe Politorio ab Anco Martio, Auentinum incoluisse. Procedente mox tempore, cautum fuisse, ut in Saturnalibus ad illum frequentes Romani commearent. Quodq; ex septem urbis collibus, quum cæteri intra pomœrium sint, solus ab urbe discluſus, intra mœnia longo tempore admissus non fuit: siue quòd plebs eò secessisset, siue quòd Remo auspicãte, illic aues non addixissent, uelut ominosum, extra pomœrium fuisse. Cælius uero à Cælio * Iubenno Hetrusco, qui cum non parua manu Romulo contra Latinos ducenti suppetias tulit, quòd ibi locũ & sedem habuere, dictus cognominatusq; est, cui quondam Querculano nomen, ꝙ multiplici quercu septus muniretur. Quum uero à Tullo Hostilio, Alba diruta, Albanos Romam traduxisset, Cælium urbi addidit: quoq; frequẽtius incoleretur, ibi sumpsit regiã, ex quo ad plana urbis leni cliuo, & prope æquus descensus erat. In eo templum diui Claudij à Nerone demolitum, postea à Vespasiano instauratum, magna mole constructum erat: ibiq; Mamurræ domus, & Tetricoꝝ ædes,

*Semoni Iano

Auẽtinꝰ mõs unde appellatus.

Templa & aræ in Auentino.

Scalæ gemoniæ.

Latini Auentinum primi incoluerunt.

Auẽtinus diu extra urbem.

Cælius collis unde dictus, * Vibeno. Querculanus

Tẽpla, domꝰ, & sacella in Cælio.

Fauni, Veneris & Cupidinis templa fuere, & Carnæ deæ sacellum, quæ uialita fouere dicebatur. Campusq; Martialis, in quo si quando Tiberis superfusus campum Martium inundaret, Equitia fiebant. In eo quoq; duo aquæductus, alter Claudij in Palatium, Caracallæ alter in Capitolium hodie uisuntur. Constat enim, Romæ aquarum multiplices ductus fuisse temporibus uarijs: nam præter Appiam, Ceruleam & Curtiam, fuit Anio uet⁹, Martia, Tepula, Iulia, Virgo, Alsietina quæ Augusta, Claudia & Anio nouus, quæ in urbem influūt: inter quas Martia præcipuo nitore fluit, ex Fucino lacu defluens, quā P. & Quintus Martij Romam primi deduxere. Cerulea uerò & Curtia, à C. Cæsare & Claudio magno impendio, & substructionibus maximis, à quadragesimo lapide ad urbē ductæ fuere. Inter quas Claudia ex Cælio monte in Auentinum perenni manabat fonte: cuius aquæductus duos Caligula innouauit, qui ex fontibus Ceruleo & Curtio deducti, pro eo quòd illos Claudius nouo lapideo opere absoluisset, Claudiæ dictæ sunt aquæ. Alter uero Anio nouus, in plurimos & huberes lacus diuisus fuit. Reliquæ à conditoribus, aut à locis denominantur, quarum hodie ductus sumptuosissimi operis licet inspicere, partim extantes, partim collapsos & deformatos. Hunc montē (autore Transquillo) quum multæ insulæ in eo deflagrassent, Tiberius Cæsar, precio exhibito, restituit, quem propterea Augustum ex suo nomine nuncupauit. Exquilias autem Seruius Tullius auxit: & ut loco dignitas foret, regiam ibi sumpsit: quas q; excultæ ab eo potissimè fuerint, Exquilias nuncupauit: tametsi ab excubijs regijs dictas nonnulli credant: antea enim quòd sexticeps erat, Cespius nomen tulit. Hic ex urbis collib⁹ solus duplici iugo & aggere munitur, quum reliqui singulis contenti sint: ex quibus alter Cespius nuncupatur, alter Oppius: qui & lacum Fugulatem, hortos Mecœnatis & Larium, & Querculanum, sacellumq; & lucum Martis unà complexus est, Malæ quoq; Fortunæ & lunonis Lucinæ templa, cuius festa dies calendis Martijs colebatur à matronis, quòd partu rientibus opem ferret, & lucem daret. Extra uerò Exquilias locus fuit, cui Puticolæ nomen, ubi puteos, in quos defunctorum publicè cadauera in subiectam foueam mittebātur, fuisse proditum est, exemplo Themistoclis, qui Melitæ templum iuxta domum cōstituit, in quo damnatorum corpora cum uestibus & laqueis condebantur. QVIRINALIS quoq; & Viminalis, quin inter septem numerentur, nulla controuersia est: sed Quirinalis à Quirini phano, qui ibi colebatur, siue quòd à Curibus profecti loca tenuerunt, nuncupatur, qui Agonius, & porta quæ illuc ferebat, Agonensis, quæ etiam Collina dicta. Cumq; in Quirinali diuersi aggeres forent, singuli sua nomina sortiti fuere: nanque ex his uni Tricepsos ad ædem Quirini, contra quam sacellum Semonis * Sangi uisebatur: alteri Salutari, ob Salutis ædem: tertio Mutiali, ad ædem dei Diffidij, nomen erat, ut Varro inquit. In eo quoq; Numa Pompilius domum habuit, quæ ad Augusti tempora manfit incolumis, ubi & Primogeniæ Fortunæ templum, quæ publica dicta est, ac Fidij Sabini dei, Salutis & Floræ, templa fuere. Habuitq; circū multa memoria dignum, & uallem Quirinalem, ubi Pomponij Attici domus, cui Tamphilianæ nomen, aliasq; domos clarissimas. Viminalis uero, uel ab ara Iouis Viminei, uel q; ibi uiminum sylua esset, denominatus fertur: ubi campus Viminalis, lucus Petelinus, & templum Iunonis Lucinæ. Qui quidem colles à Seruio Tullio, post censum perfectum, ut ibi additi sunt. Hic enim, adiecto Exquilino & Viminali, quod intermedij spatij est, stadiorum sex, è Collina porta ad Exquilinam, turribus muniuit & muro sepsit, ne quando excursiones illinc fierent, & hostium præsidium foret: in cuius medio porta Viminalis nomen habet. Habuit q; hortos Salustianos, qui præter amœnitatem, profusissimi sumptus erant. Post aliquot uero tempora ædibus pulcherrimis magnæ molis ornatus mons fuit. Inter quas conspicuæ magnitudinis M. Crassi domus, nec minore sumptu C. Aquilij equitis iuris scientissimi, q primus de dolo malo inuenit formulas, cuius plures extant egregiè constitutæ: necnon Q. Catuli instructas, aliasq; Romanorum ciuitū ædes conspicuas, in eodem colle annotauere annales.

Aquæ ductus Romæ diuersi.

Claudiæ aquæ

Exquiliæ.

Exquiliarū duo aggeres.

Quirinalis collis unde dictus

Quirinalis aggeres, & nomina.

* Iani.

Viminalis collis unde.

Porta uiminalis.

Salustiani horti.

Qui flamines primi Romæ fuerint, quódue flaminis officium, quibúsue esset cæremonijs addicti. Caput XII.

Flamen Iouis

NVma Pompilius ſummus religionum cultor, inter cætera inuenta & conſtitu-
tuta, flaminem Iouis aſſiduum ſacerdotem legiſſe fertur, qui re & æſtimatio-
ne magna fuit, eumq; inſigni ueſte, toga prætexta, & curuli ſella, ac lictore ad-
ornaſſe, duosq; illi flamines adſciuiſſe, unum Marti, Quirino alterum, genere

Flamines 15. & eorũ noia,

famaq; longè principes, quibus ſacra faciẽdi & uictimas immolandi datum munus erat.
Poſt aliquot uero tempeſtates, aucta ciuitate, quum augeri ſacerdotia oporteret, quin-
decim flamines cõſtituti fuere, qui omnes à dijs, quibus ſacra faciebant, cognomẽta ſor-
titi ſunt, quorum primus Dialis, ultimus Pomonalis: Pomona enim pomorum dea eſt.
Martialis uero, Viminalis, Quirinalis, Vulcanalis, Carmentalis, Falacer & Palatualis,

Dialis, Furinalis, Falacer. Palatualis.

ac Peciri flamen, Martiani ſodalis, & reliqui deinceps poſt Dialem fuere. Dialis enim, q̃
Iouis ſacerdos foret. Furinalis à Furida, cuius etiam feriæ Furinales. Falacer à Falacre po-
morum deo. Palatualis uero, quia illi deæ in cuius tutela Palatiũ erat, ſacra faciebat, no-
mina cepere: poſt quos nonnullis ex Cæſaribus in deos relatis, poſt funera flamines tri-
buti ex Cæſarũ nominibus, quorum ſacris præerant, denominant: ut Martianus, Helui-

Fla. curiales. Fla. plebis.

anus, Antoninianus, & reliqui. Erantq; curiales flamines, maiores: plebis uero, mino-

Singulis curijs bini præpoſiti ſacerdotes,

res. nam præter præſcriptos, quum in ſua quiſq; curia publica ſacra facerent, ſingulisq;
curijs ſui miniſtri eſſent, à quibus ſacra populo dabantur, hi nimirum curiales flamines,
eo quòd curijs præeſſent, dicti ſunt: ſingulis enim curijs bini præpoſiti erant ſacerdo-
tes, honeſti ordinis, moribus & uirtute præſtantes, quorum nemo citra quinquageſi-
mum annum inferior ætate fuit: qui niſi à collegio nominarentur, ad flaminium admitti non poterant. Quippe ſacerdotes, niſi quos digniſſimos putabãt, ad collegium nullos admiſere, admiſſiq; inaugurabantur: quo die auguribus, pontificibus, regi ſacrorum &

Adijciales & adipales cœnæ.

ueſtalibus uirginibus, cœnas opíparas magnificè apparabant, quæ adijciales ſeu adipa-
les dictæ. Nonnunquam uero pontificem maximum flaminem creauiſſe exemplis re-

Fla. à quibus crearentur,

latum eſt: ſiquidem Cneus Valerius Flaccus à Publio Licinio pontifice maximo Dialis
flamen creatus, ſacerdotium geſſit magnificè, qui quum fuiſſet uita & moribus inquina-
tiſſimus, & parum ſecunda fama, poſtea ſumma religione & cõtinentia flaminio præ-
fuit, magnoq; honore & pudore ſpectatiſſimus euaſit. Sæpe tamen à dictatore flami-
nem proditum, plerunque à populo uel principe, comperimus. Qui tametſi proditus

Flamines unde dicti,

eſſet, non tamen ſacerdotiũ gerebat: quin à pontificibus prius eſſet in collegium coopta-
tus. Qui quidem, quòd pileum geſtaret, in quo uirgula oleaginea modicũ lanæ habens
in ſummo, inſtar fungi inerat, flamines quaſi filamines dicti ſunt, quem quum per æſtum
ferre non poſſent, dempto pileo, caput ligabãt filo, quòd nudo capite incedere fas non

Fla. dialis albo galero inſignis

erat. Solus tamen inter reliquos flamines, Dialis albo galero inſignis eſt, quem niſi ex
ouis albæ tergore Ioui immolatæ fieri non decebat, ut eo inſigni à reliquis conſpicuus
foret. Feſto tñ die flamẽ & ſi æſtu laboraret, filo dempto, pileum ſumebat: tunc enim fi-
lo ligaſſe caput, non ſatis erat. Quippe celebri die flaminem ſine pileo eſſe non cõuenit.
Eſt tamen obſeruatum inter flamines, Dialem aſſidue pileum lanamq; geſtare, quũ re-
liquis flaminibus, tunc quum ſacrum faciunt, & feſta ac religioſa die cum pileo eſſe de-

Sacrarũ literarũ ſcriptores loco flaminum apud Aegyptios,

ceat. Si tamen mortem oppetere Dialem forte contingeret, tunc quum agit animam,
cum pileo eſſe minime conuenit: depoſito enim pileo decumbere, & animam efflare
oportebat. Aliter apud Aegyptios: nam ſacrarum literarum ſcriptores, qui loco flami-
nis ſunt, puniceum filum pro inſigni capitis, non pileum deferunt. Horum ergo in ſa-

Flaminũ munus.

crificijs deorum, non minimum ius poteſtasq; fuit: nam quæ ſacra dijs darentur & quæ
uictimæ cæderentur, & quãdo exta offerrentur, & an perfecto ſacrificio litatum foret,

Fla. quibus de cauſis ſacerdotio eijcerẽtur

enunciare debebant, tum ſacrorũ cura & cæremoniarum ad eos ſpectauit & pertinuit.
Quod ſacerdotium non, ſicut auguris, perpetuum erat: ſiquidem ſi ſacra nõ rite feciſſet,
aut neglectæ religionis flamen argui poſſet, ſeu aliquid aduerſus conſtitutum faceret,
flaminio abire oportebat: Sulpitius enim flamen, quòd inter ſacrificandum apex prola-
pſus fuiſſet, ſacerdotio deiectꝰ fuit. Caius etiam Claudius & Cornelius Cethegus, quòd

Flaminei pueri aut puellæ miniſterio utebatur,

exta uictimæ perperàm dederat, abire flaminio neceſſum habuit. Cumq; flamẽ ſacra dijs
dare & hoſtiam immolare uult, flamineum puerum aut puellam iuxtà habebat, qui pa-
rati intentiq; miniſterio, & ſacrificanti præſto forent, quæq; exequenda, quæ patrij mo-

ris & ritus erant, sacris ministraret: quos non nisi ingenuos, patrimos & matrimos esse decebat. Cui ad sacra eunti, præco præcinitator dict⁹, præire & præmonere solebat populo, ut dum sacra fiunt, ab opere cessarent: qui si contumacius parent, pignoribus & multa plectebantur: neq; enim flaminem aut regem sacrorum religiosis dieb⁹, aut seriatis opus facientem uidere fas erat. Quin etiam dum operatur sacris, eo corporis ornatu erat, ut fibulis æneis accinctus, uictimas cæderet, & dñs libaret. Ipsiusq; uxorem, cui flaminicæ nomen, quoties tonitrua audisset, feriari necessum erat. Cui hoc est muneris loco datum, ut à uiro diuertere non liceret: nanq; ipse unius uir uxoris, & flaminica uiri uni⁹ uxor eligebatur: sicut Aegyptij ad Tauri sacra semel maritum assumpsere. Cũq; cuerit, idq; post temporum curricula eorum defidia obliteratum esset, L. Flaccus flamẽ rem longe intermissam reuocauit, eiq; & reliquis flaminibus, ut ueteri iure usurpato, in senatum ingredi, & publico concilio interesse, togaq; prætextã, & amplissimi ordinis ornamẽta habere liceret, senatusco̅sulto datũ est, tametsi carbasum flaminis indumẽtum propriũ fuisse dicãt: Ex eo enim, quoties frequẽs senat⁹ haberet, flamini haud sec⁹ q̃ senatori in curiã ueniendi, consultãdi, suffragandi, cẽsendiq; potestas data fuit. Et tametsi flamines sacerdotio addicti essent, nõ tamẽ à belli munerib⁹ erãt immunes, sæpiusq; res tã flamines q̃ reliq; sacerdotes militiæ munere uacarẽt, nisi Gallorũ imminẽte tumultu, quũ respublica milite egeret, à militia minime auocãdos decreuissent. Sæpe tamẽ flamines, ne ad bellũ irẽt, religiõe inhibitos ferũt: quippe Cæcilius Metell⁹ põtifex max. Aul. Posthumiũ cõsulẽ, quoniã flamẽ Martialis erat, ne ad bellũ pficisceretur, ne' uetio, illos à sacris auocaret. Nõnũq; uero Dialẽ flaminẽ extra Italiã sortitũ puinciã imperimus, asserẽtẽ, nullas religiones Diali, Martiali, & Quirinali puincias sortiri uetuisse. Augustus tamẽ Octauius annuã absentiã, & puinciarũ administrationẽ Diali cõcedi uetuit, ne à cura sacrorũ nimiũ diu abesset. Qui quidem sicut inter flamines honore præcipuus, sic maximis cæremoniis astrictus erat: quippe soli flamini in primis iurare nõ licebat, nefas æstimantes, cui deorũ sacra & cæremoniæ credita sunt, ipsi uerbo asserenti fidem non habere, cui hoc munus impendebat, ut singulis Idibus, quas feriatas habebat, bouẽ Ioui immolaret: utq; ad flaminium assumptus, è patrio iure immunis cõfestim sui potẽs fiat. Eidemq; sub diuo ungi, uel fine interula esse, aut equo uehi, noctem' ue unam ab urbe abesse non licebat. Si tamen aduersa ualetudo Dialem incessisset, pontificis maximi arbitrio, ultra binoctium abesse poterat, dum ne diebus publici sacrificij, nec sæpius q̃ bis eodem anno procul fiat. Dialemq; coniuge defuncta, flaminio abire oportebat, quia sine coniuge esse, aut iterũ coniugio copulari non decebat: nanq; bis nupti, sacerdotio pelluntur. Quod ab Aegyptijs æquè seruatum est, ut semel tantum sacerdoti nubere fas sit, quum reliqui pro uoluntate & facultatibus plures capiant. Frumentum quoque, farinam & carnem crudam, canem, capram uel equum tangere uetabatur. Hederã Diali si attigisset, uel annulũ cum gemma, aut nodũ habuisset, piaculum admitti putabatur: fabã tangere aut nominare, uel funebres tibias audire, Diali flamini non licet: neque enim feralia attrectare fas erat. Capillum si tonderet, nisi æneis cultris, uelut turpissimo facinore tenebatur. Quod à Sabinis sumptum crediderim, quibus æneo cultro sacerdotes capillum tondere præcipitur. Ignem ex Dialis flaminis domo efferri, nisi sacrorum causa, aut procinctã classem uidere, paratasq; ad bellum copias, piaculare est. Mortuoq; pecudis corio flamini calceos fieri, nefandum: cuiuis sacerdoti ab urbe tribus abesse nefas. Reliquisq; flaminibus cultu & ornatu longe sanctior erat atq; conspectior. Aegyptijs uero diu seruatus inoleuit mos, ut sacerdoti, nec fabam serere aut comesse, neq; aspicere liceret. quibus erat constitutum, lege apud Memphim lata, ut Idibus sacerdotes semper derasa sint capite: utq; tertia quaq; die corpus eradãt & frigida abluãt, ter die, noctu bis: pilis, nec suillis carnibus uescãtur: sal cibis nõ adhibeant, uino abstineãt, aut si bibere libet,

Flamen in sacris,

Ornat⁹ flamẽnis.

Flaminica uxor flaminis.

Flamen unicã dũtaxat uxorem ducebat,

Carbasus flaminũ indumentũ.

Fla. à belli muneribus nõ in totum immunes,

Fla. puinciis aliquoties præerant,

Cæremoniæ quibus flamẽ dialis astrictus erat,

Fla. dialis, uxore defuncta, sacerdotio cedere cogebatur.

Sacerdotibus semel tantum nubere fas,

Aegyptiorũ sacerdotũ cæremoniæ,

perparco utãtur: mare deteſtentur & nautas, à quibus inſtitutum eſt, Apidi potum dare ex peculiari puteo, non ex Nili aqua. Apud Græcos uero flaminibus, ſtephanophoris nomen fuit, quibus ferre coronam & comam promiſſam, proprium erat, qui etiam arma ſumere, aut Phocenſium agros inuadere lege uetabantur. Poliadis quoq; Mineruæ flamini hoc dabatur præcipuum, ut caſeum recentem tangere perpetua lege uetarentur. Phœbi uero, aureum ſceptrum coronis & uittis redimitum ferre. Flamini autem Epheſiæ Dianæ, qui eunuchus erat, Megabizo nomen fuit, Cereris uero Eumolpidi. Apud Hebræos Eſſei ſummi ſacerdotes loco flaminis erant, qui uino, coniugio & carnibus abſtinent, & duriori cubili degũt. Sed præter Dialis præſcriptas cæremonias, aliæ fuerunt uxori flaminis præſtitutæ, quas perpetua lege ſeruare renebantur, quũ ex Romuli conſtituto ſacerdotum uxores cum uiris conſecrentur, præſcriptiſq; cæremoniis teneantur: nanq; flaminica quum ad Argos uadit, neq; comere caput, neq; capillum pectere debet: Quotieſq; tonitrua audiſſet, feriata erat, cui menſe Iunio, niſi poſt Idus, nec ungues ſecare, nec capillum comere, neq; uirum tangere permiſſum, cuius unguium & capilli præſegmina ſubtus arborem * ſilicem terra operiri neceſſum erat. Illi quoq; fabis ueſci, aut gradus ſupra tres aſcendere, minime licet: Solaq; Dialis uxor ſacrorum cauſa ſub uiri poteſtate & iure eſt. Fuitq; amictus flaminicæ purpureus quadrat° fimbriatus, cui nomen ricæ, quo uelut palliolo utebatur. Plericq; flammeum ueſtem flaminicæ prius duxere, cui cælum fulmineum color, & Tutulum capitis ornatus, cui inerat uitta purpurea, quæ crinibus annectitur. Hoc quoq; non in poſtremis fuerit, q̃ ſi quis nocẽs ad flaminem accederet, illo die ab omni pœna criminis tutus erat: qui ſi uinclis nexus foret, eiſdẽ ſolutus laxabatur. Ac licet ſacerdoti, ut rebus diuinis impenſius uacaret, ne'ue à ſacris cultuq; & religione deorum, aliarum rerum cura ſeiungeret, magiſtratus gerere non liceret: tamen & flaminem honores geſſiſſe, & conſulatum unà & flaminium adminiſtraſſe, ac tam rebus diuinis q̃ humanis præfuiſſe, atq; utriuſq; honoris ornamenta geſtaſſe, apud multos tradita memoria eſt.

Græcorum Stephanophori

Hebræorum ſacerdotes.

Flaminicæ dialis cæremoniæ.

Flaminicæ amictus.

Flamẽ aliquãdo alios etiã magiſtrat° ſimul gerebat.

In quot cohortes, manipulos, centurias, decuriasq; phalanx diuidatur, & quæ illius deſcriptio fuerit. Caput XIII.

QVod legio quondam apud Romanos fuit, id phalangem Græcis, Macedonibus & Dardanis, exteriſq; nationibus ualuiſſe, monumentis proditum eſt: Eo enim in libero campo, & ſi quando expatiari licuit, magno uſui fuit. Cùm uero arctis faucibus & præruptis ſaxis, aut inter uiarum anguſta premitur, non eſt ea uis poteſtaſq;: quippe Macedonica phalanx immobilis, ſemper exſtabili peditum agmine, nec partiri, nec diuidi facilis erat, quod in Romana legione longe ſecus: quotieſq; coniunctos ſeruat ordines, & ſuis turmis ita fertur inſtructa, ut continenti agmine uir uiro, armis arma coniuncta forent, magno præſidio munita, ad uictoriã maxima momenta fecit: Sicut Orthia phalanx, quæ in cornua procedit, & in profunditatem, ita inſtruebatur, ut nec à tergo aſſiliri, nec à fronte occurſari, neq; à lateribus præ magnitudine circunueniri poſſet: quod etiam Macedonicæ phalangi erat proprium, prælongas haſtas ante clypeos obiicere, ita ut niſi in libero campo eius nullus uſus foret. Si uero laxatis ordinibus ſemel eſſet diſſoluta robore ſimul atq; ordine diſſipato, omnis uis uirtuſq; eius puncto temporis diſſoluũtur. Hanc, qui de inſtruendis aciebus memoriam reliquere, quiq; in ea deſcribenda multum ſtudij & opere contriuere, ex nouem armatorũ millibus: alij ex uigintiquinq; millibus, ut Syri: Perſæ ex quadraginta millibus definiere. Cuius exemplo Perſeus, aduerſus Aemylium Paulum ex quadraginta millibus phalangem inſtruxit. Alexander Romanus imperator ex triginta millibus. Macedones uero ex ſedecim millibus, trecentis octogintaquatuor militibus conſtare dixerunt, quos phalangitas uocant: ſicut à Philippo primùm, mox ab Alexãdro deſcripta fuit, qua quidem externi duces, uelut firmiſſimo robore, uſi fuere: nam tanti momenti fuit, ut incredibile dictu ſit, quàm parua manu quantas copias fuderit. Sequutis inde tempeſtatibus, Græcorum duces diuerſas turmas legioneſq; deſcripſere, inter quas Macedonũ robur * Sariphorus magni æſtimatur, quo uelut firmiſſimo munimento in poſterum uſi ſunt. Lacedæmonij raras inſtruxere phalanges, Germani denſatis agminib°, ſcutis capita con-

Phalanx.

Macedonica phalanx.

Orthia phalanx,

Phalanx ex quot conſtabat apud diuerſas gentes

Phalangitæ,

* Sariphorus

tecti,obiectis parmis,phalangem ita composuerunt, ut ad irrumpendum magna momenta faceret. Ea uero phalanx ita descripta erat,ut in minimas partes diuidi,rursus mo mento temporis in unũ colligi posset:quoq; distinctior esset,singulæ ipsius partes propria sortitæ sunt nomina: Siquidem hæc phalanx quadruplaris, in singulas duplares diuiditur,quibus cornua nomen indidere:quæ singulæ octo millia cẽtum nonagintaduos milites habent,decurias uero quingentas duodecim. Hanc postea duplarem in duas simplares iteq; partiti fuere,quarum singulas ex hominibus quatuor millibus octogintas ex effecerunt. Item simplaris ista in duas rursus diuiditur partes, quibus nomen Meros,quæ hominum duorum millium quadragintatriũ describitur,quæ quælibet ex cẽtum uigintiocto decuriis constat. Rursus Meros cohortẽ milliariam facit:ea autem est hominum mille uigintiquatuor, hoc est, centuriaq; sexagintaquatuor, cuius præfectus maior tribunus appellatur. Ista deinde milliaria in duas quingentarias,quæ singulæ homines quingentos duodecim, centurias trigintaduas habent,eiusq; ductor tribunus minor:eandemq; quigentariã in duos manipulos partiti sunt. Singuli uero manipuli homines recipiunt ducentos quinquagintasex,decurias uero sedecim, cui ductor manipularius præerat,quam & *Senagiam uocant. Rursus manipulum duas cẽturias facere uolunt,quæ quælibet milites centũ uigintiocto,hoc est,octo decurias capit. Nam duplicata centuria manipulum facit, cuius præfectus centurio ordinarius uocatur. Simplex uero centuria duas quadruplares decurias facit,quæ singulæ hominum sexagintaquatuor:quæ quadruplaris in duas duplares diuiditur,quæ ex trigintaduobus militibus fiunt singulæ: duplarisq; decuria in simplarem, quæ ex sedecim militib⁹ scribi dicíq; consueuit. Hæcẽ totius phalãgis Macedonicæ,quam ex sedecim millibus trecentis octogintaquatuor militibus ueteres effecerũt,percommoda descriptio fuit. In qua duo sunt cornua, duplaresq; phalanges duæ, simplares quatuor, partes octo, cohortes milliariæ sedecim,quingentariæ trigintaduæ, manipuli sexagintaquatuor,centuriæ centũ uigintiocto, decuriæ quadruplares ducentæ quinquagintasex, duplares sexcentæ duodecim, simplares mille uigintiquatuor. Ex his ergo effici cogíq; potest, quid phalanx,quid cohors,manipulus,centuria,decuriaue sit,quantumq; militum in disponẽdis aciebus externa descriptione unaquæq; capere assueuit. Qua quidem phalange Romanos duces contra exteras gentes aliquando usos comperimus, illamq; nõ uno militum numero descripsisse: nam contra Mithridatem & Archelaum Sylla & Romani plericq; duces contra exteros, phalãge usi sunt. Postea uero manipulatim struere aciem cœpere, illamq; in plures ordines,turmas,decurias centuriasq;,atq; ordines diuisere. Galli uerò & Celtiberi,atq; exteræ nationes pleræq;, non phalangem,sed cateruas habuere,hominum denũm, aliquando senũm millium. Sed quod est de cohorte milliaria dictũ uel quingentaria, licet animaduertere, illam dissimili modo Græcos uariasse, qui pro tempore & locis,& prout quisq; commodum putauit,cohortes non una facie descripsere: siquidẽ Polybius ex nonaginta hominibus cohortem fecit, Callisthenes ex septingentis, Ephorus ex quingentis,Gorgias ex quadringentis lectis uiris,quam sacram nuncupauit. Samnites quadragenariam fecere cohortem,quæ Linteata dicta. Camertes sexcẽtoq; hoĩm cohortem Romanis aliquando misere ex fœdere. Nestor uero apud Homerum, per singulas tribus cohortes disposuit,ut in conflictu præliorum alter alteri opem ferret,& inuicem se iuuarent. Fuitq; miræ obseruationis apud Græcos,ut prima cohors tanquam firmissimum robur ex quadringentis militibus fiat,à Romanis uero præter milliariam & quingentariam,etiam ex ducentis militibus primum Syllæ temporibus cohortem descriptam fuisse,apud multos nota memoria est.

Singularum partium phalãgis nomina

Quadruplaris.

Duplaris.

Cornua.

Simplaris.

Meros.

Cohors milliaria.

Tribun⁹ maior Quingẽtariæ

Tribunus minor.

Manipuli.

Manipulari⁹.

*Synagia.

Centuria.

Centurio.

Centuria simplex.

Decuria quadruplaris.

Decuria duplaris.

Decuria simplaris.

Ro. phalãge usi.

Galli.

Celtiberi.

Milliariæ & quingẽtariæ cohortis uariatio apud Græcos.

Iliados c.

Res sacræ,religiosæ & sanctæ,quæ censerentur apud ueteres,quibusq; sacrum aut sanctum facere licuit. Caput XIIII.

REs sacras,religiosas & sanctas,in nullius semper bonis fuisse,ueteri lege seruatum est:erant emẽ sacra diuino cultui mancipata. Ait enim Trebatius: Quicquid deorum ergô habetur, sacrũ est,siue ædes,siue ara,uel signum,locus,aut pecunia,siue quicquid aliud more institutoq; ciuitatis ritè dicis consecratum foret. Ea uero consecratio, uel à consule aut imperatore accenso foculo fit,cum tibicine,uerbis pri

Sacrum quid. l. sacra. ff. de rerũ diuis. & parag. sacræ. Inst. eo.

Consecrationis cęremoniæ.

Iniussu populi nihil cõsecrabatur.

scis & solennibus, præeunte uerò pontifice maximo præfante carmen, capite uelato, & concione aduocata, ac iussu populi. iniussu enim populi, iuxta diuinas traditiones, cõsecrari ædem, terrã, agrum, aut sanciri, nihil poterat. Postea latum ad populũ fuit, plebsq; sciuit, ut in tẽpli consecratione arae ue, etiã iussus senatus tribunorũq; plebis maioris partis interesset: in quo illud seruatũ est, ne una cella duobus dñs dicetur. Demũ lege Papyria non modo tẽpla & aras, sed ne priuatas quidem ædes, sine iussu populi, consecrare, aut sempiterna religione obligare licuit: nam quod priuatus religionis ergò sacrauit, sacrũ non esse consentiunt oẽs. Fuitq; Platonis sententia, ut deorũ delubra nemo priuatus constituat, satis arbitratus ad immolandum publica templa patere. Funestamq; familiã, aut hoiem funere pollutum, templum aram ue dedicare, aut à lugentibus sacrificari, uel aliquid consecrari, uetabatur: nanq; in luctu dñs supplicare, non sacrificare licebat, quũ ne gemitu aut morsu animi sacris interesse deceat. Propterea in sacrificijs anniuersarijs, & ædis dedicatione, publicũ luctum minui perpetua lege cauebatur. Tum si qñ exitiali bello & terribili strage dimicatum foret, ne propter luctũ acerbitatẽ & intestinũ urbis malum sacra Cereris intermitterentur, lugendi tempus ad certã fuit diem præfinitum; quod etiam Græcis in usu erat, ut in annua Cereris celebritate, funestos interesse aut uota exoluere, uetaretur. Templi uero consecratio fiebat, ut q templum ædem ue dedicaturus erat, postem tenens, accenso foculo & aduocato numine, cui tẽplũ ædes ue sacrantur, se ex prophano usu & humano iure, templũ, cellam, mensas, arulas, quæq; eo pertinent, eximere, eaq; conceptis uerbis ipsi numini (nominat numẽ) diuina humanaq; omnia consecrare dicareq; affirmet, Sabina herba ad sacrũ adhibita, sine qua tẽplum ædem ue, phana aut sacella, minime dicari putarunt posse. Fuitq; cõstitutũ, ut in dedicãda ara uel simulacro, postem teneri non oporteret, in æde uero necessum foret: in quo est animaduersum, si parũ rectè tabernaculum captũ esset, crimen spretæ religionis admitti. Athenienses uero in ara consecrãda, uel statua dedicanda, mulieres in ueste uersicolori ollas lemniscũ circunferunt, illasq; gratias agẽtes, erectorib⁹ diuidũt. Notatumq; & illud, consecrationis uerba rectè concipi oportere, ne syllaba uel uerbo cadãt: quare Metellũ pontificem ædem dedicaturũ, quum balbus esset, multũ laborasse ferunt, ut uerbũ opiferæ rite exprimere, & sine offensione posset: sicut Demosthenes linguæ impedimento offensus, adeò blæsus erat, ut in exprimendo q literã, multũ laborasse dicant, pro quã à professorem Vtq; in cõsecratione ædis, si qñ luctu publico populus teneret, dimissis sagis, cãdidas uestes induant. Cumq; omnia sacra tanq; dñs debita, uiolari nefas foret: hominẽ tñ sacrũ & deo deuotũ morte afficere, nefas nõ putarunt, tanq; illius anima dñs deuota, amplius humani cõmercñ non fit. Religiosum uero locum eum facere dicũt, q defunctum cadauer aut cineres in locũ suum defert, quiue mortuum in prædio loco ue suo humo tegit, locus tñ ubi crematur corpus, prius q iniecta gleba fit, non ideo religiosus manet, sed prophanus. Sed quũ à prima origine intra suas quisq; ædes defossa cadauera haberent, unde Lares in singulis ædib⁹ colendi religio peruasit, in Larario, in quo pter deorũ penatium, etiã insignium uirorũ, quas uenerarẽtur, effictas imagines habebãt: quare Seuerus imperator religione tactus, Christum, Abraã, Orpheum & Apolloniũ, uelut deos, intra ædes ueneratus est: postea lege xñ. tabularũ, ne intra urbẽ sepelire liceret, probè cautum fuit: itaq; in agris quisq; suis sepulchra & loculos, in quibus cineres suorũ cõderent, habuere. Cineres tñ illorum qui triumphassent, aut imperatorum, summorumq; ducum, qui rempub. auxissent, uirginumq; uestalium, in urbem ferri, & in foro condi licebat. Primumq; Traianum Augustum sepulchrũ in foro meruisse accepimus, quod & posteris deinceps datum est. A qua institutione postea desitum esse crediderim: nanque Hadrianus, & mox Antoninus Pius Augustus, ius antiquum renouans, ne cui intra urbem sepelire liceret, edictis decretisq; sanciuere. Quæ Platonis etiam institutio fuit, ut in agro infœcundo & sterili sepulchra constituerent, ne uiuẽtibus officiatur. Cumq; tota familia sepulchri patrisfamilias particeps foret, (quippe extra sacra & legem inferri cadauer non licebat) procedente mox tempore, ne in genus & posteros sepulchra descenderent, alia fuit lege sancitum, donec nouo postea edicto ad genus & familiã per-

Papyria lex.

Platonis sententia. Aliæ obseruationes.

Græci. Cæremoniæ in templi consecratione.

Sabina herba in dedicationibus.

In dedicanda ara uel simulacro. Athenienses.

Cõsecratiõis uerba articulate exprimenda.

Demost. blæsus

Luctus remissus.

Homo sacer.

In loco consecrando.

Sepeliẽdi locus apud priscos Romanos.

Imagines in lararío.

Quorũ cineres in urbe sepelire licebat.

Sepulchra familiæ.

tinuere. Quæ quidem pro dignitate & opibus fiebant maiora, si imperatores aut summos duces amplis honoribus functos, sepelire cõtingeret: minora uerò, si mediocris fortunæ uiros sepulchro condi curarent. In quibus literis adnotabant, quot pedes à fronte, quot in latitudinem facer locus procederet. Sed quum profusissimæ impensæ, & magnæ moles sepulchrorum quotidie fierent, sequutis inde temporibus, ne ampliori opere excitari sepulchrum, q̃ quod quinq; dieb⁹ absolueretur, nec maiori lapide, q̃ qui laudes sepulti & titulos honorum acciperet, lege cautum fuit: quod Græci epiωdium siue epitaphiũ dixere, id quod Plato legibus cauit, & Græci sanciuere, ne quis maioris operæ sepulchrum excitaret, q̃ quod decem homines triduo perficerent: neue Hermas in Ceramico apponere, aut longo petito procœmio, epigramma inscribere fas foret. Mox Demetrius rex nouis sepulturis modum statuit, sanxitq; super defuncti cineres erigi columellam, quæ ultra cubitos tres non extaret. Quod Sylla lege promulgata constituit, qua funebres impensæ, & ambitiosæ exequiæ, atq; ad rogum munera, necnon conuiuiorum impendia, præscripto fine taxabantur: qui tamen in Metellæ coniugis funere legem suã transgressus, profusione maxima exequias dedit. Lycurgus uero defuncti nomen tumulo ascribi uetuit, nisi illius qui fortiter pro patria occubuisset, & operam in bello reipu. nauasset. Solon uero pœna coercuit illos, qui sepulchra delerent, aut in gentilia alienum inferrent. Aegyptiȷ̃s tria fuere sepulchrorum genera: unum præcipuum & maximi sumptus, quod argenti talento taxabatur: medium, minarum uiginti: humile uero, ex leui materia minimæ impensæ. Clariora fuere Aethiopibus: nam ditiorum monumenta ex auro fiunt, tenuiora ex argento, inopes autem conduntur fictilibus. Indi & Germani operosa sepulchra, ut grauia defunctis, aspernati sunt, itaque humili condebantur tumulo. Cyrus uero apud Xenophontem, non auro, nec argento cõdi, sed terræ corpus reddi uoluit, uelut matri. Singulosq; singulis sepulchris condi apud Romanos diu permansit, quod ab Athenienſibus usurpatum est. Megarenses contrà: nam tres aut quatuor defuncta corpora singulis condebant tumulis prona. contrà Diogenes Cynicus: nã corpus in faciem sepeliri censuit, inferiora aliquando conuertenda arbitratus. In publico tamẽ non fuisse ius sepulturæ, ex decreto pontificum cauebatur. Sed quum uis morbi Romæ passim per ignota capita uagaretur, Antoninus Philosophus Augustus, ut passim in urbe liceret humari, cauit edicto, loco non definito. Si qui tamen tyranni malè de republica meriti, supplicio affecti essent, aut si qui laqueo & morte inhonesta, aut malo lœto occubuissent, uel cælesti essent afflati numine, illos condi sepulchro, aut humari non decebat, itaq; insepulti abȷ̃ciebantur. Vnius tamen Phocionis publico iudicio damnati, quum insepultũ cadauer iaceret, seruilis manus sepelisse fertur. Si autem de cælo sepulchrũ tactum aut fulmine ictum esset, locum à deo expeti & propterea consecrari putarunt, quod Lycurgo & Euripidi poetæ contigisse ferunt, quorum sepulchra de cælo tacta sunt. Eratq; Græcis lege cautũ, ut qui patrimoniũ prodegerat, sepulchro patrio non humaretur, sed externo: Neue quis ob proditionem reus, Athenis tumularetur, tanq̃ ob crimen famosus foret. Ideo Phocionis aliorumq; qui proditionis insimulati pœnas dederant, cadauera extra fines Atticos exegerunt. Cimon uero Milciadis filius, ut pater qui obierat in carcere, humaretur, captiuum se præstitit, & seruituti mancipauit. Apud Aegyptios si quem prauis moribus uixisse contingeret, eiectum cadauer in uastis solitudinibus exponunt. Persæ damnatorum corpora feris & canibus abȷ̃ciunt. In quo illud traditur mirum, ꝙ cum Clearchi cadauer ob crimen insimulati canibus expositum foret, magna uis uenti exoriens, illud puluere texit, tanq̃ dȷ̃s significantibus immeritũ pœnas dedisse. Hostium tamen sepulchra nobis religiosa non sunt: ideo uiolari sine piaculo possunt, lapidesq; inde sublatos in quemlibet usum conuertere, non est uetitum. Atq; licet Athenis magna fuerit sepulchrorum cura, non minor tamen Romanis, qui publica monumenta etiã pauperibus & seruis ubi conderentur ædificarunt. Apud Græcos quoq; detestabili crimine obnoxius erat, & capitis pœna dignus, qui insepultum cadauer reliquisset, adeo ut equos & canes parentis affectu Cimonem & Xantippum luxisse, & tumulo indidisse legamus. Anser quoq; Lacydi philosopho ita adhæsisse fertur, ut nec domi, neq; foris ab eo discederet: quem elatum funere, effusis lachry-

Sepulchra ꝙ dignitate & opibus.

Lex de sepulchris struendis.

Epiodium & Epitaphium.

Demetrȷ̃ sanctio.

Syllæ.

Lycurgi.

Solonis.

Aegyptiȷ̃s tria sepulchrorum genera.

Aethiopes.

Indi.

Germani.

Cyrus.

Romani.

Megarenses.

Diogenis sepeliendi ratio.

Tyranni & q sibi mortẽ cõsciuerant, nõ sepulti.

Græcorũ lex in prodigos.

Proditores.

Aegyptiȷ̃.

Persæ.

Clearchi cadauer.

Hostiũ sepulchra.

Pecudũ sepulchra & exequiæ.

mis ſepeliuit. Alexãder quoq; Bucephalo duxit exequias, ſicut Agrigentini equis ſepulchra & pyramides erexere. Inter quos Auguſtus Octauiº, & poſtea Hadrianus Cæſar, equo tumulum feciſſe traduntur maximi ſumptus, & carmen inſcripſiſſe. Commodus quoq; Praſino equo mortuo ſepulchrũ in Vaticano fecit. Et Romani coruo dedere exequias, præcedente tibicine, duorum Aethiopum humeris elato. Aegyptij uero, quum

Aegyptĩ.

feles aut aliquod animal moritur, cuius ſuperſtitioni addicti ſunt, ſindone contectum, & ſale atque aromatibus delibutum, ſepeliunt. Quare circa Myridis paludem cornicis atq; ibidis ſepulchra ſumptuoſo lapide uiſebantur. Tantaq; apud Græcos cura ſepulturæ fuit, ut decem prætores, q̃ bello nauali apud Arginuſas ui tempeſtatis acti, defunctos in acie non ſepeliſſent, ab Athenienſibus capitis accerſiti, & ultimo ſupplicio affecti ſint. Et Lacedæmoniũ dum contra Meſſenios ducunt, ne milites qui bello ceciderãt, inſepulti manerent, teſſeras in brachijs inſculptis nominibus habuere. Inoleuitq; mos

Athenienſiũ tribuũ mos de his q̃ bello ceciderant.

Athenis, ut ſingulæ tribus ſingulas arcas, in quibus cadauera & diſperſas reliquias illorum qui bello ceciderant, ſuæ cuiuſq; tribus inquiſita colligerent, in expeditione uehiculis ferant. Vnus autem torus conſtratus inanis ducebatur, illorum qui conquiſiti non apparerent: & poſtquã in publicis ſepulchris illa condidiſſent, ne eſſent inhonorati, in ſigni teſtimonio pietatis in defunctos, ſolenni oratione de ipſorum laudibus, q̃ pro patria mortem pugnando paſſi fuerant, illos magnificis uerbis atq; honoribus extulerunt: tametſi ea procuratio funeris, inter pudendas & minime ingenuas artes haberetur. Si cuius tamen oſſa cineresq; in alienum ſepulchrum deferrentur, illa eruere loci dominº, & ſine pontificum decreto aliò transferre non poterat. Eſt tamen lege cautum, ut locus fulmine ictus, ilico religioſus, & in nullius bonis fiat, q̃ eum deus conſecraſſe uidebatur. Vtq; iuxta ſepulchrum nouũ, propius'ue ſexaginta pedes, inuito domino, ædes admouere non liceat. Ideo inuiolabilia habita, quæ nec p̃ſcribi poterant, nec uſucapi, ſicut nec publica. Et tam Romana lege q̃ Solonis, ne quis alienum buſtum uiolaret aut deiceret, grauiſſima fuit pœna interdictũ: quare ſepulchri uiolati actio conſtituta eſt. Notatumq; & illud, ſepulchra & loca religioſa ipſa antiquitate ſanctiora fieri, eoq; diruto, nihilominus religioſum locum eſſe: quippe ſepulchrorum ſanctitas in ipſo ſolo manet. Sancta uero dicũtur loca, quæ ſacrata legibus plebiſcitis'ue ſancita, pœnis adiectis, inuiolata manent: ſiquidem ſanctiones aut obteſtatione, aut conſecratione, uel pœnis conſecrantur. Itaq; muri & mœnia ciuitatum, quòd illa tranſgredi non licet, & tam intra q̃ extra pomœrium omnes ab his arcentur, nec cuiquam ædificia illis admouere fas eſt, augusta & ſancta dicta ſunt: ideo illibata iuris ſanctione defenduntur. Capitale enim fuit, & ſeueriori pœna coercitum, etiam lege Romuli, illi; qui mœnia tranſgreſſus attigiſſet. Neq; mœnia ſolum, ſed ipſum pomœriũ, quantumq; circa mœnia loci eſt, quod nec colì, neq; arari fas erat, ſanctũ eſſe liquet. Tametſi ſacra & religioſa, quandoq; ſancta dicta ſint. Leges quoq; quas iuſſa pœnis & ſupplicijs, ac religionibus in æternũ coercentur, eo quia non debent pœnæ ſanctione corrumpi, ſanctæ dicũtur: quas breues eſſe conuenit, uelut monita oraculorum diuinitus miſſa, ut paucis iubeant, non pluribus diſputent, ſuadeantq; magis q̃ comminentur: quas quidẽ Plato iuſſit eſſe q̃ pauciſſimas: nam ſi ſuo iure funguntur magiſtratus, nihil opus eſſe multiplici lege putauit: ubi uero hortũ improbitate alio detorquentur, ex legum multitudine perniciem afferri dicebat. Fuitq; opinio Cleonis apud Thucydidem, ſatius eſſe malis legibus aſſuetam ciuitatem non facile mutari, q̃ bonis inconſtanter uti. Sed tamen leges à populo latæ, aliter ratæ non habentur, q̃ ſi patres autores fiant, poſtq̃ fuit de cælo ſeruatum, niſiq; ad populum prius latæ ſcriba ſuggerente, conſenſu populi, non per uim, iuſſuq; ſenatus trinundino promulgatæ, & per præconẽ prolatæ, iuratæ & receptæ, in foro propoſitæ, ac in ærarium conditæ fuiſſent. Nam ſacroſanctum quid fieri minime poterat, niſi per populum plebemq; ſacratum eſſet. Ideo conſulibus legem Curiatam ferentibus, quia à populo non recepta, ſed à tribuno plebis ſæpe interceſſum fuerat, pro lege habita nõ eſt. Proditum'que memoriæ fuit, malos mores optimis ferendis legibus ſæpe cauſam dediſſe: quia ubi perperam uiuitur, multiplicibus edundis legibus magna datur occaſio. Inde apud Aeginetas cautũ eſt, ut qui nouæ cõdendæ legis cauſam daret, inuiſus oĩbus & execrabilis fieret.

Oratio funebris.

Locus fulmine ictus, religioſus & ſacer fit.

Lex de non uiolando alieno buſto.

Antiqtas ſanctitatẽ augebat.

Sancta loca.

Mœnia ſancta.

Pomœrium ſanctum.

Sacra & religioſa ſancta.

Leges ſanctæ.

Leges breues eſſe conuenit.

Platonis ſentẽtia de legũ paucitate.

Cleonis opinio

Quas leges ratas habebãt Romani.

Sacroſanctũ.

Nouæ legis autor execrabilis apud Aeginetas.

Sic apud Indos, si quis aliquid pernicioſi inueniſſet, niſi protinus remedio ſuccurreret, morte plectebatur. Quæ quidem leges, licet in æternum editæ, quũ aut uſus coarguit, aut rerum ſtatus facit inutiles, pro tẽpore mutari & induci, ac facile abrogari poſſunt. Portæ uero ciuitatis, non ut mœnia, ſanctæ ſunt: quia quum per illas defuncta ferantur corpora, ſacroſanctas minime putarunt: quod enim funeſtum eſt, id ſacrum aut ſanctum fieri minime poteſt: tametſi alia feratur cauſa. Cum enim urbium conditores mœnia ſignarent, incincti ritu Gabino, id eſt, toga reiecta circa humeros, taurum ad dextram interius, uaccam æneo aratro iungebant, ſtiuamq; tenentes incuruam, ita ut omnes glebæ in interiorem ruerent partem, perfecto ſacrificio mœnia ſignabant: ubi uero portæ futuræ erant, id loci minime ſulcabant, ſed aratrum ſuſpendentes, portarum ſpatia reliquere intacta. Ideo quum mœnia ſignata ſolenni ſacrificio, ſancta ſint: portæ, quia ſignari illas uel ſulcari minime decebat, ſanctæ minime fuere: in quo id ſeruatũ meminimus, ut fruges in ſubiectam foueam demittant, & ex uicina terra exaggerent, boueſq; ſulcatis mœnibus immolent. Macedones uero ubi primum urbis mœnia futura erant, polentam interius ſolennia adhibuere. Quod quidem aratrum non ædificandis modo urbibus, ſed illis funditus euertendis inducebatur, quaſi ſegetes ibi mox futuras denotarent. Fuitq; conſtitutũ, ut nemo Cæſarum, niſi qui imperij fines propagaſſet, non prouinciali, ſed Italico agro quæſito, nationesq; ſignis collatis & iuſto prælio perdomuiſſet, ius proferendi pomœrij haberet. In qua re eſt animaduerſum, Syllam ultimum Romanorum, pomœriũ protuliſſe, & poſt Syllam, Claudium Cæſarem terminos urbis propagaſſe. Si uero non pomœrium, ſed templi ambitus & area conſecranda forent, eam conſecrationem fieri accepimus, ut ſerena luce, omnem aream & ſpatium uittis coronisq; euincerent. Mox milites & ueſtales uirgines cum pueris puellisq; patrimis & matrimis, ex quatuor fontibus aquam ſpargerent, boueq; & tauro aream luſtrarent. Prætorq; præſides deos precatus, & magiſtratus unà, ſacerdotesq; & ſenatus, cum equitibus & populo, ſaxum ingens fundamentis inijcerent, paſſimq; auri & argenti ſtipes, & metallorũ primitias nullis fornacibus euictas aggerarent. in quo præcipue cauendum, ne ſaxum, aurumue in aliud opus deſtinatum, apponant. Notatumq; & illud, ut non ſolum funeſti à conſecratione & ſacris arceantur, ſed manci, quiq; inſignes debilitate corporis, aut membro nõ ſatis utiles ſunt, uelut indigni qui ſacra tractarent: propterea M. Sergius ob prauitatem imminutionemq; corporis à ſacris, ut mancus amotus fuit, q; ſacra tractare nequiſſet. Quod Perſis quoq; in uſu fuiſſe traditum eſt, quibus morbo affectum, oculo, aut mẽbro deficientem, dominari, uel ſacris præeſſe inhibetur. Quodq; res & loca deorũ immortalium diuino cultui mancipata, iuſſu populi per pontifices mutari & transferri, ac prophana fieri poſſe, uerbis conceptis, amota religione, ſæpe compertum eſt.

Legum abrogatio.

Portæ cur ſanctæ non eſſent.

Nõ cuiuis Cæſarũ ius proferẽdi pomœria.

Templi ambitus cõſecratio.

Manci, mutilati, debiles, & funeſti à cõſecratione reiecti.

Locus Ciceronis ex Catone maiore de lege Voconia quæ eſſet, & quæ Furia, & Falcidia, explanatur. Caput XV.

CVm Palatini fori iudicia opperiremur, & tædio interdũ ac mora offenderemur, in bibliothecam pontificum, quæ ibi fuit proxima, ſæpe diuertebamus: ibiq; in quoſcunq; incideramus libellos, uaria lectione cum amicis contereba-mus. Cumq; Ciceronis Catonem maiorem inibi forte nacti eſſemus, hæc uerba quæ ex perſona Catonis Cicero memorat, in eo tunc penſitabamus: Cum ego qnq; & ſexaginta annos natus, legem Voconiam magna uoce & bonis lateribus ſuaſiſſem. Quid Voconia lege quam tunc Cato ſuaſit, cautum fuiſſet, apud nonnullos qui aderant, quærebatur. Et quum ex noſtratibus homo quiſpiam fori & iudiciorum non ignarus, idem quod Furia & Falcidia, Voconia lege caueri reſpondiſſet, ne ſcilicet teſtatori ex bonis ſuis ultra dodrantem legare liceret: utq; quarta hæreditatis pars ſcripto hæredi ſaltem maneret incolumis, ſæpiusq; hanc legem abrogatam noua conſtitutione excitatam eſſe, & pleraq; inducereti dixi ego indubio errore labi illos, qui idem Voconia, quod Furia aut Falcidia ſtatutũ fuiſſe contenderent: quippe Furia & Falcidia, contra legis xij. tabularũ antiquiſſima decreta à principio latæ fuere. Quum eñ duodecim tabulis quomodo uolet, & cui quantumq; uolet, de bonis diſponendi, illaq; ſiue inſtitutionis, ſiue legati iure relinquẽdi, data facultas foret: poſtea lege Falcidia & Furia, ut niſi ad dodrantẽ legare liceret, ſta-

Ciceronis locꝰ in Catone.

Non idem Voconia lege ꝙd Furia & Falcidia ſtatui.

tutum fuit. Interiectis inde temporib⁹, Q. * Volumius Saxa Tri. pl. tulit ad populum, ne quis hæredem mulierem faceret, coercitæq; eo plebiscito mulier hæreditates sunt. Mox lege Voconia, quã C. Voconius Aricinus Tri. pl. tulit, sancitum fuit, ut non fœminas modo, sed ne quis census hæredem etiam unicam relinqueret filiam, quam legẽ Cato persuasit: quo quidem plebiscito, ne liceret legare mulieribus ultra quadrantem, sub graui documento uetabatur: nam quum solidæ hæreditates, & magna patrimonia mulieribus assidue legarentur, prorsus ut admirabile uideantur, quantum mulierum opes hæreditatibus accreuissent: quum obuiam eundum putarent, ne tam immodicæ largitiones mulieribus fierent, quibus temere abutebantur, cautũ fuit lege Voconia, ut non ultra quadrantem, hoc est, quartam hæreditatis partem, mulieribus ex quouis peculio obuenire posset. Lege autem Falcidia non quadrantem, sicut in Voconia, sed ne ultra dodrantem in legatis cuiuis absumere potestas foret, cauebatur, ut saltem quarta pars hæreditatis & bonorum, hæredi scripto, qui in bona & nomen adscitus erat, maneret incolumis. Quod enim Voconia lex mulieribus tantum interdixit, ne ultra quadrantem legaretur, lex Falcidia ad omnium hæreditatem extendit, cauens ne ultra dodrantem, hoc est, nouem uncias testatori in legatis absumere facultas foret. Post aliquot uero ætates, quũ multi adulteri præteritis liberis, integrum assem mœchis testamento relinquerent, Domitianus Cæsar salubri constitutione, probrosis fœminis quæ mœcharentur, ius capiendi hæreditates legataq; ademit, ne'ue lecticis uectarentur, inhibuit. Quòd autẽ uetbis legis cauebatur, ne quis census hæredem etiam unicam relinqueret filiam, census is dicebatur, qui multam pecuniam & ultra centum millia nummũm in possessione habebat: ná cui multæ essent pecuniæ, multi census æstimabatur. Verba uero legis duodecim tabularum, quibus libera facultas disponendi testatori datur, hæc fuere: Vti legassit suæ rei quisq;, ita ius esto.

Lex Voconia.

Falcidia lex.

Domitiãi statutum in mœchas.

Census.

Quid responderim Hieronymo Maßaino, cur in eodem forem statu semper, quum ad honores admitterentur alij. Caput XVI.

Hieronymus Massainus.

DEmirabatur aliquando Hieronymus Massainus, uir multæ eruditionis, & in studijs bonarum artium non minus, atq; in rerum actionibus uersatus abunde: cur, quũ plurimos futiles & ignauos ad honores & sacerdotia promotos, magnosq; & opulentos quotidie uideat, me tamen ipse in eadem fortuna eodemq; semper tenore aspiceret, cui mercedem laborum studiorum'que deberi putaret. Quotiesq; in eos sermones uenit, obiurgabundus & commoto simili, meam segnitiem accusabat, increpitaq; ignauia, tãtis tu (inquit) laboribus tam diu nihil sapere didicisti? Cumq; me non nimis laborare, & mea forte & parabili fortuna contentum respondissem, is ut me erigeret, languentemq; spem excitaret, consilium dedit ut facerem, quod quempiam hominem astu & insigni arte longè clarissimum feciße comperit, qui quum nullis bonis artibus ad pontificatum obrepere posset, dolia uini præcipui pleraq; mercatus, ea pontifici dono dedit, suspicatus fore id quod euenit: quo maximè munere effecit, ut proximo senatu multo ampliora tulerit: nanq; & honoribus & pontificio donat⁹ postea fuit. Aliosq; referebat homines despectissimos turpissimosq;, qui prædæ & rapinis assueti, pecunias siue iure, siue iniuria calamitosis erogatas, aut ui extortas, ad fiscum conferebant: quibus artibus effecere, ut clari præpotẽtesq; euaderẽt. Aliosq; ignobiles & obscuros sortis infimæ atq; è cœno emersos, ut aiunt, qui quum permodica re familiari essent, & gratia pollerẽt, tantum ualuisse, ut ad sacerdotia & pontificatus, quũ multi clari & diserti uiri concurrerẽt, omnium suffragatione cæteris prælati sint. Innumerosq; referebat alios moribus perditissimis, qui sceleris magnitudine ex infima fortuna, ad honores obrepsere. Memoria teneo, quum pueris nobis quidam magna doctrina, & in primis honestus uir, non minus græcè q̃ latinè doctus, nihil præfidẽ, nihil sibi opis ad degẽdam uitam parare potuisset, uitamq; admodum tenuẽ & anxiam duceret, cũ inuidos mores cerneret, ac probitati p̃clusam uiam, & quid sibi faciundũ esset animo uolueret, ut aliquod in posterũ uitæ subsidium parare posset, eò uesaniæ processit, ut coactꝰ inopia, obscœnis & libero homine indignis artibus uacaret: (q̃bus uero artib⁹, nõ libet dicere: ita fœdæ & pudendæ sunt) confecta'que fuit sibi res ex sententia, nanque haud

multo post,& sacerdotio & opibus auctus, affluens & beatus tranquillissime uitã egit. Adeò despecta fortuna,ubi nullus honos uirtuti est,extrema experiri aliquando cogit. Quibus ego exemplis admonitus, uehementer animo consternatus sum, ne quando ut eiusmodi honores appeterem,subirem scelesti consilij & conscientiæ notam. longe igitur multumq; præstat,satiusq; fuit,uti ingenio meo,uacuumq; his molestijs,modico ciuilique cultu contentum esse,neq; in ambitionẽ non necessariam incurrere,q̃ bona animi, si qua sibi homo studio & labore parauit,ea turpi quæstu pessimo exemplo fœdare.

Quibus ex causis ouare ducibus licebat,& in quibus ouatio differt à triumpho.

Caput XVII.

ROmani duces,qui in hostes uictricia tulere arma,si minus ea quæ gesserant,triumpho digna forẽt,ut tantum ferrent honoris,persepe quum domum reuertissent,minoribus triumphis & ouatione honestati sunt,quam Græci εὐαγγελισμὸν nuncupant.Causæ uero ouandi,nec triumphandi,hæ ferme traduntur: Si non debellati hostes penitus,sed solum pericula depulsa sunt:fusiq; & fugati, perculsi & consternati,aut à populationibus coerciti,non autem multis & magnis cladibus affecti forent.Si ignominia tantum acceptæ cladis eleuata, uel paululum laboris admissum, aut non in sua & sibi constituta,sed in aliena prouincia res gessissent.Qui enim alieno auspicio res gesserunt, de prouincia triumphos agere non poterant. Si nondum pacata prouincia,reliquiæ bellorum supersent. Si bella non rite indicta,uel cum hoste non legitimo,sed populo Romano indigno,ut cum seruis, piratis & fugitiuis bellũ fuisset. Vel si deditione facta,mediocri certamine,& incruento prælio pugnatũ esset.Aut si ex prouincia exercitus nõ deportatus,nec successori traditus foret. His omnibus ouare,nec triumphare legitimo triumpho permissum est.Primus enim Posthumius Tuberius tradi tur,qui bello Sabino uictor,q̃ haud multo negocio hostem fuderat,urbem ouans iniit: inde institutum, ut ob præmissas causas ouatio detur,nõ triumphus.Pompa uero & apparatus,idẽ fere ouantis qui & triumphantis,sed tamen minor perhibetur:nam & uniuerso senatu,& omnibus ordinibus obuiam effusis,paratu magno urbem inibat.Et opida bello capta,signaq; militaria,spoliaq; & captiua arma, munera q̃ quibus donatus fuerat,præ se gerebat.Tum duces bello capti,& obsides dati,bellorum machinæ & currus,uasaq; aurea & argẽtea,ac quicquid pecuniarum ex manubijs & præda exactum foret,etiam coronæ oppidorum,quibus à sociis honestatus fuerat.Tum si qui milites donis militaribus,torquibusq; &armillis donati essent,pulcherrimo comitatu præcedebant. Ipse uero dux,cui ouandi honos datur,myrtea insignis corona,sceptrum manu tenens, nõ triumphali picta, uel aurata ueste,nec curru quadrijugo,ut triumphantes,sed purpura decorus, insidens equo.Neque senatu sub prætextis iuxta currum,triumphantis more,sed eo subsequente,sola plebe & equestri ordine,aut equitibus præeuntibus incedebat. Sed nõtandum,eos quibus ouandi dabatur ius,priscis seculis sine exercitu aut legionibus urbem pedibus iniuisse:lapsis postea temporibus, ut equo ueherentur, morẽ præualuisse:exq; duobus imperatoribus rebus bene gestis,alteri triumphum,alteri ut ouãs urbem iniret,datum esse.Cum Lucretio Tricipitino Veturius consul de Volscis & Aequis triumphauit:sed alteri,ut curru quadrijugo triumphantem legiones sequerentur: Veturio uero,ut sine legionib⁹,ouans equo ueheretur,à senatu datum fuit.Bello etiam Punico secundo, Marcus Liuius & Claudius Nero de Hasdrubale & Pœnis triumphauerunt:sed Liuius curru triumphans cum legionibus, Nero autem sine exercitu equo urbem iniisse proditur.Interdum uero ouantes lauro,non myrto coronatos inuenimus:siquidem Marcus Crassus de fugitiuis & Spartaco,quos collatis signis uicerat, ex consulato senatus,lauro coronatus ouasse traditur. Et Tiberi⁹ Cæsar quum de Vindelicis mœsta ciuitate propter repentinum incommodum,triumphare nollet,non equo, sed curru cum triumphalibus ornamentis lauro ornatus,ouans ingressus est. Turmas quoq; equitum non lauro,sed olea ornatas,cum militaribus iocis & uersibus inconditis ouãti præcedere,nõ subseq,ut in triũphis solet:neq; ouantes cãdidos tauros aut boues mactare,ut erat triũphãti mos,sed coronatas oues ante se agere, illasq; exacta põpa,immolare cõperti est,quare ouationẽ dixere.Neq; clãgentib⁹ tubis,ut ille Marti⁹ triũphus solet,sed mo

Ouandi causę

Posthumius Tuberius primus ouãs urbẽ ingressus.

Pompa & apparatus ouantis.

Myrtea corona ouantis.

Ouantes initio sine exercitu & legionibus pedites urbem ingrediebantur.

Laurea corona ouantium

Equitum ornatus in ouatione.

Ouantium sacra.

Ouatio unde dicta.

Tibiæ in ouatione.

Obuiam procedẽtium qui equo uehereñtur & contrà.

dulantibus tibĩs deduci. Illud quoq; notatum perhibent, tam in maioribus quàm minoribus triumphis, nisi quibus præcipui honoris aut priuilegĩ prærogatiua indultum fuisset, ut equo uectarentur, omnes qui ouanti aut triumphanti prodirent obuiam, qui & erant comites, pedibus & non equo incessisse: quod longo post tempore obseruatum mansisse in triumphali pompa, multa documenta sunt.

Qui erant tribuni militum in Romanis castris, quæve potestas & officium foret, aut iurisdictio.

Caput XVIII.

Tribuni militum nouem. Singularum legionũ seni tribuni.

Tribuni per quos eligerẽtur.

Tribu. Ruffuli & Rutuli.

Tribuni suffecti.

Tribuni comitiati.

Tribuni à Cæsaribus creati

TRibunos militum qui castris & legionibus præerant, imperium in milites habere, exercitui'que & summæ rerum præesse, ferè peruulgatum est. Qui tametsi à primis originibus terni ex singulis tribubus, Ramnensi, Titiensi, & Luceri crearentur; tamen militari lege, ut singulis quatuor legionibus seni ac deni tribuni præessent, sancitum erat. Qui licet à consulibus & summis ducibus antea eligerentur, post aliquot ætates ut militari suffragio & prærogatiua crearentur, militibus munus datum fuit. Lapsis mox temporibus, ut populi suffragio & tribuni rogationes fierent, lege cautum fuit: ex quibus qui à consulibus creabantur, Ruffuli, mox Rutuli nuncupati, eo q; Rutilius Ruffus consul de illorum imperio primus tulisset. Aliorum uero tribunorum militarium duo fuere genera: aut enim suffecti erant, aut comitiati: Suffecti, militari suffragio in castris: Comitiati uero, populi iussu comitĩs creabantur. Demum sequuti Cæsares, tribunos ipsi delegere, homines insigni testimonio, in quibus esset specimen magnæ & expertæ uirtutis. Quare Hadrianus Cæsar uiros ætatis exactæ & summæ prudẽtiæ, doctos ætate & usu, ad tribunatum euexit: uetuitq; edicto, ne imberbis adolescens' ue, tribunus fieret. Fuitq; prisci moris, ut quum princeps ad tribunatum quempiam eueheret, gladium illi in manu traderet: quo signabatur, in militares iure militari habere imperium. Cuius edicti uerba sic habent: Milites quibus iussi erunt, parento, eorumq; tribuni sunto, & infra. Huic Lacones & præsidĩ præfecto harmosten dixere nomen, qui magistratus semestris erat. Illorumq; præcipuum munus, castrorum & exercitus curam agere, ne sine munimẽto, sine custodĩs sint, peruigiles excubias iubere, ne quid occulto speculatu hostes moliri possint. In primisq; milites ad solenne iusiurandum adigere: neq; eñ militi arma capere fas erat, ni prius apud tribunum legitimum præstitisset iusiurandum: qui etiam in castris iura dabãt. quoq; in promptu essent & nihil moraretur imperium, illorum statio in castrorum principĩs erat, ubi tribunal habere & iura dare assuerant, quibus non uirgas, ut cõsuli aut prætori, sed ad terrorem audaciæ, uites lictores præferebant, cõtumacesq; milites Romani uel Latini nominis, iussa minus exequentes, non uirgis, sed uitibus per centuriones; externos uero fustibus plectebant. Alexander tamen Seuerus tribunis non lictores aut apparitores, sed milites anteire iussit, quatuor tribuno, sex duci, decem uero legato. Eratq; militari lege cautum, ut si miles dum cæditur ob crimen, uitem frangeret, aut centurionis uel tribuni manum teneret, de gradu deiectus, militia amoueretur: si autem uiolentas manus inferret, capite lueret. Cumq; reliqui milites passim ferreos haberẽt annulos, tribunis tamen, centurionibus & legatis, aut his quibus ordo & imperiũ erat, aurei dabantur: à quibus siue in hostes ducere, siue castrametari, siue in prima acie & fronte locari, aut in subsidĩs ponì, uel in stationes & uigilias ire conueniret, tesseram milites petebãt. Ipsi uero ab imperatore, quod dari oportebat, signum assumebant, copiasq; equitum & peditum, quoties dimicandum erat, ornari & instrui, atq; in aciem educi iubebant. Milites quoq; in conflictu præliorum, singulos & uniuersos hortari & monere, atq; in cessantes animaduertere, tribuni proprium munus erat. Missionem quoq; militibus perfunctis militia, si causam probarent, ex autoritate & iussu cõsulum dabant. Quod Fuluius cohortem legionis, in qua tribunus erat, sine iussu cõsulum missam fecerat, Quintus Fuluius Flaccus censor illum ærarium fecit, & senatu amouit. Si qui tamen post missionem studio pugnæ militare cuperent, nisi secundo sacramento adscripti essent, arma sumere & merere, aut in hostes tẽdere nequibant. Marcellus notauit tribunorum militum officiũ esse, milites in castris habere dicto audiẽtes, & intentos imperio, ad exercitatiões deducere, in stationes mittere, claues portarum suscipere, ne occulta colloquia serãt, ne' ue quis au-

Harmostes.

Tribuni officia.

Tribuni statio.

Tribuni lictores.

Lex militaris

Tribuni militum officium ex Marcello.

tor noui consilij cum hostibus moliri quid possit, stationes, uigilias, munitionesq; ne infrequētes sint, nonnunquam interdiu, sæpius noctu circuire, milites singulis momentis instructos paratosq; habere, siue pabulatum, siue frumentatum uadant, præsertim si in procinctu hostes sint, exploratoq; in hostes ducere. Cumq; frumētum militibus admetitur, ne quid minus æquo impartiant, interesse, néue pernicioſa fame, aut inopia afficiantur, utq; præparati commeatus abunde sufficiant alimentis, ne arma, uiri, equi aut pecunia desint, cum imperatore multo antq; præuidere: nam Romani duces rationem commerciorum præcipuam habuere semper: castris locum capere, ualetudinarios inspicere, sauciorum curam agere, nomina militum memoriæ tenere. Quippe imperatorē aut tribunum ignorare milites, pudenda inscitia est. Neq; aliud Othonem ad imperium euexit, quàm quod quenq; militum, in agmine, in stationibus, in itinere nomine compellabat suo, ex hoc gratiam & studia hominum assequutus. Querelas quoq; militum audire, illorumq; delicta militari lege plectere, infidum damnosumq; militem militiæ gradu deiicere, tribunorum potestatis est. Fertur tamen Aurelianus Cæsar tam seueræ disciplinæ fuisse, ut tribuno per epistolam mandarit, ut militum manus contineret, ne quis pullum aut ouem raperet, aut uuá ex uineis, aut ex segete spicas: ut arma tersa, calceamenta fortia, uestis noua, equus defricatus, & mulus centurionatus foret. Fuitq; antiqui moris, ut miles in castris ad centurionem, centurio ad tribunum, mane salutatū uadat, & ad edictum præsto sit. Ac licet tribunis militum centuriones subsint & decuriones, ipsi tamen legati imperio parent. eratq; militari lege cautū, ne quis ubi tribunus militum fuisset, postea ordinum ductor esset: nanq; centurio, decurio & ordinis ductor tribuno inferiores sunt. Alexander uero Macedo tanti tribunos & decuriones fecit, ut neminem nisi sexagenarium ordines ducere siuerit. Hoc quoq; notatum est, eum qui præconium faceret, inter decuriones admitti non licere, & multo magis inter tribunos. Si tamen antea præconium fecisset, & postea artem desiuisset, ad decurionatum admitti poterat, ad tribunatum non utiq;. Insuper obseruatum, ut si quando in aliquos iusta mouenda forent arma, senatum per tribunum militum de bello indicendo ad populum sæpe tulisse. Quodq; ueteri instituto ad tribunatum admitti nemo poterat, nisi prius alam duxisset: neq; alam ducere, nisi cohorti præfuisset: siquidem cohors erat ala inferior. Tribunatus uero legionum, post alam conferri dariq; consueuit.

Aureliani disciplina in militarem rapacitatem.

Qui ad tribunatum admissi.

Qui ludi scenici, qui Megalenses, qui Taurij, Compitalitij, Iuuenales, & Honorarij fuerint. Caput XIX.

INter spectatissimos ludos, qui plurimi Romæ fuerunt, Romani ludi à regibus instituti primum, qui & magni, & circenses dicti, præcipui semper habiti sunt, Ioui, Iunoni, & Mineruæ celebres: nam singulis diis singuli erant dicati ludi: quippe uenationes & munera Saturno, scenici Libero, circenses Neptuno: aliisq; aliis numinibus dabantur, quos ad placanda numina unà cum sacrificijs, cumq; cātu & tibia celebrabant, prætoris edicto id decernente in hæc uerba: Ludis publicis, quod sine curriculo & sine corporis certatione fiat, populares lætitiam cantu, fidibus & tibijs moderanto, ea'que cum diuino honore iungunto. & infra. Quos etiam, urgente bellorum tumultu, prætermittere duxerunt nefas. Quum enim secundo Punico bello externis hostibus Italia afflictaretur, & cuncta bello arderent, eosdem magnifice apparate'q; factos, & in plures dies instauratos, olei'que congios in uicos datos fuisse comperimus. Postea confectis bellis & rebus contra Samnites gestis, magnifice Romanos faciendos curasse, ilos'que coronatum populum spectasse, uictoribus'que palmas è Græcia translato more, atque epulum ludorum causa ædiles dedisse, Titus Liuius autor est. Fuere quoque ludi magni, quos post pugnam ad Trasimenum uotos inuenimus, æris trecentis triginta tribus millib⁹, bobus albis quadringētis, multisq; hostijs & alijs diuitijs clari, quos à Manlio Acilio consule in apparatu belli cōtra Antiochū iterū uotos, & magno sumptu exolutos, ac dies decem continuos celebratos traduntin quorum celebritate, præcipua per singula puluinaria mittebantur munera. Anno inde ab urbe ferè quadringētesimo, quū uis morbi ingens urbem peruasisset, & graui cælo uulgarentur morbi, tantaq; tabes & uis mali ingrueret, ut nullum pestis suffugium foret, quum ope diuina luem minime

Sui cuiq; deorum ludi.

Prætoris edictum de ludis

Ludi magni.

Scenici ludi quādo primū facti,

leuari crederent, uictis superstitione animis, scenici primum ludi apparatu magnifico facti sunt, quos ludiones ex Hetruria, motibus non indecoris, uersibus ridiculis cum cantu & tibicine adhibitis histrionibus, saltantes celebrarunt. Eosq; ab ædilibus curulibus secundo Punico bello, per quatriduum instauratos, ac noctu luminibus accensis celebrari, missiliaq; uariũ generis spargi, autores memorãt: in quib⁹ inter ludicra scenæ, comœdiæ repræsentari solebant, multis fabularum argumentis & apparatu uario, quarũ sex fuere genera: nanq; ex his alia stataria, alia motoria, aliæ togatæ, nõnullæ palliatæ, plerãq; prætextatæ, aut Atellanæ. Eratq; constitutum, ut comœdi cum soccis proscenia inirent, actores tragœdiarum cum cothurnis: planipedes excalceati: scenici certatores nudi, circa pudenda tantum uelati. Vtq; ad ostentationem scenæ, in argumentum fabulæ pro personis quas gerebant, uarios amictus induerent: quippe Agamemnon sceptrũ ferebat, pellem bubulcus, Achilles arma, Telephus penulam & peram, ita ut pro fabulæ argumento congruens apparatus fieret per artifices scenicos, qui imitarentur effectus. Vtq; in scena quinq; tantum seruarentur actus: nam scenico ludioni quinquies prodeunti, ultra prodire non licuit: quod in tragœdia quoq; seruatum est, ut non plures q̃ quinq; personarum actus fierent. Vtq; finito argumento, & scena personis uacua, chorus & tibicen introducatur. In ueteri uero comœdia seruatur, ut primarũ partium communes actiones sint, aut gesta militiæ domiq;: postremarum uero, conuiuia, cantus, potiones, & lusus. Postea, seu ob morum prauitatem, seu quia mali exempli ludi erant, pernicieq; ciuibus afferebant, ita scenicos insectati sunt, ut Scipio Nasica in censura scenicos ludiones tribu mouisse, & ærarios fecisse dicatur, licet institutum foret, ut actores Atellanarum tribu non mouerẽtur, sed stipendia facerent & mererent, fuitq; uetus mos diu seruatus, ut primitiæ spectaculorum à ludicris scenicorum choreis inciperent. Cum' que Idæam deorũ matrẽ ex Pessinunte Romani aduocassent, præter munera & apparatus magnificentiam, ludos in honorem deæ instituerunt, qui præcipui inde habiti sunt, quos Marcus Iunius Brutus cum templo in Palatio dedicauit, qui etiam scenici dicti: illosq; megalenses appellarunt, illorumq; curam ædiles gerere, ac ueris initio prælata diuitiarum pompa celebrare: permissaq; ludendi licentia, personatos iuuenes, magistratuum priuatorumq; munia & personas, & facta dictaq; imitari, & ante deæ simulacrum ludere, matronasq; spectatæ pudicitiæ in his psallere, memoriæ datum est. Quibus diebus Romanæ consuetudinis erat, conuiuia & sodalitates inuicẽ agere, & comessari, uictu tamen frugali & modesto, nec die tantum, sed noctu epulari: nanq; hi ludi præcipue casti, magno fauore spectantium conspicui erant, ad quos seruos adire non licebat: Illosq; prætores & magistratus purpurati, in toga & prætexta, atq; in ornatu maximo celebrarũt: quare purpura Megalensis, in uulgi prouerbiũ uenit. Quibus diebus ⁹sti pem cogere, Idææ matris familiæ proprium fuit, quod edicto cauebatur his uerbis: Præter Idææ matris familias, eosq; iustis diebus, ne quis stipem cogito. & infra. In quibus fuit constitutum, ut patritij Megalẽsibus motitarẽt, plebs uero Cerealibus. Præter hos fuere Taurij dij inferis consecrati, quorum origo fertur antiquissima: quum enim regnante Superbo, uis morbi & insanabilis pernicies per oñes urbis regiones & compita peruagata esset, assiduisq; funeribus exhausta ciuitas foret, atq; ob esum canrium tauarum inferorum placamenta hos ludos concelebrarunt, qui Taurij dicti, quod obtauarinæ carnis morbum, inuenti primum concelebratiq; sunt, in quibus metas circumcurrere, uelut in Circensibus seruatũ est. Compitalitios uero Larib⁹, quos bis in anno uernis æstiuisq; floribus ornabant, dicatos plerique autumant, quorum origo ab ultima antiquitate fuisse proditur. Cũm enim Prisco Tarquinio regnãte, in foco genitale repente apparuisset, quo in sinu admoto, mater Seruij Tullij Ocrestes, stupẽs miraculo, haud multo post Seruium Tullium enixa peperit, qui mox regno successit, & quod puero caput arserit, Laris filius esse creditus est. inde Compitalitij ludi primũ instituti inuentiq; fuere, quos per uicorum magistros fieri, & in compitis celebrari, ac per multum temporis desitos, quum solennia ludorum intermittere nefas esset, post L. Lucullum & C. Marium consules à L. Pisone reuocatos, & magno apparatu instauratos memorant, qui

Comœdiarũ sex genera.

Decori obseruatio in uestibus.

Comœdię antiquæ obseruationes.

Ludi Megalẽses.

Purpura Megalensis.

Ludi Taurij.

Ludi Cõpitalitij.

postea non per uicorum magistros, sed præfectos uicorum celebrari cœpti, & demum sublatis collegijs, haud multo post discussi fuere. Tametsi ab Athenienſibus primum instítutos Compitalitios nõnulli credant, in quibus præmium uictori hircus donabatur: post quos, iuuenales, funebres & seculares, uario & solerti ingenio inde recepti paratíq; sunt: in iuuenalibus enim, licet iuuenum causa instituti forent, in his q; adolescentes per lusus & lasciuiam admitterentur, plerunq; tamen anus & grandæuas natu matres, scenesq; ingraueſcenti ætate, ludis admissos comperimus. Lusus erat quem ludebant, turmæ puerorum primo ætatis flore, & iuuenes generosi spíritus, ut equis instratis, hinc inde dispositis turmis, tãquam acie instructa, composito agmine, in iustæ modum pugnæ cursitarent, speciem q; prælij, modo in occursum eundo, nunc à tergo & in gyrum occursando præberẽt, & campestrem incursionem facerent, specimen que magnæ indolis, & commendationem ineuntis adolescentiæ præ se ferrent, ita ut qualis quisque futurus esset, cuius q; spei, facile eníteret. In his quo que pyrrhicham saltari accepimus, quæ integris urbis moribus, magno fauentium studio fiebat: quæ primum inuenta fertur in Creta, nonnulli à Laconibus ad res bellicas facile obeundas, ut armati leui flexu & saltu, nunc se contrahendo, nunc in altum exiliendo, nunc declinando, tela & plagas uitarent, disciplinamq; ediscerent: quæ enoplia saltatio dicta est, quam Tranquillus Tratione, quam bellicrepam dixit. Sicut in Panathenæis armatos pueros saltare uoluerũt, in quibus pueri puellæ que forma conspicui, manibus amplexi, nunc in orbem, nunc in obliquum per diuersos flexus pyrrhicham in theatro saltabant. Postea uero Gaditani modi & molliſſimæ saltationes, quum essent minus notæ, inuentæ fuere, in plures diuisæ species: in chironomiam, quæ manuum gestu: halma, quæ pedum: lactisma, quæ calcibus ad humeros iactis saltabantur. quorum inuentores Iones fuisse dicunt, unde gestus quoque pantomimi fluxere: in quo id fuit constitutum, ut in chironomia alij gestus subiti, alij miserabiles, alij longi nomina ferrent. Funebres uero ludos etiam inter ludi cra scenæ exhiberi accepimus, & post ludos epulum datum. quibus qui præerant, designatores dicti, in quibus gladiatorum paria, qui uenalem habent sanguinem, modo plura, nunc pauciora, nonnunquam familiæ lanistarum ad gladiaturam comparatæ, digladiari, uulnera que & cædes accipere solebant: quos in defunctorum illustrium memoriam ea de causa instítutos ferunt, quòd quum hostes bello uicti, serui q; ad sepulchra summorum ducum olim sæue iugularentur, & sanguinem effunderent, id que posteris sæuum & inhumanum uideretur scelus, cautum fuit, ut sæua illa desita consuetudine, serui liberti q;, & damnati capite, ac gladiatores bustuarij, qui uenalem habent sanguinem, usu armorum & astu eruditi, conducti precio per lanistas, digladiarentur: in quibus in æmulationem certamenq; uirtutis, licet dimicatione pernicioſa, uulnera acciperent darentq;, & ferro decernerent, in qua si quis forte succcumberet, mercedem lanista perditi gladiatoris accipiebat. Athenienses uero fures & sicarios pecunia comperatos, armis instruebant, quos, ut in scena dimicarent, inuicem committebant: apud quos usus obtinuit, ut imperatore uita functo, duodecim captiui ad sepulchrum iugulati, tumulentur unà. Quæ munera licet summæ immanitatis forent, duces in bellum profecturi, Romæ plerunq; populo exhibuere: scilicet ut uulnera cernere assueſcerent, cædesq; & prælia non formidarent. quibus certa lex data, ut multo grauioribus armis pugnare discant, utq; diutius in pugnæ simulacris armati, assuescant, ut in patientia laborum educati, in conflictu pugnæ minus laborarent, neq; ut tyrones corporibus animisq; deficerent. Vtq; lanistæ cum hastis & rudibus primo introducantur, mox gladijs decernant, ad prælisq; incedebant tunicati. Vtq; ante congressum multa fiant, quæ nõ ad uulnus, sed ad speciem gesticulationis, & motus agilitatem uideantur: procedente mox pugna, ut nudi digladient, neq; in uulnere ingemiscãt, ne ue iniussi decumbãt, ne ue postq; decubuissent, ferrum accipere iussi, segnes & cunctabundi accipiant, aut retractent. Ad quod certamẽ insignes nobilitate & opib⁹, neq; obscuri generis hoies plerunq; pdiere: nã & Nero Cæsar CCCC. senatores, & DC. equites ad ferrum exhibuit. Et Domitiani tẽporibus, nobiles ad specimẽ uirtutis ostendendũ, in arenã pdire nõ dubitarũt, q non

Ludi iuuenales.

Pyrrhicha.

Enoplia saltatio.

Saltatio in panathenæis.

Saltationes molles.

Ludi funebres Designatores

Athenienses.

uirorum modo pugnas, ſed fœminarum noctu commiſit: donec cautum fuit, ne equi-

Quis primus gladiatorum munus dederit.

tes Romani ludo & arena polluerentur. Primus enim qui gladiatorum edidit munus, Iunius Brutus, in honorem defuncti patris, fuiſſe traditur. Alij Appium Claudium & Fuluiũ conſules in foro boario gladiatores cõmiſiſſe primos aſſeuerant. In quo præter apparatus magnificentiam, immaniſſimas feras, homines q, qui cum his concurrerent, ad pugnam exhibuit. Ad quos matronas admitti erat lege uetitum, ne immanitati aut feritati aſſueſcerent: ſicut ab athletarum ſpectaculis, muliebrem ſexum Auguſtus auocauit & dimouit. Non ſic Cretenſib⁹, qui præcipuas & magno natu mulieres ad gladiatorium munus admittebãt: & Spartæ nulla eſt tam nobilis mulier, quæ precio conducta, non ad ſcenam prodeat. Cumq; antea gladiatorij ludi imperatorũ munus forent, Claudius princeps, ut pecunia quæſtorum fierent, cauit edicto: quos propter cædes & immanitatem, quodq; mali exempli eſſent, poſtea edi prohibuit. Et quia nonnulli inopes & modicis facultatibus, ſordida mercede conductos gladiatores ad ferrum exhibebant, Tiberio imperante, ſenatuſconſulto cautum fuit, ne quis gladiatorium munus daret, cui minus quadringẽtis millibus cenſus eſſet. Poſt aliquot uero ætates Theodoricus Gothorum rex, ita gladiatores odio proſequutus fuit, ut optantibus Romanis, non modo illos denegarit, ſed nunquam poſtea edi permiſerit. Fuitq; in uſu, ut in funebribus eſſent ſpectatores penulati, quum in cæteris togati conuenirent. Seculares uero ludos, Φ ſingulis centũdecẽ annis, uel quòd ſemel tantum hominis ætate fierent, dictos accepimus. Nam ſeculum ueteres hac finitione terminarunt. Alij niſi decurſo trium ætatum ſpatio, ſeculares fieri negauerũt, qui ſupra Tiberim, ſæpius in Capitolio, magna frequẽtia & fauore ſunt edi ſoliti: ad quos licet præco inuitaret ad ludos, quos nec uidiſſet quam, nec uiſurus eſſet, illos tamen citra hunc annorum numerum perſæpe celebratos comperimus: nam & diuus Auguſtus ſeculares fecit, & haud multo poſt Claudius celebrauit, quo interuallo ſexagintatres haud amplius interfuere anni. Mox Domitianus illos inſtaurauit, habita temporis ratione, ex quo ab Auguſto editi fuerant, quos Romæ p oñia theatra fieri ſeruatum eſt, in quibus trinoctio tetra caligine bobus atris ad Tarentum ſacrum Plutoni & Proſerpinæ, lectiſternium, peruigilia & ſupplicationes inſtar Ceremoris initiorum fieri ſolebant, carmine & hymnis in Capitolio à pueris puellis q patrimis & matrimis, in Apollinis & Dianæ laudem modulato, cum quibus ſæpe Circenſes dabantur unà. Quoꝝ inſtitutio fertur antiquiſſima. Cùm enim Valerius Publicola, qui reges eiecit, tres filios morbo laborantes ex uoto recepiſſet incolumes, uoti reus, hos inſtituit primus, & celebrauit: quos antea præteritos uel intermiſſos diuus Auguſtus magnifico apparatu celebrauit, quanuis non uera ratione dimenſa. In quibus iuuenes ſine aliquo maiore natu propinquorũ, nocturno ſpectaculo intereſſe uetuit. Poſtremo Domitianus ſeptimos exhibuit, ad ſua tempora ab ortu urbis obſeruatos. Et demum poſt curricula temporum, Philippus imperator, milleſimo urbis anno ex omni ſeculoꝝ memoria, apparatiſſimos ſeculares fecit: in q bus præter elephantos triginta, leones, tigres, alces atque hyænas & bebos, etiam gladiatorum paria mille, hippopotamum, & rhinocerotem, feras q immaniſſimas uenationi dedit. Præter quos, fuere ludi theatrales & honorarij, qui æquè ac funebres ſtati non ſunt: ſed ut quiſq; ad honores, ut ædilitatem, præturam uel conſulatum euectus erat, ad conciliandum populi fauorem maxima hos lætitia coluit & celebrauit: in quibus elephantorum & leonum pugnas aliarum q beluarum uenationes frequenter exhibitas inuenimus. Primus enim Scæuola in curuli ædilitate leonum pugnas dediſſe fertur, mox Pompeius iubatos trecentos quindecim, Cæſar quadringentos: donec ſenatuſconſulto cautum fuit, ne Aphricanas in urbem inueherent. Contrà Cneus Aufidius tribunus plebis: nam Circenſium cauſa importari iuſſit. Poſtea Auguſtus tigrim, & Domitius Aenobarbus centum urſos Numidicos in ædilitate, & totidem uenatores Aethiopes dedit. Hæc enim expectatio munerum, quantum ſtudij & fauoris ad cõciliandum populariũ animos attulerit, quum magnifico ſumptu exhibita fuiſſent, enarratu difficile eſt: ſiquidem qui illa ample & largiter dediſſent, aut qui munificẽtia reliquos anteiſſent, facilimos aditus ad honores, conſulatus & præturas, reliquoſ q magiſtratus, proximis comitijs habuere: quorum cura

Matronis ludis intereſſe uetitum. Cretenſes. Spartani.

Quibus gladiatorum munus dare permiſſum. Ludi ſeculares.

Secularium ludorum origo.

Ludi theatrales & honorarij.

Munera huiuſmodi ſceni ca ad honores uiam parabant.

& procuratio præcipua ædilium erat. Et qui illos ob secordiam prætermisisset, popu-
lare odium & offensam haud dubie incurrit, & uelut sordidus & parum ciuilis, est pro
despectissimo habitus. Mamerco enim homini ditissimo, quòd ædilitatem, ne sumptus
in exhibendis ludis faceret, assequi non curasset, in consulatu repulsam tulit. In his enim
res commentitias, fabellas & scenas repræsentare, tum monstra & usu incognita, uena-
tiones q; & pugnas populo dare assuerant: ad quas mulieres descendisse, & cum imma-
nissimis ferís sæpe depugnasse comperimus, tanto omnium studio, ut triginta & ampli-
us dies, sepositis negocijs, Romani ludis impenderent: quos postea Augustus coarcta-
uit, ne ludorum celebritas nimium diu actus forenses & negocia moraretur. Theatrales Theatralium origo.
quoq; ludos in Liberi patris honorem inuentos fuisse, omnes ferè consentiunt, quos ab
Athenienfibus originem duxisse ferunt, qui primi Nouembri mense Bacchanalia & lu- Bacchanaliũ licentia.
dos gymnicos ac Liberales celebrarunt, tanta licentia, ut nympharum & heroum habi-
tu bacchantes prodirent in forum, & ad sonum tibiæ cum lasciua gesticulatione compo
sitis modis psallerent, uinumq; cum bellarijs, libaq; ex melle, magna bibendi licẽtia cir-
cunferrent, quos plerunq; populus coronatus spectauit. Quæ sacra præterquam q; per Bacchanalia per anum indicebantur.
anum deliram & temulentam indicerentur, eò insolentiæ processere, ut mulieres uiri q;
ornati hedera, crine fluxo, lymphatis animis debacchatæ, cũ thyrsis uelut insanientes &
furore afflatæ obuios ferirent: ministri quoq; phanatici non minore uesanía ferulas ge-
starent, tanta temulentia & uerborum licentia, ut Marcus Varro, nisi ab amentibus fieri
potuisse negaret: quare ministræ Mænades dictæ, inter quos Sileni, Satyri, Bacchæ, Le-
næ & Chiæ, Mimallones, Naiades, Nymphæ & Tityri, sacris operabantur. In his quoq;
comessationes, thyrsi, tibiæ & cantus frequentes erant. Et quoniam ad animæ purgatio-
nem pertinere dicerent, etiam uannum quo triticum purgatur, & ouum sphærali figura Vannus.
adhibebant. Quæ sacra procedente tempore, quum ex diuturnis nocturna fierent, unde
Nyctileia appellata sunt, promiscuis ingenuorum & fœminarum stupris, cum strepitu Nyctileia Bacchanalia inhibita.
& ululatu in omne facinus & libidinem, perpetuo senatusconsulto, non in urbe modò,
sed per omnem Italiam coërcita fuere: maximisq; pœnis inhibitum, ne Bacchanalia Ro-
mæ, neue in Italia fierent, quum in contubernio sordidissimorum patrarentur, essentq;
maximorum scelerum causa & seminarium. Apud Thraces Orgia Bacchi ab Orpheo in Orgia in Thracia.
stituta, nisi à mẽstruosis fiebant. Euianes Bacchi festa celebrant, in quibus ludiones pri- Euianes.
mo, mox spectatores multo uino epoto, ad arma cõcurrunt. A Babylonijs quoq; festus Babylonij.
dies Baccho plurimo mero exhausto colebat, in quo noctem perennem lasciuis gesticu-
lationib⁹ & largiori potu indulgebãt. Apud Heleos bacchæ Dionysio psallentes modu Helei.
lata uoce, precantur ut bouino pede ad se accedat. Lauini integer mensis Libero dicabat, Lauinij.
quibus diebus obscœnis uerbis & spurcissimis uti permissum: quod Heliogabalus insti-
tuisse fertur, ut in uindemiarũ festo multa impudica & obscœna iactarent in dominos:
id quod nostrates seruare etiamnum solenne habẽt: donec per forũ uirile mẽbrum plau-
stro transueherent, cui matrona spectatæ pudicitiæ uelut sancto numini coronam impo-
nebat. Quod etiã Varro fieri consuesse, in reliqua Italia scribit, tanta turpitudine, ut per
dies festos Liberi membrum per agros plostellis, mox in urbẽ cum cantu & ululatu fer-
rent. Ab Aegyptijs tanto abusu Bacchanalia fiebant, ut temeto ingurgitati, statuas cubi Aegyptij.
tales per pagos circunferant, protenta mentula, magnitudine uisenda, præeunte tibia &
choro, cui Mercurij statua, *pheretro porrecto: quas fœminæ & magno natu matres ue- *ueretro
lut pompam triumphalem, præ se agebãt, tam fœdo spectaculo, ut nihil improbius aut
nequius foret. Eadem quoq; licentia Athenis uulgo usurpatur Nouembri mense, quo
Bacchanalia celebrabant, ut phanatica multitudo baccharum habitu per urbem proce-
deret. Fuit præterea quinquennale ludicrum, in quo tam uersu quàm prosa oratiõe Ludicrum quinquẽnale.
græcè latinèq;, tum musica per citharœdos & citharistas, tum gymnicis ludis certabat:
quos Nero Cæsar primus ad morem Græci certaminis è Græcia Romam deduxisse, lo-
uiq; Capitolino dicasse, atq; singulis quinquennijs magno certamine animos celebrasse
fertur, iam intermissos ducentis annis à Lucio Mummio triumpho, qui primus hoc spe-
ctaculi genus in urbe præstitit. In quibus quãtum quisq; facundiæ experimento, aut can-
dore ingenij emineret, facile apparebat. C. uero Caligula, horum instar, miscellos Lugdu-

ni fecit, græcæ latinæq; facundiæ experimento. In quo certamine lege ſancitum erat, ut uicti uictoribus hoc præmiũ darent, ut ipſorum laudes tanquam obnoxiũ ſcriberent & carmine celebrarẽt. Poſtea à Domitiano triplex inſtitutum ferunt Capitolino Ioui, Muſicum, Equeſtre & Gymnicum, aliquanto plurium coronatorũ, in quibus Papinius Statius uictus fertur, uictor autem & ter coronatus in certamine Albano, quod Domitianus pariter inſtituit. In quo poetæ certatim Mineruæ pſallebant hymnos. In eo uero Publius Mimographus palmam tuliſſe dicitur. Athenis quoq; ad Theſei ſepulchrum celebres hi ludi manſere, in quibus tragœdorum certamen magno conuentu totius Græciæ fuiſſe tradunt. Eò enim uiri eloquentiſſimi ex omni Græcia exciti, confluxere, inter quos Aeſchylus primus tragœdiam dedit, in ea uictor Sophocles, uictus Aeſchylus, haud multo poſt, mœrore uictus occubuit. quibus etiam ludis decem iudices ex ſingulis curiis præfuere. Fuitq; in more, ut hircus præmium tragœdo foret. Vt q̃ lyrici iuuenem immolarent, tragœdi hircum, poetæ taurum. Proditur tamen comicus Menander, quum centũ et octo ſcripſiſſet fabulas, in certamine comœdorum, licet eſſet ſuperior, tamen ambitu & factione à Philomene uictus renunciatus. In Elide quoque poetæ accepto themate, carminibus certabant, uictorq; coronam ferebat donum: Sicut Archelaus Mauſolo agona propoſuit & ludos, in quibus doctiſſimi ſæpe decertarunt: inter quos Theopompus Iſocratis diſcipulus, omnium conſenſu, propter ſingularem uim ingeniũ, uictoriam tulit. Vna tamen proditur Corinna, muſca lyrica dicta, tanta eruditione claruiſſe, ut Thebis cum Pindaro carminibus certaret, & quinges uictrix foret. Et Ariſtophanes quum certamini poetarum iudex præſideret, poëtæ illaudato uictoriam dediſſe, quod ſua, non aliena recitaſſet. Eutimus quoque Locris oriundus tam diſerta ſcripſit carmina, ut olympicis ludis ſemp uictor fuerit, ſemel tãtum uni poſthabitus. Quinetiam Neapoli quinquennale certamen fuiſſe tradunt muſicum & gymnicum, illis æmulum, quæ in Græcia ſumma laude celebrantur, quod etiam noctibus magna luce ignium ſingulis quinquenniis Romæ fiebat, magnis oratorum & uatum certaminibus. Neq; omiſerim à quibuſdam traditum memoriæ, Heſiodum carminibus cum Homero in certamine poetarum contendiſſe, uictoremq; Heſiodum epigramma cum tripode in Helicone poſuiſſe. Erant præter hos plebeij ludi ſpectatiſſimi, qui exactis regibus pro plebis libertate primum dati ſunt: quos nonnulli poſt ſeceſſionem ad ſacrum montem inſtitutos ferunt, ob conſociatos patrum plebiſq; animos, quos poſtea Lucius Sylla, perdomitis hoſtibus, magna plebis expectatione reſtituit: quorum ædiles plebis arbitri & moderatores erant, in quorum celebritate ſeruatum meminimus, ut quoties inſtaurarentur, ab his ludorum cauſa epulum daretur, quos ex uariis cauſis non ſemel inſtauratos comperimus. Cereales uero quin in Cereris honorem magnificentiſſime fierent, nulla controuerſia eſt, quos circenſes dictos nonnulli uolunt: nam & deorum imagines in his longo ordine produci, & circum metas curſu contendere ſolebant, ouumq; in cerealis pompæ apparatu numerabatur primum, in quibus peruigilia noctu fiebãt, ſicut in ſacris Iſidis excubiæ: in his quoq; ædiles plebis pro equorum curſu plerunque gladiatorum certamen exhibuere. Cereri enim ad quintum calendas Aprilis annis ſingulis Romani rem diuinam more patrio facere aſſuẽrant: quæ ſacra, quod è Græcia translata eſſent, & per Græcos curata, Græca dicta ſunt. Fuiſſe enim in Græcia ſacra Eleuſinæ Cereris ſpectatiſſima, autores memorant, quæ obſcura luce fiebant, ſacerdotesq; facibus diſcurrentes curſu phanatico ſacra peragebant, à quibus uelut ſanctiſſimis & impollutis, impij conſceleratiq; amouebantur uoce præconis, ita ut templum uelut omni religione ſanctum, alicuius criminis aut noxæ conſcio adire non licetet, quod ſi quis adiiſſet non initiatus, capite luebat, ad quod Nero conſcientia ſceleris agitatus, ingredi ueritus fuit. Non ſic Antoninus Philoſophus Auguſtus: nam fretus innocẽtia & uitæ integritate, ſine diſcrimine adiuit. Cuius myſteria magno ſilentio inclyta, uelut arcanum quid ſanctũq; in uulgus efferre non licebat. Quod ſacrũ à ſolis matronis fiebat annis ſingulis. Romaniq; in toga candida ſpectare ludos, mulieresq; in ueſte alba pariter ſacrum facere ſolebãt: in quo id fuit obſeruatũ, ut tũc diis gratũ eſſe cenſerent, ſi à lætis, nec funere pollutis celebraretur, Vtq; in ſacris Cereris, ante noctẽ epuletur nemo, atq;

Triplex ludicrũ quinquennale.

Tragœdorũ certamen.

Hircus tragœdi præmium.

Poetarum certamẽ in Elide

Quinquennale certamen apud Neapolim.

Ludi plebeij.

Ludi Cereales ſeu Circenſes.

Sacra græca.

Cereris myſteria.

à uino in primis & Venere abstineant. Vtq; quinto quoq; anno ex Sibyllinis carminibus prodigiorum causa ieiunium fiat: inter quæ præcipuum fuit, ut sacris initiatos, calda abluerẽt primùm, quod castitati præesse ducerẽt. Apud Athenas in sacris Cereris, quæ dicuntur Adonia, mulieres simulacra defunctorum efferre, multaq; funesta & calamito sa iusto comploratu & gemitu effingere traduntur: in cuius sacrificio Atticæ uirgines inter solennia, reposita cistis sacra capitibus q̃ occultè deferunt, quum Cereri sacrum q̃ occultissimis cæremoniis fieret: quippe prophano homini Cereris mundi uidere nefas erat. Apud Siculos uero Cereri & Proserpinæ diuerso anni tempore sacrum fit: Proserpinæ enim maturis messibus, decem festos agunt dies: Cereri uero, quum semen in terram mittitur. Græcis autem in tribus ludis, præterquam in Cerealib⁹, accensas faces gestare uetus mos habuit, in Prometheis, in Vulcaniis, in Panathenaicis. Præter hos fuere ludi martiales Marti dicati, & alij piscatorij, ex quæstu piscantium: alij castrenses, qui in castris prætorianis plerunq; cum uenatione dabantur: nonnulli miscellanei, ex ludiorum multiplici genere: alij Palatini, in Palatio triduo celebrari soliti in diui Iulij honorem, qui uictam armis rempublicam in dominationem uertit: alij Capitolini, q̃ Iupiter optimus maximus suam sedem seruasset, qui aliis solẽnibus additi, collegiumq; nouum (autore senatu) institutum fuit. Præcipui Augustales, quos Tiberij tẽpore tribuni plebis in Augusti honorem facere instituerunt. Athenis uero & in omni Græcia multiplices fuere ludi, in quibus ad aucupandam popularẽ gratiam, Theophrastus fructum diuitiarum putauit maximum: nam Panathenæa, Dionysia, Scirophoria, Haloa, & Apaturia celebria fuere. Apud Lacedæmonios Gymnopodia, Hyacinthia & Chori. Patauij, Cestici ab Antenore inuenti, quos inter reliquos annumerasse non ab re fuit. Illud utiq; uerum est, q̃ quanuis ludorum multiplices species forent, tamen ædilitia largitiõe quatuor curari impensius assuẽrant, Megalenses, Funebres, Circenses & Apollinares, magno semper apparatu & habitu, in quibus non tuba aut fistula, ut in aliis, sed sola tibia canebant. Quodq; uetusto more quoties festi ludi edebantur, illos omnis ætas, sexus & ordo plerunq; coronati spectabant: quare Lucius Crassus cognomẽto Diues, q̃ corollas ex auro & argento imitatione foliorum in ludis populo dedisset, celebri memoria habetur. Fuitq; prisci moris, ut populus in theatro uel circo sæpe ludicrum à principe postularet, cuius præcipuo studio teneretur: quotiesq; princeps aut imperator, qui perdomitis hostibus triumphasset, uel popularis homo plebi percharus, ad ludos & theatrum iret, quum primum in conspectu prodiret, communi omnium plausu & fauore concionis, faustisq; acclamationibus totis theatris exciperetur: nonnunquam uniuersus populus aduenienti principi assurgere, & lacernas deponere solebant, ut togati apparerent, qui honor summis tantum ducibus, aut uiris summa integritate & fide ob merita in populum dabatur. Contrà uero deformatus ignominia, aut infensus infestusq; populo, ela moribus explodebatur & sibilis. Tum si quando ludi remisse & leniter, aut non legitime celebrarentur, uel si quo infortunio aut casu repente constitissent, aut si tibicen conticuisset, uel inter solennia ludorum commisso spectaculo, ex subita lætitia ad repentinum motum translati essent, aut si in enunciandis ludis uersu ædilis errasset, aut uerbo, uel ante commissionem ludorum, siue dum eduntur, tumultus repens, aut aliquid triste auribus oculisue occurrisset, & ex uarijs causis, tanquam si nefario scelere polluti essent, eiusmodi admissa, ludorum instauratione procurabantur & expiabantur. Cum em̃ pompa duceretur, q̃ obuius seruus loris medio circo uapularet, infausto augurio ludos pollutos pontifices putarunt. Et quum in cæremoniarum apparatu tensa procederet, q̃ equo cõsternato, auriga habenas sinistra corripuisset, currumq; perperam egisset & circunflexisset, uelut ominosum, ludorum instauratione opus esse iudicarunt.

Sacra Cereris apud Athenas.

Siculi.

Græci.

Martiales. Piscatorij. Castrenses. Miscellanei. Palatini.

Augustales. Ludi multiplices in Græcia.

Lacedæmonij Ludi quatuor impensius curati.

Spectatores coronati.

Honor principi theatrum ingredienti exhibitus.

Cum ludi minus bene agerentur.

Qui esset urbis præfectus, quódve officium, quarumq; rerum cognitionem animaduersionemq; haberet. Caput XX.

SOlitos Romanos fuisse, quum reges & postea consules prætores que reipublicæ causa abessent, ne quis repens tumultus fieret, ne ue urbs sine imperio esset, aut hostium incursibus pateret, præfectum creare, qui urbi mœnibusq; præsideret, ius redderet & subitis mederetur, sæpe notatum est: qui si quid in urbe tur-

Præfectus urbis ad quid creatus.

batum esset, quum res postularet, iuuentutem armare, & per loca opportuna dispone re, arma tela que in propugnaculis ingerere, castella communire, muros turres q; præ sidio firmare, atque omnia custodijs uigilijs que instructa habere, portas claudere, pro portis stationes dispositos que stationarios milites, ad tuendam populi quietem, tenere deberet. Et ne quid falleret, aut nudatum præsidijs esset, animaduertere & oculis perlu strare, nihil denique curæ aut laboris omittere. Qui tametsi urbi præfectus foret, in subur bijs æque cognitionem animaduersionemq; habebat, illicq; exercitus demandatos, & ge rendi belli sæpe negocium datum esse liquet. Quam præfecturam à prima antiquitate Romæ fuisse multiplici exemplo apparet: Siquidem à Romulo primus Romulius, à Tullo Hostilio Mumartius, & Sp. Lucretius pater Lucretiæ, regnante Superbo, urbis præfecturam meruere, deinde consulibus eam curationem demandarunt. Post aliquot uero ætates, tanquam non ciuile munus, à multis aspernatum est, ita ut eam curationē uelut ignobilem, repudiantibus plurimis, Q. Seruilius ut altercationes dirimeret, filiu um substituerit, eumq; extra sortem urbi præfecerit. Quam sæpe intermissam fuisse cre diderim: quippe Augustus urbis præfecturam, tanquam nouum munus & officiū, crea uit. Demum in tantum processit, ut Nero à cognitionibus præfecturæ urbis, honoris initia auspicaretur: & Piso uiginti annos præfecturam urbis, uelut instar magni muneris, gerere non dubitarit. Extatq; diui Seueri epistola ad Fabium Culleonem, qua cogni tio criminum per totam Italiā ad præfectum urbis delegatur. Relegandi quoq; ad insu las, uel deportandi quos delicti enormitas postulat, querelasq; seruorum libertorumq; audiendi, si de patronis dominis ue querantur, ius illi potestasq; fuit: carniumq; & fori boarū, piscarū, & suarū cura cognitioq; ad eundem spectauit & pertinuit. Etiam sena tum per urbis præfectum uocari & consuli posse, atq; absentibus uel impeditis consu libus senatusconsultum fieri, nulla controuersia est. Denique diligēter curare, ne qua pars urbis * labaret, ne ue per occasionem & licentiam aliquid plebs moliri posset: ne ue qd circa urbis custodiam aut munus uigiliarum segniter exequutū foret, quod ab homine impigro ante perspici potuisset, præuidere præcauereq; debebat. tantiq; exēpli fuit, ut quū fœdissimo bello respublica afflictaretur, sæpe urbi saluti fuisse & imperio, magnaq; attulisse præsidia compertum sit. Sed notandum hunc præfectum, aut patritiæ gentis uirum, aut senatorem, deligi consuesse: idq; exemplo Marci Messalæ oratoris, qui Au gusti tempore urbis præfect⁹ fuit, facile dignosci, licet sexto post die magistratu se ab dicarit, non ingenuam & parum ciuilem potestatem esse ratus. Et tametsi Lucium Piso nem & Cossum præfectos urbis uino indulsisse, & multum noctis conuiuijs exegisse le gamus, adeò ut biduum & duas noctes cum Tiberio largiore potu indulserint, illos ta men satis grauiter & inoffense urbis tutelam administrasse, controuersia non est. Proce dente mox tempore, in tantum præfectura urbis processit, ut Sabino Vespasiani fratri ad præfecturam processisse, magni muneris loco fuerit: & Pertinax imperator ex præ fectura urbis ad imperium prouectus sit. Rursus post aliquod interuallum, tam infimæ sortis habita est, ut Heliogabalus omēs lenones ad præfecturam urbis prouehere destī narit. Qui uero præfectus Latinarum erat, etiam nō senator fieri poterat: quippe quum citra ætatem senatoriam sæpe annis iunior crearetur ex nobiliorib⁹: idcirco præfecto La tinarum, senatum habere non licuisse notatum est: inter quos Marcus Antoninus Philo sophus, qui postea imperitauit, annis iunior præfecturā urbis gessisse proditur. A Prie nensibus quoq; in Neptuni Heliconij sacro, quod cum lonib⁹ cōmune fuit, iuuenis æta te uix adulta, præfect⁹ creabatur & rex. Ab Indis in sex quinterniones urbis præfectura diuiditur: nanq; alij peregrinos recipiunt, alij uitā & mores notant, nonnulli defuncto⁹ bona mortesq; inquirūt, alij uendendis mercibus præsunt: multi uenditaꝝ rerū exigūt decimas, ita ut oīe ciuitatis regimē illi moderētur. Græcis uero urbis p̄fectus ἐθναρχία dicebatur, ipsaq; præfectura ἐθναρχία. Præter quem fuit prætoriarum cohortium præfe ctus, annonæq; & uigilum, qui in numero magistratuum populi Romani non sunt, sed extra ordinem utilitatis causa creati. Ad præfectum enim uigilum de incendiarijs, de fu ribus, de effractorib⁹, de receptatoribus, cognitio ptinuit. Augustus uero Octauius quū plura orirētur incēdia Romæ, septē cohortes opportunis locis cōstituit, ut unaquæq; bi

Origo præfecturæ,

Præfectura intermissa sæpe & reuocata,

Munera alia. Præfecti,

Præfecti qui deligebātur,

Lucij Pisonis & Cossi præfectorum uinolentia,

Præfecturæ honos & paulo post uilitas,

Præfectus lazinarum.

Prienenses. Præfectus in sacro Neptuni Heliconij, Indi.

Græci, ἐθναρχία.

Præfectus uigilum.

nas urbis regiones tueretur, quas præfecto uigilum subiecit. Præfectus uero annonæ ad leuandum frumenti inopiam, conuectis commeatibus, plerunq; urbi præfuit & imperio. Præter quos fuit præfectus morum, quem censorem nuncupãt, & haud multo post, præfectus castrorum & legionum, ac præfectus palatij temporibus Cæsarum nouissimis additi, quæ dignitas proxima Cæsarum magnitudini fuit, cui præfecturæ Cleander à Commodo præpositus memoratur, qui propter morum insolentiã, cum filijs una crudeli supplicio excarnificatus, pœnas dedit. Et similis sub Hadriano, qui deposita palatij præfectura, ad ocium se tradidit, moriensq; inscripsit tumulo, quod quum multos exegisset annos, septem tantum uixit, quibus ocio se dederat. Celebratur quoq; Opilius Macrinus, qui ex humili fortuna per Caracallam palatio præfectus, mox ad imperium cõscendit. Illud quoq; à ueteribus factitatum nouimus, ut quatuordecim curatores urbis unà cum præfecto tam urbi quàm urbanis negocijs præsint. Sed & illud notatũ, ad urbis præfectum appellationes omnium potestatum, & illorum qui in honore erãt, pertinuisse, ipsarumq; cognitionem animaduersionemq; habuisse, quod quidem noua constitutione à posteris seruatum est. Antea enim ex constituto Neronis appellationes à iudicibus ad senatum fiebãt, cautumq; fuit, ut qui à priuatis iudicibus ad senatum prouocassent, tantum pecuniæ pœnæ nomine exoluere cogerentur, quantum qui imperatorem appellassent. A senatu uerò ad principem appellare non licere, oratione diui Hadriani cauebatur: nec à præfecto prætorio, q principis locum tenuit, appellare licuit. C. tamen Caligula nimias appellationes inhibuisse fertur, liberamq; iurisdictionẽ magistratibus dedisse, ita ut sine appellatione iudicatum exequerentur, & placita seruarẽt. Quinetiã illud quæsitũ est, an tutorũ curatorumq;, qui nequiter & inofficiose in tutela cum acta de officio decedentes, uersati fuissent; aut filiorum, qui parentes quos uenerari decet, contumelijs probrisq; affecissent, in eosq; turpissimum facinus admittentes, impias manus intulissent: cognitiõem animaduersionemq; præfectus haberet. Et placuit ab urbis præfecto in tutores curatoresq;, qui in euidenti calumnia tutelam curamq; gessissent; aut in filios, qui parentum dicto contumaces, & minus audientes forẽt, animaduerti cognosciq; posse: quod quidem tam legibus & senatusconsultis, quàm decretis edictisq; principum alijs super alia editis & promulgatis, sancitum est.

Præfectus annonæ.

Præfectꝰ moꝝ Præfectus castrorũ, legionum & palatij.

14. urbis curatores.

Appellatiões oĩm potestatũ ad urbis præfectũ pertinere.

D. Hadriani edictum.

Appellatiões nimiæ inhibitæ.

Miraculũ de homine, qui extrusus è carcere, rursusq; in eum intrusus, inferna se loca adiuisse enarrauit. Caput. XXI.

INter fabulosa miracula, & puerilibus fabellis similia, multas magnasq; res, quæ uix credi dicíq; possunt, nullum tam impudens mendacium creditum est, q̃ quod ad hosce annos in Pelignis euenisse dicunt, quod quum nouum commentum putaretur, & temere uulgatum, id uerum postea fuisse, tam fama celebri, quæ ubiq; peruasit & uulgata est, quàm multorum testimonio, qui rem gestam didicere, non fictis sermonibus, sed certissimis experimentis compertum est. Quo autem pacto se res habuerit, hoc traditur modo: In Pelignis oppidum uetustum est, cuius nomen prætereo libẽs, licet obscura origine, haud tamen ignobile, in eo dominus, qui urbi præerat, superbe atq; ciuibus imperitabat, ac trucibus dictis factisq; in subditos seruilem in modum animaduertere solebat, eosq; licet imperata facerent, neq; segniter mandata exequerentur, ob leues plerunq; causas, pœnis & damno mulctabat. Forte autem quum homo q̃spiam alioquí bonꝰ, sed tenui re familiari, inops atq; despectus, ipsius domini uenaticum canem, cuius miro studio tenebat, ita uerbere affecisset, ut ob id perisse putaretur: quũ id dominus resciisset, uehementer offensus, eum truci & minaci uultu grauiter increpitum, in pessimum coniecit carcerem: ibiq; quum uinctus graui custodia teneretur, post aliquot dies, hí quibus diligens ipsius cura mandata erat, clauso iam carcere, & tam foribus quàm omni aditu perspecto, ne elabi posset, quum ad illum accederent, ut solebant, in eodem intus carcere nusquam inuenere: qui diu conquisitus, quum non appareret, nullumq; effugij uestigium extaret, rem ad dominum detulere: quod quum credi uix posset, ipseq; mirum in modum obstupefieret, post tres ferme dies, ijsdem foribus pessulo firmatis, idẽ ipse q modo carceri addictꝰ fuerat, imprudẽtibus oĩbus, & nemine conscio, rursus in eodẽ intus carcere intrusus apparuit: custodesq;, ut cibũ afferrent, aduoca

uit: q quũ propere acceſſiſſent, oẽsq; miraculo obſtupefierent, eum uultu tetro & horribili facie, luxatis uſtisq; membris, aliter longe atq; pridem fuerat, conſpexere: quem quum interrogaſſent, unde elapſus & rurſus in eodem intruſus carcere foret, quibusq; in locis fuiſſet, & unde tam fœdo & tetro cultu emerſiſſet: ipſe uelut elinguis, quum nullum proferret uerbum, ſed attonito ſtupentiq; ſimilis foret, ut ad dominum quantocyus admitteretur, poſtulauit: habere quod illi propere nunciaret, magnum, nec differendum. Cumq; ad eum protinus admiſſus eſſet, rem mirificam & admirabilem, ac dictu auditúq; formidoloſa, & uix credenda miracula dicere orſus fuit: Nam ſe ab inferis (ſi libet credere) remiſſum enarrauit: ſiquidem quum diutius carceris ſqualorem ferre nequiret, ſeu deſperatione uictus, ſeu iudicium reformidans, inops conſilij, malum dæmonem ut ſibi præſto eſſet, ſeq; ex tam tetro carcere relaxaret, aduocaſſe dixit. Nec multo poſt, dæmonem fœdo aſpectu & terribili facie in eodem intus carcere aſpexiſſe, & ſecũ pactum fuiſſe, ab eodemq; & ferreis clauſtris, non ſine graui preſſura extruſum, in loca deinde inferna & profundas uaſtitates, ac fundum telluris intimæ actum eſſe præcipitem, ſingulaq; luſtraſſe: impiorũq; ſupplicia, & ſedes conſceleratas, æternasq; tenebras, & ærũnas uidiſſe, ac loca fœda & formidoloſa, regesq; & ſummos duces in abrupto hiatu & profundo uoraginis denſa merſos caligine afflictari, & furiarum ardentibus faculis agitari: gemitusq; & eiulatus, ac dies noctesq; ploratus mulierum & uirorum audiſſe: pontificesq; uidiſſe infulis & trabeis, purpura & auro diſtinctis, ac gemmis ornatos, aliasq; miſerabiles facies omnis generis hominum, ætatum & ordinũ, in cultu uario afflictos, & iacentes inter præaltas uoragines, alios immenſo limo hauſtos æternis ſupplicijs & nocte cruciari, ipſorum'q; dãnata ſcelera ſempiterno dolore puniri: inter quos plures quos nouerat in uita, adnotauit, & præcipue intimum familiarem, quem dum in uita ageret, æqualẽ ſodalemq; habuerat, alloquutũ dixit: ab eo probe agnitus, & mitis ſactis ſermone requitus fuit, qd rerũ ageretur, & quid reliq ſpei ſibi foret. Ipſeq; quũ præ graui ſeruitio & crudeli dominatu, uſq; premi reſpondiſſet, illũ mandaſſe, ut domino enũciaret, caueret neqd tale ageret in poſterũ, ne'ue graui tributo & iniquo uectigali ſubditos opprimeret: nãq; illi uacuã ſedẽ, quã ꝑpe cernebat, præſtitutã eſſe prædixit. Et ut haud dubiº promiſſi foret, fidẽq; ut dicto haberet, meminiſſe (inqt) illum debere ſe creti cõſilij & mutuæ pactionis, quam dum unà militarent, & in caſtris agerẽt, clam inuiſſent, quorũ nemo particeps aut cõſcius unq̃ fuit: quod cõſilium quũ memoriter ille enũciaſſet, & nõ ſolum dicta cõuenta'q;, ſed & ſingula uerba ſpõſiones'q;, ꝙbus uterq; aſtrictus erat, recẽſuiſſet, ipſum dominum ordine hæc audientẽ, animo ſerio & attentiore factũ, mirũ in modũ obſtupuiſſe, ingens'q; animo formido incuſſa fuit, cõſiderandus ingenio, quaſi numine afflatus, explorata haberet, ea'q; uultu interrito enunciaret. Adhĩciũt miraculo, eundẽ interrogaſſe illum cũ quo tunc ſermo erat apud inferos, q nitido cultu ueſtitu'q; apparato uidebatur, nunqd aliquo cruciatu afflictarentur, q ingni ueſte & auro conſpicui forent: illum'q; reſpondiſſe, perenni incendio, inter'q; maximos cruciatus, & ſempiterno dolore uſq; premi & afflictari, id'q; totũ quod auro & purpura fulgeret, ignem atq; incendium eſſe. Et quum ipſe id experiri uolens propius manum purpuræ admouiſſet, admonitum ab eo fuiſſe, ne tãgeret, & tamen efficere neq̃uiſſe, ut nõ ex caloris afflatu palmã ſibi manus, quam tunc oſtendebat, incendio & ipſi purpuræ admotam deflagraret. Erat enim puſtulis liuentibus, & tetris hulceribus uelutí tabe & igne ſacro, malo'q; quod latius ſerpere uidebatur, fere cõſumpta. Referũt præterea, qui illũ adiuere, eum poſtquam ab inferis emerſit, quaſi mẽte cõſternata, hebetiq; aurium oculorumq; ſenſu affectus foret, ſemper cogitabundũ in rarũ prodhĩſſe ſermonem, uixq; ſæpius interrogatum colloquenti reſpõdiſſe. Vultu uerò tam tetro, & aſpectu tam deformi, reuertiſſe, ut qui dudum à cõiuge & liberis ꝓbe agnitus foret, is poſtq̃ remeauit ab inferis, tam diro uultu, totiusq; facie corporis diſſimilis effectus eſt, ut uix eũdẽ illũ eſſe crederẽt. ſæpiº q; obortis lachrymis, ob faciei diritatẽ et ſpeciẽ hoſs fœdiſſime mutatã, notos affinesq; ipſum alloquutos fuiſſe: ægreq; ut ante obitũ, q mox cõſequutº eſt, res ſuas diſpẽſaret, ac liberis & poſteritati conſuleret, uitæ ſpatiũ habuiſſe.

Quot militum ordines, cuiúsve generis milites in Romana militia olim militare consuerant, & qui apud exteros. Caput XXII.

Militum ordines, quos Romani duces habuere, quibus res magnas gessere, hi ferme traduntur, nomine diuersi: nanque rorarij dicti, ei quibus primi erant congressus, qui leuibus muniti armis, parmam & gladium gerentes, ficut ros ante pluuiam, sic priusquam procurrerent, aut acies admouerent, hostem incessebant, & primos concursus excipiebant. Præmittebatur enim leuis armatura, quæ elicetebant, quæ longius pellerent & fugarent. Qui etiam antesignani, eo quòd primi agminis erant, dicti: sicut apud Persas homotimi milites in principijs erant, qui magnopere apud reges nobilitati sunt, inter quos peltati & cetrati, qui peltas cetras que (scutorum enim genera sunt) deferebant, haud multo discrimine diuersas. pelta enim cetræ haud dissimilis est: nanq; erat cetra scutum ex loro, quo Aphri, Hispani, Galli & Persæ plerunque usi sunt, in rhombi figuram: pelta uerò, breue scutum instar lunæ: parma, figuræ latioris & circularis. Lusitanis uerò scuta fuere duorum pedum latitudinis, quæ nec fibula, nec ansa, nec loro nectebantur. Numidica ex corijs sicut Græcis. Orcetanis & Gallis quandoque pro munimento fuit pelta, queis erant enses obtusa cuspide, scuta uero debilia. Hiphicrates quoque pro parma militibus peltam dedit, hastæq; modum duplicauit, & gladios longiores fecit, quare pelteastæ appellati. Thracibus & Belgis dabatur pelta, quam meridem dixere. Liguribus ænea parma. Sardis pugio cum pelta. Celtiberis leue scutum & rotundum. Caius uero Marius parmulas militibus inhibuit, illas minus habiles & superuacuas arbitratus. Romani autem clypeos peditibus, scuta equitibus dedere: quos quidem milites à prima origine clypeis usos comperimus. postquam uero stipendiarij facti sunt, mutato armorum genere, scuta maius tegmentum pro clypeis accepere, sicut Latini populi (quare scutatæ & cetratæ cohortes dictæ) quæ ex crato ictum cum Tatio fœdus, Romani, dimisso Argolico, Sabinorum accepere scuta, sua que Romulus cum Sabinis arma commutauit, quibus postea Romani usi sunt. Samnitibus lata, ad summum æquali fastigio fuere, in imo uero cuneata. Marsis amplissima, quæ decumana dicta sunt. Lucani quoque scuta ex uimine confecta, corijs tegebát. Græci frequenter russatis, Carthaginenses albis, nonnunquam clypeis diuersa insignia ferentibus, utebantur: Corinthij rubris. Alba uero ferre scuta, Romanis erat ignominiæ loco: nam fortes utebantur pictis. Pœni ex auro sculptis imaginibus. Germani scuta lectissimis coloribus distinxere. Græci quoque diuersa insignia, & numina addidere: quippe Græcorum clypeis Neptunus erat, Troianorum Minerua, Vlysses Delphinis insigne in scuto prætulit, Agamemnon formidinem capite leonino cum epigrammate. Niciæ scutum auro fulgebat & purpura. Lacedæmonij λ, Messenij μ, literas descripsere. Alcibiades Cupidinem cum sagittis, Neocorus Aliarcus draconem, Demosthenes in scuto aureis literis Bonam Fortunam inscripsit: Legio ad Cordubā Pompeij nomen. Persis uero cratis erat in manu læua, gladius uel securis in dextris. Fertur Alexāder Macedo argyroaspidas ab argenteis clypeis, sicut Alexāder Seuerus imperator chrysoaspidas ab aureis nuncupasse: id quod à Samnitibus fuit usurpatum, ut argenteis aureisq; scutis ornarentur. Galatæ animalium formas æneas scuto effinxere, sicut Lacedæmonius quispiam in ingenti scuto muscam effictam habuit: & Hanno Carthaginensis argenteo clypeo cum imagine Barchini Hasdrubalis conspicuus erat: Cleomenes uero docuit Lacedæmonios, clypeos nō annulo suspensum, sed brachio innexum habere, quo se firmius protegerent. Philipomenes Achæis, cum antea scutis leuioribus, & ad protegenda corpora minus habilibus uterentur, pro scuto clypeum, pro hastili sariſſam dedit. Qui tamen scutati pedites ferreas ocreas in dextro crure induebant, ne crure effracto, neci expositi forent. Sarmatis uero nulla scuta fuere: nanque in conflictu præliorum defendi scuto inhiberentur: itaque ad uulnera expositi, toto corpore patebant. Deinde pilani, qui pilis depugnabant, dicti. Fuit enim Pilum hastile, habēs & ferrum pedale, & trigonum stylo præacuto, quod stupa colligatum emittebant, in-

Rorarij.
Antesignani
Homotimi.
Peltati.
Cetrati.
Cetra.
Pelta.
Parma.
Lusitanorū scuta.
Numidica.
Pelteastæ.
Merides gnęg
Parma gnea
Clypei
Scuta.
Scutū Argoli cum
Decumana scuta.
Russati.
Gentium diuersi clypei.
Principū ac Ducum.
Gentium.
Hanno.
Lacedæmonij
Achæi.
Sariſſa.
Sarmatæ.
Pilani.
Pilum.

terdum haſtam habens triũ pedum, nec minoris proëminentiæ ferrea ueruta: quo emiſſo, uelut ad id dato ſigno, citato gradu in hoſtes ibant: mox ſtrictis gladijs collato pede, cominus rem gerebant, quæ ab hoſtibus miſſa, Romani ſæpe denſatis ſcutis excipiebãt: tametſi nonnunquam tanto ardore animorũ ad arma concurſum, & in hoſtes itum eſt, ut ne mora in pilis emittendis fieret, illa abijcerent, & ſtrictis gladijs cominus rem gerent: quæ quidem pila Romanis propria, & ſua fuere arma, telum haud dubiẽ q̃ haſta uehementius: ſicut geſſa Gallorum, ſariſſæ Macedonum, lancea Hiſpanorum, gladius Lacedæmoniorum, acinacis Medorum, falarica Saguntinorum, ſagaris Perſarum, rhomphea Thracum, framea Germanorum & ſparus ruſticorum: Theutonicorum uerò, cateiæ. Erat enim haſta anguſto & breui ferro, rhomphea autem ingentis longitudinis. Tametſi Hiſpanum gladium admodum breuem, & ſariſſam prælongã haſtam ferro affixo legamus. Etiã ſica Romanis frequens & peculiaris fuit: q̃ppe Romani milites utroq; latere ferebãt ſicas, dextra breuiorem, ſiniſtra longiorem. Proditumq; memoriæ eſt, C. Marium noua primum forma iacula feciſſe: nam quum duplici telo antea munirentur, ipſe alterum admiſit, alterum ſuſtulit, & loco illius clauum panxit, quo firmius impingerent. Marcellus ad Nolam longiora pila militibus diſtribuit, quo ferirent uehementius, quum Carthaginenſes breuioribus, & minus habilibus uterentur. Cleomenes uero docuit Lacedæmonios pro lancea ſariſſis uti, quas utraq; manu torquere aſſuefecit. Galatæ pro enſibus ſpatas geſtabãt oblongas, quas à dextro latere catenis ſubnectebãt. Poſt quos haſtati, qui haſtam geſſaq; ferebant, qui etiam in prima fronte poſiti, haſtis p̃ualidis ferro munitis militabant: erant enim ferè tyrones, tunc primum militiæ adſcripti. Deinde principes ordines ducebant, milites robuſtiores ætate & uſu doctiores, ab haſtatis per interualla diuiſi. Tertij uexilli triarij fuere, q̃ ſi qua maior uis ingrueret, aut durior caſus principes repelleret, compreſſis ordinibus, uno continente agmine, totam aciem clauderent, laxatos, languentesq; ordines magnis uiribus repararent: Tantiq; roboris erant, ut rebus abſciſſis & deploratis, ſæpe debilitatam uirtutem, & fractos reſtituerent animos. Præter hos uelites, q̃ ueſtiti & nullis armis muniti, quo expeditiores forent, inter leuis armaturæ milites locabantur, quibus parmæ tripedales, breuiores q̃ equeſtres, & iacula quaternos longa pedes, ferro p̃fixo, data ſunt, ex celeri curſu quaſi uolantes dicti, prompti ad excurſiones, qui ad proſequendum inclinatam ſemel aciem, uagos effuſosq; prædatores excipiendum, infeſtasq; populationes & uaſtitatem inhibendum, tum ad ſubita belli & repentinas incurſiones, mirum dictu eſt, quãto præſidio fuerint. Hi enim ſecundo Punico ardente bello, dum Romani ad Capuam ſedent, ut contra equites, quibus hoſtis præualebat, repugnarẽt, à Fuluio Flacco proconſule primum inuenti inſtitutiq; ſunt. Quibus additi ſequentibus bellis plerunq; ſagittarij, & cohors Peligna uelitaribus armis, quorum tela ad remittendum imperitis inhabilia traduntur. Rurſus inter militũ ordines alij deſcripti ſunt, quibus prætorianis nomen, qui iuxta ducis prætorium excubantes, honore atq; ordine præſtabant; hi enim præcipuo robore & uirtute illuſtres equites, magna & firma præſidia fuere, quippe qui circa principis tabernaculum, & imperatoris latera militabant, quum nobilitate & honoribus anteirẽt. Hos antea celeres à Romulo dictos ferunt: ſiquidem Romulus trecẽtos circa ſe, pacis belliq; temporibus habuit expeditos, quos Celeres nuncupauit: qui poſtea Flexumines, demũ Troſſuli, quòd oppidum Thuſcorum Troſſulum ſine peditum opera, ui cepiſſent, dicti ſunt: quos Numa diſſoluit, & antiquata militia miſſos fecit. Primus enim Tarquinius Superbus cuſtodiam ferociſſimorum circa ſe habuit, ut noctu penes regiam excubarẽt, die autem illius latera cingerent. Obſeruatumq; fuit, ut is ſummam militiæ gereret, & imperatoris uice fungeretur, qui prætoria caſtra & prætorianos haberet: nanq; omnis cura & procuratio rei militaris, deſito imperio ueteri, penes prætorianos fuit, qui quãdoq; quum Romæ iuxta pomœrium caſtra metantur, magnarum diſſenſionum cauſam præbuere: nam per celebria urbis loca ſuper aſſumendo principe inextricabiles ſæpe pugnas conſerebãt. Ideo Tiberius Cæſar, ne per hoſpitia diſperſi, populares tumultus ſererent, extra frequentia urbis prætorianis loca dedit. Denique in tantum uiribus proceſſere, ut quem uellent, ad ſpem imperij impellerent, & in principem aſſumerent,

Geſſa.
Sariſſa.
Lancea.
Gladius.
Acinacis.
Falarica.
Sagaris.
Rhomphea.
Framea.
Sparus.
Cateiæ.
Sica.
C. Marij iacula.
Lacedęmonij Galatæ, Spatæ,
Haſtati. Tyrones,
Milites ętate robuſtiores, Triarij,
Velites,
Sagittarij et Peligna cohors additi uelitibus.
Prætoriani,
Celeres,
Flexumines. Troſſuli,
Imperator q̃s

assumptumq; mox deturbarent, essentq; arbitri totius imperij & moderatores. qui etiam speculatorum ordinem habebant promptissimorum, qui circa ducis latera excubabant: unde magni sæpe duces adiumenta sumpsere: quippe Aphricanus primus fortissimum quenq; delegit, qui ab eo non discederent, & cætero belli munere uacarẽt. Sequuti deinde consules & demum Cæsares, cohortes circa latera, ueluti firma & ualida præsidia habuerunt. In urbe quoq; ex præfectura Rheatina delecti milites ad latera cõsulum excubantes, sæpe reipub. operam nauarunt. Manus quoq; equitum Romanorum armata, præsidij causa senatui plerunq; affuit. Cato quoq; promptos circa se Firmianos habuisse fertur. Fuitq; moris populi Romani, sociali fide & fœdere iunctis, quos reges appellauissent, turmam equitum Romanorum honoris causa, & militarẽ custodiam uelut præsidium impartiri. Reges quoq; Asiæ, militum cohortes & robora uirorũ habuere, quos *Agraspidas à genere armorum nuncuparũt. Lacedæmoniorum reges generosissimos iuuenes trecentos habuere custodes. Athenienses sacram cohortem, quæ ex se inuicem amantibus constabat: quæ etiam apud Thebanos fuit. Alexander Macedo clypeatos & Persarum mille satellites excubitores adsciuit. Macedonum quoq; reges obseruarunt nobilium liberos habere, qui noctu seruatis uicibus, pro foribꝰ ubi rex quiescebat, excubarent. Alexander Epiri ducentos Lucanorum exules habuit expeditos. Aratus uero ad corporis custodiam delectos milites accepisse fertur. Pisistratus Corynephoros. Marius satellites quos uocauit Præcipites. Et Sulpitius tribunus, Marij tempore, manum equitum iuniorum custodes aduocauit. Cumq; symbola in castris ab Antigono de nece Eumenis darentur, Macedones mille milites expeditos, ad ipsius custodiam dederunt. Dionysius prævalidis seruis latera muniuit, & efferis barbaris commisit custodiã, quos quum dimitti Plato suasisset, penè in discrimen uitæ & dissidium uenit. Petreius beneficiarijs & cetratis stipatus fuit. Apud Persas turmæ immortalium, quæ ex decem millibus constabant, ad extremos seruabantur casus, qui aureos torques & manicatas tunicas habuere distinctas auro, ex quibus mille selectis, Mellophoris dixere nomen: donec Theodosio imperante, ab Ardaburio & nomen & genus immortalium defiere: quorum instar ordo equitum apud Gallos fuit, quẽ Thymochresiam, Græci somatophylacas uocant. Cyrus custodes corporis eunuchos habuit, quo magis in officio essent, eos præter illecebras uoluptatum, firmissimum præsidium ratus. Indi uero reges, peruigiles mulieres habuere excubantes. Masinissa parum hominibus credens, salutem suam canibus uallauit. Iulius autem Cæsar, omissis excubijs, custodes corporis nullos admisit, satius arbitratus, semel morti succumbere, quàm metu assiduo detineri. Augustus Calagurritanorum & Germanorum manum aduocauit: sicut Tiberius Germanos, & Galba euocatos. Caius autem Caligula Batauos. Antoninus etiam Germanos equites acciuit. Traianus quoq; sine stipatoribus, aut militari custodia perdiu uixit. Fuitq; literis proditum, excubias militares & corporis custodes, non Cæsaribus modò, sed Augustis mulieribꝰ, ut matri & coniugi imperatoris, olim apparuisse. Secundi ordinis cohortium urbanarum milites ex Romanis frequenter adscripti sunt, ex quibus uexillares cohortes delegere. Tertij legionarij, qui legionibus adscripti militabant, qui tam ex ciuibus quàm Latini nominis, & fœdere iunctis ciuitatibus sacramento adsciti erant: quoq; facilius dinoscerentur, diuersa habuere insignia: nanque alijs prætoriani, alijs legionarij, atq; urbanarum cohortium milites utebantur insignijs. Præter quos fuere cataphratti loricati equites, ferro muniti & fulti grauioribus armis, qui stabili gradu congredi, & uim excipere solebant: quibus arma erant, galea, clypeus, ocreæ, lorica, omnia ex ære, hasta & gladius: Cassides uerò & thoraces peditibus similes. Hæc enim præ reliquis fortis & inuicta acies, tanto robore munimento'que fuisse traditur, ut trepidam diffidentem'que aciem plerunque reparârit. Erat enim manus hæc ualidissima, præq; cæteris terrori hostibus & formidini, ab hisq; gentes sæpius subactæ fuerunt & domitæ: quibus & equis operimenta fuere lintea, quæ ferreis laminis instar plumæ nectebantur, profecto munimentum contra omne telum insuperabile, quæ tanti fuere, ut eas Hiphicrates cũ æneis commutarit, illasq; Athenienſibus dederit. Priscis uero seculis perpauci linteis thoracibus (Homero teste) depugnarunt. Maximæ uero firmitatis celebratur thorax ille linteus

Cohortes circa latera consulũ & Cæsarum.

Fœdere Rom. iuncti.

Reges Asiæ.

*Argyraspidæ.

Lacedæmonij reges.

Athenienses.

Thebani.

Macedones.

Corynephori.

Præcipites.

Beneficiarij.

Cetrati.

Turmæ immortalium.

Mellophori.

Thymochresia.

Somatophylaces.

Cyrus.

Indi Reges.

Masinissa.

Iulius.

Augustus.

Tiberius.

Galba.

Caligula.

Traianus.

Antoninus.

Vexillares cohortes

Legionarij.

Cataphratti.

Cataphractorum arma.

Thorax Amasis regis.

Amasis Aegypti regis, cuius singula fila trecentis sexaginta alijs constabant, in quo ex auro & lana uersicolore, diuersis animalium figuris inscriptæ eius uenationes erant. Nonnunquam equites galeis & clypeis ferro coruscantibus, in equis insidentes pariter ferro ærecq; munitis, in acies prodierunt: q licet multimodis munirentur armis, suras tñ & femora nuda armis habebant, quo expeditiores pedib⁹ forent, quos statarios uocatos

Statarij.

ferunt, quippe graue agmen, qui nisi firma manu & lento gressu prodibát in aciem. Gal

Crupellarij.

li crupellarios uocarunt, quibus continuum tegmen erat ictibus impenetrabile. Persæ

Clibanarij.

clibanarios: quod erat proprium Sarmatarum, ferreis laminis, aut præduro corio cõser to munirí: qui quum turmis instructi uadunt, mirum dictu quãti roboris quantæcq; formidinis sint. Illorum uerò pedestrí pugna nihil ignauius. Græcis quoq; dissimiles equi-

Equitũ Græcorum species. Hippotoxotæ Scenophori. Iphicratenses Fabiani. Dimachæ. Hippagogi. Amphippi.

tum fuere species: nam quidam hippotoxotæ dicti, alij scenophori, plerique Iphicratenses summæ laudis, sicut apud Romanos Fabiani: alij Dimachæ grauioribus armis, qui quũ opus est, pedestres fiunt acies: nonnulli hippagogi: multi amphippi, qui equis duobus merebant. Vltra quos in Romanis castris Accensi stipẽdia fecere, qui in demortuorum

Accẽsi seu adscriptitij.

locum suffecti, cooptatiue fuerãt, quasi ad cẽsum adiecti, qui & adscriptitij, q supplen tes numerum militum, legionibus adscribebãtur. Fuitq; nomen ordinis militaris, sicut

Principes. Cõmẽtariẽses Cornicularij. Ferentarij. Funditores.

principes, commentarienses, uel cornicularij. Inter leuis uerò armaturæ milites, ferentarij non in postremis erant, funditores dicti, ex Balearibus frequentes, qui saxis & sudibus, uelut nimbo grandinis, & omni genere telorum quæ feruntur, non autem gerunt, procul hostem missilibus arcent, & in fugam agunt: nonnunquã ense congrediuntur cominus, qui etiam in cornibus & hostem petere eminus solebant, quibus singulis tres fundæ è neruo uel iunco, aut setis simplici habena fuere: interdũ triplici scutali fundis, sicut ab Aegio, Patris & Dymis, funditores usi sunt, cum scuto & iaculo præusto, qui unà cũ sagittarijs & iaculatoribus incedebant, qui usus apud Indos præcipuus erat, ut missio lapide, extremos pueri capillos attingant impune. Hi inferioris ordinis q̃ pedites, despectissimiq; inter milites habiti sunt: quare huic inconditæ turbæ, ad populandum uastandumq; agros magis q̃ iustæ pugnæ idoneæ, Cyrus seruos præfecit, quasi illos non militare, sed præde & rapinis assuetos, seruilia exercere duceret. Tametsi sagittariorum & funditorum plerunq; delecta manus non temere congressi, magna ad uictoriam momenta fecere. Qui quidem sagittarij cum thorace, tibialibus & pharetra, ense accincti, non-

Sagittarij.

nunquam sine pharetra cum hasta & scuto præliabantur. Græcis uerò, licet ex diuersis

Græci

prouincijs funditores & sagittarij stipendia fecerint, tamẽ Cirtei & Elymæi præcipui habiti sunt. Fertur Scipio Aphricanus aduersus Numantinos dimicaturus, omnibus centurijs delectos sagittarios funditoresq; miscuisse: qua descriptione effecit, ut de Numantinis insignem uictoriam tulerit. Metellus quoq; ducens in Iugurtham, funditores & sagittarios inter manipulos diuisit, ita ut parum abfuerit, quin ingenti uictoria potíretur. Calones uero lixasq;, licet militiæ sacramento adigi non solerent, si quidem seruilia ministrabant militibus, illos tamen in aciem prodijsse, bonam fidelemq; operam rei-

Calones. Lixæ.

pub. sæpe nauasse cõperimus, tunc quũ accisis rebus & re exterminata, militumq; fracta uirtute, militiam militare coacti sunt: qui q ligneas clauas uel uallum gestarent, dicti calones fuere. Calas enim antiqui dixerunt fustes, quos serui portabant in comitatu dominorum, dum in expeditionem uadũt, seu ἀπὸ τῶν καλῶν. Lixæ quoq;, qui exercitũ sequuti quæstus causa, aquam militibus curabant: Sicut Brutiarij, quorum opera ueluti seruorum magistratus utebantur, persæpe militarunt, & munera fecerunt. Quum enim secundo Punico bello post Cannensem cladem Brutij ad Hannibalẽ primi defecissent, postea deuicto Hannibale, eos Romani, neq; milites scripsere, neq; pro socijs habuere, sed magistratibus præstare iusserunt seruorum munia militiæ domiq;: sicut Picẽtes, obinitam cum Hannibale societatem, pro militari officio, uiatorum & tabellarioꝝ operas præbuere. Super eos quos dixi adnumerantur caligati, quib⁹ caligis militaribus uti permissum: tametsi pro caligatis omne militum genus à militari caliga, multi accipi cõtendant: quæ quidem ferreis clauis multiplicibus munitæ erant. Præter quos legitimi euocati, & tumultuarij milites fuere: legitimi, q militiæ sacramento iusto delectu adscripti militabant: euocati, qui ex prouincijs socijsq; ciuitatib⁹ æquo iure & fœdere iun-

Calones unde dicti. Calæ. Brutiarij.

Picentes.

Caligati.

Legitimi. Euocati.

ctis,non Latini nominis,militiæ munere fungebantur:qui non milites, sed pro militib⁹ habiti sunt.Milites enim nominis Latini, proximè morem Romanum instructi erant, lingua,moribus,armoꝝ genere congruentes,disciplina deniq; & cultu Romano,q̄ ple runq; Gabino ritu toga circuncincta,ita ut lacinia reuocata,hominem cingeret,milita- mo res foret,per trepidationem & metum raptim militiæ adscribebantur.Etiam prole runt.Tumultuarij uero dicti,qui repentino aduentu hostium, quũ in discrimine extre- tarios,& capite censos quandoq; munera feciſſe,& reipu. operam nauaſſe comperimus: Erant enim hi tenuissimi & modicarum facultatum,qui non ultra mille quingenta æris in censum referebant,domi ad prolem excitandã destinati,dimissa militia, & sacramen to soluti,qui temporibus reipu.difficilimis, quum undiq; imperium fluctuaret,rebus abscissis,milites quandoq; scripti sunt.Sicut quum post Cannensem pugnam, seruitia, obæratos & mercenarios,ac capitalia ausos, militiæ sacramento adigere populus coa- ctus fuit,numero octo millium,qui in exemplum iusti militis militarũt, quos uolones dixere,ꝙ sponte militiæ adsciti,libertatis studio militiã meruissent.Fuitq; animaduer- sum,in Romanis castris,nisi ingenuos & libertinos seruitute exemptos,militiam meru- isse neminem,præter q̄ secundo Punico bello, quo Hannibal Pœnus Italiam oĩ clade belli peruastabat,quo populus Roman⁹ extremo discrimine adactus, rem desuetã usur pauit,primumq; seruitia sacramento adegit.Postea sociali bello ex libertinis duodecim cohortes bonam fidelemq; operam reipu.nauarunt. Mox Iulius Cæsar ex magna parte perdomitis hostibus,quum ob bellorum clades in locum decedentium nullos sufficere ualeret,seruos commodatos militiæ adscripsit.Augustꝰ quoq; Octauius bello Illyrico & Germanico cohortes libertoꝝ legit,quos uoluntarios appellauit, illosq; cum inge- nuis commiscerí,aut eodem uti armorum genere uetuit.Hos quoq; Romæ incendioꝝ causa,& si grauior tumultus oriretur,instructos paratosq; habuit.Ipse enim seruos,qui ciuilibus bellis stipẽdia fecerãt,cõfectis bellis,dominis restituit.Lapsis inde temporib⁹, Antoninus Cæsar uoluntarios,quos obsequẽtes latrones uocauit, & gladiatores cõtra hostes p̃potẽtes militiæ armauit.Cleomenes quoq; dux Lacedæmonioꝝ, seruitia ad no- uem millia libertate donasse,& militiæ adscripsisse fertur,quũ bellis attriti milite indi- gerent.Sed tamen capite censos propter inopiã & modicã rem familiarẽ, diu sacramen to adscribere non licuit:donec C.Marius capite cẽsos militiæ munerib⁹ fungi,& mili- tare coẽgit,qui in exẽplum iusti militis militarunt.Postremo causarij dicti,quibus causę ne mererent, legitime suppetebant:sicut beneficiarij,q̄ perfuncti militia,& data missio- ne,post nauatã insigniter operã,muneris uacatiõe donati & militia missi fuere:tametsi beneficiarios,ꝙ beneficio tribunoꝝ ad militiam euecti erant, nonnulli dictos credant. Tria enim fuere missionum genera,quibus milites exautorabant:Honesta, quum eme- ritis stipendijs,& functis cõmodis missionũ,uacationis munere donant, quo tẽpore scu ta,gladios & arma dicabant Laribus,sicut gladiatores Herculi, quod dijs iuuantibus p- functi militia,rudem accepissent:quod missionis tẽpus,militi quinquagenario erat de- finitũ. Alij,nisi decennio stipendia meruissent,missionẽ petere,neminem putarũt posse. More tũ Romano,militare sacramẽtum in undecimum diffundebatur annum: quo ex- acto,militia perfunctis missio dabatur. Deinde ut decimus sextus annus stipendij finem faceret,Tiberio imperante cautũ fuit,qui etiam militiæ tẽpus ad uigesimum annũ pro- pagauit,cauitq; ut nisi post uigesimũ annum,missio militi non daretur: prætorianæ ue- ro cohortes,nisi annis sedecim militassent,ad penates & domesticos Lares non remitte- bantur.Apud Assyrios aũt Ninus Semiramis filius,annis singulis copias sacramento so lutas domũ remisit. Rursus nouos milites,militiæ sacramẽto, nullo præstituto tẽpore, adegit:quos tũ ultra annũ militiæ nunq; adscripsit.Causaria uero missio dicit,quũ sene- cta aut ualetudine aduersa,uitio ue corporis,domos uellẽt aut res inuisere suas,uel uiri bus paꝝ ualidi,minus idonei munerib⁹ essent.Ignominiosa, quæ & ꝓbrosa dicitur,quũ militi ob delictũ & graue crimẽ,qb⁹ reus agitur,ut qa trãsfuga,desertor,aut fugitiuus arguit,uel timide et diffidẽter cũ hoste cõgredit,ignominia notat⁹,et militia exautorat⁹ fuit:in q̄ re licet animaduertere,ꝙ si tribun⁹ militẽ exautorauit,hoc ẽ,insignia militaria illi ademit,infamia quoq; affecisse uidebat. Post aliquot uero tẽpestates, noui milites

Milites nominis latini.

Tumultuarij.

Proletarij.

Capite censi.

Volones.

Voluntarij.

Causarij.

Beneficiarij.

Tria missionum genera.

Causaria missio.

Ignominiosa

Militia exautorati.

Militia exautorati.

Militū uaria nomina.

nominibus uarijs à Cæsaribus, penes quos fuit ius arbitriumq; rerum omnium, militiæ adigi cœperet: nā præter gregarios, qui uilissimi inter milites sunt, fuere legionarij, alarij & manipulares, qui in legionibus, alis, uel manipulis militabant: ex quibus Nero Augustianos, & diuus Claudius Dacisianos milites legit. Probus uero Decimanos, Alexander Seuerus Ostensionales, Tiberius Vigesimanos, & alij Primanos, Secundanos, Quartanos, Quartadecimanos, Vndeuigesimanos, Duodeuigesimanos, à legionum numero, magnæ & expertæ uirtutis. Apud Spartanos Neodomadæ omnium habentur fortissimi, quos Persæ gardates dicunt. Antoninus Cæsar lectos milites, Pitamitem & Laconicam centuriam appellauit. Aegyptij & Aethiopes, calasiries & hermothybies: Antiochus alam mille equitum, Gencam: Dion uero Dionianos. Illud tamen ad memoriam insigne est, milites Romani nominis à condita urbe ad tribunos militares, & captam à Gallis urbem, per annos ferè trecentos quinquaginta suo sumptu & impensa meruisse, ac stipendia fecisse, parte enim anni sub pellibus militabant: parte uerò, liberis, uxori & penatibus, sibiq; ac familiæ, agrum colendo, & rei rusticæ nauando operā, necessaria parabāt. Quo autem tempore Veij diutina obsidione & intestino malo obsessi fuere, quū hyemare oporteret in castris, Romani utili & necessario exemplo docti, militib⁹ stipendium de publico statuêre, tunc primum collata stipe, æra militibus cōstituta sunt. Et deinceps reliqua militia, sumptu & ære publico meruere. Nonnulli Anxure capto sub tribunis militaribus, patres stipendium annuum militibus decreuisse memorant: quod quidem denis assibus in dies singulos taxabatur. Postea Tiberio regnante, singuli denarij diurni dati, prætorianis uerò bini. Scipio Aphrican⁹ instituit, ut prætorianis sexquiplex stipendium daretur, hoc est, integrum & dimidiatum. Domitianus, quartū stipendium aureos ternos, militi tradidisse fertur. Apud Germanos epulæ & largi conuictus militi pro stipendio fuere. Cyrus ternos obolos singulis nautis stipendium dedit, quibus Lysander unum adijci procurauit. Aegyptij calasirijs & hermothybijs, quos præcipuos habebant milites, præter prædia dabant panis tosti pondera definita, & carnis bubulæ minas singulis: uini uero sextarios quaternos. Mercenario milite populus Romanus perraro adiutus fuit: solum enim Punico bello Q. Fabio Maximo, & T. Sempronio Graccho cōsulibus, ope externa adiutus, bella gessit, & Hispania, Celtiberi stipēdiarij militis auxilio fultus, legiones duxit, quos latrones, & mercede militarent, quasi seruientes, nuncupauit antiquitas, qui plerunq; circa imperatoris latera excubabant. Galli gessatas uocant milites mercenarios. Inter cæteros Cares mercede militasse, & auxilia conduxisse traduntur, ideo uiliores habiti. Fertur tamen Prusias conductis in Thracia mercenarijs militibus, ita Byzantios obsedisse, ut extra mœnia progredi nequirent. Parthi nec mercenarios, nec ordinarios habent exercitus, quibus nec certa imperia, nec duces erant. Sed postquam iussu regis ad bellum educti fuerant, confectis bellis, ad propria dilapsi, nullā mercedem stipendiorum perferunt, nisi prædam. Britanni non ære signato militant, sed aurum, argentum, & alia metalla precium uictoriæ ferunt. Scythis, nisi capite hostis oblato, miles prædæ particeps fieri nequit. Chij autem quū seruis mercenarijs pro milite uterentur, bello subacti, seruis proprijs uincti traditi, & in exilium acti sunt, ficut Syracusis aliquādo possessores à clientibus exacti fuere. Fertur uerò Cato senior cum Celtiberorum manum ducentis talentis, & nimis magno stipendio conduxisset, & ob id increpitus ab amicis foret, & summam nunquam exoluere ualeret, respondisse: si uicerimus, ex hostili præda illis satisfiet: si uicti forsan erimus, non habebunt unde petāt. Fuit præterea memoriæ literis proditum, apud tot dissonas gentes, linguis moribusq; differētes, uaria etiā armorū specie & dissimili ornatu milites in aciē prodire, & cū hostibus congredi consuesse, quem sibi quisq; proprium & peculiarem fecit. Etenim Vascones tecto capite, aut cum galea pugnare nefas habent. Aetoli & Pelasgi dextro pede nudo dimicant, & sinistro crure uestito armis. Albani & Iberi feraū tergore caput amicti. Sacæ Scythica gens, cristatis galeis in acutum desinentibus. Lacones pileati. Persæ turrito pileo. Lusitani cristata galea & neruata casside, aut mitratis frontibus, & iaculo hamato. Paphlagones hasta. Spartani breui pugione præliantur. Salētini exerto humero. Gallograeci nullo uestitu calceatuq; amicti, quippe qui nunq; nisi in pugna nudentur. Baleares

Gregarij. Legionarij. Alarij. Manipularij.

Neodomadæ. Gardates lecti milites. Calasiries. Hermothybies. Genca. Dioniani.

Ro. initio nullis stipendijs militabant.

Calasiries. Hermothyb.

Milites mercenarij.

Galli. Gessatæ. Cares. Prusias. Parthi.

Britanni. Scythæ. Chij.

Syracusani.

Armorū militariū atq; ornatuū apud uarias gentes diuersitas. Vascones. Aetoli. Pelasgi. Albani. Iberi. Sacæ. Lacones.

discincti. Cares funda. Persæ, Parthi, Cydones, & Macæ sagittis. Thraces peltati cum iaculis & romphea, Lacones gladio breuiori: Carthaginenses breuibus spiculis. Oretani iaculo, funda, & gladio. Numidæ & Massæsylij effrenatis equis, & sine ephippijs, mirabili uelocitate, ita ut modo citato agmine fugiant, modo insequantur, miræ ad cauendum solertiæ: nonnunquam binos trahentes desultorios equos, ita ut inter pugnandum ex fesso in recentem armati confestim transcendant, quod compar fuit cum Sueuis & Dardanis, qui pariter confertim pugnant & cedunt. Samnites uibrare hastas antequam dimicent, assuêrant: quibus in prælio non utuntur. Euboici & Aphri hastis congrediuntur, quas uocant phalangas. Cretenses Cydonio arcu & saltu. Andabatæ nisi obscuro cælo, nouo & inusitato genere, clausis & cõniuentibus oculis, aut in caligine & tenebris pugnant. Idem apud Arios, qui iuxta Sueuos incolunt, ut nisi atra nocte præliari liceat nigro scuto, corpore colore fucato, & oculis uinctis. Auctyles quoq; libyci populi, noctu pugnare discunt: die habent inducias. At non Parthi, quibus pugnare in tenebris est lege uetitum. Lacones uero, ut in tenebris pugnare discerent, nunquam noctu præuio lumine incedebant. Contrà Athenienses: nam è cubiculo egredi noctu, nisi prælato lumine, Solonis lege uetabantur. Galli prælongis gladijs, & sine mucronibus, & uastis scutis supra umbilicum, nudi dimicabant. Hispani breuioribus & acuminatis, leues agilitate corporum & armorum habitu: nam linteis prætextis, cum purpura & candidissimis tunicis præliantur. Aegyptij scutis oblongis, ita ut uix hostẽ conspiciant, & magnis hastis. Achæi breuioribus, neq; ad protegenda corpora habilibus, & hastilibus minorib⁹, quibus Philopomenes, pro scuto clypeum, pro hastili sarissam dedit. Macedones graui armatura, breui gladiolo, & leuibus peltis. Medi & Thessali equitatu ualent. Massagetæ equis & peditibus. Assyrij, Syri, Arabes, atq; Asiatici ferè omnes frequentius de curru præliantur: sicut Britanni, qui ingẽtibus gladijs sine mucrone, & breuib⁹ cetris ictus excipiunt. Ipsi etiam Arabes uelocibus camelis comĩnus oblongo gladio, eminus arcu & sagitta, • Bathriani bipennibus & leuib⁹ scutis. Indi arcu tricubitali uel hasta, pelta & lato gladio. Mauri leonum & elephantum pellibus ursorumq; amicti, bella gerũt. Circa Mæotim Laxamathæ uiri pedibus, fœminæ equestri prælio, non ense, sed laqueo depugnant: Sicut Nomades, qui Persice uiuunt, hostem illaqueatum conficiunt. Ex Germanis Roxani scuto, thorace & galea ex crudo bouis corio, reliqui immenso scuto armãtur, & hasta enormi. Aethiopes arcubus longis non minus quatuor cubitis, & sagittis longissimis. Parthi missilibus telis, aut sagittis assuescunt, citis cohortibus nunc occurrantes, nunc terga dantes, simulata fuga: quod apud Scythas & Germanos fortissimũ pugnæ genus censebatur, ut cedere loco, & rursus instare, pro consilio haberẽt: quibus usus erat cum fœminis equabus præliari, quod ueficas cursu leuarẽt: mares uero in aciem nõ producere: sicut • Bathriani fœminas camelas, ad bella præparant, maribus in expeditione nõ utũtur. Sed tãetsi Persæ, Medi & Assyrij, effuso cursu procurrendo, eminus iaculis & sagittis hostem incesserent, haud longis inde temporib⁹ Persæ optimates, thorace pectus, scuto sinistram, dextrã gladio uel securi muniuerunt. Lydi quoq; & plerique barbari, longis brachis & longis cristis, sed breui arcu & spiculo armantur. Quod autem de Cydonijs loquor, nõ omittendum, nulli Græcorũ præter Cretenses sagittis uti, institutũ patriũ esse: nec solũ Cydones, Persas, & Parthos cateruis sagittariorũ ualere, quos hippotoxotas uocãt, sed Aethiopes, Arabas, Indos, Scythas, Bathras, Sarmatas, ad de Aegyptios, & oriẽtis populos, cõtra ingẽtes hostiũ copias, calamorũ & sagittarum iactu præcipue ualuisse, quibus plerũq; solẽ obũbrãt, & ideo serenos exoptãt dies. præteris Magnesij artẽ sagittãdi habuisse traduntẽ præcipuã, ubi oppidũ Mothona, in quo Philippus sagittæ iactu amisit oculũ. Scythis autẽ adeo sagittarũ studiũ fuit, ut dextra ac sinistra pariter iaculari, & uice alterna in hostes mittere, sublato discrimine, callerẽt.

Persæ. Lusitani. Paphlagones. Spartani. Salentini. Gallogræci. Cares. Persæ. Parthi. Cydones. Macæ. Thraces. Carthaginenses. Oretani. Numidæ. Massæsylij. Samnites. Euboici. Cretenses. Andabatæ. Arij. Auctyles. Parthi. Lacones. Athenienses. Galli. Hispani. Aegyptij. Achæi. Macedones. Medi. Thessali. Massagetæ. Assyrij. Syri. Arabes. Britanni. Bathriani. Indi. Mauri. Laxamathæ. Nomades. Roxani. Aethiopes. Parthi.

Lydi. Gentes sagittandi peritæ.

Hippotoxotæ

Magnesij.

Quid sit lex, quid plebiscitum, senatúsue consultum, quid prætorum edicta, uel responsa prudentum. Caput XXIII.

VErũ est quod prodit ab autorib⁹, à principio originũ, nullas apud Romanos ex scripto populi iudicio, leges latas fuisse: sed quod reges iudiciũ statuebãt, id pro lege seruabatur, Arbitria enim principum pro legibus erant: quippe

Nullæ leges initio Ro. ex scripto populi iudicio.

condendarum legum ius arbitriumq; tunc penes reges erat, quum delictorũ pœnas pẽmiaq; constituunt,& querelas ciuium criminationesq; admittunt. Hinc à Romulo leges curiatæ,& reliquis regibus,p̃cipuè à Seruio Tullio,absq; populi concilio,sed tantum consulto senatu,leges sacratæ fuere, quibus etiam reges tenebantur: quas fine ordine latas Papyrius in unum collegit & aceruauit,unde ius Papyrianum dictum. Quũ uero exterminatis regibus,cõsules & annui magistratus præessent, ius potestasq; omnis legis condendæ consulibus collata fuit: q quoties ex usu erat,ex consulto senatus,leges ad populũ tulere,quæ firmæ illibataq; manserẽ. Neq; consules modo,sed dictatores,prætores,ædiles, censoresq; ad populum iura dare,& legem ferre poterant, eaq; promulgata & demum lata populi iussu, patribus autoribus, ita summos ac infimos astringebat, ut obedienter imperata facere oporteret. Quòd si in legẽ ferẽda populus aduersaretur, aut senatus illam non acciperet: quippe qui eam ferri aut promulgari non sineret, nullius exempli,nullarumq; uirium esse cẽsebatur. Ferebat enim præco legem ad populũ, ex autoritate & iussu dictatoris,consulis,prætoris ue,subñciente uerba & prætũte scriba: qui quum illam promulgasset,id demũ firmũ erat,si in eo quod lege cauebatur,populus autor fieret. Ipsaq; lata & promulgata, atq; in æs incisa, & in ærarium condita,ita eius scitis omnes astringebat,ut eius firma maneret autoritas: aduersusq; eam si quid fectũ foret,posset non iure factum uideri. Mulcta quoq; per legẽ lata aduersus eum, q secus fecisset,impune irrogari quibat. Si quid tñ ea promulgata,addẽdum legi foret,detrahendum ue,anteq; in foro proposita, & in æs incisa fuisset, facile licebat,postea uero uetabatur. Si tñ non trinundino lex promulgaretur,aut Ioue tonante,uel per uim & minas,seu per fulgura & tempestates,uel die ominoso & piaculari edita: si cõtra plebis tribunorum ue intercessiones,aut denique contra auspicia feratur: si neq; iurata per cõsules tribunos ue esset, poterat haud dubiè abrogari,& pro infecta haberi. Quare quum M. Iubilius Drusus tri.pl leges pro optimatibus tulisset, Philippus consul qui ei infensus aderat,obtinuit à senatu,ut leges eius uno senatusconsulto tollerentur, quia contra auspicia latæ erant,propterea illis populum nõ teneri. Neq; enim fas erat pro lege recipi, quod uitio,& non iusto imperio editum fuisset aut promulgatum: idq; lege ueteri cauebatur,his uerbis: Legum iusta imperia sunto, hisq; ciues modestè & sine recusatione parento: & infra. Dictum est autem trinundino leges ferri, quòd tribus nundinis proponi leges,demum promulgari deberent. Si quid tamen alicui ob gratiam, q dignum aliquod operæprecium fecisset,contra ius publicum aut legem scriptam indulgendum foret,nonnunq; senatu postulante,populi iussu lex abrogabatur,ut ille legibus soluerẽtur,exemplo Lacedæmoniorũ,& ius interim conniuebat,eademq; post annũ ferebatur denuo. Alexander uero Seuerus imperator,nullã sacrasse dicitur legẽ, sine XX. iurisperitorũ & quinquaginta disertissimorũ consilio. quod quidẽ ius,in legẽ,morem & æquitatem ueteres diuiserunt: iusq; ad res humanas,fas ad religionẽ pertinere uoluerũt. Sed notandum,nõ solũ leges editas consensu populi sacratas, sed & scita plebis, senatusconsulta,edicta magistratuũ,ac iurisperitorum autoritates & responsa,demũ placita principũ,& res iudicatas,uim legis habuisse,in q bus ciuile omne ius consistit. Animaduersionis eñ metu,magistratus dum audaciæ & facinoribꝰ obuiã eunt, his ueluti legibus oẽs alligarunt. Erãt enim plebiscita,quæ rogatione tribunitia legis condendæ causa, plebs statuebat,quæ licet à plebe scita essent,illa tñ uim legis habere haud dubium est. Quintus enim Hortensius quum plebs in laniculum secessisset,in Esculeto legem tulit,ut ea quæ plebs iussisset,oñes Quirites tenerent,quam L. Valerius,& M. Horatius antea tulerant centuriatis comitiis. Magni tñ inter plebiscita legesq; intererat, p plebiscita,tribuno rogante,de his quæ ad plebem pertinent: leges uerò,consule uel prætore,aut alio magistratu consulente,rogabantur. Qui tamẽ populus differt à plebe, p in populo patritij,senatores,cunctaq; nobilitas insunt: in plebe uerò patritij nõ insunt. Non tñ quicquid populus iussit,ratum esse decet: quia quod ius non esset, populus iubere non potest. Senatus quoq; consulta,tametsi ad populũ non ferantur,si tñ ea tribuni probassent, & rata esse uellẽt,legis uim obtinuere. Erat enim senatusconsultũ,quod senatu iubẽte, decernebaẽ sine lege. Hæc eñ illa sunt decreta & consulta patrum, quæ iuris statuendi

Leges curiatæ Leges sacratæ.

Papyrianum ius.

Quæ demum leges ratæ erant Romanis.

Quæ lex abrogari poterat,& pro infecta haberi.

Trinundino leges fieri.

Legis abrogatio ad gratiã priuati cuiuspiam.

Iuris diuisio, Fas.

Leges sacratæ.

Plebiscita.

Plebiscitorũ & legum differentia.

Populi & plebis differẽtia.

Senatusconsultum.

causa,non ob priuatam utilitatē decreto amplissimi ordinis statuuntur: quæ tunc rata erant,si tribuni plebis ea censuissent.aliter poterat senatusconsultum per intercessiones tribunitias impediri. Fuitq; diu obseruatum,in omnibus senatusconsultis,in quibus alicui quem solui placebat,adꝺicere,ut de ea re ad populum feratur,quod postea adꝺici desitum est. Præter quæ,Prætorum edicta,quæ iuris statuendi causa in albo proponuntur,legū uicem habuere,ut quum doli metus'ue causa,aut ui quod factum sit uel clam, se ratum non habiturum promittit:quæ quidem edicta,uel ciuilis iuris declarandi,uel interpretandi,adiuuādi,supplendi'ue causa,à prætore proponebantur, quod ius honorarium dictum est. Et quum prætores olim ob gratiam plerunq; uarie ius dicerent,Cornelius legem tulit,ut nisi ex edictis suis perpetuis,& scripto iure prætores iura dare nō possent. Fuitq; constitutum,ut non prætores modo,sed ædiles,censoresq; de his quæ cuiusq; magistratus iurisdictionis sunt,quoties uaria & commutabilis ratio aliquid noui decernēdi causam daret,edicta proponerent,eaq; circunspecte edita,uelut iura legesq; promulgatas seruari mandarent,ita ut si quid contrà factum esset, poterat in eum haud secus lege agi,quàm si decreta legum labefactasset, aut præterijsset. In quibus etiam seruatum comperimus,tunc quum proponuntur aut eduntur, in primis nomen Cæsaris cum honore præfari. Et tametsi annuam dici legem edicta prætorum quidam censuerint,cōstat tamen,illorum constituta haud secus,quàm si perpetua lex esset,sæpe ualuisse. Estq; memoriæ proditum,ut instar edictorum,prætoris interdicta ualeāt: nam si quid bono publico ne fieret interdixit, haud secus in eos animaduertit, qui admisere aliquid cōtra uetitum,quàm si quid fieri iussisset,& ob nequitiam paritum non fuisset. Responsa deniq; prudentum pro legibus sæpe habita & recepta sunt: quum enim interpretandi iuris & sententiæ ferendæ de his quæ in controuersiam ueniunt, potestas his tributa esset, illorum responsa,librata moderatione edita,nimirum eam uim obtinuere,ac si leges sacra star legis haberent. Ante uero Augusti tempora ius respondendi de iure cōtrouerso nulli datum fuit: sed qui studiorum suorum fiducia habebant, consulentibus responsa dabant: primus enim Augustus iureconsultis,uelut legum ministris, de iure respondendi super his quæ in dubium disceptationem q; uenirent, munus dedisse fertur: & ex illo traditū, ut respondendi interpretandiq; iura,pro beneficio à principe peteretur facultas. Quare à Tiberio Cæsare, Sabino iureconsulto interpretandi iuris, magni muneris loco,ius tributum fuit: & post eū reliqui Cæsares id muneris sui esse uoluere,adeò ut quum ab Hadriano uiri prætorij,ut de iure respondere liceret, pro beneficio peterent, responsisse dicatur,hoc non peti à principe,sed præstari solere: & ideo si quis sui fiduciam haberet,essetq; iuris sciens,respondendi se facultatem non negaturum. Quare illorum responsis leges nonnunquam editæ,sæpius interpretatæ sunt. Feruntq; Mazacenos iuxta Cappadoces,quum Carondæ legibus uterentur,ne sine interprete legū scita seruarent,si quod dubium ius emergeret, aliquem peritum iuris elegisse, cuius responsis & dictis parerent. Eiusmodi fuere tam Papiniani, Seruij Sulpitij, Pauli & Scæuolæ: quàm Vlpiani,Trebatij,Tuberonis,Cassij, & Saluij Iuliani, aliorumq; iurisconsultorum magno studio curaq; elaboratæ sententiæ: quibus tam leges quàm plebisscita, prætorumq; edicta,& senatusconsulta interpretandi facultas erat,proq; illorum responsis in iudicio & foro ius sæpe dictum est. Hic enim Cassius nepos fuit Tuberonis ex filia,quæ neptis erat Seruij Sulpitij,iuris scientissimus & consultissimus. Papinianus uero Scæuolæ discipulus,& ut in plurium est monumentis,sub Seuero principe in summā cōmendationē uenit. Vlpianus aūt,Paulus,Pomponius,Triphonius,Metianus,Celsus,Proculus,Modestinus,Alphenus,Aphricanus,Florētinus,Martianus, Callistratus, Hermogenes & Venuleius,sub Alexandro Seuero floruēre:in eius societatē & iura familiaritatis allecti,Papiniani omnes discipuli. Vlpianum uero ipse Alexander præceteris ob morum probitatem,& singularem iuris scientiam, amplissimis honoribus honestauit, & re familiari auxit: qui tamen ab Heliogabalo, quòd bonus uir esset, officio motus fuit. Alphenus uero ab adolescentia tonstrinam exercuit, mox sub Sulpitio iuris scientissimus euasit, ita ut consul effici, & decedens, publico funere efferri meruerit.

Prætorū dicta.

Lex Cornelia

Responsa prudentum.

Respondendi ius quādo primo datum Verba sunt Pōponij in l. 2.nō longe à fine.ff. de orig.iur.

Iurisperitus peculiaris ad dāda responsa apud Mazacenos.

Iurisconsulti quibus interpretandi ius datum.

Trebatius, licet sub disciplina Ciceronis iuris peritissimus, aliquot libros de iure ciuili composuisset, & de religionibus nouem, tamen & uersu heroico plurimum ualuit, & inter poetas adnumeratus est. Saluius autem Iulianus, proauus fuit Didio Iuliano, qui post Pertinacem, imperium tenuit. Papinianum uero Caracalla iussit interfici, quod fratris necem quem interfecerat, apud senatum excusare nollet, asserentem non tam facile parricidium excusari posse quàm fieri. Fertur uero Caligula, qui hostis humani generis dictus est, omnia iurisconsultorum placita inducere, & præter se, nullum de iure respondere uoluisse. Postremò PRINCIPVM PLACITA, quæ constitutiones appellantur, pro legibus etiam recepta fuêre: Nam quum diuus Cæsar, & sequuti principes summam imperij haberent, & soli iura darent, omnis condendæ legis ius potestasq; lege Hortensia à populo ad principem translata fuit, ita ut quod principum decretis communis iuris decernendi causa statutum esset, etiam sine populi concilio pro lege haberetur. Non tamen omnis Cæsaris uoluntas lex putanda est, quia si quid princeps non publico decreto, ut inter exempla referatur, sed priuati iuris causa statuisset, id non esse legem conuenit: quippe priuata decreta principis in exemplum non deducũtur. Diuus autem Traianus uir omni laude dignus, quum priuilegijs abs se editis, aut ob merita indultis, multos inniti, atque in exemplum trahi uideret, ueritus ne contra leges moresq; maiorum, ad alias causas perferrentur, illaq; in iudicijs & foro pro lege acciperent, diplomatibus libellisq; nunquam ex scripto respondebat, ne pernicioſum inde exemplũ, & quasi seminarium mali oriretur: sed tantum uerbo, quibus uisum est, assensisse fertur, aut priuilegia induxisse. Tametsi uetus mos esset, principem scripto adire, & consulentibus per libellos respondere. Quod & Nero fecit, qui in iure dicũdo, nisi scripto & sequenti die postulatoribus respondit. Proditur tertius Antiochus tanti decreta legum fecisse, ut datis diplomatibus edixerit, ut si quid suo iussu contra leges & iura decretũ foret, ne sibi parerent, impunéq; aduersarentur: cuius exemplo Agesilaus, non aliter promissa præstare uoluit, quàm si iusta essent. Marcus quoq; Antonius orator è tot millib⁹ orationum, nullam ex scripto edidit concionem, ut si quid parum laude dignum, & contra legum decreta in his compertum esset, posset à se dictum inficiari. Quod parũ prospiciens L. Crassus orator, quum à M. Bruto increpitus esset apud iudices, ꝙ ex duabus orationibus capita inter se contraria edidisset, respondit, orationes esse causarum & temporum, non autem hominum & patronorum.

Caracallæ insolentia.

Principũ placita.

Priuata decreta principum

Responsio principũ per libellos.

Egregiũ Antiochi edictũ

Qui primi de plebe ad dictaturam, consulatum, & præturam, aliosq; magistratus electi fuerint, & de ephoris quæ tradantur.

Caput XXIIII.

QVo tempore in monte sacro magistratus sibi plebs creauit, quos sacrosanctos fecit, id cautum est, ne cui patritio illos capere liceret, quod nõ ab re sancitum fuit: Nam quum aduersus potentiam patritiorum, tribunum propugnatorem fautorem'que sibi plebs creasset, ut querelas criminationes'que in patres acciperet, periniquum uidebatur, ut in quo defensores sibi plebs adsciuerat, ad id fastigium honoris, illos qui sibi infensi infesti'que erant, aduocaret, quorum instar ephori apud Lacedæmonios habuere: qui sicut tribuni plebis Romæ consularem potestatem, ita regum Spartanorum insolentiam reprimerent, ne imperio abuterentur, nimiæ'que ferociæ & audaciæ assuescerent. Qui à principio quinque ex amicorum numero fuere, ut ministri regum auxilio allecti, scilicet quum reges foris bella gererent, ipsi domi iura darent, primum à Theopompo Spartanorum rege instituti, necessitatis causa, licet Spartana lege cautum fuerit, utrique regi cum exercitu foras prodire non licere. Paulatim eò licentiæ processere, ut regi non assurgerent, & seorsum tribunal haberent, & non modo magistratus comprimerent, & in disquisitionem uocarẽt, ac de uendendis emendisq; rebus cognoscerent, sed regi, quid facto opus erat, præscriberent, quibusq; annis copiæ educendæ forent, quoq; tempore equitatus, aut grauis armatura, & peditum acies promouendæ, enunciarent. Adeoq; omnium rerum gerendarum censores erãt, ut Archidamum Lacedæmoniorum regem graui affecerint mulcta,

Ephori.

Lex Spartana

Ephororũ insolentia.

ꝙ cum uxore exigui corporis nuptias contraxisset, quod liberos tantum, non reges se genituru cogitasset, ipsumq; in disquisitionem uocare, & in carcerem trudere, atque morte afficere possent, sicut de Pausania, Agide & alijs factitatum accepimus. eoq; insolentiæ processere, ut quum iniissent magistratum, seruis primum bellum indicerent, ꝙ olim cum Messenijs cõspirassent, magnisq; calamitatibus & multiplici incommodo Spartam affecissent: mox, ut singuli barbam rasitarent, per præconem edicerent, ut si q minus dicto audientes forẽt, internosceret. Vtq; maiori formidini esset, iuxta triclinium ubi tribunal habebant, Timoris sacellum erexere. Vtq; occasionem regis criminandi scrutarentur, singulis nouennijs cælum & sidera silenti nocte obseruarunt, ut si stellá ex cæli regione in aliam declinantem, aut radiantem uidissent, reges contra deos aliquid molitos criminarent: itaq; efficiebant, ut regimini cedere & magistratu abire cogerent. Erat tamen ius regi, ut si ab ephoris uocatus, primæ & alteri iussioni non pareret, contumacia fraudi non esset: tertiæ nisi paruisset, imperio cogi poterat. Qui quidem ephori una cum regibus singulis mensibus mutuo iurabant, pro legibus Lycurgi imperatũ ire, & regnum inconcussum tenere. Hos postea Cleomenes, quum crudelem in modũ dominarentur, sustulit, & restituta regi potestate, illos de gradu deiecit, & dominium abrogauit. Si tamen reges dissentirent, uariatis sententijs, illi qui uideretur melior, stando erat: ꝙ si in unam sententiam conuenirent, nulli ephororum contraire fas erat. Ergo plebeios magistratus nulli patritio sumere licebat, idq; Volero tribunus plebis rogatione promulgata statuit, plebsq; sciuit, ut plebeij magistratus sine patribus, sed tãtum admissa plebe tribunitijs comitijs fierent. Cumq; patritij magistratus auspicato fierent, solos plebeios inauspicatos esse, & minorib⁹ regi auspicijs, peruulgatum est. Et tametsi ad dictaturam, consulatum, præturam & censuram nulli nisi patritij antea admitterentur, tamen sequutis temporibus patritij magistratus cum plebe communicati fuere: Siquidem Sextius primus de plebe consul factus est, quod deinde fuit Licinia lege cautũ, quam C. Licinius & L. Sextius tri. pl. promulgarunt, ut consulatus cum plebe communis foret. Q. quoq; P. Philo præturam, & Cl. Licinius Stolo de plebe homines, magisterium equitum cum patrib⁹ gessere. Quinetiam dictaturam, in qua summus splendor & amplitudo erat, censuramq; cum plebe communicatam inuenimus: nam & M. Rutilius primus dictator & censor, deinde Q. Pompeius, & Q. Metellus uterque ex plebe censores facti sunt, quam legem Philo dictator tulisse fertur. Omnes deniq; patritij magistratus, etiam pontificatus, & sacerdotia cum plebe communicata fuere. Nec modo ex plebe ciues, sed Latini nominis, & demum exterarum gentium populi, ad magistratus & honores Romæ prouecti fuerunt. Tribunatum uero plebis longo tempore nihil cum patribus cõsociatum habuisse comperimus, nisi quum finito decemuirali imperio, nouos tribunos plebis cooptari oporteret, Sp. Tarpeium & Aul. Aeternium patritios & consulares, in collegium tribuni adsciuerunt. Et mox Minutius magister equitum, ꝙ de Sp. Melio sumpsit pœnas, & postea Appius Pulcher, ut Ptolemæo bellum indiceret, & deinde P. Clodius, ut tribunus plebis fieret, à patribus ad plebem transiuere: doctis, appeti cœpit: qui prouincias sortiri, & imperium gerere, atq; cum fascibus, & lictoribus etiam extra urbem incedere cœperunt. Tantiq; postea honoris habitus est, ut populum Romanum Octauio Augusto, & deinceps Cæsaribus tribunatum plebis dedisse, pro magno fuerit munere existimatum. Illud est tamen minime prætereundum, quod quum à tribuno ple. dies dici consuli prætoriq; possit, ipse tamen iure sacrosanctæ potestatis, ab omni potentia magistratus immunis erat. Si tamen potestate tradita abuteretur, aut si iura plebis minueret, uel ubi intercedendum minimè fuisset, intercederet, seu si contra commoda plebis aliquid molitus esset, poterat ei dies dici, & à consule uel tribunis reus agi: cunctisq; suffragantibus tribubus, de gradu deijci, & pœnis coerceri. Tunc enim sacrosanctus esse desinebat, & prophanus erat. Quod nouem tribuni plebis cum Sp. Cassio, ne magistratus more maiorum subrogarentur, contra libertatem populi Romani coniurarant, Publius Mutius tribunus plebis eis non solum tribunatũ abrogauit, sed & pœnas debitas iure & lege inferri peruicit. Et Tiberius Gracchus in

Sacellum Timoris.

Ephori gradu deiecti.

Plebeij magistratus.

Patritij magistratus cũ plebe cõmunicati.

Exterę gẽtes ad magistratus Ro. prouectę.

Tribunatus plebis à patribus captus.

Honos tribunitiæ potestatis.

Trib. pl. potestate abutens.

tribunatu Octauium collegam contra commoda plebis intercedentem, tribuum maiori parte suffragante, potestate priuauit. Verba uero legis quibus tribunus plebis sacrosanctus fit, asscripsi: Tribunum inuitum, tanquam unum è multis, nemo cogito agere, neque uerberato, neque alteri ut uerberet imperato, neque occidito, neque occidi iubeto. Si quis autem prohibitorum horum quid fecerit, impius execrabilisque esto, bonaque eius publicato ad sacra Cereris. & qui aliquem hæc agentium occiderit, cædis expiatus esto.

Legis uerba de tribunis sacrosanctis.

Quas acies, quósve exercitus, qui duces parua manu profligarint, quæve flumina Xerxis exercitus potarit.

Caput XXV.

Tres exercitus parua manu profligati.

ACies profligatas & exercitus parua manu cæsos ad interitum, ita ut uix pauci superfuerint, tres præcipuos ab autoribus memoratos ferūt, licet ex omni antiquitate si quis reputare uolet, innumeras inueniet. Quum enim Assyriorum rex Cyrus contra Scythas cum ualido exercitu occœpisset bellum facere, postquam eos ingenti clade afflixit, cæso etiam unico regis filio, Tomyris regina Scytharum dissimulàs ægritudinem animi, inter angustissimos tramites Assyrios nacta, ita illos cecidit, ut parua manu hostium ingentes copias fuderit, ducentaque millia Persarum una acie trucidarit, tanta cæde, ut ne nuncius quidem luctuosæ cladis superfuerit. Alteram, quum inter Locrenses Epizephyrios & Crotoniatas sæuientibus odijs certaretur, tanto furore animorum, & quasi uecordia ad pugnam fuisse procursum ferunt, ut quindecim Locrorum millia aduersus Crotoniatarum centum uiginti millia sæuè & atrociter pugnam inire non dubitarint, Locrenses que tam parua manu tot millia Crotoniatarum felicitate mira uno prælio attriuerint, ita prorsus, ut ex ea strage pauci uix fuga elapsi superfuisse dicantur, eaque ad Sagram Metaponti fluuium commissa pugna, ad posteros celebrē memoriam nominis dederit, uulgo iactato prouerbio, ἀλκθέστερα τῶν ἐπὶ Σάγρᾳ. Tertiam, cū duce Milciade in campis Marathonijs contra Artaphernem & Datym Darij præfectos, ab Athenienfibus uno prælio feliciter pugnatū & debellatū est, in qua decē Atheniensium millia, Persarum plus centum decem millia crudelem in modum afflixerunt, toto cæso exercitu. Fuit autem Marathon Atticæ ciuitas ab Athenis haud plus decem millibus passuū distans. Itemque quum annis intercedentibus, contra Xerxem arma Græciæ inferentem, qui bellum dijs hominibusque indixerat, memorabilis Spartanorum ad Thermopylas, & claustra illa tam natura quàm munimento inexpugnabilia, pugna cōmissa fuit, trophæis & monumentis celebrata: quorum tam insolens uictoria proditur, ut decem hominum millia, duce Leonida, contra innumerabiles Persarum copias, claustra tenere, & sexcenti Spartani, quingentorum milliū castra inuadere non dubitarint. ubi tanta strage ad satietatem sæuitum est, ut difficile dictu sit, Spartanorum Athenienſiumque, uel singulorum præcipuam uirtutem, uel uniuersorum laudes dinumerare: ad id uero cladis processum, ut quid funerum absumptum sit, illud argumento fuerit, quòd cadauera passim strata prælio uel tēpestate, corporaque morbo & uastitate enecta, aliosque alia peste absumptos, mare & terra uix ceperit. Quique modo terrestres naualesque copias ultra decies centena peditum, equitum uerò octoginta millia armatorum, in expeditionem duxerat, cuique sexcenta millia frumenti modia diurna cibo, & tot flumina exhausta potui nō suffecerint: is cum multa cæde & fuga à paucissimis cæsus & profligatus, inconsulti certaminis, & temerariæ expeditionis insignes pœnas dederit: ipseque tanti exercitus imperator magnificus, tanta clade oppressus, inermi naue per stragem corporum armorumque uix effugerit. In qua quidem re non minori miraculo proditur, tantas copias ab uno Pythio Bithyno epulo exceptas magnificè, frumentoque, ueste ac uiatico adiutas. Fuit illa quoque memorabilis exempli clades celebrata sermonibus, cum ad Granicum amnem, aut Arbelam, uel quum ad Amanicas Pylas in faucibus angustis ab Alexandro signis collatis cum Dareo pugnatum est, in qua prope ad internecionem dimicatum fuit. Vbi ultra centum millia Persarum peditum feruntur cæsa, equitum uero decē millia: ex Macedonib⁹ uero nō ultra trigintaduo pedites, equites aūt centū quinquagínta occidisse. Ad Granicum uero barbarorum uiginti millia, equitum uero duo millia fœdum in mo-

Tomyris aduersus Assyrios.

Locrenses ad uersus Crotoniatas.

Prouerbium.

Spartani aduersus Xerxē

Pugna Alexādri aduersus. Darium apud Granicum.

dum occubuere, quum ex Alexandri exercitu trigintaquatuor fuisse desideratos, quidã monumentis testati sint. Romani autem licet incredibili felicitate sæpe hostium copias ad extremum exitium profligarint, tamẽ præcipuis cladibus, & infanda strage maxime hostem affecere: uel quum M. Liuius & Claudius Nero Hasdrubalem suppetias Hanni bali ferentem, ad Metaurum ingenti strage debellarunt, ubi par Cannensi cladi exitium redditum fuisse memorãt. Vel quum Fabius Aemylianus uix triginta millibus militum ad Rhodanum plus ducenta Gallorũ millia ingenti strage deleuit. Vel quum cõtra Antiochum haud minus feliciter pugnatum est, plus quinquaginta millibus hostiũ cæsis, uigintiquatuor equitibus, & trecentis peditib⁹ Romæ desideratis. Aut quum C. Marius Cimbros & Theutonos ad aquas Sextias parua manu cecidit. Vel quum Sylla cõtra Mithridatem ad Orchomenum & Cheroniam ducens, illius copias fudit, & in intimas solitudines egit. Aut quum contra Archelaum non longe à Pyræo commisso prælio, ita eum deformauit, ut ex uiginti hostium millibus uix decem superfuerint, ex Syllæ uero exercitu uix quatuordecim desiderati sint. Aut quum Põpeius eundem Mithridatẽ stragе atrocissima perculit, quadraginta millibus hostium cæsis, nõ pluribus uiginti ex suis interfectis. Vel quum Lucullus contra Tigranem bellum magnis conatibus aggressus, multiplici eum clade affecit, in quo Romanorum uix pars uigesima copijs hostium accedere uisa est: cuius pugnæ tanta Romanorum felicitas fuisse traditur, ut ultra centum millia hostium promiscua cæde occisa, Romanorum uero non ultra centum uulnerati, occisi autẽ quinq; dicantur. Tam paruo impendio tã insolens uictoria stetit. Aelij quoq; Galli in expeditione Arabica memorabilis uictoria inter illustria adnumeratur, ut post excidia & uastationes agrorũ, pluribus oppidis expugnatis, plus triginta hominum millibus fœde cæsis & profligatis, non amplius septem ex suis interfectis, illustri uictoria potitus fuerit. Mitto Caij Cæsaris felicitatem, cuius longe latéq; diffusa uirtus fuit, quoties belli casibus agitatus contra Aquitanos, Heluetios, Aruernos, reliquosq; Gallos & Germanos, aliasq; exteras & incultis moribus gentes, parua manu innumeras hostium copias fudit. Quoties aduersus maximos conatus inops ipse & impatratus præsentissimo animo restitit: quoties admotas hostiliter legiones fudit, quot prælia confecit, quàm firmissima hostium præsidia sæpe conuulsit & labefactauit, quas urbes & gentes ui & obsidione domuit, aut deditas in deditionẽ fidemq; recepit, ita ut an uirtute animi & mentis magnitudine, an felicitate & fortuna plus ualuerit, difficile sit diiudicare. Sed post tot successus & felicitates una Romanorum clades inter exempla memoratur insignis, quum Lucius Bebius in Hispaniam ducens, agmine inexplorato per abditos saltus & inuias regiones in insidias præcipitatus, circunuentus à Liguribus & oppressus est, oportuerit q; Massilienses tam luctuosam cladem per nuncios Romanis significare. Altera post Cannensem cladem cum duce Caio Manlio & Quinto Cepione, à Cimbris & Theutonis, legionibus fusis, plus octoginta Romanorum & sociorum millia ad Rhodanum fœde cæsa & debellata fuere: ubi tantum cladis acceptum, ut uix decem superfuisse dicantur, qua clade populus Romanus in tanto pauore & luctu fuit, ut uelut ultima publicorum malorum passus, iustitio indicto, sicut in magna consternatione assolet, prætextas & laticlauos dimiserit, & saga sumpserit. Sed super omnem indignitatem fœdi exempli & memoriæ est, quod de Valeriano Cæsare recentiore memoria proditum est, qui quum optimus fuerit, infelix apparuit tamen, postquã uis illa uigorq; & uirtus bellica, atq; antiquum belli decus exoleuit, qui in expeditione in Persas quum fœdissimo euentu pugnasset, à Sapore Persarum rege, occiso exercitu, captus, usq; eò deformatus fuit, tantisq; contumelijs obnoxius, ut post afflictas fortunas, nulla uerecundia pristinæ maiestatis, contra decus imperij, regi Persarum equum ascensuro, humi prostratus dorso gradum faceret. adeò Romani indignissimam fortunam, & grauissimos casus, ac sortis humanæ uarietatem, uelut magna documenta mortalitatis, nonnunquam experti fuere. In qua quidem re proditur uerbum Galeni filij uecordis & deliri, qui qua die de captiuitate patris resciuit, parum curans, uerbum Catonis usurpauit: Sciebam, inquit, me genuisse mortalem. Quæ autem flumina à tot millibus Persarum epota, Xerxi non suffecerint, hæc præcipuè traduntur: Scamander &

Romanorum parua manu uictoriæ.

Flumina à Xerxis exercitu epota,

Onochonus in Theſſalia: Simois in Phrygia, qui ex Ida ſub Ilio decurrens quandoq; torrentior, ad Sigeum mare ingreditur: Chydorus in Bœotia, Lyſus in Samothracia, qui per Thaſios fluit: Mænala iuxta Helleſpontum in Lyſimachia. Addit Herodotus lacum in ſinu eodem triginta ſtadiorum, quem ſola iumenta Perſarum, quum aqua ſubſalſum ſaporem habeat, & potui inſalubris homini ſit, paucis diebus eſiccauere.

Quid uariæ gentes de dijs ſenſerint, & quàm impia & deteſtanda ſacra apud exteras gentes fuerint. Caput XXVI.

Haſtæ. Ligna delibrata.

Indorum arbores. Draco. Cælum. Iupiter. Sol. Luna. Aqua. Tellus. Ignis. Aqua. Venti. Mars. Enſis. Viſcus. Collis marinus. Mons. Mæander. Marſias. Acinacis. Sol. Luna. Piſces. Columba. Teſtudines. Bos. Vacca. Leo. Capra. Hircus. Aquila. Lupus. Cepus. Acor. Cercopithecus. Apis. Iſis. Oſiris. Serapis. Crocodili. Ichneumones. Ibes. Feles. Scarabæi. Sol. Vulcanus. Luna. Sidera. Horus. Iupiter. Bacchus. Pœna. Beneficium.

QVàm impia & falſa inter gentes olim de dijs opinio fuerit, quamq; multiformes deorũ uanitates, & quã infandis ſacris priſci deos coluerint, dictu referre difficile eſt: ſiquidem primi mortales nulla doctrinæ ſchola, nec ratiõe aut lege, ſed ſuo quiſque ingenio, & prout impetus animi tulit, deos genioſq; adoptando, numina coluerunt. Primos enim qui antiquiſſimi fuerunt, haſtas colere cœpiſſe, aut ligna delibrata corticibus pro dijs ueneratos accepimus: inde à Romanis religio fluxit, ut ſingulis deorum ſimulacris haſtas darent: tametſi antiquiſſimos Romanorum, centum ſeptuaginta annos ſine deorum imaginibus uixiſſe nõnulli teſtati ſint. Indi quicquid colere cœperunt, præcipue maximas arbores deos putauerũt, illasq; pro numinibus uenerati ſunt, quas ferro uiolaſſe capitale fuit: ex quibus nonnulli draconem quinque iugerum, uelut Liberi patris ſimulacrum, coluerunt: Perſæ & Maſſagetæ Cælum, Iouem: Solem uero deum maximum dixerunt, equosq; illi ſacrauerunt, quibus interdictum erat, ne quem præter Solem deum colerent. Quicquid uero quernis arboribus naſcebatur, è Cælo miſſum putabant: ĩdem Soli, Lunæ, Telluri & Igni, Aquæ ac Ventis ſacrum facere inſtituerunt, quos omnes deos, Ignem uero præcipuum duxerunt: quæ etiam magorum opinio fuit, cui Thales adſtipulatur, qui Ignem tam religioſe coluerũt, ut cremare corpora ducerent nefas, ne contagio cadaueris, deorum maximum uiolaret. Multos comperi perſuaſum habere, Martem peruigilem deum eſſe, & præſentiſſimum numen: quare Neuri qui iuxta Boryſthenem ſunt, enſes pro Martis ſimulacro adorabant. Sunt qui arbitrentur uiſco, quod in querna arbore naſcebatur, nullum præſentius numen æſtimari. Hi fuerunt Druidæ, quorum uana ſuperſtitio inter mortales præcipua fuiſſe traditur. Alĩ mari porrectum collem uelut præſentem deum coluerunt, quòd eo occluſa uallis, æſtu Oceani non inundaret. Cappadocibus quoque Mons deus habetur. Et Phryges Mæandro & Marſyæ ſacrificant. Scythæ illi inhoſpitales, qui in intimas ſolitudines acti ſunt, ſuper ſarmentorum faſcibus uetuſtiſſimo collato acinaci, uelut Martis ſimulacro, annuis hoſtĩs litabant. Pœni Soli & Lunæ uniuerſi ſacrificant. Syri occæcatis animis Piſces & Columbam deos ſibi conſecrarunt. Troglodytæ Teſtudines, Heliopolitani Bouem, Memphitæ Vaccam, Lentopolitani Leonem, Capram & Hircum Mendeſii, Thebani Aquilam, Lycopolitani Lupum, Babyloniĩ uero Cepum, ab his uelut propicio numine petita accipere arbitrantes. Cyrenaici Acorem, magnum deum muſcarum æſtimarunt. Arabes ad Memnonium, Cercopithecum cælo dicarunt, illius opem in rebus afflictis implorantes. Mitto Aegyptiorum ſuperſtitionem, & falſarum opinionum ineptias, qui Apim præcipuo honore uenerati, ſolum reſponſa dare, & proſperos euentus, aut futuras calamitates præmonſtrare, fabulati ſunt, modo Iſim & Oſiridem, modo Serapim, & quod dicere piget, crocodilos, à q̃bus homĩ nẽ deuorari, tanq̃ à deo expetitũ, magni muneris habebatur loco, modo Ichneumones, Ibes & fœda animalia, aliaq; ludibria religionum, uelut deorum numina colentes, ita ut gentes aliquas quæ Felem auream, & alios qui Scarabæos, pro dijs haberent, circa Scyonem fuiſſe legamus. Germani Solem, Vulcanum & Lunam, ſolos deos quos colebant, opinati ſunt, quæ Anaximandri opinio fuit, ut cæleſtia ſidera deos eſſe crederet. Quinetiam Aegyptĩ Solis ſimulacrum diplomatibus confignatis adorant, quem Horum nuncupant, illudq; precibus & uotis frequentant aſſidue. Arabes Iouem & Bacchum. Aethiopes ex dijs unum mortalem, alterum immortalem putant: nonnulli Pœnam & Beneficium, Aſſyrĩ & Perſæ unum bonorum largitorem, alterum malorum. Fuere qui crederent nullos deos eſſe, cæci & excordes, omniaq; agi fato, animasq; cũ corporibus interire unà. Ex his præter Diagoram & Theodorum Cyrenæum, Euemerum

Tegeatem, & Callimachum, ac Prodicum Cæum, alioſq; plures, qui ἄθεοι dicti, fuere. ἄθεοι.
Callaici gens moribus effera, cultu inhumano & fero, neque more neque iure uiuentes. Ammon.
Numidæ Ammonem in deſertis arenis magnis honoribus frequentant. Celtiberi cuipi Deus ignotus
am deo, cuius etiam nomen ignorabant, plena Luna nocturnum ſacrum facere, & ante Sacrificia.
cuiuſque fores ſaltibus indecoris pernoctare didicerunt. Quod ſi illorum ſacrificia Aduenæ immolati.
ſcrutari, ac barbaros externoſq; ritus eruere conamur, quàm impios cultus & quàm in- Virgo.
fanda ſacra, apud tot efferas nationes uario gentium ritu inueniemus? Scythotauri pro Puer.
hoſtiis Dianæ aduenas immolabant, Laodicei Palladi uirginẽ, Arcades Ioui Lycæo pue- Homines & oſſa humana
rum. Pleriq; iuxta Boryſthenem uecordi animo homines, uictimas dare, & in ſacrifi- Humanæ hoſtiæ.
ciis deorũ humanis oſſibus adolere ſolebant. Blemmyæ, Cimbri, Galli, Druidæ & Ger- Infantes immolati.
mani, ſtatis diebus, humanis litant hoſtiis, & cruore captiuorum adolent aras, tunc pro
piciari deum maxime arbitrati, quum per cruciatum homines excarnificarent, ex pœ-
nis hominum diuinationem & auguria captantes. Fuitq; apud Phœnices & Carthagi-
nenſes nimium diu ſeruatum, ut infantes principali honore inſignes ſorte ductos, in re-
gio ornatu Saturno immolarent hoſtias: & quem ſors morti deſtinarat, morti ſubtra-
here non licebat. quare multorum ciuium largis fletibus deplorata funera fuere, à qui-
bus ſacris quum deſiuiſſent, poſtea uicti ab Agathocle, deos propterea ſubiratos arbi-
trantes, ut numen placarent, ducentos nobilium filios mactarunt ad aras: adeò cæca mor-
talitas ſub nomine religionis ad infandas cædes agebatur præceps. Id quod à Rhodiis
& Cretenſibus factitatum comperimus, ut hominem epulis grauatũ, ac pueros impu- Hoïes diſcer
beres feſtis diebus Saturno mactarent. in Chio & Salamine mos multa ſecula uiguit, pti.
ut Diomedi & Dionyſio homines diſcerptos iugularent, eiuſdemq; Dionyſii templum Puellæ ad ne
in Arcadia fuit, in quo puellæ ad aram diſflagellabantur ad necem: ſicut Spartæ in ara cẽ flagellatæ.
Mercurii, & Orthiæ Dianæ pueri. Quin etiam alii ingenti ſimulacro uiminibus inte- Pueri flagella
xto, & uiuis hominibus oppleto, acigne ſuccenſo, hominibus'que fœdum in modum ti.
exanimatis, maximum holocauſtum diis offerre putauerunt. Boĩs & Celtis purgato ca- Viui homines
ptiui hoſtis capite, caluariam auro cælare, & in eo poculo in ſolẽnibus libare, religio- exuſti.
ſiſſimum erat. Proditur Ariſtomenes Meſſenius, Ioui, quem Ithometem appellant, tre- Boĩ & Celtæ
centos ſimul homines, in quibus Theopompus fuit, uno ſacrificio mactaſſe: & Lacedæ- Trecẽti hoies
monios eò uecordiæ proceſſiſſe, ut Marti humana uictima litarent. Galatæ & Maſſage- uno ſacrificio
tæ non aliter deos rite cõſuli arbitrati ſunt, quàm iugulato homine apud aras deorum, Hoïes iugula
ex cuius caſu, tum ex membrorum laniatu & fluxu ſanguinis, futura diuinabant. Cim- ti & immola
bri noxios homines ſeruatos, ſudibus affixos, diis pro hoſtiis dabant. Galli præter He- ti.
ſum & Theutatem, Mercurium, quos humano cruore placabant, grauioribus morbis Homines affi
aut periculis affecti, ad placandas deorum aras, aut homines immolabant, aut ſe immo- xi ſudibus.
laturos uouebant: ad cuius aram etiam grandæuos ætate pro uictimis proſecabant. Luſi
tanis uetus mos erat, ex inteſtinis hominum exta proſpicere, atq; inde omina & diuina-
tiones captare, abſciſſaſq; captiuorum dextras pro munere diis offerre. Thraces Zamol Dextræ diis
ſim, quem maximum deum putant, non aliter fieri propicium æſtimarunt, q̃ ſi ad aram oblatæ.
facili lancearũ ictu homo concideret, eam optimam & diis gratiſſimam uictimam opi Homo lancea
nati. Germani quoq; ritu barbarico, Mercurio humano cruore litare religioſiſſimum ictus.
putant. Idem fecere Senones, qui cæſo publice homine, infanda ſacra ſtatis diebus anni Humanus cru
celebrabant, his portentis delicta expiari opinati. Perfis quoq; ad habendas diis gratias, or
uiuentes iuuenes, eoſq; ſpirantes ſub terra defodere aſſuetum fuit. quem morem Græ Homo caſus
cis inoleuiſſe accepimus, ut in anniuerſaria celebritate Baccho uiuos homines ſacrificẽt, publice.
quiq; ita fuiſſet immolatus, maximã inter ſuos probitatis laudẽ ferat. Lõgum eſt exeq, Viuẽtes iuue-
qui Tauroq; mores fuerint, ut apud arã hominẽ ſiſterent, & poſt ſolẽnes preces, hoïs ca- nes defoſſi.
put claua ferirẽt, illudq; cruci affigerent. truncũq; corpus ex ingẽti rupe in præceps da Viui hoïes ſa
rent: quod cũ Leucadiis cõmune fuiſſe tradit, ut in Apollinis ſacro, auertẽdæ deoq; iræ, crificati.
hoïem de mõtis ſpecula deiicerẽt, & in mare ꝓcipitẽ agerẽt. Fuitq; apud Albanos uſur Tauri.
patũ, ut hoïem ſacris initiatũ, q̃ ſanctitate polleret, diu ſeruatũ & opipare ſaginatũ apud Leucadii.
Homo immo
latus.

Coitus in sacris.

aras sisterent, eumq; furiali carmine excantatum, quibusdam additis precationibus, cum alijs hostijs immolarēt. Tantaq; animorū insipiētia fuit, & tam p̄ceps libido imperitiūl gi, ut om̄es ferè mortales in tēplis coire, & nefandis libidinibus immiscēri, ac pudēdis genitalibus sacrum facere, quod procreationis seminarium forent, nefas non putarent, ita

Britanni litāt sanguine captiuorum.

ut Britannis lōgo tempore mos inoleuerit, coniuges & nurus nudas, & succo herbarum delibutas, ad templa ducere, & ita supplicare, ac captiuorum sanguine dijs litare. Et Co

Meretrices in templo Veneris habitātes.

rinthi supra mille prostitutas in templo Veneris assidue degere, & inflammata libidine, quæstui meretricio operā dare, & uelut sacrorum ministras deæ famulari. Piget referre

Romani.

Romanos tunc rerum dominos, quibus fœdera, leges & sacra exteris dare nationibus imperium fuit, quanto in errore, & quam tetra caligine uersatus fuit uictor ille gētium populus, & totius dominator orbis, om̄i superstitioni obnoxius, Iunones & Genios quotidie sibi asciscendo, & noua numina adoptando, qui etiam extraordinaria sacra ex fatalibus libris facere coacti, Græcū & Græcam, totidemq; Gallos, in foro boario ad placandas deorum iras, sub terras uiuos defodere ueriti non fuerunt. Licuitq; diu in sacris homīnem interimere, & dijs immolare, adeò ut Saturnum & Latialem Iouem humana placarent hostia, cuius simulacrum, dum sacrificant, humano sanguine proluebant; donec

Homines uiui defossi.

Homines immolare apud Romanos quando uetitum.

Cneo Cornelio Lentulo, & Publio Licinio Crasso consulibus, senatusconsulto cautum fuit, ne nouam inducere religionem, neue hominem immolare, aut humano sanguine litare liceret. Ac præter notissimos deos homini uix initiato, & nondum in lucem edito, turbas deorū tanquam pedissequos & pædagōgos, & tot uanitates præfecere: Prosam, Postuertam, Egeriam, Fluoniam, Lucinam, Pilumnum, Picumnum, Edusam, Potinam, Maiam, quæ Fatua dicta est, quos sibi deos finxit antiquitas, etiā Stabilinum, & Statanum, ac Fabulinum, alios' que Magnos, alios Geniales, alios Indigetes, nonnullos Patrios deos uenerati. Adeò ignara superstitio hominum mentes depraua t, & nonnunquam sapientum animos transuersos agit. Quantum debemus CHRISTO domino, regi & doctori nostro, quē uerum Deum ueneramur & scimus, quo præmonstrante, explosa ferarum gentium doctrina, ritu' q; immani & barbaro, ueram religionem edocti, humanitatē & uerum Deum colimus, euictis' que erroribus & infandis ineptijs, quas prisci coluere, qd quenque deceat, & quibus sacris, qua' que mente Deum colere oporteat, noscitamus?

LIBRI SEXTI GENIALIVM DIERVM. FINIS.

Τῷ Θεῷ χάρις καὶ δόξα, εἰς ἐλεημοσύνην καὶ ζωὴν, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

EXCVDENDVM CVRABAT M. GODEFRIDVS HITTORPIVS CIVIS COLONIENSIS, ANNO CHRISTI NATI M. D. XXXIX.